

මොකේපුර රනීරෙර

(පුරුම කාණ්ඩයේ සිට සකිතම කාණ්ඩය දක්වා)

අති පුජනිය උ. ආචණ්ණ (චා - ඔෟ සයාඩෝ)

මහා ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ

නව සංස්කරණය

පකද්දකදුපාරමේ එකතුව

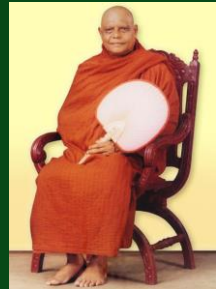
2020 වර්ෂය

මහන්මාර් දේශයෙහි (බුරුමයෙහි) චා - ඔහු විත්තල පබ්බත
ආරණ්‍ය සේනාසනාධිපති අග්ගමහා කම්මට්ඨානාචාර්ය
අති පූජනීය උ. ආචිණ්ණ (චා- ඔහු සයාඩෝ)
මහා ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ

බාසනාහිවෘද්ධි ප්‍රාර්ථනාව

ශ්‍රී ලංකා රාමඤ්ඤ මහා නිකායේ අනුනායක ධුරන්ධර,
 ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාඉම සංස්ථාධිපති හා ප්‍රධාන අනුබාසක,
 ත්‍රිපිටකධරාවාරීය, මහා කම්මරිඨානාවාරීය
 අති පූජනීය හා උසනේ අරියධම්මානිධාන මහෝපාධ්‍යාය
 මහා ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ

“නාලොභං ජනිධොවං - නාචනාමුයච්ඡංකමං

පට්ඨනාච්ඡංකංදං - පඤ්ඤානං ජායතං” භි.

(අභිධම්මසාමාජිකයාගේ)

කොළඹහි හිමි කුමාර

කොළඹහි ජනපතිවරයා වෙත පල කලාට අමතරව
 විදුලිකම ස්නායනා වර්ගයේ. “පඤ්ඤානං ජායතං
 පඤ්ඤා” වදන අතර අනුරාධ විදුලිකම පඤ්ඤානං
 වෙයි. ඒකෙයන් වෙත විදුලික නිවනා මුළුකම
 ප්‍රගුණ කරනා පුණ්‍ය වේ.

ශ්‍රී ලංකායේ අනු ජාතයේ වෙතින් නිවනා
 ධර්මා අනුරාධ වර්ග විල අනුරාධ ලාභීන්
 පහල විවට කම නිවනා වර්ග අනුරාධාන
 කරනු ජනපති වෙතින් අනුරාධ ජනපති
 උත්සාහයන් වෙතින් යන අනුරාධාන කම
 පහල කරනුයේ යොජනානිවර්තන ප්‍රාර්ථනාවකි.

- පුණ්‍ය නාලයකට අරියධම සහිත.

පටුන

පටුන.....	1
හැඳින්වීම.....	28
පෙරවදන.....	29
පරිවහන ස්වමිත් වහන්සේගෙන්.....	31
සහාය පරිවහන ස්වමිත් වහන්සේගෙන්.....	34
සුභාශිංසනය.....	35
ධර්ම දානය.....	39

මොක්පුර රන්දෙර ප්‍රථම භාගය 41

සමථ කර්මස්ථාන.....	42
අපරිජානන සූත්‍ර උධානය.....	42
පුද්ගල වර්ග සතර.....	43
පටිසම්භිදාපන්න ආයඨියන් වහන්සේ නමක් වීමට.....	44
සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුය.....	49
බද්ධ (පත්ත) සූත්‍රය.....	50
දුඃඛ ආයඨි සත්‍ය ධර්මය යනු.....	51
දුඃඛ සමුදය ආයඨි සත්‍යය යනු.....	52
රූප.....	55
නාම.....	56
සමථය වනාහි ශාසනික ධර්මයක් නොවන්නේය යන වෝදනාව.....	57
සම්මා සමාධිය යනු කිම?.....	59
ශුඡ්ඛ විද්දිනායානික පුද්ගලයා.....	61
හේතු දැක්වීම.....	62
ආනාපාන කර්මස්ථානය.....	65
ආනාපානයේ විශේෂ ආනිසංස.....	65
ආනාපාන භාවනාව ආරම්භය.....	66
සතිමත් විය යුතු.....	67
ගණන් කිරීම-ගණනා ක්‍රමය.....	67
දීර්ඝ - කෙටි වශයෙන් දැනගැනීම.....	68
මූල, මැද, අග දැනගැනීම.....	70
ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස සන්සිදීම.....	71
ආනාපාන නිමිත්ත පහළවීම.....	73
දුෂ්කරතා.....	75
වැළකිය යුතු.....	76
නිමිත්ත සමග ක්‍රීඩා නොකළ යුතු.....	78
විවිධ නිමිති වර්ග.....	79

උග්ගහ නිමිත්ත හා පටිභාග නිමිත්ත 81

ඉඤ්ඤා ධර්ම පහ සමවන ලෙසට පුහුණු කිරීම 82

බොජ්ඣංග ධර්ම සහ සමකිරීම සඳහා පුහුණුව..... 86

මනෝද්වාරය හෙවත් පැහැදිලි භවාංග සිත..... 87

ප්‍රථම ධ්‍යානයට..... 88

පඤ්ච ධ්‍යානාංගයෝ..... 89

පඤ්ච වසිභාව..... 90

ද්විතීය ධ්‍යානයට..... 90

තෘතීය ධ්‍යානයට 91

චතුර්ථ ධ්‍යානයට..... 92

චතුර්ථ ධ්‍යානයේ විශේෂත්වය උරගා බැලීම 93

දෙතිස් කොටස්..... 96

පඨවි ධාතු අධික, පඨවි කොට්ඨාශයෝ..... 96

ආපෝ ධාතු අධික, ආපෝ කොට්ඨාශයෝ..... 96

තුන්මංසල..... 98

පටික්කුල මනසිකාරය 98

මූල ටිකාවෙහි දැක්වෙන පැහැදිලි කිරීම..... 99

අට්ඨක කම්මට්ඨානය 100

උග්ගහ නිමිත්ත හා පටිභාග නිමිත්ත 101

ධ්‍යානංග පහ..... 102

පීති-සෝමනස්ස 102

අජ්ඣත්ත-බහිද්ධා 103

චර්ණ කසිණ..... 104

චණ් කසිණ සතර ආකාරය..... 104

අභිභායතන ධ්‍යාන 105

අජ්ඣත්ත හා බහිද්ධා 106

ඕදාන කසිණයට..... 108

ධ්‍යානාංග පහ..... 111

චතුක්ක නය අනුව ධ්‍යාන හතර 112

පඤ්චක නය අනුව ධ්‍යාන පහ..... 112

භවාංගයට වැටී සිටින ආකාරය..... 113

සැලකිය යුත්තක්..... 114

ප්‍රඥාලෝකය..... 123

පචලායමාන සූත්‍රය උපුටා දැක්වීම..... 124

ඤාණ ආලෝක වර්ග හතර..... 125

නිමිත්ත සූත්‍රය උපුටා දැක්වීම..... 129

ඤාණාලෝකය යනු..... 131

පාරමි ශක්තිය හා සමාධි ශක්තිය..... 135

ඵලපචාර කථා යැයි සලකා ගත යුතු 135

මුඛ්‍ය සහ පරියාය කථා..... 136

උපක්කිලේසාලෝක.....137

චතුරාරක්ෂක කම්ප්ථාන.....140

මෙත්‍රී භාවනා කම්ප්ථානය.....140

ප්‍රිය ගරුභාවනීය සමාන ලිංගයෙන් යුත් පුද්ගලයා..... 142

සීමා සම්බන්දය-පුද්ගල සීමාවන් බිඳීම..... 145

අනෝධිසෝ ඵරණ මෙන්තා වේතෝ විමුත්ති පස් ආකාරයන්.....147

ඕධිසෝ ඵරණ මෙන්තා වේතෝ විමුත්ති සත් ආකාරයන්.....148

මෙත්‍රීය පැතිරවීමේ වැඩ පිළිවෙළ.....148

දිසා ඵරණ මෙන්තා වේතෝ විමුත්ති දස ආකාරය.....150

මෙත්‍රී ආනිඤ්ඤ ඵකොළොස.....151

බුද්ධානුස්මාති කම්ප්ථානය.....152

අශුභ කම්ප්ථානය.....153

මරණානුස්මාති කම්ප්ථානය.....154

අනාපාන කම්ප්ථානය-ශේෂ චතුෂ්ක.....157

දුතිය චතුක්කය.....157

තතිය චතුක්කය.....159

චතුස්ථ චතුක්කය.....163

මොක්පුර රන්දෙර දුතිය භාගය 166

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්.....167

රූප කර්මස්ථාන.....169

ධාතු කම්ප්ථාන කොටස.....169

ධාතු කම්ප්ථානය (සංකේෂ ප ක්‍රමය).....169

මහා භූත සතර.....170

පහසු තැනින් පටන් ගන්න.....172

(අ) ධාතු සමවන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න.....179

(ආ) ධාතුන් එක් තැනකින් තව තැනකට මාරු වීම.....180

(ඇ) තද-රළ-බර-මොළොක්-සිනිඳු-සැහැල්ලු.....181

(ඈ) ඉරියාපථ සම්පජ්ඣ්ඤ මනසිකාර ක්‍රමය.....186

(ඉ) සමථයානික පුද්ගලයෙක් නොවේ නම්.....186

පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්.....187

ඉඤ්ඤ පහ සමකිරීමේ ක්‍රම.....193

බොජ්ඣංග හත සමවන ලෙසට පිළිපදින්න.....196

ආලෝක ප්‍රභාව සහ උපචාර සමාධි අවස්ථාව.....198

වැඩිදුර පැහැදිලි කිරීමක්.....200

පැහැදිලි රූප හය (ප්‍රසාද රූප 6).....208

රූප කලාප විභාග කොට බලන්න.....209

සත්ත සඤ්ඤා = අත්ත සඤ්ඤා බිඳීම.....214

රූප සත තුන් ආකාරය.....217

රූප ලෝකයෙහි ආරම්භණ සත නැත.....218

ධාතුසෝ පව්වවෙක්කති.....221
 ආත්ම දෘෂ්ටිය..... 222
 ලෝකසාමකද්කද්දානගහණය = ලෝක වෝහාර අත්ත ගහණය 222
 උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය.....223
 වණණ-වර්ණය 227
 ගන්ධ-ගඳ..... 227
 රස=රසය.....228
 ඕජා = ඕජාව.....229
 ජීවිතින්ද්‍රිය = රූප ජීවිතින්ද්‍රිය.....229
 භාව රූප.....230
 චක්ඛුද්වාර රූප 54..... 232
 සෝත ද්වාර රූප 54..... 233
 සාන ද්වාර රූප 54..... 234
 ජීවිතා ද්වාර රූප 54..... 234
 කාය ද්වාර රූප 44..... 235
 මනෝද්වාර (හදය = හදවත) රූප 54..... 237
 මනෝද්වාරය යනු..... 237
 ජීවිත නවක කලාප.....238
 අධි ඉන්ද්‍රියයන්හි රූප කලාප විග්‍රහය = රූප පරිග්‍රහ ක්‍රම 238
 චක්ඛු ප්‍රසාද ලක්ෂණ.....239
 කාය ප්‍රසාද ලක්ෂණ.....239
 චක්ඛු ප්‍රසාදය.....240
 කාය ප්‍රසාදය.....241
 සෝත ප්‍රසාදය.....241
 සාන ප්‍රසාදය.....242
 ජීවිතා ප්‍රසාදය.....243
 කාය විභාගය.....243
 මනෝද්වාර-හදය ව්‍යුත්ප්‍ර.....244
 භාවනා ක්‍රමය.....244
 හවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය 245
 රූප 28 (අටවිසි රූපයෝ).....247
 විත්තජ රූප භාවනා කරණ ක්‍රමය 252
 උතුජ රූප භාවනා කරණ ක්‍රමය.....253
 අභාරජරූප භාවනා කරණ ක්‍රමය..... 257
 අකද්කදාහාරසමුට්ඨාන=ආහාරජ ඕජා.....264
 ඇස මත භාවනා කිරීමේ ආකාරයක්.....267
 මෙතෙක් කී දැයෙහි සාරය.....270
 ධාතු කම්ප්ථාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමය.....272
 තේජෝ ධාතු අධික තේජෝ කොට්ඨාස හත.....273
 වායෝ ධාතු අධික වායෝ කොට්ඨාස හය.....274

කම්මප රූප කලාප නවය.....276
 වින්තප රූප කලාප අට.....276
 උතුප රූප කලාප හතර.....280
 ශබ්ද වර්ග තුන.....280
 ආහාරප රූප කලාප දෙක.....281
 ලක්කණ රූප හතර භාවනා කිරීම.....282
 රූපයන්ගේ උප්පාද - වය ධම්මතාව.....282
 "රූප-රූප" යැයි බැලිය යුතු වේලාව.....286
 විනාශ වෙන (රූපපන) ස්වභාවය.....287
 රූප ධම් මත භාවනා කිරීම් සම්බන්ධව දහ යුතු කාරණා.....288
 ඉරියාපට්-සම්පජ්ඣ්ඤ භාවනාව.....290
 ඉරියාපට් භාවනා වාරය.....291
 භාවනා ක්‍රමය.....299
 ටිකාවායභියන් වහන්සේගේ පැහැදිලි කිරීමක්.....301
 ලෝකික උපමාවකට අනුව.....302
 මෙලෙස භාවනා කළයුතු තැන්.....303
 සම්පජ්ඣ්ඤ හතර.....304
 භාවනාව වශයෙන් කෙටියෙන් සිත තබාගත යුතු දේ.....307

මොක්පුර රන්දෙර තෘතීය භාගය...309

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්.....310
 නාම කම්මට්ඨාන කොටස.....312
 කෝටි ලක්ෂය.....312
 නාම කම්මස්ථානයන් පරිග්‍රහ කරණ ආකාර තුන.....312
 පෙරාතුව දතයුතු කරුණු දෙකක්.....315
 වැඩිපුර විස්තර.....316
 ලෝකීය (ලෝකික) නාම ධර්මයන් පමණක්.....318
 කල් ඇතිවම දතයුතු දෑ.....318
 වස්තු සය - නාම ධර්මයන්ට පාදක වන රූපයන්.....319
 ද්වාර සය.....319
 ආරම්භණ සය.....320
 ධම්මාරම්භණ සය.....320
 විඤ්ඤණ සය.....321
 විචි සය.....321
 විෂය ප්‍රවෘත්ති සය.....322
 විපස්සනා ඤාණයන් සඳහා භාවනා කළ යුතු සිත් වර්ග.....323
 අකුසල් සිත් දෙළොස.....324
 අහේතුක සිත් දහඅට.....325
 කාමාවචර සෝභන සිත් විසිහතර.....326
 රූපාවචර සිත් පසළොස.....328

අරූපාවචර සිත් දෙළොස.....329

ලෝකෝත්තර සිත් අට (සංක්ෂිප්ත ක්‍රමය).....330

විස්තාර වශයෙන් ලෝකුත්තර සිත් සතලිස.....330

වෛතසික ගැන දැනගත දෑ.....332

වෛතසික පණස් දෙක.....332

සබ්බ චිත්ත සාධාරණ වෛතසික හත 332

පක්ෂාණාක වෛතසික හය.....333

චිතක්ක, චේතනා, මනසිකාර.....334

අකුසල් වෛතසික දහතර 334

අකුසල සාධාරණ වෛතසික හතර 334

ලෝභ ත්‍රිකය 335

වැඩිපුර විස්තර.....335

අත්ත දිට්ඨි දෙවර්ගය.....336

මෝභය සහ දිට්ඨිය වෙන් කොට දැන ගැනීමේ කෙටි ක්‍රමය.....337

දෝස වතුෂ්කය 337

සසබ්බාරික ගණයට වැටෙන වෛතසික දෙක.....338

මෝභ ගණයට වැටෙන වෛතසිකය.....338

සෝභන වෛතසික විසිපහ 338

සෝභන සාධාරණ වෛතසික.....339

විරතී වෛතසික තුන.....341

අප්පමඤ්ඤ වෛතසික දෙක 341

පඤ්ඤන්ද්‍රිය වෛතසිකය.....341

වැදගත් උපදේශයක්.....341

අනුපස්සනා හතර 342

වේදනාවෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම.....344

විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම.....345

ඵස්සයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම.....345

සියලුම නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න 345

වස්තු හා අරමුණු ඵකටගෙන පරිග්‍රහ කරන්න.....347

රූප ධර්ම නැවත වරක් පරිග්‍රහ කරන්න.....348

පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම.....350

ධම්මාරම්මණික මනෝද්වාර ඤාන සමාපත්ති වගුව.....350

වීථි සිත්වල නම්.....350

ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය.....351

ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම තිස්තනර (ආනාපාන සතිය) 352

නාම පරිග්‍රහ ඤාණය.....354

සැලකිලිමත් වියයුතු විවිධ වාද.....356

නාමය හා රූපය වෙන්කොට ගන්න.....357

යෝනියෝ මනසිකාරය - අයෝනියෝ මනසිකාරය 358

වක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට පහළවන නාම ධර්ම.....360

ධම්මාරම්මණ පේළියේ සුද්ධ මනෝද්වාර විචි සෝභන රාශි වගුව.....361

මනෝද්වාරික කුසල ජවන විචි පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය 362

තදුරම්මණ සම්බන්ධයෙන් දැනගැනු දෑ 364

ත්‍රිත්‍රේක පෘථග්ජනයන් සම්බන්ධ තදුරම්මණ වගුව 366

විපාක සිත් නිශ්චිතය - ජවන අනිශ්චිතය.....367

ආගන්තුක භවඛිතය.....368

ධම්මාරම්මණ මනෝද්වාර විචි සෝභන රාශි වගුව.....369

නිෂ්පන්න රූප අරමුණු කොට භාවනා කිරීම 370

මේ ලෙසටම භාවනා කළයුතු නිෂ්පන්න රූපයෝ.....371

ධම්මාරම්මණ පේළියේ මනෝද්වාර විචි සෝභන රාශි වගුව 372

අනිෂ්පන්න රූප අරමුණු කොට භාවනා කිරීම 372

සම්මා වාචා විරති 373

සම්මා කම්මන්ත විරති..... 374

සම්මා ආජීව විරති..... 374

ධම්මාරම්මණ පේළියේ විරති වගුව මනෝද්වාර විචි 375

සම්මා වාචා තුන් වර්ගය..... 376

සම්මා කම්මන්ත තුන් වර්ගය 376

සම්මා ආජීව දෙවර්ගය..... 376

සම්පන්න විරති, සමාදන විරති, සමුච්චේද විරති 377

සම්පන්න විරති සමාදන විරතීන්ගේ අරමුණ..... 377

අප්පමඤ්ඤ වෛතසික දෙක..... 379

බුද්ධානුස්සති කම්මට්ඨානය..... 380

මරණානුස්සති කම්මට්ඨානය 381

ධම්මාරම්මණ පේළියේ බුද්ධානුස්සති, මරණානුස්සති වගුව 381

පෙරාතුවම දැනගැනු කරුණු..... 382

චක්ඛුද්වාර විචියෙහි භාවනා කරණ සංකේත..... 384

පඤ්චද්වාර විචින් හා මනෝද්වාර විචින්හි ශක්තිය 389

කුසල ජවන..... 390

රූපාරම්මණ පේළිය භාවනා කරණ ක්‍රමය (සෝභන රාශිය) 391

යෝනියෝ මනසිකාරය 396

වින්න වෛතසික සංඛ්‍යා වගුව..... 397

වැඩිදුර විස්තර..... 398

සද්දුරම්මණ සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම..... 399

ගන්ධාරම්මණ සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම 400

රසාරම්මණ සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම 400

චෝට්ඨිබ්බිඛාරම්මණ සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම..... 401

මොළය හා ඤාණය..... 402

පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම..... 404

අකුසල ධර්මයන් භාවනා කරන්නෙකුට අකුසල් නොවැඩෙන්නේද?..... 404

ලෝභ රාශියේ නාම ධර්ම 406

දෝස රාශියේ නාම ධර්ම 407

මෝහ රාශියේ නාම ධර්ම 408

ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට අකුසල නාම ධර්ම රාශිය පරිග්‍රහ කිරීම 409

ලෝහ-දිරිඬි රාශියේ නාම ධර්ම විස්ස 411

චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ භාවනා කරණ ක්‍රමය 415

තදුරම්මණ 416

හොඳ ක්‍රමයකට යෝජනාවක් 417

දස සංයෝජන පහළුවන ආකාරය 417

සතිමත් විය යුතු 421

රූපාරම්මණ ජේලියේ අකුසල ජවන රාශිය බලන ක්‍රමය 422

සද්දුරම්මණ, ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ ජේලිය 425

නාම කම්මරිධාන පුළුල් ලෙස පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය 426

ද්වාර හය සම්බන්ධ සංකෂිප්ත වගුව 428

“නාම ධර්ම-නාම ධර්ම” යැයි පරිග්‍රහ කරන්න 430

රූප-නාමයේ එක්කොට පරිග්‍රහ කරන්න 431

නාම රූප වචන්ථාන-නාම රූප බෙද දැනගැනීම 431

නාම ඝන හතර 432

සන්තති ඝන-නාම සන්තති ඝන 433

සමුහ ඝන-නාම සමුහ ඝන 433

කිච්ච ඝන-නාම කෘත්‍යය ඝනය 434

ආරම්මණ ඝන-අරමුණු ගතහැකි නාම ධර්ම ඝනය 435

ඉරියාපටි කොටස හා සම්පජ්ඤද්ඤ කොටස 437

ඉරියාපටි-සම්පජ්ඤද්ඤ භාවනා ක්‍රමය 437

පඤ්චස්කන්ධය භාවනා කරණ ක්‍රමයට අත්වැලක් 438

භාවනා පිළිවෙල 439

පඤ්චස්කන්ධ භාවනා පිළිවෙල 441

ඉදිරියට භාවනා ක්‍රමය 441

බනිද්ධානි භාවනා ක්‍රමයට අත්වැලක් 443

ඉදිරියට පියවරක් 445

සතර සතිපට්ඨාන භාවනා යනු 446

දිරියේ දිරිසිමන්තං ක්‍රමය 452

මොක්ෂපුර රන්දෙර වතුර්ථ භාගය...455

පරිවර්තක ස්වාමින් වහන්සේගෙන් 456

පටිච්චසමුප්පාද (1) කොටස 458

මහා නිදන සූත්‍රයේ විවරණ කථාව 458

සෝතාපන්න වීමට 459

ලෝකීය පරිඤ්ඤ තුන් ආකාරයේ 463

ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤ තුන 464

අනුබෝධ ඤාණ-පටිච්ච ඤාණ 465

පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය.....466

සමුදය සත්‍යය යනු.....468

කුමන කාලයේ නන්භාවද?.....469

සඛ්ඛාර හා කම්ම හවය.....470

කර්ම ප්‍රත්‍යයේ ශක්තිය.....470

අනුමාන හා පච්චේක.....472

කුටාගාර සුත්‍ර උපුටා දැක්වීම.....474

පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය ලැබීමට.....475

අභිඤ්ඤ සහ විපස්සනා.....475

නේත්‍ර ධර්ම සෙවීමේ ක්‍රමයක්.....477

සිව්වැදෑරුම් වූ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම දේශනා.....478

පෙරාතුවම සැලකිලිමත් වියයුතු කාරණයක්.....480

අතීතයට ඤාණය විනිදුවා බලන්න.....481

සමර්ඨානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම්.....482

කිලේසවර්ට හා කම්මවර්ට.....483

කිලේසවර්ට තුන.....484

කම්මවර්ට දෙක.....484

ද්විතීය ප්‍රාර්ථනාව (බුන්ම හවය).....485

රූප නිමිති පහළ වී නම් පිලිපැදිය යුතු ආකාරය.....485

අතීත මරණාසන්නය තෙක්.....486

කර්ම අරමුණ සෙවීමේ ක්‍රමය.....488

සුමනා රාජකුමාරියගේ පෙර ප්‍රාර්ථනාව.....488

අනෝජා දේවියගේ ප්‍රාර්ථනාව.....489

සුභද්ද රැජිනිය.....490

යෝගිනියකගේ ආදර්ශයක්.....492

තවත් ආදර්ශයක්.....493

කිලේසවර්ටය හා කම්මවර්ටය.....495

කිලේසවර්ට තුන.....496

කම්මවර්ට දෙක.....497

පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය.....498

නිමිත්ත පෙරළීම.....500

නේත්‍ර ධර්ම ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම.....500

කලින්ම සිතට ගතයුතු වැදගත් කාරණයක්.....501

රූපස්කන්ධය.....501

නාමස්කන්ධයෝ හතර.....502

නය ක්‍රම හතර - ඒකත්ත නය 1.....503

අතීතයේ ශක්තිය මතුවන සැටි.....504

දුෂ්කර ද වන්නේය - ගම්හිර ද වන්නේය.....504

තුන් හතර දෙනෙක් දැකගන්නා විට.....506

උච්චේදදිට්ඨිය හා සස්සතදිට්ඨිය.....506

නානත්ත නය -2.....508

අඛ්‍යාපාර ක්‍රමය -3 509

ඒවං ධම්මතා නය ක්‍රමය - 4 510

නියත වාදය.....511

පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ප්‍රායෝගිකව පරිග්‍රහ කිරීම.....511

පඤ්චස්කන්ධ විභාගය.....512

කලල ඛණ්ඩයෙහි පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයෝ..... 513

හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව පරිග්‍රහ කිරීම 514

පටිසන්ධි රූපස්කන්ධයෝ 515

පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය..... 516

අතීත හේතු ධර්ම පහ 516

ප්‍රත්‍යක්ෂපණ්ණ හේතු ධර්ම තුන 516

පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය (කම්මප රූප 30) 516

පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය..... 517

අතීත හේතු ධර්ම පහ 517

ප්‍රත්‍යක්ෂපණ්ණ හේතු ධර්ම තුන 517

පැහැදිලි කිරීම..... 517

විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තක්..... 519

පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය..... 519

අතීත හේතු ධර්ම පහ 519

පච්චුප්පණ්ණ හේතු ධර්ම තුන..... 519

පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1) 520

අතීත හේතු ධර්ම පහ 520

පච්චුප්පණ්ණ හේතු ධර්ම තුන..... 520

පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2)..... 520

අතීත හේතු ධර්ම පහ 520

පච්චුප්පණ්ණ හේතු ධර්ම තුන..... 520

පටිසන්ධි විඤ්ඤාස්කන්ධය 521

අතීත හේතු ධර්ම පහ 521

පච්චුප්පණ්ණ හේතු ධර්ම තුන..... 521

භාවනා ක්‍රමය 522

භවඛිත පඤ්චස්කන්ධය..... 522

භවඛිත රූපස්කන්ධය 522

අතීත හේතු ධර්ම පහ 522

ප්‍රත්‍යක්ෂපණ්ණ හේතු ධර්ම තුන 523

භවඛිත වේදනාස්කන්ධය..... 523

අතීත හේතු ධර්ම පහ 523

ප්‍රත්‍යක්ෂපණ්ණ හේතු ධර්ම තුන 523

භවඛිත සඤ්ඤස්කන්ධය 523

භවඛිත සංස්කාරස්කන්ධය (1) 524

හවඛිත සංස්කාරස්කන්ධය (2) 524

හවඛිත විඤ්ඤදුෂාස්කන්ධය 524

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම දෙක 524

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්පන ස්කන්ධ පහ 524

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්පන රූපස්කන්ධය 524

අනිත හේතු ධර්ම පහ 524

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන 525

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්පන වේදනාස්කන්ධය..... 525

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන 525

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්පන සඤ්ඤස්කන්ධය 525

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන..... 525

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්පන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1) 525

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන..... 525

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්පන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2) 526

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන..... 526

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්පන විඤ්ඤදුෂාස්කන්ධය 526

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම දෙක 526

චක්ඛුච්ඤ්ඤදුෂා පඤ්චස්කන්ධය 526

චක්ඛුච්ඤ්ඤදුෂා රූපස්කන්ධය..... 526

අනිත හේතු ධර්ම පහ 526

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන..... 527

චක්ඛුච්ඤ්ඤදුෂා වේදනාස්කන්ධය 527

අනිත හේතු ධර්ම පහ 527

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම පහ..... 527

චක්ඛුච්ඤ්ඤදුෂා සඤ්ඤස්කන්ධය..... 528

චක්ඛුච්ඤ්ඤදුෂා සංස්කාරස්කන්ධය (1)..... 528

චක්ඛුච්ඤ්ඤදුෂා සංස්කාරස්කන්ධය (2) 528

චක්ඛුච්ඤ්ඤදුෂා - විඤ්ඤදුෂාස්කන්ධය 528

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන..... 528

සම්පට්ච්පන පඤ්චස්කන්ධය..... 528

සම්පට්ච්පන වේදනාස්කන්ධය 529

අනිත හේතු ධර්ම පහ 529

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන..... 529

සම්පට්ච්පන සඤ්ඤස්කන්ධය 529

සම්පට්ච්පන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1)..... 529

සම්පට්ච්පන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2) 530

සම්පට්ච්පන විඤ්ඤදුෂාස්කන්ධය 530

සන්තීරණ පඤ්චස්කන්ධය..... 530

සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය 530

අනිත හේතු ධර්ම පහ 530

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන..... 531

සන්තීරණ සඤ්ඤස්කන්ධය 531

සන්තීරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1)..... 531

සන්තීරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2) 531

සන්තීරණ විඤ්ඤණස්කන්ධය..... 531

වොථපන පඤ්චස්කන්ධය 532

වොථපන වේදනාස්කන්ධය 532

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන..... 532

වොථපන සඤ්ඤස්කන්ධය 532

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන..... 532

වොථපන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1) 533

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන..... 533

වොථපන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2)..... 533

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන..... 533

වොථපන විඤ්ඤණස්කන්ධය 533

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක 533

ජවන පටිපාදක මනසිකාරය 533

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන පඤ්චස්කන්ධය 534

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය 534

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර..... 534

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය 535

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර..... 535

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1) 535

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර..... 535

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2)..... 535

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර..... 535

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤණස්කන්ධය 536

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන..... 536

මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය 536

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර..... 536

තදරම්මණ පඤ්චස්කන්ධය..... 537

මහා විපාක ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය 537

අතීත හේතු ධර්ම පහ 537

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන..... 537

මහා විපාක ප්‍රථම තදරම්මණ සඤ්ඤස්කන්ධය 538

මහා විපාක ප්‍රථම තදරම්මණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය..... 538

මහා විපාක ප්‍රථම තදරම්මණ විඤ්ඤණස්කන්ධය..... 538

අතීත හේතු පහ 538

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක 538

රූපාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්චාර විචී 539

මනෝද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය.....539

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....539

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය.....539

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර.....539

මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය.....540

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර.....540

පහාදිලි කිරීම - චක්ඛුසම්චස්ස + මනෝසම්චස්ස.....540

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ රූපාරම්මණ ජවන පඤ්චස්කන්ධය.....542

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය.....542

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර.....542

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤදුණස්කන්ධය.....543

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක.....543

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය.....543

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර.....543

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ දුතිය ජවන විඤ්ඤදුණස්කන්ධය.....543

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක.....543

සමහර වෙනස්කම්:.....544

සද්දරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය.....544

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....544

සද්දරම්මණ පේළියේ සෝභවිඤ්ඤදුණ වේදනාස්කන්ධය.....545

අතීත හේතු ධර්ම පහ.....545

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ.....545

සද්දරම්මණ පේළියේ සම්පට්ච්ඡන සඛිඛාරස්කන්ධය.....545

අතීත හේතු ධර්ම පහ.....545

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....546

සද්දරම්මණ පේළියේ සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤදුණස්කන්ධය.....546

අතීත හේතු ධර්ම පහ.....546

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක.....546

සද්දරම්මණ පේළියේ සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය.....546

අතීත හේතු ධර්ම පහ.....546

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....546

ගෞරවමණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය.....547

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....547

ගෞරවමණ පේළියේ ඝානවිඤ්ඤදුණ වේදනාස්කන්ධය.....547

අතීත හේතු ධර්ම පහ.....547

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ.....547

ගෞරවමණ පේළියේ සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය.....548

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....548

ගෞරවමණ පේළියේ සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය.....548

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....548

රසාරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවපීඡන වේදනාස්කන්ධය.....549

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....549

රසාරම්මණ පේළියේ පීචිභාවිඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය.....549

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ.....549

රසාරම්මණ පේළියේ සම්පට්චිඡන වේදනාස්කන්ධය 550

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....550

රසාරම්මණ පේළියේ සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය.....550

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....550

චොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවපීඡන වේදනාස්කන්ධය.....550

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....550

චොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළියේ කායචිඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය 551

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ.....551

චොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළියේ සම්පට්චිඡන වේදනාස්කන්ධය.....551

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....551

චොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළියේ සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය.....552

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන.....552

ධම්මාරම්මණ පේළියේ කුසල ජවන විචී 552

ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය (මනෝද්වාර විචී).....552

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර.....552

දෙවැනි ජවන වේදනාස්කන්ධය.....552

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර.....552

ධම්මාරම්මණ පේළියේ ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විචී.....553

ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය 553

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර.....553

ධම්මාරම්මණ පේළියේ රූප ධර්ම අරමුණ.....554

එක් කොටසක් - ඒක දේසයක්.....554

බහිද්ධා හා අතීත - අනාගත සම්බන්ධතාව.....554

සරු වරණ බීජ හා සරු විජීජා බීජ.....555

භවඛිගයේ අනන්තර හේතු ධර්මයෝ.....555

ඤ්ඤ පරිඤ්ඤ මට්ටමට පත්වීම.....556

සාසනයෙහි නොසැලෙන සේ මුල් බැස ගැනීම.....557

ඉරියාපට් සම්පපඤ්ඤ භාවනාව.....557

මොක්ෂපුර රන්දෙර පඤ්චම භාගය....559

පෙරවදන.....560

පට්චිචසමුප්පාද විභඛිග පාලි.....562

කටපාඩම් කළයුතු පාලි තේරුම් 565

පට්චිචසමුප්පාද ධර්මය යන්න 572

මජ්ඣිමනිකායෙහි පට්චිචසමුප්පාද ගමන.....573

නිවනට යෑම සඳහා වන මජ්ඣිමනිකායෙහි මාර්ගය.....573

පටිච්චසමුප්පාද යන්න.....574

පටිච්චසමුප්පාද යන වචනයේ අර්ථය.....577

තවත් ක්‍රමයකින් විස්තර කිරීම.....578

තවදුරටත් පැහැදිලි කිරීමක්.....579

රූප කලාප - නාම කලාප 581

එකඟවීමට පිළිගැනීමට.....583

එල ගුණාංග ආනිසංස.....583

පටිච්ච පදය 584

ශාස්චන වාද.....584

අනේතු වාද.....585

විසම නේතු වාද.....585

වසවත්ති වාද.....585

සමුප්පාද පදය.....586

උච්චේද වාද.....586

නජ්ඣ වාද.....586

අකිරිය වාද.....586

තවදුරටත් පැහැදිලි කිරීම (මජ්ඣිම පටිපද) 588

කරන්නා හා විදින්නා.....589

ජනපද නිරුක්ති.....592

සමඤ්ඤය අනතිධාවනං.....593

පටිච්චසමුප්පාද අංග දෙළොස.....594

අද්ධි (කාල) තුන.....594

සන්ධි තුන.....595

සඛ්ඛේප හතර.....595

ආකාර විස්ස.....595

පෙරාතුව දැන හඳුනා ගතයුතු භාවනා ක්‍රමය.....596

වෙන් වෙන් වශයෙන්.....597

අවිජ්ජා පච්චයා සඛ්ඛාරා.....598

සඛ්ඛාර පච්චයා විඤ්ඤණං.....599

විඤ්ඤණය.....599

විපාක විඤ්ඤණ = විපාක මනෝවිඤ්ඤණ.....599

භාවනා නිදසුන් - විචිල්කිත සිත්.....600

වක්ඛුද්චාර විචි විපාක විඤ්ඤණයෝ.....600

විඤ්ඤණ පච්චයා නාමරූපං.....601

කම්ම විඤ්ඤණ = අභිසඛ්ඛාර විඤ්ඤණ.....602

නාම-රූප.....603

භාවනා නිදසුන් සමහරක්.....603

වක්ඛුද්චාර විචි විපාක නාම-රූප.....603

සඛ්ඛාර හා කම්මහව = කම්ම.....603

සහජාත විඤ්ඤණය නිසා සහජාත නාමරූප පහළවීම.....605

නාමරූප පච්චයා සලායතනං.....607
(අ) නාමය මනායතනං උදව් කරන හැටි.....607
(ආ) නාම නිසා රූපායතන පහළවීම.....608
(ඇ) රූප නිසා රූපායතන පහළවීම..... 612
(ඈ) රූප නිසා මනායතන පහළවන ආකාරය..... 613
(ඉ) නාමරූප නිසා මනායතනය පහළවන ආකාරය..... 615
සලායතන පච්චයා එස්සෝ..... 616
සලායතනය..... 617
පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය..... 617
සම්ප්‍රසක්ත ධම්මායතනය..... 618
පඤ්චද්වාරාවච්ඡිජන මනෝසම්ඵස්ස..... 618
චක්ඛුසම්ඵස්සය..... 619
සම්පට්ඨිජන මනෝසම්ඵස්ස..... 619
සන්තිරණ මනෝසම්ඵස්ස..... 619
වොඤ්ඤා මනෝසම්ඵස්ස..... 620
පුඨම ජවන මනෝසම්ඵස්ස..... 620
පුඨම තදරම්මණ මනෝසම්ඵස්ස..... 620
මනෝද්වාරාවච්ඡිජන මනෝසම්ඵස්ස..... 620
ඵස්ස පච්චයා වේදනා..... 621
චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා/චක්ඛුසම්ඵස්ස පච්චයා වේදනා..... 622
මනෝසම්ඵස්සය යන්න..... 624
වේදනා පච්චයා තණ්හා..... 624
හව තණ්හා..... 624
චිහව තණ්හා..... 625
අනාගත වට්ටි කථා..... 625
භාවනා කරන ආකාර කිහිපයක්..... 626
ධම්ම තණ්හාව..... 626
රහතන් වහවන්සේලාගේ සන්නාහවල වනාහි..... 626
තණ්හා පච්චයා උපාදනං..... 627
බෙද බලන තවත් ක්‍රමයක් - භාවනා කරන ආකාරය..... 628
තණ්හා හා උපාදනයන්හි වීථි..... 629
උපාදන පච්චයා හවො..... 629
සතිමත් විය යුතු කාරණයක්..... 630
අනිවායසී භාවනා ක්‍රමය..... 631
හව පච්චයා ජාති..... 632
භාවනා ක්‍රමය..... 633
ජාති පච්චයා ජරා මරණං..... 634
සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාස..... 634
පට්ඨිවසමුප්පාද දේශනා න්‍යාය හතර..... 635
1). අනුලෝම පට්ඨිවසමුප්පාද දේශනාව (1)..... 635

2). අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව (2) 636

3). පටිලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1) 636

4). පටිලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව (2) 637

අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනා (දෙවන ක්‍රමය) 638

පටිලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1) 640

භාවනා ක්‍රමය 641

පටිලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව (2) 641

ආහාර හතර 641

අකමිමප ආහාර = අනුපාදින්නක ආහාර.....642

කබලිකාර ආහාර 643

ආහාර හතර වර්ගයේ ශක්තිය 644

භාවනා කිරීම සම්බන්ධව ප්‍රධාන කාරණයක් 647

විපාක වර්ධ ආහාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන ක්‍රමය.....647

කමිම වර්ධ ආහාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන ක්‍රමය.....648

තවත් පැහැදිලි කිරීමක්.....648

සතර ආකාරයකට දේශනා කිරීමට හේතුව.....649

1. අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය.....650

2. අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව ද්විතීය ක්‍රමය 650

3. පටිලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය.....650

4. පටිලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව ද්විතීය ක්‍රමය.....651

සමුත්තේජන කථා.....651

මොක්පුර රන්දෙර ජට්ඨම භාගය 653

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්.....654

ලක්ඛණාදි වතුක්ක කොටස 656

ලක්ඛණාදි වශයෙන් භාවනා කළ යුත්තේ ඇයි? 656

උතුම් පටිසම්භිද ඤාණ හතර 660

සේඛ භූමිය - අසේඛ භූමිය 661

පුබ්බයෝග 662

ලක්ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පදුර්ඨානගන්තේ අර්ථ 666

පෙරාතුව දතයුතු දෑ.....668

රූපක්ඛන්ධ කථා.....669

1. පඨවි ධාතුව.....669

2. ආපෝ ධාතුව 669

3. තේජෝ ධාතුව.....670

4. වායෝ ධාතුව.....670

5. චක්ඛු ප්‍රසාදය.....670

6. සෝත ප්‍රසාදය.....671

7. ඝාන ප්‍රසාදය 671

8. ජීවිතා ප්‍රසාදය 672

9. කාය ප්‍රසාදය 672

10. රූපාරම්මණය 672

11. සද්දුරම්මණය 673

12. ගන්ධාරම්මණය 673

13. රසාරම්මණය 674

14. ඉත්ථිඤ්ඤාය = ඉත්ථි භාවරූපය 674

15. පුරිසිඤ්ඤාය = පුරිස භාවරූපය 674

16. ජීවිතීඤ්ඤාය = රූප ජීවිත 675

17. හඳුයව්‍යවු 675

18. කඛලිකාරාහාර 675

19. ආකාස ධාතු 676

20. කාය විඤ්ඤානති 676

21. වචි විඤ්ඤානති 676

22. රූපස්ස ලභුතා 677

23. රූපස්ස මුදුතා 677

24. රූපස්ස කම්මඤ්ඤානා 678

25. රූපස්ස උපවය 678

26. රූපස්ස සන්තති 678

27. රූපස්ස ජරතා 679

28. රූපස්ස අභිච්චතා 679

පරිග්‍රහකොට භාවනා කරන ක්‍රමය 679

විඤ්ඤාණස්ඛන්ධ කථා 681

1. විඤ්ඤාණස්ඛන්ධ 681

2. පටිසන්ධි චිත්තය 681

3. භවභිග චිත්තය 682

4. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡේදන = කිරියා මනෝධාතු 682

5. වක්ඛු විඤ්ඤාණ 684

6. සෝත විඤ්ඤාණ 685

7. ඝාන විඤ්ඤාණ 685

8. ජීවිතා විඤ්ඤාණ 685

9. කාය විඤ්ඤාණ 686

10. සම්පට්ච්ඡන සිත=පිලිගැනීම (විපාක මනෝධාතු) 686

11. සන්තීරණ-අභේතුකවිපාක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු 688

12. වොත්ථපන-සාධාරණ කිරියා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු 691

13. ජවන 694

14. තදුරම්මණ 695

15. මනෝද්ද්වාරාවච්ඡේදන = මනෝද්ද්වාර විච්චි 697

16. තසිතුප්පාද චිත්තය 701

17. චුති චිත්තය 701

වේදනාස්ඛන්ධ කථා 702

1. සුඛ වේදනා.....	702
2. දුක්ඛ වේදනා.....	702
3. සෝමනස්ස වේදනා.....	702
4. දෝමනස්ස වේදනා.....	703
5. උපෙක්ඛා වේදනා.....	704
සඤ්ඤකුක්ඛන්ධ කථා.....	706
සඤ්ඤ වෛතසිකය.....	706
සඛ්ඛාරකුක්ඛන්ධ කථා.....	708
සඛ්ඛවිච්ඡි සාධාරණ වෛතසික.....	708
1. ඵස්ස.....	708
2. වේතනා.....	708
3. ඵ්කග්ගතා - සමාධි.....	709
4. ජීවිත.....	710
5. මනසිකාර.....	711
ප්‍රතිඵලාක වෛතසික.....	713
1. විතක්ක.....	713
2. විචාර.....	713
3. අධිමොක්ඛ.....	713
4. විරිය.....	714
5. පිති.....	715
6. ඡන්ද.....	716
අකුසල වෛතසික.....	716
1. මෝහ.....	716
2. අහිරික.....	717
3. අනොත්තප්ප.....	718
4. උද්ධච්ච.....	719
5. ලෝභ.....	719
6. දිරිඨි - මෙඡාදිරිඨි.....	720
7. මාන.....	722
8. දෝස.....	722
9. ඉස්සා.....	725
10. මච්ඡරිය.....	725
11. කුක්කච්ච.....	726
12. ඵ්භ.....	726
13. මේද්ධ.....	727
14. විචිතිවිඡා.....	728
සෝභන වෛතසික 25.....	730
1. සද්ධා.....	730
2. සති.....	731
3. හිරි.....	732

4. ඔත්තප්ප 733

5. අලෝභ 734

6. අද්වේස 734

7. නත්තමච්ඡාදනා.....735

8. 9. කායපස්සද්ධි විත්තපස්සද්ධි.....735

10. 11. කායලඞ්භනා විත්තලඞ්භනා 736

12. 13. කායමුද්දනා විත්තමුද්දනා 737

14. 15. කාය කම්මඤ්ඤනා විත්ත කම්මඤ්ඤනා.....737

16. 17. කාය පාගඤ්ඤනා විත්ත පාගඤ්ඤනා 738

18. 19. කායුප්පකතා විත්තුප්පකතා 739

20. සම්මාචාචා 741

21. සම්මාකම්මන්ත 742

22. සම්මා ආජීව 743

23. කරුණා.....744

24. මුදිතා 745

25. අමෝභ - පඤ්ඤ 747

නාම ධර්ම ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය.....750

ඒකත්ත ක්‍රමය වටහා ගැනීම අවශ්‍යය 751

පටිච්චසමුප්පාද කොටස 753

1. අවිජ්ජා.....753

2. සඛ්ඛාර 753

3. විඤ්ඤාණ 754

4. නාම-රූප 755

5. සලායතන 755

6. ඵස්ස 759

7. වේදනා 761

8. තණ්හා 764

9. උපාදාන 767

10. භව 768

11. ජාති 769

12. ජරා මරණ 770

සෝක 770

පරිදේව 771

දුක්ඛ = කායිකදුක්ඛ 771

ද්‍රෝමනස්ස = වෛතසික දුක්ඛ 772

උපායාස 772

ලක්ඛණ රසාදිය භාවනා ක්‍රමය.....774

කල්පවා සුදනම් වීම.....775

අනුබෝධඤ්ඤාණ 776

මොක්ෂපුර රන්දෙර සන්නම භාගය 777

පෙරවදන.....778

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්.....780

විපස්සනා කොටස.....782

මග්ගාමග්ගඤ්ඤාදස්සන විසුද්ධි නිද්දේසය 782

සම්මසන ඤ්ඤා කොටස.....782

කලාප සම්මසන-නය විපස්සනා 782

විපස්සනා ඤ්ඤායේ භාවනා අරමුණ 783

තුන් ආකාර වූ සත්ත්වයන් දිරිගැන්වීම සඳහා.....784

ප්‍රකට තැනින්, පහසු තැනින් පටන්ගන්න.....787

පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්.....789

ලෝකෝත්තර ආර්ය මාර්ගය.....790

වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා.....791

අනිවාර්යයෙන් දැනගත යුතු දෑ.....792

ත්‍රිලක්ෂණය 793

අනත්ත ආලෝක කිරණ ධාරාව.....794

කලාප සම්මසන හා අනුපද්ධිමිමවිපස්සනා 795

පටිච්චසමුප්පාද අංග 796

විපස්සනා ඤ්ඤා හා අභිඤ්ඤා ඤ්ඤා.....797

විශේෂ කරුණක්.....799

පහසුතැනින් පටන්ගෙන විපස්සනා කරන්න 800

රූප නිරෝධ- නාම නිරෝධ වාදය.....802

නාම ධර්ම විපස්සනා කිරීම 802

සමර්ප්‍යානික පුද්ගලයෙකු නම් 803

කැමති ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛස්ථානයදී භාවනා කරන්න 803

අද්ධාපච්චුප්පන්න.....805

පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය.....805

රූපය හා නාමය එක්කොට ද භාවනා කරන්න.....807

අතීත-පච්චුප්පන්න-අනාගත 808

අනත්තලක්ඛණ ක්‍රමය 810

මිලාරික-සුඛම-භීත-පණිත-දුර-සන්තික.....811

අසුභ භාවනා.....813

සවිඤ්ඤාඤ්ඤාක අසුභය.....813

නා හා කෘමි කුලයන්ගෙන් පිරිගත් ශරීර කුඩුව.....814

රූප පරමාර්ථයන්හි අසුභ ස්වභාව.....814

අවිඤ්ඤාඤ්ඤාක අසුභ = පණ නැති අසුභ.....815

භාවනා කරන ක්‍රමය 816

අසාමාන්‍ය සංසිද්ධියක්.....817

පටිච්චසමුප්පාද අංග 817

භාවනා කරන පිළිවෙල.....818

චන්තාලීසාකාර අනුපස්සනා 819

අනිච්ච ලක්ෂණ දසය.....819

1. අනිච්චතෝ.....819

2. පලෝකතෝ.....820

3. චලතෝ.....820

4. පහභිගුතෝ.....820

5. අද්ධුවතෝ.....820

6. විපරිණාමධම්මතෝ 821

7. අසාරකතෝ..... 821

8. විභවතෝ..... 821

9. මරණධම්මතෝ - මච්චු..... 821

10. සඛිඛතතෝ..... 821

දුක්ඛ ලක්ෂණ පස් විස්ස 822

1. දුක්ඛතෝ..... 822

2. රෝගතෝ 823

3. අඝතෝ..... 823

4. ගණ්ඨතෝ..... 823

5. සල්ලතෝ..... 824

6. ආබාධතෝ..... 824

7. උපද්දවතෝ..... 824

8. භයතෝ..... 824

9. ඊතීතෝ..... 825

10. උපසග්ගතෝ..... 825

11. අත්තාණතෝ..... 825

12. අලේණතෝ..... 825

13. අසරණතෝ..... 825

14. වධකතෝ..... 826

15. අඝමුලතෝ..... 826

16. ආදීනවතෝ..... 826

17. සාසවතෝ..... 827

18. මාරුමිසතෝ..... 827

19. ජාතිධම්මතෝ..... 827

20. ජරාධම්මතෝ..... 827

21. ව්‍යාධිධම්මතෝ..... 827

22. සෝකධම්මතෝ.....828

23. පරිදේවධම්මතෝ.....828

24. උපායාසධම්මතෝ 828

25. සඛිකිලේසිකධම්මතෝ.....828

අනත්ත ලක්ඛණ පහ.....829

1. අනන්තතෝ.....829

2. සුඤ්ඤතෝ.....829

3. පරතෝ.....829

4. ඊත්තතෝ.....830

5. තුවිජතෝ.....830

අභිච්ච, දුක්ඛ, අනන්ත විමේ හේතු ධර්ම.....830

දෙසිය (200) ආකාර වූ නය විපස්සනා.....831

ප්‍රඥ භාවනාව සම්පූර්ණ කළ හැකි වීම.....831

රූපසත්තක විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය.....832

1. ආදනනික්ඛේප රූප භාවනා ක්‍රමය.....832

2. වයෝවුද්ධත්ථගම රූප භාවනා ක්‍රමය.....833

3. ආහාරමය රූප භාවනා ක්‍රමය.....834

4. උතුමය රූප භාවනා ක්‍රමය.....834

5. කම්මජ රූප භාවනා ක්‍රමය.....834

6. චිත්ත සමුච්චාන රූප භාවනා ක්‍රමය.....835

7. ධම්මනා රූප භාවනා ක්‍රමය.....835

අරූපසත්තක භාවනා ක්‍රමය.....835

1. කලාප වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය.....835

2. යමක (යුගල) වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය.....837

3. ඛණික වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය.....838

4. පටිපාටි වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය.....838

5. දිට්ඨි උග්ඝාටන = දෘෂ්ඨි උගුළුවන ක්‍රමයට භාවනා කිරීම.....839

6. මාන සමුග්ඝාටන = මානය උගුළුවන ක්‍රමයට භාවනා කිරීම.....839

7. නිකන්ති පරියාදන = තණ්හා නිකන්තිය නිමවන තෙක්, ආපසු නොඑන ලෙසට භාවනා කරන ක්‍රමය.....839

උදයඛිබය ඤාණ කොටස.....841

රූප-නාම දෙක ක්‍රමය හා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය.....841

අතීත, අනාගත, පච්චජ්ජන්ත, අජීකිත්ත-ඛනිද්ධා.....841

උදයඛිබය ඤාණය විස්තාර ක්‍රමය.....842

රූපස්කන්ධ.....843

පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය.....843

පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය.....843

පටිසන්ධි සඛිඛාරස්කන්ධය (චේතනා).....844

පටිසන්ධි සඛිඛාරස්කන්ධය.....844

පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය.....844

වයධම්මානුපස්සි = වයදස්සන = නැතිවීම පමණක් බලන ක්‍රමය.....845

උප්පාද නිරෝධය.....845

අනුප්පාද නිරෝධය.....846

රූපස්කන්ධය භාවනා කරන ක්‍රම.....846

වක්ඛුච්චඤ්ඤාණ - වේදනාස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමය.....847

සමුදයවයධම්මානුපස්සී 847

උදයවය දුස්සන - රූපස්කන්ධය 848

වක්ඛවිඤ්ඤාණ-වේදනාස්කන්ධ භාවනා කරන ක්‍රමය 849

සතිධාර හා කම්ම හව 851

සියල්ලම භාවනාවට නගන්න 852

පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය 852

සමුදයධම්මානුපස්සී 853

වයධම්මානුපස්සී 853

සමුදයවයධම්මානුපස්සී 854

ලැබිය හැකි ආණිසංස 854

සත්‍යය සතර ප්‍රකට වන ආකාරය 855

ලෞකික මාර්ග සත්‍යය - ලෞකික මාර්ගාංග පහ 856

පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාව ප්‍රකට වන ආකාරය 857

නය හතර ප්‍රකට වන ආකාරය 858

ලක්ෂණ පහ ප්‍රකට වන ආකාරය 860

උදයබ්බය විපස්සනා වැඩ පිළිවෙළ 861

උපක්ලේශ කොටස 862

1. ඕහාස - ආලෝකය 863

2. ඤාණං - විපස්සනා ඤාණය 866

3. පිති - විපස්සනා ප්‍රීතිය 866

4. පස්සද්ධි - විපස්සනා පස්සද්ධි 867

5. සුඛ - විපස්සනා සුඛය 867

6. අධිමොක්ඛ - සද්ධාව 867

7. පග්ගහ - විරිය 867

8. උපරිධාන - සති 867

9. උපෙක්ඛා - විපස්සනුපෙක්ඛා + ආවජ්ජනුපෙක්ඛා 868

10. නිකන්ති - විපස්සනා නිකන්ති 869

පටිපදඤාණදස්සන විසුද්ධිය-ඉහළ විපස්සනා ඤාණ 870

අනුපස්සනා හතර - සතිපරිධාන හතරට ඇතුළත් වන ආකාරය 870

ඉරියාපටි හා සම්පජ්ඤ්ඤ භාවනා ක්‍රමය 872

හඬිග ඤාණ කොටස 874

හඬිග ඤාණයට 874

රූප කලාප නොපෙනී යෑම 875

පටිච්චසස්සනා 877

භාවනා කරන ක්‍රම සමහරක් 877

හඬිගය දැකීමේ ශක්තිය 878

කැමති දෙයකට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ හැක 879

ආනාපාන සතිය 880

ආනාපාන ප්‍රථම චතුක්කෙ 880

ආනාපාන දුතිය චතුක්ක 881

ආනාපාන නව්‍ය වතුක්ක 883

ආනාපාන වතුන් වතුක්ක..... 886

ආනාපානසති ආනිඤ්ජයෝ..... 888

නය ඤාණයේ සිට සඛ්ඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය දක්වා..... 889

බලවත් සතියකින් යුක්තව ගමන් කළයුතු මග.....890

ඤාණදස්සන විපුද්ධිය 893

සඛ්ඛාරූපෙක්ඛා ඤාණයේ සිට ආර්ය මාර්ග ඤාණය දක්වා.....893

සුඤ්ඤතාවය දක්නා ලෙසට බලන්න.....894

මාරයා නොදකින පුද්ගලයා.....895

පුණ්‍යානුමෝදනාව 896

මානව ශාස්ත්‍ර (ඉතිහාසය)

එ-ආ විභාග පටිපාටි ආරණ්‍ය සේනාසනාධිපති

අතිප්‍රජ්‍ය උ. ආචාර්ය (එ-ආ සභාධිපති)

ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්

බුදුම බසින් රචනා කරන ලද

නිබ්බානගාමිණී පටිපදා

නම් භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

පරිවර්තනය

ප්‍රජ්‍ය උඩරේගම ධම්මජීව ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය

ප්‍රජ්‍ය බුදුම ජාතික උ. අග්ගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ

ප්‍රකාශය

අමාදම් සංගමය

අපවත් වී වදාළ,

ශ්‍රී කල‍්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,

මිනිරිගල නිස්සරණ වන ආරණ්‍යයේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,

කම්ප්‍රානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යාය, අතිපූජ්‍ය

මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට

ප්‍රාප්තිදාන පිණිස,

ශ්‍රී කල‍්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාව පනස්වන වසරට පා තැබීම

නිමිත්තෙන් එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක

ගල්දූව ශ්‍රී ගුණවර්ධන යෝගාශ්‍රම මධ්‍යස්ථානාධිපති,

මහෝපාධ්‍යාය, රාජකීය පණ්ඩිත, අතිපූජ්‍ය

කඩවැද්දුව ශ්‍රී ජිනවංශාභිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට

“මොක්පුර රන්දෙර”

(නිබ්බානගාමිනී පටිපදා)

නම් වූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාතිශය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

හැඳින්වීම

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස
ජීනසාසනං චිරං කිට්ඨතු

“බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උතුම් අනුශාසනා සහිත ශාසනය
චිරාත් කාලයක් පවතීවා!”

එා-ඔෟ ආරණ්‍යයේ භාවනා වැඩු බොහෝ යෝගාවචර පිරිසගේ ආරාධනාවට අනුව මෙම නිබ්බානගාමීනී පටිපදා නම් වූ ග්‍රන්ථය සම්පාදනය කරන්නට යෙදුනි. මෙම ආරණ්‍යයේ භාවනා වඩන යෝගාවචරයන්ට කටපාඩම් කොට මනසිකාරයට නැංවීමේදී මෙය ප්‍රයෝජනවත් වේය යන බලාපොරොත්තුව ඇතිව අදාළ ධර්ම ග්‍රන්ථ කොටස් මෙසේ පිඬුකොට ලිවෙමි. බොහෝ සේ සංක්ෂිප්ත කරණ ලද නිසා නොතේරෙන තරමට පත්විය හැකිය. පොත්වල සඳහන් පාඨ උධෘත කරමින් නිසැකවම පිළිගත හැකි ලෙසට දැනගැනීමට අවශ්‍ය බව ආරාධනාවෙහි ලා සඳහන් වූ නිසා විස්තර අවම කොට ලියාදීමට සිදුවිය. මේ රචනයෙහි ලා පහත සඳහන් කොටස් සය අඩංගුය.

1. සමථ කමමධ්‍යාන කොටස
2. රූප කමමධ්‍යාන කොටස
3. නාම කමමධ්‍යාන කොටස
4. ඵට්චවසමුපපාද කමමධ්‍යාන කොටස
5. ලකඛණාදී කොටස් සතර
6. විපසසනා කොටස

මේ ආකාරයෙන් කොටස් හයක් කොට විස්තර කර ඇත. එනම් පොත් කාණඩ හයකි.¹ මෙහි ප්‍රථම කාණඩයේ ආනාපාන කර්මස්ථානය, පටික්කල මනසිකාරය, අස්ථික කර්මස්ථානය, ඕදාත කසිණය, මෙත්‍රි කර්මස්ථානය, බුද්ධානුස්මෘති කර්මස්ථානය, අගුභ කර්මස්ථානය, මරණානුස්මෘති කර්මස්ථානය යන මේවා අඩංගුය. මෙම සියලු කමටහන් මෙම සමථ කර්මස්ථාන කොටසෙහි ලා සංග්‍රහකොට ඇත. සියලුම සත්පුරුෂයන්හට තම තමන්ගේ අභිමතයන්ට අනුව භාවනා වැඩීමට මෙය හේතු වේවා!

එා-ඔෟ ආරණ්‍යයේ
චිත්තල පබ්බතයේ සයාඩෝ
බු. ව. 2549/ක්‍රි: ව: 1996 ජනවාරි 20
The Venerable Sayadaw U. Acinna
of Pha-Auk Cittala Pabbata Forest Monastery,
Mudon, Mawalamyine, Myanmar.

1 මෙහි පට්චව සමුපපාද-කමමධ්‍යාන කොටස අනු කොටස් දෙකකට බෙදා ඇති හෙයින් පොත් කාණඩ හතක් වනු ඇත .(පරිවෘතක)

පෙරවදන

සමථ භාවනාව සම්බුදු සසුනෙහි මධ්‍ය කල‍්‍යාණතාවයි, ශීලය නම් වූ ආදී කල‍්‍යාණතාවෙහි පිහිටා සිට මධ්‍ය කල‍්‍යාණ වූ සමථය වඩා පර්යාවසාන කල‍්‍යාණ වූ ප්‍රඥාව සම්පූර්ණ කළ යුතු වේ.

අනුපිළිවෙළින්, ශීල-සමාධි-ප්‍රඥා සංඛ්‍යාත ත්‍රිවිධ කල‍්‍යාණ සකල ශාසනය සම්පූර්ණ කරණ ගිහි-පැවිදි බෞද්ධයෝ බුද්ධෝත්පාද කාලයෙන් - මනුෂ්‍යාත්මභාවයෙන් නොසිසි වූ නිසිඵල නෙලා ගැනීමට සමත් වෙති.

අත අතීතයෙහි ශ්‍රී ලංකාද්වීපයෙහි භාවිතා වූ ශමථ-විදර්ශනා භාවනා ක්‍රම විශුද්ධි මාර්ගය වැනි ග්‍රන්ථවල සඳහන් වී ඇතත්, ප්‍රායෝගික වශයෙන් එහි යෙදී අත්දැකීම් ලත් කම්ප්ථානාචාර්යයන් වහන්සේලා සුලභව නොමැති බව නොරහසකි.

බුරුම රට පේරාවරි ජනපදයෙහි හිංතාට නම් උප නගරයෙහි, ලෙ-වොං ගම් පියසෙහි ජනිතව ළමා වයසෙහි සසුන්ගතව යෙ-ඡ් නිකායෙහි ගරු උපසම්පදා ලාභීව ධම්මාවරිය විභාගය සමත් වී රැන්ගුන් නුවර පර්යාප්ති තක්ෂිලාවෙහි ඉංග්‍රීසි භාෂා සහිත පර්යාප්ති ධර්මය සම්පූර්ණ ලෙස පස් වසරක් තිස්සේ හදාරා ඉක්බිතිව විසි වසරක් පමණ මුළුල්ලේ කෘතහස්ත විශාරද ආචාර්යයන් වහන්සේලා වෙත නැවතී ශමථ-විදශීනාවෙහි පරතෙරටම ප්‍රගුණ කොටගත් අතිපූජ්‍ය ආචිණ්ණ සයාඛෝ හෙවත් එං-ඔෆ සයාඛෝ නාහිමිපාණන් වහන්සේ අද ඓතිහාසික විශුද්ධි මාර්ගයෙහි එන භාවනා ක්‍රමය අතිවිශිෂ්ඨ ලෙස සිය-දහස් ගණන් ගිහි-පැවිදි යෝගීන්හට පුහුණු කරමින් වැඩ සිටින සේක. උත්කෘෂ්ට ලෙස ශික්ෂා ගරුත්වයෙහි පිහිටි ආදර්ශවත් ඒ මාහිමියෝ දිවා රාත්‍රී අප්‍රමාදව ශාසනානිවෘද්ධියෙහි යෙදී සිටින සේක් ඡ්චිත පරිත්‍යාගයෙනි.

අතිපූජනීය එම එං-ඔෆ සයාඛෝ මාහිමියන් අතින් සම්පාදිත පිටු පන්සියයකට අධික, කාණ්ඩ හයකින් යුක්ත “නිබ්බානගාමිනී පටිපදා” නමැති බුරුම බසින් ලියැවුණු මහා ග්‍රන්ථය නිකුත් වීමට පළමුව එහිම සංක්ෂිප්ත කොටස හතකින් යුත් ශමථ-විදර්ශනා අකුරින් ශමථ භාවනාව සිංහල බසින් එළිදැක්වීම මේ ග්‍රන්ථයෙන් සිදුවෙයි.

මිනිරිගල ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මායතනයෙහි නැවතී සිටි කම්ප්ථානාචාර්ය බුරුම ජාතික පූජ්‍ය අග්ගඤ්ඤ ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ සහයෝගයෙන් මිනිරිගල නිස්සරණ වන සේනාසනවාසී පූජ්‍ය උඩර්ඊගම ධම්මඡ්ච ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින් සිංහල බසට පෙරළන ලද මේ සමථ භාවනා

කාණ්ඩය, මිනිරිගල ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මායතනයේ නැවතී භාවනා පුහුණුව ලැබූ ධර්මකාමී සත්ගුණවත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා සිය ධන ව්‍යයයෙන් මෙසේ මුදුණය කරවා ප්‍රකාශ කරණ ලදී. එතුමාට ධර්ම ශක්තියද දෛර්යයද රත්නත්‍රයානුභාවයෙන් ලැබේවා!

අතිපූජනීය මහා කර්මස්ථානාවාර්ය ආචිණ්ණ සයාඛෝ මාහිමියන් වහන්සේ ශ්‍රී ලංකාව ගැන දක්වනුයේ අසීමිත ගෞරවයකි. මෙම ශමඵ විදර්ශනා භාවනා මාර්ගය සකල බෞද්ධ ලෝකයට බෙදා හැරීමට සුදුසු එකම බෞද්ධ රට ශ්‍රී ලංකාද්වීපය යයි අවධාරණයෙන් පවසන සේක් කෘතඥතා පූර්වක ගෞරවයෙනි.

එසේ හෙයින් මෙම භාවනා මාර්ගය ශ්‍රී ලංකා ද්වීපවාසීන්හට පුහුණු කරවනු පිණිසත් ස්වකීය පශ්චිම කාලය විවේකීව ගත කරණු පිණිසත් ශ්‍රී ලංකාවට යථා කාලයේදී වැඩම කරවීමට අපේක්ෂා කරණ පූජනීය ආචිණ්ණාභිධාන එා-ඕෆ සයාඛෝ මාහිමියන් වහන්සේට නිදුක් නිරෝගී සුවයෙන් ශතවර්ෂාධික කාලයක් දීඝායු ශ්‍රී අත්වේවා!

බුරුම රට මෝලමියන් එා-ඕෆ චිත්තල පබ්බත භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ පුහුණු වෙමින් මේ භාවනා මාර්ගය මුදුනටම සපුරාගත් ගිහි-පැවිදි සිය දහස් ගණන් යෝගීන් ඇත්තා සේම ශ්‍රී ලංකාවේද මේ භාවනා මාර්ගයෙන් ප්‍රතිඵල නෙලාගැනීමට සිංහල බෞද්ධ ගිහි-පැවිදි සැමට අවස්ථාව සැලසේවා!

මෙම සමඵ භාවනා කාණ්ඩය සිංහලයට නැංවූ පූජ්‍ය අග්ගඤ්ඤ ස්ඵචිරයන් වහන්සේ, පූජ්‍ය උඩර්වයගම ධම්මජීව ස්ඵචිරයන් වහන්සේ යන දෙනමට ආයුරාරෝග්‍යාදී ශ්‍රී සම්පත් අත්වේවා! මේ පොත කියවන හැමට ඉන්ද්‍රිය ධර්ම, බල ධර්ම වැඩී භාවනා මාර්ගයේ ප්‍රතිඵල නෙලාගෙන අධිගමලාභී වීමේ ශක්තිය-බලය-වාසනාව තෙරුවන් සරණින් උදාපත් වේවා!

“විරං තිට්ඨතු සදධමෙමා!”

මෙයට මෙනැති,
නාඋයනේ අරියධම්ම ස්ඵචිර
ගුණවධීන යෝගාශ්‍රම මධ්‍යස්ථානය,
ගල්දූව, කහව.
80312
1999 අප්‍රේල් 15

පරිවෘතීක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

තථාගතපසුවේදිනො හිකබවෙ ධම්මචිනයොවිචටො විරොචති,
නො පටිච්ඡනෙනා

මහණෙනි! තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරණ ලද ධර්මය හා චිනය විවෘත වූයේ බබළයි; වැසුනේ නොම බබළයි. [අං. නි. 1/510]

ධම්ම-චිනය යන දෙකින් ධම් කොටසට අයත්, භාවනා මාර්ගයක් හෙළිකරන්නා වූ මෙම පොත ඉහත සඳහන් බුද්ධ වචනය සිත්හි දරාගෙන බුරුම බසින් සිංහලට පරිවෘතීනය කිරීමේ කටයුත්තෙහි ලා අත-හිත දුන් කලාණ මිත්‍ර සංඛ්‍යාව විශාලය. එසේ නොවන්නට මෙය කිසි කලෙකත් මෙසේ මුද්‍රණ දේවාරයෙන් එළි නොදැක පෞද්ගලික භාවිතාවයන් සඳහා සීමා වන්නට ඉඩ තිබුණි. එසේ වැසී නොගොස් විවෘත වූයේ ධම් බලයෙන්ම ය. එය බබළයිද? නැත්ද? යන්න පොත භාවිත කරණ ඔබගේ ආකල්ප අනුව තීරණය වනු ඇති. මෙම පරිවෘතීනයෙහි ලා “පදයෙන්-පදය” ක්‍රමය අනුගමනය නොකොට අර්ථයම සලකා කටයුතු කළ බවද සැලකිල්ලට ගත යුතුය. එම නිසාත් මෙහි නොයෙකුත් අඩු-පාඩු, අසම්පූර්ණතා තවමත් ඉතිරිව තිබිය හැක්කේය. එය වටහා ගෙන සුධිහු ප්‍රයෝජනයම සලකා භාවිතා කරන්නෝ! එසේම මෙහි ප්‍රකට වන වැරදි වෙනොත් අප වෙත කරුණාවෙන් පෙන්වා දෙන්නෝ!

මේ සත් කටයුත්ත උක්ත සංකල්පයෙන් ආරම්භ කළ නමුත් මෙහිලා ස්වෙච්ඡාවෙන් ඉදිරිපත් වී අන්තිම දක්වාම සහය දුන් බුරුම ජාතික අග්ගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේට මෙහි වැඩි කුසලය උරුමය. මෙම කටයුත්තට මුල පටන්ම අනුමැතිය අනුග්‍රහය දක්වමින්, අවසාන අත් අකුරු පිටපත කියවා සුද්ධකරදීමෙන් නතර නොවී වටිනා පෙරවදනකින් මේ පොත සැරසූ අතිපූජ්‍ය නාඋයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ පතන උතුම් සම්මා සම්බෝධියට මෙය වටිනා ඤාණ සංවත්තනික කුසල බලයක් වේවා! ඤාණ පාරමිතාවක් වේවා!

මුල් අත්අකුරු පිටපත නැවත පිටපත් කිරීමෙන් සහය දුන් විලානගම පියරතන, කෝරලේගම සුධම්මානන්ද, අඟුල්ගමුවේ අරියනන්ද, යන ආයුෂ්මකුන් වහන්සේලාද, පොතේ මුල් භාගය මුල් බුරුම පොත සමඟ සසඳමින් ශුද්ධ කළ කෝට්ටේ වජ්ජ ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුළු 1997 වර්ෂයේ මිනිරිගල ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මායතනයේ වස් එළඹී 30 කට අධික දෙස්-විදෙස් සංඝයා වහන්සේලාගේ උනන්දු සහයෝගයද මෙහිලා කෘතඥ පුච්ඡකව සිහිපත් කරලමි.

පූජ්‍යපාද ගාල්ලේ සංඝසුභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඉවසිලීමත් පරීක්ෂාව නොකිබෙන්නට මෙහි තවත් වැරදි රාශියක් අවසාන මුද්‍රණ අවස්ථාව තෙක් ඉතිරි වන්නට ඉඩ තිබුණි. ඉතා කරුණාවෙන් සෝදුපත් කියවා එම වැරදි ඉවත් කරමින් තවත් වටිනා යෝජනා මාගීයෙන් මේ තැනියට ග්‍රන්ථය ගෙන ඒමට දුන් සහයෝගය මුද්‍රිතීන් අගය කරමි.

නන්නාදුනන බුරුම භාෂාව අපට කරුණාවෙන් හදාරවා බුරුම දේශයට අප හඳුන්වා දුන් අතිපූජ්‍ය අග්ග මහා පණ්ඩිත උ. ඤාණිත්ද (බුරුම) ස්වාමීන් වහන්සේ ප්‍රධාන බුරුම භාෂාව අපට මේ පමණට ප්‍රගුණ කරවූ බුරුම ආචාර්යවරුන් ද කෘතඥ පූජිකව සිහිපත් කරලමි.

අවශ්‍ය ලිපිලිපිය ද විවේකය ද සිවු පසද අතින් අනුග්‍රහය දැක්වූ මිනිරිගල නිස්සරණ වනය මෙයට මහ පොළව මෙන් පිහිට විය.

අන්තිමට නමුත් මෙම පෙරහරට එක්වූ ඉතාම වැදගත් කලාණ මිත්‍රයා වූ මෙම සමථ භාවනා කොටස නොමිලයේ ම මුද්‍රණය කොට බෙදා දීමට ඉදිරිපත් වූ භාවනානුයෝගී කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතාට අප කාගේත් කෘතඥතාවය නිසැකවම ලැබිය යුතුය.

මීට කලින් මෙම එා-මා භාවනා ක්‍රමය හඳුන්වාදීමේ අත් පොත් කීපයක් සංකේපයෙන් මුද්‍රණය කොට එළි දැක්වූවත් මේ පොත් මාලාව ඒ සදහා සුදුසුම මාධ්‍යය බවට වාදයක් නොමැති නිසා මෙලෙස කාගේත් සහය ලැබුණු බවට සැකයක් නැත. මෙහි ඉදිරි කොටස් මෙලෙසටම විවෘත කිරීමේ කෘත්‍යයේදීත් එම සහයෝගය හා උනන්දුව පවතීවා! සියල්ලන්ගේම සහයෝගය ලැබේවා! යි පතමු.

එපමණකින් නතර නොවී බුරුමයේ ප්‍රසිද්ධ අනෙකුත් මෙවැනිම සවිස්තර භාවනා පොත් පරිවතීනය කොට එළි දැක්වීමට නොබෝ කලකින් බලාපොරොත්තු වන්නෙමු.

එම සියලු විවෘත කිරීම් වලින් ලාංකිකයනට මේ වටිනා සාසන සැපය වීද ගැනීමට වැඩි අවකාශයක් ලැබේ නම් අපගේ ප්‍රයත්නය මල්එල ගැන්වුනා වන්නේය.

මාස ගණනාවක් මුළුල්ලේ ධර්මය හෙළි කිරීමේ පිරිසිදු අදහසින් මෙම පොත පරිවතීනය කිරීමේදී අප සන්නානයේ ජනිත යම් කුසල ධර්මයක් වී නම්, එම වටිනා කුසල ශක්තිය අපට මෙම සැනසිලි මාර්ගය හෙළිකර දුන් දෙස්-විදෙස් ආචාර්ය උපාධ්‍යායන් වහන්සේලා ප්‍රමුඛ ගිහි-

පැවිදි කලාශාණ මිත්‍ර සත් පුරුෂයෝ ද හදා වඩා මිය පරලොව ගිය අම්මා, අප්පච්චි ඇතුළු මේ දිවිය පුරා නන් අයුරින් උපකාරවත් වූ ගුරුවර-ඤාති-මිත්‍ර, දායක-කාරකාදීහු ද හිත-අහිත-මැදහත් සදේවක ලෝකයා ද සාධු කියා අනුමෝදන් වී සකල ශාසනික ප්‍රාර්ථනා සමෘද්ධ කර ගනිත්වා!

ලක්දිව බුදුසසුන බැබළේවා!

උඩරියගම ධම්මජීව ස්ථවිර
නිස්සරණ වනය
මිනිරිගල.
11742
1998 ජූලි මස 02

සහාය පරිවෘතීක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

බුද්ධ ශාසන ඉතිහාසයේ සංස්කෘතික වශයෙන් වටිනාකමක් ඇති උතුම් ශ්‍රී ලංකා දීපයට, රාමඤ්ඤ නිකායේ ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ සංඝයා වහන්සේලාගේ නියෝජිතයකු වශයෙන් අතිපූජනීය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේ කළ ආරාධනයට අනුව, අතිපූජ්‍ය චා-ඔඞ්‍ය සයාඩෝ ස්වාමීන් වහන්සේත්, උ. කේසරිඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේත්, උ.වන්දිම ස්වාමීන් වහන්සේත්, බුරුම දායක මහතුන් තුන්දෙනෙකුත්, ඇතුළත් වූ අප පිරිස උඩුගම්පල ධම්මරංසි ස්වාමීන් වහන්සේත් සමඟ 1997 ජනවාරි මස 28 දින උදයේ පැමිණියෙමු.

කුඩා කල පටන් රාමායණ කථා වස්තුව ද අනෙකුත් රාජ කථා වස්තූන් ද, විශුද්ධි මාර්ගයේ එන උතුම් ආයථීයන් වහන්සේලා ගැන ප්‍රවාණි ද කියවා-අසා තිබුණු බැවින් විශේෂයෙන් සිතේ කුලුපග බවක් දැනවූ ශ්‍රී ලංකා දීපයට පැමිණීමේ අදහස මෙයින් මුදුන්පත් විය. එසේ පැමිණ සුන්දර වනරොද, ආරණ්‍ය සේනාසන, ඉතිහාසගත වෛතෘ ස්ථාන, පූජනීය ස්ථාන වන්දනා කර ගත්තෙමි.

ශ්‍රී ලංකාවෙහි නතර වී වාසය කරමින් පූජ්‍ය අඟුල්ගමුවේ අරියනඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ සමඟ සංඝයා වහන්සේලාට හා ගිහි යෝගීන්ට භාවනා කමටහන් හෙළි කරමින් සිටින අතර නිස්සරණ වනයේ උඩරියගම ධම්මජීව ස්වාමීන් වහන්සේ සමඟ චා-ඔඞ්‍ය සයාඩෝ ස්වාමීන් වහන්සේගේ නිබ්බානගාමිනී පටිපදා (සංක්ෂේප්ත) ග්‍රන්ථයේ කොටස් හත බුරුම බසින් සිංහලට නැඟීමට ද සම්බන්ධ වී උපකාර කළෙමි. මෙම ග්‍රන්ථය ශමථ-විදර්ශනා භාවනා වඩන යෝගීන්ට ද, කමටහන් දෙන්නාවූ කම්ප්ථානාවාසීවරුන්ට ද මඟ දක්වන මහඟු අත්පොතක් වනු ඇත. තවදුරටත් ස්වාක්ඛාත, සන්ද්විසික ආදී උතුම් ගුණයන් අතින් සම්පූර්ණ වූ ධම් රත්නයෙන් මේ හවයේදීම ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන්ම කාය සුඛ - චිත්ත සුඛ ලබා විදගත හැකි බැව් සලකා තමා කුලින්ම එය සතුකර ගැනීමට උත්සාහ කරන්නවා! යි ප්‍රාර්ථනා කරන්නෙමි. අනන්ත ගුණයෙන් පරිපූර්ණ වූ ත්‍රිවිධ රත්නයන්ට ද, දෙමාපියන්ට ද, හවය පුරා ශිල්ප ශාස්ත්‍ර උගන්වමින් අවවාද උපදෙස් දුන් වැඩිහිටි ගුරුවරුන් සියලුම දෙනාට ද ප්‍රතිපත්ති මාර්ගයේ ගමන් කිරීමෙන් ලත් මේ කුසල් බලය පූජාවක් වේවා! ශ්‍රී ලංකා වන්දනාව සඳහා බර පැන ඉසිලූ උපාසක-උපාසිකාවන්ට ද, සිවුපසයෙන් සංග්‍රහ කළ දායක-දායිකාවන්ටද, අද තෙක් අප ධේයථීමත් කළ සංඝයා වහන්සේලාටද, ස්වකීය වශයෙන් ධම් ලාභය ලැබීමේ උත්සාහයෙන් භාවනා කරණ සැමටද, මෙම ග්‍රන්ථය ධම්දානයක් ලෙස මුද්‍රණය කරදුන් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා ඇතුළු පවුලේ සැමට ද සාතිශය ප්‍රශංසා ප්‍රදානය කරන්නෙමි.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උතුම් ධම් දායාදය සතුකර ගැනීමට භාවනා වඩන, පිළිවෙත් පුරන ඔබ සියලු දෙනාම ආර්ය සත්පුරුෂයන් බවට පත් වෙන්නවා!

උ. අග්ගඤ්ඤ ස්ථවිර
චා-ඔඞ්‍ය ආරණ්‍යය
මුඩොන්, මෝලමියන්,
මායන්මාර් (බුරුමය)
1998 ජූලි මස 15

සුභාශීංසනය

නා උයන ආරණ්‍ය සේනාසනාධිපති,
ප්‍රධාන කර්මස්ථානාචාර්ය
අති සුජනීය අඟුල්ගමුවේ අරියනන්ද
මානිමිපාණන් වහන්සේ

තමා කසළ නොවන අවසාන සාමමා
සමුද්‍රව්‍යය!!!

අච්ඡන්ද ජලය වෙහා යාත්‍රා මගින්
ච්ඡන්ද වීමෙන් අවසාන කළ හැකි ව්‍යයනික
භවිත ජලයක් සකස්කොට දෙනු ලැබේ.
එම ජලයෙන් ච්ඡන්ද නිවන් ව්‍යයනික
භවිත නිවන් අවසාන කාලා විශාල ච්ඡි-
තට යහපත ච්ඡිද්‍රව්‍යය වෙයි.

එමෙන්ම ව්‍යයනික සහිත අච්ඡන්ද ඉදි-
සහිත මාස වෙහා පුද්දකොට දෙනු ලබන-
තේ බුදු දැරණිමය. මාස තුළ ඇති අච්ඡ-
න්ද ඉදි පුද්ද කරන ක්‍රම දෙකකි. සයින්
පවුළු ක්‍රමය සමඟ චාලනා ක්‍රමයයි. සමන්
ක්‍රමවත් සිය දිනුතු කිරීමෙන් මාසේ සමාධි
ය තිරණය වේ, මාස අවදිවත් බුදුන්
ආමෝකමත් වේ, අවදිකරා යලා භූද
වාසය කිරීම සිදු වේ.

එම තෙතුවෝ මාග්‍ය තුළ ඇති කාමධර්ම,
 ච්ඡානද, චිත්තද, පිදුදවීම තුන්තැන, වඩිතවීම
 යන තිවරණ්‍ය ව්‍යාස යටතේවී කාවකාලිකව
 ජිවිතිය මාග්‍යයේ තිවරණ්‍ය වේ. මෙසේ සිත
 සමාධි තුළ හැකි ආරාම ක්‍රම 40 ක්
 මුද්‍රා දිගම තුළ ඉගැන්වීම සිදු කෙරේ. යමෙක්
 තිවරණ්‍යයේ චිත්තවේගව සම ක්‍රම අනුගමනය
 කළේනම් අතිමානසයෙන්ම ප්‍රච්ඡේද ව්‍යාධිදර්ශ-
 න්‍ය වේ.

දේවත ක්‍රමය තව මාග්‍ය තුළ ව්‍යාධිදර්ශන මේ
 (ව්‍යාධිදර්ශන ක්‍රම 40) මුද්‍රා කෙරෙ මාග්‍ය
 තුළ ජිවිතිය අනුගමනය ව්‍යාස යටතේ අච්ඡේද
 දේ ඉවතට යැවීම සිදු වේ. එම ක්‍රමය ව්‍ය-
 ධර්මය ආරාම ක්‍රමය යැයි මුද්‍රා දිගම තුළ
 හැදින්වේ. යමෙක් තිවරණ්‍ය මෙම ආරාම
 ක්‍රමයේ අනුගමනය කළේනම් විකල්ප සංකල්ප-
 ය ස්වභාව ව්‍යාස යටතේ ජිවිතිය විකල්ප සංකල්ප
 ජනිතව මෙහි ආරාම අච්ඡේද ආරාම
 මාග්‍යයේ ජිවිතිය ව්‍යාස යටතේ දේශන ලැබේ. මෙම
 ආරාම ක්‍රමය ක්‍රමවත්ව මුද්‍රා මේ ව්‍යාධිදර්ශන
 තුළ ව්‍යාධිදර්ශන දුක් සියල්ල ව්‍යාධිදර්ශන ව්‍යාස-
 මෙය ප්‍රදේශන ක්‍රමයේනම් හෝ මුද්‍රා මේ
 ව්‍යාධිදර්ශන සිදු කළ හැකි ආරාම වේ. මෙම
 දිගම ව්‍යාස යටතේ ක්‍රමය සිතාම ව්‍යාධිදර්ශන
 කෙරෙ ආරාම චිත්තවේගව ආරාමයට හැරී-
 මේනම් ක්‍රමයට ප්‍රච්ඡේද දැනිය හැකි වේ.

පා අවුත් නිබ්බාන සාමසී පුරිපදාව තම මෙම
 ශ්‍රාන්තියෙහි ඉතාමත් ක්‍රමවත්ව චිත්තියෙහි සංක-
 සාල දු ජ්‍යෙෂ්ඨ ශ්‍රාන්තියෙහි. මෙම ශ්‍රාන්තිය
 වෙළෙඳ නිමාව පවුල්වන හෙයින් ඉතාමත් පුරු-
 ධාවෙන් තාවන් තාවන් නිසා වටහාගොන
 සාමාන්‍යව තවමත් සිය සිය පරිපදාව වස
 වන සා නිසාත් නිවම පවුල්වනාන්ත මෙන්
 සිහිපත් කරන්නේ මෙකඟුන්ම වෙයි.

මෙහිම චිත්තිය දිගට මහතව මුල්ක
 ආකාරව සාකච්ඡා කොට සම්මුද්‍ර සංසාරය වනාහි
 ජනනියන්වු අපටත් ඒ වෙළෙඳ සාකච්ඡා පවුල්වන
 කාරණයන්වු මු ජනනියන් මහ සම්මුද්‍ර වනාහි-
 සේවත්, දිගට මහ නිසාදු ආදර්ශයෙන් සහ
 අවනාදයෙන් හෙත්වු දී වෙළෙඳ අතිපුජනිය
 තාවයෙන් මු අරියවිම මහ සම්මුද්‍ර වනාහි-
 සේවත් මෙම දිගට මහ මෙකඟුන්වු ආලෝ-
 කායන් හැදි අතිපුජනිය වු අවුත් සේ-
 යාසේ මානවයන්හි වනාහිසේවත් සියළු
 පාටම සපුක මතු මෙහිමුතු වු නිවම
 මෙහිමුත් වනාහි පද චිත්තිය මුල් වෙයි.

මෙම දිගට හෙත් පරිවර්තනය කොට වෙළෙඳ
 මුල්ක ජනනිය අතිපුජනිය අවනාදය සම්මුද්‍ර
 වනාහිසේවත් මෙහිමුත් නිසාදු මතු
 සෙවුමෙන් අතිපුජනිය ජනනියවම මෙහිමුත්
 සම්මුද්‍ර වනාහිසේවත් සියළු ධර්මයන්වම
 නිසා මෙම පුජනිය නිසා දිගට මෙහිමුත්
 වනාහිසේවත් වෙයි.

විශාල පරිශ්‍රමයක් දිගු කාලයක් සහස් කාල
 සෝදනක් බලා මෙම භූතවයන් මුද්‍රණයට
 ලියනාට කළ පුස්තක වර්තමානව පසුපසට
 ස්වභාවික වාතාවේගයන් ලියනාට කළ සියළු
 ස්වභාවික වාතාවේගයන් මෙම වාතය නුස-
 ලය තිබීමට ලියනාට කළයුතුය වේනි
 -යිදි පසුගිය මෙහෙයයි.

මෙම භූතවයන් කලින් මුද්‍රණය සඳහා
 විශාල වශයෙන් යොදුනු පිටිමින් භාජනය
 වනාහත් ලියනාට කළ මෙහි, මුද්‍රණයට
 වැඩි කුමක්ද කළේ නැති වියදමට,
 මෙම පුස්තක කවීය අනුමෝදන මත දෙවනුවෙන්
 මෙහිදී පාලනයෙන් තිබීමට ලියනාට
 කළයුතුය වේනියිදි සිතියම මෙහෙයයි.

"සතං සමාගමො හොතු යාමි තිබ්බාන
 පතස්ස"
 තවත් අවබෝධය නොති මෙහිදී දිගටද,
 දිගටම අදහස් කරන සත්වජනයන්ද
 අදහස් කරන්නා ලැබේනි,
 අප සමඟ සදහන් සත්ව ජීවිත ලැබේනි.

මෙයට
 සාධන තිබ්බානම්
 අධ්‍යාන සම්මත
 න ලියන අවස්ථාව
 පාත්‍රයකි.

ධර්ම දානය

කාන්තාරයක අතරමංව දිය බිඳක් සොයා යන පිපාසිතයෙකුට හමුවන ක්ෂේම භූමියක් සේ වෛරයෙන්, ක්‍රෝධයෙන්, තණ්හාවෙන් නැගෙන ගිනි දූල්වලින් දූවෙන සිත් සහන්වලට අමා පැන් දහරාවක් වන නා උයන නම් වූ අසිරිමත් ක්ෂේම භූමියට වරක් මා පය තැබීමත්, එහි වාසය කරණ කල්‍යාණ මිත්‍රයාණන් වහන්සේලාගේ ඇසුර ලැබීමත් ජීවිතයේ මා ලද විශාලම භාගයයි.

සරල දිවි පෙවෙත මෙන්ම ඉතා ප්‍රීතියෙන් දිවිගෙවන සිල්වත් ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ අනුශාසනයන් නිසා අප ගමන් කළ යුත්තේ කුමන මගකදැයි විකෙන් වික පසක් වීම තුළ සිතට දනුන අදහසක් ලෙස එද ගිහිව සිටි "ශ්‍යාමා අක්කා" අද පැවිදි දිවියේ නිරාමිස සුව විදින ධර්මිකාග්‍රමයේ වැඩ වසන සුදන්තාලෝකා මෙහෙණින් වහන්සේට මගේ අදහස පැවසීමෙන් මෙම කෘතිය ගැන මට පළමුවරට දනගන්නට ලැබිණ. පසුව එම අදහසත් එම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණය ගැනත් අප නා උයනේ වැඩ වසන අතිපූජනීය අරියනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගෙන් අවසර පැතීමට ගිය විට මෙම පින්කමේ ඇති වැදගත්කම මෙන්ම මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථයේ ඇති වැදගත්කමත් පහැදිලි කිරීමෙන් මෙය කෙසේ හෝ කළයුතු යැයි දැඩි අධිෂ්ඨානයක් සිතට දනුනත් එය සිතු තරම් පහසු කටයුත්තක් නොවූයේ එය බොහෝ සෙයින්ම පාලි පාඨ මිශ්‍ර ග්‍රන්ථයක් වීමත් භාවනාවම අරමුණු කරගත් ග්‍රන්ථයක් වීමත් නිසාය.

මේ අවස්ථාවේ දී අපගේ ජීවිතයට සෑම විටම ඔවදන් දෙමින් මවකු පියෙකු මෙන් අප කෙරෙහි කරුණාවෙන්ම නා උයනේ වැඩ වසන කල්‍යාණ මිත්‍රයාණන් වහන්සේ නමක වන අතිපූජනීය හිතටිගල පඤ්ඤාරාම ස්වාමීන් වහන්සේගේ අනුසාසකත්වය සහ සහයෝගය වඩාත්ම ලැබීම මත පූජනීය පන්තිනිගම සුගතවංස හිමි, පූජනීය දිද්දෙණියේ අරියදස්සන හිමි, පූජනීය හබරකඩ සන්තසුමන හිමි, පූජනීය පැලෑද තිලෝකානන්ද හිමි, කිරිවත්තේ තේජානන්ද හිමි යන ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ උත්සාහයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් අපගේ ප්‍රයත්නය සාර්ථක කර ගැනීමට හැකි විය. අකුරෙන් අකුර කියවමින් මෙම ග්‍රන්ථය සාර්ථකව නිම කර ගැනීමට දිවා රැ ඉතා මහන්සියෙන් කටයුතු කළ උන්වහන්සේලාට පැතු බෝධියකින් සුව සේ නිවන් අවබෝධ කර ගැනීමට මෙම කුසලය හේතු වාසනා වේවා.....

එමෙන්ම අපවත් වී වදළ පරම පූජනීය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේට මතු බුදු බව සුව සේ අවබෝධ කර ගැනීමට මෙම පුණ්‍යකර්මය සිදු කිරීමෙන් ලැබෙන ආනිශංසයෝ හේතු වේවා..... ! තවද මෙම සන්පුරුෂ භූමියේ වැඩ වාසය කරමින් අපට අනුකම්පාවෙන් මේ සඳහා අවසර ලබා දුන් අතිපූජනීය අඟුල්ගමුවේ අරියනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට ද ප්‍රාර්ථනා කරණ බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස මෙම කුසලය ද හේතු වේවා.....!

දිනෙන් දිනම අපගේ ලෝකික දියුණුව මෙන් ම ලෝකෝත්තර සැපය අරමුණු කර ගනිමින් ධර්මය කියා දෙමින් අපගේ ජීවිතවලට පහත් ආලෝකය වී වචනයෙන් මෙන් ම ක්‍රියාවෙන්ද මහා කරුණාවකින් කටයුතු කරණ අපගේ කල්‍යාණ මිත්‍රයාණන් වහන්සේ වන අතිපූජනීය හිතටිගල පඤ්ඤාරාම ස්වාමීන් වහන්සේට උන් වහන්සේ ප්‍රාර්ථනා කරණ බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කර ගැනීමට මෙම කුසලය හේතු වේවා.....

විශේෂයෙන්ම නම් සඳහන් නොකළ මෙම පුණ්‍යකර්මය සාර්ථක කර ගැනීමට ශ්‍රමයෙන් වචනයෙන් හෝ අපට උපකාර කළ පින්වත් ස්වාමීන් වහන්සේ නමක් වේ නම් උන්වහන්සේට ද සියළුම ආරණ්‍ය වාසීව වැඩ වසන සියලුම ස්වාමීන් වහන්සේලාට නිර්වාණාවබෝධය පිණිසම මෙම කුසලය හේතු වාසනා වේවා.....

නිවන අරමුණු කර ගනිමින් භාවනානුයෝගීව කල් ගෙවන ස්වාමීන් වහන්සේලාට මෙම පොත උපකාරයක්ම වී, සුව සේ අරිහත්භාවය ලබා ගැනීමට හේතු වාසනා වේවා.....

සාධු ! සාධු ! සාධු !

ගිහි කාලයේදී මෙන්ම පැවිදි දිවියට ඇතුළත් වූ පසු නිරන්තරයෙන් මට ඔවදන් දෙමින් මා ජීවිතයට ආදර්ශයක් වූ ධර්මිකාශ්‍රමයේ වැඩ වාසය කරණ සුදත්තාලෝකා මෙහෙණින් වහන්සේටත් ප්‍රාර්ථනා කරණ බෝධියකින් සුව සේ නිවන අවබෝධ කර ගැනීමට මෙම කුසලය හේතු වාසනා වේවා.....

තවද වී.එම්. අබේරත්න බණ්ඩා ස්වාමි පුරුෂයාටත් බී.එම්. නිවංක බාලසූරිය පුතුණුවන්ට හා ඊ.එම්. එංගොහාමි මෑණියන්ට පිං අනුමෝදන් කිරීම පිණිස පොතට යන සියලු වියදම් දරමින් මෙම පින්කම සාර්ථක කර ගැනීමට සහයෝගය ලබා දුන් මගේ මව වන ආර්.එම්.රත්නවතී මෑණියන්ට නිර්වාණාවබෝධය පිණිස මෙම කුසලය උපකාරයක ධර්මයක්ම වේවා.....

එමෙන්ම මාගේ ස්වාමියා වන ප්‍රියන්ත රාජපක්ෂ මහතාටත්, සනුලි සෙනුලඟා වන මගේ දියණියටත්, සුජන විද්වාන් වන මගේ පුතුටත්, මටත් ධර්ම ඥාණය පහළ වී වහ වහා නිවන් අවබෝධ කර ගැනීමට මෙම කුසලය හේතු වාසනාම වේවා.....දෙවියෝද මේ පින්කම දක සතුටු සිතින් අනුමෝදන් වෙත්වා.....!

සමිබුදු සසුන චිරාත් කාලයක් පවතීවා !

මෙයට සසුන් ලැදි,
නිරෝෂිණි බාලසූරිය,
මාරුක්වත්ත,
වැවගෙදර,
කුරුණෑගල.
දු: ක: 071 3123638
2019 12 01 වන දින.

මොක්ෂ
රත්න
ප්‍රථම භාගය

මොක්ෂ පුර රන්දෙර ප්‍රථම භාගය

සමථ කර්මස්ථාන

සමාරම්භය

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස

අපරිජානන සූත්‍ර උධාතය

“සබ්බං භික්ඛවෙ අනභිජානං අපරිජානං අවිරාජයං අපපජනං අභබ්බො දුක්ඛකඛයාය..... සබ්බං භික්ඛවෙ අභිජානං පරිජානං විරාජයං පජනං භබ්බො දුක්ඛකඛයාය.” [සං. නි. 4/32]

“මහණෙනි, සියල්ල වෙසෙසින් නොදන්නේ, පිරිසිදු නොදන්නේ, දුරු නොකරන්නේ, පහ නොකරන්නේ, දුක් ක්‍ෂය කිරීමට භව්‍ය නොවෙයි... තවද මහණෙනි, සියල්ල වෙසෙසින් දන්නේ, පිරිසිදු දන්නේ, දුරු කරන්නේ, පහකරන්නේ, දුක් ක්‍ෂය කිරීමට භව්‍ය වෙයි”.

[සැ. යු. මෙහි බුරුම පරිවර්තනය මෙයට වඩා විස්තාරයි]

මේ ලෙසට අපරිජානන සූත්‍රයෙහි ලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි සියලු සංසාර දුක්චලින් සම්පූර්ණයෙන් අත මිදීමට කටයුතු කරණ යෝග්‍යවචර තෙමේ පඤ්චස්කන්ධයන්හි ලා ගැනෙන සියලු රූප-නාම ධර්මයන් පරිඤ්ඤා ඤාණ තුනට අනුව සවිස්තරව වෙන් වෙන් වශයෙන් තේරුම් යන තෙක් උත්සාහ කළයුතු වන්නේය. එසේ උත්සාහ කිරීමට නම් නිවනට යොමුකරණ මාර්ගය වශයෙන් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය සියලු සත්පුරුෂයන් විසින් පිළිගත හැකි විය යුතුය.

මාර්ග අංග අට අතුරින් සම්මා දිට්ඨි, සම්මා සංකප්ප යන දෙක ප්‍රඥා මාර්ගාංගයෝය. සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා ආජීව යන තුන ශීල මාර්ගාංගයෝය. සම්මා වායාම, සම්මා සති, සම්මා සමාධි යන තුන සමාධි මාර්ගාංගයෝය. මෙලෙස මාර්ගාංග අට තුළ සංග්‍රහ වී ඇති ශීල ශික්‍ෂාව, සමාධි ශික්‍ෂාව හා ප්‍රඥා ශික්‍ෂාව වනාහි නියාංගික පටිපදා නම් වන සංසාර චට්ටයෙන් අතමිදීමට හේතුවන එකම ශික්‍ෂා මාර්ගය වන්නේය. නිවන මෙම ජීවිතයේදීම සාක්ෂාත් කර ගැනීමට අපේක්‍ෂා කරණ සෑම කෙනෙකු විසින්ම පිළිපැදිය යුතු වූ එකම ප්‍රතිපදාව වන්නේය.

පුද්ගල වර්ග සකර

ආයඪී අෂ්ටාංගික මාර්ගය නමැති උතුම් ප්‍රතිපදාව පිළිපදින්නා මේ පුද්ගල හේද හතර ගැන ද දැනගෙන සිටිය යුතුයි.

- i. උග්ඝටිතඤ්ඤ පුද්ගලයා
- ii. විපඤ්චිතඤ්ඤ පුද්ගලයා
- iii. නෙය්‍ය පුද්ගලයා
- iv. පදපරම පුද්ගලයා

යනුවෙන් පුද්ගල වර්ග 4 කි. [අං. නි. 2/260]

i. උග්ඝටිතඤ්ඤ පුද්ගලයා

මොහු වනාහි චතුරායඪී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම දේශනාවක් සංක්ෂිප්ත වශයෙන් ගෙනහැර දැක්වීම් මාත්‍රයෙන්, සවිස්තරව වෙන් වෙන්ව දැනගත හැකි දැනගත යුතු චතුරායඪී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම දැනගන්නා පුද්ගලයාය. “වතනාරො සතිපට්ඨානා” යනුවෙන් මාතෘකා වශයෙන් සංක්ෂිප්තයෙන් අඩංගුවන දේශනාවක් ක්‍රමානුකූලව දේශනා කරණ කල්හි ඤාණය විහිදුවා අරහත්ත ඵලය සාක්ෂාත් කිරීමට තරම් ඤාණ ශක්තිය ඇති පුද්ගලයා උග්ඝටිතඤ්ඤ පුද්ගලයා නම් වේ.

ii. විපඤ්චිතඤ්ඤ පුද්ගලයා

ධම්මවක්ක පවත්නන සූත්‍රය, අනත්ත ලක්ඛණ සූත්‍රය වැනි චතුරායඪී සත්‍යය හා සම්බන්ධව විස්තර සහිතව කරණ ධම් දේශනයකට සවන් දීමට අවස්ථාවක් ලදොත් එම ධම් මාථීයට අනුව කෙළවර දක්වාම ඤාණය විහිදුවමින් උනන්දුවෙන් හා උත්සාහයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීමේ හැකියාව අනුව චතුරායඪී සත්‍යය සියුම් ලෙස වටහා ගන්නා පුද්ගල තෙමේ විපඤ්චිතඤ්ඤ පුද්ගලයා යැයි හැදින්වේ.

iii. නෙය්‍ය පුද්ගලයා

චතුරායඪී සත්‍යය සම්බන්ධ ධම් සංක්ෂිප්ත වශයෙන් හෝ වේවා විස්තර වශයෙන් හෝ වේවා අසා දැනගැනීමට අවස්ථාවක් ලැබුණේ වී නමුදු සවන් දීමෙන් පමණක් චතුරායඪී සත්‍ය ධම්ය සවිස්තරව අවබෝධ කළ නොහැකි වන්නේ, සවන් දීමෙන් පසු එම ධම්යේ එන පරිදි ශීල ශික්ෂාව, සමාධි ශික්ෂාව, ප්‍රඥා ශික්ෂාව නම් වූ ආයඪී අෂ්ටාංගික මාර්ග ප්‍රතිපදාව ක්‍රම ක්‍රමයෙන් පියවරෙන් පියවර ප්‍රායෝගික ලෙස පිළිපැදීමෙන් චතුරායඪී සත්‍යය

විසදව වටහා ගනිමින් සංසාර දුකින් අතමිදී නිවන් දකිනුයේ නෙය්‍ය පුද්ගලයාය.

iv. පදපරම පුද්ගලයා

චතුරායඝී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම කථාවලට සංක්‍ෂිප්ත වශයෙන් හෝ වේවා විස්තාර වශයෙන් හෝ වේවා සවන් දෙන්නේ නමුදු එම ප්‍රතිපදා මාර්ගයට බැස නොගන්නා පුද්ගලයා ද චතුරායඝී සත්‍යය එහි බැස ගැනීම් වශයෙන් අවබෝධ කිරීමට අපොහොසත් වන පුද්ගලයා ද ධර්මයට සවන් දී ආයඝී අෂ්ටාංගික මාර්ගය නම් උතුම් ප්‍රතිපදාව ක්‍රමානුකූලව පිළිපදින්නේ නමුත් මේ හවය තුළ චතුරායඝී සත්‍යය එහි බැසගැනීම් වශයෙන් අවබෝධ කිරීමට අපොහොසත් පුද්ගලයා ද පදපරම පුද්ගලයා යැයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රතිපදාවට මනාසේ බැස නොගන්නා නමුත්, චතුරායඝී සත්‍යය ගැඹුරින් අවබෝධ කර නොගන්නේ නමුත්, ක්‍රමානුකූලව ආයඝී අෂ්ටාංගික මාර්ගයට අනුව හික්මීම නිසා පාරමිතා කුසල් රැස්කර ගන්නේය. සච්චක නිගන්ධ පුත්‍රයා වැනි පුද්ගලයන් සේය. මේ පුද්ගල වර්ග හතර අතරින් උග්ඝට්ඨකඤ්ඤ පුද්ගලයා සංක්‍ෂිප්ත වශයෙන් චතුරායඝී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්මයට සවන්දීමෙන් පමණක් ද විපඤ්චිතඤ්ඤ පුද්ගලයා විස්තාර වශයෙන් චතුරායඝී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම දේශනයකට සවන් දීමෙන් පමණක් ද ආයඝී සත්‍ය සතර ගැඹුරින් වටහා ගැනීමටත් ආයඝී ප්‍රතිපදාවට පිවිසීමටත් හැකියාව ඇති පුද්ගලයෝ වන්නාහ. මේ පුද්ගලයන් ආයඝී අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩන කාලය වන්නේ ධර්මය අසන කාලය තරම් සුළු කාලයකි. ඉතා කෙටි කාලයක් තුළ ආයඝී අෂ්ටාංගික මාර්ගය සතුටුදායක ලෙස ප්‍රගුණ කිරීමට ඇති හැකියාව අනුව ආයඝී භාවයට ඇතුළු වීම සිදු වන්නේය. මේ පුද්ගලයෝ වනාහි බොහෝකොට පටිසම්භිදා ඤාණ ලබාගෙන ප්‍රතිසම්භිදාප්‍රාප්ත ආයඝී උතුමන් බවට පත්වන්නාහ. පහත සඳහන් කරුණු පහ සම්පූර්ණ කොට තිබීම නිසා පටිසම්භිදා ඤාණ ලැබෙයි.

පටිසම්භිදාපන්න ආයඝීයන් වහන්සේ නමක් වීමට

i. අධිගම : අධිගම යනු සෙක්ඛ භූමි යැයි කිවයුතු ආර්ය ඵලයට ද අසෙක්ඛ භූමි යැයි කිවයුතු අර්හත් ඵලයට ද පත්වීමයි. එම අධිගත උතුමන් වහන්සේලාගේ පටිසම්භිදා ඤාණයෝ සෙක්ඛ භූමි, අසෙක්ඛ භූමි යැයි කිවයුතු ආර්ය ඵලයන්ට සැපත් වීමෙන්, විශේෂයෙන් අර්හත් ඵලයට සැපත් වීමෙන්ම අතිරේක වශයෙන් පිරිසිදු වන්නාහ.

ii. පරියන්ති : පාලි ත්‍රිපිටකය නම් වූ බුදුරාජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී මුඛ දේශනය ඉගෙන ගැනීම, පාඩම් කිරීම, සජ්ඣායනා කිරීම යන මෙයට

පරියන්ති යැයි කියනු ලැබේ. විශේෂයෙන් පෙර බුද්ධ ශාසනවල බුදුරජාණන් වහන්සේලා විසින් දේශිත මෙම ආයථී අෂ්ටාංගික මාර්ගය සම්බන්ධ දේශනා විශේෂ උත්සාහයක් ගෙන හදාරා ඇති බව.

iii. සවන : ඉතාම ගෞරවයෙන් සැලකිල්ලෙන් යුතුව උතුම්කොට සළකමින් ඉතා උචමනාවෙන් කුසලච්ඡන්දයෙන් යුතුව සද්ධර්මය නම් වූ එම සත් පුරුෂ ධර්මයට සවන්දීම සවන නම් වේ. විශේෂයෙන් පෙර බුද්ධ ශාසනවලදී ආයථී අෂ්ටාංගික මාර්ගය හා සම්බන්ධ දේශනා ගැන උත්සුක වී අසා ඇති බව.

iv. පරිපූර්ණ : ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, චතුරායථී සත්‍යය, පටිච්ච සමුප්පාද යනාදී ගැඹුරු ධර්ම සම්බන්ධයෙන් ඇති පෙළ අටුවා දේශනා පිළිවෙළෙහි පදනම්-පද අර්ථ, ගන්ධී පද, අධිප්පායත්ථ වල අර්ථ වටහා ගැනීමට, සාමාන්‍යයෙන් දුෂ්කර අර්ථ විස්තර වශයෙන් විසද කර ගැනීමට, දැන ගැනීමට කරණ ප්‍රශ්න විමසීම් පරිපූර්ණ නම් වේ. පටිසම්භිදා ඤාණ ළඟා කරගැනීමට කැමති සත් පුරුෂයන් විසින් පෙර බුද්ධ ශාසනවල අඩුතරමින් මේ ප්‍රමාණය සම්පූර්ණ වන ලෙසටවත් උත්සාහ ගෙන තිබිය යුතුව ඇත.

V. පුබ්බයෝග : “පුබ්බයොගො නාම පුබ්බබුද්ධානං සාසනෙ ගතපච්චාගතිකභාවෙන යාව අනුලොමගොත්‍රභුසමීපං නාව විපසසනානුයොගො” [වි. ම. 331]

“යාව අනුලොමගොත්‍රභුසමීපනති සඛ්ඛාරුපෙක්ඛා ඤාණමාහ”
[මහා වී. 2 (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 429 යටතේ)]

පෙර බුද්ධ ශාසනවල පිණිච්චාන වාරිකාවේ වඩිද්දී කමටහන සිතින් ගෙනම වැඩීම, පිඬුසිඟා ආපසු වඩින්නේ කමටහන ආරක්ෂා කරගෙනම පැමිණීම වශයෙන් ගමනේ හා ආපසු ගමනේ (ගත පච්චාගත) කමටහන ආරක්ෂා කිරීම නම් වූ ගත පච්චාගත වන සම්පූර්ණ කිරීමේ සිට අනුලෝම හා ගෝත්‍රභු ඤාණයන්හි ආසන්නයටම පැමිණෙන්නා වූ සඛ්ඛාරුපෙක්ඛා ඤාණය දක්වා විපස්සනා කමටහන පෙර වඩා ඇතිබව පුබ්බයෝග නම් වේ. [වි. ම. 331, මහා වී. 2 පරිවර්තනයයි]

පටිසම්භිදා ඤාණ හතර මුදුන් පත් කර ගැනීමට රහතන් වහන්සේ කෙරෙහි මේ හේතු පහ සම්පූර්ණව තිබිය යුතු බව හුදු ධර්මතාවයකි.

විශේෂයෙන් මෙහිදී වටහා ගතයුතු සඳහන් කළයුතු අංගය නම් පුබ්බයෝග වේ.

ඉහත සඳහන් කරන්නට යෙදුණු උග්ඝටිතඤ්ඤා, විපඤ්චිතඤ්ඤා යන සන්පුරුෂයෝ වනාහි පෙර බුදුවරයන් වහන්සේලාගේ ශාසනවල කිසිම සැකයකින් තොරව විසද ලෙස පුහුණු කරමින් ඉතා උසස් තත්වයට සඩ්ධාරුපෙක්ඛා ඤාණය දක්වා වරින් වර ළඟා වූ පුද්ගලයෝ වෙති.

මෙලෙස සඩ්ධාරුපෙක්ඛා තෙක් සංස්කාර ධර්මයන් විපස්සනා ඤාණ පිළිවෙළින් නැවත නැවතත් වරින් වර විසද ලෙස භාවනා කොට ලබාගත් පාරමී කුසල් මේ පවිෂ්ම (අන්තිම) භවයේදී එම උතුමන්ට උපනිශ්‍රය ශක්ති වශයෙන් පිටුවහල් වන නිසා විපස්සනා ඤාණ බලවත් සේ සපුරා ගනිති. එලෙස වූ විශේෂ උපනිශ්‍රය ශක්තිය පිටුවහල්වීම අනුව එම උතුමන්ගේ මහා කුසල් මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරම්පරාවක් වන්නේය. මේ මහා කුසල විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරම්පරාව විශේෂ ශක්තිසම්පන්න, බලසම්පන්න මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරම්පරාවක් වන්නේය. මේ මහා කුසල විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරම්පරාව වනාහි ඇසිපිය හෙළන තරම් කාලයක් තුළ හෝ විදුලියක් කොටන තරම් කාලයක් තුළ හෝ අසුරු සැණක් තරම් කාලයක් තුළ හෝ වැනි කුඩා කාලයක් තුළදී නමුත් චිත්ත වීථි කෝටි-ලක්ෂ ගණනින් බහුල වී යන තරමේ ආනිසංසදායක සන්ක්‍රියාවකි. මෙලෙස මහා පුණ්‍ය බලයක් සහිත මහා කුසල විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරම්පරාව ඇසිපිය හෙළන තරම් - අසුරු සැණක් තරම් සුළු කාලයක් තුළ වීථි ලක්ෂ-කෝටි ගණනක් වශයෙන් බහුල වී පහළවීම වශයෙන් ආනිසංසදායී වීම නිසා ඒ උතුමෝ එම විපස්සනා ඤාණ මගින් සංස්කාර ධර්මයන්ගේ අනිත්‍යතාව ද, දුක්ඛතාව ද, අනාත්මතාව ද, චතුරායථී සත්‍යය ද ශ්‍රාවකයකු වශයෙන් දතයුතු ප්‍රමාණය නොඅඩුව වටහා ගනිති.

එම සන්පුරුෂයෝ මෙම ප්‍රත්‍යත්පන්න භවයේදී දුඛ සත්‍යය නම් වූ පඤ්චුපාදනස්කන්ධයන්ද, නාම රූප ධර්මයන්ද, සමුදය සත්‍යය නම් වූ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයන්ද, ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන වශයෙන් පරිග්‍රහ නොකළේ වුවද, විපස්සනා ඤාණ වශයෙන් විසදව කොටස් කොට දැන ගත්තේ නැති වුවද, විග්‍රහ කිරීමට තරම් කාලයක් නොගත්තාහු නමුදු පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි එම දුඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන වශයෙන් පරිග්‍රහ කොට පුරුද්ද ඇතියාහු ම වෙති. විපස්සනා ඤාණ වශයෙන් විසද කොට විස්තර වශයෙන් පරිග්‍රහ කොට ඇතියාහු ම වන්නෝය. මක්නිසාද යත් ඒ සන්පුරුෂයන් පෙර බුද්ධ ශාසනවල සංඛාරුපෙක්ඛා ඤාණය දක්වාම පැතිරී යන ලෙසට විපස්සනා ඤාණ පුහුණුකොට ග්‍රහණය කොට ඇතියවුන් වන නිසාය. එම සංඛාරුපෙක්ඛා ඤාණය වනාහි නාමරූප පටිච්චේද ඤාණය, පච්චය

පරිග්‍රහ ඥාණය, සම්මසන ඥාණය හා උදයබ්බය ඥාණය යනාදී පිළිවෙළින් වන විපස්සනා ඥාණයන්හි ශක්තිය පාදක කරගෙනම පහළවිය හැකි ඥාණයක් වන්නේය.

එම නිසා එම සත්පුරුෂයන් දූඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් මෙම ප්‍රත්‍යක්ෂපත්ත හවයේදී ආයථී තත්වයට පත්වීමට කලින් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන ක්‍රමයට අනුව ඥාණයෙන් සම්මර්ශනය නොකළත්, ඥාණයෙන් විස්තර ලෙස කොටස්කර නොබැලුවත්, පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි සම්මර්ශනය කොට ඇති බව, ඥාණයෙන් විසද ලෙස සවිස්තර ලෙස කොටස් කොට දැකගෙන ඇති බව, ඥාණයෙන්-සම්පජ්ඣේඤයෙන් දැනගෙන ඇති බව නිසා රැස්කරගත් පාරමී කුසල් මේ හවයේදී ආර්ය මාර්ග ඥානය තෙක් ළඟාවනු පිණිස ශක්තිය-පිහිටාධාරය ලබාදෙයි. ප්‍රත්‍යක්ෂපත්ත හවයේ ආර්ය මාර්ග ඥානයට ළඟාවන තෙක් විපස්සනා ඥාණය මෝරා එනු පිණිස පෙර බුද්ධ ශාසනවල භාවනාකොට ලබාගත් එම පාරමී කුසල් ශක්තිමත් පිහිටාධාරයක් ලෙස උපනිශ්‍රය විය හැකි වන්නේය. එම නිසා සත්පුරුෂ වූ ඔබ ද උග්ඝට්ඨකඤ්ඤ-විපඤ්චිතඤ්ඤ පුද්ගලයන් සේ ධම්මවක්ක දේශනාව, අන්තර්ලක්ඛණ සූත්‍රාන්ත දේශනාව යනාදී සංඤ්ජප දේශනාවලට සවන් දී බලනු වටී. එලෙස අසා බැලීමෙන් එම සත්පුරුෂයන් සේම ධර්මයට සවන්දීම මඟින් අරිය මග්ග ඥාණයට නොපැමිණියේ නම්, චතුරායථී සත්‍ය ධර්මය විනිවිද නොදැක්කේ නම් තමා උග්ඝට්ඨකඤ්ඤ හෝ විපඤ්චිතඤ්ඤ පුද්ගලයකු නොවන බව තීරණය කර ගත යුතුය. මෙසේ තීරණයකට බැස ගත් අවස්ථාවේ නෙය්‍ය පුද්ගලයන් විසින් පිළිපැදිය යුතු ධර්මතාවය අනුව ශීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන ශික්ෂා තුනෙන් ග්‍රහණය කරගත යුතු වූ උතුම් ආයථී අෂ්ටාංගික මාර්ගය පාලි අට්ඨකථා - ටිකාවන්හි සවිස්තරව උපදෙස් දී ඇති පරිදි ක්‍රමානුකූලව උනන්දුවෙන් භාවනා කළ යුතුය.

(අ) ප්‍රථමයෙන් 1. සම්මා වාචා 2. සම්මා කම්මන්ත 3. සම්මා ආජීව යන ශීල මාර්ගාංග තුනෙන් සම්පූර්ණ වන ලෙසට උත්සාහවත් විය යුතුය. ශීලය පිරිසිදු වීමෙන් ශීල විශුද්ධියට පත්වූ විට, චිත්ත සන්තානයේ නිවරණ කෙලෙස් බැහැරවන ලෙසට, සිත පිරිසිදුවන ලෙසට, චිත්ත විශුද්ධිය අතින් සම්පූර්ණ වන ලෙසට

(ආ) 1. සම්මා වායාම 2. සම්මා සති 3. සම්මා සමාධි යන සමාධි මාර්ගාංග තුනෙන් සම්පූර්ණ වන ලෙසට සමාධිය තහවුරු කර ගතයුතුයි. උපචාර සමාධි, අර්පණා සමාධි නම් වූ සමාධි වර්ග දෙක තුළින් එක් සමාධියක් හෝ දෙකම සම්පූර්ණ වීම නිසා චිත්ත විශුද්ධියට පත් වූ අවස්ථාවේ සිත පිරිසිදුව පැහැදිලිව ගිය කල්හි දිට්ඨි විසුද්ධි ඥාණ දස්සන සම්පූර්ණ වන ලෙසට

(අූ) 1. සම්මා දිට්ඨි 2. සම්මා සංකප්ප යන ප්‍රඥා මාර්ගාංග දෙක සම්පූර්ණ වන පරිදි උනන්දුවෙන් භාවනා කළ යුතුය.

වෙනත් ආකාරයකට කියතහොත්,

(අ) දුඃඛ සත්‍යය නම් වූ පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පරමාර්ථ වශයෙන් දක්නා තෙක්, විනිවිද දක්නා තෙක්, උතුම් වූ සම්මා දිට්ඨිය සම්පූර්ණ වන ලෙසට භාවනා කළ යුතුයි.

(ආ) සමුදය සත්‍යය නම් 1. අදාළ අතීත හේතු ධර්ම පහ ප්‍රකටවන ආකාරය. 2. අදාළ අතීත හේතු පහ නිසා වර්තමාන ඵල පහ ප්‍රකටවන ආකාරය. 3. අදාළ වර්තමාන හේතු පහ නිසා අනාගත ඵල පහ ප්‍රකටවන ආකාරය. 4. අදාළ අනාගත හේතු පහ නිසා අනාගත ඵල ප්‍රකටවන ආකාරය. නම් වූ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය විසඳව දැකිය හැකි වන ආකාරයට සම්මා දිට්ඨි ඤාණය සම්පූර්ණ විය යුතුයි.

(ඇ) 1. ඛය නිරෝධ සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන්හි භංගය විනිවිද දැකිය හැකි වන ලෙසට විපස්සනා මග්ග සම්මා දිට්ඨිය සම්පූර්ණ විය යුතුය. 2. අවිචන්ත නිරෝධ සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන්හි නිරෝධයෙන් ලබන්නා වූ උතුම් නිර්වාණ ධර්මය විනිවිද දැකිය හැකි වන ලෙස අරියමග්ග සම්මා දිට්ඨිය සම්පූර්ණ විය යුතුය.

(ඈ) 1. ලෞකික විපස්සනා ඤාණ සමග යෙදෙන්නා සම්මා දිට්ඨි සම්මා සංකප්ප සම්මා වායාම සම්මා සති සම්මා සමාධි නම් වූ ලෞකික මාර්ගාංග ධර්මයන් ද ඊට පාදක වන්නා වූ සම්මා වාචා සම්මා කම්මන්ත සම්මා ආජීව නම් වූ ලෞකික මාර්ගාංග ධර්මයන් ද යන ලෞකික මාර්ග සත්‍ය ධර්මය ද 2. අරිය මග්ගය සමගම යෙදෙන්නා වූ අත්‍යන්ත (අවිචන්ත) නිරෝධ සත්‍යය නම් වූ උතුම් නිර්වාණ ධර්මය විනිවිද දැකීමත් සිටින්නා වූ, අවධානය යොමු කරන්නා වූ සම්මා දිට්ඨි සම්මා සංකප්ප සම්මා වාචා සම්මා කම්මන්ත සම්මා ආජීව සම්මා වායාම සම්මා සති සම්මා සමාධි නම් ලෝකෝත්තර මාර්ග සත්‍ය ධර්මය ද විනිවිද දැකිය හැකි සම්මා දිට්ඨි ඤාණය සම්පූර්ණ වන ලෙසට ධෛර්යමත්ව භාවනා කළ යුතුය.

මේ උතුම් වතුරායඪී සත්‍යය ඇති සැටියෙන්ම සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් යථාභුතානුරූපව දැක ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය ධර්මයන් මොනවාද? උත්තර පහත දැක්වෙන ලෙසටයි.

සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුය

“සමාධිං භික්ඛවෙ භාවෙථ. සමාහිතො භික්ඛවෙ භික්ඛු යථාභුතං පජානාති. කිඤ්ඤ යථාභුතං පජානාති?

- ඉදං දුක්ඛනති යථාභුතං පජානාති;
- අයං දුක්ඛසමුදයොති යථාභුතං පජානාති;
- අයං දුක්ඛනිරොධොති යථාභුතං පජානාති;
- අයං දුක්ඛනිරොධගාමනීපටිපදාති යථාභුතං පජානාති”.

[සං. නි. 5-ii/260]

“මහණෙනි, (උපචාර-අර්පණා යන සමාධි දෙවිධිය අතරින් එක් විදියක් නැත්නම්, උපචාර-අර්පණා වශයෙන් දෙකක් වූ) සමාධිය වඩවු. මහණෙනි, සිත සමාධිගත කරගත්තා වූ (සමාධිය ඇත්තා වූ) මහණ තෙමේ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් (තත්වාකාරයෙන්) දැනී. කුමක් තතු සේ දැනීද?

- 1. මේ දුක යැයි තතු සේ දැනී.
- 2. මේ දුකට හේතුවන සමුදය යැයි තතු සේ දැනී.
- 3. මේ දුකෙහි නිරෝධ වීම යැයි තතු සේ දැනී.
- 4. මේ දුකෙහි නිරෝධයට පැමිණීමේ මාර්ගය යැයි තතු සේ දැනී.”

[සං. නි. 5-ii/260]

“මහණෙනි, සිත සමාහිත කරවන සමාධිය වඩවු. මහණෙනි, සමාහිත කරවන සමාධිය ඇති මහණ තෙමේ තතු සේ දැනී. මහණෙනි, මේ නිසා මේ සසුනෙහි

- 1. මෙය දුඃඛ ආර්ය සත්‍යය යැයි දැන ගැනුමට විර්යයෙන් භාවනා කරවු !
- 2. මෙය දුකට හේතුවන සමුදය ආර්ය සත්‍යය යැයි දැන ගනු පිණිස විර්යයෙන් භාවනා කරවු !
- 3. මෙය දුකෙහි නිරෝධය වන නිරෝධ ආර්ය සත්‍යය යැයි තතුසේ දැනගනු පිණිස විර්යයෙන් භාවනා කරවු !
- 4. මෙය දුක්ඛයාගේ මිදීමට මාර්ගය යැයි දැනගනු පිණිස විර්යයෙන් භාවනා කරවු !

විචරණය

“ඉදඤ්ඤ වුත්තං හොති: භික්ඛවෙ යසමා සමාහිතො භික්ඛු වත්තාරි සච්චානි යථාභුතං පජානාති, තසමා කුමෙහති ව සමාහිතෙහි වතුත්තං.

සව්‍යානං යථාභූතං පජානනස්ථාය 'ඉදං දුක්ඛනති' යොගො කරණියො. තථා යසමා චතතාරි සව්‍යානි තථාගතසෙසව පාතුභාවා පාකටානි හොනති, යසමා ච තථාගතෙන සුවිභතනානි, යසමා ච තෙසු අපරිමාණා චණණා අපරිමාණානි පදබ්‍යක්ෂණානි, යසමා ච තෙසං අපපට්ඨිදධනතා වටටං වඩ්ඪති, තෙසං පට්ඨිදධකාලතො පට්ඨාය න වඩ්ඪති; තසමා 'එවං නො වටටං න වඩ්ඪිසසති'ති තුමෙහති 'ඉදං දුක්ඛනති' යොගො කරණියො." [සං. අ. 3/225]

“මෙය ද කියන ලද්දේ වෙයි: ‘මහණෙනි, සිත සමාහිත වූ මහණ තෙමේ චතුරායඝී සත්‍යය තතු සේ විසඳව දැන ගන්නේය. ඒ නිසා සමාහිත සිත් ඇත්තා වූ තෙපි ද මෙය දුඃඛ ආර්ය සත්‍යය යැයි -පෙ- මෙය මාරී ආර්ය සත්‍යය යැයි චතුරායඝී සත්‍ය තත්ත්වකාරයෙන් දැනගත හැකිවනු පිණිස උනන්දුවෙන් භාවනා කරවූ. මෙම චතුරායඝී සත්‍යය තථාගත වූ උතුම් බුදුරජාණන් වහන්සේ තම ඤාණයෙන්ම (අතේ තැබූ පද්මරාග මාණික්‍යයක් සේ) පැහැදිලි ලෙස ස්ථිරවම වටහාගත් සේක. එලෙසම එම චතුරායඝී සත්‍යය මනා කොට සවිස්තරව දේශනා කළ සේක. එසේම එලෙස විස්තර වශයෙන් වදාළ චතුරායඝී සත්‍යය සම්බන්ධ දේශනාවෙහි ප්‍රමාණ කළ නොහැකි තරම් අක්‍ෂර, පද, ව්‍යඤ්ජන පැහැදිලිව ඇත්තේය. එසේම ‘තොපි මෙම චතුරායඝී සත්‍යය, ඤාණය මගින් ස්වකීය වශයෙන් හා වර්තමාන වශයෙන් නොදකින තාක් කල් සංසාර වට්ට දුක් වඩමින් සිටින්නාහු වෙති. මෙම චතුරායඝී සත්‍ය ධර්මය තමා වශයෙන් වර්තමාන වශයෙන් සම්මා දිට්ඨිය තුළින් විනිවිද දකින්නේ ද එතැන් පටන් මේ මහා සංසාර දුක්ඛය වැඩිමක් නොවන්නේය. ඒ නිසා අපි සංසාර වට්ට දුක්ඛය නොවඩන්නෙමු’යි යන මෙය මනසිකාරයට නගමින් මෙය දුඃඛ සත්‍යය යැයි-පෙ-මෙය මාර්ග සත්‍යය යැයි ආර්ය සත්‍ය සතර සම්මා දිට්ඨි ඤාණය මගින් තමා වශයෙන් ම වර්තමානව දැක-දැන ගැනීම සදහා උනන්දුවෙන් භාවනා කරවූ.” යනුයි.

[සං. අ. පට්ඨනීතයයි]

නැවතත් පහත සදහන් බදිර (පතත) සූත්‍රාන්ත දේශනාව ද කියවා බලන්න.

බදිර (පතත) සූත්‍රය

“මහණෙනි, යමෙක්, ‘මම දුඃඛ ආර්ය සත්‍යය තතුසේ නුවණින් නොපිළිවිද, දුඃඛ සමුදය ආර්ය සත්‍යය තතු සේ නුවණින් නොපිළිවිද, දුඃඛ නිරෝධායඝී සත්‍යය තතුසේ නුවණින් නොපිළිවිද, දුඃඛ නිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදායඝී සත්‍යය තතු සේ නුවණින් නොපිළිවිද මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නෙමි’යි මෙසේ කියන්නේ ද යන මෙකරුණ නැත.

මහණෙනි, යම්සේ යමෙක් 'මම කිහිරි පතින් හෝ හොර පතින් හෝ ඇඹුල් පතින් (බිඳිර පතතානං, සරළ පතතානං, ආමලක පතතානං) ගොටුවක් කොට දිය හෝ තල්පකක් (තාලපකකං: "තල් ඵල" = සිංහල බු.ජ. මුද්‍රණය) (තාලපනන : "කනේ පළඳින පත්‍ර විශේෂයක්" = බුරුම ඡට්ඨ සංගීති මුද්‍රණය) ගෙන යන්නේම'. යි මෙසේ කියන්නේය යන මෙයට කරුණු නැද්ද, මහණෙනි, එසේම යමෙක් 'මම දුඛායඝී සත්‍යය-පෙ-දුඛ නිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදා ආර්ය සත්‍යය තතුසේ නුවණින් නොපිරිසිද මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නේම' යැයි කියන්නේය යන මෙයට කරුණක් නැත.

මහණෙනි, යමෙක් 'මම දුක්ඛායඝී සත්‍යය තතුසේ නුවණින් පිරිසිද මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නේම යි-පෙ-දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදා ආර්ය සත්‍යය තතුසේ නුවණින් පිරිසිද මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නේම' යි මෙසේ කියන්නේය යන මෙම කරුණ ඇත. මහණෙනි, යම්සේ යමෙක්, මම පියුම් පතින් හෝ කැල පතින් හෝ මාළුවා පතින් හෝ ගොටුවක් කොට දිය හෝ තල්පකක් හෝ ගෙන යන්නේම' යි මෙසේ කියන්නේය යන මේ කරුණක් ඇත්ද, මහණෙනි, එසේම, යමෙක් මම දුඛායඝී සත්‍යය තතුසේ නුවණින් පිරිසිද මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නේම යි -පෙ-මම දුඛ නිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදායඝී සත්‍යය තතුසේ නුවණින් පිරිසිද දුක් කෙළවර කරන්නේම' යි, මෙසේ කියන්නේය යන මේ කරුණ ඇත. මහණෙනි, එහෙයින් මෙහිලා මේ දුක යැයි වියඝී කටයුතු -පෙ- මේ දුක් ගෙවීමට ඇති මාර්ගය යැයි වියඝී කටයුතුය." [සං. නි. 5-ii /295]

දුඛ ආයඝී සත්‍ය ධර්මය යනු ...

දුඛ ආයඝී සත්‍යය යනු කුමක්දැයි යන ප්‍රශ්නය පැන නැඟිය හැකිය. එයට පිළිතුරු පහත සඳහන් ලෙසටය.

"සඛබ්බෙනන පඤ්චපාදනකඛන්ධා දුකඛාති" [සං. නි. 5-ii/270]

"සංකෂිප්ත වශයෙන් කියතහොත් (රූපුපාදානක්ඛන්ධය, වේදනානු-පාදානක්ඛන්ධය, සඤ්ඤුපාදානක්ඛන්ධය, සංඛාරුපාදානක්ඛන්ධය, විඤ්ඤාණුපාදානක්ඛන්ධය, යන මේ) උපාදානක්ඛන්ධ පහ දුඛ ආයඝී සත්‍යය නම් වේ." කුමන ධර්මයක් රූපුපාදනක්ඛන්ධය-පෙ-විඤ්ඤාණුපාදානක්ඛන්ධය නම් වන්නේදැයි මේ ප්‍රශ්නය වන්නේ නම් උත්තර පහත දැක්වෙන අයුරින් දත යුතුය.

"යං කිඤ්චි භික්ඛවෙ රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පනං අජ්ඣත්තං වා බහිඤ්ඤා වා ඔළාරිකං වා සුබ්බං වා භීතං වා පණීතං වා යං දුරෙ සන්තිකෙ වා

සාසවං උපාදානීයං, අයං වුච්චති රුපුපාදානකකිකො.” [සං. නි. 3/84]

මහණෙනි, ආශ්‍රව ධර්ම වශයෙන් අරමුණු කොට ඇත්තා වූ මමය මාගේය යන දිට්ඨියෙන් යුක්ත වන්නා වූ, අතීත, අනාගත හෝ ප්‍රත්‍යුත්පන්න වශයෙන් ඇත්තා වූ සියළුම රූප ධර්ම ද, ආධ්‍යාත්මික හෝ බාහිර වූ සියළුම රූප ධර්මද, ඕලාරික වූද සුඛම වූද සියළු රූප ධර්ම ද, හීන වූද ප්‍රණීන වූද සියළුම රූප ධර්ම ද, දුර වූ ද ළඟ වූ ද සියළුම රූප ධර්ම ද යන මේ එකොළොස් ආකාරයෙන් කුමන ආකාරයක හෝ රූප ධර්ම රුපුපාදානස්කකඩ නම් වෙයි.

මේ ලෙසටම ආශ්‍රව ධර්ම වශයෙන් අරමුණු කොට ඇත්තා වූ මමය මාගේය යැයි දිට්ඨි වශයෙන් ගෙන එකොළොස් ආකාර වූ වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන මේවා ද වේදනුපාදානක්ඛන්ධය, සඤ්ඤාපාදානක්ඛන්ධය, සංඛාරුපාදානක්ඛන්ධය, විඤ්ඤාණුපාදානක්ඛන්ධය, යැයි විස්තර වශයෙන් දිගට දේශනා කොට ඇති සේක. [සං. නි. 3/85]

ආශ්‍රව ධර්මයන් අරමුණුකොට තණ්හා-දිට්ඨි වශයෙන් මමය මාගේය යැයි ගන්නා වූ එකොළොස් ආකාර ඇති උපාදානස්කන්ධ පහ දුඃඛ ආයථී සත්‍යය නම් වේ. එම දුඃඛ ආයථී සත්‍යය සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද නොදකින තාක් කල් සංසාර වට්ට දුක්ඛය නිම කළ නොහැකිය. මෙය ගලේ කෙටුව දෙයක් සේ, ළදරුවකුගේ හිසේ තෙල් වලේ ගැසූ යකඩ ඇණයක් සේ තරයේ සිත තබා ගන්න.

දුඃඛ සමුදය ආයථී සත්‍යය යනු ...

කුමන ධර්මයක් දුකට හේතුවන දුඃඛ සමුදය ආයථී සත්‍යය යැයි කියනු ලබන්නේද? යනුවෙන් ප්‍රශ්නයක් මතුවිය හැකිය. ඊට පිළිතුර අභිධර්මයේ සච්චිභංග පාලියෙහි, මෙසේ සඳහන් වේ.

තණ්හාව දුඃඛ සමුදය ආයථී සත්‍යය ලෙස ද කෙලෙස් දහයම සමුදය සත්‍යය යැයි ද අකුසල ධර්ම සියල්ලම සමුදය සත්‍යය ලෙස ද අකුසල ධර්ම සියල්ලත් ආශ්‍රව ධර්ම අරමුණු වශයෙන් ගෙන ඇත්තා වූ කුසල මූල තුනත් සමුදය සත්‍යය ලෙස ද අකුසල ධර්ම සියල්ලත් ආශ්‍රව ධර්මයන්ට අරමුණු වන ලෞකික කුසල ධර්ම සියල්ලත් සමුදය සත්‍යය යැයි ද මෙසේ දුකට හේතුවන සමුදය සත්‍යය දේශනා කොට වදාළ සේක. [වි. ප. 1/194]

සම්මෝහ විනෝදනී අට්ඨකථාවෙහි ද මෙම පාලියම මෙලෙස උපුටා දක්වා ඇත.

කුසලාකුසලකම්මං අවිසෙසෙන සමුදයසච්චනි සච්චිතඛෙඛ
චුත්තං.... [විභ. අ. 136]

(ආශ්‍රව ධම් අරමුණු කොටගත්) කුසල්-අකුසල් කම් සාමාන්‍ය
වශයෙන් සමුදය සත්‍යය යැයි සච්ච විභංග පාලියෙහි දෙසන ලද්දේය.

අංගුත්තර තික නිපාතයෙහි තිත්ථායතන සූත්‍රාන්තයෙහි මෙසේ
දේශනා කොට ඇති සේක.

කතමං ච භිකඛවෙ දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං?
අවිජ්ජා පච්චයා සඛ්ඛාරා
සඛ්ඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං
විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං
නාමරූප පච්චයා සළායතනං
සළායතන පච්චයා එසෙසා
එසෙස පච්චයා වෙදනා
වෙදනා පච්චයා තණ්හා
තණ්හා පච්චයා උපාදානං
උපාදාන පච්චයා භවො
භව පච්චයා ජාති
ජාති පච්චයා ජරා-මරණං-සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දොමනසසුපායාසා සමභවනති.
එවමෙනසෙස කෙවලසෙස දුක්ඛකඛන්ධසෙස සමුදයො භොති. ඉදං චුච්චති
භිකඛවෙ දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං. [අං. නි. 1/316]

මහණෙනි, දුක් ඇතිවීම පිණිස හේතුවන සමුදය ආයථී සත්‍ය ධම්ය
කවරේද යත්?

අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති
සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඤ්ඤාණය වෙයි
විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපයෝ වෙති
නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ඡධායතනයෝ වෙති
ඡධායතන ප්‍රත්‍යයෙන් එස්සය වෙයි
එස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි
වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව වෙයි
තණ්හා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි
උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි
භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි
ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරා-මරණ-සෝක-පරිදේව-දුක්-දොමනස් උපායාසයෝ වෙති.
මෙසේ සියලු සුඛයෙන් අමිශ්‍ර වූ දුක්ඛ රාශියාගේ හටගැන්ම වේ. මහණෙනි,
මේ දූඛ සමුදය ආයථී සත්‍ය යැයි කියනු ලැබේ. [අං. නි. 1/317]

අටිය කථාවන්හි ද පටිසම්භිදා මග්ග පාලිය උපුටා දක්වමින් එම පටිච්ච සමුප්පාදය මෙසේ කෙටියෙන් පැහැදිලි කොට දක්වනු ලැබේ.

**අතීත භෙනවො පඤ්ච ඉදානි ඵලපඤ්චකං
ඉදානි භෙනවො පඤ්ච ආයතිං ඵලපඤ්චකං**

[විභ. අ. 134]

කම් භවය ගොඩ නඟන්නා වූ, අතීත භවයෙහි සිදු කළා වූ, වපුරන ලද බීජ ඇට මෙන් වන්නා වූ අවිද්‍යා, තණ්හා, උපාදාන, සංස්කාර, කම් නම් වූ අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා මේ ප්‍රත්‍යුත්පන්න භවයෙහි විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා නම් වූ ප්‍රත්‍යුත්පන්න හේතු ධර්ම පහ ප්‍රකටවම පහළ වන්නේය.

මේ භවය තුළ රැස්කරන්නා වූ, වපුල බීජ බවට පත්කරන්නා වූ අවිද්‍යා, තණ්හා, උපාදාන, සංස්කාර, කම් නම් වූ ප්‍රත්‍යුත්පන්න හේතු ධර්ම හේතුවෙන් ඉදිරි භවයෙහි විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා නම් වූ අනාගත හේතු ධර්ම පහ ප්‍රකටවම පහළ වන්නේය. [විභ. අ. 134]

පින්වත් යෝගාවචරය, යම්සේ ඔබට අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා ප්‍රත්‍යුත්පන්න ඵල ධර්ම පහ පහළවන ආකාරය ද ප්‍රත්‍යුත්පන්න හේතු ධර්ම පහ හේතුවෙන් අනාගත ඵල ධර්ම පහ පහළවන ආකාරය ද සම්මා දිට්ඨි ඤාණය මගින් තමා තුළින් වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැක-දැනගත හැකි වන්නේ නම්, ඔබ සමුදය සත්‍යය හේතුවෙන් දුඃඛ සත්‍යය පහළවන ආකාරය, වෙනත් විදියකට කියතොත් දුක ඇතිවීමට හේතුවන සමුදය ආයතී සත්‍ය ධර්මය කොටසින් කොටස භාවනා ඤාණයෙන් වටහා ගත්තෙක් වන්නේය.

උතුම් නිවන ප්‍රාර්ථනා කරන්නා වූ ඔබ දුඃඛ සත්‍යය නම් වූ ධර්මයන් අතරට ප්‍රත්‍යුත්පන්න උපාදානස්කන්ධ පහට අමතරව අතීත පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ හා අනාගත පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ යන මේවා ද ඇතුළත් කළ යුතු මෙන්ම සමුදය සත්‍යය යන ධර්මයන් අතරට ප්‍රත්‍යුත්පන්න ඵල ධර්ම හා හේතු ධර්ම පමණක් නොව අතීත හේතු ධර්ම හා අනාගත ඵල ධර්ම ද ඇතුළත් කොට දැනගත යුතු බව අමතක නොකළ යුතුය.

වෙනත් විදියකට කියතහොත්, මේ දුඃඛ සත්‍ය ධර්මය හා සමුදය සත්‍ය ධර්මය යන මේවා සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ශක්තියෙන් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමාන වශයෙන් අවබෝධ නොකරණ තාක් සංසාර වට්ට දුක සහතික ලෙස කෙළවර කිරීමේ ශක්තිය ලබන්නේය යන්න සිදුවිය නොහැක්කක් බව සිහියේ තබා ගන්නවා!

රූප

බුද්ධ ධර්මයෙහි ලා රූප විසි අටක් සංග්‍රහ වන්නේය. මෙම රූප ධර්මයන්,

1. ප්‍රමාණ වශයෙන් 28 වර්ගයක් ලෙස ද
2. (අ) යම් රූපයක් කම් හේතුවෙන් උපදී ද
  - (අ1) යම් රූපයක් සිත හේතුවෙන් උපදී ද
  - (අ2) යම් රූපයක් ඝාතනයෙන් උපදී ද
  - (අ3) යම් රූපයක් ආහාර හේතුවෙන් උපදී ද
  - (අ4) කුමන රූපයක් කුමන හේතුවකින් හට ගනී ද

යනාදි ලෙසින් රූප ඇතිවන හේතුව සමුච්චාන වශයෙන් ද, තත්ත්වකාරයෙන් නොදන්නා තාක් මෙම ශාසනයෙහි මාගී-ඵල-නිර්වාණ ලබන තරමට දියුණුවක්, ප්‍රගතියක් ලබාගත නොහැකි බව මහා ගෝපාලක සූත්‍රයෙහි ලා (ම. නි. 1/526) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. එම සූත්‍ර අටුවාවෙහි පහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කොට පෙන්වා ඇත.

“සො ගණනතො (සමුච්චානතො) රූපං අජානනතො, රූපං පරිගහහෙක්ඛා අරූපං වච්ඡථපෙක්ඛා රූපාරූපං පරිගහහෙක්ඛා පච්චයං සලලකෙඛක්ඛා ලකඛණං ආරොපෙක්ඛා කම්මට්ඨානං මත්ථකං පාපෙතං න සකෙකාති. [ම. අ. 2/217]

එම යෝගාවචර හික්ෂුහට රූප ධර්මය

1. ප්‍රමාණ වශයෙන් ද 2. හේතු -සමුච්චාන වශයෙන් ද පරමාර්ථය තෙක් ඥාණය තුළින් බැස නොගන්නා තෙක්,

1. රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට (රූප පරිග්‍රහ ඥාණය)
2. නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට (අරූප පරිග්‍රහ ඥාණය)
3. රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට (රූපාරූප පරිග්‍රහ ඥාණය)
4. හේතු ප්‍රත්‍ය ධර්මයන් මනාව පරිග්‍රහ කොට (පච්චය පරිග්‍රහ ඥාණය)
5. එම රූප-නාම, හේතුඵල සංස්කාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් ප්‍රකට කොට ගෙන (විපස්සනා ඥාණ) විපස්සනා භාවනා කම්මට්ඨාන මගින් මග්ග ඥාණ - ඵල ඥාණ නම් වූ හිණි පෙත්ත තෙක් යා ගැනීමට මොනම ක්‍රමයකවත් ශක්තියක් නැත්තේය. [ම. අ. 2/217]

මෙම පාලි හා අටුවා වලට අනුව භාවනා කරණ ඔබ විසින් රූප කර්මස්ථාන කොටස තුළ ප්‍රථමයෙන් රූප කොටස් විසි අට දැනගත හැකිවනු

පිණිස උන්සුක විය යුතු වන්නේය. රූප ධර්මයන් එක කොටසකට ස්වාධීන ලෙස සිටීමට ශක්තියක් නැත. කලාප යැයි කියන්නා වූ රූප කලාප මිටි වශයෙන් පමණක් පිහිටීම ධර්මතාවයකි. කලාප නම් වූ මේවා පරමාර්ථ වශයෙන් රූපයන්හි ඉතාම කුඩා මිටි වන්නේය. පරමාණු කොටස් වැනිය. පරමාණු කොටස් වැනි යැයි නිශ්චිතවම පෙන්වා නැත. ප්‍රමාණය වශයෙන් සලකතොත් ඉතාම කුඩා වන්නේයැ යි ගැනීම වටී.

මෙම රූප කලාපයෝ සමූහ පඤ්ඤාත්ති, සන්ධාන පඤ්ඤාත්ති යනාදී ලෙස පඤ්ඤාත්තීන් අතින් සම්පූර්ණයෙන්ම කලවම් වූ මිටි කැටිති වශයෙන් පිහිටන්නාහ. පඤ්ඤාත්ති මිශ්‍රණයක් ලෙස පිහිටා ඇති මේවා නොබිඳිය හැකි සුණු කළ නොහැකි සනයන් වූ පඤ්ඤාත්ති ධර්මයන් ලෙස පිහිටා ඇත. මෙම එක් එක් රූප කලාපයක් තුළ අඩුම තරමින් පට්ඨ, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජා යන රූප ස්වභාව ධර්ම අට වර්ගයක් ඇත. මෙම රූප ධර්ම ස්වභාවයන් සියල්ලම එකින් එක ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් මනසිකාරයට නංවා ප්‍රකට කරගත යුතුව ඇත. මේ රූප කලාප නැත්නම් පරමාර්ථ රූප ධර්මයෝ ඇසිපිය හෙලන කාලයක්, අකුණු-විදුලි කොටන කාලයක්, අසුරු සැණක කාලයක් ලෙස දැක්විය හැකි ඉතා කුඩා කාලයකින් කෝටි පන්දහසකින් එකටත් වඩා අඩු ජීවිත කාලයක් ඇත්තෝය. ඉතාමත් කෙටි ජීවිත කාලයක් ඇත්තෝය. හේතු ධර්මයන්ගේ උදවුවෙන්, හේතු ධර්ම නොනිමි තාක්, ඵලධර්ම මේ ක්‍රමයට සමානව ඉදිරිය හා පසුපස සම්බන්ධ වෙමින් එකින් එක පහළවීමක් සිදුවෙනවා පමණි. මේ රූප ධර්මයන්හි පරමාර්ථය හමුවන තෙක් තත්කාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි ඤාණය මගින් තමන් විසින් වර්තමානවම විනිවිද දැකගත හැකිවනු පිණිස අවශ්‍ය කරණ උදව් කාර උපකරණ නම් සමාධි සුත්‍රය තුළ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට ඇති ආකාරයට වන්නා වූ සමාධියම වන්නේය.

නාම

නාම ධර්ම ද “රූපාරූප කලාපපාදනං” යන යෙදුම අනුව නාම කලාප-සමූහ වශයෙන් පැවතීම ධර්මතාවයකි. එකක් වශයෙන් තනිව සිටීමට ශක්තියක් නැත. නාම ධර්මයන්හි විටී සිත් හා විටී මුක්ත සිත් (විටී වලින් විනිර්මුක්ත වූ සිත්) යැයි වර්ග දෙකකි. ප්‍රතිසන්ධි සිත්, හවංග සිත්, චුති සිත් යන මේවා විටී මුක්ත සිත් වෙති. එක් හවයක් තුළ ප්‍රථමයෙන්ම පටන්ගැනීම සිදුකරණ සිත ප්‍රතිසන්ධි සිත නම් වේ. අවසාන සිත චුති සිත නම් වේ. එම ප්‍රතිසන්ධිය සහ චුතිය අතර, විත්ත විටී පහළ නොවන විට, හවය තුළ සිතේ අධිශ්ච ඛව පැවතීම සඳහා හවයේ හේතු ධර්ම වශයෙන් පහළවන සිත හවංග සිත නම් වේ. ද්වාරයන්හි අරමුණු ගැටෙන වෙලාවේදී මතුවී එන සිත් වැල් විටී සිත් නම් වන්නේය. වක්ඛුද්වාර විටී, සෝතද්වාර විටී, ඝානද්වාර විටී, ජීවහාද්වාර විටී, කායද්වාර විටී, මනෝද්වාර විටී යැයි සංක්ෂිප්ත ලෙස විටී

සිත් වරී සසක් ඇත. එම විට සිත් ද (අතිමහත්කාරම්මණ, විභූතාරම්මණ) පඤ්චද්වාරාවජ්ජන, චක්ඛු විඤ්ඤාණ (පඤ්ච විඤ්ඤාණ), සම්පට්ච්ඡන, සංකීරණ, වොඤ්චන, ජවන වාර හත, තදාරම්මණ වාර දෙක හා හවංග, මනෝද්වාරාවජ්ජන, ජවන වාර හත, තදාරම්මණ වාර දෙක යැයි විත්ත නියාම මාරීය අනුව සිදුවීම ධර්මතාවක් වන්නේය. [ධ. අ. 242]

මෙම විට සිත් හා විට මුක්ත සිත් අඩුම තරමින් නාම ධර්ම වශයෙන් විත්ත-වෛතසික අටක් ඇතිව ද සමහර ජවන සිත්වල විත්ත-වෛතසික වශයෙන් නාම ධර්ම තිස් හතර දක්වා ද පැවතිය හැකිය. මේ නාම ධර්ම එක-එකක් තුළ එක්ව පහළ වෙමින් ගමන් කරණ විත්ත-වෛතසික නාම ධර්ම මිටිවලට නාම කලාපයක් යැයි කියනු ලැබේ. මෙම නාම කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ නාම ධර්මයන් මේ එස්සය, මේ වේදනාවය, මේ සඤ්ඤාවය, මේ චේතනාවය, මේ විඤ්ඤාණය යි, යන ලෙසට ඤාණය තුළින් වෙන්-වෙන්ව ගැනීමට හැකි විටකදීම, පරිග්‍රහ කළහැකි විටකදීම, නාම ධර්ම දන්නේ යයි කිව හැකිය. පරමාර්ථය වනාහි උතුම් ඤාණයෙන් හමුකරගත යුතු වන්නේය. නාම ධර්මයන් පෙර කී ලෙස පරමාර්ථ වශයෙන් උතුම් ඤාණයෙන් හමුකර ගන්නා තෙක් පරිග්‍රහ කරගනු පිණිස, වෙන් වෙන් වශයෙන් දැකගනු පිණිස, විනිවිද දකිනු පිණිස, සම්මා දිට්ඨි ඤාණය තුළින් තමා විසින්ම වර්තමාන වශයෙන් විසඳව දැනගනු පිණිස, උපකාරක ධර්මය නම් සමාධි සූත්‍රයෙහි ලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට ඇති පරිදි සම්මා සමාධියම වන්නේය.

සමථය වනාහි ශාසනික ධර්මයක් නොවන්නේය යන වෝදනාව

“යෙ තෙ අසසජ් සමණබ්‍රාහමණා සමාධිසාරකා සමාධිසාමඤ්ඤා තෙසං තං සමාධිං අපපට්ඨෙහතං එවං හොති: “නො වසසු මයං පරිභායාමාති” [සං. නි. 3/216]

“සමාධිසාරකා සමාධිසාමඤ්ඤාති සමාධිං යෙව සාරං ව සාමඤ්ඤාඤ්ඤව මඤ්ඤනති. මයහං පන සාසනෙ න එතං සාරං, විපසසනාමගඵලානි සාරං. සො ත්වං සමාධිතො පරිභායනො, කසමා විනෙතසි ‘සාසනතො පරිභායාමී’ති” [සං. අ. 2/230]

“අස්සජ්ජය, යම් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ සමාධිය සාරය කොට සමාධියම ශ්‍රමණ භාවයේ අර්ථය යැයි සිතන්නාහ. (සිත්හි දරාගන්නාහ) එම සමාධිය නැවත නැවතත් උපයාගත නොහැකි වූ එම ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ ‘අපි වනාහි

ශාසනයෙන් පිරිහුනෝ වන්නෙමු' යි මෙසේ සිතුවිලි පහළ කරගන්නාහු වෙති". [සං. නි. 3/216]

"සමාධිය සාරය කොට, සමාධිය ශ්‍රමණ භාවයේ අර්ථය යැයි සිතන්නාහ, යනු සමාධියම සාරය යැයි ද ශ්‍රමණ භාවය යැයි ද සිතීමය. සිහිනි දරාගැනීමය 'එහෙත් මේ මාගේ ශාසනයෙහි සමාධිය සාරය නොවන්නේය. විපස්සනා-මාර්ගී-ඵලයෝම සාරය වන්නාහ. සමාධිය අතින් පිරිහුණු ඔබ මක්නිසා 'මම වනාහි ශාසනයෙන් පිරිහුණිමි දෝ' යි සිතන්නෙහි' යන්න එහි අර්ථයයි." [සං. අ. 2/230]

"අස්සජ්ඣ භික්ෂුව කාය සංස්කාර නම් වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස නතරවීමෙන් ලබන ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය විපස්සනාවට පාදක කොට විපස්සනාවට බැස්සේය. එහෙත් අසනීප වූ විට එම චතුර්ථ ධ්‍යානයට නැවත නැවත සමචුද්දීමට නොහැකි විය. විපස්සනාවට බැස ගැනීමට ද නොහැකි විය. ඒ බැව් සංඝයා වහන්සේලා මහින් දැනගෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ එහි වැඩම කළ අවස්ථාවේ ඉහත සඳහන් ප්‍රකාශනය අඩංගු සූත්‍ර දේශනාවක් වදාළ සේක. මෙම කිපරිවච්ච ධර්ම දේශනාව අවසානයේ අස්සජ්ඣ ස්වාමීන් වහන්සේ අර්භන්ඵල ඤාණයට පත්වූ සේක. [සං. අ. 2/230]

ඉහත සඳහන් පෙළ හා අටුවා කථා උපුටා දක්වා. "සමථ සමාධිය සාසනයෙහි සාරය නොවන්නේය; විපස්සනාව පමණක් සාරය වන්නේය. එනිසා සමාධිය තහවුරු කිරීම අවශ්‍ය නැතැ' යි කියනු ලැබේ.

මේ පොතෙහි ද සමථ සමාධිය ශාසනයෙහි සාරය යැයි කියනු නොලැබේ. විපස්සනා-මාර්ගී ඵලයන් පමණක්ම ශාසනයෙහි සාරය යැයි කියනු ලැබේ. එහෙත් විපස්සනාව යනු, "අනිච්චාදිවසෙන විච්චෙහි ආකාරෙහි ධමම පසසතිනි විපසසනා" යැයි අත්සාලිනී අටුවාවෙහි විස්තර කළ ලෙසට, දුඃඛ සත්‍යය නම් වූ පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයට අයත් රූප-නාම පරමාර්ථ ද, සමුදය සත්‍යය නම් නම් වූ දුඃඛ සත්‍යයේ මූල හේතුව සම්බන්ධ පරමාර්ථ ධර්ම ද යන මේ ශුද්ධ පරමාර්ථ වන්නා වූ සංස්කාර ධර්මයන්හි,

1. අතිවීමෙන් පසු නැතිවී යාමේ ස්වරූපය, විනාශ වී යන ස්වරූපය ඤාණය තුළින් දකින තෙක් බලා අනිත්‍යය ද
2. විනාශ වීමෙන් පෙළෙන්නා වූ ද පෙළීමෙන් අතරක් නොතබා පීඩා විඳින්නා වූ ද ස්වභාවය ඤාණය තුළින් දකින ලෙසම බලා දුක ද
3. විනාශ නොවී කල් පවතින සාරය ලෙස පවත්නා වූ ආත්ම ස්වරූපයක් නැති බවත් මේ සංස්කාර ධර්මයන් ආත්මයක් නොවන බවත් ඤාණය තුළින් දකිමින් අනාත්මය ද වටහා ගැනීමයි.

මේ අයුරින් ත්‍රිලක්ෂණය භාවනා මනසිකාරය තුළින් සලකා බලන කොටසට විපස්සනා යැයි කියනු ලැබේ. එම විපස්සනා ඥාණයන්ට අරමුණු වන්නා වූ ධර්ම වනාහි දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ පරමාර්ථ සංස්කාර ධර්මයෝම වෙති.

පින්වත් යෝගාවචරය, ඔබ සමාධිය තහවුරු කරගෙන භාවනා කළා විය හැකිය. එලෙස භාවනා කිරීමේදී රූප-නාම ධර්මයන් වශයෙන් ද හේතු ධර්ම සහ ඵල ධර්මයන් වශයෙන් ද සම්මා දිට්ඨි ඥාණය තුළින් තමා විසින් ම වර්තමානවම විනිවිද දැනගත්තේද? නැද්ද? යන්න තමා විසින්ම ප්‍රශ්න කර බලනු වටී. ඉදින් නොදැනියැයි වැටහේ නම් මේ සංස්කාර ධර්මයන් සම්මා දිට්ඨි ඥාණය තුළින් තත්‍යාකාරයෙන් තමා විසින්ම වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැකීම සඳහා සමාධිය තහවුරු කළ යුතුය යන බුද්ධ දේශනය ගෞරවයෙන් පිළිගත යුතුය. ඒ නිසාම මේ සංස්කාර ධර්මයෝ වනාහි සමාධිය ඇත්තා වූ සත්පුරුෂයන් විසින්ම පමණක් සම්මා දිට්ඨි ඥාණයෙන් තමා විසින්ම වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැක දැනගත හැකි ධර්මයෝය.

වෙනත් විදියකට “උපචාර සමාධිය අර්පණා සමාධිය නම් වූ දෙයාකාර සමාධි ශාසනයේ සමාධි නොවේ. අබුද්ධෝත්පාද කාලයේ පමණක් පවතින්නා වූ ශාසනය වන්නේය. විපස්සනා ධර්මය පමණක් ශාසනයේ ධර්මය වන්නේ” යැයි සමහරු කියති. ඉදින් යෝගාවචර ඔබ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගී ධර්මය සංසාර වට්ට දුක්ඛයෙන් මිදීමට නොයඹාණික ධර්මයක් වීමද සාසනික ධර්මයක් වීමද පිළිගන්නේ නම් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගීය තුළ එක් කොටසක් වූ, ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගීය තුළ සංගෘහිත වූ සම්මා සමාධිය ද හැම ආකාරයකින්ම ශාසනයෙහි අන්තර්ගත ධර්මයක් වන්නේය යන මෙය කුමක් නිසා නොපිළිගන්නේද? ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගීය ශාසනයේ ධර්මයක් යැයි පිළිගනී නම් සම්මා සමාධිය ද ශාසනයෙහි ධර්මයක් යැයි පිළිගත යුතුය; පිළිගනු වටී.

සම්මා සමාධිය යනු කිම?

“කතමො ච භික්ඛවෙ සමමා සමාධි?”

(අ) ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු විච්චෙචච කාමෙහි විච්චච අකුසලෙහි ධමමෙහි සවිතකකං සච්චාරං විචෙකජං පීතිසුඛං පඨමජ්ඣානං උපසමපජ්ජ විහරති.

(ආ) විතකකච්චාරානං වූපසමා අජ්ඣාතනං සමපසාදනං වෙනසො එකොද්භාවං අවිතකකං අච්චාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියජ්ඣානං උපසමපජ්ජ විහරති.

(අ7) පීතියා ව විරාගා උපෙකකකො ව විහරති සතො ව සමපජානො, සුඛං ව කායෙන පටිසංවෙදෙති. යං තං අරියො ආචිකඛනති උපෙකකකො සතිමා සුඛවිහාරීති තතියජ්ඣානං උපසමපජජ විහරති.

(අ7) සුඛසස ව පහාණා දුකඛසස ව පහාණා පුබ්බෙව සොමනසස දොමනසසානං අඤ්චගමා අදුකඛමසුඛං උපෙකකාසනිපාරිසුද්ධිං වතුඤ්ජකානං උපසමපජජ විහරති. අයං චූචවති භිකකවෙ සමමාසමාධි.”

[දී. නි. 2/496]

“මහණෙනි, සම්මා සමාධිය යනු කිම?

(අ) මහණෙනි, මේ ශාසනයේ යෝගාවචර භික්ෂුතෙමේ කාමයන්ගෙන් වෙන්ව අකුසල් වලින් වෙන්ව විතර්ක සහිත වූ විචාර සහිත වූ නිවරණ ධර්මයන්ගෙන් වෙන්වීම නිසා උපන්නා වූ ප්‍රීති-සුඛයෙන් යුක්තව ප්‍රථම ධ්‍යානයට එළඹ වෙසෙයි.

(ආ) විතර්ක-විචාරයන්ගෙන් වෙන්වීමෙන් තමාගේ ආධ්‍යාත්මික සන්තානය තුළ සිත් සම්ප්‍රසාදනය කළ හැකි සමාධිය වැඩීමට හැකි, විතර්කය ද නැති, විචාරය ද නැති, සමාධිය නිසා පහළ වන ප්‍රීති-සුඛ සහිත ද්විතීය ධ්‍යානයට එළඹ වෙසෙන්නේය.

(ඇ) ප්‍රීතියෙන් ද වෙන්ව (ආනාපාන ප්‍රතිභාග නිමිත්ත සදිසි සමථ නිමිත්ත අරමුණක) උපේක්ෂාවෙන් සතිමත්ව සම්පජානකාරීව නාමකයෙන් නිරාමිස නිශ්ප්‍රීතික සුඛය ද විදින්නේය. සමථ නිමිත්ත අරමුණ කෙරෙහි උපේක්ෂා සහිතව සතිමත්ව සුඛදායී ව වෙසෙන්නේ යැයි ආයච්ඡිත් වහන්සේලා විසින් වර්ණනා කරණ ලද තෘතීය ධ්‍යානයට එළඹ වෙසෙන්නේය.

(ඈ) සුඛය ද ප්‍රභාණය කිරීම අනුව සහ දුක්ඛය ද ප්‍රභාණය කිරීම අනුව කල්තියාම සොම්නස්-දොම්නස් ප්‍රභාණය කළ නිසා සුඛය හා දුක්ඛය නැති (තත්‍රමජ්ඣක්තතා චෙවකසික නමී වූ) උපේක්ෂාව නිසා පහළ වූ සතියෙන් පාරිශුද්ධ වූ වතුඤ්ජ ධ්‍යානයට එළඹ වාසය කරයි. මහණෙනි, මේ සමාධියට සමාසක් සමාධි යැයි කියනු ලැබේ. [දී. නි. 2/497]

උපරිම මට්ටමට පත් වූ කාමාවචර උපචාර සමාධි, රූපාවචර සමාධි, අරූපාවචර සමාධි යන සමාධි තුන් වර්ගීය අතරින් මැද ඇති රූපාවචර සමාධිය සම්මා සමාධි යැයි, මුල වූ කාමාවචර සමාධිය හා අග වූ අරූපාවචර සමාධිය අතරින් ‘මජ්ඣෙදීපක’ ක්‍රමයට ගතයුතු වේ. එනිසා විසුද්ධි මග්ග අටුවාවෙහි මෙසේ දක්වා ඇත.

“විතකවිසුද්ධි නාම සඋපචාරා අටඨසමාපතනියො” [වි. ම. 441]

“උපචාර සහිත සමාපත්ති අට විත්ත විසුද්ධි නම් වේ.”

උපචාර සමාධිය සහිත වූ මෙම අශ්ට සමාපත්ති වනාහි මාගී අංග අට තුළ සම්මා සමාධි නමින් ද සඵත විශුද්ධි ප්‍රතිපදාවෙහි විත්ත විශුද්ධි නමින් ද යෙදේ.

ශුෂ්ක විදර්ශනායානික පුද්ගලයා

සමථයානික පුද්ගලයා මෙසේ සමාධිය තහවුරු කරගත යුතු නම් ශුෂ්ක විදර්ශනායානික පුද්ගලයා සමාධිය තහවුරු කර නොගෙන විපස්සනාවට කෙළින්ම නොයන්නේදැයි ප්‍රශ්නයක් නගී.

ශුෂ්ක විදර්ශනායානික පුද්ගලයා ද සදිසුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධිය නම් වූ සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුයි, යන්න උත්තරයයි. ශුෂ්ක විදර්ශනායානික පුද්ගලයා කුමන කර්මස්ථානයකින් පටන්ගෙන භාවනා කළයුතුදැයි දැනගත යුතු නම් පහත සඳහන් විසුද්ධි මග්ග අටුවා පාඨය කියවා බලන්න.

“සුද්ධවිපසසනායානිකො පන අයමෙව වා සමථයානිකො චතුර්ධාතුවච්චානෙ චුත්තානං තෙසං තෙසං ධාතුපරිගහගමුඛානං අඤ්ඤාතරමුඛවසෙන සංඛේඛපතො වා විචාරතො වා චතසෙසා ධාතුයො පරිගහණභාති.” [වි. ම. 442]

සමථයානික පුද්ගලයා දිට්ඨි විසුද්ධි කොටසට පත්වීමට රූප කම්මට්ඨාන, නාම කම්මට්ඨාන යන දෙක තුළින් රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන හෝ නාම කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන දිට්ඨි විසුද්ධි කොටසට පත්විය හැකිය. මේ දෙක අතරින් නාම කර්මස්ථානයෙන් විසුද්ධියට පත් වූ විට ධ්‍යානාංගයන් සහ ධ්‍යාන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ පටන් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරනු හැකිවෙයි.

ශුෂ්ක විදර්ශනායානික පුද්ගලයා ද රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන දිට්ඨි විසුද්ධියට පිවිසෙන්නේය. සමථයානික පුද්ගලයෝ ද සමථ කර්මස්ථාන සතළිස තුළින් චතුර්ධාතුවච්චාන කර්මස්ථානයෙහි ලා විස්තර කියා ඇති පරිදි මෙම මහාභුත හතර පරිග්‍රහ කිරීම සඳහා වූ මාගීයන් අතරින් යම් ක්‍රමයක් මගින් සංඛේප වශයෙන් හෝ විස්තාර වශයෙන් හෝ මහාභුත සතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්නෝය.

හේතු දැක්වීම

සමාධිය තහවුරු කරගැනීමට සමථ කර්මස්ථාන හතළිසක් ඇත. වතුධාතු වච්ඡාන නම් වූ ධාතු කර්මස්ථානය ද ඒවාට ඇතුළත්ය. එම කර්මස්ථානය උපචාර සමාධි, අර්පණා ධ්‍යාන සමාධි නම් දෙවර්ගයක් වූ සමාධිය තුළින් උපචාර සමාධිය ලබාගැනීමට හැකි උපචාර කම්ස්ථානයක් වන බව විසුද්ධි මග්ග යෙහි දක්වා ඇත. [වි. ම. 82,262]

“උපචාරසමාධීනි ච රුළුභිවසෙන වෙදිතබ්බං, අපපණං හි උපෙචච වාරී සමාධි උපචාරසමාධි, අපපණා වෙසු න්‍යථී. තාදිසසස පන සමාධිසස සමානලකබණ්ණාය එවං වුතතං. කසමා පනෙසු අපපණා න හොකීති? තසු කාරණමාහ ‘සභාවධම්මාරමණ්ණතා’ති”.

[මහා වී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 308 යටතේ)]

ධාතු කම්ස්ථාන මාර්ගය අනුව භාවනා කිරීමෙන් ලද සමාධිය දියුණු කිරීමෙන් ලබන එම උපචාර සමාධිය නියම උපචාර සමාධියක් නොවේ. ශක්තිය අතින් උච්චතර තත්වයට පත්වීම නිසා උපචාර සමාධිය සේ (කාත්‍ය වශයෙන්) දක්වා ඇති බව දත යුතුය. එය එසේමයි.

උපචාර සමාධියට ළඟා වීමට හැකියාව ඇති බව අටුවාවෙහි විදහා දක්වා ඇත. එම උපචාර සමාධිය යන්න නියම උපචාර සමාධිය නොවන්නේය. ශක්තිය අතින් උච්චතර තත්වයට පත් නිසා කාත්‍ය වශයෙන් උපචාර සමාධිය හා සමානශ්‍රී දක්වා ඇති බව දැනගත යුතුමය. අර්පණා ධ්‍යානයට ආසන්නව පවතින සමාධියට පමණක් උපචාර සමාධිය ශ්‍රී කිවහැක. මේ ධාතු කර්මස්ථානය මගින් අර්පණා ධ්‍යාන ලැබිය නොහැක. එහෙත් අර්පණා ධ්‍යානය ආසන්නව පිහිටා නියම උපචාර සමාධිය හා සමාන සමාධි ලක්ෂණ ඇති නිසා සදිසුපචාරය වශයෙන් සම කොට දක්වා උපචාර සමාධිය ශ්‍රී සඳහන්ව ඇත.

කුමක් නිසා මේ ධාතු කර්මස්ථාන මාර්ගය අනුව අර්පණා ධ්‍යාන සමාධිය නොඉපදිය හැකිද? රූප කලාප එකක් තුළ ඇති මහා ධාතු හතර ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ වන්නා වූ පරමාර්ථ ධම් ස්වභාවය අරමුණ වශයෙන් ඇති බැවින් එම පරමාර්ථ ධම් ස්වභාවය ගැඹුරු නිසා අර්පණා ධ්‍යාන සමාධියට ළඟාවිය නොහැකිව උපචාර සමාධිය තෙක් පමණක් ළඟාවීම වන්නේය. [මහා වී. 1 පරිවර්තනයයි]

මහා භූත ධම් හතරෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයන් ඤාණය තුළින් සවිස්තරව දැන සමාධිය හොඳින් තහවුරු වී නම්, රූප කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත ධාතු සතරෙහි පරමාර්ථ ධම් ස්වභාව ලක්ෂණ තමා

විසින්ම ඤාණය තුළින් සවිස්තරව දැකගත හැකි මට්ටමට පැමිණියේ වන්නේය. එම රූප කලාප එක-එකක් තුළ ඇති මහාභූත ධාතු හතරෙහි පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව ලක්ෂණ තමා විසින්ම ඤාණය තුළින් සවිස්තරව දැනගත් විට එම ඤාණය හා සමච්ඡිදිත සමාධිය උසස්ම තත්වයට පත්වූ කාමාවචර උපචාර සමාධියක් වන්නේය. අර්පණා ධ්‍යාන සමීපව ආසන්නව සිටින සමාධිය පමණක්ම උපචාර සමාධිය යැයි කිව යුතුය. රූප කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහාභූත ධාතු හතරෙහි පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය තමා විසින්ම අරමුණුකොට දිගටම සමාධිය තහවුරු කළ ද එම මහාභූත හතර තුළ ඇති ස්වකීය පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය ගැඹුරු නිසා අර්පණා ධ්‍යාන තත්වයට ළංවිය නොහැක. මේ ධාතු කර්මස්ථාන කොටස අනුව අර්පණා ධ්‍යාන ලැබිය නොහැක. මේ රූප කලාප මිටි තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන්හි ඉතා කෙටි ජීවිත කාලයක් ඇත්තේය. ඇසිපිය හෙලන කාලයක්, විදුලි කොටන-අසුරු සණක් ගහන කාලයක් තුළ වාර කෝටි පන්දාහකට වඩා පහළ විය හැකි තරමට කෙටි ආයු ඇත්තේය. මෙතරම් කෙටි ආයු ඇති රූප ධර්මයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණය අරමුණු කොට ඇති බැවින් ඉතා ගැඹුරු දුෂ්කර වූ කර්තව්‍යයක් වන්නේ නමුත්, අර්පණා ධ්‍යාන හා ආසන්නයේ ඇති නියම උපචාර සමාධිය සමග සමච්ඡිදිත තරමට සමාධිය වන්නේය. එනිසා සදිසුපචාර ලෙසට මෙම චතුර්ධාතු වච්ඡාන සමාධිය ද උපචාර සමාධිය යැයි අවුච්චාවෙහි ව්‍යවහාර කොට ඇත. ශුද්ධ විදර්ශනායානික පුද්ගලයා සමථ ධ්‍යාන පදනම් නොකර විපස්සනා නොහොත් දිට්ඨිවිසුද්ධි මට්ටමට කෙළින්ම යාමට කැමති නම් මෙලෙස වූ උපචාර සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුව ඇත.

මේ චතුර්ධාතු වච්ඡාන කර්මස්ථානය උපචාර සමාධියට පත්කර විමට සමත් නිසා සමථ කර්මස්ථාන හතළිහට අඩංගුය. උපචාර තත්වයට පත් වූ මෙම චතුර්ධාතු වච්ඡාන උපචාර සමාධිය, නැත්නම් උපචාර සමාධිය සමාන සමාධිය, රූප කලාප එකක් පාසා පවතින මහාභූත හතරේ ස්වකීය වශයෙන් පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව ලක්ෂණ ද අරමුණු කරණ නිසා දිට්ඨිවිසුද්ධි මට්ටමට පත්වේ. ඒනිසා මේ කර්මස්ථානය සමථ-විපස්සනා දෙපැත්තටම ලද හැකි කර්මස්ථානයක් වේ.

වෙනත් විදියකට කියතොත් ශුෂ්ක විදර්ශනායානිකයා දිට්ඨිවිසුද්ධි මට්ටමට නැත්නම් විපස්සනාවට කෙළින්ම ගිය අවස්ථාවේ කුමක් නිසා ධාතු කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කළ යුතුද යනු ප්‍රශ්නයක් විය හැකිය. පිළිතුර මෙසේය.

“දුට්ඨිකඤ්චි කම්මට්ඨානං, රූපකම්මට්ඨානඤ්ච අරූපකම්මට්ඨානඤ්ච. රූපපරිගහණො අරූපපරිගහණොතිපි එතදෙව වුච්චති. තඤ්ච භගවා රූපකම්මට්ඨානං කථෙතොතා සඛේධපමනසිකාරවසෙන වා විභවාර-මනසිකාරවසෙන වා චතුර්ධාතුවච්ඡානං කථෙසි”. [ම. අ. 1/248]

“පරිගහනිතෙ රූපකමමධානේති ඉදං රූපමුඛෙන විපස්සනාහිනිවෙසං සන්ධාය වුත්තං, අරූපමුඛෙන පන විපස්සනාහිනිවෙසො යෙතුයොන සමථයානිකස්ස ඉච්ඡිතබ්බො, සො ච පඨමං ඤානඛගානි පරිගහනෙතො තතො පරං සෙසධමෙම පරිගහණනාති.”

[ම. ටී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 113 යටතේ)]

සමථ කර්මස්ථාන කොටසෙහි කමටහන් සතළිසක් ඇත. එහෙත් විපස්සනා කොටසෙහි රූප කර්මස්ථානය, නාම කර්මස්ථානය යැයි කමටහන් දෙකක් පමණක් ඇත. රූප පරිග්‍රහ හෙවත් රූප ධර්ම පරිග්‍රහණය ද අරූප පරිග්‍රහ හෙවත් නාම පරිග්‍රහණය ද යන මෙම දෙකට රූප කර්මස්ථාන, නාම කර්මස්ථාන යැයි කියනු ලැබේ. මේ දෙක අතරින් බුදුරජාණන් වහන්සේ රූප කර්මස්ථාන සම්බන්ධයෙන් දේශනා කරණ අවස්ථාවේදී කෙටියෙන් යෝනිසෝ මනසිකාරයට නැංවීමේ හැකියාව ලෙසට ද විස්තාර ලෙස යෝනිසෝ මනසිකාරයට නැංවීමේ හැකියාව ලෙසට ද වතුධාතු වච්ඡාන නම් වූ ධාතු කර්මස්ථානය දෙයාකාරයකට දේශනා කිරීම ධර්මකාවයකි. [ම. අ. 1/248]

රූප ධර්මයන් පෙරටුකොට රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පැවැත්වීම වැඩි වශයෙන් ශුද්ධ විදර්ශනායානික පුද්ගලයකුගේ කැමැත්තයි. නාම ධර්මයන් පෙරටුව නාම කර්මස්ථානයකින් පටන් ගන්නා විපස්සනා මනසිකාරය පැවැත්වීම බොහෝ විට සමථයානිකයකුගේ කැමැත්තයි. මෙම සමථයානිකයා ද මුලදී ධ්‍යානාංගයන් පිරික්සා අනතුරුව ඉතිරි නාම ධර්මයන් ද රූප ධර්මයන් ද පරිග්‍රහ කළ යුතුයි.

[ම. ටී. පරිවච්ඡිතය]

සමථයානිකයා සමාධි ශක්තිය සම්පූර්ණවූවකු නිසා සමාධිය ඇති පුද්ගලයා පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවයන් තත්‍වකාරයෙන් විනිවිද දැනගනු පිණිස දිට්ඨිවිසුද්ධි ඤාණයට හෙවත් විපස්සනාවට බැසගන්නා විට තමා කැමති ලෙසකින් රූප කර්මස්ථානයකින් හෝ නාම කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන හැකිය. එහෙත් ශුෂ්ක විදර්ශනායානික පුද්ගලයා දිට්ඨිවිසුද්ධි මට්ටමට හෙවත් විපස්සනාවට බසින විට බොහෝ විට රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කළ යුතුයි. විකල්ප වශයෙන් නාම කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කිරීමට කැමැති නම් එසේ ද කළ හැකිය. එහෙත් රූප-නාමයන් පරමාර්ථ වශයෙන් දකින තෙක්, පරිග්‍රහ කරණ තෙක් දුෂ්කරතා මතු වීමට ඉඩ තිබේ. ඒ නිසා බොහෝ දෙනාගේ පිළිවෙත අනුගමනය කරමින්, ශුෂ්ක විදර්ශනායානිකයා රූප කර්මස්ථානයේ සිට පරිග්‍රහ කළයුතු යැයි විශුද්ධි මාර්ගයෙහි උපදෙස් දී ඇත. [වි. ම. 441-442]

තව දුරටත්, රූප කමටහන අරමුණු කිරීම සම්බන්ධයෙන් ධාතු කර්මස්ථානය සංක්ෂිප්ත හා විස්තාර යන ක්‍රම දෙක අනුව දේශනා කොට ඇත. ධාතු කර්මස්ථාන සංක්ෂිප්ත ක්‍රමය මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි [දී. නි. 2/446-448] පෙන්වා ඇත. ධාතු කර්මස්ථාන විස්තාර ක්‍රමය මහා භජ්ජිපදෝපම සූත්‍රය [ම. නි. 1/448-462] මහා රාහුලෝවාද සූත්‍රය [ම. නි. 2/142-150] අභිධම් ධාතු විභංග පාලිය, [වි. ප. 1/150-154] යන තැන්හි පෙන්වා ඇත. ධාතු විභංග සූත්‍රයෙහි [ම. නි. 3/496-510] මධ්‍යස්ථ ලෙස දක්වා ඇත. මෙහි දැක්වෙන ක්‍රමය විස්තාර ක්‍රමයෙහි ලා ගැනේ.

මෙලෙස රූප කර්මස්ථාන අරමුණු සම්බන්ධයෙන් ධාතු කර්මස්ථානය සංක්ෂිප්ත හා විස්තාර යන ක්‍රම දෙකටම ලැබෙන හෙයින් රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කරණ විටද ධාතු කර්මස්ථානය සංක්ෂිප්ත-විස්තාර යන ක්‍රම දෙකින් කැමති ක්‍රමයකින් පටන්ගෙන රූප ධම් පරිග්‍රහ කරනු පිණිස අටුවා ටීකාවන්හිද නැවත නැවත උපදෙස් දී ඇත. පාලි අටුවා-ටීකාවල උපදෙස් දී ඇති ලෙසම භාවනා වැඩීම නිර්වාණය පතන්නාවූ ඔබ සඳහා වඩා විශ්වාසවන්ත හොඳම ක්‍රමය, නොවරදින ක්‍රමයම වන්නේය.

සීල මාගීංග තුන අතින් සම්පූර්ණ නිසා සීලවිසුද්ධිය ලැබූ පින්වත් ඔබ සමාධි මාගීංග තුන අතින් සම්පූර්ණ වන්නා වූ චිත්තවිශුද්ධිය පිණිස සමථ කමටහන් හතළිහ තුළින් තමා කැමති කර්මස්ථානයකින් පටන්ගෙන භාවනා කරන්න. මේ පොතෙහි ආනාපාන සති සමාධියෙන් සම්පූර්ණ වීම සඳහා ආනාපාන කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන සමාධිය දියුණු කිරීමට උපදෙස් දක්වා ඇත. ආචාර්ය පරම්පරා උපදෙස් දී ඇති පරිදි අවධික කම්මට්ඨානය, ඕදාන කසිණය හා චතුරාරක්ෂක කම්මස්ථාන සංක්ෂිප්ත ලෙස දක්වා ඇත.

ආනාපාන කර්මස්ථානය

ආනාපානයේ විශේෂ ආනිසංස

“අයමපි ඛො භික්ඛවෙ ආනාපානසතිසමාධි භාවිතො ඛුලීකතො සනෙතා වෙච පණිතො ච අසෙවනකො ච සුඛො ච විහාරො, උපපනනුපපනෙන ච පාපකෙ අකුසලෙ ධමෙම ධානසො අනතරධාපෙති චුළසමෙති.”[සං. නි. 5-ii/106; පා. 156]

“මහණෙනි, මෙම ආනාපාන සති සමාධිය භාවනා වශයෙන් භාවිතා කරණ ලද්දේ ඛුලීකාන කරණ ලද්දේ ශාන්ත ද වෙයි. ප්‍රණීත ද

වෙයි. (කළ යුත්තක් ලෙස අඩංගුව පවතින්නා වූ පරිකම් ආදී හේතු කරුණු කිසිවක් නැති බැවින්) මධුර ද වෙයි. (කායික වෛතසික සුඛය ඇතිවීම හේතූකොට ගෙන) දිනපතාම සුවය ලබාදෙන්නේ ද වෙයි. (ධ්‍යාන මාර්ගයෙන් බැහැර නොවී ශේෂ වූ) පිළිකුල් කටයුතු වූ උපනුපත් අකුසල ධර්මයන් ද ඝණයකින් අතුරුදහන් කළ හැකි ද සන්සිඳවිය හැකි ද වන්නේය.

[සං. නි. පරිවතීනය]

ආනාපාන භාවනාව ආරම්භය

“ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා, රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා නිසීදති පලච්චකං ආභුජ්ඣා උජුං කායං පණ්ඩාය පරිමුඛං සනිං උපට්ඨපෙඤා. සො සතොව අසසසති, සතොව පසසසති.”

[ම. නි. 1/134]

“මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි යෝගාවචර භික්ෂු තෙමේ ආරණ්‍යයකට ගියේ හෝ වේවා, රුක් මූලකට ගියේ හෝ වේවා, ශුන්‍යාගාරයකට ගියේ හෝ වේවා, පර්යායංකයෙන් වාඩිවී උඩු කය සෘජුව තබා සතිය (ආනාපාන කර්මස්ථානය නම් වූ) හුස්ම ඇතුල්වීම-පිටවීම යන දෙකට යොමු කොට හිඳී, එවිට එම මහණ තෙම සතියෙන්ම ඇතුළට ගන්නා හුස්ම රැල්ල ආශ්වාස කරයි. සතියෙන්ම පිට කරන්නා වූ හුස්ම රැල්ල ප්‍රශ්වාස කරයි.”

[ම. නි. 1/135]

මේ අවස්ථාවෙහිදී ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසය අනුව සතිය අඛණ්ඩ කිරීම පිණිස පුහුණු කළ යුතු දේ වතුෂ්ක වශයෙන් බෙදා වෙන් කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට වදාළසේක. [සං. නි. 5-ii/106; පා. 156] ආශ්වාසය වශයෙන් වතුෂ්ක හතරක් ද ප්‍රශ්වාසය වශයෙන් වතුෂ්ක හතරක් ද ලෙසට වීම අනුව දෙකම එකතු කළ කල්හි ආශ්වාසයෙහි දහසය ආකාරයක්, ප්‍රශ්වාසයෙහි දහසය ආකාරයක් වශයෙන් සියල්ල තිස්දෙසාකාරයක් අනුව සතිය අඛණ්ඩව පැවැත්වීමට ප්‍රගුණ කළ යුතුව ඇත. විපස්සනා කොටසට පිවිසෙන අවස්ථාවේදී ආනාපාන ධ්‍යාන ධර්මයන් සමග ප්‍රකීර්ණක සංස්කාර ධර්ම නම් වූ එක්තිසක් වූ හව තලයන්හි පිහිටා ඇති ඉන්ද්‍රියමිඝ සංස්කාර ධර්මයන් ක්‍රීලඝණය අනුව දිගින් දිගටම නැවත නැවත විපස්සනා මතසිකාරයට නැංවීමට හැකි විට මෙම දෙතිස් ආකාරයේ ද ක්‍රම ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණ වන්නාහ. මේවා අතුරින් ප්‍රථම වතුෂ්කය පමණක් ප්‍රථමයෙන් ලියා දක්වන්නෙමි.

සතිමත් විය යුතු

“චුට්ඨචුට්ඨොධ්‍යානාසෙ පන සතිං ධ්‍යානො භාවනානසෙසව භාවනා සමපජ්ජති.” [වි. ම. 206]

“ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස හැපි හැපී යන්නේ හැපීම ප්‍රකට තැන පමණක් සතිය පිහිටුවන්නේය. මෙසේ සතිය පිහිටුවා අනාපාන කර්මස්ථාන භාවනා වඩන යෝගාවචරයාගේ සන්තානයෙහි පමණක් ආනාපාන සති සමාධි භාවනාව සම්පූර්ණ භාවයට පත්වන්නේය.” [වි. ම. 206]

ගණන් කිරීම-ගණනා ක්‍රමය

ප්‍රකෘති වූ ආශ්වාසය හා ප්‍රශ්වාසය හැපීම ප්‍රකට වන නාසිකාග්‍රයේ (එක පැත්තක) නැත්නම් උඩුතොල මත තැනක හිත රඳවාගෙන, “ඇතුළුවීම-පිටවීම” යැයි භාවනා කර බලන්න. මෙනෙහි නොකර භාවනා කළ හැකි නම් මෙනෙහි නොකළ මැනවි. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි සතිය අඛණ්ඩවම පවතින ලෙස භාවනා කර බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ඉදින් මෙනෙහි නොකර සිටිය නොහැකි නම් “ඇතුළුවීම-පිටවීම” යැයි මෙනෙහි කරන්න. මෙලෙස මෙනෙහි කරමින් හැපීමට අවධානය යොමු නොකරන්න. හැපීම ප්‍රකට ස්ථානයෙහි ආශ්වාස හුස්ම රැල්ල-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුව ඇතුළට හා පිටතට සිත ගමන් නොකරවන්න. හැපීම ප්‍රකට තැනම හිත රඳවා ආශ්වාස හුස්ම රැල්ල-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුව පමණක් භාවනා කරන්න. හැපීම අනුව අවධානය යොමු කළහොත් වෙනත් කර්මස්ථානයක් වනු ඇත. ධාතු කර්මස්ථානයට සමානව යන්නේය. හැපෙන හුස්ම රැල්ල අනුවම භාවනා කිරීම ආනාපාන කර්මස්ථානය වන්නේය. හැපෙන ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුවම හැපෙන තැන සිත රඳවාගෙන ඉතා සතිමත්ව භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. එසේ භාවනා කරමින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණ කුළ භාවනා සිත පැය භාගයක්, පැයක් පමණ ශාන්ත ලෙස - සමීප ලෙස තහවුරු කරගෙන සිටී නම් හොඳය. වාචිවන වාරයක් වාරයක් පාසා පැයක් පමණ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි තහවුරුව භාවනා සිත අඛණ්ඩව සමීපව පවතී නම් ඉදිරියට ඇති දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් බැලීමට යාගත හැක.

ඉදින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව නොපිහිටයි නම්, සිත බහුලව විසිරී යයි නම්, විසුද්ධි මග්ගයේ උපදෙස් දී ඇති පරිදි ගණනා ක්‍රමය උපයෝගී කර ගන්න.

1. ඇතුළුවීම-පිටවීම... එකයි.
2. ඇතුළුවීම-පිටවීම... දෙකයි.
3. ඇතුළුවීම-පිටවීම... තුනයි.

- 4. ඇතුළුවීම-පිටවීම... හතරයි.
- 5. ඇතුළුවීම-පිටවීම... පහයි.
- 6. ඇතුළුවීම-පිටවීම... හයයි.
- 7. ඇතුළුවීම-පිටවීම... හතයි.
- 8. ඇතුළුවීම-පිටවීම... අටයි.

යන ලෙසට ගණන් කරන්න. එකේ සිට අට දක්වා සිත බාහිර අරමුණුවලට නොයා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණ මත පමණක් ශාන්තව-සමීපව පිහිටන ලෙසට සිත පුහුණු කරන්න. මෙසේ එකේ සිට පහ දක්වා හෝ එකේ සිට දහය දක්වා ගණන් කළ හැකිය. පහට අඩු නොවිය යුතු. දහයට වඩා වැඩි නොවිය යුතු. පහත් දහයන් අතර තමා කැමති තැනක ගණනය නතර කළ හැකිය.

මෙලෙස ගණන් කරණ විට ගණනා ක්‍රමයේ ශක්තියෙන් භාවනා සිත ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි ක්‍රමයෙන් ශාන්තව-සමීපව තැන්පත් වනු ඇත. හිඳ ගන්නා වාරයක් පාසා පැය භාගයක්-පැයක් පමණ ගණනා ක්‍රමයෙන් සිත ශාන්තව තැන්පත් වූ විට ඉන් සිත මුදාගෙන “ඇතුළුවීම-පිටවීම” වශයෙන් දිගටම භාවනාව ගෙනියන්න. පැය භාගයක්-පැයක් වේවා ශාන්ත වීමට අදිටන් කොට වාඩිවෙන්න. මෙය සාර්ථක වූ විට දිග-කෙටි වශයෙන් බැලීමේ පියවරට යා ගත හැක.

දීර්ඝ - කෙටි වශයෙන් දැනගැනීම

ආනාපාන ප්‍රථම චතුෂ්ක ක්‍රමය

- 1. දීඝ = දීර්ඝ
- 2. රස්ස = කෙටි
- 3. සබ්බකාය = සම්පූර්ණ ආශ්වාස කය; සම්පූර්ණ ප්‍රශ්වාස කය
- 4. පස්සම්භය = ශාන්ත භාවයට පත්වීම

මෙලෙස මෙහි පියවර හතරක් ඇත. ඉන් දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් අභ්‍යාස කිරීම බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ දේශනා කොට ඇත.

- 1. දීඝං වා අසසසනෙනා දීඝං අසසසාමීති පජානාති.
දීඝං වා පසසසනෙනා දීඝං පසසසාමීති පජානාති.
- 2. රසසං වා අසසසනෙනා රසසං අසසසාමීති පජානාති.
රසසං වා පසසසනෙනා රසසං පසසසාමීති පජානාති. [ම. නි. 1/134]

1. “දීර්ඝව ආශ්වාස කරන්නේ දීර්ඝව ආශ්වාස කරමි යැයි දැන ගනී. දීර්ඝව ප්‍රශ්වාස කරන්නේ දීර්ඝව ප්‍රශ්වාස කරමි යැයි දැන ගනී.

2. කෙටියෙන් ආශ්වාස කරන්නේ කෙටියෙන් ආශ්වාස කරමි යැයි දැන ගනී. කෙටියෙන් ප්‍රශ්වාස කරන්නේ කෙටියෙන් ප්‍රශ්වාස කරමි යැයි දැන ගනී”. [ම. නි. 1/134]

“යා පන තෙසං දීඝරසසතා, තා අද්ධානවසෙන වෙදිතබ්බා” [වි. ම. 200]

“අද්ධානවසෙනාති දීඝකාලවසෙන”

[මහා ටී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 219 යටතේ)]

ඉහත සඳහන් අටුවා-ටීකාවන්හි ප්‍රකාශ කොට ඇති අයුරු, කාලය වශයෙන් දිග ආශ්වාස-දිග ප්‍රශ්වාස දීර්ඝ ලෙස ද කාලය වශයෙන් කෙටි ආශ්වාස-කෙටි ප්‍රශ්වාස කෙටි ලෙස ද ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස දැනගත යුතුය. මේ දීර්ඝ-කෙටි බව අනුව භාවනා කරණ විට හුස්ම රැල්ල ඇතුළුවීම-පිටවීම ආයාසයෙන් දීර්ඝ කරමින්-කෙටි කරමින් භාවනා නොකළ යුතුය. ස්වභාවික ලෙසම ආනාපානය පවත්වමින් භාවනා කරන්න. ආයාසයෙන් හුස්ම ගන්නේ නම් සමාධියට බාධා ඇති වී සමාධිය කැඩේ.

ප්‍රථමයෙන් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස ගණන් කරණ ක්‍රමයට හෝ ගණන් නොකරමින් හෝ සතිය අඛණ්ඩ වී සිත ශාන්තව තැන්පත් වන ලෙසට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස ශාන්ත බවට-සමීප බවට පත්වූ අවස්ථාවේ දීර්ඝ නම් දීර්ඝ බව දැනගෙන, කෙටි නම් කෙටි බව දැනගෙන භාවනා කරන්න. දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් මෙනෙහි නොකළ යුතුය. මෙනෙහි නොකර නොහැකි නම් ඇතුළුවීම-පිටවීම අනුව පමණක් මෙනෙහි කරන්න. දීර්ඝ බව-කෙටි බව වෙන්-වෙන්ව වැටහේ නම් එය ප්‍රමාණවත් වේ. කොතරම් දීර්ඝ ද කොතරම් කෙටි දැයි නොමිණිය යුතුය, සමාධිය කැඩී යා හැකි බැවිනි.

ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස දීර්ඝ-කෙටි අරමුණෙහි පැයක්-දෙකක් ලෙස භාවනා සිත ශාන්තව-තැන්පත්ව-සමීපව පවතින ලෙසට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරණ විට ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස මුළු පර්යංකය දිගටම දීර්ඝව හෝ වේවා කෙටි හෝ වේවා වැටහුනාට වරදක් නැත. එහෙත් වරක් හුස්ම ගැනීම අනෙක් හුස්ම ගැනීම හා බොහෝ විට සමාන වන්නේ නැත. කෙටිව ද සිදුවිය හැක. දීර්ඝව ද විය හැක. සිත පහසුවෙන් තබා ස්වභාවික ලෙසට භාවනා කරන්න. මේ දීර්ඝ-කෙටි අරමුණ පැයක්, දෙකක් ලෙසට ඉදගන්නා වාරයක් පාසා භාවනා සිත සමීපව තහවුරු වූ කල්හි ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයේ මූල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකට ලෙස දැන ගන්නා පිණිස උත්සාහ කරන්න.

මූල, මැද, අග දැනගැනීම

3. "සබ්බකාය-පටිසංවෙදී අසසසිසසාමිති සිකඛති.
සබ්බකාය-පටිසංවෙදී පසසසිසසාමිති සිකඛති" [ම. නි. 1/134]

3. ආශ්වාසයේ මූල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකටව දැන ගනිමින්ම ආශ්වාස කරන්නෙමිසි හික්මෙයි.

ප්‍රශ්වාසයේ මූල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකටව දැන ගනිමින්ම ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි හික්මෙයි.

ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස දීර්ඝ-කෙටි අරමුණෙහි වාච්චෙන වාරයක් පාසා භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව තැන්පත් වූ විට ආශ්වාසය හා ප්‍රශ්වාසය මූල, මැද, අග වශයෙන් මුළුමනින්ම ප්‍රකටව දැන ගැනීමට උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්න. මේ සඳහා මූලින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි සතිය අඛණ්ඩවනු පිණිස උත්සාහ කරන්න. පසුව දීර්ඝ-කෙටි අරමුණ වශයෙන් සතිය අඛණ්ඩ වනු පිණිස උත්සාහ කරන්න. දීර්ඝ-කෙටි අරමුණෙහි සතිය අඛණ්ඩව තහවුරු වී ඇති විට මේ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස මූල, මැද, අග යන සියල්ලම ප්‍රකටව දැනගනු පිණිස උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස උත්සාහ කිරීමේදී මෙය මූලය, මෙය මැදය, මෙය අග යැයි මෙනෙහි නොකළයුතුය. එසේ කරයි නම් සමාධිය කැඩී යා හැකිය. මෙනෙහි නොකර නොහැකි නම් "ඇතුළුවීම-පිටවීම" වශයෙන් මෙනෙහි කරන්න. මූල, මැද, අග ප්‍රකටවම වැටහෙන තෙක් උත්සාහ කරන්න. මෙසේ මූල, මැද, අග වැටහේ නම් ප්‍රමාණවත් වේ.

මේ තුන්වන පියවරේ සිට "පජානාති" (වෙසෙසින් දැනී) යයි නොකියා "සිකඛති" (හික්මෙයි) යැයි දේශනා කොට ඇත්තේය. මෙහි අවධානයට ලක්විය යුත්ත මෙසේය. මෙහි ආශ්වාස - ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි මූල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකටවම දැනගනු පිණිස උත්සුක වීමේදී උත්සාහය අනුව මේ සියල්ලම පැයක්-දෙකක් අඛණ්ඩවම දිගට දැන සිටින විට, එම ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි සිත ශාන්තව වැටී සිටින විට,

(අ) නිවරණ-කෙලෙස් ආදිය සිත් පෙළට ඇතුළු නොවන ලෙසට රැකීම, සංවරවීම අධිශීල ශික්ෂා (සති සංවර, විරිය සංවර) යැයි කියනු ලැබේ.

(ආ) ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි පැයක්-දෙකක් සාවධානව තැන්පත් වූ සමාධිය අධිචිත්ත ශික්ෂා වේ.

(ඇ) ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස මූල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකටව දැන ගන්නා ප්‍රඥාව අධිප්‍රඥා ශික්ෂාවයි.

මේ ශික්ෂා තුන භාවනා අතින් සම්පූර්ණ වන ලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්න යැයි දැක්වීම පිණිස “සිකබ්බි” යන පදය බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරා ඇති සේක. [වී. ම. 202]

තවද “අසසසිසසාමීති, පසසසිසසාමීති” (ආශ්වාස වාතය ඇතුළට ගන්නෙමි; ප්‍රශ්වාස වාතය පිට කරන්නෙමි) යැයි අනාගත විභක්තියෙන් දේශනා කොට ඇත්තේය. හේතුව මෙසේය. මෙම තුන්වන පියවරෙහි සිට,

(අ) ආශ්වාසය-ප්‍රශ්වාසය මූල, මැද, අග, වශයෙන් සියල්ල ප්‍රකටවම දැනගන්නා ඥාණය.

(ආ) ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස සියුම් වීම ප්‍රකටව දැනගන්නා ඥාණය.

(ඇ) ප්‍රීතිය සමග ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රකටව දැනගන්නා ඥාණය, ප්‍රීතිය සමග ධ්‍යානයන්හි අනිත්‍යතාවය, දුක්ඛතාවය, අනාත්මතාවය ප්‍රකට කරගන්නා ඥාණය,....

තෙවන මට්ටමේ සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන මේවා ප්‍රකටව විනිවිද දක්නා ඥාණය. යන මේ වටිනා ඥාණයන් පහළ වනු පිණිස ප්‍රතිපදාවට අනුකූලව උනන්දුවෙන් භාවනා කළයුතු යැයි දැක්වීමට කැමැතිව මේ තැන්හි පටන් ආනාපාන ප්‍රතිපදාව අනාගත විභක්ති වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරනු ලැබ ඇත්තේය. [වී. ම. 202] (ආනාපාන ප්‍රතිපදාවේ වතුරු වතුරු වතුරු සම්පූර්ණ කිරීම සම්බන්ධයෙන් විපස්සනා කොටස බලන්න.)

ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස සන්සිද්ධිම

4. “පසසමභයං කායසඛධාරං අසසසිසසාමීති සිකබ්බි පසසමභයං කායසඛධාරං පසසසිසසාමීති සිකබ්බි.” [ම. නි. 1/134]

4. “ඕලාරික වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කාය සංස්කාර ධර්මය ශාන්ත වන සේ ආශ්වාස වාතය ඇතුළට ගන්නෙමිහි හික්මෙයි. ඕලාරික වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කාය සංස්කාර ධර්මය ශාන්ත වන සේ ප්‍රශ්වාස වාතය පිට කරන්නෙමිහි හික්මෙයි...” [ම. නි. 1/135]

පින්වත් යෝගාවචරය, ඔබ හිදගන්නා වාරයක්, වාරයක් පාසා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහිම සතිය අධිණ්ඩ වනසේ පවත්වන්න. සතිය

අඛණ්ඩ වූ පසු එම ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස දිග-කෙටි බව, ශීඝ්‍රව හා සෙමින් සිදුවන බව වැටහීම පිණිස දිගටම උත්සාහවත් වෙන්න. භාවනා සිත එම ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි දීර්ඝ-කෙටි බව තහවුරු වන ලෙසට ශාන්තව සමීපව පිහිටි විට එම ආනාපාන අරමුණ දීර්ඝ විට ද මූල-මැද-අග ප්‍රකටව දැනගනු පිණිස දිගටම උත්සාහ කරන්න. හුස්ම කෙටි වූ විට ද මූල, මැද, අග සියල්ල ප්‍රකටව දැනගනු පිණිස දිගටම උත්සාහ කරන්න. මෙසේ උත්සුක වෙද්දී ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයේ හැපීම ප්‍රකට වන ස්ථානයේ සිට ඇතුළතට ද, පිටතට ද ආශ්වාසය හා ප්‍රශ්වාසය අනුගමනය නොකරන්න. හැපීම ප්‍රකටවන ස්ථානයේම සිත රඳවාගෙන භාවනා කරන්න. මෙසේ මූල, මැද, අග සියල්ල ප්‍රකටව දැනගත හැකිවනු පිණිස උත්සාහ කරමින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණ පැයක්-දෙකක් පමණ හිඳගන්නා වාරයක් වාරයක් පාසා ශාන්ත ලෙස සමීප ලෙස පිහිටන විට, එම ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසය සියුම්-සුමට වේවායි කැමති වෙමින් මූල, මැද, අග සියල්ල ප්‍රකට වන සේ දිගට උත්සාහ කරන්න. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස ආයාසයෙන් සියුම් කිරීම, සුමට කිරීම නොකළ යුතුය. එසේ කළහොත් සමාධිය කැඩී-බිඳී යා හැකිය.

“මළාරිකොළාරිකෙ කායසඛධාරෙ පසසමෙහමි’ති ආභොග-සමනනාහාරමනසිකාර-පච්චවෙකඛණා...” [වි. ම. 203]

මීලාරික-මීලාරික වන්නා වූ කාය සංස්කාර නම් වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල ඇතුළු කිරීම-පිට කිරීම ශාන්ත වේවා යි.

1. ප්‍රථමයෙන් සැලකීම (ආහෝග)
2. සිත නැවත-නැවතක් සමාධිගත කිරීම (සමාන්තාහාර)
3. සිත යෙදීම (මනසිකාරය)
4. විමසුම (ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව = විමංසාව)

යන මේ අභිප්‍රායන් හතර යෙදී ඇත්තේ නම් ප්‍රමාණවත්ය. ආනාපානය ආයාසයෙන් සියුම් කිරීමට කටයුතු කිරීමෙන්, සමාධිය කැඩී -බිඳී යනවාටත් වඩා සිත ද වෙහෙසට පත්වන්නේය. යෝගියා ද වෙහෙසට පත්වන්නේය. එනිසා ආනාපානය සියුම් විය යුතු, ශාන්ත විය යුතු, යන අභිප්‍රාය පමණක් ඇතිව ස්වාභාවික ක්‍රමයට දිගටම හුස්ම ගන්න. මෙසේ භාවනා කිරීමෙන් සමාධිය ශක්තිමත් වීමෙන් ආනාපාන හුස්ම රැල්ල ක්‍රමයෙන් සියුම් විය හැකිය. මේ සියුම් හුස්ම රැල්ල සමඟ භාවනා සිත වඩ-වඩාත් ශාන්ත වන ලෙසට, අරමුණට සමීපවන ලෙසට ශක්තිමත් සතියකින් සමාධිමත් ලෙස භාවනා කරන්න. මේ මට්ටමට සියුම් වූ හුස්ම රැල්ල පරිග්‍රහ කළ හැකි ඉතා ශක්තිමත් සතියත්, සියුම් හුස්ම රැල්ල ප්‍රකට ලෙස දත හැකි ඉතා ශක්තිමත් ප්‍රඥාවත් විශේෂයෙන් අවශ්‍යයි.

මෙලෙස උත්සාහ කරද්දී වරින්වර ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අප්‍රකට විය හැකිය. හුස්ම රැල්ල සොයතත් නොදැනී යා හැකිය. එවිට මුලින් හැපීම දැනුණු තැන සිත රඳවාගෙන දිගටම ආනාපානය කරන්නෙමි යි සිතට ගෙන දිගටම නිරික්ෂණය කරන්න. තමාගේ සති-සම්පජ්ඣය ශක්තිමත් නොවන නිසා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස නොවැටෙන්නේ යැයි සලකා මුලින් හැපීම ප්‍රකට වූ තැනම හිත තබා භාවනා කරන්න. යෝගාවචරයන්ගේ මෙවැනි අවස්ථා පිළිබඳව බුදුරජාණන් වහන්සේ පහත සඳහන් ලෙසට වදාළ සේක.

“නාහං භික්ඛවෙ මුට්ඨසසතිසස අසමපජානසස ආනාපානසති-සමාධිභාවනං වදාමි” [සං. නි. 5-ii/130]

“මහණෙනි, මම ආනාපානය පරිග්‍රහ කළ හැකි සතිය නැත්තා වූ, සතිය දුර්වල වූ, ආනාපානය ප්‍රකටවම දැනගත හැකි වූ වටහාගත හැකි වූ සම්පජාන ඥාණය නැති පුද්ගලයාට ආනාපානසති සමාධි භාවනාව නොවදාරන්නෙමි” [සං. නි. 5-ii/130]

සිහි-නුවණින් පිරිපුන් පුද්ගලයාටම පමණක් ඕනෑම කමටහනක් සාර්ථක වන්නේය. මෙම ආනාපාන කර්මස්ථානය හැර අනිත් කර්මස්ථානයක් ඉදිරිපත් කරගෙන භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයාට තමාගේ කමටහන් අරමුණ සමාධිය ශක්තිමත් වෙත තරමට වඩාත් ප්‍රකට වන්නේය. එහෙත් මේ ආනාපාන කමටහන වනාහි ඒ අනිත් දුෂ්කර එකකි. ඉතා දුකසේ වැඩිය යුතු භාවනාවක් ද වේ. මහා පුරිස යන ගෞරව නාමය ලබාගන්නා වූ, සම්මා සම්බුද්ධ, පච්චේක බුද්ධ, බුද්ධ පුත්‍ර නම් වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක, යන මේ උතුමන් වහන්සේලාට නම් මේ ආනාපානය සිත යොදන ගොවර ස්ථානය වන්නේය. මෙය හීන - දුර්වල පුද්ගලයාට පහසු කර්මස්ථානයක් නොවන්නේය.

මෙතෙක් සඳහන් කළ කරුණු අනුව ආනාපානය වඩන්න. ඉහත කරුණු අනුව මෙතෙක් මනසිකාරය පැවැත්වීම කරන්නේ නම් ආනාපාන අරමුණ ශාන්ත ද වන්නේය. සුබ්‍රම ද වන්නේය. එනිසා මෙයට බලවත් සතියක් ද ප්‍රඥාවක් ද අවශ්‍ය වන්නේය. [වි. ම. 209/210]

ආනාපාන නිමිත්ත පහළවීම

ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස ඉතාමත් සියුම් (සුබ්‍රමතර) වීම නිසා අප්‍රකට වී ගිය අවස්ථාවේ මුලින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයේ හැපීම ප්‍රකටව දැනුණු නාසිකාග්‍රයෙහි නැතිනම් උඩු කොලෙහි භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස තබාගෙන භාවනා කරගෙන යන අවස්ථාවේ සියුම් වූ හුස්ම රැල්ල නැවත දැකිය හැකිය.

සති-සම්පජ්ඣාඤ්ඤා ඤාණ ශක්තිය වැඩුණු අවස්ථාවට මෙසේ නැවත පත්විය හැකිය. මෙසේ සුඛමතර වූ හුස්ම රැල්ල මත භාවනා සිත ශාන්තව සම්පව අනුගමනය කරණ අවස්ථාවේ සමාධිය ශක්තිමත් වූ විට නිමිත්ත මතුවිය හැකිය. මෙය වනාහි බහුලව සිදුවිය හැකි ක්‍රමයයි. පටිසම්භිදා මග්ග පාලියෙහි [ප. ම. 1/335 හා ප. අ. 351] දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් භාවනා කරණ කොටසෙහි ද නිමිත්ත පහළ විය හැකි බව දක්වා ඇත. අතීතයෙහි පරිග්‍රහ කිරීම් වශයෙන් පාරමී ශක්තිය සම්පූර්ණව ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට, මේ දීර්ඝ-කෙටි ලෙස පවතින තත්‍යයේදී ද ආනාපානයේ මූල-මැද-අග යන සියල්ල ප්‍රකටව දැනගැනීම සඳහා භාවනා වඩන අවස්ථාවේදී ද, ආනාපාන හුස්ම රැල්ල සියුම් වන ලෙස පුහුණු කරණ තත්‍යයේදී ද යන මේ (දීඝ, රස්ස, සබ්බකාය, පස්සම්භය) වාර සතර තුළදීම නිමිති පහළ විය හැකිය.

සමහර යෝගීන්ට ආලෝකය ප්‍රථමයෙන් පහළවිය හැකිය. සමහර යෝගීන්ට ප්‍රථමයෙන් නිමිත්ත පහළවිය හැකිය. එහෙත් ආලෝකයට අවධානය යොමු නොකළ යුතුය. ප්‍රකෘති වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලට පමණක් අඛණ්ඩව සතිය යොමුකොට භාවනා කරන්න. නිමිත්ත පහළ වන අවස්ථාවේ ළදරු නිමිත්ත තහවුරු නැති ස්වභාවයක පවතින නිසා නිමිත්තට අවධානය (මනසිකාරය) යොමු නොකොට ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුව පමණක් මනසිකාරය පවත්වන්න.

ඉදින් දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් මෙනෙහි කරණ විට නිමිත්ත පහළ වූණි නම් එයට අවධානය යොමු නොකොට, සබ්බකාය පටිසංවේදය (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලෙහි මූල, මැද, අග යන සියල්ලෙහි ප්‍රකටව වැටහීම) පිණිස ද, පස්සම්භය (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලෙහි සියුම් බව-ශාන්ත බව නිවී යාම) පිණිස ද දිගට පුහුණු කරන්න. මේ අවස්ථාවේ නිමිත්ත ද ටිකෙන් ටික තහවුරු විය හැකියි.

ඉදින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලෙහි මූල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකටවම වැටහෙනු පිණිස පුහුණු කරණ අවස්ථාවට පැමිණි විට නිමිත්ත පහළ වී නම් එම නිමිත්ත නොබලා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල සියුම් වන තෙක් පුහුණු කරන්න. සියුම් බවට පත් හුස්ම රැල්ල මත භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස සම්ප ලෙස තැබිය හැකිවීම අනුව හුස්ම රැල්ල ද නිමිත්ත ද සමානව වෙන් කළ නොහැකි ලෙස පහළ වූ අවස්ථාවේ මේ සමාධිය වඩා තහවුරු වන ලෙසට දිගටම වඩන්න.

ඉදින් ඉහත පැහැදිලි කළ අයුරින්

- 1. දීඝ = දීර්ඝ
- 2. රස්ස = කෙටි
- 3. සබ්බකාය = මූල, මැද, අග යන සියල්ල

4. පස්සම්භය = සියල්ල සුබ්‍රම වන ලෙස, සුබ්‍රමතර වන ලෙස හික්මීම.

යන මේ අවස්ථා හතර ක්‍රමානුකූලව එක් අවස්ථාවෙන් අනෙක් අවස්ථාවට භාවනා කරන්නේ නම් පස්සම්භය අවස්ථාවට පැමිණි විටම නිමිත්ත පහළවීම වන්නේය. පටන් ගැනීමේ අවස්ථාවේදී මේ නිමිත්තෙහි තහවුරු නැති ස්වභාවය ඇති නිසා නිමිත්ත වෙත අවධානය යොමු නොකොට ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල වෙතට අවධානය යොමු කරන්න. හුස්ම රැල්ලත් නිමිත්තත් වෙන් කළ නොහැකි ලෙස පහළ වූ විට හුස්ම රැල්ල යනු නිමිත්තය, නිමිත්ත යනු හුස්ම රැල්ලය යන වැටහීම් මට්ටමේදී නියම වූ ක්‍රමානුකූල තත්වයට පත්වීම වන්නේය. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අරමුණු කළ විට නිමිත්ත ද අරමුණු කළා වන්නේය. නිමිත්ත අරමුණු කළ කල්හි හුස්ම රැල්ල ද අරමුණු කළා වන්නේය. මෙසේ සිදුවන විට ක්‍රමය නිවැරදි බවට පත්වුණා වන්නේය.

දුෂ්කරතා

සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට හුස්ම රැල්ල හා නිමිත්ත වෙන් කළ නොහැකි සේ නොවී හුස්ම රැල්ල එකක්-නිමිත්ත එකක් වශයෙන් වෙන් වෙන්ව ලැබිය හැකිය. නිමිත්ත නාසිකාග්‍රයේ සිට වියතක්-අඩියක් තරම් දුරින් පහළ විය හැකිය. අගල් එකක් දෙකක් ඇතින් ද පහළ විය හැකිය. විවිධ දුර ප්‍රමාණවලින්-විවිධ සටහන්වලින් හා විවිධ වර්ණවලින් ද නිමිති පහළවිය හැකිය. ඉහත විස්තර කරන්නට යෙදුන විඤ්ඤි මාර්ග අටුවාවෙහි සඳහන් දේ අමතක නොකළ යුතු.

“ඵට්ඨඵට්ඨොධාකාසෙ පන සතිං ය්පෙඤා භාවෙනනසෙසව භාවනා සමපජ්ජති”. [වි. ම. 206]

ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලෙහි හැපීම ප්‍රකට විය හැකි නාසිකාග්‍රය හෝ උඩු තොල මත හෝ යන දෙතැන අතරින් හුස්ම රැල්ල හැපීම ප්‍රකටව දැනෙන තැන ආනාපාන පරිග්‍රහ කළ හැකි සතිය පිහිටුවා ආනාපාන කමටහන වඩන පුද්ගලයාගේ සන්තානය තුළ ආනාපානසති සමාධි භාවනාව සම්පූර්ණ භාවයට පත්වෙයි. [වි. ම. 206]

මේ අවස්ථාවේදී ද මේ අනුශාසනාව අමතක නොකළ යුතු. වෙනත් විදියකට කියතහොත් මේ නිමිත්තෙහි වර්ණය වශයෙන් ද අවධානය යොමු නොකළ යුතු. මෙසේ නිමිත්ත ඇතිව පිහිටන අවස්ථාවේදී නිමිත්තට අවධානය යොමු නොකොට, ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල හැපෙන තැන වශයෙන් නාසිකාග්‍රය හෝ උඩුතොල යන මේ දෙකෙන් එක තැනක සිත

පිහිටුවා ගෙන ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුව භාවනා කරන්න. ක්‍රමයෙන් සමාධිය ශක්තිමත් වූ අවස්ථාවේදී නාසිකාග්‍රයේ හෝ උඩු තොල මත හෝ තහවුරු වන ලෙස සිත පිහිටුවා භාවනා කිරීමෙන් නිමිත්ත ළංචී තහවුරු වනු ඇත. නිමිත්ත හා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස රැල්ල වෙන් කළ නොහැකි ලෙස ඒකාබද්ධ වූ අවස්ථාවේදී භාවනා ක්‍රමය නිවැරදි බවට පත් වන්නේය.

වැළකිය යුතු

“අථානෙන තං නිමිතං නෙව වණණතො මනසිකාතබ්බං, න ලකබණතො පචචචෙකබ්බබ්බං.” [වි. ම. 211]

“යෝගාවචරයා විසින් එම නිමිත්ත වණී වශයෙන් මෙනෙහි නොකළ යුතුය, ලක්ෂණ වශයෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා නොකළ යුතුය.”

ආනාපාන කර්මස්ථානයෙහි පරිකම්ම නිමිත්ත, උග්ගහ නිමිත්ත, පටිභාග නිමිත්ත යැයි නිමිති ආකාර තුනක් ඇත්තේය.

1. පරිකම්ම නිමිත්ත

ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසය ද පරිකම්ම නිමිත්ත යැයි හැඳින්වේ. ආනාපාන කර්මස්ථානය ප්‍රථම වතුෂ්කයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කොට ඇති ලෙසම ක්‍රමානුකූලව උත්සාහ කිරීම නිසා සමාධිය බලවත් වූ කල්හි භාවනා ශක්තිය හේතුවෙන් පහළ වන දුමක් වැනි වූ බොද වූ ආනාපාන නිමිත්ත ද පරිකම්ම නිමිත්ත නම් වේ.

2. උග්ගහ නිමිත්ත

භාවනා ශක්තිය හේතුවෙන්ම පහළ වන පුළුන් කැටියක් මෙන් වූ තනි සුදු වූ ආනාපාන නිමිත්ත උග්ගහ නිමිත්ත නම් වේ. (මෙය සාමාන්‍ය ක්‍රමය ලෙස හිත තබා ගන්න. අනිකුත් වණීයන් ද පහළ විමට ඉඩ ඇත්තේය.)

3. පටිභාග නිමිත්ත

භාවනාවේ ශක්තිය නිසාම මතු වී ආ ඉරබටු තරුව සේ දීප්තිමත් ආලෝකමත් ආනාපාන නිමිත්ත පටිභාග නිමිත්ත නම් වේ. (මෙයද සාමාන්‍ය ආකාරය බව සිත්හි තබා ගන්න.)

i. ආනාපාන කර්මස්ථානයට අනුව භාවනා වැඩිමේදී දුමක් වැනි වණී ඇති බොද වූ පරිකර්ම නිමිත්ත හෝ සුදුපාට උග්ගහ නිමිත්ත හෝ කාන්තිමත් පටිභාග නිමිත්ත හෝ පහළ වූ අවස්ථාවේදී එම නිමිත්තේ වණීය

මනසිකාරයට නැංවිය යුතු නොවේ. මේ නිමිති වණිය මනසිකාරයෙන් වණී කසිණ පැත්තට සිත ඇදී යනු ඇත. එසේ නමුත් නියම වණී කසිණය ද එලෙස නොලැබිය හැක. වණී කසිණ ලෙස වැඩිය හැකි නිමිති අතරට ආනාපාන නිමිත්ත ඇතුළත් නොවේ.

ii. තද බව, රළු බව, බර බව, මෘදු බව, සිනිඳු බව, සැහැල්ලු බව පයවි ධාතුවේ ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. වැගිරෙන බව, පිඬු කරණ බව ආපෝ ධාතුවේ ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. උණුසුම් බව, සිසිල් බව තේජෝ ධාතුවේ ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. තල්ලු වීම, ආධාර වීම වායෝ ධාතුවේ ස්වභාව ලක්ෂණයෝය.

මෙසේ මේ සතර මහා භූතයන්ගේ ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ ඇත. යෝගාවචරයා ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණ වැඩීමෙන් ලැබෙන පරිකම්ම නිමිත්ත, උග්ගහ නිමිත්ත, පටිභාග නිමිත්ත යන එම නිමිති සියල්ල ස්වභාව ලක්ෂණ වශයෙන් මනසිකාරයට නොනැංවිය යුතුය. මේ ආනාපාන නිමිති සියල්ලෙහි පිහිටා ඇති මහා භූත සතරේ ස්වභාව ලක්ෂණයන්ට අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු නොවේ. එසේ මනසිකාරය පැවැත්වුවහොත් ධාතු කර්මස්ථානයට වැටෙන්නේය. එය ආනාපාන සති භාවනාව නොවන්නේය. ධාතු කර්මස්ථාන භාවනාවට අනුව වුව ද ආනාපානයේ ඇති සතර මහා භූත පමණක් මනසිකාරයට නැංවීම ප්‍රමාණවත් නැත. ධාතු කර්මස්ථාන සංක්ෂිප්ත ක්‍රමය අනුව භාවනා කරණ විට මුළු ශරීරයම සමස්තයක් ලෙස ගෙන එහි සතර මහා භූතයන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් මනසිකාරයට නැංවිය යුතු වන්නේය. ධාතු කර්මස්ථානයේ විස්තාර ක්‍රමයේදී දෙතිස් කොටස් තුළ කොටස් එකක් පාසා සතර මහා භූතයන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් මනසිකාරයට නැංවිය යුතුවේ.

iii. අනිත්‍ය ලක්ෂණය, දුඃඛ ලක්ෂණය, අනාත්ම ලක්ෂණය යන ත්‍රිලක්ෂණය, දුඃඛ සත්‍යය හා සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධයෙන් සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ නම් වේ. යෝගාවචරයා ප්‍රකෘති වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයේ ඇතුළත් වූ එම ආනාපාන නිමිති සියල්ල සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ වශයෙන් ද මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. අනිත්‍ය, දුඃඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණය ප්‍රකට කරණ විපස්සනාවට අනුව එකින්-එක මෙනෙහි නොකළ යුතු, භාවිතා නොකළ යුතු, හේතුව කුමක්ද යත් විපස්සනාව යනු දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ පරමාර්ථ ධර්මයන්හි ඇති ත්‍රිලක්ෂණ එකිනෙක මනසිකාරයට නැංවීමේ කර්තව්‍යයකි. ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අනුව පහළවන ආනාපාන නිමිති සියල්ල සමූහ පඤ්ඤාත්ති, සණ්ධාන පඤ්ඤාත්ති යනාදී වූ විසද නොවූ පඤ්ඤාත්ති සන ය. පඤ්ඤාත්ති ධර්මයන් කුමක් වුවත් ඒවා විපස්සනා ඤාණයන්ට ගොදුරු-අරමුණු නොවේ. මෙනිසා මේ නිමිති සම්බන්ධව සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයට අවධානය යොමු නොකළ යුතු.

මෙනිසා ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසය අරමුණු කොට, ආශ්වාස ඇතිවීම අනිත්‍යය යැයිද, ප්‍රශ්වාස ඇතිවීම අනිත්‍යය යැයිද භාවනා කරන්නා බුද්ධ දේශනාවට පිටුපා සිටින්නකු සේය.

“අසසාස-පසසාසා චිත්තසමුට්ඨානාව” [වී. ම. 260]

“චිත්තජේ අසසාසපසසාසකොට්ඨාසෙපි ඔජට්ඨමකං වෙච සද්දො වාති නච” [වී. ම. 442]

“ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස චිත්ත සමුට්ඨාන වෙයි..... චිත්තජ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කොට්ඨාශයන්හි දු ඕජාව අටවෙති කොටගත් අශ්ඨක හා ශබ්දය දැයි (රූප) නවයක් වෙයි...”

පින්වත් යෝගාවචරය, ධාතු කර්මස්ථාන විස්තාර ක්‍රමය සාර්ථකව භාවනා කිරීමට හැකි වූ විට, සිත අනුව වන්නා වූ ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කොට්ඨාශයන්හි මහා භූත සතර ඤාණයෙන් විසඳව දකින තෙක් අවධානය යොමු කොට බලන්න. සමාධිය සම්පූර්ණ වී තහවුරු වූ විට රූප කලාප කුඩා කොටස් හමුවීමට-දැකීමට ඉඩ ඇත. ඒවා ඤාණයෙන් විග්‍රහ කොට ධාතු මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, රූප කලාප එක-එකක් තුළ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජා, සද්ද යන නවාකාර රූප ධර්මයන් ඤාණයෙන් විසඳව දැන ගත හැකි වන්නේය. මෙම නවාකාර රූප ධර්මයෝ ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා වැඩීමට සුදුසු පරමාර්ථ රූප ධර්මයෝ වෙති. මේවා විසඳ නොකරගෙන, ඤාණයෙන් වෙන්කොට නොගෙන, නොදැන, නොදැක ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයේ අඩංගු ආනාපාන නිමිති ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා වඩන්නේ නම් එය නියම විපස්සනාවක් නොවන්නේ යැයි සලකාගත යුතුය.

නිමිත්ත සමඟ ක්‍රීඩා නොකළ යුතු

“තෙසු හි ආනාපානනිමිතං තාව වඩ්ඪයතො වාතරාසියෙච වඩ්ඪති, ඔකාසෙන ච පරිච්ඡන්තං. ඉති සාදීනවතනා ඔකාසෙන ච පරිච්ඡන්තතනා න වඩ්ඪන්තං” [වී. ම. 83]

මේ කර්මස්ථානයන් අතරින් ආනාපාන නිමිත්ත වනාහී වැඩිම සඳහා කටයුතු කරණ විට වාත සමූහ-වාතරාසි ම වැඩිම වෙයි. ආනාපාන කමටහන ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හැඳීම් ප්‍රකට වන තැන සිහිය පිහිටුවා භාවනා කළ යුතු යැයි ඒ ආනාපාන කර්මස්ථානයට ස්ථානය සම්මත කරණ ලදී.

මෙනිසා වාතරාසි වැඩීම නම් වූ වරද ඇති බැවින් ද, හැපීම ප්‍රකට වන තැන ස්ථිර ලෙස සම්මත කරණ ලද බැවින් ද, ආනාපාන නිමිත්ත වැඩීම පිණිස කටයුතු නොකළ යුතු. [වි. ම. 83]

මේ උපදෙස් මාලාව සැලකිල්ලෙන් උතුම් කොට සලකා අනුගමනය කළයුතු වන්නේය. එනිසා පින්වත් යෝගාවචරය, ඔබ එම ආනාපාන නිමිත්ත විශාල වනු පිණිස, කුඩා වනු පිණිස, දීර්ඝ වනු පිණිස, කෙටි වනු පිණිස, ඇත් වනු පිණිස ළංවනු පිණිස, සුදු වනු පිණිස, කහ වනු පිණිස, රතු වනු පිණිස, නිල් වනු පිණිස, ආදී වශයෙන් උත්සාහ නොකළ යුතුය. එලෙස උත්සාහ කළහොත් ඔබ ප්‍රාර්ථනා කරණ ආනාපාන ධ්‍යානයට ළඟාවිය නොහැකිවේ. විශ්වාස නොකරන්නේ නම් ස්වකීය අත්දැකීම් මත උත්සාහ කොට බලන්නවා! එවිට මෙය ඔබටම ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දැනගත හැකිවේවි.

විවිධ නිමිති වර්ග

මෙම ආනාපාන නිමිත්ත වනාහි සියලු යෝගාවචරයන්ටම එක හා සමාන නොවේ. සමහර යෝගාවචරයන්ට සුව පහසු ඇතිව,

1. ඉඹුල් පුළුන් මෙන් (උග්ගහ නිමිත්ත) ද
2. කපු පුළුන් මෙන් (උග්ගහ නිමිත්ත) ද
3. වාත ධාරාවක් මෙන් (උග්ගහ නිමිත්ත) ද
4. උදා තරුව මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
5. මිණිකැට මෙන් (පටිභාග නිමිත්ත) ද
6. මුතු ඇටයක් මෙන් (පටිභාග නිමිත්ත) ද

සමහර යෝගීන්ට ගොරෝසු දුෂ්කර ස්පර්ශ ඇතිව,

7. කපු ඇටයක් මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
8. හරවත් ලී හුලක් මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද

සමහර අයට

9. දික්ව පටුකොට ගෙතු හුයක් මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
10. මල් දමක් මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
11. ධූම සිඛාවක් (දුම් සිඵවක්) මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
12. පැතිරී ගිය මකුළු දැලක් මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
13. පැතිරී ගිය වළාහක පටලයක් මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
14. නෙළුම් මලක් මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
15. රඵ වකුයක් මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද
16. වැසු මණ්ඩලය මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද

17. සුර්යා මණ්ඩලය මෙන් (උග්ගහ-පටිභාග නිමිත්ත) ද මතු වී ප්‍රකට විය හැකිය. [වි. ම. 210]

“එවං එකමෙව කමමට්ඨානං සඤ්ඤානානතාය නානතො උපට්ඨාති. සඤ්ඤාජං හි එතං, සඤ්ඤානිදානං සඤ්ඤාපභවං. තසමා සඤ්ඤානානතාය නානතො උපට්ඨාතිති වෙදිතබ්බං.” [වි. ම. 210]

“සඤ්ඤානානතායාති නිමිත්තඋපට්ඨානතො පුබ්බෙව පචතසඤ්ඤානං නානාවිධභාවතො.” [මහා ටී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 231 යටතේ)]

ඒ පරිද්දෙන් නිමිත්ත වැටහීමට කලින් පූච්භාගයේ පැවති සඤ්ඤාවන්ගේ නානා භාවය නිසා එකම වූ කමටහනින් පුද්ගලයාගෙන් පුද්ගලයාට ද වෙලාවෙන් වෙලාවට ද විවිධ නිමිති පහළ විය හැක්කේය. සත්‍යයකි! මේ අනාපාන නිමිත්ත අනාපානසති සමාධි භාවනා සඤ්ඤාවෙන් උපදියි. (භාවනා සඤ්ඤාවෙන් සලකුණු ගැනීම ද තුලනය කිරීම ද සිදුවේ) භාවනා සඤ්ඤාව නිදානය කොට ද, ප්‍රභව කොට ද ඇත්තේය. එම නිසා භාවනා සඤ්ඤාවන්හි නානා භාවය හේතුවෙන් විවිධාකාරයෙන් නිමිති ප්‍රකට වේ. [වි. ම. 210; මහා ටී. පරිවර්තනයයි]

ආනාපානසති සමාධි භාවනාව පරිණත වූ විට නිමිත්ත පහළ වීමට පෙර යෝගාවචරයාගේ සන්තානය තුළ නිමිත්ත සම්බන්ධව කලින් ඇසීමෙන් වේවා, පොත පතින් කියවීමෙන් හෝ වේවා, නිමිත්ත මෙයාකාර යැයි නිමිත්ත සම්බන්ධව විවිධ අදහස්-සටහන්-සඤ්ඤාවන් වරින් වර පහළවිය හැකිය. මේ සඤ්ඤාවන්හි විවිධ භාවය නිසා විවිධ වර්ගයේ නිමිති, විවිධ වර්ගයේ රූප සටහන්, විවිධ වර්ගයේ වර්ණ පහළවීමට ඉඩ ඇත. නිමිත්ත පහළ වීමෙන් පසු ද භාවනා සඤ්ඤාව නැවත වෙනස්වීමෙන් නිමිතිවල සටහන්, වර්ණ වෙනස්වීම සිදුවේ. මෙසේ පෙරළි රාශියක් සිදුවන්නේ නම් ධ්‍යාන සමාධියට පැමිණීමේදී දුෂ්කරතා බොහෝ විය හැකිය.

මේ නිසා යෝගාවචර ඔබ නිමිත්ත හා සම්බන්ධ සඤ්ඤාවන් අඩුවන ලෙසට උත්සාහවත් වෙන්න. නාසිකාග්‍රයට හෝ උඩුතොලට හෝ අවධානය තබා නිමිත්ත මත පමණක් සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටන ලෙස උත්සාහ කරන්න. ජලය පිරි විදුරු බඳුනකට දැමූ මැණිකක්, මුතු ඇටයක් මෙන් නාසිකාග්‍රයේ හෝ උඩුතොල මත හෝ ළංච පිහිටි නිමිත්ත මත භාවනා සිත අලවා තබා එම නිමිත්ත මත පමණක් සාවධානව තහවුරු ලෙස සිත තබාගෙන මනසිකාරය පවත්වන්න. පැයක්-දෙකක් යන ලෙසට ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින ලෙසට උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්න.

උග්ගහ නිමිත්ත හා පටිභාග නිමිත්ත

සාමාන්‍යයෙන් පුළුන් කුට්ටියක් මෙන් ඉතා සුදු පාටට පෙනෙන නිමිත්ත උග්ගහ නිමිත්තය. මෙය පැහැදිලි නැත. ඉතාමත් සුදු පාට ඇති විට උදා තරුව-ඉරබටු තරුව සේ කාන්තිමත්ව-ප්‍රභාස්වරව, විදුරු කුට්ටියක් සේ-මැණික් කැටයක් සේ ඉතා පැහැදිලි වූ නිමිත්ත පටිභාග නිමිත්ත වේ. මැණික් කැටයක් සේ ප්‍රකටවන විට, අපැහැදිලි මැණික් කැටයක් සේ පහළවෙන නිමිත්ත උග්ගහ නිමිත්තය. ඉතා පැහැදිලි මැණික් සේ පහළ වනුයේ පටිභාග නිමිත්තය. ඉතිරි වූ වර්ණ සම්බන්ධයෙන් ද මේ ක්‍රමයටම අවබෝධ කරගත යුතුය.

ඉහත සඳහන් විවිධ නිමිති කුළ එකොළොස් වැන්න (11) ලෙස දක්වා ඇත්තේ ධූම සිඛාවක්-දුම් සිඵවක් වැනි වූ නිමිත්තයි. මෙහි දුර්වර්ණ ධූම සිඛාවක් වශයෙන් ඇත්තේ පරිකර්ම නිමිත්තයි. පුළුන් කැටියක් ලෙසට සුදෝ සුදු දුම් සිඵවක් වැනිව පහළවනුයේ උග්ගහ නිමිත්තය. දීප්තිමත් සුදු පාට නිමිත්ත පටිභාග නිමිත්තය.

ඇත් දළයක සටහන් ඇතිව නාසිකාග්‍රයේ පටන් පිටට පේළියට සමූහ වශයෙන් නිමිති පහළවන විට එම නිමිති පසුපස සිත නොයවා නාසිකාව අගම ඉතා සමීපව පිහිටි නිමිත්තට සමීපව බැසගන්නා ලෙසට සිත පිහිටුවන්න. මෙයට අවධානය යොමුකොට නිරීක්ෂණය කරන්න. ඇතුළතට ගලන වාත ධාරාව අනුගමනය නොකරමින් නාසිකාග්‍රයට සමීපව පිහිටා ඇති නිමිත්ත මත පමණක් සිත පිහිටුවන්න. නිමිත්ත සම්බන්ධව දැනගත යුතු සියල්ල දැනගැනුමට ලැබෙනු ඇත. එහෙත් නාසිකාව සමීපයේ පිහිටා ඇති නිමිත්තෙහි පමණක් භාවනා සිත ගල්වා තැබූ සේ තබා ගැනුම වැදගත්ය. එහිම භාවනා සිත පැයක්-දෙකක් ලෙසට, හිඳගන්නා වාරයක් පාසා ශාන්තව සමීපව පිහිටන විට නිමිත්ත ද ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් පැහැදිලි බවට හා ප්‍රභාස්වර බවට පත්වනු ඇත. විශේෂයෙන් ප්‍රභාස්වර නිමිත්ත පටිභාග නිමිත්තය. මෙසේ පටිභාග නිමිත්ත ප්‍රකට වීමේ පටන් එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ නිවරණ දුරුවන්නේය. නිවරණවලින් බැහැරව සිත තැන්පත් වන්නේය. ආනාපානසතිය ද එම පටිභාග අරමුණේම යෙදී යොමුවී පවතින අතරම සමීපව පිහිටා සිටී. භාවනා සිත උපචාර සමාධිය මගින් ආනාපාන පටිභාග අරමුණෙහි මනාව පිහිටයි. [වි. ම. 211]

එම අවස්ථාවේදී යෝගාවචරයා නිමිත්තෙහි කපු පුළුන් සේ, උදා තරුව සේ, ප්‍රකට වූ සුදු වර්ණය අනුව සිත නොයෙදිය යුතුය. අවධානය යොමු නොකළ යුතුය. ස්වභාව ලක්ෂණ, සාමාන්‍ය ලක්ෂණ අනුව ද සිත නොයෙදිය යුතුය. [වි. ම. 211]

සැලකිය යුතු

උග්ගහ නිමිත්ත, පටිභාග නිමිත්ත වශයෙන් තහවුරු වී හුස්ම රැල්ල හා නිමිත්ත එකක් සේ පැමිණ එම නිමිත්ත මත සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටීමට උත්සාහ කළයුතු අවස්ථාවේ වරෙක නිමිත්ත බලමින් ද වරෙක හුස්ම රැල්ල බලමින් ද භාවනා නොකළ යුතුය. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල කිසිසේත්ම නොබලා ආනාපාන නිමිත්තටම සිත යොමුකරවන්න. ඉදින් නිමිත්ත නොපෙනී නැතිවී ගියේ නම් එහිදී ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලට හිත යොමා භාවනා කරන්න. නැවත පටිභාග නිමිත්ත පහළ වී ආවේ නම් නිමිත්ත තහවුරු වූ විට නිමිත්තට පමණක්ම සිත යොදා දිගට භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමෙන් නිමිත්ත ද තහවුරු වී ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් උපචාර සමාධිය පහළ වන්නේය. හුස්ම රැල්ල හා නිමිත්ත යන දෙකම අනුව සම අවධානය යොමුකරමින් භාවනා කළහොත් සමාධිය මුච්ඡන්-තියුණු නොවී පවතිනු ඇත. දුර්වලව වැටීමට ද ඉඩ ඇත. මේ ගැන සැලකිලිමත් වන්න.

ඇත්ත වශයෙන්ම චක්‍රවර්ති රාජ කුමරකු පිළිසිදගත් රජ මහේසිකාවක තම චක්‍රවර්ති දරුගැබ රකින්නා සේ, පළිඟු කරඬුවක බහා තැබූ ස්වර්ණාභරණයක් නැති නොවන ලෙස රක්තා සේ, ගොවියකු තම කිරිවදින ගොයම රක්තා සේ එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ආරක්‍ෂා කරගන්න. මෙයටම බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත අවධානය යොමු කරවන්න. මෙසේ අවධානය යොමු කොට එම උපචාර සමාධිය නැති නොවන ලෙසට සැලකිලිමත් වන්න. විරිය හා සමාධිය, සද්ධා හා පඤ්ඤා යන මේවා සමවන ලෙසට සතියෙන් ආරක්‍ෂා කොට පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම සමබර වන සේ උත්සාහ කරන්න. මෙසේ උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්නේ නම් එම ආනාපාන පටිභාග නිමිති අරමුණ පාදක කොට චතුර්ථ ධ්‍යානය හෝ පඤ්චම ධ්‍යානය හෝ තෙක් වැඩිය හැකිය.

ඉන්ද්‍රිය ධර්ම පහ සමවන ලෙසට පුහුණු කිරීම

සද්ධා, විරිය, සති, සමාධි, පඤ්ඤා යැයි ඉන්ද්‍රිය ධර්ම පහකි. මේ වනාහි යෝග්‍යවචර පුද්ගලයාගේ චිත්ත ප්‍රවාහය නිර්වාණය වෙත ගෙන යන්නා වූ ශම්ඨයානික මාර්ගය, විදර්ශනායානික මාර්ගය යන මාර්ග දෙකින් ම බාහිරට නොපෙරළී නියම තහවුරුවක්-ආරක්‍ෂාවක් ලබාදෙන්නා වූ බල පහකි. ඒ තුළින් සද්ධාව යනු ත්‍රිවිධ රත්තය, කර්මය හා කර්ම ඵලය ආදී විශ්වාසය තැබිය යුතු වූ සද්ධෙය්‍ය වස්තූන් කෙරෙහි විශ්වාසයයි, පිළිගැනුමයි, ඇදහීමයි. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ බෝධි ඥාන සම්භාරය මත විශ්වාසය-ඇදහීම විශේෂයෙන් තිබිය යුතුය. බුදුරජාණන් වහන්සේ පිළිබඳව සැක මුසුව කල්පනා කරමින් නොපිළිගන්නා සුලු භාවය කියාපාන විට යෝග්‍යවචර ඔබ භාවනාවෙන් පිරිහෙන්නේය. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මාර්ග-ඵල ඥාන,

නිර්වාණය, පයඝාතය යන දස ධර්මය මත ද පූර්ණ පිළිගැනීම විශේෂයෙන් අවශ්‍යය. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පයඝාතී ධර්මය භාවනාවට මඟ පෙන්වන ධර්මයකි. මේ ධර්මය මත ශුද්ධාව සම්පූර්ණ වීම විශේෂයෙන් අවශ්‍යය. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල මත භාවනා කිරීමෙන් ධ්‍යාන ලැබිය යන මෙය සත්‍යයක්ද? නැද්ද? පුළුන් රොදක් ලෙසට පහළවන උග්ගත නිමිත්ත හා අයිස් කැට, වීදුරු කැට, පළිඟු කැට සේ ඉතා පැහැදිලිව පටිභාග නිමිත්ත පහළවීම යන මෙය ඇත්තද? නැද්ද? යන ලෙසට භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම නොපිළිගන්නා අශුද්ධාව බලවත් වීමෙන් ද අද කාලයේ ධ්‍යාන නොලැබිය හැකි යැයි කාල විපත්ති ලෙසට සැලකීමෙන් ද ඔබගේ ශුද්ධාව පිරිහෙන්නේය. මෙසේ දුර්වල වූ ශුද්ධාවට ඔබගේ සමථ භාවනා සිත ශමථයානික මාර්ගය මතින් පෙරළී යා නොදීම පිණිස තහවුරුවක්-ආරක්‍ෂාවක් කළ නොහැකි වන්නේය.

“සමාධිකම්මකසස බලවතීපි සද්ධා වටටති” [වි. ම. 96]

(ආනාපාන කමටහන වැනි වූ සමාධි භාවනාවක් වඩන) සමාධිකම්මක යෝගාවචරයාහට ශුද්ධාව බලවත්වීම අවශ්‍යය. ආනාපාන සමථ භාවනා වැඩීමේදී “ඇතුල්වීම-පිටවීම” යැයි අවධානය යොමු කිරීම නිසා කෙසේ ධ්‍යානයක් ලැබේදැයි නොසිතන්න. “අද්ධා සමමාසමබ්බද්ධන චුත්තවිධි ඉච්ඡසසති” - “සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වදාරන ලද ක්‍රමය ඒ අයුරින්ම සපිරීමට ලැබේවා”යි අදහාගෙන ශුද්ධාව මුල්කරගෙන ආනාපාන භාවනාව කරන්න.

තව දුරටත්, ඇදහීමට සුදුසු සද්ධෙය්‍ය වස්තු නිරායාසයෙන් පිළිගැනීම ශුද්ධා අධිමෝක්ෂ කෘත්‍යයයි. විශේෂයෙන් ආනාපාන භාවනාව ගැන නිරායාසයෙන් පිළිගන්නා ශුද්ධා අධිමෝක්ෂ කෘත්‍යය ඉතා ප්‍රකට වීම නිසා ද, පඤ්ඤාචාර්ය අපිරිසිදුකම නිසා ද, විරිය, සති, සමාධි ඉඤ්ජියෙන් දුබල වීම නිසා ද ශුද්ධා ඉඤ්ජිය ඉතා බලවත් වන්නේය. එවිට විරිය ඉඤ්ජියට තමා හා යෙදෙන චිත්ත-වෛතසික නම් වූ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණ වෙතින් ඇද වැටී නොයාම පිණිස ඔසවා තැබීම නම් වන පශ්ගත කෘත්‍යය ද සති ඉඤ්ජියට ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණ ඤාණය තුළ ප්‍රකටව පහළ කරවීමේ උපට්ඨාන කෘත්‍යය ද පැවැත්විය නොහැකි වෙයි. සමාධි ඉඤ්ජියට ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණෙන් බාහිර අරමුණු කරා සිත නොයනු පිණිස රකින්නා වූ අවික්ෂේප කෘත්‍යය ද නොපැවැත්විය හැකිවේ. පඤ්ඤාචාර්යට ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණ විනිවිද දැකීම-දැනීම නම් දස්සන කෘත්‍යය කිරීමට නොහැකි වෙයි. මේ නිසා පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය නුවණින් කල්පනා කිරීමෙන් ද ශුද්ධා ඉඤ්ජිය ශක්තිමත් කරන්නා වූ ආනාපාන

පටිභාග නිමිත්ත වැනි සමථ අරමුණට මනසිකාරය යොමු නොකිරීමෙන් ද ශුද්ධ ඉන්ද්‍රිය දුර්වල කළ යුත්තේය.

ඉදින් විරිය ඉන්ද්‍රිය (භාවනා කිරීමේ උත්සාහය) බලවත් වීමෙන් ද සද්ධා, සති, සමාධි, පඤ්ඤා යන මේවාට අධිමොක්ඛ කෘත්‍යය, උපට්ඨාන කෘත්‍යය, අවික්ඛේප කෘත්‍යය, දස්සන කෘත්‍යය යන කෘත්‍යයන් එකින් එක පැවැත්විය නොහැකි වන්නේය. මෙහිසා පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන සම්බොජ්ඣංගයන් පහළ වීම පිණිස, ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටන අයුරු උනන්දුවෙන් කටයුතු කරන්නේ නම් අධිකව තිබුණු විරියය ඉන්ද්‍රිය අඩු වන්නේය. සමාධි-පඤ්ඤා ආදී ඉන්ද්‍රියන් ද අධිකව ඇත්නම් මේ ක්‍රමයටම වටහා ගනිත්වා! මෙහිදී සද්ධාව හා පඤ්ඤාව ද සමාධිය හා විරිය ද යන මේවා සම බවට පත්කිරීම ඤාණවන්ත සත්පුරුෂයෝ අගය කරති. ශුද්ධා ඉන්ද්‍රිය බලවත් වී ප්‍රඥාව දුබල වී නම් මුද්ධප්පසන්න නම් වන නිෂ්ප්‍රයෝජන වස්තූන් පිළිබඳව අගය දකින තත්වයට පත්විය හැක. තීර්ථක ශිෂ්‍ය ශ්‍රාවකයන් සේ අගය නොකළ යුතු-අගය කිරීමට නොගැළපෙන වස්තු අගය කරනවා විය හැකිය. (දේව විශ්වාසය අගය කිරීම වැනි දේවල් මෙයින් කියැවේ.)

පඤ්ඤාව බලවත් වී සද්ධාව දුර්වලවීමෙන් කෙරාටික පක්‍ෂයට වැටෙන්නේය. නියම ලෙස ප්‍රායෝගිකව පුහුණු නොකර විචේචනය පමණක් බහුලව කරන්නෙක් විය හැකිය. බේත් නිසා ඇති වූ රෝගයට ප්‍රතිකාර කිරීමට දුෂ්කර වන්නා සේ එම පුද්ගල වර්ගයාට ද ප්‍රතිකාර කිරීම ඉතා දුෂ්කර විය හැකිය. කථා බහුල වීමෙන් වංකව වැඩ කරන්නෙක් විය හැකිය. නොවැළැක්විය හැකි හබයක් ඇති නම් “බල්ලන් නොමරා පොල්ලන් නොකඩා” යන ක්‍රමය පිළිගෙන පුහුණු කරන්නට ද ඉඩ ඇත. “හොඳයි නම් තමා, නමුත්...” යන ලෙසට කථා කිරීමෙන් කටයුතු හමාර කළ හැකිය. බුදු බණට පිටුපාන්නෙක් වන්නේය.

සද්ධාව හා පඤ්ඤාව යන ධර්ම දෙක සම වූ විට රත්නත්‍රය, කමීය හා කමී ඵලය ආදී ඇදැහිය යුතු-ඇදැහිය හැකි සද්ධෙය්‍ය වස්තු පිළිගත හැකි වන්නේය. ආනාපාන ප්‍රතිපදාව බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ පරිදි පුහුණු කළ විට (පාරමී ශක්තිය ද මුදුන්පත් වූ විට) ආනාපාන පටිභාග නිමිත්තට එළඹීමට හැකි යැයි පිළිගනී; ධ්‍යානයට එළඹිය හැකි යැයි පිළිගනී. මෙසේ පිළිගත යුතු වස්තු පිළිගත්තා වන්නේය. මේ පිළිගත්තා සුලු ශුද්ධාව ඇතිව ප්‍රායෝගිකව ආනාපාන ප්‍රතිපදාව පුහුණු කරණ විට ඤාණය මගින් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ද ප්‍රකටව හා පැහැදිලිව දැකගනී නම් සද්ධාව හා පඤ්ඤාව සම භාවයට පත්වූවා වන්නේය.

වෙනත් ආකාරයකට විස්තර කළහොත්, සමාධිය බලවත්ව විරිය දුබල වී නම් සමාධිය කුසිත වූයේ කෝසජ්ජනාවයට ප්‍රිය කරණ තත්වයට පත්වේ. යෝගියාගේ චිත්ත ප්‍රවාහය අලසකම නම් වූ කෝසජ්ජ ධර්මය මගින් වසාලන්නට හැකිය. විරිය බලවත්ව සමාධිය දුබල වී නම් සිත විසිර යමින් උද්ධච්චයට නැඹුරු වනු ඇත. එවිට යෝගාවචරයාගේ සිත් සන්තතිය උද්ධච්චයෙන් ආතුර විය හැක්කේය. සමාධිය අධික නම් කෝසජ්ජය ද විරිය අධික නම් උද්ධච්චය ද ඇතිවේ. සමාධිය හා විරිය සම බවට පත්වූ විට එම සමාධිය අලසකම නම් වූ කෝසජ්ජයට ඇතුළු වීමට ඉඩ නොදෙන්නේය. සමාධිය හා සම බවට පත්වූ එම විරිය, සිත විසුරුවන උද්ධච්චයට ඇතුළුවීමට ඉඩ නොදෙන්නේය. එනිසා සමාධි-විරිය යන දෙක සමවන ලෙසට කටයුතු කරන්න. සමාධිය හා විරිය සමවන විට අර්පණා ධ්‍යාන පහළවනු ඇත.

සමථ කමටහන් භාවනා කරණ සමාධි කම්මික පුද්ගලයාට බලවත් ශුද්ධාව තිබිය යුතුය. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට සමාධිය දියුණු කළ හැකි නම් ඒකාන්තයෙන් ම අර්පණා ධ්‍යානයට ළඟා විය හැකි යැයි අදහා, අරමුණට නොපැකිලිව බැස ගන්නා අයුරින් නිදහස්ව තීරණය කිරීමේ ශක්තිය හේතුකොටගෙන අර්පණා පටිභාග නිමිත්ත අරමුණට වැද ගැනීමෙන් අර්පණා ධ්‍යානයට පත් වන්නේය. ධ්‍යානය වනාහී සමාධිය ප්‍රධාන කොට ඇතිවන්නකි. විපස්සනා භාවනා වඩන යෝගාවචරයාට ප්‍රඥාව බලවත් විය යුතුය. එලෙස බලවත් වූ විට යෝගාවචර පුද්ගලයාට ත්‍රිලක්ෂණය පැහැදිලිව දැන-දැකගන්නා ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදි ඤාණයට පත්විය හැක්කේය.

සමාධි-ප්‍රඥා දෙක සමවීමෙන් ලෝකික අර්පණා ධ්‍යාන පහළ වීම වන්නේය. එහෙත් “සමථවිපක්‍ෂනං යුගනඤ්ඤං භාවෙති= සමථය හා විදසුන යුගනද්ධ කොට භාවනා කරයි.” [ප. ම. 2/16] යැයි දේශනා කොට ඇති නිසා ලෝකෝත්තර අර්පණාව ද මේ සමාධි, ප්‍රඥා දෙක සමාන වීම හේතුකොට ගෙනම පහළවිය හැකි යැයි අවශ්‍යතා දක්වා ඇත.

සතිය වනාහී ශුද්ධාව හා ප්‍රඥාව සම කිරීම, සමාධිය හා විරිය සම කිරීම යන කෘත්‍යයන් සඳහා දිගටම අඛණ්ඩව පැවතිය යුතු ධර්මතාවකි. සතිය දිගටම කොතැනදීත් කවර කලකදීත් බලවත්වම තිබිය යුතුය. ඇත්තය. ඒකාන්තයෙන් සතිය උද්ධච්චයට පක්‍ෂ වූ අතිශයින් අධික ශුද්ධාව, අධික වියඪී සහ අධික ප්‍රඥාව ආදීන්ගේ ශක්තිය හේතුවෙන් භාවනා සිත උද්ධච්චයට වැටීමෙන් ආරක්‍ෂා කරන්නේය. අලසකමට මිත්‍ර පාක්ෂිකව සිටින සමාධිය හේතුවෙන් කෝසජ්ජය දෙසට වැටුණු විට ද සිතට ආරක්‍ෂාව ලබාදෙයි. එසේ නොවැටීමට ද ආරක්‍ෂාව සලසන්නේය. මේ නිසා සියලුම ව්‍යඤ්ජනවලට ලුණු දැමීම අවශ්‍ය සේ, සියලුම රාජකීය කටයුතු සඳහා සියලුම කෘත්‍යයන් සඳහා දක්‍ෂ වූ අමාත්‍යයකු සේ, සියලු කර්මස්ථාන සඳහා

ලීනව භාවනා කටයුත්තෙහි සිත පිරිහී ගිය විට ද, භාවනා අරමුණෙන් සිත බාහිරට යන (උද්ධව්ව) අවස්ථාවේදී ද සතිය අත්‍යවශ්‍යය. එනිසා අතීත අටුවා කථාවන්හි මෙසේ ප්‍රකාශ කොට ඇත.

“සතිය සෑම භාවනා කටයුත්තකටම අත්‍යවශ්‍යය යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ සේක. මක් නිසාද යත්, භාවනා කුසල් සිත සතිය මගින් ආරක්ෂාව ලබන්නේය. තවම ළං නොවූ ධර්මයන් වෙත ළඟා වීමට, නොදන්නා ධර්මයන් දැනගැනීමට භාවනා කුසල් සිත සතියේ පිහිට ලබයි. සතිය නොමැතිව භාවනා කුසල් සිතෙන්ම පමණක් විශේෂ ධර්ම ලබා ගැනීමට, දැන ගැනීමට නොපොහොසත් වන්නේය.”

වෙනත් විදියකට සතිය, භාවනා අරමුණ නොපෙනී යා නොදී රැකබලා ගැනීමට පොහොසත්ය. භාවනා සිත ද, භාවනා අරමුණ ද ගිලිහී යා නොදී රැකගන්නේය. එම නිසා මේ සතිය, විපස්සනා ඤාණයෙන් සලකා බලන-මනසිකාරය පවත්වන යෝග්‍යවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණ හා භාවනා සිත රැකබලා ගතහැකි ස්වභාව ධර්මයක් යැයි ප්‍රකට වන්නේය. සතියෙන් තොරව භාවනා සිත ඔසවා තැබීමක් හෝ කෝසප්පයට පත් වූ විත්ත ස්වරූපය සමනය කිරීමක් හෝ නොකළ හැකිය. මේ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ සතිය සබ්බථික=සෑම විටම අත්‍යවශ්‍යය යැයි දේශනා කොට වදාළ සේක. [වි. ම. 96. පරිවර්තනයයි]

බොජ්ඣංග ධර්ම සත සමකිරීම සඳහා පුහුණුව

- 1 ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ අමතක නොකරවන, මතක් කරවන, නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කරණ සතිය, සති සම්බොජ්ඣංගයයි.
- 2 ආනාපාන පටිභාග අරමුණේ විනිවිද දැන ගන්නා වූ ප්‍රඥාව, ධම්මච්චය සම්බොජ්ඣංගයයි.
- 3 ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණේ සප්ත බොජ්ඣංගයන් පරිපූර්ණ වන සේ, නොඅඩු වන සේ, සමවන සේ, උනන්දුවෙන් භාවනා කිරීම, විශේෂයෙන් ධම්මච්චය සම්බොජ්ඣංගය, විරිය සම්බොජ්ඣංගය පහළවන සේ උත්සාහයෙන් භාවනා කරණ විරිය, විරිය සම්බොජ්ඣංගයයි.
- 4 ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණේ ප්‍රමෝදය නම් වූ සතුට-ප්‍රීතිය, පීනි සම්බොජ්ඣංගයයි.

- 5 ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණේ විත්ත වෛතසිකයන් ශාන්ත වන පස්සද්ධිය පස්සද්ධි සම්බොජ්ඣංගයයි.
- 6 ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව තැන්පත් වන බව නම් වූ සමාධිය, සමාධි සම්බොජ්ඣංගයයි.
- 7 ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණේ භාවනා සිත උද්ධච්චයට හෝ ලීන බවට නොයන ලෙසට සමභාවයට පත්කරවන තත්වයක් තනාව, උපෙක්ඛා සම්බොජ්ඣංගයයි.

මේ උතුම් බොජ්ඣංග ධර්ම සත සමවන ලෙසට වැඩිය යුතුව ඇත. විරියය ඉතා අධික ලෙස දුර්වල වීම වැනි හේතු නිසා භාවනා සිත ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ කර්මස්ථාන අරමුණෙහි පසුබාන්නේය. සිත පිරිහී යා හැකිය. එම අවස්ථාවෙහි පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන බොජ්ඣංග ධර්මයන් නොවැඩිය යුතුය. ධම්මච්චය, විරිය, පීති යන බොජ්ඣංග ධර්ම තුන වඩන්න. මෙලෙස වැඩීමට සිත සම්පහංසනය කිරීම යැයි කියනු ලැබේ. මේ මඟින් ලීන වූ සිත ඔසවා තැබීමක් වේ.

අධික උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීම, විරිය අධික වීම යන හේතු ධර්ම නිසා භාවනා සිත උද්ධච්චයට පත්වන්නේය; නොසන්සුන් වන්නේය. මෙවැනි අවස්ථාවන්හි ධම්මච්චය, විරිය, පීති යන බොජ්ඣංග ධර්මයන් නොවැඩිය යුතු; පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන බොජ්ඣංග තුන වඩා බලන්න. අධිකව සක්‍රිය වූ නොසන්සුන් වූ සිත නිග්‍රහ කළ යුතුය. බෝධි නම් වූ ආර්ය මාර්ග ඥාන ලබාගැනීමට හේතු වන කරුණු බැවින් මේ ධර්මා සතට බොජ්ඣංග යැයි කියනු ලැබේ.

මේ වනාහි පඤ්චේන්ද්‍රිය හා සත්ත බොජ්ඣංග ධර්ම සමකිරීම සම්බන්ධ ක්‍රියා මාර්ගයේ සංක්ෂිප්ත ක්‍රමයයි.

මනෝද්වාරය හෙවත් පැහැදිලි භවාංග සිත

“පහසසරමිදං භිකඛවෙ චිතතං” [අං. නි. 1/8]

“පහසසරනති පණ්ඩරං පරිසුද්ධං, චිතතනති භවඛගචිතතං” [අං. අ. 1/34]

ඉහත සඳහන් පාලි හා අටුවා ක්‍රමය අනුව භවාංග සිත වනාහි ප්‍රභාස්වරය, පැහැදිලිය. මෙයට “මනෝඥාරං පන භවඛගනති

පවුච්චි” යන අභිධම්මස්ස සංගහ පාඨයට අනුව මනෝද්වාර යැයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රථම ධ්‍යානයට

ධ්‍යානයට පිවිසීමට කැමති යෝගාවචරයානට මේ භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය-මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කළ හැකි වීම, ඥාණයෙන් විශේෂයෙන් දැන ගත් බව අවශ්‍යය. අනුපද සූත්‍රයෙහි [ම. නි. 3/135] සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේට ධ්‍යානාංගයන් ද සමග ධ්‍යාන ධම් නම් වූ ධ්‍යාන නාම ධම් සංග්‍රහය එකක් පාසා ඥාණයෙන් විශේෂයෙන් දැන ගැනුමට ද, ප්‍රකටව දැනගැනුමට ද මේ ධම්යන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම ප්‍රකටවම දැන විදර්ශනා භාවනාවට නැංවීමට ද හැකි වූ බව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. අටුවාචාරීන් වහන්සේලා “වස්ථාරමමණානං පරිගහනිකතාය”. [ම. අ. 4/61] යනුවෙන් වස්තු ද්වාර හා අරමුණු එකට පරිග්‍රහ කොට මේ ධ්‍යාන නාම ධම්යන් විදර්ශනානුකූලව භාවනා කිරීම මඟින් මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි බව දක්වා ඇත.

ප්‍රඥාව සම්බන්ධයෙන් අගනැන්පත් වූ සාරිපුත්ත මහා රහතන් වහන්සේ විසින් පවා උතුම් කොට සලකා අනුගමනය කරණ ලද මේ උපදෙස් වනාහී, ධ්‍යානාංග ද ධ්‍යාන නාම ධම්යන් ද පරිග්‍රහ කර විශේෂ ඥාණයෙන් පිරිසිදු දැන විදර්ශනා කරනු කැමති පින්වත් යෝගාවචර ඔබට අගය නොකර නොසිටිය හැකි, ගෞරවයෙන් ප්‍රමුඛතාවයේ තබාගෙන අනුගමනය කළ යුතු අනුගමනයට වටිනා සම්ප්‍රදායානුකූල උපදෙස් වෙයි.

පින්වත් යෝගාවචරය, ඔබ ඉතා පැහැදිලි ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි භාවනා සිත පැයක්- දෙකක් වශයෙන් ශාන්තව සමීපව පිහිටවනු පිණිස සමාධිය වඩන අවස්ථාවේදී මේ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත විශේෂයෙන් පැහැදිලි වූ විට භවංග චිත්ත පාරිශුද්ධිය පිහිටන උර කුහරය තුළ හෘදය වස්තුව තිබෙන පැත්තට අවධානය යොමු කොට බලන්න. බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කළ විට හෘදය වස්තුවෙහි රදා පවතින භවංග සිත හෙවත් මනෝද්වාරය ද, එම මනෝද්වාරයේ පහළ වී තිබෙන ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ද පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය. අනතුරුව සමාධි ශක්තිය බලවත් ලෙස තහවුරු කරගෙන එම භවංග මනෝද්වාරය හා මේ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත එකට පරිග්‍රහ කොට ධ්‍යානාංගයන් සලකා බලන්න. මෙම භවංග මනෝද්වාරය තුළ එම ආනාපාන පටිභාග නිමිති අරමුණු එල්ල වී ප්‍රකට වීම සිදුවන විට, මෙම ආනාපාන නිමිත්ත අරමුණු කොට ධ්‍යානාංගයන් බොහෝ වාරයක් සලකා බැලූ විට ටිකෙන් ටික පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කළහැකි වනු ඇත. ප්‍රථමයෙන් ධ්‍යානාංගයන් ඒකක් පාසා

ප්‍රකට වනසේ පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ධ්‍යානාංග පහම එකවරට ප්‍රකට වන සේ පරිග්‍රහ කරන්න.

සමවැදීම බහුල කරන්න-ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාව අඩු කරන්න

මේ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මඟින් ළඟාවිය යුතු ලබාගත හැකි ප්‍රථම ධ්‍යානය ඇති ප්‍රථම ධ්‍යානයට පැමිණි ආධුනික පුද්ගලයෝ සමවැදීම බහුල කරන්න! ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාව අඩු කරන්න! මක්නිසාද යත්: ධ්‍යානාංග ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාව බහුල පුද්ගලයාට ධ්‍යානාංග ගොරෝසු බවට පත්වී පෙනී යා හැකිය. ධ්‍යානාංගයන්ගේ ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාව බහුලවීම නිසා මෙසේ ධ්‍යානාංගයන්ගේ පෙනී යෑම සිදු වී ඇත. ප්‍රථම ධ්‍යානයේ ප්‍රගුණ භාවය ඇතිව පහසුවෙන් සමවැදීමේ ශක්තිය තිබෙන තත්වයට තවම පත් නොවී ඇති නිසා ධ්‍යානාංගයන් දුච්ඡ තත්වයක තිබියදීම පෙනී යා හැකිය. මෙසේ පෙනී ගිය පසු එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ එම ධ්‍යානාංගයන් දුර්වල වීමේ අඩුපාඩුව නිසා ආනාපාන සති සමාධි භාවනාව මඟින් ඉහළ ද්විතීය ධ්‍යානයට නැඟීමට කැමති වන නමුත් හේතු ධම් නොලැබී යන්නේය. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදීම බහුල වීම පිණිස දක්‍ෂව සම්පූර්ණව නොවැඩීම - ප්‍රගුණ නොකිරීම නිසා දෙවෙනි ධ්‍යානයට යෑමේ අභිලාෂය ඇතිව උත්සාහ කළ ද දැනටමත් ලබා ඇති ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් ද පිරිහී යෑමට ඉඩ තිබේ. ද්විතීය ධ්‍යානයට යෑමට කැමති වුව ද අපොහොසත් විය හැකිය. [වි. ම. 112 පරිවර්තනයයි]

පඤ්ච ධ්‍යානාංගයෝ

- 1 විතක්ක - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මතට සිත නැවීමේ ස්වභාවය.
- 2 විචාර - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ නැවත නැවතත් සලකා බැලීම, විචාරීම.
- 3 පීති - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත ප්‍රමෝදයට පත්වීම.
- 4 සුඛ - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණේ රසය සුවසේ විදීම, සැපවත් වීම.
- 5 ඒකගතා - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මතට සිත වැටීමෙන් වන ශාන්ත භාවය, එකඟ බව, තහවුරු ස්වභාවය.

පඤ්ච වසීභාව

- 1 ආවජ්ජන වශීය - ධ්‍යානයට සම වැදීමෙන් පසු ධ්‍යානාංගයන් රිසි සේ සලකා බැලීමේ ශක්තිය ඇති බව.
- 2 සමාපජ්ජන වශීය - තමා කැමති පරිදි සම වැදීමේ ශක්තිය ඇති බව.
- 3 අධිට්ඨාන වශීය - ධ්‍යානය (පැයක්-දෙකක් ලෙස) රිසි තාක් කාලය නියම කොට අධීක්ෂණය කොට සමවැදීමේ ශක්තිය ඇති බව.
- 4 වුට්ඨාන වශීය - නියම කරගත් කාලය අනුව ධ්‍යානයෙන් නැඟී සිටීමට ශක්තිය ඇති බව.
- 5 පච්චවෙක්ඛණ වශීය - ධ්‍යානාංගයන් රිසියේ සලකා බැලීමේ ශක්තිය ඇති බව.

ධ්‍යානාංගයන් ශීඝ්‍රයෙන් නුවණින් සලකා බැලිය හැකි මනෝද්වාරාවජ්ජනයෙහි ශක්තියට ආවජ්ජනවසී යැයි කියන අතර ධ්‍යානාංගයන්ම ශීඝ්‍රයෙන් සලකා බැලිය හැකි වූ පච්චවෙක්ඛණ ජවනයන්ගේ ශක්තිය පච්චවෙක්ඛණවසී යැයි කියනු ලැබේ. මනෝද්වාරාවජ්ජනය සහ පච්චවෙක්ඛණ ජවනයේ මනෝද්වාර විටී තුළ විත්තක්ෂණ එකක් පසුපස එකක් ලෙස ඇති ධර්මතාවයේ වත්නාහ. [වි. ම. 113 පරිවර්තනයයි]

පින්වත් ඔබ ධ්‍යානාංගයන් වගකීමෙන් යුතුව ප්‍රගුණ කරන්න. අනතුරුව ඉහතින් විස්තර කළ පරිදි ධ්‍යානාංගයන් සලකා බලන්න. ප්‍රථම ධ්‍යානයේ ධ්‍යානාංග පහ ඉහත දක්වා ඇති පරිදි ප්‍රකට වූ කල මෙම වසීභාව පහ අනුව දක්ෂවන තෙක් ප්‍රගුණ කරන්න.

ද්විතීය ධ්‍යානයට

මේ වසීභාව පහ මුදුන්පත් කරගනු සඳහා දක්ෂ ලෙස ප්‍රගුණ කළ යෝග්‍යවචර පුද්ගලයා විසින් සම්පූර්ණ ලෙස ප්‍රගුණ කළ ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් නැඟී සිට, (නීවරණයන් බැහැරලන මුල් අවස්ථාව නිසා)

මේ ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්තිය සමීපව ඇති නීවරණ සතුරන් සහිත යයි ද, විතක්ක-විචාරයන්ගේ ඕලාරික විම හේතුවෙන් කැඩී-බිඳී යාමේ ස්වභාවයෙන් යුක්තවන නිසා දුර්වල ධ්‍යානාංග සහිත වන්නේ යයි ද මෙලෙස ප්‍රථම ධ්‍යානයේ ආදීනව සලකා බලා ද්විතීය ධ්‍යානයේ ශාන්ත වූ

ධර්මයන් අපේක්ෂා කරනුයේ, ප්‍රථම ධර්මයන්හි කැමැත්ත, බැඳීම නම් වූ නිකාන්තිය දුරු කොට ද්විතීය ධර්මයන් ලැබීමට කැමැත්තෙන් ආනාපාන සමාධි භාවනාව උත්සාහයෙන් කළ යුතු, ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණටම (ඉහත සඳහන් කරුණු සතර අනුව) සිත යොදා අවධාරණයෙන් භාවනා කළ යුතුය.

මේ අවස්ථාවේදී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ වචනයෙන් මෙතෙහි නොකරන්න. එදෙස සාවධානව බලන්න. බලාගෙන භාවනා කරන්න. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල මෙතෙහි කිරීම කරන්නා වූ විකල්ප-විචාර අලුත්වැඩියා කෙරෙයි. එම නිසා බැහැර නොකළ හැකිය. බැහැර වුව ද නැවත ඇතුළු වීමට ඉඩ ඇත. මෙහිදී ද්විතීය ධර්මයන් සිට ඉහළ ධර්මයන් සඳහා වචනයෙන් මෙතෙහි නොකළ යුතු, ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත දෙස සාවධානව බලා සිටීම පමණක් කරන්න. බලාගෙන භාවනා කරන්න. [වි. ම. 114]

මෙලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරණ විට එම යෝගාවචර පුද්ගලයා යම් විටක ප්‍රථම ධර්මයන් නැගී සිටිනුයේ ද ආනාපාන පටිභාග නිමිත්තම පරිග්‍රහ කරන්නා වූ ද එයම සිහිපත් කර දෙන්නා වූ ද සතියෙන් පරිපූර්ණ වේ. එම අරමුණ සවිස්තරව ප්‍රකටව දැනගැනීම කරණ සම්පජ්ඣයෙන් ද සම්පූර්ණ වූ ඔහුට ධර්මානුගත වෙත නුවණින් අවධානය යොමු කොට සලකා බලන විට විකල්ප-විචාරයන්ගේ ඕලාරික බව ප්‍රකට වන්නේය. ප්‍රීති-සුඛයන් ද විත්ත ඒකාග්‍රතාවය ද ශාන්ත බවද ප්‍රකට වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි ඕලාරික ධර්මානුගතයන් බැහැර කිරීමට කැමැත්ත ද ශාන්ත වූ ධර්මානුගතයන් ලබා ගැනීමට කැමැත්ත ද ඇතිව එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණටම නැවත-නැවතත් අවධානය යොමු කරන්න. සාවධානව සිත යොමු කරමින් සිටින්න. මෙලෙස භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ප්‍රීති, සුඛ, ඒකාග්‍රතා යන ධර්මානුගත තුන ඇති ද්විතීය ධර්මයන් පහළවනු ඇත.

[වි. ම. 114]

තෘතීය ධර්මයන්

ඒ ලබාගත් දෙවැනි ධර්මයන් ද වසිභාව පහ අනුව දක්ෂ වන ලෙසට, ප්‍රගුණ වන ලෙසට අභ්‍යාස කරන්න. එම භාවනා මාර්ගය මගින් ද්විතීය ධර්මයන් ලබාගත්තා වූ ද, එම දෙවැනි ධර්මයන් වසිභාව පහ අනුව දක්ෂව ප්‍රගුණ කළා වූ ද, යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ වසිභාව පහ අනුව පරිවයකින් යුතුව අභ්‍යාස කළ දෙවැනි ධර්මයන් නැගී, මේ ද්විතීය ධර්මයන් සමාපත්තියට විකල්ප-විචාර නම් වූ සතුරා ආසන්නව ඇත්තේ යැයි ද, “මේ ද්විතීය ධර්මයන් සමාපත්තිය තුළ සිත වචන දුර්වලකමින් යුත් ප්‍රීතිය ඇත. මේ ප්‍රීතිය හේතුවෙන් ද්විතීය ධර්මයන් ඕලාරික යැයි කියනු ලැබේ.” [දී. නි. 1/130] මෙලෙස දේශනා කොට ඇති පරිදි ප්‍රීතිය ඕලාරික වීම නිසා

දුර්වල වූ ධ්‍යානාංගයක් වෙයි යැයි ද මෙලෙස ද්විතීය ධ්‍යාන සමාපත්තියේ ආදීනව සලකා බැලිය යුතුය. ඉන් පසු තුන්වන ධ්‍යානයෙහි ශාන්ත බව සිතා, දෙවන ධ්‍යානයට සමචාදීමට කැමැත්ත නම් වූ නිකාන්තිය දුරු කොට තෙවන ධ්‍යානයට යාමට කැමැත්ත ඇතිව ආනාපානසති සමාධි පටිභාග අරමුණට සිත යොදමින් භාවනා කළ යුතුය. [වී. ම. 117]

මෙලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරණ පුද්ගලයාහට දෙවන ධ්‍යානයෙන් නැගී සිට ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට පරිකර්ම කිරීමෙන් සතිය සම්පූර්ණ වී, එම අරමුණ විසඳව දැක සම්පජ්ඣයෙන් ද සම්පූර්ණ වී, ධ්‍යානාංගයන් අරමුණු කොට ඤාණයෙන් සලකා බැලීමේදී ප්‍රීතිය ඕළාරික වශයෙන් වැටහෙන්නේය. සුඛය ද ඒකාග්‍රතාවය ද ශාන්ත ලෙස වැටහෙනු ඇත. එම අවස්ථාවේ ඕළාරික ධ්‍යානාංගයන් ඉවත් කිරීමේ කැමැත්තෙන් හා ශාන්ත වූ ධ්‍යානාංගයන් ලබා ගැනීමට උත්සාහයෙන් එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි නැවත-නැවතත් සිත සමාධි කරන්න. මෙලෙස සමාධි කරණ යෝග්‍යවචරයාගේ සන්තානයේ සුඛ-ඒකග්ගතා යන ධ්‍යානාංග දෙක සහිත තෙවන ධ්‍යානය තහවුරු වනු ඇත. [වී. ම. 117]

මේ තෘතීය ධ්‍යානයේ තත්‍රමජ්ඣක්තතා වෛතසික නම් වූ තත්‍ර මජ්ඣක්තපෙක්ඛාව, විතක්ක-විචාර-පීති යන මේවා නැති නිසා ඉතාමත් ප්‍රකට වන්නේය. මධ්‍යස්ථ ලෙස භාවනා කරන්නා වූ සතිමත් වූ සුඛයට පත් වූ පුද්ගලයෙකි යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ ආයච්ඡන් වහන්සේලා මේ තෘතීය ධ්‍යානයෙන් පරිපූර්ණ වුවත් වණ්නා කරණ සේක; පසස්තා සේක. මේ ධ්‍යානයේ තත්‍රමජ්ඣක්තතාවයේ ද සතියේ ද සුඛයේ ද ශක්තිය ඉතාමත්ම ප්‍රකටව උතුම් ලෙස පවතින්නේය. ලොකික සුඛයන් අතරින් මේ තෘතීය ධ්‍යාන සුඛය උසස්ම සුඛය වන්නේය. මින් ඉහළ ධ්‍යාන සුඛ වේදනාව ඇසුරු නොකරමින් උපෙක්ඛා වේදනාවෙන් පමණක් යුක්ත වන්නේය. මේ තෘතීය ධ්‍යානය පඤ්ච වසීතාවයෙන් මනා ලෙස ප්‍රගුණවන සේ වසී කරන්න.

චතුර්ථ ධ්‍යානයට

ඉහත සඳහන් කළ පරිදි තෙවන ධ්‍යානය ලැබූ යෝග්‍යවචරයා වසීතා පහ අනුව දක්ෂ ලෙසට ප්‍රගුණ කොට එම තෘතීය ධ්‍යානයෙන් නැගීමට එහි ආදීනව මෙතෙහි කළ යුතුයි. මේ තෘතීය ධ්‍යාන සමාපත්තියට ප්‍රීතිය නම් සතුරා ආසන්නයේ ඇත. එය නිවරණයන්ට ආසන්නය. එම ධ්‍යානාංගයන් කෙරෙහි සිත ඇලී පවතින්නේය. මේ හේතුවෙන් තෘතීය ධ්‍යානය ඕළාරික යැයි කිව හැකිය. [දී. නි. 1/130] මෙසේ ඕළාරික බව හේතුවෙන් සුඛය දුර්වල ධ්‍යානාංගයක් වන්නේය. මේ ලෙසට තෘතීය ධ්‍යාන සමාපත්තියේ ආදීනව සලකා චතුර්ථ ධ්‍යානය ශාන්ත ලෙස සලකා ගත යුතුය. තෘතීය ධ්‍යානය පිළිබඳ ආසාව නිසා නිතර ඇසුරු කරණ සුඛ නිකාන්තිය දුරු

කොට වතුර්ථ ධ්‍යානයට පැමිණීමේ කැමැත්ත අනුව ආනාපානසති සමාධි භාවනාව වැඩිය යුතුය. ආනාපාන පටිභාග අරමුණ මත ඉහත සඳහන් ආකාරයට සාවධානව භාවනා කළ යුතුයි. [වි. ම. 121]

මෙලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරණ විට, තෘතීය ධ්‍යානයෙන් නැගී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණම පරිග්‍රහ කරණ සතිය සම්පූර්ණ වී එම අරමුණම විසඳව දැනගැන්ම කරණ සම්පජ්ඤ්ඤ ඤාණයෙන් ද සම්පූර්ණ වී ධ්‍යානාංගයන් ඤාණයෙන් සලකා බලන විට එම යෝගාවචරයාගේ ඤාණයට චේතසික සෝමනස්ස යැයි කිව යුතු, සුඛය ඕළාරික ලෙසට වැටහෙන්නේය. උපෙක්ඛා වේදනාව සිතේ ඒකාග්‍රතාවය ද ශාන්ත ලෙසට වැටහී යන්නේය. එවිට ඕළාරික ධ්‍යානාංගයන් බැහැර කිරීමේ කැමැත්ත ද ශාන්ත ධ්‍යානාංගයන් ලබා ගැනුමේ කැමැත්ත ද ඇතිව එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත නැවත-නැවතත් භාවනා කරන්න. අවධානය යොමු කරවන්න. මෙසේ සිත යොදා භාවනා කරණ යෝගාවචරයාගේ සන්නානයේ උපේක්‍ෂා-ඒකාග්‍රතා යන ධ්‍යානාංග දෙක ඇති වතුර්ථ ධ්‍යානය පහළ වේ.

[වි. ම. 121]

මේ සතරවන ධ්‍යානයේ ද වසීතා පහ ප්‍රගුණ වන සේ අභ්‍යාස කරන්න.

1. කායික දුක්ඛ වේදනාව ප්‍රථම ධ්‍යානයේ උපචාර ඤාණයේ දී ද,
2. චේතසික දෝමනස්ස වේදනාව ද්විතීය ධ්‍යානයේ උපචාර ඤාණයේදී ද,
3. කායික සුඛ වේදනාව තෘතීය ධ්‍යාන උපචාර ඤාණයේදී ද,
4. චේතසික සෝමනස්ස වේදනාව වතුර්ථ ධ්‍යානයේ උපචාර ඤාණයේදී ද එකින් එක බැහැර කෙරෙයි.

[වි. ම. 121/සං. නි. 5-i/382]

වතුර්ථ ධ්‍යානයේ විශේෂත්වය උරගා බැලීම

“වතුසුඛානෙ අතිසුඛමො; අපපවතතිමෙව පාපුණාතීති” [වි. ම. 203]

“අතිසුඛමොති අඤ්ඤාසු ලබ්භමානො කායසංඛාරො වතුසුඛානෙ අතිකකන්තසුඛමො. සුඛමභාවොපිසස තසු නසී, කුතො ඔළාරිකතා අපපවතනනො. තෙනාහ ‘අපපවතතිමෙව පාපුණාතීති’”

[මහා වී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 221 යටතේ)]

“වතුර්ථ ධ්‍යානයේදී ඉතා සුඛම, අති-සුඛම තත්වයට පත්වන්නේය. නොපවත්නා තරමටම පත්වී යැයි සිහි කටයුතු” [වි. ම. 203]

“අති-සුබ්‍රම = ඉතාම සුබ්‍රම ස්වභාවයයි. ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය ධ්‍යානයන්හි ඇති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කාය සංස්කාරයෝ චතුර්ථ ධ්‍යානයේදී සුබ්‍රම තත්වය ඉක්මවා සිටිති. චතුර්ථ ධ්‍යානයේදී කාය සංස්කාර සුබ්‍රම යැයි කිව නොහැකි තත්වයට ද පත්වේ. ඕළාරික තත්වය කෙසේ නම් පැවතිය හැක්කේද? මෙනිසා, අප්‍පච්ඡේදන පාපුණාති=නොපවත්නා තත්වයට පත්වන්නේ යැයි අටුවාවායයින් වහන්සේ දක්වා ඇත්තාහ.”

[මහා. ටී පරිවර්තනයයි]

දීඝ භාණක, මජ්ඣිම භාණක, සංයුත්ත භාණක යන මේ භාණක මහා ථෙරවරුන්ගේ මතය පරිදි අටුවාවෙහි විස්තර දක්වා ඇත. [වි. ම. 203] චතුර්ථ ධ්‍යානයට සමවැදුන පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස නොමැති බව ද ඉහත සඳහන් අටුවාහි පෙන්වා ඇත. [වි. ම. 209] එහෙත් මෙහි ඔබ විසින් විශේෂයෙන් සැලකිය යුතු කරුණක් වන්නේය. ඔබ විසින් “මම චතුර්ථ ධ්‍යානයට පැමිණියෙමි” යයි තමාට වැටහෙන අවස්ථාවේ තමා හුස්ම ගන්නේද නැද්ද කියා වරින්වර නොබැලිය යුතුය. එමගින් සමාධිය පිරිහී ගොස් ධ්‍යානයෙන් ද පිරිහී යා හැකිය. චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාපත්තියට නැවත-නැවතත් විශ්වාසයෙන් සමවදින්න. එම අවස්ථාවේ හුස්ම නොගන්නේ නමුත්, වෙන විදියකින් කිවහොත්, චතුර්ථ ධ්‍යාන සමවනේ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස නැතත්, ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරණ මනෝද්වාර ජවන විච්චල ද, හුස්ම ගැනීම-නොගැනීම ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරණ කාමාවචර ජවන මනෝද්වාර විච්චල ද ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස පැවතිය හැකි ජවන විච්චි සිත් සන්තතිය පවතින්නේය. මෙනිසා හුස්ම ගැනීම-නොගැනීම බලමින් සිටින විට කාම ජවන මනෝද්වාර විච්චිගේ පැවතීම හේතුවෙන් පැන නගින ඉතාම සියුම් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසය ප්‍රදරුවකුගේ හුස්ම ගැනීම සේ සමහර යෝගීන්ට වැටහීමට ඉඩ තිබේ. චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාපත්ති අවස්ථාවේ හුස්ම නොවැටෙන නමුත් මෙය පිරික්සන විට හුස්ම ගැනීම වන්නේය. මෙනිසා ආරම්භයේදී හුස්ම ගන්න-නොගන්නා බව නොසොයා චතුර්ථ ධ්‍යානයට නැවත නැවත සමවැදීම කරන්න. සතුටුදායක තත්වයට පත්වූ විට හුස්ම වැටෙන-නොවැටෙන බව පරීක්ෂා කොට බලන්න. උපේක්ෂා-ඒකාග්‍රතා නම් වූ ධ්‍යානාංග දෙක චතුර්ථ ධ්‍යාන උපචාර අවස්ථාවේ ප්‍රකටව මතු වේ. එම නිසා චතුර්ථ ධ්‍යාන උපචාර සමාධි අවස්ථාව හා චතුර්ථ ධ්‍යාන (අර්පණ) අවස්ථාව ධ්‍යාන අංග වශයෙන් එකිනෙක වෙන්කොට හඳුනා ගැනීම මඳක් අපහසු විය හැකිය. උපචාර සමාධි අවස්ථාවේ හුස්ම වැටීම සිදුවේ. මේ ගැන සතිමත් වන්න.

පින්වත් ඔබ එම චතුර්ථ ධ්‍යානය ද වසිතා පහ අනුව ප්‍රමුණ වන තෙක් අභ්‍යාස කරන්න. පැහැදිලි ආලෝක ශක්තිය පරියෝදාන වන (ඉතාමත් දිලිසෙන) තෙක් අභ්‍යාස කරන්න. එම අවස්ථාවේදී විපස්සනාවට හැරවීමට කැමති නම් හැරවිය හැකිය.

එහෙත් වතුරාරක්ඛා නම් වූ ආරක්ෂක භාවනා වඩන හැටි විපස්සනාවට හැරවීමට කලින් මෙහි දී විස්තර වශයෙන් පැහැදිලි කරන්නෙමු. ඕදාන කසිණයේ සිට පුහුණු කොට පැමිණී යෝගීන් ඉතා පහසුවෙන් වතුරාරක්ෂක කම්ප්පානයන් වෙත මාරුවීම කරණ බව අත්දැක ඇත්තෙමු. ධාතු කර්මස්ථානය විස්තාර ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් පුහුණුව ද බොහෝ උපකාර වන්නේය. මෙහිසා වතුරාරක්ෂක කම්ප්පාන විස්තර කිරීමට කලින් දෙතිස් කොටස් භාවනා ක්‍රමය, අට්ඨක කම්මට්ඨානය භාවනා කරණ ක්‍රමය හා ඕදාන කසිණය භාවනා කරණ ආකාරය විස්තර කොට දක්වන්නෙමු.

අභිශයින් පැහැදිලි ආලෝක තත්ත්වය දිදුලන-වඩවඩාත් තියුණු තත්ත්වයට පත්වන තෙක් ආනාපාන වතුරුට ධ්‍යාන සමාධිය නැවත-නැවතත් තහවුරු කරගන්න. ඉහත සඳහන් ලෙසට ආලෝකය දිලිසෙන තියුණු තත්ත්වයට නැවත නැවතත් පත්වන විට එම පිරිසිදු ආලෝකයේ උපකාරයෙන් පහත සඳහන් දෙතිස්ක වූ කොට්ඨාශ සිතින් බලන්න. මෙහිදී විප්සක් පමණ වූ පඨවි කොටස් වරෙකට පහ බැගින් කොටස් කර ද ආපෝ කොට්ඨාශ දොළොස හය බැගින් කොටස් කොට ද සම්මර්ශනය කරන්න. පිළිවෙළට කොටස් එක- එක ගෙන භාවනා කරන්න. පිරිසිදු මූණ බලන කණ්ණාඩියක් තුළින් බැලූ කල තම මුහුණෙහි හැඩරුව ප්‍රකටවම පැහැදිලිවම දැකගත හැකිවන්නා සේ දෙතිස් කොටස් ද පැහැදිලිවම දැකගත හැකිවන සේ භාවනා කරන්න. මේවා මත භාවනා කරණ විට ආලෝකයේ ප්‍රභාස්වර ශක්තිය දුබල වී අඳුරු වී, කොට්ඨාශයන් අපැහැදිලිව, අප්‍රකටව යා නම්, ආනාපාන වතුරුට ධ්‍යාන සමාධිය නැවත වරක් තහවුරු කරගන්න. ආලෝකයේ ප්‍රභාස්වර ශක්තිය පැමිණී විට නැවත දෙතිස් කොටස් අනුව භාවනා කරන්න. සිතේ ආලෝක ශක්තිය දුර්වල වන-අඳුර පහළවන වාරයක් පාසා ඉදිරියේදීත් මේ ක්‍රමය අනුගමනය කරන්න.

දෙතිස් කොටස්

පයවි ධාතු අධික, පයවි කොට්ඨාශයෝ

1	කේසා	කෙස්	44	තව පඤ්චකය
2	ලෝමා	ලොම්	44	
3	නඛා	නිය	44	
4	දන්තා	දත්	44	
5	තවෝ	සම	44	
6	මංසං	මස්	44	වක්ක පඤ්චකය
7	නහාරු	නහර	44	
8	අට්ඨි	ඇට	44	
9	අට්ඨිමිඤ්ජා	ඇට මිදුළු	44	
10	වක්කං	වකුගඩු	44	පච්චාස පඤ්චකය
11	හදයං	හදවත	44	
12	යකනං	අක්මාව	44	
13	කිලෝමකං	දළඹුව	44	
14	පිහකං	ඇලදිව	44	
15	පච්චාසං	පෙනහැල්ල	44	මත්ඵලුඛිග පඤ්චකය
16	අන්තං	බඩවැල	44	
17	අන්තගුණං	අතුණුබහන්	44	
18	උදරියං	නෙදිරු ආහාර	08	
19	කරීසං	දිරු ආහාර	08	
20	මත්ඵලුඛිගං	මොළය	44	

ආපෝ ධාතු අධික, ආපෝ කොට්ඨාශයෝ

21	පිත්තං	පිත	44	මේද ඡක්කය
22	සෙම්භං	සෙම	44	
23	පුඛිබෝ	සැරව	08	
24	ලෝහිතං	රුධිරය	44	
25	සේදෝ	දහදිය	16	
26	මේදෝ	මේද තෙල්	44	

27	අස්සු	කඳුළු	16	මුත්ත ජක්කය
28	වසා	චූරුණු තෙල්	44	
29	බෙලෝ	කෙළ	16	
30	සිඬිසාණිකා	සොටු	16	
31	ලසිකා	සන්ධි ලාටු	44	
32	මුත්තං	මුත්ත	08	

සංඛ්‍යා වලින් ඒ ඒ කොටස් වල අඩංගු වන පරමාර්ථ රූපධර්ම වර්ගයන්ගේ ගණන දැක්වෙයි. මෙම ග්‍රන්ථයේ ද්විතීය භාගයෙහි මේ පිලිබඳ වැඩි විස්තර අඩංගු වනු ඇත . (පරිවර්තක)

පින්වත් යෝගාවචරය, ඔබ විසින් මේ දෙතිස් කොටස් ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානයෙන් මතුකර ගත් ආලෝකයේ ශක්තිය උපකාර කරගෙන කෙස්වල පටන් මුත්‍රා දක්වා ද මුත්‍රාවල සිට කෙස් දක්වා ද ප්‍රගුණ වනයේ භාවනා අභ්‍යාස කරන්න. කෙස්වලින් පටන්ගෙන පහළට මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී මුත්‍රා දක්වා ද නැවත මුත්‍රාවල සිට ඉහළට යෑමේදී ද විනිවිද යන සුලු ඤාණයකින් ප්‍රකටව දැනගත හැකි තරමට පත්වූ විට ස්වකීය වශයෙන් දක්‍ෂ ලෙස පුහුණු කළා යැයි කිව හැකි තත්ත්වයට පත්වන්නේය. ඒ අවස්ථාවේදී යථෝක්ත ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය මගින් පහළ වූ පැහැදිලි ආලෝකයේ උපකාර ගෙන එම ආලෝකය පැතිරිය යුතුයි. තමා ඉදිරියේ සිටින යෝගාවචරයකුගේ හෝ සත්වයකුගේ කයට ආලෝකය විහිදුවා හිස-කෙස්වල සිට මුත්‍රා දක්වා ද මුත්‍රාවල සිට හිසකෙස් දක්වා ද බොහෝ වාර ගණනක් භාවනා කරන්න. සාර්ථක වූ විට තම ආධ්‍යාත්මයෙහි වරක් ද බාහිර වශයෙන් වරක් ද යන ලෙසට බොහෝ වාරයක් මාරුකරමින් භාවනා කරන්න. මෙසේ අජ්ඣන්ත-බහිද්ධා වශයෙන් වාර මාරුකරමින් බොහෝ වාර ගණනක් බැලීමෙන්ම භාවනා ශක්තිය තහවුරු වන්නේය.

මෙලෙස ආසන්නයේ සිට ටිකෙන් ටික ඇතට ආලෝකය පතුරුවමින් බලන්න. දස දිසාවන්හිම බලන්න. ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය නිසා මතු වූ පැහැදිලි ආලෝකය මගින් මිනිස්-තිරිසන් ආදී සෑම සත්වයෙකුම එකිනෙකා ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර ලෙස වාරයෙන් වාරය බලන්න. පුරුෂයා, ස්ත්‍රිය, හරකා ආදී ලෙස නොබලා කොට්ඨාශ සමූහ ලෙස බලන වාරයක් පාසා අජ්ඣන්ත-බහිද්ධා යන දෙවිධිය අනුව භාවනා පළපුරුද්ද තහවුරු වීම සිදු වන්නේය.

තුන්මංසල

“කොට්ඨාසානං පගුණකාලනො පට්ඨාය තීසු මුඛෙසු එකෙන මුඛෙන විමුච්චිසසති, කමමට්ඨානං චණණනො වා පටිකකුලනො වා සුඤ්ඤනො වා උපට්ඨාති..... ආකඛ්ඛිමානසස චණණනො, ආකඛ්ඛිමානසස පටිකකුලනො, ආකඛ්ඛිමානසස සුඤ්ඤනො කමමට්ඨානං උපට්ඨතිසසතියෙව”

[විභ. අ. 179]

මේ දෙතිස් කොටස් අප්ඤ්ඤාන-බහිද්ධා යන දෙයාකාරයට පළපුරුද්ද තහවුරු වන තෙක් අභ්‍යාස කළ අවස්ථාවේ සිට පහත දැක්වෙන නිවනට පිවිසෙන මහා දොරටු තුන අතරින් එක් දොරටුවක් මගින් සන්තාන ගත කෙලෙස් වලින් ඒකාන්තයෙන්ම, සහතික ලෙසම මිදීමට හැකි වන්නේය.

1. චණණ - වර්ණය-පාට, (වර්ණ කසිණ වශයෙන්) ද
2. පටිකකුල - පිළිකුල් වශයෙන් ද
3. සුඤ්ඤ - ආත්මීය වශයෙන් සුඤ්ඤ යැයි, සුඤ්ඤත ධාතු ස්වභාවය වශයෙන් ද ප්‍රකට විය හැකිය.

1. කැමති කෙනෙකුට වර්ණ කසිණ වශයෙන් ද
2. කැමති කෙනෙකුට පටිකකුල වශයෙන් ද
3. කැමති කෙනෙකුට සුඤ්ඤත ධාතු ස්වභාවය වශයෙන් ද කමටහන ප්‍රකට කරගත හැකිය.

[විභ. අ. 179]

මේ අටුවාවෙහි පැහැදිලි කොට ඇති පරිදි පින්වත් ඔබ දෙතිස් කොටස් ප්‍රගුණ වන තෙක් පුහුණු වූ පසු ඉහත සඳහන් තුන්මංසලේදී තමා කැමති මාර්ගයක් තෝරාගෙන ප්‍රගුණ කළ යුතුව ඇත. මේ ග්‍රන්ථයෙහි වනාහි මාර්ග තුනම ලියා දක්වන්නෙමු.

පටිකකුල මනසිකාරය

“එසු පන අතතනො ජීවමානකසරීරෙ පටිකකුලනති පරිකමමං කරොනනසස අපපණාපි උපචාරමපි ජායති. පරසස ජීවමානකසරීරෙ පටිකකුලනති මනසිකරොනනසස නෙව අපපණා ජායති න උපචාරං, නනු ව දසසු අසුහෙසු උහයමෙපනං ජායතීති ආම, ජායති. තානි හි අනුපාදිනනක පකෙඛ ධීතානි. තසමා තසු අපපණාපි උපචාරමපි ජායති. ඉදං පන උපාදිනනකපකෙඛ ධීතං තෙනෙවෙසු උහයමෙපනං න ජායති. අසුභානුපසසනාසඛ්ඛාතා පන විපසසනාභාවනා භොතීති වෙදිතඛ්ඛා ”

[විභ. අ. 183]

අජ්ඣන්ත-බහිද්ධා යන කොටස් දෙක අතරින්, තමාගේ ජීවිතයේ පැවැත්ම හා සම්බන්ධය ඇති අජ්ඣන්ත ශරීර කුඩුව තුළ දෙතිස් කොටස් අතරින් එකක් හෝ වේවා සමූහයක් හෝ වේවා “පිළිකුල්” යැයි පරිකර්ම කරණ යෝගාවචර පුද්ගල සන්තානයේ අර්පණා ධ්‍යානය ද උපචාර ධ්‍යානය ද යන දෙකම පහළ විය හැකිය. බාහිර සජීවී කෙනෙකුගේ ශරීර කොට්ඨාශ තුළ පිහිටා ඇති කොටස් “පිළිකුල්” යැයි සිත යොදා බැලීමේදී උපචාර සමාධිය ද පහළ විය නොහැක. අර්පණා ධ්‍යාන ද නොලැබේ. දහයක් වූ අසුභ නිමිති අරමුණු කොට භාවනා කිරීමේදී අර්පණා ධ්‍යාන - උපචාර ධ්‍යාන යන දෙකම ලබාගත හැකි බව සත්‍ය නොවන්නේද? යන්න ප්‍රශ්නයකි. මෙයට පිළිතුර ‘ඔව්’ යන්නයි. එම අශුභ නිමිති අනුපාදින්නක පක්ඛ හෙවත් අවිඤානක පක්ෂයේ පිහිටා ඇත. එනිසා දසාකාර වූ මළමිනී අරමුණු කොට භාවනා කිරීමෙන් අශුභ කර්මස්ථානයන්හි අර්පණා ධ්‍යාන ද උපචාර ධ්‍යාන ද පහළ විය හැකිය. [විභ. අ. 183]

තවදුරටත් මේ බහිද්ධා වන්නා වූ පණ ඇති අනෙකකුගේ ශරීරයේ පිහිටා ඇති දෙතිස් කොටස්ම සවිඤ්ඤාණක පැත්තේ පිහිටා ඇත. පණ ඇති බහිද්ධා කෙනෙකුගේ ශරීරයේ පිහිටා ඇති දෙතිස් කොටස් අනුව අර්පණා-උපචාර යන දෙකම පහළවිය නොහැකිය. එහෙත් අසුභානුපස්සනා යැයි කියන විදර්ශනා භාවනාව වනාහි සිදුවිය හැක්කක් ලෙස දතයුතු. [විභ. අ. 183] විජය සුත්‍ර ආදියෙහි සවිඤ්ඤාණක අනුපස්සනාව ඇත. එය සවිස්තරව විපස්සනා කොටසෙහි ඇත.

මූල ථීකාවෙහි දැක්වෙන පැහැදිලි කිරීම

“අනුපාදින්නකපකෙඛ ධීතානි” දස ආකාර වූ අසුඛ අරමුණු කොට ගත් මළමිනී අනුපාදින්නක පක්ඛ හෙවත් අවිඤ්ඤාණක කොටසෙහි පිහිටා ඇති බව අටුවාව කියයි. එම කීම අනුව සැගිරිකන්ද වාසී මහා තිස්ස තෙරුන් වහන්සේ මෙන් ද සංඝරක්ඛිත මහා තෙරුන්ගේ අතවැසි සාමණේර නම මෙන් ද බහිද්ධා සවිඤ්ඤාණක සත්ත්වයන්ගේ ශරීරයේ පිහිටා ඇති කොටස් තිස් දෙකෙහි ද අනුපාදින්නක පක්ඛ හෙවත් අවිඤ්ඤාණක කොටසෙහි මෙන් අරමුණ ගැනීමට සමත් යෝගාවචරයාගේ චිත්ත සන්තානයේ දසවිධ වූ අශුභයන් වශයෙන් සවිඤ්ඤානික ශරීරයකින් වුව ද ප්‍රකට වූ අශුභ නිමිත්ත අනුව උපචාර සමාධියට පැමිණීම සම්බන්ධයෙන් වූ උපදෙස් යැයි මෙය දතයුතු. [විභ. මූල ථී. ඡේද අංක 356]

“අත්ථිසස කායෙ = ඔහුගේ කායෙහි (32ක් කොට්ඨාශ) ඇත්තේයැ’යි කෙස් ආදී කොටස් වෙන කෙනෙකුගේ කෙස් ආදී වශයෙන් ගැනීම සත්ත්වයෙකු වශයෙන් ගැනීමක් වන්නේය. එලෙස නොගෙන “ඉමසමිං කායෙ =මේ කයෙහි” යැයි ගන්නා කල්හි සත්ත්වයෙකු ලෙස ගැනීම නම් වූ

දෝෂය දුරුවේ. එලෙස සත්වයෙකු ලෙස වරදවා ගැනීමෙන් තොරව, 'මගේ' යැයි වරදවා ගන්නා කයට "මගේ කය" යැයි නොකියන නිසා, "මම" යැයි මනසිකාරය නොපවත්නා තාක් කල්, ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් ප්‍රකට ලෙස පිහිටා ඇති තමාගේ දෙතිස් කොටස් මත සතිය මනා ලෙස පිහිටන සේ, බහිද්ධා ශරීරයක සතිය මනා කොට නොපිහිටයි. මෙහිසා බහිද්ධා කෙනෙකුගේ ශරීරයෙහි පිළිකුල් ලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් අර්පණා ධ්‍යානයට පත්විය නොහැකිය. අර්පණාවන්ට පත්විය නොහැකි නමුත් විජය සූත්‍රයෙහි [සුත්ත නිපාත 60] දේශනා කොට ඇති පරිදි විපස්සනා කොටසට පත් වූ විට තම ස්කන්ධයෙහි හා අනෙකෙකුගේ ස්කන්ධයෙහි ද ඇති සැටියෙන්ම ආදීනව දකිමින් භාවනා කරණ ආදීනවානුපස්සනාව යැයි කියන විපස්සනා ඥාණය බාහිර කෙනෙකුගේ දෙතිස් කොටස් අනුව සිදුවිය හැකිය. මෙසේ අදහසක් ඉදිරිපත් කරගෙන අටුවාචාරීන් වහන්සේලා අසුභානුපස්සනා යැයි කිව හැකි විපස්සනාව සිදුවිය හැකි යැයි කියන බව දැනගත යුතුය.

[විභ. මූල වී. ඡේද අංක 356]

මේ මූලටීකාවයෙන් වහන්සේ විසින් පැහැදිලි කරණ ලද අයුරු අප්පිකාත්ත දෙතිස් කොටස් මගින් උපචාර-අර්පණා ධ්‍යාන ද බහිද්ධා සවිඤ්ඤාණක සිරුරක් මළ මිනියක් සේ ගෙන (වෙනත් විදියකට දක්වතොත්, බහිද්ධා සවිඤ්ඤාණක සත්ත්වයන්ගේ දෙතිස් කොටස් බහිද්ධා අවිඤ්ඤාණක මළ මිනියක කොටස් මෙන් ගෙන) පිළිකුල් වශයෙන් භාවනා කිරීම නිසා බහිද්ධා කොට්ඨාශයන්හි උපචාර සමාධිය ද ලබාගත හැකිය. උපචාර ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යානාංග පහම ඇත. අර්පණා ධ්‍යානයෙහි ද ධ්‍යානාංග පහම ඇත. ධ්‍යානාංග වශයෙන් මෙලෙස සම වන අතර, ශක්තිය අතින් පමණක් වෙනස් වනු ඇත. උපචාර අවස්ථාවෙහි නීවරණයන් දුරු කළ හැකි නිසා භාවනා සිත කමටහන් අරමුණෙහි නොසැලී පැහැදිලිව පිහිටයි. ධ්‍යානයට පත් වූ අවස්ථාවේ ධ්‍යානාංගයන් ඉතා ප්‍රකටව බලවත්ව පහළවීම නිසා සිත නොසැලී පවතී. උපචාර අවස්ථාවේ ධ්‍යානාංග බලවත් නැත.

[වී. ම. 94]

අට්ඨික කම්මට්ඨානය

දෙතිස් කොටස් මනාව ප්‍රගුණ කරගත් යෝගාවචරයාහට එම කොට්ඨාශයන් සමස්තයක් ලෙස හෝ එකක්-එකක් වශයෙන් අරමුණු කොට පටික්කුල මනසිකාරය වැඩිය හැකිය.

[වී. ම. 196]

මෙහිදී අට්ඨික කොට්ඨාසය එකක් ලෙස ගෙන භාවනා කරණ ආකාරය පැහැදිලි කළ යුතු. මෙය අප්පිකාත්ත-බහිද්ධා යන ක්‍රම දෙකෙන් කැමති එකකින් පටන්ගත හැක. මෙහිදී අප්පිකාත්ත වශයෙන් භාවනා කරණ ක්‍රමය විස්තර කරන්නෙමු.

පින්වත් ඔබ ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය නැවත තහවුරු කරගන්න. ආලෝක ශක්තිය දීප්තිමත්ව වඩා-වඩාත් ප්‍රභාස්වර වූ අවස්ථාවේ අප්ඤ්ඤා දෙතිස් කොට්ඨාසයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ආලෝකයෙන් බාහිර සත්ත්වයකුගේ දෙතිස් කොටස් ද මෙසේ පරිග්‍රහ කරන්න. අප්ඤ්ඤා, බහිද්ධා වශයෙන් මාරුවෙන් මාරුවට වරක් දෙකක් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව අප්ඤ්ඤා අවධික කොට්ඨාසය ඤාණයෙන් පිඬුවක්, සමූහයක් වශයෙන් ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. ප්‍රකට වූ විට එහි පිළිකුල් ස්වභාවය අරමුණු කොට,

1. පටික්කුලං, පටික්කුලං - පිළිකුල්-පිළිකුල් යැයි හෝ
2. අට්ඨිකං පටික්කුලං - ඇට පිළිකුල් යැයි හෝ
3. අට්ඨිකං, අට්ඨිකං - ඇට-ඇට යැයි හෝ

පාලියෙන් හෝ සිංහලෙන් කැමති ලෙසට භාවනා කරන්න. මේ පිළිකුල් වූ අට්ඨික අරමුණේ පැයක් -දෙකක් ලෙස භාවනා සිත ශාන්තව පිහිටන ලෙස උත්සාහවත් වන්න. ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානයේ බලවත් උපනිශ්‍රය ශක්තියේ පිහිට ලැබ මෙම පටික්කුල මනසිකාර භාවනා සිත ශක්තිය අතින් සම්පූර්ණව පවතිනු ඇත. මෙසේ භාවනාවෙන් පටික්කුල ස්වභාවය ඤාණයට ප්‍රකට වන සේ භාවනා කරන්න.

උග්ගහ නිමිත්ත හා පටිභාග නිමිත්ත

“තඤ්ඤා කෙසාදිතං වණණ-සණ්ඨාන-දිසොකාස-පරිවෙඡ්ඤ-වසෙන උපට්ඨානං උග්ගහනිමිත්තං. සබ්බාකාරතො පටික්කුලවසෙන උපට්ඨානං පටිභාගනිමිත්තං.” [වි. ම. 196]

ඉහත අටුවාහි විස්තර වන පරිදි

1. වණණ- අට්ඨිකයෙහි වර්ණය
2. සණ්ඨාන- අට්ඨිකයෙහි රූ සටහන
3. දිසා- අට්ඨිකයෙහි ඇති ඉහළ පහළ කොටස්
4. ඕකාස- අට්ඨික පිහිටි ස්ථානය
5. පරිවෙඡ්ඤ- අනෙක් කොට්ඨාස සමග මිශ්‍ර නොවී අට්ඨික කොට්ඨාසය

වෙන්ව පිහිටීම [ඇටසැකිල්ලේ ඇට එකින් එක මිශ්‍ර වීමක් නැතිව පවතින ආකාරය]

මේ පස් ආකාරයට ප්‍රකට වූ අට්ඨික කොට්ඨාස වනාහි උග්ගහ නිමිත්ත වන්නේය. මේ සියල්ලම පිළිකුල් වශයෙන් ප්‍රකට වූ අට්ඨික කොට්ඨාස වනාහි පටිභාග නිමිත්ත වන්නේය. [වි. ම. 196; විභ. අ. 174]

මේ පිළිකුල් ස්වභාවය වශයෙන් ප්‍රකට වූ අට්ඨක කොට්ඨාස පටිභාග නිමිත්ත උපයෝගී කරගෙන භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයාහට ප්‍රථම ධ්‍යානයේ ශක්තියෙන් අර්පණා ධ්‍යාන පහළ වන්නේය. [වි. ම. 196] කයෙහි ඉතිරි කොටස් කැමති නම් මේ ක්‍රමයටම භාවනා කළ හැකිය.

ධ්‍යානංග පහ

1. විතක්ක -පිළිකුල් වූ අට්ඨක අරමුණට සිත නැංවීමේ ස්වභාවය.
2. විචාර -පිළිකුල් වූ අට්ඨක අරමුණ නැවත නැවතත් සලකා බැලීම.
3. පීති -පිළිකුල් අට්ඨක අරමුණ මත ප්‍රමෝදයට පත්වීම.
4. සුඛ -පිළිකුල් අට්ඨක අරමුණෙහි රසය සුවසේ විඳින ස්වභාවය.
5. ඒකග්ගතා -පිළිකුල් වූ අට්ඨක අරමුණ මතම සිත පිහිටා ශාන්තව තැන්පත් වන ස්වභාවය.

පීති-සෝමනස්ස

මෙතරම් පිළිකුල් වූ අට්ඨක කොට්ඨාස මත කුමන ක්‍රමයකින් පීති-සෝමනස්ස පහළවිය හැක්කේදැයි ප්‍රශ්නයක් ඇතිවිය හැක.

එයට පිළිතුරු මෙසේය.

පටික්කුල මනසිකාරයට අනුව භාවනා කරණ විට මේ අට්ඨක කොට්ඨාස ඒකාන්තයෙන් පිළිකුල් නමුත් “අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරා මරණමහා පරිමුච්චිසසාමි”: “ඒකාන්තයෙන් මේ ප්‍රතිපදාව මගින් ජරා දුක, මරණ දුක යන දෙකෙන් නිදහස් වන්නෙමි’යි ලබාගන්නා ආනිශංස පිළිබඳව බලාපොරොත්තු ඇති බැවින් ද නිවරණ නම් වූ සිත කෙලෙසන ධම් දුරුකළ හැකි නිසා ද, අට්ඨක පටිභාග අරමුණෙහි පීති-සෝමනස්ස පහළවිය හැකිය. ලෞකික උපමාවක් ගතහොත් “මම දැන් විශේෂ ගෙවීමක් ලබන්නෙමි’යි ලාභ බලාපොරොත්තු සහිත වූ කසළ ශෝධකයෙකුට විශාල කසළ ගොඩක් අරමුණු කොට එම කසළ මත පීති-සෝමනස්ස පහළවන්නා සේ ද, නොදැරිය හැකි වූ ව්‍යාධි දුකට පත්වූ රෝගියෙකුට වමනය හා විරේකය සිදුවෙන විට පීති-සෝමනස්ස පහළවන්නා සේ ද යැයි දැන ගත යුතු. [වි. ම. 143]

ප්‍රවේශම් වියයුතු තැනක්

මේ පටිකකුල මනසිකාරයෙන් අවධික කොට්ඨාස අරමුණු කොට ගෙන භාවනා කරණ වීට අවධික යන ප්‍රඥප්ති නාමය දුරු කොට "පිළිකුල්ය, පිළිකුල්ය" යනුවෙන් සතිය පිහිටුවා ගන්න. එහෙත් ආධුනිකයකුට ප්‍රථමයෙන් පටිකකුලය ප්‍රකට වශයෙන් නොවැටහිය හැකිය. පටිකකුල ස්වභාවය ප්‍රකට වන තෙක් අවධික යන ප්‍රඥප්ති නාමය පාවිච්චි කරන්න. පසුව පිළිකුල් ස්වභාවය ප්‍රකට වනු ඇත. එම අවස්ථාවේදී අවධික යන ප්‍රඥප්තිය හැර දමා පිළිකුල් වශයෙන් පමණක් සම්මර්ශනය කරන්න. ඉහත පැහැදිලි කළ පස් ආකාරයෙන් පිළිකුල් බව ප්‍රකට වන සේ මනසිකාරය පවත්වන්න

[විභ. අ. 181]

අජ්ඣන්ත-බහිද්ධා

"සවෙ පන බහිද්ධාපි මනසිකාරං උපසංහරති, අප්පස ඵචං සබ්බ කොට්ඨාසෙසු පාකට්ඨකෙසු ආහිණ්ඩනතා මනුසසතිරව්ජානාදයො සතතාකාරං විජහිත්වා කොට්ඨාසරාසිවසෙනෙව උපට්ඨහනති. තෙහි ච අජෙක්ඛාහරියමානං පානභොජනාදී කොට්ඨාසරාසිමහි පකඛිපියමානමිව උපට්ඨාති, අප්පස අනුපුබ්බමුඤ්ඤවනාදිවසෙන පටිකකුලා-පටිකකුලාති පුනපුනං මනසිකරොතො අනුකකමෙන අප්පණා උප්පජ්ජති." [විභ. අ. 174]

අජ්ඣන්ත වශයෙන් දෙතිස් කොටස් අභ්‍යාස කළ අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයා බාහිර කෙනෙකුගේ සන්තානයෙහි ද කොට්ඨාශයන් අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් කොට්ඨාස සියල්ලම ප්‍රකට වීමෙන්, ගමන් කරන-සිටින-නොයෙක් ක්‍රියා කරණ මනුෂ්‍ය තිරිසන් ආදී කොට ඇති සත්ත්වයන්, සත්ත්වයන් යැයි ගැනීමට සුදුසු වූ ස්වභාවය බැහැර කොට කොට්ඨාස සමූහ පමණක් බව ප්‍රකට කරගන්නේය. ආලෝකයේ බලවත්කමින් දැක ගනිමින් සිටින්නා වූ එම මනුෂ්‍ය තිරිසන් ආදී සත්ත්වයන් කැමට ගන්නා ආහාර වනාහි ශරීර කොටස්වල ඇතුළු කරගන්නා සේ ප්‍රකට වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයා අජ්ඣන්ත කොට්ඨාස බොහෝමයක් හෝ ප්‍රකට වූ එක කොට්ඨාසයක් හෝ පිළිකුල් යැයි නැවත නැවත මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් ක්‍රමයෙන් අර්පණා ධ්‍යාන පහළවිය හැකිය. [විභ. අ. 174]

මේ අටුවාවෙහි විස්තර කරණ ලෙසට පින්වත් ඔබ අජ්ඣන්ත අවධික කොට්ඨාසයන්හි පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානයට පැමිණේ. අනතුරුව එය පඤ්ච වසිතාවයන් අනුව ප්‍රගුණ කරන්න. මෙසේ ප්‍රගුණ කළ අවස්ථාවෙහි සමීපයේ සිටින කෙනෙකු හෝ අනෙකෙකු වෙත ආලෝකය යොමු කොට අවධික කොට්ඨාස අරමුණු කොට පිළිකුල් වශයෙන්ම මනසිකාර කරන්න. ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රකටව වැටහෙන තෙක් මෙසේ කරන්න. එහෙත් මෙම ධ්‍යානය ඉහත මූල ටීකාවෙහි විස්තර කළ

පරිදි බහිද්ධා (මළමිනියක වැනි) අට්ඨිකයක් ලෙස ගෙන මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ලැබූ උපචාර ධ්‍යානය පමණක් වන්නේය. එම ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රකට වූ විට අප්ඤ්ඤාන වශයෙන් නැවත ආධ්‍යාත්මික අට්ඨිකයම පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන්න. අප්ඤ්ඤාන වරක්-බහිද්ධා වරක් යන ලෙසට මනසිකාර කරන්න. මෙසේ කිරීමේදී පටික්කුල මනසිකාර භාවනාව ශක්තිමත් වන්නේය. අනතුරුව ආලෝකය මගින් හමු කරගත් දස දිසාවන්හි තිබෙන සියලු අට්ඨික කොට්ඨාසයන් ද එකින්-එක එම ක්‍රමයටම ගෙන භාවනා කරන්න. ළඟ - දුර සෑම තැනම ඤාණය පතුරුවා එම ක්‍රමයට අප්ඤ්ඤාන වරක්-බහිද්ධා වරක් ලෙසට භාවනා කරන්න. දස දිසාවන්ගෙන් ඕනෑම දිසාවක් අනුව බලන වාරයක් පාසා අට්ඨික කොටස් දැකගත හැකිවන පරිදි අභ්‍යාස කරන්න. සමර්ථ භාවයට පත්වූ විට ඕදාන කසිණයට මාරුවීම කළ හැක.

වර්ණ කසිණ

වර්ණ කසිණ සතර ආකාරය

දෙතිස් කොටස් මගින් නීල, පීත, ලෝහිත, ඕදාන යන වර්ණ කසිණ සතරම ලබාගත හැක.

1. **නීල කසිණය :-** කෙස්, ලොම් සහ ඇසෙහි කලු ඉංගිරියාව ද යන කලු-නිල් වර්ණ අරමුණු කොට “නීලං-නීලං” නැතිනම් “නිල්-නිල්” යැයි මනසිකාරය පවත්වන පුද්ගලයාට චතුර්ථ ධ්‍යානය - පඤ්චම ධ්‍යානය දක්වා ධ්‍යාන පහළවිය හැකිය. මේ ධ්‍යානයන් විපස්සනාවට පදනම කොට විපස්සනා ඤාණ වැඩිය හැකි නම් අර්භත්වය දක්වා යාගත හැකිය.

[විභ. අ. 176]

2. **පීත කසිණය :-** මේදය ද ඇසෙහි කහ පාට ද (කහ පාට සම ද කහ පාට අත්ල-පත්ල ද) යන කොටස් අරමුණු කොට “පීතකං-පීතකං” නැතිනම් “කහ-කහ” යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න. එවිට චතුර්ථ ධ්‍යාන - පඤ්චම ධ්‍යාන තෙක් ධ්‍යාන පහළ විය හැකිය. මේ ධ්‍යාන විපස්සනාවට පාදක කොට විපස්සනා ඤාණ වැඩිය හැකි නම් අර්භත් ඵලය තෙක් යාගත හැකිය.

[විභ. අ. 176]

3. **ලෝහිත කසිණය :-** මස් ද, රුධිරය ද (දිව ද) ඇසෙහි රතු පාට කොටස ද යන රතු පාට අරමුණු කොට “ලෝහිතකං-ලෝහිතකං” නැතිනම් “රතු-රතු” යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න. එවිට චතුර්ථ ධ්‍යාන - පඤ්චම

ධ්‍යාන දක්වා ධ්‍යාන පහළ විය හැකිය. එම ධ්‍යානයන් විපස්සනාවට පාදක කොට විදසුන් නුවණ වැඩීමට හැකි නම් අර්භත් ඵලය තෙක් යාගත හැකිය.

[විභ. අ. 176; දී. අ. 1/390]

4. ඕදාන කසිණය :- අත් -පා ද, නිය ද, දත් ද, සම ද, අූට ද, අූස් ද යන තැන්වල සුදු පාට අරමුණු කොට “ඕදාන-ඕදානං” හෝ “සුදු-සුදු” යැයි මනසිකාරය පවත්වන පුද්ගලයාට චතුර්ථ ධ්‍යානය, පඤ්චම ධ්‍යානය තෙක් ධ්‍යාන පහළ විය හැකිය. මේ ධ්‍යානයන් විපස්සනාවට පාදක කොට විදසුන් නුවණ ලැබුමට හැකි නම් අර්භත්වය තෙක්ම යාගත හැකිය.

[විභ. අ. 176; දී. අ. 1/390]

අභිභායතන ධ්‍යාන

මෙසේ දෙතිස් කොටස්වල වර්ණ කසිණ හතරට මාරු වී එම කසිණ අරමුණු අභිභවමින් ලබාගත් ධ්‍යාන බැවින් අභිභායතන ධ්‍යාන යැයි කියනු ලැබේ. කෙලෙස් කසට ආදී විරුද්ධ ධර්මයන් පහසුවෙන් මැඩලමින් යටපත් කරගත හැකි බැවින් ද, අභිභායතන ධ්‍යාන යැයි කියනු ලැබේ.

“අභිභායතනානීති අභිභවනකාරණානි. කිං අභිභවනති: පච්චනීක-ධමමපි ආරමමණානිපි. තානි හි පටිපක්ඛභාවෙන පච්චනීකධමම අභිභවනති, පුගලසස ඤාණුකතරියතාය ආරමමණානි”

[දී. අ. 1/390; ම. අ. 3/176; අං. අ. 2/781]

අභිභායතන යනු අභිභවනය කරණ අර්ථයය. රූපාවචර ධ්‍යානයෝ කිනම් ධර්මයක් අභිභවනය කරත්ද? විරුද්ධ පාක්ෂික ධර්මයන් ද කසිණ අරමුණු ද අභිභවනය කරති. එම අභිභායතන ධ්‍යානයෝ කෙලින්ම ප්‍රතිපක්ෂවීම් වශයෙන් ප්‍රත්‍යානීක ධර්මතාවයන් අභිභවනය කරති. අභිභායතන ධ්‍යානයන් ලබාගනු පිණිස භාවනා කරණ යෝගාවචර තෙමේ තම තියුණු මෙන්ම කායභික්ෂම ඥානයෙන් කසිණ අරමුණු ද අභිභවා යන්නේය.

[දී. අ. 1/390; ම. අ. 3/176; අං. අ. 2/781]

ශරීරයේ ඉතා කුඩා කොටසක් වුව ද ගෙන නීල කසිණය භාවනා කරණ විට නීල වර්ණ කසිණ නිමිත්ත පහළ වනවාත් සමගම අර්පණා ධ්‍යානය පහළ විය හැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස පහළ විය හැකි ධ්‍යානයට අභිභායතන ධ්‍යාන යැයි කියනු ලැබේ. [ප. අ. 56]

අභිභු යන්න ද සත්‍ය වී ආයතන යන්න ද සත්‍ය නිසා අභිභායතන නම් වූ ධර්මය වන්නේය. යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ කසිණ පරිකර්ම භාවනාව

හා ඤාණය, කසිණ අරමුණ හා විරුද්ධ ධර්මයන් මැඩලිය හැකි බැවින් අභිභූ නම් වේ. එම අභිභූ නම් වූ ආයතන හේතු ධර්මය ප්‍රකට ධ්‍යානයෝ අභිභායතන ධ්‍යාන නම් වෙති. වෙනත් විදියකට දක්වතොත්, යටපත් කිරීමට සුදුසු වූ කසිණ අරමුණ යැයි කිය හැකි හේතුව සහිත ධ්‍යානය අභිභායතන ධ්‍යානය නම් වේ. කසිණ අරමුණ අභිභවමින් මැඩලීමට හැකි නිසා අභිභූ යන්න ද සත්‍ය වී යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විශේෂ සුඛය පිහිටන ආයතන වශයෙන් ද සත්‍ය බැවින් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ද සහිත රූපාවචර ධ්‍යානය අභිභායතන ධ්‍යාන නම් වේ.

[දී. ටී. 2/173; ම. ටී. 3/249; අං. ටී. 3/61-65 ඡෙද අංකයන්හි]

කසිණ අරමුණ අභිභවනය කොට මැඩලීමට හැකි යැයි කියනු ලබන මෙම පිත වැනි ඉතා කුඩා කසිණ මණ්ඩලයක් වේවා, හිස් කබලේ ඇටය මෙන් ලොකු කසිණ මණ්ඩලයක් හෝ වේවා, එම කසිණ අරමුණ පහසුවෙන් වෙහෙස නොගෙන සුවසේ දස දිසාවට හෝ අනන්ත සක්වළ තෙක් හෝ විහිදුවාලිය හැකි අර්පණා ධ්‍යානයට ළඟාවන තෙක් භාවනා කළ හැකි බව දත යුතුය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ අභිභායතන ධ්‍යානයන් මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රය [දී. නි. 2/172] අභිභායතන සූත්‍රය [අං. නි. 5/278; ධ. ප. 96] ආදී තැන්හි දේශනා කොට ඇති සේක.

අජ්ඣන්ත හා බහිද්ධා

සූත්‍රාන්ත දේශනාවන්හි “අජ්ඣන්තං රූපසඤ්ඤි එකො බහිද්ධාරූපානි පසසති පරිත්තානි” [දී. නි. 2/172] යනාදී ලෙස අජ්ඣන්ත කොට්ඨාසයන්හි ද වර්ණ කසිණ වඩන ආකාරයන් අඩංගු කොට දේශනා කරණ ලද්දේය. ධම්ම සංගණී පාළියෙහි [ධ. ප. 96] වනාහි අජ්ඣන්තං අරූප සඤ්ඤි යන තැන අජ්ඣන්ත කොට්ඨාසයන්හි වර්ණ කසිණ භාවනා වඩන ක්‍රමය දේශනා කොට නැත්තේය. මෙලෙස නොදෙසීමට හේතුව අටුවාවෙහි මෙලෙස පැහැදිලි කොට ඇත.

“අජ්ඣන්තරූපානං අනභිභවනීයතො තඤ්ඤි භි වා ඉධ වා බහිද්ධා රූපානෙව අභිභවිතබ්බානි. තසමා තානි නියමතො වත්තබ්බානීති තත්‍රාපි ඉධාපි චුත්තානි.” [ධ. අ. 178]

“අජ්ඣන්තරූපානං අනභිභවනීයතා ව බහිද්ධාරූපානං විය අචිභුත්තතා.” [ධ. මු. ටී. (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 204 යටතේ)]

“අවිභූතතනාති ඉදං ඤාණුතනරානං සහ-නිමිත්තුප්පාදනෙන අප්පණා-
නිබ්බතනං ආරමමණසස අභිභවො න සුට්ඨු විභූතභාවමනරෙන සමභවතිති
කඤ්ඤා වුත්තං” [ධ. අනු. ටී. (ඡට්ඨි සංගායනා අංක 204 යටතේ)]

යෝගාවචර පුද්ගලයා අප්ඤ්ඤාන කොටස් තිස්දෙකෙහි පිහිටා ඇති
කසිණ රූපයන් වර්ණ කසිණ අරමුණ වශයෙන් භාවනා කළ කල්හි
“අප්ඤ්ඤානරූපෙ පරිකම්මවසෙන අප්ඤ්ඤානං රූපසඤ්ඤා නාම භොති” [දී. අ.
1/390] යැයි අටුවාවෙහි දක්වන ලෙසට පරිකර්ම භාවනාව විය හැක්කේය.
එහෙත් අප්ඤ්ඤාන කොට්ඨාසයන්හි වර්ණය අරමුණු කොට කසිණ පරිකම්ම
වැඩු අප්ඤ්ඤාන කසිණ රූපයන් බහිද්ධා කසිණ රූපයන් කරම් ප්‍රකට
නැත්තේය. ඤාණය තියුණු පුද්ගලයන් සඳහා කසිණ පටිභාග නිමිත්ත පහළ
වීම සමගම උපචාර සමාධි ජවන වීථි ස්වල්ප වාරයක් පහළ වී අර්පණා
ධ්‍යාන පහළ විය හැකිවීම, කසිණ මණ්ඩල අරමුණ අභිභවනය කොට
මැඩලිය හැකිවීම නිසාම වන බව දත යුතුය. මෙලෙස අභිභවනය කොට
මැඩලිය හැකි වීම ද කසිණ රූපයාගේ ප්‍රකට බව ඇති විට පමණක්ම සිදුවිය
හැකිය. ප්‍රකට භාවය නොමැති විට නොම විය හැකිය. අප්ඤ්ඤාන
කොට්ඨාසයන්හි කසිණ රූපය ප්‍රකට නැති නිසා අප්ඤ්ඤාන කසිණ රූපයන්හි
පරිකම්ම භාවනා පමණක් සිදු වී උපචාර භාවනා - අර්පණා භාවනා සිදු
නොවිය හැකි වන්නේ ය. මෙසේ සුත්‍රාන්ත මෙන්ම අභිධම් පාලිය අනුවත්,
කසිණ රූප භාවනා වඩන යෝගාවචර පුද්ගලයෝ බහිද්ධා කොට්ඨාසයන්හි
වර්ණ කසිණ රූප මගින්ම අර්පණා ධ්‍යානයටම පත්වන තෙක් මැඩලීම
කරන්නාහ. බහිද්ධා කසිණ රූප පමණක් අර්පණා ධ්‍යානයටම පත්වන තෙක්
වැඩීමට හැකිය. බහිද්ධා කසිණ රූප ප්‍රකට වීම නිසා මෙය සිදුවන්නේය.
එනිසා යෝගාවචර පුද්ගලයා අප්ඤ්ඤාන කසිණ රූපයෙහි පරිකම්ම භාවනාව
වැඩු පසු දිගටම බහිද්ධා කසිණ රූපයෙහි ද පරිකම්ම භාවනා, උපචාර
භාවනා, අර්පණා භාවනා යනාදිය (අභිභායතන ධ්‍යාන කැමැති වන්නේ නම්)
වැඩිය යුතුමය. ඉදින් අප්ඤ්ඤාන කසිණ රූප මගින් සාර්ථකව පරිකම්ම
භාවනා වැඩීම නොකළ හැකි වන්නේ නම් ද අප්ඤ්ඤාන කසිණ රූප මගින්
(පමණක්ම කසිණ) පරිකම්ම භාවනා වැඩීමට අකැමැති නම් ද අප්ඤ්ඤාන
කසිණ රූප මත කසිණ පරිකම්ම භාවනාව නොකරණ පුද්ගලයාට බහිද්ධා
කසිණ රූපයන් මත පමණක් කසිණ පරිකම්ම භාවනා, උපචාර භාවනා,
අර්පණා භාවනා යන මේවා වැඩිය හැකි වන්නේය. එනිසා බහිද්ධා කසිණ
රූප සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට හෝ අභිධර්ම ක්‍රමයට හෝ අනුව පොදු වශයෙන්
දේශනා කිරීමට සුදුසු වන බැවින් එය සුත්‍රාන්ත පාළියෙහි ද අභිධර්ම
පාළියෙහි ද දේශනා කොට ඇත්තේය.

[ධ. අ. 178; ධ. මූ. ටී. 204; ධ. අනු. ටී. 204 අංක පරිවර්තන]

“අජ්ඣන්තං රූපසඤ්ඤාදී (අරූපසඤ්ඤාදී) එකො බහිද්ධාරූපානි පසසති පරිත්තානි (අප්පමාණානි) සුවණණදුබ්බණණානි” [දී. නි. 2/172; අං. නි. 5/278;]

මේ අභිභායතන ධ්‍යානයන්හි කසිණ අරමුණු පහත සඳහන් ලෙසට සතර ආකාරයකට දක්වා ඇත.

- 1. පරිත්ත = පතුරුවාලිය නොහැකි කුඩා කසිණ මණ්ඩල.
- 2. අප්පමාණ = පැතිර යන ලෙසට විහිදුවිය හැකි කසිණ මණ්ඩල.
- 3. සුවණණ = සුඤ්ඤ වර්ණ ඇති කසිණ මණ්ඩල.
- 4. දුබ්බණණ = දුර්වර්ණ වූ අවලස්සන කසිණ මණ්ඩල.

මෙහි ලා

- 1. පරිත්ත = පැතිරවිය නොහැකි කුඩා කසිණ මණ්ඩල රූපය: විතක්ක වර්ත බහුල පුද්ගලයාගේ හැකියාවෙන් පහළ වන්නේය.
- 2. අප්පමාණ = පැතිරීම සඳහා ප්‍රමාණයක් නැතිව විහිදුවිය හැකි කසිණ රූපය: මෝහ වර්ත බහුල පුද්ගලයාගේ හැකියාවෙන් පහළ වේ.
- 3. සුවණණ = සුන්දර වර්ණ කසිණ රූපය: දෝස වර්ත බහුල පුද්ගලයාගේ හැකියාවෙන් පහළ වන්නේය.
- 4. දුබ්බණණ = දුර්වර්ණ වූ කසිණ රූපය: රාග වර්ත බහුල පුද්ගලයාගේ හැකියාව මගින් පහළ වන්නේය.

[ධ. අ. 178]

මිදාන කසිණයට

“එතදග්ගං හිකඛවෙ ඉමෙසං අධ්‍යන්තං අභිභායතනානං, යදිදං අජ්ඣන්තං අරූපසඤ්ඤාදී එකො බහිද්ධාරූපානි පසසති මිදානානි මිදානවණණානි මිදානනිදසසනානි මිදානනිභාසානි. තානි අභිභ්‍යාස ජානාමි පසසාමිති එවං සඤ්ඤාදී හොති”. [අං. නි. 6/112]

“මහණෙනි, මේ අභිභායතන ධ්‍යාන වර්ග අට අතුරින් සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් තම ආධ්‍යාත්මික සන්තානයේ පිහිටා ඇති කොට්ඨාශයන්ගේ සටහන් මත භාවනා නොකර බහිද්ධා වශයෙන් ඇති සුදු වර්ණය ඇති කසිණ රූපය මත භාවනා කරයි. එම කසිණ රූපය අභිභවා“මම දනිමි - මම දකිමි” යැයි නිවැරදි සංඥාව වන්නේය. මේ අභිභායතන ධ්‍යානය වනාහි උත්තම ද අග්‍ර ද වන්නේය.” [අං. නි. 6/112]

ඉහත සඳහන් දේශනාවට අනුව වර්ණ කසිණ හතර තුළින් ඕදාන කසිණය යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සිතෙහි විශේෂ පැහැදිලිකමක් ඇතිකරවන උත්තම වූ කසිණයක් වන්නේය. එනිසා ඕදාන කසිණය භාවනා කරණ ක්‍රමය ප්‍රමුඛ කොට විස්තර කරන්නෙමු.

1. ආනාපාන වතුර්ථ ධ්‍යානය යලිත් තහවුරු කරගන්න.

2. ආලෝකය වඩ-වඩාත් ප්‍රභාස්වර වූ කල අප්ඤ්ඤාන දෙතිස් කොටස් පරිග්‍රහ කරන්න.

3. තමා ඉදිරියේ හෝ ආසන්න තැනක සිටින කෙනකුගේ බහිද්ධා දෙතිස් කොටස් පැහැදිලි කරගන්න.

4. එම බහිද්ධා කොටස්වල අවධීක කොටස පරිග්‍රහ කරන්න. (පටික්කුල වශයෙන් මනසිකාර කරනු කැමති නම් එසේ කරන්න. නැති නම් අවධීකයම පරිග්‍රහ කරන්න.)

5. එම බහිද්ධා අවධීකයෙහි ඉතා සුදු තැනක් තෝරාගෙන හෝ සියල්ල සුදු අවධීකය සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන හෝ නැත්නම් හිස් කබලේ පිටුපස අරමුණු කොට හෝ “ඕදාන-ඕදාන” හෝ “සුදු-සුදු” යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න.

ඉදින් ඔබගේ චිත්ත ශක්තිය බලවත් වූ විට අප්ඤ්ඤාන අවධීකය පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාර පවත්වා ප්‍රඵම ධ්‍යානයට පත්ව එම අවධීකය ද සුදු පාටට පෙනෙන කල එම සුදු වර්ණය මත ද පරිකර්ම භාවනාව වැඩිය හැකිය. අප්ඤ්ඤාන කසිණ රූපය සමග අර්පණා ධ්‍යානයට ළඟාවිය නොහැකි නිසා බහිද්ධා අවධීක කොට්ඨාසයෙහි සුදුපාට අරමුණු කොට ඕදාන කසිණය දිගට භාවනා කළ යුතුව ඇත.

එසේ නොමැතිව බහිද්ධා අවධීක කොට්ඨාසයෙහි පමණක් ඕදාන කසිණයට යන්නේ නම් ඉහත විස්තර කළ ක්‍රමයට අනුව භාවනා කළ හැකිය. බහිද්ධා අවධීක කොට්ඨාසයන් පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීම වනාහි පටික්කුල මනසිකාර කම්මට්ඨානය වැඩිය හැකි වීම, අවධීක කොට්ඨාස තහවුරුවීම, ඒවා වඩාත් සුදට ප්‍රකට වීම යන මේ කරුණු තුන සඳහා වන්නේය. පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාරය නොපවත්වා ඕදාන කසිණයට කෙළින්ම යාමට කැමති නම් එසේ කළ හැකි වන්නේය. බහිද්ධා අවධීකයේ අඩුතරමින් හිස් කබලෙහි සුදු පාට අරමුණු කොට “ඕදාන-ඕදාන” හෝ “සුදු-සුදු” යැයි භාවනා කරණ විට එම සුදු වර්ණ අරමුණේ භාවනා සිත පැයක්-දෙකක් පමණ ශාන්තව පිහිටන ලෙසට උත්සාහ කරන්න.

ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන ආදී පෙර සමාධීන්හි උපනිශ්‍රය ශක්තිය ආදී ප්‍රාග්‍ය ශක්තින් මගින් කෙරෙන උපකාරවල බලපෑම ලබන යෝගාවචර ඔබගේ ඕදාන කසිණ භාවනා සිත සුදු වර්ණ අරමුණ මත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටිනු ඇත. එම සුදු වර්ණ අරමුණ මත පැයක්-දෙකක් පමණ භාවනා සිත ශාන්තව පිහිටන විට අස්ථික කොට්ඨාස සංඥාව ද දුරු වී සුදු පාට කසිණය පමණක්ම ඉතිරිවනු ඇත. මෙසේ පුළුන් මෙන් ඉතාම ප්‍රකටව පෙනෙන සුදු පැහැය උග්ගහ නිමිත්ත වේ. උදා තරුව මෙන් ඉතාමත් කාන්තිමත් වූ සුදු පාට කසිණ මණ්ඩල පටිභාග නිමිත්ත වන්නේය. උග්ගහ නිමිත්ත පහළ වී අධික නිමිත්ත සම්පූර්ණයෙන් සුදුපාට වීමට පෙර ඇත්තේ පරිකර්ම නිමිත්ත පමණක්ය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ මේ ශාසනයෙහි පෙර භවයන්හි වේවා, නැතිනම් පෙර බුද්ධ ශාසනවල භවයන්හි හෝ වේවා, පෙර කළ ඕදාන කසිණ පාරමී කුසල බලය ඇත්තකු වී සිටියේ නම්, සුදු පාට ඕදාන කසිණ මණ්ඩලයෙහි අධිකව උත්සාහ නොකරම උග්ගහ නිමිත්ත හෝ පටිභාග නිමිත්ත හෝ පහළ වූ කල්හි ඕදාන කසිණ මණ්ඩලයට එල්ල කොට “සුදු-සුදු” යැයි භාවනා කරණ විට එම ඕදාන කසිණය ද සදිසාව තෙක් ඉතා පහසුවෙන් පැතිරීයාම සිදුවන්නේය.

ඉදින් කසිණ මණ්ඩලය පැතිර නොයයි නම් එම කසිණ මණ්ඩලයම ඉතාම ප්‍රභාස්වර වන තෙක් “සුදු-සුදු” යැයි අරමුණු කොට මනසිකාර පවත්වන්න. සමාධිය ද දිගටම තහවුරු කරගන්න. ඉතාම ප්‍රභාස්වරව පටිභාග නිමිත්ත පහළ වූ විට එම පටිභාග නිමිත්තම අරමුණු කොට “සුදු-සුදු” යැයි දිගට මනසිකාර පවත්වා ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධියට පත්විය හැකිය. එහෙත් එය ශක්තිමත් නොවිය හැකිය. එනිසා පටිභාග නිමිත්ත සමාධි ශක්තිය කල් පවතින තත්වයට පත්කිරීම සඳහා කසිණ මණ්ඩලය පැතිරවිය යුතුය.

මෙසේ පතුරුවා ඕදාන කසිණ නිමිත්ත මත පැයක්-දෙකක් භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටන කල්හි සුදු පාට කසිණ මණ්ඩලය හාත්පසින් අඟලක පමණ පැතිරේවා! නැති නම් අඟල් දෙකක් පමණ පැතිරේවා! නැති නම් අඟල් තුනක් පමණ පැතිරේවා! නැතිනම් අඟල් හතරක් පමණ පැතිරේවා! වැඩේවා! යන මේ ලෙසට තමාගේ ඤාණානුභාව ශක්තිය පරික්ෂා කරමින් අඟලක්-දෙකක් ලෙසට කොටස් කොට අධිෂ්ඨාන කර පතුරුවන්න. අඟලක්-දෙකක් ලෙසට කොටස් නොකර කසිණ මණ්ඩලය නොපතුරුවනු මැනවි. ප්‍රමාණ කරමින්ම පතුරුවන්න. මෙසේ ප්‍රමාණ කරමින් අධිෂ්ඨාන කරණ කල්හි පැතිර වැඩුණු කසිණ මණ්ඩලය තරමක් සැලී යා හැකිය. එවිට කසිණ මණ්ඩලය තැන්පත් වනසේ “සුදු-සුදු” යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න. සමාධි ශක්තිය බලවත් වූ විට කසිණ මණ්ඩලය ශාන්තව තැන්පත් වීම

සිදුවන්නේය. මෙසේ තැන්පත් වූ විට ඉහත සඳහන් කළ ක්‍රමයට අනුව ප්‍රමාණ කරමින් අධීෂ්ඨාන කර පතුරුවන්න. ටිකෙන් ටික කසිණ මණ්ඩලය පැතිර ගිය කල්හි රියනක් පමණ පැතිරේවා! බඹයක් පමණ පැතිරේවා! යන ලෙසට පතුරුවන්න. මේ ක්‍රමයට කසිණ මණ්ඩලය දස දිගට ප්‍රමාණ කළ නොහැකි තරමට පතුරුවන්න. දස දිග කවර පැත්ත බැලුවත් බැලූ-බැලූ පැත්ත සුදු වන ලෙසට පතුරුවන්න. අප්කධිත්ත-බහිද්ධා යන දෙපැත්තෙහිම කිසිම සටහනක් නැතිව සුදුපාට පමණක් පිහිටා ඇති අවස්ථාවේ, එම සුදු පැහැති කසිණ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව ළං වී පිහිටන ලෙසටත්, කසිණ අරමුණ නොසැලෙන ලෙසටත් පැතිර වැඩුණු එම සුදු කසිණයේ එක තැනකට හරියට බිත්තියක එල්ලා ඇති හිස් වැස්මක් දෙස බලන්නාක් මෙන් භාවනා සිත යොදා “සුදු-සුදු” යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න. එම සුදු කසිණ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව පිහිටා සිටින විට සුදු කසිණය ද සැලෙන ගති නැතිව තැන්පත්ව ශාන්තවීම සිදුවනු ඇත. භාවනා සිත ද ශාන්ත වී කසිණය ද තැන්පත් වූ විට එම සුදු පැහැති කසිණයෙහි පැහැදිලි සුදු පාටක් හා විශේෂ දිලිසෙන බවකුත් ඇතිවෙයි. මෙය ඕදාත කසිණ මණ්ඩල නිමිත්ත වැඩීම සඳහා භාවනා කිරීමෙන් පසු නැවත පහළ වූ කසිණ පටිභාග නිමිත්ත වන්නේය. එම කසිණ පටිභාග නිමිත්ත මත පැයක්-දෙකක් පමණ භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටන ලෙසට “සුදු-සුදු” යැයි මනසිකාරය කරන්න. එම පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත නැවත-නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන විට ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින භාවනා සිතෙහි ධ්‍යානාංග පහ ඉතා ප්‍රකට වනු ඇත. එය ශක්තිමත් වීම ද වන්නේය.

ධ්‍යානාංග පහ

1. විතක්ක = සුදු පාට කසිණ පටිභාග නිමිත්ත මතට සිත නංවන ස්වභාවය.
2. විචාර = සුදු පාට කසිණ නිමිත්ත “සුදු-සුදු” යැයි නැවත නැවතත් නුවණින් සලකා බලන ස්වභාවය, විචාරීම.
3. පීඨි = සුදු පාට කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත ප්‍රමෝදයට පත්වන ස්වභාවය.
4. සුඛ = සුදු පාට කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි රසය සුවසේ විඳින ස්වභාවය.
5. ඒකග්ගතා = සුදු පාට කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණටම සිත බැස ගොස් ශාන්තව සිටීමේ ස්වභාවය, එකඟ බව, තහවුරු බව.

විතක්කාදී මේ එක-එකකට ධ්‍යානාංගයක් යැයි කියනු ලබන අතර එම ධ්‍යානාංග සමූහයට ධ්‍යාන යැයි කියනු ලැබේ. මේ ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධිය ද පඤ්ච වසීතා වශයෙන් අභ්‍යාස කරන්න. වශීතා පහ ප්‍රගුණකොට දක්‍ෂ බවට පැමිණි කල්හි ආනාපාන කථමස්ථානය සම්බන්ධයෙන් ලියා දැක්වූ ආකාරයට ද්විතීය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය, චතුර්ථ ධ්‍යානය යන මේවාට ද පිළිවෙළින් සම වදින්න.

චතුක්ක නය අනුව ධ්‍යාන හතර

1. විතක්ක, විචාර, පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත ප්‍රථම ධ්‍යානය.
2. පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත ද්විතීය ධ්‍යානය.
3. සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත තෘතීය ධ්‍යානය.
4. උපෙක්ඛා, ඒකග්ගතා සහිත චතුර්ථ ධ්‍යානය.

පඤ්චක නය අනුව ධ්‍යාන පහ

1. විතක්ක, විචාර, පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත ප්‍රථම ධ්‍යානය.
2. විචාර, පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත ද්විතීය ධ්‍යානය.
3. පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත තෘතීය ධ්‍යානය.
4. සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත චතුර්ථ, ධ්‍යානය.
5. උපෙක්ඛා, ඒකග්ගතා සහිත පඤ්චම ධ්‍යානය.

මේ පඤ්චක නය ක්‍රමයේදී විතක්ක, විචාර දෙක එකවරට එක බැගින් පහවන නිසා ධ්‍යාන වාර පහක් වෙයි. චතුක්ක නය ක්‍රමයේදී විතක්ක හා විචාර යන දෙකම එකවරට පහ කරණ නිසා ධ්‍යාන වාර හතරක් වෙයි. විමුක්තිය ලැබීමට සුදුසු වූ මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී වේදනෙය්‍ය සත්වයන්ගේ රූපියට-වර්තයන්ට අනුව ඤාණය මඳ පුද්ගලයන්හට පඤ්චක නය ක්‍රමයත්, ඤාණය තියුණු පුද්ගලයන්හට චතුක්ක නය ක්‍රමයත් වශයෙන් දේශනා කොට ඇත්තේය. මේවා රූපාවචර ධ්‍යානයෝය. එනිසා රූපාවචර භවයන් ලැබ ගැනුමට ශක්තිය ඇති ධ්‍යාන යැයි කියනු ලැබෙයි. මෙහිදී රූපාවචර භවයන් ලබාගැනීම අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කිරීමක්ම නොවන්නේය. හුදෙක් විපස්සනාවට පාදක වශයෙන් සලකා සමාධිය තහවුරු කිරීමක් ම වන්නේය.

පින්වත් ඔබට බහිද්ධා අට්ඨික කොට්ඨාසයක් අරමුණු කොට ඕදාත කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය ලබා ගන්නා තෙක් සාර්ථකව සමාධිය තහවුරු කරගත හැකි වූයේ නම් බහිද්ධා කෙස් වැනි තද කළු-දුඹුරු කොටස් අරමුණු කොට නීල කසිණය ද, බහිද්ධා මේද-මුත්‍ර වැනි කොටස් අරමුණු කොට කහ හෙවත් පීත කසිණය ද, බහිද්ධා රතු පාට ලේ වැනි කොටස් අරමුණු කොට ලෝහිත කසිණය ද, වඩා කැමැති පරිදි භාවනා කිරීමෙන් චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය තෙක් වැඩිය හැකිය. සාර්ථක වූ විට බාහිර අවිඤ්ඤාණක

ලෝකයෙහි ඇත්තා වූ සුදු වස්ත්‍ර, වර්ණ මැණික්, පිපුණු මල් වැනි දේ අරමුණු කොට ද එම වර්ණ කසිණයන් වැඩිය හැකිය.

1. නිල් කටරොලු යනාදී මල් නීල කසිණය වඩනු මැනවයි ආරාධනා කරන්නා සේය.

2. අලුත් අවුරුද්දේ බක් මහේ මලින් හා කැකුළුවලින් පිරුණු ගම්මාළු, ඇහැළ මල් යනාදිය පිත කසිණය වැඩීමට සෑදී පැහැදී සිටින්නා සේය.

3. රතු පාට වද මල් හා රතු රෝස මල් ද, රතු වර්ණ ලෝහිත කසිණ වැඩීමේ අපේක්ෂාවෙන් සිටින්නා සේය.

4. මලින්-කැකුළින් ගැවැසී ගත් සුදු අරලිය, ඇවරිය ආදී මල් ද ඕදාත කසිණය වැඩීමට ඉතාමත්ම තැන්පත්ව ශාන්තව සෑදී සිටින්නා සේය.

පින්වත් ඔබගේ ශක්තිය වැඩේවායි දකින-දකින සවිඤ්ඤාණක, අවිඤ්ඤාණක වස්තූන් සමථ-විපස්සනා භාවනා සිත් පහළ කරවනු පිණිස ආරම්භය ප්‍රත්‍ය ශක්තියෙන් සහයෝගය ප්‍රදානය කරමින් සිටින්නා සේය.

හවාංගයට වැටී සිටින ආකාරය

මේ තාක් ආනාපාන, අට්ඨික සහ ඕදාත කසිණ යන කර්මස්ථානයන් පිළිබඳ අර්පණා ධ්‍යානයන්ට පත්වන තෙක් භාවනා වශයෙන් වඩන ආකාරය සංක්ෂිප්ත ලෙස ලියා දක්වන්නට යෙදුනි. එම සමාධීන්හි උපචාර හා අර්පණා වශයෙන් සමාධි වර්ග දෙකක් ඇත්තේය. අර්පණා ධ්‍යානයට සමීපව ඇත්තේ උපචාර සමාධියයි. අර්පණා ධ්‍යාන මොහොතේ පහළ වී ඇති සමාධිය අර්පණා සමාධියයි. උපචාර සමාධිය අවස්ථාවේදී සිත හවාංගයට පත්වීමට ඉඩ ඇති ආකාරය සම්බන්ධව විශුද්ධි මාර්ගයෙහි මෙසේ අවධානය යොමු කරවයි.

සමාධිය වනාහි උපචාරය-අර්පණා යැයි දෙයාකාරය. භාවනා සිත උපචාර සමාධියට පත්ව ඇති මොහොතෙහි ඇති උපචාර භූමිය ද අර්පණා සමාධියට පත්ව ඇති මොහොතෙහි ඇති වූ පටිලාභ භූමිය ද යන මේ දෙයාකාර වූ භූමීන්හි දෙයාකාරයක් අනුව තැන්පත්ව තහවුරු වී පැවතිය හැකිය. [වී. ම. 93]

මේ ක්‍රම දෙක තුළ, උපචාර භූමියෙහි නිවරණයන් දුරින්ම දුරැකිරීම නිසා නිවරණ යටපත් වීමෙන් භාවනා සිත සමථ අරමුණෙහි මනාව තැන්පත් විය හැකිය. පටිලාභ භූමිය තුළ වනාහි ධ්‍යානාංග පහ ශක්තිය අතින් ප්‍රකට

ලෙස සම්පූර්ණ වීම අනුව භාවනා සිත සමඟ අරමුණෙහි (ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත යනාදි සමඟ අරමුණුවල) මනාව තහවුරුව පැවතිය හැකිය.

[වි. ම. 93-94]

මේ සමාධි දෙක තුළ ඇති ගුණ විශේෂයන් සඳහා හේතු මෙලෙසය. උපචාර සමාධි අවස්ථාවෙහි ධ්‍යානාංග ශක්තිමත්ව ප්‍රකටවීම සිදු නොවන්නේය. භාවනා ශක්තිය පරිපූර්ණ තත්වයකට පත් නොවී ධ්‍යානාංග බලවත් නොවීම මෙයට හේතුවයි. මේ ගැන සැසඳීමට ලොකික උපමාවක් දක්වතොත්, තවම ළදරු වියේ පසුවන යන්තමට නැගිටින කුඩා දරුවකු අත දී ඔසවනු ලැබුවහොත් නැගිට සිටින්නේ නමුත් නැවත නැවතත් බිම ඇද වැටීමට හැකි සේය. [වි. ම. 94]

"එවමෙව උපචාරෙ උප්පනෙන විතතං කාලෙන නිමිත්තමාරමමණං කරොති, කාලෙන භවඛණමොකරති." [වි. ම. 94]

මේ උපමාවට අනුව, උපචාර සමාධිය පහළ විය හැකි භාවනා සිත වරක සමඟ නිමිත්ත , පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කරයි. වරෙක සිත භවංගයට වැටීමට ඉඩ තිබේ. නැවත නැවතත් භවංගයට වැටී සිටීමට ද හැකිය.

[වි. ම. 94]

එහෙත් අර්පණා ධ්‍යාන සමාධි අවස්ථාවේ වනාහි ධ්‍යානාංගයන් පහළ කරන්නා වූ ශක්තිය පරිපූර්ණ වන්නේය. එම ධ්‍යානාංග ශක්තිය පරිපූර්ණ වීම හේතු කොටගෙන බලවත් කාය බල ඇති පුරුෂයකුට මුළු දවසම සිටගෙන සිටීමට හැකිවන්නා සේ අර්පණා ධ්‍යාන සමාධිය පහළවීමේදී භවංග සිත මතු වීමට ඇති අවස්ථාව එකවරම කපා දැමීමෙන් (මනෝද්වාරාවච්ඡන්‍යය වරක් පහළවීමෙන් පූර්ණ රාත්‍රියක් වුව ද මුළු දිවා කාලයක් වුව ද දිගට මෙම අර්පණා සමාධියෙහි පිහිටා සිටීමට හැකිය). අර්පණා කුසල ජවන හෙවත් ධ්‍යාන ජවන විත්ත සන්තතියේ ශක්තියෙන්ම දිගටම පැවතීමට හැකිය. මුළු දවසම වුව ද ධ්‍යානයට සම වැදී සිටිය හැකිය. මේ වනාහි සමාධි දෙවර්ගයෙහි වෙනස පෙන්වා දීමයි.

සැලකිය යුත්තක්

යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉහත සඳහන් උපචාර ධ්‍යානය හා අර්පණා ධ්‍යානය යන දෙකෙන් එකක් විපස්සනාවට පාදක කොට, පදනම වශයෙන් ශක්තිය ප්‍රමිතියට අනුකූලව බලවත් වූ විට රූප කලාප පෙනෙන්නට පටන් ගනී. එම රූප කලාප විග්‍රහ කොට රූප කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත සතර සමඟ උපාදාය රූපයන් එකින් එක ඤාණයෙන් වෙන් කොට, ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධ්‍යාන ක්‍රමයට අනුව පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මේ

දක්වා පරිග්‍රහ කළ හැකි තත්වයට පත් වූ විට රූප පරිච්ඡේද ඥාණය (රූප පරිග්‍රහ ඥානය) ට පත්වීම සිදුවන්නේය. එම අවස්ථාවේදී නියම රූප පරමාර්ථ ධාතු සාරය සම්මා දිට්ඨි ඥාණය තුළින් ස්වකීය වශයෙන් විනිවිද දක්නා ලද්දේ වේ.

තව දුරටත්, නාම ධර්මයන් වීථි මුක්ත සිත් වශයෙන් ද වීථි සිත් වශයෙන් ද පහළවීම ධර්මතාවයක් වන්නේය. චිත්තක්‍ෂණයක් පාසාම චිත්ත-වෛතසිකයෝ එක්ව පහළ වෙත්. එම චිත්තක්‍ෂණ එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති චිත්ත-වෛතසික ධර්ම සමූහයට අරූප කලාප (=නාම කලාප) යැයි [මහා ටී. (බු) 2/235] ව්‍යවහාර කෙරෙයි. එම නාම කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ (ඒවාට ස්වකීය වශයෙන් ඇත්තා වූ) පරමාර්ථ ධාතුන්හි ලක්ඛණ-රස-පච්චුපට්ඨාන-පද්ධිතයන් ද ඥාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගත යුතුය. පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මේ දක්වා පරිග්‍රහ කළ හැකි තත්වයට පත් වූ විට නාම පරිච්ඡේද ඥාණය (අරූප පරිග්‍රහ ඥානය) ට පත්වූවා වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි නියම නාම පරමාර්ථ ධාතු සාරය සම්මා දිට්ඨි ඥාණය තුළින් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැකීම සිදුවන්නේය. (මෙහිදී වනාහි චිත්තක්‍ෂණයක් සාමාන්‍ය වශයෙන් ගෙන දක්වන ලදී.)

යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් විදර්ශනා භාවනාවක් වැඩිමට උත්සාහ කරන්නේ නුමුදු රූප කලාප - නාම කලාප තරම්වත් නොදන්නේ නම් නියම රූප පරමාර්ථයන්, නියම නාම පරමාර්ථයන් ගැන නොදන්නේ වන්නේමය. නාම-රූප පරිච්ඡේදය තරමටවත් ළඟා නොවූයේ වන්නේය.

තවදුරටත්, අතීත-අනාගත වශයෙන් ද භාවනා නොකිරීම නිසා අතීත රූප-නාම නියම පරමාර්ථයන් ද අනාගත රූප-නාම නියම පරමාර්ථයන් ද සම්පූර්ණයෙන් නොදන්නා බැවින් අතීත හේතු ධර්ම නිසා පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම ඇති වීම හා පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහළවන අයුරු ද පව්වක්ඛ ඥාණයෙන් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමානව තවම නොදන්නේ වන්නේය. මෙසේ නොදන්නේ නම් පච්චය පරිග්‍රහ ඥාණය ද නොලැබුණේ වන්නේය.

මෙලෙස නියම නාමරූප පරිච්ඡේද ඥාණය හා නියම පච්චය පරිග්‍රහ ඥාණය තරමටවත් සමීප නොවූ යෝගාවචර පුද්ගල කෙනෙකුගේ සන්තානයේ නියම විපස්සනාව ක්‍රමානුකූලව පහළවීමක් සිදුවීම අහසට පොළොව මෙන් ඇත ය. නියම විපස්සනා ඥාණ තරමටවත් පහළ නොවීම නිසා නියම පරමාර්ථ ආර්යය සත්‍ය වන්නා වූ ආර්යය මාර්ග ඥානය, ආර්යය ඵල ඥානය, නිර්වාණය යන මේවා බොහෝ දුරස්ථ වන්නේය. හේතුව වනාහි මෙලෙස වන්නේය.

“පුබ්බෙ බො සුසීම ධම්මට්ඨිති ඤාණං, පච්ඡා නිබ්බාණෙ ඤාණං”

[සං. නි. 2/194]

“සුසීමයෙනි, (සංස්කාර ධර්මයන් අනිත්‍ය වශයෙන්, දුක්ඛ වශයෙන්, අනාත්ම වශයෙන් හොඳින් වටහා ගන්නා) ධම්මට්ඨිති නම් වූ විපස්සනා ඤාණය පළමුව පහළ වන්නේය. නිරෝධ සත්‍යය හෙවත් නිව්වාණ ධර්මය අරමුණු කොට පහළ වන ආර්යය මාර්ගී ඥානය පසුව පහළ වේ.”

[සං. නි. 2/194]

නිර්වාණය අරමුණු කොට පහළ වන ආර්යය මාර්ග ඥානය ධ්‍යාන අභිඥාවන්ගේ හේතුවෙන් පහළ වන්නකැයි සුසීම ස්වාමීන් වහන්සේ වරදවා සිතන බැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙටියෙන් වදළ පිළිතුර ඉහත දැක්වේ. මේ දේශනාවට අනුව, ආර්යය මාර්ග ඤාණය ධ්‍යාන අභිඥාවන්ගේ හේතුවෙන් පහළ වන්නක් නොවෙයි; විපස්සනා ඤාණයන්ගේ හේතුවෙන් පහළ වන ඵලයක් වන්නේය; විපස්සනා ඤාණයන්ගේ කෙළවර පහළවිය හැකි ධර්මයක් වන්නේය; නියම සත්‍ය විපස්සනා ඤාණයන්ගේ බලවත් වූ උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍ය ශක්තිය අනුපූර්වයෙන් උපකාර කිරීමෙන්ම විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාව අවසානයේ පහළ විය හැකි ධර්මයක් වන්නේය.

එනිසා නියම සත්‍ය විපස්සනා ඤාණය තවම නොලැබූ යෝගාවචරයා වනාහි නිවනට පිවිසීමට අවසර පත්‍ර නොලැබූ කෙනෙක්ම වන්නේය. ස්ථීර නැති ඉතා දුර තැනක නැවතී සිටින්නෙක් වන්නේය. මෙසේ ආර්යය මාර්ග ඤාණ, ඵල ඤාණ, නිර්වාණ යන මේවායින් ඉතා බැහැර වූ තැනක තතර වී සිටින යෝගාවචරයකු භාවනාවකට සිත යෙදීම අනුව සමාධි බලය මද වශයෙන් ශක්තිමත්ව පැමිණි කළ උපචාර සමාධි ප්‍රදේශයට යන්තමින් පැමිණි කළ, එසේ නැතිනම් උපචාර සමාධි ප්‍රදේශය හා සමාන ප්‍රදේශයකට පැමිණි කළ, ඉහත සඳහන් කළ විසුද්ධි මග්ග අටුවා කථාව මඟින් (වි. ම. 94) සැලකිල්ලට යොමු කළ ලෙසට භවාංගයට සිත නැවත නැවත වැටීමට ඉඩ ඇත්තේය.

මෙලෙස භවාංගයට නැවත-නැවතත් වැටීම අනුව යෝගාවචර පුද්ගලයා තමාට මොනවත්ම නොදැනේ යැයි කිව හැකිය. අරමුණ ද මනසිකාරය පවත්වන සිත ද යන දෙකම තතර වූනා යැයි ද කීමට හැකිය. මෙලෙස සිදුවීම නිසාම නිවනට වර්තමාන වශයෙන් පත්වී යැයි විශ්වාස කිරීමට ද ඉඩ තිබේ. සත්‍යය නම් සිත භවාංගයට වැටී සිටීමයි. නියම රූප පරමාර්ථ - නාම පරමාර්ථ තරම්වත් නොදැනීම නිසා විපස්සනා ඤාණ නියම ලෙස පහළ වී නැති බැවින් මෙසේ සිදු වන්නේය.

මෙසේ හවංගයට වැටී, යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ කිසිවක් නොදැනේ යැයි කියන අවස්ථාවේදී එම හවංග සිත පවිච්ඡ්‍යාපන්න අරමුණු කිසිවක් අරමුණු වශයෙන් නොගෙන, පෙර හවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි ජවන සිත් අරමුණු වශයෙන් ගත් කමීය, කමී නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන අතරින් එක් අරමුණක් අරමුණු කොටගෙන දැනගෙන සිටී. හවංග සිත අතීත හවයෙහි මරණාසන්න ජවනයේදී ගත් අරමුණම අරමුණු කරමින් සිටී යන මේ කාරණය, පෙර හවයෙහි මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ ක්‍රමානුකූලව මනසිකාරයට නැංවීමට හැකි වූද, අතීත හේතු ධර්ම හේතුවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න එල ධර්ම පහළවීම ක්‍රමානුකූලව ඇත්ත ඇති සැටියෙන් මනසිකාරයට නැංවීමට හැකි වූද පච්චය පරිග්ගහ ඤාණය මගින් දැක-දැන ගනිමින් සිටින්නා වූද, යෝගාවචර පුද්ගලයාටම විෂය වන්නේය; අතීත හවයෙහි මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ භාවනා කොට නොදැක්කා වූද නොදැක්ක හැකි වූද පුද්ගලයාගේ හෝ අතීත හේතු ධර්ම හේතුවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න එල ධර්ම පහළවීම ගැන භාවනා නොකළ, භාවනා නොකළ හැකි පුද්ගලයාගේ විෂය නොවන්නේය. එනිසා ඔවුහු කිසිවක් නොදැනේ යැයි කියමින් සිටින්නාහ. එහෙත් අභිධර්ම පොත්වල මෙසේ දැක්වේ.

“චතුභුමකච්ඡිනඤ්ඤි නො විජානනලකඛණං නාම නඤ්ඤි, සඛ්ඛං විජානනලකඛණමෙව” [ධ. අ. 119]

“(කාම, රූප, අරූප, ලෝකෝත්තර යන) සතර භූමීන්හි පහළවන සිත් සියල්ල අතර අරමුණ දැන ගැනීමෙන් (විජානන ලකඛණයෙන්) තොර සිත් කිසිත් නැත. සියලුම සිත් අරමුණු දැන ගැනීම ස්වභාව කොට ඇත්තේය.”

එනිසා හවංග සිත ද අතීත හවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මරණාසන්න ජවනය ගත් කමීය, කමී නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන අතරින් එක් අරමුණක්වත් දැන ගැනීම වන්නේමය. කිසිවක් නොදන්නා සිතක් නොවන්නේය. තව දුරටත්, මනසිකාරයට ලක්වන අරමුණත් භාවනා සිතත් නිරුද්ධවී යාම සම්බන්ධයෙන් පහත සඳහන් කාරණය ගැන ද සැලකිලිමත් විය යුතුය.

“කසමා සමාපජ්ජන්ති: සඛ්ඛාරානං පචන්තිහෙදෙ උකකණ්ඨිචා දිට්ඨොව ධමෙම අච්ඡිනකා හුච්චා නිරොධං නිඛානං පච්චා සුඛං විහරිසසාමා’ති සමාපජ්ජන්ති” [වි. ම. 529]

කුමක් නිසා නිරෝධ සමාපත්තියට සමවැදීම වන්නේදැයි කිවහොත් ලොකික අෂ්ඨ සමාපත්තිලාභී අනාගාමී හෝ රහත් හෝ බවට පත් උතුමන්

වහන්සේලා රූප-නාම හේතුපල සංඛාර ධර්මයන්හි ඇතිවීම හා නැතිවීම මත කළකිරී, වර්තමාන වශයෙන් ස්වසන්නානයෙහි චිත්ත-වෛතසිකයන් නොමැතිව චිත්ත, වෛතසික, චිත්තජ රූප යන මේ සියල්ල ගෙවී යාම නම් වූ අනුපාදිසේස නිර්වාණ ධාතුවට පැමිණ සිටින්නා සේ සුඛයෙන් වෙසෙමි'යි අදිටන් කොට නිරෝධ සමාපත්තියට සම වදින්නාහ. [වී. ම. 529]

මේ අටුවාවෙහි පැහැදිලි කොට දක්වා ඇති අයුරින්, භාවනා කරණ චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ නිරෝධ වීම යනු නිරෝධ සමාපත්තිය හා සම්බන්ධ ක්ෂේත්‍රයක් වේ. නිරෝධ සමාපත්ති නම් වූ සමාපත්තිය ද රූපාවචර සමාපත්ති හතර හා අරූපාවචර ධ්‍යාන සමාධි හතර යන සමාපත්ති අට සහිත අනාගාමී හා රහත් බවට පත් උතුමන්හටම සම්බන්ධ භූමියක් වන්නේය. මක් නිසාද යත්, සමථ-විපස්සනාවන්හි ශක්තියෙන් යුගතද්ධ ක්‍රමය මගින් එම ධ්‍යාන සමාපත්තීන් උත්සාහයෙන් භාවනා කොට ලබා ගැනීමට හැකියාව ලත් විටම, නිරෝධ සමාපත්තියට සම වැදීමට පෙරාතුව කළ යුතු පූර්ව කෘත්‍ය සතර සපුරාගත් අනාගාමී හෝ රහත් උතුමන්ගේ සන්නානයෙහි පමණක් නේවසඤ්ඤා-නාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියට සම වැදීමෙන් පසුව නිරෝධ සමාපත්තිය පහළ විය හැකි බැවිනි. [වී. ම. 529-533]

නිරෝධ සමාපත්තියට සම වැදීමට කැමති අනාගාමී හෝ රහත් උතුමන් පළමුව ප්‍රථම ධ්‍යානයට සම වැදී එයින් නැගිට එම ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළ යුතුය. අනතුරුව ද්විතීය ධ්‍යානයට තව දුරටත් සම වැදී ඉන් නැගී එහි නාම ධර්මයන් ද ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා කළ යුතුය. මෙලෙස විඤ්ඤාණඤ්චායතනය දක්වා ධ්‍යාන වඩා ඒවායේ නාම ධර්මයන් විපස්සනා කළ පසු ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ධ්‍යානයට සම වැදිය යුතුය. එම ධ්‍යානයෙන් නැගී සිට.

1. තම කය හා සම්බන්ධ නැති බාහිර වූ සේනාසන සිවුරු පිරිකර නොනැසී යනු පිණිස අධිෂ්ඨාන කිරීම.[නානාබදධඅවිකොපන]
2. සංඝයාගේ අපේක්ෂාවන් පිළිබඳව ආචර්ජනය (සංඝයාගේ අවශ්‍යතාවයන්-සංඝ කටයුතු, සංඝ කර්මයන් ඇත්නම් නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටීමට ඉටා ගැනීම.)[සඤ්ඤාපතිමානන]
3. සබ්බඤ්ඤා සම්මා සම්බුද්ධ රාජෝත්තමයාණන් වහන්සේගේ කැඳවීමක් පිළිබඳ ආචර්ජනය (භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සිකපද පැණවීම ආදී හේතුවක් ඇති විට නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටීමට අදිටන් කිරීම. [සඤ්ඤාපතිමානන])

4. තමාගේ ජීවිතින්දිය ඉතිරිව ඇති කාල ප්‍රමාණය සලකා බැලීම (තමාගේ ආයු සංස්කාරය ගෙවී යන කාලය සලකා බලා ආයු සංස්කාරය ගෙවී යාමට කලින් නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටීමට අධිෂ්ඨාන කිරීම) [අද්ධානපරිච්ඡේද]

යන මේ පූර්ව කෘත්‍යයන් කොට නිමවා නේවසඤ්ඤා-නාසඤ්ඤායතන ධ්‍යානයට සම වැදිය යුතුය. මේ සමවතෙහි ජවන වරක් හෝ දෙවරක් පහළවීමෙන් පසු නිරෝධ සමාපත්තියට පත්වන්නේය. [වි. ම. 530] මේ නිසා චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ නිරෝධය නම් වූ නිරෝධ සමාපත්තිය අෂ්ට සමාපත්තිය ලැබූ අනාගාමී හෝ රහත් උතුමන්ගේ භූමියක් යැයි කියනු ලැබේ. සමාපත්ති අටම නොලැබූ අනාගාමී ද නොවූ පින්වත් ඔබ එම නිරෝධ සමාපත්තියට ඉතාම ඇතින් සිටින්නේය.

තව දුරටත්, නියම රූප නාම ධර්මයන් පරමාර්ථ වශයෙන් නොදකින නිසා නියම නිවැරදි විපස්සනාවකට පත්නොවූ යෝගාවචරයකුට එම කිසිවක් නොදැනෙනවා යැයි කියන ස්වභාවයට එල සමාපත්ති යැයි කීම සත්‍ය නොවන්නේය. එල සමාපත්තිය යනු, ඇතිවීම-නැතිවීම ප්‍රකටව ඇති රූප-නාම, හේතු-එල සංස්කාර ධර්මයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම යන දෙකෙන් තොර අසංඛත ධාතුව නම් වූ ශාන්ත සුන්දර නිර්වාණ ධර්මය අරමුණු කරන්නා වූ එල ජවන චිත්ත ප්‍රවාහය බොහෝ වාරයක් නැවත -නැවතත් පහළවීම් ස්වභාවයයි. මෙහිලා දත යුත්ත නම්, අරමුණු වශයෙන් සංස්කාර ධර්මයන්හි නිරෝධය, ඇතිවීම-නැතිවීම් දෙකෙහි නැතිවී යාම හෙවත් අසංඛත ධාතු සංඛ්‍යාත උතුම් නිර්වාණ ධාතුවෙහි පැවැත්මයි. එම ශාන්ත වූ නිර්වාණය වනාහි අරමුණු කළ හැකි වූ ආරම්භණික ධර්ම ගණයට අයත් වේ. ඇතිවීම-නැතිවීම් දෙකෙන් තොර අසංඛත ධාතු නිර්වාණ ධර්මය අරමුණු කරමින් පහළ වන එල ජවන චිත්තස්පාද හෙවත් එල ජවන චිත්ත-වෛතසික සන්තතිය ප්‍රකටව පවතින්නේය. මෙය භාවනා සිත තතර වන්නා වූ සමාපත්ති වර්ගයක් නොවන්නේය.

එසේ නමුත් එල සමාපත්ති වනාහි සෝකාපන්නයාගේ පටන් සියලු ආර්යය උතුමන්ටම අදාළ භූමින් වන්නේය. සෑම ආර්යයන් වහන්සේ නමක්ම ආර්යය සත්‍ය සතර දැන සිටීම ධර්මතාවයක්ම වන්නේය. ආර්යය සත්‍ය සතර නොදැන සංසාර වට්ට දුක්ඛය නිම නොවන බව බුදුරජාණන් වහන්සේ සංයුක්ත නිකායේ (5-ii/314) කුටාගාර සූත්‍රයෙහි ලා දේශනා කොට වදාළ සේක.

“තප් පුරිමානි දො සචානි වට්ටං, පච්ඡිමානි විවට්ටං. තෙසු හික්ඛුනො වට්ටෙ කම්මධ්මානාහිනිචෙසො හොති, විවට්ටෙ තප්ථි අහිනිචෙසො” [විභ. අ. 80]

“මේ සත්‍ය සතර තුළ දුඃඛ සත්‍යය හා සමුදය සත්‍යය යන දෙක වට්ට සත්‍යයෝ වෙත්. නිරෝධ සත්‍යය හා මාර්ග සත්‍යය යන දෙක විවට්ට සත්‍ය නම් වෙත්. මේවායින් යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ වට්ට සත්‍ය දෙක විපස්සනා භාවනා කර්මස්ථාන වශයෙන් මනසිකාරයට නංවයි. විවට්ට සත්‍යයන් දෙක විපස්සනා භාවනා වශයෙන් මනසිකාරයට නොනංවයි.”

[විභ. අ. 80]

මේ අටුවාවෙහි පැහැදිලි කොට ඇති පරිදි යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා භාවනා කම්ස්ථානය වඩන කල, දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන ධර්මයන් ප්‍රථමයෙන් සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක ගනු පිණිස උත්සාහ කළ යුතුය. දුඃඛ සත්‍යය යනු *බන්ධක-වග්ග සංයුක්ත පාලියෙහි* බන්ධ සූත්‍රය [සං. නි. 3/84], *අනිධම් විභංග පාලිය* [වි. ප. 1] යනාදී තැන්හි දේශනා කොට ඇති පරිදි අතීත, අනාගත, පච්චුප්පත්ත, අප්ඤ්ඤා, බහිද්ධා, ඕළාරක, සුඛුම, හීන, ප්‍රණීත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයට බෙදා ඇති උපාදානස්කන්ධ පහම වෙයි. සමුදය සත්‍යය යන්න ද ඉහත පැහැදිලි කොට දැක්වූ පරිදි, අවිජ්ජා, තණ්හා හා උපාදාන යන හේතූන් විසින් පිරිවරන ලද්දා වූ සංස්කාර හා කර්ම වෙයි. එනිසා යෝගාවචර පුද්ගලයා,

1. දුඃඛ සත්‍යය සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් තත්වාකාරයෙන් දැනගැනීම.
2. සමුදය සත්‍යය සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් තත්වාකාරයෙන් දැන ගැනීම.
3. සමුදය සත්‍යය හේතුවෙන් දුඃඛ සත්‍යය පහළ වීම සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් තත්වාකාරයෙන් දැන ගැනීම.

යන සම්මා දිට්ඨි ඤාණයන් ලබාගැනීම සඳහා අතීතය හා අනාගතය අත් නොහැරම මනසිකාරයට නැංවිය යුතු වන්නේය. දුඃඛ සත්‍යයට පච්චුප්පත්ත පඤ්චස්කන්ධය පමණක් නොව අතීත-අනාගත පංචස්කන්ධයන් ද අඩංගු විය යුතුය. තවදුරටත් අඩංගු විය යුතු දෑ වශයෙන් ගැනෙන අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන අතීත හේතු පහ අතීත පඤ්චස්කන්ධයන්හි කොටසක්ම වන්නේය. අතීත හේතු ධර්ම නිසා පහළ වූ විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන පච්චුප්පත්ත එල ධර්ම පහ දුඃඛ සත්‍යයෙහි පච්චුප්පත්ත කොටස් වන්නේය.

පව්වුප්පන්නයේ පිහිටා ඇති අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංස්කාර, කම් යන හේතු ධර්ම පහ සමුදය සත්‍යය යැයි කියන තැන පව්වුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයේ කොටසක් වෙයි. තවදුරටත් පව්වුප්පන්න හේතු ධර්ම නිසා පසු අනාගතයෙහි ප්‍රකට වන්නා වූ විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා නම් වූ අනාගත ඵල ධර්ම පහ යන දුඃඛ සත්‍ය ධර්මයන් ද අනාගත පඤ්චස්කන්ධ කොටසක්ම වෙයි. අතීත-අනාගත ක්‍රියාවලියන් ද මේ ක්‍රමයට වටහාගත හැකිය. සමුදය සත්‍යය තත්වාකාරයෙන් වටහා ගැනීම සහ සමුදය සත්‍යය නිසා දුඃඛ සත්‍යය ඇතිවීම තත්වාකාරයෙන් වටහා ගැනීම සඳහා ද අතීත-අනාගත ස්කන්ධයන් අත නොහැර පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේමය.

එම දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට, ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් පිරිසිදු ගැනීමට, පරමාර්ථ ස්වභාවය උතුම් ඤාණයට ලක් කරගත් විට පරමාර්ථ එකින් එක හේතු-ඵලයන් වශයෙන් සම්බන්ධ වන ස්වභාවය සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක ගැනීම සිදුවන්නේය. අතීත-අනාගත-වර්තමාන යන කාලත්‍රයෙහි ඇති හේතු ධර්ම සම්බන්ධය වන සමුදය සත්‍යය ද ඵල ධර්ම සම්බන්ධයක් වූ දුඃඛ සත්‍යය ද පරිග්‍රහ කළ හැකි විට, ඤාණයෙන් පිරිසිදු දැනගත් විට, එම දුඃඛ සත්‍යය - සමුදය සත්‍ය ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයට නගමින් අඛණ්ඩව විපස්සනා කළ යුතුව ඇත. එලෙසම වටිට සත්‍යය නම් වූ දුඃඛ සත්‍ය ධර්මය, සමුදය සත්‍ය ධර්මය යන මේවා සාර්ථකව අඛණ්ඩව විපස්සනා භාවනාවට නැංවීමෙන්ම, විපස්සනා ඤාණයන්ගේ අවසානයේ ආයඪී මාථී-ආයඪී ඵල ඥානයන්ට නිරෝධ සත්‍යය හෙවත් උතුම් නිර්වාණ ධර්මය අරමුණ වශයෙන් ඉදිරිපත්වීම සිදුවන්නේය. එම ආයඪී මාර්ග ඤාණයන් සමඟ එකට මිශ්‍රව සිටින ආයඪී අෂ්ටාංගික මාර්ගය, මාර්ග සත්‍යය වන්නේය. එම ආයඪී මාථී ඤාණයන්ට අරමුණ වන්නා වූ අසංඛත ධාතු නිව්වාණ ධර්මයම නිරෝධ සත්‍යය වන්නේය. එම සත්‍ය සතර සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක ගත් විට පමණක් ආයඪී තත්වයට පත්විය හැකිය. එලෙස උතුම් ආයඪීයන් වහන්සේ නමක් බවට පත්වීමෙන් පසු ඵල සමාපත්තියට සම වැදීමට හැකිය. පින්වත් ඔබ පහත සඳහන් පාඨය කියවා බලන්න.

“එලසමාපනතඪීකෙන හි අරියසාවකෙන රහොගතෙන පතිසලලීනෙන උදයඛඛයාදිවසෙන සඛ්ඛාරා විපසසිතඛඛා. තසස පවතනානුපුඛඛවිපසසනසස සඛ්ඛාරාරමණගොනුභුඤාණානනතර-එලසමාපනතිවසෙන නිරොධෙ විතතං අපොති. එලසමාපනති-නිනනතාය වෙඪඪ සෙකඛසසාපි එලමෙව උප්පජ්ජති, න මගො” [වි. ම. 526]

එල සමාපත්තියට සම වැදීමට කැමති ආයඪී ශ්‍රාවක තෙමේ නිසංසල ශාන්ත තැනකට පැමිණ විවිධ අරමුණුවලින් වෙන්ව තනිව වාසය

කරමින් උදයබ්බය, භංග, භයතුපට්ඨාන ඤාණයන් ආදී කොට ඇත්තා වූ නව වැදෑරුම් විපස්සනා ඤාණයන්හි ශක්තියෙන් දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන සංඛාර ධර්මයන් එක-එකක් වශයෙන් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් සාර්ථකව අඛණ්ඩව විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතු වේ. උදයබ්බය ඤාණ, භංග ඤාණ ආදී කොට අනුපිළිවෙලින් පහළවන විපස්සනා ඤාණ ඇත්තා වූ එම ආයඪී ශ්‍රාවකයාගේ සන්තානයේ සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් අරමුණු ඇත්තා වූ, වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත්, සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිත්‍ය ස්වභාවය, නැතිනම් දුඃඛ ස්වභාවය, නැතිනම් අනාත්ම ස්වභාවය වශයෙන් අරමුණු ඇත්තා වූ, චෝදාන යැයි කිව යුතු වූ ගෝත්‍රභූ ඤාණයෙහි අවසානයේ අතරක් නොතබා පහළ වන ඵල සමචන වශයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වූ උතුම් නිවන් දහම නමැති අරමුණ පහළ වේ. මෙම ඵල සමාපත්තියට සමචැදුනු යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ඵල සමාපත්තියට නැඹුරු අවධානය ඇති නිසා (ශෛක්‍ෂ ආයඪී උතුමන්ගේ සන්තානයෙහි ද) ආයඪී ඵල ජවනයෝම පහළ වන්නාහ. ආයඪී මාර්ගය පහළ විය නොහැක්කේය.

[වි. ම. 526]

ආයඪී මාර්ග ඥානයන්ට පැමිණීමට කලින් ඇති ගෝත්‍රභූ ඤාණය නිර්වාණය අරමුණු කළ ආකාරයට මෙම ඵල සමාපත්ති අවස්ථාවේ ආයඪී මාර්ගයට පෙරාතුව ඇත්තා වූ චෝදනා යැයි නම් කළ යුතු වූ ගෝත්‍රභූ ඤාණය කුමක් නිසා නිර්වාණය අරමුණු නොකරන්නේ ද? යන මේ ප්‍රශ්නය සැලකිය යුතුය.

පිළිතුර මෙසේය: ආයඪී ඵල ධර්මයෝ වනාහි සංසාර වට්ටයෙන් මිදීම සදහා නෛයඪීක ධර්මයෝ නොවන්නාහ. (ආයඪී මාර්ගයෙහි ඵලයක් පමණක් වන්නේය.) ආයඪී මාර්ග ධර්මයෝම සංසාර වට්ටයෙන් ගැලවීම සදහා වූ නිසාම නෛයඪීක ධර්මයෝ වන්නාහ.

එනිසා ඵල සමාපත්තිය යනු නියම පරමාර්ථ සත්‍යය වූ දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන සංස්කාර ධර්මයන් උදයබ්බය ඤාණය ආදී ඤාණ පරම්පරාව අනුව ත්‍රිලක්‍ෂණයට නැංවීම වශයෙන් අඛණ්ඩව සාර්ථකව විදසුන් වඩන ආයඪීයන් වහන්සේලාට පමණක් සමචැදිය හැකි සමාපත්තියක් වන්නේය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරණ ලද රූප- නාම ධර්මයන් බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක් දැනගත හැකි, ශ්‍රාවකයන්ට දැනගත නොහැකි යැයි පිළිගන්නවා විය හැකිය. දැන ගැනීමට භාවනා නොකරනවා විය හැක්කේය. පින්වත් ඔබ එවිට බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරණ ලද එකොළොස් ආකාරයකට පිහිටා ඇති උපාදානස්කන්ධ පහ නම් වූ දුඃඛ සත්‍ය ධර්මය නොදැන ගන්නවා නම්

වන්නේය. වෙනස් ආකාරයකට කිවහොත්, බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරණ ලද රූප ධර්ම - නාම ධර්ම පමණක්වත් නොදැන ගන්නවා වන්නේය. "විපස්සනාව නම් තව දුරටත් අතීත-අනාගත වශයෙන් භාවනා කිරීම නොවේ. අතීතය හා අනාගතය විපස්සනාව හා සම්බන්ධ නැතැ"යි යන මතය දැඩිව ගැනීම අනුව අතීත-අනාගත වශයෙන් ද භාවනා නොකරනවා විය හැකිය. මෙසේ භාවනා නොකිරීමෙන්, අතීත හේතුවලින් පව්වුප්පන්න ඵල ධර්ම පහළවීම හා පව්වුප්පන්න හේතු මගින් අනාගත ඵල ධර්ම පහළවීම ද දැන නොගත හැකි වන්නේය; හේතු-ඵල සම්බන්ධය හෙවත් පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාව ධර්මය නොදැන ගන්නේ විය හැකිය; සමුදය සත්‍යය හේතුවෙන් දුඃඛ සත්‍යය පහළවීම සිදුවන ආකාරය නොදැන ගන්නවා විය හැකිය. ඵල සමාප්තිය වනාහි මෙලෙස නොදක්නා දේ රාශියක් කර ගසා ගත් පුද්ගලයාට සම්මාදිය හැකි සමාපත්තියක් නොවන්නේය. මේ ගැන ප්‍රවේශම් වන්න.

ප්‍රඥාලෝකය

මේ තාක් ප්‍රඥාලෝකයට හේතු වන කරුණු සුදුසු පරිදි ලියා දක්වන්නට යෙදුණි. විශේෂයෙන් වතුරට ධ්‍යානයට පත් වූ විට පැහැදිලි - දිදුලන-ප්‍රභාස්වර ආලෝකය මතු වන ආකාරයන් ගැන ලියා දක්වන්නට යෙදුණි. මේ කාරණය සම්බන්ධයෙන් සැක-සංකා දුරු කිරීමේ අභිලාෂයෙන් ප්‍රඥාලෝකය (=ඥානාලෝකය) සම්බන්ධයෙන් ලියා පැහැදිලි කරන්නෙමු.

බුදුරජාණන් වහන්සේ අංගුත්තර පාලියෙහි වතුක්ක නිපාතයේ
 ආලෝක සූත්‍රයෙහි, [අං. නි. 2/270]

1. සුර්යාලෝකය
2. චන්ද්‍රාලෝකය
3. ගිනි ආලෝකය
4. ප්‍රඥා ආලෝකය

යැයි ආලෝක වර්ග හතරක් ඇති බව දේශනා කොට ඇති සේක. එම සතර ආලෝකය තුළ ද ප්‍රඥාලෝක (ඥානාලෝක) හතරක් ඇති බව අංගුත්තර ටීකා [3/61 ඡේද අංක] පවලායමාන සූත්‍ර විග්‍රහයෙහි ලා පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. මෙම විස්තරය වඩාත් පැහැදිලිවීම සඳහා මූලික පාලි-අටුවා විස්තර හා සම්බන්ධ කොට තවදුරටත් පැහැදිලි කොට දැක්විය යුතුය.

පවලායමාන සූත්‍රය උපුටා දැක්වීම

“නො වෙ තෙ එවං විහරතො තං මිඬං පභීයෙථ, තතො තචං මොග්ගලාන ආලොකසඤ්ඤං මනසිකරෙය්‍යාසී, දිවාසඤ්ඤං අධිධෙය්‍යාසී, යථා දිවා තථා රතනිං, යථා රතනිං තථා දිවා. ඉති විවට්ටන වෙනසා අපරියොනදොධන සප්පභාසං විතතං භාවෙය්‍යාසී, ධානං බො පනෙතං විජ්ජති යං තෙ එවං විහරතො තං මිඬං පභීයෙථ.” [අං. නි. 4/406]

“යථා දිවා තථා රතනිනි යථා දිවා ආලොකසඤ්ඤා අධිධෙය්‍යා තථා නං රතනිමි අධිධෙය්‍යාසී. යථා රතනිං තථා දිවාති යථා ච තෙ රතනිං ආලොක-සඤ්ඤා අධිධෙය්‍යා, තථා නං දිවාපි අධිධෙය්‍යාසී. සප්පභාසනි දිබ්බවක්ඛු-ඤ්ඤාණභාසං” [අං. අ. 2/271]

“සභොභාසනි සඤ්ඤාණොභාසං. ථිනමිඬං-විනොදන-ආලොකොපි චා භොතු කසිණාලොකොපි චා පරිකමමාලොකොපි චා උපකතිලෙසාලොකො විස සබ්බොයං ආලොකො ඤ්ඤාණ-සමුට්ඨානොවාති.”[අං. ටී. 3/61 ඡේද අංක]

මොග්ගල්ලානයෙනි, මේ ස්ථානයෙන් නැගිට ජලයෙන් ඇස් සෝදාගෙන ඒ මේ දිසාවල් බලන්නා වූ තරු එළි ද බලන්නා වූ ඔබගේ මිද්ධය දුරු නොවුනි නම් මොග්ගල්ලානයෙනි, මෙලෙස දුරු නොවීම හේතු කොටගෙන මිද්ධ ධර්මය දුරු කිරීමට හේතුවන ආලෝක සඤ්ඤාවට (දිවැස් නුවණ ලබා ගැනීමේ අපේක්ෂාවෙන් භාවනා කළ යුතු ආලෝක සඤ්ඤාවට) මනසිකාරය යොදවන්න. දිවා ආලෝකය නම් වූ සඤ්ඤාව අධිෂ්ඨාන කළ යුතුය. මේ විදියට රාත්‍රී කාලයේදීත් ආලෝක සඤ්ඤාව අධිෂ්ඨාන කරන්න. ඔබ රාත්‍රී කාලයේදීත් ආලෝක සඤ්ඤාව අධිෂ්ඨාන කළා සේම දිවා කාලයේදී ද එම ආලෝක සඤ්ඤාව අධිෂ්ඨාන කරන්න. මෙලෙස මිද්ධය දුරු කොට සිතට හාත්පසින් කරදර කරණ කෙලෙස් ධම් නොමැති සිතින් දිබ්බවක්ඛු අභිඤ්ඤා අපේක්ෂාවෙන් භාවනා කළ යුතු වූ ශ්‍රොතාලෝක සහිත සිත වඩන්න. මෙලෙස භාවනා කරමින් සිටින ඔබගේ සන්තානයේ මිද්ධ ධර්මය දුරුකිරීමේ හේතුව සහිත වූවා වන්නේමය. [අං. නි. 4/406]

මෙහිලා වටහාගත යුත්ත නම් මෙයයි. මහා මොග්ගල්ලාන ස්වාමීන්වහන්සේ සෝවාන් තත්වයට පත්වීමෙන් පසු ඒහි හිඤ්ඤ භාවයෙන් පැවිද්ද ලබා මගධ දේශයේ කල්ලවාළමුත්ත ගම ගොදුරු ගම කොට සන වනාන්තරයක දින හතක් නොනැවති ඉතාමත් උග්‍ර ලෙස භාවනාවට උත්සාහ කළ නිසා වෙහෙසට පත්වී සත්වන දවසෙහි නිදි කිරීමත් පර්යංකයේ වැඩ සිටි සේක. මේ අවස්ථාවෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ වැඩම කොට පවලායමාන සූත්‍රය දේශනා කරන්නට යෙදුනි. එහි සඳහන් ධර්ම අතරින් මෙය වනාහි මිද්ධය දුරුලීම සඳහා වන භයවන ක්‍රමයයි.

මෙම හයවන උපදේශය වශයෙන් ආලෝකයෙන් ප්‍රභාස්වර වූ සිතක් වැඩීම සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. අටුවා-ටීකාවන්හි ද එම සිත දිවැස් නුවණ ලැබීම සඳහා අවධානය යොමු කළ යුතු ඥානාලෝකය සහිත වූ සිත යැයි පැහැදිලි කොට ඇත. ටීන-මිද්ධය බැහැර කිරීම සඳහා වූ ආලෝකය ද එහි වන්නේය. එහි ආලෝක කසිණ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකය ද ඇත. අනිත් කසිණයන් වැඩීම හේතු කොටගෙන, විශේෂයෙන් තේජෝ කසිණ හා ඕදාත කසිණ වැඩූ හේතුවෙන්, පහළ වූ ආලෝකය ද ඇත. එම ආලෝක කසිණ, තේජෝ කසිණ, ඕදාත කසිණ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකය දිබ්බවක්බූ අභිඤ්ඤාවට අවශ්‍ය ආලෝකය වන්නේය.

මෙම ආලෝකයන් දිවා රාත්‍රි දෙකෙහි සමානව පෙනෙන අයුරින් මුළු දවසම මුළු රාත්‍රියම ප්‍රභාස්වර වනු පිණිස අධිෂ්ඨාන කිරීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කරණ සේක. මෙතැනදී ටීකාවායථීයන් වහන්සේ ආලෝකය කොටස් හතරකට බෙදා ඇත්තාහ.

ඤාණ ආලෝක වර්ග හතර

1. ටීනමිද්ධ විනෝදන ආලෝක = ටීනමිද්ධය බැහැර කළ හැකි දිබ්බ-වක්බූ අභිඤ්ඤාව අපේක්ෂාවෙන් වැඩිය යුතු, විශේෂයෙන් ආලෝක කසිණ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාව හා දිබ්බවක්බූ අභිඤ්ඤාව හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාව.
2. කසිණාලෝක = මනා කොට වැඩූ ආලෝක කසිණයේ මෙන් කසිණ භාවනා හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකය.
3. පරිකම්මාලෝක = පරිකම්ම භාවනා හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවය.
4. උපක්කිලේසාලෝක = විපස්සනා ඤාණයෙහි තරුණකම නිසා පහළ වන උපක්කිලේස ආලෝකය.

මේ ආකාරයට ඤාණාලෝක හතරක් ඇත. මේවා ඤාණය හේතුවෙන්ම පහළ වූ ආලෝකයෝ වන්නාහ. මෙවන් ආලෝක ප්‍රභාවන් පහළ වන්නා වූද පවතින්නා වූද සිතට සප්පභාසං චිත්තං= ප්‍රභාස්වර ආලෝකය සහිත සිත යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. ඉහත සඳහන් පවලායමාන සූත්‍රය ආලෝක කසිණ භාවනා ඤාණය ද දිබ්බවක්බූ

අභිඤ්ඤා ඤාණය ද සමග යෙදෙන සිත විශේෂයෙන් අවධාරණය කොට ඇත. මෙම ආලෝක ප්‍රභාවය ඇති සිත වැඩීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක.

තවදුරටත් ඉහත සඳහන් ඤාණාලෝක හතර අතරින් පරිකම්මාලෝක නම් පරිකම්ම භාවනා හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකයෙහි, උපචාර සමාධි, අර්පණා සමාධි යන මේවා ඉදිරියේ ඇති පරිකම්ම, අභිඤ්ඤාවන් ඉදිරියෙහි ඇති පරිකම්ම, ආර්යා මාර්ගීය ඉදිරියේ ඇති පරිකම්ම යන ලෙසට පරිකම්ම තුන් ආකාරයකි.

සමථ කොටසෙහි පරිකම්ම සමාධි, උපචාර සමාධි, අර්පණා සමාධි සහ පරිකම්ම භාවනා, උපචාර භාවනා, අර්පණා භාවනා යැයි සමාධි තුන් ආකාරයක් ද භාවනා තුන් ආකාරයක් ද ඇත. මෙම පරිකම්ම සමාධියටම බණික සමාධි යැයි විසුද්ධි මග්ග අටුවාවෙහි ව්‍යවහාර වේ. [වි. ම. 107] මෙම බණික සමාධිය උපචාර සමාධිය හා ආසන්නයේ ඇති උසස් මට්ටමේ සමාධියක් වන්නේය. පරිකම්ම භාවනා හේතුවෙන් බණික සමාධිය පහළ වන්නේය. මෙම පරිකම්ම භාවනා සමාධිය හා සම්බන්ධ ඤාණය හේතුවෙන් ද ආලෝක ප්‍රභාව මතු වීම සිදුවේ. එයට පරිකම්මාලෝකය යැයි කියනු ලැබේ.

තව දුරටත්, දිබ්බචක්ඛු අභිඤ්ඤාව සඳහා පාදක වන්නා වූ පරිකම්ම භාවනා ඤාණය නිසා ද ආලෝකය මතු වීම වන්නේය. පරිකම්මාලෝකය යැයි එයට ද කියනු ලැබේ. දිබ්බචක්ඛු අභිඤ්ඤාව කැමති යෝගාවචරයා කසිණය අරමුණු කොට අභිඤ්ඤාවන්හි පදනම වන්නා වූ පාදක ධ්‍යානය, සියලු ක්‍රමයන්ට අනුව (දාහතර ආකාරයකට), දිබ්බචක්ඛු අභිඤ්ඤාවට භාවනා සිත යොමු කොට එය ලැබෙන තෙක් වැඩිය යුතුය. තේජෝ කසිණය, ආලෝක කසිණය, ඕදාත කසිණය යන කසිණ තුන තුළින් එක කසිණයක් දිබ්බචක්ඛු ඤාණය පහළවීමට ආසන්න හේතු ධර්මය වශයෙන් වැඩිය යුතුය. (මේ කසිණ තුන අතරින් ද ආලෝක කසිණය වනාහි දිබ්බ චක්ඛු අභිඤ්ඤාව සඳහා ඉතාමත් සුදුසු වන්නේය.) උපචාර ධ්‍යානය අරමුණු වන ලෙසට කසිණ මණ්ඩලය වඩා එය පතුරවන්න. මෙසේ පැතිරවූ කසිණ අරමුණ අර්පණා ධ්‍යානය තෙක් නොවැඩිය යුතුය. අර්පණා ධ්‍යානය තෙක් නොවඩා නතර කළ යුතුය. ඇත්තය! එම කසිණ අරමුණ උපචාර ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් පරිකම්ම නොකළ පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ද අභිඤ්ඤාවෙහි ශක්තියෙන් අර්පණා ධ්‍යානය සම්පූර්ණ නොවන්නේය. ඉදින් මේ කසිණ අරමුණ ධ්‍යානයේ ශක්තියෙන් අර්පණාවට පත්වන්නේ නම්, එම කසිණ අරමුණ අභිඤ්ඤා පාදක ධ්‍යානයට පමණක් ආධාරක අරමුණ විය හැක. අභිඤ්ඤාවට පත්වීම සඳහා වූ පරිකර්මයට ආධාරක අරමුණ විය නොහැක්කේය. ඒ නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයා එම ආලෝක කසිණය ද, තේජෝ කසිණය ද, ඕදාත කසිණය ද යන මේවා අතුරින් එක කසිණයක්

උපචාර සමාධියට පත්වන තෙක් භාවනා කොට එම කසිණ පටිභාග නිමිත්ත කැමති තරම් පතුරුවයි. [වී. ම. 320]

“වඩසීතධානසස අනෙතායෙව රූපගතං පසසිතබ්බං. රූපගතං පසසතො පනසස පරිකම්මසස වාරො අතිකකමති. තතො ආලොකො අනතරධායති. තසමීං අනතරහිතෙ රූපගතමපි න දිසසති.” [වී. ම. 320]

“පරිකම්මසස වාරො අතිකකමති”ති ඉධ පරිකම්මං නාම යථා චූත්ත කසිණාරම්මණං උපචාරජ්ඣානං. තං රූපගතං පසසතො න පචත්තති. කසිණාලොකවසෙන ච රූපගතං දසසනං, කසිණාලොකො ච පරිකම්ම-වසෙනාති තද්දුග්ගමපි පරිකම්මසස අප්පවත්තියා න හොති. තෙනාහ ‘තතො ආලොකො අනතරධායති, තසමීං අනතරහිතෙ රූපගතමපි න දිසසති’ති. රූපගතං පසසතො පරිකම්මසස වාරො අතිකකමති. පරිකම්මමතිකතනසස කසිණාරම්මණං ඤාණං න හොතීති රූපගතං න දිසසති.”

[මහා වී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 412 යටතේ)]

උපචාර සමාධිය (=උපචාර ධ්‍යානය) තුළදී ඉතා ප්‍රභාස්වර දීප්තිමත් කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ කොට ඇත. යෝගාවචරයා මෙම උපචාර භාවයෙහි නතර වී කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ වැඩීම පිණිස කටයුතු කළ යුතුය. විශේෂයෙන් ආලෝක කසිණ පටිභාග නිමිත්ත වැඩීම පිණිස කටයුතු කළ යුතුය. මෙසේ වැඩීම සඳහා කටයුතු කළ කසිණ මණ්ඩලය පැතිර වූ ප්‍රදේශ තුළ පමණක් පිහිටා ඇති රූපාරම්මණයන් බැලිය යුතුය. කසිණ මණ්ඩලය පැතිර වූ ප්‍රදේශයෙන් පිට පිහිටා ඇති රූපාරම්මණයන් බලන්නා වූ යෝගාවචරයෙක් වෙයි නම් හේ පරිකම්ම වාරය ඉක්මවා සිටියේය. මෙය වැරද්දකි. මෙහිදී පරිකම්ම යනු ආලෝක කසිණය නැත්නම් තේජෝ හෝ ඕදාත කසිණයන් යන මේවායේ නිමිත්තෙහි අරමුණ ගනිමින් සිටින උපචාර ධ්‍යානයයි. එම උපචාර ධ්‍යානය ද උපචාර සමාධිය ද කසිණ ආලෝකයෙන් පිටත ඇති රූපාරම්මණයන් බලන්නා වූ පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ පහළවිය නොහැක්කේය. විවිධ බහිද්ධා අරමුණු විෂයයෙහි සිත විසිරී යාම මෙයට හේතුවයි. යෝගාවචර පුද්ගලයාට වනාහි කසිණ ආලෝකයේ ශක්තියෙන් පමණක් විවිධ රූපාරම්මණයන් දැක ගැනීමට හැකිය. කසිණාලෝකය යන්න ද අභිඤ්ඤාවෙහි පාදක පරිකර්මයේ හේතුවෙන්ම මතු විය යුත්තේය. එම නිසා කසිණාලෝකය හා උපචාර ධ්‍යානය යන දෙකම පරිකම්මය පහළ නොවීම නිසා (පරිකම්ම වාරය ඉක්මවීම නිසා) පහළ විය නොහැක්කේය. මෙලෙස පරිකම්ම වාරය ඉක්මවීම නිසා ආලෝකය ද නොපෙනී යන්නේය. එකල්හි රූපාරම්මණයෝ ද අප්‍රකට වන්නාහ. ආලෝක ප්‍රභාවට බාහිරින් පිහිටා ඇති රූපාරම්මණ බලන්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයා පරිකම්ම වාරය ඉක්මවා සිටියේය. එම පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට ඇති ඤාණය පහළ

විය නොහැකිය. එනිසා විවිධ රූපාරම්මණ අප්‍රකට වීම සිදුවන්නේය. කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට ඇත්තා වූ ඤාණය පහළ නොවීම නිසා ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වන ප්‍රභාස්වරය ද නොපෙනී යයි. ප්‍රභාස්වර ආලෝකය නැති නිසා විවිධ වූ රූපාරම්මණ නොපෙනීම සිදු වන්නේය.

[වී. ම. 320; මහා වී. පරිවර්තන]

“අථානෙන පුනස්සනං පාදකජ්ඣානමෙව පවිසිඤා තතො වුධාය ආලොකො ඵරිතඛො. ඵචං අනුකකමෙන ආලොකො ථාමගතො හොතීති. එසථ ආලොකො හොතුති යත්තකං ධානං පරිච්ඡන්ති, තසථ ආලොකො තිට්ඨති යෙව. දිවසමපි නිසිදිඤා පසුතො රූප-දසුතං හොති.” [වී. ම. 320]

මෙලෙස රූපාරම්මණ නොපෙනී ගිය විට යෝගාවචරයා නැවත-නැවතත් අභිඤ්ඤා ඤාණයේ හේතුව වන්නා වූ පාදක ධ්‍යානයටම සමවැදිය යුතුය. පසුව එම පාදක ධ්‍යානයෙන් නැගී සිට ආලෝකය පතුරුවන්න. (ආලෝක කසිණ මණ්ඩලය පතුරුවන්නේ ආලෝකය හෙවත් ප්‍රභාස්වරය පැතිරවීම ද ඒ හා සමගම සිදුවන බව සිහියට ගන්න. තේජෝ, ඕදාත යන කසිණද මෙලෙසමය.)

“යත්තකං ධානං පරිච්ඡන්ති කසිණං වඩ්ඪිතං, ථාමගතසු ආලොකසු තත්තකං ඵරිඤා අවධානං”

[මහා වී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 412 යටතේ)]

“මෙපමණ ප්‍රමාණයකට යැයි පිරිසිඳ කසිණ මණ්ඩලය වැඩීමට කටයුතු කරයි ද පැතිරවීම කරයි ද, එපමණ ප්‍රමාණයටම ශක්තියෙන් සම්පූර්ණ වූ ආලෝකය පහළ වන්නේය.” දැක්වූ ක්‍රමයට අනුව ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කළ විට ආලෝකයේ ප්‍රභාස්වර ශක්තිය සම්පූර්ණ වන්නේය; තහවුරු වන්නේය. කාලය ද දීර්ඝ වන්නේය. මෙලෙසට ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කරනවා යනු මෙසේය. අභිඤ්ඤා ඤාණයෙහි පාදක හේතුව වන්නා වූ පාදක ධ්‍යානයට නැවත නැවත සමවැදී එයින් නැගී සිට අඛණ්ඩව ආලෝකය පැතිරවීමෙන් ආලෝක ශක්තිය සම්පූර්ණ වන්නේය; තහවුරු වීම ද සිදුවේ. කාලය ද දීර්ඝ වේ. ඒ අවස්ථාවෙහි මෙපමණ ප්‍රදේශයක ආලෝකය පැතිරේවායි මෙලෙසට ප්‍රදේශය පිරිසිඳ අධිෂ්ඨාන කරයි. මෙලෙස පිරිසිඳ ගත් ප්‍රදේශයේ නැතිනම් අධිෂ්ඨාන කළ ප්‍රදේශයේ ආලෝකය පැතිර සිටින්නේය. සම්පූර්ණ දවසම වුව ද වාඩි වී සිට භාවනා කරණ දිබ්බවක්ඛු අභිඤ්ඤාව ලත් පුද්ගලයාට විවිධ රූපාරම්මණ දැකීම සිදුවන්නේය.

[වී. ම. 320]

“එවං අනුකකමෙනාති පුනඤ්ඤානං පාදකඡ්ඤානං සමාපජ්ජන්තො තතො තතො වුට්ඨාය අභිඤ්ඤානං ආලෝකස්ස ඵරණවසෙන ආලෝකො ටාමගතො හොති විරට්ඨායි. තථා ච සති තස්ස සුචිරමපි රූපගතං පස්සතෙව. තෙන වුත්තං එසු ආලෝකො - පෙ- හොතිති.”

[මහා වී. 2 (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 412 යටතේ)]

මේ දැක්වූ ක්‍රමයට අනුව ක්‍රමානුකූලව පිළිපදින යෝගාවචර පුද්ගලයා අභිඤ්ඤා ඤාණයෙහි මූල හේතුව වන්නා වූ පාදක ධ්‍යානයට නැවත නැවත සම වැදී (පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, නීල, පීත, ලෝහිත, ඕදාන යන කසිණ අටෙන් එකක් බැගින් සමාපත්ති අටම ලැබෙන ලෙසට සියල්ල 14 ආකාරයට නැවත නැවත ධ්‍යානයන්ට සමවැදී, තවදුරටත්, විශේෂයෙන් ආලෝක කසිණය අරමුණු කරණ සතරවන ධ්‍යානයට නැවත නැවත සමවැදී) අභිඤ්ඤාවෙහි මූල හේතුව වන්නා වූ ඒ ඒ පාදක ධ්‍යානයෙන් නැගිට අධිශ්ච වූ ආලෝක ප්‍රභාවයන් පැතිරවීමෙන් ආලෝක ප්‍රභාව ශක්තියෙන් සම්පූර්ණ වන්නේය; දීර්ඝ කාලයක් තහවුරු වන තත්වයට පත් වන්නේය. මෙසේ වීමෙන් එම ආලෝක ප්‍රභාස්වරය පැතිරී ගිය ප්‍රදේශය තුළ ඇති රූප අරමුණු බොහෝ කාලයක් යෝගාවචර පුද්ගලයාට පෙනෙමින් පවතී. මෙහිසා ඉහත සඳහන් ලෙසට අටුවාවාරීන් වහන්සේ කරුණු පැහැදිලි කර දක්වා ඇත.

මේ ආලෝකය අභිඤ්ඤා ඤාණයන් පහළ වීමට පෙරාතුව පහළ වන්නා වූ පරිකම්මාලෝකයයි. එසේම, ආයඝී මාර්ගයට පෙරාතුව ඇති පරිකම්මාලෝකයක් ද ඇත්තේය. “අනුලෝම ඤාණ කථා”හි ආයඝී මාර්ගයෙහි පහළ වීමට පෙර ඇත්තා වූ මාර්ග විටියෙහි පරිකම්ම, උපචාර, අනුලෝම යන නම් ඇති කාමාවචර ජවන් තුන් වර්ගයක් ආයඝී මාර්ග ඤාණයෙහි පරිකර්ම අවස්ථාවේ යෙදී ආයඝී මාර්ග ඤාණ පහළවීම සඳහා සකස් කොට දෙන නිසා ඒවාට පරිකම්ම යැයි ද කිව හැකි බව විස්තර කොට ඇත. එම පරිකම්ම නම් වූ විපස්සනා ඤාණ හේතුවෙන් ද ආලෝක ප්‍රභාස්වරය පහළවීම සිදු වන්නේමය. මක්නිසාද යත්, අධිචිත්ත නම් වූ උතුම් වූ සමථ භාවනා සිතට හා විපස්සනා භාවනා සිතට ආලෝක ප්‍රභාස්වර පහළ කිරීමට ශක්තිය ඇති නිසාය. අටුවාවන්හි අධිචිත්ත සූත්‍රය යැයි නම් කොට භාවිතා කෙරෙන පහත සඳහන් නිමිත්ත සූත්‍රයේ උපුටා දැක්වීම කියවා බලන්න.

නිමිත්ත සූත්‍රය උපුටා දැක්වීම

“යතො ච බො භික්ඛවෙ අධිචිත්තමනුයුතො භික්ඛු කාලෙනකාලං සමාධිනිමිත්තං මනසිකරොති, කාලෙනකාලං පගහනිමිත්තං මනසිකරොති, කාලෙනකාලං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසිකරොති. තං හොති චිත්තං මුදුඤ්ඤව

කමමනියඤ්ඤා පහසසරඤ්ඤා න ච භවෙතා, සමමා සමාධියනි ආසවානං ඛයාය.”
[අං. නි. 1/456]

“අධිචිත්තනනි සමථවිපසසනා-චිත්තං” [අං. අ. 1/45]

“එකාදසමෙපි අධිචිත්තං සමථවිපසසනාචිත්තමෙව” [අං. අ. 1/452]

“පහසසරනනි පණ්ඩරං පරිසුද්ධං” [අං. අ. 1/31]

“පරිසුද්ධනි ආදීප්ප පන උපෙකකාසනිපාරිසුද්ධිභාවෙන පරිසුද්ධං,
පරිසුද්ධනායෙව පරියොදානෙ, පහසසරෙති චුත්තං භොති” [වි. ම. 281]

“පහසසරනනි පරියොදානං සභාවපරිසුද්ධධෙය්න”
[අං. ටී. 1 (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 49 යටතේ)]

“මහණෙනි, එම අවස්ථාවෙහි අධිචිත්ත නම් වූ උතුම් සමථ භාවනා සිත හා විපස්සනා භාවනා සිත වඩන යෝගාවචර මහණ තෙමේ සමහර විට සමාධිය වැඩීම සඳහා වූ නිමිත්තට (සමාධිය සඳහා වූ ධර්මයට) සිත යොමු කරවයි. සමහර විට විරිය පහළ වීම සඳහා වූ නිමිත්තට (විරිය පහළ විය යුතු වූ ධර්මයට) සිත යොදවයි. සමහර විට උපේක්ෂාව පහළ වීම සඳහා වූ නිමිත්තට (උපේක්ෂාව පහළ වීම සඳහා වූ ධර්මයට) සිත යොදවයි. මෙලෙස මනසිකාරය යොදන හික්කුළුවගේ සිත මෘදු ද වන්නේය. ඒ ඒ සමථ භාවනා-විපස්සනා භාවනා කෙරෙහි කම්ණ්ණ ද වෙයි. ආලෝකය ද දීප්තිමත්ව පහළ වන්නේය. බිඳියන භාවය ද නැත. ආශ්‍රව ධර්ම දුරුකිරීමට සිත සමාස් ලෙස පිහිටා සිටී.” [අං. නි. 1/456]

අටුවා කථාවන්හි පරිසුද්ධ, පරියෝදාන, පහසසර යන වචනයන් වරින්වර පරියාය වචන (සමාන අර්ථ දක්වන වචන) වශයෙන් උපයෝගී කර ගනී. ඡ්ඨි නගරයේ මහා සයාඛෝ තෙරුන් විසින් ලියන ලද විශුද්ධි මාග්ගීයේ භාව-සන්නය (තනිය භාගයේ) පිටු අංක දොළොසෙහි, පහසසරෙ = දීප්තිමත් ආලෝකය ඇත්තේයි “පහසසර” යන වචනය පරිවර්තනය කොට ඇත. සියළුම උතුම් වූ සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් දීප්තිමත් ලෙස බබළන ආලෝකය පහළ විය හැකි බව පාළි අටුවා-ටීකාවන්හි දක්වන ලදී. “සබ්බොයං ආලොකො ඤාණසමුට්ඨානොව”: මේ ආලෝක සියල්ල ඤාණ හේතුවෙන්ම පහළ වූ ආලෝකයෝ වෙත්. [අං. ටී. 3 (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 61 යටතේ)] යන ටීකා පැහැදිලි කිරීමට අනුව ඤාණය නිසා පහළ වූ සියල්ලම ඤාණාලෝකයෝම වන්නාහ.

ඤාණාලෝකය යනු

ඤාණාලෝක ප්‍රභාවය යනු කුමක්දැයි විග්‍රහ කළ යුතුව ඇත. මෙයට පිළිතුරු විසුද්ධි මග්ග මහා ටීකා දෙවන කොටසෙහි උදයබ්බය ඤාණ කාණ්ඩයේ උපක්කිලේස කොටස තුළ පැහැදිලි කොට ඇත. එම පැහැදිලි කිරීමට අනුව මෙය උදයබ්බය ඤාණය හේතුවෙන් මතු වී පැමිණි ආලෝකයේ විස්තර විග්‍රහ කරණ කථාවක් වන්නේය. මෙම විස්තර කථාව ටීකාවාසීයයන් වහන්සේ ලක්ඛණාභාරනෙත්ති නය මගින් විස්තර කොට ඇති බව සලකා ගත යුතුය. ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකය හා සමාන වූ උපක්කිලේසාලෝකයෙහි ටීනමිද්ධි විනෝදනාලෝකය, කසිණාලෝකය, පරිකම්මාලෝකය යන මේවා ද එකතුකොට ලක්ඛණාභාරනෙත්ති නය ක්‍රමයට අනුව එහිලා විස්තර කොට ඇත්තේය. මේ සතරාකාර ආලෝකයෝ වනාහි ඤාණය නිසාම පහළ වූ ප්‍රභාවෝ වන්නාහ. උතුම් වූ සමථ භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් සියල්ල ද හේතුවෙන් ප්‍රභාස්වර දීප්තිමත් ආලෝකයක් පහළවීම සම්බන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් කරණ ලද දේශනාවන් ගැන ද සැලකිලිමත් වන්න. විසුද්ධි මග්ග මහා ටීකාවෙහි කරණ පැහැදිලි කිරීම මෙසේය:

“විපසසනොභාසොති විපසසනාවිතසමුට්ඨිතං සසනනිපතිතං උතුසමුට්ඨානඤ්ච භාසුරං රූපං. තඤ්ච විපසසනාවිතසමුට්ඨිතං යොගිනො සරීරධිමෙව පහසසරං නුඤා තිඨති. ඉතරං සරීරං මුඤ්චිඤා ඤාණානුභාවානුරූපං සමනනො පඤ්චති. තං තසෙසව පඤ්ඤායති. තෙන චුට්ඨොකාසෙ රූපගතමපි පසසති, පසසනොච චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පසසති, උදාහු මනොවිඤ්ඤාණෙනාති විමංසිතඛනති වදනති. දිඛචක්ඛුලාභිනො විය තං මනොවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤායාමෙචාති යුතං විය දිසසතිති.”

[මහා ටී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 733 යටතේ)]

විපස්සනෝභාස = විපස්සනා ඤාණ ආලෝක ප්‍රභාවය යනු:

විපස්සනා සිත නිසා පහළ වන්නා වූ චිත්තජ ඕප්ටික රූප තුළ ඇතුළත්ව ඇති ඉතා ප්‍රභාස්වර වූ වණ්ණ ධාතු (රූපාරම්මණයෙහි) ආලෝකය සහ ස්වසන්නාතයෙහි වැටී ගත්තා වූ (එම චිත්තජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු) උතු හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුජ ඕප්ටික රූපයන් තුළ අඩංගුව ඇත්තා වූ ඉතා දීප්තිමත් වණ්ණධාතු (රූපාරම්මණයන්හි) ආලෝකය වන්නේය. [මහා ටී. පරිවර්තනයයි]

පැහැදිලි කිරීම

පසු කුහරය තුළ පිහිටා ඇති හදය ව්‍යුහ රූපය මත රැඳී පහළ වන්නා වූ සිතක්-සිතක් පාසා උත්පාද කාලයේ සිටම අඛණ්ඩව ඕෂාව අටවැනි කොට ඇත්තා වූ චිත්තජ ඕෂට්ඨමක රූපයෝ නැති නම් රූප කලාපයෝ ඇත්තාහ. සිත් එකක් එකක් පාසා චිත්තජ ඕෂට්ඨමක රූප කලාප ඉතා විශාල ප්‍රමාණයක් විය හැක්කේය. හදය ව්‍යුහ මත රැඳී ඇත්තා වූ චිත්තක්‍ෂණයක්-චිත්තක්‍ෂණයක් පාසා උත්පාද කාලයේ සිටම අඛණ්ඩව එම චිත්තජ රූපයන් පහළ වීම සිදුවන්නේමය. එම චිත්තජ රූප කලාප එක-එකක් විග්‍රහ කොට බැලූ කල පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ඕෂා යැයි රූප ස්වභාව ධර්මයෝ අට ආකාරයක් එක-එකක වශයෙන් පිහිටා ඇත්තාහ. සිත හේතු කොට පහළවන නිසා චිත්තජ ද ඕෂාව අටවැනි කොට ඇති නිසා ඕෂා අට්ඨමක ද යන ලෙස මේ පද එකතු කොට චිත්තජ ඕෂට්ඨමක යැයි කියනු ලැබේ. මෙම රූප අට ආකාරයෙහි අඩංගුව ඇති වණ්ණ ධාතුවට රූපාරම්මණය යැයි කියනු ලැබේ. විපස්සනා සිත (හෝ සමථ භාවනා සිත) හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති රූපාරම්මණයක් වේ නම් එය භාසුර රූපයක් (ඉතා දීප්තිමත් රූපාරම්මණයක්) වන්නේය. (සංලක්‍ෂ්‍යය:- පටිසන්ධි සිත වනාහි රූපයන් පහළ කිරීමට අපොහොසත් වේ යැයි කියන කියමන අනුව මෙය ගැළපෙන්නේය. වූති චිත්තයන් අතරින් රහතන් වහන්සේලාගේ වූති චිත්තයෙහි ද රූපයන් පහළ කිරීමෙහි හැකියාව නැතිය යන මේ කියමන ද අනුව ගැළපෙන්නේය. ඉතිරි වූති සිත්වලින් චිත්තජ රූප පහළ කළ හැකි ද නොහැකි ද යන්න ගැන පොත්වල මත වාද බොහෝ ඇත්තේය).

මෙම භාසුර රූප (=ප්‍රභාස්වර රූපාරම්මණ) චිත්තජ රූප කලාපයක් පාසා අඩංගු වන බැවින් චිත්තජ රූප කලාප සංඛ්‍යාව අධික නම් ඒ අධිකවීම අනුවම දීප්තිමත් රූපාරම්මණයන් සංඛ්‍යාව ද අධික වන්නේය.

එම රූපාරම්මණයන්හි දීප්තිය ද ඤාණයේ ආනුභාවයෙන්ම දීප්තිමත් වන්නේය. ඤාණයේ ආනුභාවය මහත් වන්නේ නම් එපමණටම රූපාරම්මණ ද දීප්තිමත් වෙයි; ඤාණයේ ආනුභාවය මද වන්නේ නම් රූපාරම්මණ ද දීප්තියෙන් අඩුවේ.

සමථ භාවනා සිත්හි හා විපස්සනා භාවනා සිත්හි ඒ ඒ සමථාරම්මණ විපස්සනාරම්මණයන් අරමුණු කොට මතු වී ආ නාම ධර්ම සමූහයෝ සමාන්‍ය වශයෙන් තිස් හතරක් වෙති.

ප්‍රථම ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යාන නාම ධර්ම 34 යි. ද්විතීය ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යාන නාම ධර්ම 32 යි. තෘතීය ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යාන නාම ධර්ම 31 යි. චතුර්ථ ධ්‍යානයෙහි ධ්‍යාන නාම ධර්ම 31 යි. කරුණා ධ්‍යානයෙහි කරුණාව අඩංගු

වීම නිසා ධ්‍යාන නාමධර්ම 35,33,32 යි. මුදිතා ධ්‍යානයෙහි මුදිතාව අඩංගු වීම නිසා ධ්‍යාන නාම ධර්ම 35,33,32 යි. විපස්සනා සිත්හි ඤාණය හා ප්‍රීතිය ඇති-නැති බව අනුව නාම ධර්ම 34,33,33,32 යැයි එකක් එකක් වශයෙන් පවතින්නේය.

මෙම නාම ධර්ම සමූහ තුළ බොහෝ සෙයින් පඤ්ඤිඤිය වෙනසිකය යැයි කියනු ලබන ඤාණය-පඤ්ඤාව අඩංගු වන්නේය. මෙම ඤාණයෙහි ආනුභාවය මහත් නම් මහත්වට ද, ආනුභාවය කුඩා නම් කුඩාවට ද රූපාරම්මණයෝ දීප්තිමත් වන්නාහ.

තවදුරටත් මෙම චිත්තජ ඕපට්ඨමක රූප කලාප එක-එකක් පාසා තේජෝ ධාතුව ද අඩංගු වන්නේය. "උතු" යැයි එයට කියනු ලැබේ. එම තේජෝ ධාතුව ද (උතු ද) නව (අළුත්) උතුජ ඕපට්ඨමක රූප කලාප පහළ කරන්නේය. විපස්සනා (හෝ සමථ) භාවනා සිත්හි ආනුභාවය මහත් නම් චිත්තජ රූප කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති එකම තේජෝ ධාතුව (උතු)ට ස්වකීය ධීති කාලය තෙක් උතුජ ඕපට්ඨමක රූප කලාප බොහෝ ප්‍රමාණයක් නිපදවිය හැක්කේය. මේ ඕපට්ඨමක රූප කලාපයක්-කලාපයක් පාසා අඩංගු වන වණ්ණ නම් වූ රූපාරම්මණය ද භාසුර රූපයක් (ඉතා දීප්තිමත් රූපාරම්මණයක්) ම වන්නේය. මෙම රූපාරම්මණයෙහි දීප්තිය ද ඤාණයෙහි ආනුභාවය මහත් නම් මහත් ද, කුඩා නම් කුඩා ද වේ. මෙම උතුජ රූප සසන්තති පතින උතුසමුට්ඨාන (ස්වකීය රූප සන්තතියෙහි එන්නා වූ උතුජ රූප) යැයි මහාටීකාවාය්‍යීන් වහන්සේ භාවිතා කරන්නාහ.

සංලක්ෂ්‍යය :- සසන්තති පතින උතු සමුට්ඨාන යනුවෙන් ස්වකීය රූප සන්තති ප්‍රවාහයේ එන්නා වූ උතු සමුට්ඨාන රූප අදහස් කෙරෙන බැවින් ස්වකීය රූප සන්තතියේම වූ වැඩෙන්නා වූ කම්මජ රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ කම්මජ තේජෝ ධාතුව ද ආහාරජ රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති ආහාරජ තේජෝ ධාතුව ද යැයි කියනු ලබන්නා වූ තේජෝ ධාතු-උතු හේතුවෙන් පහළවන්නා වූ උතුජ රූප ද මෙහි ඇතුළත් යැයි භාර නොගනු මැනවි. විපස්සනා (හෝ සමථ) භාවනා සිත් හා මිශ්‍ර වූ උතු සමුට්ඨාන රූපයන් පමණක් මෙහිදී විස්තර කෙරෙන බැවින් චිත්තජ තේජෝ ධාතු-උතු හේතුවෙන් පහළවන්නා වූ උතු සමුට්ඨාන රූපයන් පමණක් මෙහිලා අදහස් කෙරේ යැයි දත යුතු. මෙලෙස වන්නේ නම් කම්මජ රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් වන රූපාරම්මණ ද කම්මජ තේජෝ ධාතුව හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුජ රූපයන් තුළ ඇත්තා වූ රූපාරම්මණ ද ප්‍රභාස්වර නොවන්නේ දැයි ප්‍රශ්නයක් විය හැක්කේය. මේ කොටස අතීත කම්ම හා සම්බන්ධය; සමථ භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් හා සම්බන්ධ නැත. පබාවතියගේ සන්තානයේ ඇති අතීත කර්ම ශක්තියේ හේතුවෙන් ශරීර ප්‍රභාව දීප්තිමත් වූවා සේ සලකා ගන්න. එහෙත් ශරීර කුඩුව තුළ සහල් පිටි සහ කහ කුඩු

මනාව මිශ්‍ර කොට ලුවාක් සේ රූප කලාප එකක් තව රූප කලාපයක් හා ඉතා සමීපව ගැටෙමින් ඉදිරිය හා පසුපස සම්බන්ධ වෙමින් අඛණ්ඩව නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ අවස්ථාවෙහි, ගෙයක් දරුණු ගින්නකින් දැවෙන විට ඉතා සමීපව ගැටෙමින් තිබෙන අනෙකුත් ගෙයකට ද ගින්න පැතිර යන්නා සේ සමථ භාවනා සිත් හෝ විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් වන්නා වූ චිත්තජ රූපයන්හි රූපාරම්මණ ද, එයින් නැවත පහළ වන්නා වූ උතුජ රූපයන්හි රූපාරම්මණ ද අනෙකුත් උතුජ රූපයන්ගේ රූපාරම්මණ සමග මිශ්‍රව දිදුළමින් පැවතිය හැක්කේය. මේ නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයා ශරීරයේ ආධ්‍යාත්මිකව හා බාහිරව හාත්පස දස දෙස ආලෝකයන් දැකීමින් සිටින්නේය. එම පැහැදිලි ආලෝකය, පරමාර්ථයන් දැක ගැනීම සඳහා කොටස් වශයෙන් බෙදා වෙන්කර ගැනීමට කලින් එලෙස දැකීම වන්නේය. පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි අවස්ථාවේදී එම ආලෝක වනාහී සමථ හෝ විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් වන්නා වූ ඕපට්ඨමක රූප කලාපවලින් පහළ වන්නා වූ උතුජ රූප කලාප සමූහ ස්වරූපයන් පමණක් වන බව පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය; පරිච්ඡේද වශයෙන් ඤාණයෙන් වටහා ගැනීමට හැකි වන්නේය; තෘප්තිමත් විය හැකි වන්නේය. මෙහිලා අනෙකුත් රූපයන්හි රූපාරම්මණ ආලෝකය යනු සමථ භාවනා සිත් - විපස්සනා භාවනා සිත්හි අතර වාරයන්හි නිබඳව පවතින්නා වූ භවංග සිත ආදී ඒ ඒ සිත් හේතුවෙන් වන්නා වූ චිත්තජ රූප කලාප, කම්මජ රූප කලාප හා ආහාරජ රූප කලාප යන මේවායෙහි පිහිටා ඇති රූපාරම්මණ ද, එම රූප කලාපයන්හිම පිහිටා ඇත්තා වූ තේජෝ ධාතු-උතු හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුජ රූපයන්හි රූපාරම්මණ ද වේ. මෙයට වතුජ රූපයන්හි රූපාරම්මණ ආලෝක යයි කියනු ලැබේ.

තව දුරටත් සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් වන්නා වූ චිත්ත සමුට්ඨාන රූප හා එයින් නිපත් මෙම රූප කලාපයන්හි තේජෝ ධාතු (උතු) හේතුවෙන් වන්නා වූ උතු සමුට්ඨාන රූප යන මේ රූප දෙවර්ගයේ චිත්ත සමුට්ඨාන ඕපට්ඨමක රූපයන්හි අඩංගුව ඇත්තා වූ වණ්ණ ධාතු (රූපාරම්මණ) ආලෝක ප්‍රභාව යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ රූපකාය ස්කන්ධය තුළම පැතිර පවතින්නේය. (බන්ධිතවට-බාහිර රූපයන්ට පැතිර නොයන්නේය.) උතු සමුට්ඨාන ඕපට්ඨමක රූප කලාපයන්හි අඩංගුව ඇත්තා වූ වණ්ණ ධාතු (රූපාරම්මණ) ආලෝක ප්‍රභාව ශරීර කුඩුව ඇතුළත පමණක් නොව බාහිර වූ හාත්පස දස දිග දක්වා, සමථ භාවනා සිත් - විපස්සනා භාවනා සිත් හා මිශ්‍රව පවතින්නා වූ ඤාණයේ ආනුභාවය මහත් නම් මහත්වට, ඇතට පැතිරී යා හැකිය; ඤාණයේ ආනුභාවය කුඩා නම් කුඩාවට හාත්පස දස දිග පැතිරී යා හැක. එම ආලෝක ප්‍රභාව වනාහී එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයටම ප්‍රකට වන්නේය. (හාත්පස පරිසරයේ සිටින්නා වූ මනුෂ්‍යයන්ට වනාහී අප්‍රකටය) හාත්පස පරිසරයේ පැතිර සිටින්නා වූ එම ආලෝක ප්‍රභාවය වදින ස්ථානවල ඇති

විවිධ රූපාරම්මණ යෝගාවචර පුද්ගලයා දකිමින් සිටින්නේය. එලෙස දකිමින් සිටින දේවල් වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙන්ම දකින්නේ ද නැතිනම් මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් දකින්නේ ද යන මේ කාරණය තමා විසින් විමසා බැලිය යුතු බව ආවායඝීයවරයන් වහන්සේලා දක්වා ඇත්තාහ. දිබ්බවක්ඛු අභිඤ්ඤා ඤාණ ලබාගෙන සිටින්නා වූ සත්පුරුෂයන් එම රූපාරම්මණයන් දිබ්බවක්ඛු අභිඤ්ඤා යන මනෝ විඤ්ඤාණ සිත් මගින් දකින්නා සේ (මහාටිකාවාර්යයන් වහන්සේගේ මතය) මේ තැනදී ද එම රූපාරම්මණ සමුහය සමථ භාවනා සිත, විපස්සනා භාවනා සිත යන මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්ම දකින්නේය යන අදහසම ගැලපේ යැයි සිතේ.

පාරමි ශක්තිය හා සමාධි ශක්තිය

සාර්පුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ වැනි මහත් වූ ඥාන අවබෝධය සඳහා පාරමි ධර්මයන් සම්පූර්ණ කරලූ පුණ්‍යවන්තයින්ගේ ප්‍රඥා-ඥානයන්හි අනුභාව ද මහත් විය හැක්කේය. පාරමි බලය උතුම් තත්වයට පත් වී නම් ඥානයේ ආනුභාව වඩාත් මහත් විය හැක්කේය. පාරමි බලය කුඩා වී - ලාමක වී නම් ඥානයේ ආනුභාවය ද කුඩා වී ලාමක විය හැක්කේය. ඥානානුභාවය මහත් බව-නොමහත් බව පිණිස ආසන්නම කාරණය සමාධිය වන්නේය.

“සමාහිතො යථාභූතං ජානාති පසසති” [අං. නි. 6/6]

“තහවුරු වූ සමාධිය ඇත්තා වූ පුද්ගලයා තත්වාකාරයෙන් දන්නේය, දක්නේය.” [අං. නි. 6/6]

මෙලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති නිසා සමාධිය ඥානාවබෝධය මහත් බව-කුදු බව පිණිස ආසන්නම කාරණය වන්නේය. සමාධියේ බල ආනුභාවය මහත් වූ කල වනාහි ඥානයේ ආනුභාවය ද මහත් වන අතර සමාධියේ බල ආනුභාවය දුර්වල වූ කල ඥානයේ ආනුභාවය ද දුර්වල විය හැක්කේය. ඒ නිසා ඥානය හේතුවෙන් ආලෝකය දිළුළුන - දීප්තිමත් ලෙස ලබාගැනීමට අවශ්‍ය විටකදී, සමාධිය ඉපදී ගැඹුරු වී, වඩ-වඩාත් ශක්තිමත් වී, ආනුභාවයෙන් සම්පූර්ණ කරගනු පිණිස, වඩ - වඩාත් උත්සාහ කරන්න.

එළුපවාර කථා යැයි සලකා ගත යුතු

මහා ටිකාවායඝීයන් වහන්සේ කළ ඉහත සඳහන් විස්තරය අනුව, ඤාණාලෝකය (ඤාණ ආලෝක ප්‍රභාව) යන යෙදුම වනාහි හේතුවේ නම එලයට රූපකයක් ලෙස යොදා ව්‍යවහාර කරණ ලද එළුපවාර කථාවක්

වන්නේය. ඤාණය හා මුසුව පවත්නා සමථ භාවනා සිත් - විපස්සනා භාවනා සිත් නිසා පහළ වූ ඵලයන් වන, චිත්තජ රූප, උතුජ රූප තුළ අඩංගුව ඇති රූපාරම්මණයන්හි ආලෝක ඕභාසයට හේතු වන ඤාණයම ඵයට රූපකයක් ලෙස යොදමින්, සමථ ඤාණ ආලෝකය, විපස්සනා ඤාණාලෝකය යැයි ව්‍යවහාර කිරීම ඵලූපචාර කථාවක් යැයි සලකා ගත යුතු. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වනාහි ඥානයේ ආලෝකය නැත. ඥානය හේතුවෙන් වන්නා වූ රූප ධර්මයන්හිම ආලෝකය ඇත්තේ යැයි කෙටියෙන් දත යුතු.

මුඛ්‍ය සහ පරියාය කථා

සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් වල ආලෝක ප්‍රභාවය තිබීම නොහොත් සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවය තිබීම සමහර ආචාර්යවරු පිළිගැනීමට කැමැති නොවෙති. අතහැරිය නොහැකි බැවින් උදයබ්බය ඤාණයෙහි ආලෝක ප්‍රභාවය තිබීම නැතිනම් උදයබ්බය ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවය තිබීම වනාහි පිළිගැනීමට කැමැති වන්නාහ. මෙලෙස පිළිගන්නා නමුදු සමථ භාවනා සිත්හි හා ඉතිරි විපස්සනා සිත්හි ප්‍රභාවය තිබීම පිළිගැනීමට අකැමැති වෙත්. එම ආචාර්යයන් වහන්සේලා හට කරුණු ඉදිරිපත් කිරීම මෙලෙසය.

(අ) “කිං පන චිත්තස්ස වණේණා නාම අඤ්චි? නඤ්චි, නීලාදීනඤ්චි අඤ්ඤාතරවණේණං වා හොතු අවණේණං වා (සුවණේණං වා) යං කිඤ්චි පරිසුද්ධතාය පහස්සරනති වුච්චති” [අං. අ. 1/34]

(ආ) “පහස්සරතාදයො නාම වණේණධාතුයං ලබ්භනකවිසෙසාති ආහ ‘කිං පන චිත්තස්ස වණේණා නාම අඤ්චි. ඉතරො අරුපතාය’ නඤ්චි පටිකඛිපිඤ්චා, පරියායකථා අයං, තාදිසස්ස චිත්තස්ස පරිසුද්ධභාවනාදීපනායාති දසෙස්සනො ‘නීලාදීනනති’ ආදිමාහ. තථා හි ‘සො ඵං සමාහිතො විතො පරිසුද්ධො පරියොදාතො’ති වුත්තං”

[අං. වී. 1 (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 49 යටතේ)]

(අ) “සිතෙහි වණේණ (ආලෝකය) ඇත්තේදැයි ප්‍රශ්න කරන්නේ නම් නැතැයි පිළිතුරු දිය යුතුය. සත්‍යය යැ. නීලාදී වර්ණයන්ගෙන් එක් වර්ණයක් ඇත්තේ නම් ඇති වේවා! එතරම් ප්‍රකට නොවූ වර්ණයක් ඇති වී නම් තිබේවා! නැතිනම් ස්වර්ණ වර්ණය ද ඇත්තේ වී නම් තිබේවා! වෙන කුමන වර්ණයක් හෝ වේවා, පිරිසිදුව පවතින නිසා ‘පහස්සර (ප්‍රභාස්වර වූ දිදුලමින්) යැයි කියනු ලැබේ.’ [අං. අ. 1/34]

(ආ) ප්‍රභාස්වර/දිදුළන බව ආදී නම් වූ වණ්ණ ධාතුවේ (රූපාරම්මණයන්ගේ) ලැබිය හැකි ගුණ විශේෂයන් වන බැවින් සිතෙහි වණ්ණ (ආලෝක) ඇත්දැයි යන ප්‍රශ්නය අවිධිකථාවෙහි දක්වා ඇත්තේය. සිත වනාහි නාම ධර්මයක් වන බැවින් “නක්ඛි” = ‘නැතැ’යි ප්‍රතිකේෂප කොට “පහසසර මිදං භික්ඛවෙ විතං” යන මේ දේශනාව පරියාය කථාවක් (=පරියාය වශයෙන් රූපාලංකාර දේශනාවක්) යැයි දක්වමින්, මෙලෙස වූ භවංග සිත් හා සමානව ප්‍රභාස්වර සමථ භාවනා සිත්හි හා විපස්සනා භාවනා සිත්හි පිරිසිදු භාවය ප්‍රකට කොට දැක්වීම සඳහා දේශනා කරණ ලද පරියාය කථාවක් බව ප්‍රකට කොට දැක්වීමට “සො ඵවං සමාහිතෙ විතෙත පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ” “එම යෝගාවචර භික්ෂුව චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය හා යෙදෙන සිත මෙලෙස තහවුරු වූ භාත්පසින් පිරිසිදු වූ පරියෝදාන වූ කල” ආදී කොට ඇත්තා වූ ධම් කථා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක.

[අං. වී. 1 (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 49 යටතේ)]

බුදුරජාණන් වහන්සේ චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධියේ ගුණ වණිනා කිරීම සඳහා “පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ = භාත්පසින් පිරිසිදු වූ දිදුළන-ප්‍රභාස්වර ඇත්තා වූ යනාදී ලෙසට දක්වා ඇත්තේය. මෙලෙස වූ දේශනාවන්හි, චතුර්ථ ධ්‍යාන සිතෙහි පරියෝදාන වූ පිරිසිදු ආලෝකය තිබේ යැයි මුඛ්‍ය වශයෙන් දේශනා කරණ ලද්දේ නොවන්නේය. එලූපචාර නම් වූ පරියාය ක්‍රමයක් වශයෙන් පමණක් දේශනා කරණ ලද්දේ වන්නේය.

මේ නිසා මේ පොතෙහි ද සමථ භාවනා සිත්හි හා විපස්සනා භාවනා සිත්හි ආලෝක ප්‍රභාවක් ඇත්තේ යැයි කීමට කැමැති නොවෙමු. එම සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ චිත්තජ රූපයන්හිද එම චිත්තජ තේජෝ ධාතු හේතුවෙන් පහළ වූ උතුජ රූපයන්හිද පිහිටා ඇති රූපාරම්මණයන්හි ප්‍රභාවම යැයි කියන්නෙමු. එහෙත් එම ආලෝක ප්‍රභාවය සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හා මිශ්‍රව ඇති ඥානයන්හි ආනුභාවයෙහි පිහිටා පහළ වූ බැවින් එලූපචාර වශයෙන් ඥානාලෝකය යැයි අලංකාර ශ්‍රාස්ත්‍රයට අනුව දැක්වීමක් වන්නේය.

උපක්කිලේසාලෝක

සමථ භාවනා සිත්හි හා විපස්සනා භාවනා සිත්හි පහස්සර (ප්‍රභාස්වර වූ) ආලෝක තිබීම සත්‍ය නම්, එම සිත්වලින් ප්‍රභාස්වර වූ ආලෝකය ඇති කරවීමට හැකියාවක් ඇත යන්න සත්‍ය නම්, කුමක් නිසා විපස්සනා ඥාණයන් තුළ බලවත් වූ උදයබ්බය ඥාණ මට්ටමේදී පමණක් ඕභාස (ආලෝකය) පහළ වීමට හැකිවීම සම්බන්ධයෙන් දේශනා කොට ඇත්තේ දැයි ප්‍රශ්නයක් ඇත්තේය. පිළිතුරු මෙලෙසටය.

“තස්මිං උප්පන්නො යොගාවචරො ‘න චන මෙ ඉතො පුබ්බෙ එවරුපො ඕභාසො උප්පන්නපුබ්බො; අද්ධා මග්ගප්පන්නොස්මි, එලං පන්නොස්මි’ති අමග්ගමෙව ‘මග්ගො’ති, අඵලමෙව ‘ඵල’නති ගණ්ණාති.”

[වි. ම. 476]

“එම විපස්සනා ඕභාසය පහළ වූ විට යෝගාවචර පුද්ගලයා ‘මට මීට පෙර මේ ස්වභාවය ඇත්තා වූ ඕභාස ආලෝක පහළ නොවූනේමය. ඒකාන්තයෙන් නිසැකවම මම ආයඝී මාර්ගයට පත් වී ඇත්තේ වෙමි. ආයඝී ඵලයට මම පත්වී ඇත්තේ වෙමි” යැයි ආයඝී මාර්ග නොවන්නා වූ ඕභාසයන් ආයඝී මාර්ගය යැයි ද ආයඝී ඵල නොවන්නා වූ ඕභාසයන් ආයඝී ඵලය යැයි ද අදහා ගනී.” [වි. ම. 476]

උදයබ්බය ඤාණය පුළුල්වීම අනුව විපස්සනා ඤාණයන් ද මේරීමට පත් වී ඕභාස (ඕභාසාලෝකය) පහළ වූ විට “මට මීට පෙර මෙසේ වූ ඕභාසාලෝකයක් පහළ නොවීය”යි යන්න පමණක් අට්ඨ කථාවෙහි පෙන්වා දී ඇත; “පෙරදී එක් වරක්වත් ආලෝකයක් පහළ නොවීය. දැන් වනාහි පහළ වන්නේය”යි නොකියයි. මේ කාරණය ගැන ද විශේෂ සැලකිල්ල යොමු කළ යුතුය. පහත සඳහන් කාරණය ගැන ද සැලකිල්ල යොමු කර බලන්න.

“යථා ච ඕභාසෙ, එවං එනෙසුපි අඤ්ඤතරස්මිං උප්පන්නො යොගාවචරො ‘න චන මෙ ඉතො පුබ්බෙ එවරුපං ඤාණං උප්පන්නපුබ්බං, එවරුපා පීති, පසස්සද්ධි, සුබ්බං, අධිමොකෙබ්බා, පග්ගහො, උපට්ඨානං, උපෙක්ඛා, නිකන්ති උප්පන්නපුබ්බො, අද්ධා මග්ගප්පන්නොස්මි; එලප්පන්නොස්මි’ති අමග්ගමෙව ‘මග්ගො’ති, අඵලමෙව ‘ඵල’නති ගණ්ණාති” [වි. ම. 478]

ඕභාස ආලෝක පහළ වූ සේම එම ඤාණයන් ආදී එක-එකක් පහළ වන විට යෝගාවචරයා, “සත්‍ය ලෙසටම මට පෙර මේ ස්වභාව ඇත්තා වූ ඤාණයන් පහළ නොවූ විරුය. මේ ස්වභාවය ඇත්තා වූ ප්‍රීතිය, පස්සද්ධි, සුබ්බය, අධිමෝක්ෂය, වීර්යය, සතිය, උපෙක්ඛා, (විපස්සනුපෙක්ඛාව = තනුමජ්ඣන්තනා වෛතසිකය), නිකන්තියද පහළ නොවූ විරුය. ඒකාන්තයෙන් නොවැරදීම ආයඝී මාර්ගයට මම පැමිණියෙමි; ආයඝී ඵලයට මම පැමිණියෙමි”යි ආයඝී මාර්ග නොවන්නා වූ ඤාණය-ප්‍රීතිය -පස්සද්ධිය - සුබ්බය-අධිමෝක්ෂය-වීර්යය-සතිය-උපේක්ෂාව-නිකන්තිය ආයඝී මාර්ගය යැයි ද ආයඝී ඵලය නොවන ඤාණය-ප්‍රීතිය-පස්සද්ධිය-සුබ්බය-අධිමෝක්ෂය-වීර්යය-සතිය-උපේක්ෂාව-නිකන්තිය ආයඝී ඵල යැයි ද ගනී. [වි. ම. 478]

මෙහිදී ද “පෙරදී වනාහි මෙලෙස මේ ස්වරූප ඇත්තා වූ විපස්සනා ඥාණ, මේ ස්වරූප ඇත්තා වූ ප්‍රීති, පස්සද්ධි, සුඛ, අධිමෝක්‍ෂ, වීර්යී, සති, උපේක්‍ෂා, නිකන්ති පහළ නොවී” යැයි අදහස් කරයි. සංසාර ගමන පුරා ද මේ ජීවිතයේ ද ඥාණ, පීති, පස්සද්ධි, සුඛ, අධිමොක්ඛ, විරිය, සති, උපේක්‍ෂා, නිකන්ති යන මේවා වරක්වත් පහළ නොවී යැයි අදහස් නොකෙරේ. ඉතා බලවත් වූ කාර්යක්‍ෂම වූ මෙම විපස්සනා ඥාණ විශේෂයන්, මෙවැනි ප්‍රීති විශේෂයන් යනාදී දේ පෙර පහළ නොවූයේ යැයි කීම මෙයින් අදහස් කෙරේ. මෙවැනි ඥාණ විශේෂ මෙලෙස වූ ප්‍රීති යනාදී දේවල් පෙර පහළ නොවූනම් මේ ඥාණ විශේෂ-ප්‍රීති විශේෂ යන දේවල් හැර අනෙකුත් ඥාණ විශේෂ, ප්‍රීති විශේෂ යනාදීන් පෙර පහළ වූ විරූමයි. අඩුම මට්ටමින් නාම රූප පරිච්ඡේද ඥාණය, පව්වය පරිග්ගහ ඥාණය, සම්මසන ඥාණය, තරුණ උදයබ්බය ඥාණය යන මේවා ඒකාන්තයෙන් පෙර පහළ වී ඇත්තේමය. තව දුරටත් භවය දිගටම ද එක්වරක් වත් ප්‍රීතිය පහළ නොවූනේ යැයි යන්න සිදුවිය නොහැක්කකි.

එසේම මෙවන් ඕභාස ආලෝක වර්ගයන් ද පහළ නොවූ විරූම යැයි අදහස් කෙරේ. ඕභාස ආලෝක පෙර වරක්වත් පහළ නොවූයේ යැයි කීම විය නොහැක්කකි. අනෙකුත් උසස් සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් නිසා පහළ වූ ඕභාස ආලෝකය හා මෙම එළඹී උදයබ්බය ඥාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ඕභාස ආලෝකය සම නොවන බැවින් ද එක අතකින් සමබවක් ඇති බැවින් ද මේ උදයබ්බය ඥාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ඕභාසයෙහි එනම් විපස්සනා ඕභාස ආලෝකයේ ගුණ තේජස අගය කිරීම සඳහා විශේෂයෙන් විස්තර කොට දක්වන ලද්දේ යැයි සලකා ගත යුතු. එම නිසා එක් ක්‍රමයක් අනුව භාවනා කළ නිසා සමාධිය සෑහෙන ප්‍රමාණයට දියුණු වී වරින් වර ක්‍ෂණික වශයෙන් ආලෝක ප්‍රභාව ඇතිවීම් -නැතිවීම් පහළ වූ විට මෙම උදයබ්බය ඥාණයට ළඟා වී යැයි අදහා ගතහොත් පින්වත් ඔබ මේ ශාසනයෙහි මහා පරාජයක් ලැබුවා වන්නේය. හේතුව නම්: හේතු ධර්මයන් ද සහිතව රූප-නාම පරමාථ ධර්ම ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනාවට නංවමින් මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන්ම උදයවාය ඥානය යන්න පහළවීම සිදුවිය හැකි බැවිනි.

චතුරාරක්ෂක කමිස්ථාන

මෙමිත්‍රී භාවනා කමිස්ථානය

මේ මෙමිත්‍රී කමිස්ථානය භාවනා කිරීමට කැමති ඔබ මේ පුද්ගලයන් කෙරෙහි ආරම්භයේදී මෙන්තා භාවනා නොකළ යුතුය. මේ පුද්ගලයන් කෙරෙහි කිසි විටකත් මෙමිත්‍රීය නොවැඩිය යුතුය. මෙන්තා භාවනාව අතින් පිරිහීමට හේතු විය හැකි පුද්ගලයන් දැනගත යුතුයි.

1. අප්පියපුගුල = අප්‍රිය-අමනාප පුද්ගලයන්
2. අතිපියසහායක = ඉතා ප්‍රිය සමීප සහායක පුද්ගලයන්
3. මජ්ඣන්තපුගුල = ප්‍රියත් නැති, අප්‍රියත් නැති, මධ්‍යස්ථ පුද්ගලයන්
4. වෙරිපුගුල = සතුරු පුද්ගලයන්

මෙමිත්‍රී ධ්‍යානය ලබා ගැනීමට පෙරාතුව, මේ පුද්ගලයන් සතර වර්ගය අරමුණු කොට මෙමිත්‍රීය නොවැඩිය යුතු. මෙමිත්‍රී ධ්‍යානය ලබාගත් විට, අත්ත-අතිපිය-මජ්ඣන්ත-වෙරි යන පිළිවෙළින් මෙමිත්‍රී ධ්‍යානය ලබා ගැනීම සඳහා වැඩිය හැක. කෙසේ නමුත් මේ පුද්ගලයෝ විසභාග නොවූ පුද්ගලයෝම, සජීවි පුද්ගලයෝම විය යුත්තාහ.

5. ලිඛිතවිසභාගපුගුල = ලිංගය අතින් සම නොවූ පුද්ගලයා මේ පුද්ගලයාට විශේෂ කොට මෙමිත්‍රී නොකළ යුතු. ස්ත්‍රී යෝගිහු වනාහි පුරුෂයකු අරමුණු කොට විශේෂ කොට මෙමිත්‍රීය නොවැඩිය යුතු. පුරුෂ යෝගී පුද්ගලයෝ ද ස්ත්‍රීයක අරමුණු කොට විශේෂ කොට මෙමිත්‍රීය නොවැඩිය යුතු. රාගය පහළ විය හැකි බැවින් මෙලෙස විශේෂ කොට විසභාග පුද්ගලයනට මෙමිත්‍රීය නොවැඩිය යුතු වන්නේය.

6. කාලකතපුගුල = මියගිය පුද්ගලයන්ට කිසිවිටකත් මෙමිත්‍රීය නොවැඩිය යුතු.

හේතු දැක්වීම

අප්‍රිය පුද්ගලයා ප්‍රිය පුද්ගලයා හා සම තැන තබා ගෙන මෙමිත්‍රීය වැඩිමේදී වෙහෙසට පත්විය හැක්කේය. අතිපිය සහායක පුද්ගලයා මජ්ඣන්ත පුද්ගලයකු හා සමාන සේ සලකා මෙමිත්‍රීය කිරීමේදී ද වෙහෙසට පත්වන්නේය. මේ අතිපිය සහායක පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ යාන්තමට හෝ දුකක් පහළ වෙනවා දුටු කළ ඒ අනුව තමා සිතට දුක් ගන්නා තත්වයට වැටී කායිකව ද පෙළීමට පත්විය හැකිය. මජ්ඣන්ත පුද්ගලයාට ගෞරවනීය පුද්ගලයකු සේ සලකා හෝ ප්‍රිය පුද්ගලයකු සේ සලකා මෙමිත්‍රී භාවනාව

වඩන්නා වෙහෙසට පත්වන්නේය. වෛරී පුද්ගලයා නැවත-නැවතත් මතක් කරණ යෝගාවචරයාට තරහ-ද්වේෂය පහළ විය හැක්කේය. මේ නිසා මෙම පුද්ගල හතර වර්ගයට මුලින් මෙමතී භාවනාව නොවැඩිය යුතු. ලිංග විසභාග (ලිංගය අතින් සමාන නොවූ) පුද්ගලයා කෙරෙහි රාගය පහළ විය හැකි බැවින් විශේෂ කොට මෙමතී භාවනාව නොකළ යුතු වන්නේය. එහෙත්, මෙමතී ධ්‍යානයට පත් වූ පසු සීමා සම්බන්දය කිරීම සඳහා, සඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියො = සියලු ස්ත්‍රීහු, සඤ්ඤා පුරුෂා = සියලු පුරුෂයෝ යන ලෙසට මෙමතීය වැඩිය හැකිය. මරණයට පත් වූ පුද්ගලයන්ට වනාහි මෙත්තා භාවනාව කළේ නමුදු මෙමතී අපීණා ධ්‍යානයට පත්විය නොහැක්කේය. උපචාර ධ්‍යාන සමාධියට ද පත්විය නොහැක්කේය. මේ නිසා මරණයට පත් වූ පුද්ගලයන් අරමුණු කොට මෙමතීය නොවැඩිය යුතු. [වි. ම. 218-219]

මෙමතීය වැඩිය යුතු පුද්ගලයන්ගේ පිළිවෙල

1. අතන = තමා
2. පිය = පිය හෝ අතිප්‍රිය ගරු පුද්ගලයා
3. මජ්ඣතන = ප්‍රියත් නොවූ අප්‍රියත් නොවූ මධ්‍යස්ථ පුද්ගලයා
4. වෛරී = වෛරී පුද්ගලයා

මේ සතර පුද්ගලයන් කෙරෙහි ක්‍රමානුකූලව මෙමතීය වඩන්න. ආරම්භයේදී තමාට මෙමතීය වැඩීම හුදෙක් තමාම සාක්ෂිකොට ගැනීම සඳහා වන්නේය. ඉන් අපීණා ධ්‍යානයට පත්වීම නොවන්නේය.

පුද්ගලයෙක් වර්ෂ සියයක කාලයක්-වර්ෂ දහසක කාලයක් “අභං සුඛතො හොමී = මම කයින්-සිතින් සුවපත් වූවෙක් වෙමිවා!” යන ආකාරයට ක්‍රමයෙන් ඉදින් තමාට මෙමතීය කරන්නේ නමුත් එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ අර්පණා ධ්‍යානය මොනම ක්‍රමයකින්වත් පහළ විය නොහැක්කේය. “අභං සුඛතො හොමී = මම කයින්-සිතින් සුවපත් වූවෙක් වෙමිවා!”යි තමාටම තමා මෙමතීය කරන්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ, තමා සුඛයට කැමති සේ - දුකට අකැමැති සේ, දීඝියුෂ කැමති සේ - මරණය අකැමතිසේ, ඉතිරි සියලු සත්ත්වයෝ ද සැපයට කැමැත්තානු දුකට අකැමැති වන්නෝය; දීඝියුෂක වීමට කැමැත්තෝ වන්නානු යැයි, මෙලෙස තමාම සාක්ෂි කොට අනිකුත් සත්ත්වයන්ට අභිවෘද්ධිය-සුවය කැමති සිත පහළ විය හැක්කේය.

“සඛ්‍යා දිසා අනුපරිගමම වෙනසා - නෙවජ්ඣගා පියතරමනනා සච්චි
ඵවං පියො පුපු අත්තා පරෙසං - තසමා න හිංසෙ පරමත්තකාමො”

[සං. නි. 1/142; බු. නි. 1/222]

සියලු දිසාවක්ම සිතින් පරික්‍ෂාකාරීව ඉතාමත් ක්‍රමානුකූලව සොයා ඇවිද බැලුවද තමාට වඩා ප්‍රිය කරන-කැමැති වන අනෙකුත් සත්වයකු තමා කිසිම දිසාවක නොදකිනු ඇත. මෙලෙස තමාට වඩා කැමති-ප්‍රිය කරණ කෙනෙකු නොදැකීම-නොලැබීම නිසා තමා මෙන්ම අනෙකුත් එක් එක් සත්ත්වයෙක් ද තම තමාටම ප්‍රිය කරන්නේය; කැමැති වන්නේය. මේ නිසා තමාගේ අභිවෘද්ධිය-සුඛය කැමති වන්නා වූ පින්වත් ඔබ අනිකුත් සත්ත්වයන්ට හිංසා නොකළ යුතුය. [සං. නි. 1/142; බු. නි. 1/222]

මේ අනුශාසනාවට අනුව චිත්ත ධාතුව මෘදු භාවයට පත්වීම සඳහා, අනුකම්පාව සම්පූර්ණ වීම සඳහා, ප්‍රථමයෙන් තමාට තමාම ටික වේලාවක් මෙමතිය මෙසේ වඩන්න.

1. අහං අවෙරො හොමි. මම වෙර නැත්තෙක් වෙමි.
2. අඛ්‍යාපජ්ජො හොමි. තරහ නැත්තෙක් වෙමි.
3. අනීසො හොමි. නිදුක්, නිරෝගී වෙමි.
4. සුඛී අත්තානං පරිහරාමි. සුවපත් වෙමි.

සිතේ මෘදු භාවය, කම්ණ්‍ය භාවය, අනුකම්පා සහගත භාවය ශක්තිමත්ව මහත්ව පැමිණී විට අනෙකුත් සත්ත්වයන්ට යොමු කොට මෙමතිය වැඩිය හැකිය. මෙසේ සිත මෘදු-කම්ණ්‍ය වූ තැනැත්තා, අනුකම්පා සහිත තැනැත්තා අනෙකුත් සත්ත්වයකු අරමුණු කොට මෙමතී භාවනාව වැඩිමේදී සිතේ කිසි පැකිලීමක් නැතිව වෙහෙසක් නැතිව පහසුවෙන් මෙමතිය වැඩිය හැකි පුද්ගලයෙක් වේ. තමාටම තමා මෙමතිය වැඩීම ඉතා දීඝිව කිරීමට අවශ්‍ය නොවන්නේය. තමාගෙන් පිට වෙනත් සත්ත්වයකුට මෙමතී ධ්‍යානයට ළඟාවන තුරු මෙමතිය වැඩීමට අවශ්‍ය නම් පහත සඳහන් වැඩ පිළිවෙළ අනුව පුහුණු කරන්න.

ප්‍රිය ගරුභාවනීය සමාන ලිංගයෙන් යුත් පුද්ගලයා

පින්වත් ඔබ තමා සාක්‍ෂ්‍යත් කරගත් ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය වේවා, හැකියාව ඇත්නම් ඕදාත කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය වේවා, යොදාගෙන සිතේ ආලෝක ප්‍රභාස්වරය දිදුළන තරමට නැවතත් සමාධිය තහවුරු කරගන්න. ඕදාත කසිණ සමාධිය වඩා සුදුසුය. මේ සමාධියේ හා ආලෝක ප්‍රභාස්වර ශක්තියේ උදව්වෙන් ද මේ සමාධියේ ශක්තිමත් උපනිශ්‍රය ශක්තියේ උදව්වෙන් ද බලවත් වූ පින්වත් ඔබගේ මෙමතී

භාවනාව සුමුදු ද පහසු ද වන්නේය. මක්නිසාද යත් මෙම වතුරු ධ්‍යාන සමාධිය නිසා ඔබගේ සිත අනඩුගණ විගතූපකම්ලෙස (රාග, දෝස, මෝහ ආදී කෙලෙස කසටයන්ගෙන් වෙන්වී පිරිසිදු) වන්නේය; මුදුභූත (මාදු භාවයට පත්) වන්නේය; කම්මනීය (භාවනාව වැඩීමට කම්ණ්‍ය) වන්නේය; පරිසුද්ධ-පරියොදාන (හාත්පසින් පිරිසිදු වී දිදුළන-ප්‍රභාස්වර බවට පත්) වන්නේය.

මෙලෙස උපනිශ්‍රය ශක්තිය බලවත් වූ විට පින්වත් ඔබගේ මෙම ත්‍රී භාවනාව සුමුදු ලෙස පහසුවීම ඉතා කෙටි කාලයක් තුළ සිදුවෙනවා පමණක් නොව මෙම ශක්තිය සම්පූර්ණ වීමට එය උපකාර ද වන්නේය. මෙලෙස පිරිසිදු ආලෝක ප්‍රභාස්වරය දිදුළන ලෙසට පත් වූ විට පින්වත් ඔබ තමාට ප්‍රිය වූ ගරුභාවනීය වූ සමාන ලිංගික පුද්ගලයකු ඉදිරිපත් කරගෙන අරමුණු කරන්න. ඔබගේ වතුරු ධ්‍යාන සමාධිය නිසා පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාස්වරය ඔබගේ හාත්පස දස දිග පැතිරී පවතින්නේය. ඔබ මෙම ත්‍රීය සඳහා අරමුණු කළ පුද්ගලයා මේ ආලෝක ප්‍රභාස්වරය තුළ ජීවමානව මෙන් ඉදිරිපත් වනු ඇත. එම ප්‍රිය ගරු පුද්ගලයාගේ හිඳගෙන සිටින ඉරියව්, සිටගෙන සිටින ඉරියව් යනාදි ඉරියව් අතරින් තමා ඉතාමත් කැමැති ඉරියව්ව තෝරාගෙන එය අරමුණු කරන්න. තමා ඉදිරියේ රියන් හතරක්-පහක් තරම් ආසන්නයේ සිටින ලෙසට අරමුණු කරන්න. එම ප්‍රිය ගරුභාවනීය තැනැත්තා ආලෝක ප්‍රභාස්වරය තුළ පැහැදිලිව දැකීමට හැකි විට පහත සඳහන් ලෙසට මෙම ත්‍රීය කරන්න.

අයං සප්පුරුසො

- 1. අවෙරො හොතු
- 2. අබ්‍යාපජ්ජො හොතු
- 3. අනීසො හොතු
- 4. සුඛී අත්තානං පරිහරතු

“මේ සන්පුරුෂයා (ප්‍රිය ගරුභාවනීය පුද්ගලයා)

- 1. වෙර නැත්තෙක් වේවා!
- 2. තරහ නැත්තෙක් වේවා!
- 3. නිදුක්, නිරෝගී වේවා!
- 4. සුවපත් වේවා!

මේ මෙම ත්‍රීය වඩන ක්‍රම හතර, තුන්-හතර වතාවක් වඩා බලන්න. පසුව මේ ක්‍රම හතර තුළින් තමා කැමැති එකක් තෝරා ගන්න. නිදසුන් ලෙස සුවපත් වේවා! යන මෙම ත්‍රීය වඩන ක්‍රමය තෝරා ගන්නේ යැයි සිතමු. එම සන්පුරුෂයා සුවපත් වී සතුටුව සිටිනා ස්වරූපය අරමුණු කොට සම්පූර්ණ උත්සාහයෙන් එම සන්පුරුෂයා සිතින් සුවපත් වේවා! සිතින් සුවපත් වේවා! යි බොහෝ වාරයක් මෙම ත්‍රීය වඩන්න. ඔහුගේ ස්වරූපය

භාවනා සිතෙහි ඉතා සාමකාමීව සමීපව පිහිටි විට ධ්‍යානාංගයන් පිළිබඳව විමසා බලන්න. ප්‍රථම ධ්‍යානය, ද්විතීය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් ක්‍රමානුකූලව භාවනා වඩන්න. අනතුරුව ඉහත සඳහන් මෛත්‍රිය වඩනා වචන අතර එක-එකක් අනුව තෘතීය ධ්‍යානය ලබන තෙක් ක්‍රමානුකූලව මෛත්‍රිය වඩන්න. මෙහිදී වෛර නැත්තෙක් වේවායි, මෛත්‍රිය වඩන්නේ නම් වෛර නැති ස්වරූපය ද තරහ නැත්තෙක් වේවා! යි, මෛත්‍රිය වඩන්නේ නම් තරහ නැතිව සිටින ස්වරූපය ද නිදුක්-නිරෝගී වේවායි, මෛත්‍රිය වඩන විට නිදුක්ව නිරෝගීව සිටින ස්වරූපය ද සුවපත් වේවායි, මෛත්‍රිය වඩන විට සුවපත්ව සිටින ස්වරූපය ද යන ලෙසට ඉදිරිපත් කර ගනින්නවා! මේ මෛත්‍රිය ද ධ්‍යාන එක-එකක් වශයෙන් වසිභාව පහ අනුව අභ්‍යාස කළ යුතුය.

වෛර නැත්තෙක් වේවා ! යනාදි එල අපේක්ෂා කරණ සතරාකාර ප්‍රාර්ථනා සිත් තුළ උපේක්ෂා ස්වභාවය නොමැති නිසා වතුර්ථ ධ්‍යානය දක්වා යෑමට නොහැකි වන්නේය.

මෙය සාර්ථක වූ විට, ප්‍රිය ගරුභාවනීය, ලිංග අතින් තමාට සම, මෙවන් පුද්ගලයන් කෙනෙකු, කෙනෙකු පාසා මෛත්‍රිය වඩන්න. අඩුම තරමින් දස දෙනකුට පමණ මෛත්‍රිය වැඩු පසු ඉතා ප්‍රිය වූ (අනිභිය සන්ධායක) ලිංගය අතින් තමාට සමාන පුද්ගලයන් එක්කෙනා බැගින් අරමුණු කරමින්, සමාන ලෙසටම මෛත්‍රියෙන් තෘතීය ධ්‍යානය දක්වා ලබා ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. ප්‍රිය ගරුභාවනීය පුද්ගලයා හා අනිප්‍රිය පුද්ගලයා යන පුද්ගල දෙවර්ගය කෙරෙහි මෛත්‍රිය සම වන ලෙසට, සියළුම ප්‍රිය පුද්ගලයන් වෙත මෛත්‍රිය තහවුරු වන ලෙසට වඩන්න.

අනතුරුව මජ්ඣිමනික (ප්‍රිය-අප්‍රිය නොවූ මධ්‍යස්ථ) පුද්ගලයන් අඩු තරමින් දස දෙනකු පමණ එකිනෙකා වශයෙන් අරමුණු කරමින් තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් සතර ආකාරයටම මෛත්‍රිය වඩන්න. මේ සියල්ලෝම වනාහි ලිංගය අතින් තමාට සමාන, ජීවත්වන පුද්ගලයන් විය යුතුය. අනතුරුව වෙරි (සතුරු, වෛර) පුද්ගලයන් වෙතට ද මෛත්‍රී කරන්න. සියළුම පුද්ගලයන් එක-එක්කෙනෙකු වෙත මෛත්‍රිය වඩන හතර ආකාරයෙන් එක-එකක් පාසා තෘතීය ධ්‍යානය ලබාගන්නා තෙක් මෛත්‍රී කරන්න. සියල්ලෝම වනාහි ලිංගය අතින් තමාට සමාන සජීවී පුද්ගලයෝම විය යුත්තෝය. ඉදින් සතුරු පුද්ගලයකු නැති නම් මහා පුරුෂ උත්පත්තියක් ඇති බෝධිසත්ත්ව චිත්ත ස්වරූප ඇති බැවින්, නන්දිය නම් වූ වදුරු නායකයා මෙන් තමාගේ විනාශයට කටයුතු කළා වූ තැනැත්තාට පවා වෛරය පහළ නොකරන්නේය. එවන් පුද්ගලයා වෛරී පුද්ගලයන් සොයමින් මෛත්‍රී කිරීමට අවශ්‍ය නැත. වෛරී පුද්ගලයන් ඇතොත් පමණක් ඔවුන් වෙත මෛත්‍රී කරන්නවා!

“භාවෙනෙන ව එකෙකසමිං කොට්ඨාසෙ මුදුං කමමනියං විතං කඛා තදනනරෙ තදනනරෙ උපසංහරිතබ්බා” [වි. ම. 219]

“තෙන වුතං තදනනරෙ තදනනරෙ උපසංහරිතබ්බනි; ඛාන විතං උපසංහරිතබ්බං උප්පාදෙනබ්බනි අපෙඨා”
[මහා ටී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 242 යටතේ)]

- 1. ප්‍රිය පුද්ගලයා
- 2. අතිප්‍රිය පුද්ගලයා
- 3. මජ්ඣිම පුද්ගලයා
- 4. වේරී පුද්ගලයා

යැයි මෙම ත්‍රී භාවනාවෙහි මෙම ත්‍රීය ලබන්තා වූ පුද්ගල සමූහ හතරක් ඇත්තේය. ඊට කොට්ඨාශ හතරක් යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ත්‍රී භාවනා කල්මස්ථානය වඩන යෝගාවචර පුද්ගලයා ඒ කොට්ඨාශ එක-එකකි තම භාවනා සිත මෘදුවන ලෙසට, කමිණ්‍ය වන ලෙසට කටයුතු කළ පසු (තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් වැඩු පසු) අනෙකුත් කොට්ඨාශයන්ට භාවනා සිත යොමු කළ යුතු, ධ්‍යාන සිත පහළ කළ යුතු. [වි. ම. 219; මහා ටී. පරිවර්තනයයි]

සීමා සම්බන්ධය-පුද්ගල සීමාවන් බිඳීම

“අඨානෙන පුනඤ්ඤං මෙතායනෙන අතනි පියපුගලෙ මජ්ඣනෙ වෙරීපුගලෙති වතුසු ජනෙසු සමචිතතං සමපාදෙනෙන සීමාසමෙහදො කාතබ්බා” [වි. ම. 227]

“සමචිතතනනි හිතුපසංභාරෙන සමානචිතතං, සීමාසමෙහදො සා එව සමචිතතා” [මහා ටී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 252 යටතේ)]

- 1. පිය මනාප ගරුභාවනීය=ප්‍රිය වූ ගෞරවණීය වූ කුසල ධර්ම වඩන පුද්ගලයා
- 2. අතිපිය සහායක = ඉතා ප්‍රිය වූ මිත්‍ර සහායක පුද්ගලයා
- 3. මජ්ඣතං = ප්‍රියත් නැති අප්‍රියත් නැති මැදහත් පුද්ගලයා
- 4. වෙරී =සතුරු - වෙර පුද්ගලයා

යන මේ පුද්ගලයන් සතර වර්ගය වෙත මෙම ත්‍රී තෘතීය ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් දක්‍ෂ ලෙස සමාධිය වැඩු පසු, ප්‍රිය මනාප ගරුභාවනීය

පුද්ගලයන් හා අතිප්‍රිය සහායක පුද්ගලයන් වෙතට මෙම ක්‍රියා සම වූ විට ඒ සෑම ප්‍රිය පුද්ගලයන් ලෙස ගෙන,

1. අතන = තමා
2. පිය = ප්‍රිය වූ ගෞරවණීය වූ හෝ අතිප්‍රිය වූ පුද්ගලයා
3. මජ්ඣන්ත = ප්‍රියත් නොවූ අප්‍රියත් නොවූ මැදහත් පුද්ගලයා
4. වෙරී = සතුරු - වෙරී පුද්ගලයා

යන මේ සතර වර්ගයක් වූ පුද්ගලයන් මත මෙම ක්‍රියා සම වන ලෙස අභ්‍යාස කරන්න.

1. මේ අත්ත (තමා) පුද්ගලයාය,
2. මේ ප්‍රිය පුද්ගලයාය,
3. මේ මජ්ඣන්ත පුද්ගලයාය,
4. මේ වෙරී පුද්ගලයාය,

යන ලෙසට වෙන් කොට දැක්වීම නැතිවෙන තෙක්, මෙම ක්‍රියා සිත සම වන තෙක් මෙම ක්‍රියා භාවනා කර්මස්ථානය වඩන්න. මෙහිදී තමා අරමුණු කොට මෙම ක්‍රියා වැඩීම අනුව ධ්‍යාන ලැබිය නොහැකි වන්නේය. එහෙත් මෙය හුදෙක් අත්ත/පිය/මජ්ඣන්ත/වෙරී යන පුද්ගල හේදය නැතිව යන ලෙස සමච්ඡිත පවතින මෙම ක්‍රියා සිත දිගටම පවත්වා ගෙන යාම පිණිස පමණක්ම වන්නේය. මෙම ක්‍රියා සම බවට පත්වීම යනු සීමා සම්භේදය හෙවත් පුද්ගල සීමා කැඩී බිඳී යාම වන්නේය. තමාටම මෙම ක්‍රියා වැඩීම මේ සීමා සම්භේදය ලැබීම පිණිස වන්නේය.

ප්‍රථමයෙන් තමා ලබා ගෙන ඇත්තා වූ (ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන, ඕදාන කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යාන) සමාධිය නැවතත් තහවුරු කර ගන්න. ආලෝක ප්‍රභාස්වරයේ ශක්තිය බලවත් වූ විට ඉතා ටික කාලයකට (විනාඩියක්, තත්පරයක් පමණ කාලයකට) තමාටම මෙම ක්‍රියා වඩන්න. අනතුරුව ප්‍රිය පුද්ගලයකු අරමුණු කොට තෘතීය ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් මෙම ක්‍රියා වඩන්න. ඉක්බිතිව මජ්ඣන්ත පුද්ගලයකු අරමුණු කොට තෘතීය ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් මෙම ක්‍රියා වඩන්න. අනතුරුව වෙරී පුද්ගලයකු අරමුණු කොට තෘතීය ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් මෙම ක්‍රියා වඩන්න.

අනතුරුව නැවතත් තමා වෙතට මෙම ක්‍රියා කරන්න. ඉක්බිතිව නැවතත් අනෙක් ප්‍රිය පුද්ගලයකු, අනතුරුව නැවතත් වෙනත් මජ්ඣන්ත පුද්ගලයකු, අන් වෙරී අයකු අරමුණු කොට සමාන ලෙසට මෙම ක්‍රියා වඩන්න. මෙලෙසට පිය/මජ්ඣන්ත/වෙරී පුද්ගලයන්ට මෙම ක්‍රියා කරණ විට එක් එක් පුද්ගලයකු පාසා මෙම ක්‍රියා ධ්‍යානය තෘතීය ධ්‍යානය ලැබෙන තෙක් වඩන්න. මෙම ක්‍රියා වැඩීමේදී හතර ආකාරයන්ට අනුව තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් භාවනා කරන්න!

මේ ක්‍රමයට අනුව පිය, මජ්ඣිමනිකා, වෙරී පුද්ගලයන් එක්කෙනකු පසුව එක්කෙනකු ලෙස මාරු කරමින්, අත්ත, පිය, මජ්ඣිමනිකා, වෙරී යන පුද්ගලයන් පෙළ අනුව බොහෝ වාර ගණනක් නැවත-නැවතත් මෙමනී භාවනාව වඩන්න. නොකඩවා මෙසේ වැඩීමෙන් සියල්ලන් කෙරෙහි මෙමනීය සමබවට පත්ව සීමා සම්භේදය වෙයි. එම අවස්ථාවෙහි පින්වත් ඔබ පටිසම්භිදා මග්ග පාලියෙහි මෙත්තා කථා පරිච්ඡේදයෙහි එන ලෙසට.

1. අනෝධිසෝ ඵරණමෙත්තා චේතෝ විමුක්ති පඤ්ච වර්ගය
2. ඕධිසෝ ඵරණමෙත්තා චේතෝ විමුක්ති හත් ආකාරය
3. දිසා ඵරණමෙත්තා චේතෝ විමුක්ති දස ආකාරය යන මේ මෙමනී භාවනාවන් දිගට වැඩීමට සමත් වන්නෙහිය.

“තමපි අප්පණාප්පත්තවිත්තසෙසව සමපජ්ජිති වෙදිතබ්බං” [වි. ම. 229]

ඉහත සඳහන් අනෝධිසෝ ඵරණ මෙත්තා චේතෝ විමුක්ති ආදී වූ මෙත්තා භාවනාවෙන් අත්ත, පිය, මජ්ඣිමනිකා, වෙරී යන සීමාවන් සම්භේදයට පත් වූ බැවින් ඕනෑම ප්‍රිය, මජ්ඣිමනිකා, වෙරී පුද්ගලයෙකු අරමුණු කොට අපීණා ධ්‍යානය ලබාගත හැකි බවට පත්වන්නේය. මෙසේ අපීණා මෙමනී සිත ඇත්තා වූ පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි මෙමනීය සම්පූර්ණ භාවයට පත්වන බව දැන යුතුය. [වි. ම. 229]

මේ උපදෙස් වනාහි “සබ්බෙ සත්තා අවෙරා භොන්තු” යනාදී ලෙසට මෙත්තා භාවනා කර්මස්ථානය වඩන්නට කැමති යෝගී පුද්ගලයන් මුදුනින් පිළිගෙන දුරා ගනිමින් ගරු කටයුතු ලෙසට අනුගමනය කළ යුතු උපදෙස් වැලක් වන්නේය.

අනෝධිසෝ ඵරණ මෙත්තා චේතෝ විමුක්ති පස් ආකාරයන්

යොමු කරවීමක් - වෙන් කිරීමක් නොමැතිව පැතිරවිය යුතු මෙත්තා චේතෝ විමුක්ති ආකාර පහ මෙසේය.

1. සබ්බෙ සත්තා = පඤ්චස්කන්ධයන්ට උපාදාන වශයෙන් බැඳී ඇති සියලුම සත්ත්වයෝ.
2. සබ්බෙ පාණා = සියලුම ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස සහිත සත්ත්වයෝ.

3. සබ්බෙ භුතා = කර්මය හා කෙලෙස් හේතුවෙන් ප්‍රකට භාවයට පත් සියලු සත්ත්වයෝ.

4. සබ්බෙ පුග්ගලා = නරකයට වැටීමට හැකි ස්වභාවය ඇති සියලුම සත්ත්වයෝ.

5. සබ්බෙ අත්තභාව පරියාපන්නා = පඤ්චස්කන්ධය තුළ ආත්ම භාවය සහිත වූ සියලුම සත්වයෝ.

ඕධිසෝ ඵරණ මෙත්තා චේතෝ විමුක්ති සත් ආකාරයන්

යොමු කරවීමක් - වෙන්කොටලීමක් ඇතිව පැතිරවිය යුතු මෙත්තා චේතෝ විමුක්ති ආකාර හත මෙසේය.

1. සබ්බා ඉත්ථියො =සියලු ස්ත්‍රීහු.
2. සබ්බෙ පුරිසා=සියලු පුරුෂයෝ.
3. සබ්බෙ අරියා=සියලු ආයතීයන් වහන්සේලා.
4. සබ්බෙ අනරියා =ආයතීයන් වහන්සේලා නොවන සියලු පුද්ගලයෝ.
5. සබ්බෙ දෙවා=සියලු දෙව්වරු.
6. සබ්බෙ මනුස්සා=සියලු මනුෂ්‍යයෝ.
7. සබ්බෙ විනිපාතිකා =සතර අපාගත සියලු සත්ත්වයෝ.

මෙමත්‍රිය පැතිරවීමේ වැඩ පිළිවෙළ

ප්‍රථමයෙන් ඕදාත වතුර්ථ ධ්‍යානය ලැබෙන තෙක් සමාධිය දියුණු කරගන්න. අත්ත, පිය, මජ්ඣිමනික, චේරි පුද්ගලයන් කෙරෙහි මෙමත්‍රී සිත සම වන ලෙස මෙමත්‍රී ධ්‍යානයට (ඉහත විස්තර කළ පරිදි) බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත සම වදින්න. මෙමත්‍රී සිත සම වී සීමා බිඳී ගිය විට තමාට හැකි තරමින් භාවනා ශාලාව තුළ නැතිනම් නිවෙස තුළ නැතිනම් කුටිය තුළ සිටින්නා වූ සියලුම සත්ත්වයන් අරමුණු වශයෙන් ගන්න. එම අවස්ථාවෙහි පින්වත් ඔබගේ මෙමත්‍රී භාවනාව නම් වූ සමථ භාවනා සිත නිසා ආලෝක ප්‍රභාස්වරය දිදුලමින් ප්‍රකටව පවතින්නේය. එම ආලෝක ප්‍රභාස්වරයේ උපකාරයෙන් තමා වෙත කොට ගත් බිම් ප්‍රදේශය තුළ සිටින්නා වූ සත්ත්වයන් සියල්ල අරමුණු වශයෙන් ගත් විට එම සත්ත්වයන් සියල්ලන්ම එම ආලෝක ප්‍රභාස්වරය යටතේ ප්‍රකටව පවතින්නේ නම් මැනවි. මෙලෙස හමුවන විට, දකින විට, අනෝධිසෝ ඵරණ මෙත්තා චේතෝ විමුක්ති ආකාර පහ ඕධිසෝ ඵරණ මෙත්තා චේතෝ විමුක්ති ආකාර හත යන දෙවිධියටම අයත් දොළොස් ආකාරයන් දිගටම මෙත් වඩන්න. මෙලෙස මෙමත්‍රීය වඩන විට, එම දොළොස් ආකාරයන්හි එක් එක් ආකාරයක් තුළ මෙමත්‍රීය වඩන

ආකාර හතරක් ඇති නිසා ක්‍රම සියල්ල හතළිස් අටක් වන අතර ඒ සියල්ලම අනුව මෙම ක්‍රියා වැඩිය යුතු. වඩන ආකාරය මෙලෙසට වන්නේය.

සබ්බෙ සත්තා

1. අවෙරා හොනතු!
2. අබ්‍යාපජ්ජා හොනතු!
3. අනිසා හොනතු!
4. සුඛී අත්තානං පරිහරනතු!

“පඤ්චස්කන්ධයන් උපාදාන වශයෙන් ගන්නා වූ සියලුම සත්ත්වයෝ”

1. වෙර නැත්තෝ වෙත්වා!
2. තරහ නැත්තෝ වෙත්වා!
3. නිදුක්-නිරෝගී වෙත්වා!
4. සුවපත් වෙත්වා!

මෙලෙස මෙම ක්‍රියා හතර ආකාරය අනුව වඩන විට එක එක ක්‍රමයක් පාසා තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් වඩන්නවා! මෙම ක්‍රියාවට අරමුණ වන්නා වූ සියලුම සත්ත්වයෝ ද පැහැදිලිවම ඥානාලෝකයෙන් දැකීමත් පවතින්නවා! මෙය සාර්ථක වූ විට සබ්බෙ පාණා අනුවත් මේ ලෙසටම හතර ආකාරයට මෙම ක්‍රියා වඩන්න. එක් එක් ක්‍රමයට තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් ගමන් කරන්නවා! මේ ආකාරයටම හතර ආකාරයන්ට අනුව වඩන්න. සබ්බෙ භූතා ආදී ඉතිරි පුද්ගලයන් වෙතට ද මේ ක්‍රමයට හතර ආකාරයටම මෙම ක්‍රියා වඩන්න. සබ්බා ඉත්ථියො යයි ස්ත්‍රියන් සියල්ල වෙත මෙම ක්‍රියා වැඩීමේදී තමා තීරණය කොටගත් බිම් ප්‍රදේශය තුළ සිටින්නා වූ සියලු ස්ත්‍රීහු ඥානාලෝකයෙන් හමුවෙමින්, දැකීමත් පවතින්නවා! සබ්බෙ පුරිසා යැයි මෙම ක්‍රියා වඩන පුරුෂයෝ සියල්ල හමුවෙමින්, දැකීමත් පවතින්නවා! සබ්බෙ දෙවා යැයි වඩන විට තමා තීරණය කොටගත් බිම් ප්‍රදේශය තුළ සිටින සියලුම දේව සමූහය ද, සබ්බෙ මනුෂ්‍යා යැයි වඩන්නේ නම් ඒ ආකාරයටම සියලුම මනුෂ්‍යයන් ද සබ්බෙ විනිපාතිකා යැයි වඩන්නේ නම් මෙලෙසටම තමා තීරණය කරගත් ඉඩම තුළ සිටින්නා වූ අපාගත සත්ත්වයන් සියල්ලම ද ඥානයෙන් හසුකර ගනිමින් ඥානය පතුරවමින් මෙම ක්‍රියා වඩන්න. මේ හතළිස් අටාකාර වූ මෙම ක්‍රියා බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කරන්න.

භාවනා ශාලාව තුළ නැතිනම් කුටිය තුළ මෙම ක්‍රියා වැඩීම සාර්ථක වූ විට මුළු ආරණ්‍යය තුළ හතළිස් අට ආකාරයට, අරණ්‍ය දෙකක් තුළ හතළිස් අටාකාරයට යන මෙලෙසට ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් මෙම ක්‍රියා ධ්‍යානය පතුරුවන්න. මුළු ගම, උප නගර එකක්-දෙකක්, දිස්ත්‍රික්ක එකක්-දෙකක්, මුළු රටම, මුළු ලෝකයම, තිස් එක් භවය යන ලෙසට හතළිස් අට ආකාරයට ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් පතුරුවමින් භාවනා කරන්න. සාර්ථක වූ විට අනන්ත චක්‍රාවාටය දක්වා

හතලිස් අට ක්‍රමයන්ට අනුව මෙම ත්‍රී භාවනාව වඩන්න. අනතුරුව දිසා ඵරණ මෙත්තා වේතෝ විමුක්ති දස ආකාරයන්ට මාරු කරන්න.

දිසා ඵරණ මෙත්තා වේතෝ විමුක්ති දස ආකාරය

දස දිශාවන්හි පැතිරවිය යුතු මෙත්තා වේතෝ විමුක්ති ආකාර දසය මෙසේය.

1. පෙරදිග දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
2. බටහිර දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
3. දකුණු දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
4. උතුරු දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
5. ගිනිකොන දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
6. නිරිත දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
7. වයඹ දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
8. ඊසාන දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
9. ඉහළ දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම
10. පහළ දිශාව හතලිස් අට ආකාරයටම

වේතෝ විමුක්ති ආකාර මෙලෙස සියලු දස දිසාවන්හි (10 x 48) = 480ක් වන්නේය. ඉහත සඳහන් අනන්ත චක්‍රාවාටය දක්වා සත්ත්වයන් සියල්ලන්ම අරමුණු කරමින් මෙම ත්‍රිය පතුරුවන හතලිස් අට ආකාර හා මේ 480ක් වූ ආකාරය එක් කළ විට පන්සිය විසි අට (528) ආකාරයක් මෙම ත්‍රිය වන්නේය.

මේ දිසා ඵරණ වේතෝ විමුක්ති මෙම ත්‍රිය වඩද්දී නැගෙනහිර දිසාවන්හි ඇත්තා වූ අනන්ත චක්‍රාවාටයන් දක්වා සියලු සත්ත්වයන් අරමුණු කොට ඒ සියලු සත්ත්වයන් ආලෝක ප්‍රභාව යටතේ දකින අවස්ථාවෙහි හතලිස් අට ආකාර මෙම ත්‍රිය වඩන්න. බටහිර දිසාව ආදී ඉතිරි දිසා කෙරෙහි ද මේ ක්‍රමයටම භාවනාව පවත්වන්න. මෙය සාර්ථකව අවසන් කළ පසු මෙම ත්‍රිය සූත්‍රය ආදියෙහි එන්නා වූ මෙම ත්‍රී භාවනාව වඩන ක්‍රමයන් අනුව ද දිගටම මෙම ත්‍රිය වැඩිය හැක්කේය. මෙලෙස පන්සිය විසි අට ආකාර මෙම ත්‍රිය ක්‍රමානුකූලව වඩන අවස්ථාවෙහි පින්වත් ඔබගේ මෙම ත්‍රී භාවනා කර්මස්ථානය පහත සඳහන් බුද්ධ දේශනාවට මනාව ගැළපෙන බැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අභිමතය පරිදි තමා භාවනා කරණ බව ඔබට ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වැටහී යනු ඇත.

“සො මෙත්තාසහගතෙන වෙනසා එකං දිසං ඵරික්ඛා විහරති; තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුර්ථං. ඉති උදධමධොතිරියං සබ්බධි සබ්බත්තකාය සබ්බාවත්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන වෙනසා විපුලෙන මහගගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරික්ඛා විහරති.” [දී. නි. 1/636]

“එම යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ මෙමිත්‍රී සහගත සිහින් එක් දිසාවකට පතුරුවමින් වසන්නේය. එලෙසටම දෙවන දිශාවටද, තෙවන දිශාවටද, සතරවන දිශාවටද පතුරුවමින් වසන්නේය. මේ ක්‍රමයෙන් උඩ, යට, සරස සෑම දිසාවන්හි සිටිනා සියලු සත්ත්වයන් තමා හා සමාන ලෙස ගනිමින් සත්වයන් සියල්ලන්ම අඩංගු වන්නා වූ සත්ත්ව ලෝකය මුළුල්ලෙහි විපුල වූ මහද්ගත වූ අප්‍රමාණ වූ, අවෛරී වූ ව්‍යාපාද රහිත වූ මෙමිත්‍රී සහගත සිත පතුරුවමින් සිටින්නේය.”

[දී. නි. 1/636]

මෙමිත්‍රී ආනිශංස එකොළොස

“මෙතනය බො හිකබවෙ වෙතොවිමුත්තියා ආසෙවිතාය භාවිතාය බහුලිකතාය යානිකතාය වජ්ජකතාය අනුධිතාය පරිචිතාය සුසමාරදාය එකාදසානිසංසා පාටිකඛ්ඛා. කතමෙ එකාදස?”

සුඛං සුපති; සුඛං පටිබුජ්ඣති; න පාපකං සුපිනං පසසති; මනුසසානං පියො හොති; අමනුසසානං පියො හොති; දෙවතා රකකන්ති; නාසස අග්හි වා විසං වා සඤ්චං වා බමති; තුවටං විතතං සමාධියති; මුඛවණෙණා විප්පසීදති; අසමුළුණො කාලං කරොති; උතාරිං අප්පට්චිජ්ඣනො බුහමලොකුපගො හොති.”

[අං. නි. 6/644]

“මහණෙනි, ප්‍රතිවිරුද්ධ ධර්මයන්ගෙන් දුරුවීම හේතුවෙන් මෙන්තා වේතො විමුත්ති නම් වූ මෙමිත්‍රී සිත ගෞරවයෙන් සේවනය කළ යුතු; භාවිතා කළ යුතු; බහුලිකරණය කළ යුතු; නැග ගමන් කළ යුතු අනුගමනය කළ යුතු දුවන වාහනයක් මෙන් භාවිතා කළ යුතු; වස්තුවක් මෙන් කළ යුතු; මනාසේ දැඩිසේ පිහිටුවිය යුතු; වසිභාව ලබන තෙක්ම අභ්‍යාස කළ යුතු; සුසමාරද්ධ වූවෙකු සේ සම්පූර්ණ කළ යුතු. එබඳු මෙමිත්‍රීය ඇති කල්හි ආනිශංස එකොළොසක් බලාපොරොත්තු විය හැක්කේය. කවර එකොළොසක් ද යත්: 1. සුවසේ නිදයි. 2. සුවසේ අවදි වෙයි. 3. දුෂ්ට පාපී සිහින නොපෙන්නේ. 4. මනුෂ්‍යයන් අතර ප්‍රිය-මනාප භාවයට පත්වේ. 5. අමනුෂ්‍යයන් අතර ද ප්‍රිය-මනාප භාවයට පත්වේ. 6. දේවතාවෝ ද ආරක්‍ෂා කරන්නෝය. 7. ගිනි, විස, ආයුධ ආදී දේවලින් හානි සිදු නොවේ. 8. සිත ඉක්මනින් සමාධිගත වේ. (සමාධිය ලැබීම පහසු වේ.) 9. මුඛ (මුහුණේ) වර්ණය ප්‍රසාදජනක වේ. 10. මරණයේදී සිහි විකල් නොවේ. 11. උතුම් වූ අර්හත් ඵලය නොලැබෙන්නේ නම් බුහ්ම ලෝකයට යා හැකි වන්නේය. [අං. නි. 6/644]

බුද්ධානුස්මාති කමීස්ථානය

“ආරකතා හතතා ව - කිලෙසාරීන සො මුනි
හතසංසාර වකකාරො - පච්චයාදීනචාරහො
න රහො කරොති පාපානි - අරහං තෙන වුච්චති” [වි. ම. 148]

1. බුදුරජාණන් වහන්සේ වාසනා සහිත කෙලෙස් කැලම නැති කළ බැවින් කෙලෙස් දුරින්ම දුරු කිරීම නම් වූ මේ හේතුවෙන් අරහං නම් වන සේක.

2. බුදුරජාණන් වහන්සේ එක්දහස් පන්සියක් වූ (1500) කෙලෙස් අර්හත් මාගී ඥානායුධයෙන් කඩා බිඳ දමා විනාශ කළ බව නම් වූ හේතුවෙන් අරහං නම් වන සේක.

3. බුදුරජාණන් වහන්සේ අවිජ්ජා, තණ්හා ප්‍රධාන වූ පටිච්ච සමුප්පාද සංසාර චක්‍රයේ අරයන් කඩා බිඳ දමා විනාශ කළ බැවින් අරහං නම් වන සේක.

4. බුදුරජාණන් වහන්සේ අසම සම වූ ශීල-සමාධි-ප්‍රඥා ගුණ හේතුවෙන් මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම සත්ත්වයන්ගේ උතුම් පූජාවන්ට භාජනය වන හේතුව නිසා අරහං නම් වන සේක.

5. බුදුරජාණන් වහන්සේ රහස් ස්ථානයන්හි පාපී ක්‍රියා නොකරන්නේය; පාපී කථා නොකරන්නේය; නොසිතන්නේය; යන මේ කාරණයෙන් අරහං නම් වන සේක.

මෙසේ වනාහි අරහං ගුණයෙහි තේරුම් පහකි. එම තේරුම් සම්පූර්ණව පාඩම් වන සේ පුහුණු කරන්න. මෙම අරහං ගුණ කර්මස්ථානය වැඩිමට කැමැති පින්වත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් ඕදාන කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යානය නැතිනම් ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය නැවතත් වඩා එම සමථ භාවනා ඥාන හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ප්‍රභාස්වර ආලෝකයේ උදව්වෙන් තමා ප්‍රසාදයට පත් වූ බුද්ධ රූපයක් සිතට පෙනෙන ලෙස ඉදිරිපත් කරගෙන එය අරමුණු කරන්න. එය ප්‍රකටව ඉදිරිපත් වූ විට එම රූපය ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙන් සලකා එයටම සිත යොමු කරන්න. අතීතයේ ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් දැක-හමුවී ඇත්නම් එම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ රූප සටහන මතු වී පෙනීමට හැක්කේය. එම බුද්ධ රූපයෙන් මතුකර ගත් බුදු ගුණයන් කෙරෙහි සිත යොදා භාවනා කළ යුතු. ඉදින්

මෙලෙස අරමුණු කිරීමට ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ නමකගේ රූපය පහළ නොවී නම් මුලින් සිත යෙදූ බුද්ධ රූපයම අරමුණු කොට ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ ලෙස සලකා එම රූපයෙන් මතුකරගත් බුදු ගුණයන්ට සිත යොදා භාවනා කරන්න. ඉහත සඳහන් අරහං ගුණයෙහි තේරුම් පහ තුළ තමා කැමති එක් තේරුමක් අරමුණු කොට “අරහං” - “අරහං” යැයි භාවනා කරන්න. සමාධි ශක්තිය වැඩුණු විට බුද්ධ රූපය නොපෙනී බුදු ගුණය මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටිනු ඇත. එම අවස්ථාවෙහි බුද්ධ රූපය පසු පස සොයා නොයා යුතුයි. ගුණ කඳ මතම භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින ලෙස භාවනාව වඩන්න.

පැයක් පමණ භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව ගුණ කඳ අරමුණ මත පිහිටන්නේ නම් ධ්‍යානාංගයන් විමසා බලන්න. එහෙත් මෙම ධ්‍යානය වනාහි උපචාර ධ්‍යානයක් වන්නේය. එම උපචාර ධ්‍යානය තෙක් කමටහන වඩන්න. ඉතිරි ගුණයන් මත ද මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. වසීභාව ප්‍රගුණවන ලෙස ද පුහුණු කරන්න.

අගුහ කමීස්ථානය

ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය හෝ මිදාන කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය හෝ වේවා නැවත වරක් තහවුරු කරගන්න. එම සමාධිය හා යෙදෙන භාවනා ඥාන හේතුවෙන් පහළවන ආලෝක ප්‍රභාස්වරය හාත්පස සියලු දිසා තෙක් පතුරුවා දිදුලන තරමට පත් වූ විට තමා කලින් දැක ඇති අතිශය ජුගුප්සාජනක, සමාන ලිංගයට අයත් මළමිනියක් සිහියට නගා ගෙන එය අරමුණු කරන්න. ඥානාලෝකය යටතේ එම මළමිනිය දැක ගන්නා ලෙසට උත්සාහ කරන්න. කලින් තමා දුටු ස්වරූපයට අනුව නැවත වරක් දැකගත හැකි වන පරිදි ආලෝක ප්‍රභාවයේ උදව්වෙන් ඒ වෙතට ළංවී අරමුණු කරන්න. ප්‍රකට ලෙස ඤාණාලෝකයෙන් දැකගත හැකි අවස්ථාවෙහි එම මළමිනියෙහි ඉතා ජුගුප්සාජනක තැනකට තම භාවනා සිත සමීපව අලවා තබා, “පටිකකුලං පටිකකුලං” හෝ “පිළිකුල -පිළිකුල” යැයි භාවනා කරන්න. එම මළමිනී අරමුණ මත පැය එකක්-දෙකක් වශයෙන් අගුහ භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින විට උග්ගහ නිමිත්තෙන් පටිභාග නිමිත්තට මාරුවීම සිදුවේ. ප්‍රකෘති ඇස විවෘත කළා සේ ප්‍රකටවම පෙනෙන මළමිනී නිමිත්ත වනාහි උග්ගහ නිමිත්තය. [වි. ම. 137]

“උග්ගහනිමිත්තං විරූපං බීභව්සං හෙරවදස්සනං හුක්ඛා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන යාවදඝථං භුඤ්ජ්ඣා නිපනෙනා ථූලබ්බප්පච්චබ්බපුරිසො විය.” [වි. ම. 139]

අශුභ මළමිනී අරමුණ අනුව යොදන්නා වූ භාවනා මනසිකාරය විපුලභාවයට පත් නොවීම නිසා ද අශුභ මළමිනී අරමුණ මත සිත නිසසල නොවන බැවින් ද උග්ගහ නිමිත්ත විරූප වූ අවලස්සන වූ බියට හේතු වූ දඬිනයක් ලෙස ප්‍රකට වන්නේය. පටිභාග නිමිත්ත වනාහි අශුභ භාවනා මනසිකාරයෙහි විපුල භාවයට පත්වීම නිසා ද අශුභ මළමිනී අරමුණෙහි නිසසලව තැන්පත් වීමේ හේතුවෙන් ද කැමැති සේ බඩ පිරෙන තුරු කෑම ගෙන පෙරළී නිදාගෙන සිටින මහත වූ කායාංග සහිත විශාල වූ පුරුෂයකු සේ ප්‍රකට වන්නේය. [වි. ම. 139]

එම පටිභාග නිමිත්තම “පටිකකුලං-පටිකකුලං” හෝ “පිළිකුලයි-පිළිකුලයි” යැයි බොහෝ වාර ගණනක් සිත යොදා භාවනා කළ යෝගාවචරයාගේ භාවනා සිත මේ අරමුණ මත පැයක්-දෙකක් ලෙස ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින විට ධ්‍යානාංග ප්‍රකටවනු ඇත්තේය. ප්‍රකට අවස්ථාවේ ප්‍රථම ධ්‍යානයට පත්වුනා වන්නේය. ඉන්පසු වසීභාව පහ ප්‍රගුණ වන ලෙසට අභ්‍යාස කරන්න.

මරණානුස්මාති කමීස්ථානය

“තඝ්ථ මරණනති එකභවපරියාපනනස්ස ජීවිතිඤ්ඤියස්ස උපවෙෂඨො. -පෙ-ඉති ජීවිතිඤ්ඤුපවෙෂඨසංඛිතානස්ස මරණස්ස සරණං මරණසති” [වි. ම. 168]

“පුන ව පරං හිකඛවෙ හිකඛු සෙය්‍යථාපි පසෙය්‍ය්‍ය සරීරං සිවටීකාය ඡඩ්ඪිතං, එකාභමතං වා දච්ඡමතං වා තීභමතං වා, උඤ්ඤුමානකං විනීලකං විපුඛකඡානං, සො ඉමමෙව කායං උපසංහරති ‘අයමපි බො කායො එවං ධමෙමා එවං භාවී එවං අනතීතො’ති” [ම. නි. 1/138]

“තසමා තඝ්ථ තඝ්ථ භතමතසතෙන ඔලොකෙඤ්ඤා දිට්ඨපුඛකසමපතතිනං සතතානං මනානං මරණං ආවච්ඡේඡඤ්ඤා සතිඤ්ඤව සංවෙගඤ්ඤව ඤාණඤ්ඤව යොජේඤ්ඤා ‘මරණං භවිස්සති’ති ආදීනා නයෙන මනසිකාරො පවතෙනතබ්බො” [වි. ම. 169]

ඉහත සඳහන් පාලි අට්ඨකථාවන් අනුව මරණානුස්මාති කර්මස්ථානය භාවනා කිරීමට කැමති පින්වත් වූ ඔබ තමා ප්‍රගුණ කළ අශුභ කර්මස්ථානයම ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධියට පත්වන සේ නැවත වඩා සමාධිය තහවුරු කරගන්න. එම බහිද්ධා අශුභ මළමිනිය මත ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධිය ලබා ගැනීමට භාවනා කළ පසු “මගේ ශරීරයට ද මෙලෙස මරණයට පත්වන ස්වභාවය පොදුය. එලෙස මැරෙන ස්වභාවය ඒකාන්තය. නිදහසක් නැත.

මෙසේ වූ මරණ ධර්මය මගහැරිය නොහැකිය'යි තමාගේ මරණ ධර්මය මත ඥානය යොදවා සතියත්, සංවේගයත්, ඥානයත් සහිතව භාවනා කරණ අවස්ථාවෙහි, තමා මරණයට පත් වී ජුගුප්සාජනක අශුභ මළමිනියක්ව පවතින ආකාරය දැක ගැනීමට ලැබෙනු ඇත. ඒ අවස්ථාවෙහි තමා මිය ගොස් සිටින රූපයෙහි ජීවිතේන්ද්‍රිය සිදී ගොස් ඇති ස්වභාවය ඥානයට හසුවන ලෙස බලමින් එම ජීවිතේන්ද්‍රිය සිදී යාමේ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව අලවා තබා,

1. මරණං මෙ ධූවං ජීවිතං මෙ අඤ්චං.
මගේ මරණය ස්ථීරය ජීවිතය අස්ථීරය.
2. මරණං මෙ භවිස්සති.
මගේ මරණය වනාහි ඒකාන්තයෙන් සිදුවන්නේමය ගැළවීමක් නැත.
3. මරණපරියොසානං මෙ ජීවිතං.
මගේ ජීවිතය මරණය කෙළවර කොට ඇත්තේය.
4. මරණං-මරණං.
මරණය-මරණය.

යන මේ මනසිකාර ක්‍රම අතරින් තමා කැමති එක් ක්‍රමයක් අනුව පාලි භාෂාවෙන් හෝ සිංහලෙන් භාවනා කරන්න. තමා මැරී සිටින ආකාරය, ජීවිතේන්ද්‍රිය ඝෂය වූ ස්වභාව ධර්මය යන අරමුණේම මරණානුස්සති භාවනා සිත පැයක්-දෙකක් ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින ලෙසට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින කල ධ්‍යානාංග පහ ප්‍රකට වන්නේය. කෙසේ නමුත් එය උපචාර ධ්‍යානය පමණක් වන්නේය. මේ මෙමුත්‍රී, බුද්ධානුස්මෘති, අශුභ, මරණානුස්මෘති යන කම්මට්ඨාන හතර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට ආරක්‍ෂාව දිය හැකි බැවින් චතුරාරක්ඛ නම් වූ ආරක්‍ෂක භාවනා හතරක් වෙයි. මේවා විපස්සනාවට මාරුවීමට කලින් උගත යුතු, භාවනා කළ යුතු කර්මස්ථානයෝ වන්නාහ.

“අසුභා භාවෙනඛ්ඛා රාගස්ස පහානාය
මෙතතා භාවෙනඛ්ඛා ව්‍යාපාදස්ස පහානාය
ආනාපානසති භාවෙනඛ්ඛා විතකකුපචේජ්ජාය” [අං. නි. 5/378]

මේ ඉහත සඳහන් මෙසිය සූත්‍රයට අනුව අශුභ භාවනාව වනාහි රාගයට පහරදීම සඳහා හොඳම ආයුධය වන්නේය. මෙහිදී අශුභ මළමිනියක් අරමුණු කොට භාවනා කළ යුතු වේ. මෙයට අවිඤ්ඤාණක අශුභ (අප්‍රාණික අශුභ) යැයි කියනු ලැබේ. පණ ඇති සත්ත්වයන්ගේ දෙතිස් කොටස් අරමුණු

කොට පටික්කුල මනසිකාර වශයෙන් වැඩිය යුතු භාවනාව ද අශුභ කර්මස්ථානය වශයෙන් ගිරිමානන්ද සූත්‍රයෙහි (අං. නි. 6/194) දේශනා කර ඇත. මෙය සවිඤ්ඤාණක අශුභය (සප්‍රාණික අශුභය) නම් වන්නේය. මෙම අවිඤ්ඤාණක අශුභ භාවනා, සවිඤ්ඤාණක අශුභ භාවනා යන දෙවර්ගයම රාගය විනාශ කිරීම සඳහා හොඳම ආයුධය වන්නේය. මෙම ක්‍රී ක්‍රී කර්මස්ථානය වනාහි ව්‍යාපාදය-ද්වේෂය විනාශ කිරීමට හොඳම කර්මස්ථානය වන්නේය. එම නිසා පින්වත් ඔබ රාගය නැඟී, සන බහල වූ විට අශුභ භාවනාව වඩන්න. දෝෂ-වණ්ඩ-පරුෂකම නැඟ ආ විට මෙම ක්‍රී භාවනාව වඩන්න. විතර්ක බහුලව ආ විට ආනාපාන සතිය වඩන්න. භාවනා කර්මස්ථානය තුළ ශ්‍රද්ධාව දුච්චව ගිය විට, සිත පිරිසිදු බව අඩුව ගිය විට බුද්ධානුස්සතිය වඩන්න. සංවේග ඥානය අඩුව ගිය විට, භාවනාව කෙරෙහි උකට්ඨ වූ විට, මරණානුස්සති භාවනාව වඩනු මැනවි.

උපග්‍රන්ථය

අනාපාන කමීස්ථානය-ශේෂ චතුෂ්ක

පින්වත් ඔබ තමා ලබාගෙන ඇති අනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය පඤ්ච වසීභාව අතින් දක්‍ෂ වන තෙක් ප්‍රගුණ කළ පසු, එම අනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය විපස්සනාවෙහි පාදක මූලය කොට භාවනාවට වාච්චන වාච්චන වාරයක් පාසා එම ධ්‍යානයට සම වැදී එයින් නැඟී සිට,

1. රූප පරිගහන = රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම.
2. අරූප පරිගහන = නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම.
3. රූපාරූප පරිගහන = රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම.
4. නාමරූප වච්චාන = රූප-නාම ධර්මයන් පිරිසිඳ හඳුනා ගැනීම.
5. පච්චය පරිගහන = ත්‍රිවිධ කාලයෙහි මේ රූප-නාම ධර්මයන්හි හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම.

නම් වූ කර්තව්‍ය පියවරෙන් පියවර සපුරමින්, හේතු ධර්මයන් ද සහිත එම රූප-නාමයන් විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාවට අනුව ත්‍රිලක්‍ෂණයට අඛණ්ඩව නංවමින් විපස්සනා භාවනා කළහොත් අරහත්ත ඵලය වෙත ළඟාවිය හැක්කේය. [වි. ම. 211]

මේ තාක්

1. දීඝ = දිගු (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලෙහි දිගු බව)
2. රසස = කෙටි (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයෙහි කෙටි බව)
3. සබ්බකාය = සියල්ල (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයෙහි මූල-මැද-අග යන සියල්ල)
4. පසසමහය = ශාන්ත ලෙස සංසිඳුවමින් සියුම් වී නිවී යන ලෙස අභ්‍යාස කිරීම නම් වූ අනාපාන පඨම චතුක්කය සම්පූර්ණයෙන් විස්තර කරන්නට යෙදුනි. දෙවෙනි චතුක්කයේ සිට දිගට සංකේෂපයන් ගෙන හැර දක්වන්නෙමි.

දුතිය චතුක්කය

1. පීතිපට්ඨංවෙදී අසසසිසාමිති සිකකති
පීතිපට්ඨංවෙදී පසසසිසාමිති සිකකති

- 2. සුඛපටිසංවෙදී අසසසිසසාමිති සිකඛති
සුඛපටිසංවෙදී පසසසිසසාමිති සිකඛති
- 3. චිත්තසංඛාරපටිසංවෙදී අසසසිසසාමිති සිකඛති
චිත්තසංඛාරපටිසංවෙදී පසසසිසසාමිති සිකඛති
- 4. පසසමභයං චිත්තසංඛාරං අසසසිසසාමිති සිකඛති
පසසමභයං චිත්තසංඛාරං පසසසිසසාමිති සිකඛති

[සං. නි. 5-ii/108; පා. 156]

- 1. ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනීමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි ශික්‍ෂණය කරයි.
ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනීමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි ශික්‍ෂණය කරයි.
- 2. සුඛය ප්‍රකටව දැනීමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි ශික්‍ෂණය කරයි.
සුඛය ප්‍රකටව දැනීමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි ශික්‍ෂණය කරයි.
- 3. චිත්ත සංඛාරයන් ප්‍රකටව දැනීමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි ශික්‍ෂණය කරයි.
චිත්ත සංඛාරයන් ප්‍රකටව දැනීමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි ශික්‍ෂණය කරයි.
- 4. චිත්ත සංඛාරයන් ශාන්ත කරවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි ශික්‍ෂණය කරයි.
චිත්ත සංඛාරයන් ශාන්ත කරවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි ශික්‍ෂණය කරයි.

1. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට ප්‍රීතිය හා මුසු වූ ප්‍රථම ධ්‍යානයට හා ද්විතීය ධ්‍යානයට සමවදින යෝගාවචර පුද්ගලයා එම අවස්ථාවෙහි ධ්‍යාන ලබා ඇති නිසා ද ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ ප්‍රකටව පවතින නිසා ද අරමුණ හේතු කොටගෙන ධ්‍යාන ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනීමින් සිටින්නේය. මෙලෙසම අරමුණු ස්වභාවය ලෙස ධ්‍යාන ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනගනිමින් හුස්ම පවත්වන්න. (මේ සමථ කොටසයි)

පරමාර්ථ ධර්මයන් පරමාර්ථයට ළඟාවන ලෙස තත්‍වකාරයෙන් විනිවිද දැකගත හැකි ඥානය අසම්මෝහ නම් වේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස ප්‍රථම ධ්‍යානය, ද්විතීය ධ්‍යානය යනාදියට සමවැදී එයින් නැඟී සිට එම ධ්‍යානය හා මුසු වී ඇති ප්‍රීතිය, වෙනත් විදියකින් දක්වතොත්, ප්‍රීතිය මුල්කොට ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සියල්ල ක්‍ෂය වෙමින්-වැය වෙමින් යන ස්වභාවය ඥානයට හසුවන ලෙස බලමින් ත්‍රිලක්‍ෂණයන් එක-එකක් වශයෙන් බලමින් විපස්සනා මනසිකාරයේ යෙදෙයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා ඤාණ අවස්ථාවේ මෙම ප්‍රීතියෙහි, නැතිනම් ප්‍රීතිය හා අනෙකුත් ධ්‍යාන නාම ධර්ම සමූහයාගේ ස්වභාව ලක්‍ෂණ, සාමඤ්ඤ ලක්‍ෂණ විනිවිද දැක-දැනගන්නේ අසම්මෝහ ස්වභාවය වශයෙන් තීරණයකට පත්වීම නිසා

ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැන ගන්නේය. මෙලෙස අසම්මෝහ වශයෙන් ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනීමින් හුස්ම ගන්න. (මේ විපස්සනා කොටසයි.) [වි. ම. 212]

2. සමථ වශයෙන් පුටුම ධ්‍යානය, ද්විතීය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය යන මේවාට අනුපිළිවෙළින් සම වදිමින් ධ්‍යාන සුඛය අරමුණු කරමින් හුස්ම ගැනීම ද, විපස්සනා වශයෙන් නම්, එම ධ්‍යානයන් හා මුසුව පවතින්නා වූ සුඛයෙහි, නැතිනම් සුඛය මුල් කරගෙන ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්හි ක්‍ෂයවීම එකක් පාසා අරමුණු කොට විපස්සනා කරමින් අසම්මෝහ වශයෙන් සුඛය විදිමින් හුස්ම ගැනීම ද, සුඛය ප්‍රකටව දැකීමින් හුස්ම ගැනීම නම් වන්නේය. මෙලෙස සුඛය ප්‍රකටව දැකීමින් හුස්ම ගැනීම කරන්න. [වි. ම. 213]

3. සමථ වශයෙන් නම්, අනාපාන ධ්‍යාන හතරටම එකින් එකට සම වදිමින් හුස්ම ගැනීමද විපස්සනා වශයෙන් නම් වේදනා-සඤ්ඤා ධර්ම දෙක, නැතිනම් සඤ්ඤාව හා මුසු වූ වේදනාව, නැතිනම් වේදනාව මුල් කරගත් ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ල යන මේවායේ ක්‍ෂයවීම අරමුණු කොට විපස්සනා කරමින් හුස්ම ගැනීම ද, විත්ත සංඛාර ධර්මයන් ප්‍රකටව දැනීමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙසට හුස්ම ගැනීමට හැකිවන ලෙසට අභ්‍යාස කරන්න. [වි. ම. 213]

4. සමථ කොටසෙහි, අනාපාන ධ්‍යාන හතරට එකින් එකට සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම, ඕලාරික සංඛාර ධර්මයන් සංසිදුවමින්-නිවමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. විපස්සනා කොටසෙහි, මේ ධ්‍යාන හතරට වෙන් වෙන්ව සමවැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී සිටි විට වේදනාවට මුල් තැන දෙමින් මේ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට ඒවායේ ක්‍ෂය වීම අරමුණු කොට විපස්සනා භාවනා කිරීම ඕලාරික විත්ත සංඛාර ධර්මයන් සංසිදුවමින්, නිවමින් හුස්ම ගැනීම නම් වන්නේය. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම පිණිස අභ්‍යාස කරන්න. [වි. ම. 213]

තතිය චතුක්කය

1. විතතපටිසංවෙදී අසසසිසසාමිති සිකඛති,
විතතපටිසංවෙදී පසසසිසසාමිති සිකඛති.
2. අභිසුමොදයං විතතං අසසසිසසාමිති සිකඛති,
අභිසුමොදයං විතතං පසසසිසසාමිති සිකඛති.
3. සමාදහං විතතං අසසසිසසාමිති සිකඛති,
සමාදහං විතතං පසසසිසසාමිති සිකඛති.

4. විමොචයං චිත්තං අසසසිසසාමීති සිකකති,
 විමොචයං චිත්තං පසසසිසසාමීති සිකකති. [සං. නි. 5-ii/110]

1. ධ්‍යාන සිත ප්‍රකටව දැනගනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
 ධ්‍යාන සිත ප්‍රකටව දැනගනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
2. සිත විශේෂයෙන් ප්‍රමෝදමත් කරමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
 සිත විශේෂයෙන් ප්‍රමෝදමත් කරමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
3. සිත අරමුණෙහි සමාහිතව පිහිටුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
 සිත අරමුණෙහි සමාහිතව පිහිටුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
4. සිත ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
 සිත ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.

1. සමථ වශයෙන්, ආනාපාන ධ්‍යාන හතරට අනුපිළිවෙළින් සමවදිමින් හුස්ම ගන්නා බව ද, විපස්සනා වශයෙන්, මෙම ධ්‍යානයන්ට සමවැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී සිටින සෑම වාරයේම එම ධ්‍යාන සිත්වල නැතහොත් ධ්‍යාන සිත් මුල් කොටගත් ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සියල්ලෙහි ක්‍ෂයවීම දකිනු පිණිස විපස්සනා භාවනා කරමින් හුස්ම ගන්නා බව ද ධ්‍යාන සිත දැනිමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න.

2. සමථ කොටසෙහි, ප්‍රීතිය හා මිශ්‍රව ඇති ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදිමින් හුස්ම ගනිමින් සිටී; ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර වූ ආනාපාන ද්විතීය ධ්‍යානයට සමවදිමින් හුස්ම ගනිමින් සිටී. එම ධ්‍යානයන්ට සමවදින ක්‍ෂණයෙහි ධ්‍යාන සිත හා මිශ්‍ර වූ ප්‍රීතිය නිසා ධ්‍යාන සිත ඉතාමත් උද්යෝගිමත් සතුටක් සහිතව පවතින්නේය. මෙලෙස ධ්‍යාන ප්‍රීතිය මගින් ධ්‍යාන සිත උද්යෝගිමත් සතුටක් සහිත වන ලෙස හුස්ම ගන්න. එසේ හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න. විපස්සනා වශයෙන්, ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර වූ ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සම වැදී එම ධ්‍යානයෙන් නැගී සිට එම ධ්‍යානය හා මුසුව ඇති ප්‍රීතියෙහි නැතහොත් ප්‍රීතිය මුල් කරගත් ධ්‍යානාංග සියල්ලෙහිම ක්‍ෂයවීම දකිනු පිණිස විපස්සනා කරන්න. ප්‍රීතිය හා මුසු වූ ආනාපාන ද්විතීය ධ්‍යානයට සම වැදී එයින් නැගී සිට එම ධ්‍යානය හා මුසුව ඇති ප්‍රීතිය නැතිනම් ප්‍රීතිය මුල් කරගත් මෙම ද්විතීය ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ලම එහි භංගය දකිනු පිණිස විපස්සනා කරන්න. විපස්සනා කරණ අවස්ථාවේදී ධ්‍යානයෙහි මුසුව තිබූ ප්‍රීතිය අරමුණු කොට එම ප්‍රීතිය අරමුණු කරණ භාවනා කරණ විපස්සනා සිත ද ඉතාමත් උද්යෝගිමත් වූ සතුටු සිතක් වන්නේය. මෙලෙස එම සිතෙහි ඉතාමත් උද්යෝගිමත් සජීවී සතුටක් ඇතිවන ලෙස හුස්ම ගැනීම පිණිස අභ්‍යාස කරන්න; හුස්ම ගන්න. ඉතාමත් ප්‍රිය, අගයන සුලු මිත්‍රයකුගේ සිනහමුසු

මුහුණ හමුවී දැකගත් විට, පුන පුනා එයම දකින තම සන්තානයේ ද සතුට පහළ වන්නා ලෙස සලකා ගන්න.

3. සිත එකඟ කොට හුස්ම ගැනීම ද සමථ වශයෙන් හා විපස්සනා වශයෙන් යැයි දෙයාකාර වන්නේය. සමථ වශයෙන් වනාහි, ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැද හුස්ම ගනිමින් සිටින කල්හි ද, ද්විතීය ධ්‍යානයට සමවැද හුස්ම ගනිමින් සිටින කල්හි ද, තෘතීය ධ්‍යානයට සමවැද හුස්ම ගනිමින් සිටින කල්හි ද, චතුර්ථ ධ්‍යානයට සමවැද හුස්ම ගනිමින් සිටින කල්හි ද මෙම ධ්‍යානයන්ගේ අරමුණ වන්නා වූ ප්‍රභාස්වර දිළුන ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි ධ්‍යාන සිත එකඟ කොට මනාව පිහිටුවා ගැනීමයි. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න.

සංලක්ෂ්‍යය

ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාපත්ති අවස්ථාවේදී හුස්ම ගැනීමක් නැත. මෙලෙස හුස්ම ගැනීමක් නැති මුත් කුමක් නිසා ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානයට සමවැදී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත ධ්‍යාන සිත හොඳින් පිහිටුවා හුස්ම ගැනීමට උපදෙස් දෙන්නේ දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගින්නේය.

උත්තරය මෙසේය:

“අසොසපසොසෙ නිසොය උප්පනනිමිතතමෙප්ථ අසොසපසොස-සාමඤ්ඤමෙව චුතතං.” [මහා වී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 219 යටතේ)]

යන වීකා ප්‍රකාශයට අනුව අස්සාස-පස්සාසයේ පිහිටා පහළ වූ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ද ආනාපාන යන නම ලබන බැවින් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කරමින් සිටින විට ද ආනාපානයම අරමුණු කරමින් සිටී යන අදහස ලැබෙන නිසා ඉහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරනු ලැබේ.

විපස්සනා වශයෙන් මෙලෙස වන්නේය

“තානි වා පන කුමානානි සමාපජ්ජවා වුට්ඨාය කුමානසමපයුතතං චිතතං බයතො වයතො සමපසසතො විපසසනාකඛණෙ ලකඛණපටිච්චෙධෙන උප්පජ්ජති ඛණිකචිතතකගගතා. එවං උප්පනනාය ඛණිකචිතතකගගතාය-වසෙනාපි ආරමමණෙ චිතතං සමං ආදහනෙනා සමං ධ්වපෙනෙනා ‘සමාදහං චිතතං අසසසිසොමි - පසසසිසොමිති සිකඛති’ති වුචචති” [වි. ම. 213]

“ඛණිකචිතතකගගතාති ඛණමතතට්ඨිතිකො සමාධි. සොපි හි ආරමමණෙ නිරන්තරං එකාකාරෙන පචතතමානො පටිපකෙඛන අනභිභුතො

අප්පිනො විය චිත්තං නිවච්චං යිපෙති. තෙන චුත්තං එවං උප්පන්නායාති ආදී” [මහා ටී. 1 (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 234 යටතේ)]

ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදී එම ධ්‍යානයෙන් නැගී එම ප්‍රථම ධ්‍යානය හා සම්බන්ධ ධ්‍යාන සිතෙහි, නැතහොත් ධ්‍යාන සිත මුල්කොට ගත් ධ්‍යාන නාම ධම් සියල්ලෙහි ක්‍ෂය වීම දැක ගනු පිණිස බලමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. එලෙසටම ද්විතීය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය, චතුර්ථ ධ්‍යානය යන ධ්‍යානයන් එක එකකට සමවැදී මේ ආකාරයටම විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස විපස්සනා කරණ විට එම ධ්‍යාන සිතෙහි, නැතහොත් එම සිත හා සමග වන්නා වූ ධ්‍යාන නාම ධම්‍යන්හි ස්වභාව ලක්‍ෂණයන්-සාමඤ්ඤ ලක්‍ෂණයන් විනිවිද යමින් පැහැදිලිව දැක දැන ගැනීම අනුව, චිත්තක්ඛණයක් චිත්තක්ඛණයක් පාසා විනිවිද දැක-දැන ගන්නා නිසා එම ධ්‍යාන ධම් නම් වූ සංඛාර ධම්‍යන් අනිච්ච වශයෙන් නැතහොත් දුක්ඛ වශයෙන් නැතහොත් අනත්ත වශයෙන් විපස්සනා වේ. සිත හොඳින් පිහිටා සිටින්නේය. මෙලෙස හොඳින් පිහිටා සිටින විපස්සනා ඥාණ මිශ්‍රව පවතින සමාධිය බණික විතෙකගගතා (බණික සමාධි) යැයි කියනු ලැබේ. මෙම බණික විතෙකගගතා (බණික සමාධියේ) ශක්තියෙන් ධ්‍යාන සිත මුල් කරගෙන පරිග්‍රහ කළ යුතු වූ ධ්‍යාන ධම් සංස්කාර ධම් සමුහයන්හි අනිච්ච ස්වභාවය නැතහොත් දුක්ඛ ස්වභාවය නැතහොත් අනත්ත ස්වභාවය යන එක් ස්වභාවයක් විපස්සනා සිත හා අනුව පිහිටුවමින් හුස්ම ගන්න; හුස්ම ගත හැකි වන අයුරින් පුහුණු කරන්න. [වී. ම. 213; මහා ටී. පරිවර්තන]

සැලකිලිමත් වන්න. මෙහිදී ආනාපාන එක් එක් ධ්‍යානය අනුව සමවැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී ධ්‍යාන සිත මුල් කරගෙන ධ්‍යාන ධම් නම් වූ ධ්‍යාන සංඛාර ධම්‍යන් විපස්සනා කරණ විට එම සංඛාර ධම්‍යන්හි අනිච්ච ස්වභාවය ආදී ස්වභාව එක එකක් ශාන්තව සමීපව පිහිටුවමින් විපස්සනා සමාධිය (බණික විතෙකගගතා = බණික සමාධිය) පහළ වීම යැයි කියන මේ කාරණය ගැන සැලකිලිමත් වන්න. විපස්සනා කොටසෙහි සඳහන් වන බණික සමාධිය කෙතෙක් උසස් මට්ටමකට පත්ව පවතින්නේ දැයි අවබෝධ කරගත යුතුය.

4. සිත ප්‍රතිපක්‍ෂ ධම්‍යන්ගෙන් මුදවමින් හුස්ම ගන්නා මෙහිදී ද සමට කොටස, විපස්සනා කොටස යැයි කොටස් දෙකක් ඇත. සමට කොටසෙහි, ප්‍රථම ධ්‍යානය මගින් නිවරණ ධම්‍යන්ගෙන් ද ද්විතීය ධ්‍යානය මගින් චිත්තක විචාරයන්ගෙන්ද තෘතීය ධ්‍යානය මගින් ප්‍රීතියෙන් ද චතුර්ථ ධ්‍යානය මගින් සුඛ-දුක්ඛයෙන් ද සිත නිදහස් කරමින්, මෙම ධ්‍යානයන්ට සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම කරන්න. විපස්සනා කොටස වශයෙන් වනාහි, එම ධ්‍යානයන්ට සම වැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී ධ්‍යානය හා මුසු වූ සිත (සිත මුල් කරගෙන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සියල්ල) ක්‍ෂය වීමේ, වැය වීමේ ස්වභාවය දැක ගැනීම

සඳහා බලමින් විපස්සනා කරනු ලැබේ. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා “අනිච්චානුපස්සනාව මගින් නිච්ච සඤ්ඤාවෙන් ද, දුක්ඛානුපස්සනාව මගින් සුඛ සඤ්ඤාවෙන්ද, අනත්තානුපස්සනාව මගින් අත්ත සඤ්ඤාවෙන් ද සිත මුද්දයි” යන මේ ලෙස ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා කරයි. සංඛාර ධර්මයන්හි කලකිරීම ස්වභාව කොට ඇති නිබ්බිදානුපස්සනාව මගින් නන්දියෙන් ද, සංඛාරයන්ගේ බිදීයෑම, භංගය නැවත නැවතත් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැංවීමෙන් සංඛාරයන් කෙරෙහි විරාගය පහළ කරණ විරාගානුපස්සනාවෙන් රාගය ද, සංඛාරයන්ගේ නිරෝධය බලන නිරෝධානුපස්සනාව මගින් සමුදය ද, සංඛාරයන්ගේ බිදීම විපස්සනා කිරීමෙන් කෙලෙස් තදංග වශයෙන් බැහැර කිරීමේ ස්වරූපයෙන්, නිවන වෙතට යොමුවී බැස ගැනීම කරණ පටිනිස්සන්ගානුපස්සනාව මගින් සංඛාරයන් නිච්ච ආදී වශයෙන් වරදවා ගැනීමෙන් හෙවත් ආදානයෙන් ද සිත මුදවමින් හුස්ම ගැනීම කරයි. මෙලෙස හුස්ම ගැනීමට හැකි කල්හි එයට ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන්ගෙන් සිත මුදවමින් හුස්ම ගැනීම යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ හුස්ම ගැනීමට උනන්දුවෙන් සිත යොදා භාවනාව වැඩිමට අභ්‍යාස කරන්නා! [වි. ම. 213]

මේ තතිය වතුක්කය විත්තානුපස්සනා වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව දත යුතු.

වතුඝටු වතුක්කය

1. අනිච්චානුපස්සි අසසසිසසාමිති සිකඛති,
අනිච්චානුපස්සි පසසසිසසාමිති සිකඛති.
2. විරාගානුපස්සි අසසසිසසාමිති සිකඛති,
විරාගානුපස්සි පසසසිසසාමිති සිකඛති.
3. නිරොධානුපස්සි අසසසිසසාමිති සිකඛති,
නිරොධානුපස්සි පසසසිසසාමිති සිකඛති.
4. පටිනිස්සගානුපස්සි අසසසිසසාමිති සිකඛති,
පටිනිස්සගානුපස්සි පසසසිසසාමිති සිකඛති.

1. සංඛාර ධර්ම අනිච්ච යැයි නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස ඇතිව ආශ්වාස කරමින් හික්මෙයි, සංඛාර ධර්ම අනිච්ච යැයි නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් ප්‍රශ්වාස කරමි යි හික්මෙයි. (අනිච්චානුපස්සනා)

2. සංඛාර ධර්මයන්ගේ බිඳීම නම් වූ භංගය හා රාගයේ දුරුවීමෙන් වන නිව්ඤාණය දකිමින් නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කරමි යි හික්මෙයි. (විරාගානුපස්සනා)

3. සංඛාර ධර්මයන්හි බණික නිරෝධය නම් වූ බණික භංගය හා රාගයෙහි නිරුද්ධ වීම නම් වූ නිව්ඤාණය දකිමින් නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කරමි යි හික්මෙයි. (නිරෝධානුපස්සනා)

4. කෙලෙස් තදංග වශයෙන් බැහැර කළ හැකි විපස්සනා ඤාණ හා සමුච්ඡේද වශයෙන් ඉතිරි නොකොට බැහැර කළ හැකි ආර්ය මාර්ගී ඥාන සම්පූර්ණ කරනු සඳහා සංඛාරයන්හි බිඳී යෑම හෙවත් භංගය හා සංඛාරයන්ගේ නිරෝධයෙන් සංඛාරයන් බැහැර කරලීම නම් වූ නිවන අනුව නැවත නැවතත් බලමින් හුස්ම ගන්නෙමි යි පිට කරන්නෙමි යි හික්මෙයි. (පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා)

[සං. නි. 5-ii /106; පා. 156]

මේ වතුඝ්‍රාම වතුක්කය ශුද්ධ විදර්ශනාවෙහි සත්‍යතාව ලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. ඉහත වතුක්ක තුන වනාහි සමථ-විපස්සනාවන්හි සත්‍යතාවය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක.

“යසමා පනෙඝ්‍රාම ඉදමෙව වතුක්කං ආදිකමිකස්ස කමමධ්‍යානවසෙන වුත්තං, ඉතරානි පන තිණි වතුක්කානි එඝ්‍රාම පනතස්සධානස්ස වෙදනා-විත්ත-ධම්මානුපස්සනා-වසෙන වුත්තානි” [වි. ම. 204]

පඨම වතුක්කය වනාහි ආනාපාන කම්මට්ඨානයෙහි ආදිකමික (ආධුනික) පුද්ගලයා සඳහා ශමථ කම්ප්ථාන වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. මෙය කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානයයි. දුතිය වතුක්කය, තතිය වතුක්කය, වතුඝ්‍රාම වතුක්කය යන වතුක්ක තුන වනාහි මේ පඨම වතුක්කය මඟින් ලබාගත් ධ්‍යාන ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයාහට වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, විත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. [වි. ම. 204]

මේ අට්ඨකථා විස්තරයට අනුව පඨම වතුක්කය අනුව ධ්‍යානය ලබා ගන්නා තෙක් භාවනා කළ පසුව දුතිය වතුක්ක, තතිය වතුක්ක, වතුඝ්‍රාම වතුක්ක යන මේවා පියවරෙන් පියවර නැගිය යුතු වන්නේය. වතුඝ්‍රාම වතුක්කයෙහි අඩංගු අනිව්ඤානුපස්සි පදයෙහි ඇතුළත් අනිච්ච ධර්ම විග්‍රහ

කරණ අවධිකථාවායඪීයන් වහන්සේ “අනිවචනි පඤ්චකඛනධා” “අනිවච ධම්මයෝ වනාහි පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝය” යැයි පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. එම පඤ්ච ස්කන්ධයන් විපස්සනා කරන්නේ නම් මෙම පඤ්ච ස්කන්ධ රූප-නාම ධම්මයන් ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය; ඥානයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගත යුතු වන්නේය; හේතු ධම් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. ඥානයෙන් පරිච්ඡේද කිරීම සඳහා, රූප කම්ප්ථාන කොටස, නාම කම්ප්ථාන කොටස, පටිච්චසමුප්පාද කොටස, ලක්ඛණාදී වතුක්ක කොටස, විපස්සනා කොටස යන කොටස් පහක් අනුව මතු කාණ්ඩයන්හි විස්තර කොට ඇත. අවශ්‍ය කරණ ඇත්තෝ එම කොටස් අනුව දිගට අභ්‍යාස කරත්වා!

මෙම ආනාපාන කම්ප්ථානය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි වතුක්ක සතරක් වශයෙන්, ආශ්වාස දහසය ආකාරයක් ප්‍රශ්වාස දහසය ආකාරයක් යන දෙකිස් ආකාරයක් වශයෙන් සම්පූර්ණ ලෙස අභ්‍යාස කරන්නේ නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කොට ඇති පරිදි හුස්ම ගන්නකු විමෙන් පහත සඳහන් ආනිශංසයන් ලබාගත හැකි වන්නේය.

“ආනාපානසති භික්ඛවෙ භාවිතා බහුලීකතා වතනාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපුරෙති. වතනාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලීකතා සත්තබ්බොජ්ඣංඛො පරිපුරෙති. සත්තබ්බොජ්ඣංඛා භාවිතා බහුලීකතා විජ්ජාවිමුක්තිං පරිපුරෙති”
[ම. නි. 3/228]

මහණෙනි, දෙකිස් ආකාරයන්ට අනුව සම්පූර්ණ ලෙස වැඩු, බොහෝ වාර ගණනක් ප්‍රගුණ කරණ ලද ආනාපාන සතිය සතරාකාර වූ සතිපට්ඨාන ධම් සම්පූර්ණ කරන්නට සමත් වන්නේය. සම්පූර්ණ ලෙස වැඩු, බොහෝ වාර ගණනක් ප්‍රගුණ කරණ ලද මේ සතර සතිපට්ඨාන ධම්මයෝ උතුම් බොජ්ඣංග ධම් සත සම්පූර්ණ කරන්නට සමත් වන්නාහ. සම්පූර්ණ ලෙස වැඩු, බොහෝ වාර ගණනක් ප්‍රගුණ කරණ ලද බොජ්ඣංග ධම් හත (ආයඪී මාරී ඤාණ සතර නම් වූ විජ්ජා හා ආයඪී එල ඤාණ සතර නම් වූ විමුක්ති යන) විජ්ජා විමුක්ති ධම් දෙක සම්පූර්ණ කිරීමට සමත් වන්නේය.
[ම. නි. 3/228]

පින්වත් ඔබ මහා කාරුණික බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අභිමතය පරිදි හුස්ම ගන්නා වූ පුද්ගලයකු වීම සඳහා උනන්දුවෙන් සිත යොදා භාවනා කිරීමට පුහුණු කරන්නෙක් වේවා!

මොක්පුර රත්දොර ප්‍රථම භාගය මිත් සමාප්ත වෙයි.

**මොක්ෂ
රත්න
දාය භාගය**

පරිවතීක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

තථාගතජපවේදිනෝ හික්ඛවේ ධම්මචිනයෝ විචටෝ විරෝචති, නෝ පච්චිජන්තෝ

මහණෙනි! තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරණ ලද ධම්මය හා විනය විවෘත වූයේ බබළයි; වැසුනේ නොම බබළයි. [අං. නි. 1/510]

යන මේ සච්ඤයන් වහන්සේගේ උක්තිය සිත තබාගෙන එළි දැක්වීමට බලාපොරොත්තු වන භාවනා උපදෙස් අඩංගු ග්‍රන්ථ මාලාවක දෙවැනි කොටස මෙය වෙයි. මෙහි පළමු වන සමථ කොටස එළි දැක්වීමෙහිලා අත හිත දුන් කල්‍යාණ සත්පුරුෂ මඩුල්ල, මෙහිලා දක්වන නිත්‍ය සහයෝගය හුවා දක්වමින්, මේ වන විටත් රජයේ ලියා පදිංචි “අමා දම් සංගමය” නම් වූ සංගමයක් ලෙසට පෙළ ගැසී ඇත. පැවිදි-හිහි යන දෙපාර්ශවයකින් සමන්විතව, සාසනානුලෝමිකව කටයුතු කෙරෙන මෙහි සාමාජිකයන් දක්වන ඉවසිලිමත් සහයෝගය ප්‍රථමයෙන් අගය කරමු. නොසිතූ තරම් කල් ගත වූ නමුදු, විශේෂයෙන් පසුගිය වසරක පමණ කාලය තුළ එළි දැක්වීමට බලාපොරොත්තු වන පොත් වලත්, උක්ත සංගමයේ ව්‍යවස්ථා වලත්, පරිවතීනය කරණ අපගේත් විශාල ශෝඛනයන් සිදුවිය. ඒවා මෙම සත් ක්‍රියාව සඳහා යහපත් අත්තිවාරමක් පිණිස විය.

මෙම දෙවන කොටස සම්බන්ධ සෝදුපත් කියවා බලා අනුමැතිය දුන් අතිපූජ්‍ය නාඋයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේ, ප්‍රාර්ථනා කරණ උතුම් සම්මා සම්බෝධිය පිණිස මෙම කුසලය ඒකාන්තයෙන් හේතු වේවා!

ප්‍රථම කොටසේදී මෙන්ම මෙහි අත්පිටපත් නැවත ලිවීමෙන් අනුග්‍රහ කළ විලානගම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේ මෙන්ම පූජ්‍ය දාස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේ, පූජ්‍ය වැලිමඩ ජනාලංකාර ස්වාමීන් වහන්සේ, පූජ්‍ය කිතුල්හිටියාවේ ධම්මගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ යන ස්වාමීන් වහන්සේලා සෝදුපත් බැලීමෙන් දැක්වූ අනුග්‍රහය විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතුය.

මුද්‍රණයෙන් සහය දැක්වූ ප්‍රථම කොටසේ දායක වූ, කමල් ඇඹුල්දේණිය මහතා ප්‍රධාන “ලිතිර” හි සේවක මණ්ඩලයද කෘතඥ පූජිකව සිහිපත් කරන්නෙමු. මීට අමතරව ප්‍රථම කොටස එළිදැක්වීමේදී උදව් උපකාර කළ නිත්‍ය උපකාරක, කල්‍යාණ සත් පුරුෂ සියලු දෙනාමත්, පොදුවේ මෙහිලා කෘතවේදිව සිහිපත් කරන්නෙමු.

පහන් සිතින් “මල්මිටක්” පූජා කළ තමරා වනිගසේකර උපාසිකාව අදහස් කළ ආකාරයටම මේ “මොක්පුර රන්දොර” දෙවැනි කොටස ඔබ අතට අමිල ධර්මදානයක් ලෙසින් පත්වන අයුරු දකින්නේ මුදිතාවෙනි.

මේ සඳහන් කරන්නට යෙදුනු සියලු දෙනාගේ සාසනික වූ සත්පුරුෂ චේතනාවන්ට අනුව එළි දක්වන මෙම දෙවන කොටස කියවන ඔබගේ අවධානයට ලක්විය යුත්තක් ඇත. එනම් ප්‍රථම කොටසටත් වඩා මෙම දෙවන කොටස අති පූජනීය එා-ඔෟ සයාඩෝ ස්වාමීන්වහන්සේ විසින් මතුකර දෙන “එා-ඔෟ” භාවනා ක්‍රමය මගින් හුවා දැක්වීමට උත්සාහ කරණ “සර්වාංග සම්පූර්ණ බව, අච්ඡද්ද-සිදුරු රහිත බව” යන ක්‍රමයට ආවේණික ලකුණු වලින් සමන්විත බවයි. එම නිසා වැඩි වගකීමකින් යුක්තව මෙය කියවිය යුතුවක් මෙන්ම භාවනාවට නැංවීම ද කළ යුතුවේ. සමහර විටෙක ප්‍රවීණයෙකුගේ උපකාර නොලබා තේරුම් ගැනීමට දුෂ්කර ස්ථාන මෙහි බහුල විය හැක. මින් ඉදිරියට ප්‍රකාශ වන ඉතිරි කොටස් වන, 3. නාම කම්ස්ථාන කොටස 4. පටිච්චසමුප්පාද කොටස 5. ලක්ඛණාදි වතුක්ක කොටස 6. විපස්සනා කොටස යන මේ කොටස් වලද මෙම ස්වභාවය ගැබ්ව ඇත. විජාර රුචි යෝගාවචරයකුට නම් මෙහි අන්තර්ගතය වඩාත් ප්‍රියවනු ඇත යන්න අපගේ පෞද්ගලික අදහසයි.

අමා දම් සංගමය මෙවන් එළි දැක්වීමේ කටයුත්තකට පෙළ ගැසුනේ ලංකාව පුරා පැතිර සිටින යෝගාවචර පිරිස් සඳහා මෙවන් ක්‍රමික උපදෙස් මාලාවක් නැති අඩුව හැකි ප්‍රමාණයකින් හෝ පිරවීම සඳහාය. එම නිසා මෙය කියවන-පරිහරණය කරණ ඔබ මේ පොත්වල දැක්වෙන උපදෙස් අනුශාසනා ක්‍රියාවන් කොට යම් විත්ත විවේකයක් ලබන්නේ නම්, තවදුරටත් උපධි විවේකයක් සඳහා ඉදිරිය බලන්නේ නම්, එයින් සඳහන් කරන්නට යෙදුනු කල්‍යාණ සත්පුරුෂ මණ්ඩලයේ අදහස් මල් එල ගැන්වුනා වන්නේය.

එම ධර්ම දානමය කුසල බලයෙන් ගරු කටයුතු ආවායථි-උපාධ්‍යායන් වහන්සේලාටත්, අත-හිත දුන් සියලු දෙනාටමත්, නමින් මිය පරලොව ගිය අම්මා, අප්පච්චි ඇතුළු අනෙකුත් ඤාති මිත්‍රාදීන්ටත් ලොච්චි-ලොච්චුරු සැප සැලසේවා!

හිතවත්-මැදහත්-අහිතවත් සියලු සත්වයෝත් මේ පින් අනුමෝදන් වෙත්වා! අනුමෝදන්ව සැනසෙත්වා!

ලක්දිව බුදුසසුන බැබළේවා!

උඩර්වයගම ධම්මජීව ස්ථවිර,
නිස්සරණ වනය,
මිහිරිගල.

11742

1999 12 09 දින

රූප කර්මස්ථාන

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස

ධාතු කම්මස්ථාන කොටස

කාලත්‍රය, සන්තාන දෙක යන මෙහි පිහිටා ඇති රූප-නාම, හේතු-ඵල සංස්කාර ධර්මයන් පරිඤ්ඤා පඤ්ඤා තුන මඟින් පරිච්ඡේද වශයෙන්, කොටස් වශයෙන් දැන ගැනීම සඳහා උපචාර සමාධි, අපීණා සමාධි යන දෙයාකාර සමාධි වලින් එක සමාධියක් තහවුරු කරගත යුතුය. නිබ්බානගාමීහි පටිපදා (සංකෂේපයෙන්) යන මේ ග්‍රන්ථමාලාවෙහි “ඉමථ කර්මස්ථාන කොටස” නමින් සමාධි කොටස, චිත්තවිඤ්ඤා පරිච්ඡේදය ලියා හමාර විය. දැන් වනාහි දිට්ඨි විඤ්ඤා පරිච්ඡේදයෙහි අඩංගු රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය, (ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගැනීමේ කොටස) “රූප කම්මස්ථාන කොටස” යන නමින් දිගට ලියා දක්වන්නෙමු.

ධාතු කම්මස්ථානය (සංකෂේප ක්‍රමය)

සමථ කොටසෙහි කම්මස්ථාන සතළිසක් ඇත්තේය. එය සමාධි කොටසයි. විපස්සනා කොටසෙහි වනාහි රූප කම්මස්ථානය නාම කම්මස්ථානය යැයි දෙවර්ගයක් ඇත්තේය. රූප පරිග්‍රහ=රූප පරිග්‍රහ කිරීම (ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගැනීම), අරූප පරිග්‍රහ=නාම පරිග්‍රහ කිරීම (ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගැනීම) යැයිද කියනු ලැබේ. මේ ක්‍රම දෙක තුළින් බුදුරජාණන් වහන්සේ රූප කම්මස්ථානය සම්බන්ධයෙන් දේශනා කිරීමේදී,

1. සංකෂේපිත ලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීම වශයෙන්ද
2. විස්තාර ලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීම වශයෙන් ද

චතුර්ධාතු වච්ඡාන නම් වූ සතර මහා භූතයන්ට ආවේණික වූ ස්වභාව ලක්ෂණයන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගැනීම සඳහා වන්නා වූ ධාතු කම්මස්ථානය දෙයාකාරයකට දේශනා කළ සේක. [විභ. අ. 186]

මේ ක්‍රම දෙක තුළින් මේ ග්‍රන්ථයෙහි ධාතු කම්ප්ථානය සංකෙෂ්ප වශයෙන් භාවනා කරණ ක්‍රමය ප්‍රථමයෙන් දක්වා, එය විස්තාර වශයෙන් වඩන ආකාරය පසුව දිගට ලියා දක්වනු ඇත.

“පුන ච පරං භික්ඛවේ භික්ඛු ඉමමේව කායං යථාධීනං යථාපණිහිතං ධාතුසෝ පච්චවෙක්ඛති: ‘අඤ්චී ඉමස්මිං කායේ පඨවී ධාතු, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු’ති.” [ම. නි. 1/138]

මහණෙනි, නැවත වරක් යෝගාවචර භික්ෂුවක් සිටින, පිහිටන, පවතින ආකාරයන් අනුව මේ රූපස්කන්ධයම ‘‘මේ ශරීරයේ පඨවී ධාතු ඇත්තේය. ආපෝ ධාතු ඇත්තේය. තේජෝ ධාතු ඇත්තේය. වායෝ ධාතු ඇත්තේ යැ’යි ධාතු ස්වභාව වශයෙන් එකින් එක වෙන් වෙන්ව ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරයි. [ම. නි. පරිවෘත්තය]

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාවෙන් වනාහි මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ධාතු මනසිකාර කොටසෙහි එන්නා වූ ධාතු කම්ප්ථානය ආරම්භ වන්නේය. යෝගාවචරයා විසින් මේ රූපස්කන්ධයෙහි ඇට තුළට, නහර තුළට, මස් තුළට, සම තුළට ඤාණ නම් වූ අත දමා (ඤාණය යොමුකොට) පඨවී ධාතු, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු නම් වූ සතර මහා භූතයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ වෙන වෙනම ඤාණයෙන් දැන, දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කොට බැලිය යුතුය. ඉදින් මෙලෙස පහසුවෙන් භාවනා කළ නොහැක්කේ නම්, දැක ගත නොහැක්කේ නම් මේ ශරීර ස්කන්ධයේ ඇට තුළට, නහර තුළට, මස් තුළට, සම තුළට ඤාණ නම් අත ඇතුළු කොට හිස මුදුනේ සිට පාදාන්තය දක්වා ඉහළ සිට පහළට පහත සඳහන් ලෙසට භාවනා කර බලන්න.

මහා භූත සතර

පඨවී ධාතුව

- ගරු පඨවී තුන් වර්ගය
- 1. තද බව
- 2. ගොරෝසු බව
- 3. බර බව

- ලහු පඨවී තුන් වර්ගය
- 4. මොළොක් බව
- 5. සිනිඳු බව
- 6. සැහැල්ලු බව

ආපෝ ධාතුව

- 1. වැගිරෙන බව
- 2. සොලවන බව

තේජෝ ධාතුව

- 1. උණුසුම් බව
- 2. සිසිල් බව

වායෝ ධාතුව

- 1. දරන සුලු බව
- 2. පිඬු කරණ බව

තද බව, ගොරෝසු බව, බර බව, මොළොක් බව, සිනිඳු බව, සැහැල්ලු බව වනාහි පට්ඨි ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. ගලන, වැගිරෙන බව ආපෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. උණුසුම්-සිසිල් බව තේජෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. දරන බව වායෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර, සොලවන බව වායෝ ධාතුවෙහි කෘත්‍යය වන්නේය.

ප්‍රථමයෙන්ම තමා උපදවාගත් ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය නැවත වරක් තහවුරු කර ගන්න. කැමති නම් ඕදාක කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය තෙක් තහවුරු කර ගන්න. අනතුරුව (පටිංකයෙහි හිඳින හිඳින අවස්ථාවෙහි මෙසේ සමාධිය තහවුරු කර ගැනීමට අමතක නොකළ යුතු).

1. තද බව ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන තද ස්වභාවය හිස මුදුනේ සිට පාදාන්තය දක්වා මුළු ශරීරය පුරාම දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න.
2. ගොරෝසු ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන ගොරෝසු බව, -පෙ-
3. බර ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන බර බව, -පෙ-
4. මොළොක් ස්වභාවය ප්‍රකට වූ තැනකින් පටන්ගෙන මොළොක් බව, -පෙ-
5. සිනිඳු ස්වභාවය ප්‍රකට වූ තැනකින් පටන්ගෙන සිනිඳු බව, -පෙ-
6. සැහැල්ලු ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන සැහැල්ලු බව, -පෙ-
7. වැගිරෙන ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන වැගිරෙන බව, -පෙ-
8. පිඬු කරණ ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන පිඬු කරණ බව, -පෙ-
9. උණුසුම් ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන උණුසුම් බව, -පෙ-
10. සිසිල් ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන සිසිල් බව, -පෙ-
11. දරන සුලු ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන දරන සුලු බව, -පෙ-

12. සොලවන ස්වභාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන සොලවන බව හිස මුදුනේ සිට පාදාන්තය දක්වා මුළු ශරීරය පුරාම දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න.

මේ දොළොස් ආකාර ධාතු ස්වභාව ධර්මයන් අතරින් ඕනෑම ස්වභාවයක් පිළිබඳව භාවනා වඩන කල්හි මුළු ශරීරයේම පැතිරෙන සේ භාවනා කරන්න. මුළු ශරීරයේ දිග, සරස සෑම තැනම මේ ධර්ම ස්වභාවය දකින සේ භාවනා කරන්න. ප්‍රථමයෙන් තද බව මුළු ශරීරයේ පැතිර යන ලෙසට භාවනා කොට බලන්න. සාර්ථක වූ විට ඉතිරි ඒවාද භාවනා කොට බලන්න. ඉදින් අසාර්ථක වී නම් සොලවන ස්වභාවයෙන් පටන්ගෙන බලන්න. මෙම සොලවන සුලු ස්වභාවය ඉතිරි ස්වභාවයන් ඤාණයෙන් දැක ගැනීමට බොහෝ සෙයින් උදව් කරයි.

පහසු තැනින් පටන් ගන්න

භාෂාවෙහි ව්‍යාංජනාක්ෂර “ක-බ” වශයෙන් පටන් ගන්නා බව සැබෑ නමුත් අකුරු ලියන්න පුරුදු කරණ ළදරු ශිෂ්‍යයන්ට “ට” යන්න වැනි පහසු අකුරකින් ලියවීම පටන් ගන්නා සේ, වායෝ ධාතුවෙහි සොලවන ස්වභාවය දැන ගැනීම “ට” යන්න සේ පහසුය. බොහෝ යෝගීන්ට මේ පහසුව වන්නේය. එම නිසා කලින් විස්තර කළ ක්‍රමය සතුටුදායක ලෙස සම්පූර්ණ කළ නොහැක්කේ නම් පහසු තැනකින් පටන්ගෙන දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න.

පින්වත් ඔබ හිස් කබල හරි මැද්දෙහි භාවනා සිත පිහිටුවන්න. හුස්ම ඇතුළට පිටතට යන විට එහි වැදෙන තල්ලු කරණ ගතිය මත එම ස්ථානයට ඤාණය යොමුකරවා මනසිකාරය පවත්වා බලන්න. හුස්ම ඇතුළට ගන්නා වාරයක්, පිට කරණ වාරයක් පාසා ඇඹරී තල්ලු කරණ ස්වභාවය ඤාණය යොමු කරවමින් බලන්න. වාතය නොබලන්න. උපමාවක් ලෙස බත් පිඩක් හපන විට මුඛය තුළ තෙරපෙමින් ඇඹරෙන පවතින ස්වරූපය ඇත්තා සේ ඇඹරී තල්ලු කරණ ස්වභාවය දැක ගත් විට එම ඇඹරෙමින් තල්ලු කරණ ස්වභාවයටම පමණක් භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස සමීප ලෙස යොමු කරවන්න.

මේ ආකාරයට ද සාර්ථක නොවන්නේ නම් තමන් ලබාගෙන ඇත්තා වූ ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය, (අවශ්‍ය නම් ඕදාක කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය) නැවත පිහිටුවා ගන්න. සමාධි ශක්තිය සම්පූර්ණව ආ කල සොලවන, තල්ලු කරණ ස්වභාවයට ඉහත සඳහන් ලෙසට නැවතත් මනසිකාරය යොදා බලන්න.

ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය, නැතිනම් ඕදාන කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය යන මේ එකක් (මේ ග්‍රන්ථයෙහි ලියා දක්වා ඇති ක්‍රමය අනුව) පින්වත් ඔබගේ විපස්සනාවට පාදක මූලික ධ්‍යානය වන්නේය. එම සමාධිය බලවත් වන ලෙසට, සම්පූර්ණ වන ලෙසට, ආලෝක ප්‍රභාව ශක්තිමත් වන ලෙසට තහවුරු කර ගන්න. භාවනා පටිංකයක් පාසා දුෂ්කරතාවයක් පහළ වන වාරයක් වාරයක් පාසා අනුගමනය කළ යුතු උපදේශයකි මේ.

සොලවමින් තල්ලු කරණ ස්වභාවය හිස හරි මැද්දේ ප්‍රකටව දැනගත් විට එම ස්වභාවය මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවන්න. සොලවමින් තල්ලු කරණ ස්වභාවය මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටි විට, එම තල්ලු කරණ ස්වභාව ධර්මයද වඩාත් ප්‍රකට වනු ඇත. එලෙස ප්‍රකට වූ විට හිස මැද්දෙහි සිට පිට දිසාව තෙක් ක්‍රමයෙන් හෙමින් හෙමින් තල්ලු කරණ ගතිය ප්‍රකටව දකින ලෙසට අනුගමනය කරමින් ඥාණයෙන් නැවත, නැවත බලන්න. ඇට, නහර, මස්, සම් අතර ඥාණය නම් වූ ඇඟිල්ල යොදවමින් අනුව යමින් බලන්න. හිස පුරාම ඇඟරෙමින් තල්ලු කරණ ගතිය ප්‍රකටව දකින විට බෙල්ල, උරහිස, උදරය ආදී ශරීරය පුරාම ඥාණය යවමින් ඇට, නහර, මස්, සම් අතර ඥාණය නැමැති ඇඟිල්ල පොවමින් මනසිකාරය පවත්වන්න. සකල ශරීරයේ කේසාන්තයේ සිට පාදාන්තය දක්වා මෙම තල්ලු කරණ ස්වභාවය ප්‍රකටව දකින විට පින්වත් ඔබ ධාතු ස්වභාවය දක්වා මනසිකාරය පැවැත්වීම වශයෙන් ජයගත්තා වන්නේය. ‘‘ට’’ යන්න සම්පූර්ණ ලෙස ලිවීමෙහි පුහුණුව ලැබුවා වන්නේය. ඉදින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයෙහි තල්ලුකරණ සොලවන ගතියට සිත යොමු කරන්නේ නමුත් ප්‍රකටව හමු නොවන්නේ නම්, උදරයේ සිත පිහිටුවා මනසිකාරය පැවැත්වීමට කැමැත්ත ඇත්තේ නම්, උදරයේ පිම්බීම-හැකිලීම, තල්ලු කිරීමේ ස්වභාවය ප්‍රකට තැනින් පටන්ගෙන මුළු ශරීරයේ තල්ලු කරණ ස්වභාවය දැක ගැනීම සඳහා මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය.

සොලවන තල්ලු කරණ ස්වභාව ධර්මය ශරීරය පුරාම සරසින් දිගින් දැක ගත් විට එම ක්‍රමයටම තද බව ද ප්‍රකට තැනින් පටන්ගෙන, විශේෂයෙන් දත් දෙකක් ගැටෙන තැනකින් පටන්ගෙන තද ස්වභාව ධර්මය සරසින් දිගින් සකල ශරීරය පුරාම දැන ගන්නා ලෙසට දිගටම මනසිකාරය පවත්වන්න. ප්‍රකටව ආ විට තල්ලු කරණ ගතිය, තද ගතිය යන දෙක බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න. ඉරියාපට් සතරෙහිම නැවීම-දිගහැරීම ආදී තම ශරීරයේ සියළුම ක්‍රියාවන්හි මේ තල්ලු කරණ බව, තද බව දකින තෙක් භාවනා කරන්න.

තල්ලු කරණ බව, තද බව යන දෙක පිළිබඳව නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් ගොරෝසු බව, රළු බව කියන ස්වභාවයන් ඤාණයට හසුවිය හැකිය. ශරීරය වැලි වලින් අතුල්ලන්නා සේ ගොරෝසු බව දැක ගත හැකි වන්නේය. නොදකින්නේ නම් ගොරෝසු බව ප්‍රකට තැනකින් පටන් ගෙන ගොරෝසු බව දැන ගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. පිටි අත්ල වස්ත්‍රයක අතුල්ලා බලන්න. ඉහළ දත් දිවෙන් පිරිමැද බලන්න. ගොරෝසු බව ප්‍රකටව දැක ගත හැක්කේය. මෙලෙස ප්‍රකට ස්ථානයකින් පටන්ගෙන සකල ශරීරයේම ගොරෝසු බව දැක ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. හරියන්නේ නැති නම් ගොරෝසු බව ප්‍රකට තැනම තල්ලු කරණ ගතිය, තද ගතිය, හා ගොරෝසු ගතිය යන මේ තුනම එකට යෙදී ඇති සැටි දැක ගැනීමට මනසිකාරය පවත්වන්න. වල් අලියකු, හීලෑ අලියකු යොදා වගී කරගෙන අල්ලා ගන්නා සේ ප්‍රකට නැති ධාතුන් දැක ගැනීම සඳහා ප්‍රකට ධාතුන් සමඟ එක්කොට සමව යොදා මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීම කරන්නේය. මෙලෙස මනසිකාරයේ යෙදීම සාර්ථක විය හැකිය. සාර්ථක නොවන විට තමා වඩාගෙන ඇත්තා වූ ධ්‍යාන සමාධිය නැවත වරක් තහවුරු කර ගැනීම අවශ්‍ය වන්නේය.

“සමානිතෝ යථාභූතං ජානාති, පස්සති” [අං. නි. 6/6]

සමාධිය ඇත්තා වූ පුද්ගලයා තත්‍වකාරය දැන ගන්නේය. දැක ගන්නේය. [අං. නි. පරිවර්තනයයි]

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මෙසේ දේශනා කොට ඇති බැවින් සමාධියේ ශක්තිය සම්පූර්ණ වනු පිණිස නැවත වරක් තහවුරු කරගත යුතුව ඇත. සමාධියේ බලය ශක්තිමත් වූ විට තල්ලු කිරීම, තද ගතිය, ගොරෝසු බව යන ස්වභාවයන් නැවත වරක් භාවනා කරන්න. සාර්ථක වූ විට බර ස්වභාවය, (ශරීරයෙහි බර බව) ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන මුළු ශරීරයේ දිගින් සරසින් දැක ගන්නා ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න. ප්‍රකට නොමැති විටකදී වාඩිවී සිටින බිමට තට්ටම් වලින් ටිකක් තද කොට තෙරපා බලන්න. කලවා මත තබාගෙන සිටින අත ටිකක් තෙරපා බලන්න. සාර්ථක විය හැක්කේය. මේතාක් සාර්ථක වූ තල්ලු කරණ ගතිය, තද ගතිය, ගොරෝසු ගතිය, බර ගතිය යන මේවා මත බොහෝ වාර ගණනක් මනසිකාරය පවත්වන්න. එක වරකට එක ධාතු ස්වභාවයක් මත මෙහිදී මනසිකාරය පවත්වන්නේ නමුත් අනිකුත් සියළු ධාතුන් ද සහිතව එකට ඤාණය තුළින් දකින විට වඩාත් පැහැදිලි වන්නේය.

අනතුරුව ආධාරක භාවය මත මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය. ආධාරක භාවය යනු: අබලන් වූ, ඇල වූ, ඇද වැටීමට යන ගෙයක් මුක්කුවක් යැයි කියනු ලබන ආධාරකයකින් ආධාර කළවිට ඇද නොවැටී දිගට පවතින්නේ යම් සේ ද එසේම මේ ශරීර කුඩුවද යන අවස්ථාවේ එම යන ඉරියව්ව පැවැත්වීම සඳහා, ඇද නොවැටීම සඳහා, සිටින අවස්ථාවේ එම සිටින ඉරියව්ව පැවැත්වීම සඳහා, ඇදගෙන නොවැටීම සඳහා, හිඳින අවස්ථාවේ එම හිඳින ඉරියව්ව පැවැත්වීම සඳහා, ඇද නොවැටීම, සඳහා නිදන අවස්ථාවේ එම නිදන ඉරියව්ව පැවැත්වීම සඳහා, ඇද නොවැටීම සඳහා ආධාර කරණ, දරා සිටින ස්වභාවයක් වන්නේය. මෙම ආධාර කරණ ස්වභාවය තද බව සමග එකට මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් වඩාත් ප්‍රකටවත් පැහැදිලිවත් අවබෝධ කළ හැකි වන්නේය. ඉඳින් ප්‍රකට නොවන්නේ නම් ශරීරය මඳක් සොලවා බලන්න. ඇද නොවන ලෙසට ආධාර කරණ, ඉරියව්ව පාලනය කරණ, දිගට පවත්වන ස්වභාවය ඤාණයට හසුකර ගන්නා ලෙසටම බලන්න. සාර්ථක විය හැකිය. සාර්ථක වූ විට මුළු ශරීරයේම දිග, සරස පැතිරයන ලෙසට තව දුරටත් මනසිකාරය පවත්වන්න, තද බව හා සමීපව මනසිකාරය පවත්වන්නේ ශරීර කුඩුව පවත්වන්නා වූ පිහිටුවන්නා වූ ඉරියාපථය අනුව නොවැටී ඇද නොවී යනු පිණිස මුක්කුවක් ගැසූ කල සෘජුවන ලෙස පාලනය කරණ ආධාර ස්වභාවය වඩාත් පහසුවෙන් ඉක්මනින් අවබෝධ කළ හැකි බැවින් තද බව, ගොරෝසු බව, බර බව යන ගරු පඨවී ධාතුන් අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් පසු ආධාර කරණ ස්වභාවය ඇති වායෝ ධාතුව අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු යැයි දක්වා ඇත. පහසු තැනින් පටන්ගෙන ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් දුෂ්කර තැනතෙක් ගමන් කරණ ස්වභාවයයි.

සාර්ථකත්වයට පත්වූ විට තල්ලු කිරීම, තද බව, ගොරෝසු බව, බර බව, ආධාර කරණ බව යන මේ ධර්ම ස්වභාව පහ බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න. සමාධිය නම් වූ උතුම් උරගල මත ඤාණය නම් වූ හෙල්ලය වඩ වඩාත් තියුණුවන සේ අතුල්ලන්නා සේය. සතුටුදායක තත්වයට පත්වූ විට මෘදු බවට මනසිකාරය යොමු කරවන්න. යටිතොල දිවෙන් මෘදුලෙස ස්පර්ශ කොට මෘදු බව අරමුණු කරමින් බලන්න. මෘදු මොළකැටි බව දැක ගත හැකි වන්නේය. මේ මෘදු බව මත භාවනා සිත සමාධිමත්ව පිහිටුවන්න. ප්‍රකට වූ කල ශරීරය පුරාම, කේසාන්තයේ සිට පාදන්තය දක්වාම මෘදු ස්වභාවය දැක ගන්නා ලෙසට දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. දොදොල් මෙන්ද, සියක් වරක් පෙලූ කපු

පුළුන් සේද ශරීරය පුරාම මාදු බව දැක ගන්නා අයුරින් මනසිකාරය පවත්වන්න.

මාදු බව සතුටුදායක ලෙස දැක ගත් විට සිනිඳු බවට මනසිකාරය යොමු කරවන්න. ඉහත සඳහන් ලෙසට මාදු මොළකැටි බව බලන අතරවාරයේ යටිතොලෙහි කෙළ තැවරෙන ලෙසට දිවෙන් පිරිමැද තොලින් තොල හෙමිහිට මාදුලෙස පිරිමැද බලන්න. සිනිඳු බව දැනගත හැකිවනු ඇත. මෙම සිනිඳු බව නම් වූ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස, සමීප ලෙසද පිහිටුවන්න. ප්‍රකට වූ කල මුළු ශරීරය පුරා දිගින් සරසින් පැතිර යන ලෙස දිගට මෙනෙහි කරන්න. ශරීරය පුරාම තෙල් තවරා පිරිමදින විට ප්‍රකට වන සිනිඳු බව නම් වූ ස්වභාවය දැනෙන්නේ යම්සේද එසේ දැකගනිත්වා!

මෙසේ දැනගත් විට සැහැල්ලු බව නම් වූ ධම් ස්වභාවය මත දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. සැහැල්ලු බව සමඟ සිනිඳු බව මතද නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, සැහැල්ලු බවද පින්වත් ඔබගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව එනු ඇත. ඉදින් එසේ ප්‍රකට නොවේ නම්, දණහිස මත අතක් තැන්පත් කොට ඉතා සැහැල්ලුවෙන් එක ඇඟිල්ලක් සොලවන්න. සැහැල්ලු බව ප්‍රකට විය හැකිය. ඉදින් ප්‍රකට නොවන්නේ නම්, බර බව මත නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න. ශරීරය පුරාම බර බව ප්‍රකටව දැනගත් විට ඉහත සඳහන් ලෙස දණහිස මත තැන්පත් කළ අතෙහි ඇඟිල්ලක් නැවත සෙමින් සොලවා බලන්න. සැහැල්ලු බව සාවධානව බලමින් භාවනා කරන්න. ගුවනේ පා වෙන පුළුන් රොදක් සේ සැහැල්ලු බව ප්‍රකටව දැනගත හැක්කේය. තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු ස්වභාවය වනාහි පයවි ධාතුවය. දරන, සැලෙන බව වනාහි වායෝ ධාතුවය යනාදී ලෙසට ධාතු දෙකක් පරිග්‍රහ කොට හමාර විය. නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් එයම පරිග්‍රහ කරන්න. සතුටුදායක තත්වයට පත්වූ විට තේජෝ ධාතු නම් වූ උණුසුම් ස්වභාවය මත දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. වම් අත්ල මත දකුණු අත්ල තැන්පත් කළ විට, දකුණු පිටි අත්ල මත උණුසුම් බව දැනගත හැක්කේය. එම උණුසුම් බව අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. ශරීරයේ උණුසුම ප්‍රකට වූ විට මොන ක්‍රමයට මුත් පහසුවෙන් මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. එලෙස උණුසුම් බව මත සාවධානව පහසුවෙන් මනසිකාරය පවත්වද්දී, උණුසුම ඤාණයට ප්‍රකට වූ විට ශරීරය පුරාම දිගින් සරසින් දැකගත හැකිවන පරිදි ඇට, නහර, මස්, සම්, ආදිය දක්වා ඤාණය නම් වූ ඇඟිල්ල යොදවමින් උණුසුම් බව ප්‍රකටව පෙනෙන ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න.

සාර්ථක වූ විට එම ස්වභාවයන් සියල්ලම මත එකට මනසිකාරය පවත්වන්න. සියල්ල ප්‍රකට වූ විට ඕනෑම ක්‍රමයකට මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය. සිසිලස ප්‍රකට තැනක් සෙවීමට පහසු නැති විට, ආශ්වාස කරණ අවස්ථාවේ දී නාසිකාග්‍රයේ සිසිල් බව දැන ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. සිසිල් බව අරමුණු කරමින් භාවනා කරන්න. ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් ප්‍රකටව ආ කල සකල ශරීරය දිගින් සරසින් දැක ගන්නා ලෙසට සිසිල මත සිත යොදා මනසිකාරය පවත්වන්න. සිසිලස කේසාන්තයේ සිට පාදාන්තය දක්වා දැනගත් විට තේජෝ ධාතුව භාවනාවෙන් දැක ගැනීම සම්පූර්ණ වන්නේය. තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු, උණුසුම්, සිසිල්, දරන, සැලෙන බව යන ධාතු ස්වභාව ධම් හඳුනා ගැනීම සම්පූර්ණය.

මේ දහයක් වූ ස්වභාව ධම් මත නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වමින් බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කළ විට පිඬු කිරීම කරන්නා වූ ආපෝ ධාතුවෙහි ආබන්ධන ලක්ෂණය පින්වත් ඔබගේ ඥාණයට ප්‍රකට විය හැක්කේය. මෙසේ උත්සාහ කළත් එම පිඬුකරණ බව ප්‍රකට නොවන්නේ නම් දරණ බව, තද බව යන ස්වභාවයන් දකිමින් ඒවා මත පමණක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. පිඬුකරණ බව ප්‍රකට වනු ඇත. පිඬු කරණ බව යන්න සකල ශරීරය රැහැනකින් වෙලා දැමුවා සේ හිරකර බැඳ තැබුවා සේ වූ ස්වභාවයයි. මේ පිඬු කරණ බව ප්‍රකට ලෙස ඥාණයට හමුවන විට වැඟිරෙන බව ප්‍රකට තැනකින් පටන් ගෙන වැඟිරෙන බව දැක ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. නොවැටහෙන්නේ නම් දත්මුල් පෙදෙසේ තැනක කෙළ වැඟිරෙමින් ගලමින් පවතින ස්වභාවය දැක ගෙන සකල ශරීරය දිග, සරස පැතිර දැක ගන්නා ලෙසට ඒ මත මනසිකාරය පවත්වන්න. දෙතිස් කොට්ඨාශයන් දක්ෂ ලෙස භාවනා කළ පින්වත් ඔබට ආපෝ ධාතුව ප්‍රධාන ආපෝ කොට්ඨාශයන් දොළොසද අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිවන්නේය. කෙළ මෙන් වැඟිරෙන ආපෝ ධාතු ප්‍රධාන කොට්ඨාශ එකක් මත සමීපව මනසිකාරය පැවැත්වීම පහසු වෙනු ඇත. වැඟිරෙන ධම් ස්වරූප සකල ශරීරයේ දිග-සරස, උඩ-යට, ඉදිරියට-පිටුපසට ගලන බව වටහා ගත් විට ආපෝ ධාතු ලක්ෂණ දෙක අනුව භාවනා කිරීමද සම්පූර්ණ වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි තල්ලු කිරීම, තද, රළු, බර, දරණ, මෘදු, සිනිඳු, සැහැල්ලු, උණුසුම්, සිසිල්, පිඬු කරණ බව, ගලන-වැඟිරෙන බව යන මේ අනුපිළිවෙලටම දොළොස් ආකාර ධාතු ස්වභාවයන් බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස මනසිකාරය පවත්වමින් කුමන ධම් ස්වභාවයකට වුවද මනසිකාරය යොමු කළ පමණින් කේසාන්තයේ සිට පාදාන්තය දක්වාම ප්‍රකටව දැක ගත හැකි

වන සේ උත්සාහ කරන්න. අනතුරුව ප්‍රබල ලෙස දැක ගැනීමට හැකිවන සේ දිගට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස උත්සාහ කරණ විට දොළොස් ආකාර වූ ධාතු ස්වභාවයන් මත මනසිකාරය සාර්ථක වූ විට, දොළොස් ආකාරයම එක්වරක් සම්පූර්ණයෙන් එක් විනාඩියක් තුළ ද, පසුව මේ ආකාරයටම විනාඩියකදී දෙවරක්, තුන්වරක් මනසිකාරය කළහැකි වනසේ උත්සාහ කරන්න. ඉහත සඳහන් ලෙස අභ්‍යාස කොට සාර්ථක වූ විට “ට” යන්න හුරු වුණා හා සමානය. එවිට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ආකාරයට අනුව යමින් නැවත වරක් මනසිකාරය පවත්වන්න. (තද, රඵ, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු බව, වැඟිරෙන-පිඬු කරණ බව, උණුසුම්-සිසිල් බව, දරන හා තල්ලු කරණ බව යන දේශනා ක්‍රමයටම අනුව නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න.) “ට” යන්න හුරුවූ විට “ක-බ” යනාදි අනුපිළිවෙලට නැවත හුරු කරන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්නේ, දේශනා අනුපිළිවෙලට මනසිකාරය පැවැත්වීම අතින් දක්ෂ වූ විට,

“තං තං අන්තරානුසාරිනා ඤාණහපෙථන විනිබ්භුජ්ඣා විනිබ්භුජ්ඣා” [වි. ම. 261]

එම ඇට, නහර, මස්, සම් අතරට ඤාණය නම් වූ අත ඇතුළු කොට සතර මහා භූතයන්ට ආවේණික ස්වභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක ඤාණයෙන් වෙන්කොට, විභාග කොට මනසිකාරය පැවැත්වීමේ කටයුත්ත සාර්ථක වූවා විය. නමුත් ගමන කෙළවර නොවීය. මෙලෙස ධාතු ස්වභාවයන්ගේ මනසිකාර පැවැත්වීම පමණකින් රූප කලාප දැකගත හැකි, හමුකරගත හැකි යෝගාවචර පුද්ගලයන්ද සිටිය හැක්කේය. නොදකින, හමුනොවුන යෝගාවචර පුද්ගලයන්ද සිටිය හැක්කේය.

රූප කලාපයන් දැක හමුකර නොගත් යෝගාවචර පුද්ගලයා “සකලමිපි අත්තනෝ රූපකායං ආවජ්ජෙඤ්ඤා” (වි. ම. 261) තමාගේ රූප කය සම්පූර්ණයෙන් ඤාණයෙන් අවලෝකනය කොට භාවනා කළ යුතු යැයි විශුද්ධි මාර්ගයෙහි පෙන්වා දී ඇති පරිදි තම ශරීරය සමස්තයක් ලෙස සිතින් බලා තද, රඵ, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු, වැඟිරෙන, පිඬු කරණ, උණුසුම්, සිසිල්, දරන, සැලෙන යන දොළොස් ආකාර ධාතු ස්වභාවයන් මත මනසිකාරය පවත්වන්න. මුළු ශරීරයම සමස්ථයක් ලෙස ගෙන මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි වන ලෙසට පුහුණු කරන්න. මෙලෙස සමස්ථයක් ලෙස භාවනා කරණ බොහෝ යෝගීන්ට හිසෙන් පටන්ගෙන විභාග කරමින් මුළු කය පුරා පැතිරෙන සේ මනසිකාරය පැවැත්වීමේ දී ටික කලකදීම හිසෙහි සම්පූර්ණයෙන් බර ගතිය, තද ගතිය මතු වී නොදැරිය හැකි තත්වයටද පත්විය හැක්කේය. එම නිසා කරෙත්

පටන්ගෙන හිසට පහළ කොටස අනුව ධාතු ස්වභාව දොළොස් ආකාරයන් අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමෙහි හැකියාව ලැබූ පසු ධාතු ස්වභාවය පමණක්ම අරමුණු කරන්න. ශරීරය අරමුණු නොකළ යුතුය. ධාතු ස්වභාවයන් දොළොස් සජීවී ලෙස ඤාණයෙන් දැකගත හැකි වූ විට සියල්ලම එකට ඤාණයට පැහැදිලි වූ විට තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු බව බලමින් පඨවි ධාතුව යැයිද, වැඟිරෙන-පිඬුකරණ බව බලමින් ආපෝ ධාතුව යැයිද, උණුසුම සිසිල බලමින් තේජෝ ධාතුව යැයිද, දරන-සැලෙන බව බලමින් වායෝ ධාතුව යැයිද වෙන් වෙන් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන්න.

තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු බව නොදැක පඨවි ධාතුව යැයිද, වැඟිරෙන, පිඬු කරණ බව නොදැක ආපෝ ධාතුව යැයිද, උණුසුම්, සිසිල් බව නොදැක තේජෝ ධාතුව යැයිද, දරන, සැලෙන බව නොදැක වායෝ ධාතුව යැයිද මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. ගිරවුන් සේ කියමින් භාවනා නොකිරීමට ප්‍රවේශම් විය යුතුය. මේ ධාතු ස්වභාවයන් නොදැක්කේ නම්, දැක ගනු පිණිස ප්‍රථමයෙන් අභ්‍යාස කරන්න. ස්වභාවයෙන් එකින් එක ඤාණයෙන් ඉතාමත් ප්‍රකටව, පැහැදිලිව, “අතට ගත් නෙල්ලි ගෙඩියක් සේ” වෙන් වෙන්ව විශදව ඤාණයෙන් දැක ගත් අවස්ථාවෙහි පඨවි ධාතු, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු යැයි සියවර, දහස්වර, ලක්ෂ වාරයක් මනසිකාරය පවත්වන්න. සතර මහා භූත අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව තැන්පත් කරන්න. සමාධිය තහවුරු කර ගන්න.

සැලකිය යුතු කරුණු

(අ) ධාතු සමවන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න

තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු, වැඟිරෙන, පිඬු කරණ, උණුසුම්, සිසිල් බව, දරණ, සැලෙන බව යන ධාතු ස්වභාවයන් දොළොස් එකින් එක ඤාණයෙන් ප්‍රකට වන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, පඨවි ධාතු, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු යැයි මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, ස්වභාව ධම් එකක්ම, ධාතු කොට්ඨාශ එකක්ම පමණක් අසීමිතව දින ගණන් මාස ගණන් දිගට මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. මනසිකාරය පවත්වන ධාතු කොට්ඨාශය අධික භාවයට යා යුතු නැත. ධාතු අධික භාවයට පත් වූ විට විශේෂයෙන් තද බව, සැලෙන බව, උෂ්ණ බව ආදිය අධික වූ විට තමාටම නොදැරිය හැකි තත්වයට පත්විය හැක්කේය. එලෙසටම තද බව, බර බව,

පිඬු කරණ බව යන මේවා අධික වූ විට නොදැරිය හැකි තත්වයට පත්විය හැකි නිසා පටිංකයක් පාසා මේ අධික වූ ධාතුන් කරදර ගෙනදිය හැක්කේය. සමාධිය ලැබිය නොහැක්කේය. මේ නිසා ධාතුන් එකක් මත දින ගණන් මාස ගණන් අසීමිතව මනසිකාර නොපැවැත්විය යුතුය. මහා භූත සතරම සමවනසේ සමබර කොට මනසිකාරය පවත්වන්න.

(ආ) ධාතුන් එක් තැනකින් තව තැනකට මාරු වීම

“රූප්පනඤ්චෙඤ්ඤා සිතාදි විරෝධිපච්චයසන්නිපාතේ විසදිසුප්පත්ති”

[මහා වී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 432 යටතේ)]

රූප ධර්මයෝ රූප්පන ලක්ෂණය (වෙනස් වන ලක්ෂණය) ඇත්නාහුය. මෙලෙස රූප්පන ස්වභාව ලක්ෂණ (වෙනස් වන ස්වභාවය) යනු සිසිල උණුසුම ආදී ප්‍රතිවිරුද්ධ ධර්මයන් නිසා මූලින්, මූලින් ඇති රූප සන්තතිය හා අසමානව අලුත්, අලුත් රූප සන්තති පහළවීම් ලක්ෂණයයි.

[මහා වී. පරිවර්තනයයි]

පරමාර්ථ ධර්ම වනාහි පහළ වූ ස්ථානයේම අභාවයට යෑම ද ධර්මතාවයක් වන්නේය. එක තැනකින් තව තැනකට ස්ථාන මාරු කරණ ධර්මතාවයක් නොවන්නේය. මේ නිසා හිස තුළින් පටන්ගෙන තල්ලු කරණ ස්වභාව මත මනසිකාරය පැවැත්වීම ආරම්භ කරන්නේ මුත් හෙමින් හෙමින් පාදය දක්වා එහි බැස යාම පිළිගත නොහැකිය. ශරීරය දිග, සරස තල්ලු කරණ ධර්ම ස්වරූප ප්‍රකටව ඇත්තේය. මෙහිලා එම තල්ලු කරණ ධර්ම ස්වභාවය සෑම තැනම, ශරීරයේ දිග, සරස දැක ගන්නා ලෙසට ඤාණයෙන් පරික්ෂා කරමින් මනසිකාරය පවත්වනවා පමණකි. අනෙකුත් මෙවන් ධාතු ස්වභාවයන් මතද මෙලෙසටම මනසිකාරය පවත්වන්න. මහා භූත සතර වනාහි ශරීර ස්කන්ධයෙහි සෑම තැනකම, සෑම ශරීර අංගයකම සම්පූර්ණයෙන් දිග සරස ප්‍රකටව පිහිටා ඇත්තේය. හේතු ධර්මයන්ගේ උපකාරක ශක්තිය පවතින තාක් ඵල රූප ධර්මයෝ අතරක් නැතිව පහළ වන්නාහුමය. කලින් පහළ වූ රූප සන්තති හා පසු පසු පහළ වන්නා වූ රූප සන්තති යන ලෙසට සන්තති වශයෙන් නම් වෙනස්වීම පෙනෙන්නේය. ඇතිවෙමින්, නැතිවෙමින් යන සන්තතියක් වශයෙන් නම් සමාන වන්නේය. මේ නිසා රූප ධර්ම එක් තැනකින් තවත් තැනකට මාරු වෙන බව ධර්මතාවයක් නොවන්නේය. හේතු ධර්මයන්හි ශක්තිය නිසා අලුත් අලුත් ස්ථාන වල අලුත් අලුත් රූප ධර්මයෝ නැවත නැවතත් පහළ වන්නාහුය. මේ නිසා ධාතු ස්වභාවයන්ද එක තැනකින් තව තැනකට යැවීම පිණිස මාරු කිරීමට නොහැක්කේ යැයි සිත තබා ගත යුතුය.

(අ) තද-රළ-බර-මොළොක්-සිනිඳු-සැහැල්ලු

සුත්‍රාන්ත පාලියෙහි සාමාන්‍යයෙන් පඨවි ධාතුව
කක්ඛලං = තද බව, බරිගතං = රළු බව

[ම. නි. 2/142]

යන මේ දෙක පමණක් දේශනා කොට ඇත්තේය. විශුද්ධි මාභීයෙහිද ධාතු කම්ප්ථාන සංකේෂ මනසිකාර ක්‍රමය යටතේ ඵද්ධ භාවෝ වා බර භාවෝ වා (වි. ම. 261) යි තද බව, රළු බව යන දෙක පමණක් පෙන්වා ඇත. මේ පොතෙහි වනාහි ධම්මසංඝයාණී පාලිය අනුගමනය කරමින් පඨවි ධාතුව සම්බන්ධයෙන් ආකාර හයකට අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීම විස්තර කෙරේ. ධම්මසංඝයාණී පාලියෙහි මෙලෙස දැක්වේ.

“කක්ඛලං මුදුකං සණ්භං ඵරුසං (සුඛසම්ඵස්සං දුක්ඛසම්ඵස්සං) ගරුකං ලහුකං”

[ධ. ප. 304]

“කක්ඛලනති ඵද්ධං, මුදුකනති අඵද්ධං, සණ්භනති මට්ටං, ඵරුසනති බරං, සුඛසම්ඵස්සනති සුඛවේදනා පච්චයං ඉට්ඨඵඵොට්ඨබ්බං, දුක්ඛසම්ඵස්සනති දුක්ඛවේදනා පච්චයං අනිට්ඨඵඵොට්ඨබ්බං, ගරුකනති භාරියං, ලහුකනති අභාරියං සල්ලහුකනති අත්ඵෝ, ඵඤච “කක්ඛලං මුදුකං සණ්භං ඵරුසං ගරුකං ලහුකනති පදේහි පඨවිධාතු ඒව භාජනා.”

[ධ. අ. 286]

- 1. කක්ඛල = තද බව
- 2. ඵරුස = රළු බව
- 3. ගරුක = බර බව
- 4. මුදුක = මොළොක් බව
- 5. සණ්භ = සිනිඳු බව
- 6. ලහුක = සැහැල්ලු බව

මෙලෙස පඨවි ධාතුවෙහි ධාතු ස්වභාව හයක් (6) වන්නේය. සුඛ වේදනා දෙන පඨවි ධාතු තේජෝ ධාතු වායෝ ධාතූන්ට සුඛ සම්ඵස්ස යැයිද, දුක්ඛ වේදනා දීමට සමත් පඨවි ධාතු තේජෝ ධාතු වායෝ ධාතූන්ට දුක්ඛ සම්ඵස්ස යැයිද කියනු ලැබේ. එම නිසා සුඛ-දුක්ඛ සම්ඵස්ස යන මේවා මේ ධාතු තුනෙන් ස්වාධීන හෝ වෙන් වෙන් වූ ස්වභාව ලක්ෂණ නොවන්නේය. ධම්මසංඝයාණී පාලියෙහි ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව කොටස් කිරීම වශයෙන් දේශනා කරණ තැන තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු යන ධාතු ස්වභාව හය (6) දේශනා කොට ඇත්ත එම

ස්වභාව ධර්මයන් පද්ධි ධාතු වට පමණක් සම්බන්ධ කොටස් වශයෙන් දේශනා කොට ඇති බව ඉහත දැක්වූ අත්පාලිනී අට්ඨ කථාවෙහි පැහැදිලි කර දෙන ලදී.

සූත්‍රාන්ත දේශනාවෙහි පද්ධි ධාතු මත මනසිකාරය පැවැත්වීම සම්බන්ධව තද - රළු බව යන ස්වභාව දෙක පමණක් දේශනා කොට ඇතත් මෙම පොතෙහි ධම්මසංඛණී පාලිය අනුගමනය කරමින් හය ආකාරයට විස්තර කරන්නේ සහේතුකවය. යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉහත සඳහන් ධාතු ස්වභාව හය, නැතිනම් ධාතු කම්ප්ථානය භාවනා කරණ විට සමහර විට මෙම ධාතූන් අධික භාවයට පත්විය හැකිය. මෙම ධාතු අධික භාවයට පත්වීම නිසා සමහර යෝගීන්ට සමාධිය කැඩී ගොස් ධාතු මනසිකාරය කෙරෙහි අධෛර්යයට පත් විය හැක්කේය. විශේෂයෙන් තද බව, බර බව, පිඬුකරණ බව ඉතා අධිකව පැමිණි කළ මුළු හිසම පීඩිතව තදවී, බරවී යා හැක්කේය. දැරිය නොහැකි විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවන්හි ධාතු සමවන ලෙස විරුද්ධ ධර්ම ස්වභාවයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් තත්‍වය පාලනය කළ යුතුය. සමබර කළ යුතුය.

1. තද බව අධික විට මොළොක් බවට, මොළොක් බව අධික විට තද බවට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීම මඟින් ධාතු සමවන ලෙස කටයුතු කළ යුතුය.
2. රළු බව අධික වූ විට සිනිඳු බවට ද, සිනිඳු බව අධික වූ විට රළු බවට ද, -පෙ-
3. බර බව අධික වූ විට සැහැල්ලු බවට ද, සැහැල්ලු බව අධික වූ විට බර බවට ද, -පෙ-
4. වැඟිරෙන බව අධික වූ විට පිඬු කරණ බවට ද, පිඬුකරණ බව අධික වූ විට වැඟිරෙන බවට ද, -පෙ-
5. උණුසුම් බව අධික වූ විට සිසිල් කරණ බවට ද, සිසිල් බව අධික වූ විට උණුසුම් බවට ද, -පෙ-
6. දරන බව අධිකව පැමිණි විට තල්ලු කරණ බවට ද, තල්ලු කරණ බව අධික වූ විට දරන බවට ද ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ධාතු සම කළ යුතුය.

මෙලෙස දුෂ්කරතා ඇති වූ විට විසඳාලීම සඳහා මෙම පොතෙහි පඨවි ධාතුන්හි ස්වභාව ධර්ම හයක් (6) වශයෙන් විස්තර කොට ඇත. සමහර විට තද, රළු, බර බව ඉතා ප්‍රකට විය හැකිය. දැරිය නොහැකි බවට පත්විය හැකිය. එම අවස්ථාවන්හි මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු බවට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ යුතුය. ධාතුන් සමවන ලෙසට භාවනා කිරීමට උත්සාහ කළ යුතුය. සමහර විට මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු බව බලවත් විය හැක්කේය. ඉඹුල් පුළුන් වාතයේ පාවෙන්නා සේ ලෙලදෙන සැලෙන බවට පත්විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහිදී තද, රළු, බර බවට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ධාතු සමකර ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතුය.

සමහර විටෙක වැඟිරෙන ගතිය වඩා ප්‍රකට වන්නේය. ගඟ දියක් දිගට ගලන්නා සේ වැඟිරෙන ගතිය අධික වී ප්‍රකට විය හැක්කේය. සමාධිය බිඳී යා හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි දී පිඬුකරණ ස්වභාවයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ධාතු සමවනු සඳහා පිළියම් කළ යුතුය. සමහර විටෙක හුස්ම ගැනීම අපහසු කරවන ලෙසට, හුස්ම හිරකරවන ලෙසට පිඬුකරණ ස්වභාවය අධික වී ප්‍රකට විය හැකිය. නොදැරිය හැකි තත්වයට පත් විය හැක්කේය. එවැනි අවස්ථාවන්හි වැඟිරෙන බවට ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් පහසුවෙන් හුස්ම ගත හැකිවන ලෙසට පිළියම් කළ යුතු වේ. සමහර විටෙක උණුසුම් බව අධික ලෙස ප්‍රකට විය හැක්කේය. ගින්නකින් දැවෙමින්, කරවෙමින් සිටින්නා සේ සැර ගිනිසැරකින් තැවෙන්නාක් මෙන් පැවතිය හැකිය. දහදිය බිඳ, මුගුරු වැඟිරෙමින් පීඩාවට පත්විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවේදී සිසිල් බවට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීම වශයෙන් ධාතු සමවන සේ කටයුතු කළ යුතුය. සමහර අවස්ථාවලදී සීතල බව අධික වී දුෂ්කරතා මතු විය හැකිය. එවන් විටෙකදී උණුසුම් බව මගින් එය පාලනය කළයුතුය. සමහර විටෙක තල්ලු කරණ ස්වභාවය ප්‍රකට වී එන්නේය. එවිට දරණ සුළු බව මත වෙනමම මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ධාතු සම බවට පත්වනසේ පිළියම් කළ යුතුය. එලෙස දරණ ස්වභාවයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වුවද සාර්ථක නොවී සැලෙන වලන තල්ලුකරණ ශරීරය වැනෙන බව ප්‍රබලව සිදුවන අවස්ථාවන්හිදී තද, රළු, බර යනාදී ගරු පඨවි ධාතු ස්වභාවයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී ධාතුන් සමවන ලෙසට නඩත්තු කළයුතු වේ. මේසයක් මත ඇති කඩදාසියක් සුළඟ හමන වේගය සැර වැඩි අවස්ථාවන්හිදී සර-සර හඬින් සැලෙමින් දඟලමින් පවතින අවස්ථාවෙහිදී එම කඩදාසිය මත බර දෙයක් තැබීම සේ, බර යෙදූ විට නිශ්චල වන්නා සේ යැයි සිතට ගත යුතු.

මෙලෙස ධාතුන් උග්‍රණ වීම, ධාතුන් අධික වීම ආදිය පාලනය කරමින් සමාධිය තහවුරු කරලීම වස් මේ පොතෙහි ධාතු ස්වභාව ධර්ම දොළොස් (12) ආකාරයක් ලියා දක්වන්නට යෙදුණි. මෙලෙසම ධාතු උග්‍රණ වීම, ධාතු අධික වීම ආදිය සාමාන්‍යයෙන් ශුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයන් හට සිද්ධ වීම බහුල විය හැක්කේය. සමථයානික පුද්ගලයන් හට සිදුවීම විරල විය හැක්කේය. ශුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයා සමථ ධ්‍යාන පාදක නොකොට කෙළින්ම ධාතු මනසිකාරය ආරම්භ කරණ බැවින් ධාතු ස්වභාව ධර්මයේ අප්‍රකටව මිශ්‍රවම පවතින විට, දැණුම, ඥාණය ප්‍රබල වන තෙක් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වමින් සිටිය යුතුය. එලෙස බොහෝ වාරගණනක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු නිසා උත්සාහය අධික ශක්තිමත් වූ අවස්ථාවෙහි සමහර විටෙක සමහර ධාතුන් අධිකව මතු විය හැක. එම අවස්ථාවන්හි ධාතුන් සම වීම සඳහා විරුද්ධ ධාතුන් අරමුණු කිරීම මගින් තත්වය සමනය කළ යුතුය.

මෙසේ වන්නේ නම් සුත්‍රාන්ත දේශනාවන්හි හා විසුද්ධි මග්ගයෙහි කුමන හේතුවක් නිසා පඨවි ධාතුවෙහි කක්ඛල-බරිගත (තද-රළ) ස්වභාවයන් පමණක් දේශනා කොට ඇත්තේද? විචරණය කොට ඇත්තේද? විස්තර කොට ඇත්තේද? යැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නැඟිය හැකිය. උත්තරය වනාහි මෙසේය..

යම් කිසි වස්තුවක් මොන තරම් මෘදු මොළොක් වුවද එම වස්තුව ඥාණයෙන් සවිස්තර ලෙස නිරීක්ෂණය කරණ කල්හී එම වස්තුවෙහි යම් ප්‍රමාණයකට (එයට ගැලපෙන ප්‍රමාණයකට) තද බව පවතින්නේමය. ඉතා බර දෙයක් බර දෙයකැයි පාවිච්චි කරණ අතර තද බව අඩු දෙයකට මෘදු යැයි මොළොක් යැයි භාවිතා කිරීමක් වන්නේය. එලෙසටම යම් වස්තුවක් මොන තරම් සිනිඳු වේවා එහි ගොරෝසු බවක් ද ප්‍රකට වන්නේමය. බොහෝ රළු දෙයකට රළු දෙයක් යැයි භාවිතා කරණ අතර රළු බව ටිකක් ඇති දෙයකට සිනිඳු දෙයක් යැයි කියනු ලැබේ. තව දුරටත් තද බව, රළු බව, පවතී නම් බර බවද එහිම පැවතිය හැක්කේය. එසේම සැහැල්ලු බව සිනිඳු බව ප්‍රකටවන කළ ඒ සමඟ මෘදු බවද ප්‍රකට විය හැක්කේය. එම නිසා තද-රළු ස්වභාව දෙක මත භාවනා කරණ විට තද-රළු-බර-මොළොක්-සිනිඳු-සැහැල්ලු යන ධාතු ස්වභාව ධර්මයන් ද ප්‍රකට වන බැවින් සුත්‍රාන්ත දේශනාවන්හි කක්ඛල-බරිගත යැයි පඨවි ධාතුවෙහි ස්වභාව දෙකක් පමණක් දේශනා කොට ඇති සේක.

මේ ආකාරයටම වැගිරෙන ගතියද වනාහි බහුලව, අධිකව ඇතිවිට වැගිරෙන ස්වභාව ධර්මයම ප්‍රකට විය හැක්කේය. එසේම වැගිරෙන ස්වභාව ධර්මය වනාහි අප්‍රකටව, දුබලව ඇති විට පිඬුකරණ ගතියම ප්‍රකට විය හැක්කේය. පඨවි කොට්ඨාස විස්සෙහි පඨවි ධාතුවෙහි බලය අධිකව පැවතීම නිසා ආපෝ ධාතුවෙහි වැගිරෙන සුලු බව අප්‍රකට විය හැකිය. දුබල විය හැක. එම හේතුවෙන් එම පඨවි කොට්ඨාසයන්හි වැගිරෙන බව නැමති ස්වභාව ධර්මය අඩු වී පිඬු කරණ ස්වභාවය වඩාත් ප්‍රකටව පවතියි. තේජෝ කොට්ඨාසයන්හි ද වායෝ කොට්ඨාසයන්හි ද වැගිරෙන පිඬුකරණ ස්වභාවයන් දුච්චවම පවතින්නේය.

සීමෙන්ති කුඩු ගොඩක් අනුපාතිකව ජලය ටිකක් සමඟ මිශ්‍රකළ විට පිඬුකරණ ගතිය බලවත් වී ගුලියක් බවට, ඝනයක් බවට පත්වන්නේය. සීමෙන්ති කුඩු ටිකකට ජලය ගොඩක් යොදා මිශ්‍ර කළ විට වැගිරෙන බව බලවත් වී පිඬුකරණ ශක්තිය දුච්ච වී යා හැක්කේය. කැටයක් ඝනයක් කළ නොහැක්කේය. මේ උපමාව විශේෂයෙන් සිහිකට යුතුය. ඒ නිසා විසුද්ධි මග්ගයේ (වි. ම. 261) හි ආපෝ ධාතුවෙහි ද්‍රව භාව = වැගිරෙන බව, ආබන්ධන භාව = පිඬු කරණ බව යන ධර්මදෙකටම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමට උපදෙස් දෙයි.

තව දුරටත් තේජෝ කොට්ඨාස සතරෙහි තේජෝ ධාතූ ශක්තිය අධිකව ඇත්තේය. පඨවි කොට්ඨාස ආපෝ කොට්ඨාස වායෝ කොට්ඨාසයන්හි මෙම තේජෝ ධාතූ ශක්තිය සමහර විට අඩුව පැවතිය හැක. ස්වභාවික ශක්තිය අධික වූ තේජෝ ධාතුවම උණුසුම ලෙසටද ශක්තිය අඩු වූ තේජෝ ධාතුවම සිසිලස ලෙසටද හඳුන්වමින් ව්‍යවහාර කරණු ලැබේ. එම නිසා එම දෙයාකාරයටම අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු බව මෙම පොතෙහි ලියා දක්වනු ලැබේ. පරිපාවන භාව = පැසවන, මුහුකරවන (මෝරවන) බව අනුවද මනසිකාරය පැවැත්වීමට විසුද්ධි මාර්ගය [වි. ම. 261] හි උපදෙස් දී ඇත. එම උපදේශයට අනුව උණුසුම්, සිසිල් ස්වභාව ලක්ෂණයන් අප්‍රකට අවස්ථාවෙහි මුහුකරවන, පැසවන, තවන බවද අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය.

වායෝ ධාතුව වනාහි විඛම්භනභාව = දරන බව (පිම්බෙන බව) සමුදිරණභාව = තල්ලු කරණ බව යන ස්වභාව දෙකටම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමට උපදෙස් දී ඇත. වැටීමට ආසන්න දෙයක් නොවැටී, කඩා නොහැලී යනු පිණිස, නිසසල වනු පිණිස මුක්කුවක් ලෙස ලී කණුවක් මඟින් රැකුල් දෙන්නාසේ ශරීර කුඩුව පිහිටා ඇති තැන්පත්ව ඇති ඉරියාපථයට අනුව පැවැත්වීම සඳහා නැවත නැවතත්, ආධාර කරණ

ස්වභාවය දරන බව වන්නේය. දරන බව යන්න වනාහී තැන්පත්ව ඇති ඉරියාපටයට අනුව සහජාත රූප ධර්මයන් තහවුරුව පැවතීම සඳහා දිගින් දිගට දරන්නා වූ ස්වභාවයයි. නඩත්තු කරණ, පාලනය කරණ ශක්තියයි. ශාන්තව තැන්පත් වීම පැවැත්ම සඳහා ආධාර කරන්නා වූ ශක්තියම දරන බව යැයි කියනු ලබන අතර සෙලවීමට, ස්ථාන මාරුවීමට, තල්ලු කරණ ශක්තිය තල්ලු කරණ බව යැයි ව්‍යවහාර කරණු ලැබේ.

දරන බව ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර තල්ලු කරණ බව කෘත්‍යය හෙවත් රසය වන බැවින් දරන බව තල්ලු කරණ බව යන දෙයාකාරය එකින් එක ඉතාමත් සමීපව හා ආසන්නව පවතින්නාහ. මේ නිසා දරන බව තල්ලු කරණ බව යන ලෙසට දෙකක් ලෙස මනසිකාරය පවත්වන ලෙස විශුද්ධි මාර්ගයෙහි උපදෙස් දී ඇත.

(අ) ඉරියාපට සම්පජ්ඣේඤ මනසිකාර ක්‍රමය

ඉදගෙන භාවනා කරණ අවස්ථාවෙහි එකම ධාතු කොටසක් අනුව මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, ඇවිදින, සිටගෙන සිටින, හිඳින, හාන්සි වී සිටින යන ඉරියාපට හතර අනුවද නැවීම දිගහැරීම යන ඒ සම්පජ්ඣේඤ කොට්ඨාස සම්බන්ධ මනසිකාර ක්‍රමය අනුවද, කායික හැසිරීම්, වාචසික හැසිරීම් අනුවද එක් ධාතු කොට්ඨාසයක්ම අනුව භාවනා කරන්න. ඉදින් පින්වත් ඔබ භාවනා කරණ හැම විටම ධාතු දෙකක් අනුව -පෙ- ධාතු හතරම අනුවද මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් ඒ ඒ ඉරියාපටයට අනුව ඒ ඒ කායික හැසිරීම් අනුව ඒ ඒ වාචසික හැසිරීම් අනුව ධාතු හතරම අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. පෙර ඉරියාපටය පසු ඉරියාපටය හා යාවෙන ලෙසට සම්බන්ධ වන ලෙසට භාවනා කරන්න.

(ඉ) සමථයානික පුද්ගලයෙක් නොවේ නම්

පින්වත් ඔබ ආනාපාන, ඕදාන කසිණ යනාදී වෙන වෙන සමථ කම්ප්ථානයන් භාවනා වශයෙන් තවම පුරුදු කොට නැති නම්, මේ ධාතු කම්ප්ථානය වනාහී ඔබ සඳහා සමථ කම්ප්ථාන සතළිසට අඩංගු වූ චතුර්ධාතු වච්ඡාන කම්මට්ඨානයද වන්නේය. මේ කම්ප්ථානය වනාහී සද්දිසුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධිය ලබාදීමට හැකි වූ උපචාර කම්ප්ථානයක්ද වන්නේය. දිට්ඨි විසුද්ධි කොටස සඳහා භාවනා කරන්නා වූ රූප කම්ප්ථානයද වන්නේය. මේ රූප කම්ප්ථානය උපචාර සමාධි (සද්දිසුපචාර-උපචාර සමාධි) ය දක්වා දියුණු කළ හැකි වූ විට එම සමාධිය හා සමගම පහළවන ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ශක්තියේ උපකාරය ඇතිව දෙතිස් කොට්ඨාසයන්ගෙන් ඕදාන කසිණ ආදී වණි කසිණයන්ට මාරු වීමට හැකි වූ විට චතුරී ධ්‍යාන සමාධිය තෙක් සාර්ථක

ලෙස ලඟා විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි සමථයානික පුද්ගලයකු බවටද පත්වීම වන්නේය.

පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්

ඉහතින් විස්තර කළ පරිදි ශරීර කුඩුව සම්පූර්ණයෙන්ම ගෙන එම ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු ස්වභාවයන් බලා පයවී ධාතුවද; වැගිරෙන, පිඬකරණ බව බලා ආපෝ ධාතුවද; උණුසුම, සීසිල බලා තේජෝ ධාතුවද; දරන, තල්ලුකරණ බව බලා වායෝ ධාතුවද යන ලෙසට පයවී, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ ධාතූන් සියක් වර, දහස් වර, ලක්ෂ වර අසීමිතව මනසිකාරය පවත්වන්න. චතුර්ධාතූ අරමුණ මත භාවනා සිත සම්පව ශාන්තව පිහිටන ලෙස අලවා තබන්න. එලෙස උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීමේදී පිළිපැදිය යුතු උපදෙස් පහත සඳහන් ලෙසට වන්නේය.

“ඵං මනසිකරොත්තේන හි අනුපුබ්බතෝ, නාතිසීසතෝ, නාතිසනිකතෝ, වික්ඛේපපට්ඨාහනතෝ, පණ්ණත්තිසමතික්කමනතෝ, අනුපට්ඨානමුඤ්චනතෝ, ලක්ඛණතෝ, තයෝ ච සුත්තන්තා ති ඉමේහි දසාහාකාරෙහි මනසිකාරකෝසල්ලං අනුට්ඨාතබ්බං”

[මහා වී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 308 යටතේ)]

1. අනුපුබ්බතෝ = අනුපුච්චලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න

මෙලෙස ධාතූ කම්ප්ථානයට අනුව මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි, ගුරුවරයන් සම්පයේ උගත් පරිදි පයවී, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ යන ක්‍රමයට අනුකූලවම මනසිකාරය පවත්වන්න. (ආපෝ, පයවී, වායෝ, තේජෝ ධාතූ යනාදී ලෙසට එහෙත් මෙහෙත් පනිමින් ඉක්මවමින් භාවනා නොකළ යුතු)

2. නාතිසීසතෝ = වැඩි ඉක්මනින් නොව...

මෙලෙස ධාතූ සතර සම්බන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දේශනා ක්‍රමයට අනුව මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉතා වේගයෙන් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. හේතුව වනාහි, චතුර්ධාතූන් අනුව ඉතා වේගයෙන් මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි ඉතා වේගයෙන් ධාතූ කම්ප්ථානය අනුව මනසිකාරය අඛණ්ඩව පවතින බව සැබෑ නමුත් කම්ප්ථානය යැයි කිව යුතු චතුර්ධාතූ

අරමුණ අප්‍රකට විය හැකි නිසාය. කම්ප්ථාන අරමුණ අප්‍රකට වී යා නම්, උපචාර සමාධිය ආදී උතුම් වූ ධර්මයන් සඳහා මේ භාවනා මනසිකාර ක්‍රමය යොමු නොකරවයි. ඒ නිසා ඉතා සිඝ්‍රයෙන් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය.

3. නාතිසනිකතෝ = ඉතා සෙමිනුන් නොව...,

ඉතා සෙමින්ද මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. හේතුව වනාහි ඉතා හෙමින් මඤ්ඣාමිච මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ධාතු කම්ප්ථානය සම්පූර්ණ භාවයට පත්විය නොහැකි වීමෙන්, විපස්සනා ඥාණ, මග්ග ඥාණ, ඵල ඥාණ ආදී විශේෂ උතුම් ධර්මයන් ලැබීමට ආධාර කළ නොහැකි වීමයි.

4. වික්ඛේපපටිබාහනතෝ = බාහිර අරමුණු අනුව සිත පිටයෑම නතර කළයුතු

චතුර්ධාතූන් නම් වූ කම්ප්ථාන අරමුණු අතහැර එයින් බාහිරව පිහිටා ඇති විවිධ පරමාථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු කෙරෙහි සිත පිට යෑම නතර කළ යුතුය. හේතුව වනාහි ධාතු සතරෙන් බාහිරව පිහිටා ඇති, ධාතු හතරෙන් පිට පරමාථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු යනාදී විවිධ දේවල් වෙත සිත විසිරගොස් භාවනාවෙන් පිරිහී යා හැකි නිසාය.

බහිද්ධා වික්ඛේපේ හි සති කම්මට්ඨානා පරිභායති, පරිධංසති
[මහා වී. (ඡව්ඨ සංගායනා අංක 308 යටතේ)]

[මෙය ඉතාමත් පරික්‍ෂාවෙන් පිළිපැදිය යුතු උපදේශයකි. ධාතු සතරෙහි ස්වභාව ලක්‍ෂණ එකින් එක අරමුණු කරමින් සමාධිය තහවුරු කරණ කල්හි ධාතු සතරින් පිට පරමාථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු කරා සිත යන විට එය චතුර්ධාතූ වච්ඡාන නම් වූ (ධාතු සතරෙහි ස්වභාව ලක්‍ෂණයන් එකින් එක ඥාණයෙන් පරිච්ඡේද කළ යුතු) ධාතු කම්ප්ථානය නොවන බව දැනගත යුතු, සිහි කටයුතු. චතුර්ධාතූන් අනුවම මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් එයට චතුර්ධාතූ වච්ඡාන ධාතු කම්මට්ඨාන යැයි කීව හැකිවන අතර විශේෂයෙන් මේ දැන් කරන්නාක් මෙන් සමාධිය තහවුරු කිරීමෙන් පසු සතර මහා ධාතු වලින් පිට වෙනත් විවිධ අරමුණු අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත්වීම කෙරේ නම් එයට ධාතු කම්ප්ථානය යැයි කීව නොහැක්කේය යන කීම වනාහි සාධාරණය. ගැලපෙන්නේය. ඉදින් ඔබ සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයකු නම් මෙය වැඩි වැඩියෙන් සැලකිලිමත් විය යුතු කාරණයක් වන්නේය. හේතුව වනාහි සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයා සාමාන්‍යයෙන් රූප කම්ප්ථානයෙන් පටන් ගෙන දිට්ඨි විසුද්ධි

අවස්ථාවට බැස ගන්නා අතර ඒ සඳහා වතු මහා ධාතුන් සංක්ෂිප්ත ක්‍රමය හෝ විස්තාර ක්‍රමය යන දෙකින් එකකින් පටන් ගෙන භාවනා වැඩිය යුතු බැවිනි. ධාතුන්ට අනුව මනසිකාරය පවත්වයි. නමුත් මෙහිදී සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිටත පිහිටා ඇති බාහිර විවිධ අරමුණු වලින් එකක් අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත්වීම කරන්නේ නම් එය වනාහි “ඒකටත් නැති මේකටත් නැති” වීමක් නිසා භාවනාව “නටපු නොවිලයකුත් නැති බෙරේ පලුවකුත් නැති” තත්ත්වයට පත් විය හැක්කේය. සතර මහා ධාතුන්ද සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිටත විවිධ වූ අරමුණුද අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත්වීමට කැමැත්තේ නම්, එම කැමැත්ත නිසා පරමාණු වලටත් වඩා කුඩා සියුම් වූ රූප කලාප අංශු දැක ගත හැක්කේද? නොහැක්කේද? දකින්නේ නමුත් එම රූපකලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහා ධාතු සතර වෙන් වෙන් කර දැන ගැනීම කළ හැකිද? ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට ගත හැකිද? නොහැකිද? යන බව පින්වත් ඔබ තමාගෙන්ම විමසා බලන්න. ඉදින් රූපකලාපයන් නොදකින්නේ යැයිද, දැනගන්නේ වී නමුත් ඒ එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ මහා භූත (ධාතු) සතර වෙන් වෙන් කොට ගත නොහැකි යැයි ද ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට ගත නොහැකි යැයිද නුවණින් වටහා ගෙන ධාතු කම්ප්ථානය මගින් සමාධිය තහවුරු කරගන්නා අවස්ථාවේ “සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිට විවිධ අරමුණු අනුව යමින් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතු” යැයි කියන උපදේශය අනුගමනය කරමින් පුහුණු කිරීම කළ යුතුය. මක්නිසා ද යත්, රූප කලාප එක එකෙහි පිහිටා ඇත්තාවූ මහා ධාතු සතර පරිග්‍රහ කළ හැකි විට පමණක් පරමාථී සත්‍යය නැමති භූමියට ලංවීමට මූල පිරීම සිදුවන නිසාය.]

“ඒකපදිකමග්ගගාමී පුරිසෝ වෙඤ්ඤා නිදස්සේතබ්බෝ”

[මහා වී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 308 යටතේ)]

දොළක් වේවා, ගඟක් වේවා, අගාධයක් වේවා එතර වීමට ඒදණ්ඩක් සවිකර ඇත. එම ඒ දණ්ඩ මත වරකට එක පයක් පමණක් තැබීමට ප්‍රමාණවත් ඉඩක් ඇත්තේය. මෙලෙස එක පයකට පමණක් ඉඩ කඩ ඇති සේ සකස් කරණ ලද ඒදණ්ඩකින් එගොඩ වන පුරුෂයකු ඒ පැත්ත, මේ පැත්ත, වට-පිට විවිධ අරමුණු දෙස විපරම් කරමින්, තෙත් යොමු කරමින්, බලමින් ගමන් කළහොත් එගොඩට පත්වනවා වෙනුවට දොළට හෝ ගඟට හෝ නැතිනම් අගාධය තුළට හෝ ඇද වැටීමට එය හේතු වනු ඇත. එම උපමාව මේ අවස්ථාවෙහි උපුටා දැක්වීම ගැලපෙන්නේය. [මහා වී. පරිවඤ්ඤාය]

5. පමණක් සමතික්කමනතෝ = නාම ප්‍රඥප්තියෙහි ගැලී නොසිටින්න

පඨවි ධාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොතබා තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු යන පඨවි ධාතුවෙහි ස්වභාව ධර්ම මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටු විය යුතුය. ආපෝ ධාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා වැගිරෙන බව, පිඬුකරණ බව යන ආපෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ධර්ම මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටුවිය යුතුය. තේජෝ ධාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා උණුසුම-සිසිල් බව නම් තේජෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ධර්මය මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටු විය යුතුය. වායෝ ධාතු නම් නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා දරන බව, සැලෙන බව යන වායෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ධර්මය මතම භාවනා සිත පිහිටුවිය යුතුය. නාම ප්‍රඥප්ති මත ගැලී සිටීමට ඉඩ නොතබා ධාතු සතරෙහි පරමාථී අරමුණ මතම භාවනා සිත අලවා තබන්න.

6. අනුපට්ඨානමුඤ්චනතෝ = අප්‍රකට සමහරක් ධාතු මඟ හරිමින්...

සිත ශාන්ත බව නම් වූ සමාධිය ලබාගැනීම සඳහා ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් අභ්‍යාස කරණ අවස්ථාව බැවින් අපැහැදිලි සමහරක් ස්වභාව ධර්ම මඟ හැර යෑමට කැමැත්තෙහි නම් එසේ මඟ හැර යා හැක්කේය. වරෙක මනසිකාරය නොපවත්වා අත්හැර දැමීමට කැමති නම් එසේ අත්හැර දැමිය හැක්කේය. කිසියම් ධාතු කොටසක් අධික වීම නිසා සිදුවන කායික දුක්ඛ වේදනාවක් පහළ නොවීමය, සැප පහසුව හා පහසු ඉරියව්වක් ලැබීමය යන මේ කරුණු නිසා සමාධිය බාධාවකින් තොරව වැඩේ නම් පමණක් මෙසේ සමහරක් අප්‍රකට ධාතු කොටස් තාවකාලිකව අතහැර යෑමට ගන්නා අවස්ථාවකි මේ. කිසියම් ධාතු කොටසක් අධික වීම නිසා කායික දුක්ඛ වේදනාවන් බහුල වීම, සතර මහා භූත අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවීමට නොහැකි වීම, කමටහන් අරමුණ හා කායික දුක්ඛ වේදනා අරමුණ යන දෙක මත සිත දෙකඩ වී දුවන විට, සිත ශාන්ත කරවන සමාධිය පහළ නොවන විට, ධාතු සමවන ලෙසට කටයුතු කොට නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න. නමුත් අඩු තරමින් පඨවි ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ එකක්, ආපෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ එකක්, තේජෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ එකක්, වායෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ එකක් යන ලෙසට ස්වභාව ධර්ම එකක් එකක් වශයෙන් ප්‍රකටව පවතිනු ඇත. ස්වභාව ධර්ම දොළොසම ප්‍රකටව ඇත්නම් ඉතාමත් හොඳය.

7. ලක්ඛණතෝ = ස්වභාව ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛතාවයදී මනසිකාරය පවත්වන්න

සතර මහා ධාතුන්ට ආවේණික ස්වභාව ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පවත්වන්න. ධාතු කම්ප්ථාන ආරම්භ කරණ විට සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් ඤාණයට අප්‍රකට වූ අවස්ථාවලදී කැමති නම් රසයෙන්-කාන්‍යයෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. නමුත් මෙලෙස ධාතු කම්ප්ථානය අරමුණු කරණ සමාධිය බලවත් වී ආ විට සතර මහා ධාතු අරමුණු මත භාවනා සිත පැයක් දෙකක් වශයෙන් ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටිමින් භාවනා සිත ශාන්ත වීම නිසා භාවනා ජවය බලවත්ව ආ විට, සමාධියේ බලවත්කම නිසා අප්‍රකට ධාතුන්ද ප්‍රකටව ආ කල,

- 1. පඨවි ධාතුවෙහි - තද - රළු බව
- 2. ආපෝ ධාතුවෙහි - වැගිරෙන - පිඬුකරණ බව
- 3. තේජෝ ධාතුවෙහි - උණුසුම් - සිසිල් බව
- 4. වායෝ ධාතුවෙහි - දරන බව

යනාදී සතර මහා ධාතුන්හි පෞද්ගලික ලක්ෂණ එකක් එකක් මත භාවනා සිත යොදවමින් සමාධිමත්ව භාවනා කරන්න. ධාතු මනසිකාරය වනාහි භාවනා සමාධිය වඩ වඩාත් කාඨික්ෂම වීම, තියුණු වීම පිණිස වන්නේය. මෙලෙසට පුහුණු කළ විටත් සමාධිය බලවත් වී ඉතා තියුණු වී නම් තද, වැගිරෙන, උණුසුම, දරන යන ස්වභාව ලක්ෂණයන්ට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පවත්වමින් සමාධිය තහවුරු කරගන්න.

මෙලෙස නාම ප්‍රඥප්තිය බැහැර කොට සතර මහා ධාතුන්ට පෞද්ගලික ස්වභාවික ලක්ෂණ අරමුණු මත පමණක් මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ධාතු සතරෙහි පෞද්ගලික ස්වභාව ලක්ෂණයන් වඩාත් ප්‍රකටවී පෙනෙන්නේය. මෙලෙස නැවත නැවතත් මනසිකාරය පැවැත්වීමේ ශක්තිය නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ භාවනා සිත නැවත නැවතත් පුහුණුව, ආසේවනය ලබන්නේය. රූපකාය සම්පූර්ණයෙන්ම ධාතු සමූහයක් ලෙස ප්‍රකට වන්නේය. ආත්මය ශුන්‍යභාව වශයෙන් පුද්ගලයෙක්, සත්වයෙක්, ජීවියෙක් නැති බව ප්‍රකට වන්නේය. යාන්ත්‍රික ලෙස, රූකඩයක් ලෙස, පාවෙන රූකඩයක් ලෙස, යන එන ධාතු ස්වභාව ධර්ම පුඤ්ජයක් ලෙස ප්‍රකට වන්නේය.

“සවේ පන බහිද්ධාපි මනසිකාරං උපසංහරති, අඵස්ස ආභිණ්ඩන්තා මනුස්සතිරච්ඡානාදයෝ සත්තාකාරං විජහිත්වා ධාතුසමුභවසේනේව උපට්ඨන්ති, තේහි කරියමානා කිරියා ධාතුමයේන යන්තේන පවත්තියමානා භුක්වා උපට්ඨාති, තේහි අජ්ඣෝභරියමානං පානභෝජනාදි ධාතු සඛිසාතේ පක්ඛිජ්ජමානෝ ධාතු සඛිසාතෝ විය උපට්ඨාති.”
 [මහා වී. 1 (ඡට්ඨ සංගායනා අංක 308 යටතේ)]

තව දුරටත් ඉදින් බාහිර ලෝකයෙහි ද සතර මහා ධාතු අනුව මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, භාවනා මනසිකාරය හා ඤාණය යොමු කරවමින් නීති පවත්වන්නේ නම්, එම අවස්ථාවෙහි එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ වැටහීමෙහි එහෙ මෙහෙ හැසිරෙමින් ගොදුරු සොයන, තණ කන, යන, එන තිරිසන් මනුෂ්‍ය ආදීන් සත්ත්වයන් යන ස්වභාව දුරුවී හුදු සතර මහා ධාතු සමුභයක් වශයෙන් පමණකැයි ප්‍රකටවිය හැක්කේය. ඔවුන් කරන්නා වූ හැසිරෙන්නා වූ හැසිරීම් සියල්ල සතර මහා ධාතූන්ගෙන් වන, සතර මහා ධාතූන්ගෙන් කෙරෙන, යන්ත්‍ර මඟින් දුවවන දේවල් සේ ප්‍රකට වන්නේය. ඔවුන්ගේ ආහාර කෑම-බීම යනාදිය ද සතර මහා භූත සමුභයකට ඇතුළු කරණ ලද සතර මහා ධාතූන්ගේ පිඬු ලෙස ප්‍රකට වන්නේය.
 [මහා වී. පරිවෘතියයි]

එම අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ආසේවන ප්‍රත්‍යය ලබාගෙන තිබෙන මේ භාවනා සිත

1. විරිය අධිකවීම නිසා පහළවන සිත විසිර ඉපිල යවන උද්ධව්වයේ බලපෑමෙන් ද,

2. විරිය මදවීම හේතුවෙන් පහළවන කුසිතකමේ කෝසජ්ජයේ බලපෑමෙන් ද උපචාර සමාධිය කියන්නා වූ සමඵ භාවනා මාගීයට අවතීරණ නොවීමටත්, බැස නොගැනීමටත් ඉඩ තිබේ. එම අවස්ථාවෙහි

- 1. අධිචිත්ත සූත්‍රය, නිමිත්ත සූත්‍රය [අං. නි. 1/456]
- 2. අනුත්තරසීතිභාව සූත්‍රය [අං. නි. 4/242]
- 3. බොජ්ඣංග සූත්‍රය [සං. නි. 5-1/164]

යන මේ සූත්‍රයන් තුනෙහි දක්නට ලැබෙන ක්‍රම තුළින් විරිය හා සමාධිය සමවන සේ කටයුතු කළ යුතුය. (මෙම සූත්‍රාන්තයන් වනාහි ඉන්ද්‍රිය පහ සමවනසේ බොජ්ඣංගිග හත සමවනසේ කළයුතු අභ්‍යාස විධි පිළිබඳ උපදෙස් විස්තර සපයන සූත්‍රයෝය. විස්තර සඳහා එම සූත්‍ර හා

ඒවායේ අට්ඨකථාවත් බලන්න. සංක්ෂිප්ත ගෙනහැර දැක්වීමක් පහත දක්වමි.)

සැලකිය යුතුය: මෙම ධාතු කමිස්ථාන භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධ උපදෙස් දසය මහා වී. 1/ෂේද අංක 308 න් උපුටා ගන්නා ලදී.

[විභ. අ. 158-160 ද බලන්න.]

ඉන්ද්‍රිය පහ සමකිරීමේ ක්‍රම

මෙහිලා ධාතු කමිස්ථාන භාවනා වැඩ පිළිවෙල පිළිගැනීම, ඇදහීම සද්ධිත්‍රියයි. ධාතු සතරෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ දැන ගැනීමේ උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීම, මහා ධාතු සතර අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස, සමීප ලෙස පිහිටුවීම සඳහා උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීම විරියින්ද්‍රිය වන්නේය. ධාතු සතර පරිග්‍රහ කිරීමට එළඹ සිටි සිහිය සතින්ද්‍රිය නම් වේ. සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්තව, සමීපව පිහිටුවා සිටින ස්වභාවය සමාධිත්‍රිය යැයි ද සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දක්නා ස්වභාවය පඤ්ඤින්ද්‍රිය නම් ද වේ. මේ ඉන්ද්‍රිය පහද සම වන ලෙසට අභ්‍යාස කළ යුතුය.

ධාතු මනසිකාර භාවනා කටයුත්ත පිළිගන්නා සද්ධා ධර්මය බලවත් වීම නිසා භාවනා කටයුත්තෙහි නිසැකවම බැසගෙන තීරණය කිරීම නම් වූ සද්ධා-අධිමොක්ඛ කෘත්‍ය ඉතා ප්‍රකට වීම නිසාද සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක ගන්නා පඤ්ඤින්ද්‍රිය=ඤාණය අපිරිසිදු බැවින්ද, විරිය-සති-සමාධි ඉන්ද්‍රියන් අසම්පූර්ණව පැවතීම ආදී කරුණු නිසාද සමහර විටක සද්ධිත්‍රියම බලවත්ව පවතී. එම අවස්ථාවෙහි විරිය වනාහි තමා සහ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ට සතර මහා ධාතු අරමුණ ගිලිහී යා නොදීම සඳහා ආධාර කිරීමටද, පග්ගහ කෘත්‍යය කිරීමටද අපොහොසත් වේ. සතින්ද්‍රියද සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් ඤාණයට ප්‍රකට වීම සඳහා උපට්ඨාන කෘත්‍යය කිරීමට අපොහොසත් වේ. සමාධි ඉන්ද්‍රියද සතර මහා ධාතු අරමුණු හැර අනෙකුත් අරමුණු කරා සිත බාහිරට නොයනු පිණිස රූකදෙන්නා වූ අවික්ඛේප කෘත්‍යය කිරීමට අපොහොසත් වේ. පඤ්ඤින්ද්‍රියද සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණ විනිවිද දැක ගන්නා දස්සන කෘත්‍යයද කිරීමට අපොහොසත්ය. සද්ධිත්‍රිය අධික වීම අනුව භාවනාව පීඨිත තත්වයට පත්වීමයි මෙයට හේතුව. ඒ නිසා පරමාරී ස්වභාවය, විශේෂයෙන් සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් අනුව පරමාරීය තෙක්ම ළඟාවීම සඳහා ද විශේෂ ඤාණයෙන් දැක ගැනීම සඳහා ද සද්ධිත්‍රිය බලවත්වීමට

හේතුවන ධාතු කම්ප්ථාන අරමුණ මතට මනසිකාරය යොමු කරවීම වැලකීමෙන් ද සද්ධිඤ්ඤා අඩු කළ යුතුය.

ඉදින් සතර මහා ධාතූන් දැන ගැනීමට සතර මහා ධාතු භාවනා අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්ත කරවීම සඳහා උත්සුක වී භාවනා කිරීමේදී විරිය වරෙක බලවත් වීමෙන් සද්ධිඤ්ඤා අධිමෝක්ෂ කෘත්‍යය, සතිඤ්ඤා උපට්ඨාන කෘත්‍යය, සමාධිඤ්ඤා අවික්ඛේප කෘත්‍යය, පඤ්ඤාඤ්ඤා දස්සන කෘත්‍යය යන අදාළ කෘත්‍යයන් කරගෙන යෑමට නොහැකි වන්නේය. අධික වූ විරිය, සිත විසුරුවා පිටතට යවන උද්ධව්වයට බර වන බැවින් සතර මහා ධාතු අරමුණ හැර වෙනත් අරමුණු කරා සිත පිට යෑම බහුල වීමට එය හේතු වන්නේය. එම නිසා පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන සම්බොජ්ඣංගීයයන් වැඩීමෙන් අධික වූ විරිය අඩුකළ යුතුය.

විශේෂයෙන් සද්ධාව හා පඤ්ඤාව ද විරිය හා සමාධිය ද සම කිරීම උතුම් වූ ආයතීයන් වහන්සේලා විසින් උසස් කොට වැදගත් කොට සලකන ලද්දාහුය. ධාතු කම්ප්ථාන භාවනා ක්‍රමය පිළිගැනීම නම් වූ ශුද්ධාව බලවත් වී සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක ගන්නා පඤ්ඤාඤ්ඤා දුච්ච වී නම් සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ පැහැදිලිව ප්‍රකටව තීරවද්‍රව නොදැන, අපැහැදිලිව අප්‍රකටව දැන ගැනීම වන්නේය. නොගිනිය හැකි පමණ වූ සුළු භාවනා අත්දැකීම් මත අධිකත්වයට පත්වීමට ඉඩ ඇත්තේය. සතර මහා භූතයන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන් අනුව පහසුවෙන්, අනායාසයෙන් මනසිකාරය පවත්වනවා විය හැක. පැහැදිලිව හා විනිවිද දැකීමින් සිටිනවා විය හැක. නමුත් ධාතු කම්ප්ථාන ක්‍රමය මත ඇදහීම නම් වූ ශුද්ධාව මඳ විය හැකිය. (ධාතු කම්ප්ථානය ක්‍රමානුකූලව භාවනා කිරීමට හැකි වීම) රූප කලාපයන් දැක දැන ගැනීමට හැකි වීම, මේ රූප කලාප එක එකක් තුළ ඇති සතර මහා ධාතූන් ශ්‍රාවකයන්ටද භාවනා කොට බැලීමෙන් ලබාගත හැකි වීම යන මේ කරුණු මත ටිකක් පිළිගන්නා ටිකක් නොපිළිගන්නා බවක් විය හැක්කේය. සමහර විට මේ රූප, නාම සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක්ම භාවනා කොට ලබාගත හැක්කක් නොවන්නේ දැයි සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පැත්තටම මේ කටයුත්ත තල්ලු කිරීමට ඉඩ තිබේ. තම තමාගේ මතයට සාක්ෂි වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ පවා තම පැත්තෙහි පිහිටුවිය හැක්කේය. විවේචන කරන්නටද පුලුවන. තමා විසින්ම තමා උසස් ඤාණවත්තයකු, උතුමකු යැයි අදහා ගන්නා බවක් ඇති විය හැකි බැවින් ඔවුන් විසින් වනාහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ලෙසට "පරමාථී

නාම රූප ධර්මයන් පමණක්ම විපස්සනා මනසිකාරයට ලක් කළ යුතු” යැයි කියන්නා වූ පුද්ගලයා කෙරෙහි වපර ඇසින් බලා පහත්කොට සලකන්නට හැක්කේය. භාවනා කටයුතු සම්බන්ධව උපදෙස් අඩංගු බුද්ධ දේශනා මත ඇදහිලීමක් බව පිළිගන්නා සුලු බව අඩුවන්නේය. මේ නිසා අට්ඨකථාහි පහත සඳහන් ලෙසට සටහනක් දක්වා ඇත්තේය.

“බලවපඤ්ඤෝ මන්දසද්ධෝ කේරාටිකපක්ඛං හජති, හේසජ්ජ සමුට්ඨිතෝ විය රෝගෝ අතේකිච්ඡෝ හෝති.” [වි. ම. 96]

පරියත්ති බහුස්සුත භාවය, පටිපත්ති බහුස්සුත භාවය යන ඇසු පිරු තැන් ඇති ප්‍රඥාව බලවත් වී ශුද්ධා ධර්මය දුච්ච වී නම් කෙරාටික පැත්තට බරවී යා හැක්කේය. බෙහෙත් නිසා හට ගන්නා රෝගය සුවකිරීමට දුෂ්කර වන්නාසේ එම පුද්ගල වර්ගයට බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නියම සත්‍ය ධර්මය නම් වූ බෙහෙත දීමෙන් වැරදි ලෙස ගත් පරියත්ති බහුස්සුත - පටිපත්ති බහුස්සුත ඤාණය නිසා පහළ වූ සාවද්‍ය ලෙස ප්‍රගුණ කිරීම නම් වූ රෝගය දුරුකිරීම සඳහා ප්‍රතිකම් කිරීමට ඉතාමත් දුෂ්කරය. බහුස්සුත ඤාණය වැඩි තරමට ප්‍රශ්න නැගීම, හේතු දැක්වීම මඟින් කෙළින්ම ඇති තත්‍වයට මුහුණ නොදීම සිදුවිය හැක්කේය. සච්චක පරිබ්බාජක වැනි පුද්ගලයන් මෙන්ය. මේ පුද්ගල වර්ගයට භාවනා කටයුත්තෙහි ප්‍රතිඵල ලැබීම ඉතා දුෂ්කරය. මේ නිසා සද්ධා හා පඤ්ඤා දෙක සමච්චන ලෙස කටයුතු කළ යුතුය.

තව දුරටත් වරෙක සතර මහා භූත අරමුණ මත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවා සිටින සමාධිය බලවත් වන්නේය. සතර මහා භූතයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් ප්‍රකටව දැන ගැනීම සඳහා උත්සුකව භාවනා කිරීමේදී මේ සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවන ලෙසට උත්සාහ කරණ විරිය දුර්වල විය හැකිය. එම අවස්ථාවෙහි සමාධිය වනාහි භාවනා කටයුත්තෙහි පසුබාන කෝසජ්ජය හා මිත්‍රවන බැවින් අධික සමාධිය හා දුච්ච වූ විරිය ඇත්තා කෝසජ්ජය අනුව පසුබාන ගතියට පත්වී පැරදී යාමටත් එයට යටත් වීමටත් ඉඩ ඇත්තේය. එම නිසා පින්වත් ඔබ දැන් කරන්නාක් මෙන් සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක අරමුණු කොට සමාධිය පිහිටුවන අවස්ථාවේදී සතර මහා ධාතු අරමුණේ භාවනා සිත ශාන්තව සමාහිතව පිහිටුවන විට, එම සතර මහා ධාතු අරමුණ මත භාවනා සිත සැහැල්ලු කොට විශ්‍රාම නොගත යුතුය. මෙලෙස සිත විශ්‍රාම ගැනීම වනාහි වියඪී දුච්චවීමේ ලක්ෂණයකි. එලෙස සිත ලිහිල් කොට විශ්‍රාම ගැනීමෙන් හවංගයට වැටී යා හැක්කේය. සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන්

එකින් එක ක්‍රමක්‍රමයෙන් අප්‍රකට විය හැක්කේය. භාවනා කටයුත්තෙන්ද පිරිහී දුච්ච වී යන්නේය. එම නිසා එවැනි අවස්ථාවලදී සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක ප්‍රකට ලෙස දැනගනු සඳහා එම අරමුණ මතම ශාන්තව සමීපව සිත් පිහිටුවනු පිණිස උනන්දු වී භාවනා කිරීමට අවශ්‍ය කරණ අප්‍රතිහත වීයයි යන ආකාරයට සිටුවන්න.

තව දුරටත් වීයයි වනාහී සිත විසිරී පිට යන උද්ධවිචයට මිත්‍ර පාෂණික බවක් ඇත්තේය. වීයයි අධික වී සමාධිය අඩුවී යාමෙන්ද, සතර මහා ධාතුන් ප්‍රකටව දැන ගැනීමටත් ඒ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවනු පිණිස උග්‍රව උනන්දු කරවන, අධිකව වීයයි කරණ, අඩු සමාධි සහිත ඇත්තකු වුවහොත් සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිට ඇත්තා වූ අනෙකුත් අරමුණු වෙත සිත පිටයෑම නම් වූ උද්ධවිච ධර්මය ඉහ වහා යා හැක්කේය. අනෙක් අතට සතර මහා ධාතු අරමුණ මත ශාන්තව සමීපව පිහිටන සමාධිය හා සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක ප්‍රකට වන ලෙස දැන ගැනීමට භාවනාවෙහි උත්සුක කරණ, මෙම සතර මහා ධාතු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවනු පිණිස උනන්දුවෙන් භාවනා කරණ, විරිය සමවන ලෙසට කටයුතු කළ විට භාවනා සිත පසුබාන කෝසජ්ජය අනුව හැකිලී යෑමට ඉඩ ප්‍රස්ථාව නොලැබෙන්නේය. සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් දැන ගැනීම සඳහා සිත එම අරමුණ හා ශාන්තව සමීපව පිහිටන ලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරණ විට වීයයි ද සමාධිය හා සම වී සිත පිට යන උද්ධවිචය අනුව පිරිහීයාමටද ඉඩක් නොලැබෙන්නේය. මේ නිසා සමාධි හා වීයයි යන දෙක සම වන ලෙස කටයුතු කරන්න.

සද්ධා හා පඤ්ඤා, වීයයි හා සමාධි යන මේ යුගල දෙක සමවන විට උපචාර සමාධිය හා අභිණා සමාධිය පහළ විය හැක්කේය. සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් පරිග්‍රහ කරණ සතිය = සිහිපත් කරලන සතිය හැම විටකදීම අවශ්‍ය කරන්නේය. [වි. ම. 96]

බොජ්ඣංග හත සමවන ලෙසට පිළිපදින්න

1. සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් සිහිපත් කර දෙන නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කරණ සතිය වනාහී සනි සම්බොජ්ඣංගයයි.
2. සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් විනිවිද දැන ගන්නා විමසන සුලු ප්‍රඥාව වනාහී ධම්මවිචය සම්බොජ්ඣංගයයි.

3. සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණු මත ධම්මවිචය, විරිය ආදී බොජ්ඣංගීය ධම් ප්‍රකට වනු පිණිස, විශේෂයෙන් සතර මහා ධාතු අරමුණුමත සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවන සමාධි සම්බොජ්ඣංගීය පහළවනු පිණිස උනන්දුවෙන් භාවනා කරණ වියැ වීරිය සම්බොජ්ඣංගීයයි.

4. සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණු මත භාවනා සිත ප්‍රමෝදයට පත්වීම, ප්‍රීති වීම පිණිස සම්බොජ්ඣංගීයයි.

5. සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ මත භාවනා විත්ත වෛතසිකයන් ශාන්තව සංසිද්ධිම පස්සද්ධි සම්බොජ්ඣංගීයයි.

6. සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණෙහි භාවනා සිත තැන්පත්ව සමීපව පිහිටීම, සමාධිගත වීම සමාධි සම්බොජ්ඣංගීයයි.

7. සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණ මත භාවනා සිත අධිකව විසිරී යාම හෝ පසුබාන කුසිත බව යන මේ තත්ත්වයන්ට පත් නොවීම සඳහා සම්ප්‍රසුක්ත ධම්යන් සමකරලීම හෙවත් තනුමජ්ඣන්තතාව උපේක්ෂා සම්බොජ්ඣංගීයයි.

මේවා වනාහි ධාතු කම්ප්ථානයෙහිලා යෙදෙන බොජ්ඣංගීයයෝ සත් දෙනා වෙති. වියැය ඉතා දුච්ච අවස්ථාවෙහි භාවනා රසයට හානි වීම ආදී කොට ඇති හේතු ධම්යන් නිසා භාවනා සිත ධාතු කම්ප්ථාන කටයුත්තෙහි පසුබසිමින් කම්මැලි කරවන්නේය. කුසිත වන්නේය. එම අවස්ථාවන්හි පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා සම්බොජ්ඣංගීය නොවඩා, නැතහොත් සතර මහා ධාතු අරමුණු මත පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන මේවා ඇතිවනසේ උත්සාහ නොකොට ධම්මවිචය, වීරිය, පිති සම්බොජ්ඣංගීය වඩාලන්න. සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක ප්‍රකට සේ දැනගනු පිණිස, සිත උනන්දු කරවන ප්‍රමෝදය ඇතිවන සේ උත්සාහ කරන්න. පහළ වැටෙන සිත ඔසවා තබන්න.

වීරිය අධික වීමෙන් විචේචනය බහුල වීම ආදී හේතු නිසා භාවනා සිත බාහිරට විසිරී යන්නේය. සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණින් පිට අරමුණු වෙත සිත ඇදීයෑම බහුල වන්නේය. සිතෙහි වංචල ගති බහුල වන්නේය. එම අවස්ථාවන්හි ධම්මවිචය, පිති යන සම්බොජ්ඣංගීය නොවඩා පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා සම්බොජ්ඣංගීයයන් වඩන්න. සිතීම, විචේචන අඩුකරන්න. සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව

ලක්ෂණයන් එකින් එක මත සමාධිය පිහිටුවීම සඳහා අධික ලෙස උත්සාහ කරණ වියඪය අඩු කරන්න. සතුට-ප්‍රීතිය ඇති නොකරගන්න. විත්ත වෛතසිකයන් ශාන්තව සිසිල් වනු පිණිස, සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක සමවනසේ මනසිකාරය පවත්වනු පිණිස, සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමාහිතව පිහිටුවනු පිණිසම උත්සාහ කරන්න.

ආලෝක ප්‍රභාව සහ උපචාර සමාධි අවස්ථාව

තස්සේවං වායමමානස්ස නවිරේනේව ධාතුප්පභේදාවභාසන පඤ්ඤා පරිග්ගහිතෝ සභාවධම්මාරම්මණන්තා අප්පනං අප්පත්තෝ උපචාරමත්තෝ සමාධි උප්පජ්ජති [වි. ම. 261]

මෙලෙසින් සද්ධා සහ පඤ්ඤා, විරිය සහ සමාධි සමවනසේ යුගල වශයෙන් එම සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණු මතම මනසිකාරය පවත්වමින් භාවනා කරන්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි සද්ධා, විරිය, සති, සමාධි, පඤ්ඤා යන ඉන්ද්‍රිය පහෙහි සම බව ඉපදවීමෙන්, භාවනාව ඉතා පිරිසිදු පැහැදිලි තියුණු සියුම් බවට පත් වූ අවස්ථාවෙහි, නොපිළිගන්නා බව (අස්සද්ධිය), භාවනා අරමුණෙහි හැකිලෙන බව (ලීනභාවය), චතුර්ධාතු අරමුණෙහි ඇති සැටිය නොදැක නොගැඹුරුව හැසිරෙන බව (ප්‍රමාදය), සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි සිත විසිරී බාහිරට යන බව (උද්ධවචය), සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක ඇති සැටියෙන් නොදන්නා බව (මෝහය) යන කෙලෙස් කසළ දුරින්ම දුරු වූ හේතුවෙන් උතුම් සම්බෝජ්ඣකභිග ධම් හත බලවත් වී ශක්තිය සම්පූර්ණ වන්නේය. මේ සම්බෝජ්ඣකභිග ධම් හතෙහි බලවත් ශක්තිය මඟින් උනඤ්ඤා කරවන, ආධාර දෙන ගතිය ශක්තිමත් වූ කල, කල්පවත්තා ලෙස, තහවුරු ලෙස,

1. විතක්ක - සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ නම් වූ අරමුණ මතට සිත නැංවීමේ ස්වභාවය.
2. විචාර - සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණු නැවත නැවතත් නුවණින් සලකා බලන ස්වභාවය, විචාරීම.
3. පීති - එම අරමුණ මත සිත සතුටු වන ස්වභාවය.
4. සුඛ - එම අරමුණු රසය සුවසේ විඳින ස්වභාවය.

5. ඒකග්ගතා - එම සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණු එකින් එක මත සිත පවතින, තැන්පත් වන ස්වභාවය.

යන මේ ධ්‍යානාංග පහ විශේෂයෙන් ප්‍රකට වන්නේය. එම ධ්‍යානාංගයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධව සිටින නිවරණ කෙලෙස් කසළද ඒ හා සමාන අනෙකුත් කෙලෙස්ද දුරුවීම වන්නේය. මේ තාක් ඉදිරිපත් කරණ ලද ධාතු කම්ප්ථාන භාවනා ක්‍රමය ක්‍රමානුකූලව සම්පූර්ණ වීම සඳහා උනන්දුවෙන් භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයා සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණු කොට ඇති උපචාර ධ්‍යානය (උපචාර සමාධිය) මනාව ලබාගන්නේය. ඒ නිසා අට්ඨකථාවායථීයන් වහන්සේ වනාහි ඉහත සඳහන් ලෙසින් පාලි පාඨ ගෙන හැර දක්වා ඇත්තේය.

එහි තේරුම මෙසේය.

ඉහත සඳහන් ධාතු කම්ප්ථාන උපදෙස් දසය අනුව සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාය ලක්ෂණ අරමුණෙහි තමාගේ භාවනා සිත ශාන්තව, සමීපව පිහිටනු පිණිස ඉන්ද්‍රිය පහ සම්බොජ්ඣ්ඣග සත සමවනසේ උත්සාහයෙන් භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයා,

1. උත්සාහයෙන් භාවනා කළ යුතු එම ධාතු කම්ප්ථාන කටයුත්ත ගෞරවයෙන් සැලකිල්ලෙන් හා උතුම් කොට සලකමින් කරණ නිසාද,
2. සැතපෙන, සිටගෙන සිටින, වාඩිවී හිඳින, ඇවිදින යන ඉරියාපථ හතරෙහි අඛණ්ඩව සතර මහා ධාතූන් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වමින් භාවනා කිරීම සිදුවන බැවින්ද,
3. සෘතු සප්පාය, භෝජන සප්පාය, ආහාර සප්පාය, ධම්ම සවන යන මේවායේ ඇසුර ලබන බැවින් ද,
4. සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ නම් සමථ නිමිත්ත අරමුණ හොඳින් සිත්හි දරන බැවින්ද,
5. සත්ත සම්බොජ්ඣ්ඣග ධම්මයන් සුදුසු පරිදි යොදා ගන්නා බැවින්ද,
6. කයද, ජීවිතයද පිළිබඳව අපේක්ෂා විරහිත බව ඇති බැවින් ද,
7. භාවනා කටයුත්තෙහි අතර මැද අඩාල වීමක් සිදු නොවන ලෙසට කටයුතු කරණ බැවින්ද,

ධාතු කම්ප්ථාන භාවනා කටයුත්ත පියවරෙන් පියවර දියුණු වන ලෙසට ඉතාමත් උනන්දුවී, දැඩි ලෙස භාවනා කිරීමෙන් ලබන තහවුරුව නිසා හොඳින් මනසිකාරය පැවැත්වීමට උත්සුක වූ භාවනා ප්‍රයෝගද, අදියරෙන් අදියර උසස් වීම සඳහා අනුපිළිවෙලින් භාවනා කිරීමට අවශ්‍ය වූ පරාක්‍රමයද පහළ වේ. මෙලෙස පවතින්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක වෙන් වෙන් වශයෙන් විනිවිද දකිමින් සිටින ධාතු මනසිකාර භාවනා ප්‍රඥාව පහළ වන්නේය. ප්‍රකෘති පහන් ආලෝකය පෙනීම ඇත්තා වූ පුද්ගලයන්ට විවිධ වස්තු ස්වකීය ආලෝකය මඟින් විදහා දක්වන්නේ යම් සේද, එසේම මේ ධාතු මනසිකාර සමථ භාවනා සිත සමග මිශ්‍රව ඇති සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක විනිවිද දකින ප්‍රඥාව ද සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් (තද, රඵ, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු, වැඟිරෙන, පිඬුකරණ ගති, උණුසුම් බව, සිසිල් බව, දරන බව, සැලෙන බව යන විවිධ ස්වභාව ලක්ෂණයන්ද) පැහැදිලි වීම පිණිස තමාගේ ප්‍රඥා ආලෝකය විදහා දක්වන කෘත්‍යය කරන්නේය. මෙලෙස සතර මහා ධාතුන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන් පැහැදිලිව ආලෝකය මඟින් විදහා දක්වන කෘත්‍යය ඇති භාවනා ප්‍රඥාව නිසා සතර මහා ධාතුන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන්ගේ (ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම යන) මූල - මැද - අග දැන ගන්නේය. මූල - මැද - අග දැන ගැනීම අතරක් නැතිව වන්නේය. සතර මහා ධාතුන්හි විවිධ ස්වභාව ලක්ෂණයන් හි මූල, මැද, අග යන උත්පාදය, ධීනිය, භංගය පිළිබඳ දැනීම අත නොහරින එම භාවනා ප්‍රඥාවට සතර මහා ධාතුන්හි විවිධ ස්වභාව ලක්ෂණයන් මූල, මැද, අග යන උත්පාදය, ධීනිය, භංගය යන සියල්ලම විවිධාකාරයෙන් ගෙන පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. මේ භාවනා ප්‍රඥාව හා යෙදෙන සමාධිය මහත්ගත මට්ටමට යා නොහැකි නිසා උපරිම වශයෙන් උපචාර මට්ටමට පමණක් ළඟාවන කාමාවචර සමාධියක් වන්නේය. ඉහත සඳහන් ලෙසට ක්‍රමානුකූලව සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරමින් සිටින ඒ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි එම උපචාර සමාධි තත්වය පහළ විය හැක්කේය.

[වි. ම. 261; මහා වී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 308 යටතේ)]

වැඩිදුර පැහැදිලි කිරීමක්

ඉහත සඳහන් අට්ඨ කථා, ටිකා කථා වනාහි ප්‍රඥාව ඇති පින්වතුන් පමණක් වටහා ගන්නා, තේරුම් ගන්නා කථා වන්නේය. ප්‍රඥාව අතින් දුච්ච පින්වතුන් සඳහා ටිකක් වැඩිදුර පැහැදිලි කර දියයුතුව ඇත.

පින්වත් ඔබ ආනාපාන කම්ප්ථානය, ඕදාන කසිණය ආදී සමථ කම්ප්ථානයන් වතුථී ධ්‍යානය දක්වා වඩා ඇති සමථයානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම්, එම වතුථී ධ්‍යාන සමාධියෙන් ද ආලෝක ප්‍රභාවන් පැතිරෙමින් පවතින්නේමය. එම වතුථී ධ්‍යානයෙන් නැගිට දැන් කරණ ලෙසට සතර මහා ධාතුන් අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරමින් සිටින විට ද මෙම ධාතු මනසිකාර භාවනා සමාධිය හා මුසුවී ඇති ඤාණයේ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවක් ද පවතින්නේමය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයෙකු වී ධාතු කම්ප්ථානයෙන්ම පටන් ගෙන භාවනා කරන්නෙකු වන්නේ නම්, දැන් මෙන් සතර මහා ධාතුන්හි ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් අරමුණු කොට භාවනා සමාධිය වඩන අවස්ථාවෙහි උපචාර සමාධිය තෙක් ලඟා වීමට කලින්, එයට ආසන්න වූ පරිකම්ම සමාධි අවස්ථාවෙන් පටන් ගෙන ද ආලෝක ප්‍රභාවන් පහළ වී ආ හැක්කේය.

මේ අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ පාරමී ශක්තියේ විවිධත්වය මත කෙනෙක් තව කෙනෙකුට අසමව, වෙනස්ව සිටිය හැක්කේය. සමහර පින්වතුන්ට සතර මහා ධාතුන් අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරගන්නා විට සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල, හාත්පස දිසාවන්හි ආලෝකය පැතිර පවතිනු දැකගත හැක්කේය. සමහර පින්වතුන් ආලෝකයෙන් පටන්ගෙන එය ගණන් නොගෙන ශරීරයේ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් මතටම අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්නේ, සමාධි ජවය වැඩී ආ කල, දුමක් මෙන් අපැහැදිලි සුදුපාටක් මුලින් දැකගන්නේය. සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් විශේෂයෙන් විස්තර වී වැටහී යා හැක්කේය. ශරීරය ක්‍රමක්‍රමයෙන් විශාල වී යන ආකාරයට පෙනෙන්නේය. සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි ශරීරය සිදී ගොස් ධාතු කොටස් සමූහ වශයෙන් දැක එම ධාතු කොටස් සමූහයන් ක්‍රමක්‍රමයෙන් ගුලිවී ඉතා කුඩා කොටස් ලෙසට පෙනී යා හැකිය. සමාධි ජවය බලවත් වූ විට භාවනා මනසිකාරය අනුව පහළවන විවිධතා මෙසේ පෙනේ. මේ නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල ධාතුන්හි විස්තර බව කැමතිවන සිත, සංක්ෂිප්ත බව කැමතිවන සිත යනාදී ලෙසට සිත නොපෙරෙළෙන වගට විශේෂ අවධානය යෙදවීම අවශ්‍යය. මේ මට්ටමේදී එලෙස සිත පෙරළී කිරීම, අධිකව වෙනස් වීම නිසා භාවනා සමාධියේ ජවය ක්‍රමක්‍රමයෙන් පිරිහී යා හැක්කේය. උද්ධව්වය පහළ විය හැක්කේය.

යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල (අත-පය-හිස-කඳ යනාදී වූ) ශරීර කොටස් වෙනුවට සතර මහා ධාතු, පිඬුම, ගුළුම දකිමින් සිටින්නේය. එසේ සමාධි ජවය සම්පුණ්ණ වූ විට වනාහි සත්ත සඤ්ඤා, ලෝක ව්‍යවහාරය වශයෙන් කියන මම, ඔබ, පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව යන සම්මුතී, ආත්ම දෘෂ්ටි බිඳීයාම සිදු වන්නේය. මෙලෙස වූ සත්ත සඤ්ඤා බිඳී යනු පිණිසද යෝගාවචරයා උනන්දුවෙන් භාවනා කළ යුතු වන්නේය.

මෙලෙස උත්සාහ කරණ විට එම ධාතු ඝනයන්හි දුම් දමන්නාසේ අපැහැදිලි සුදු වණියන් මුලින් මුලින් දැක ගත හැකි වන්නේය. පාරමී ශක්තිය අතින් බලවත්, සමාධි ශක්තිය අතින් බලවත් යෝගාවචරයන්ට මේ අවස්ථාවේදී, වැඩි කල් නොගෙන, එම දුම් පැහැ සහිත ධාතු ඝනයන්හි ඇති මහා භූත සතර දැක ගත හැකි වී, ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කරගෙන පරිග්‍රහ කොටගෙන, තව දුරටත් සමාධිය වඩන විට කපු පුළුන් ගුළියක් සේ සුදු වූ, වළාකුළක් සේ සුදු වූ තලයක් හෝ ගුළියක් ලෙසට දැකගත හැකි වන්නේය. මෙම සුදු තලයෙහි, ගුළියෙහි ඇති ධාතු සතර පරිග්‍රහ කරමින් සමාධිය දිගට වඩන විට හිම කැට, වීදුරු කුට්ටි ලෙස ඉතාමත් දීප්තිමත් ප්‍රභාෂ්වරව බබළන කැටිති ආකාර දැකගත හැක්කේය. රූප ඝන නම් වූ කැටිති බිඳීමට පෙරාතුව මෙලෙස සතර මහා ධාතු පිඬු ලෙස, රාශි - රාශි ලෙස ඝන ලෙස දැකගනී.

බුදුරජාණන් වහන්සේ වක්ඛු පසාද, සෝත පසාද, ඝාන පසාද, ජීවිතා පසාද, කාය පසාද යැයි පසාද රූප පස් වර්ගයක් දේශනා කරණ ලද සේක. මෙම ප්‍රසාද රූපයන්හි

“වක්ඛාදිපඤ්චවිධං රූපාදීනං ගහණපච්චයභාවේන ආදාසනලං විය විප්පසන්නත්තා පසාදරූපං” [වි. ම. 337]

රූපාරම්මණ යනාදී පඤ්චවිධාරම්මණයන් අරමුණු කළ හැකි වක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී අදාල පඤ්ච විඤ්ඤාණයන් පහළ වීම සඳහා නිස්සය ප්‍රත්‍ය වශයෙන් උදව් විය හැක්කේය. එසේ උදව් උපකාර කළ හැකි බැවින් මුහුණ බලන කණනාඩි මූණතක් ලෙසට ඉතාමත් ඔපවත් බැවින් එයට ප්‍රසාද රූපය යැයි කියනු ලැබේ. [වි. ම. පරිවර්තනය]

මේ පාලි අට්ඨකථාවන් අනුව යෝගීන් දකිමින් සිටින්නා වූ කැටිති තුළ ප්‍රසාද වූ පැහැදිලි රූප කැටිති මෙන්ම පැහැදිලි නැති කැටිතිද ඇත්තේමය. මේ ශරීර ස්කන්ධයේ පැහැදිලි ප්‍රසාද රූප කලාපයන් ඉහත සඳහන් ප්‍රසාද රූප පස් වර්ගයේ පිහිටා ඇත්තේය. අපහැදිලි රූප

කලාපයන්හි මෙම ප්‍රසාද රූපයන් නොපිහිටන්නේය. නමුත් ශරීරයේ පැහැදිලි රූප කලාප හා අපහැදිලි රූප කලාපයෝ භාලේ පිටි සහ කහ පිටි සමවන සේ මිශ්‍රකොට ඇති ආකාරයට මිශ්‍රවී පිහිටන්නේය. කාය ප්‍රසාද රූප ශරීරය පුරාම දිග, සරස විසිරී පවතින්නේය. හැපීම, ගැටීම දැනගත හැකි තැන්වල කාය ප්‍රසාදය පිහිටා ඇත්තේය. කාය ප්‍රසාදය සමග වූ ප්‍රසාද රූප පස් ආකාරය තුළ අඩංගු රූප කලාපයෝ පැහැදිලි රූප කලාපයෝ වන්නාහ. මේ රූප කලාපයෝ **සන** යැයි කියන්නා වූ කැටිති බිඳ නොබලන තාක් යෝගාවචර පුද්ගලයා, ධාතු මනසිකාර භාවනා සමාධි ජවය බලවත්ව ඇති විට පවා අයිස් කැට, වීදුරු කැට, පළිඟු කැට මෙන් කැට ලෙස, සන ලෙස දකිමින් සිටින්නේය. පැහැදිලි රූප කලාප හා අපැහැදිලි රූප කලාපයෝ වෙන් නොකළ හැකි මට්ටමේම නතර වන්නේය. මෙම පැහැදිලි ධාතු, පැහැදිලි මූණත්, පැහැදිලි කැටිති වල සතර මහා ධාතූන් ඤාණයෙන් දැකගැනීම සඳහා දිගට ම වෙන් වෙන් ව පරිග්‍රහ කරමින් සමාධිය තහවුරු කළ විට, එම පැහැදිලි කැටිති තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතු අනුවම දිගට භාවනා කොට සමාධි ජවය වඩ වඩාත් ශක්තිමත් වූ විට ආලෝකයද දිදුලමින් පහළ විය හැක්කේය.

මේ වනාහි ධාතු මනසිකාර සමථ භාවනා සිත නිසා පහළවන විත්තජ රූප කාලපයන්හි අඩංගුව ඇති වණ්ණ හෙවත් ධාතු රූපාරම්මණයන්ගේ ආලෝකය හා එම විත්තජ රූපකලාපයන් හි අඩංගු තේජෝ ධාතු හේතුවෙන් නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ උතුජ රූපකලාපයන්හි අඩංගුව ඇති වණ්ණ ධාතු (රූපාරම්මණයන්හි) ආලෝකය වන්නේය. මේ ආලෝකයන් අතරින් විත්තජ රූපකලාපයන්හි වණ්ණ ධාතු රූපාරම්මණ ආලෝකය ශරීරය ඇතුළත පමණක් පැතිරී පවතින්නේය. උතුජ රූප කලාපයන්හි වණ්ණ ධාතු රූපාරම්මණ ආලෝකය ශරීරය ඇතුළත පමණක් නොව බාහිරය දක්වාද ඤාණානුභාවයට අනුව පැතිරී යා හැක්කේය. මෙම ආලෝකය, හදය වස්තු රූපය ඇසුරු කරණ සමථ භාවනා සිත (විපස්සනා භාවනා සිත) යනාදියෙන් පටන්ගෙන පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මූණත් විනිවිදව බාහිරය දක්වා පැතිර යනසේ දිදුලමින් පැන නගින්නේය. ධාතු මනසිකාර භාවනා සමාධිය හා යෙදෙන ඤාණයෙන් පහළ වූ ඤාණ ආලෝකයයි මේ. මෙම ඤාණ ආලෝක නියම පරමාථ ධර්ම ස්වභාව ඇති සැටියෙන් දැක ගැනීමට, දැන ගැනීමට, තෙල් පහනක් සේ ප්‍රකාශ බවට පත්කිරීම නම් වූ **අවභාසන** කෘත්‍යය ඇත්තෙකි. සමාධියේ ජවය වඩාත් බලවත් වීම සඳහා තවදුරට දියුණු කළ හැකි විට ඤාණයේ ආනුභාවය බලවත්ව එන්නේය. ඤාණානුභාවය විශාල වූ විට ආලෝකයේ ශක්තියද වඩ වඩාත්

බඳුන්තේය. එම නිසා ආලෝකයේ ශක්තිය වඩ වඩාත් අවශ්‍ය තැනදී සමාධිය වඩ වඩාත් තහවුරු කරන්න.

ඉදින් පින්වත් ඔබ මෙලෙස ධාතු කමිස්ථානයෙන් සමාධිය තහවුරු කරගෙන යන සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම්, ආලෝකය දුච්ච අවස්ථාවේ, නැති නම්, ඕදාත කසිණය වැනි සමථ කමිස්ථානයකට මාරුකොට සමාධිය තහවුරු කර ගැනීමට කැමැති අවස්ථාවේ, නැතිනම්, චතුරාරක්ඛ කමිස්ථාන භාවනා කිරීමට අවශ්‍ය වූ විට, රූප කලාපයන් දැකීමට කලින්, ආලෝකය ශක්තිමත් වූ මෙවැනි අවස්ථාවන්හි මාරු වීම ඉතාමත් හොඳය. රූපකලාපයන් අප්ඝකිත්ත - බහිද්ධා වශයෙන් දෙපැත්තකින් පරමාර්ථ දකිනු පිණිස විභාග කළ විට (ඤාණයෙන් වෙන් කරමින් පරිග්‍රහ කළවිට) සමථ පැත්තට මාරුවී සමථ නිමිති එකක් (අට්ඨික වැනි සමථ නිමිති එකක්) අරමුණු කොට මනසිකාර පැවැත්වීමට යෑමේදී රූපකලාප අංශු පමණක්ම වශයෙන් පහළවන්නේය. පෙනෙන්නේය. (අට්ඨිකය නොදැක රූපකලාප අංශු පමණක් ඉදිරිපත්විය හැකි නිසා) සමාධිය තහවුරු කිරීම සඳහා එවැනි අවස්ථාවක සමථ නිමිත්තට මාරුකිරීමේදී තරමක දුෂ්කරතාවයකට පත්විය හැක්කේය. (නමුත් උනන්දුවෙන් උත්සාහ කළ විට එයද මඟහරවා ගත හැක්කේය.)

ඉදින් පින්වත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයකු වී සමථ පැත්තට මාරුවී සමාධිය තහවුරු කරණ විට ප්‍රථමයෙන් සතර මහා ධාතූන් අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරන්න. ඉහතින් පැහැදිලි කළ ආකාරයට අයිස් කැට, වීදුරු කැට, පළිඟු කැට මෙන් පැහැදිලි විනිවිද පෙනෙන, පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මුණත් වල පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන්ම අරමුණු වශයෙන් ගෙන දිගට සමාධිය තහවුරු කරන්න. මෙම ආලෝකයේ පැය භාගයක්, පැයක් පමණ එක දිගටම දීප්තිමත්ව දිදුලමින් පැවැත්විය හැකිවූ විට සමථ කමිස්ථාන කොටසෙහි ලියා දැක්වූ ආකාරයට

1. දෙතිස් කොට්ඨාස
2. අට්ඨික කමිස්ථානය
3. ඕදාත කසිණය

යන මේ කමිස්ථාන අනුපිළිවෙලින් භාවනා කළ හැක්කේය. ඕදාත කසිණය අනුව චතුරී ධ්‍යාන සමාධිය තෙක් භාවනා කළ විට අනෙකුත් සමථ කමිස්ථානයන්හි මෙන්, විශේෂයෙන් චතුරාරක්ඛ කමිස්ථානයන්ටද මාරු වීමට කැමැත්තේ නම් එසේ මාරුවිය හැක්කේය.

ඉදින් විපස්සනාවට මාරු වීමට කැමති නම් පහත සඳහන් ලෙසට ඉදිරියට අභ්‍යාස කරන්න.

අතිතයේ පාරමී ජවය බලවත් වූ පින්වත් යෝගාවචරයන්ට වනාහි ධාතු කම්ප්ඵන මාර්ගීය අනුව ක්‍රමානුකූලව උනඤ්චෙන් අභ්‍යාස කරමින් භාවනා කරණවිට ඉහත සඳහන් කළ ආකාරයට අයිස්කැට, වීදුරුකැට, පළිඟු කැට මෙන් පිරිසිදු, පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මුණත් වල සතර මහා ධාතූන් දැකීම සඳහා පරිග්‍රහ කරන්නේ, වැඩි වේලාවක් නොගොස් එම කැටිති, මුණත් බිඳී ගොස් රූප කලාප අංශු දැකීමට පටන් ගත හැක්කේය. පාරමී ශක්තිය මඤු වී, සමාධියද ශක්තිය අතින් දුච්ච වීමෙන් රූප කලාප නොදැකිය හැකිවන්නේ නම් එම අවස්ථාවෙහි ආකාස ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු වන්නේය.

දුෂ්කරතා

මෙලෙස වූ සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්‍ෂණයන් එක එකක් අරමුණු කරමින් සමාධිය තහවුරු කරණවිට වරින් වර සමාධිය දුච්ච වී ගොස්, විශාල කැටිති, මුණත් ලෙස පෙනෙන විට, සුදු වණිය පහළ වන තෙක් නැවත වරක් සමාධිය තහවුරු කළයුතුය. මීටත් වඩා සමාධිය දුච්ච වී පහත වැටුනේ නම්, දුමේ වර්ණයට නැවතත් සමාධි ආලෝකය පත්විය හැක්කේය. මේ තරමටත් වඩා සමාධිය පහත වැටුනේ නම්, දුම් වණීමෙන්වත් ආලෝකය දැකගත නොහැකි වනු ඇත. එවිට සත්‍ය බිඳීමට පෙරාතුව පවතින සතර මහා ධාතූන්ගේ ස්වභාව ලක්‍ෂණයන් වෙත නැවතත් අවධානය යොමු කොට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය. මෙලෙස වන්නා වූ දුෂ්කරතාවයන් සාමාන්‍යයෙන් සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයාට බහුලව පැවතිය හැක්කේය.

මේ අවස්ථාවන්හි මහත් උනඤ්චෙන් වියඝියකින් සතර මහා ධාතූන් අරමුණු කරමින් එම අරමුණෙහි භාවනා සිත ශක්තිමත් ලෙස යොදවා සමාධිය තහවුරු වන ලෙස, දැඩි වන ලෙස, සතර මහා ධාතු අරමුණු මතම දිගට පිහිටා සිටින ලෙසට, හුලං නොවදින නිශ්චල තැනක දැල්වෙන පහන් දැල්ලක් සේ නිශ්චල ලෙස, ශාන්ත ලෙස, සමීප ලෙස සිත පිහිටුවා උනඤ්චෙන් භාවනා කරණවිට සතර මහා ධාතු අරමුණු මත භාවනා සිත පැයක්, දෙකක් ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින විට ක්‍රමක්‍රමයෙන් දුම් පාට නැවත හමුවිය හැක්කේය. එහිදී සතර මහා ධාතූන් දැක ගැනීමට දිගටම භාවනා කරමින්, සමාධිය දිගට වඩන විට සුදුවලා ලෙස, දිදුලන සුදුපාටට කැටි ගැහෙමින්, ගුලි ගැසෙමින් තලයකට පිහිටමින් තිබෙනු දැක ගත හැකි වන්නේය. එම සුදුපාට තුළ පිහිටා ඇති

සතර මහා ධාතුන් ඤාණයෙන් වෙන් කරමින්, පරිග්‍රහ කරමින් දිගට සමාධිය වඩන විට අයිස්කැට, වීදුරුකැට, පළිගුකැට මෙන් පිරිසිදු ලොකු ගැටිති, ලොකු ගුලි, ලොකු මූණත් නැවතත් දැකගත හැකි වන්නේය.

මෙලෙස යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සමාධිය උස් පහත් වෙමින් දුම් පාට, සුදු පාට, පැහැදිලි විසද සුදුපාට යන ලෙසට බොහෝ වාර ගණනක් පෙරළි සිදුවිය හැක්කේය. නමුත් සමථයානික පුද්ගලයන්ට වනාහි මේ මට්ටමේදී අධික දුෂ්කරතා නැති බව දැක ඇත්තේය. ඉදින් ඇති වී නම් තමා ලබාගත් ආනාපාන චතුරී ධ්‍යානය, ඕදාත චතුරී ධ්‍යාන යනාදී සමාධීන් නැවතත් පිහිටුවමින් සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල, සතර මහා ධාතු පරිග්‍රහ කොට සමාධිය ක්‍රමක්‍රමයෙන් නැවතත් දියුණු කළවිට වැඩි කලක් නොගොස් ලොකු සුදු කැටිති, සුදු පාට ගුලි, ලොකු පැහැදිලි මූණත් යනාදිය නැවත මතු වීම වන්නේය. එම ලොකු සුදු පැහැදිලි කැටිති, ගුලි, මූණත් වල පිරි ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට ඤාණ ශක්තියෙන් බෙදාගෙන සමාධිය දිගටම දියුණු කළ විට පාරමි කුසල් ඇත්තේ නම් ලොකු සුදු පැහැදිලි කැටිති බිඳීගොස් රූප කලාප අංශු දැකීමට පටන් ගත හැක්කේය. ඉදින් හමු නොවුනේ නම් එම ලොකු කැටිති, මූණත් වල ආකාශ ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා දිගට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා රාහුලෝවාද සූත්‍රය (ම. නි. 2/142 - 150) වැනි සතර මහා ධාතු කමීස්ථානය දේශනා කොට ඇති තැන්හි ආකාශ ධාතුවද භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කොට ඇති සේක. අනුශාසනාව සම්බන්ධයෙන් අට්ඨකථාවායථීයන් වහන්සේ පහත සඳහන් ලෙස විස්තර කොට දක්වා ඇත්තේය.

අථ ආකාසධාතූං කස්මා විත්ථාථෙසීති?. උපාදාරූපදස්සන්තං, හෙට්ඨා හි වත්තාරි මහාභුතානේව කථිතානි, න උපාදාරූපං. තස්මා ඉමිනා මුඛෙන නං දස්සේතුං ආකාසධාතූං විත්ථාථෙසී. අපි ව අජ්ඣධන්තිකේන ආකාසේන පරිච්ඡන්ත රූපමිපි පාකටං හෝති.

ආකාසේන පරිච්ඡන්තං,
රූපං යාති විභුතතං
තස්සේවං ආවිභාවත්ථං
නං පකාසේසි නායකෝ

[ම. අ. 3/95]

හෙට්ඨා වන්නාරි මහාභුතානෙව් කථිනානි, න උපාදාරුපන්ති, තස්ස පනෙත්ථ ලක්ඛණභාරනගේන ආකාසදස්සනේන දස්සිතතා වේදිතබ්බා. තේනාහ 'ඉමිනා මුඛෙන නං දස්සේතුන්ති. න කේවලං උපාදාරුපග්ගහණ දස්සනත්ථමේව ආකාසධාතු විත්ථාරිතා, අථ බෝ පරිග්ගහසුඛතායපිති දස්සෙන්නෝ 'අපිචාති' ආදිමාහ. තඤ්ච පරිච්ඡන්දිතබ්බස්ස රුපස්ස නිරවසේසපරියාදානත්තං අප්ඤ්ඤානිකේනාති, විසේසනමාහ. ආකාසේනාති, ආකාසධාතුයා ගතිතාය. පරිච්ඡන්දනරුප්පන්ති තාය පරිච්ඡන්දිත කලාපගතමපි පාකටං හෝති. විභූතං භුක්ඛා උපට්ඨාති.

[ම. වී. 3 (ඡ්වධි සංගායනා අංක 114 යටතේ)]

සතර මහා භූත ධාතුන්හි ත්‍රිලක්ෂණ වනාහි විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතුය. සලකා බැලිය යුතුය. පරමාථී ධාතු වන බැවින් සවිස්තරව දේශනා කටයුතුය. ත්‍රිලක්ෂණය වශයෙන් විපස්සනා භාවනා නොකළ යුතු ආකාශ ධාතුව කුමක් නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් සවිස්තරව දේශනා කරණලද්දේද? යන ප්‍රශ්නය මෙහිදී මතු විය හැකිය. උත්තරය වනාහි උපාදාය රුපයන් භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කිරීම අවශ්‍ය නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනා කරණ ලද්දේ වන්නේය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මහා රාහුලෝවාද සූත්‍රයේ මුල් භාගයේදී මහා භූත සතර ගැනම භාවනා කිරීමට විස්තර සහිතව දේශනා කරණලද සේක. උපාදාය රුපයන් මත භාවනා කිරීම ගැන දේශනා නොකරණ ලද්දේය. එමනිසා මහා භූතයන් මත පිහිටා සිටින උපාදාය රුපයන් එකිනෙකට සමාන නිසා ලක්ඛණාභාරනෙත්ති නය ක්‍රමයෙන් ආකාශ ධාතුවෙන් පිට අනිකුත් උපාදා රුප සියල්ල ආකාශ ධාතුවෙහි ගැබ් කොට දේශනාකොට ඇති සේක. ආකාශ ධාතුව භාවනා කරණ ක්‍රමය අනුශාසනා කිරීමෙන් උපාදා රුප සියල්ල භාවනා කිරීම අනුශාසනා කළ බව දත යුතුය. එම නිසා මෙම ආකාශ ධාතුව ප්‍රමුඛ කොට ඇති බැවින්, එම උපාදා රුපයන් භාවනා කරණ ක්‍රමය අනුශාසනා කිරීමේ අභිලාශය ඇතිව ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනාකොට ඇතිසේක. මේ පමණක් නොවේ. උපාදා රුප පරිග්‍රහ කිරීමේ හුදු ආනිඨංස ගැන අනුශාසනා කිරීමටම පමණක් ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනා කළා නොවන්නේය. නියම ලෙස රුප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට, පරිග්‍රහ කිරීමේ පහසු ක්‍රමයක් අනුශාසනා කිරීම අවශ්‍ය නිසාද බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ආකාශ ධාතු සවිස්තරව දේශනාකරණ ලද සේක. ආකාශ ධාතු වනාහි රුපකලාප අතර ඉඩ වන්නේය. රුප කලාපයෝ එකකින් එකක් මිශ්‍ර නොවීම පිණිස වෙන්ව පවතින රුපයෝය. එම ආකාශ ධාතුව මඟින්, වෙන්ව පවතින රුප කලාප සමූහයද යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ

ඥාණයෙහි ප්‍රකට වන්නේය. විසඳවම පිහිටා සිටින්නේය. රූප කලාප සමූහයෝ ප්‍රකට නම්, රූප කලාප එකක් එකක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම සමූහයෝද ප්‍රකට වන්නේය. පරිග්‍රහ කිරීම පහසු වන්නේය. මෙලෙස හොඳ ක්‍රමානුකූල ක්‍රමයක් අනුශාසනා කොට දැක්වීමට අවශ්‍ය නිසාද බුදුරජාණන් වහන්සේ ආකාශ ධාතුව භාවනා කිරීමට සවිස්තරව අනුශාසනා කරණ ලද්දේය. [ම. අ. : ම. ටී. පරිවර්තන]

පැහැදිලි රූප හය (ප්‍රසාද රූප 6)

වක්බු ප්‍රසාද, සෝත ප්‍රසාද, ඝාන ප්‍රසාද, ජීවිතා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද යන ප්‍රසාද රූප පහ සහ භවංග මනෝ ප්‍රසාදය යන නාම ප්‍රසාදය ද යන සියල්ල එකතුව ප්‍රසාද රූප හයක් (6) ඇත්තේය.

ඒ තුළ කාය ප්‍රසාදය මුළු ශරීරය පුරා දිගට, සරසට පැතිර පවත්නේය. මෙම කාය ප්‍රසාදය ද සහිත රූප ප්‍රසාදයන් පසෙහි අඩංගු රූප කලාපයන් පැහැදිලි රූප කලාපයන් වන්නාහ. පැහැදිලි රූප කලාපයන්ගෙන් බාහිර කම්ප, විත්තප්, සෘතූප්, ආභාරප් යන හේතු හතර නිසා පහළවන රූප කලාපයන් වනාහි අපැහැදිලි රූපයන්ය. මෙම අපැහැදිලි රූප කලාප හා පැහැදිලි රූප කලාප හාල් පිටි සහ කහ කුඩු සමලෙස ගෙන මිශ්‍රකර තැබුවාක් සේ ශරීරයේ දිග සරස පිහිටා ඇත්තේය. යෝගාවචර පුද්ගලයා ආකාශ ධාතුව දැකීමට කලින්, රූප කලාපයන්ද දැකීමට කලින් ඥාණයද ප්‍රබල ලෙස දියුණු වී නැති නිසා මේ පැහැදිලි රූප කලාප, අපැහැදිලි රූප කලාප එකිනෙක කවලම් වී මිශ්‍රණයක් ලෙස දකිමින් සිටින නිසා පැහැදිලි රූප කලාපයන් වනාහි කැටි ගැසී, පිඬුවී, එක තලයකට වී පවතිනු දකිමින් සිටිනු ලැබේ. ධාතු මනසිකාර භාවනා සමාධිය හා මුසු වූ ඥාණය නිසා පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවේ උපකාරයෙන් එම පැහැදිලි මූණන්හි ආකාශ ධාතුව දැකීම පිණිස විනිවිද යන ලෙස සිත පිහිටුවමින් භාවනා කරණ විට රූප කලාපයන්ට අතරක් දෙන්නාවූ, රූප කලාපයන් වෙන් කර තබන්නා වූ ආකාශ ධාතුව දැකගන්නා හා සමගම රූප කලාපයන්ද විසඳව දැකීමට පටන් ගන්නේය.

තව දුරටත් නාම ධර්මයන්හි භවංගය හෙවත් මනෝ ප්‍රසාදය ද **පහස්සර** = දිදුලන ප්‍රභාශ්වර ආලෝකයක් මෙන් පිරිසිදු පැහැදිලි බව ඇති නිසා ‘**පහස්සරමිදං හික්ඛවේ චිත්තං**’ (අං. නි. 1/18) යනාදී ලෙසට අභිගුත්තර ඒකක නිපාත අච්ඡරාසංඝාත වග්ගයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. ‘**සභාවෝවායං චිත්තස්ස පණ්ඩරතා**’ = සිත ස්වභාවයෙන් සම්පූර්ණයෙන්ම පිරිසිදු බැවින් පණ්ඩර වන බව දේශනා කොට ඇති සේක. [ධ. මු. ටී. (ඡර්ඪ සංගායනා අංක 436 යටතේ)] (සිත

සම්පූර්ණයෙන්ම පිරිසුදු නමුත් අකුසල් වෛසිකයන්ගෙන්ම පිරී ඇති බැවින් අකුසල වෛතසිකයන්ම අධික නිසා අපිරිසිදු දුච්ඡා වන්නේ යැයි අදහස් කෙරේ.)

එම සිත් අතර භවංග සිත පිරිසිදුය. පැහැදිලිය. මෙම භවංග සිතෙන්ද විත්තජ රූප පහළවිය හැක්කේය. එම විත්තජ රූපකලාපයක් පාසා ඇති වච්ඡාධාතු රූපාරම්මණයෝ භවංග සිත හා මිශ්‍රව පවතින්නා වූ ඤාණයේ ප්‍රමාණයට අනුකූලව සුළු හෝ මහත් ලෙසට දීප්තිමත්ව බබළන්නාහුමය. එම විත්තජ රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු=උතු, උතුජ රූප කලාප පරම්පරා අලුතින් පහළ කරවන්නේමය. එම උතුජ කලාපයන්හි පිහිටා ඇති වණ්ණධාතු රූපාරම්මණ ද එම භවංග සිත හා මිශ්‍රව ඇති ඤාණයේ ශක්තියානුභාවයට අනුරූපව ටිකක් හෝ හුඟක් වශයෙන් දිදුලමින්, බබළමින් ප්‍රභාශ්වර වන්නේය. එම නිසා භවංග සිත පහස්සර = දිදුලන, බබළන, ප්‍රභාශ්වර ආලෝකයක් ඇත්තේ යැයි දේශනා කොට ඇති සේක. තවදුරටත් එම සිත් තුළ සමථ භාවනා සිත, විපස්සනා භාවනා සිත යන කුසල් සිත් (රහත් උතුමන් වහන්සේලාගේ ක්‍රියා සිත්) ද විශේෂයෙන් බබළන්නේය. ප්‍රභාශ්වරය. එම සමථ භාවනා සිත්, විපස්සනා සිත්වල ද බබළන ප්‍රභාශ්වර ආලෝකය පවතින්නට හැකි නිසා ඉහත සදහන් ලෙසට විස්තර කරන්නට යෙදුනි.

රූප කලාප විභාග කොට බලන්න

රූප කලාපයන් දළ වශයෙන් බෙදා වෙන් කොට ගත් විට ඒ තුළ පැහැදිලි රූප කලාප, අපැහැදිලි රූප කලාප යැයි රූප කලාප දෙවර්ගයක් ඇත්තේය. ප්‍රසාදරූප=පැහැදිලි රූපවල අඩංගු රූප කලාප අංශුන් පැහැදිලි වන අතර ඉතිරි රූප කලාපයන් අපැහැදිලි වන්නාහ. සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයෝ රූප කලාපයන් මුල් අවස්ථාවේදී කැටිති, පිඬු ලෙස ලොකුවට දැකගනිති. සහල් ඇට, සුණු සහල් ඇට වැනි වූ කැටිති ද දැකගත හැකි වන්නේය. සමහර යෝගීන්ට වනාහි කළු පාට විල්ලුද වස්ත්‍රයක් මත සුණු සහල් ඇට, මැණික් කැට රාශියක් වපුරා ඇති සේ දැකගත හැකි වනු ඇත. එම අවස්ථාවෙහි එම කැටිති, ඇට තුළටද විනිවිද දකිමින් සතර මහා ධාතූන් දැකගත හැකි වනසේ භාවනා කිරීමෙන්, නැත්නම් ආකාශ ධාතුව දැකගත හැකි වනසේ දිගට අවධානය යොමු කිරීමෙන් රූප කලාප අංශුන් දැක බලා ගත හැකිවනු ඇත. මෙලෙස සියුම් වූයේ නම් සුදු සහල් සේ, මැණික් කැට සේ පෙනෙන ලොකු කැටිති රූප කලාපය විශාල, සමූහ පිඬු ලෙසට වටහා ගන්න. තවදුරටත් කළුපාට විල්ලුද වැනි වූ සනයන්ගෙන් පරිබාහිර වූ පසුබිම මත සතර මහා භූතයන් වශයෙන් භාවනා කරණ විට හෙවත් ආකාශ ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා අවධාරණයෙන් භාවනා කරණ

විට රූප කලාප අංශුන් දැකගත හැකි වන්නේය. ඒවා වනාහි නොපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සමූහ, කැටිති වන්නාහ.

පින්වත් ඔබ රූප කලාපයන් දැකගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්, අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් යන ලෙසට රූප කලාප එක එකක් තුළ සතර මහා ධාතුන් දැක ගනු පිණිස භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට ගන්න. පින්වත් ඔබ රූප කලාපයන්ගේ යුහුසුළු වූ ඇති වීම, නැති වීම දකිමින් සිටිනවා වන්නේය. රූප කලාප වෙන් වෙන් වශයෙන් බෙදා නොදකින තාක් කල්, සමූහ සන, කිවිච සන යනාදිය බිඳ නොබැලූ නිසා (එම රූප කලාපයන් සන වශයෙන්ම දකින්නේ නම්) පින්වත් ඔබගේ භාවනා ඤාණය, ප්‍රඥප්ති ක්‍ෂේත්‍රයේම පවතින්නේය. රූප කලාපයෝ යැයි කියන තැන සමූහ ප්‍රඥප්ති, සණ්ඨාන ප්‍රඥප්ති නොබිඳි තාක් කල් පරමාථී රූපයන්හි කුඩාම සමූහය අදහස් වන්නේය. පරමාණු වලටත් වඩා බොහෝ වාරයක් කුඩා අංශුම වන්නේය. එම රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අට ආකාර, නැතිනම් නව ආකාර, නැතිනම් දස ආකාර රූප ධර්මයෝ එකින් එක ඤාණයෙන් බෙදා විග්‍රහ කොට, පරිග්‍රහ නොකළ තාක් කල්, ඤාණයෙන් වෙන්-වෙන් කොට නොගන්නා තාක් කල් පරමාථී ක්‍ෂේත්‍රයට ඤාණය ඇතුළු නොවී පවතින්නේය. හේතුව වනාහි: රූප කලාප යන්න ප්‍රඥප්ති ක්‍ෂේත්‍රයෙහි ඇති සමූහ ප්‍රඥප්ති, සණ්ඨාන ප්‍රඥප්ති ආදී ප්‍රඥප්තීන් නොබිඳි තාක්, කිසින් විසඳ නැති තාක්, ඉතාමත් කුඩා පිඬුවක්-කැටිත්තක් ලෙස ප්‍රඥප්තියේම පිහිටා ඇති නිසාය. එම රූප කලාපයන් බිඳ නොබලා, ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් බෙදා පරමාථී රූප ධර්ම පරිග්‍රහ නොකර, රූප කලාප ඒ ලෙසටම ඇතිවීම-නැතිවීම අරමුණු කරගෙන එම ඇතිවීම-නැතිවීම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීම, නැතිනම් විපස්සනා භාවනා කිරීම වනාහි ඇතිවීම් - නැතිවීම් ප්‍රඥප්ති විපස්සනාවම වන්නේය. එම නිසා රූප කලාපයන් බිඳ බලමින් රූප පරමාථීයන් මත ඤාණය පිහිටුවා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් ගැනීම විය යුතුය.

මෙලෙස රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට හා ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගැනීම සඳහා ප්‍රථමයෙන් සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පරිග්‍රහ කිරීම පටන් ගන්න. පරිග්‍රහ කිරීම යනු පරමාථී ධර්මයන්, පරමාථී ධර්මයන් වශයෙන් දකින තෙක් ඤාණයෙන් වෙන්කොට ගැනීමයි. ඉදින් රූප කලාපයන්හි ඉතා යුහුසුළු ඇතිවීම්-නැතිවීම් දැකීම නිසා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති

සතර මහා ධාතූන් පරිග්‍රහ නොකළ හැකි විට, අවධානය යොමු කොට භාවනා කළ නොහැකි විට වනාහි දැකීමට අකැමති, හමුවීමට අකැමැති කෙනෙක් හමුවූ විට නොදැකීමට, හමුනොවීමට කටයුතු කරන්නේ යම් සේද, එලෙසටම රූප කලාපයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම කෙරෙහි අවධානය යොමු නොකොට, අරමුණු නොකොට, ඒ දෙස නොබලා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන් මත පමණක් සාවධානව මනසිකාරය පවත්වන්න. භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න.

ඉදින් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් මත භාවනා කළ නොහැකි, පරිග්‍රහ කළ නොහැකි නම් ශරීරය සම්පූර්ණ එකක් වශයෙන්, සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන එහි පයවි ධාතුව මත භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. වෙනත් ක්‍රමයකින් දක්වනොත්, මේ මට්ටමේදී ශරීරය ලොකු පිඬුවක් සේ, මහ ඝනයක් සේ නොදැක රූප කලාප අංශු ලෙසට පමණක්ම දැක ගැනීම සඳහා ශරීරය පුරාම ඇති රූප කලාප සියල්ලක්ම සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන පයවි ධාතුවම වශයෙන් භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව රූප කලාප එකක් තුළ පයවි ධාතුව පරිග්‍රහ කරන්න. තමා පරිග්‍රහ කරණ ලද රූප කලාපය බිඳී ගිය කළ මතු වන අලුත් කලාපය තුළද පයවි ධාතුවම දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථක වූ විට කලාප එකින් එක මාරුකරමින් පයවි ධාතුවම පරිග්‍රහ කරන්න. පයවි ධාතුවෙහිද තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු යන ස්වභාව ධර්ම හය ඇත්තේ නමුත් කලාප එකක් එකක් තුළ තද, රළු, බර බව ප්‍රකට වූ විට මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු බව ප්‍රකට නැත. මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු බව ප්‍රකට විට තද, රළු, බර බව ප්‍රකට නැත. මෙලෙස පයවි ධාතුව පරිග්‍රහ කිරීමේදී දුෂ්කරතා ඇති වේ නම්, තද බවට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී පරිග්‍රහ කොට බලන්න. සාර්ථක වූ විට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ධාතුව ස්වභාව එක එකක් වශයෙන් වැඩි කරමින් බලන්න. තමා භාවනා කරණ වාරයක් පාසා තද, රළු, බර ධර්මයන් සියල්ල එකට දැක ගත හැකි වනසේ අභ්‍යාස කරන්න. රූප කලාප සියල්ල ගොඩක් වශයෙන් ගෙන තද බව මතටම මනසිකාරය යොමුකිරීම හෝ රූප කලාප එකක් තුළ ඇති තද බව මත මනසිකාරය යොමු කරන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණන් අභ්‍යාස කරන්න. සාර්ථක වූ විට රූප කලාප සියල්ල එක වර තද බව, රළු බව යන දෙක මත මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප එකක් තුළ ඇති තද, රළු බව යන ස්වභාව දෙක පිළිබඳ එක දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණනක් පුහුණු කරන්න. සාර්ථක වූ විට රූප කලාප සියල්ල සමස්තයක් ලෙස ගෙන තද, රළු, බර බව මත එක දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණනක් පුහුණු කරන්න.

තද, රළ, බර බව ප්‍රකට නැතිව මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු බව ප්‍රකට වීම අනුව රූප කලාපයන්ට භාවනා සිත යොමු කළ හැකි නම් ඒ ක්‍රමයටම අභ්‍යාස කරන්න. මේ දැක්වූ ක්‍රමය උපයෝගී කරගනිමින්, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතූන්ද මත දිගට භාවනා කරන්න. ආපෝ ධාතූන්හි වැගිරෙන-පිඬුකරණ ස්වභාව යන දෙකින් එකක් ප්‍රකට විය හැක්කේය. ඝන බිඳීමට කලින් දෙකම යෙදී ප්‍රකට වුවද රූප කලාප එක එකක් තුළ වනාහි එක ස්වභාවයක්ම වඩා ප්‍රකට විය හැක්කේය. තේජෝ ධාතුවෙහි උණුසුම්-සිසිල යන ස්වභාව දෙකක් ඇත්තේ නමුත් රූප කලාප එකක් තුළ එකක්ම පැවැතිය හැක්කේය. උණුසුම ප්‍රකට වූ විට සිසිල ප්‍රකට නැත. සිසිල් බව ප්‍රකට වූ විට උණුසුම ප්‍රකට නැත. වායෝ ධාතුවෙහි දරන, තල්ලු කරණ බව යන ස්වභාවයන් කලාපයක් පාසා ඇත්තේය. දරන බව ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර තල්ලු කරණ බව කෘත්‍යය (රස) වන්නේය.

රූප කලාප එක එකක් තුළ ඝනර මහා ධාතු සියල්ලම එකවර ඤාණයෙන් දැකගත හැකි වනු පිණිස බොහෝ වාර ගණනක් අභ්‍යාස කරන්න. මෙසේ සාර්ථක වූ විට රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති ඝනර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණ මත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින සමාධිය වනාහි සදිසුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධිය නම් වූ කාමාවචර සමාධියයි. එය පරමාථ ධර්ම ස්වභාව නැමති අරමුණ ගෙන සිටී. එම පරමාථ ධර්මයන්හි ගැඹුරු බව එක ලක්ෂණයකි. දිගට නොපැවතී වහා නැතිවී යාම තව එකකි. ගැඹුරු වී දිගට නොපවතින, කල් නොපවතින මෙම පරමාර්ථ ධර්මයන් අරමුණු කිරීම හේතුවෙන් එම සමාධිය දිගින් දිගට තහවුරු කළත් අභිණා ධ්‍යානය තෙක් යා නොහැක්කේය. අභිණා ධ්‍යානයේ ආසන්න ක්ෂේත්‍රයේ පමණක් වන්නාවූ සමාධියට, උපචාර සමාධිය යැයි කීමම සුදුසු වන අතර මෙම ධාතු මනසිකාර භාවනා කටයුත්තෙහි අභිණා ධ්‍යාන සමාධි පහළ නොවන්නේය. නමුත් අභිණා ධ්‍යාන සමාධියට ආසන්න සේ සමීප සේ පිහිටා ඇති නියම උපචාර සමාධිය හා මුදුන් පෙත්තට ලඟා වූ මේ ධාතු මනසිකාර සමාධිය සංසන්දනාත්මකව සමාන සමාධි ලක්ෂණ ඇති බැවින්, මේ ධාතු මනසිකාර සමාධියටද සදිසුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධියම යැයි කියනු ලැබේ.

[වී. ම. 261; මහා වී. 1 (ජම්භ සංගායනා අංක 308 යටතේ)]

දෝණ මත්තා - දෝණයක් පමණය

මධ්‍යස්ථ වූ පුද්ගලයකුගේ ශරීරයේ ඇත්තාවූ, ඤාණයෙන් කල්පනා කොට වටහා ගත යුතු වන්නාවූ, පරමාණු අංශුවක් පමණ නැතිනම් ඊටත් වඩා බොහෝ සේ කුඩා වන්නාවූ, ඉතාමත් කුඩා, සියුම් වූ

පයවි ධාතු අධික වූ රූප කලාප (පයවි ධාතු අධික රූප කලාප සියල්ල එක් කළ විට) ද්‍රෝණයක් පමණ වීම සාමාන්‍ය ස්වරූපයයි. මෙම පයවි ධාතු ප්‍රමාණයෙන් අඩක් පමණ වන ආපෝ ධාතුව ආබන්ධන කිරීම් වශයෙන් ඒවා සියල්ල පිඬු කොට ගන්නා අතර ඒ ආපෝ ධාතුවම අධික වීමෙන් තෙත් වී වැඟිරීමට නොයන සේ තේජෝ ධාතුවෙන් රක්තේ වෙයි. එය සංඝාත වශයෙන් අතිශයින් පුරවන ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ සියුම් වූ, රජස් වූ පයවි ධාතුව නොවිසිරෙනසේ හාත් පසින් බැඳීමය, පැසීමය, සැලීමය යන කෘත්‍යය ඇති ආපෝ-තේජෝ-වායෝ ධාතූන්ගේ උපකාරය ලැබ සන්නේහයෙන් තෙමන ලද, තේජසින් මුහුකුරවන ලද, වාතයෙන් හම්මන ලද පිටි සුන්නක් සේ පිඬු වී ඝන වී ස්ත්‍රී සණ්ඨාන, පුරුෂ සණ්ඨාන ආදී වූ විශේෂ ලෙස, ස්වරූපය වෙන් වෙන් බවට පත්වන්නේය. කුඩා වූ, විශාල වූ, උස් වූ, පහත් වූ, දැඩි වූ, කල් පවතින බව ආදී වූ ස්වරූප ප්‍රකට ලෙස දැක්වේ. [වී. ම. 272]

ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා විස්තරය අනුව මේ ශරීරයේ දළ වශයෙන් ගත් කල පයවි ධාතුව අධික රූප කලාප සියල්ල ද්‍රෝණයක් පමණ ඇත්තේය. මේ රූප කලාපයක් පාසා, පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුවක් පාසා ශ්‍රාවකයන්ට වනාහි ඉතිරි නොකොට අවසානය තෙක් මනසිකාරය පැවැත්විය නොහැකිය. ඉතිරි නොකොට අවසානය තෙක් මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි, පරිග්‍රහ කළ හැකි සතර මහා ධාතූන් යම් කිසි ප්‍රමාණයක් ඇත්තේය. මනසිකාරය පැවැත්විය නොහැකි, පරිග්‍රහ කළ නොහැකි සතර මහා ධාතූන්ද යම් කිසි ප්‍රමාණයක් ඇත. වෙනත් ආකාරයකින් දක්වතොත් පරමාථී තෙක් පරිග්‍රහ කළ හැකි, ඥාණයෙන් බෙදා ගැනීමට හැකි රූප කලාප සමහරක් ඇතිවාක් මෙන්ම මනසිකාරය නොපැවැත්විය හැකි, ඥාණයෙන් වෙන් වෙන් කරගත නොහැකි සමහරක් රූප කලාප යම්කිසි ප්‍රමාණයක් ඇත්තේමය. ශ්‍රාවක පාරමී ඥාණය අනුව තමා අතීතයේ පුහුණු කළ පාරමී ශක්තිය මුල් කරගෙන භෞදිත් ගොනු වී පහළ වූ ඥාණයේ ආනුභාව නිසා වහ වහා භාවනා කිරීමට සමත් වන්නාවූ ද, එසේම ඊට වෙනස් වූ ඉතා නැවතීල්ලේ භාවනා කළයුතු ඇත්තන්ද සිටිය හැකිය. නමුත් වර්ග වශයෙන් සියලු ධාතූන් ඉතිරි නොකොට නිම වන තෙක් භාවනා කළ යුතුය. පහත සඳහන් විවරණය කියවා බලන්න.

“තස්මා සසන්නානගතේ සබ්බධම්මේ පරසන්නානගතේ ච තේසං සන්නානවිභාගං අකත්වා බහිද්ධාභාවසාමඤ්ඤතෝ සම්මසනං, අයං සාවකානං සම්මසනවාරො” [ම. වී. 3 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 93 යටතේ)]

තම ආධ්‍යාත්මික ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම - නාම ධර්ම වර්ගී සියල්ලද අන්‍යයන්ගේ හෙවත් බාහිර සන්තානයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම - නාම ධර්ම වර්ගී සියල්ලද යන මේ සියලු රූප - නාම ධර්ම සංඛාරයෝ පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී ලෙස සන්තාන වශයෙන් නොබෙදා, නොවිමසා බාහිර වශයෙන් සාමඤ්ඤ, සමූහ ලෙසද, සමස්ත ලෙසද විපස්සනා භාවනාවෙන් සලකා බැලීම වනාහි ශ්‍රාවකයන්ගේ විපස්සනා ඤාණකෙෂ්ත්‍රය හෙවත් සම්මසනවාර කෙෂ්ත්‍රය වන්නේය. [ම. ටී. පරිවර්තයයි]

මේ විස්තර කළ ක්‍රමයට අනුව අප්‍රකාශිත බහිද්ධා යන සන්තාන දෙවර්ගයේම විසි අට ආකාර වූ රූප වර්ගී සියල්ල රූප කම්ප්ථාන වගුවල පෙන්වා ඇති ආකාරයට ඇසෙහි 54ක් ය, යනාදී වශයෙන් වූ රූප වර්ගීයන් වශයෙන් සියල්ල නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කළ යුතු බව සිහියට ගන්න.

ඉහත දැක්වූ කොටස වඩා ප්‍රකට වීම සඳහා විස්තර කළ යුතුව ඇත. වක්‍ර දසක කලාප බොහෝ ගණනක් ඇසෙහි ඇත්තේය. (එක ක්‍ෂණයක පිහිටා ඇති කලාපයන් ගැන මෙහි සැලකේ) එම රූප කලාපයන් තුළ, “සමහර වක්‍ර දසකයන් තුළ පමණක් පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වී ඉතිරි දසකයන් වනාහි පරිග්‍රහ කිරීමට නොහැකි විය හැක්කේය” යන ලෙසට වටහා ගනු මැනවි. වක්‍ර දසක කලාපවල මෙන් රූප කලාප එක එක වර්ගීයක පිහිටා ඇති සියලු රූප කලාප සියල්ල නිමවන තෙක්, පරමාථීය දක්වා ළංවන තෙක් පරිග්‍රහ කළ නොහැකි නමුත් වර්ගීයන් වශයෙන් සියල්ල වනාහි සම්පූර්ණවන තෙක් පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේය. ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, හදය වැනි යන සය ස්ථානයන් සම්බන්ධයෙන් මෙලෙස වටහා ගන්න.

පින්වත් ඔබ සය ස්ථානයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද, අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද පරමාථීය තෙක් පැහැදිලි වී යනු පිණිස පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථකත්වයට පත් වූ පසු පින්වත් ඔබ වතුධාතු වච්ඡානය නමැති ධාතු මනසිකාර සමථ කොටස සම්පූර්ණ කලා වන්නේය. දිට්ඨි විසුද්ධි ඤාණ මට්ටමටද තමා වශයෙන් පිවිසීම ආරම්භ කලා වන්නේය.

සත්ත සඤ්ඤා = අත්ත සඤ්ඤා බිදීම

“ඵචමේච ඉමස්සාපි භික්ඛුනෝ පුබ්බේ බාලපුපුජ්ජනකාලේ ගිහිභුතස්සාපි පබ්බජිතස්සාපි තාවදේව සත්තෝති වා පුත්ගලෝති වා

සඤ්ඤා න අන්තරධායනි, යාව ඉමමේව කායං යථාධීනං යථාපණිහිතං සනවිනිබ්භෝගං කඛා ධාතුසෝ න පච්චවෙක්ඛති. ධාතුසෝ පච්චවෙක්ඛතෝ පනස්ස සත්ත සඤ්ඤා අන්තරධායනි, ධාතුවසේනේව චිත්තං සන්තිට්ඨති. තේනාහ භගවා ‘ඉමමේව කායං යථාධීනං යථාපණිහිතං ධාතුසෝ පච්චවෙක්ඛති: අඤ්ඤා ඉමස්මිං කායේ පඨවිධාතු, ආපෝධාතු, තේජෝධාතු, වායෝධාතු’නි. සෙය්‍යථාපි හික්ඛවේ, දක්ඛෝ ගෝඝාතකෝ වා -පෙ- වායෝධාතු’නි”. [ම. අ. 1/245]

‘සනවිනිබ්භෝගන්ති’ සන්තති-සමුහ-කිච්ච-සනානං විනිබ්භුජනං විචේචනං. ‘ධාතුසෝ පච්චවෙක්ඛතෝ’නි සනවිනිබ්භෝගකරණේන ධාතුං ධාතුං පඨවි ආදී ධාතුං විසුං විසුං කඛා පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. ‘සත්තසඤ්ඤා’නි අත්තානුදිට්ඨිවසේන පවත්තා සඤ්ඤාති වදන්ති. වෝහාරවසේන පවත්තසත්තසඤ්ඤායපි තදා අන්තරධානං යුත්තමේව යථාවතෝ සනවිනිබ්භෝගස්ස සම්පාදනතෝ. ඒවං හි සති යථාචුත්ත ඕපමිමරෝපන උපමෙය්‍යරෝපා අඤ්ඤාදක්ඛ සංසද්දති සමේති. තේනේවාහ ‘ධාතුවසේනේව චිත්තං සන්තිට්ඨති’නි [ම. ටී. 1 (ඡව්ඨ සංගායනා අංක 111 යටතේ)]

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි ධාතු කම්ප්ථාන භාවනා වාරයේදී ගව ඝාතක උපමාව අඩංගු කොට දේශනා කොට ඇත. එම දේශනයෙහිලා අදහස් කරණ දේ මෙලෙස වන්නේය.

ගවඝාතකයා මස් වැඩීම සඳහා ගවයා තර කරණ අවසථාවේදී ද, ගවයා මැරීමට ගව වධකාගාරයට ගෙනයන විටදී ද, වධකාගාරයට ගෙන ගොස් ගවයා එම වධකාගාරයේ බඳින විටදී ද, එම ගවයා මරණ අවසථාවේදී ද, මැරීමෙන් පසු ගව කුණ දකින විටදී ද, එම ගවයාගේ මස් වෙනම, ඇට වෙනම, බඩ වැල් වෙනම, පීකුදු වෙනම යන ලෙසට ඒ ඒ කොට්ඨාසයන් එකින් එක වෙන් නොකළ තාක් කල් එම ගවඝාතකයාගේ සිතෙහි ගවයෙක් යන සංඥාව නොබිඳී පවත්නේය. නමුත් එම ගවයා මස් වෙනම, ඇට වෙනම, බඩවැල් වෙනම, පීකුදු වෙනම යන ලෙස ඒ ඒ කොට්ඨාස වෙන් වෙන් කොට, රැස්කොට සතරමං සන්ධිස්ථානයක ගවමස් විකිණීමට නතර වී සිටින එම ගවඝාතකයාගේ සිතෙහි “ගවයෙකුය” යන සංඥාව බිඳී ගොස්ය. “ගව මස්ය” යන සංඥාව පහළ විය. එම ගවඝාතකයාගේ සන්තානයේ “මම ගවයකු විකුණමින් සිටින්නෙමි. මේ පුද්ගලයෝ වනාහි මගෙන් ගවයකු මිලදී ගනිත්ය.” යන ලෙස වූ සංඥාවන් නොවන්නේය. ඇත්ත වශයෙන් එම ගවඝාතකයාගේ සන්තානයේ, “මම

ගවමස් විකුණමින් සිටින්නෙමි, මේ පුද්ගලයන් වනාහි මාගෙන් ගවමස් මිලදී ගන්නේයැ”යි යන මේ කල්පනාව පහළ වන්නේය.

[උපමා විවරණයයි]

මේ විශේෂ උපමාව අනුව යෝගාවචර භික්ෂුවගේ සන්තානයේද පෙර පරමාරී ඥාණ ඇස අන්ධ වූ බාල පෘථුජීප්ත වූ කාලයේ ගිහිව හෝ වේවා, පැවිද්දෙක් වශයෙන් හෝ වේවා සිටින්නා වූ පවතින්නා වූ මේ රූපස්කන්ධයේ සත්තනි ඝන, සමුහ ඝන, කිව්ව ඝන යන රූප පිඬු, රූප සමුහ ඥාණයෙන් බිඳ, කඩා බලා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ ධාතුන් එකින් එක ඥාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් වෙන් කොටගෙන ධාතු ස්වභාව පිඬු වශයෙන් ඥාණයෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නොකළ තාක් සත්ත්වයා යන සංඥාව, පුද්ගලයා යන සංඥාව නොබිඳී නොසිඳී පවතින්නේය. නමුදු රූපස්කන්ධ පිඬු, කැටිති එකින් එක ඥාණයෙන් බෙදා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නියම පරමාරී ධර්ම සාරය වන පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ යන ධාතු ඥාණයෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරමින්, සලකා බලමින් භාවනා කළ හැකි. පරිග්‍රහ කළ හැකි විට එම යෝගාවචර භික්ෂුවගේ සන්තානයේ සත්ත්වයා යන සංඥාව (සත්ත සංඥාව) බිඳී විනාශ වී යන්නේය. ධාතුන් වශයෙන් පමණක් සිත පිහිටා සිටින්නේය. [උපමෙයා විවරණයයි.]

එම නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙලෙස දේශනා කළ සේක. යෝගාවචර භික්ෂුව හිඳින ආකාරයට, සිටින ආකාරයට මෙම රූපස්කන්ධයම..., මෙම රූපස්කන්ධය තුළ පඨවි ධාතුව ඇත්තේය. ආපෝ ධාතුව ඇත්තේය. තේජෝ ධාතුව ඇත්තේය. වායෝ ධාතුව ඇත්තේය යැයි පුද්ගලයන් සත්ත්වයන් නැති ධාතු පිඬු, කැටිති වශයෙන් එකින් එක ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරමින්, සලකා බලමින් සිටින්නේය. මහණෙනි, සුදුසු ලෞකික උපමාවකට අනුව වනාහි, දැකූ වූ ගවසාතකයෙක් හෝ ගවසාතක අන්තේවාසිකයෙක් ගව දෙනක ඝාතනය කොට මස් වෙනම, ඇට වෙනම ආදී වශයෙන් කොටසින් කොටස වෙන්කොට සතරමං සංධිස්ථානයක විකිණීම සඳහා තබාගෙන සිටින්නේය. මහණෙනි, මේ උපමාවට අනුවත් යෝගාවචර භික්ෂුව හිඳින ආකාරයට, සිටින ආකාරයට මේ රූපස්කන්ධයම, මේ රූපස්කන්ධයේ පඨවි ධාතු ඇත. ආපෝ ධාතු ඇත. තේජෝ ධාතු ඇත. වායෝ ධාතු ඇත. පුද්ගලයෙක් සත්ත්වයෙක් නැත. වශයෙන් ධාතු පිඬු, කැටිති ස්වභාව වශයෙන් එකින් එක ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරමින් සලකා බලමින් සිටින්නේය. [ම. අ. ; මහා වී. පරිවරකන]

රූප සන තුන් ආකාරය

“සන්තතිබ්‍රහ්මණි: සන්තති-සමුහ-කිච්ච-සනානං විනිබ්‍රජනං විචේචනං”
[මහා වී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 306 යටතේ)]

රූප ලෝකයෙහි සන්තති සන, සමුහ සන, කිච්ච සන යැයි සන වර්ග තුනක් ඇත්තාහ. ඉහත ලියා දක්වන්නට යෙදුණු පරිදි ධාතු කම්ප්ථාන භාවනා වඩන්නේ රූප කලාප දැකීමට පෙර අවස්ථාවෙහි සන්තති සන = සන්තතියක් වශයෙන් පවත්නේය යනු නොදන්නේය. පින්වත් ඔබගේ ඤාණය සන්තති ප්‍රඥප්තිය මඟින් ආවරණය වී පවතින්නේය. එම කාලය තුළ අරමුණු වශයෙන් ගෙන භාවනා කරණ සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණෙහි ද සන්තති සන, සමුහ සන, කිච්ච සන යන සනයන් නොබිඳී සන්තති ප්‍රඥප්ති, සමුහ ප්‍රඥප්ති, සන්ධාන ප්‍රඥප්ති යන මේවා සම්පූර්ණයෙන් දුරුනොවූ රූප ස්වභාව ලක්ෂණයන් පමණක් පැනෙන්නාහ.

යම් අවස්ථාවකදී පින්වත් ඔබගේ ඤාණය දියුණුව, තියුණුව, පැමිණේද, එවිට (ඉහත සඳහන් ලෙසට) රූප කලාපයන් දැකීමට පටන් ගන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි සන්තති සන යැයි කියන ලද, ප්‍රවාහයන් ලෙස පවතින රූප සන භාවය බිඳී යන්නේය. රූප ප්‍රවාහයන් ලෙස පවතින සන බහල ස්වභාවය ඔපවත් වූ ගුලි, පිඬු, මුණක් වශයෙන් නොව යුහුසුලුව ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින රූප කලාප අංශු ලෙසට පමණක් දකිමින් සිටින නිසා සන සන්තතිය යැයි කියන රූප ප්‍රවාහයේ එකට බැඳී පවත්නා තත්වය බිඳී යන්නේය. එහෙත් සමුහ සන, කිච්ච සන යන සනයන් දෙක වනාහි නොබිඳී පවතින්නේය. ඉදින් පින්වත් ඔබට රූප කලාප එක එකක් තුළ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ යන සතර මහා ධාතූන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගතහැකි වූ කල්හි සමුහ සන යන සනයද බිඳී ගියා වන්නේය. ඉදින් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති උපාදාය රූපයන් ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්නට හැකි වූ විට සමුහ සන යන රූප සනයන් සම්පූර්ණයෙන්ම බිඳී යන්නේය. පින්වත් ඔබට රූප පරිග්‍රහ ඤාණය = රූපයන් පරිග්‍රහ කළහැකි ඤාණය මඟින් සන්තති සනය පමණක් නොව සමුහ සනයන් බිඳීමට හැකි වන්නේය. ඉදින් පින්වත් ඔබ රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අට වාර්ගික හෝ නව වාර්ගික හෝ දස වාර්ගික වූ රූප පරමාථ ධර්මයන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොටගත නොහැකි වූ විට, පරිග්‍රහ කළ නොහැකි විට, රූප කලාප වශයෙන්ම පමණක් දැක ගනිමින් සිටින විට සමුහ ප්‍රඥප්ති, සන්ධාන ප්‍රඥප්ති යන මේවා පැහැදිලි නැති නිසා පින්වත් ඔබගේ ඤාණය ප්‍රඥප්තියේම ගැලීගෙන, ප්‍රඥප්තියේම එල්බ ගෙන සිටින්නේය. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම එක එකක පරමාථ ධර්ම ස්වභාවයන් එක එකකට

සිත යොමු කොට පරිග්‍රහ කළ හැකි විටම ඤාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කොට ගත හැකි විටම පරමාථයන් ඤාණයෙන් දැක ගත හැකි වන්නේය. සමූහ ප්‍රඥප්තිය බිඳියන්නේය. සමූහ ඝන නම් වූ රූප මිටි බිඳී යන්නේය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ ලක්ෂණාදී සතර සම්බන්ධයෙන් ලියා දක්වා ඇති පරිදි රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාථ රූප ධර්මයන් ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන ක්‍රමය අනුව වැඩිදුරට පරිග්‍රහ කළ හැකි විට, සන්තති ඝන, සමූහ ඝන යන මේවා පමණක් නොව කිව්ව ඝන=රූපයන්ගේ කෘත්‍යය වශයෙන් ඇති ඝන බහල භාවයද බිඳ දැමීම කරන්නේය. කිව්ව ඝනය ඤාණයෙන් බිඳීමට හැකි වූනා වන්නේය. ඒ ඒ රූප ධර්මයන්ට අදාළව ඒ ඒ කෘත්‍යයක් බැගින් ඇත්තේය. පඨවි ධාතුවනාහි කලාපයක් තුළ ඇති රූපයන්ට ප්‍රතිශ්ඨාන කෘත්‍යය කර දෙන්නේය. එය පතිට්ඨාන කෘත්‍යයයි. ආපෝ ධාතුව වනාහි රූප ධර්මයන් වැඩි දියුණු කිරීමේ කෘත්‍යය කර දෙන්නේය. එය බ්‍රූහන (බෞහන) කෘත්‍යයයි. තේජෝ ධාතුව වනාහි කලාපය තුළැති රූප ධර්මයන් මේරීමේ කටයුත්ත කර දෙන්නේය. එය පරිපාවන කෘත්‍යයයි. වායෝ ධාතුව වනාහි තල්ලු කිරීමේ කටයුත්ත කර දෙන්නේය. එය සමුදිරණ කෘත්‍යයයි. මෙලෙස ඒ ඒ රූප ධර්මයන්ට අදාළ ඒ ඒ කෘත්‍යයන් ඇත්තේය. යෝගාවචර පුද්ගලයාට එම රූප ධර්මයන්හි ඒ ඒ කෘත්‍යයන්ද පරිග්‍රහ කිරීමට (ඤාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කරගැනීමට) ඉහත සඳහන් පාළි අට්ඨ කථා, ටීකාහි උපදෙස් දී ඇත්තේය. මේ ඒ ඒ කෘත්‍යයන් නොදන්නා විට පින්වත් ඔබගේ රූප පරිග්‍රහ ඤාණය කිව්ව ඝනයෙන් = කෘත්‍යය වශයෙන් එකට බැඳී ආචරණය වී පවතින්නේමය. රූප ධර්මයන්හි ඒ ඒ අදාළ කටයුත්ත = කෘත්‍යය ඇති බැවින් වෙන් වෙන්ව පවතින බව නොදැක කෘත්‍යය එකක්ම වශයෙන් පිළිගන්නා බවට, අදහන සුලු බවට වනාහි මෙහිලා “කිව්ව ඝනයෙන් ආචරණය වී පවතින්නේ” යැයි කියනු ලැබේ. එම කිව්ව ඝනයද ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කොට පරමාථ රූප ධර්මය පරිග්‍රහ කරන්න.

රූප ලෝකයෙහි ආරම්භණ ඝන නැත

“සාරම්මණා ධම්මා - අනාරම්මණා ධම්මා” [ධ. ප .14]

“කතමේ ධම්මා සාරම්මණා? වේදනාක්ඛණ්ඩෝ සඤ්ඤාක්ඛණ්ඩෝ, සංඛාරක්ඛණ්ඩෝ, විඤ්ඤාණක්ඛණ්ඩෝ, ඉමේ ධම්මා සාරම්මණා”

“කතමේ ධම්මා අනාරම්මණා? සබ්බඤ්ච රූපං අසඞ්ඛිතාව ධාතූ, ඉමේ ධම්මා අනාරම්මණා” [ධ. ප. 446]

“කතමෙ ධම්මා සාරම්මණා? චතුසු භුමීසු කුසලං, අකුසලං, චතුසු භුමීසු විපාකො, තීසු භුමීසු කිරියාවාසාකතං, ඉමෙ ධම්මා සාරම්මණා”

“කතමෙ ධම්මා අනාරම්මණා? රූපඤ්ච නිබ්බානඤ්ච, ඉමෙ ධම්මා අනාරම්මණා” [ධ. ප. 538]

“නාපටී ඒතේසං ආරම්මණන්ති අනාරම්මණා” [ධ. අ. 71]

“සාරම්මණධම්මානං සතිපි ආරම්මණකරණභේදේ ඒකතෝ ගස්භමානා ආරම්මණසනතා ච” [මහා ටී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 739 යටතේ)]

රූප ධර්මයන්හි සන්තති සන, සමුභ සන, කිච්ච සන, ආරම්මණ සන යැයි සතර ආකාරයක් ඇති බවත්, නාම ධර්මයන්හිද සන්තති සන, සමුභ සන, කිච්ච සන, ආරම්මණ සන යැයි සතර ආකාරයක් ඇති බවත් ආවායඪී පරම්පරානුකූල, සම්ප්‍රදායානුකූල කියමනක් ඇත්තේය. එසේ නමුත් ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා ටීකාවන්හි රූප ධර්මයන්හි ආරම්මණ සන නැති බවත් සන්තති සන, සමුභ සන, කිච්ච සන යන සන තුනක් පමණක් ඇති බවත් පෙන්වා දී ඇත්තේය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ධම්මසඛිගණී පාළියෙහි, අරමුණු කළ හැකි සාරම්මණ ධර්ම, අරමුණු කළ නොහැකි අනාරම්මණ ධර්ම යැයි පරමාථී ධර්මයන් කොටස් දෙකක් වශයෙන් දේශනා කොට ඇති සේක. ඒවායින් අරමුණු කළ හැකි සාරම්මණ ධර්මයන්හි වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන නාමස්කන්ධයන් සතර සමස්තයක් ලෙස ගත් කල ඒ තුළ කුසල-අකුසල, විපාක-ක්‍රියා ධර්මයන් පවතින බව බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින්ම දේශනා කොට ඇති සේක. අනාරම්මණ=අරමුණු කළ නොහැකි ධර්මයන් වශයෙන් රූප ධර්ම සියල්ල හා අසංඛත ධාතු ලෙස නිබ්බාන ධර්මය යන මේ දෙක බුදුරජාණන් වහන්සේම දේශනා කොට ඇති සේක.

අරමුණු කළහැකි සාරම්මණ ධර්මයන්හිම පමණක් ආරම්මණ සන=අරමුණු කළ හැකි මිටි ඇති බවද ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා ටීකාවන්හි පෙන්වා දී ඇත. සාරම්මණ ධර්මයෝ වශයෙන් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත, ඕදාත කසිණ පටිභාග නිමිත්ත වැනි ප්‍රඥප්ති සමථ නිමිතිද, රූප කලාප එක එකක් ඇතුළත පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් යැයි කියන පරමාථී ධර්ම වැනි වූ පරමාථී අරමුණුද යන ලෙසට ප්‍රඥප්ති, පරමාර්ථ යන දෙයාකාරයම අරමුණු කළ හැකිය. මෙලෙස අරමුණු ගැනීමේදී විත්තක්ෂණ එක එකක් තුළ සාරම්මණ ධර්ම නම් වූ

චිත්ත වෛතසිකයන් අඩුම වශයෙන් අටක් පිඬු වී ඇත්තේය. සමහර විට සමථ භාවනා සිත, විපස්සනා භාවනා සිතය යන ජවනයන්හි චිත්තක්‍ෂණයක් පාසා චිත්ත වෛතසික 34 ක් දක්වා එකට යෙදෙන්නේය. එම චිත්තක්‍ෂණයක් තුළ එකට යෙදී ඇති චිත්ත වෛතසික අරමුණක් අරමුණු කරණ විට විවිධව වෙනස්ව පවතින්නේය.

“ආරම්මණං පරිග්ගහෙඤා විජානන්තං උප්පජ්ජමානං විඤ්ඤාණං”
[ම. අ. 1/248]

“විජානනං ආරම්මණස්ස උපලද්ධි”
[ධ. මූල වී. (ඡර්ඨ සංගායනා අංක 1 යටතේ)]

ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා ටීකාවන්ට අනුව එම නාම ධර්මී මිටිවල ඇති සිත වනාහි අරමුණ ගැනීමේ ස්වභාවය ඇත්තේය.

උපමාවක්:- රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති පඨවි ධාතුවට අවධානය යොමුකොට බලන්නේ, එසේ අවධානයට හසු කරගත් කල-මනසිකාරයට යොමු වූ විට පඨවි ධාතුව දැක ගත්තේ යැයි කිව හැක්කේය. අරමුණු කොට නොලද කල, මනසිකාරයට හසුනොවන කල, පඨවි ධාතුව දන්නේ යැයි කිව නොහැක්කේය. මේ නිසා දැන ගැනීමට වනාහි සිතින් අරමුණ ගැනීමේ ස්වභාවයම වන්නේය. අරමුණ ගෙන දැන ගැනීමේ ස්වභාවයයි. එස්සය වනාහි අරමුණ හා හැපීමේ ගතියම ස්වභාව කොට ඇත්තේය. අරමුණ හා සිත සම්බන්ධ කරවන ගතිය වන්නේය. වේදනාව වනාහි අරමුණේ රසය විදින්නා වූ ස්වභාවයම වන්නේය. මෙලෙසට සාරම්මණ ධර්මයන් අරමුණු ගන්නා ආකාරය විවිධ බව, වෙනස් බව වන්නේය. (ඉතිරි සාරම්මණ ධර්මයන් ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න.)

මෙලෙසම සාරම්මණ ධර්මයන් අරමුණක් අරමුණු කරනවිට අරමුණු ගැනීමේ ස්වභාවය විවිධ වන, වෙනස් වන අතර මෙය එස්සය, මෙය වේදනාවය, මෙය සඤ්ඤාවය, මෙය චේතනාවය, මෙය විඤ්ඤාණය යනාදී ලෙසට වෙන්, වෙන්ව නොදැන එම සාරම්මණ ධර්මයන් සියල්ල මිටියක් ලෙස, එකක් ලෙස භාරගැනීම ආරම්මණ සත්‍යය යැයි කියනු ලැබේ.
[මහා වී. 2 (ඡර්ඨ සංගායනා අංක 347 යටතේ)]

එම නිසා ආරම්මණ සත යන්න සාරම්මණ ධර්මයන් හා සම්බන්ධ වූ සත වර්ගයක් වන බැවින් රූප කොටස හා සම්බන්ධ කොට සන්නති සත, සමුභ සත, කිව්ව සත යන සත තුන්වර්ගය පමණක් පෙන්වා ඇති බව වටහා ගන්න.

ධාතුසෝ පච්චවෙක්ඛති

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහිලා ධාතු මනසිකාර කොට්ඨාසය දේශනා කිරීමේදී ධාතුසෝ පච්චවෙක්ඛති = පුද්ගල, සත්ත්‍ව, ජීව, ආත්ම නැති වශයෙන්ද, ධාතු ස්වභාව මිටි වශයෙන් සතර මහා ධාතූන් එකක් එකක් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරමින්, සලකා බලමින්, භාවනා කරණ ලෙස අනුශාසනා කොට ඇතියේක. එම අනුශාසනාවෙහිලා ඉහත සඳහන් සත වර්ෂී තුන ඤාණයෙන් බිඳලමින්, රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, යන ධාතු හා පරමාථී ධර්ම ස්වභාව ලක්‍ෂණ තෙක් ළංවෙන සේ පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කළ බව අට්ඨකථා ටීකාවන්හි පෙන්වා දී ඇත්තේය. එම නිසා ධාතු කම්ප්ථානය භාවනා කරමින් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් පරමාථී ධර්ම ස්වභාවය දක්වා ළංවන සේ, එක එකක පෞද්ගලික ලක්‍ෂණයන් පරිග්‍රහ කළ විටම (ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කළහැකි විටම) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ලෙසට ධාතු කම්ප්ථානය අංගසම්පූර්ණ වනබව වටහා ගන්න. සැලකිලිමත් විය යුතු තැනකි. “ධාතුසෝ පච්චවෙක්ඛති” යන්න මින් ඉෂ්ඨවන්නේය.

එලෙස රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතු එක එකක් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගත හැකි විටම පරමාථීය තෙක් ඤාණ දස්සනය වශයෙන් ලඟාවන්නේය. පරමාථීය දක්වාම ඤාණ දස්සනය වශයෙන් ලඟාවූ විට ද අනන්ත නම් වූ ආලෝකය උදා වන්නේය. සිත් ගන්නා සුළු ආලෝකය, ඕභාසය නැඟෙන්නේය. එම අවස්ථාව දක්වා ලඟාවූ විට සත්ත සඤ්ඤා, අත්ත සඤ්ඤා දුරුවී යන්නේය.

“නානා ධාතුයෝ විනිබ්භුජ්ඣා සනවිනිබ්භෝගේ කතේ අනන්ත ලක්ඛණං යාථාවසරසතෝ උපට්ඨාති” [විභ. අ. 35]

එකක් එකක් වූ රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, පරමාථී ධාතු ඤාණයෙන් වෙන්, වෙන් කොට ගෙන රූපමිටි-රූපස්කන්ධ, නාමමිටි-නාමස්කන්ධ, රූප සත, නාම සත එක එකක් ඤාණයෙන් බිඳීමට විනාශ කිරීමට හැකියාව ඇති අනන්ත ලක්ඛණය අනාත්ම අරුණාලෝකය, ස්වකීය ස්වභාව ලක්‍ෂණ වශයෙන් ඇති සැටියට යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව තහවුරු විය හැක්කේය. [විභ. අ. පරිවක්ඛනය]

අනාත්ම අරුණාලෝකය මනා කොට මතුවී ආ කල සත්ත සඤ්ඤා, අත්ත සඤ්ඤා බිඳී යෑම සිදුවන්නේය. මෙහිදී සත්ත සඤ්ඤා, අත්ත සඤ්ඤා පිළිගැනීම ටීකාවායඝීයන් වහන්සේ ආත්ම දෘෂ්ටි දෙවර්ගීයක් ලෙසට පෙන්වා දී ඇත.

ආත්ම දෘෂ්ටිය

මෙම ශාසනයෙන් පිට දිට්ඨි සහිත සමහර පුද්ගලයන් දරන්නා වූ ආත්මය මරණයෙන් විනාශ වේ යැයි යන අදහස උච්ඡේද දිට්ඨියයි. ආත්මය වනාහි මරණයේදී විනාශ නොවන්නේය. සදාකාලිකව පවතින්නේ යැයි සමහරු පිළිගනිති. එය ශාස්වත දිට්ඨියයි. ආත්මය ශරීර කුඩුවේ හිමිකරු වන්නේය. ශරීර කුඩුව හවයෙන් හවයට අලුතින් අලුතින් මාරුවන නමුත් ආත්මය වනාහි මාරු නොවන්නේය. වෙනස් නොවන්නේය. ශරීර කුඩුවක් පාසා නොසිඳී සදාකාලිකව අනුගමනය කරන්නේය. ආත්මයට කැමති ඕනෑම දෙයක් කිරීමේ හැකියාව ඇත්තේය. ආත්මය කැමති තාක් දෑ වින්දනය කරන්නේය. ආත්මය සියල්ල පාලනය කරන්නේය. ආත්මය තම කැමැත්ත අනුව ශරීර කුඩුව වැඩ කරවයි. මේ ආකාරයට ආත්මයක් ඇති බව කියති. එනම් අත්ත දිට්ඨියයි.

ලෝකසාමඤ්ඤාඅත්තගහණය = ලෝක වෝහාර අත්ත ගහණය

ලෝකයෙහි පුරුෂයාය, ස්ත්‍රියය, පුද්ගලයාය, සතියාය, මනුස්සයාය, දෙවියාය, බ්‍රහ්මයාය ආදීන් ඇත්තටම ප්‍රකටව ඇත්තේ යැයි දිට්ඨි වශයෙන් වරදවා ගෙන කීම සිදුවන්නේය. ලෝක සාමඤ්ඤා අත්ත ගහණය=ලෝක වෝහාර අත්ත ගහණය මනුෂ්‍යයන් විසින් භාවිතා කරන, ව්‍යවහාර කරණ ක්‍රමය අනුව ප්‍රකටවම ඇත්තේ යැයි වරදවා ගන්නා ආත්ම ග්‍රහණයක්ම වන්නේය. සත්ත්ව සංඥාවම වන්නේය.

යෝග්‍යවචර පුද්ගලයා ධාතු කමීස්ථාන ක්‍රමය අනුව, ක්‍රමානුකූලව භාවනා කරණ විට (අභ්‍යාස කරණ විට) රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන්ද සමග උපාදා රූපයන් පරමාථීය දක්වා ළංවනු පිණිස ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගතහැකි අවස්ථාවෙහි එම රූප ධර්මයන්ගේ ඉතාමත් යුහුසුලුව ඇතිවීමේ නැතිවීමේ ස්වභාවයද ඤාණයෙන් දැක ගන්නේය. එම රූප ධර්මයන්හි විනාශ නොවී ඝනව පවතින ආත්මයක් නැති බවද දකින්නේය. එම රූප, එම නාම ධර්මයන් තුළ තැන්පත්ව ඇති ආත්මයක් ද හමු නොවන්නේය. මේ රූප වනාහි පුරුෂයාය. මේ රූප වනාහි ස්ත්‍රියය යනාදී ලෙසට කිවහැකි අවස්ථාවක්ද නැත. එලෙස කිව

හැකි ආත්මයක් ද සොයන්නේ නමුත් හමු නොවන්නේය. කිවහැකි වූ පුරුෂ-ස්ත්‍රී කෙනෙක්ද සොයන්නේ නමුත් හමු නොවන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ අත්ත දිට්ඨිය මෙන්ම ලෝක සාමඤ්ඤ ලෝක වෝහාර ආත්ම ග්‍රහණය යන ග්‍රහණ දෙයාකාරය බිඳී ගියා වන්නේය.

උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය

ඡඩ් ඉන්ද්‍රියන්හි පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් හා අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ අවස්ථාවේ උපාදා රූපද දිගට පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. නමුත් දෙතිස් කොට්ඨාශයන්හි ද පැහැදිලි රූප කලාපයන් ද, අපැහැදිලි රූප කලාපයන් ද, සතර මහා ධාතුන් ද දිගට පරිග්‍රහ කිරීම වඩා හොඳය. ඡඩ් ඉන්ද්‍රියයන් ද, දෙතිස් කොට්ඨාශයන් ද, පැහැදිලි රූප කලාපයන් ද, අපැහැදිලි රූප කලාපයන් ද, සතර මහා ධාතුන් ද පරිග්‍රහ කොට නිම වූ විට, ඤාණය ද තියුණු වී කාර්යක්ෂම වූ විට, උපාදාරූපයන් ද ටිකෙන් ටික ප්‍රකට විය හැක්කේය. භාවනා කරණ ක්‍රමය වනාහි, ප්‍රථමයෙන් ඇසට සිත යොමු කොට අරමුණු කරන්න. එහිදී රූපකලාප අංශු ඉතා පහසුවෙන් දැකගත හැක්කේය. නොදකින්නේ නම් එම ඇසෙහි සතර මහා ධාතුන් අනුව භාවනා කරන්න. ඤාණය තියුණු වූ විට රූප කලාප අංශුන් පහසුවෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි පැහැදිලි රූප කලාපවල සතර මහා ධාතුන්ද, අපැහැදිලි රූප කලාපවල සතර මහා ධාතුන් ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, හදය වස්තූන්හි ද මේ ලෙසටම අවබෝධ කරන්න. දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි තමා මනසිකාරය යොදන කොට්ඨාසයට සිත යොමා අරමුණු කරන්න. එම කොට්ඨාස දකින විට එම කොට්ඨාසයන්ගේ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාපයේ අංශු දැකගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපද, අපැහැදිලි රූප කලාපද, සතර මහා ධාතුන්ද දකිනු පිණිස පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න. ඡඩ් ඉන්ද්‍රිය හා දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි - අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් සාර්ථකව පරිග්‍රහ කළ විට උපාදා රූපයන් තෙක්ම දිගට පරිග්‍රහ කළහැකි වන්නේය.

“ඉමේ වත්තාරෝ මහාභූතේ පරිග්ගණ්හත්තස්ස උපාදාරූපං පාකටං හෝති. මහාභූතං නාම උපාදාරූපේන පරිච්ඡින්නං, උපාදාරූපං මහාභූතේන. යථා ආතපෝ නාම ඡායාය පරිච්ඡින්නෝ, ඡායා ආතපේන. ඒවමේව මහාභූතං උපාදාරූපේන පරිච්ඡින්නං, උපාදාරූපං මහාභූතේන.”

[විභ. අ. 178]

“මහාභුතං උපාදාරුපේන පරිච්ඡින්නං, “නිලං පීතං සුගන්ධං දුග්ගන්ධන්”ති ආදිනා. උපාදාරුපං මහාභුතේන තන්තිස්සිතස්ස තස්ස තතෝ බහි අභාවා, ඡායාතපානං ආතපපච්චය-ඡායුප්පාදකභාවෝ අඤ්ඤමඤ්ඤ-පරිච්ඡේදකතා” [ඡට්ඨ සංගීති විභඛිග මූල ටීකා 356 අංකය යටතේ]

“නිලං පීතන්”ති ආදිනා සංසාවේ නිලාදිවච්චානං තන්තිස්සයන්තා මහාභුතේ උපාදායති ආහ: “මහාභුතං - පෙ - දුග්ගන්ධන්ති, ආදිනා”ති. උපාදාය රුපං මහාභුතේන පරිච්ඡින්නන්ති යෝජනා. ‘තස්සාති උපාදාරුපස්ස.’ තතෝති මහාභුතතෝ. ඡායාය ආතපපච්චයභාවෝ ආතපෝ පච්චයෝ ඒතිස්සාති, ආතපස්ස ඡායාය උප්පාදකභාවෝ ඡායාතපානං ආතපපච්චය-ඡායුප්පාදකභාවෝ. තේන උප්පාදේතබ්බ-උප්පාදකභාවෝ අඤ්ඤමඤ්ඤ පරිච්ඡේදකතාති දස්සේති.

[ඡට්ඨ සංගීති විභඛිග අනු ටීකා 356 අංකය යටතේ]

රුප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති මේ සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොටගත් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ දැනුමට උපාදා රුප ප්‍රකට වන්නේය. මහා භුත වනාහි එම කලාප වල ඇති උපාදා රුප මගින් පරිච්ඡින්න විය යුතුය. උපාදා රුපයන්ද එම කලාප වලම ඇති මහා භුතයන්ගෙන් පරිච්ඡින්න විය යුතුය. “ඕනෑම සුර්යාලෝකයක් සෙවනැල්ලෙන් පරිච්ඡින්න විය යුතුය. ඕනෑම සෙවනැල්ලක් සුර්යාලෝකයෙන් පරිච්ඡින්න විය යුතුය.” යන මේ උපමාවට අනුව මහා භුතයන් කලාපයේ ඇති උපාදාරුපයන්ගෙන් පිරිසිදිය යුතු අතර උපාදා රුපයන්ද කලාපයේ මහා භුතයන්ගෙන් පිරිසිදිය යුතු. [විභ. අ. පරිවෘතතය]

මේ ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා විස්තරය වනාහි රුප පරමාථීයන් තෙක් නුවණැසින් ලඟාවනු පිණිස පරිග්‍රහ කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයාට ඉතාමත් වටිනා ශාසනික දර්ශකයක් වන්නේය. ටීකාවායථීන් වහන්සේලාද මෙලෙස භාවනා කටයුත්ත දිසුණු කළහැකි බවට විස්තර කර දෙන්නේය. එම විස්තර වනාහි පහත සඳහන් ලෙසට වන්නේය.

මහා භුතයන් කලාපීය උපාදා රුප මගින් පරිච්ඡින්න වන ආකාරය; නිල් වර්ණ මහා භුතයෝ, රන්වන් වූ මහා භුතයෝ, සුගන්ධවත් වූ මහා භුතයෝ, දුගඳ මහා භුතයෝ යනාදී ලෙස වූ කලාපීය වණ්ණ=වණීය, ගන්ධ=ගඳ යනාදී වූ උපාදා රුපයන් විසින් මහා භුතයන් ප්‍රකටවනු පිණිස විශේෂ කොට දක්වන්නේය. කලාපීය මහා භුතයන් ඇසුරු කොට ඇති එම කලාපීය උපාදා රුපයන් එම කලාපයන්හි මහා

භූතයන්ට බාහිරින් නොවන බැවින්, එම උපදා රූපයන් එම කලාපයේ මහා භූතයන් පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. සෙවනැල්ල පහළවීමට හිරු එළිය නැමැති හේතු ධර්මය ප්‍රකටව තිබිය යුතුය. රාත්‍රියේ හිරු එළිය නැති නිසා සෙවනැලි ප්‍රකට නොවේ. එම නිසා හිරු එළිය සෙවනැල්ල ප්‍රකටව මතු වීමට හේතු ධර්මය වන්නේය. හිරු එළිය ප්‍රකටව තිබීම යන මේ හේතු ධර්මය නිසාම සෙවනැල්ල මතු විය යුතුය. මෙලෙස හිරු එළිය නම් වූ හේතු ධර්මය තිබීම, මේ හිරු එළියෙන් සෙවනැල්ලක් මතුකිරීමට හැකියාව තිබීම, යන මේ කරුණු නිසාම හිරු එළිය සහ සෙවනැල්ල යන මේවා අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් එකින් එක පරිච්ඡින්න වන්නේය යන්න සිදුවේ.

[විභ. මූල වී. පරිවර්තනය]

මේ කියමන අනුව කාරිත ධර්මය සහ කාරක ධර්මය පහළවීමේදී පවා එකිනෙක අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් පරිච්ඡින්න වී සිදුවේ යැයි මෙයින් කියවේ.

[විභ. අනු වී. පරිවර්තනයයි.]

පින්වත් ඔබ හොඳින් අවිච ආති විට අවිච වැටෙන තැනක පොළොව මත වැටී ආති හිරු එළියක් සහ ගසක සෙවනැල්ලක් වෙත අවධානය යොමුකොට බලන්න. පොළොව මත වැටී ආති හිරු එළිය සහ (ගසක) සෙවනැල්ල පහසුවෙන් දැකගත හැක්කේය. හිරු එළිය නැමති හේතුව නිසා සෙවනැල්ල පහළ වේ. හිරු එළිය නැති විට සෙවනැල්ල මතු විය නොහැක්කේය. හිරු එළිය ද සෙවනැල්ල පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. සෙවනැල්ල ද මේ හිරු එළිය යැයි සීමාකොට පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. නමුත් හිරු එළිය සෙවනැල්ල මතු වීමට හේතුව වන්නේය. සෙවනැල්ල වනාහි හිරු එළිය නිසා මතු වූ, හිරු එළියෙන් පහළ වූ ඵලයකි. මෙලෙස කාරක ධර්මය විසින් කාරිත ධර්මය පහළවීමේදී පවා එකිනෙක අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් පරිච්ඡින්න වීම සිදුවන්නේමය.

මෙලෙසටම යෝගාවචර පුද්ගලයා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ආති සතර මහා ධාතුන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගැනීමේදී, රූප කලාපයන් ඤාණයෙන් දැකගත් විට පමණි එම රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ආති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ වශයෙන් ගත හැක්කේ. ඉදින් රූප කලාපයන් එසේ නොදැක, හමුනොවී එම රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ආති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට ගැනීම සිදුවිය නොහැක්කේමය. රූප කලාපයන් ඤාණයෙන් දැක ගැනීමේදී අඩු වශයෙන් එම රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ආති වණ්ණ යන රූපාරම්මණ වණ්ණ රූපය දැකීමෙන්ම රූප කලාප දැකගත හැක්කේය. එම රූප කලාපයන් හි වණ්ණ රූපය දැක බලා

ගත් විට රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් තවත් හොඳින් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය.

තව දුරටත්, රූප කලාපයන් එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ හැකි විටදී එම සතර මහා ධාතූන්හි වණ්ණ=වණ්, ගඤ්ඤ=ගඳ, රස=රසය, ඕජා=ඕජාව යනාදී කලාපීය උපාදා රූපයන් වඩා හොඳින් පරිග්‍රහ කිරීම සාර්ථක වන්නේය. හේතුව වනාහි මෙම උපාදා රූපයන්ට සතර මහා ධාතුන් (මහා භූත ධර්මයන් සහිත රූප කලාපයන්) ගෙන් බාහිරව පිහිටා සිටීමට නොහැකි වන නිසාය.

මහා භූත ධාතු සතර ඇසුරුකොට එම රූප කලාපයේ උපාදා රූප පහළ වෙත්. කලාපගත මහා භූතයන් සහජාත, නිස්සය ආදී පච්චය ශක්තියෙන් උදව් උපකාර නොකරණ අවස්ථාවන්හි එම කාලයේ උපාදා රූපයන්ට පහළ විය නොහැක්කේය. තවදුරටත්, උපාදා රූපයන් නොමැතිව මහා භූතයන්ගේ පමණක් පහළ වීමක් ද නැත. ලස්සනය, අවලස්සනය, ගඳය, සුවඳයැයි දැනගැනීමට හැකිවීම එම කලාපයේ උපාදා රූපයන් නිසා බව යෝගාවචර පුද්ගලයාට දැනගැනීමට හැකියාවක්ද ලැබෙයි. මහා භූත වනාහි ඇති කරවන හේතු ධර්ම වන්නේය. එවිට උපාදා රූපයෝ වනාහි ඇතිවන (පහළ වන) එල ධර්ම වන්නේය. මෙලෙස ඇති කරවන ධර්මයෝ හා ඇතිවන ධර්මයන් පහළවීම වශයෙන් කලාපීය මහා භූතයන් හා උපාදා රූපයන් අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් එකිනෙක පරිච්ඡින්න වන්නේය. මහා භූත වනාහි හිරු එළිය හා සමානය. උපාදා රූපයන් හිරු එළිය නිසා පහළ වන (ගසක) සෙවනැල්ල සේ වෙත්.

මේ පැහැදිලි කිරීම අනුව පරමාථීය තෙක් ඤාණ ඇස යොමුකරවනු පිණිස රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී මහා භූතයන් පරිග්‍රහ නොකොට උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමද, උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ නොකොට මහා භූතයන් පරිග්‍රහ කිරීමද පහසු කරුණක් නොවන බවද වටහා ගත යුතුය. අඩුව ප්‍රමාණයෙන් ආකාස ධාතුව හා වණ්ණ රූපය නම් වූ උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමට අපොහොසත්ව, ඤාණයෙන් නොදැක රූප කලාප දැකගැනීම සිදු නොවිය හැක්කකි.

රූප කලාප නොදැක රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කිරීම අපේක්ෂා කළ නොහැකි දෙයකි. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ නොහැකි නම් නියම පරමාථී රූප ධර්මයන් ද නොදැක සිටිනවා වන්නේය. රූප පරමාථීයන් තවම නුදුටු එම පින්වතාගේ සන්තානයේ නියම

විපස්සනා ඥාණය වනාහි කිසිම ක්‍රමයකින් පහළ විය නොහැක්කේය. තවදුරටත් රූප කලාප, එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන් භාවනා නොකර, පරිග්‍රහ නොකර එම කලාපයේම උපාදා රූපයන් දිගට පරිග්‍රහ කිරීමද අහස-පොළොව මෙන් ඉතා ඇත් වන්නේය. එම නිසා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ පින්වත් ඔබ එම රූප කලාපීය උපාදා රූපයන් ද දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න.

වණ්ණ=වර්ණය

රූප කලාපයක් පාසා වණ්ණ යැයි කියන රූපාරම්මණ වණ්ණ රූපයක් ඇත්තේය. පහසුවෙන් දැකගත හැකි ද වන්නේය. පින්වත් ඔබගේ සන්තානයේ අඛණ්ඩව පහළ වන්නා වූ සමථ භාවනා සිත, විපස්සනා භාවනා සිත හා මුසුවූ ඥාණය නිසා වන ආලෝකය වනාහි දිලිසෙමින් ප්‍රභාශ්වරව පවතින්නේය. මෙම ආලෝකයේ උපකාරයෙන් එම රූප කලාපයෙහි වණ්ණ රූපය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන වීථි සිත් සන්තතිය මඟින් හෝ වෙනත් ආකාරයකින්, මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන සිත් සන්තතිය තුළ අඩංගු ඥාණයෙන් දැක ගනිමින් පවතින්නේය.

ගන්ධ-ගඳ

රූප කලාපයක් පාසා ගන්ධය පවතින්නේය. එය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන සිත් සන්තතිය මඟින් දැනගත හැකි ධර්මයක් වන්නේය. නමුත් සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි නාසයෙන් මදක් ඇත ඇස වැනි එක් ස්ථානයක පිහිටා ඇති රූප කලාපයක ගන්ධය වෙත සිත යොමු කොට අරමුණු කරදී එම ගන්ධය ප්‍රකට නොවී තිබීමට හැක්කේය. අරමුණු කළ ද ලබාගැනීමට නොහැකි විය හැකිය. විශේෂයෙන් සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයන්ට මෙය බහුලව පහළ වන දුෂ්කරතාවයක් වන්නේය. එම අවස්ථාවන්හි ඝාන ප්‍රසාදය හා හවංග චිත්ත ප්‍රසාදය යන දෙකම එකට පරිග්‍රහ කරන්න. නාසය තුළ පිහිටා ඇති ඝාන ප්‍රසාදයේ පවතින සියුම් කොටසෙහි ඇති සතර මහා ධාතුන්ට අවධානය යොමුකොට භාවනා කරණ විට රූප කලාපයන් පහසුවෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. එම රූප කලාපයන් තුළ පැහැදිලි රූප කලාපයෝද අඩංගුය. ඒවා ඝාන දසක හා කාය දසක පැහැදිලි කලාපයෝය. එම ඝාන දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ඝාන ප්‍රසාදය සමස්තයක් ලෙස පරිග්‍රහ කරන්න. තවදුරටත් ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප, අපැහැදිලි රූප කලාපයන්ද, සතර මහා ධාතුන්ද සාථිකව භාවනා කොට ලබාගත හැකි මෙවැනි අවස්ථාවන් හි හද තුළ පිහිටා ඇති අපැහැදිලි වූ හදය දසක කලාපයන් තුළ අඩංගුව ඇති

හදය වත්ථු රූපය පිහිට කොට ඇත්තා වූ ප්‍රභාශ්වර වූ දිලිසෙන්නා වූ භවංග මනෝ ප්‍රසාදයද පහසුවෙන් දැකිය හැකි වන්නේය. මේ භවංග මනෝ ප්‍රසාදය ද පරිග්‍රහ කරන්න.

මෙලෙස පින්වත් ඔබ එම ඝාන ප්‍රසාදය හා භවංග මනෝ ප්‍රසාදය නම් වූ ප්‍රසාදයන් දෙක එකට පරිග්‍රහ කොට, භාවනා කර බලන්නට කැමති රූප කලාපයෙහි ගැටිය අරමුණු කොට භාවනා කොට බලන්න. ගන්ධය වනාහි ඝාන විඤ්ඤෙය්‍ය=ඝාන විඤ්ඤාණය මඟින්ද දැනගත හැකි ධර්මයක් වන අතර මනෝ විඤ්ඤෙය්‍ය=මනෝ විඤ්ඤාණය මඟින්ද දැනගත හැකි ධර්මයක් වන්නේය. ඝාන විඤ්ඤාණය වනාහි ඝාන ප්‍රසාදය පිහිටකොට පවතින්නේය. මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන වීථි වින්ත සන්නතිය නම් වූ මනෝ විඤ්ඤාණය වනාහි භවංග මනෝ ප්‍රසාදය පදනම් කොට හදය වැටුව පිහිටකොට පවතින්නේය. එම නිසා ගන්ධය මත මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, දැක්වූ ලෙස දුෂ්කරතා ඇති විට, අදාළ පැහැදිලි රූප දෙක නම් වූ ද්වාරය සහ ගන්ධාරම්මණය යන දෙක එකතුව පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කළ යුතුය. මේ ක්‍රමය ගන්ධාරම්මණයකින් පරිග්‍රහ කිරීම ආරම්භ කරණ ආදිකම්මික පුද්ගලයකු සදහාම වන්නේය. සාරීක වූ විට එම ගැටුම්මණය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන වීථි නම් වූ මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්ද මනසිකාරය යොදවා ලබාගත හැකි වන්නේය. ගන්ධාරම්මණයක්, ඝාන විඤ්ඤාණයෙන්ද අරමුණු කොට මනසිකාරය පැවැත්වීම යට කී ලෙස සිදුවන්නේය. සාරීක වූයේ නම් මැනවි. සාරීක නොවූයේ නම් තමා ලබාගෙන ඇත්තා වූ සමාධිය නැවතත් තහවුරු කරගන්න. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් බොහෝ වාර ගණනක් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ආඝ්‍රාණය කරණ ගන්ධාරම්මණයක් මත ඉහත සදහන් ක්‍රමයට අනුව දිගට භාවනා කරන්න. සාරීක භාවය ලබා ගතහැකි වන්නේය. ඡඩ් ඉන්ද්‍රියයන් හි පැහැදිලි රූප කලාප, අපැහැදිලි රූප කලාපයන් අනුව භාවනා කරන්න.

රස=රසය

ඡඩ් ඉන්ද්‍රියයන් හි පැහැදිලි රූප කලාප-අපැහැදිලි රූප කලාපයන් හි පිහිටා ඇති රසාරම්මණයන් අනුව මනසිකාරය පවත්වමින් එම රසාරම්මණයන් හි පැණි, ඇඹුල්, ලුණු, සැර, කහට, තිත්ත යනාදී රස හය වර්ග සුදුසු ලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. මෙය ජීවිතා විඤ්ඤාණ මඟින් දත හැකි ජීවිතා විඤ්ඤාණ ධර්මයක්ද වන අතර මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් දත හැකි මනෝ විඤ්ඤාණ ධර්මයක්ද වන්නේය. ප්‍රථමයෙන් රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද සමඟ වණ්ණ, ගැටිය යන

මේවා සාර්ථක ලෙස භාවනා කළ හැකි වූ විට එම රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රසාරම්මණයන් දිගට භාවනා කරන්න. මනෝ විඤ්ඤාණය මඟින් පමණක් ප්‍රථමයෙන් භාවනා කරන්න. දුෂ්කරතා ඇති විට ජීවිතා ප්‍රසාදය සහ භවංග මනෝප්‍රසාද යන දෙක එකට එකතුව පරිග්‍රහ කොට රසාරම්මණයකට යොමුකොට භාවනා කරන්න. සාථික විය හැක්කේය. සත්‍යයන් වනාහි රසාරම්මණයන් ජීවිතා විඤ්ඤාණයෙන් අරමුණු කරන්නෝය. ජීවිතා විඤ්ඤාණයෙහි උපකාරයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීම වඩා පහසු විය හැක. භාවනා ජවය බලවත් වී ආ කල්හි මෙම වණ්ණ, ගඤ්ඤ, රස ආදිය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන වීථි සිත් සන්තතිය නම් වූ මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්ම දැනගත හැකිය. පරිග්‍රහ කළ හැකි ධර්මයන් වන්නාහ.

පහත සඳහන් අවිධිකථා දැක්වීම කෙරෙහි අවධානය යොමු කරන්න.

“සබ්බෝපි පනේස පහේදෝ මනෝද්වාරිකජවනේ යේව ලබ්හති”

[විභ. අ. 285]

භාවනා ජවය දුච්ච වී නම් ඝාන විඤ්ඤාණය, ජීවිතා විඤ්ඤාණය යනාදීන්ගේ උපකාරය ලබාගෙන ඉක්මනින් වටහා ගෙන ගඤ්ඤ-රස ආදිය දැකගැනීමට මෙලෙස භාවනා කරන්නේ යැයි සැලකිය යුතුය.

ඕජා = ඕජාව

රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති ඕජාව=ආහාර ධාතුව වන්නේය. කම්මජ ඕජා, චිත්තජ ඕජා, උතුජ ඕජා, ආහාරජ ඕජා යැයි ඕජා හතර ආකාරයක් ඇත්තේය. රූප කලාපයන්හි අභ්‍යන්තරයටම මනසිකාරය විහිදුවන්න. ඕජාව දැකගත හැකිවන්නේය. එය මනෝවිඤ්ඤාණ ධර්මයක්ම වන්නේය. ඕජා යැයි දැනගත හැකි තවත් ලකුණක් වනාහි මෙම ඕජාවෙන් රූප කලාප අංශුන් තව තවත් අළුතින් පහළ කරණ බවයි. බොහෝ යෝගීන්ට මෙම ඕජාව බිත්තරයක මදය මෙන් රූප කලාප මධ්‍යයේ පිහිටි සාරය වශයෙන් දැකගත හැක්කේය. එම ඕජා සාරයෙන් කලාප අංශු තව තවත් පහළ වීම ගැනද සැලකිලිමත් විය හැකිය. (භාවනා කරණ ක්‍රමය ඉදිරියේ දී දක්වනු ඇත.) ඡඩ් ඉන්ද්‍රියයන්හිම භාවනා කරන්න.

ජීවිතිඡ්‍රිය = රූප ජීවිතිඡ්‍රිය

ජීවිතය පවත්වන ස්වභාවය, කලාපීය කම්ම රූපයන් අනුපාලනය කරමින් පවත්වන්නා වූ ස්වභාව ධර්මයක් වන්නේය. මෙය

කමීජ රූප කලාපයන්හි පමණක් පිහිටා ඇත. ප්‍රථමයෙන් ප්‍රසාද රූප කලාපයන්හි පමණක් සෙවීමට පටන් ගන්න. එලෙස ප්‍රසාද රූප දැක ගත් පසු එහි ජීවිතිඤ්ඤ සොයන්න. පැහැදිලි රූප කලාප වනාහි යම්කිසි ප්‍රසාද රූප වර්ගයකම අඩංගු වන්නක් බැවින් ඒකාන්තයෙන්ම කමීජ රූප වන බැවින්, එවැනි රූප කලාපයක් පාසාම ජීවිතිඤ්ඤ අනිවායථියෙන් පිහිටා ඇති බැවින්, ජීවිතිඤ්ඤ බැලීම පටන් ගැනීමේ දී ප්‍රසාද රූපයකින්ම පටන් ගෙන බැලිය යුතුය. පින්වත් ඔබ එම ජීවිතිඤ්ඤ, ප්‍රසාද රූප කලාපයන්ගෙන් පටන් ගෙන සොයන විට ජීවිතය පැවැත්මේ ස්වභාවය ප්‍රථමයෙන් දැක ගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. බොහෝ යෝගීන්ට චලන වන ස්වරූප වශයෙන් ජීවත් වන ස්වභාවය, සජීවී බව දැක ගත හැකි වන්නේය. මෙලෙස දැකගත් විට කලාපීය කමීජ රූපයන් අනුපාලනය කරණ ස්වභාවය දැකගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. මේ ජීවිතිඤ්ඤ රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති කලාපීය කමීජ රූපයන් පමණක් අනුපාලනය කරණ ස්වභාවය ඇති අතර එමඟින් අනෙකුත් බාහිර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කමීජ රූපයන් අනුපාලනය නොකරණ බව දැක යුතුය.

ප්‍රසාද රූපයන් හි ජීවිතිඤ්ඤ සොයා දැනගත් විට, මනසිකාරය සාර්ථක වූ විට, සමහරක් පැහැදිලි නොවන (ප්‍රසාද නොවන) රූප කලාප වල ජීවිතිඤ්ඤ දිගට සොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙම අපැහැදිලි රූප කලාපයන් වනාහි ශරීරය පුරා පිහිටා ඇති, භාව දසක කලාප, ජීවිත නවක කලාප සහ පපු කුහරය තුළ පිහිටා ඇති හදය දසක කලාපයෝ වන්නාහ. විත්තජ රූප කලාප, උතුජ රූප කලාප, ආහාරජ රූප කලාපයන්ද අපැහැදිලිය. නමුත් එම රූප කලාපයන්හි ජීවිතිඤ්ඤ නොමැත. හදය දසක කලාප, භාව දසක කලාප, ජීවිත නවක කලාපයන්ද පැහැදිලි නැත. (ප්‍රසාද නොවේ.) නමුත් එම රූප කලාපයන්හි ද ජීවිතිඤ්ඤ අඩංගු වන්නේය. එම ජීවිතිඤ්ඤ ඡඩි ඉන්ද්‍රියයන්හි ද ප්‍රසාද (පැහැදිලි) රූප කලාපයන් හා අපැහැදිලි සමහරක් රූපකලාපයන්හි ද මනසිකාරය පවත්වමින් බලන්න.

භාව රූප

පුරුෂ භාව රූප - ස්ත්‍රී භාව රූප, පුරුෂයාය, නැතිනම් ස්ත්‍රිය යැයි හඟවන ලක්ෂණයක් වන්නේය. ඡඩි ඉන්ද්‍රියයන්හි දිග-සරස පිහිටා ඇති රූපයකි. අපැහැදිලි රූප කලාපයන් සමහරක්හි පිහිටා ඇත්තේය. පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ජීවිතිඤ්ඤ වටහා ගෙන මනසිකාරයට හසුකරගත් පසු අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හිද ජීවිතිඤ්ඤ සොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ඉදින් අපැහැදිලි රූප

කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රිය සොයා බලා හමුනොවුන විට භාව රූපයන් සම්බන්ධයෙන් දිගට මනසිකාරය නොපවත්වන්න. ජීවිතින්ද්‍රිය නොමැති කලාපයන්හි භාව රූප නොවීම එයට හේතුවයි. ඉදින් අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රිය බලා හමුවූ විට එම රූප කලාපයන්හි භාව රූපයන් දිගට සොයා බලන්න. නමුත් එම රූප කලාපයන් ජීවිත නවක කලාප නම් ජීවිතින්ද්‍රිය පමණක් තිබෙන නමුත් භාව රූප නොමැත්තේය. ඉදින් එම රූප කලාප භාව දසක කලාප වී නම් ජීවිතින්ද්‍රියද, භාව රූපද තිබිය හැක්කේය. ජීවිතින්ද්‍රිය නැති රූප කලාපයන්හි භාව රූපයන්ද නැත. ජීවිතින්ද්‍රිය ඇති විටදී පමණක් භාව රූප පැවැතිය හැක්කේය. භාව රූපයන් වනාහි ඒකාන්තයෙන් කමිජ රූප වන්නේය. ජීවිතින්ද්‍රිය කලාපීය කමිජ රූපයක් පාසා අනුපාලනය කරමින් පවත්වන්නේය. ආරක්ෂා කරන්නේය. එම නිසා ජීවිතින්ද්‍රිය ඇති රූප කලාපයන්හි පමණක් භාව රූපයන් දිගට සොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ජීවිත නවක කලාප (හදය දසක කලාප) නොවී භාව දසක කලාපම වන්නේ වී නම්, භාව රූප දැකගත හැකිවන්නේය. පිරිමි යෝගීන් තමා වශයෙන් පුරුෂ භාව රූපයන් සම්බන්ධයෙන් බලන්න. ගැහැණු යෝගීන් (යෝගිනීන්) ස්ත්‍රී භාව රූප සම්බන්ධයෙන් බලන්න. පුරුෂයන්ට පුරුෂ භාව රූපද, ස්ත්‍රීන්ට ස්ත්‍රී භාව රූපද යනුවෙන් එක වර්ගයක්ම පමණක් පවතින්නේය. පුරුෂ භාව රූප යනු මේ තැනැත්තා පුරුෂයෙක් යැයි දැන ගැනීමේ ලකුණයි. ස්ත්‍රී භාව රූප යනු මේ තැනැත්තී ස්ත්‍රීයක යැයි දැනගැනීමේ ලකුණයි. හමු වූ විට ඡඩ් ඉන්ද්‍රියයන් එකින් එක මාරු කරමින් බලන්න. මෙම භාව රූපයන් ඡඩ් ඉන්ද්‍රියයන්හි භාව දසක කලාප වශයෙන් පිහිටා ඇත්තේය.

රූප ලෝකයෙහි යෝගීන් බොහෝමයක්හට දැකීමට අපහසු රූපයන් අතර ඕජා, ජීවිතින්ද්‍රිය හා භාව රූපයන්ම වන්නාහ. එම රූප තුන් වර්ගය හා ඉහතින් පෙන්වන ලද්දා වූ, පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, වණ්ණ, ගඤ්ඤ, රස යන රූප ධර්මයන් ඡඩ් ඉන්ද්‍රියයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි දස ආකාරයක්, අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි අට ආකාරයක්, නව ආකාරයක්, දස ආකාරයක් යනාදී වශයෙන් වෙන්, වෙන් කොට බෙදා පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට රූප කමිස්ථාන වගුවල ලියා දක්වා ඇති ආකාරයට රූප ධර්මයන් සම්පූර්ණ වන ලෙසට පරිග්‍රහ කරන්න.

“වක්ඛුද්චාරසමිං හි වක්ඛුකායභාවදසකවසේන තිංස කම්මජරූපානි, උපත්ථම්භකානි පන තේසං උතුචිත්තාහාරසමුච්චානානි චතුච්ඡතිති චතුපණ්ණාස හොන්ති. තථා සෝතසානජීවිභාද්චාරේසු. කායද්චාරේ කායභාවදසකවසේන චේව උතුසමුච්චානාදිවසේන ව

වතුචත්තාළීස. මනෝද්වාරේ හදයචත්ථුකායභාවදසකචසේන වේව උතුසමුට්ඨානාදිචසේන ච වතුපණ්ණාසමේව.” [වී. ම. 468]

මෙම අට්ඨකථා හා ගැළපෙන ලෙස ඉදිරියෙහි සඳහන් වගු ලියා දක්වා ඇත.

වක්ඛුද්වාර රූප 54

	වක්ඛු දසක කලාප	කාය දසක කලාප	භාව දසක කලාප	චිත්තජ අට්ඨමක කලාප	උතුජ අට්ඨමක කලාප	ආහාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පය්චි	පය්චි	පය්චි	පය්චි	පය්චි	පය්චි
2	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ
3	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	වක්ඛු පසාද	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කම්මජ රූප	පැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආහාරජ රූප

1. වක්ඛු දසක කලාප:- රූපාරම්මණයක් පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ වක්ඛුප්‍රසාදය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

2. කාය දසක කලාප:- ඓච්චිකාරම්මණයක් (පය්චි, තේජෝ, වායෝ) අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ කාය ප්‍රසාදය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

3. භාව දසක කලාප:- භාව රූපය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප

4. වින්තජ අට්ඨමක කලාප:- හදය වක්‍රු පිහිට කොට ඇති සිතින් උපදින්නා වූ ඕජාව අටවෙති කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.

5. උතුජ අට්ඨමක කලාප:- රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතුව=උතු භේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ඕජාව අටවෙති කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.

6. ආහාරජ අට්ඨමක කලාප:- ආහාර=ඕජාවෙන් හටගත් ඕජාව අටවෙති කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි: මේ පනස් හතර ආකාර රූප මිටියට සසම්භාර වක්ඛුව යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ පිහිටි වක්ඛු ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද වක්ඛුව යන නම ද යෙදේ.

සෝත ද්වාර රූප 54

	සෝත දසක කලාප	කාය දසක කලාප	භාව දසක කලාප	වින්තජ අට්ඨමක කලාප	උතුජ අට්ඨමක කලාප	ආහාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පයව්	පයව්	පයව්	පයව්	පයව්	පයව්
2	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ
3	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	සෝත පසාද	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කම්මජ රූප	පැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි වින්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආහාරජ රූප

1. සෝත දසක කලාප:- ශබ්දාරම්මණයක් ආපාතගතව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ සෝත ප්‍රසාදය දස වෙති කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි:- මෙම පනස් හතර ආකාර වූ රූප ධර්මයන්ට සසම්භාර සෝත යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ පිහිටි සෝත ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද සෝතය යන නම ද යෙදේ.

කාය දසක කලාප ආදී ඉතිරි පස් ආකාර රූප කලාපයන් හි තේරුම ඉහත වක්ඛුද්වාරයෙහි කියන ලද ක්‍රමයටම දත යුතුයි.

සාන ද්වාර රූප 54

	සාන දසක කලාප	කාය දසක කලාප	භාව දසක කලාප	චිත්තජ අට්ඨමක කලාප	උතුජ අට්ඨමක කලාප	ආහාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි
2	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ
3	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	සාන පසාද	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කම්මජ රූප	පැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආහාරජ රූප

1. සාන දසක කලාප:- ගණ්ඩරම්මණයක් ආපාතගතව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ සාන ප්‍රසාදය දස වෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි:- මෙම පනස් හතර ආකාර වූ රූප ධර්මයන්ට සසම්භාර සාන යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ පිහිටි සාන ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද සාන යන නම ද යෙදේ.

ජීවිතා ද්වාර රූප 54

	ජීවිතා දසක කලාප	කාය දසක කලාප	භාව දසක කලාප	චිත්තජ අට්ඨමක කලාප	උතුජ අට්ඨමක කලාප	ආහාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පයවි	පයවි	පයවි	පයවි	පයවි	පයවි
2	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ
3	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	ජීවිතා පසාද	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කම්මජ රූප	පැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආහාරජ රූප

1. ජීවිතා දසක කලාප:- රසාරම්මණයක් (ආපාතගතව) අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ ජීවිතා ප්‍රසාදය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි:- මේ පනස් හතර ආකාර රූප ධර්මයන්ට සසම්භාර ජීවිතා යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ ඇති ජීවිතා ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද ජීවිතා යන නම ද යෙදේ.

කාය ද්වාර රූප 44

	කාය දසක කලාප	භාව දසක කලාප	චිත්තජ අට්ඨමක කලාප	උතුජ අට්ඨමක කලාප	ආභාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි
2	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ
3	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	චණ්ණ	චණ්ණ	චණ්ණ	චණ්ණ	චණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආභාරජ රූප

සැලකිය යුතුයි:- මේ හතලිස් හතර ආකාර රූප ධර්මයන්ට සසම්භාර කාය යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ ඇති කාය ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද කාය යන නමද යෙදේ. ධාතු කම්ප්ථාන විස්තාර ක්‍රමයෙහිලා දක්වන දෙසාලිස්=42 කොට්ඨාස යනු මෙම කායද්වාරයේ=ශරීරයේ පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන්ම නැවතත් 42 ක් වූ ආකාරයන්ට බෙදා වෙන්කොට භාවනා කිරීමක් වන්නේය. ඒ නිසා ධාතු කම්ප්ථාන විස්තාර ක්‍රමය අනුව ඇතැම් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් ගණන් කොට දැක්වීමේ දී 44 යැයි ගැනේ නම් එය ඉහත දැක්වූ හතලිස් හතර ආකාර රූපයන්ම අදහස් කරන්නේ යැයි සලකා ගත යුතු.

මනෝද්වාර (හදය = හදවත) රූප 54

	හදය දසක කලාප	කාය දසක කලාප	භාව දසක කලාප	චිත්තජ අට්ඨමක කලාප	උතුජ අට්ඨමක කලාප	ආභාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පයවි	පයවි	පයවි	පයවි	පයවි	පයවි
2	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ	ආපෝ
3	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ	තේජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	හදය	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	පැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආභාරජ රූප

1. හදය දසක කලාප:- මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතූන්ට නිශ්‍රය වන්නා වූ හදය ව්‍යුත්පන්න රූපය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි:- මේ පනස් හතර ආකාර රූප ධර්මයන් සසම්භාර හදය යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ ඇති හදය රූපයට හදය ව්‍යුත්පන්න යන නම ද යෙදේ.

මනෝද්වාරය යනු...

මෙහිදී අට්ඨකථාවායථීයන් වහන්සේ වනාහි හදයට මනෝද්වාරය යැයි ව්‍යවහාර කරති. (වි. ම. 468) මෙලෙස වූ අට්ඨකථා ව්‍යවහාරයම යොදමින් ඉදිරියට මනෝද්වාරය සම්බන්ධයෙන් වැඩිදුර විස්තර දක්වන්නෙමු.

“එසු පන මනෝති භවඛගචිත්තං -පෙ- ආවජ්ජනං භවඛගනෝ අමෝවෙන්වා මනෝති සභාවජ්ජනේන භවඛගං දට්ඨබ්බං” [සං. අ. 3/4]

“මනෝද්වාරං නාම සාවජ්ජනං භවඛීගං තස්ස නිස්සයභාවනෝ
 හදයච්ඡුං සන්ධාය නිස්සිතවෝභාලේන ‘මනෝද්වාලේ’ති චුත්තං, යථා
 මනෝද්වාරුප්පත්ති.”
 [මහා වී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 714 යටතේ)]

මේ ඉහත සදහන් අට්ඨකථා ටීකා විස්තරයන්ට අනුව,

1. භවඛීගයට ද මනෝද්වාර යැයි කියනු ලැබේ.
2. මනෝද්වාරාජ්ජන හා සමඟ යෙදෙන භවඛීගයටද මනෝද්වාරය යැයි කියනු ලැබේ.
3. හදය ච්ඡුවට ද යානුපචාර වශයෙන් මනෝද්වාර යැයි කියනු ලැබේ.

යානුපචාර

භවඛීගය හෙවත් ආවජ්ජනය සමඟ වූ භවඛීගය හදය ච්ඡුවම පිහිටකොට, ඇසුරුකොට පහළ වන්නේය. නිශ්‍රය ලබන්නා වූ භවඛීගයේ, නැතිනම් නිශ්‍රය ලබන්නා වූ ආවජ්ජනය හා සමඟ යෙදෙන භවඛීගයේ රූපකයක් ලෙසට නිශ්‍රය දෙන්නා වූ හදය ච්ඡුවට යානුපචාර වශයෙන් මනෝද්වාරය යැයි කියනු ලැබේ. [එම පරිවෘතතයයි]

ජීවිත නවක කලාප

ඉහත සදහන් රූප කමීස්ථාන වගුවල ජීවිත නවක කලාපය ඇතුළත් නොකරණ ලදී. එහෙත් (වී. ම. 442) හි තේජෝ කොට්ඨාසය හා වායෝ කොට්ඨාසයන්හි ජීවිත නවක කලාප දක්වා ඇත්තේය. පින්වත් ඔබට එම ජීවිත නවක කලාපය අඩංගු කොට සමස්තයක් ලෙස ගෙනද භාවනා වශයෙන් වැඩිය හැක්කේය. විශේෂයෙන් තේජෝ කොට්ඨාස වායෝ කොට්ඨාසයන් හි නොවරදවාම එලෙස පරිග්‍රහ කර, භාවනා කළ යුතුම වන්නේය. එම තේජෝ, වායෝ කොට්ඨාසයන් වනාහි ශරීරය පුරාම දිග සරස පිහිටා ඇති කොට්ඨාසයන් වන්නාහ.

ඡඩි ඉඤ්ජියයන්හි රූප කලාප විග්‍රහය = රූප පරිග්‍රහ ක්‍රම

කාය ප්‍රසාද අඩංගු කාය දසක කලාපයන්, ඡඩි ඉඤ්ජියයන්හි සෑම තැන පැතිර පවත්නේය. භාව රූප අඩංගු භාව දසක කලාපයෝ ද ඡඩි ඉඤ්ජියයන්හි සෑම තැන පැතිර පවත්නේය. වක්ඛු ප්‍රසාදය, කාය ප්‍රසාදය

ආදී ප්‍රසාද (පැහැදිලි) රූප අඩංගුව ඇති වක්ඛු දසක කලාප, කාය දසක කලාප ආදී ඒ ඒ රූප කලාපයන් වනාහි භාල් පිටි හා කහ කුඩු සමච මිශ්‍ර කොට ඇති සේ වක්ඛු ආදී ඡඩි ඉඤ්ඤයන්හි එකට මිශ්‍ර වී පවතින්නේය.

වක්ඛු දසක කලාපයන් ඇසෙහි පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. සෝත දසක කලාපයන් කතේ පමණක් පිහිටන්නේය. ඝාන දසක කලාපයන් නාසයේ පමණක් පිහිටන්නේය. ජීවිහා දසක කලාපයන් දිවේ පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. හදය දසක කලාපයන් හෘදයේ පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන් ඇස්, කන්, නාස, දිව, ශරීරය, හෘදය යන සෑම තැනම පැතිර පවත්තේය. එම නිසා, ඇසෙහි වක්ඛු දසක කලාප, කාය දසක කලාප යැයි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්, කතේ සෝත දසක කලාප, කාය දසක කලාප යැයි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්, නාසයේ ඝාන දසක කලාප, කාය දසක කලාප යැයි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්, දිවෙහි ජීවිහා දසක කලාප, කාය දසක කලාප යැයි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්, ශරීරයේ කාය දසක කලාප යැයි පැහැදිලි රූප කලාප එක් වර්ගයක්, හෘදයේ කාය දසක කලාප යැයි පැහැදිලි රූප කලාප එක් වර්ගයක් වශයෙන් විවිධව පවතින්නේය. ඇස්, කන්, නාස, දිව යන තැන්හි පැහැදිලි රූප කලාප=ප්‍රසාද රූප දෙවර්ගයක් ඇති බැවින් එම ප්‍රසාද රූප (පැහැදිලි රූප) ක්‍රොණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් බැලීම කළ යුතුය. යෝගාවචර පුද්ගලයාට මේ අවදියේ දී වනාහි පැහැදිලි රූප කලාප අංශු මාරියෙන් පමණක් දැක ගැනීම, හමු වීම වන්නේය.

වක්ඛු ප්‍රසාද ලක්ෂණ

“රූපාහිසාකාරහභුතප්පසාදලක්ඛණං වක්ඛු” [වි. ම. 332]

රූප අරමුණ අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ සතර මහා ධාතුන් හි පැහැදිලි බව ස්වභාව ලක්ෂණය කොට ඇති රූප ධර්මය වක්ඛු නම් වේ. වෙනත් ලෙසකට, රූපාරම්මණයක් ආපාතගත වී පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ මහා භූත ධාතුන්හි පැහැදිලි වූ ස්වභාවය වක්ඛු ප්‍රසාදය නම් වේ.

[වි. ම. පරිවර්තනයයි]

කාය ප්‍රසාද ලක්ෂණ

“ඵොට්ඨබ්බාහිසාකාරහභුතප්පසාදලක්ඛණෝ කායෝ” [වි. ම. 332]

ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ (පධිච්චි-තේජෝ-වායෝ) වැදීමට සුදුසු වූ සතර මහා භූත ධාතුන්ගේ පැහැදිලි බව ස්වභාව ලක්ෂණය කොට ඇති

ධර්මය කාය ප්‍රසාද නම් වේ. වෙනත් ආකාරයකින් දක්වනොත් ඓතිහාසිකවද මෙය වැදීමට සුදුසු වූ සතර මහා භූත ධාතූන්හි පැහැදිලි බව නම් වූ ස්වභාව ලක්ෂණය කාය ප්‍රසාද නම් වේ. [වි. ම. පරිවේනියයි]

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වක්ඛු ප්‍රසාදය වනාහි රූපාරම්මණ වැදීමට සුදුසු ප්‍රසාදය වන අතර කාය ප්‍රසාදය වනාහි ඓතිහාසිකවද වැදීමට සුදුසු වූ ප්‍රසාදයක් වේ. ඇසෙහි වක්ඛු ප්‍රසාදයේ අඩංගු වක්ඛු දසක කලාප සහ කාය ප්‍රසාදයේ අඩංගු කාය දසක කලාප යන කලාප දෙවර්ගය සම ලෙස මිශ්‍රව පිහිටා ඇත්තේය. කුමන ප්‍රසාදයක් වක්ඛු ප්‍රසාදය වන්නේද? කුමන ප්‍රසාදයක් කාය ප්‍රසාදය වන්නේද? කුමන රූප කලාපයක් වක්ඛු දසක කලාපයක් වන්නේද? කුමන රූප කලාපයක් කාය දසක කලාපයක් වන්නේද? යන්න, අභිමුඛ වී පැමිණෙන අරමුණ හා ගැලපීමෙන්ම වෙන් කොට ගත යුතු වන්නේය. නමුත් මෙම ප්‍රසාදයන් වනාහි කලාපීය සතර මහා ධාතූන්හි පැහැදිලි බව නම් වූ ස්වභාවය වන නිසා මෙලෙස නිග්‍රහ ලබා දෙන කලාපීය මහා ධාතු පෙරඅතුව නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කොට තිබීමද විශේෂයෙන් අවශ්‍ය වන්නේය.

වක්ඛු ප්‍රසාදය

වක්ඛු ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කිරීම සඳහා ප්‍රථමයෙන් ඇසෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න. රූප කලාපයන් දැකගත් විට, පැහැදිලි රූප කලාප අංශුවක් අරමුණු කොට පරිග්‍රහ කරන්න. එම රූප කලාපයේ අඩංගු රූප ස්වභාව දසස අනුව දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. එම දසක තුළ ප්‍රසාදය නම් වූ පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. නැතිනම් බොහෝ පැහැදිලි රූප කාලපයන්හි පිහිටා ඇති ඔපවත් වූ ප්‍රසාද රූප පරිග්‍රහ කරන්න. එම ප්‍රසාදය සමීපයෙහි පිහිටා ඇති රූප කලාපයක අඩංගුව ඇති රූපාරම්මණයක් නැත්නම් රූප කලාපයක අඩංගු වී ඇති රූපාරම්මණයක් අරමුණු වශයෙන් ගන්න. ඉදින් එම රූපාරම්මණය එම ප්‍රසාදයට ආපාතගත වී වැදෙන බවක් ඇත්නම් එම ප්‍රසාදය වක්ඛු ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ප්‍රසාදයේ අඩංගු රූප කලාප වක්ඛු දසක කලාපයක්ම වන්නේය. වක්ඛු ප්‍රසාදය තුළ පිහිටා ඇති රූපධර්ම දස වර්ගය පරමාථ තත්වයට පිරිසිදු දක්නාතෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණය මාභීයෙන් එකින් එක වෙන් වෙන් කොට ගන්න. ඉදින් එම රූපාරම්මණය එම ප්‍රසාදයට නොවදින්නේ නම් එම ප්‍රසාදය වක්ඛු ප්‍රසාදය නොවන්නේය. කාය ප්‍රසාදය විය හැකි වන්නේය. ඇසෙහි වක්ඛු ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය යන දෙකම පිහිටා තිබීම එයට හේතුවයි. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන වග පහත සඳහන් ලෙසට පරික්ෂා කර බලන්න.

කාය ප්‍රසාදය

ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ (පඨවි, තේජෝ, වායෝ ධාතු) ආපාතගතව වැදීමට යෝග්‍ය වූ, වැදීම පිළිගන්නාවූ පැහැදිලි රූපය කාය ප්‍රසාදය වන්නේය. පළමුව ඇසෙහි පමණක් පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් ඤාණයෙන් දැකගත හැකි වන ලෙස සාවධානව භාවනා කරන්න. රූප කලාප දැක ගන්නා විට පැහැදිලි රූප කලාප අංශුවක්, නැති නම් බොහෝමයක් තුළ පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. එම රූප කලාපය ආසන්නයේම ඇති රූප කලාපයක පිහිටා ඇති, නැතිනම් බොහෝ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පඨවි, තේජෝ, වායෝ යන ඵොට්ඨබ්බාරම්මණයක් වෙතට යොමු කොට අරමුණු කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. අවධානයෙන් බලන්න. (තද බව නම් වූ ස්වභාවය අවධානයෙන් බලන්න.) ඉදින් එම ඵොට්ඨබ්බ ධාතූව එම ප්‍රසාද රූපයට ආපාතගත වී වදින්නේද, එම ඵොට්ඨබ්බ ධාතු ආපාතගත වී වැදීම පිළිගන්නා එම ප්‍රසාද රූපය කාය ප්‍රසාදය වන්නේය. මේ කාය ප්‍රසාදය අඩංගු රූප කලාපය කාය දසක කලාපයක් වන්නේය. ඉදින් එම ප්‍රසාද රූපය ඵොට්ඨබ්බාරම්මණයක ආපාතගත වී වැදීම භාර නොගනී නම් එම ප්‍රසාදය වක්ඛු ප්‍රසාදයක් වන්නේය. වක්ඛු ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන්න ඉහත පැහැදිලි කළ වක්ඛු ප්‍රසාදය පරික්‍ෂා කරණ ක්‍රමය අනුව පරික්‍ෂා කර බලන්න.

මෙලෙසින් පින්වත් ඔබට වක්ඛුද්වාරයෙහි=ඇසෙහි වක්ඛු දසක කලාප හා කාය දසක කලාපයන් වෙන් වෙන් වශයෙන් භාවනා කළ හැකි වන්නේය. වක්ඛු දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්මයන්ද, කාය දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්මයන් පරමාථ පිරිසිදු දක්නා තෙක් භාවනා කරන්න. ඉදින් පින්වත් ඔබ ඇසෙහිම අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් භාව රූපාදී භාව දසක කලාපයන්ද පරමාථ පිරිසිදු දක්නා තෙක් දිගට පරිග්‍රහ කළ හැකි නම්, ඇසෙහි වක්ඛු දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන මේවා පරිග්‍රහ කිරීම මෙතෙකින් හමාරය. එම රූප කලාප තුන් ආකායන්, අතීත භවයකදී කරණ ලද අවිද්‍යා, තණ්හා, උපාදානයන්ගෙන් පිරිවරන ලදුව කරණ ලද සංස්කාර ස්කන්ධය හේතුවෙන් පහළ වූ කම්ප රූපයෝ වන්නාහ. වක්ඛු ද්වාරයෙහි කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාපයන් යන මේවා පරික්‍ෂා කළ ක්‍රමයටම සෝත ද්වාර ආදී ඉතිරි පඤ්චද්වාරයන්ද පරිග්‍රහ කරන්න.

සෝත ප්‍රසාදය

“සද්දාහිසාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණං සෝතං” [වි. ම. 332]

සද්දාරම්මණයක් ආපාතගතව වැදීමට යෝග්‍ය වූ සතර මහා ධාතුන්හි පැහැදිලි බව, සතර මහා ධාතුන්හි ඔපවත් බව සෝත ප්‍රසාදයයි. කණ කුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් ඤාණයෙන් දැකගන්නා පරිදි පරිග්‍රහ කරන්න. අවධානයෙන් බලන්න. රූප කලාපයක් දැකගත් පසු එම රූප කලාපයක් කුළ පිහිටා ඇති ඔපවත් බව, නැතිනම් බොහෝ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. අරමුණු කරන්න. හුස්ම ගැනීමේ ශබ්දය වැනි අප්‍රකාශිත ශබ්දයක් වේවා, බාහිර ශබ්දයක් වේවා, මොනයම් හෝ ශබ්දයක් වෙතට සිත යොමා බලන්න. ඉදින් එම ශබ්දය එම ප්‍රසාද රූපයට = පැහැදිලි රූපයට ආපාතගත වී වදින්නේ නම් එම ශබ්දයන් ආපාතගත වී වැදීම පිළිගන්නා එම ප්‍රසාදය සෝත ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ප්‍රසාදරූප ඇතුළත් රූප කලාප වනාහි සෝත දසක කලාපයන් වන්නේය. එම රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්මයන් පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තෙක්ම පරිග්‍රහ කරන්න. එකින් එක ඤාණයෙන් විභාග කර බලන්න. ඉදින් කණේ පිහිටා ඇති එම ඔපවත් බවට ශබ්දයක් ආපාතගතව වදින්නේ නැති නම් එම පැහැදිලි රූපය (ප්‍රසාද රූපය) සෝත ප්‍රසාදය නොවී කාය ප්‍රසාදය විය හැකි වන්නේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන්න පරික්ෂා කිරීමට ඓධානිධාරම්මණයක් උපයෝගී කරගෙන ඉහත විස්තර කළ ක්‍රමයට භාවනා කර බලන්න. කණෙහිද සෝත දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන කලාපයන්ද දිගට පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තරමට පරිග්‍රහ කරන්න. ඒවා කමීජ රූප කලාපයන් වන්නාහ.

ඝාන ප්‍රසාදය

“ගණ්ධාරම්මණයක් ආපාතගතව වැදීමට සුදුසු සතර මහා භූතයන්හි පැහැදිලි බව ඝාන ප්‍රසාදය වන්නේය. [වි. ම. 332]

ගණ්ධාරම්මණයක් ආපාතගතව වැදීමට සුදුසු සතර මහා භූතයන්හි පැහැදිලි බව ඝාන ප්‍රසාදය වන්නේය. නාසයෙහි සංවේදී කොටසෙහි සතර මහා ධාතුන් පෙනෙන ලෙසට භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාපයන් දැකගත් පසු පැහැදිලි රූප කලාපයක් කුළ පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව, නැත්නම් බොහෝ වූ පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. ශරීරයේ කොතැනක හෝ පිහිටා ඇති රූප කලාපයක නැත්නම් බොහෝ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ගණ්ධාරම්මණයක් වෙතට සිත යොමුකොට අරමුණු කරන්න. ඉදින් එම ගණ්ධාරම්මණය එම ප්‍රසාදයටම අපාතගත වේ නම්, එම ප්‍රසාදය ඝාන ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ඝාන ප්‍රසාදය දස වැනිකොට ඇත්තා වූ රූප කලාපයන් ඝාන දසක කලාපයක් වන්නේය. එම ඝාන දසක කලාපයන් බෙදා වෙන් කොට පරමාථී රූප දසය පරිග්‍රහ කරන්න. ඉදින් එම ප්‍රසාද

රූපයට ගන්ධාරම්මණයක් ආපාතගත වී නොවදී නම් එම ප්‍රසාදය කාය ප්‍රසාදය විය හැක්කේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන වග සහතික ලෙස දැන ගැනීමට ඓතිහාසිකාරම්මණයක් අරමුණු කොට ඉහත විස්තර කළ ලෙසට භාවනා කොට බලන්න. සාථික වූ විට නාසයේ සාන දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන කලාපයන් පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. මේවා කමීජ රූපයෝය.

ජීවිතා ප්‍රසාදය

“රසාරම්මණාරහභුතප්පසාදලක්ඛණා ජීවිතා”

[වී. ම. 332]

රසාරම්මණයක් ආපාතගතව වැදීමට යෝග්‍ය වූ සතර මහා භූත ධාතුන්ගේ පැහැදිලි බව, සතර මහා භූත ධාතුන්ගේ හුදු පැහැදිලි බවම ජීවිතා ප්‍රසාදය නම් වේ. දිවෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරන්න. අවධානය ඇතිව භාවනා කරන්න. රූප කලාප අංශු දැකගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති, එසේ නැතිනම් පැහැදිලි රූප කලාප බොහෝමයක් තුළ පිහිටා ඇති ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරන්න. සමීපව ඇති රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති, නැත්නම් රූප කලාප බොහෝමයක් තුළ පිහිටා ඇති රසාරම්මණයක් වෙත සිත යොමු කොට අරමුණු කරන්න. ඉදින් එම රසාරම්මණය එම ප්‍රසාද රූපයටම ආපාතගවී වදින විට රසාරම්මණයන්ගේ වැදීම පිළිගන්නා වූ එම ප්‍රසාද රූපය ජීවිතා ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ජීවිතා ප්‍රසාදය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාපය ජීවිතා දසක කලාපය වන්නේය. එම රූප කලාපය පරමාථී පිරිසිදින තෙක් විභාග කරමින් දස ආකාර පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඉදින් එම රසාරම්මණය එම ප්‍රසාද රූපයෙහි අභිමුඛ වී නොවදී නම් එම ප්‍රසාද රූප කාය ප්‍රසාද විය හැකි වන්නේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන්න නිශ්චිත වීම සඳහා එම ප්‍රසාද රූපය සමීප ස්ථානයක පිහිටා ඇති රූප කලාපයක නැත්නම්, රූප කලාප බොහෝමයක ඓතිහාසිකාරම්මණයක් වෙත යොමු කොට සිතීන් අරමුණු කොට පරික්ෂා කර බලන්න. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන්න එවිට දැනගත හැකි වන්නේය. විශ්වාස වූ විට දිවෙහි ජීවිතා දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන කමීජ රූප කලා තුන් ආකාරයන්හි පිහිටා ඇති පරමාථී රූප ධර්ම දසය පරිග්‍රහ කරන්න.

කාය විභාගය

කායද්වාරයෙහි කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යැයි කමීජ රූප කලාප දෙවර්ගයක් පමණක් ඇත්තේය. මනසිකාරය පවත්වන ක්‍රමය

වනාහි ප්‍රකටය. හැපීම දැනෙන ස්ථානයන්හි කාය දසක කලාපයෝ පමණක් පවතින්නාහ. එලෙසටම භාව දසක කලාපයන්ද ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, හෘදය යන ෂඩ් ස්ථානයන්හි දිග, සරස පිහිටා ඇත්තේය. බොහෝ දෙනා දැනගෙන සිටින භාව රූපයන් හා සම නොවන්නේය. මෙම භාව රූපය තෙමේ මොහු වනාහි පුරුෂයෙකි යැයි ප්‍රකට කරණ නිසා, මෝ තොමෝ වනාහි ස්ත්‍රියාවක් යැයි ප්‍රකට කරණ නිසා, පුරුෂයන් හා ස්ත්‍රීන් බෙදා වෙන්කර ගත හැකි රූප වන්නේය. භාව රූපය වක්ඛු විඤ්ඤායා ධර්මයක් යැයි කිව නොහැකිය. මේ භාව රූපයන් නිසාම පුරුෂයන්ගේ ස්වරූප, සටහන, ඉරියව්, ස්ත්‍රීන්ගේ ස්වරූපය, සටහන, ඉරියව් යනාදිය දැනගැනීමට හැකි වීම පමණක් එයින් ගම්‍ය වේ. එම භාව රූපයන් මනසිකාරයට හසුකර ගැනීමේදී පිරිමි යෝගීන් විසින් වනාහි ජීවිත රූප අඩංගු අපැහැදිලි රූප සමහරක පුරුෂ භාව රූපයන් සඳහා සොයා බලන විට ගොරෝසු වූ පුරුෂ හැසිරීම් ඇති යමක් දැක ගත හැකි වනු ඇත. මෙම සලකුණ නිසා පුරුෂයෙකු වන්නේ යැයි වටහා ගත හැක්කේය. නමුත් මෙම ගොරෝසු හැසිරීම, ඉරියව් ස්වභාවය පටවි ධාතුවෙහි ගොරෝසු-තද බව හා සමාන නොවන බව බොහෝ දෙනෙකුට වටහාගත හැක්කේය. එලෙසටම කාන්තා යෝගීන්ද තමාගේ ආධ්‍යාත්මික සන්තානයෙහි ජීවිත රූපවල අඩංගු අපැහැදිලි ඇතැම් රූපයන්හි ඉඤ්ඤා භාව රූපයන් සඳහා සොයා බලන විට මෘදු කම්ණ්‍ය වූ ස්වභාවයක් දැකගත හැක්කේය. එම සලකුණ නිසා කාන්තාවක් වන්නේ යැයි වටහාගත හැක්කේය. නමුත් එම මෘදු කම්ණ්‍ය ස්වභාවය පටවි ධාතුවෙහි මෘදු සිනිඳු බව හා සමාන නොවන බව වටහා ගත හැක්කේය. භාව රූපයන් සඳහා ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන් අනුවම භාවනා කරන්න.

මනෝද්වාර-හදය වඤ්ඤා

“මනෝධාතුවනෝවිඤ්ඤාණධාතූනං නිස්සයලක්ඛණං හදයවඤ්ඤා”
[වි. ම. 334]

පඤ්ච විඤ්ඤාණය හැර මනෝධාතූ හා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතූ නම් වූ සිත් වලට ආධාරක ස්ථානය වන රූපය හදය වඤ්ඤා රූපයයි. මෙය මනෝ ධාතූ, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතූන්ට නිශ්‍රය වන්නා වූ රූපය වේ.

භාවනා ක්‍රමය

පපු කුහරය තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශු දැකගත් විට භවභීග මනෝප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරන්න. සමථ කොට්ඨාශයේ දී දැක්වූ ලෙස භවභීග මනෝප්‍රසාදය

පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ යෝගාවචරයෙකුට මෙහිදී භවභීග මනෝප්‍රසාදය නැවත වරක් පරිග්‍රහ කිරීම දුෂ්කර නොවේ. මෙම භවභීග මනෝප්‍රසාදයටම භාවනා සිත යොමු කොට තමාගේ ඇඟිල්ලක් සොලවා බලන්න. සොලවන්නු කැමති, නවනු කැමති සිත=සොලවන සිත, නවන සිත දැකගන්නා ලෙස ඉදිරියට මනසිකාරය පවත්වන්න. සිත පරිග්‍රහ කළ විට එම සිතෙහි නි:ශ්‍රය ස්ථානය වන්නා වූ හදය ව්‍යුත්පන්න රූපය දිගට පරිග්‍රහ කර බලන්න. සාථික විය හැක්කේය. ඉදින් සාථික වී නම් භවභීග මනෝප්‍රසාදය සමඟ සොලවන, නවනු කැමති සිත අඩංගු මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යන සියල්ල මෙම හදය ව්‍යුත්පන්න රූපයෙන්ම නි:ශ්‍රය ලබා පහළ වන ආකාරය වැටහී යන ලෙසට දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙම හදය ව්‍යුත්පන්න රූපය ඉහත සඳහන් මනෝධාතු මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතූන්ට යටින් පිහිටා ඇති රූප කලාප අංශුන් තුළ අඩංගුවන රූප වර්ගයක් වන්නේය. මෙහිලා 'නි:ශ්‍රය වන්නේය' යනු, හදය ව්‍යුත්පන්න මනෝ ධාතු මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යනාදීන් සමඟ එකට සම්බන්ධව පහළවන ස්වභාවය ඇත්තේය යන අදහස වේ. හදය ව්‍යුත්පන්න නැති තැන මෙම විඤ්ඤාණයන් පහළ විය නොහැකි බවම සම්බන්ධතාවයයි. එම හදය ව්‍යුත්පන්න අඩංගු වන රූප කලාපයන් හදය දසක කලාප වන්නේය. මෙම හදය දසක කලාප විච්ඡේදනය කොට දස ආකාර පරමාථි ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිදී සොලවනු, නවනු කැමති සිත් ආදී සිත් මූලින්ම පරිග්‍රහ කිරීම සිතෙහි ස්ථානය වන හදය වන්දු රූපය නියම ලෙසට වටහා ගැනීම සඳහාය. සමහර යෝගීන්ට වනාහි භවභීග මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරමින් එම භවභීග මනෝ ප්‍රසාදය පිහිට කරගන්නා හදය ව්‍යුත්පන්න රූපයද පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වෙති. හදය දසක කලාපයන් පරමාථියන් පිරිසිදුන තෙක් රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ පසු පසු කුහරය තුළ ඇති කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන් විශ්ලේෂණය කළ විට ඒවායේ පරමාථි රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පසු කුහරයේද හදය දසක, කාය දසක, භාව දසක යනුවෙන් කමීඡ රූප කලාප තුන් ආකාරයක් ඇත්තේය.

භවභීග මනෝ ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය

පසු කුහරය තුළ පැහැදිලි රූප (ප්‍රසාද රූප) දෙවර්ගයක් ඇත්තේය.

පහස්සරමිදං හික්ඛවේ චිත්තං [අං. නි. 1/18]

යන දේශනාවට අනුව හදය ව්‍යුත්පන්න පිහිට කොට එය තම නිවහන කරගන්නා වූ භවභීග සිතද ප්‍රභාශ්වරවම පිහිටන්නේය. ප්‍රභාශ්වරවම දිදුළුමින් පවතියි. (ඵලූපචාර කථාවකි) සභාවෝවායං චිත්තස්ස පණ්ඩරතා

(ධ. මූල වී. ඡව්‍ය සංගායනා අංක 436 යටතේ) හදය ව්‍යුත්පන්නව පිහිටා කොට ඇත්තා වූ සිත් සියල්ලමද පැහැදිලි පිරිසුදු වණියම වන්නේය. (අකුසල චෛතසිකයන් නිසාම, නැත්නම් එම අකුසල චෛතසික හේතුවෙන්ම අපිරිසිදු වන්නේ යැයි කියනු ලැබේ.)

මේ දේශනාවට අනුව පසු කුහරෙහි පිහිටා ඇති ප්‍රභාශ්වර දිදුළන ආලෝකය පහල කළ හැකි භවඛිග මනෝද්වාරය ද ඇත්තේය. පැහැදිලි නාම ධාතුවයි ඒ. හැපීම දැනගත හැකි කාය විඤ්ඤාණ සිත පිහිටන්නා වූ කාය ප්‍රසාදය ද ඇත්තේය. එනම් රූප ප්‍රසාදයයි. කාය ප්‍රසාදයේ රූප කලාප අංශු වශයෙන් පිහිටන්නේය. පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි අඩංගු වන්නේය. භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය අපැහැදිලි හදය ව්‍යුත්පන්නව පිහිටා සිටින පැහැදිලි ධාතුව වර්ගයක් වන්නේය. රූප කලාප අංශු නොවන්නේය. භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය=මනෝද්වාරය වනාහි පැහැදිලි එකකි. මෙම මනෝද්වාරයට නිශ්‍රය වන හදය ව්‍යුත්පන්නව අපැහැදිලි රූපයකි. කාය ප්‍රසාදය අඩංගු වන්නා වූ කාය දසක කලාපයන් හාදයේ දිග, සරස පුරා පිහිටා ඇත්තේය. භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය අංශු වශයෙන් හාත්පස සෑම තැනම පිහිටා ඇත්තේය.

සැලකිය යුතු

මෙලෙස ඡඩ් ද්වාරයන්හි පිහිටා ඇති කම්ප රූපයන් මත මනසිකාරය පවත්වන්නේ ප්‍රසාදයන්හි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් පරිග්‍රහ කිරීම, කණ, නාසය, දිව, කය, හාදය යන ස්ථානවල පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් පරිග්‍රහ කිරීම ලියා දක්වන ලදී. එලෙස ලියා පැහැදිලි කරණ ලද්දේ, ඤාණය තියුණු නැති පුද්ගලයන් සඳහා බව සිත්හි තබා ගනු මැනවි.

ඤාණය තියුණු පින්වතුන් වනාහි ශරීරය සමස්තයක් ලෙස ගෙන සතර මහා ධාතූන් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන විට මුළු ශරීරය එක ගණයක් ලෙස නොදැක රූප කලාපය අංශු වශයෙන්ම දැක ගන්නේය. තව දුරටත් ඡඩ් ඉන්ද්‍රියයන්හිදී පැහැදිලි, නොපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතූන් පරමාථී පිරිසිදින තෙක් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහිම එම පින්වතුන්, ඇස අරමුණු කළ ද ඇස් ගෝලය නොදැක රූප කලාප අංශු පමණක්ම දකිමින් සිටින්නේය. එලෙස රූප කලාප අංශු පමණක් දකින්නා වූ පින්වතුන්, ඇස් ගෝලය තව දුරටත් සොයමින් එහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් නැවත පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍ය නැත. ඇස් ගෝලය තුළ රූප කලාපයන් පහසුවෙන් දැක ගන්නා පින්වතා එම රූප කලාපයන්හි අඩංගු වක්ඛු දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තෙක් බෙදමින් පරිග්‍රහ කළ යුතුය.

කණ, නාසය, දිව, හෘදය යන ආදීන්ගේද මෙලෙසටම අවබෝධ කරගන්න. ඉතිරි විත්තජ, උතුජ, ආහාරජ අවිධිමක කලාපයන් දිගට පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරණ විටද එලෙසටම අවබෝධ කරගන්න.

අධි ස්ථානයන්හිද, පිහිටා ඇති කම්මජ රූපයන් භවයක් පහළ විම සඳහා ආරම්භය ලබාදෙන රූප ධර්මයෝය. සමහර කම්ප රූපයන් පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය සමඟම උපදින්නේය. අතීතයේ රැස්කරණ ලද කම් හේතු වල ශක්තිය නොනිමී තාක් කල් භව සංසාරයේ උපදින, මැරෙණ වාර වශයෙන්, ඉදිරිය හා පසු පස සම්බන්ධ කරමින් මේවා නැවත නැවතත් පහළ වන්නාහ. මෙම කම්ප රූපයන් අධි ඉඤ්ඤයන් හි සාරීකව පරිග්‍රහ කරගත් පින්වත් ඔබ භාවනා කළ යුතු ඉතිරි විත්තජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූපයන් වරී වශයෙන් කොපමණ තිබේදැයි කල් ඇතිව දත යුතු වන්නේය. එම නිසා රූප විසි අට (28) වරී මෙතැන් පටන් ලියා දක්වනු ලැබේ.

රූප 28 (අටවිසි රූපයෝ)

රූප ධර්මයෝ භූත රූප, උපාදා රූප යැයි ප්‍රධාන වශයෙන් දෙයාකාරය. අනෙකුත් රූපයන්ට වඩා ස්වභාව ලක්ෂණ වශයෙන්ද, ද්‍රව්‍යාත්මක වශයෙන් ද කැපී පෙනෙන්නා වූ, ප්‍රකට වූ සතර මහා ධාතුන්ට භූත රූප, මහා භූත යැයි කියනු ලැබේ. සතර මහා භූතයන් නිශ්ශ්‍රය කොට සිටින අනෙකුත් විසි හතර ආකාර රූපයෝ උපාදා රූප යැයි කියනු ලැබෙති. ඒවා මහාභූත=සතර මහා ධාතුන්, සුදුවීමට, කහ පාට වීමට, රතු පාට වීමට යනාදී වශයෙන් වණී ගැන්වීම කරන, වෙස් ගැන්වීම කරණ රූපයෝ වන්නාහ.

තවදුරටත් මෙම සතර මහා භූතයන්ට ධාතු යැයිද කියනු ලැබේ. ස්වකීය ස්වභාවය වන්නා වූ දරන්නා වූ, ස්වකීය ස්වභාවය අනුව ප්‍රකට වන ධර්මයට ධාතු යැයි කියනු ලැබේ. පඨවි ධාතුව තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිඳු, සැහැල්ලු යනාදී තම ස්වභාවයන් දරයි. ආපෝ ධාතුව වැගිරෙන, පිඬුකරණ යන ස්වකීය ස්වභාවය දරයි. තේජෝ ධාතුව උණුසුම, සිසිල යන ස්වකීය ස්වභාවය දරයි. වායෝ ධාතුව සැලෙන දරන යන ස්වකීය ස්වභාවය දරයි. එම නිසා මේ හතරට ධාතු යැයි කියනු ලැබේ.

1. මහාභූත=මහා ධාතු (4)

- පඨවි ධාතු
- ආපෝ ධාතු
- තේජෝ ධාතු
- වායෝ ධාතු

2. ප්‍රසාද රූප=පැහැදිලි රූප (5)

- චක්‍ර ප්‍රසාද - ඇසෙහි පැහැදිලි බව, ඔපය
- සෝන ප්‍රසාද - කණේ පැහැදිලි බව, ඔපය
- සාන ප්‍රසාද - නාසයේ පැහැදිලි බව, ඔපය
- ජීවිහා ප්‍රසාද - දිවේ පැහැදිලි බව, ඔපය
- කාය ප්‍රසාද - කයෙහි පැහැදිලි බව, ඔපය

3. ගෝචර රූප=ආරම්භණ රූප (5)

- රූපාරම්භණය - වණී රූපය
- සද්දාරම්භණය - ශබ්දය
- ගන්ධාරම්භණය - සුගඳ, දුගඳ
- රසාරම්භණය - රසය
- ඓවාට්ඨබ්බාරම්භණය - ස්පර්ශය=හැපීම

[සැලකිය යුතුයි - පඨවි, තේජෝ, වායෝ යන මේ ධාතුන් තුනට පමණක් හැපීම ගෙනදිය හැකි බැවින් ඓවාට්ඨබ්බ ධාතුව යැයි කියන නිසා එය ධාතු තුනක් ලෙස ගත් විට ගෝචරාරම්භණ=ආරම්භණ රූප හතක් වන්නේය. ගණන් ගන්නා ලද්ද නැවත ගණන් ගැනීම වැලැක්වීම සඳහා වූ අග්ගනිතග්ගණ ක්‍රමයට අනුව දක්වතොත් රූප විසි අට ආකාරයක් වේ. එම ක්‍රමයට ගණන් ගන්නා විට මෙම ධාතුන් තුන (ඓවාට්ඨබ්බාරම්භණය) සතර මහා ධාතුන් හි ඇතුළත් කළ කල්හි ආරම්භණ රූප වර්ග සියල්ල හතරකි.]

4. භාව රූප (2)

- ඉතී භාව රූපය = ස්ත්‍රී භාවය ඇති කරවන රූප
- පුරිස භාව රූපය = පුරුෂ භාවය ඇති කරවන රූප

5. හදය රූප (1)

හදය වස්තු රූපය = මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු, යන සිතට නිශ්‍රය දෙන රූපය (හෘදය වස්තුව තුළ ඇති රුධිරයේ පිහිටා ඇත.)

6. ජීවිත රූප (1)

ජීවිතින්ද්‍රිය = ජීවිතය පවත්වන රූපය = ජීවිතය අනුපාලනය කරණ ස්වභාවය (මේ රූපය වනාහි කමී හේතුව අනුව වන්නාවූ කම්මජ

රූපයන්ට ඇතුළත් වන අතර කලාපීය කම්මළ රූපයන් අනුපාලනය කරණ කම්මළ රූපයන්හි ජීවිතය වන්නේය.)

7. ආහාරජ රූප (1)

කබලිකාරාහාර = හපන ගිලින ආහාරයෙහි අඩංගුව ඇති පෝෂ්‍ය සාරයය, ඕජාවය.

[සැලකිය යුතුයි :- සම්මත ක්‍රමය අනුව මෙසේ කියන්නේ නමුදු කම්මළ, විත්තජ, උතුජ, ආහාරජ රූප කලාපයක් පාසා ඕජා අඩංගු වන්නේමය. කම්මළ ඕජා, විත්තජ ඕජා, උතුජ ඕජා, ආහාරජ ඕජා යැයි එක එකක් නම් කර ඇත. හපන ගිලින ආහාර ශරීර කුඩුව තුළ පැතිර විහිදී යෑමට කලින් උතුජ රූප කලාප මිටි වශයෙන්ම පවතී. මෙම රූප කලාපයන්හි ඇතුළත්ව ඇති ඕජාව ප්‍රධාන නය, නිදස්සන නය යන ක්‍රමයන්ට අනුව කබලිකාර ආහාර යැයි කියා ඇත්තේය. විස්තර වශයෙන් ආහාරජ රූප භාවනා කරණ ක්‍රමය තුළ බලන්න.]

මේ දහ අට ආකාර රූපයන් තමාට ස්වකීය වන ස්වභාව ලක්ෂණ වෙන් වෙන්ව පවත්වන බැවින් ස්වභාව රූප යැයි ද; අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ලක්ෂණ යන පොදු සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ ද ප්‍රකටව ඇති බැවින් සලක්ඛණ රූප යැයි ද; කම්ම, විත්ත, උතු, ආහාර යන අදාළ හේතූන්ගෙන් විය යුතු බැවින් නිෂ්පන්න රූප යැයි ද; නියම ලෙසට වෙනස්වන නිෂ්පන්න රූප වන බැවින් රූප රූප යැයි ද; අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත යන ත්‍රිලක්ෂණයන්ට භාජන වන හෙයින්, විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ හැකි හෙයින් සම්මසන රූප යයි ද කියනු ලැබේ. ඉතිරි රූප දස වර්ගයන් වනාහි මෙලෙස නොවී අස්වභාව රූප, අසලක්ඛණ රූප, අනිෂ්පන්න රූප, අරූප රූප, අසම්මසන රූප වන්නාහ.

8. පරිච්ඡේද රූප (1)

ආකාස ධාතුව = රූප කලාපයන් අතර පරතර=පරිච්ඡේද රූප යයි. (රූප කලාපයන් එකින් එක නොපැටලැවී යනු පිණිස, වෙන් කොට දැක්විය හැකි රූප කලාපයන් අතර පරතරය අතර අවකාශ ධාතුව - රූප කලාප වෙන් වෙන් කිරීමට හේතු වන බැවින් පරිච්ඡේද රූප යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආකාස ධාතුව නියම පරමාර්ය නොවේ. රූප කලාප දෙකක් හෝ බොහෝමයක් ඇති විට ඉබේ පහළ වන ප්‍රඥප්තියක් පමණක් වන්නේය.)

9. විඤ්ඤත්ති රූප (2)

- 1. කාය විඤ්ඤත්ති = කයින් අදහස් ප්‍රකාශ වනසේ කරණ හැසිරීම.
- 2. වචි විඤ්ඤත්ති = මුඛයෙන් අදහස් ප්‍රකාශ කරණ වාචසික හැසිරීම් (භාෂා ශබ්ද ශ්‍රාස්ත්‍ර වශයෙන්) දැක ගත හැකි වාචසික හැසිරීම.

10. විකාර රූප (3)

- 1. රූපස්ස ලහුකා = (චිත්තජ, උතුජ, ආහාරජ) රූපයන්හි සැහැල්ලු බව
- 2. රූපස්ස මුදුකා = (චිත්තජ, උතුජ, ආහාරජ) රූපයන්හි මෘදු බව

3. රූපස්ස කම්මඤ්ඤකා = (චිත්තජ, උතුජ, ආහාරජ) රූපයන්හි කම්මණ්‍ය භාවය (විඤ්ඤත්ති රූප දෙවර්ගයට හා මේ රූප තුන් වර්ගයට විකාර රූප යයිද කියනු ලැබේ. විවිධ ආකාර වූ හැසිරීම් සහිත රූප යන අදහසයි.)

11. ලක්කණ රූප (4)

1. උපවය

(අ) භවයක ආරම්භයේදී නිෂ්පන්න රූපයන්හි හටගැනීම් ස්වභාවය.

(ආ) ඉන්ද්‍රිය පරිපාකය දක්වාත්, එක් භවයකදී පහළවිය හැකි තාක් රූප සම්පූර්ණ වීම වශයෙන් නිෂ්පන්න රූපයන්හි දියුණුවන ස්වරූපය.

2. සන්තති

එක් භවයකදී ඉන්ද්‍රිය පරිපාකයෙන් පසු නිෂ්පන්න රූපයන්හි පෙර හා පසු වශයෙන් සන්තති නොබිඳ නැවත නැවතත් පහළ වන ස්වරූපය.

[සැලකිය යුතුයි :- නිෂ්පන්න රූපයන්හි පහළවීම විනෙයා සත්ත්වයන්ගේ අප්ඤ්ඤාසය අනුව මෙසේ දෙයාකාරයක් වශයෙන් දේශනා කොට ඇති බව දැන යුතු. මේ උපවය, සත්තකිය යන රූප දෙයාකාරය වනාහි නිෂ්පන්න රූපයන්හිම පහළවීමේ ඉපදීමේ ස්වභාවම වන්නේය.]

3. ජරතා

නිෂ්පන්න රූපයන්හි මේරීම, වයසට යෑම හා දිරා යෑමයි. (නිෂ්පන්න රූපයන්හි ධීති කාලය යැයි කියනු ලැබේ.)

4. අනිච්චතා

නිෂ්පන්න රූපයන්හි විනාශ වීමයි. (නිෂ්පන්න රූපයන්හි භංගය යැයි කියනු ලැබේ.)

ආකාස ධාතුව, විකාර රූපයන් පස් ආකාරය, ලක්ඛණ රූප හතර වර්ගය යන දස ආකාරයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට නුසුදුසු බැවින් අසම්මසනුපග රූප=අසම්මසන රූපයෝ නම් වන්නාහ. කම්ම, චිත්ත, උතු, ආහාර යන හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වන නිෂ්පන්න රූපයෝ නොවන බැවින් අනිෂ්පන්න රූපයෝ නම් වෙති. නියම රූපයෝ නොවන්නාහ. ඒවා තුළ ආකාස ධාතුව යන්න අන්තරා පරිච්ඡේදය පමණක්ම වන්නේය.

“අන්තරපරිච්ඡේදෝ”ති තං තං කලාපානං අසඬ්ඤ්ඤාකාරණතාය අන්තරතුතෝ පරිච්ඡේදෝ [මහා වී. 2 (ඡව්ධ සංගායනා අංක 667 යටතේ)]

අන්තර පරිච්ඡේද යන්න ඒ ඒ රූප කලාපයන්හි රූප කලාප එකක් තව රූප කලාපයක් හා මිශ්‍ර නොවීමට හේතු වන නිසා රූප කලාපයන් අතර පරතරයක් සැලසීමෙන් කලාප මායිම් වෙන් කිරීමයි.

[මහා වී. පරිවඤ්ඤා]

විඤ්ඤාත්ති රූපයෝ වනාහි හුදු කායික ක්‍රියා, වාචසික ක්‍රියා ස්වභාවයෝම වන්නාහ. නිෂ්පන්න රූපයන් හි කායික වාචසික ක්‍රියා ස්වභාවයන් වන්නාහ. ලක්ඛණ රූපයෝද නිෂ්පන්න රූපයන් හි පහළ වීම, පැවතීම, නැතිවීම යන ස්වභාවයන්ම වන්නාහ. විකාර රූප යන්නද චිත්තජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූපයන්හි විවිධාකාර හැසිරීම් ස්වභාවයෝය. මේ නිසා නියම (නිෂ්පන්න) රූපයෝ නොවන්නෝය. එම නිසා විපස්සනාවට නොනැගිය හැක්කාහ. එහෙත් පරමාථ පිරිසිදින තාක් පරිග්‍රහ කරණ නාම - රූප පරිච්ඡේද ඤාණ අවස්ථාවෙහි දිට්ඨි විසුද්ධි

කොටසෙහි දී මේ දස ආකාර රූපයන් එකට පරිග්‍රහ කිරීමට විසුද්ධි මග්ග (443) හි ද ලක්ඛණාභාරතෙත්ති ක්‍රමයට මහා රාහුලෝවාද සූත්‍රය ආදී ඒ ඒ සූත්‍රයන්හි ද විස්තර කොට ඇත. දේශනා කොට ඇති සේක.

ආකාස ධාතුව නොදකින්නේ නම්, රූප කලාපයන් දැකිය නොහැක්කේය. කලාප නොදැක්කේ නම් රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති නියම පරමාථ රූප පරිග්‍රහ කළ නොහැකිය. පරමාථ ඤාණය දියුණුකර නොගෙන අනාත්ම ලක්‍ෂණ අවබෝධයට ළංවිය නොහැකිය. අනත්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ලඟා නොවුනේ නම් නියම විපස්සනා ඤාණයන් පහළ විය නොහැක්කේය. එම නිසා රූප නාමයන් පරිග්‍රහ කරණ දිව්ධි විසුද්ධි වාරයෙහි දී ආකාස ධාතුව මනසිකාරයට හසුකර ගැනීමට අනුශාසනා කරණ ලදී. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නියම පරමාථ රූපයන් පරිග්‍රහ කරණ විට එම නියම රූපයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම ද නොවරදින ලෙසට දකිමින් සිටින්නේය. එම නිසා මෙම ලක්ඛණ රූපයෝද පරිග්‍රහ කළ යුතුය. ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම වනාහි සඛ්ඛත ධර්මයෝය. සඛ්ඛත ලක්‍ෂණයෝ ය. මෙම සඛ්ඛත ලක්‍ෂණයන් දුටුවීමට “මේ වනාහි සඛ්ඛත ධර්මයකි. මේ වනාහි සඛ්ඛත ධර්මයකි” යැයි පෙර සඛ්ඛත හා පසු සඛ්ඛත වෙන් වෙන් කොට ගත හැකි වන්නේය. සන්තති සනය බිඳලිය හැක්කේය. සනය බිඳලූ කල්හි උතුම් පරමාථ ඤාණයට ළංවන්නේය. පරමාථ තෙක් ඤාණයෙන් ළංවූ විට අනත්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ළංවුනා වන්නේය. අනත්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ළංවූ විට ද ත්‍රිලක්‍ෂණයන් ප්‍රකට වන විට ද නියම විපස්සනා ඤාණ පහළවිය හැක්කේය. තවදුරටත් ඉරියාපථ වශයෙන් අදාළ මනසිකාර ක්‍රමය, සම්පජ්ඤ්ඤ වශයෙන් අදාළ මනසිකාර ක්‍රමය චිත්තජ, උතුජ, ආහාරජ රූප අනුව මනසිකාර ක්‍රමය පැවැත්වීමේදී විකාර රූපයන් පිළිබඳව වනාහි නොවරදින ලෙස දැක ගනු ඇත. ඒවාද නියම රූපයන්හි විවිධාකාර හැසිරීම් රූප වන නිසා මේ අවස්ථාවෙහිදීම එකතුව පරිග්‍රහ කිරීමට පාලි අට්ඨකථාවන්හි අනුශාසනා කොට ඇත්තේය. නමුත් මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ ආධාරයෙන් පහළ වූ අනිෂ්පන්න (ස්වභාවය සිද්ධ නොවූ) රූපයක් වන නිසා සම්මසන ඤාණ, උදයබ්බය ඤාණ ආදී විපස්සනා කොටසට ළංවූ අවස්ථාවන්හි මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා නොකළ යුතු යැයි අනුශාසනා කොට ඇත්තේය.

චිත්තජ රූප භාවනා කරණ ක්‍රමය

හදය ව්‍යුථ රූපය පරිග්‍රහ කළ හැකි පින්වත් ඔබට මෙම චිත්තජ රූප භාවනා කොටස පහසු වනු ඇත්තේය. හදය ව්‍යුථව තුළ පිහිටා ඇති

හදය වත්ථුව ආධාර කොට පහළවන සිත් තුළින් පටිසන්ධි සිත බැහැර කළ විට භවය පුරාම පහළ වන්නා වූ මනෝධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යන නම ඇති සියලුම සිත් වලට විත්තජ ඕජා අට්ඨමක රූපයන් පහළ කළ හැකි වන්නේමය. මෙම සිත් එක එකක් මඟින් ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප බොහොමයක් මුලු ශරීරයේ දිග සරස පහළ කළ හැක්කේය. භාවනා කරණ ක්‍රමය වනාහි මනෝ ප්‍රසාදයට සිත යොමුකොට හදය වස්තුව ආධාර කොට ඇත්තා වූ සිත මඟින් රූප කලාපයන් අබණ්ඩව පහළවන ආකාරය දැනගනු සඳහා භාවනා කරන්න. අප්‍රකට වන්නේ නම් මනෝ ප්‍රසාදයට සිත යොමුකොට අතේ ඇඟිල්ලක් නැවීම, දිග ඇරීම කොට බලන්න. නැවීමේ සිත, දිග හැරීමේ සිත හේතු කොට ගෙන රූප කලාප බොහොමයක් පහළවන ආකාරයත්, ෂඩ් ඉඤ්ජියයන්හි පැතිර පහළවන ආකාරයත් දැකගත හැකි වන සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. තවමත් ප්‍රකට නැති නම් ඇස් බෝල ටිකක් සොලවා බලන්න. ඇස් බෝලය පිහිටා ඇති ප්‍රදේශයේ විත්තජ රූප බොහොමයක් පහළවන ආකාරය දැකගත හැකිවනු ඇත. ඉතිරි පඤ්ච ඉඤ්ජියයන් ද එම ක්‍රමයටම පරික්‍ෂා කර බලන්න. මෙම රූප කලාප වනාහි අපැහැදිලිය. විච්ඡේදනය කොට බලන කල රූප කලාප එක එකක රූප ධර්ම ස්වභාව අටක් ඇත්තේය. (වගු බලන්න) මෙම පරමාථී රූපයන් ෂඩ් ඉඤ්ජියයන්හි එකක් පාසා පිළිවෙලින් පරික්‍ෂා කරන්න.

උතුජ රූප භාවනා කරණ ක්‍රමය

තත්ථ “උතු” නාම චතුසමුට්ඨානා තේජෝ ධාතු, උණ්භඋතු සිතඋතුති ඒවං පනේස දුට්ඨො භෝති. [වි. ම. 463]

වක්ඛු දසක කලාප ආදී ෂඩ් ඉඤ්ජියයන්හි පිහිටා ඇති කම්මජ කලාප, විත්තජ කලාප, උතුජ කලාප, ආහාරජ කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතුවට උතු යැයි කියනු ලැබේ. මෙම උතු නම් වන තේජෝ ධාතුවට ඕජාව සමග අට වර්ගයක් වන උතුජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවිය හැක්කේය. (උතුගේ පුත්‍රයා වැනිය) එම උතුජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාපයන් තුළ ද තේජෝ ධාතු හෙවත් උතු අඩංගු වන්නේය. එම තේජෝධාතු=උතු වනාහි උතුජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප නැවතද අලුතින් අලුතින් පහළ කරන්නේය. (උතුගේ මුණුපුරාය) මෙලෙසට කම්ම, විත්ත, උතු, ආහාර යන අදාළ හේතු ධර්මය මත පදනම් වී රූප කලාපයන් සුළු වශයෙන් හෝ විශාල වශයෙන් තව තවත් පහළ කළ හැක්කේය.

කම්මජතේජෝ ධාතු = උතු

ඉදින් මෙම තෙජෝ ධාතූන් වක්ඛු දසක කලාප වැනි කම්මජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝධාතු=උතු වන්නේ නම් එම කම්මජ තේජෝධාතු=උතු ඉහත දැක්වූ ලෙස සතර පස් වතාවක් උතුජ රූප කලාපයන් දිගට පහළ කරවයි.

කම්මජතේජෝ ධාතු ධානජපන්නා උතුසමුට්ඨානං ඕජට්ඨමකං සමුට්ඨාපේති. තත්වාපි උතු අඤ්ඤං ඕජට්ඨමකන්ති ඒවං වතස්සෝ වා පඤ්ච වා පචන්තියෝ සට්ඨෙති. [වි. ම. 461]

මෙසේ සිදුවීමේදී මෙම තේජෝධාතු=උතු රූපයන් යිති කාලයට පත් වූ විටම පමණක් උතුජ ඕජා අට්ඨමක අලුත් රූප කලාප පහළ කළ හැක්කේය. රූපයන්හි ධම්තාවට අනුව යිති කාලයට පත් වූ විටම බලවත් වන බැවිනි. මෙහිදී සතර පස් වතාවක් රූප කලාපයන් පහළ වීම, දිගට සිදුවීම යනු එම රූප සන්නතියේ ජනන ශක්තිය යැයි මෙහිලා අදහස් කෙරේ.

වතස්සෝ වා පඤ්ච වා පචන්තියෝ සට්ඨෙතිති සද්දසසන්නතීවසේන වතස්සෝ වා පඤ්ච වා රූපකලාපජපචන්තියෝ සන්නානේති. බාහිරපච්චයවිසේසේන පන විසද්දසා බහුපි පචන්තියෝ සට්ඨෙතිති වදන්ති. [මහා වි. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 701 යටතේ)]

1. කම්මජ තේජෝ ධාතු= කම්මයේ ප්‍රබල ආධාරය ඇති උතු
2. විත්තජ තේජෝ ධාතු= ධ්‍යාන සිත, විපස්සනා සිත, මග්ගසිත, එලසිත යනාදී වූ උසස් සිතක බලවත් ආධාර ලබන උතු
3. උතුජ තේජෝ ධාතු= සජ්ජාය වන්නා වූ හොඳ සෘතුවෙන් ආධාර ලබන උතු
4. ආහාරජ තේජෝ ධාතු= සාරය, ඕජාව වැනි උතුම් පෝෂ්‍ය ආහාර ඕජාවෙන් ආධාර ලබන උතු

යනාදී ලෙසට හොඳින් ආධාරය ලබාගත හැකි විට,

“ඒවං දීසම්පි අද්ධානං අනුපාදිණ්ණපක්ඛේ ධ්‍යාපි උතු සමුට්ඨානං පචන්තතියේව” [වි. ම. 463]

සෘතුව වනාහි අවිඤ්ඤාණක අනුපාදින්නක පක්‍ෂයේ පිහිටා සිටියද, උතු සමුට්ඨාන වන්නා වූ සමනොවු ද බොහෝ වූ ද අනෙකුත් ඕෂට්ඨමක රූප කලාපයන්හි පහළකරවීම අනුව සෘතු සමුට්ඨාන දිගට සිදු වන්නේ යැයි සලකා ගතයුතුය. එහිලා අවිඤ්ඤාණක අනුපාදින්න පක්‍ෂයේ පිහිටා සිටියද, අප්‍රකාශිත වශයෙන් පමණක් නොව බහිද්ධාව දක්වා ද පහළවීම යනු මරණින් පසු කාලයේ මළමිනිසු දක්වාම පහළවීම ස්වභාවයයි. බහිද්ධාව දක්වා පහළවීම යන්නෙන් සමථ භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් වැනි වූ උසස් ප්‍රණීත සිත් හේතුවෙන් පහළ වූ විත්තජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝධාතුව=උතු හේතුවෙන් පහළ වන උතුජ ඕෂා අට්ඨමක රූපයෝ අප්‍රකාශිතය පමණක් නොව බහිද්ධාව දක්වා සමථ ආලෝකය, විපස්සනා ආලෝකය වශයෙන් පහළ වන ස්වභාවයම අදහස් කෙරේ.

[සැලකිය යුතුයි :- මෙම උතුජ ඕෂා අට්ඨමක රූපයන් තුළ ඕෂාවද අඩංගුව ඇත්තේය. එම ඕෂාවටද වනාහි ආහරජ ඕෂාවෙහි ප්‍රත්‍යය ලබාගත් විට ඕෂාව අටවෙති කොට ඇති ඕෂා අට්ඨමක රූපයන් අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. මේ නිසා සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝධාතුව=උතු ද වනාහි ඕෂා අට්ඨමක රූපයන් පහළ කරන්නේය. ඕෂාවද රූප පහළ කරන්නේ යැයි යන්න කෙටියෙන් දත යුතුය.]

විත්තජතේජෝ ධාතුව = උතු

හදය වත්ථුවේ නිශ්ශ්‍රය ලැබ පහළ වන උසස් සමථ භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් හැර ප්‍රකෘති කාම සිත් හේතුවෙන් පහළ වන විත්තජ ඕෂා අට්ඨමක රූපයන්හි ද තේජෝධාතුව=උතු අඩංගුව ඇත්තේය. එම තේජෝධාතුව=උතු ද, උතුජ ඕෂා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවයි. (විත්තජ තේජෝ ධාතුව=උතුවහි පුත්‍රයාය). මෙම නිසම පුත්‍රයා වන උතුජ ඕෂා අට්ඨමක රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේජෝධාතුව=උතු වනාහි අනෙකුත් උතුජ ඕෂා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (එම විත්තජ තේජෝධාතුව=උතු හි මුණුපුරාය). මෙම තම මුණුපුරා වන උතුජ ඕෂා අට්ඨමක රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් තේජෝ ධාතුව = උතු ද වනාහි තවත් වෙනත් උතුජ ඕෂා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (මේ මුණුපුරාය). මෙලෙස සිදුවන ක්‍රමයට අනුව දෙවරක්, තුන්වරක් රූප කලාපයන් පහළ වීම දිගට කෙරෙයි.

“ඒවං ද්වේ තිස්සෝ පවත්තියෝ සට්ඨිති” [වි. ම. 462]

පරිකම්ම සමාධි, උපචාර සමාධි, අර්පණා සමාධි යන සමථ භාවනා සිත, විපස්සනා භාවනා සිත, මාථී සිත, එල සිත යන උසස් ප්‍රණීත සිත් නිසා පහළ වන චිත්තජ රූපයන්හි ඇතුළත් වන තේජෝධාතුව=උතු වනාහි උතුජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප සන්තතිය, අජ්ඣන්තය පමණක් නොව බහිද්ධාව දක්වාම භාවනා සිතේ ඤාණානුභවයට සමානුපාතිකව බොහෝ හෝ ස්වල්ප වාර ගණනක් සටනාව පහළ කරවන්නේය.

“චිත්තසමුට්ඨානානං පන වසේන ද්වන්තිජ්ජවන්තිසටනං තං පාකතිකචිත්තවසේන, මහග්ගනානුක්තරචිත්තවසේන පන බහුතරාපි පවත්තියෝ ඉච්ඡන්තිබ්බා. තං නිබ්බන්තානං චිත්තජරූපානං උළාරපණීතභාවනෝ” [මහා වී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 702 යටතේ)]

උසස් වූ සමථ භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් හා මහග්ගත ලෝකෝක්තර සිත් ඉතා ප්‍රණීත සිත් වන්නේය. මෙම උසස් සිත් බොහෝ ශක්තිමත් වන්නේය. විශේෂයෙන් ධ්‍යාන ජවනයක, එල ජවනයක පැය ගණනක්, දින ගණනක්ද පැවතිය හැකි ශක්තිය ඇත්තේය. මෙලෙස ශක්තිය අතින් ප්‍රබල, විනාඩි බොහෝ ගණනක්, පැය බොහෝ ගණනක් අබණ්ඩව දිගට පවතින උසස් සිත් නිසා පහළ වූ චිත්තජ රූපයන්ද උසස්, ප්‍රණීත චිත්තජ රූපයෝම වන්නාහ. මෙම චිත්තජ රූපයන් පැතිරීම අතින් විශාල බැවින් එම චිත්තජ රූපයන් තුළ පිහිටන තේජෝධාතුව=උතු නිසා පහළවන රූපයෝ අජ්ඣන්ත පමණක් නොව බහිද්ධා දක්වාම සටනාව පවත්වමින් බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් පහළ වන්නාහ. (මහා වීකා පරිවතීනයයි) [මහා වී. 2 ජට්ඨ සංගායනා අංක 733 යටතේ බලන්න] එලෙස පහළ කරවීමේදී ද තේජෝධාතුව=උතු වනාහි රූපයන්හි ධීති කාලයට පත් වූ පසුව සිදුකරණ බව සලකාගත යුතුය.

[සැලකිය යුතුයි :- මෙම චිත්තජ තේජෝ ධාතුව=උතු නිසා පහළවන උතුජ රූප කලාපවල අඩංගුව ඇති ඕජාවට වනාහි ආහාරජ ඕජාහි ප්‍රත්‍යය ලැබුණු විට ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූපයෝ අජ්ඣන්තයෙහිම පහළකරවිය හැකි යැයි දත යුතුය.]

ඉදිරියේ විස්තර වන ආහාරජ රූප කලාපයන්හිද තේජෝධාතුව=උතු අඩංගුව පවත්නේමය. මෙම ආහාරජ තේජෝධාතුව=උතු ද වනාහි රූපයන්හි ධීති කාලයට පත් වූ විට අනෙකුත් උතුජ ඕජා අට්ඨමක රූප පහළ කරවිය හැක්කේය. [පුතෙකු ලැබුනා සේය]

“ආහාරපච්චයඋතුනෝපි උතුපච්චයාහාරස්ස විය දස ද්වාදස වාරේ පචන්තිසටනා වේදිතබ්බා. චුත්තනයත්තා, න උද්ධතන්ති වදන්ති”

[මහා වී. 2 (ඡර්ඨ සංගායනා අංක 702 යටතේ)]

මෙම ඕරස පුත්‍ර වූ උතුප රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් වන තේජෝධාතු=උතු වනාහි අනෙකුත් උතුප ඕපට්ඨමක රූපයන් පහළ කළ හැක්කේය. (මුණුපුරකු ලැබුනා සේය.) මෙම ස්වකීය මුණුපුරා වූ උතුප ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප තුළ ඇතුළත් තේජෝධාතු=උතු ද වනාහි අනෙකුත් ඕජා අට්ඨමක රූපයන් පහළ කරවන්නේය. (මී මුණුපුරකු ලැබුණා සේය) මේ ක්‍රමයට අනුව දස දොළොස් වතාවත් රූප කලාපයන් පහළ කරවීම දිගට සිදුවේ. නමුත් දිව්‍යමය ඕජා ආදී උසස් ආහාරප ඕජාවන්ගෙන් ආධාරය ලබන්නේ නම්, කාලය වශයෙන් ඉතා දීර්ඝ කාලයක්ද උතුප ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප ප්‍රමාණ වශයෙන් බොහෝමයක් ද පහළ කළ හැක්කේය.

[සැලකිය යුතුයි :- එම උතුප ඕජා අට්ඨමක රූපයන්හි ඇතුළත් ඕජාවද වනාහි ආහාරප ඕජාවෙහි ආධාරය ලබන්නේ නම් අනෙකුත් ආහාරප ඕජා අට්ඨමක රූපයන් බොහෝමයක්, රූපයන් යිති කාලයට පත් වූ විට, අප්ඤ්ඤාන සන්තානයෙහිම පහළ කරණ බව දත යුතු.]

අහාරපරූප භාවනා කරණ ක්‍රමය

“තත්ථ ආහාරෝ නාම කබලිකාරෝ ආහාරෝ” [වී. ම. 462]

“කබලිකාරෝ ආහාරෝති චතුසන්තති සමුට්ඨානෝ රූපේ ඕජා ආහාරෝ නාම. සෝ පන යස්මා කබලං කරිඤා අප්ඤ්ඤානරිතෝච අහාරකිච්චං කරෝති, න බහිසීතෝ, තස්මා ආහාරෝති අචඤා “කබලිකාරෝ ආහාරෝ”ති චුත්තං, කබලං කරිඤා අප්ඤ්ඤානරිතබ්බවත්ථුකත්තා වා කබලිකාරෝති නාමමේතං තස්ස.

[ප. ප. අ. 2/286]

“කබලං කරිඤා අප්ඤ්ඤානරිතෝචා”ති අසිතපීතාදිවස්සුහි සහ අප්ඤ්ඤානරිතෝචාති චුත්තං හෝති. පාතබ්බසායිතබ්බානිපි හි සභාව වසේන කබලායේච හොන්ති’ති” [ප. ප. මූල වී. ඡර්ඨ සංගායනා අංක 15 යටතේ]

“කේවලාය ඕජාය අප්ඤ්ඤානරණස්ස අභාවා “අසිතපීතාදිවස්සුහි සහ අප්ඤ්ඤානරිතෝ චා”ති චුත්තං. බාදනීයහෝපනීයප්පහේදේ අසිතෝ

නාව කබලිකාරනා හෝතු, පාතබ්බාදිතේ පන කප්පන්ති ආහ "පාතබ්බ -පෙ-හොන්ති"ති. යේභුය්‍යවසේන වා ඒවං චුත්තන්ති වේදිතබ්බං."

[ප. ප. අනු වී. ඡට්ඨ සංගායනා අංක 15 යටතේ]

කම්මජ රූප කලාප, චිත්තජ රූප කලාප, උතුජ රූප කලාප, ආහාරජ රූප කලාප යන රූප කලාප එක එකක්හි අඩංගුව ඇති ඕජාව ආහාර නම් වේ. එම වතු සමුට්ඨානික රූපයන්හි ඇතුළත් ඕජා එක එකක් ආහාර නම් වන නමුදු එම වතු සමුට්ඨානික ඕජා නම් වූ ආහාරය (බත් පිඩක් වැනි කෑම-බීම-අවුළුපත්-ලේහයෝ ආදිය) කැබලි කොට ගෙන ඒවා ගිලීමෙන්ම ආහාරජ රූප පහළ කිරීම මඟින් ආහාර කෘත්‍යය සිදු කරන්නේය. මේ බත් පිඩක් වැනි කෑම, බීම, අවුළුපත් ලේහයෝ ශරීරයෙන් පිට බාහිර තැනෙක පිහිටා සිටිනතාක් මෙම වතු සමුට්ඨාන ඕජාව ආහාරජ රූප පහළ කිරීම නම් වූ ආහාර කෘත්‍යය කළ නොහැක්කේය. එම නිසා එයට ආහාරෝ යැයි පමණක් දේශනා නොකොට ඒ වෙනුවට කබලිකාරෝ ආහාරෝ යැයි පට්ඨාන පාලියේ (පට්ඨාන 1/7) හි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක.

[වී. ම. 462, ප. ප. අ. 2/286]

වෙනත් ආකාරයකට...

පිඬු නොකරන්නේ වී නමුදු එසේ කළ ලෙසින් හැපීම, ගිලීමට සුදුසු කෑම-ආහාර ගුණය ඇති බැවින්, එම ආහාරයේ උදව්, ආධාර ලැබීමෙන් ම ආහාරජ රූපයන් පහළ වීම නම් වූ ආහාර කෘත්‍යය කළ හැකි බැවින් කබලිකාර ආහාර යන මේ නම එම වතුසමුට්ඨානික ඕජාවෙහි නම වේ.

මෙහි අදහස මෙයයි කබලිකාර ආහාර යන: මේ නම හැපිය යුතු, ගිලිය යුතු කෑම නමැති ස්ථානයේ ඇති වතු සමුට්ඨානික ඕජාව සඳහා වන්නේය. මෙම වතු සමුට්ඨානික ඕජාව නම් වූ ආහාරය කැබලි කොට ගිලිය යුතු ආහාරයේ පිහිටා ඇති බැවින් එම කබලිකාර ආහාර යන නම ආහාර ගුණය සහිත වතු සමුට්ඨානික ඕජාවට සමාන කොට, එයට ධානුපචාර වශයෙන් කබලිකාර ආහාර යැයි කියන්නේය.

[ප. ප. අ. පරිවර්තනයයි]

"උදරියං කර්සං පුබ්බෝ මුත්තන්ති ඉමේසු වතුසු උතුසමුට්ඨානේසු උතුසමුට්ඨානස්සේව ඕජට්ඨමකස්ස වසේන අට්ඨ අට්ඨ රූපානි පාකටානි හොන්ති."

[වී. ම. 442]

මේ ඉහත සඳහන් පාඨයෙන් පැහැදිලි කරණ ලෙසට

1. නොදිරවූ ආහාර
2. දිරවූ ආහාර
3. සැරව

4. මූත්‍ර යන මේ කොට්ඨාශ හතර වනාහි උතුටෙන් පහළ වන්නා වූ උතු සමුට්ඨාන රූප=උතුප් ඕෂා අට්ඨමක රූප මිටීමය.

එම නිසා හැපිය යුතු, ගිලිය යුතු ආහාර යනු උතුප් ඕෂට්ඨමක රූපයන්හි පිඬු පමණක්ම වන්නේය. මෙම උතුප් රූපයන්හි පිහිටි ඕෂාව වනාහි ආහාර වේ. මෙම ආහාරය තමා වශයෙන් පමණක් (ඕෂා වශයෙන් පමණක්) අනෙකුත් කලාපීය රූපයන් නොමැතිව හැපීමෙන්, ගිලීමෙන් ලබාගත යුතු ධර්මයක් නොවන්නේය. කලාපීය අනෙකුත් රූපයන් හා සමඟ මෙම උතුප් ඕෂට්ඨමක රූපයන්හි ඉතා විශාල ප්‍රමාණ, විශාල පිඬු පමණක්ම හැපීමට, ගිලීමට හැක්කේය. එම නිසා මෙම ඕෂාවට කබලිකාර ආහාර යැයි දේශනා කොට ඇත්තේය. මේ පැහැදිලි කිරීමද සම්මුති සත්‍යයෙන් පරිබාහිර වූ පැහැදිලි කිරීමක් නොවේ. තව දුරටත් ටිකක් විස්තර කළ යුතුව ඇත්තේය.

පින්වත් ඔබ අලුත් ආහාර කෑමට පෙර පිඟාන, පාත්‍රය තුළ ඇති අවස්ථාවෙහි හෝ වේවා, කෑමෙන් පසු නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස වශයෙන් ආමාශය තුළ පිහිටා ඇති අවස්ථාවෙහි හෝ වේවා, මුඛය තුළ පිහිටන, හපන, විකන අවස්ථාවෙහි හෝ වේවා මෙම කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් දැක ගන්නා ලෙසට අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප අංශුන් බොහෝමයක් පමණක් දැක ගත හැකි වන්නේය. මෙම රූප කලාපයන්, නැතහොත් කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රූපයන් පහළ වූ පසු ඉතාමත් වේගයෙන් එම ස්ථානයේදීම විනාශ වී යන්නේය.

“උප්පත්තිවසේන ආගතානීති” ඒතේන රූපධම්මාපි යත්ථ උප්පජ්ජන්ති, තත්ථේව භිජ්ජන්ති, න දේසන්තරං සඛිකමන්ති”ති දස්සේති.”

[ධ. අනු වී. ඡට්ඨ සංගායනා අංක 600 යටතේ]

මේ ඉහත සඳහන් පැහැදිලි කිරීමට අනුව පරමාථී රූප ධර්මයෝ පහළ වන ස්ථානයේම විනාශ වී යන්නාහ. තැනකින් තැනකට මාරුවීමේ ශක්තිය නැත්තේය. එම නිසා පිඟානක, පාත්‍රයක පිහිටා ඇති උතුප් ඕෂා අට්ඨමක රූපයෝ මුඛය තුළට නොයන්නාහ. මාරු නොවන්නාහ. මුඛය තුළ ඇති උතුප් ඕෂා අට්ඨමක රූපයෝද ආමාශයට නොයන්නාහ. මාරු

නොවන්නාහ. නොදිරවූ ආහාර බවට මාරු විය නොහැක්කාහ. එතෙක්, මාරුවන තෙක්, මාරුව පවතින තාක් ජීවිත කාලයක් නොපවත්නේය. විත්තක්‍ෂණ දාහතකින් (17) ජීවිත කාලය හමාරවී යාම, ක්‍ෂය වීම, ගෙවියාම සිදුවේ. නමුදු මෙම උතුප ඕජා අට්ඨමක රූප කලාපයක් පාසා තේජෝ ධාතුව=උතු අඩංගුය. මෙම තේජෝධාතුව=උතු එක එකක් පාසාම සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවීමේ ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම උතුප තේජෝ ධාතුවේ බලය, ශක්තිය නොනිමි තාක් කල් පිගානක හෝ වේවා, මුඛය තුළ වේවා, ආමාගය තුළ වේවා පෙර හා පසු සම්බන්ධ වෙමින් අඛණ්ඩව නැවත නැවතත් පහළ වන්නේමය. එම නිසා පරමාථ සත්‍ය ක්‍ෂේත්‍රයේ පිහිටන, නිරවද්‍ය ලෙස කිවහොත් පරමාථ රූප ධර්මයන්=පරමාථ උතුප ඕජා අට්ඨමක රූපයන්, ආහාර පිඬක් ආදිය වශයෙන් පිඬුකොට, කොටස් කොට නියම ලෙස හැපීමට, ගිලීමට නොහැක්කේය. එමනිසා ඇසු පිරු තැන් ඇති පුරාණ ආවායඝීයන් වහන්සේලා... කබලිකාරෝ ආහාරෝ=කැබලි කිරීම නොකළද එසේ කළාසේ වූ ආහාරප ඕජා යැයි පරිවර්තය කොට ඇති සේක. මෙම පැහැදිලි කිරීමට අනුව මෙම උතුප රූපයන්හි අඩංගු ඕජාවද හැපීමට, ගිලීමට නොහැක්කේය. මෙම උතුප ඕජා අට්ඨමක පිඬුද හැපීම-ගිලීමාදිය කිරීමට නොහැක්කේ යැයි සිතට ගන්න. නමුදු මේ උතුප ඕජට්ඨමක රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති තේජෝධාතුව=උතු ගේ පුතාගෙන් මුණුපුරාට වන සම්බන්ධය නම් වූ රූප සන්නතියම හපන්නේය, ගිලින්නේ යැයි සම්මුති සත්‍ය ක්‍ෂේත්‍රයෙහි පිහිටා ව්‍යවහාර කරණ බව දත යුතුය. නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාස යැයි කිව යුතු මෙම උතුප ඕජා අට්ඨමක රූපයෝ ඉහත සඳහන් විස්තරයට අනුව රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතුව හේතු කොට ගෙන අලුතින් අලුතින් පහළ වෙමින් පවතින රූප කලාපයෝම වන්නාහ. තේජෝ ධාතුව නම් මහාභූත ධර්ම නිසා අඛණ්ඩව නැවත නැවත පහළ වෙමින් පැවතිය යුතු රූප කලාපයෝම වන්නාහ. මෙලෙස පහළ වීම දිගින් දිගටම මහාභූත සන්නතියක්සේ ගැළපීම, ඝටනාව යැයි පෙර ආවායඝීයන් වහන්සේලා කියන්නට යෙදුනි. මේ රූප කම්ප්ථාන භාවනාවෙහි විශේෂයෙන් විත්තප රූප, උතුප රූප, ආහාරප රූප යන රූපයන් භාවනා කිරීමේදී මෙලෙසට භූත ධර්මයන්ගේ දිගින් දිගට ගැළපීමේ ස්වභාවය (ඝටනාව) ගැඹුරු භාවනාවේදී දැක ගැනීම ඉතා අවශ්‍යය. මෙලෙස භාවනාවෙන් දැක ගැනීම පහත සඳහන් පාලි අට්ඨකථා ටීකාවන්හි දිගට අවධාරණය කරන්නේය. එම පොත්වල ප්‍රකට කරණ අථීය වැටහී යන ලෙසට භාවනා කරන්නවා!

“රූපාරූපානං උපත්ථම්භකට්ඨේන උපකාරකා වත්තාරෝ ආහාරා ආහාරපච්චයෝ. යථාහ “කබලිකාරෝ ආහාරෝ ඉමස්ස කායස්ස

ආහාරපච්චයේන පච්චයෝ. අරුපිනෝ ආහාරා සම්පයුත්තකානං ධම්මානං තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ආහාරපච්චයේන පච්චයෝති”

“පඤ්භාවාථෙ පන පටිසන්ධිකඛණේ විපාකාඛායාකතා ආහාරා සම්පයුත්තකානං ඛන්ධානං කටන්තා ච රූපානං ආහාරපච්චයේන පච්චයෝතිපි චුත්තං.” [වී. ම. 402]

“සතිපි ජනකභාවේ උපත්ථම්භකත්තං ආහාරානං පධානකිච්චන්ති ආහ “රූපාරූපානං උපත්ථම්භකත්තේනා”ති [මහා වී. 2 (ඡ්විධි සංගායනා අංක 608 යටතේ)]

“ඕජා ලඤ්ඤාණෝ කඛලිකාරෝ ආහාරෝ” [වී. ම. 336]

“ඕජා ලඤ්ඤාණෝ”ති එත්ථ අඛිගමඛිගානුසාරිනෝ රසස්ස සාරෝ උපත්ථම්භලකරෝ භුතනිස්සිනෝ ඒකෝ විසේසෝ ඕජා. කඛලං කරියතිති ‘කඛලිකාරෝ’ ආහාරියතිති ‘ආහාරෝ’ කඛලං කත්වා අජ්ඣෙධාරියතිති අත්ථෝ. ඉදං පන සවඤ්ඤං ඕජං දස්සේතුං චුත්තං. ඛානිං ආහාරං පච්චයං ලභිත්වා ඒච අජ්ඣෙධාරිකාහාරෝ රූපං උප්පාදේති, සෝ පන රූපං ආහරති”ති ආහාරෝ. තේනාහ “රූපාහරණරසෝ”ති. තනෝ ඒච ඕජා අට්ඨමක රූපුප්පාදනේන ඉමස්ස කයස්ස “උපත්ථම්භනපච්චුප්පට්ඨානෝ.” ඕජාය රූපාහරණකිච්චං. ඛානිගාධිනන්ති ආහ “ආහාරිතඛිඛචත්ථු පදට්ඨානෝ”ති [මහා වී. 2 (ඡ්විධි සංගායනා අංක 445 යටතේ)]

“තත්ථ ආහාරෝ නාම කඛලිකාරෝ ආහාරෝ. ආහාරසමුට්ඨානං නාම උපාදින්නං කම්මජරූපං පච්චයං ලභිත්වා තත්ථ පතිට්ඨාය ධානප්පත්තාය ඕජාය සමුට්ඨාපිතං ඕජට්ඨමකං, ආකාස ධාතු, ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤාතා, උපචයෝ සන්තතිති චුද්දසවිධං රූපං. ආහාර පච්චයං නාම “කඛලිකාරෝ ආහාරෝ ඉමස්ස කායස්ස ආහාරපච්චයේන පච්චයෝ”ති ඒචං චුත්තං චතුසමුට්ඨානරූපං. ආහාරපච්චය ආහාරසමුට්ඨානං නාම ආහාරසමුට්ඨානේසු රූපේසු ධානප්පත්තා ඕජා අඤ්ඤං ඕජට්ඨමකං සමුට්ඨාපේති, තත්තාපි ඕජා අඤ්ඤන්ති ඒචං දස ද්වාදසවාරෙ පචන්ති. සට්ඨෙති. ඒකදිවසං පරිභුත්තාහාරෝ සන්තාහමිපි උපත්ථම්භේති. දිඛ්ඛා පන ඕජා ඒකමාසං ද්වේමාසමිපි උපත්ථම්භේති. මාතරා පරිභුත්තාහාරෝපි දාරකස්ස සරීරං ඵරිත්වා රූපං සමුට්ඨාපේති. සරීරේ මක්ඛිත්තාහාරෝපි රූපං සමුට්ඨාපේති. කම්මජාහාරෝ උපාදින්නකාහාරෝ නාම. සෝපි ධානප්පත්තෝ රූපං සමුට්ඨාපේති. තත්තාපි ඕජා අඤ්ඤං සමුට්ඨාපේතිති ඒචං චතස්සෝ වා පඤ්ච වා පචන්තියෝ සට්ඨෙති. [වී. ම. 462]

“උපාදින්නං කම්මජරූපං පච්චයං ලභිත්වා”නි ඒතේන ඛනිද්ධා අනුපාදින්නම්පා රූපාහරණකිච්චං න කරෝති’නි දස්සේති. පච්චයලාභෝ වස්ස කම්මජභුතසන්නිස්සයතා-වසේනාති ආහ “තත්ථ පතිට්ඨායා”නි -පෙ-උපාදින්නකෝ අනුපාදින්නකෝති දුච්චෙධෙ ආහාරෙ පුබ්බෙ අනුපාදින්නකෝ ආහාරපච්චයාහාරෝ දස්සිතෝති ඉතරං දස්සේතුං“කම්මජාහාරෝ”නි ආදි වුත්තං.”

[මහා වී. 2 (ජච්ච සංගායනා අංක 703 යටතේ)]

මේ ඉහත සදහන් පාලි අට්ඨකථා ටීකාවන්හි කියැවෙන දේ සමස්තයක් ලෙස ගෙන, පිඬුකොට භාවනා ක්‍රමය ලියා දක්වන්නෙමි. ඉහත විස්තර කළ ලෙසට කලාපීය රූප ධර්මයන් සමඟ සැපිය යුතු, ගිලිය යුතු, කැබලි කිරීම නොකරණ නමුත් කළා සේ වූ, නොදිර වූ ආහාර වනාහි ආමාශය ආදියෙහි නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාශ වශයෙන් පිහිටා ඇති විට (ඒවා ශරීරය තුළට උරා ගැනීමට පෙර) භූත රූප දිගින් දිගට ගැලපෙමින් පහළ වන උතුප ඕපා අට්ඨමක රූප පිඬුම වන්නාහ. මෙම උතුප රූපයන් තුළ පිහිටා ඇති ඕපාව උතුප ඕපාවම වන්නේය. මෙම උතුප ඕපාව කෙලින්ම කබලිකාර ආහාර නම් වේ.

තව දුරටත් මෙම කබලිකාර ආහාර නම් වූ මෙම උතුප රූපයන්හි අඩංගු ඕපාව ආහාර දිරවන (ආමාශ අතුණු ආදී ඒ ඒ ස්ථානවල පිහිටා ඇති ජීවිත නවක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති) පාවක තේජෝ ධාතුව යන කම්මජ ජයිරාග්නිය, වෙනත් ආකාරයට කියතොත් කම්මජ මහා භූතයන්හි ශක්තිය ලබන විට අනෙකුත් අනෙකුත් ඕපාව අටවෙහි කොට ඇති ඕපා අට්ඨමක රූපයන් පහළ කරවන්නේය. මෙම රූපයෝ උතුප ඕපා හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ආහාරජ ඕපා අට්ඨමක රූපයෝය. (හපන, ගිලින ලද්දා වූ කබලිකාර ආහාරයෙහි=උතුප ඕපාවෙහි පුත්‍රයාය.)

නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස යන නම දෙන්නා වූ, පියා වන්නා වූ මෙම උතුප රූප කලාපයන්හි ප්‍රමාණය=මෙම උතුප ඕපාවන්හි ප්‍රමාණය වනාහි යම්තාක් විශාලද ඒතාක් පුතුන් වන්නාවූ ආහාරජ ඕප්ට්ඨමක රූපයන්හි ප්‍රමාණය සාමාන්‍යයෙන් විශාලය. එම ආහාරජ ඕප්ට්ඨමක රූපයෝ (සම්මුති සත්‍යය අනුව රස ධාතූ වශයෙන්) පරමාථ සත්‍යය අනුව භූත රූප එකිනෙකට සම්බන්ධව ගලපමින් ගටමින් සම්පූර්ණ ශරීරය ඡඩ් ද්වාරයන් යන සියල්ලද පුරා පැතිර පහළ වෙමින් තිබෙන්නේය. මෙම ආහාරජ ඕප්ට්ඨමක රූපයන්හි ඇතුළත් ඕපාව “ඕපාලක්ඛණෝ කබලිකාරෝ ආහාරෝ...” යන අට්ඨ කථා විස්තරය අනුව ඕපා ලක්ඛණය තෙක් පැමිණි කබලිකාර ආහාර වන්නේය.

ඕජා ලක්ඛණය දක්වා පැමිණ සිටින මෙම ආහාරජ ඕජට්ඨමක රූපයන්හි අඩංගු ඕජාවට පමණක්, යානුපචාර වශයෙන් කබලිකාර ආහාර නම ලබන වතු සමුට්ඨානික ඕජාවට පමණක් (ඕජට්ඨමක රූපයන් අලුතින් අලුතින් පහළ කරවීම සඳහා) ආහාර පච්චය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. මුල් නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස-උතුජ ඕජට්ඨමක රූපයන්හි පිහිටා ඇති උතුජ ඕජාවට වනාහි,

1. කම්මජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කම්මජ ඕජා
2. චිත්තජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති චිත්තජ ඕජා
3. උතුජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති උතුජ ඕජා
4. පෙරාතුව සිද්ධ වූ අතීත ආහාරජ ඕජා (සපන, ගිලින ලද උතුජ රූපයන්හි අඩංගු ඕජා හේතුවෙන් පහළ වන ආහාරජ රූපයන්හි පිහිටා ඇත්තා වූ අතීත ආහාරජ ඕජා)

යන මේ වතු සමුට්ඨානික ඕජාවට ආහාර පච්චය වශයෙන් උදව් කළ නොහැක්කේය. ශක්තිය දීම, ප්‍රතිෂ්ඨාව දීම නොකළ හැක්කේය. මෙම මුල් නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති උතුජ රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් උතුජ ඕජාව, කම්මජ ජර්‍යාග්නියෙහි ආධාරයෙන් ඕජට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින්ම පහළ කළහැකි ජනක ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම ජනක ශක්තිය හේතුවෙන් පහළ වී එන රූප කලාපයන්ට ආහාරජ ඕජට්ඨමක රූප කලාප යැයි කියනු ලැබේ.

මෙම ආහාරජ ඕජට්ඨමක රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු ඕජාව වනාහි එම කලාපීය මහා භූතයන්ම ආධාර කරගෙන සිටින්නේය. මුලින්, ශරීර කුඩුව තුළ ආහාර ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප වශයෙන් පැතිරී යාමට කලින්, නොදිරවූ ආහාර වශයෙන් පවතින අවස්ථාවෙහි ඇති උතුජ ඕජා අට්ඨමක රූපයන් හි සතර මහා ධාතුන් නිශ්ශ්‍රය කොට පහළවනවා නොවේ. රස ඕජා වශයෙන් ශරීරය තුළට පැතිරී ගියා වූ එම ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාපයන්හි අඩංගු වූ ඕජාවට පමණක්,

1. කම්මජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කම්මජ ඕජා
2. චිත්තජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති චිත්තජ ඕජා
3. උතුජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති උතුජ ඕජා
4. අතීත ආහාර නිසා වූ ආහාරජ රූප කලාපයන්හි

පිහිටා ඇති ආහාරජ ඕජා

යන වතුසමුට්ඨානික ඕජාවන්ට ආහාර පච්චය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. මෙම වතුසමුට්ඨානික ඕජාව වනාහි (ආහාරජ ඕජාවෙහි ආධාරයෙන්) ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවීම වනාහි යිති කාලයට පත් වූ විට ම කළ හැක්කේය.

මේ අනුව ආහාරජ රූප කලාපයන් දෙවර්ගයක් ඇති බව සිහියට ගන්න. ඒ අනුව ආහාරජ ඕජාවන්ද දෙවර්ගයක්ම ඇත්තේය. එනම් ආධාර කළහැකි ආහාරජ ඕජා සහ ආධාර ලබන ආහාරජ ඕජා යනුයි. ආධාර කළහැකි ආහාරජ ඕජාව වනාහි ඉහත විස්තර කළ නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි ඇතුළත් උතුජ ඕජා හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ආහාරජ ඕජාට්ඨමක රූපයන් තුළ පිහිටා ඇති ඕජාව වන්නේය. ආධාර ලබන ආහාරජ ඕජාව වනාහි මෙම ආධාර කළහැකි ආහාරජ ඕජා ඉපදීමට පෙරාතුව අක්කාහාර සමුට්ඨික=අනෙකුත් (පෙර ආහාර) ඕජාවන් නිසා පහළ වූ රූපයන්හි යිති කාලයට පත්වූ ඕජාවන්ය. මෙම අක්කාහාර සමුට්ඨික ඕජාව හා කම්මජ ඕජා, චිත්තජ ඕජා, උතුජ ඕජා යන ඕජාවන්ට ඉහත සඳහන් ආහාරජ ඕජාව විසින් උපත්ථම්භක ආහාර පච්චය වශයෙන් උපකාර කරන්නේය. මෙම පිහිටාධාර දියහැකි උපත්ථම්භක ආහාර පච්චය මගින් උදවු කිරීම මගින් පමණක් ඉහත සඳහන් කම්මජ ඕජා, චිත්තජ ඕජා, උතුජ ඕජා, අක්කාහාර සමුට්ඨික ආහාරජ යන ඕජාවෝ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් දිගින් දිගට පහළ කරවිය හැකි බවට පත්වන්නේය. නමුදු මෙලෙස පිහිටාධාර දියහැකි ආහාරජ ඕජාවද නොදිරවූ ආහාරයන්හි පිහිටා ඇති උතුජ ඕජාව (කම්මජ ජයරාග්නියේ උදව්වෙන්) කෙළින්ම පහළ කරවන ජනක ආහාර පච්චය මගින් උදව් කිරීමෙන්ම පමණක් පහළ වන්නේය. මෙම උතුජ ඕජාව, නැති නම් මෙම උතුජ රූපයන් වනාහි බාහිර ආහාරයෝය. මේ ස්වභාවය අවධානය කොට “බාහිරං ආහාරං පච්චයං ලභිණා ඒව අජ්ඣන්තිකාහාරෝ රූපං උප්පාදේති” [මහා වී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 445 යටතේ)] බාහිර ආහාර යන හේතු ධර්මය ලැබීමෙන්ම කම්මජ ඕජා, චිත්තජ ඕජා, උතුජ ඕජා, අක්කාහාර සමුට්ඨික ආහාරජ ඕජා යන අජ්ඣන්තික ආහාරයන් ඕජා අට්ඨමක රූපයන් පහළ කරන්නේය. [මහා වී. පරිවෘත්තයයි]

අක්කාහාරසමුට්ඨාන=ආහාරජ ඕජා

ඉහතින් විස්තර කළ අනෙකුත් ඕජාට්ඨමක රූපයන්හි අඩංගු ඕජා හේතුවෙන් පහළ වූ යිති කාලයට පත්වූ ආහාරජ ඕජා ද, ඔබ තමා වශයෙන් භාවනා කරමින් සිටින නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි

ඇතුළත් උතුප ඕප්ටියමක රූපයන්හි අඩංගු ඕජා හේතුවෙන් පහළ වන්නාවූ ආහාරප ඕජාවද අප්ඤ්ඤානික ආහාර යැයි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන් වශයෙන්, උතුප රූප වශයෙන් පිහිටා ඇති කල්හි ආමාශයෙහි, බඩවැලෙහි ආදී ලෙසට පිහිටා තිබුනද, අප්ඤ්ඤානික ආහාර යැයි නොකියා බාහිර ආහාර යන ලෙසටම ව්‍යවහාර කෙරෙන්නේය. කම්මප ජයිරාග්නියෙහි ප්‍රත්‍යය ලබන මෙම බාහිර ආහාර යන උතුප ඕජාවෙන් පහළ වන්නාවූ ආහාරප ඕප්ටියමක රූපයන්ටම අප්ඤ්ඤානික ආහාර යැයි කියනු ලබන බව දත යුතුය. මෙම අප්ඤ්ඤානික ආහාරප ඕජාවේ ආධාර උපකාර ලැබීමෙන්ම වතු සමුට්ඨානික ඕජාවට ඕප්ටියමක රූප පහළ කළ හැක්කේය. මෙම අප්ඤ්ඤානික ආහාරය ඕජා අට්ඨමක රූප පහළ කිරීමේදී බාහිර ආහාර හා සම්බන්ධවී පවත්නේය. එම නිසා මෙම බාහිර ආහාරය වනාහි ඕජා ලක්ඛණයට ලඟා වූ අප්ඤ්ඤානික ආහාරයෙහි ඕජා අට්ඨමක රූප පහළ කිරීම සම්බන්ධ ආසන්නම කාරණය වන්නේය. මෙම බාහිර ආහාර යන උතුප ඕජාව ආහාරප ඕප්ටියමක රූපයන් පහළ කිරීමේදී ද උපාදින්නක කම්මප රූප යන පාවක ජයිරාග්නියෙහි ආධාරය ලැබීමෙන්ම පහළ කළ හැක්කේය.

මෙම රූපයේ ඕජා ලක්ෂණයට පත්වූ ඕජා අඩංගු ආහාරප ඕප්ටියමක රූපයෝය. හපන, ගිලින බාහිර ආහාර නම් වූ කබලිකාර ආහාර=උතුප ඕජාවෙහි පුත්‍රයාය. මෙම ආහාරප ඕප්ටියමක රූපයෝ ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන්හි භූත ධර්මයන් දිගින් දිගට පහළ කරමින් පැතිර වැඩෙන්නේය. මෙම ඕරස පුත්‍ර වූ ආහාරප ඕප්ටියමක රූපයන්හි අඩංගු ඕජා ලක්ඛණයට පත්වූ මෙම ඕජා ඉහත විස්තර කළ වතු සමුට්ඨානික ඕජාවට (වරක් ආහාර ගැනීමෙන්) දින හතක් භූත රූපයන් දිගින් දිගට පහළ කරමින් ආධාර උපකාර කළ හැක්කේය. දිනකට ආහාරයට ගත් බාහිර ආහාරය ආහාරප ඕජා අට්ඨමක රූපයන්ට දිගින් දිගට නැවත නැවතත් පහළ කරවීම මාර්ගයෙන් දින හතක කාලයක් ආධාර උපකාර කළ හැක්කේය. (බත් බල දින හතකි යන කියමන මෙයින් නිපන් කථාවකි.) දේව ඕජාවට වනාහි මාසයක්, දෙමාසයක් තරම් කාලයක් මෙලෙසට ආධාර කළ හැක්කේය. මව විසින් හපන, ගිලින ලද ආහාරයද ගැබ තුළ සිටින දරුවාගේ ශරීරයෙහි පෙකනි වැල මාර්ගයෙන් පැතිර කලල සන්නානයේ පිහිටා ඇති කම්මප ජයිරාග්නියේ ආධාර ලැබූ කල ආහාරප ඕජා අට්ඨමක රූප පහළ කරවන්නේය. මෙම ආහාරප ඕජාවටද කලල ශරීරයේ පිහිටා ඇති වතු සමුට්ඨානික ඕජාවට ආහාර පව්වය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. තව දුරටත් ශරීරයේ ගල්වන ලද බාහිර ආහාරයට ද ශරීරය පුරා පැතිර සිටින ජීවිත නවක රූප කලාපයන්හි අඩංගු කම්මප තේජෝ ධාතු ජයිරාග්නියෙන් ප්‍රත්‍යය ලැබූ විටම ආහාරප ඕජා අට්ඨමක රූපයන්

පහළ කළ හැකි වන්නේය. මෙම ආහාරජ ඕප්ටිමක රූපයන්හි අඩංගු ඕජාව, ඕජා ලක්ඛණයට පත්වූ ඕජාවම වන්නේය. මෙම ඕජාවටද වතු සමුට්ඨානික ඕජාවේ ආහාර පච්චය මගින් ඕජා අට්ඨමක රූපයන් පහළ කරවීම සඳහා උපකාර කළහැකි වන්නේමය. ඒ නිසා භාවනා කළ යුතු ආකාරය මෙසේය.

1. ආහාර පාන ගන්නා විට

ආහාර පාන ගන්නා විට ද භාවනා කළ හැකිය. ආහාර පාන ගන්නා විටද මුඛය, උගුර යන ස්ථානයන්ගෙන් පටන් ගෙන ආමාශය, බඩවැල යන ඒ ඒ ස්ථානයන්හි ආහාරජ රූපයෝ ශරීරය පුරා පැතිර යා හැක්කේය. පින්වත් ඔබට හැකි විට ආහාර පාන ගන්නා විටදී සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කොට, කට තුළද, ආමාශය තුළද තමා රුචි තැනක ඇති නොදිරවූ ආහාරයේ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන් ඤාණයෙන් දැකගත හැකිවන ලෙස අවධානය යොමුකොට භාවනා කරණ විට රූප කලාප අංශු බොහෝමයක් දැකගත හැකි වනු ඇත. තමා භාවනා කරන, නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාසය පිහිටන, ආමාශය නම් වූ ස්ථානය භාත්පත් පිහිටා ඇති, ආහාරය දිරවිය හැකි, ග්‍රහණී යන නම ඇති ජීවිත නවක රූප කලාපයන්හි අඩංගු කම්මජ තේජෝ ධාතුවේ උපකාරයෙන්, මෙම උතුප රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ඕජා හේතුවෙන් බොහෝ අලුත් අලුත් රූප කලාප පරම්පරාවන් දිගට සම්බන්ධ වෙමින් ශරීරය පුරාම දිග සරස පැතිර වැඩෙන බව ඤාණයෙන් දකින ලෙසට භාවනා කරන්න.

2. ආහාර පාන ගෙන හමාර වූ පසු

ආහාරපාන ගෙන හමාර වූ පසුද භාවනා කළ හැක. ආහාරපාන ගෙන පයීංකයේ සිටින විටද භාවනා කළ හැක. පින්වත් ඔබගේ සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කර ගත් පසු ආමාශයෙහි සතර මහා ධාතූන් දැක ගන්නා ලෙස අවධානය යොමු කොට භාවනා කරන්න. රූප කලාප අංශු බොහෝ සේ දැකගත හැකි වනු ඇත. (බඩවැලෙහි පිහිටා ඇති නොදිරවූ ආහාර ගැනද මෙලෙසටම භාවනා කළ හැක.) කම්මජ ජයිරාග්නියේ ප්‍රත්‍යය මගින් මෙම උතුප රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති ඕජා හේතුවෙන් ආහාරජ ඕප්ටිමක රූප කලාපයන් දිගින් දිගට ගලපමින් මුළු ශරීරය දිග සරස පැතිර වැඩී යන ආකාරය ඤාණයෙන් දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. මෙම රූප කලාපයෝ අපැහැදිලිය. බෙදා බැලුවහොත් එක එකක රූපයන් අටක් බැගින් ඇත්තේය. මෙම ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූපයන්

ඡඩි ඉඡියයන් වෙත පැතිර යන ආකාරය ඤාණයෙන් දැකගත් විට ඡඩි ඉඡිය සහ දෙසාලිස් (42) කොට්ඨාස වශයෙන් වෙනස් කරමින් භාවනා කළ හැක්කේය.

ඇස මත භාවනා කිරීමේ ආකාරයක්

පින්වත් ඔබ සමාධිය පියවරෙන් පියවර දියුණුකොට මෙම ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූපයන්=රූප කලාපයන් ඇස තෙක් පැතිරී, වැඩී යාම ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. අට ආකාර වූ රූප ධර්මයන් පරමාථී වශයෙන් පිරිසිදු දැන ගන්න. මෙම රූප කොටස් අට තුළ ඇතුළත් වතු සමුච්චානික ඕජාව වනාහි ආධාර කරන්නට හැකි ශක්තිය ඇති බැවින් ඕජා ලක්ඛණය තෙක් ලඟා වූ මෙම ඕජාව ආහාර ඕජාව යැයි සලකා ගන්න.

1. කම්මජ ඕජා

වක්ඛු දසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති කම්මජ ඕජා ධාතුව හා ඇස් කුහරය තෙක් පැතිර පහළ වන්නා වූ මෙම ආහාරජ ඕජාව අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් හමුවූ විට මෙම ආහාරජ ඕජාවෙන් පිහිට, ආධාර ලැබීම නිසා වක්ඛු දසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති කම්මජ ඕජාව හතර පස් වතාවක් පමණ අළුතින් රූප කලාපයන් පහළ කරවීම දිගට කරන්නේය. [වි. ම. 461]

මෙම වක්ඛු දසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති ඕජාව නිසා ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප පහළ වේ. මෙම ඕජා අට්ඨමක රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ධීති කාලයට පත්වූ ඕජාව නැවතත් ආහාරජ ඕජාවෙන් පිහිටාධාර ලැබ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. මෙලෙස හතර පස් වතාවක් රූප කලාපයන් පියවරෙන් පියවර පහළ කරවන්නේය.

[සැලකිය යුතුයි :- -කමියේ දුච්ච බව, ශක්තිමත් බව, බාහිර ආහාරජ ඕජාවෙහි පොහොසත් - නොපොහොසත් බව යන හේතු ධර්මයන් මත පිහිටා වාර ගණන අඩු වැඩි වීම විය හැක්කේය. තව දුරටත් මෙම හතර පස් වතාවක් පහළ වූ රූප කලාපයන්හි ද තේජෝ ධාතුව අඩංගුව ඇත්තේය. මෙම තේජෝධාතුව=උතු ද වනාහි රූපයන්හි ධීති කාලයට පත් වූ විට උතුජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප නැවත නැවතත් අලුතින් අලුතින් පහළ කළ හැකි බව සිහිකටයුතු.]

ඇස තුළම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාපයන්හි ඕජාවෝද, භාව දසක කලාපයන්හි ඕජාවෝද ආහාරජ ඕජාවන්හි ඇසුර ලැබූ කල ආහාරජ

ඕෂ්ඨික රූපයන් නැවත නැවත පහළ කරවන ආකාරයද, මෙම රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු තේජෝධාතූ=උතු ද වනාහි උතුර ඕෂ්ඨික රූප කලාපයන් නැවත නැවතත් පහළ කරවන ආකාරයද ඤාණයෙන් දැකගනිමින් භාවනා කරන්න. මෙම රූප ධර්මයන් පරමාථ වශයෙන් පිරිසිදු ගන්නා තෙක් ඤාණයෙන් බෙදා බලන්න.

2. විත්තජ ඕෂා

තව දුරටත් ඇසෙහි පිහිටා ඇති විත්තජ අට්ඨමක කලාප එක එකක් තුළද ඕෂාව අඩංගුව ඇත. මෙම විත්තජ ඕෂාව ද ආහාරජ ඕෂාවෙන් පිහිටාධාර ලැබූ විට දෙවතාවක්, තුන්වතාවක් ආහාරජ ඕෂා අට්ඨමක රූප කලාපයන් පහළ කරවන්නේය. දෙවතාවක් තුන්වතාවක්ම රූප කලාපයන්ගේ පහළ වීම දිගට සිදුවන්නේය. මෙය දැකගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. [වි. ම. 462]

මෙහිලා උසස් වූ සමථ භාවනා සිත-විපස්සනා භාවනා සිත තවම ලබා නොගන්නා වූ සන්තානයක සාමාන්‍ය ප්‍රකෘති කාමාවචර සිත් නිසා දෙවතාවක්, තුන්වතාවක් වූ ඕෂා අට්ඨමක රූපයන්ගේ පහළ වීම විස්තර වන්නේය. මහග්ගත ලෝකෝත්තර සිත් වලින්ද වනාහි බොහෝමයක් ඕෂා අට්ඨමක රූපයන්හි පහළ වීමද අවශ්‍යයෙන්ම සිදුවන්නේය. මේ වනාහි මහග්ගත ලෝකෝත්තර සිත් නිසා පහළ වූ විත්තජ රූපයන්ගේ විපුල භාවය, උතුම් භාවය නිසාය.

[මහා වී. 2 (ජව්ඨ සංගයනා අංක 702 යටතේ)]

[සැලකිය යුතුයි:- මෙම රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් තේජෝධාතූ=උතු ද, උතුර ඕෂා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරන්නේය. ඉදින් එම සිත්හි සමථ භාවනා සිත-විපස්සනා භාවනා සිත, මාර්ග-ඵල සිත වැනි උතුම් ප්‍රණීත සිත් වන්නේ නම් මෙම තේජෝ ධාතූ=උතු මඟින්ද අප්ඤ්ඤාන පමණක් නොව බහිද්ධා දක්වාම උතුර ඕෂා අට්ඨමක රූප සටනාව නැවත නැවතත් දිගින් දිගට කාලයක් පහළ කරවිය හැක්කේය. ආලෝකයද වනාහි මෙම විත්තජ කලාප උතුර කලාපයන්හි ඇතුළත් වණ් ධාතූන්හි=රූපාමිමණයන්හි ප්‍රභාශ්වරයම වන්නේය.]

3. උතුර ඕෂා

තව දුරටත් ඇසෙහි ඉහත උතුර රූප භාවනා කරණ ක්‍රමය තුළ විස්තර වශයෙන් ලියා දැක්වූ ක්‍රමයටම කම්මජ තේජෝ, විත්තජ තේජෝ, උතුර තේජෝ, ආහාරජ තේජෝ යන තේජෝධාතූ=උතු නිසා වන්නා වූ උතුර ඕෂා අට්ඨමක රූප කලාප එක එකක් තුළ ද ඕෂාව ඇතුළත්ව

පවතින්නේය. මෙම උතුරු ඕජා එක එකක්ද ආහාරජ ඕජාවෙහි පිහිටාධාරය ලැබූ පසු දහ - දොළොස් වතාවක් රූප කලාපයන් පහළ වීම දිගට කරන්නේය. දැක ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න.

“උතුසමුට්ඨානා ධානජපත්තා ඕජා අඤ්ඤං ඕජට්ඨමකං සමුට්ඨාපේති, තත්තාපි ඕජා අඤ්ඤන්ති ඒවං දස-ද්වාදසවාරේ පවත්තිං සට්ඨති.” [වි. ම. 463]

පින්වත් ඔබ රූප කමීස්ථාන වගුවෙහි ලියා දක්වා ඇති පරිදි කලාප එක එකක් වෙන් කොට, වෙන් වෙන්ව මනසිකාරය පවත්වන්න.

[සැලකිය යුතුයි:- තව දුරටත් මෙම ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු තේජෝධාතු=උතු ද, දහ - දොළොස් (10-12) වාරයක් දක්වා රූප කලාපයන් මගින් පහළ වීම දිගටම සිදුවන බව සලකා ගන්න.]

[මහා වී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 703 යටතේ)]

4. ආහාරජ ඕජා

හපන-ගිලින ලද්දා වූ කබලිකාර ආහාර තුළ පිහිටා ඇති, උතුරු ඕජා අට්ඨමක රූපයන්හි අඩංගු ඕජාව හේතුවෙන් ඇසෙහි, ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාපයන් පහළවීම සම්බන්ධයෙන් කලින් විස්තර කරන්නට යෙදුනි. මෙම ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූපයන්හි ඇතුළත් ඕජාව ආහාරජ ඕජාවයි. මෙම ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූපයක් කම්මජ ජයිරාග්නිය ආධාරයෙන් නැවත නැවතත් පහළ වෙමින් පවතින්නාහ. වරක් සපන ලද ගිලින ලද (වළඳන ලද) ආහාරය සත් දිනක් ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූපයන් අඛණ්ඩව පහළ වීම පිණිස නිශ්ශ්‍රය (ආධාර) දීමට හැකියාව ඇත්තේය. ඒ තාක් නැවත නැවතත් පහළ වූ ආහාරජ ඕජට්ඨමක රූප කලාපයන් අතරින්, කලින් කලින් පහළ වූ ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප තුළ අඩංගු වූ ආහාරජ ඕජාව, පසු පසු ආහාරජ ඕජා අට්ඨමක රූප කලාපයන් තුළ ඇතුළත් ඕජාවෙන් ආධාරක ශක්තිය ලැබ යීති කාලයට පත්වූ විට, (ආහාරය පැසවීම, දිරවීම කරණ පාචක තේජෝ ධාතුචේතුසගින්නේ මහත් බව හෝ පහත් බව, ආහාර ඕජාවෙහි, නැත්නම් ආහාරජ ඕජාව සහිත සපන, ගිලින බාහිර ආහාරයේ පොහොසත්, අපොහොසත් බව අනුව) සුළු වාර ගණනක් හෝ බොහෝ වාර ගණනක් හෝ රූප කලාප අලුතින්, අලුතින් පහළ කරවීම දිගට පවත්වන්නේය. “දස ද්වාදසවාරේ පවත්තිං සට්ඨති” දස දොළොස් වාරයක් රූපයන් පහළ වීම ද පෙළට සිදුවන්නේය. දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. [වි. ම. 462]

මේ අවස්ථාවෙහි ආධාරය ලබන ඕනෑම නම් මුලින් මුලින් ගත් ආහාරයෙන් පහළ වූ ඕනෑම අට්ටමක රූපයන් තුළ අඩංගු ඕනෑමය. ආධාරය ලබාදෙන ඕනෑම වනාහි පසු-පසු අලුතින් පහළ වූ ආහාර ඕනෑම අට්ටමක රූපයන්හි අඩංගු ඕනෑම වන්නේය. හේතුවද ආහාර ඕනෑමය. එලෙසද ආහාර ඕනෑමය. පෙර පසු වීම අතින් පමණක් වෙනස් වේ.

[සැලකිය යුතුයි:- තව දුරටත් මෙම ආහාර ඕනෑම අට්ටමක රූප කලාපයක් පාසා තේජෝධාතූ=උතු ද අඩංගුව පවතින්නේය. මෙම තේජෝධාතූ=උතු මගින් ද උතු ඕනෑමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නට හැක්කේය. දැක ගැනීමට භාවනා කරන්න.]

මෙතෙක් කී දැයෙහි සාරය

රූප කලාපයක් රූප කලාපයක් පාසා තේජෝධාතූ=උතු හා ඕනෑම යන්න ඇතුළත් වන්නේමය. සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති උතු හේතුවෙන්ද, ඕනෑම නිසාද (අදාළ හේතු ධර්මයන්හි ආධාරය ලද විට) රූප කලාපයේ දෙක බැගින් වැඩෙමින් පවතින්නේය.

උපමා:- වක්ඛු දසක කලාපය විග්‍රහ කොට බැලීමේදී රූප ධර්ම ස්වභාවයේ දහයක් ඇත්තාහ. ඒවා තුළ තේජෝධාතූ=උතු හා ඕනෑම ඇත. උතු ද (උපාදින්නක රූපයෙහි ආධාර ශක්තිය ලැබ) ධර්ම කාලයට පත් වූ විටක උතු ඕනෑමක රූපයන් පහළ කළ හැක්කේය. තවදුරටත් ඕනෑමද ආහාර ඕනෑමෙහි ආධාර ලැබ ධර්ම කාලයට පත් වූ විට ආහාර ඕනෑමක රූප කලාපයක් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (පුත්‍රයේ වන්නාහ). තව දුරටත් මෙම වක්ඛු දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝධාතූ=උතු හේතුවෙන් පහළ වූ උතු ඕනෑමක රූප නැවතත් බෙදා බැලූ කල රූප ස්වභාව ධර්ම අටක් ඇත්තේය. තේජෝ ධාතුව ද අඩංගුය. ඕනෑම ද අඩංගුය. උතු තේජෝ හා උතු ඕනෑමෙහි වන්නාහ. මෙම උතු තේජෝ ධාතුව ද (උපාදින්න කම්මප රූපයන්හි ආධාරය මනාසේ ලද විට) අනෙකුත් උතු ඕනෑමක රූපයන් පහළ කරවන්නේය. [මුණුපුරකු ලැබුනා සේය]

“උතුසමුට්ඨානං නාම චතුසමුට්ඨානෝ උතු උපාදින්නකං පච්චයං ලභිතො යානප්පත්තෝ සර්වේ රූපං සමුට්ඨාපේති.” [වි. ම. 463]

තව දුරටත් මෙම වක්ඛු දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝධාතූ=උතු හේතුවෙන් පහළ වන්නාවූ උතු ඕනෑමක රූපයන්

තුළ අඩංගු ඕජාව ද, ආහාරජ ඕජාවෙහි ආධාරක ශක්තිය මනා ලෙස ලද විට ආහාරජ ඕජාවිමක රූප කලාපයන් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (මුණුපුරකු ලැබුනා සේය) මේ ක්‍රමයට අනුව වක්‍ර දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු පදනම් වී පහළ වූ උතුජ ඕජාවිමක රූපයන් තුළ අඩංගු තේජෝ ධාතුව හා ඕජාව නිසා හතර (4) පස් (5) වතාවක් දරු -මුණුපුරු පරම්පරාවන් ලෙස උතුජ රූපයන්, ආහාරජ රූපයන් පහළ වීම දැක ගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න.

තව දුරටත් මෙම වක්‍ර දසක කලාප තුළම ඕජා අඩංගුව ඇත්තේය. ඒ කම්මජ ඕජාවයි. මෙම ඕජාව ආහාරජ ඕජාවෙහි ආධාරය ලද විට ආහාරජ ඕජාවිමක රූපකලාපයන් පහළ කරවන්නේය. මෙම රූප කලාපයන්හි ද තේජෝ ධාතු හා ඕජාවෝ අඩංගුය. එම තේජෝ ධාතු හා ඕජාවෝ ද ඉහත සඳහන් ලෙසට හතර පස් වාරයක් රූප කලාපයන් පියවරෙන් පියවර පහළ කරවන්නාහ. දැක ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න. දෙක දෙක බැගින් බෙදී යන හැටි වැටහී යන ලෙසම නැවත නැවතත් අභ්‍යාස කරන්න. [මහා වී. 2 (ජවිධ සංගායනා අංක 701 යටතේ)]

තව දුරටත් ඇසෙහිම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප, චිත්තජ අට්ඨමක කලාප, උතුජ අට්ඨමක කලාප, ආහාරජ අට්ඨමක කලාප යන රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ තේජෝධාතුව-උතු හා ඕජාවෝ ද, උතුජ රූප=ආහාරජ රූප දෙක, දෙක බැගින් බෙදී යන හැටි දැක ගන්නා ලෙස භාවනා කරන්න. ද්වාර සයෙහි හා දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි මේ ආකරයටම භාවනා කළ යුතුය.

සතිමත් විය යුතුය: මෙලෙස දෙවතාවක්, තුන්වතාවක්, හතර, පස්, දස, දොළොස් වතාවක්, බොහෝ වතාවක් දක්වා අජ්ඣාත්ත පමණක් නොව බහිද්ධා දක්වා රූප කලාපයන් දිගින් දිගට පහළ වීමේදී අවසාන වතාව තුළ පිහිටා ඇති රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේජෝ ධාතුවට හා ඕජාවට අලුතින් අලුතින් උතුජ රූප කලාප හා ආහාරජ රූප කලාපයන් පහළ කළ නොහැකි යැයි දතයුතු.

මේ විස්තර කළ රූපයන්හි පහළ වීම නිශ්චිත වනතෙක් සම්පූර්ණයෙන් කියවා බලා රූප කම්මට්ඨාන වගුවක් බලා කම්මට්ඨානාවාය්‍යයන් සමගද සාකච්ඡා කොට ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කළ විට කම්ම, චිත්ත, උතු, ආහාර යන හේතු සතර නිසා ප්‍රකටව පහළ වන රූපයන් පරමාථි වශයෙන් ඤාණයෙන් දැකගන්නා තෙක් ක්‍රමානුකූලව

භාවනා කළ හැකිය. පරිග්‍රහ කළ හැකිය. ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගැනීමට හැකි වන්නේය.

ධාතු කමීස්ථාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමය

ද්වාර සයෙහි පිහිටා ඇති වතු සමුච්චානික = කම්ම-චිත්ත-උතු-ආහාර යන හේතු ධර්ම හතර නිසා ප්‍රකටව පහළවන රූප ධර්මයන් භාවනා කරණ ක්‍රමය ධාතු කමීස්ථාන භාවනා සංකමිප්ත ක්‍රමයයි. මෙයට වඩා පියවරක් ඉදිරියට ගොස් ධාතු කමීස්ථාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමයට භාවනා කළ හැක.

ධාතු කමීස්ථාන විස්තාර භාවනා ක්‍රමය අනුව:

1. පඨවි කොට්ඨාස	20
2. ආපෝ කොට්ඨාස	12
3. තේජෝ කොට්ඨාස	04
4. වායෝ කොට්ඨාස	06
කොට්ඨාස සියල්ල එකතුව	42

යන ලෙසට දෙසාළිස් කොට්ඨාසයක් ලැබෙන්නේය. මේ තුළ පඨවි කොට්ඨාස 20, ආපෝ කොට්ඨාස 12 යන දෙතිස් කොට්ඨාසයන් සමථ කමීස්ථාන කොටසෙහි ලියා විස්තර කරන්නට යෙදුනි. මෙම කොට්ඨාස එකක් එකක් තුළ සතර මහා ධාතු දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. රූප කලාපයන් දැක ගත්විට ඉහත සඳහන් කායද්වාරය සම්බන්ධයෙන් විස්තර දැක්වෙන වගුව උපයෝගී කරගනිමින් හැකි පමණ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.

ඒවා තුළ

1. ඩහදිය, කඳුළු, කෙල, සොටු යන මේ කොට්ඨාස හතරෙහි චිත්තජ ඕපට්ඨමක රූප අට, උතුජ ඕපට්ඨමක රූප අට යන දෙක වශයෙන් (16) දහසය ආකාර රූප ඇත්තාහ. චිත්තජ ද වන්නේය. උතුජ ද වන්නේය.

2. නොදිරවූ ආහාර, දිරවූ ආහාර, සැරව, මුත්‍ර යන කොට්ඨාස හතර තුළ උතු හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුජ ඕපට්ඨමක රූප අට වර්ගය පමණක් ඇත්තාහ.

3. ඉතිරි කොට්ඨාස (24) විසිහතර වර්ගය තුළ කායද්වාරයෙහි විස්තර කළ ආකාරයට කොට්ඨාස එක එකක් තුළ 44 වර්ගයක් වූ රූප ධම් ඇත්තාහ. දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. පිත්ත කොට්ඨාසය මත මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී බද්ධ පිත්ත, අබද්ධ පිත්ත (පිත්ත ස්‍රාවය) යන දෙක වෙන් කොට භාවනා කරන්න. ලෝභික කොට්ඨාසයෙහි ද සන්තිවිත ලෝභික (හෘදය, අක්මාව ආදිය සමීපයේ ධාවනය නොවෙමින් එක්වී තැන්පත්ව තිබෙන රුධිරය), සංසරණ ලෝභික (හතර තුළ මුළු ශරීරය පුරා දිග, සරස ධාවනය වන රුධිරය) යන මේ රුධිර දෙවර්ගය තුළ 44 වර්ග වූ රූප ධම්යන් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.

තේජෝ ධාතු අධික තේජෝ කොට්ඨාස හත

1. සන්තාපන තේජෝ - එක්දා උණ ආදී ලෙස උත්සන්න වන්නා වූ තවන තේජෝ	33
2. දාහ තේජෝ - ඉතාමත් රළු ලෙසට ශරීරය පුරාම දැවිලිල ගෙනදෙන දවන තේජෝ	33
3. ජීරණ තේජෝ - මේරීම, පැසීම, දිරීම ඇති කරවන තේජෝ ධාතුව	33
4. පාවක තේජෝ - ආහාර දිරවීම කරවන පැසවන තේජෝ ධාතුව (ජීවිත නවක කලාප)	09

[සැලකිය යුතුයි:- මෙම තේජෝ කොට්ඨාස හතර (4) වර්ගය පටවී කොට්ඨාස, ආපෝ කොට්ඨාස මෙන් රූ සටහන් සහිත නොවන්නේය. තේජෝ ධාතු අධික, නොදැකිය හැකි රූප කලාප අංශුන්ම වන්නාහ. එම නිසා රූප කලාප තුළම පමණක් තේජෝ ධාතු=තේජෝ අධික රූප කලාප අංශුන් වෙත අවධානය යොමුකොට භාවනා කරන්න. සන්තාපන තේජෝ හා දාහ තේජෝ මත මනසිකාරය පවත්වන විට දුෂ්කරතා පැන නගින්නේ නම්, අපැහැදිලිව පවතින්නේ නම් උණ ගැනී සිටී, උණ රෝගය සහිතව සිටී අවස්ථාවක් අරමුණු කොට එයට අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙහිලා තිස්තුන් ආකාර රූප ධම්යෝ නම්;

1. ජීවිත නවක කලාප (කම්මප්)	09
2. විත්තප් අට්ඨමක කලාප	08

3. උතුප් අට්ඨමක කලාප	08
4. ආහාරප් අට්ඨමක කලාප	08
සියල්ල එකතුව	
	33

වායෝ ධාතු අධික වායෝ කොට්ඨාස හය

1. උද්ධංගමා වාතා (ඉහළට (උඩට) නගින වාතය)	33
2. අධෝගමා වාතා (පහළට (යටට) බසින වාතය)	33
3. කුච්ඡ්ඝය වාතා (බඩවැලට පිටින් උදරයේ ඇති වාතය)	33
4. කොට්ඨාසයා වාතා (බඩවැල තුළ පිහිටා ඇති වාතය)	33
5. අංගමංගානුසාරීනෝ වාතා (අඟ-පසඟ, ඉරියව් වෙනස් කිරීම වශයෙන් ඇත්තා වූ වාතය)	33
6. අස්සාස පස්සාස වාතා (හුස්ම ඉහළ පහළ යෑම් වශයෙන් ඇති වාතය)	09

මෙහි අඩංගු 33 වනාහි

1. ජීවිත නවක කලාප	09
2. චිත්තප් අට්ඨමක කලාප	08
3. උතුප් අට්ඨමක කලාප	08
4. ආහාරප් අට්ඨමක කලාප	08
සියල්ල එකතුව	
	33

මේවා තුළ ජීවිත නවක කලාපයන් වනාහි කම්මප් රූප කලාපයෝය. වායෝ ධාතුව අධික වායෝ කොට්ඨාස හය තුළින් ද ප්‍රථමයෙන් තමා භාවනා කිරීමට කැමති වාත කොට්ඨාසය ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න.

උපමාවක් :- ඉහළට නගින උද්ධංගම වාතය මත මනසිකාරය පවත්වන විට බඩවැල ආදී ඒ ඒ ස්ථානයෙහි පිහිටා ඇති ඉහළට නගින වාතය ප්‍රථමයෙන් පෙනෙන පරිදි බලන්න. දැක ගත නොහැකි නම්, ඒ අවස්ථාවලදී තමා උපදවාගෙන ඇත්තා වූ සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න. ආලෝකයේ ප්‍රභාව ප්‍රබලව ආ කල එම වාතය මත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. සාර්ථක විය හැක්කේය. මෙම වාතය ඤාණයෙන් දැකගත හැකි වූ විට මෙම වාතයෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් (වායෝ ධාතු- ප්‍රධාන වූ සතර මහා ධාතූන්) ඤාණයෙන් දැකගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න. වැඩිකල් නොගොස් සමාධිය බලවත්වී මෙම වාතය තුළ

පිහිටා ඇති රූප කලාපයන් ඤාණයෙන් දැකගත් විට, මෙම රූප කලාපයන් විශ්ලේශණය කළවිට ඒ තුළ ඉහත ලියා දැක්වූ රූප ධර්මයන් 33 දැකගත හැකිවන්නාහ. මෙම පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න.

අස්සාස-පස්සාස වාතය

“අස්සාසපස්සාසා විත්තසමුට්ඨානාව” [වි. ම. 261]

“විත්තජේ අස්සාසපස්සාසකොට්ඨාසෙපි ඕජට්ඨමකඤ්චේ සද්දෝ වාති නව” [වි. ම. 442]

මේ අට්ඨ කථාවෙහි විස්තර කර ඇති පරිදි අස්සාස පස්සාස = හුස්ම ගැනීම, පිටකිරීම යන්න විත්තජ සද්ද නවක කලාපයන්ම = විත්තජ සද්ද නවක රූප මිටීම වන්නේය. භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කොට හදය ව්‍යුච්ච ආධාර කොට ඇත්තා වූ භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය හා යෙදෙන සිත් එක එකක් නිසා මෙම අස්සාස, පස්සාස පහළ වීම ඤාණයෙන් දැක ගන්නා පරිදි අවධානය යොමු කොට භාවනා කරන්න. මෙම වාතයද ඤාණයට හමුකරගත් විට මෙම වාතයෙහි පිහිටා ඇති ධාතු සතර වර්ගයන් දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. සමාධිය දියුණුව ආ කල රූප කලාප අංශුන් දැකීමට පටන් ගනු ඇත. මෙම රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති පඨවි ධාතුවක් හා අනෙකුත් රූප කලාපයක පිහිටා ඇති පඨවි ධාතුවක් විත්තජ වායෝ ධාතුවෙහි ශක්තියෙන් එකිනෙකට පිරිමැදීම නිසා, නැත්නම් රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත හා අනෙකුත් රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත රූපයන් විත්තජ වායෝ ධාතුවේ ශක්තිය නිසා එකිනෙක ඉතා සමීපව පිරිමැදීම, ගැටීම නිසා පහළවන බැවින් ශබ්දය, සද්දරූප අඩංගු වන්නාවූ විත්තජ සද්ද නවක කලාප රූපයන් වන්නේය. මෙම රූප ධර්මයන් හදය ව්‍යුච්ච ඇසුරු කරගෙන පහළ වන්නා වූ සිත් නිසා පහළ වෙමින් පවතින්නාහ. ඤාණයට හසුකර ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න. (ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤතා රූපයෝද හුස්ම ගැනීම පහසු අවස්ථාවන්හි අඩංගු වන්නේය. මේවා සද්ද ලහුතාදී ද්වාදසක කලාපයෝය.)

වායෝ කොට්ඨාස හය වර්ගයෙහිම ප්‍රථමයෙන් වාතය දැන ගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න. අනතුරුව එහි ඇති සතර මහා ධාතූන් දැක ගන්නා පරිදි සාවධානව භාවනා කරන්න. රූප කලාප අංශු දැකගත හැකි වූ විට ඉහත සඳහන් කළ පරිදි රූප ධර්මයන් ඤාණයෙන් විභාග කොට පරමාථී පිරිසිඳින තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න.

කම්මප රූප කලාප නවය

ඉහත සඳහන් දොරටු සයෙහි ද, දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ද පිහිටා ඇති රූප කලාප වර්ගයන් තුළ සමාන ස්වභාව ධම් පිඬු වශයෙන් ගණන් ගත හැකි රූප කලාප,

කම්මප රූප කලාප

චිත්තප රූප කලාප

උතුප රූප කලාප

ආහාරප රූප කලාප යැයි වර්ගීකරණය වෙති. ඒ තුළ කම්ප නිසා පහළවන කම්මප රූප කලාප නව වර්ගයක් ඇත්තාහ.

1. වක්ඛු දසක කලාප	6. ඉත්භාව දසක කලාප
2. සෝත දසක කලාප	7. පුරිසභාව දසක කලාප
3. සාන දසක කලාප	8. හදය දසක කලාප
4. ජීවිතා දසක කලාප	9. ජීවිත නවක කලාප
5. කාය දසක කලාප	

මෙලෙසට කම්මප රූප කලාප සියල්ල නවයකි. මෙම කම්මප රූප පවිචුප්පන්න කම්මප රූප වන නමුත් අතීත භවයක කරණ ලද කම්ප නිසා වන්නේය. අතීත කම්මප රූපයන් වනාහි පෙර අතීතයේ කරණ ලද කම්ප නිසා වන්නේය. අනාගත කම්මප රූපයන් වනාහි අතීත භවයකදී රැස් කරණ ලද අපරාපරියවේදනීය කම්ප හෝ පවිචුප්පන්නයෙහි රැස් කරණ ලද උපපජ්ජවේදනීය නම් වූ කම්ප නිසාය. මෙම කම්ප රූප කුමන කම්පයක් නිසා හටගත්තේ දැයි පවිචය පරිග්‍රහ අවස්ථාවට පත් වූ විටදී වටහාගත හැකි වන්නේය. තමා වශයෙන් ඇස් ඉදිරිපිට සවිස්තරව දැකගත හැකි වන්නේය. පවිචය පරිග්‍රහ ඤාණය හා සම්බන්ධය. මේ අවස්ථාවෙහි කම්ප නිසා පහළ වූ කම්මප රූප යැයි පමණක් අවස්ථානුකූලව තාවකාලිකව භාරගන්න. තව දුරටත් මේ දක්වා ලියා විස්තර කළ ද්වාර හය, දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති කම්මප රූප, චිත්තප රූප, උතුප රූප, ආහාරප රූපයන් වනාහි අනිෂ්පන්න රූපයන් හා මිශ්‍ර නොවූ නිෂ්පන්න රූපයෝම වන්නාහ. ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා කළහැකි ධම්මයෝ වන්නාහ. තවදුරටත් අනිෂ්පන්න රූපයන් හා මිශ්‍ර වී ඇත්තා වූ චිත්තප රූප, උතුප රූප, ආහාරප රූපයෝද ඇත්තාහ. නිෂ්පන්න පමණක් වන රූප කලාපයන් මෙන්ම අනිෂ්පන්න රූපයන් හා මිශ්‍රව පවත්නා රූප කලාපයන් එකතුකොට විස්තර ලෙස පහත දක්වන්නෙමු.

චිත්තප රූප කලාප අට

- 1. චිත්තප සුද්ධවිධික කලාප

(අමිශ්‍ර විත්තජ අට්ඨමක කලාප)

2. කාය විඤ්ඤන්ති නවක කලාප

(කාය විඤ්ඤන්තිය නව වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප)

3. ලහුතාදී ඒකාදසක කලාප

(ලහුතා ආදිය එකොළොස් වැනි කොට ඇත්තා වූ කලාප)

(ශුද්ධාෂ්ඨකය+ලහුතා+මුදුතා+කම්මඤ්ඤතා= 11)

4. කාය විඤ්ඤන්ති ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප

(කාය විඤ්ඤන්තිය ලහුතා ආදිය දොළොස් වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප)

(ශුද්ධාෂ්ඨකය+ කායවිඤ්ඤන්තිය+ ලහුතා+ මුදුතා+කම්මඤ්ඤතා = 12)

5. වච්චි විඤ්ඤන්ති දසක කලාප

(වච්චි විඤ්ඤන්ති හා සද්ද දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප)

(ශුද්ධාෂ්ඨකය+වච්චි විඤ්ඤන්ති+සද්ද = 10)

6. වච්චි විඤ්ඤන්ති සද්දලහුතාදී තේරසක කලාප

(වච්චි විඤ්ඤන්ති+සද්ද+ලහුතා ආදී දහතුන් වැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප)

(ශුද්ධාෂ්ඨකය+වච්චි විඤ්ඤන්ති+සද්ද+ලහුතා+මුදුතා+කම්මඤ්ඤතා = 13)

7. අස්සාස පස්සාස විත්තජ සද්ද නවක කලාප

(හුස්ම ගැනීම පිටකිරීම අනුව සිත නිසා උපන් සද්දය නව වෙනි කොට ඇත්තාවූ රූප කලාප) (ශුද්ධාෂ්ඨකය+සද්ද = 9)

8. අස්සාස පස්සාස විත්තජ සද්ද ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප

(හුස්ම ගන්නා හුස්ම පිටකරණ අවස්ථාවේ සිත නිසා උපන් සද්ද ලහුතාදිය දොළොස් වෙනි කොට ඇත්තාවූ රූප කලාප)

(ශුද්ධාෂ්ඨකය+සද්ද+ලහුතා+මුදුතා+කම්මඤ්ඤතා = 12)

(අ) විත්තජ සුද්ධට්ඨක කලාප - ද්වාර සයෙහි දෙසාළිස් කොට්ඨාසයන්හි සමහර සමහර තැන්වල පිහිටා ඇති ඕජාව අට වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප විත්තජ අට්ඨමක කලාපයේ වන්නාහ. මෙම රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්මයේ නිෂ්පන්න රූපයෝය. විපස්සනාවට ගෝචර වේ. මනසිකාරයට ප්‍රකටය.

(අ) කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප - හවඕග මනෝ ප්‍රසාදයට භාවනා මනසිකාරය යොමු කොට නැත්නම් හවඕග මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කොට අතෙහි ඇඟිල්ලක් සොලවා බලන්න. නවන, දිග හරින, සොලවන සිත එම සිත නිසා නවන, දිග හරින, සොලවන චිත්තජ රූප කලාපයන් ඇඟිල්ල දක්වා පැතිරියාම අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප අංශු දැකගනු ඇත. රූප කලාප එක එකක් තුළ ධම් ස්වභාව අට වර්ගයක් ඇත්තාහ. නවන, දිග හරින ඉරියව්ව නම් වූ කාය විඤ්ඤත්තියද සමග සියල්ල නව වර්ගයකි.

(අ) ලහුතාදී ඒකාදසක කලාප - සමහර විටෙක චිත්තජ ඕජා අවධිමක රූපයන් මත භාවනා කරණ විට (නැවීම හා දිගහැරීම ක්‍රියාවේ) සැහැල්ලු බව, මාදු බව, ඒ ඒ ක්‍රියාවන්හි කම්ණ්‍ය බව (නැවීම - දිගහැරීම පහසුවෙනුත්, කඩිනම්නුත් කළ හැකිවීමේ ස්වභාවය) යන මේ ස්වභාවයෝ ප්‍රකට විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහිම එම අනිෂ්පන්න රූපයන්ද සහිතවම පරිග්‍රහ කරන්න.

(අ) කාය විඤ්ඤත්ති ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප - අංක දෙකෙහි දැක්වූ කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාපයන්හි විස්තර කළ පරිදි මනසිකාරය පවත්වන්න. එම කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාපයන්හි ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤතා යන අනිෂ්පන්න රූපයන් අඩංගු නැත. මේ කාය විඤ්ඤත්ති ලහුතාදී ද්වාදසක කලාපයන්හි මෙම අනිෂ්පන්න රූප තුන් ආකාරයන් අඩංගුය. දිගහැරීම ආදී ඒ ඒ කායික ක්‍රියාකාරකම් කරණ අවස්ථාවේදී සැහැල්ලුවෙන් යුහුසුලුව කළහැකි විට මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් ඇතුළත් වන අතර නිදි බර, කුසිත, කම්මැලි අවස්ථාවන්හි දී මෙම රූප තුන් වර්ගය ඇතුළත් නැත. ඤාණයෙන් දැකගත හැකිවන ලෙස විභාග කොට බලන්න. පරිග්‍රහ කරන්න.

[සැලකිය යුතුයි:- ඉරියාපථ භාවනා හා සම්පජ්ඤ්ඤ භාවනා යන තැන්හි මේ කාය විඤ්ඤත්ති ඇතුළත් කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤත්ති ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප යන මේ රූප කලාප දෙවර්ගය ප්‍රධානව පවතින්නේය. වැදගත් කාර්ය භාරයක් ඉෂ්ඨ කරන්නේය. මේ රූප ධම්මයෝ පරිග්‍රහ නොකළ හැක්කේ නම් ඉරියාපථ භාවනාව, සම්පජ්ඤ්ඤ භාවනාව යන තැන්හි පරමාථ පිරිසිඳින තෙක් රූප ධම්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමෙහි, ඤාණයෙන් කොටස් කොට ගැනීමෙහි අදෂ්ඨ වන්නේය. දුෂ්කර ස්ථානයක් වන්නේය.]

(ඉ) වව් විඤ්ඤත්ති දසක කලාප- ක.... ඛ.... ආදී වූ අක්ෂරයන් එකක් පාසා උච්චාරණය කරන්න. භවඛීග මනෝ ප්‍රසාදය, මනෝ ද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ක... ඛ... ලෙසට උච්චාරණය කිරීමට කැමති සිත හා උච්චාරණ කරණ සිත ඤාණයෙන් දැක ගැනීමට බලන්න. මෙම සිත් නිසා විත්තජ රූප කලාප අංශුන් උගුර ආදී ඒ ඒ සද්ද පැන නඟින ස්ථාන දක්වාම භූත රූපයන් එකිනෙකට සම්බන්ධ කරමින් දිග සරස පැතිරී යාමද, එම විත්තජ රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු පයවි ධාතු (පයවි ධාතු අධික මහා භූතයන් හා) සද්ද නඟින ස්ථාන පිහිටා ඇති කම්මජ රූප කලාපයන්හි අඩංගු පයවි ධාතූන් (පයවි ධාතු අධික මහා භූතයන්) අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් (මහා භූතයන් අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන්) ගැටෙන නිසා, හැපෙන නිසා සද්ද පැන නඟින ස්වභාවයද, කථා කරණ, ගායනා කරණ වව් විඤ්ඤත්ති හෙවත් වාවසික ක්‍රියාකාරකම්ද වෙන් වෙන් වශයෙන් ගනිමින් ඤාණයෙන් බෙදමින් භාවනා කරන්න.

(ඊ) වව් විඤ්ඤත්ති සද්ද ලහුතාදී තේරසක කලාප - මේ රූප කලාපයන්ද ඉහත (“ඉ” හි) සඳහන් ලෙසටම භාවනා කරන්න. මෙලෙස කථා කරණ ගායනා කරණ අවස්ථාවෙහි දී සැහැල්ලුව මධුරව කථා කරණ ගායනා කරණ අවස්ථාවේ ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤතා රූපයන් අඩංගු වන්නේය. මේ නිසාම මේ දෙක වෙනස් වන්නේය. මේ අංග (ඉ), (ඊ) යන රූප කලාපයන් වනාහි කථා කරණ විට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු සම්පජ්ඤ්ඤ භාවනාවෙහිලා ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය.

(උ) අස්සාස පස්සාස විත්තජ සද්ද නවක කලාප

(උආ) අස්සාස පස්සාස විත්තජ සද්ද ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප

විත්තජ රූප කලාපයන් මිටි වශයෙන් හයක් ලෙස ගණන් ගැනුනත් විසුද්ධි මග්ග (වි. ම. 442) හි අස්සාස පස්සාස විත්තජ සද්ද නවක රූප කලාප ඇති බව පෙනේනා දී ඇත.

“අස්සාසෝ පස්සාසෝ ඉතිවා”

[වි. ප. 1/152]

යන මේ පාලියට අනුව කරණ විස්තර කිරීමක් වන්නේය. එය මෙම ඇතුළුවන හුස්ම පිටවන හුස්ම වල ඇති සතර මහා ධාතූන් ඤාණයට හමුකර ගැනීමට පරිග්‍රහ කරන්න. සමාධි ශක්තිය බලවත්ව ආ කල රූප කලාපයන් දැන ගැනීමට පටන් ගන්නවා ඇත. රූප කලාප එක එකක් තුළ ශබ්දය ද සහිතව කොටස් නවයක් ඇත. සමහර විට හුස්ම ගන්නා විට සැහැල්ලුව යුහුසුලුව මෘදුව හුස්ම ගැනීම පහසු විට, ඉතා

සන්සුන් විට, කම්ණ්‍ය විට ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤතා යනාදිය ද ඇතුළත්ය. ඒවා අස්සාස පස්සාස චිත්තජ සද්ද ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප වන්නාහ.

උතුප් රූප කලාප හතර

1. උතුප් සුද්ධධර්ම කලාප උතු නිසා වන්නාවූ ඕජාව අටවෙනි කොට ඇති රූප කලාප. (නිෂ්පන්න රූපයෝය.)
2. උතුප් සද්ද නවක කලාප උතු හේතුවෙන් පහළ වන ශබ්දය නවවැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප. (8+සද්ද=9) (නිෂ්පන්න රූපයෝය)
3. ලහුතාදී ඒකාදසක කලාප ලහුතා ආදිය එකොළොස් වැනි කොට ඇති රූප කලාප. (8+ලහුතා+මුදුතා+කම්මඤ්ඤතා =11)
4. සද්ද ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප සද්ද ලහුතා ආදිය දොළොස් වැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප (8+සද්ද+ලහුතා+මුදුතා +කම්මඤ්ඤතා =12)

මේ උතුප් රූප කලාප මිටි හතර වර්ගය තුළින් අංක එක සහ දෙක යන්න විපස්සනාවට ගෝචර නිෂ්පන්න රූපයෝය. අංක එක වනාහි ෂඩ් ද්වාරයන්හිද දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි සමහර තැන්වල යෝග්‍ය ලෙස පිහිටා ඇත. අංක දෙක උදරයේ ශබ්දයන් ආදී සද්ද නවක රූප කලාපයෝය. මෙම අංක එක සහ දෙක අජ්ඣන්ත, බහිද්ධා පණ ඇති - පණ නැති වස්තූන් යන දෙතැනමද පිහිටා ඇත්තේය.

අංක තුන සහ හතර අනිෂ්පන්න රූප හා මිශ්‍රව පවතී. මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් විපස්සනාවට නැංවීමට නොහැකිය. රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී නාම රූප පරිච්ඡේද ඤාණ මට්ටමේදී මිශ්‍රව පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේය. මෙම දෙයාකාර රූපයෝ බාහිර පණ නැති දේවල නොලැබේ. අජ්ඣන්ත හා බාහිර පණ ඇති සත්ත්ව සන්තානයන්හිම ඇත්තාහ. විපස්සනා භාවනා කිරීමේ දී ලහුතා, මුදුතා, කම්මඤ්ඤතාවන් විපස්සනාවට නැංවිය නොහැකි නිසා මේ අනිෂ්පන්න රූප ඉවත් කළ විට අංක එක හා දෙක කලාප සමඟ භාවනා වශයෙන් අංග සම්පූර්ණයෙන්ම සමානය. මේ අනුවද නිෂ්පන්න රූපයන්ම විපස්සනා භාවනාවට නැංවිය යුතු යැයි කෙටියෙන් දත යුතුය.

ශබ්ද වර්ග තුන

1. හුස්ම ශබ්දය = ආශ්වාස, ප්‍රශ්වාස චිත්තජ සද්ද නවක කලාප.
2. කථා කිරීමේ ශබ්දය = වචි විඤ්ඤත්ති දසක කලාප.

3. උදරයේ ශබ්ද හා හුළං හමන ශබ්දය = උතුප් නවක කලාප.

අංක එක සහ දෙක යන මේවා අප්‍රකාශිත බහිද්ධා පණ ඇති සන්තානයන්හි පමණක් ලැබෙන්නේය. අංක තුන උතුප් සද්ද නවක කලාප පණ ඇති, පණ නැති යන දෙතැනම ලැබෙන්නේය. හමන සුළඟ ආදියෙහි ඇති ශබ්ද පණ නැති උතුප් ශබ්ද නවක කලාපයෝය. සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් දියුණු කළ විට ආලෝක ශක්තිය බලවත්ව ආ කල මේ වදින සුළඟ ආලෝක ශක්තියෙන් අවධානයට ලක්කොට අරමුණු කරන්න. සුළඟ දැක ගත හැකි වූ විට මේ සුළඟේ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන් පරිග්‍රහ කළ විට රූප කලාපයන් දැක ගැනීමට පටන්ගත හැක. එවිට නව ආකාර පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ගස් කොළන් ගැටෙන ශබ්ද, හෙණ හඬ යනාදීන් මතද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න. වචි විඤ්ඤන්තිය විපස්සනාවට නැංවිය නොහැක. සද්දය නැත්නම් සද්දය සහිත වූ සමාන කලාපීය නිෂ්පන්න රූපයන් විපස්සනාවට නැංවිය හැකි සම්මස්සන රූප ධර්මයෝය.

ආහාරජ රූප කලාප දෙක

1. ආහාරජ සුද්ධට්ඨක කලාප = ආහාර හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ නිෂ්පන්න වූ ඕජාව අටවැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.

2. ලහුකාදී ඒකාදසක කලාප = ලහුකා ආදිය එකොළොස් වැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.

මේ රූප කලාප වර්ග දෙක තුළින් අංක (1) ද්වාර (වත්ථු) සයෙහි ද, දෙසාළිස් කොට්ඨාසයන්හිද ආහාරජ රූප කලාප සහිත සමහර කොට්ඨාසයන්හිද පැවතිය හැක. විපස්සනාවට නැංවිය හැකි වූ නිෂ්පන්න රූපයන්ය.

අංක (2) කලාප මිටි ද ද්වාර (වත්ථු) සයෙහි හා ආහාරජ රූප කලාප විය හැකි, සමහර කොට්ඨාසයන්හි සුදුසු පරිදි පැවතිය හැක. නමුදු අනිෂ්පන්න රූපයන් සමඟ මිශ්‍රවී ඇති මෙම රූපයන් විපස්සනාවට නැංවිය නොහැක. රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ විට මිශ්‍රවගෙන පරිග්‍රහ කළ යුතුය. විපස්සනා භාවනා කරණ විට වනාහි මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් බැහැරකොට නිෂ්පන්න රූපයන් මත පමණක් විපස්සනාව වැඩිය යුතුය. මෙලෙස කරන්නේ නම් මෙහිද විපස්සනා භාවනා කළ යුතු රූපයෝ මෙහි අංක (1) රූපයන් හා සමලෙස ප්‍රකට වන්නේය. අප්‍රකාශිත හා

බිහිද්ධා පණ ඇති සත්ත්ව සන්තානයන්හි පමණක් මෙම රූප කලාප දෙවර්ගීය ලැබිය හැක්කේය.

ලක්ෂණ රූප හතර භාවනා කිරීම

උපවය වනාහි පටිසන්ධි මූල කලල අවස්ථාවේ පටන්ම ඉන්ද්‍රියයන් සම්පූර්ණ වන තෙක් රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට හැකියාව ඇති විට භාවනා කළ යුතුව ඇත. සන්තති, ජරතා, අනිච්චතා යන රූප වනාහි ද්වාර හය දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්හි ඇති උප්පාද, ධීති, භංග යන ඇතිවීම - පැවතීම - නැතිවීම ස්වභාවම වන්නේය.

ප්‍රථමයෙන් ද්වාර හය දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි රූප කලාප එක, එකක් බෙදාගෙන එම රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අටාකාර, නවාකාර, දසාකාර නිෂ්පන්න රූපයන්හි සාමූහික ඉපදීම, පැවතීම, නැතිවීම යන මේවා දැක ගත හැකිවනු පිණිස භාවනා කරන්න. අනතුරුව ද්වාර සයෙහි ද දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හිද පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයෝ ද්වාර එකින් එක, කොට්ඨාස එකින් එක වෙන් කරගෙන එම ද්වාර වල වෙන් වෙන්ව පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීමද කොට්ඨාස එකින් එක පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීමද දැකගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. අනතුරුව ද්වාර සයෙහි දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති, ගත හැකිතාක් නිෂ්පන්න රූපයන් සමස්තයක් ලෙස ගෙන ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම අනුව භාවනා කරන්න.

[සැලකිය යුතුයි:- රූපයන් සියල්ල එකතුව පහළවීම පිහිටීම නැතිවී යාම මෙහි නොකියන ලදී. උප්පාද, ධීති, භංග යන ක්ෂණ තුන තුළ එකතුව ක්‍රියාවන් වන්නා වූ රූප ධර්මයන් සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන භාවනා කළ යුතු බව පමණක් අදහස් කරණ බව දත යුතු.]

රූපයන්ගේ උප්පාද - වය ධර්මතාව

මෙහිලා රූපයන්හි උප්පාද-වය ධර්මතාවය ඉතා කෙටියෙන් විස්තර කරන්නෙමු. රූපයන්හි ජීවිත කාලය විත්තක්ෂණ දහ හතක් (17) බව ස්ථිරවම නිරවද්‍යව දක්වා ඇත. විත්තක්ෂණයක්, විත්තක්ෂණයක් පාසා ද උප්පාද, ධීති, භංග - ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම යන කුඩා ක්ෂණ තුනක් ඇත. මේ නිසා රූපයෝ මහා විත්තක්ෂණ වශයෙන් දාහතක් (17) ද, කුඩා විත්තක්ෂණ වශයෙන් පනස් එකක් (51) ද ආයුෂ ඇත්තෝය. මෙයට වඩා අඩු වූ ද වඩා වැඩි වූ ද ආයුෂ නොපැවතේ.

උපමාවක්:- විත්තකෂණ එකක් පළමු විත්තකෂණය යැයි හිතට ගන්න. කම්මප රූප කලාප වනාහි මෙම විත්තකෂණයක්, විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලය දක්වා, ධීනි කාලය දක්වා, භංග කාලය දක්වාද කම් ජවය නොනිමී තාක් භවයේ ගත කරණ කාලය පුරා නිතරම පහළ වන්නේය. මෙම අංක එක විත්තකෂණයෙහි උප්පාද කාලයේ උප්පාදය ලැබූ රූපයෝ අංක දහත් (17) වෙනි විත්තකෂණයෙහි භංග කාලය සමගම චූත වන්නේය. මෙම අංක එක විත්තකෂණයෙහි ධීනි කාලය සමග පහළ වන්නාවූ රූප ධර්මයෝ අංක 18 වෙනි විත්තකෂණයෙහි උප්පාද කාලයෙන් නිම වන්නාහ. මෙම අංක එක විත්තකෂණයෙහි භංගයත් සමග උප්පාදය ලැබූ රූප ධර්මයෝ අංක දහඅට (18) වෙනි සිතෙහි ධීනි කාලයෙහි චූත වන්නාහ. මෙලෙස අංක 17, 18 යන මේ විත්තකෂණ අංක 1 න් පටන් ගෙන විනිශ්චය කළ යුතු වූ විත්තකෂණ වර්ගයන් යැයි අදහස් කෙරේ.

තවදුරටත් විත්තප රූපයෝද හදය ව්‍යුච්ච ඇසුරු කොට පහළවන සෑම සිතකම උත්පාද කාලයේදීම අඛණ්ඩව ආයුෂ ඇතිතාක් පහළ වන්නාහ. අංක එක ලෙස සිත තබාගත් විත්තකෂණයෙහි උප්පාදය සමගම පහළ වන විත්තප රූපයෝ අංක 17 යැයි කියන විත්තකෂණයෙහි භංග කාලයේදී චූත වන්නේය.

තව දුරටත් කම්මප කලාප, විත්තප කලාප, උතුප කලාප, ආහාරප කලාප යන සියල්ලෙහි එකක් එකක් පාසා අඩංගු තේජෝ ධාතුව ද රූපයේ ධීනි කාලයට පත්වන වාරයක්, වාරයක් පාසා උතුප රූපයන් පහළ කරන්නේය. අංක එක විත්තකෂණයෙහි උප්පාද කාලයෙහි පහළ වූ කම්මප රූපය මෙම අංක එක විත්තකෂණයෙහි ධීනි කාලයෙහි, උතුප රූප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මෙලෙසටම මෙම අංක එක යැයි සිතාගත් සිතට පෙරාතුව ඊට සමීප වී පහළවූ විත්තකෂණයෙහි භංග කාලය සමග උප්පාදය ලැබූ කම්මප රූපයෝ මෙම අංක එක යයි ගත් සිතෙහි උප්පාද කාලය වන විට ධීනි කාලයට එලඹීම නිසා මෙම රූප ධර්මයන්හි අඩංගු වන්නාවූ කම්මප තේජෝ ධාතු එක එකක් උතුප රූප කලාප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මේ අංක එක යැයි ගත් සිතෙහි උප්පාදය සමග උපත ලැබූ උතුප රූපයෝය. තවදුරටත් මෙලෙස අංක එක යැයි ගත් සිතේ භංග කාලයෙහිදී උප්පාදය ලැබූ කම්මප රූපයෝ අංක දෙක සිතෙහි උප්පාද කාලයෙහිදී ධීනි කාලයට එලඹීම නිසා මෙම රූප ධර්මයන්හි අඩංගු කම්මප තේජෝ ධාතු එක එකකටද උතුප ඕප්ටිධමක රූප කලාප එක එකක් පහළ කළ හැක්කේය. තවද මෙම අංක එක යැයි ගත් සිතෙහි ධීනි කාලයෙහි උප්පාදය ලත් කම්මප රූපයෝ මෙම අංක එක සිතෙහි භංග කාලයෙහි;

රූපයෙහි ධීනි කාලයට එලඹීම නිසා එම රූප කලාපයන්හි අඩංගු කම්මප තේජෝ ධාතුව උතුප ඕජට්ඨමක රූප කලාප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව සාමාන්‍යයෙන් කම්මප උතු හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුප රූපයෝ විත්තකෂණයක්, විත්තකෂණයක් පාසා ඕනෑම උප්පාද කාලයක, ධීනි කාලයක, භංග කාලයක පහළ විය හැකි යැයි සිතට ගන්න. එලෙසටම විත්තකෂණ 17 ක්, නැත්නම් කුඩා කෂණ 51 ක් සම්පූර්ණ වීමෙන් විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලයක්, ධීනි කාලයක්, භංග කාලයක් පාසාම ද චූතවීම වන්නේය. නිරුද්ධ වන්නේය යැයි දත යුතුයි.

විත්තප රූපයෝ විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලයෙහි පහළ විය හැකි නිසා මෙම විත්තකෂණයෙහි ධීනි කාලයට පත්වූ විට විත්තප රූපයෝද ධීනි කාලයට පත්වන්නාහ. එම නිසා එම විත්තප රූපයන්හි අඩංගු විත්තප තේජෝධාතුව-උතු ද විත්තකෂණයක් පාසා ධීනි කාලයෙහි රූපයෙහි ධීනි කාලයට එලඹී නිසා උතුප ඕජට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. මෙම උතුප රූපයෝද විත්තකෂණ 17 ක්, කුඩා කෂණ 51 ක් සම්පූර්ණ වන විට එම සිතෙහි පටන් 18 වන සිතෙහි උප්පාද කාලයෙහි නිරුද්ධ වන්නේය.

තවදුරටත් පෙර උතුප රූපයන්හි උතුප තේජෝ ධාතුවද, ශක්තිය නොනිමි තාක් උතුප රූප කලාප ධීනි කාලයට පත්වූ විට අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. උතුප රූපයෝද විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද, ධීනි, භංග යන ඕනෑම අවස්ථාවක පහළ විය හැකි බැවින් එම උතුප තේජෝ ධාතුවටද විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලයක්, ධීනි කාලයක්, භංග කාලයක් පාසා උතුප රූප පහළ කළ හැක්කේය. මෙලෙසටම මහා විත්තකෂණ 17 ක්, කුඩා කෂණ 51 ක් සම්පූර්ණ වූ විට විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලයක් පාසා, ධීනි කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා නිරුද්ධ වීම වන්නේය.

තවදුරටත් ආහාර රූපයන්ද විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලයක් පාසා, ධීනි කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැක්කේය. උප්පාද, ධීනි, භංග යන තුන් කල්හිදීම නිරුද්ධ වීම, චූතවීම විය හැක. කම්මප රූපයෝද විත්තකෂණයේ උප්පාද, ධීනි, භංග කාලයක් පාසා උත්පාද විය හැකි නිසා, විත්තප රූපයෝද උප්පාද කාලයක් පාසා උත්පාද විය හැකි නිසා, උතුප රූපයෝ උප්පාද කාලයක් පාසා, ධීනි කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැකි නිසා, අතීත ආහාරප ඕජාව නිසා පහළ වූ ආහාරප රූපයෝද සිතේ උත්පාද කාලයක් පාසා,

ධීති කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැකි නිසා, මෙලෙස පහළ වූ වතු සමුට්ඨානික ඕජාවන්ට රූපයේ ධීති කාලයට පත්වීමෙන් පසු ආහාරජ ඕජාහි පිහිට ආධාරය ලැබූ විට ආහාරජ ඕජවිද්මක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. ආහාරජ රූපයේ විත්තකෂණයක්, විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලයක් පාසා, ධීති කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැකි නිසා මෙම ආහාරජ රූපයන්හි ඇතුළත් තේජෝධාතු=උතු මඟින්ද විත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද, ධීති, භංග කාලයක් පාසා ද රූපයෙහි ධීති කාලයටම පත්වූ විට උතුරු ඕජවිද්මක රූප කලාප නැවත නැවතත් පහළ කළ හැක්කේය. මේ නිසා විත්තකෂණයක උප්පාද, ධීති, භංග කාලයක් පාසා නිරුද්ධ විය හැක්කේය.

මේ පැහැදිලි කරදීම අනුව විත්තකෂණයක් වෙන්කොට ගෙන බැලුවහොත් කම්ම, විත්ත, උතු, ආහාර යන හේතු ධම් හතර නිසා පහළ වන්නාවූ වතු සමුට්ඨානික රූපයන් එම විත්තකෂණයෙහි උප්පාද කාලයෙහි පහළ වන්නාවූ රූපයන්ද ඇත්තාහ. ආයුෂ නිම නොවූන නිසා විත්තකෂණ 17 ක් කුඩා කෂණ 51 ක් අසම්පූර්ණ නිසා දිගට පවත්වන්නාවූ ධීති කාලයෙහි ඇත්තා වූ රූප ධම්යන්ද ඇත්තාහ. ආයුෂ ගෙවියාමෙන් නිරුද්ධ වන්නා වූ රූපයන්ද වන්නාහ.

ලෝකිය උපමාවක් ආධාරයෙන් පැහැදිලි කළහොත්, කොහු ලණුවක් ගෙන ලිහිල් කර බලන්න. එම කොහු ලණුව අඟල් 4-5 ක්, වියතක් යනාදී ලෙස දිග ඇති පොල් කෙඳි එකතු කොට අඹරන ලද ලණුවකි. එක තැනක් අල්ලා බැලූ විට එම කෙඳිවල ආරම්භය ද දැකගත හැක. අග ද දැකගත හැක. මධ්‍ය ස්ථානය ද දැකගත හැක.

මේ උපමාවට අනුව රූපයන්ගේ විත්තකෂණ එක එකක, කුඩා කෂණයක්, කුඩා කෂණයක් පාසා (උප්පාද-ධීති-භංග කාලයක් පාසා) ඇතිවීමද ඇත්තේය. නැතිවීමද ඇත්තේය. ධීති කාලයට පත්වී ඇත්තා වූ අවස්ථාද ඇත්තේය. මෙලෙස රූපයන්ගේ පහළ වීම නාමයන්ගේ පහළ වීමට සමාන නැති නිසා මෙම රූපයන්හි ද පෙර පසු සම්බන්ධ වී දිගින් දිගට පහළ වීම නිසා රූප ධම්යන්හි පරමාථ දකින ඤාණ ඇස නැත්තාට ඒවා මිටි ලෙස, කැටිති ලෙස, සටහන් ලෙස හමුවෙමින් අරමුණු වෙමින් පවතින්නාහ.

නාම ධම්යන්ට විත්තකෂණයක් තුළ දෙකක්, තුනක් ලෙස එකට පිහිටන ධම්තාවයක් නැත. විත්තකෂණ එකක් ගෙවී ගිය පසුව තවත් විත්තකෂණයක් පහළ විය හැක්කේය. රූප ධම්යන්ගේ වනාහි

චිත්තකෂණයක්, චිත්තකෂණයක් පාසා කුඩා කෂණයක්, කෂණයක් පාසා එකට බොහෝ ප්‍රමාණයක් වුවද පහළ විය හැක. විනාශ වීමද එසේම විය හැක්කේය. පිහිටීමද විය හැකිය. සිත්හි උත්පාද කාලයෙහි රූපයන්හි උත්පාද කාලයද සිත්හි භංග කාලය හා රූපයන්හි භංග කාලයද සමානව වන්නේය. ධීනි කාලය වනාහි වෙනස්ව පවතින්නේය. රූපයන්හි ධීනි කාලය කුඩා චිත්තකෂණ 49ක් ආයුෂය ඇත්තේය. සමහර රූපයන්හි ධීනි කාලය එකට වන්නේය. කුඩා චිත්තකෂණයක් වනාහි අසම වන්නේය. පෙර හා පසු සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් පහළවන්නේය. නැවත නැවතත් නිරුද්ධ වන්නේය. නැවත නැවතත් පිහිටා සිටින්නේය. සත්තනි සනය, මිටිය බෙදා වෙන් නොකළ විට දිගටම එකක් ලෙස, මිටියක් ලෙස, පිඬුවක් ලෙස ගණන් ගත හැක. සිතිය හැක. ඊයේ ද මම වූයෙමි. අද ද මම ම යැයි ද, ඊයේ ද ඔහුය. අදත් ඔහු යැයි සලකා ගැනීමට හැක්කේය. මමය, ඔහුය, පුරුෂයාය, ස්ත්‍රියකය, පුද්ගලයකුය, සත්ත්වයකුය, මනුෂ්‍යයකුය, දෙවියකුය, බ්‍රහ්මයකුය සලකා ගෙන සිටිය හැක. වරදවා වටහා ගත හැක්කේය. මෙම වැරදි වටහා ගැනීම, අවිද්‍යාව වෙනුවට පරමාථ පිරිසිදින තෙක් ඇත්ත ඇති ලෙසටම විනිවිද දකින විද්‍යා ඤාණය දැන් ප්‍රතිෂ්ඨාපනය කරමින් සිටිනවා වන්නේය.

“රූප-රූප” යැයි බැලිය යුතු වේලාව

“සෝ සබ්බානිපි තානි රූප්පනලක්ඛණේන ඒකතෝ කඤ්ඤා ඒනං රූප”න්ති පස්සති.” [වි. ම. 442]

පින්වත් ඔබ දැන් ද්වාර හයෙහි හා දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූප අනිෂ්පන්න රූප පරමාථීය පිරිසිදින තෙක් පරිග්‍රහ කරණ මට්ටමට, ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට ගත හැකි මට්ටමට පැමිණ සිටී. එම මට්ටමේදී මෙම රූප ධර්මයන් සියල්ලෙහි රූප්පන ලක්ෂණය = අතීතයේ තිබුණා වූ රූපයන්හි හැසිරීම හා අසමානව, නව නව රූපයෝ පහළවීමේ ස්වභාවය නම් වූ රූප සත්තනි පැවැත්මෙහි අසමාන බව අරමුණු කොට මෙම රූප ධර්ම මෙලෙස රූප්පනය කළ හැකි, රූප්පන (විනාශවන) ලක්ෂණය වශයෙන් සමාන භාවය ඇති නිසා සමූහ වශයෙන් ගෙන, සමස්ථයක් වශයෙන් ගෙන “ඒනං රූපං” මේ වනාහි “රූප ධර්ම” යයි කියා මෙනෙහි කිරීමට ඉහත සඳහන් විසුද්ධි මග්ග කථාව අනුශාසනා කරන්නේය. මේ උපදේශයට අනුව ඡඩ්ද්වාර දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න, අනිෂ්පන්න රූප මිශ්‍ර කොට, එක් කොට “රූපය-රූපය” යැයි මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු කාලයයි මේ.

නමුත් ද්වාර සයෙහිද දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ද පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් සියල්ල සමස්තයක් වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීමට අපහසු කල්හි ප්‍රථමයෙන් ද්වාර එක එකක්හි පිහිටා ඇති 54 ආකාර වූ නිෂ්පන්න රූප (කාය ද්වාරයේ වූ 44 ආකාර නිෂ්පන්න රූප) යන් ද අනතුරුව භැකිතාක් අනිෂ්පන්න රූපයන්ද රූප්පනය කළ හැකි වූ රූප්පන ලක්ඛණය වශයෙන් (නැසීම, විනාශවන ලක්ෂණ වශයෙන්) කලාපයක් ලෙස එකට පිඬුකොට සමස්තයක් ලෙස සලකා,

1. “මේ රූප-රූප” කියා හෝ
2. “රූප ධර්ම-රූප ධර්ම” යැයි හෝ
3. “රූප-රූප” ලෙසට හෝ මනසිකාරය පවත්වන්න.

දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ද කොට්ඨාසය එක එකක් පාසා ලැබිය හැකි තරම් නිෂ්පන්න හා අනිෂ්පන්න රූපයන් සමස්තයක් සේ පිඬු කොට මේවායේ රූප්පන බව ස්වභාව ලක්ෂණ වශයෙන් ගෙන ඒ ආකාරයටම භාවනා කොට බලන්න.

තවදුරටත් ද්වාර එකක් එකක් පාසා ද කොට්ඨාස එකක් එකක් පාසා ද පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් සමූහ ලෙස සමස්තයක් ලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි, පරිග්‍රහ කළ හැකි, ඤාණයෙන් කොටස් කොට ගත හැකි, විට ද්වාර සයේ දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න අනිෂ්පන්න රූපයන් සියල්ල රූප්පන බව වශයෙන් සමාන වූ සමූහ වශයෙන් එකතු කොට,

1. “මේ රූප-රූප” කියා හෝ
2. “රූප ධර්ම-රූප ධර්ම” යැයි හෝ
3. “රූප-රූප” යැයි කියා හෝ බලන්න. පරිග්‍රහ කරන්න.

විනාශ වෙන (රූප්පන) ස්වභාවය

විනාශ වන ස්වභාවය යනු උණුසුම-සිසිල ආදී ප්‍රතිවිරුද්ධ හේතු ධර්ම නිසා රූප සන්තතියේ අසමාන වීම, ස්වරූපය විවිධ ලෙසට මාරු වීම යැයි කියනු ලැබේ. උණුසුම් බව=තේජෝ ධාතුව අධික වූ විට උණ රෝගය වැනි රූප සන්තති දිගට පවතින්නේය. සිසිල, සීතල අධික වූ විට සීතල වීම, සෙම්ප්‍රතිශ්‍යාව ආදී රූප සන්තති දිගට පවතින්නේය. එහෙත් මෙම රූප සන්තති පැවැත්ම තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පඨවි, ආපෝ ආදී පරමාථී ස්වභාව ධර්මයෝ තමාගේ බර බව, වැඟිරෙන බව ආදී ආවේණික ලක්ෂණයන්ගේ වෙනස් වීමක් නැති නිසා පරමාථී යන නම ලද්දෝය.

රූප ධර්ම මත භාවනා කිරීම් සම්බන්ධව දත යුතු කාරණා

1. රූප කලාපයන් දැකීමට පෙරාතුව සදිසුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධියට පත්වන ලෙසට සතර මහා භූතයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරණ අවස්ථාවෙහි “පඨවි ධාතු, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු” යන සතර මහා ධාතූන් පමණක්ම බලන්න. භාවනා කරන්න.

2. රූප කලාපයක් දැක, රූප කලාපයක් වෙන් කොට බලා එක එක රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පරමාථී පිරිසිදින තෙක් පරිග්‍රහ කරණ අවස්ථාවෙහි “පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජා, ජීවිත, වක්ඛු ප්‍රසාද” යනාදී වශයෙන් ඇති රූප කලාපයන්ට අනුව පරිග්‍රහ කරන්න බලන්න.

3. ද්වාරයන්හිද කොට්ඨාස එකක් තුළද පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් සියල්ල ද, ද්වාර හය දෙසාලිස් කොට්ඨාස යන මුළු ශරීරයේම පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් සියල්ල ද රූප්පත ලක්ෂණය වශයෙන් එකක් ලෙස පිඬුකොට ගෙන එක සමස්තයක් ලෙස පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට,

- 1. “මේ රූප-රූප” යැයි හෝ
- 2. “රූප ධර්ම-රූප ධර්ම” යැයි හෝ
- 3. “රූප-රූප” යැයි පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

අනුශාසනයක්

මූලපණ්ණාසක පාලියෙහි මහා ගෝපාලක සූත්‍රයේද (ම. නි. 1/526-534) මෙම මහා ගෝපාලක සූත්‍ර අවධිකථා (ම. අ. 2/214-220) හි ද යෝගාවචර හිඤ්ච,

- 1. භූත රූප, උපාදා රූප නම් වූ සියලු රූප, රූප 28 යන ලෙස සංඛ්‍යාව වශයෙන් ද
- 2. (අ) කුමන රූපයක් කම්මජ වන්නේ ද,
 (ආ) කුමන රූපයක් චිත්තජ වන්නේ ද,
 (ඇ) කුමන රූපයක් උතුජ වන්නේ ද,
 (ඈ) කුමන රූපයක් ආහාරජ වන්නේ ද,

- (ඉ) කුමන රූපයක් ඒක සමුට්ඨාන වන්නේ ද,
- (ඊ) කුමන රූපයක් ද්වි සමුට්ඨාන වන්නේ ද,
- (උ) කුමන රූපයක් ති සමුට්ඨාන වන්නේ ද,
- (ඌ) කුමන රූපයක් චතු සමුට්ඨාන වන්නේ ද,
- (එ) කුමන රූපයක් කිසිම හේතුවක් නැතිව යැයි ද,
(ලක්ඛණ රූප සතර මින් කියවේ)
යන ලෙසට සමුට්ඨාන වශයෙන් ද,

මෙලෙස ඤාණයෙන් කොටස් වශයෙන් පරිච්ඡේද කොට භාවනා කළ නොහැකි කල පරිග්‍රහ කළ නොහැකි කල මග්ග - ඵල - නිබ්බාන වෙත ළඟාවිය නොහැක්කේය. භාවනා කළ හැකි කල්හිම, දැකිය හැකි කල්හිම, දැනගත් කල්හිම, පරිග්‍රහ කළ හැකි කල්හිම, ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කොට ගත හැකි කල්හිම මග්ග-ඵල-නිබ්බාන වෙත ළඟාවීමට හැකි වන්නේය. යන ලෙසට අනුශාසනා කොට ඇති සේක.

ඒ නිසා නියම ධර්මය කැමැති වන, අපේක්‍ෂා කරණ, උතුම් නිබ්බාන ධර්මය කැමැති වන, අපේක්‍ෂා කරණ පින්වත් ඔබ කම්ම, චිත්ත, උතු, ආහාර යන හේතු ධර්ම හතර නිසා ප්‍රකටව පහළ වන රූප ධර්මයන් ඤාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කොට රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාථ ධාතු එකින් එක ඤාණයෙන් දැනගන්නා තෙක්, දක්නා තෙක්, පරමාථය ඤාණයෙන් පිරිසිදු ගන්නා තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න. ඉහතින් ලියා දැක්වූ ලෙසට ද්වාර සයෙහි දෙසාළිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ විටම, ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගත හැකි විටදීම රූප 28 යන ලෙසට ගණනද, කුමන රූපයන් කුමන හේතුවෙන් පහළවී ද යන හේතු සමුට්ඨානයන් ද ඇති සැටියෙන් දැනගත හැකි වන්නේය. ඉදින් රූප කලාපයන් ඤාණයට හමු නොවුනි නම් හෝ හමුවූ නමුදු පරමාථ පිරිසිදුන තෙක් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගතනොහැකි නම් ද රූප 28 යන සංඛ්‍යාවද, කුමන රූපයන් කුමන හේතු නිසා පහළ වී ද යන්න (සමුට්ඨානයන්) ද දැන ගත හැකි වූ විට අහසට පොළොව මෙන් ඉතා ලොකු වෙනසක් වන්නේමය. මේ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ උතුම් නිව්‍යාණ ධර්මයද මෙම නිව්‍යාණයට යා ගත හැකි වූ නිරවද්‍ය වූ සමාක් වූ විපස්සනා ඤාණයන් ද අපේක්‍ෂා කරන්නේ නම්, කැමැති වන්නේ නම් පාලි අට්ඨකථා ටීකාවන්හි ආ පරිදි ප්‍රමාණ වශයෙන් ද හේතු සමුට්ඨාන වශයෙන් ද යන දෙයාකාරයකින් රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කරනු පිණිස ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කරමින් උත්සාහ කරනු මැනවි.

ඉදින් පින්වත් ඔබ,

1. රූප 28 යන සංඛ්‍යාවද
2. කුමන රූපයන් කුමන හේතුවෙන් පහළවී ද

යන හේතු සමුච්චානයන් ද ඇති සැටියෙන් නිවැරදිව නොදන්නේ නුමුදු විපස්සනා ඥාණයන් ද ලැබිය හැකිය. මග්ග - ඵල - නිබ්බානයට යා හැකිය යන පිළිගැනීම ඇත්තකු වේ නම්, පින්වත් ඔබ, සර්වඥතා ඥාණ ලාභී සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ හා ඵදිරි වී විරෝධී ශාසනයක් තහවුරු කරන්නකු වන්නේය. තවදුරටත් උතුම් සර්වඥතා ඥාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කොට දේශනා කරණ ලද ධම් දේශනාව නොපිළිගන්නා ලෙසට බැහැර කරන්නේ නම් පින්වත් ඔබගේ සන්තානයෙහි ද සර්වඥතා ඥාණයට වඩා උසස් උතුම් ඥාණයක් පහළ වී තිබිය යුතු වන්නේය.

ඉරියාපථ-සම්පජ්ඣඤ්ඤ භාවනාව

“කිඤ්චාපි හි යං කිඤ්චි කම්මට්ඨානං සතස්ස සම්පජානස්සේව සම්පජ්ජති” [වී. ම. 209]

කුමන කමටහනක් හෝ වේවා භාවනා කරණ අවස්ථාවෙහි සති සම්පජ්ඣඤ්ඤ ඥාණ සම්පුණ්ණී වීමෙන් එම භාවනාව සම්පුණ්ණී කොට නිම කළ හැකිවන්නේය. [වී. ම. පරිවර්තනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් අට්ඨ කථාවෙන් පැහැදිලි කර දෙන අයුරු සමථ කම්ප්ථානයක් හෝ වේවා, විපස්සනා කම්ප්ථානයක් හෝ වේවා, වෙනත් කමටහනක් හෝ වේවා භාවනා කරන්නේ නම් ඉරියාපථ සම්බන්ධ භාවනාවන් ක්‍රමානුකූලව කළ යුතුය. මෙලෙස භාවනා කිරීම සඳහා මෙහිලා සංකේප වශයෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

- පුන ව පරං භික්ඛවේ භික්ඛු,
1. ගච්ඡන්තෝ වා “ගච්ඡාමී”ති පජානාති
  2. ධීතෝ වා “ධීතෝමිහි”ති පජානාති
  3. නිසින්තෝ වා “නිසින්තෝමිහි”ති පජානාති
  4. සයානෝ වා “සයානෝමිහි”ති පජානාති

[ම. නි.1/136]

මහණෙනි, නැවතද යෝගාවචර භික්ෂුව,

1. ගමන් කරන්නේ “ගමන් කරමි” යි විසඳව දැනගනී.

- 2. සිටින්නේ "සිටින්නෙමි"යි විසඳව දැනගනී.
- 3. හිඳින්නේ "හිඳින්නෙමි"යි විසඳව දැනගනී.
- 4. හොචින්නේ, නිදන්නේ "හොචිමි, නිදමි"යි විසඳව දැනගනී.

[ම. නි. පරිවර්තනයයි]

ඉරියාපථ භාවනා වාරය

පුත ව පරං භික්ඛවේ භික්ඛු,

- 1. අභික්කන්තේ පටික්කන්තේ සම්පජානකාරී හෝති.
- 2. ආලෝකිතේ විලෝකිතේ සම්පජානකාරී හෝති.
- 3. සම්මිඤ්ජිතේ පසාරිතේ සම්පජානකාරී හෝති.
- 4. සංසාටිපත්තච්චරධාරණේ සම්පජානකාරී හෝති.
- 5. අසිතේ පිතේ ඛායිතේ සායිතේ සම්පජානකාරී හෝති
- 6. උච්චාරපස්සාව කම්මේ සම්පජානකාරී හෝති.
- 7. ගතේ ධීතේ නිසින්නේ සුත්තේ ජාගරිතේ භාසිතේ තුණ්හිභාවේ සම්පජානකාරී හෝති.

[ම. නි. 1/136]

මහණෙනි, නැවතද යෝගාවචර භික්ෂුව-

- 1. ඉදිරියට යෑමේදී ආපසු ඒමේදී සම්පජානකාරී වන්නේය.
- 2. ඉදිරිය බැලීමේදී පැත්ත බැලීමේදී සම්පජානකාරී වන්නේය.
- 3. නැමීමේදී දිග හැරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නේය.
- 4. දෙපට සිවුර, පාත්‍රය, තනිපට සිවුර, අදන සිවුරු දැරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නේය.
- 5. කෑම, බීම, සපාකෑම, ලේහ කිරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නේය.
- 6. වැසිකිළි, කැසිකිළි කිරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නේය.
- 7. යෑමේදී, සිටීමේදී, හිඳීමේදී, නිදාගැනීමේදී, අවදිවීමේදී, කථා කිරීමේදී, නිශ්ශබ්දවීමේදී සම්පජානකාරී වන්නේය.

[සම්පජඤ්ඤ භාවනා පථය] [ම. නි. 1 පරිවර්තනයයි]

මේ ඉහත දැක්වූ අනු මාතෘකා දෙක අතරින් ප්‍රථම අනු මාතෘකාව ඉරියාපථ කොටස සම්බන්ධයෙන් මුල් භාවනා ක්‍රමය වන්නේය. දෙවන පරිච්ඡේදය සම්පජඤ්ඤ සම්බන්ධව මුල් භාවනා ක්‍රමය වන්නේය. මෙම භාවනා ක්‍රමයන් එකිනෙකට සම්බන්ධ වී පවතින්නේය. මේ භාවනා කොටස බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කැමැත්ත පරිදි කුමන කුමන ක්‍රමයට භාවනා කළයුතු දැයි අටිය කථා විකාවන්හි සවිස්තරව පුළුල්ව විස්තර කොට ඇත්තේය. මේ සවිස්තර විග්‍රහය කෙටියෙන් ලියා දැක්වීම සුදුසුය.

"ගච්ඡන්තෝ වා ගච්ඡාමි"නි පජානාති, ධීතෝ වා ධීතෝමිහි"නි පජානාති, නිසින්නෝ වා නිසින්නෝමිහි"නි පජානාති, සයානෝ වා

සයානෝමිනි”නි පජානාතිනි” ඉමස්මිං හි ධානේ අද්ධානඉරියාපථා කථිතා. “අභික්කන්තේ, පටික්කන්තේ, ආලෝකිතේ, විලෝකිතේ, සම්මිඤ්ජිතේ, පසාරිතේ”නි, ඉමස්මිං ධානේ මජ්ඣමා. “ගතේ, ධීතේ, නිසින්තේ, සුත්තේ”නි, ඉධ පන බුද්දකා චුණ්ණිකා ඉරියාපථා කථිතා. තස්මා ඒතේසුපි චුත්තනනෙයේනේව සම්පජානකාරිතා වේදිතබ්බා. [ම. අ. 1/242]

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉරියාපථ පබ්බයෙහිලා ඉරියාපථ සම්බන්ධ භාවනා වාරයේදී යමින්-සිටගෙන-හිඳගෙන-නිදාගෙන ඉරියව් පැවැත්වීමේ දී විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. තව දුරටත් අභික්කන්ත, පටික්කන්ත-ඉදිරියට යෑම-ආපසු ඒම ආදී ඒ ඒ ඉරියාපථ පවත්වද්දී විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. තව දුරටත් සම්පජඤ්ඤ කොටසෙහි ගතේ-ධීතේ ආදී වශයෙන් යාමේ, සිටීමේ, හිඳීමේ, නිදාගැනීමේ ආදී ඉරියාපථ අවස්ථාවන්හි විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. ඉරියාපථ කොටසෙහි වරක්, සම්පජඤ්ඤ කොටසෙහි දෙවරක් යන ලෙසට සියල්ල තුන් වාරයක් යෑම, සිටීම, හිඳීම ආදී ඒ ඒ ඉරියාපථ අවස්ථාවන්හි විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. මේ උපදෙස් අනුශාසනා සම්බන්ධයෙන් අට්ඨකථාවන්හි පහත දැක්වෙන ලෙසට විස්තර විග්‍රහ දක්වා ඇත.

1. ඉරියාපථ පච්චයෙහි යෑම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම යන ඉරියාපථ හතර දිසී ඉරියාපථ වශයෙන් සලකා කටයුතු කිරීමට අනුශාසනා කරයි. දිගට යෑම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම කරණ විට පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන් හා සමඟ මෙම පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. [ම. අ. පරිවච්ඡනයයි]

2. ඉදිරියට යෑම පස්සට ඒම කෙළින් බැලීම පැත්ත බැලීම නැවීම දිග හැරීම යන මේ භය තැන්හි මධ්‍යම ඉරියාපථයන් වශයෙන් සලකා කටයුතු කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. පිණ්ඩපාත වැඩීම ආදී ඒ ඒ ඉරියාපථයන්හි පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන්ද සහිතව මෙම පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. [ම. අ. පරිවච්ඡනයයි]

3. සම්පජඤ්ඤ කොටසෙහි අංක-7 යටතේ දැක්වූ යෑම-සිටීම-හිඳීම-නිදාගැනීම-අවදිවීම යන මේ පස් ආකාරයත්, ආරණ්‍යය තුළ ඒ ඒ ස්ථාන කරා යෑම-සක්මන් කිරීම-පයඹිංකයේ හිඳීම-ඉදිරියට-පසුපසට යෑම ආදී කුඩා ඉරියාපථයන් වශයෙන් සැලකීමට උපදෙස් දී ඇත. අනුශාසනා කොට ඇත. ආරණ්‍ය ස්ථානය තුළ එහා මෙහා යෑම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම-

නම් වූ කුඩා කෙටි ඉරියාපට් අවස්ථාවන්හිදී ද යෝගාවචර සුද්ගල තෙමේ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මී පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මීයන්ද සහිතව මේ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මීයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයන් වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළ යුතු වන්නේය. [ම. අ. පරිවෘත්තයයි]

එසේම අධි කථාවන්හි මහාසීව මහා තෙරුන් වහන්සේගේ අදහස් ද දක්වා ඇත. මහාසීව මහා රහතන් වහන්සේගේ පිළිගැනීම මෙලෙසය. යෑම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම යන ඉරියාපට් භාවනා කොටස ඉදිරියට යෑම-ආපසු ඒම-කෙළින් බැලීම-පැත්ත බැලීම-නැවීම-දිග හැරීම යන සම්පජ්ඤ්ඤ භාවනා කිරීමේදී ඒ ඒ යෑම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම-ඉදිරියට යෑම- නැවත ඒම-කෙළින් බැලීම-පැත්ත බැලීම-නැවීම-දිග හැරීම යන ඉරියාපට් අවස්ථාවන්හිදී ද පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මීයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මීයන් සහිතව ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට සලකා බැලීම කළ යුතු වේ. අංක-7 යටතේ විස්තර කළ ගතේ-ධීතේ-නිසින්තේ-සුත්තේ-ජාගරිතේ (ගිය-සිටි-හිඳි-නිදාගත්) ආදී වූ යන තැන්හි සම්පජ්ඤ්ඤ වශයෙන් කිරීමට උපදෙස් දීම වනාහි ඒ ඒ ඉරියාපට් යන් පවත්වන අවස්ථාවන්හි සිදුවූ රූප-නාම ධර්මී සංඛාරයන්ද පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දැක්වීමයි. මෙලෙස මහාසීව මහාථෙර විසින් ප්‍රකාශ කොට ඇති දැයෙහි විස්තර සඳහා අධි කථා බලන්න.

[ම. අ. සතිපට්ඨාන සූත්‍රය]

1. මෙම උපදෙස් දැක්වීමට අනුව පින්වත් ඔබ යෑමේ-සිටීමේ-හිඳීමේ-හොවීමේ-ඉදිරියට යෑමේ-ආපසු ඒමේ-කෙළින් බැලීමේ-නැවීමේ දිග හැරීමේ යනාදී ඒ ඒ ඉරියාපට් අවස්ථාවන්හිදී ද රූප-නාම ධර්මී, සංඛාර ධර්මීයන් පරිග්‍රහ කරමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න.

2. ගිය-සිටි-හිඳි-හොවි-නිදාගත්-අවදිව සිටි අවස්ථාවන්හිදී ද ඒ ඒ යන-සිටින ආදී අවස්ථාවන්හි ද සිදුවූ අතීත රූප නාම ධර්මී සංඛාරයන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න. යද්දී රූප නාම ධර්මී සංඛාරයන් විපස්සනා භාවනා කරයි. ගිය පසු ද, යද්දී ද සිදුවූ රූප-නාම ධර්මී සංඛාරයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කළ යුතුය. කෙලෙස විපස්සනා භාවනා කරන්නේද යත්?... උත්තරය වනාහි පහත සඳහන් ලෙසටයි.

“තත්ථ කාමං සෝණසිගාලාදයෝපි ගච්ඡන්තා “ගච්ඡාමා”ති ජානන්ති. න පනේතං ඒවරූපං ජානනං සන්ධාය වුත්තං. ඒවරූපං හි ජානනං සත්තුපලද්ධිං න පජහති, අත්තසඤ්ඤං න උග්ඝාවෙති, කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න හෝති. ඉමස්ස පන හික්ඛුනෝ ජානනං සත්තුපලද්ධිං පජහති, අත්තසඤ්ඤං උග්ඝාවෙති,

කම්මට්ඨානඤ්චේව සතිපට්ඨානභාවනා ච භෝති. ඉදං හි “කෝ ගච්ඡති, කස්ස ගමනං, කිං කාරණා ගච්ඡති” ඒවරූපං ජානනං සන්ධාය චුත්තං. ධානාදීසුපි ඒසේව නායෝ.” [ම. අ. 1/226]

මේ ඉරියාපට්ඨ වාරයේ (සම්පජ්ඤ්ඤා වාරයේ) හි බල්ලන් නරියන් ආදී වන තිරිසනුන්ද යන කල්හි ‘අපි යන්නෙමු’යි දන්නාහ. නමුත් මෙලෙස බල්ලන් නරියන් ආදී තිරිසනුන් ද දැනගත හැකි ක්‍රමයක් හුවා දැක්වීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ඉරියාපට්ඨ වාරය (සම්පජ්ඤ්ඤා වාරය) දේශනා නොකළ සේක. බල්ලන් නරියන් ආදී තිරිසනුන් ද දන්නා දැනුම අනුව වනාහි සත්‍යයෝ යන මිත්‍යා පිළිගැනීම බැහැර කළ නොහැක්කේය. ආත්මයන් තිබේ යැයි වරදවා ගැනීම නම් වූ ආත්ම සංඥාවද බැහැර කළ නොහැක්කේය. විදර්ශනා කම්ප්ථානයක්ද සතිපට්ඨාන භාවනාවද නොවන්නේය. නමුත් මේ යෝගාවචර භික්ෂුවගේ දැනීම, දැනුම් ආකාරය සත්‍යයා යන වැරදි පිළිගැනීම බැහැර කරලිය හැක්කේය. ආත්මය ඇත්තේ යැයි ගන්නා වැරදි පිළිගැනීම නම් වූ ආත්ම සංඥාවද දුරුකළ හැක්කේය. විදර්ශනා කම්ප්ථානයක්ද වන්නේය. සතිපට්ඨාන භාවනාවක්ද වන්නේය. ඇත්තය. මේ භික්ෂුවගේ දැනුම,

1. කවරෙක් යන්නේද ?
2. කාගේ ගමනක් ද?
3. කුමන හේතුවකින් යන්නේද?

යන මේ ආකාර වූ දැනුම් වර්ගයකි. මෙසේ වූ දැනුම් ආකාර හුවා දක්වමින් මේ ඉරියාපට්ඨ වාරය (සම්පජ්ඤ්ඤා වාරය) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළා වන්නේය. සිටිම් ආදීන්හිද මේ ක්‍රමයමයි.

[ම. අ. පරිවකිතයයි]

“තත්ථ කෝ ගච්ඡති” න කෝචි සත්තෝ වා පුග්ගලෝ වා ගච්ඡති. “කස්ස ගමනන්ති” න කස්සචි, සත්තස්ස වා, පුග්ගලස්ස වා ගමනං. “කිං කාරණා ගච්ඡති” චිත්තකිරිය වායෝ ධාතු විප්ඵාරේන ගච්ඡති. තස්මා ඒස ඒවං පජානාති, “ගච්ඡස්සාමි”ති චිත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං ජනේති, වායෝ විඤ්ඤන්තිං ජනේති, චිත්තකිරිය වායෝ ධාතු විප්ඵාරේන සකලකායස්ස පුරතෝ අභිනීහාරෝ ගමනන්ති චුවචති. ධානාදීසුපි ඒසේව නායෝ.” [ම. අ. 1/226]

“වායං ජනේති” වායෝ ධාතු අධිකං රූපකලාපං ජනේති, අධිකතා චෙන්ඨ සාමත්ථියතෝ, න පමාණතෝ, ගමනචිත්තසමුට්ඨිතං.

සහජාකරූපකායස්ස ඵම්භනසන්ධාරණචලනානං පච්චයභුතේන ආකාරවිසේසේන පචත්තමානං වායෝ ධාතුං සන්ධායාහ “වායෝ විඤ්ඤත්තිං ජනේති”
 [ම. ටී. 1 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 108 යටතේ)]

1. මේ ප්‍රකාශනයෙහි, කවරෙක් යන්නේද? යන්න... එක් සත්‍යයක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නොයන්නේය. (යා හැකි පුද්ගල, සත්‍යයන් වනාහි නැතැයි යන්න කියැවේ.)

2. කාගේ ගමනක් ද? යන්න.... යා හැකි සත්‍යයකුගේ පුද්ගලයකුගේ ගමනක් නොවේ. කිසිම පුද්ගලයකුගේ සත්‍යයකුගේ ගමනක් අදහස් නොවේ.

3. මෙලෙස වන්නේ නම් කුමන හේතූන් නිසා යන්නේද? යන්න... සිත නිසා (යෑමට කැමැති සිත නිසා) පහළ වූ වායෝ ධාතුව (වායෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ශක්තිය අධික වූ රූප කලාප මිටි) මුළු කය පුරා දිග සරස පැතිරයාම නිසා යන්නේය. (රූප-නාමයෝ යවන ක්‍රියාව සම්පූර්ණ කරන්නාහ යැයි කියැවේ.) මේ නිසා මේ යෝගාවචර භික්ෂුව මෙලෙස දැනගනී. යන්නෙමිසි යන සිත පහළ වේ. (සිත ප්‍රධාන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ පහළවෙත්.) එම සිත වායෝ ධාතු පහළ කරවයි. (වායෝ ධාතු ස්වභාව ශක්තිය, ජවය අධික රූප කලාප මිටි, රූප ධර්ම මිටි පහළ කරවයි. මෙහි වායෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ශක්තිය ජවය අධික බල සම්පන්න බවම කියැවේ. සංඛ්‍යාත්මක ප්‍රමාණය වශයෙන් අධික බව නොකියනු ලැබේ.) මෙම ස්වභාව ශක්තිය, ජවය අධිකවූ වායෝ ධාතුව (වායෝ ධාතුවේ ස්වභාව ශක්තිය අධික වූ මහා භූතයෝ) කාය විඤ්ඤත්ති රූප පහළ කරවති. (කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප ආදී රූප මිටි පහළ කරවන්නේය.) සිත විසින් කරණ ලද, සිත වස්තු කොට පහළ වූ ස්වභාව ශක්තිය, ජවය අධික වායෝ ධාතුවේ (ස්වභාව ශක්තිය ජවය අධික වායෝ ධාතු ප්‍රධාන රූප කලාප මිටි, රූප ධර්ම මිටි) මුළු ශරීරය පුරා දිග සරස පැතිරයෑම නිසා මුළු වතු සමුච්චානික රූප කය=රූප ධර්ම සියල්ල ඉදිරියට ගෙන යන ස්වභාවයම=ඉදිරියට වශයෙන් අලුත් අලුත් ස්ථානවල රූප ධර්ම සමූහ පහළවීම යෑම යයි කියනු ලැබේ. [ම. අ. 226 පරිච්ඡෙදයයි]

මේ ඉහත සඳහන් අට්ඨ කථාවන්හි හුවා දක්වන දේ ඒත්තු ගැනීමට ද්වාර සය දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති වතු සමුච්චානික රූප ධර්මයන්, විශේෂයෙන් චිත්තජ රූපයන් අදාළ තැන් වශයෙන්ම පරිග්‍රහ කළා වූ පින්වත් ඔබට පහසු වනු ඇත. නමුදු මේ අවස්ථාවේ පින්වත් ඔබ විශේෂ වූ අවධානය යොමුකර වියයුතු කාරණය

වනාහි "පරමාථී ධර්මයෝ වනාහි එක තැනකින් තව තැනකට මාරු වන ධර්මතා නොවන්නාහුය" යන කාරණයයි. තවදුරටත් මේ අවස්ථාවේ භාවනා කරණ රූපයන් යනු පරමාථී රූප ධර්මයන්හි ධර්මතාවට අනුව කලාපයන්, මිටි වශයෙන්ම පැවතීම ධර්මතාවක් වන්නේය යන කාරණයද අමතක නොකළ යුතු,

මේ භාවනා අවස්ථාවේදී

- 1. ගෙනයා හැකි රූප (ගෙනයෑම කරණ රූප)
- 2. ගෙනයෑමට ලක්වන රූප

යන මේ රූප ධර්ම දෙකද බෙදා වෙන් කොට භාවනා කිරීම කළයුතුය.

තවදුරටත්

- 1. පධාන = ප්‍රධාන රූප
- 2. අප්පධාන = අප්‍රධාන රූප

යම් මේ රූප ධර්ම ස්වභාව දෙකද බෙදා වෙන් කොට භාවනා කිරීම කළ යුතුය. මේ ඉරියාපථ භාවනා වාරයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ 'ගච්ඡන්තෝ වා ගච්ඡාමිති පජානාති' = යන්නේ යන්නෙමි'යි දන්නේය. යන ලෙසට ප්‍රථම ක්‍රමයත්, 'යථා යථා වා පනස්ස' යනාදී ලෙස දෙවැනි ක්‍රමයත් යැයි භාවනා ක්‍රම දෙකක් දේශනා කොට ඇති සේක. මේ ක්‍රම දෙක තුළින් ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි,

- 1. ඉරියාපථ රූප යැයි කිව යුතු කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤත්ති ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප යන රූප ධර්මයෝ වනාහි ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය. එම රූපයෝ ගෙන යෑම කරවනු ලබන රූප ධර්මයෝය.
- 2. ද්වාර සය, දෙසාළස් කොට්ඨාස යන ශරීර කුඩුව පුරාම පිහිටා ඇත්තා වූ ඉතිරි වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ වනාහි අප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය. මෙම රූප ධර්මයන් වනාහි ගෙනයෑමට ලක්වන රූප ධර්මයන්ය.

තව දුරටත් 'යථා යථා වා පනස්ස' යනාදී වශයෙන් දේශනා කොට ඇති දෙවන ක්‍රමයෙහි දී වනාහි,

- 1. ඉරියාපථ රූප යැයි කිවයුතු වූ කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප,කාය විඤ්ඤත්ති ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප රූපයන් වනාහි අප්‍රධාන වූ රූප ධර්මයෝය. ගෙන යෑම කරණ කළ හැකි රූප ධර්මයෝය.

2. ශරීර කුඩුව පුරාම පිහිටා ඇත්තා වූ ඉතිරි වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය. ගෙන යෑමට ලක්වන රූප ධර්මයන්ය.

මෙහි ගෙන යෑම කරවනු ලබන රූප ධර්මයෝ වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයන් එක තැනකින් තව තැනකට යෑම සඳහා ඇත්තටම ගෙනයෑම කරවනවා නොවේ. වතු සමුට්ඨානික රූපයෝද ඇත්තටම ගෙන යෑම ඉවසන ස්වභාවය වශයෙන් පවතිනවාද නොවේ. යෑමට කැමැති සිත නිසා පහළ වන විත්තජ රූප කලාපයන්හි අඩංගු වායෝ ධාතු වේ ස්වභාව ශක්ති ජවය නිසා මේ ගෙනයෑම ඉවසන ස්වභාව වශයෙන් පවතින්නා වූ වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ මුල් ස්ථානයෙහි අලුතින් අලුතින් තව තවත් පහළ නොවී අලුත් අලුත් ස්ථානයන්ට මාරුවෙමින් උප්පාදය ලබන්නේය.

“පුරතෝ අභිනීභාරෝ පුරතෝ භාගේන කායස්ස පවත්තනං, යෝ ‘අභික්කමෝ’ ති වුච්චති.”
[ම. ටී. 1 (ජවය සංගායනා අංක 108 යටතේ)]

ඉදිරියට ගෙන යෑම යනු ඉදිරි දිශාවට වශයෙන් වතු සමුට්ඨානික රූප කලාප සමුභයන්ගේ පහළ වීමයි. මෙලෙස වීමටම ඉදිරියට යෑම-ඉදිරියට ගමන් කිරීම යැයි කියනු ලැබේ. [ම. ටී. පරිවර්තනයයි]

තව දුරටත් ගෙන යා හැකි ස්වභාවය වශයෙන් වූ රූප ධර්ම කොටසට ඉරියාපට රූප නම් වූ කාය විඤ්ඤත්ති රූප ඇතුළත් වේ. එනම්; කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප රූප, කාය විඤ්ඤත්ති ලහුතාදී ද්වාදසක රූපයෝය යන මේ රූප විත්තජ රූප වන්නාහ. තවදුරටත් ගෙන යෑම ඉවසන ස්වභාව වශයෙන් පහළ වෙමින් පවතින රූප ධර්ම කොටස වනාහි වතු සමුට්ඨානික රූප වන අතර මෙම රූපයන්ට විත්තජ රූපයන් ඇතුළත් වන්නාහ. සුඛාවබෝධය පිණිස තවදුරටත් විස්තර කරන්නෙමු.

අරූප විපාක හතර, ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණ (දෙපස් විඤ්ඤාණ) දසයක් හැර හඳය වත්ථු ඇසුරු කොට ඇත්තා වූ මනෝ ධාතු මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු නම් වූ සිත් (75) යන සියල්ල ප්‍රථම භවාංග සිතෙහි පටන් උත්පාදකෂණයක්, උත්පාදකෂණයක් පාසා විත්ත සමුට්ඨාන රූපයන්=විත්තජ ඕපට්ඨමක රූපයන් පහළ කරන්නේය.

මෙසේ පහළ වීමේදී සිත්හි ධර්මතා වශයෙන් උප්පාද කාලයෙහි හැකියාව ඇති නිසා උප්පාදකෂණයක්, උප්පාදකෂණයක් පාසා විත්තජ රූපයෝ පහළ කරවත්, ධීති කාල, භංග කාලයන්හි දී විත්තජ රූපයන් පහළ නොවෙති. එක සිතක උප්පාද කාලයෙහිදී මෙම සිතෙන් විත්තජ

රූප කලාප එක්කම පමණක් නොව බොහෝ ගණනක්ම පහළ විය හැක්කේය.

“හේතු හේතුසම්පයුත්තකානං ධම්මානං තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං හේතුපච්චයේන පච්චයෝ” [පට්ඨාන 1/1]

“චිත්තාධිපති, චිත්තසම්පයුත්තකානං ධම්මානං තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං අධිපතිපච්චයේන පච්චයෝ.” [පට්ඨාන 1/2]

1. මේ දේශනාවට අනුව සිත නිසා පහළ වන චිත්තජ රූප කොටසෙහි ‘තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං’ යැයි බහු වචනයෙන් දේශනා කොට ඇත. සිත හේතුවෙන් චිත්තජ රූප කලාප මිටි බොහෝ ගණනක් පහළ විය හැකි බව මේ අනුව දැක්වේ.

2. මහග්ගත, ලෝකෝත්තර අප්පනා ජවන විසිහය (26) [පඤ්චවෝකාර භවයෙහි පහළ වන අවස්ථාවෙහි] චිත්තජ ඕජා අට්ඨමක රූප ද පහළ කරවයි. පත් වූ ඉරියාපථය නොවෙනස්ව මුල් ආකාරයෙන්ම පැවැත්වීම කළහැක. නඩත්තු කළහැක. ආධාර කළහැක. දිගුකල් පැවැත්විය හැක. (වෙනත් අලුත් ඉරියාපථයන් පහළ නොකළ හැකිය)

3. වොත්ථපන=මනෝද්චාරාවජ්ජන, කාමාවචර ජවන 29, අභිඤ්ඤා කුසල ක්‍රියා ජවන 02 යන මේවාට වනාහි (දෙතිස් ආකාර සිත් වලට වනාහි)

(අ) චිත්තජ ඕජට්ඨමක රූපයන්ද පහළ කළහැකි වෙත්.

(ආ) පත්වූ ඉරියාපථය කලක් පැවැත්වීමද කළහැකි වෙත්.

(ඇ) විඤ්ඤත්ති රූප දෙවර්ගයද පහළ කළහැකි වෙත් = අලුත් ඉරියාපථ රූපයන්ද පහළ කළ හැකි වෙත්. [ධ. අ. 280]

මේ නියමයට අනුව ඉරියාපථ රූපයන් පහළ කරවිය හැකි සිත් හේතුවෙන් පහළ වන ඉරියාපථ රූප=විඤ්ඤත්ති රූප අඩංගු චිත්තජ රූප කලාප දෙක, පැවැත්වීම කළහැකි ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වන රූප මිටිවල අඩංගුය. ඉතිරි සිත් නිසා පහළ වූ චිත්තජ ඕජා අට්ඨමක රූප ධම්මයෝ වනාහි පැවැත්මට ලක්වන රූප මිටිවල අඩංගුය. එම නිසා චිත්තජ රූපයෝ දෙපැත්තෙහිම පිහිටා ඇත්තේය.

මේ ඉරියාපථ චාරයෙහි පෙන්වා දෙන ලද ප්‍රධාන ඉරියාපථ රූප=විඤ්ඤත්ති රූප අඩංගු රූපයෝ වනාහි ශරීර කුඩුව යැයි සම්මත වූ

චතු සමුට්ඨාන රූප මිටිය ගෙනයන්නා වූ ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වීම කරදෙන රූප ධර්මයෝය. නමුදු ඇත්ත වශයෙන්ම ගෙනයනවා නොවේ. ගෙනයන ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වන්නේ යැයි පෙනෙන ලෙසට රූප ධර්මයෝ අලුත් අලුත් ස්ථානයන්හි අඛණ්ඩව පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් මාරුවෙමින් වෙනස් වෙමින් පහළකරවන බව අදහස් කෙරේ. හේතුව වනාහි පරමාථ ධර්මයෝ තැනකින් තැනකට මාරුවෙන වෙනස් වන ධර්මතාවයක් නොවන අතර පහළ වූ ස්ථානයේදීම නැති වී යන බැවින් කම්ම, විත්ත, උතු, ආහාර යන හේතු ධර්මයන් උදව් උපකාර දීම අනුව, නොනිමි වේගයකින් හේතු ධර්ම උදව් ආධාර කිරීම අනුව තව තවත් අලුතින්-අලුතින් පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් අඛණ්ඩව පහළ වන රූප ධර්මයෝ, පරණ පරණ ස්ථාන වල නැවත නැවතත් පහළ නොවී අලුත් අලුත් ස්ථාන වලට මාරුවී පහළ වන්නාහ. මෙලෙස අලුත් අලුත් ස්ථානවල පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් අඛණ්ඩව පහළ වීම වනාහි ඉරියාපට් රූප-කාය විඤ්ඤත්ති අඩංගු ගෙනයෑම කරණ කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤත්ති ලහුනාදී ද්වාදසක කලාප රූප ධර්මයන් තුළ අඩංගු වායෝ ධාතු අධික වූ මහා භූතයන්හි ශක්තියයි. මෙය කළ හැකි, ගෙන යෑම කළ හැකි රූප ධර්මයන්හි අඩංගු කාය විඤ්ඤත්ති රූප වනාහි සිතේ අවශ්‍යතාවය අනුව පහළ වීමට අවශ්‍ය ස්ථානයෙහි අලුතින් - අලුතින් උප්පාදය වීමට යොමුව දෙන්නේය.

භාවනා ක්‍රමය

පින්වත් ඔබ තැනෙක සිටගෙන තමා ලබාගෙන සිටින සමාධිය චතුෂ්ඨ ධ්‍යානය තෙක් ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න. ආලෝක ශක්තිය දිදුලමින් ඉතා ප්‍රභාශ්වරව ආ කල සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පටන්ගෙන ද්වාර හය-දෙසාළිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කරන්න. අනතුරුව භවභීග මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කොට යෑමට කැමති සිත (වේතනාව) දැක ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න. ටිකක් ගමන් කොට බලන්න. මෙම යෑමට කැමති සිත හේතුවෙන් කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤත්ති ලහුනාදී ද්වාදසක කලාපයන් පහළ වන ආකාරය දැනගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. මේ රූප ධර්මයන් පරමාථ පිරිසිදින තාක් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම රූප ධර්මයෝ වනාහි ඉරියාපට් රූප ධර්මයෝය. මෙම රූප ධර්ම තුළ අධික වූ වායෝ ධාතුව සමග වන භූත රූප හේතුවෙන් ගමන් කරණ කාය ඉරියව්ව, කාය විඤ්ඤත්ති රූප දැන ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න. වටහාගත් විට මෙම කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤත්ති ලහුනාදී ද්වාදසක කලාප යන ගෙනයෑම කළහැකි ස්වභාවය වශයෙන් පහළවන්නා වූ ප්‍රධාන

රූප ධර්මයන් ප්‍රමුඛ කොට පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණය තියුණුව ආ කල අප්පධාන=අප්‍රධාන වන්නා වූ, ගෙනයෑමට ලක්වන්නා වූ, ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වන්නා වූ ඡඩි ද්වාර, දෙසාළිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති චතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. ගෙනයෑම කළ හැකි රූප, ගෙන යෑමට ලක්වන්නා වූ රූප යන මේ රූප දෙවර්ගය මාරුවෙන් මාරුවට පරිග්‍රහ කරන්න. දිගට සියල්ල එකතු කොට පරිග්‍රහ කළ හැකි අවස්ථාවෙහි,

1. "මේ රූප - රූප" යැයි ද
2. "රූප ධර්ම - රූප ධර්ම" යැයි ද
3. "රූප - රූප" යැයි ද පරිග්‍රහ කරන්න. සිටින-හිඳින-නිදන අවස්ථාවන්හි ද මේ ක්‍රමයට ම භාවනා කරන්න.

නමුත් ඉරියාපථ වාරය තවම සම්පූර්ණ නැත. ඉරියාපථ භාවනා කිරීමේ ක්‍රමයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ තව දුරටත් දේශනා කොට ඇති සේක. එම දේශනාව පහත සඳහන් ලෙසටය.

යථා යථා වා පනස්ස කායෝ පණිහිතෝ හෝති, තථා තථා නං පජානාති..... [ම. නි. 1/136]

එම හිඤ්චගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය යම් යම් ආකාරයකට පවත්වත් ද, පිහිටුවත් ද, තබන්නේ ද එම රූප කාය, රූප ධර්ම සියල්ල ඒ ඒ පැවැත් වූ පිහිට වූ තැබූ ආකාරයට අනුව වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනගනී. වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනගත හැකි වන ලෙස භාවනා කරයි.

[ම. නි. 1 පරිවර්තනයයි]

මේ භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් දැනගත යුත්ත වනාහි අඵඨකථා ටීකාවායඪීයන් වහන්සේලා පහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරත්.

"යථා යථා වා පනස්සකායෝ පණිහිතෝ හෝති, තථා තථා නං පජානාති"හි සබ්බසම්මානිකවචනමේතං. ඉදං චුත්තං හෝති. යේන යේන වා ආකාරේන තස්ස කායෝ ධීතෝ හෝති, තේන තේන නං පජානාති. ගමනාකාරේන ධීතං ගච්ඡති"හි පජානාති. ධානනිසජ්ජා සයනාකාරේන ධීතං සයානෝති පජානාති"හි." [ම. අ. 1/227]

"සබ්බසම්මානිකවචනන්ති සබ්බේසං චතුත්තම්පි ඉරියාපථානං සම්මගණ්හනවචනං, පුබ්බේ විසුං විසුං ඉරියාපථානං චුත්තත්තා ඉදං තේසං ඒකජ්ඣං ගහෙඤා වචනන්ති අත්ථෝ"

[ම. ටී. 1 (ජව්ඨ සංභායනා අංක 108 යටතේ)]

යථා යථා වා පනස්ස කායෝ පණිතිතෝ හෝති තථා තථා නං පජානාති = එම භික්ෂුවගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සියල්ල යම් යම් ආකාරයට අනුව තබයි ද පිහිටුවයි ද පවත්වයි ද එම රූප කාය=රූප ධර්ම සියල්ල ඒ ඒ තැබූ, පිහිට වූ, පැවැත් වූ ආකාර වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනී. එලෙස දැන ගන්නා ලෙසට භාවනා කරයි. [ම. නි. 1 පරිවච්ඡනයයි]

මේ දේශනාව ඉරියාපථ හතරම සංග්‍රහ කොට දේශනා කළ දේශනාවකි. ගච්ඡන්තෝ වා ගච්ඡාමිති පජානාති=යන්නේ යන්නෙමි යි වෙන් වශයෙන් දැන ගනී; යැයි පෙර ඉරියාපථ වාරයේ ඉරියාපථ එකින් එක වශයෙන් දේශනා කළ බැවින් ‘යථා යථා වා පනස්ස’ (ම. නි. 1/136) ආදී වූ මේ අවසාන වාරයේදී එම ඉරියාපථ හතරම සාමූහික ලෙස ගෙන නැවතත් දේශනා කොට ඇති දේශනාවක් වන්නේය. එම නිසා මෙම දේශනාවෙහි අථ මෙලෙසට වේ. යම් යම් ආකාර වශයෙන් එම යෝගාවචර භික්ෂුවගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය පිහිටා ඇත්තේද, ඒ ඒ පිහිටා ඇති ආකාර වශයෙන් එම රූපකාය=රූප ධර්ම සමූහය වෙන් වෙන් ව දැනගන්නා අයුරින් භාවනා කරන්න. ගමන් කරමින් පවතින රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය යන්නේ යැයි වෙන් කොට දැන ගැනීම පිණිස බලන්න. සිටින-හිඳින-හොචින ආදී වශයෙන් පිහිටන රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහයද සිටී-හිඳී-හොචී යැයි වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න. මෙහි අදහස මෙයයි. [ම. අ. පරිවච්ඡනයයි; ම.ටී. පරිවච්ඡනයයි]

ටීකාවායථීයන් වහන්සේගේ පැහැදිලි කිරීමක්

“පුරිමනයෝ වා ඉරියාපථප්පධානෝ චුත්තෝති තත්ථ කායෝ අප්පධානෝ අනුනිප්ඵාදීති ඉධ කායං පධානං අප්පධානඤ්ච ඉරියාපථං අනුනිප්ඵාදං කත්වා දස්සේතුං දුතියනයෝ චුත්තෝති එවම්පෙත්ථ ද්විත්තං නයානං විසේසෝ වේදිතබ්බෝ” [ම. ටී. 1/353]

මෙම ටීකාවේ අදහස මෙසේය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ‘ගච්ඡන්තෝ වා ගච්ඡාමිති පජානාති’ ‘යන්නේ යන්නෙමි යි වෙන් වෙන් කොට දැනගන්න’ යැයි මෙලෙසට මේ ඉරියාපථ භාවනාවේ පුරිම ක්‍රමයට අනුව ඉරියාපථ රූප නම් වූ කාය විඤ්ඤත්ති අඩංගු ගෙනයෑම කළහැකි රූප ධර්මයෝ ප්‍රධාන කොට දේශනා කොට ඇත. මෙම ක්‍රමය අනුව ගෙනයෑමට ලක්වන්නා වූ චතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ සියල්ල අප්‍රධානය. නමුත් ගෙනයෑම කරණ ස්වභාවය ඇත්තා වූ ප්‍රධාන ඉරියාපථ

රූපයෝ මුල් කොට, ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කරණ විට ගෙන යෑමට ලක්වීම් වශයෙන් වූ අප්පධාන=අප්‍රධාන වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්ම සියල්ල පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ කෘත්‍යය ද ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණ විය හැක්කේය.

තව දුරටත් 'යථා යථා වා පනස්ස කායෝ පණිහිතෝ හෝති තථා තථා නං පජානාති' එම නික්ෂුච රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය යම් යම් ආකාරයකට තබයි ද, පවත්වයි ද, පිහිටුවයි ද එම රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය ඒ ඒ තැබීම-පැවැත්වීම-පිහිටුවීම ආකාර වශයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගනී. වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න යැයි දෙවැනි ක්‍රමය දිගට දේශනා කොට ඇත. මේ දෙවැනි ක්‍රමයෙන් වනාහි ගෙනයෑමට ලක්වන වතු සමුට්ඨානික රූප කාය=රූප ධර්ම සියල්ල ප්‍රධාන කොට දිගටම භාවනා කොට පරිග්‍රහ කිරීමට අනුශාසනා කරණ ලද සේක. මෙම වතු සමුට්ඨානික රූප කාය=රූප ධර්ම සියල්ල වනාහි මේ දෙවැනි ක්‍රමය අනුව ප්‍රධාන කොට භාවනා කළයුතු ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝ වන්නාහ. මෙම වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ ප්‍රධාන කොට භාවනා පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් අප්පධාන=අප්‍රධාන වන්නා වූ, ගෙනයෑම කරණ ස්වභාවය වශයෙන් වන්නා වූ ඉරියාපථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ භාවනා කිරීමේ කෘත්‍යයද එමඟින් සම්පූර්ණ වන්නේය. මෙලෙස භාවනා කිරීමට ක්‍රම අනුශාසනා කිරීම සඳහා 'යථා යථා වා පනස්ස' යනාදී මේ දෙවැනි භාවනා විධිය බුදුරජාණන් වහන්සේ තව දුරටත් දේශනා කළ සේක. මේ වනාහි ක්‍රම දෙකෙහි වෙනසයි. (මෙය වනාහි ඉහත සඳහන් ටීකාවෙහි සාරයයි.) මේ නිසා පින්වත් ඔබ,

1. යන්තේ ද යාමේ දී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප ධර්මයන් වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
2. සිටින්නේ ද සිටීමේ දී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප ධර්මයන් වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
3. හිඳින්නේ ද හිඳීමේ දී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප ධර්මයන් වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
4. සැතපෙන්නේ ද සැතපීමේ දී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප ධර්මයන් වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.

මේ රූප ධර්මයන් වනාහි රූපස්කන්ධ යයි, රූප ධර්ම මිටි යැයි සිත තබා ගන්න.

ලෞකික උපමාවකට අනුව

ගැලපෙන ලෝක උපමාවක්, පහසු අවබෝධය සඳහා දක්වන්නේ නම්, පිරිමියකු හාල් මිටියක් ඔසවා ගෙන එයි. ප්‍රකෘති ඇසින් දැකීම,

ඤාණ ඇසින් දැකීම නම් වූ දැකීම් දෙවර්ගීයම ඇති කෙනෙක් හාල් මිටිය ගෙන යා හැකි පිරිමියා දෙස අවධානයෙන් බලාගෙන සිටින විට ඔසවා ගෙන එනු ලබන්නා වූ හාල් මිටිය ද දැකිය හැක්කේය. තව දුරටත් ඔසවා ගෙන එනු ලබන හාල් මිටිය දෙස අවධානයෙන් බලා ගෙන සිටින විට එය ඔසවාගෙන එනු ලබන පිරිමියා ද දැක ගත හැකිවනු ඇත.

පිරිමියා, ඔසවා ගෙන යා හැකි ස්වභාවය ඇති ඉරියාපට් රූප අඩංගු කාය විඤ්ඤන්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤන්ති ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප රූප ධර්ම හා සමානය. ඔසවා ගෙන යනු ලබන හාල් මිටිය, ගෙනයනු ලැබීමට ලක්වන වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයන්ට සමානය. මේ උපමාවට අනුව යෝගාවචර පුද්ගලයා ගෙන යනු ලබන ස්වභාවය ඇති රූපයන් ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ විට ගෙන යනු ලබන්නා වූ වතු සමුට්ඨානික රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීම, භාවනා කිරීම ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණ වන්නේය. ඉරියාපට් ප්‍රථම ක්‍රමයට අනුව භාවනාව මෙසේ වන්නේය.

තව දුරටත් ගෙනයනු ලැබීමට ලක්වන වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයන් ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කිරීමේ දී, ගෙනයනු ලබන ඉරියාපට් රූප, විඤ්ඤන්ති රූප අඩංගු රූප ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කිරීම සම්පූර්ණ විය හැක්කේය. මේ භාවනා ක්‍රමය 'යථා යථා වා පනස්ස' යනාදී ලෙසට දේශනා කළ ඉරියාපට් දෙවැනි භාවනා ක්‍රමය වන්නේය.

මේ ඉරියාපට් භාවනා ක්‍රමය, සම්පජඤ්ඤ භාවනා ක්‍රමය පරමාර්ථ ධර්මයන් පිරිසිදින තෙක් ඤාණයෙන් දැක ගන්නාතාක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට කැමති පින්වත් ඔබ පාලි අට්ඨකථා ටීකාවන්හි පැමිණි උපදෙස් අනුශාසනා ගෞරවයෙන් මුදුන් තැන්හි ලා සැලකිය යුතු වන්නේය. ප්‍රඥාව ඇත්තේ නමුත් යෙදෙනවා විරලය. සතිමත් නොවේ නම් බොහෝ අවස්ථා පැහැර යාමට ඉඩ තිබේ. සතිමත් විය යුතු ඔබ!

මෙලෙස භාවනා කළයුතු තැන්

1. ඉදිරියට යෑමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
2. පසුපසට ඒමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
3. ඉදිරිය බැලීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
4. පැත්තට බැලීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
5. අතපය දිග හැරීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
6. අතපය නැවීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
7. දෙපට සිවුරු දැරීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම

8. පාත්‍රය දැරීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
9. අඳන සිවුරු දැරීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
10. ආහාර වැළඳීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
11. පානය කිරීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
12. කැවිලි වැළඳීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
13. ලේහන ලෙවීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
14. වැසිකිළි කෘත්‍යයේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
15. කැසිකිළි කෘත්‍යයේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
16. ගමනේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
17. සිටීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
18. හිඳීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
19. නිදාගෙන සිටීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
20. අවදියෙන් සිටීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
21. කථා කිරීමේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම
22. කුෂ්ණිමිභාවයේ දී ප්‍රධාන - අප්‍රධාන රූප ධර්ම

යන මේ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් බෙදා බලන්න.

සම්පජ්ඣ්ඤා හතර

- 1. සාත්‍වක සම්පජ්ඣ්ඤාය   3. ගෝචර සම්පජ්ඣ්ඤාය
- 2. සප්පාය සම්පජ්ඣ්ඤාය   4. අසම්මෝභ සම්පජ්ඣ්ඤාය

[ම. අ. 1/230]

මේ ලෙසට සම්පජ්ඣ්ඤායන් හතරකි.

1. සාත්‍වක සම්පජ්ඣ්ඤාය

“සංසාරයෙන් මිදීම සඳහා නෛය්‍යාණික ශ්‍රී සද්ධර්ම ඒකායන මාර්ගයැයි, කුසල ධර්ම වැඩීමේ කටයුතු වනාහි මහත්ඵල වූ කටයුත්තකි. අකුසල ධර්ම වැඩීමේ කටයුතු වනාහි ඵල රහිත වූ කටයුත්තකි.” යනාදී ලෙස ඵල සහිත, රහිත බව බෙදා වෙන්කොට ඵල රහිත දේ බැහැර කොට ඵල සහිත දේ ගැනීමට හේතුවන, උදව් කරණ ඤාණය සාත්‍වක සම්පජ්ඣ්ඤාය වන්නේය.

2. සප්පාය සම්පජ්ඣ්ඤාය

හේතු ඵල සහිත බව සත්‍ය වුවද, සප්පාය-අසප්පාය=ගැලපෙන-නොගැලපෙන බව බෙදා වෙන් කරගෙන නොගැලපෙන කටයුතු කාරණා

බැහැර කොට ගැලපෙන සැපදේ පමණක් ගත හැකිවනු පිණිස උදව් කරණ, ආධාර කරණ ප්‍රඥාව සප්පාය සම්පජ්ඣකයයි.

3. ගෝවර සම්පජ්ඣකය

පිණ්ඩපාතයට වැඩිමේදී කම්ස්ථානය දැරීම, පිණ්ඩපාත කොට ගමේ සිට නැවත වැඩිමේදී කමටහන දැරීම යනාදී ලෙසට සමථ කම්ස්ථාන අරමුණක් කෙරෙහි භාවනා සිත නිතර යොමු කරවන, එල්ල කරවන ඥාණය ගෝවර සම්පජ්ඣකය වන්නේය. සමථ කම්ස්ථානයක් අඛණ්ඩව භාවනා කිරීමේදී සමථ කම්ස්ථාන අරමුණටම තම භාවනා සිත නිතර යොමු කරවීමෙන්, එල්ල කරවීමෙන් ගෝවර සම්පජ්ඣකය ඥාණය සම්පූර්ණවේ.

4. අසම්මෝහ සම්පජ්ඣකය

“පරමත්ථතෝ හි ධාතුනං යේව ගමනං, ධාතුනං ධානං, ධාතුනං නිසජ්ජනං, ධාතුනං සයනං, තස්මිං තස්මිං හි කොට්ඨාසේ සද්ධිං රූපේන.

අඤ්ඤං උප්පජ්ජනේ චිත්තං - අඤ්ඤං චිත්තං නිරූප්ඤ්ඤි
අච්චිමනුසම්බන්ධෝ - නදී සෝතෝව චත්තකීති.

ඒවං අභික්කමාදීසු අසම්මුස්භනං අසම්මෝහසම්පජ්ඣකං නාමාති.”

[ම. අ. 1/235]

පරමාර්ථ වශයෙන් වනාහි රූප ධාතු, නාම ධාතු =රූප ධම්, නාම ධම් පමණක්ම යෑම කරන්නේය.

රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධම්-නාම ධම් පමණක්ම සිටීම කරන්නේය.

රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධම්-නාම ධම් පමණක්ම හිඳීම කරන්නේය.

රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධම්-නාම ධම් පමණක්ම නිඳීම කරන්නේය.

අන්තය! ඒ ඒ යෑම, සිටීම, හිඳීම, නිඳීම යන කොට්ඨාසයන්හි රූප ධම්යන් හා සමඟ වෙනත් සිතක් නිරුද්ධ වෙයි. වෙනත් සිතක් අලුතින් පහළ වන්නේය. මෙලෙස සිතක් හා සිතක් අතර වෙන්කළ හැකි වෙනත් කිසි ධම්යක් නැතිව පොළව මත දියවැලක් අඛණ්ඩව ගලා යන්නා සේ, අතරක්-ඉඩක් නොලැබෙන සේ පෙර-පසු එකට සම්බන්ධවෙමින් තව තවත් සිත් සන්තති පහළවෙමින් පවතින්නේය. මෙලෙස ඉදිරියට යෑම ආදීන්හි අසම්මෝහ වශයෙන් දැන ගැනීම අසම්මෝහ සම්පජ්ඣකය

ඤාණය නම් වේ. මෙලෙස අසම්මෝහ සම්පජ්ඣාදය සම්පූර්ණ වනු පිණිස පින්වත් ඔබ,

1. ගමනේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
2. සිටීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
3. හිඳීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
4. හොවීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
5. ඉදිරියට යාමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
6. ආපසු ඒමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
7. කෙලින් බැලීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
8. පැත්ත බැලීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
9. අත් පා නැවීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
10. අත් පා දිග හැරීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
11. සංඝාටිය දැරීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
12. පාත්‍රය දැරීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
13. අඳුන-තනිපට-සිවුර දැරීමේ දී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
14. ආහාර ගැනීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
15. පානය කිරීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
16. කැවිලි කෑමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
17. ලේභයන් ලෙවීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
18. වැසිකිළි කිරීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
19. කැසිකිළි කිරීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
20. ගමන් කිරීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
21. හිඳීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
22. සිටීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
23. නිදාගැනීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
24. අවදියෙන් සිටීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
25. කථා කිරීමේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය
26. තුෂ්ණිමිභාවයේදී රූප-නාම දෙක	පඤ්චස්කන්ධය

මෙලෙස වූ ඒ ඉරියාපට භාවනා කිරීම ඒ ඒ සම්පජ්ඣාදය සම්බන්ධ භාවනා කිරීම යන මෙහි රූප-නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය දැක ගැනීම සඳහා දිගට භාවනා කළ යුතු වන්නේය. මෙලෙස පඤ්චස්කන්ධය

රූප - නාම ධර්මයන් ක්‍රමානුකූලව පරමාථී තෙක් පිරිසිදු ගතහැකි විටම, ඥාණයෙන් බෙදා වෙන්කර ගතහැකි වූ විටම අසම්මෝහ සම්පජ්ඣ්ඤ ඥාණය ලැබීමට පටන් ගන්නවා ඇති. නමුත් පින්වත් ඔබ දැන් පඤ්චස්කන්ධය තුළ රූප කාණ්ඩය නම් වූ රූප ධර්මයන් පමණක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ මට්ටමේ සිටින බැවින් ඒ ඒ ඉරියාපථ අවස්ථාවෙහි සම්පජ්ඣ්ඤ සම්බන්ධ භාවනාවන්හි රූප ධර්මයන් පමණක්, පධාන-අස්පධාන රූප ධර්මයන් පමණක් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කරන්න. මෙපමණකින් කටයුත්ත හමාර නැත. මෙම පඤ්චස්කන්ධය ඥාණයෙන් බෙදා වෙන් කොට පරිග්‍රහ කළ විට මේ පඤ්චස්කන්ධයෙහි හේතු ධර්ම සොයමින් පරිග්‍රහ කිරීම, හේතු ධර්මයන්ද සහිත වූ මේ පඤ්චස්කන්ධ = රූප, නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීම කළ යුතු වන්නේය. මෙලෙස භාවනා කිරීම සලකා බැලීම සඳහා නාම කම්ප්ථාන කොටස, පටිච්චසමුප්පාද කොටස, ලක්ඛණාදී සතර කොටස, විපස්සනා කොටස යයි කොටස් හතරක්ද ඉදිරියට ලියා දැක්විය යුතු වන්නේය.

භාවනාව වශයෙන් කෙටියෙන් සිත තබාගත යුතු දේ

පින්වත් ඔබ,

1. ආනාපානය වැනි සමථ කම්ප්ථානයක් භාවනා කරමින් සිටින්නේ නම් යෑම - සිටීම - හිඳීම - හොවීම - ඉදිරියට යෑම - ආපසු ඒම ආදී ඒ ඒ ඉරියාපථ භාවනාවන්හිදී ද සමථ කම්ප්ථානයම දිගට භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කළ හැකි වූ විට ගෝචර සම්පජ්ඣ්ඤය සම්පූර්ණ වීම වන්නේය.
2. ධාතු කම්ප්ථානය භාවනා කරමින් සිටින්නේ නම් ධාතු එක වර්ගයක් භාවනා කරණ විට, ධාතු දෙවර්ගයක් භාවනා කරණ විට, ධාතුන් තුනක් භාවනා කරණ විට, සතර මහා ධාතුන්ම භාවනා කරණ විට ඒ ඒ ඉරියාපථ භාවනාවෙහි ද සම්පජ්ඣ්ඤ භාවනාවෙහි ද ධාතු එකක්, ධාතු දෙකක්, ධාතු තුනක්, ධාතු හතරම සලකා බලන්න.
3. ද්වාර හය - දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පරමාථී වශයෙන් පිරිසිදු තෙක් පරිග්‍රහ කරණ විට ඥාණයෙන් බෙදා වෙන්කොට ගන්නා විට ඒ ඒ ඉරියාපථ භාවනාව ද සම්පජ්ඣ්ඤ භාවනාවද ප්‍රධාන-අප්‍රධාන වන්නා වූ රූප ධර්මයන් = ගෙන යෑමට හැකි ස්වභාව ඇති රූප ධර්ම, ගෙන යෑමට ලක්වන රූප ධර්ම යන මේවාට මාරුවෙන් මාරුවට ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් පරිග්‍රහ කොට එම ප්‍රධාන-අප්‍රධාන

රූප ධර්ම සියල්ලම සමස්තයක් ලෙස පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරනු මැනවි.

රූප කම්ප්ථාන කොටස නිමියේයැ.

**මොක්පුර
රන්දෙර
තර්කිය භාගය**

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

තරාගතප්පවේදිනෝ ධම්මචිනයෝ විවඳෝ විරෝචති, නෝ පටිච්ඡන්තෝ.

මහණෙනි! තරාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරණා ලද ධර්මය හා විනය විවෘත වූයේ බබළයි. වැසුනේ නොම බබළයි. [අං. නි. 1/510]

දැන් අප එලඹ සිටින්නේ මෙම ඵා-ඹා භවනා ක්‍රමය පිළිබඳ ග්‍රන්ථ මාලාවේ තුන්වන අංකයටයි. නාම කර්මස්ථාන කොටසටයි

සමයක් කල්පනාවකින් යුක්තව පෙළගැසී සිටින අප “අමාදුම් සංගමය” මේ අවස්ථාවේදී කෘතවේදිව පෙරමෙන් සිහිපත් කරන්නේ, අති පූජ්‍ය නාඋයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගේ අනුශාසකත්වයයි. පෞද්ගලිකවම මෙහි මුල් පිටපත පටන් මෙම පෙරවදන දක්වා කියවා පිරිසිදු කොට මුද්‍රණය සඳහා අනුමැතිය දුන් අතරම සංගමයේ කටයුතු මුද්‍රණ ද්වාරය තෙක්ම මෙහෙයවීමෙන් යම් ඝඤ්ඤාසම්ප්‍රයුක්ත කුසල් සම්භාරයක් රැස්කරගත් සේක්ද, එය උතුම් සම්බෝධිය පිණිසම වේවා! තව දුරටත් අපට අනුශාසකත්වයෙන් අනුග්‍රහ කරමින් දිගුකල් නිදකින් නිරෝගිව වැජඹේවා!

මුල් අත් අකුරු පිටපත් නැවත පැහැදිලි ලෙස පිටපත් කිරීමෙන් උපකාර කළ පූජ්‍ය කෝරළේගම සුධම්මානන්ද ස්වාමීන් වහන්සේද, පූජ්‍ය විලානගම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේද, සෝදුපත් බැලීමෙන් උපකාර කළ පූජ්‍ය දස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේද, වැලිමඩ පීනාලංකාර ස්වාමීන් වහන්සේද කෘතඥ පූර්වකව මෙහිලා සිහිපත් කරමු.

මෙම මහඟු ධර්ම දනයට අනුග්‍රහ දක්වන බිමල් ජයසිරි මහතාට එම වටිනා අවස්ථාව උදවුයේ, පිංවත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා සමග පවත්වන සුභද ඇසුර නිසාය. මෙවන් ආශ්‍රයන් තව තවත් දියුණු කර ගනිමින් මෙම ධර්ම පෙරහැපේ ඉදිරියට ගමන් කිරීමට බිමල් ජයසිරි මහතාට මෙම පුණ්‍ය කර්මය හේතු වේවා. සංගමයේ අභිමතය පරිදි මුද්‍රණකටයුතු නිමකළ “ලිතිර” හි කාර්යමණ්ඩලයටත්, එහි අධිපති, අප සංගමයේ සාමාජික පිංවත් කමල් මහතාත් එම පවුලේ සියළුම දෙනාත් ධර්මයේ ධර්මාරක්ෂාව ලබන්නවා! තව තවත් මෙවන් සාසනික මෙහෙවර කිරීමට ශක්තිය, බලය, ධෛර්ය, වියඝී, නිදකින් ලබන්නවා.

සඛිඝ උපස්ථානයම මුල්කොට උතුම් සාසනික මෙහෙයක් ඉටුකරණ අතරවාරයේ අප කටයුතු සඳහා නිහඬ සේවයක් කළ, කරමින් සිටින සත් ගුණාවත් ධර්මසේකර පෙරේරා මහතාට අප සියළු දෙනාගේම කෘතඥතාවය නිමිවිය යුතුවේ. ධර්මාරක්ෂාවත් ලැබී උරුදී ලයදී කරගෙන යන ධර්ම මෙහෙවර දිගටම කරගෙන යෑමට ශක්තිය ලැබේවා. සැනසීම උදව්වේවා.

ග්‍රන්ථය බිහි කළ අති පූජ්‍ය ඵා-ඹා සයාඬෝ ස්වාමීන් වහන්සේට ලක්වැසි සියළු දෙනාගේමත් ගෞරවය නිමිවිය යුතුය. දැනට පෙළෙන රෝගාබාධ වලින් ඉක්මන් සුවය ලැබේවා යි අප සියළුදෙන එක්ව ප්‍රාර්ථනා කරමු. අප සමඟ ගත කරමින් මෙහි පරිවර්තනයට මෙන්ම සෝදුපත් බැලීමට නිහතමානී ලෙස උපකාර

කළ බුරුම ජාතික උ. අග්ගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේට ලංකාව තව තවත් සප්පාය වේවා. ලක් බුදු සසුනටත් උර දෙමින් බොහෝ කලක් මෙහි වැඩ සිටීමත් තමන්ගේ වැඩත් සලසා ගැනීමට ත්‍රිවිධ රත්නයේ ආශීර්වාද ලැබේවා යි පනමු. බුරුම ජාතික උ. ඤාණීන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ මේ සියළු සබඳතා වලට මුල පුරමින් ලක්දිවට වැඩම කොට දැනට වසර හතලිස් එකක් ගතවී ඇත. **අග්ග මහා පණ්ඩිත, රාජකීය ඕවාදවායී,** යන බුරුම රට අග්‍රගණ්‍ය නම්බුනාම ලැබූ උ. ඤාණීන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ මරම්ම රටීඨ දේසාලඛිකාර ජිනසාසනානිධප් කීර්ති නාමය ලක්දිවදී ඉපයූ සේක. මේ ලියන අවස්ථාවේදී ද ලක්බිම වැඩසිටීම අසිරියකි. දිගුකල් දිනේවා යි ප්‍රාර්ථනා කරමු.

මෙවන් සන්පුරුෂ මණ්ඩලයක ඇසුර මැද වර්ෂ ගණනාවක් තුළ දැරූ ප්‍රයත්නයකින් ඵලිදුක්වන මෙම ග්‍රන්ථය පරිවර්තනය, සෝදපත් බැලීම ආදී කටයුතු වලදී අප සන්තානය තුළ ජනිත යම් කුසල් රාශියක් වේද, එම කුසල් බෙලෙන් ගරුකටයුතු අප දෙස්, විදෙස් ආචාර්ය උපාධ්‍යයන් වහන්සේලාත් අත-නිත දුන් සියළු දෙනාමත් මෙලොව අප ඉතිරි කොට පරලෝ සැපත් අම්මා-අප්පච්චි ඇතුලු සියළු ඤදති මිත්‍රාදීන්ද සුවපත් වෙත්වා! සැනසීම ලබන්වා!

කියවන ඔබ අතට පත් කීරීමට මෙතරම් සන්පුරුෂ පිරිසක් උදවු උපකාර කළත් මෙහි යම් අඩු පාඩු ඇතොත් ඒ අපගේම වැරදි යැ. කරුණාකර ඇතොත් වරද පෙන්වා දෙනු මැනවි. ප්‍රයෝජන සලකා භාවිතා කර නිවැරදි දැකීම ලබන්වා! සියළු සන්තවයෝ මෙම පින අනුමෝදන් වෙත්වා!

ලක් බුදු සසුන බැබළේවා!

උ. ධම්මපීච නිමි,
 නිස්සරණ වනය,
 මිනිරිගල,
 2000 ඔක්තෝබර් 07 ද.

නාම කම්මරිධාන කොටස

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා
සම්බුද්ධස්ස

කෝටි ලක්ෂය

“ඒකච්ඡරක්ඛණෝ කෝටිසතසහස්සසඛ්ඛා උප්පජ්ජිත්වා නිරුප්පකති.”

[සං. අ. 2 / 235]

නාම ධර්මයන් වනාහි ඇසිපිල්ලන් ගසන වාරයක්, අකුණු විදුලි කොටන වාරයක්, අසුරු සැණක් යැයි කිවහැකි කාලයක් තුළ පවා වාර කෝටි ලක්ෂයකටත් වඩා ඉපිද නිරුද්ධ විය හැකිය. මේ ගුණට උපදේශයන්ට අනුව, “ඇසිපිල්ලන් ගසන වාරයක්, අකුණු විදුලි කොටන වාරයක්, අසුරු සැණක් ගසන වාරයක් තුළදී ද කෝටි ලක්ෂවාරයක් ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින මේ නාම ධර්මයන් මත මොන ක්‍රමයකින් මනසිකාරය පවත්වන්නද?” යැයි “කෝටි ලක්ෂවාරයක්” යනාදියෙන් නැවත නැවතත් බරපතල කොට හුවා දැක්වීම අනුව, දුර්මබව, පැකිළුව සිටින නූතන විපස්සනා ලෝකය එයට මුහුණ දීම පවා නොකරණ බැවින් අද කාලයේ සාසනයෙහි මුළු ගැන්වී, කොන්වි ඇත්තේ වී නමුත්, අතීතයේ කලෙක පිපී විකසිත වී තිබුණා වූ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම කරණ අවධියට අප දැන් පත්වී සිටින්නෙමු. සිත් පිරිසිදු කරගත් ඔබ සැමදෙනාටම එම අධ්‍යයනයන්ට අනුරූපව මෙය උනන්දුවෙන් සිතට එකඟව භාවනා කරගැනීමට හැකි වේවා!

නාම කර්මස්ථානයන් පරිග්‍රහ කරණ ආකාර තුන

“තිව්ඨෝ හි අරුපකම්මරිධානේ අභිනිවේසා එස්සවයේන, වේදනාවයේන, චිත්තවයේනාති” [ම. අ. 1/ 248]

නාම කර්මස්ථාන සම්බන්ධයෙන් භාවනා පරිග්‍රහ කිරීම පටන් ගැනීම හෙවත් නාම ධර්මයන් සැදුණායෙන් පරිච්ඡේද කරගැනීම,

1. චිස්සයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය (චිස්සය ප්‍රකට පුද්ගලයනට)
2. වේදනාවෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය (වේදනාව ප්‍රකට පුද්ගලයනට)
3. සිත - විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය (විඤ්ඤාණය ප්‍රකට පුද්ගලයනට)

යැයි ක්‍රම තුනක් ඇත. ඉඳින් ඔබ සුද්ධ විපස්සනායාතික පුද්ගලයෙක් වන්නේ නම්, නාම කර්මස්ථාන කොටස පටන් ගැනීමේදී පහත සදහන් උපදේශයන් ගෞරවයෙන් උසස් ලෙස සලකා අනුගමනය කළ යුතුය.

“යස්මා ච ඒවං සුවිසුද්ධිරූපපරිග්‍රහස්සේව තස්ස අරූපධම්මා තීභාකාරේති පාකටා භොන්ති. තස්මා සුවිසුද්ධිරූපපරිග්‍රහේනේව අරූපපරිග්‍රහාය යෝගේ කාතඛිඛෝ, න ඉතරේන. සචේති ඒකස්මිං වා රූපධම්මේ උපට්ඨිතේ ද්විසු වා රූපං පහාය අරූපපරිග්‍රහං ආරහති. කම්මට්ඨානතෝ පරිභායති, පඨවිකසිණභාවනාය වුත්තප්පකාරා පඛිඛතෙය්‍යා ගාථී වීය; සුවිසුද්ධිරූපපරිග්‍රහස්ස පන අරූපපරිග්‍රහාය යෝගං කරෝතෝ කම්මට්ඨානං වුද්ධිං වීරුල්භිං වේපුල්ලං පාපුණාති”.

[වි. ම. 445]

“යථා නාම භෙරීඨිමඤ්ඤානං සුභාවිතං වසිභාවං පාපිතමේව උපරිකාමස්ස පාදකං පදුට්ඨානං භෝති. න පටිලද්ධිමත්තං. ඒවං රූපපරිග්‍රහේ සුවිසුද්ධෝ තිජීපට්ඨෝ තිග්ගම්ඛෝ ඒව අරූපපරිග්‍රහස්ස පාදකං පදුට්ඨානං භෝති. න අවිසුද්ධෝ. තස්මා රූපාරූපස්ස ඒකදේසේපි අනුපට්ඨිතේ සෝ අවිසුද්ධෝ ඒව නාම භෝති. පගේව ඛනුසු අනුපට්ඨිතේසුති දස්සෙන්තෝ ආභ “සචේ භී” ති ආදි.” [මහා ටී. 2 (ජට්ඨි සංගායනා අංක 671 යටතේ)]

ඉඳින් පින්වත් ඔබ සුද්ධ විපස්සනායාතික පුද්ගලයෙක් වන්නේ නම් සුවිසුද්ධිරූපපරිග්‍රහ - සුවිසුද්ධිව රූප ධර්මයන් ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කොට ගත්තෙකු, පරිග්‍රහ කළ කෙනෙකු විය යුත්තේය. හේතුව වනාහි, ස්කන්ධයන් පහක් ඇති සත්වයන්ගේ සන්තානය වක්ඛු ප්‍රසාද, සෝත ප්‍රසාද, ඝාන ප්‍රසාද, පිච්චා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද යන ප්‍රසාදයන් වනාහි වක්ඛු විඤ්ඤාණ, සෝත විඤ්ඤාණ, ඝාන විඤ්ඤාණ, පිච්චා විඤ්ඤාණ, කාය විඤ්ඤාණ යන විඤ්ඤාණයන් නම් වූ නාම ධර්මයන් අනුපිලිවෙලින් ඇසුරු ලබන රූප ධර්මයන් වන්නාහ. මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යන නාම ධර්මයෝද හවඛිග - මනෝ ප්‍රසාදය හා බැඳී හදය වස්තු රූපය ඇසුරු කොට සිටින්නේය.

ඒ නිසා මෙම නාම ධර්මයන් ඇසුරු කොට පහළ වන අදාළ ඒ ඒ වස්තු රූපයෝ මෙන්ම හවඛිගය - මනෝ ප්‍රසාදය ද පරිග්‍රහ කළ නොහැකි විට නාම ධර්මයන්හි නාම මට්, සමුඤ්ඤා යන නාම ඝන එකක් පසා බිඳීම සඳහා, පරමාර්ථ වෙත් ඤාණයෙන් දැන ගැනීම සඳහා පරිග්‍රහ කිරීම (ඤාණයෙන් කොටස් කර ගැනීම සඳහා භාවනා කිරීම) ඉතාමත් දුරස් වන්නේය. ඇත් වන්නේය.

මක්නිසාද යත්, සුවිසුද්ධි ලෙස රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි නම් ඉහතින් දැක් වූ නාම කර්මස්ථාන පරිග්‍රහ කළහැකි

තුන් ආකාරයන් අතරින් එක ආකාරයකින් හෝ නැත්නම් තුන් ආකාරයෙන්ම හෝ නාම ධර්මයන් ප්‍රකට වීම වන්නේය. මේ නිසා සුවිසුද්ධ ලෙස රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයා පමණක් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට උත්සාහවත් වී භාවනා කළ යුතුය. රූප ධර්ම සුවිසුද්ධ ලෙස තවම පරිග්‍රහ නොකළ යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට උත්සාහ කිරීම නොකළ යුතුයි. ඉදින් රූප ධර්මයන් එකක් පමණක් ඤාණයට ප්‍රකට වී ආයේ නම් හෝ වේවා, රූප ධර්ම දෙකක් පමණක් ඤාණයට ප්‍රකට වී ආයේ නම් හෝ වේවා, රූප කර්මස්ථානයම දිගට භාවනා නොකර රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ කටයුත්ත ආධාර කොට නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට උත්සාහ කරන්නේ නම් කර්මස්ථානයෙහි අවුල්වීමක්, පිරිහීමක් විය හැකිය. [වී. ම. පරිවර්තනයයි]

සංසන්දනය කිරීම සඳහා උපමාවක්; වසීභාව පහ අතින් පරිවයක් ලැබෙන තෙක් හොඳින් භාවනා කළ, අභ්‍යාස කළ මුල් ධ්‍යානයන් වනාහි ඉහළ ධ්‍යානයන්ට පාදක ධර්මය, ආසන්න කාරණය වන්නේය. යාන්තමට ලබාගත් මුල් ධ්‍යානයන් ඉහළ ධ්‍යානයන්ට පදනම් හේතුව, ආසන්න හේතුව, පදවිධානය විය නොහැක්කේය. මේ උපමාවට අනුව රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි රූප පරිග්‍රහ ඤාණය සුවිසුද්ධ නම් පමණක්, අඩු පාඩු රහිත නම් පමණක් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට හැකි අරූප පරිග්‍රහ ඤාණයට මූලික පදනම එමගින් සැලසෙන්නේය. රූප පරිග්‍රහ ඤාණය අපරිසුද්ධ වන්නේ නම් එය අරූප පරිග්‍රහ ඤාණයට පදනම් හේතුව, ආසන්න කාරණය විය නොහැක්කේය. මේ නිසා රූප ධර්ම- නාම ධර්මයන්හි එක් කොටසක්, එක් පෙදෙසක් හෝ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයට අප්‍රකට නම් එම රූප පරිග්‍රහ ඤාණය අපිරිසිදු නම් වන්නේය. බොහෝ රූප ධර්මයන්, නාම ධර්මයන් ඤාණයට අප්‍රකට නම්, දැකිය නොහැකි නම් ඒ ගැන කුමන කටාද? මේ අර්ථය, අදහස විසඳ ලෙස දැක්වීමට කැමැති අවුච්චාර්යන් වහන්සේලා ඉහත සඳහන් විස්තර සහිත අනුශාසනා කරණ ලද්දේය. [මහා. වී පරිවර්තනයයි]

බුදුරජාණන් වහන්සේ අඛිගුන්තර පාලියෙහි [අං. නි. 9/480] ගාවී උපමා සූත්‍රය නම් වූ සූත්‍රයක් දේශනා කළ සේක. මෙම සූත්‍රයෙහිලා විසම වූ තද බැවුමක තණ බුද්ධිත් සිටින මෝඩ, අදක්ෂ ඵලදෙනක සම්බන්ධයෙන් දේශනා කළ සේක. මෙම මෝඩ ඵලදෙන කඳුමුදනක සිට බලන කළ පැහැදිලි, පිරිසිදු සිසිල් ජල තටාකයක් හා එය වටා නිලට දිදුලන අලුත් තණ කොළ දැකීම නිසා මෙම නිලට දිදුලන නව තණ කොළ අනුභව කොට මෙම ජල තටාකයේ ඇති පිරිසිදු, පැහැදිලි සිසිල් ජලය බොන්නෙමි යි යන අදහසින් පහළට බසින අවස්ථාවේදී ඉදිරි පා තහවුරු ලෙස නොතබා පසු පා බුරුල් කලාය. තද බැවුම නිසා ලිස්සා යාමෙන් තමා අපේක්ෂා කළ නව තණ කොළ කෑමට නොලැබී, ජලය ද බීමට නොලැබී මුලින් සිටි මුදුනටද නැවත නැගීමට නොහැකි බවට පත්විය. මේ උපමාව අනුව යෝගාවචර භික්ෂු තෙමේ පහළ ධ්‍යාන වසීභාව පහ දක්ෂව අභ්‍යාස නොකර, ඉහළ ධ්‍යානයන්ට නගින්නේ නම් එය දුෂ්කර විය හැකිය. ලබාගත් පහළ ධ්‍යානයෙන් දු ගිලිහී යා හැක. මෙලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. (විස්තර සඳහා ගාවී උපමා සූත්‍රය බලන්න)

මෙලෙසටම අවුච්චාර්යාණීන් වහන්සේ ද මෙම උපමාව ගෙනහැර දක්වමින්, හොඳින් පැහැදිලිව රූප කර්මස්ථානය පරිග්‍රහ නොකර නාම කර්මස්ථානය පරිග්‍රහ කිරීමට උත්සාහ කිරීමේදී කර්මස්ථානයෙන් පිරිහී යා හැකි යැයි අවවාද කරයි.

බලාපොරොත්තු වූ නාම කර්මස්ථානයට ද පත්විය නොහැක්කේ, ලබාගත් රූප කර්මස්ථානයෙන් ද ගිලිහී යා හැක්කේ යැයි යන්න අදහසයි.

නමුත් පින්වත් ඔබ සමට්‍යානික පුද්ගලයෙක් වන්නේ නම් මෙම ධ්‍යාන සමාධියේ ශක්තිය නිසා විතක්ක, විචාර, පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා යන ධ්‍යානාඛිතයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීමට කැමැති වන්නේ නම් එසේ කළ හැක්කේය. නමුත් ධ්‍යාන නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කළ අවස්ථාවෙහි මෙම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ට පාදක වන්නා වූ හදය වස්තු රූපය හා භූතරූප, උපාද රූපයන් දිගට පරිග්‍රහ කළ යුතුබව විසුද්ධි මග්ග (441) හි උපදෙස් දී ඇත්තේය. තවදුරටත් පකිණ්ණක සඛ්ඛාර - විසිර පවතින්නා වූ සඛ්ඛාර නම් වූ පඤ්ච උපාදනස්කන්ධය දිගට පරිග්‍රහ කරණ අවස්ථාවේදී කාමාවචර නාම ධර්මයන් ද දිගට පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේය. ඒ අවස්ථාවෙහි ඊට අදාළ වස්තු රූපයන් ද පරිග්‍රහ කිරීම විශේෂයෙන් අවශ්‍යය. ඒ නිසා ඉහත සඳහන් උපදෙස් පන්තිය සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයා පමණක් නොව සමට්‍යානික පුද්ගලයා ද කාමාවචර නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ අවස්ථාවේ ගෞරවයෙන්, උනන්දුවෙන්, මුදුනින් පිළිගෙන පිළිපැදිය යුතු උපදේශයක් වන්නේමය.

උපචාර සමාධි, අර්පණා සමාධි නම් වූ සමාධි කිසිවක් තහවුරු නොකරගෙන, ඉහත සඳහන් උපදෙස් පන්තිය ද නොපිළිපැද නාම කර්මස්ථාන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට උත්සාහ කරන්නේ නම්, මෙලෙස උත්සාහ කරණ පින්වත් ඔබද, “බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ මෙම නාම ධර්මයන් වනාහි අසුරු සඤ්ඤා කාලයක් තුළ කෝටි ලක්ෂ වාර ගණන් පහළ වන්නේය. ඉඳින් කෙසේ නම් පරිග්‍රහ කළ හැකිදැ”යි යන ලෙසට විවේචනය කරන්නා වූ පිරිසට එකතු වූනා විය හැක්කේය.

පෙරාතුව දහයුතු කරුණු දෙකක්

“තස්සේවං පරිග්ගහිතරූපස්ස ද්වාරවස්ඝ්න අරූපධම්මා පාකටා භොන්ති.” [වි. ම. 442]

“කාමං වත්ථුවස්ඝ්නාපි අරූපධම්මා පාකටා භොන්ති, ද්වාරවස්ඝ්න පහ පරිග්ගහෝ අනාකුලෝති කත්වා චුත්තං “ද්වාරවස්ඝ්න අරූපධම්මා පාකටා භොන්තී” ති.” [මහා වී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 664 යටතේ)]

නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී ඇසුරු ලබන වස්තු රූපයන් වශයෙන් ද පරිග්‍රහ කළ හැකිය. එක්බුද්ධාර වීරී, සෝතද්ධාර වීරී යන ආයතන ද්වාර වශයෙන් ද පරිග්‍රහ කළ හැකිය. මේ ක්‍රම දෙක තුළින් අටුවාවාර්යන් වහන්සේ “මෙසේ වන්නේ නම් රූප කර්මස්ථානය - රූප ධර්මයන් සුවිසුද්ධ ලෙස පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ද්වාරයන් වශයෙන් - ආයතන ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්මයන් වනාහි ප්‍රකට වේ යැයි” පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. මෙලෙස උපදෙස් දීමට හේතු ඇත්තේමය.

1. වක්ඛු වස්තූරූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම.
2. සෝත වස්තූරූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම.
3. ඝාන වස්තූරූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම.
4. පිචිනා වස්තූරූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම.
5. කාය වස්තූරූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම.
6. හදය වස්තූරූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම.

මෙලෙස ඇසුරු කොට සිටින වස්තු වශයෙන් නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම තුළින් අවුල් බවක් විය හැකිය. නමුත්,

1. වක්ඛුද්වාර වීථි නාම ධර්මයෝ,
2. සෝතද්වාර වීථි නාම ධර්මයෝ,
3. ඝානද්වාර වීථි නාම ධර්මයෝ,
4. පිචිනාද්වාර වීථි නාම ධර්මයෝ,
5. කායද්වාර වීථි නාම ධර්මයෝ,
6. මනෝද්වාර වීථි නාම ධර්මයෝ

යන ලෙසට ආයතන - ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්ම සමූහ පරිග්‍රහ කිරීමේදී අනාකූල බව, අවුල් රහිත බව වන්නේය. මේ නිසා අටුවාවාර්යන් වහන්සේ වක්ඛුද්වාර වීථි නාම ධර්ම සමූහය ආදී ආයතනයන් - ද්වාර වශයෙන් පමණක් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට උපදෙස් දී ඇත්තේය. [වි. ම. පරිවර්තනය; මහා. ටී. පරිවර්තනය]

වැඩිපුර විස්තර

1. වක්ඛු වස්තු රූපය ඇසුරු කොට වක්ඛුවිඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
2. සෝත වස්තු රූපය ඇසුරු කොට සෝතවිඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
3. ඝාන වස්තු රූපය ඇසුරු කොට ඝානවිඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
4. පිචිනා වස්තු රූපය ඇසුරු කොට පිචිනාවිඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ
5. කාය වස්තු රූපය ඇසුරු කොට කායවිඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
6. හදය වස්තු රූපය ඇසුරු කොට මනෝ ධාතු - මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.

මේවා තුළ වක්ඛු වස්තු, සෝත වස්තු, ඝාන වස්තු, පිචිනා වස්තු, කාය වස්තු යනාදී වස්තු රූප පස් වර්ගය පිහිට කොට පහළවන්නා වූ විවිධ නාම ධර්ම සමූහයන්හි මිශ්‍ර වීමක්, අවුල් වීමක් නොවන්නේය. නමුත් හදය වස්තු රූපය පිහිට කොටගෙන පහළ වන්නා වූ ධර්ම සමූහයෙහි හය ආකාර අරමුණු යෝග්‍ය ලෙසට අරමුණු කොට නාම ධර්ම සමූහයන් පහළ වන බැවින් අවුල් වීම, මිශ්‍ර වීම

වන්නේය. අවබෝධය වඩාත් පහසුවනු පිණිස නාම කර්මස්ථාන සම්බන්ධ වල බලන්න. තව දුරටත්,

1. රූපාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ චක්ඛුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්ම.
2. සද්දරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ සෝතද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්ම.
3. ගන්ධාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ ඝානද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්ම.
4. රසාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ පීචිභාද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්ම.
5. චොට්ඨබ්බධාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ කායද්වාරවිචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්ම.
6. ධම්මාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ මනෝද්වාර විචී නාම ධර්ම.

මෙලෙස ආයතන ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමෙන් වනාහි ආකූල බව දුරුවන්නේය. ඒ නිසා අටුවාවාර්ගයන් වහන්සේ ආයතන ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට අනුශාසනා කරන සේක. ඒ නිසා නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට කැමැති ඔබ විශේෂයෙන්, සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයෙක් වන්නේ නම්,

1. පළමුව රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කොට හමාර විය යුතුයි.
2. ඉක්බිති ආයතන, ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි යන මේ උපදේශ දෙක ගෞරවයෙන් අසා දැන සිත තබාගත යුතුයි.

“ඔදුරපාණන් වහන්සේ දේශනා කොට අති නාම ධර්මයන් අසුරු සැණක් තුළ කෝටි ලක්ෂ වාරයක් පහළ වෙත් නම්, කෙසේ පරිග්‍රහ කරන්න දැ”යි මන්දෝත්සාහී නොවීම පිණිස උත්සුක වේවා!

“ආයතනද්වාරවසේනාති ආයතනසභිබාතද්වාරවසේන. කම්මද්වාර තිචත්තත්ථං ආයතනග්ගණණං.”

[මහා ටී. 2 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 714 යටතේ)]

මේ සාසනයෙහි “ද්වාර” යන පදය භාවිතා වන ආකාර දෙකකි. කායද්වාර, චච්චිද්වාර, මනෝද්වාර යන තුනට කම්මද්වාර යැයි කියන අතර චක්ඛුද්වාර, සෝතද්වාර, ඝානද්වාර, පීචිභාද්වාර, කායද්වාර, මනෝද්වාර ද්වාර සය ආයතනද්වාර යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආයතන ද්වාරයන්ට අනුව, විචී සිත් පිළිවෙළින් පහළ වන නාම ධර්මයන් නාම මිටි, නාම සමූහ, නාම ඝන ඝූණයෙන් බිඳුලමින් පරමාර්ථ තෙක් ඝූණයෙන් ළඟාවනු පිණිස පරිග්‍රහ කළයුතු යැයි මෙහි අදහසයි. (නාම මිටි - සමූහ නම් වූ නාම ඝන සතර වර්ගය පසුව විස්තර කරන්නෙමු.)

ලෝකීය (ලෝකික) නාම ධර්මයන් පමණක්

“ලෝකුත්තරචිත්තානි පන නේව සුද්ධවිපස්සකස්ස හ සමථයානිකස්ස පරිග්ගහං ගච්ඡන්ති අනධිගතත්තානි.” (වි. ම. 442)

විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විපස්සනා ඤාණයන්හි භාවනා අරමුණ වන්නා වූ නාම ධර්මයන් ගෙනහැර දැක්වීමේදී “ඒකාසීනි ලෝකීයචිත්තානි” (වි. ම. 442) යනාදී ලෙසට ලෝකීය චිත්ත වෛතසික පමණක්ම යෙදෙන බව පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. මෙම උපදේශ සම්බන්ධයෙන් මහා ටිකාචාර්යයෝ පහත සඳහන් ලෙසට පැහැදිලි කොට දැක්වති.

“සබ්බසම්මානිකවස්ඨෙහ ඒකාසීනි ලෝකීයචිත්තානිනි” චූත්තං, ලාභිනෝ ඒව පන මහග්ගතචිත්තානි සුපාකටානි භොන්ති”.

[මහා ටී. 2 (ජර්ධි සංගායනා අංක 664 යටතේ)]

ලෝකීය සිත් අසුච්ඡික වර්ගය සහ සම්ප්‍රයුත්ත ධර්ම සමූහයන් විපස්සනා ඤාණයන් සඳහා අරමුණු වීමට හේතු පැහැදිලි කළ මෙම කථාව විපස්සනා ඤාණ භාවනාවට අරමුණු වියහැකි සිත් පිඩුකොට ගණන්ගෙන පෙන්වීම් වශයෙන් පැහැදිලි කරණ කථාවක්ම වන්නේය. එහෙත් මහග්ගත සිත් වනාහි ධ්‍යාන ලාභී යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ ඤාණයෙහි පමණක් ප්‍රකට විය හැක්කේය. (මහා. ටී. පරිවර්තනය)

මෙලෙස විස්තර කොට ඇති නිසා ධ්‍යාන ලාභී යෝගාවචර පුද්ගලයාට පමණක් මහග්ගත සිත් අනුව භාවනා කිරීමට හැකි බැවින් ධ්‍යානය ලැබූ - ධ්‍යාන ලාභී පුද්ගලයා නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී තමා ලත් ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ද සනිතව පරිග්‍රහ කළ යුතුය. භාවනා කළ යුතුය. ධ්‍යාන ලාභී නොවූ ශුෂ්ක විපස්සක පුද්ගලයාට වනාහි ධ්‍යාන නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම අතහැර දැමිය හැකිය. මෙලෙසටම ක්‍රියා ජවනයන් ද රහතන් වහන්සේලාගේ සන්නානයන්හි පමණක් විය හැකි නාම ධර්මයන් වන බැවින් පෘථග්ජන ශෛක්ෂ පුද්ගලයන්ට මෙලෙස රූප නාම පරිග්‍රහ කිරීමේදී විපස්සනා කොටසේදී ද මෙම ක්‍රියා ජවනයන් පරිග්‍රහ නොකර, භාවනා නොකර අතහැර දැමිය හැකිය. නවදුරටත් කිසිම සිතකට වෛතසික නොමැතිව තමා වශයෙන් පමණක් පහළ වියහැකි ශක්තියක් නොමැත්තේය. වෛතසිකයන්ට ද සිත නොමැතිව තනිව පහළ වියහැකි ශක්තියක් නැත්තේය. සිත හා වෛතසිකයෝ චිත්තඤ්ඤාණයක් පසා සමූහ වශයෙන් මිශ්‍රවම පහළ වන්නාහ. මේ නිසා පින්වත් ඔබ විපස්සනා කොටසෙහිදී තමා පරිග්‍රහ කොට භවනා කළයුතු චිත්ත වෛතසිකයන් කලින්ම දත යුතු වන්නේය.

කල් ඇතිවම දතයුතු දෑ

සිත් වනාහි ඕළාරක ලෙස බෙදා වෙන් කළ විට විචි සිත්ය, විචි මුක්ත සිත්ය යන ලෙසට දෙකක් වන්නේය. මේ තුළින් විචි මුක්ත සිත් පරිසන්ධි සිත, හවඛිත සිත, වුති සිත යැයි තුන් ආකාරයය. මේ තුළින් හවයක ප්‍රථමයෙන් පහළ වන සිත අතීත හවයේ ස්කන්ධයන් සහ අලුත් හවයේ ස්කන්ධයන් සම්බන්ධ කරන්නා සේ පහළවන නිසා පරිසන්ධි සිත නම් වේ. හවයකදී අවසාන ලියසා පහළවන සිත = අවසාන හවඛිත සිත වර්තමාන හවයේ චූත වී යෑම කරණ නිසා

චුත්‍රි චිත්තය නම් වේ. මේ පටිසන්ධි සිත හා චුත්‍රි සිත අතර කාලයෙහි හවය පුරාම විචි සිත් පහළ නොවන කාලයන්හි විපාක ස්කන්ධය නොබිඳී පැවැත්වීම, චිත්ත සන්තතිය නොබිඳී පැවැත්වීම සඳහා කථිම ජවය ඇතිතාක් මුළු හවය පුරාම ස්කන්ධ සන්තතිය අඛණ්ඩව පැවැත්වීම සඳහා හවයෙහි හේතු ධර්ම අනුව පහළ වෙමින් පවතින, පටිසන්ධිය හා සමාන වූ විපාක සිත හවඛිත සිත නම් වේ. මෙම හවඛිත සිත විචි සිත් පහළවන කාලයේ නතර වී, විචි සිත් පහළ නොවන අවස්ථාවන්හි නැවත පහළ වී බොහෝ වාර ගණනින් පැවතිය හැකිය. හවය පුරාම මෙලෙසම වන්නේය. මෙම හවඛිත සිත සමඟ හවඛිත නාම ධර්ම සමූහය, විචි සිත් පරිග්‍රහ කිරීම හමාර කළ අවස්ථාව තෙක් ළගා වූ විට, විශේෂයෙන් පච්චයපරිග්‍රහ ඤජන අවස්ථාව තෙක් ළගා වූ විට, යෝගීන් බොහෝ දෙනාට පරිග්‍රහ කොට ලබා ගතහැකි වන්නේය. මේ නිසා නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට කැමැති යෝගාවචර පුද්ගලයෝ විචි සිත් සන්තතියෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සමූහයන් පරිග්‍රහ කිරීමෙන් ආරම්භ කළ යුතුය. විචි සිත් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමැති යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රථමයෙන් පහත සඳහන් සය ආකාර ධර්මයන් සය දැන යුතුය.

වස්තු සය - නාම ධර්මයන්ට පාදක වන රූපයන්

1	වක්ඛු වස්තු	වක්ඛු ප්‍රසාද	ඇසෙහි ඔපය.
2	සෝත වස්තු	සෝත ප්‍රසාද	කණෙහි ඔපය.
3	ඝාන වස්තු	ඝාන ප්‍රසාද	නාසයෙහි ඔපය.
4	පිච්ඡා වස්තු	පිච්ඡා ප්‍රසාද	දිවෙහි ඔපය.
5	කාය වස්තු	කාය ප්‍රසාද	කයෙහි ඔපය.
6	හදය වස්තු	හදය රූපය	මනෝධාතු මනෝ විඤ්ඤදුණ ධාතුන් ඇසුරු ලබන රූප.

ද්වාර සය

1	වක්ඛු ද්වාර	වක්ඛු ප්‍රසාදය	ඇසෙහි ඔපය.
2	සෝත ද්වාර	සෝත ප්‍රසාදය	කණෙහි ඔපය.
3	ඝාන ද්වාර	ඝාන ප්‍රසාදය	නාසයෙහි ඔපය.
4	පිච්ඡා ද්වාර	පිච්ඡා ප්‍රසාදය	දිවෙහි ඔපය.
5	කාය ද්වාර	කාය ප්‍රසාදය	කයෙහි ඔපය.
6	මනෝ ද්වාර	හවඛිතය	මනෝ ප්‍රසාදය.

ගෙයක සවිකොට ඇති දෙර විවරය මිනිසුන්ට ඇතුළුවීමට, පිටවීමට, ඇරීමට, වැසීමට අවශ්‍ය නිසා මුඛ්‍ය වශයෙන් ද්වාර නම් වේ. ගෙයට දෙර විවරයක් නැති නම් මිනිසුන්ට ඇතුළුවිය නොහැක. ගෙදර, දෙර කවුළුව මිනිසුන්ට ඇතුළුවීමට, පිටවීමට ඇතිවාක් මෙන් වක්ඛු ප්‍රසාද ආදිය නැති නම්

වක්කු ද්වාරික ආදී විවි සිත් පහළ විය නොහැක්කේය. ශරීර කුඩුවේ පිහිටා ඇති වක්කු ප්‍රසාදය ආදී ප්‍රසාදයේ වක්කු ද්වාරික ආදී විවි සිත් වලට ඇතුළුවීමට දෙරක් මෙන් වන නිසා ගෙයක සවිකොට ඇති ප්‍රකෘති දෙර කවුළුවක් හා සමාන නිසා සඳිසුපවර වශයෙන් මෙම වක්කු ප්‍රසාද ආදී ප්‍රසාදයේද වක්කු ද්වාර ආදී ලෙස ව්‍යවහාරයට යේ.

ආරම්මණ සය

1.	රූපාරම්මණ	වර්ණය.
2.	සඳ්දරම්මණ	ශබ්දය.
3.	ගන්ධාරම්මණ	සුගඳ, දුගඳ.
4.	රසාරම්මණ	රස.
5.	ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ	හැපීම. (පධ්වි, තේපේ, වායෝ)
6.	ධම්මාරම්මණ	ධර්ම ස්භාවය.

ධම්මාරම්මණ සය

1.	ප්‍රසාද රූප	ප්‍රසාද රූප (ඔපයන්) පහ.
2.	සුඛම රූප	සුඛම රූප දහසය.
3.	චිත්ත	විඤ්ඤාණ සය.
4.	වෛතසික	සිත හා මිශ්‍ර වූ වෛතසික පණස්දෙක.
5.	නිබ්බාන අසංඛත ධාතුව	ශාන්ත සුඛම වූ නිර්වාණ ධාතුව.
6.	පඤ්ඤාත්ති	කසිණ ප්‍රඥප්ති, නාම ප්‍රඥප්ති, සන්ධාන ප්‍රඥප්ති යනාදී විවිධ ප්‍රඥප්ති.

[සැලකිය යුත්තක් : ප්‍රසාද රූප පහ සහ ආරම්මණ රූප හත යන දෙළොස් ආකාර රූප ධර්මයේ භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි භාවනා කරණ විට විසඳ වීම, සදාශ වීම නිසා, ගොරෝසු වීම නිසා ඕළාරික රූප යන නම ලබන්නාහ. රූප විසිදීම තුළ, මේ ඕළාරික රූප දෙළොසට අමතර වූ රූප දහසයක් භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි අප්‍රකට නිසා, විසඳ නොවන නිසා, සියුම් වීම නිසා, සුඛම රූප යන නම ලබන්නාහ.]

ආරම්මණ හා ආලම්බන යන පදයන් “අරමුණ” යන තේරුම හෙළිකරණ පර්යාය පදයන් වේ. ආරම්මණ ශබ්දය “රමිති” යන අදහස දක්වයි. ප්‍රකෘති උයන්, මල් මාලාදී දේ මනුෂ්‍යයන් රමණය කරණ තැන් වන්නා සේම රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු හය, චිත්ත - වෛතසිකයන් විසින් රමණය කරණ බැවින් ආරම්මණ යන නම ලබන්නේය. තව දුරටත් ආලම්බන ශබ්දය ද එල්බ ගතයුතු යන අර්ථය ප්‍රකාශ කරයි. ආබාධිත පුද්ගලයන් හැරමිටි, ආලම්බන රජ්ජු (අත්වැල) යනාදී දෙයක එල්ලී ගෙනම, හැගී සිටීමට, නිඳුගැනීමට හැකි සේම චිත්ත වෛතසිකයන් ද අරමුණක එල්ලීගෙනම, එල්ලී ගත්විටම පහළ වීමට හැකියාව ඇති බැවින්, මෙම

ආරම්භණ සය විත්ත-වෛතසිකයන් දරන්නා, ඒවාට වාරදෙන්නා වන බැවින් ආලම්බන යන නම ලබන්නේය.

විඤ්ඤාණ සය

1. වක්ඛු විඤ්ඤාණය	වක්ඛු ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට රූපාරම්භණ පමණක් දැන ගන්නා සිත.
2. සෝත විඤ්ඤාණය	සෝත ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට සද්දරම්භණ පමණක් දැන ගන්නා සිත.
3. ඝාන විඤ්ඤාණය	ඝාන ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට ගන්ධාරම්භණ පමණක් දැන ගන්නා සිත.
4. පිච්භා විඤ්ඤාණය	පිච්භා ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට රසාරම්භණ පමණක් දැන ගන්නා සිත.
5. කාය විඤ්ඤාණය	කාය ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට ඵොට්ඨබ්බාරම්භණ පමණක් දැන ගන්නා සිත.
6. මනෝ විඤ්ඤාණය	භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදයේ ඵල්බගෙන හදය වස්තූ රූපය ඇසුරු කොට ගෙන සිටින අරමුණු සය යෝග්‍ය සේ දැන ගන්නා සිත.

අංක එකේ පටන් පහ දක්වා වූ දෙපස් විඤ්ඤාණයන් හැර හදය වස්තුව ඇසුරු කොටගෙන සිටින සිත් සියල්ල මනෝ විඤ්ඤාණය නම් වේ. මේ අරමුණු විවිධ ලෙස බෙදා වෙන් කරමින් දැන ගන්නා සිතයි. මේ මනෝ විඤ්ඤාණ සිත් තුළ විචි මුක්ත සිත් තුන් වර්ගය හැර සියළු මනෝ විඤ්ඤාණ සිත් ද, ඉහත දැක්වූ පඤ්ච විඤ්ඤාණ සිත් ද, විචි යැයි කිවයුතු විත්ත නියාම වැඩ පිළිවෙලට අනුව පවතී. මේ විචි පහත සඳහන් ලෙස දළ වශයෙන් සය ආකාරයකට පිහිටා ඇත.

විචි සය

1. වක්ඛුද්වාර විචි (වක්ඛුද්වාරයෙහි පහළ වන විත්ත සන්නතිය.)
2. සෝතද්වාර විචි (සෝතද්වාරයෙහි පහළ වන විත්ත සන්නතිය.)
3. ඝානද්වාර විචි (ඝානද්වාරයෙහි පහළ වන විත්ත සන්නතිය.)
4. පිච්භාද්වාර විචි (පිච්භාද්වාරයෙහි පහළ වන විත්ත සන්නතිය.)
5. කායද්වාර විචි (කායද්වාරයෙහි පහළ වන විත්ත සන්නතිය.)
6. මනෝද්වාර විචි (මනෝද්වාරයෙහි පහළ වන විත්ත සන්නතිය.)

මෙලෙස ද්වාර වශයෙන් ද

1. වක්ඛු විඤ්ඤාණ විචි (වක්ඛු විඤ්ඤාණය අනුව නම් කළ යුතු වූ විචි.)
--

2. සෝත විඤ්ඤදුණ විචී (සෝත විඤ්ඤදුණය අනුව නම් කළ යුතු වූ විචී.)
3. ඝාත විඤ්ඤදුණ විචී (ඝාත විඤ්ඤදුණය අනුව නම් කළ යුතු වූ විචී.)
4. පිචිභා විඤ්ඤදුණ විචී (පිචිභා විඤ්ඤදුණය අනුව නම් කළ යුතු වූ විචී.)
5. කාය විඤ්ඤදුණ විචී (කාය විඤ්ඤදුණය අනුව නම් කළ යුතු වූ විචී.)
6. මනෝ විඤ්ඤදුණ විචී (මනෝ විඤ්ඤදුණය අනුව නම් කළ යුතු වූ විචී.)

යන ලෙසට විඤ්ඤදුණ අනුව ද විචී සය වර්ගයක් ඇත්තේය. විචීන් ඒ ඒ ද්වාරයන් අනුව ද නම් කරයි. වක්ඛුද්වාරයෙහි රූපාරම්මණයක් ප්‍රකට වී නම් එම රූපාරම්මණයන් අරමුණු කළ සිත් පෙළ වක්ඛුද්වාර විචීය නම් වේ. සෝතද්වාරයේ සද්දුරම්මණයක් ප්‍රකට වී නම් එම සද්දුරම්මණය අරමුණු කළ සිත් පරම්පරාව සෝතද්වාර විචීය නම් වේ. - පෙ - මනෝද්වාරයෙහි ධම්මාරම්මණයක් ප්‍රකට වී නම් හෝ අරමුණ හය සුදුසු සේ ප්‍රකට වී නම්, මේ ධම්මාරම්මණය හෝ අරමුණු හයෙහි සුදුසු අරමුණක් හෝ ගත් සිත් පෙළ මනෝද්වාර විචී නම් වේ. තවදුරටත් විඤ්ඤදුණය හා සම්බන්ධ කොට ද නාමය දිය හැකිය.

1. වක්ඛුද්වාර විචීය - පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, වක්ඛු විඤ්ඤදුණ, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන හත් වාරයක්, තදුලම්බන වාර දෙකක්.
2. සෝතද්වාර විචීය - පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, සෝතවිඤ්ඤදුණ, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන හත් වාරයක්, තදුලම්බන වාර දෙකක්.
3. ඝාතද්වාර විචීය - පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, ඝාත විඤ්ඤදුණ, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන හත් වාරයක්, තදුලම්බන වාර දෙකක්.
4. පිචිභාද්වාර විචීය - පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, පිචිභා විඤ්ඤදුණ, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන හත් වාරයක්, තදුලම්බන වාර දෙකක්.
5. කායද්වාර විචීය - පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, කාය විඤ්ඤදුණ, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන හත් වාරයක්, තදුලම්බන වාර දෙකක්.
6. මනෝද්වාර විචීය - මනෝද්වාරාවච්ඡිතය, ජවන හත් වාරයක්, තදුලම්බන වාර දෙකක් වේ.

මේ විචීන්හි වෙනස් වන සිත් වනාහි වක්ඛු විඤ්ඤදුණ, සෝත විඤ්ඤදුණ ආදී විඤ්ඤදුණයෝය. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, සම්පට්චිජන ආදිය වනාහි වෙනස් නොවන්නාහ. ඒ නිසා වෙනස් වන විඤ්ඤදුණ අනුව වක්ඛු විඤ්ඤදුණ විචී යනාදී ලෙසට නම් කෙරේ. මනෝද්වාර විචීන්හි වෙනමම විඤ්ඤදුණයක් නැත. සියල්ල මනෝ විඤ්ඤදුණයම වන්නේය. මේ නිසා මනෝ විඤ්ඤදුණය පමණක් වන සිත් පේලිය මනෝ විඤ්ඤදුණ විචී නම් වේ. මෙලෙස විචී යනු ඒ ඒ ද්වාරයන්හි පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, වක්ඛු විඤ්ඤදුණය ආදී පිලිවෙළ අනුව සිත්වල පහළවීමයි.

විෂය ප්‍රවෘත්ති සය

1. **අභිමහන්තාරම්මණ** - අදළ ද්වාරයෙහි අදළ අරමුණ ප්‍රකට වූ ක්ෂණයෙන් පටන් එම අරමුණ බිඳීයන ක්ෂණය දක්වා ගණන් ගතහොත් **ඉතා වැඩි** චින්තක්ෂණ ප්‍රමාණයක් ආයුෂ ඇති අරමුණ. (තදුරම්මණ වාරය)

2. මහන්තාරම්මණ - අදළ ද්වාරයෙහි අදළ අරමුණ ප්‍රකට වූ ක්ෂණයෙන් පටන් එම අරමුණ බිඳියන ක්ෂණය දක්වා ගණන් ගතහොත් වැඩි විත්තක්ෂණ ප්‍රමාණයක් ආයුෂ ඇති අරමුණ. (ජවන වාරය)

3. පරිත්තාරම්මණ - අදළ ද්වාරයෙහි අදළ අරමුණ ප්‍රකට වූ ක්ෂණයෙන් පටන් එම අරමුණ බිඳියන ක්ෂණය දක්වා ගණන් ගතහොත් අඩු විත්තක්ෂණ ප්‍රමාණයක් ආයුෂ ඇති අරමුණ. (වොත්ථපන වාරය)

4. අතිපරිත්තාරම්මණ - අදළ ද්වාරයෙහි අදළ අරමුණ ප්‍රකට වූ ක්ෂණයෙන් පටන් එම අරමුණ බිඳියන ක්ෂණය දක්වා ගණන් ගතහොත් ඉතාමත් අඩු විත්තක්ෂණ ප්‍රමාණයක් ආයුෂ ඇති අරමුණ. (මෝඝ වාර - විචී සිත් නොඉපද හවඩිග වලන පමණක් ඇති සිත් වලට මෝඝ වාරය යැයි කියනු ලැබේ. මේ වාරයෙහි විචී සිත් කිසිත් පහළ නොවේ. හවඩිගය පමණක් වලනයවීම සිදුවේ.)

මේ හතර පඤ්චද්වාරයටයි.

5. විභූතාරම්මණ - ප්‍රකට අරමුණ. (තදරම්මණ වාරය)

6. අවිභූතාරම්මණ - ප්‍රකට නැති අරමුණ. (ජවන වාරය)

මේ දෙක මනෝද්වාරයටයි.

මෙලෙස විෂය ප්‍රවෘත්ති සය වර්ගයකි. මේවා කලින්ම දැනගෙන තිබිය යුතු වූ හයක් හයක් වූ ධර්මයෝගය. නාම කර්මස්ථානයට උත්සාහ කරණ පින්වත් ඔබ විඤ්ඤාණ සයෙහිලා ගැනෙන සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික ගැනද පෙරාතුවම දැනගත යුතුයි. ප්‍රථමයෙන් පින්වත් ඔබගේ සන්තානයෙහි පහළවිය හැකි විපස්සනා ඤාණයන්ට පාදක අරමුණු වන, විපස්සනා භාවනාව වැඩිය යුතු සිත් ගැන ලියා දක්වන්නෙමු.

විපස්සනා ඤාණයන් සඳහා භාවනා කළ යුතු සිත් වර්ග

චිත්ත, වෛතසික, රූප, නිබ්බාන යැයි පරමාර්ථ ධර්ම හතරක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. පින්වත් ඔබ මෙයින් හතරවන පරමාර්ථය වන උතුම් නිර්වාණ ධර්මය ලබාගැනීමට කැමති නම් ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය පරමාර්ථ වන්නා වූ චිත්ත, වෛතසික, රූප ධර්මයෝ ද එම පරමාර්ථයන්හි හේතු සහ ඵල සම්බන්ධතාව, හේතු ඵල සම්බන්ධතාව වන පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය ද ප්‍රථමයෙන් දැන ගැනීම සඳහා උනන්දු විය යුතුයි. හේතුව නම්, හේතු ධර්ම සමග මේ චිත්ත, වෛතසික, රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් දිගින් දිගට අඛණ්ඩව විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන්ම, සම්මර්ශනය කිරීමෙන්ම, මෝරා එන එම විපස්සනා ඤාණයන්හි අවසානයෙහි පහළවන ආර්ය ඵලයන්ටම එම හතරවන පරමාර්ථය වන උතුම් නිර්වාණ ධර්මය විනිවිද දැක, දැනගත හැකිවීමයි. මෙම පරමාර්ථ ධර්මයන්ගෙන් චිත්ත, වෛතසික ධර්මයන්ට නාම ධර්ම යැයි කියනු ලැබෙති. දැන් විපස්සනා ඤාණයන් පහළවීම සඳහා භාවනා කළයුතු, අරමුණු කළයුතු සිත් ලියා දක්වන්නෙමු.

චිත්ත - අරමුණු දැනගත හැකි ස්භාවය සිත නම් වේ. දැනගත හැකි යනුයි.

“විජානනං ආරම්මණස්ස උපලද්ධි.”

[ධ. මූල. ටී. (ජරීඨ සංගායනා අංක 01 යටතේ)]

යන්නට අනුව අරමුණු ලැබ ගැනීමේ ස්භාවයයි. පින්වත් ඔබට වක්බු ප්‍රසාදය පරමාර්ථ පිරිසිඳින තෙක් අරමුණු කළ හැකි වූ විට වක්බු ප්‍රසාදය දන්නේ යැයි කිය හැකිය. ඉඳින් වක්බු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට නොලැබිය හැකි නම් වක්බු ප්‍රසාදය දන්නේ යැයි කිව නොහැකිය. මේ ආදී ලෙස වටහාගන්න.

අකුසල් සිත් දෙලොස

සිත වනාහි කාමාවචර සිත්, රූපාවචර සිත්, අරූපාවචර සිත්, ලෝකෝත්තර සිත් යැයි වර්ග සතරක් ඇති අතර, කාමාවචර සිත් වනාහි පණස් හතරකි. ඒ තුළින් අකුසල් සිත් දෙලොස පහත සඳහන් ලෙසටයි.

ලෝභ මූල සිත් අට

1. සෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත අසඛිඛාරික සිත.
2. සෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත සසඛිඛාරික සිත.
3. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත අසඛිඛාරික සිත.
4. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත සසඛිඛාරික සිත.
5. සෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත විජ්ජයුත්ත අසඛිඛාරික සිත.
6. සෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත විජ්ජයුත්ත සසඛිඛාරික සිත
7. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත විජ්ජයුත්ත අසඛිඛාරික සිත.
8. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත විජ්ජයුත්ත සසඛිඛාරික සිත.

- සෝමනස්ස සහගත** -- සෝමනස්ස වේදනාව සමඟ යෙදෙන්නා වූ,
- උපෙක්ඛා සහගත** -- උපෙක්ඛා වේදනාව සමඟ යෙදෙන්නා වූ,
- දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත** -- වැරදි ලෙස ගත් මිත්‍යාදෘෂ්ඨිය හා යෙදුනු,
- දිට්ඨිගත විජ්ජයුත්ත** -- වැරදි ලෙස ගත් මිත්‍යාදෘෂ්ඨිය හා නොයෙදුනු,
- සසඛිඛාරික** -- මෙහෙයන ලද හෝ මෙහෙයවීමක් සමඟ යෙදුනු,
- අසඛිඛාරික** -- අනුන්ගේ හෝ තමන්ගේ මෙහෙයවීමක් නැති, මෙහෙයවීමක් සමඟ නොවන්නාවූ,

දෝස මූල සිත් දෙක

1. දෝමනස්ස සහගත පටිස සම්පයුත්ත අසඛිඛාරික සිත.
2. දෝමනස්ස සහගත පටිස සම්පයුත්ත සසඛිඛාරික සිත.

දෝමනස්ස සහගත -- සිතේ නොසතුට - දෝමනස්ස වේදනාව සමඟ යෙදෙන සිත.
පටිසසම්පයුත්ත -- සිතේ තද, රළු, ගෝරෝසු වූ බව, ද්වේශය සමඟ යෙදෙන සිත.

මෝභ මූල සිත් දෙක

1. උපෙක්ඛා සහගත විචිකිචිජා සම්පයුත්ත සිත.
2. උපෙක්ඛා සහගත උද්ධච්චි සම්පයුත්ත සිත.

විවිධවිෂය සම්පයුත්ත - : බුද්ධාදී අටතැන් කෙරෙහි වූ සැකය සමග යෙදෙන සිත.
උද්ධවිව සම්පයුත්ත - : සිතේ වික්ෂේපය, නොසන්සුන් බව හා යෙදෙන සිත.

ලෝභය මුල් හේතුව කොට ඇති ලෝභ මූල සිත් අට, දෝසය මුල් හේතුව කොට ඇති දෝස මූල සිත් දෙක, මෝහය මුල් හේතුව කොට ඇති මෝහ මූල සිත් දෙක යැයි මෙලෙස අකුසල් සිත් දෙළොසකි.

අහේතුක සිත් දහඅට

අකුසල විපාක සිත් හත

1. උපෙක්ඛා සහගත වක්ඛු විඤ්ඤුණ සිත.
2. උපෙක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤුණ සිත.
3. උපෙක්ඛා සහගත ඝාන විඤ්ඤුණ සිත.
4. උපෙක්ඛා සහගත පිච්චා විඤ්ඤුණ සිත.
5. දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤුණ සිත.
6. උපෙක්ඛා සහගත සම්පට්ච්ඡන සිත.
7. උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත.

දුක්ඛ සහගත - : කායික දුක්ඛ වේදනා සමග පහළ වන්නාවූ,
සම්පට්ච්ඡන සිත - : අරමුණ පිළිගන්නා ආකාරයෙන් උපදින සිත.
සන්තීරණ සිත - : අරමුණ තීරණය කරණ ආකාරයෙන් උපදින සිත.

මේ සිත් හත (ඔබගේ සන්තානයේ) අනිෂ්ටාරම්මණයන් හමු වූ විට අතීත අකුසල කර්ම හේතුවෙන් පහළ වූ අකුසල විපාක සිත්ය. පින්වත් ඔබට මේ භවයෙහි විවිධ අනිෂ්ටාරම්මණ හමුවීම අතීත අකුසල කර්ම නිසාම බව අමතක නොකළ යුතු. එම අවබෝධය සිතට සහනයක් ගෙන දෙන විෂ මරණ බෙහෙතක් බඳුය.

අහේතුක කුසල විපාක සිත් අට

1. උපෙක්ඛා සහගත කුසල විපාක වක්ඛු විඤ්ඤුණ සිත.
2. උපෙක්ඛා සහගත කුසල විපාක සෝත විඤ්ඤුණ සිත.
3. උපෙක්ඛා සහගත කුසල විපාක ඝාන විඤ්ඤුණ සිත.
4. උපෙක්ඛා සහගත කුසල විපාක පිච්චා විඤ්ඤුණ සිත.
5. සුඛ සහගත කුසල විපාක කාය විඤ්ඤුණ සිත.
6. උපෙක්ඛා සහගත කුසල විපාක සම්පට්ච්ඡන සිත.
7. සෝමනස්ස සහගත කුසල විපාක සන්තීරණ සිත.
8. උපෙක්ඛා සහගත කුසල විපාක සන්තීරණ සිත.

මේ සිත් අට ඔබගේ සන්තානයේ අතීත කුසල කර්මයන්හි ඵල වන්නා වූ, අතීත කුසල කර්ම නිසා පහළවන ඉෂ්ටාරම්මණයන් හමු වූ විට පහළවන විපාක සිත්ය.

සුඛ සහගත - : කායික සුඛ වේදනා සමග යෙදෙන,

අහේතුක ක්‍රියා සිත් තුන

1. උපෙක්ඛා සහගත පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන සිත.
2. උපෙක්ඛා සහගත මනෝද්වාරාවච්ඡේදන සිත.
3. සෝමනස්ස සහගත හසිතුප්පාද සිත.

පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන - : ද්වාර පසෙහි ආපාථ වන අරමුණ ආවර්ජනා කරණ සිත.
මනෝද්වාරාවච්ඡේදන - : මනෝද්වාරයෙහි ආපාථ වන අරමුණ ආවර්ජනා කරණ සිත.
හසිතුප්පාද සිත - : රහත් උතුමන්ගේ සන්තානයෙහි (හසිතය) සිතහව උපදවන සිත.

මේ සිත් තුන් වර්ගය ද්වාර හා අරමුණු ගැටෙන විට එම අරමුණු පරික්ෂා කර බැලීම කිරීම මාත්‍රය පමණක් ඇති හෙයින්, හුදු සිතහව පමණක් ඇති හෙයින්, ඵලයන් කිසිත් පහළ කිරීමේ ශක්තිය නැති බැවින් ක්‍රියා සිත්ය යන නම ලබන්.

1. අකුසල විපාක සිත් හත,
2. අහේතුක කුසල විපාක සිත් අට,
3. අහේතුක ක්‍රියා සිත් තුන

යන මේ දහඅට ආකාර සිත් ලෝභ, දෝස, මෝහ, අලෝභ, අද්වේස, අමෝහ යන හේතු කිසිවක් හා සම්බන්ධ නැති නිසා අහේතුක යන නම ලබන්. මෙම අකුසල් සිත්, අහේතුක සිත් හැර ඉතිරි සිත්, සිත්කළු වූ සිත් වර්ග වන බැවින් සෝහන සිත් නම් වේ. මෙම සෝහන සිත් සංකෂේපයෙන් පණස් නවයක් ද විස්තාර වශයෙන් අනුඵකක් ද ඇත්තෝය.

කාමාවචර සෝහන සිත් විසිහතර මහා කුසල් සිත් අට

1. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත අසභිකාරික කුසල සිත.
2. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත සසභිකාරික කුසල සිත.
3. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත අසභිකාරික කුසල සිත.
4. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත සසභිකාරික කුසල සිත.
5. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත අසභිකාරික කුසල සිත.
6. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත සසභිකාරික කුසල සිත.
7. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත අසභිකාරික කුසල සිත.
8. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත සසභිකාරික කුසල සිත.

මෙම සිත් අට වනාහි කාමාවචර කුසල් සිත්ය. ප්‍රධාන වශයෙන් කාම භූමි ඵකොළොසයෙහි කුසල විපාක ගෙන දීමේ ශක්තිය ඇති සිත්ය. තවම පෘථග්ජන භූමියෙහි සිටින පින්වත් ඔබගේ සන්තානයෙහි පහළ විමට යෝග්‍ය උපචාර සමාධිය තෙක් වන සමට භාවනා සිත්ති හා ආයඪී මාරී තෙක් වන විපස්සනා භාවනා සිත්ති මේ කාමාවචර කුසල් සිත් පමණක් පහළ වෙත්. විශාල ප්‍රදේශයක පැතිර පවති. මේ නිසා මෙම සිත් වලට මහා කුසල සිත් යැයිද කියනු ලැබේ.

මහා විපාක සිත් අට

1. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත අසඹිකාරික විපාක සිත.
2. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත සසඹිකාරික විපාක සිත.
3. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත අසඹිකාරික විපාක සිත.
4. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත සසඹිකාරික විපාක සිත.
5. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත අසඹිකාරික විපාක සිත.
6. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත සසඹිකාරික විපාක සිත.
7. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත අසඹිකාරික විපාක සිත.
8. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත සසඹිකාරික විපාක සිත.

මහා කුසල් සිත් අට හා සමානය. කුසල හා විපාක වශයෙන් පමණක් වෙනස් වේ. මෙම මහා විපාක සිත් අට මහා කුසල කර්මයන්හි විපාක සිත්ය. මෙම සිත් අට තුළින් සමහරක් සිත් ත්‍රිභේතුක පෘථග්ජන (ද්විභේතුක පෘථග්ජන) වන්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ සන්නානයෙන් පටිසන්ධි, භවඛිග, චුති යන කෘත්‍යයන් ඉටුකරේ. ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහිදී විවිධ කාම ඉෂ්ටාරම්මණ හමුවීමේදී මෙම සිත් අට කාම ජවනයන්ට අනතුරුව ජවන අරමුණම නවදුරටත් ගත හැකි තදුරම්මණ කෘත්‍ය කරමින් කාම සන්වයන්ගේ සන්නානයන්හි යෝග්‍ය පරිදි පහළ විය හැකිය. කාම ඉෂ්ටාරම්මණ යන්න කාම චිත්ත- වෛතසික හා රූප විසි අටම වන්නේය.

මහා ක්‍රියා සිත් අට

1. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත අසඹිකාරික ක්‍රියා සිත.
2. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත සසඹිකාරික ක්‍රියා සිත.
3. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත අසඹිකාරික ක්‍රියා සිත.
4. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත සසඹිකාරික ක්‍රියා සිත.
5. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත අසඹිකාරික ක්‍රියා සිත.
6. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත සසඹිකාරික ක්‍රියා සිත.
7. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත අසඹිකාරික ක්‍රියා සිත.
8. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත සසඹිකාරික ක්‍රියා සිත.

මේ මහා ක්‍රියා සිත් ෫ මහා කුසල් සිත් මෙන් අටක් ඇත්තේය. රහතන් වහන්සේලාගේ දන, සීල, සමථ, විපස්සනා භාවනා සිත්මය. (උපචාර සමාධි දක්වා වූ සමාධිය සමථ වේ) රහතන් වහන්සේලාගේ දන, සීල, සමථ, විපස්සනා ආදී වූ උතුම් ප්‍රතිපත්ති වැඩ පිළිවෙළ අනුව උපදින කුසල්, විපාක දීමේ ශක්තිය නොමැති නිසා මෙම ප්‍රතිපත්ති වැඩ පිළිවෙළ සිදුකරණ සිත් ක්‍රියා (කිරීම් මාත්‍රය) යන නම ලබයි. මෙලෙසින්,

මහා කුසල් සිත් අට
 මහා විපාක සිත් අට
 මහා ක්‍රියා සිත් අට

යන සියල්ල විසි හතරක් වූ සිත් බොහෝ සේ කාම භවයෙහි කරකැවීමට සමත් කාම භූමියෙහි පහළ කරවීම බහුල වූ සෝභන වූ සිත්ය.

1. අකුසල සිත්	12
2. අහේතුක සිත්	18
3. කාම සෝභන සිත්	24
එකතුව	54

මේ පණස් හතරක් වූ සිත් කාම භව ඵකොළොස තුළ පහළ වීම බහුල නිසා කාම සිත් යැයි කියවේ. කාම නාම ධර්ම යනු මෙම කාම සිත් පණස් හතර සමඟ පහළ වන වෛතසික පණස් දෙකය. ඉඳින් පින්වත් ඔබ ත්‍රිතේතුක පෘඨග්ජනයෙකු වන්නේ නම්, ඔබ සන්නානයෙහි පහළ වීමට ඉඩ ඇති කාම සිත්, ඔබගේ විපස්සනා ඤාණයෙහි මූලික අරමුණු වන්නා වූ කාම සිත්,

අකුසල් සිත්	12
හසිතුප්පාදය හැර අහේතුක සිත්	17
මහා කුසල් සිත්	8
මහා විපාක සිත්	8
එකතුව	45

රූපාවචර සිත් පසළොස්

කුසල් සිත් පස

1. චිතකික, විචාර, පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත ප්‍රථම ධ්‍යාන කුසල් සිත.
2. විචාර, පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත ද්විතීය ධ්‍යාන කුසල් සිත.
3. පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත තෘතීය ධ්‍යාන කුසල් සිත.
4. සුඛ, ඒකග්ගතා සහිත චතුර්ථ ධ්‍යාන කුසල් සිත.
5. උපෙක්ඛා, ඒකග්ගතා සහිත පඤ්චම ධ්‍යාන කුසල් සිත.

මෙලෙස රූපාවචර කුසල් සිත් පහක් ඇත. මේ පඤ්චක නය ක්‍රමයයි. මෙලෙසටම මෙම රූපාවචර කුසල් සිත්හි විපාක වන්නා වූ රූපාවචර විපාක සිත් ද පහක් වන්නේය. නමුත් මෙම රූපාවචර විපාක සිත් අදාළ වූ භවයන්හි අදාළ රූපාවචර ඉන්මයන්ගේ සන්නානයන්හිම පටිසන්ධි කෘත්‍යය, භවබිඟ කෘත්‍යය, චුති කෘත්‍යය සිදු කරමින් පහළ වන සිත් වන්නාහ. ඵලෙසම රහතන් වහන්සේලා රූපාවචර ධ්‍යානයන්ට පත් වී ධ්‍යාන ලාභී පුද්ගලයෙකු වී නම් එම ධ්‍යානයන්ට විපාක දීමේ කිසි ශක්තියක් නැති නිසා ඒවාට ක්‍රියා සිත් යැයි කියනු ලැබේ. මෙම රූපාවචර ක්‍රියා සිත් ද පස් වර්ගයකි. සියලු රූපාවචර සිත් පසළොස්කි. පින්වත් ඔබ රූපාවචර ධ්‍යාන කුසල් සිත් වලින් යමක් ලබා ඇත්තේ නම් ඒ තමා ලබාගත් ධ්‍යානය ඔබගේ විපස්සනා ඤාණයන්ට පාදක වන අරමුණු ලැයිස්තුවට ඇතුළත් වේ. ඉඳින් චතුර්ක නය ක්‍රමයට රූපාවචර ධ්‍යාන හතර ද පඤ්චක නය ක්‍රමයට රූපාවචර ධ්‍යාන පහම ද ලබාගත් කෙනෙකු වී නම් මෙම රූපාවචර ධ්‍යාන සියල්ල

ද පින්වත් ඔබගේ විපස්සනා ඤාණයන්ට පාදක වන අරමුණු ලැයිස්තුවට ඇතුළත් වේ.

අරූපාවචර සිත් දෙළොස කුසල් සිත් සතර

- 1. ආකාසානඤ්චායතන කුසල් සිත** - අනන්ත වූ ආකාස ප්‍රඥප්ති අරමුණ වශයෙන් ඇත්තා වූ කුසල් සිත.
- 2. විඤ්ඤාණඤ්චායතන කුසල් සිත** - ආකාසානඤ්චායතන විඤ්ඤාණය අරමුණ වශයෙන් ඇත්තා වූ කුසල් සිත.
- 3. ආකිඤ්චඤ්ඤායතන කුසල් සිත** - ආකාසානඤ්චායතන විඤ්ඤාණය නැති බව, අභාව මාත්‍රයම අරමුණු කොට ඇති කුසල් සිත.
- 4. නේවසඤ්ඤාසඤ්ඤායතන කුසල් සිත** - කුසල් සිත යන සඤ්ඤාව නැත්තේද නැති ඇත්තේද නැති ඕළාරික වශයෙන් සඤ්ඤාව නැත්තා වූ සුඛම වශයෙන් සඤ්ඤාව ඇති කුසල් සිත.

මෙලෙසට අරූපාවචර කුසල් සිත් සතරකි. මේ කුසල් සිත්හි විපාක සිත් ද සතරකි. ඒවා අදාළ අරූප හවයෙහි අදාළ චුන්මයන්ගේ සන්තානයෙහිම පහළවීමට අවස්ථාව සලසන විපාක සිත්ය. ඉඳින් රහතන් වහන්සේලා අරූප ධ්‍යාන ලබාගත්තේ නම් එම අරූප ධ්‍යානයන් මොනයම් හෝ විපාකයක් ලබාදීමට ශක්තිය නැති නිසා ක්‍රියා යන නම ලබන්. මෙලෙස අරූපාවචර කුසල් සිත් සතර, අරූපාවචර විපාක සිත් සතර සහ අරූපාවචර ක්‍රියා සිත් සතර යන සියල්ල අරූපාවචර සිත් දෙළොසකි. ඉඳින් ඔබ අරූපාවචර ධ්‍යානයන් ද ලබාගත්තේ නම් එම අරූපාවචර ධ්‍යාන සතර ද ඔබගේ විපස්සනා ඤාණයන්ට පාදක වන අරමුණු ලැයිස්තුවට ඇතුළත් වන්නාහ. මේ නිසා ධ්‍යානලාභී වන්නා වූ ඔබගේ සන්තානයෙහි බොහෝ සේ ඇති, විපස්සනා ඤාණයන්ට පාදක වන සිත් පහත සඳහන් ලෙසට ලොකික සිත් පණස් හතරක් වන්නාහ.

1. කාමාවචර කුසල අකුසල විපාක ක්‍රියා සිත් (හසිතුප්පාදය හා සහේතුක ක්‍රියා අට හැර)	45
2. රූපාවචර කුසල ධ්‍යාන සිත් (පඤ්චක නය)	05
3. අරූපාවචර කුසල ධ්‍යාන සිත්	04
සියල්ල එකතුව	54

මේ කාමාවචර සිත් පණාස් හතර, රූපාවචර සිත් පසළොස, අරූපාවචර සිත් දෙළොස යන සියලු අසු එකක් සිත් තිස් එක් තලයක් වූ ලොකික භූමියෙහි හැසිරවීමට හැකි බැවින් ලොකික සිත් යැයි කියනු ලැබේ.

ලෝකෝත්තර සිත් අට (සංක්ෂිප්ත ක්‍රමය)

ආයාසී මාර්ග සිත් සතර

1. සෝතාපත්ති මග්ග සිත.
2. සකදගාමි මග්ග සිත.
3. අනාගාමි මග්ග සිත.
4. අරහත්ත මග්ග සිත.

යැයි මෙලෙස මාර්ග සිත් සතරකි.

ආයාසී ඵල සිත් සතර

1. සෝතාපත්ති ඵල සිත.
2. සකදගාමි ඵල සිත.
3. අනාගාමි ඵල සිත.
4. අරහත්ත ඵල සිත.

යැයි මෙලෙස ඵල සිත් වර්ග සතරකි. මේවා අදාළ ආයාසී මාර්ගයන්හි ඵල සිත් වන්නේය.

පින්වත් ඔබ නම සන්නායයේ පහළ වියහැකි වූ ලෝකීය චිත්ත වේදනසික - නාම ධර්මයෝ ද රූප කර්මස්ථාන කොටසෙහි ලියා දැක් වූ රූප ධර්මයෝ ද පරිග්‍රහ කළ පසු මේ රූප-නාම ධර්මයන්හි හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන් සහිත වූ මෙම රූප-නාම ධර්මයන් අඛණ්ඩව ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා කරණ කල්හි එම ඤදුණයන්හි අවසානයෙහි මෙම ආයාසී මාර්ග-ඵල ඤදුණයන් පහළ වනු ඇත. ඉඳින් කාමාවචර නාම ධර්මයන් මත නැතිනම් රූප ධර්මයන් මත විපස්සනා වශයෙන් භාවනා වඩන විට ආයාසී මාර්ගය තෙක් ළඟා වී නම් එම ආයාසී මාර්ගයන් ආයාසී ඵලයන් ප්‍රථම ධ්‍යානික ආයාසී මාර්ගය ද, ප්‍රථම ධ්‍යානික ආයාසී ඵලය ද වන්නේය. [ධ. ස. අ. 209]

“ලෝකුත්තරමග්ගෝ හි අප්පනං අප්පත්තෝ නාම නත්ථී, තස්මා රූපං සම්මසින්වා වුට්ඨිතස්ස අට්ඨඛිතිකෝ සෝමහස්සසහගතමග්ගෝ හෝති.”
[ධ. අ. 210]

මේ නිසා කාමාවචර නාම ධර්මයෝ ද රූප ධර්මයෝ ද විපස්සනා භාවනා කරණ විට ආයාසී මාර්ගයට ළඟා වී නම් මාර්ගාංග අට, බොජ්ඣංග හත, ධ්‍යානාංග පහ, යන මේවා පමණක් ඇතුළත්ව ඇත්තාහ. නමුත් මේ ධ්‍යානාංගයෝ ලෝකී ධ්‍යානාංග නොවන්නාහ. ලෝකුත්තර ධ්‍යානාංගයෝම වන්නාහ. ලෝකුත්තර ප්‍රථම ධ්‍යානික මාර්ගය යැයි කිව යුතු වේ.

විස්තාර වශයෙන් ලෝකුත්තර සිත් සතළිස

1. ප්‍රථම ධ්‍යානාංග ධර්මයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයඝී මාර්ගයට පත් වී නම් ප්‍රථම ධ්‍යානික ආයඝී මාර්ගය, ප්‍රථම ධ්‍යානික ආයඝී ඵලය වන්නේය.
2. ද්විතීය ධ්‍යානාංග ධර්මයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයඝී මාර්ගයට පත් වී නම් ද්විතීය ධ්‍යානික ආයඝී මාර්ගය, ද්විතීය ධ්‍යානික ආයඝී ඵලය වන්නේය.
3. තෘතීය ධ්‍යානාංග ධර්මයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයඝී මාර්ගයට පත් වී නම් තෘතීය ධ්‍යානික ආයඝී මාර්ගය, තෘතීය ධ්‍යානික ආයඝී ඵලය වන්නේය.
4. චතුර්ථ ධ්‍යානාංග ධර්මයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයඝී මාර්ගයට පත් වී නම් චතුර්ථ ධ්‍යානික ආයඝී මාර්ගය, චතුර්ථ ධ්‍යානික ආයඝී ඵලය වන්නේය.
5. පඤ්චම ධ්‍යානාංග ධර්මයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයඝී මාර්ගයට පත් වී නම් පඤ්චම ධ්‍යානික ආයඝී මාර්ගය, පඤ්චම ධ්‍යානික ආයඝී ඵලය වන්නේය.

තචදුරටත් කාමාවචර නාම ධර්මයන් හෝ රූප ධර්මයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයඝී මාර්ගයට ළගා වී නම් ප්‍රථම ධ්‍යානික ආයඝී මාර්ග, ප්‍රථම ධ්‍යානික ආයඝී ඵලය වන්නේය. මේ නිසා,

සෝතාපත්ති අරිය මග්ග පහයි
 සෝතාපත්ති අරිය ඵල පහයි

සකදගාමී අරිය මග්ග පහයි
 සකදගාමී අරිය ඵල පහයි

අනාගාමී අරිය මග්ග පහයි
 අනාගාමී අරිය ඵල පහයි
 අරහත්ත අරිය මග්ග පහයි
 අරහත්ත අරිය ඵල පහයි

විස්තාර වශයෙන් සියල්ල ලෝකුත්තර සිත් සතලිසකි. මේ නිසා සංක්ෂිප්තයෙන් දක්වන ලෝකීය සිත් අසූ එකට ලෝකුත්තර අට එකතු කළවිට සිත් එකුත් අනුවකි. (89 කි)

විස්තාර වශයෙන් වනාහි:

ලෝකීය සිත්	81
ලෝකුත්තර සිත්	40
(පඤ්චක නය අනුව) එකතුව	121

වෛතසික ගැන දැනගැනු දෑ

අරමුණු දැනගැනීම, අරමුණු ගැනීමට හැකි ස්වභාව ලක්ෂණය වශයෙන් සිත එකක්ම වුව ද මෙම සිත සහ චිත්තක්ෂණ එකක් තුළ මිශ්‍රව පවතින්නා වූ වෛතසිකයන්ගේ විවිධත්වය හේතුකොට ගෙන සිත ද විවිධ ආකාරයට දැක්වේ. සිත වනාහි වෛතසිකයන් නොමැතිව තමා ස්වකීය වශයෙන් පමණක් පැවතීමේ ශක්තිය නොමැත්තෙකි. වෛතසිකයන්ට ද සිත නැතිව තමා වශයෙන් පමණක් පැවතීමේ ශක්තියක් නොමැත. සිත හා වෛතසිකයෝ චිත්තක්ෂණයක්, චිත්තක්ෂණයක් පාසා එකතු වී සමූහ වී නිතරම පවතින්නාහ. මෙම චිත්තක්ෂණ එකක් තුළ එකට මිශ්‍රව පවතින චිත්ත වෛතසික නාම ධර්ම සමූහයන්ට විසුද්ධි මගේ මහා ටිකාවාදීයන් වහන්සේ [මහා. ටී. (බු) 2/235 නි] අරූප කලාප - නාම කලාප යැයි ව්‍යවහාර කරති.

සිත හා එකට මිශ්‍රව පවතින වෛතසිකයන්ගේ සම්ප්‍රයෝග ලක්ෂණ හතර

- ඒකුප්පාද - සිත සමග එකට ඉපදීම.
- ඒකනිරෝධ - සිත සමග නිරුද්ධ වීම.
- ඒකාලමිඛන - සිත ගන්නා අරමුණම ගැනීම.
- ඒකචන්ද්‍රික - සිත ගන්නා වස්තුවම ගැනීම.

මෙලෙස වෛතසිකයන්ට වේතෝයුක්ත ලක්ෂණ හතරක් ඇත්තාහ. කුමන වෛතසිකයක් හෝ වේවා සිත හා මිශ්‍ර වූ විට කාම හවයේදී හා රූප හවයේදී මේ අංග හතරට අනුව එකට මිශ්‍ර වී පවතින්නේය. අරූප හවයේදී ඒක චන්ද්‍රික නම් අංගය නොමැත්තේය. එහි ඇසුරු ලබන වස්තු නැතිකම එයට හේතුවයි. මේ වෛතසිකයන් වර්ග වශයෙන් පණස් දෙකකි.

වෛතසික පණස් දෙක

- සබ්බ චිත්ත සාධාරණ වෛතසික - සියලුම සිත් හා සම්බන්ධ වෛතසික හත.
  - පකිණ්ණක වෛතසික - මිශ්‍ර වෛතසික හය.
  - අකුසල වෛතසික - අකුසල සිත් දෙළස හා මිශ්‍රව ඇති වෛතසික දහතර.
  - සෝහන වෛතසික - සෝහන සිත් හා මිශ්‍රව පවතින්නා වූ වෛතසික විසි පහ.
- සියල්ල වෛතසික පණස් දෙකක් (52) වේ.

සබ්බ චිත්ත සාධාරණ වෛතසික හත

සියලු සිත්වලට සාධාරණ-සිතක්, සිතක් පාසා යෙදෙන වෛතසික

1. එස්ස - අරමුණෙහි නැපෙන ස්වභාවය. (ලක්ෂණය) අරමුණ හා සිත

සම්බන්ධ කරවන ස්වභාවය. (රසය)
2. වේදනා - අරමුණෙහි රස විදගන්නා ස්වභාවය.
3. සිඤ්ඤා - අරමුණ හැදින් ගැනීමේ ස්වභාවය.
4. චේතනා - අරමුණෙහි තමා ද යෙදෙමින් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යොදලන, යොමුකරවන ස්වභාවය.
5. ඒකග්ගතා - එක අරමුණකට සිත වැටියන ස්වභාවය, ශාන්තව පිහිටන ස්වභාවය, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සමග සිත විසිරී යා නොදී එකතු කොට තබන ස්වභාවය.
6. පිච්චිනිච්චිය - සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අනුපාලනය කරවන ස්වභාවය.
7. මනසිකාර - අරමුණ දිසාවට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් මෙහෙයවන ස්වභාවය, අරමුණට අවධානය යොමුකරවන ගතිය.

[සැලකිය යුත්තක් :- එක් චිත්තකෂණයක් තුළ එකට මිශ්‍රව පවතින්නා වූ චිත්ත වෛතසික ධර්මයන්ට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම යැයි කියනු ලැබේ. ඉහත සඳහන් වෛතසික වලින් ඒකග්ගතා වෛතසිකය සමහර තැන්වල සමාධි ඉන්ද්‍රිය, සමාධි බලය, සමාධි බොජ්ඣංගිය, සම්මා සමාධි මාර්ගංගය, උපචාර සමාධි, අර්පණා සමාධි යනාදි ලෙසට ව්‍යවහාර කෙරේ. තවදුරටත් වේදනා වෛතසිකය ගැන ද සැලකිලිමත් වන්න. වේදනා වෛතසිකය සිතක් සිතක් පාසා මිශ්‍රව පවත්නා සබ්බ චිත්ත සාධාරණ වෛතසිකයකි. විඤ්ඤණය ඇතිනමක් වේදනාව නිබඳව අත්නොහැර පවතින්නේමය. මෙම වේදනාව සුඛ, දුක්ඛ, සෝමනස්ස, දෝමනස්ස, උපෙක්ඛා යන වේදනා පස් ආකාරය තුලින් එක් වර්ගයක් නිබඳව යෙදෙන්නේය. වේදනාවෙන් තොර වූ, වේදනාව නොයෙදෙන සිතක් යන්න අභිධර්මයේ නැත. "වේදනාව නිරුද්ධ වේ, සිත වනාහි නිරුද්ධ නොවේ" යන වාදය බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අභිධර්මයට පටහැනි වීමකි.]

පක්ෂිණික වෛතසික හය

1. විතක්ක - සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම අරමුණට නංවන ස්වභාවය, අරමුණ විතර්කණය කිරීම.
2. විචාර - අරමුණ නැවත නැවතත් සලකා බැලීම, විමසා බැලීම, අරමුණ මෘදු ලෙස පිරිමැදීම කරන ස්වභාවයයි. අරමුණ නැවත නැවතත් ගැනීමේ ස්වභාවය.
3. අධිමොක්ඛ - අරමුණ නිශ්චය කරන ස්වභාවය.

<p>4. විරිය - අනලස් වීමේ ස්වභාවයයි. විශ්වීචන්ත බවයි. (අරමුණක් මත චිත්ත වෛතසික හෙවත් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් පැවැත්වීම සඳහා අනලස්ව උත්සාහ කිරීමේ ස්වභාවය වේ. නරක පැත්තට ලෝභ, දෝස, මෝහ පහළ කරවනු පිණිස උත්සාහ කිරීම ද හොඳ පැත්තට අලෝභ, අදෝස, අමෝහ පහළ කරවනු පිණිස ද උත්සාහ කිරීමයි. සමට භාවනාවේදී සමාධි ඇතිවන සේ උත්සාහ කිරීම, විපස්සනා භාවනාවේදී සතර මහා ධාතුන් දැන ගැනීම පිණිස උත්සාහ කිරීම. රූප ධර්ම, නාම ධර්ම දැන ගැනීම සඳහා උත්සාහ කිරීමයි.)</p>
<p>5. පීතී - අරමුණෙහි පිනවීම ලක්ෂණය කොට ඇත.</p>
<p>6. ජන්ද - අරමුණ ගැනීමට කැමතිවීමේ ස්වභාවය. (අරමුණක් මත ලෝභ, දෝස, මෝහ පහළ කරවීමේ කැමැත්ත, අලෝභ, අදෝස, අමෝහ පහළ කරවීමේ කැමැත්ත, සමාධි, ප්‍රඥ පහළ කරවීමේ කැමැත්ත ආදී ලෙස තන්වලට අනුව වටහා ගන්න. දැකීමේ, ඇසීමේ, ආසාදනය වීමේ, රස දැනීමේ, ස්පර්ශ කිරීමේ, දැන ගැනීමේ කැමති ස්වභාවයෙන් අරමුණු කැමති වන බව යැයි කියනු ලැබේ.)</p>

මේ වෛතසික හය සියලු සිත් සමග නොයෙදී සමහර සිත් සමග පමණක් මිශ්‍රව යෙදෙන්නට හැකි වෛතසිකයන් බැවින් පකිණ්ණක වෛතසික යන නම ලබා ඇත.

සබ්බ චිත්ත සාධාරණ වෛතසික හත හා පකිණ්ණක වෛතසික හය යන මේ දෙක එකතු වූ විට වෛතසික දහතුනක් වේ. ඒවා අන්‍ය සමාන වෛතසික යැයි කියනු ලැබේ. අසෝභන නම් ලත් අකුසල් සිත් ද, අහේතුක සිත් ද, සෝභන නම් ලද සිත් සංකෂිප්ත වශයෙන් සිත් පණස් නවයක් ද, විස්තාර වශයෙන් සිත් අනූ එකක් ද යන මේ සිත්වල යෝග්‍ය සේ යෙදෙන බැවින් මේ අන්‍ය සමාන වෛතසික හොඳ නරක දෙපැත්තෙහිම වන වෛතසිකයන් වන්නාහ.

චිතක්ක, චේතනා, මනසිකාර

චිතක්කයට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණ මතට යනු පිණිස නැංවිය හැක්කේය. චේතනාව වනාහි චිතක්කය විසින් නංවන ලද සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණ හා එකට යොදලයි. මනසිකාරය වනාහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට සෘජුවම යනු පිණිස යොමුකරවයි. එළවයි.

අකුසල් වෛතසික දහතර

අකුසල සාධාරණ වෛතසික හතර

සියලුම අකුසල් සිත් හා යෙදෙන වෛතසික

<p>1. මෝහ - අරමුණෙහි තත්වාකාරය නොදැනීමේ ස්වභාවය. අරමුණ වරදවා වටහා ගැනීම.</p>
<p>2. අහිරික - දුශ්චරිත ධර්මයන්: ලෝභ, දෝස, මෝහාදී අකුසල ධර්මයන් කෙරෙහි ලැජ්ජා නැති බවයි.</p>

- 3. අනොත්තප්ප - දුශ්චරිත ධර්මයන්: ලෝභ, දෝස, මෝහාදි අකුසල ධර්මයන් කෙරෙහි බිය නැති ස්වභාවයි.
- 4. උද්ධච්ච - අරමුණ මත ශාන්තව සන්සුන්ව නොසිට නොසන්සුන් වන ස්වභාවයයි.

මේ වෛතසික හතර අකුසල සිතක්, සිතක් පාසා අනිවායඪයෙන්ම යෙදෙන බැවින් අකුසල සාධාරණ වෛතසික යන නම ලබයි.

ලෝභ ත්‍රිකය

- 5. ලෝභ - අරමුණ ‘මගේ’ යැයි දැඩිව ගැන්ම, ගිජුබව, අරමුණෙහි බැඳෙන ස්වභාවය.
- 6. දිට්ඨි - අරමුණ නිව්ච, සුඛ, අන්ත, සුභ යැයි ගන්නා ස්වභාවය. අරමුණ වරදවා ගැනීම.
- 7. මාන - “මම මම” යැයි උසස් කොට ගැනීමේ, උතුම් කොට ගැනීමේ ස්වභාවයයි. උඩඟුකම, බොරු අභංකාරකම.

වැඩිපුර විස්තර

“පරමත්ටතෝ අවිජ්ජමානේසු ඉත්ථිපුරසාදීසු ජවති. විජ්ජමානේසුපි ඛන්ධාදීසු න ජවතිති අවිජ්ජා” [විභ. අ. 93; වි. ම. 393]

මෝහයටම අවිද්‍යාව යැයි කියනු ලැබේ. තිස් එක් භවයන්හි පිහිටා ඇති පණ ඇති, පණ නැති ලෝක - පණ ඇති හා පණ නැති දේවල් පරමාර්ථ සත්‍යය පිරිසිදුන තෙක් විපස්සනා ඤාණයෙන් බෙදූ වෙන්කොට විග්‍රහකොට බැලීමට හැකි නිසා, රූප ධර්ම සමූහයෝ පමණක් ඇත්තාහ. නාම ධර්ම සමූහයෝ පමණක් ඇත්තාහ. රූප-නාම ධර්මයෝ පමණක් ඇත්තාහ. පඤ්චස්කන්ධ සමූහයෝ, ද්විභාස ආයතන සමූහයෝ, දහ අටක් ධාතු සමූහයෝ පමණක් ඇත්තාහු යැයි දැනගන්නේ, එම දැනීම නිවැරදිය. **නාම රූප පරිච්ඡේද ඤාණයයි.**

හේතු ධර්ම සමූහයෝ, ඵල ධර්ම සමූහයෝ පමණක් ඇත්තාහ යැයි දැනගන්නේ, එම දැනීමද නිවැරදිය. **පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණයයි.**

මේ රූප-නාම, හේතු-ඵල ධර්මයන්ට, සඛ්ඛාර ධර්ම සමූහයෝ යැයි කියනු ලැබෙති. මේ සඛ්ඛාර ධර්මයෝ මතු වී නැති වී ද යාහැකි අතින් ධර්මයන්ම වන්නාහ. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් පෙළෙන බැවින් අඛණ්ඩව වෙනසට, පීඩනයට භාජනය වන දුක්ඛ ධර්මයන්ම වන්නාහ. නොනැසී දිගට පවතින, සාරයක් වශයෙන් පවතින ආත්මයක් නැති අනාත්ම ධර්ම පමණක් වන්නාහ. පිලිකුල් ජනක අශුභ ධර්ම සමූහයක්ම වන්නාහ. මේ නිසා මේ සඛ්ඛාර ධර්මයන්, අතිත්‍ය ධර්මයන්ම වන්නාහ, දුක්ඛ ධර්මයන්ම වන්නාහ, අනාත්ම ධර්මයන්ම වන්නාහ, අශුභ ධර්මයන්ම වන්නාහ, යැයි දැන ගන්නේ එම දැනීම ද නිවැරදිය. විපස්සනා ඤාණ වන්නාහ. මේ නිසා තිස් එක් භවයන්හි පිහිටා ඇතිතාක් පණ ඇති, පණ නැති විස්තූන් රූප ධර්ම සමූහයන් ද, නාම ධර්ම සමූහයන් ද, රූප-නාම ධර්මයන් -

පඤ්චස්කන්ධ සමූහයන් ද, දෙළොස් ආයතන සමූහයන් ද, දහ අටක් ධාතු සමූහයන් ද, හේතු ධර්ම සමූහයන් ද, ඵල ධර්ම සමූහයන් ද, අනිත්‍ය ධර්ම සමූහයන් ද, දුක්ඛ ධර්ම සමූහයන් ද, අනාත්ම ධර්ම සමූහයන් ද, අශුභ ධර්ම සමූහයන් දැයි දැනගෙන සිටින අවස්ථාවේ වනාහි මේ දැනුමට, නිවැරදි දැනීමට සම්මා දිට්ඨි ඤාණය යැයි කියනු ලැබේ.

මෙලෙස තත්වාකාරයෙන් නොදැන පුරුෂයා, ස්ත්‍රිය, පුද්ගලයා, සත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා යනාදී ලෙසට ද ආත්මය, ප්‍රාණිය, විඤ්ඤාණය යනාදී ලෙසට ද රත්‍රං, රිදී, ගස, ප්ලය, ගින්න, කැලය, කන්ද යනාදිය ද නිත්‍ය ධර්ම සමූහයන්, සුඛ ධර්ම සමූහයන්, ආත්ම ධර්ම සමූහයන්, ශුභ ධර්ම සමූහයන් යන මේ පණ ඇති, පණ නැති වස්තූන් වරදවා වටහාගෙන සිටින විට එයට වැරදි දැනීම හෙවත් අවිද්‍යාව යැයි කීම වටී. මේ තුළ අවිද්‍යා - මෝහ සහ දිට්ඨි - මිච්ඡා දිට්ඨි යනාදිය වඩාත් නිවැරදිව වටහා ගැනීමට විපස්සනා ඤේෂයෙහිලා විශේෂයෙන් දැන යුතු ආත්මය යැයි ගන්නා වැරදි මත දෙක පිළිබඳව විස්තර දක්වන්නෙමු.

අත්ත දිට්ඨි දෙවර්ගය

ලෝක ව්‍යවහාර අත්ත දිට්ඨි - ලෝක සාමඤ්ඤ අත්ත දිට්ඨිය යැයි බාහිර ශාසනයන්හි පිළිගැනීම ඇති, මිච්ඡාදිට්ඨිවාදීන් සිතන්නා වූ අත්ත දිට්ඨිය මිඝාරක වශයෙන් දෙවිධියකි. [ම. වී. 1 (ජර්ධි සංගායනා අංක 111 යටතේ)]

1. ලෝක ව්‍යවහාර අත්ත දිට්ඨිය = ලෝක සාමඤ්ඤ අත්ත දිට්ඨිය

පණ ඇති වස්තූන් පුරුෂයා, ස්ත්‍රිය, පුද්ගලයා, සත්වයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා, මි හරකා, තිරිසනා යනාදී ලෙසට වැරදි ලෙසට ගැනීම ද, පණ නැති වස්තූන් ද, රත්‍රං, රිදී, තඹ, කුඹුරු, කළය, ගෙදර, වතුර, ගින්න යනාදී ලෙසට ගැනීම ද වැරදි වන්නේය.

පින්වත් ඔබට බාහිර රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැකිවිට බාහිර පණ ඇති ලෝකයට විපස්සනා ඤාණය යොදවා බලන්න. බාහිර පණ ඇති සත්ත්වයෝ ද රූප ධර්ම සමූහ, නාම ධර්ම සමූහ, රූප-නාම සමූහ, හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම සමූහ, අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම, අසුභ ධර්ම සමූහම වන්නානු යැයි සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස විනිවිද දැක ගත හැකි වන්නේය.

තවදුරටත් බාහිර පණ නැති ලෝකය වෙතට ද විපස්සනා ඤාණය යොදවා බලන්න. මේ බාහිර පණ නැති වස්තු (රත්‍රං, රිදී) වල පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් ඤාණය යොදවා බලන්න. රූප කලාප අංශු පමණක්ම හමුවනු ඇත. මේ රූප කලාපයන්හි එක කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු - උතු නිසා පියවරෙන් පියවර පෙර හා පසු සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් පහළ වන සෘතූප් ඕජා අර්ධමක ආදී රූප ධර්මයන්ම, සමහර විටක ශබ්දය ඇතුළත් සෘතූප් සද්ද නවක කලාප රූපයන්ම වන්නාහ. මේ නිසා පණ නැති වස්තූන්හි සෘතූප් ඕජා අර්ධමක රූප ධර්මයෝ ද සද්ද අඩංගු උතුප් සද්ද නවක රූප ධර්මයෝ ද දැක

ගන්නා පිණිස වන අවබෝධය නිවැරදිය. රත්න, රිදී ලෙසට දැන ගන්නා ඝඤාය අවිද්‍යාවයි.

පණ ඇති සත්වයන් රූප-නාම, හේතු ඵල, සබ්බාර ධර්ම සමූහයන් යැයි නොදැන අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනත්ම, අශුභ යැයි නොදැන පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා යනාදී ලෙසට දැන ගන්නා දැනීම වැරදිය. මෝහයයි. පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී දේවල් ඇත්තටම නිශ්චිතව ඇත්තේ යැයි වැරදි ලෙසට ගැනීම, දිට්ඨි ලෙසට ගැනීම, පිළිගැනීම ලෝක ව්‍යවහාර අත්ත දිට්ඨි = ලෝක සාමඤ්ඤ අත්ත දිට්ඨියයි. මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරණ ලෙසට ඇත්තටම නිසැකව ඇත්තේ යැයි යන කියමන වැරදිය. පණ නැති වස්තූන් ද රූප ධර්ම සමූහයක් යැයි නොදැන රත්න, රිදී, මැණික්, දියමන්ති යනාදී ලෙසට ගන්නා එම දැනුම වැරදිය. අවිද්‍යාවමය. “රත්න, රිදී යනාදී දේ ඇත්තටම ප්‍රකටව ඇත්තේය. ඇත්තටම වන්නේය”යි පිළිගන්නා වැරදි ගැනීම, දිට්ඨි ලෙසට ගැනීම ලෝක ව්‍යවහාරයයි. ලෝක සාමඤ්ඤ අත්ත දිට්ඨියයි. ලෝක ව්‍යවහාරයට අනුව වැරදි ලෙසට ගැනීමයි.

2. අත්ත දිට්ඨි ග්‍රහණය.

මේ අත්ත දිට්ඨි ග්‍රහණය

(අ) පරමත්ථ දිට්ඨිය

(ආ) ජීව අත්ත දිට්ඨි යැයි දළ වශයෙන් දෙවර්ගයකට බෙදූ දැක්විය හැකිය.

පරමත්ථ දිට්ඨිය :- ලෝකය සමග විවිධ සත්වයන් මැවීම කරණ, මවන්නා වූ ආත්මය = පරමත්ථ, එවන් පරම ආත්මයක් ඇත්තේ යැයි වරදවා ගැනීම, වැරදි දිට්ඨිය පරමත්ථ දිට්ඨිය නම් වේ.

ජීව අත්ත දිට්ඨිය :- විවිධ සත්වයන්ගේ සන්නාහයන් මවනු ලැබූ ජීවියෙක්, ප්‍රාණියෙක්, විඤ්ඤාණයක්, ආත්මයක් ඇත්තේ යැයි පිළිගැනීම, භාරගැනීම, දිට්ඨිගත වීම ජීව අත්ත දිට්ඨියයි. පරමත්ථ, ජීව අත්ත යැයි දිට්ඨි වශයෙන් ගැනීම අවිද්‍යාවයි. පරමත්ථ, ජීව අත්ත ඇත්තටම ඇත්තේ යැයි පිළිගැනීම, භාරගැනීම, දිට්ඨි වශයෙන් ගැනීම අත්ත දිට්ඨියයි.

මෝහය සහ දිට්ඨිය වෙන් කොට දැන ගැනීමේ කෙටි ක්‍රමය

මෝහය යනු එක්තිස් හවයන්හි පිහිටා ඇති පණ ඇති, පණ නැති වස්තූන් නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි වැරදි ලෙස වටහා ගැනීමයි. දිට්ඨි යනු 31 භව තලයන්හි පිහිටා ඇති පණ ඇති, පණ නැති වස්තූන් නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි භාරගැනීමේ, පිළිගැනීමේ වැරද්දයි. මෙසේ නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි වටහා ගැනීම මෝහයයි. වරදවා පිළිගැනීම දිට්ඨියයි.

දෝස වතුෂ්කය

- 8. ද්‍රෝස - සිතේ වණ්ඩ බව, විනාශක ස්වභාවය.
- 9. ඉස්සා - අනුන්ගේ වස්තු, ලාභ, ගුණ, සිරිය, සෞභාග්‍ය කෙරෙහි ධර්මයා කරණ බව, තමාට වඩා උසස් වීම නොඉවසන බව.
- 10. මවිජරිය - තමාගේ වස්තු, ලාභ, සම්පත් සඟවා තබන ගතිය. තමාගේ සම්පත් අනුන් හා සාධාරණ වනු දැකීම නොඉවසන ගතිය.
- 11. කුක්කුච්ච - (අ) කළ අකුසල් දුසිරිත් ගැන පසු තැවිලි වන ස්වභාවය. (ආ) නොකළ සුසිරිත් හා කුසල ධර්මයන් නොකළ බව මත පසුතැවිලි වන ගතිය.

සසඛිධාරික ගණයට වැටෙන වෛතසික දෙක

- 12. ථීන - සිතේ පසුබස්නා ස්වභාවය, අකමණ්ණියකම.
- 13. මිද්ධි - සම්ප්‍රසක්ත වෛතසිකයන්හි පසුබස්නා ගතිය, අකමණ්ණිය ස්වභාවය.

මෝහ ගණයට වැටෙන වෛතසිකය

14. විචිකිච්ජා
- (අ) සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ නියම බුදුන් ද? හරි බුදුන් ද?
  - (ආ) ධර්මය නියම ධර්මය ද? හරි ධර්මය ද?
  - (ඇ) ආයඝීශ්‍රාවක සඛිසයා නියම සඛිසයා ද? හරි සඛිසයා ද?
  - (ඈ) ශීල, සමාධි, ප්‍රඥ යන ශික්ෂා තුන හරි ද?
  - (ඉ) සංසාරයෙහි අතීත ස්කන්ධයෝ තිබුණා ද?
  - (ඊ) අනාගත භවයේ ස්කන්ධයෝ තිබේවි ද?
  - (උ) අතීත හා අනාගත ස්කන්ධ දෙකම තිබේ ද?
  - (ඌ) හේතු ඵල සබඳතාව, පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය, යන මේ අට ස්ථානයන්හි සැක සඛිධා ඇති බව. [ධ. ප. 388]

සැලකිය යුතුයි :- (කර්මය හා කර්ම ඵල මත සැක තිබීම ආදිය ද මේ හේතු ඵල සබඳතා, පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයන් සැක කිරීම යන්නට ගැනේ.)

සෝහන වෛතසික විසිපහ

සෝහන වෛතසික විසිපහ තුළ,

- (අ) සෝහන සාධාරණ වෛතසික - සෝහන නම් ලත් හොඳ සිත් සියල්ලෙහි යෙදෙන වෛතසික දහනවයයි.
- (ආ) විරති වෛතසික තුනයි.

(අඟ) අප්පමඤ්ඤ දෛවසික දෙකයි.

(අඟ) පඤ්ඤාන්ද්‍රියයි.

යන මේ සියල්ල එකතු කළ විට විසිපහක් චතසිකයන් වන්නේය.

සෝහන සාධාරණ දෛවසික

<p>1. සද්ධා - විවිකිච්ඡාවන්ති පෙන්නා දුන් අටතැන්ති නිසැක බව, පිළිගන්නා ස්වභාවය. (මේ වනනි සංකෂිප්ත දැන්වීමකි. තැනට යෝග්‍ය පරිදි අවබෝධ කළ යුතුය.)</p> <p>(අ) බුදු ගුණ අරමුණු කිරීමේදී බුදු ගුණ ඇදහීම.</p> <p>(ආ) ධර්ම ගුණ අරමුණු කිරීමේදී ධර්ම ගුණ ඇදහීම</p> <p>(ඇ) සඟ ගුණ අරමුණු කිරීමේදී සඟ ගුණ ඇදහීම.</p> <p>(ඈ) ශීල පක්‍ෂයෙහි ශීල ශික්‍ෂාව, ශීල ප්‍රතිපදාව ඇදහීම. සමාධි පක්‍ෂයෙහි ධ්‍යාන සමාධි ශික්‍ෂා, ප්‍රතිපදා ඇදහීම. ප්‍රඥා පක්‍ෂයෙහි රූප නාම පරමාර්ථයන්හි ස්වභාව අතරින් විනිවිද දකින ප්‍රඥා ශික්‍ෂාව, ප්‍රඥා ප්‍රතිපදාව ඇදහීම. සත්‍ය හතර විනිවිද දකින ලෙසට අභ්‍යාස කරණ ප්‍රඥා ශික්‍ෂාව = ප්‍රඥා ප්‍රතිපදාව ඇදහීම.</p> <p>(ඉ) අතීතය සලකා භාවනා කිරීමේදී අතීත ස්කන්ධයන් පිළිගැනීම.</p> <p>(ඊ) අනාගතය සලකා භාවනා කිරීමේදී අනාගත ස්කන්ධයන් පිළිගැනීම.</p> <p>(උ) අතීත අනාගත යන දෙකම භාවනාවෙන් සැලකීමේදී පිළිගැනීම.</p> <p>(ඌ) හේතු එල සබඳතාව - පරිච්චසමුප්පාදය භාවනා කිරීමේදී හේතු එල සම්බන්ධතා ධර්ම ස්වභාව පිළිගැනීම.</p> <p>මෙලෙස භාවනාවට ලක්වන අරමුණ අනුව යමින් පිළිගැනීම් වෙනස් වන බව වටහා ගත යුතුය.</p>
<p>2. සත්ථි - (සතර සත්ථිපට්ඨාන ආදී) සත්ථිය පිනිට්ඨය යුතු අරමුණ මත සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම රාශිය විසලි ලබු කබලක් සේ පාවි ඉල්පි නොයා, හෙලු ගලක් මෙන් ප්ලයෙහි එතනම ගිලී ගන්නා වූ ස්වභාවය. අරමුණෙහි සිත තහවුරුව පවතින ස්වභාවය, අරමුණ අමතක නොකරණ ස්වභාවය.</p>
<p>3. හිරි - නරක අකුසලයන්, දුශ්චරිතයන් විෂයෙහි ලජ්ජා වන ස්වභාවය.</p>
<p>4. ඔත්තප්ප - නරක අකුසලයන්, දුශ්චරිතයන් විෂයෙහි බිය වන ස්වභාවය.</p>
<p>5. අරොහි - ලෝකික අරමුණ මත සිත නොඇලෙන බව, අසීමිත ආසා නැති බව, මගේ යැයි දැඩිව නොගැනීම.</p>
<p>6. අරොසි - අරමුණ මත සිත ගොරෝසු නොවන, රළු නොවන බව, විනාශය අකමැති ස්වභාවය.</p>

7. තනුමජීකධර්තනා - (සිත උඩගු කරවන මානය, සිත හකුළුවාලන චීන - මිද්ධ යන මේ ධර්ම දෙක දෙසට සිත නොයවා විත්ත වෛතසික තමන්ගේ කෘත්‍යයන්හි අඩු වැඩි නොවන ලෙසට) අරමුණොති සිත මධ්‍යස්ථ කොට තබන ස්වභාවය. අරමුණ උපේක්‍ෂාවෙන් බලන ස්වභාවය.
8. කාය පස්සද්ධි - වෛතසිකයන්ගේ ශාන්ත තැන්පත් බව, සංසිද්ධිම.
9. චිත්ත පස්සද්ධි - සිතෙහි සංසිද්ධිම.
10. කාය ලහුතා - වෛතසිකයන්ගේ සැහැල්ලු බව.
11. චිත්ත ලහුතා - සිතෙහි සැහැල්ලු බව.
12. කාය මුදුතා - වෛතසිකයන්ගේ මෘදු බව.
13. චිත්ත මුදුතා - සිතෙහි මෘදු බව.
14. කාය කම්මඤ්ඤුතා - දන, ශීල, භාවනා ආදී කුසල ක්‍රියාවෙහි වෛතසිකයන් ගේ කම්මණීය බව. ක්‍රියාවට යෝග්‍ය බව. (භාවනාවේදී භාවනාවට යෝග්‍ය බව)
15. චිත්ත කම්මඤ්ඤුතා - දන, ශීල, භාවනා ආදී කුසල ක්‍රියා කෙරෙහි සිතෙහි කම්මණීය බව, ක්‍රියාවට යෝග්‍යතාවය. (භාවනා කරන්නේ නම් මහසිකාරය පැවැත්වීමෙහි යෝග්‍ය බව.)
16. කාය පාගුඤ්ඤුතා - දන, ශීල, භාවනා යනාදී කුසල් කටයුත්තෙහි වෛතසිකයන්ගේ ප්‍රගුණත්වය = කුසලතාවයයි. දක්‍ෂතාවයයි. කෙලෙස් කසට දුරු කරණ බව.
17. චිත්ත පාගුඤ්ඤුතා -දන, ශීල, භාවනා යනාදී ඒ ඒ කුසල් කටයුතු වලදී සිතෙහි ප්‍රගුණ දක්‍ෂතාවය, කෙලෙස් කසට දුරු කරණ බව.
18. කායුප්පිජ්ජකතා - වෛතසිකයන්ගේ සෘජු බව, මායා - සාධේය්‍යතා නැතිකම.
19. චිත්තුප්පිජ්ජකතා - සිතෙහි සෘජු බව, මායා - සාධේය්‍යතා නැතිකම.

මායා, සාධේය්‍ය

“සත්තදෝස-පටිච්ඡාදනලක්ඛණා මායා, අසත්තගුණසම්භාවන-ලක්ඛණං සාධේය්‍යං”
[මහා ටී. 1 (ජර්ධි සංගායනා අංක 21 යටතේ)]

“අසත්තගුණපකාසන-ලක්ඛණං සාධේය්‍යං”
[මහා ටී. 1 (ජර්ධි සංගායනා අංක 45 යටතේ)]

ප්‍රකටව පවතින තමාගේ වැරදි වසන ගතිය මායාවයි. නැති ගුණ හුවා දැක්වීම සාධේය්‍ය බවයි. ශබ් බවයි.

විරති වෛතසික තුන

1. සම්මා වාචා - ජීවිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ නොවූ, වච්චි දුශ්චරිත හතරෙන් වැළකීම.
2. සම්මා කම්මන්ත - ජීවිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ නොවූ කාය දුශ්චරිත තුන අතින් ආරක්ෂා වීම.
3. සම්මා ආජීව - ජීවිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ කාය - වච්චි දුශ්චරිතයන්ගෙන් වැළකීම.

අප්පමඤ්ඤ දෛවනසික දෙක

1. කරුණා - දුක්ඛ සත්වයන් අරමුණු කොට අනුකම්පා කරණ, දයාව පහළ කරණ ස්වභාවය. දුකින් මුදලීමට කැමැති වන ස්වභාවය.
2. මුදිතා - සුඛිත සත්වයන් අරමුණු කොට සිනේ පහළ වන ප්‍රමෝදය. අනුන්ගේ සම්පතට ඊර්ෂ්‍යා නොකිරීම.

පඤ්ඤන්ද්‍රිය වෛතසිකය

පඤ්ඤන්ද්‍රිය - පඤ්ඤ - පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ තත්ත්වකාරය විනිවිද දැක ගන්නා ස්වභාවය. වතුරයේ සත්‍යය විනිවිද දැක, දැන ගන්නා ස්වභාවය. ඤාණය ද, අමෝහය ද, ධර්ම විචය ද, සම්මා දිට්ඨිය ද කියන්නා වූ ප්‍රඥාවට වතුරයේ සත්‍යය දැනගැනීම සම්බන්ධයෙන් අධිපතිකම් කරණ නිසා පඤ්ඤන්ද්‍රිය යැයි කියනු ලැබේ.

මේ අනුව සෝභන වෛතසික විසිපහ අවසානය. පරමාර්ථ ධර්මයන් ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කොට ගැනීමේ පරිග්‍රහ කිරීමේ යෙදී සිටින ආදිකම්මික පුද්ගලයාට ස්වභාව ලක්ෂණ හෝ රස (කෘත්‍යය ද) යන දෙකින් එකක් අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි නිසා සමහර වෛතසිකයන්ගේ ලක්ෂණ හා රස යන දෙකම ලියා දක්වා ඇත.

වැදගත් උපදේශයක්

“ඉඛේකච්චෝ ආදීනෝච අපීඤ්ඤං පඤ්චස්‍ර ඛන්ධේස්‍ර අභිනිවිසති, අභිනිවිසත්වා ඤේ අභිච්චාදිතෝ පස්සති, යස්මා පන න සුද්ධි අපීඤ්ඤපඤ්ඤමත්තේනේව මග්ගචුට්ඨානං භෝති, ඛභිද්ධාපි දුට්ඨඛිබමේව. තස්මා පරස්ස ඛන්ධේපි අනුපාදින්නසභිබාචේපි ‘අභිච්චං දුක්ඛමනත්තා’ති පස්සති. සෝ කාලේන අපීඤ්ඤං සම්මසති කාලේන ඛභිද්ධාති.” [ධ. ස. අ. 207]

“අපරෝ ආදීනෝ ච රුපේ අභිනිවිසති, අභිනිවිසත්වා භුතරුපඤ්ච උපාදු රුපඤ්ච පරච්ඡින්නිත්වා අභිච්චාදිතෝ පස්සති, යස්මා පන න සුද්ධිරුපඤ්ඤමත්තේනේව චුට්ඨානං භෝති, අරුපමපි දුට්ඨඛිබමේව. තස්මා තං

රූපං ආරම්භං කත්වා උප්පත්තං වේදනං සඤ්ඤං සඛ්ඛාබේ විඤ්ඤණඤ්ච
“ඉදං අරූපන්”ති පරිච්ඡින්නිවා අනිච්චාදිතෝ පස්සති, සෝ කාලේන රූපං
සම්මසති, කාලේන අරූපං.” [ධ. ස. ආ. 207]

මේ ඉහත සඳහන් අටුවාවන්හි අර්ථය මෙසේය. යෝගාවචර පුද්ගලයෙක්
නාම - රූප පරිච්ඡේද ඤාණයට ලගා වී විපස්සනාවට හැරෙන විට අපීඤ්ඤා
ස්කන්ධ පහෙන් පටන්ගෙන විදසුන් භාවනා කරන්නේ නම් එසේ කළ හැකිය.
අවිඤ්ඤාණක අනුපාදින්න සඛ්ඛාර ධර්මයෝ අඩංගු බහිද්ධ ස්කන්ධ පහෙන්
පටන්ගෙන විපස්සනා භාවනා කරන්නේ නම් එසේ ද කළ හැකිය. නමුත් අපීඤ්ඤා
පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් මුට්ඨාන නම් වන ආයඪී මාරී
ඤාණය (සඛ්ඛාර අරමුණෙන් නැගිට නිවනට කෙලින්ම යාගත හැකි මුට්ඨානගාමිනී
විපස්සනාව) කුමන ආකාරයකින්වත් පහළවිය නොහැක්කේය. බහිද්ධා
පඤ්චස්කන්ධ පමණක් විපස්සනා භාවනාවට ලක් කිරීමෙන් ද මුට්ඨානගාමිනී
විපස්සනාව කුමන ක්‍රමයකින්වත් පහළවිය නොහැක්කේය. මේ නිසා වරෙක
අපීඤ්ඤා පඤ්චස්කන්ධය ද, වරෙක බහිද්ධා පඤ්චස්කන්ධය ද ත්‍රිලක්ෂණයන්
එකක් එකක් වශයෙන් විපස්සනා භාවනාවට නැංවිය යුතුය.

මෙලෙස රූප ධර්ම පමණක් විපස්සනාවට නැංවන්නේ නම් මුට්ඨානගාමිනී
විපස්සනාව කුමන ක්‍රමයකින්වත් පහළවිය නොහැක්කේය. නාම ධර්ම පමණක්
විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ද මුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා කුමන ක්‍රමයකින්වත්
පහළවිය නොහැක්කේය. මේ නිසා වරෙක භූත රූප, උපාදු රූපයන් පරමාර්ථයන්
පිරිසිදුන තෙක් ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කර ගෙන එම රූප ධර්මයන්හි ත්‍රිලක්ෂණයන්
එකක් එකක් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතුය. වරෙක මේ රූප ධර්මයන්
අරමුණු කරමින් පහළවෙන වේදනා, සඤ්ඤා, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණ යන නාම
ස්කන්ධයන් හතර ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන මෙම නාම ධර්මයෝ මත ද
එකක් පසා විපස්සනා වැඩිය යුතුය. මේ ඉහත සඳහන් අටුවා කථාවන්හි හරයයි.
සංයුක්ත පාලියෙහි [සං. නි. 4/32 - 36] හි එන ලෙසට අපරිජානන සූත්‍රය යනාදී
සූත්‍රයන්ට ද මෙය ගැළපෙත්.

අනුපස්සනා හතර

අපීඤ්ඤා යන සන්නාන දෙවර්ගයට අයත් රූප ධර්ම පමණක්
විපස්සනාවට නැංවීමේ නමුදු ආයඪී මාරීයට පත්විය නොහැකිය. නාම ධර්ම
පමණක් විපස්සනා කිරීමෙන් ද ආයඪී මාරීයට පත්විය නොහැකිය. යෝගාවචර
පුද්ගලයා රූප - නාම යන ධර්ම දෙවර්ගයම විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ
යුතුව ඇත. මෙම රූප ධර්ම - නාම ධර්මයන්හි රූප කලාප බොහෝ ගණනක්,
නාම කලාප බොහෝ ගණනක් එක භවයක් තුළ ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින
නිසා එක එක වර්ගයක පිහිටා ඇති සඛ්ඛ්‍යා වනාහි සම්පූර්ණයෙන් නිමවන තෙක්
විපස්සනා කොට නොහේ. නමුදු ඇති විවිධ වර්ගයන් වනාහි වර්ග වශයෙන් මේ
මේවා යැයි සියල්ල දැකගත යුතුයි.

සාරාර්ථය වනාහි - : ශරීර ස්කන්ධයේ එක මොහොතක එකට පහළවෙන
රූප ධර්ම - රූප කලාපයන් ඤාණයෙන් මැන බලන්නේ, ලාස් (මිනුම් ඒකකයක්)
හතරක් පමණ ඇත. පරමාණුවකටත් වඩා බොහෝ කුඩා වූ මෙම රූප කලාපයන්හි
සතර මහා ධාතු අඩංගුව ඇත. රූප කලාපයක් පසා පිහිටි මෙම සතර මහා ධාතු
ශ්‍රාවකයන්ට සම්පූර්ණයෙන් දැකගත නොහැක්කේය. ඒකදේස - සමහර කොටසක්

නාම කර්මස්ථානය පරිග්‍රහ කරණ තුන් ආකාරය තුළින් වේදනාවෙන් පටන් ගෙන සඛිඛාර ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වන්නේය. විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන සඛිඛාර ධර්ම පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රමය චින්තනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වන්නේය. එස්සයෙන් පටන්ගෙන සඛිඛාර ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වන්නේය. සමට්ඨානික පුද්ගලයා දිට්ඨි විසුද්ධියට බැසගන්නා අවස්ථාවෙහි නාම කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන ද භාවනා කරණ කැමති නම් එසේ භාවනා කළ හැකිය. රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කරණ කැමති නම් එසේ ද භාවනා කළ හැකිය. ඉඳින් නාම කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කරන්නේ නම් ධ්‍යානංගයන් ද, ධ්‍යාන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ද ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. අනතුරුව ඇසුරුකරණ හෘදය වස්තුව සමග භූතාරම්මණ උපාදරූපයන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. [වි. ම. 441]

අනතුරුව පක්ෂිණ්ණක සඛිඛාර නම් වන කාමාවචර නාම ධර්මයන් ද ඉතිරි රූප ධර්මයන් ද දිගට පරිග්‍රහ කළ යුතුය. නව දුරටත් සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයන් ද රූප කර්මස්ථාන භාවනාව නිමකළ විට කාමාවචර නාම ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කළ යුතුය.

සමට්ඨානික පුද්ගලයා ද සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයා ද යන දෙදෙනාම කාමාවචර නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්නට කැමති වන්නේ නම් ඊට කලින් පරිග්‍රහයෙන් රූපකම්මට්ඨානේ (ම. අ. 1/248) යන අටුවා කථාවෙහි විශේෂණය කරණ ලෙසට රූප කර්මස්ථානය භාවනා වශයෙන් පරිග්‍රහ කොට නිමවා තිබිය යුතු වන්නේය. නව දුරටත්,

“තස්මිං ආරම්මණේ” [ම. නි. අ. 1/248]

“තස්මා තං රූපං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නං වේදනං, සඤ්ඤං, සඛිඛාරේ, විඤ්ඤාණඤ්ච “ඉදං අරූපන්”ති පරිච්ඡින්නදිත්වා අනිච්චාදිතෝ පස්සති.”
[ධ. ස. අ. 207]

මේ ඉහත සඳහන් අටුවා කථාවන්හි විශේෂණය කොට ඇති උපදෙස් අනුව මෙම රූප ධර්මයන්ම අරමුණු කොට පහළ වන නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කළ යුතු වේ. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේ දී පහත සඳහන් විශේෂ උපදේශයන් ද සැලකිල්ලෙන් අනුගමනය කළ යුතු වේ.

වේදනාවෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම

“යස්ස වේදනා පාකටා හෝති. සෝ ‘න කේවලං වේදනාව උප්පජ්ජති. තාය සද්ධිං තදේවාරම්මණං චූසමානෝ එස්සෝපි උප්පජ්ජති, සඤ්ඤානනමානා සඤ්ඤාපි, වේතසමානා වේතනාපි, විජානනමානා විඤ්ඤාණමපි උප්පජ්ජති’ති එස්සපඤ්චමකේයේව පරිග්‍රහණ්හාති.” [ම. අ. 1/249]

වේදනා ප්‍රකට යෝගාවචර පුද්ගලයා ද “වේදනාව එකක් වශයෙන් තනිව පහළ වුවා නොවේ. මේ වේදනාව හා සමඟ එම අරමුණේ හැපීමේ වශයෙන් වන්නා වූ එස්සය ද පහළ වන්නේය. මෙම අරමුණ හැඳින්වෙන්නා සඤ්ඤාව ද පහළ වන්නේය. එම අරමුණ මතට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යොමුකරවන වේතනාවෝ ද

පහළ වන්නාහ. එම අරමුණ වෙන්කොට ගතහැකි, දැනගත හැකි විඤ්ඤාණය ද පහළ වන්නේ යැයි සලකා ගෙන එස්සය පස්වෙති කොට ඇති සියලු එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම කළ යුතුය. [ම. අ. පරිවර්තනයයි]

විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම

“යස්ස විඤ්ඤාණං පාකටං හෝති. සෝපි ‘න කේවලං විඤ්ඤාණමේව උප්පජ්ජති. තේන සද්ධිං තද්දේවාරම්මණං චුසමානෝ එස්සෝපි උප්පජ්ජති, අනුභවමානා වේදනාපි, සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි, චේතසමානා චේතනාපි උප්පජ්ජති’ති එස්සපඤ්චමකේයේව පරිග්‍ගණිතාති” [ම. අ. 1/249]

විඤ්ඤාණය ප්‍රකට යෝගාවචර පුද්ගලයා ද “විඤ්ඤාණය පමණක් තනිවම පහළ වන්නක් නොවේ. එම විඤ්ඤාණය සමග එම අරමුණේ හැපීම් වශයෙන් පහළ වන එස්සය ද පහළ වන්නේය. මෙම අරමුණේ රස විඳින වේදනාව ද පහළ වන්නේය. එම අරමුණ හැඳින ගන්නා සඤ්ඤාව ද පහළ වන්නේය. එම අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යොමුකරවන චේතනාව ද පහළ වන්නේ යැයි සලකා එස්සය පස්වෙති කොට ඇති සියලු එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. [ම. අ. පරිවර්තනයයි]

එස්සයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම

“යස්ස එස්සෝ පාකටෝ හෝති. සෝපි ‘න කේවලං එස්සෝව උප්පජ්ජති. තේන සද්ධිං තද්දේවාරම්මණං අනුභවමානා වේදනාපි උප්පජ්ජති. සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි, චේතසමානා චේතනාපි, විජානනමානා විඤ්ඤාණමිපි උප්පජ්ජති’ති එස්සපඤ්චමකේයේව පරිග්‍ගණිතාති” [ම. අ. 1/248 - 249]

එස්සය ප්‍රකට යෝගාවචර පුද්ගලයා ද “එස්සය පමණක් තනිව පහළ නොවේ. එම එස්සය සමග එම අරමුණම ගෙන එහි රස විඳිය හැකි වූ වේදනාව ද පහළ වේ. එම අරමුණ හැඳින ගන්නා සඤ්ඤාව ද පහළ වේ. එම අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම යොමුකරවනු පිණිස යොදවන චේතනාව ද පහළ වේ. එම අරමුණ වෙන්කොට දැනගන්නා විඤ්ඤාණය ද පහළ වේ යැයි සලකා එස්ස පඤ්චමක වූ (එස්සය පස්වෙති කොට ඇති) සියලු ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. [ම. අ. පරිවර්තනයයි]

සියලුම නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න

“ඒවං තස්ස තස්සේව පාකටභාවේපි ‘සඛ්ඛං භික්ඛවේ අභිඤ්ඤෙය්‍යන්’ති ‘සඛ්ඛඤ්ච ඛෝ භික්ඛවේ අභිජානන්’ති ච ඒවමාදී වචනතෝ සඛ්ඛේ සම්මසනුපතා ධම්මා පරිග්‍ගණේතඛ්ඛාති දස්සෙත්තෝ ‘තත්ථ යස්සාති’ ආදිමාහ. තත්ථ ‘එස්සපඤ්චමකේයේවා’ති අවධාරණං තදන්තෝගධත්තා තත්ගහණේනේව ගතිතත්තා චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං. එස්සපඤ්චමකග්ගහණාඤ්ච තස්ස සඛ්ඛචිත්තූප්පාදසාධාරණභාවතෝ, තත්ථ ච එස්සචේතනාග්ගහණේන සඛ්ඛසඛ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මිමසඛ්ඛගහෝ චේතනා පධානත්තා

භේසං. තථා හි සුත්තන්ත භාජනියේ සඛිඛාරක්ඛන්ධවිහඛියේ ‘වක්ඛුසම්පස්සභා වේතනා’ති ආදිනා වේතනා ච විහත්තා. ඉතරේ පන ඛන්ධා සරුපේනේව ගභිතා.”

[ම. ටී. 1 (ජර්ධි සංගායනා අංක 113 යටතේ)]

මෙලෙස නාම කම්මට්ඨාන භාවනා ආරම්භයේ දී එස්සය ප්‍රකට පුද්ගලයා, වේදනාව ප්‍රකට පුද්ගලයා, විඤ්ඤණය ප්‍රකට පුද්ගලයා යැයි ඒ ඒ ධර්මයන් ප්‍රකට බව අනුව පුද්ගල හේදය සත්‍යය වුව ද බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින්ම;

“සඛිඛං භික්ඛවේ අභිඤ්ඤෙය්‍යං” [සං. නි. 4/62]

“සඛිඛඤ්ච ඛෝ භික්ඛවේ අභිජානං” [සං. නි. 4/34]

මේ ආදී ලෙසට දක්ව සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සඛිඛාර ධර්ම සියල්ලම පරිඤ්ඤ පඤ්ඤ තුන මාර්ගයෙන් බෙද වෙන්කොට දැනගැනීම සඳහා භාවනා කළයුතු යැයි දේශනා කොට ඇති බැවින්, විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කිරීමට සුදුසු සියලුම ධර්මයන්, යෝගාවචර පුද්ගලයා ඤාණයෙන් විභාග කොට ගතයුතු වන්නේ යැයි අනුශාසනා කොට දක්වා ඇති බැවින්, ඉහත සඳහන් ලෙසට අද්වාවායාසීයන් වහන්සේලා ද පැහැදිලි කොට ඇත.

මේ අද්වාවා ක්‍රමයට අනුව එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම පැහැදිලි කිරීමේ දී එයම ප්‍රධාන ක්‍රමය වශයෙන් ගෙන හැර දක්වයි. විත්තක්‍ෂණ එකක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සමූහය තුළ ඇති එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන්හි ඉතිරි නාම ධර්මයන් සියල්ල ඇතුළත් වෙති. මෙලෙස නාමස්කන්ධ හතර එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන්හි ඇතුළත්ව ඇති නිසා එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන් ගැනීමෙන් නාමස්කන්ධ හතර ද අඩංගු කොට ගැනෙන බැවින් එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන් පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම අද්වාවා කර්තව්‍යවත් පැහැදිලි කොට ඇත. හේතුව, එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන් ගෙන පැහැදිලි කිරීම වනාහි එම ධර්මයන් සිත් සියල්ල හා සම්බන්ධ සඛිඛ චිත්තජ්‍යාද සාධාරණ ධර්ම වන නිසාය. එම එස්ස පඤ්චමක ධර්මයන් තුළ ද එස්ස වේතනාදිය සඛිඛාරස්කන්ධ ලැයිස්තුවට අඩංගු ධර්ම සමූහයන් වන්නාහ. සඛිඛාරස්කන්ධ ධර්ම සමූහයන් තුළ ද වේතනාව ප්‍රධාන වන්නේය. එස්ස වේතනා යන මේවා පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි කියන බැවින් ප්‍රධාන වන්නා වූ එස්ස වේතනාදිය පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් අප්‍රධාන වන්නා වූ සඛිඛාරස්කන්ධ ලැයිස්තුවේ ඇති ඉතිරි සම්ප්‍රසක්ත ධර්මයන් ද පරිග්‍රහ කළාම වන්නේය. එස්ස වේතනා යන මේවා ගත්තෙහි නම් සඛිඛාරස්කන්ධ ලැයිස්තුවේ අඩංගු පරමාර්ථ ධාතු සියල්ල ඒක රාශි කළා වන්නේ යැයි සලකාගත යුතුය. හේතුව එම සඛිඛාර ධර්ම තුළ වේතනා ප්‍රධාන බැවිනි. බුදුරජාණන් වහන්සේ ද විභවිග පාළියෙහි (වී. ප. 6/7) සුත්තන්ත භාජනී ක්‍රමයෙහි සඛිඛාරස්කන්ධය විස්තර වශයෙන් දේශනා කිරීමේ දී වේතනාවම ප්‍රධාන කොට විස්තර කළ නිසා සම්මත උපදේශයක් ද ප්‍රකට කළා වන්නේය. සඛිඛාරස්කන්ධයෙන් පිට ඉතිරි ස්කන්ධයන් වනාහි ස්වරූප දක්වමින් කෙළින්ම දේශනා කළසේක.

[ම. ටී. පරිවර්තනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් පාළි, අද්වාවා, ටීකාවන් විශේෂණය කරණ උපදෙස් අනුශාසනාවන්ට අනුව විශේෂයෙන් කාමාවචර නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති යෝගාවචර පුද්ගලයා රූප කාර්මස්ථානය පරිග්‍රහ කොට නිමකළ ටීට එස්සයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා, වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා,

විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ කල්හි චිත්තඤ්ඤා එකක් තුළ එස්සය වෙනමම වශයෙන් වේදනාව වෙනමම, විඤ්ඤාණය වෙනමම ගෙන විනාඩි බොහෝ ගණනක්, දින ගණනක්, මාස ගණනක්, වසර ගණනක් මැඩියෙනු ඇල්ලා ගත් සර්පයෙකු සේ මුළු විශ්චය යොදා දැඩි දැඩි අධිෂ්ඨානයෙන්, ආයාසයෙන් “හැපීම - හැපීම” “වේදනා - වේදනා” “දැනීම - දැනීම” යැයි පණ යන තෙක් පරිග්‍රහ කිරීමක් අදහස් නොවේ. මේ එස්ස, වේදනා, විඤ්ඤාණයන් සමග යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සියල්ල ද පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම කළ යුතු යැයි පිරිසිදු සෘජු යෝනියෝ මහසිකාර ධර්මය පෙරටු කොට වටහා ගත යුතුය. සිත තබාගත යුතුය.

වස්තු හා අරමුණු එකටගෙන පරිග්‍රහ කරන්න

නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමේ දී ගෞරවයෙන් සිතින් දරාගෙන පිළිපැදිය යුතු, අභ්‍යාස කළ යුතු, වටිනා පැරණි උපදේශයක් නම්, වස්තු හා අරමුණු එකට පරිග්‍රහ කොට නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමයි. මෙම උපදේශය සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ ඉතා ගෞරවයෙන් අනුගමනය කරණ ලද වටිනා පැරණි උපදේශයකි. සැරියුත් ස්වාමින් වහන්සේගේ විපස්සනා භාවනා ක්‍රම අතරින් එකක් ලෙස ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් භාවනා කරණ ක්‍රමය නිදසුනක් ලෙස දක්වන්නෙමු. බුදුරජාණන් වහන්සේ සාර්පුත්ත ස්වාමින් වහන්සේගේ ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම භාවනා කරණ ක්‍රමය මෙලෙස දේශනා කළ සේක.

“ත්‍යාස්ස ධම්මා අනුපදවචන්ථිතා භොන්ති. ත්‍යාස්ස ධම්මා විදිතා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අභිභත්ථං ගච්ජන්ති. සෝ ඒවං පජානාති. ඒවං කිර මේ ධම්මා අනුත්වා සම්භොන්ති. හුත්වා පට්චෙත්තිති”

[ම. නි. 3/136]

සාර්පුත්ත ස්වාමින් වහන්සේ මේ ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ක්‍රමානුකූලව එකින් එක බෙදා වෙන්කොට දැනියි. එම ධ්‍යානාංග නාම ධර්මයන් සාර්පුත්ත ස්වාමින් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව දක්නා සුළුව උපදිත්. ප්‍රකටව දක්නා සුළුව පිහිටා සිටිත්. ප්‍රකටව දක්නා සුළුව නිරුද්ධ වෙත්. (සැරියුත් ස්වාමින් වහන්සේ එම ධ්‍යානාංග ධර්මයන් පහළ වීම - උපැත්ම, පිහිටීම - ධීතිය, නිරුද්ධ වීම - භඩ්ගය ප්‍රකටව දැනිති) “මේ ධ්‍යානාංගයෝ කලින් ප්‍රකට නොවී, දැන් වනාහි හදිසියේ අලුතින් පහළ වූහ. පහළ වී ඤාණයක් පාසාම නිරුද්ධ වෙත්” යැයි සැරියුත් ස්වාමින් වහන්සේ මෙලෙස දැනගත් සේක. [ම. නි. පරිවර්තනයයි]

සැරියුත් ස්වාමින් වහන්සේ ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් පටන්ගෙන ආකිඤ්ඤාඤාණයත ධ්‍යානය දක්වා එම ධ්‍යානාංග ධර්ම එක එකක් අනුපද විපස්සනාවට අනුව අනුපිළිවෙලින් විපස්සනාවට නැංවූහ. නේවසඤ්ඤා-නාසඤ්ඤාණයත ධ්‍යානයෙහි පිහිටා ඇති ධ්‍යානාංගයන් වනාහි කලාප සම්මසන ක්‍රමයට පිඬු වශයෙන් විපස්සනාවට නැංවූහ. (ම. අ. 4/62) එලෙස භාවනා කිරීමේ දී එම ධ්‍යානාංග නාම ධර්මයන් එකින් එක පහළ වීම, පැවතීම, නැතිව යෑම ප්‍රකටව දැනගත් සේක. මෙලෙස දැනගත හැකිවීමට හේතුව වනාහි අටුවා කථාහි පහත සඳහන් ලෙසට පැහැදිලි කොට ඇත.

“වත්ථාරම්මණානං පරිග්ගහිතතාය. ථේරේනති වත්ථුවේච ආරම්මණඤ්ච පරිග්ගහිතං, තේනස්ස තේසං ධම්මානං උප්පාදං ආචජ්ජේත්තස්ස උප්පාදෝ පාකථෝ හෝති. ධානං ආචජ්ජේත්තස්ස ධානං පාකටං හෝති. තේදං ආචජ්ජේත්තස්ස හේදෝ පාකථෝ හෝති. තේන චුත්තං ‘විදිතා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨන්ති, විදිතා අභිභන්ටං ගච්ඡන්ති’” [ම. ආ. 4/61]

“වත්ථාරම්මණානං පරිග්ගහිතතායා’ති යස්මිඤ්ච ආරම්මණේ යේ ඤානධම්මා පචන්තන්ති, තේසං වත්ථාරම්මණානං පථෙව ඤාණේන පරිච්ඡිජ්ජගහිතත්තා. -පෙ- ‘තේසං ධම්මානන්’ති ඤානචිත්තූප්පාදපරියාපන්නානං ධම්මානං” [ම. ටී. 3 (ජට්ඨ සංගායනා අංක 94 යටතේ)]

සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේට මෙලෙස විපස්සනා භාවනා කිරීමට හැකිවීමට හේතුව වනාහි වස්තු හා අරමුණු එකතුකොට පරිග්‍රහ කළ හැකිවීමයි. සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ ධ්‍යාන චිත්තූප්පාද එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්ම එකක් බැගින් පරිග්‍රහ කිරීමට කලින් එම ධ්‍යානාංග ධර්මයන් පිහිටා සිටින හදය වස්තුව ඇසුරු කරන්නා වූ හච්චිග මනෝද්වාරය ද, එම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්හි (ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත හෝ කසිණ පටිභාග නිමිත්ත ආදී) අදළ සමථ නිමිත්ත අරමුණ ද එකට ගෙන පරිග්‍රහ කරති. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීම නිසා එම ධ්‍යාන චිත්තූප්පාදය තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්හි පහළ විම ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කළ විට එම උප්පාදය සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වේ. ධීතිය ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කළ විට එම ධීතිය සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයට ප්‍රකට වේ. හඛිගය ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කළ විට එම හඛිගය සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයට ප්‍රකට වේ. එනිසා “එම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව වැටහෙන සුඵච, නිසැකව පහළ වේ. ප්‍රකටව වැටහෙන සුඵචව පවති. එසේම ප්‍රකටව වැටහෙන සුඵචවම නිරුද්ධවීම ද වේ” යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මෙය මෙසේ දේශනා කළ සේක. (ම. ආ. පරිවර්තනයයි) (මෙහි දී වස්තු හා අරමුණ එකට එකතු කොට පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි යන්න දැක්වීමේ දී වස්තු වශයෙන් වක්ඛුද්වාරය, සෝතද්වාරය, ඝාතද්වාරය, පිච්චාද්වාරය, කායද්වාරය, මනෝද්වාරය යන ද්වාර හය දැක්වේ යැයි දැනගත යුතුය.)

මේ උපදේශය නාම කර්මස්ථානය භාවනා කිරීමට කැමති පින්වත් ඔබට රටක්, රාජ්‍යයක් මෙන්, මණිපෝති පද්මරාගයක් මෙන් වටිනාකම මැණිය නොහැකි තරම් වටිනා උපදේශයක් වන්නේය. නාම කර්මස්ථානය භාවනා කරන නමුත් වස්තු හා අරමුණ එකට එක්කොට පරිග්‍රහ කිරීමක් නැති යෝගාවචර පුද්ගලයා වනාහි බුද්ධ දේශනාවට පිටුපා නිඳුගෙන සිටින්නෙක් වන්නේය. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නාම කර්මස්ථාන භාවනා ක්‍රමය නොපිළිගන්නා අය කෝටි ලක්ෂයකටත් වඩා සිටිය හැකිය.

රූප ධර්ම නැවත වරක් පරිග්‍රහ කරන්න

ඉහත ලියා දැක් වූ ලෙසට එස්ස පඤ්චමක ධර්ම ප්‍රමුඛ කොට ඇති නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරනු කැමති යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ, පළමුව රූප කර්මස්ථානය පරිග්‍රහ කොට නමාර කළ යුතුය. විශේෂයෙන් ඇසුරු ලබන වස්තු රූපය හා ආරම්මණ රූප පරිග්‍රහ කොට නමාර කළ යුතුය. තවදුරටත් එස්ස පඤ්චමක නාම

ධර්ම පරිග්‍රහ කොට හමාර කළ කල්හි රූප ධර්මයෝ නැවත වරක් පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි උපදෙස් දී ඇත.

“සෝ ඉමේ ඵස්සපඤ්චමකා ධම්මා කිං නිස්සිතා”ති උපධාරෙන්තෝ ‘වත්ථු නිස්සිතා’ති පඤානාති. වත්ථු නාම කරජකායෝ, යං සන්ධාය වුත්තං ‘ඉඳුඤ්ච පන මේ විඤ්ඤාණං එත්ථ සිතං, එත්ථ පච්චිද්ධි’න්ති, සෝ අත්ථතෝ භුතාති වේච උපාදු රූපානි ච,” [ම. අ. 1/249; විහ. අ. 186]

“නාමරූපචචත්ථානස්ස අධිප්පේතත්තා නිරවසේසරූපපරිථගහස්ස දස්සනත්ථං ‘වත්ථු නාම කරජකායෝ’ති ආහ, හ වක්ඛාදීති ජ වත්ථුනීති. කරජකායස්ස පන වත්ථුභාවසාධනත්ථං ‘ඉඳුඤ්ච පන මේ විඤ්ඤාණං එත්ථ සිතං එත්ථ පච්චිද්ධි’න්ති” සුත්තං ආහතං.”

[විහ. මු. ටී (ජර්ධි සංගායනා අංක 363 යටතේ)]

ඵස්සපඤ්චමක ධර්ම ප්‍රධාන වූ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචරයා මේ “ඵස්සපඤ්චමකය ප්‍රධාන වූ නාම ධර්මයන් කුමක් පිහිටකොට සිටින්නද”යි විමසා බලන කල වස්තු රූපය පිහිටකොට වන්නේ යැයි විශද වශයෙන් දැනගනී. ඵස්තු නම් කරජකයයි. එම කරජකයම අවධාරණය කොට මාගේ විඤ්ඤාණය කරජකය පිහිට කොට වන්නේය. මෙය කරජකය හා සම්බන්ධ වී පහළ වේ. [දී. නි. 1/82 - 150; ම. නි. 2/332] යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට ඇති සේක. එම කරජකය යන්න මූල ධර්මයන්ට අනුව භූත රූප හා උපාදු රූපම වන්නේය. [ම. අ. 1 පරිවර්තනයයි; විහ. අ. පරිවර්තනයයි]

“පුද්ගල, සත්ව, ජීව, අත්ත, මනුෂ්‍ය, දේව, ඔක්ම යන්න වනාහි නොපෙනේ. රූප - නාම පමණක්ම ඇත්තේ” යැයි මෙලෙස බෙදා වෙන්කොට දැනගත හැකි රූප - නාම චචත්ථාන ඤාණය වැදගත් සන්ධිස්ථානයක් බැවින් ශේෂ රහිතව රූප ධර්මයන් සියල්ල පරිග්‍රහ කිරීමට උපදෙස් දීමට හේතුව දක්වමින් “වත්ථු නම් කරජකාය” යැයි අටුවා කථාවායෑින් වහන්සේලා පැහැදිලි කරති. මෙම නියමයට අනුව වක්ඛ වත්ථු, සෝත වත්ථු, ඝාන වත්ථු, පිච්චා වත්ථු, කාය වත්ථු, හදය වත්ථු යන වස්තු රූපයන් පමණක්ම මෙහිලා වස්තු යැයි මූල ධර්ම වශයෙන් ගතයුතු නැත. මෙම වස්තු රූපයන්හි එක් ස්ථානයක පිහිටා ඇති පණස්භතර ආකාර හෝ හතළිස්භතර ආකාර භූත රූප, උපාදු රූප සියල්ලම වස්තු යැයි මූල ධර්ම වශයෙන් ගතයුතු යැයි අදහස් වේ. කරජකාය නම් වූ භූත රූප උපදරූප සියල්ලම වස්තු බව සාධනය කිරීමට “මගේ මේ විඤ්ඤාණය මේ කරජකාය පිහිටකොට සිටී. මේ කරජකාය සමග සම්බන්ධ වී පහළ වේ” යැයි යන සාමඤ්ඤ ඵල සූත්‍ර (දී. නි. 1/82 - 150) මහා සකුලදයි සූත්‍ර (ම. නි. 2/332) හි අනුශාසනා උපටා දක්වමින් හුලා දක්වනු ලැබේ. [විහ. මූල. ටී. පරිවර්තනයයි]

මෙතෙක් විස්තර කරනු ලද අනුශාසනා හා උපදෙස් වනාහි නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරනු කැමති යෝගාවචර පුද්ගලයා පිළිපැදිය යුතු උපදෙස් සමහරක් වේ. ඉතිරි උපදෙස් ද ඉදිරියේ දී සුදුසු පරිදි පැහැදිලි කරන්නෙමු. තවදුරටත් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී වක්ඛද්වාර විචී ආදී විචී හය ආකාරයක් තිබීමත්, මනෝද්වාර විචීයෙහි විචී සිත් ගණන් වශයෙන් අඩු නිසාත් මෙම මනෝද්වාර විචීයෙන් පටන්ගෙන නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමේ ක්‍රමය මතු ලියා දක්වන්නෙමු. මෙම මනෝද්වාර විචීන් අතර සමර්ධානික පුද්ගලයා අර්පණා ජවන මනෝද්වාර විචීයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීමට (වි. ම. 441) හි උපදෙස් දී ඇති බැවින් ධ්‍යාන

සමාපත්ති විචිත් අතර පිහිටා ඇති ධ්‍යාන ධර්ම නම් වූ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් මූලින් පරිග්‍රහ කිරීමේ ක්‍රමය දිගට ලියා ඇත්තේ.

[සැලකිය යුතු :- රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වෙන වක්කුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්මයෝ රූපාරම්මණයන් අනුව යන නාම ධර්මයෝ යැයි ද, සද්දුරම්මණයන් අරමුණු කොට පහළ වෙන සෝතද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්මයෝ සද්දුරම්මණය අනුව යන නාම ධර්මයෝ යැයි ද, ගන්ධාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වෙන ඝානද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්මයෝ ගන්ධාරම්මණය අනුව යන නාම ධර්මයෝ යැයි ද, රසාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වෙන පිචිනාද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්මයෝ රසාරම්මණය අනුව යන නාම ධර්මයෝ යැයි ද, චෝට්ඨිඛිඛාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වෙන කායද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්මයෝ චෝට්ඨිඛිඛාරම්මණය අනුව යන නාම ධර්මයෝ යැයි ද, ධම්මාරම්මණ නම් වූ ධර්ම රාශිය හෝ ධර්ම රාශිය තුළින් එකක් අරමුණු කොට පහළ වෙන මනෝද්වාර විචී නාම ධර්මයෝ ධම්මාරම්මණ අනුව යන නාම ධර්මයෝ යැයි ද මෙලෙස වෙන් වෙන් වශයෙන් ගෙන ව්‍යවහාර කරණු ලැබේ.]

පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම

ධම්මාරම්මණික මනෝද්වාර ක්‍රමය සමාපත්ති වගුව

නදිය නිශ්‍රිත රූප	54	54	54	54	54	54
	ම	ප	උ	අනු	ගෝ	ධ්‍යාන පවන වාර
පළමු ධ්‍යානය	12	34	34	34	34	34 (නාම ධර්ම)
දෙවන ධ්‍යානය	12	34	34	34	34	32 (චිතක්ක - විචාර හර)
තුන්වන ධ්‍යානය	12	34	34	34	34	31 (චිතක්ක-විචාර-පිති හර)
හතරවන ධ්‍යානය	12	33	33	33	33	31 (සුඛවෙනුවට උපෙක්ඛා)

විචී සිත්වල නම්

ම - මනෝද්වාරාවප්පන - (ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ආදී ධ්‍යානයෙහි) අරමුණ ආවර්ජනය කරන්නා වූ සිත්.

ප - පරිකම්ම - ආශ්වාස, පුශ්වාස ආදී වශයෙන් ධ්‍යාන ජවන පහළ වන තෙක් පරිකර්ම කරන්නා වූ කාමාවචර මහා කුසල් ජවන සිත්.

උ - උපචාරය - ධ්‍යාන ජවනයෙහි උපචාරය-ආසන්න ස්ථානයෙහි වන්නා වූ මහා කුසල් ජවන සිත්.

අනු - අනුලෝම - ධ්‍යාන ජවන පහළවීම සඳහා අනුලෝම වශයෙන් කටයුතු කරන්නා වූ මහා කුසල් සිත.

ගෝ - ගෝත්‍රභූ - කාම කෛත්‍රය ඉක්මවන මහා කුසල් ජවන සිත.

ජ - ධ්‍යාන - රූපාවචර කුසල් ජවන සිත් හා අරූපාවචර කුසල් ජවන සිත්.

ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය

ඉහත සඳහන් වගුවෙහි ලියා දක්වා ඇති ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විථි ආදී විථි සිත්ති පිහිටා ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී පරිකම්ම, උපචාර, අනුලෝම, ගෝත්‍රභූ යන නම් (= ප්‍රඥප්තීන්) යෝගාවචර පුද්ගලයාට දැනගත හැකි නොවේ. පරිකම්ම, උපචාර ආදීන් එම පිළිවෙලටම පහළ වී එන්නා වූ ජවන් සිත් වශයෙන් පමණක්ම දැනගත හැක්කේය. මෙම පරිකම්ම, උපචාර, අනුලෝම, ගෝත්‍රභූ ජවන යනාදීන් පෘථග්ජන හා සේධ පුද්ගලයන්ට මහා කුසල ජවනයන් වේ. රහතන් වහන්සේලාට වනාහි මහා ක්‍රියා ජවනයන්ම වන්නාහ. ඤාණය තියුණු පුද්ගලයන්ට උපචාර, අනුලෝම, ගෝත්‍රභූ යැයි උපචාර ධ්‍යාන ජවන තුන්වරක් පමණක් පහළ වේ.

නාම කර්මස්ථානය භාවනා කරණ ආදිකම්මික යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙම ධ්‍යාන නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ කැමැත්තේ නම් තමා පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති ධ්‍යානයට පළමුව සමවදින්න. අනතුරුව ධ්‍යානයෙන් නැගීසිට භවබ්ග මනෝ ප්‍රසාදය හා (ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ) ධ්‍යානයෙහි අරමුණ යන දෙකම එක් කොට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ධ්‍යානංගයන්ගෙන් පටන් ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කිරීම කළයුතු වේ. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ ධ්‍යානයෙහි අරමුණ වන සමට නිමිත්ත මෙම භවබ්ග මනෝ ප්‍රසාද ධාතු වෙති ප්‍රකට වී ආ කල එම ධ්‍යානංගයන් බොහෝ වාරයක් දිගින් දිගට විත්තඤ්ඤායක් පසා එකට මිශ්‍ර වී පහළ වන බව ඤාණයෙන් දකින ලෙස භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කොට ගන්න. බොහෝ වාර ගණනක් නැවත, නැවතත් බැලීම නිසා සාර්ථක වූ විට,

1. විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා,
2. වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා,
3. එසීසයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා,

නාම කර්මස්ථාන පරිග්‍රහ කොට බලන ක්‍රම තුන තුළින් එක් ක්‍රමයකින් නාම ධර්ම අනුපිළිවෙලින් (ධ්‍යානංග සහ ධ්‍යාන සම්ප්‍රයක්ත ධර්ම) ඤාණ ශක්තිය අනුව කෙළවර වනතෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. අභිධර්ම මූලධර්ම අතින් දැනුවත් පුද්ගලයා ද, ඤාණය තියුණු පුද්ගලයා ද මේ තාක් දුන් උපදෙස් අනුව පරිග්‍රහ

කිරීමට සමත් වනු ඇත. නමුත් අතිධර්ම ඤාණය ශක්තිමත් නැති, ඤාණය ද නියුණු නැති පින්වතුන් සමහර විටක අවබෝධ කිරීම අතින් දුෂ්කරතාවලට මුහුණපානු ඇත. එනිසා ඤාණය නියුණු නැති පුද්ගලයන් සඳහා ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට පහළවන්නා වූ ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම තිස්හතර නැවතත් ලියා දැක්විය යුතුය. විතක්ක ආදී ධ්‍යානංග සමුහයට ධ්‍යානය යැයි කියන අතර එම ධ්‍යානය හා යෙදෙන විත්ත වෛතසික ධර්මයන්ට ධ්‍යාන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යැයි කියනු ලැබේ. එම ධ්‍යාන හා ධ්‍යාන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පදට්ඨාන වශයෙන් පරිග්‍රහ කළයුතු යැයි (වි. ම. 441) හි දක්වා ඇත.

ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම තිස්හතර (ආනාපාන සතිය)

[සැලකිය යුතුයි :- පහත විස්තර කරණ වෛතසිකයන් සඳහා ද අරමුණ යනු ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණාම බව සැලකිය යුතුයි.]

1.සිත - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු ලබාගන්නා ස්වභාවය. (“විජානනං ආරම්මණස්ස උපලද්ධි” යන ධ. මූල ටීකාව අනුවයි.)
2.එසීස - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ සමග නැපෙන්නාක් වැනි ස්වභාවය ලක්ෂණය. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ හා සිත සම්බන්ධ කරවන ස්වභාවය රස.
3.වේදනා - අරමුණෙහි රසය සුවසේ විඳගන්නා ස්වභාවය (ප්‍රථම ධ්‍යානයෙහි සෝමනස්ස වේදනාවයි.)
4.සඤ්ඤා - අරමුණෙහි ලකුණු අනුව හැඳින ගැනීමේ ස්වභාවය.
5.වේතනා - අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම යොදවන, යොමුකරවන ස්වභාවය.
6.ඵකග්ගතා - එක් අරමුණෙක්හිම සිත එකල කොට පිහිටුවන ස්වභාවය, ශාන්තව පිහිටන ස්වභාවය. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විසිරී යා නොදී තබන ස්වභාවය.
7.ජීවිතිඡ්‍රිය - සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම අනුපාලනය කරණ ස්වභාවය.
8.මනසිකාරය - අරමුණ දෙසට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යොමු කරවන ස්වභාවය.
9.විතක්ක - අරමුණට සිත (සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්) නංවන ස්වභාවය.
10.විචාර - අරමුණ නැවත නැවතත් සලකා බැලීමේ, පිරිමැදීමේ ස්වභාවය. නැවත නැවතත් අරමුණෙහි නැසිරවීමයි.
11.අධිමොක්ඛ - අරමුණ දක්ෂ ලෙස නිශ්චය කරණ ස්වභාවය.
12.වීරිය - අරමුණ (දැනගනු සඳහා - සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම පහළවනු පිණිස) උත්සාහවත් කරණ ස්වභාවය. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණ මතට යවනු පිණිස ඔසවා තබන ගතිය. රුකුල්දෙන ස්වභාවය.
13.ජීති - අරමුණෙහි පිනවන ස්වභාවය.
14.ජ්ඣදා - අරමුණ සඳහා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් පහළකරවීමේ කැමැති

ස්වභාවය.
15.සද්ධා - ධ්‍යාන සමාධි ශික්‍ෂා - ධ්‍යාන සමාධි අභ්‍යාස පිලිබඳ පැහැදීම, පිලිගැනීම.
16.සති - අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ලබා කඩලක් සේ නොඉල්පී, ගල් කැටයක් මෙන් ගිලා බසිමින්, අරමුණ අමතක නොකිරීමේ ස්වභාවය. අරමුණෙහි සිත පිහිටුවීමේ ස්වභාවය.
17.තිරි - නරක, අකුසල්, දුශ්චරිත ධර්මයන් පිලිබඳව ලැජ්ජා බව.
18.මුත්තප්ප - නරක, අකුසල්, දුශ්චරිත ධර්මයන් පිලිබඳව බියවීම.
19.අලෝභ - අරමුණ හා සිත නොඇලෙන, නොබැඳෙන බව. මගේ යැයි දැකිව නොගැනීම.
20.අද්‍රෝස - අරමුණ මත සිත ගොරෝසු, රළු නොවීමේ ස්වභාවය. අරමුණ මත සිත දූෂ්‍ය නොකරණ බව.
21.තත්‍රමථිකිත්තවා - අරමුණ මත සිත මධ්‍යස්ථ වන ස්වභාවය. සමබව.
22.කාය පස්සද්ධි - අරමුණෙහි වෛතසිකයන් සන්සිදීම. තැන්පත් වීම.
23.චිත්ත පස්සද්ධි - අරමුණෙහි සිත සන්සිදීම.
24.කාය ලභුතා - අරමුණෙහි වෛතසිකයන්හි සැහැල්ලු බව.
25.චිත්ත ලභුතා - අරමුණෙහි සිත සැහැල්ලු බව.
26.කාය මුදුතා - අරමුණෙහි වෛතසිකයන්හි මෘදු බව.
27.චිත්ත මුදුතා - අරමුණෙහි සිත මෘදු බව.
28.කාය කම්මඤ්ඤතා - අරමුණෙහි වෛතසිකයන්ගේ කම්මණීයභාවය. භාවනාවෙහි යෝග්‍යත්වය.
29.චිත්ත කම්මඤ්ඤතා - අරමුණෙහි සිත කම්මණීය වීම. යෝග්‍ය බව.
30.කාය පාගඤ්ඤතා - අරමුණ කෙරෙහි වෛතසිකයන්ගේ ප්‍රගුණ - නිපුණ බව, කෙලෙස් මල දුරු කරණ බව.
31.චිත්ත පාගඤ්ඤතා - අරමුණ කෙරෙහි සිත ප්‍රගුණ - නිපුණ බව, කෙලෙස් මල දුරු කරණ බව.
32.කායුප්පිකතා - අරමුණ මත වෛතසිකයන්ගේ සෘජු බව, මායා සාධේය්‍ය ආදියෙන් තොරවීම.
33.චිත්තූප්පිකතා - අරමුණ මත සිතේ සෘජු බව. මායා සාධේය්‍ය බවින් තොරවීම.
34.පඤ්ඤා - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ ඇති සැටි විනිවිද දැන ගන්නා ස්වභාවය.

[සැලකිය යුත්තක් -- මනෝද්වාරාවප්පනයෙහි යෙදෙන වෛතසික දෙළොස දක්වන තැන ඉහත සඳහන් නාම ධර්ම තිස්හතරෙන් සිත පටන් වීරිය දක්වා ඇති චිත්ත වෛතසික දෙළොස ගැනේ.]

නාම පරිග්‍රහ ඤාණය

සාමාන්‍යයෙන් ධ්‍යාන නාම ධර්මයෝ පටිභාග නිමිත්ත පමණක් අරමුණු කිරීම ධර්මතාවයකි. ආනාපාන කර්මස්ථානයෙහි ධ්‍යාන හා ධ්‍යාන සම්ප්‍රයුක්ත නාම ධර්මයෝ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණම අරමුණු කරති. අර්ධික පටිකකුල මනසිකාර කර්මස්ථනයෙහි ධ්‍යාන හා ධ්‍යාන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම අර්ධික පටිභාග නිමිත්ත අරමුණම අරමුණු කරති. ඕදන කසිණයේ දී ධ්‍යාන හා ධ්‍යාන සම්ප්‍රයුක්ත නාම ධර්මයන් ඕදන කසිණ පටිභාග නිමිත්තම අරමුණු කරති. මෙත්තා කර්මස්ථානයේ දී සත්ව ප්‍රඥප්ති අරමුණ ද, අශුභ කර්මස්ථානයේ දී අශුභ මළකඳ සම්බන්ධ පටිභාග නිමිත්ත ද අරමුණු කරති. මේ නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් ආනාපාන කර්මස්ථානය, අර්ධික පටිකකුල මනසිකාර කර්මස්ථානය, ඕදන කසිණය, අසුභ කර්මස්ථානය, චතුරාරක්ඛ කර්මස්ථානයන් යන මේවා පමණක් ධ්‍යාන මට්ටම් දක්වා භාවනා කළේ නම් පරිග්‍රහ කළයුතු ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පහත සඳහන් ලෙසට දැක්විය හැක.

1. ආනාපාන කර්මස්ථානයේ ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය, චතුර්ථ ධ්‍යාන.
2. අර්ධික පටිකකුල මනසිකාරය ප්‍රථම ධ්‍යානය.
3. ඕදන කසිණය ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය, චතුර්ථ ධ්‍යාන.
4. මෙත්තා කර්මස්ථානය ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය ධ්‍යාන.
5. අශුභ කර්මස්ථානය ප්‍රථම ධ්‍යානය.

ඉඳින් පින්වත් ඔබ කසිණ දහය මත එක එක කසිණයක සමාපත්ති අටම භාවනා කොට ඇත්තේ වී නම් එම සමාපත්ති අටම විපස්සනා ඤාණයන් සඳහා අදාල වන අරමුණු ලැයිස්තුවට අඩංගු වේ. අරූප ධ්‍යානයන්හි නාම ධර්ම ප්‍රමාණය තිස්එකක් වේ. චතුර්ථ ධ්‍යානයේ ප්‍රමාණයට සමානය. චතුර්ථ ධ්‍යාන වගුව අනුව පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. අනෙකුත් කර්මස්ථාන තුළින් කරුණා, මුදිතා දෙක හැර ඉතිරි කර්මස්ථාන සම්බන්ධයෙන් මේ ක්‍රමයටම යැයි වටහා ගන්න. කරුණා, මුදිතා කර්මස්ථානයන් තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් පමණක් වැඩිය හැක. එම නිසා කරුණා කර්මස්ථානයෙහි ලා එම ආනාපාන ධ්‍යාන නාම ධර්ම වලට කරුණා වෙනසිකය වැඩිපුර එකතුකරලීමෙන් ද මුදිතා කර්මස්ථානයෙහි ලා මුදිතාව වැඩිපුර එකතුකරලීමෙන් (35, 33, 32ක් වූ) නාම ධර්මයෝ ලැබෙන්නාහ.

මෙම ධ්‍යාන නාම ධර්ම වගුවෙහි පෙන්වා දුන් අයුරු පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ යුතුය. ද්විතීය ධ්‍යාන ආදී ඉහළ ධ්‍යානයන්හි පරිකර්ම, උපචාර, අනුලෝම, ගෝත්‍රතු යන උපචාර පවන අවස්ථාවෙහි විනක්ක, විචාර යෙදී ඇතිබව අභිධම්ම අටුවා කථා (විභ. අ. 174) හි පෙන්වා දී ඇත. චතුර්ථ ධ්‍යාන උපචාර අවස්ථාවෙහි පවා මුඛි නොයෙදේ. [වි. ම. 121 - 122]

“යස්මා සුඛවේදනා අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය ආසේචන පච්චයේන පච්චයෝ න හෝති, චතුත්ථපීඤ්ඤානේ ව අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය උප්පජ්ජිතබ්බං, තස්මා තානි උපෙක්ඛාවේදනාසම්පයුත්තානි හොන්ති. උපෙක්ඛාසම්පයුත්තත්තයේව වෙන්ථ පිති පරිභායතිති.” [වි. ම. 121]

සුඛ වේදනාවට උපෙක්ඛා වේදනාව සඳහා ආසේචන ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කළ නොහැක්කේය. චතුර්ථ ධ්‍යානයෙහි ද උපෙක්ඛා වේදනාව

පමණක් තිබේ. එමනිසා එම වතුර්ථ ධ්‍යාන උපචාර ජවනයේ දී උපෙක්ඛා වේදනාව යෙදේ. මේ උපචාර ජවනයෙහි උපෙක්ඛා වේදනාව යෙදී ඇති බැවින් මුතිය ද පිරිහී යන්නේය. [වි. ම. පරිවර්තනයයි]

ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට සුදුනම් වන විට ප්‍රථමයෙන් එම ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදින්න. එම ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් නැගිට එහි ධ්‍යානංග පහ පරිග්‍රහ කරන්න. ධ්‍යානංග පහ බොහෝ වාර ගණනක් අඛණ්ඩව දිගට පවතින අයුරු දැනගත හැකිවන ලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. සතුටුදායක තත්ත්වයකට පත්නොවී නම් නැවතත් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්තම අරමුණු කොට ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදින්න. එම ධ්‍යානයෙන් නැගිට,

1. හවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න,
2. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොටගෙන පරිග්‍රහ කරන්න,
3. එම හවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය තුළට එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු වැටීගත් විට එහි පහළ වූ ධ්‍යානංගයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. දැකගන්න.

එවිට ධ්‍යානයෙන් නැගීටිතැන් පටන් එම ආනාපාන නිමිත්ත අරමුණ පහසුවෙන් මැකී නොගොස් දිගට පවතිනු ඇත. මේ ක්‍රමයට අනුව නැවත නැවතත් අභ්‍යාස කරණ කල්හි වස්තු සහ ආරම්භය යන දෙක එකට ගෙන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ නිසා ධ්‍යානංගයන් බොහෝ වාරයක් පහළ වීම භාවනාවෙන් දැක ගත හැකිවනු ඇත. ධර්ම සේනාධිපති සාරිපුත්ත මහරහතන් වහන්සේ ගෞරවයෙන් හා සැලකිල්ලෙන් අනුගමනය කොට භාවිතා කළ පෞරාණික උපදේශයකි මෙය.

අනතුරුව විඤ්ඤණයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා, වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා, එස්සයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා ධ්‍යානංග පරිග්‍රහ කිරීමට පටන් ගත යුතුය. ප්‍රථමයෙන් විඤ්ඤණයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරණ විට සිත බොහෝ වාරයක් අඛණ්ඩව පහළ වෙමින් පැවතීම දැක ගැනීමට භාවනා කරන්න. (වේදනාවෙන් හෝ එස්සයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කිරීමේදී ද මෙසේම යැයි දැනගන්න.) සාර්ථක වී නම් සිත හා එස්සය යන දෙක දෙකක් ලෙස බොහෝ වාරයක් පහළ වීම ඤ්ඤණයෙන් දැනගැනීමට හැකිවන සේ භාවනා කරන්න. සාර්ථක වී නම් සිත, එස්ස, වේදනා තුනක් - තුනක් යන ලෙසට ද සිත, එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤ තුනක් හතරක් යන ලෙසට ද සිත, එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤ, වේතනා පහක් - පහක් යන ලෙසට ද ක්‍රමයෙන් වැඩි කරමින් භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. අවසානයේ මනෝද්වාරාවප්පනයෙහි දෙළසක් හා ජවන එක එකක් පාසා තිස්භතරක් ද වශයෙන් බොහෝ වාරයක් දිගට පවතින බව ඤ්ඤණයෙන් දකින ලෙස අභ්‍යාස කරන්න. සාර්ථක බව ලැබූ පසු,

“පරිග්ගහෙත්වා සඛ්ඛමපේතං ආරම්භණාතිමුඛං නමනතෝ නමනට්ඨේන භාමන්ති වචත්ථපේතඛ්ඛිං” [වි. ම. 441]

මනෝද්වාරාවප්පනයෙහි විත්ත වෛතසික දෙළොස පරිකර්ම, උපචාර, අනුලෝම, ගෝත්‍රභූ යන උපචාර ජවන සමග ධ්‍යාන ජවන් සිත්හි විත්තඤ්ඤායක් තුළ තිස්භතරක් වූ නාම ධර්මයන් සියල්ල සාමූහිකව (තිස්භතර

එකකුව) බොහෝ වාර ගණනක් දිගින් දිගට පහළ වීම ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කරගත හැකි, මෙම නාම ධර්ම සියල්ලම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත නම් වූ අරමුණ වෙතට නැමිගෙන, යොමුව සිටින හේතුවෙන් අරමුණට නැමෙන්නට හැකි ස්වභාවය වශයෙන් නාම නම් වන්නේ “නාම ධර්ම - නාම ධර්ම” යැයි පරිග්‍රහ කරන්න.

[සැලකිය යුත්තක් -: මෙහි දී වරක් ධ්‍යානයට සමවැදී එයින් නැගී ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරයි, නැවත වරක් ධ්‍යානයට සමවැදී ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරයි, යන ලෙස බොහෝ වාරයක් කිරීම අවශ්‍යය. ධ්‍යානයෙන් නැගීසිටි වචනාම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සිත්හි ප්‍රකට වීම මෙයට හේතුවයි. අප්‍රකට වූ විට නැවත ධ්‍යානයට සමවැදීමට අමතක නොකළ යුතු.]

සැලකිලිමත් වියයුතු විවිධ වාද

අනුපද සූත්‍රයෙහි සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේ ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කිරීම සම්බන්ධ පාළියෙහි - විතක්ක, විචාර, පීති, සුඛ, ඒකග්ගතා, එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, චිත්ත, ඡන්ද, අධිමොක්ඛ, විරිය, සති, උපෙක්ඛා, (තත්‍රමජ්ඣධන්තනා) මහසිකාර යැයි නාම ධර්මයන් දහසය පමණක් කෙළින්ම ගෙන හැර දක්වා දේශනා කොට ඇත. අටුවා කථාවෙහි ද “සෝලස ධම්මා” (ම. අ. 4/61) යැයිම සාමාන්‍ය වශයෙන් නාම ධර්මයන් දහසය වර්ගයක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම ගැන විස්තර කොට ඇත. නමුත් ධම්මපාල මහා ථේර විසින් වදන්හි වාද, අපරේ වාද යැයි දෙකකට බෙද පහත දැක්වෙන ලෙසට පැහැදිලි කරයි

“සෝලසන්තං ඒව චෙත්ථ ධම්මානං ගහණං තේසං යේව ථේරේන වචන්ථාපිතභාවතෝ, තේ ඒවස්ස තද උපට්ඨතිංසු, න ඉතරේති වදන්ති. විරිය සතිග්ගහණේන චෙත්ථ ඉන්ද්‍රියභාවසාමඤ්ඤතෝ සද්ධාපඤ්ඤා; සතිග්ගහණේනේව ඒකන්තානවජීජභාවසාමඤ්ඤතෝ පස්සද්ධිආදයෝ ඡ යුගලා අලෝභාද්‍රෝසා ච සඛිගතිතා ඛධානචිත්තප්පාදපරියාපන්නත්තා තේසං ධම්මානං. ථේරේන ච ධම්මා වචන්ථානසාමඤ්ඤතෝ ආරද්ධා. (තස්මා) තේ න උපට්ඨතිංසුති න සක්කා වත්තුන්ති අපරේ.” [ම. ටී. 3 (ජර්ධ සංගායනා අංක 94 යටතේ)]

වදන්ති වාද

මෙහිලා දහසය ආකාර ධ්‍යාන ධර්මයන් පමණක් කෙළින්ම දක්වා දේශනා කිරීම, පැහැදිලි කිරීම යනු එම දහසය ආකාර ධර්මයන් පමණක් සැරියුත් මනා තෙරුන් වහන්සේ එකින් එක ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කොට දැනගත් බැවින්ය. එම අවස්ථාවෙහි දී සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ සිතෙහි එම දහසය ආකාර ධර්මය පමණක් ප්‍රකටව පැවතුනාහ. අනෙකුත් ධ්‍යාන ධර්මයෝ අප්‍රකටව පැවතුනාහ යැයි ආචාර්යීන් වහන්සේලා පැහැදිලි කරති.

අපරේ වාද

මේ ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් හි විරිය සහ සතිය වනාහි විරිය ඉන්ද්‍රිය, සති ඉන්ද්‍රිය නම් වූ ඉන්ද්‍රිය මට්ටමේ ධර්ම වන්නාහ. ඉන්ද්‍රිය මට්ටමේ විරිය හා සතිය කෙළින්ම ස්වරූප වශයෙන් ගෙන දේශනා කිරීම ඉන්ද්‍රියන් සියල්ලෙහි

පහළවීම දැක්වීමට සමාන බැවින් සද්ධා හා පඤ්ඤදිය ද ගත්තාම වන්නේය. දේශනා කළාම වන්නේය. (ලක්ඛණාභාරතෙත්ති නයයි)

සතිය සැමවිට සෝභන සිත්හි පමණක් යෙදෙන බැවින් ඒකාන්තයෙන් වැරදි රහිත ධර්මයක් වන්නේය. වැරදි රහිත සතිය කෙළින්ම ස්වරූප වශයෙන් ගෙන දේශනා කිරීමෙන් වැරදි රහිත ස්වභාවයෙන් සමාන වූ කාය පස්සද්ධි, චිත්ත පස්සද්ධි, කාය ලහුතා, චිත්ත ලහුතා, කාය මුදුනා, චිත්ත මුදුනා, කාය කම්මඤ්ඤදනා, චිත්ත කම්මඤ්ඤදනා, කාය පාගුඤ්ඤදනා, චිත්ත පාගුඤ්ඤදනා, කායුප්පකතා, චිත්තුප්පකතා යන යුගල වශයෙන් දේශනා කළ වෛතසික යුගල හය ද අලෝභ අදෝසයන් ද ගත්තාම වන්නේය. දේශනා කළාම වන්නේය. එම ධර්මයන් ධ්‍යාන චිත්තුප්පාදයට ඇතුළත්වන ධර්ම වන නිසාය. ඒ සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේ ද ධ්‍යාන ධර්මයේ සාමඤ්ඤ වශයෙන් එකින් එක බෙදා වෙන් කොට හඳුනාගෙන විපස්සනා භාවනා කළ සේක. ඒ නිසා එම දහසය ආකාර ධර්මයන් හැර ඉතිරි ධ්‍යාන ධර්මයේ ද සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ සිත්හි අප්‍රකට වී යැයි කියන කියමන නොගැළපෙන්නේ යැයි අපරේ ආචාර්යීන් වහන්සේලා අදහස් දක්වති. [ම. නි. ටීකා පරිවර්තනයයි]

“යෝ යෝ අට්ඨකථාවාදෝ වා ථේරවාදෝ වා පච්ඡා වුච්චති. සෝ පමාණතෝ දුට්ඨඛිබෝ.” [ස. පා. 1/215]

යම් අට්ඨකථා වාදයක්, යම් ථේරවාදයක් අවසානයට දක්වන ලද්දේ ද, අවසානයට දක්වන ලද එම වාදයම සාරය වශයෙන් ප්‍රමාණ වශයෙන් දැනගත යුතුය. (ස. පා. 1/215) යන ශාස්ත්‍රීය උපකල්පනයන්ට අනුව ටීකාවාදයීයන් වහන්සේ අපරේ වාදය අවසාන වශයෙන් යොදා දක්වන ලද බැවින් එම අපරේ වාදයම සාරය වශයෙන් දැනගත යුතුය. මෙය අපරිජානන සූත්‍රයට ගැළපෙන්නේමය. මෙලෙස ධ්‍යාන සමාපත්ති විචිත්ති පිහිටි නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමෙන් පසු ඉදිරියට පැවැත් විය යුතු අභ්‍යාසයන් විසුද්ධිමග්ගයෙහි පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

නාමය හා රූපය වෙන්කොට ගන්න

“තතෝ යථා නාම පුරිසෝ අන්තෝගේනේ සප්පං දිස්වා තං අනුබන්ධමානෝ තස්ස අභසයං පස්සති. ඒවමේව අයමිපි යෝගාවචරෝ තං නාමං උපපරික්ඛන්තෝ “ඉදං නාමං කිං නිස්සාය පචන්තති”ති පරියේසමානෝ තස්ස නිස්සයං හදයරූපං පස්සති. තතෝ හදයරූපස්ස නිස්සයභූතාති භූතාති, භූතනිස්සිතාති ච සේසුපාදයරූපානීති රූපං පරිග්ගණ්භාති. සෝ සඛිමමපේතං රූප්පනතෝ රූපන්ති චචන්ථපේති, තතෝ නමනලක්ඛණං නාමං, රූප්පනලක්ඛණං රූපන්ති සඛිබේපතෝ නාමරූපං චචන්ථපේති.” [වි. ම. 441]

ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහය නිම කළ අවස්ථාවේ දී, ලෝක උපමාවකට අනුව පුරුෂයෙකු නිවස තුළ සර්පයෙකු දැක, එම සර්පයා පසුපස ලුහුබැඳ ගොස් බලා එම සර්පයා ලඟින් තැන දැකගන්නා සේ, යෝගාවචර පුද්ගලයා ද එම නාම ධර්මයන් “මේ නාම ධර්මයන් කුමක් ඇසුරුකොට පහළවේ දැයි” ප්‍රඥාවෙන් විමසා බලන්නේ එම නාම ධර්මයන් ඇසුරු ලබන හදය වස්තු රූපය දැක ගන්නවා ඇත. අනතුරුව එම හදය වස්තු රූපයට පිහිට වන භූතරූප නම් වූ සතර මහා ධාතූන් ද එම භූතරූප නම් වූ සතර මහා ධාතූන් ඇසුරුකොට

සිටින්නා වූ හදය වස්තු රූපය හැර ඉතිරි උපාද රූපයන් ද යැයි එම රූප ධර්ම සියල්ල ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කර ගනී. (ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කර ගන්න, පරිග්‍රහ කරන්න.) යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ සියලුම රූප ධර්මයන් රූප්පන ස්වභාවයෙන් රූප යැයි වෙන් කොට හඳුනාගනී. අනතුරුව,

1. අරමුණට නැමෙන ස්වභාවය ඇති ධර්ම - නාම යැයි ද
2. රූප්පන ඛව ලක්‍ෂණය කොට ඇති ධර්ම - රූප යැයි ද සංකේෂ ලෙස රූප - නාම විභාගකොට දැනගනී. [වී. ම. පරිවර්තනයයි]

ඉහත සඳහන් අර්ථවෙන් විශේෂණය වන අදහස නම් ධ්‍යාන නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයා ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ඇසුර ලබන හදය වස්තුවෙහි පිහිටා ඇති පණස්තතර ආකාර භූත රූපයන් හා උපාද රූපයන් යන සියල්ලම දිගට පරිග්‍රහ කොට රූප - නාම බෙද වෙන් කොට හඳුනාගත යුතුය. වක්ඛුද්වාර විචි ආදී පඤ්චද්වාර විචි හා මනෝද්වාර විචි යන විචිත්ති පිහිටා ඇති කමාවචර නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ අවස්ථාවෙහි මෙම නාම ධර්මයන් ඇසුරු කරණ අදාළ ද්වාරයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් ද පරිග්‍රහ කොට නාම හා රූප බෙද වෙන්කොට හඳුනාගත යුතු යැයි දැනගනුය. (ද්වාර හයෙහි පිහිටා ඇති භූත රූප, උපාද රූප සඳහා රූප කර්මස්ථාන කොටසෙහි වග බලන්න.)

ධම්මාරම්මණ පේළියෙහි ඇතුළත් ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ රූප ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කළ යුතුව ඇත. රූප ධර්මයන් අරමුණු වලට අනුව බෙද වෙන්කළ විට රූපාරම්මණ, සද්දරම්මණ, ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, ඵොට්ඨබ්බිකාරම්මණ, ධම්මාරම්මණ යැයි අරමුණු වර්ග හයක් වන්නේය. එම අරමුණු හය තුළ ධම්මාරම්මණ නම් වූ ප්‍රසාද රූප පහ සුබුම රූප දහසය යන මේවා අරමුණු කොට පහළවන මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්තතියෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් වඩාත් පහසුවේ. විචි සිත් වර්ග හා ප්‍රමාණ අතින් අඩු බැවිනි. මෙම ධම්මාරම්මණ නම් වූ රූප ධර්මයන්හි නිජ්චන්ත රූප දහඅටක් හා අනිජ්චන්ත රූප දහයක් වේ. රූප එක එකක් පාසා අරමුණු කොට පහළ වන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මෙම මනෝද්වාර විචිත්ති යෝනියෝ මනසිකාරය යෙදේ නම් කුසල ජවනයෝ යෙදෙන්නාහ. මනෝද්වාරික ජවන් විචි සිත් සන්තතියෙහි යෙදෙන්නේ අයෝනියෝ මනසිකාරය නම් අකුසල ජවනයෝ සහිත මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්තතිය පහළ විය හැකිය. මෙහිලා යෝනියෝ මනසිකාරය, අයෝනියෝ මනසිකාරය සම්බන්ධයෙන් සංකේෂයෙන් පැහැදිලි කරන්නෙමු.

යෝනියෝ මනසිකාරය - අයෝනියෝ මනසිකාරය

‘සෝ ‘ඉදං දුක්ඛන්’ති යෝනියෝ මනසිකරෝති. ‘අයං දුක්ඛසමුදයෝ’ති යෝනියෝ මනසිකරෝති. ‘අයං දුක්ඛනිරෝධෝ’ති යෝනියෝ මනසිකරෝති. ‘අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනීපට්ඨපද’ති යෝනියෝ මනසිකරෝති. [ම. නි. 1/24]

‘තත්ථ කතමෝ අයෝනියෝ මනසිකාරෝ ‘අනිච්චේ නිච්චන්ති’ අයෝනියෝ මනසිකාරෝ, ‘දුක්ඛේ සුඛන්ති’ අයෝනියෝ මනසිකාරෝ, ‘අනත්තති අත්තාති’ අයෝනියෝ මනසිකාරෝ, ‘අසුභේ සුභන්ති’ අයෝනියෝ මනසිකාරෝ,

සච්චවිප්පටික්කුල්ලෙන වා චිත්තස්ස ආවරිටනා අනාවරිටනා (අන්වාවරිටනා) ආහෝගෝ සමන්නාහාරෝ මනසිකාරෝ අයං චුච්චති අයෝනිසෝ මනසිකාරෝ.”

[චිත. ප. 2/234]

“තත්ථ යෝනිසෝ මනසිකාරෝ නාම උපායමනසිකාරෝ පට්මනසිකාරෝ, අභිච්චාදිසු අභිච්චන්ති ආදිනා ඒව නයේන සච්චවානුල්ලෝමිකේන වා චිත්තස්ස ආවරිටනා අන්වාවරිටනා (අනාවරිටනා) ආහෝගෝ සමන්නාහාරෝ මනසිකාරෝ, අයං චුච්චති යෝනිසෝ මනසිකාරෝති.”

[ම. අ. 1/59]

“අයෝනිසෝ මනසිකාරෝති අනුපායමනසිකාරෝ උප්පට්මනසිකාරෝ; අභිච්චේ නිච්චන්ති, දුක්ඛේ සුඛන්ති, අනත්තනි අත්තාති, අසුඛේ සුභන්ති, අයෝනිසෝ මනසිකාරෝ උප්පට්මනසිකාරෝ සච්චවපටික්කුල්ලෙන වා චිත්තස්ස ආවරිටනා අන්වාවරිටනා ආහෝගෝ සමන්නාහාරෝ මනසිකාරෝ අයං චුච්චති අයෝනිසෝ මනසිකාරෝති.”

[ම. අ. 1/59-60]

“චිත්තස්ස ආවරිටනාති ආදිති සඛ්ඛානිපි ආවච්චනස්සේව වේවචනානේව, ආවච්චනඤ්චි හචඛිතච්චතං ආවරිටේතීති චිත්තස්ස ආවරිටනා.”

[චිත. අ. 355]

යෝනිසෝ මනසිකාරය යනු....

1. “මෙය දුක්ඛ ආයඪී සත්‍යය යැ”යි නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාර්ගයෙන් මනසිකාරය පවත්වයි.
2. “මෙය දුක්ඛ සමුදය ආයඪී සත්‍යය යැ”යි නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාර්ගයෙන් මනසිකාරය පවත්වයි.
3. “මෙය දුක්ඛ නිරෝධ ආයඪී සත්‍යය යැ”යි නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාර්ගයෙන් මනසිකාරය පවත්වයි.
4. “මෙය දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපද ආයඪී සත්‍යය යැ”යි නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාර්ගයෙන් මනසිකාරය පවත්වයි.

මෙලෙස මනසිකාරය පවත්වන ක්‍රමය යෝනිසෝ මනසිකාරය - නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාර්ගයට අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීම යැයි කියනු ලැබේ.

[ම. නි. 1/24 පරිච්චනයයි]

ඒ තුළ යෝනිසෝ මනසිකාරය යන්න මාථී, ඵල, නිවන ආදි සුඛයන් ලබා ගැනීමේ නිවැරදි හේතුව ලෙස අරමුණට සිත යෙදවීමයි. නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාර්ගයෙන් අරමුණට මනසිකාරය යෙදවීමයි.

1. අනිත්‍ය වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත අනිත්‍ය යැයි ද
2. දුක්ඛ වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත දුක්ඛ යැයි ද
3. අනාත්ම වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත අනාත්ම යැයි ද
4. අශුභ වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත අශුභ යැයි ද

යනාදී ක්‍රමයන්ට ද සත්‍ය සතරට ගැළපෙන ලෙස ද, එම හචඛිත සිත හරවා පෙරළන ආචර්ජනය, නැවත නැවතත් හරවා පෙරළන ආචර්ජනයයි. එසේ මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි ආචර්ජනය, එම හචඛිතයේ අරමුණ හැර වෙනත් අරමුණක හොඳින් පැවැත්විය හැකි ආචර්ජනය, එම හචඛිත අරමුණ හැර වෙනත්

අරමුණක් සිතේ තබාගත හැකි ආවර්ජනය යන්න වනාහි අත්තේය. මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි ආවර්ජනය **යෝනියෝ මනසිකාරය** නම් වේ.

[ම. නි. අ. පරිවර්තනයයි]

ඒ තුළ අයෝනියෝ මනසිකාරය යනු කුමක්ද?

1. අනිත්‍ය වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත නිත්‍ය යැයි ද
2. දුක් වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත සුඛ යැයි ද
3. අනාත්ම වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත ආත්ම යැයි ද
4. අශුභ වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත ශුභ යැයි ද

යන ලෙසට මාගී ඵල නිර්වාණය ආදී සුඛයන් ලැබීමට හේතු නොවන ලෙසට වැරදි ක්‍රමයෙන් වැරදි මාගීයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීමය. තවදුරටත් සත්‍යය පිළිකුල් කිරීම වශයෙන් හෝ විත්තයාගේ ආවර්ජනයෙන්, පුන පුනා ආවර්ජනයෙන් ආහෝගයක් සමන්වාහාරයක් මනසිකාරයක් වේද මේ "අයෝනියෝ මනසිකාරය" යැයි කියනු ලැබේ. [වි. ප. 234; ම. අ. 1/59 - 60 පරිවර්තනයයි]

මෙහි ඉහත පැහැදිලි කළ කරුණු අනුව රූප ධර්ම යැයි ද නාම ධර්ම යැයි ද හේතු ධර්ම යැයි ද ඵල ධර්ම යැයි ද අනිත්‍ය ධර්ම යැයි ද දුක්ඛ ධර්ම යැයි ද අනාත්ම ධර්ම යැයි ද අශුභ ධර්ම යැයි ද රූප - නාම පරමාර්ථ අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීම *යෝනියෝ මනසිකාරය* මැයි. රූපාරම්මණයක්, රූපාරම්මණයක් යැයි ද, රූප ධර්ම යැයි ද, අනිච්ච ධර්ම යැයි ද, දුක්ඛ ධර්ම යැයි ද, අනන්ත ධර්ම යැයි ද, අසුභ ධර්ම යැයි ද, මනසිකාරය පැවැත්වීම *යෝනියෝ මනසිකාරය* මැයි. රූප නාම සියල්ලෙහි මෙලෙසටම වටහා ගන්න.

චක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට පහළවන නාම ධර්ම

1.සිත - චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ ලබා ගැනීමේ ස්වභාවය.
2.ඵස්ස - චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණෙහි හැපෙන්නක් වැනි ස්වභාවය. අරමුණ හා සිත සම්බන්ධ කරණ ගතිය.
3.වේදනා - චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණෙහි රසය සුවසේ විදින ආකාරය. (සෝමනස්ස)
4.සඤ්ඤා - චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ හඳුනා ගන්නා ස්වභාවය.
5.වේතනා - චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ලබාවනු පිණිස යොදවන, උනන්දු කරවන ස්වභාවය.
6.ඵකග්ගතා - චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ මතටම සිත වැටී යන ස්වභාවය, ශාන්තව පිහිටන ස්වභාවය, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විසිර යා නොදී ඵකට තබන ස්වභාවය.
7.සීවිත - සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අනුපාලනය කරණ ස්වභාවය.
8.මනසිකාරය - චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණට දිගටම සිත - සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් මෙහෙවන ස්වභාවය. අරමුණට අවධානය යොමු කරවන ගතිය.

[මෙපමණකින් වටහා ගන්නේ යැයි විශ්වාස කොට විශේෂ වෛතසික සමහරක් පමණක් මෙහි දක්වන්නට යෙදුණි. ධ්‍යාන නාම ධර්ම 34 හා අරමුණ පමණක් වෙතස් වේ. වර්ග වශයෙන් වනාහි සමානයි.]

15.සද්ධා - වක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ විනිවිද දක්නා ප්‍රඥ ශික්ෂාව, ප්‍රඥ අභ්‍යාසය පිළිගන්නා ගතිය.

34.පඤ්ඤා - වක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ විනිවිද දක්නා ස්වභාවය.

මෙපමණකින් ද වක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට පහළවන නාම ධර්මයන් වටහා ගතහැකි වන්නේය. වෛතසික පණස්දෙක ස්වභාව අර්ථ සමග උච්චනාවෙන් කට පාඩම් කොට සිත්හි දරාගත් පින්වතුන් සම්බන්ධයෙන් වනාහි වැඩි දුෂ්කරතාවක් නොවනු ඇත. සෝච ප්‍රසාද ආදියෙහි නිෂ්චින්න රූප, අනිෂ්චින්න රූපයන් ද මෙලෙසටම ගත යුතුය. මෙහිලා වක්ඛු ප්‍රසාදය උපමාවට ගෙන ධම්මාරම්මණ ජේලිය සුද්ධි මනෝද්වාර වීථි කුසල පක්ෂයේ වගු එකක් ලියා දක්වා ඇත. කුසල පක්ෂයෙහි යනු කුසල ජ්වන වීථි යැයි අදහස් කෙරේ.

ධම්මාරම්මණ සේලියේ සුද්ධි මනෝද්වාර වීථි සෝභන රූපි වගව	54	1. ඤාණය ප්‍රීතිය යෙදේ. 2. ඤාණය යෙදේ ප්‍රීතිය නොයෙදේ. 3. ඤාණය නොයෙදේ ප්‍රීතිය යෙදේ. 4. ඤාණ පීති දෙකම නොයෙදේ. මෙලෙස හතර වතාවක් බලන්න	හතරවතාවක්ම බලන්න හතර වතාවක්ම බලන්න හතර වතාවක්ම බලන්න හතර වතාවක්ම බලන්න හතර වතාවක්ම බලන්න
	54	නදුරම්මණ 2	34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32
	පච්ච 7 වරක්		34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32 34, 33, 33, 32

	භද්‍රයවත්තුව ඇසුරු ලේඛන රූප 54	මනෝද්වාරාවාච්ඡේත	1. චක්ඛු ප්‍රසාද යැයි 12 2. රූප ධර්ම යැයි 12 3. අනිත්‍ය යැයි 12 4. දුක්ඛ යැයි 12 5. අනාත්ම යැයි 12 6. අශුභ යැයි 12
--	--------------------------------	------------------	---

මෙම වගුවෙහි,

1. චක්ඛු ප්‍රසාද යැයි දැන ගන්නා වින්ත වෛතසිකයෝයි.
2. රූප ධර්ම යැයි දැන ගන්නා වින්ත වෛතසිකයෝයි.
3. අනිත්‍ය යැයි දැන ගන්නා වින්ත වෛතසිකයෝයි.
4. දුක්ඛ යැයි දැන ගන්නා වින්ත වෛතසිකයෝයි.
5. අනාත්ම යැයි දැන ගන්නා වින්ත වෛතසිකයෝයි.
6. අශුභ යැයි දැන ගන්නා වින්ත වෛතසිකයෝයි.

යන මේ වින්ත + වෛතසික = නාම ධර්මයන් පමණක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ වැඩ පිළිවෙල බව වටහා ගන්න.

ඉහත දැක්වූ වගුවේ චක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් 24 ආකාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කරණ සැටි පෙන්වන ලදී. යෝනියෝ මනසිකාරය පහළවනු පිණිස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිවිට දී කුසල් ජවනයෝ දුවන ආකාරය වටහා දීම අදහස්කොට පැහැදිලිව ලියා දක්වන ලදී. එම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනාවෙන් බැලීමේ දී ප්‍රථමයෙන් රූප කලාපයන් බෙදා වෙන්කොට චක්ඛු ප්‍රසාදය පරමාර්ථ පිරිසිඳින අයුරින් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට අමතක නොකළ යුතුය. නිප්චන්ත රූප අනිප්චන්ත රූප යන මේ සියල්ල මේ ක්‍රමයට වටහා ගන්න. මෙහිදී චක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට කුසල ජවනයන් සහිත මනෝද්වාරික ජවන වීථි වින්ත සන්නතියන් භාවනා කරණ ආකාරයන් උදහරණයක් ලෙස ලියා දක්වන්නෙමු.

මනෝද්වාරික කුසල ජවන වීථි පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය

1. තමා ලබාගත් උසස්ම සමාධිය නැවත පිහිටුවා ගන්න.
2. භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය හෙවත් මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
3. (පරමාර්ථ) චක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණු කරන්න.

මෙම චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව පැමිණි විට මනෝද්වාරික ජවන විචී සිත් සන්තතිය පහළවීම වන්නේය. එම විචී සිත්හි අඩංගුවන මනෝද්වාරාවච්ඡිප්පනය,

1. චක්ඛු ප්‍රසාදය යැයි තීරණය කරන වෙලාවට,
2. චක්ඛු ප්‍රසාද රූප ධර්ම යැයි තීරණය කරන වෙලාවට,
3. එම චක්ඛු ප්‍රසාදය ඇතිවීම - නැතිවීම ස්වභාවය (වෙනස්වීමේ ස්වරූපය) අරමුණු කොට අනිත්‍ය යැයි තීරණය කරන විට - දකින විට,
4. එම චක්ඛු ප්‍රසාදයේ ඇතිවීම, නැතිවීම නම් වූ පෙළීම (වෙනස්වීමේ දුක) දුක්දීම හිංසා කිරීම අරමුණු කොට දුක්ඛ යැයි තීරණය කරන විට,
5. එම චක්ඛු ප්‍රසාදයෙහි විනාශ නොවන්නා වූ, ඝන වූ, කල් පවතින්නා වූ, සාරයක් වශයෙන් පිහිටා ඇත්තා වූ ආත්මයක් නැති ස්වභාවය අරමුණු කොට අනාත්ම යැයි තීරණය කරන විට,
6. එම චක්ඛු ප්‍රසාදයේ නරක දුර්ගන්ධය ආදිය සමග මිශ්‍ර වී පවතින පිළිකුල් ජනක ස්වභාවය අරමුණු කොට අශුභ යැයි තීරණය කරන විට,

යෝනිසෝ මනසිකාරය පහළ වී මනසිකාරය නිවැරදි වී කුසල ජවනයෝ දුවන්නාහ. එම භයාකාර වූ යෝනිසෝ මනසිකාරයන් තුළ අංක එක වන්නා වූ චක්ඛු ප්‍රසාදය යැයි දැනගන්නා මනෝද්වාරික ජවන් සිත් සන්තති ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කරන්නට පටන් ගන්න. සිතින් පටන්ගෙන හෝ වේවා, එස්සයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා, වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා පරිග්‍රහ කරන්නට හැකිය.

ඉඳින් සිතෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කළ පසු එම සිතෙහි මනෝද්වාරාවච්ඡිප්පනය එක වරක්, ජවන හත් වරක්, තදුරම්මණ දෙවරක් වශයෙන් පිළිවෙලින් පහළවන අයුරු බොහෝ වාරයක් ඤාණයෙන් දැකගැනීමට අභ්‍යාස කරන්න. භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය නම් වූ මනෝද්වාරයෙහි චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණු ප්‍රකටව පැමිණි කල එම මනෝද්වාරය හදය වස්තු රූපය ඇසුරු කොටගෙන එම මනෝද්වාරික ජවන් විචී සිත් සන්තති එක විචීයක් හා තව විචීයක් අතර භවඛිතයන් වැටෙමින් බොහෝ වාරයක් නැවත, නැවතත් පහළවන ආකාරය ඤාණයෙන් දැකගැනීම පිණිස බොහෝ අභ්‍යාස කරන්න. සාර්ථක වූ විට වෛතසික එකින් එක ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වැඩිකරමින් විත්ත, එස්ස යන ලෙසට දෙක දෙක ද, විත්ත, එස්ස, වේදනා යන ලෙසට තුන තුන ද, විත්ත, එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤ යන ලෙසට හතර හතර ද යන ලෙසට මනෝද්වාරාවච්ඡිප්පනයෙහි දෙළොස ද, ජවන එක එකක් පාසා 34 බැගින් ද, තදුරම්මණ එක එකක් පාසා 34 බැගින් ද සියල්ල

සම්පූර්ණ වනතෙක් විත්තකෂණයක් පාසා එකට යෙදී පවතින බව දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. එලෙස භාවනා කළවිට එම නාම ධර්මයන් වක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ පැත්තට නැමී සිටිගෙන ඇතිබව ඤාණයෙන් පෙනෙන ලෙසට බලා “නාම ධර්ම - නාම ධර්ම” යැයි පරිග්‍රහ කරන්න. ඉතිරි යෝනියෝ මනසිකාර එක එකකිනි ද මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනාවෙන් බලන කල්හි ජවන හා තදුරම්මණයන්හි,

1. වරෙක ඤාණ හා පීති යන දෙකම යෙදේ.
සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත මහා කුසල සිතයි.
2. වරෙක ඤාණ පමණක් යෙදී පීති නොයෙදීම වන්නේය.
උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත මහා කුසල සිතයි.
3. වරෙක ඤාණ නොයෙදී පීති යෙදෙන බව විශ්‍ය හැකිය.
සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විජ්ජයුත්ත මහා කුසල සිතයි.
4. වරෙක ඤාණ ද පීති ද යන දෙකම නොයෙදීම වන්නේය.
උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විජ්ජයුත්ත මහා කුසල සිතයි.

සියල්ල එකතුව හතර ආකාරය.

“වක්ඛු ප්‍රසාදය - වක්ඛු ප්‍රසාදය” යැයි භාවනා කරණ විට ඤාණ හා පීති යෙදෙන නොයෙදෙන බව අනුව යමින් එයම හතර ආකාරයකට භාවනා කළ යුතුය. එලෙසටම වක්ඛු ප්‍රසාදය රූප ධර්ම යැයි, අනිත්‍ය යැයි, දුක්ඛ යැයි, අනාත්ම යැයි, අශුභ යැයි ද භාවනානුලෝමිකව බලන්නේ එකක හතර ආකාර බැගින් භාවනා කරන්න. සියල්ල විසිහතර ආකාර වන්නේය.

මේ මහා කුසල් සිත්හි සසඛිඛාරික හතරයි, අසඛිඛාරික හතරයි යන ලෙසට මහා කුසල් සිත් සියල්ල අටක් වන්නේය. සසඛිඛාරික - උනන්දු කරවීමක් ඇති සිත්, අසඛිඛාරික - උනන්දු කරවීමක් නොමැති සිත් යන සිත්හි සසඛිඛාරික - අසඛිඛාරික හේදය අනුව විත්ත වෛතසිකයන් නොබෙදන බැවින් මෙහිලා ඉහත සඳහන් ලෙසට ආකාර හතරකට පමණක් භාවනා කරණ ක්‍රමය දක්වන ලදී. යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ භාවනා කරණ අවස්ථාවේදී ක්‍රම ක්‍රමයෙන් අසඛිඛාරික - සසඛිඛාරික ස්වභාවයන් වටහාගනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වේ. සසඛිඛාරිකයෙහි ද භාවනා කරණ ක්‍රම හතරක්, අසඛිඛාරිකයෙහි භාවනා කරණ ක්‍රම හතරක් ලෙසට දෙක එකතු කොට මහා කුසල් සිත් අට භාවනා කරණ ක්‍රමය වන්නේය. රහතන් විහන්සේලාගේ සන්නාහයේ පමණක් වන්නා වූ මහා ක්‍රියා සිත්වල ද මේ ලෙසටමයි.

තදුරම්මණ සම්බන්ධයෙන් දතයුතු දෑ

සාමාන්‍යයෙන් කාම ජවන, කාම සත්ත්ව පඤ්චද්වාරයන්හි අභිමහන්තාරම්මණ මනෝද්වාරයන්හි විභූතාරම්මණ යන කාම අරමුණු ඇතිවිට පමණක් තදුරම්මණ පහළ වීම සිදුවේ. කාම අරමුණු යනු කාම ධර්ම නම් වූ කාමාවචර විත්ත, වෛතසික හා රූප විසිඅටය. කාමාවචර සත්ත්වයාගේ සන්නාහයෙහි කාමාවචර විත්ත, වෛතසික යන කාම ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළ වූ කාමාවචර මනෝද්වාරික ජවන විවිත්ති කාම ජවනයන්ට පසුව ද

තදුරම්මණ පහළ විය හැකිය. රූප විසි අරු කාම ධර්ම යැයි නම් කෙරෙන බැවින් රූප විසිඅරු අරමුණු කොට පහළ වන විටිසිත් සන්තතියන්හි කාම ජවනයන්ට පසුව ද තදුරම්මණ පහළ විය හැකිය. නමුත් චක්ඛුද්වාරික විටි ආදී පඤ්චද්වාරික විටින්හි අරමුණ අතිමහත්තාරම්මණ වූ විට පමණක්, මනෝද්වාර විටින්හි විභුතාරම්මණ වන විට පමණක් තදුරම්මණ පහළ විය හැක්කේය. ඒ නිසා මෙහිලා සාමාන්‍ය ස්වරූපය කියනු ලැබේ. මේ දැක්වීමට අනුව ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට පහළ වූ විටි සිත් සන්තතියෙහි ජවන වලට පසුව තදුරම්මණ පහළ නොවිය හැකි බව දැනගනුය.

තවදුරටත් විහඞිත පාළි හා අට්ඨ කථාහි මෙලෙස පැහැදිලි කරයි.

“තිලකඛණාරම්මණිකවිපස්සනාය තදුරම්මණං න ලබ්භති” [විහ. අ. 108]

ත්‍රිලකණය අරමුණු කරණ තිලකඛණාරම්මණික විපස්සනා ජවනයන්ට පසුව තදුරම්මණ නොලැබිය හැකිය. [විහ. අ. පරිවර්තනයයි]

විපස්සනා ජවනයන්ට පසු තදුරම්මණ ලැබිය නොහැකි යැයි යන මේ උපදේශය, ශක්තිමත් වූ බලවත් විපස්සනා ජවනයන්ට පසුව පමණක් තදුරම්මණ නොලැබිය හැකි බව යැයි ආචාර්යවරයෝ ප්‍රකාශ කරත්. පහත සඳහන් ලෙසට පාළි අටුවාකථා ග්‍රන්ථ වලට අනුව විස්තර උපුටා දැක්වීම කරන්නෙමු.

“සෙක්ඛා වා පුට්ඨිජනා වා කුසලං අභිච්චතෝ දුක්ඛතෝ අභත්තතෝ විපස්සන්ති, කුසලේ නිරුද්ධේ විපාකෝ තදුරම්මණානා උප්පජ්ජති”. [ප. 1/113]

“කුසලේ නිරුද්ධෙති විපස්සනාජවනවිටියා පච්ඡින්නාය. විපාකෝති කාමාවචරවිපාකෝ. තදුරම්මණානාති තදුරම්මණානාය. තං කුසලස්ස ජවනස්ස ආරම්මණකුතං විපස්සිතකුසලං ආරම්මණං කරවා උප්පජ්ජතිති අත්ථෝ”.

[ප. ප. අ. 2/337]

ශෛෂ ආයඪී පුරුෂයෝ ද, පෘථග්ජන සන්පුරුෂයෝ ද කුසල නාම ධර්ම සමූහයන් අනිත්‍ය යැයි ද, දුක්ඛ යැයි ද, අනාත්ම යැයි ද ත්‍රිලකණ වශයෙන් විපස්සනාවට නංවති. මේ විපස්සනා කුසල ජවනයන්ට අනතුරුව පාදක, අරමුණ වූ කුසල ධර්මයම (ජවනය ගත් අරමුණම) අරමුණු කොට, කාමාවචර විපාක නාම ධර්මය විපස්සනා ජවනය ගත් විපස්සනා ඤාණයෙහි පාදක කුසලාරම්මණයම අරමුණු කිරීම නම් වූ තදුරම්මණ කෘත්‍යය ඉටුකරමින් පහළ වේ.

[ප. පරිවර්තනය; ප. ප. අ. පරිවර්තනය]

මෙහි දී විපස්සනා ඤාණයෙහි පාදක අරමුණ වනාහි කුසල ධර්ම වන්නේය. භාවනා කළ හැකි විපස්සනා ජවන සිත් සන්තතිය ද කුසල ධර්මයෝම වන්නාහ. පාදක අරමුණ ද කාමාවචර කුසල ධර්ම වි භාවනා කළ හැකි විපස්සනා ජවන ද කාමාවචර මහා කුසල ජවනයන්ම වන්නේය. කාම ජවන, කාම සන්ත්වයා, කාම අරමුණ යන අංග තුන සමානය. මෙම විපස්සනා ජවනයන්ට අනතුරුව තදුරම්මණ පහළ වීමට හැකි බව දේශනාවෙහි ද ප්‍රකටව ඇත. මෙම දේශනාවෙහි, දුර්වල හෙවත් තරුණ විපස්සනා ජවනය අදහස් කරණ ලද්දේ යැයි ආචාර්යවරයන් වහන්සේලා විසින් විස්තර කරනු ලැබේ.

මේ වනාහි කාම ධර්ම නම් වූ රූප ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් සිටින නාම - රූප පරිච්ඡේද කොටසම වන්නේය. නියම විපස්සනා කොටසට තවම ළඟා නොවූහේය. මෙම රූප ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරනු මෙම අවධියේ දී රූප පරිග්‍රහ ඤාණය නම් වූ මෙම මහා කුසල ජවන විචී නාම ධර්මයන්ට අනතුරුව තදුරම්මණ විචී (එම රූප ධර්ම අරමුණ ප්‍රකට විභූතාරම්මණයක් වන විට) පහළ විය හැකි බව දැනගන්න.

තවදුරටත් මහා කුසල ජවනයන්ට අනතුරුව මහා විපාක තදුරම්මණයන් ද සෝමනස්ස හා උපෙක්ඛා යන ලෙසට යෝග්‍ය පරිදි යෙදී පහළ විය හැක්කේය. එලෙසටම අනේතුක සන්තීරණ තදුරම්මණයන් ද සුදුසු පරිදි පහළ විය හැකිය. අකුසල ජවනයන්ට අනතුරුව ද මහා විපාක තදුරම්මණ අනේතුක සන්තීරණ තදුරම්මණයන් සුදුසු ලෙස පහළ විය හැකිය. මේ පොතෙහි වනාහි ඉහත සඳහන් වගුවෙහි මහා විපාක තදුරම්මණයන් පමණක් උදහරණයක් ලෙස සලකමින් සාමාන්‍ය ආකාරයට පෙන්වා දෙන්නට යෙදුණි. මෙය හුදු උදහරණයක් උපුටා දැක්වීමක් පමණි. ඉතිරි කරුණු යෝගාවචර වෙමේ භාවනා කරනු අතර ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වටහාගනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වෙමු.

සාමාන්‍ය ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් සෝමනස්ස ජවනයට අනතුරුව සෝමනස්ස තදුරම්මණය ද, උපෙක්ඛා ජවනයට අනතුරුව හා දෝමනස්ස ජවනයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදුරම්මණය ද යන ලෙසට දක්වයි.

මහා විපාක සිත් අට, සන්තීරණ සිත් තුන යන සියලු (එකොළොස් ආකාර) සිත් ජවනය ගත් අරමුණම භාර ගැනීම යැයි කියන තදුරම්මණ කෘත්‍යය ඉටුකළ හැකි බැවින් තදුරම්මණ යන නාමය ලබයි. මෙහි ත්‍රිභේතුක පෘථිග්ජන වන්නා වූ පින්වත් යෝගාවචරයන් විශේෂයෙන් සලකා ජවනයට අනතුරුව පහළවිය හැකි තදුරම්මණ වගුවක් දක්වන්නෙමු. සෝතාපන්න, සකදගාමී, අනාගාමී, යන සත්පුරුෂයනට ද තමා දුරුකළ කෙලෙස් අතහැර මේ ක්‍රමයටම අනුමාන කළ හැක්කේය.

ත්‍රිභේතුක පෘථිග්ජනයන් සම්බන්ධ තදුරම්මණ වගුව

මහා කුසල ජවන අටෙන් එක එකකට අනතුරුව	තදුරම්මණ වර්ග 11න් එක වර්ගයක් පහළ විය හැකිය.
ලෝහ මූල ජවන අටෙන් එක එකකට අනතුරුව	තදුරම්මණ වර්ග 11න් එක වර්ගයක් පහළ විය හැකිය.
දෝස මූල ජවන දෙකින් එක එකකට අනතුරුව	උපෙක්ඛා තදුරම්මණ වර්ග 6න් එක වර්ගයක් පහළ වේ.
මෝහ මූල ජවන දෙකින් එක එකකට අනතුරුව	තදුරම්මණ වර්ග 11න් එක වර්ගයක් පහළ විය හැකිය.

විපාක සිත් නිශ්චිතය - ජවන අනිශ්චිතය

1. ස්වභාවික ඉෂ්ටාරම්මණ, ස්වභාවික අනිඉෂ්ටාරම්මණ යන මේවා පෙර කළ කුසල කර්ම නිසාම පහළ වන බැවින් ඉෂ්ට මධ්‍යස්ථ යැයි කියනු ලැබේ. ඒ අතර මැද වන්නා වූ ස්වභාවික ඉෂ්ටාරම්මණයක් හමු වූ විට පහළවන ආවර්ජන හා ජවන හැර අනිකුත් විචි සිත් වනාහි මහා විපාක සිත් හා අනේකුක කුසල විපාක සිත්ම වන්නාහ. (පඤ්චද්වාරයන්හි පඤ්ච විඤ්ඤදණ සම්පට්ච්ජන සන්තීරණ හා මනෝද්වාරයන්හි තදුරම්මණයන් මෙහිලා අදහස් කරණ ලදි.) ජවන වනාහි යෝනිසෝ මනසිකාර වන්නේ නම් කුසල ජවන වන අතර අයෝනිසෝ මනසිකාර වන්නේ නම් අකුසල ජවන වන්නේය.

2. බුදුරජාණන් වහන්සේ ආදී කොටගත් අනිඉෂ්ටාරම්මණ - ස්වභාවයට අනුව ලැබීමට කැමති ඉතා මහාප අරමුණ හමු වූ විට කුසල විපාක සෝමනස්ස තදුරම්මණ පහ පමණක් පහළවිය හැකිය. ජවනය යෝනිසෝ මනසිකාරය වූයේ නම් කුසල ජවන පහළවීම සිදුවේ. අයෝනිසෝ මනසිකාරය වූයේ නම් අකුසල ජවන පහළවිය හැකිය.

3. ස්වභාව අනිෂ්ටාරම්මණයන් පෙර අකුසල කර්ම නිසාම හමුවන්නේය. එවැනි අනිෂ්ටාරම්මණයක් හමු වූ විට ජවනයේ යෝනිසෝ මනසිකාරය වන්නේ නම් කුසල ජවන ද අයෝනිසෝ මනසිකාරය වන්නේ නම් අකුසල ජවන ද පහළවන අතර පඤ්චද්වාර විචිත්ති වනාහි වක්ඛු විඤ්ඤදණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤදණ සම්පට්ච්ජන සන්තීරණ තදුරම්මණ ද මනෝද්වාර විචිත්ති වනාහි තදුරම්මණයන් ද අනේකුක අකුසල විපාක සිත්ම විය යුතුය. මේ දැක්වීම අනුව අනිෂ්ටාරම්මණයෙහි එකම අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදුරම්මණය පමණක් පහළ වන බව දැනගනුය.

වගුව යනු සාමාන්‍ය උපදෙස් පමණක් පිළිපදිමින් පිඬු කිරීමක් ලෙස ලියා දැක්වීමකි. ඒ නිසා සෝමනස්ස ජවනයට අනතුරුව සෝමනස්ස තදුරම්මණ, උපෙක්ඛා ජවනයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදුරම්මණ, දෝමනස්ස ජවනයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදුරම්මණ යැයි ද සාමාන්‍ය ක්‍රමයයි. සෝමනස්ස වේදනාව යෙදී පටිසන්ධි ගන්නාලද සත්ථවයකුගේ භවඛිගය ද එම පටිසන්ධි සිත හා සමාන වූ සෝමනස්ස භවඛිගයම වන්නේය. එම සෝමනස්ස පටිසන්ධිය ලැබූ සත්ථවයකුගේ සන්තානයෙහි ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහිද දෝස ජවන දුවද්දී එම දෝස ජවනයට අනතුරුව යම් හේතුවක් නිසා තදුරම්මණ නොලැබී නම් නියමයට අනුව දෝස ජවනයට පසු භවඛිගයට වැටේ. භවඛිගයට වැටුන පසුද භවයක පටිසන්ධි භවඛිග වුනි යන සිත් සමාන වීම අනුව සෝමනස්ස වේදනාව සහිත පටිසන්ධිය සිදුව ඇති නිසා සෝමනස්ස භවඛිගයට වැටේ. එම සෝමනස්ස භවඛිගය දෝස ජවනය හා නොගැළපේ. මෙලෙස දුෂ්කරතාවයන් හමු වූ විට දෝස ජවන හා සෝමනස්ස භවඛිගයන් අතර සම්බන්ධය කරලීමට උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත් දෙක අතරින් අනිෂ්ටාරම්මණ වන්නේ නම් අකුසල විපාක ද, ඉෂ්ටාරම්මණ හෝ අනිඉෂ්ටාරම්මණ වන කල්හි කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ ද යන එකක් ආගන්තුක භවඛිග කෘත්‍ය සිදුකරමින් පහළ වේ.

ආගන්තුක හවඛිගය

පටිසන්ධි සිතට අනතුරුව පහළවන හවඛිගයෝ පටිසන්ධි සිත හා එක සමාන වන්නාහ. ඒ නිසා මේ හවඛිගයෝ ශරීර කුඩුවේ ආරම්භයේ පටන්ම ශරීරයෙහි පිහිටා ඇති හවඛිගයෝය. ඒ නිසා මේ හවඛිගයෝ ආවාසික හවඛිග - ගේනිමි හවඛිග යැයි කියනු ලැබේ. උපෙක්ඛා සන්තීරණය වනාහි මේ කියන ලද අවස්ථාව වැනි දුෂ්කරතාවයක් ඇති වූ විට වරින් වර පහළ වන බැවින් එයට ආගන්තුක හවඛිගය යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආගන්තුක හවඛිගය ජවනය ගත් අරමුණ නොගන්නා නිසා තදුරම්මණ යන නම ද නොලබයි. මූල ආවාසික හවඛිගය ගත් අරමුණ ද නොගත හැකි නිසා අනිතයේ පුරුදු කරණලද කාම අරමුණක් අරමුණු කරයි. බහුලව පුරුදු කරණලද අරමුණ ඉෂ්ඨාරම්මණයක් වේ නම් කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිත වන්නේය. අනිෂ්ඨාරම්මණයක් නම් අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිත වන්නේය.

1. සෝමනස්ස පටිසන්ධිය ලැබී මිථ්‍යා දෘෂ්ටි පිළිගැනීම ඇති පුද්ගලයා, බුදුරජාණන් වහන්සේ ආදී කොට ඇති අතිඉෂ්ට වන්නා වූ අතිමහන්තාරම්මණ හෝ විභූතාරම්මණ අරමුණු ගෙන දෝස ජවනයන් දිවීමේ දී, නැතහොත් සෝමනස්ස පටිසන්ධි ලැබුවේකු අතිඉෂ්ට වන්නා වූ දෙවගනක් ආදී අතිමහන්තාරම්මණ, විභූතාරම්මණයක් අරමුණු කොට බිය වී ගැස්සීම් වශයෙන් දෝස ජවන දිවීමේ දී මෙම දෝස ජවනයට අනතුරුව තදුරම්මණ ලැබීමට ඉඩ නොමැත. තදුරම්මණ යෙදේ නම් අති ඉෂ්ඨාරම්මණයෙහි සෝමනස්ස තදුරම්මණයක් වීම ධර්මතාවයකි. එම සෝමනස්ස තදුරම්මණය දෝස ජවනයට වීම නොගැළපේ.

2. සෝමනස්ස පටිසන්ධි සහිත කෙනෙකුගේ සන්තානයෙහි මහන්තාරම්මණ, අවිභූතාරම්මණ වන්නා වූ කාම අරමුණක් අරමුණු කොට දෝස ජවන දුවන්නේ නම් එම දෝස ජවනයට අනතුරුව තදුරම්මණ යෙදිය නොහැක. පඤ්චද්වාරයන්හි අතිමහන්තාරම්මණ, මනෝද්වාරයෙහි විභූතාරම්මණ වූ විටදී පමණක් තදුරම්මණ යෙදීමට ඉඩ ඇත.

3. සෝමනස්ස පටිසන්ධි සහිත යම් යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් ධ්‍යාන ලැබූ පසුව එම ධ්‍යානයෙන් පිරිහී ගිය විටක දී එම පිරිහී ගිය මහග්ගත ධ්‍යානය අරමුණු කොට 'මගේ ප්‍රණීත ධර්මය දුරුවී ගියේයැ'යි දෝස ජවන පහළ වූ විට එය මහග්ගත අරමුණක් වන බැවින් එහිදී තදුරම්මණ යෙදීම නොගැළපේ.

4. සෝමනස්ස පටිසන්ධි සහිත පුද්ගලයෙක් හට ප්‍රඥප්ති අරමුණක් අරමුණු කොට දෝස ජවන දුවන්නේ නම් එම ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට තදුරම්මණ නොයෙදිය හැක. හේතුව කාම අරමුණක් නොවන නිසාය.

මෙලෙස තදුරම්මණ යෙදීමට ඉඩක් නොලැබෙන ජවන වාරයන්හි දෝස ජවනයන්ට අනතුරුව පටිසන්ධිය හා සමාන සෝමනස්ස මූල හවඛිගය ද පහළ විය නොහැකි වන්නේය. එම ලෙසට තදුරම්මණ ද නොයෙදී හවඛිග ද නොයෙදෙන බැවින් වන දුෂ්කරතාවයක් හමු වූ විට දෝස ජවනය හා සෝමනස්ස මූල හවඛිගය අතරතුර සම්බන්ධය දීමට ආගන්තුක හවඛිග කෘත්‍යය සිදුකරණ උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත පහළ වේ.

ඉහත සඳහන් විවිධ සිද්ධාන්තයන්ට අනුව තදුරම්මණයක් වටහා ගැනීමට ධම්මාරම්මණ පේළියේ සුද්ධ මනෝද්වාර විචි සෝභන රාශි වගුවක්

නැවත ලියා දක්වන්නෙමු. මෙම වගුව පිහිටි කොටගෙන ඉතිරි වගු ද ඒ අයුරින් වටහා ගන්න. සෝමනස්ස ජවනයට අනතුරුව සෝමනස්ස තදුරම්මණ, උපෙක්ඛා ජවනයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදුරම්මණයන් යැයි යෝග්‍ය පරිදි යෙදීමේ සාමාන්‍ය උපදෙස් අමතක නොකළ යුතුය.

එහෙත් අරමුණ අනිෂ්ටාරම්මණයක් වන විට පඤ්ච විඤ්ඤණ සම්පට්ච්ඡන සන්තීරණ තදුරම්මණ යන විපාක සිත් අකුසල විපාක සිත්ම වියයුතු යැයි යන උපදේශයන්ට අනුව අනිෂ්ටාරම්මණයක සෝමනස්ස ජවන පහළ වුව ද තදුරම්මණයන්හි අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණයක්ම යෙදිය හැකි නිසා නාම ධර්ම එකොළොසක් යැයි දක්වා ඇත. නමුත් කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණයන්හි ද නාම ධර්ම එකොළොසක් ඇත්තේය. (වගුවේ රූපාරම්මණ පේළිය බලන්න) මේ නිසා වගුවෙහි එකොළොස යැයි දුටු විට අනිෂ්ටාරම්මණයෙහි අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ හෝ ඉෂ්ටාරම්මණයන්හි කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ යැයි ගළපා සලකා ගන්න.

ධම්මාරම්මණ මනෝද්වාර විචි සෝහන රාශි වගුව

හෘදය වස්තුවේ පිහිටා ඇති රූප 54	54	54	54
මනෝද්වාරාවච්ඡන	ජවන වාර 7	සහේතුක තදුරම්මණ වාර 2	අහේතුක තදුරම්මණ වාර 2
1 . චක්ඛු ප්‍රසාද යැයි			
12	34	34 නැතහොත්	12 / 11
12	33	33 නැතහොත්	11 / 11
12	33	33 නැතහොත්	12 / 11
12	32	32 නැතහොත්	11 / 11
2 . රූප ධර්ම යැයි			
12	34	34 නැතහොත්	12 / 11
12	33	33 නැතහොත්	11 / 11
12	33	33 නැතහොත්	12 / 11
12	32	32 නැතහොත්	11 / 11
3 . අභිත්‍ය යැයි			
12	34	34 නැතහොත්	12 / 11
12	33	33 නැතහොත්	11 / 11
12	33	33 නැතහොත්	12 / 11
12	32	32 නැතහොත්	11 / 11

4 . දුක්ඛ යැයි			
12	34	34 නැතහොත්	12 / 11
12	33	33 නැතහොත්	11 / 11
12	33	33 නැතහොත්	12 / 11
12	32	32 නැතහොත්	11 / 11
5 . අනාත්ම යැයි			
12	34	34 නැතහොත්	12 / 11
12	33	33 නැතහොත්	11 / 11
12	33	33 නැතහොත්	12 / 11
12	32	32 නැතහොත්	11 / 11
6 . අශුභ යැයි			
12	34	34 නැතහොත්	12 / 11
12	33	33 නැතහොත්	11 / 11
12	33	33 නැතහොත්	12 / 11
12	32	32 නැතහොත්	11 / 11

නිෂ්පන්න රූප අරමුණු කොට භාවනා කිරීම

මේ ඉහත සඳහන් වගුවෙහි සෝමනස්ස ජවනයට අනතුරුව සෝමනස්ස තදරම්මණ, උපෙක්ඛා ජවනයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදරම්මණ යොදා දක්වා ඇත. යෝනිසෝ මනසිකාරය ඇත්තනු අනිෂ්ටාරම්මණයක් සමග ගැටෙන විට යෝනිසෝ මනසිකාරය ඇති නිසා ජවනයෙහි සෝමනස්ස හෝ උපෙක්ඛා සුදුසු ලෙස විය හැක. නමුත් තදරම්මණයෙහි අරමුණ අනිෂ්ටාරම්මණයක් වන නිසා අහේතුක අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදරම්මණ පමණක් යෙදීමට ඉඩ ඇත.

ඉදින් අරමුණ ඉෂ්ට මජ්ඣන්ත යන ලෙසට ඉෂ්ටාරම්මණයක් වන විට යෝනිසෝ මනසිකාරය ඇති නිසා ජවනයෙහි සෝමනස්ස හෝ උපෙක්ඛා සුදුසු ලෙස විය හැකිය. සහේතුක මහා විපාක තදරම්මණ, අහේතුක කුසල විපාක තදරම්මණ සුදුසු ලෙස වැටිය හැක. සහේතුක අහේතුක යන තදරම්මණ දෙවර්ගයම විචි සිතක් තුළ වැටීමට හැකි යැයි වැරදි වැටහීමක් නොගන්න. විචි සිතක් තුළ සහේතුක මහා විපාක තදරම්මණය ද අහේතුක කුසල විපාක තදරම්මණය ද යන දෙකින් එකක් පමණක් යෙදිය හැකි බව දැනගන්න. ඉදින් ජවනය මහා කුසල ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත සෝමනස්ස ජවනය වන්නේ නම් තදරම්මණය ද මහා විපාක ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත සෝමනස්ස තදරම්මණ ද අහේතුක කුසල විපාක සෝමනස්ස සන්තීරණ තදරම්මණය ද යන දෙකින් එකක් යෙදිය හැක. ඉදින් ජවනය මහා කුසල ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත උපෙක්ඛා ජවනයක් වි නම් තදරම්මණය ද මහා විපාක ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත උපෙක්ඛා තදරම්මණය ද අහේතුක කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදරම්මණය ද යන දෙකින් එකක් වියහැක. ඤාණ විප්පයුත්ත සෝමනස්ස, ඤාණ විප්පයුත්ත උපෙක්ඛා යන දෙක ද මේ ලෙසටම වටහාගන්න. ඤාණ විප්පයුත්ත බව පමණක් වෙනස් වේ.

ඉදින් අරමුණ අනිඉෂ්ටාරම්මණයක් වන්නේ නම් යෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන නිසා ජවනයෙහි සෝමනස්ස හෝ උපෙක්ඛා සුදුසු ලෙස යෙදිය හැකිය. නමුදු සෝමනස්ස විම බහුල විය හැක. තදරම්මණයෙහි මහා

ධම්මාරම්මණ පේළියේ මනෝදීවාර විචි සෝභන රාශි වගුව

හෘදය වස්තුවේ පිහිටි අතී රූප 54	54	54	54
මනෝදීවාරාවච්ඡන	ජවන වාර 7	සහේතුක තදුරම්මණ වාර 2	අහේතුක තදුරම්මණ වාර 2
1 . ආකාස ධාතු යැයි			
12	34	34 නැතහොත්	12 / 11
12	33	33 නැතහොත්	11 / 11
12	33	33 නැතහොත්	12 / 11
12	32	32 නැතහොත්	11 / 11
2 . රූප ධර්ම යැයි			
12	34	34 නැතහොත්	12 / 11
12	33	33 නැතහොත්	11 / 11
12	33	33 නැතහොත්	12 / 11
12	32	32 නැතහොත්	11 / 11

අනිජ්චන්ත රූප අරමුණු කොට භාවනා කිරීම

මේ ක්‍රමයට භාවනා කළයුතු වූ ඉතිරි අනිජ්චන්ත රූප නව වර්ගය

1. කාය විඤ්ඤන්ති.	6. උපවය.
2. වචි විඤ්ඤන්ති.	7. සන්තති.
3. රූපස්ස ලභුතා.	8. ජරතා.
4. රූපස්ස මුදුතා.	9. අනිච්චතා.
5. රූපස්ස කම්මඤ්ඤතා.	

(සැලකිය යුතුයි- උපවය රූපය අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් පටිසන්ධි කලලය ආරම්භක අවස්ථාවේ පටන් ඇති රූප නාමයෝ පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ තැන් පටන් ඉදිරියට භාවනා කළයුතුව ඇත)

මේ ඉහත සඳහන් අනිජ්චන්ත රූපයන් අරමුණු කොට පහළ වන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ විට තමා භාවනා කරණු කැමති රූප ධර්මයෙහි රූප කලාප එකක් තුළ එකට පවතින්නා වූ චින්තජ රූප, උතුජ රූප, ආභාරජ රූපයන් පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් පිරිසිඳු බෙදූ වෙන්කරමින් තමා භාවනා කරන්නට කැමති අනිජ්චන්ත රූපය තෝරාගෙන භාවනා කළ යුතුය. හේතුව වනාහි රූප ධර්මයන් කලාප අනුවම සමූහ ලෙස පවතින බව ධර්මතාවයක් නිසාය.

මේ නිසා ප්‍රථමයෙන් රූප කලාප දැකගත හැකිවන ලෙසට භාවනා කරන්න. අනතුරුව එම රූප කලාපය රූප වර්ග අටක් ඇත්නම් අටක් ද,

වර්ග නවයක් ඇත්නම් නවයක් ද, වර්ග දහයක් ඇත්නම් දහයක් ද යනාදී ලෙසට රූප පරමාර්ථ දැකගත හැකිවන ලෙසට විශ්ලේෂණය කොට ඥාණයෙන් බෙද වෙන්කරගෙන පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව තමා පරිග්‍රහ කරන්නට කැමති වක්ඛු ප්‍රසාදය ආදී නිෂ්චින්න රූප, කාය විඤ්ඤත්ති ආදී අනිෂ්චින්න රූප එකක් තෝරාගෙන එම රූප ධර්මය මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව පැමිණි කල එම රූප ධර්මය අරමුණු කරමින් පහළ වූ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

මේ අනුව ධම්මාරම්මණ පේළියේ ලැයිස්තුවට ඇතුළත් නිෂ්චින්න, අනිෂ්චින්න රූප අරමුණු කොට පහළ වූ කුසල ජවන වන්නා වූ මනෝද්වාරික ජවන විටී විත්ත සන්තතියේ නාම ධර්ම සියල්ල පරිග්‍රහ කොට බැලීම සම්බන්ධයෙන් ලියා දැක්වීම හමාර වන්නේය. මේ ජවන නාම ධර්ම හා තදුරම්මණ මහා විපාක නාම ධර්මයේ ව්‍යවහාර පහසුව සඳහා සද්ධා-පඤ්ඤ නාම ධර්ම රාශිය යැයි ව්‍යවහාර කරණු ලැබේ. තවද කුසල ජවන වන්නා වූ මනෝද්වාරික ජවන විටීන්හි අඩංගු විරති වෛතසික අප්පමඤ්ඤ වෛතසික හා යෙදෙන නාම ධර්ම රාශිය පරිග්‍රහ කරණ ආකාරය මෙතැන් සිට විස්තර කරන්නෙමු.

සම්මා වාචා විරති

සම්මා වාචා විරතිය යනු ජීවිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ හැති වචි දුශ්චරිත හතරෙන් වැළකීමේ ස්වභාවයයි. වචි දුශ්චරිතයන් හතරාකාරයක් ඇති බැවින් භාවනා කිරීම ද හතරාකාරයකට බෙදා භාවනා කරන්න.

1. මුසාවාදු = බොරු, මුසා කථාකිරීමෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය අරමුණු කරගෙන වරක්
2. හිස් වචන කථාකිරීමෙන් වැළකීම අරමුණු කොට එක් වරක්
3. පරුෂ වචන කථාකිරීමෙන් වැළකීම අරමුණු කොට වරක්
4. කේලම් වචන කථාකිරීමෙන් වැළකීම අරමුණු කොට වරක්

යන ලෙසට හතරකට බෙදා භාවනා කරන්න. අරමුණු අසමාන නිසා හතර වතාවකට මෙසේ භාවනා කරයි. එක එක වතාවකදී ඤාණ-පීති මාරුකරමින් හතර වතාවක් බැඟින් භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රමය මෙලෙසටය.

1. හවඛිග මනෝ ප්‍රසාද ධාතුව - මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
2. මුසාවාදයෙන් වැළකීමේ අරමුණ අරමුණු කරන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණිකල එම වැළකීම සිදුවූ අවස්ථාවෙහි පහළ වූ මනෝද්වාරික ජවන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

ජවන එක එකක දී සද්ධා-පඤ්ඤ නාම ධර්ම රාශියේ ධර්ම 34 හා සම්මා වාචාව එකතු කළවිට නාම ධර්ම 35ක් වන්නාහ. ඤාණ-පීති මාරුකරමින් හතර වතාවක්ම භාවනා කරන්න. විභූතාරම්මණ සිදුවන විට තදුරම්මණ විය හැක්කේය. සහේතුක මහා විපාක තදුරම්මණ හා අහේතුක තදුරම්මණ සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක. මහාවිපාක තදුරම්මණ වීමේදී සම්මා වාචා නොයෙදිය හැකිය. සද්ධා-පඤ්ඤ නාම ධර්ම රාශිය (34ම) පමණක් සුදුසු ලෙස පහළ විය හැකිය. ඤාණ-පීති මාරුකරමින් හතර වතාවක්ම භාවනා කරන්න. පිසුණා වාචා, ඵරුසා වාචා, සම්පප්ප්ලාපා වාචාවන්ගෙන් වැළකුණ අවස්ථාවන්හි ද මෙලෙසටම සලකා භාවනා කරන්න.

සම්මා කම්මන්ත විරති

සම්මා කම්මන්ත විරති යනු පීචිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ හැති කාය දුශ්චරිත තුනෙන් වැළකීමේ ස්වභාවයයි. කාය දුශ්චරිත තුන් ආකාරයක් ඇති නිසා භාවනා කරණ වීට ද තුනකට බෙදූ භාවනා කරන්න.

1. පාණාතිපානයෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය අරමුණු කොට එක් වතාවක්
2. අදින්නාදනයෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය අරමුණු කොට එක් වතාවක්
3. කාමේසුම්චිජාවාරයෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය අරමුණු කොට එක් වතාවක්

යන ලෙසට තුන් ආකාරයකට බෙදූ භාවනා කරන්න. අරමුණු අසමාන නිසා තුන් ආකාරයකට බෙදූ භාවනා කිරීම වන්නේය. එක් එක් අවස්ථාවෙහි දී ඤාණ හා පිති මාරුකරමින් එක් වරක් හතර ආකාරයකට භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ යුතු ආකාරය මෙසේය,

1. හවඩිත මනෝ ප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
2. පාණාතිපානයෙන් වැළකී සිටී බව අරමුණු කොට පරිග්‍රහ කරන්න.

නිදසුනක්- මදුරුවෙක් නොමරා සිටීමේ අරමුණ.

3. මනෝද්වාරයෙහි එම අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණි කල එම විරමණ කාලයේදී පහළ වූ

මහාකුසල මනෝද්වාරක ජවන වීථි නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

ජවන එක එකක සද්ධා-පඤ්ඤා සමූහයේ නාම ධර්ම 34 හා සම්මා කම්මන්ත වෛතසිකය සමග නාම ධර්ම 35ක් වන්නේය. ඤාණ-පිති මාරුකරමින් හතර වතාව බැඟින් භාවනා කරන්න. විභූතාරම්මණ වන වීට තදුරම්මණ පහළවිය හැක්කේය. සහේතුක මහා විපාක තදුරම්මණ, අහේතුක තදුරම්මණ සුදුසු පරිදි යෙදිය හැකිය. මහා විපාක තදුරම්මණ වන්නේ නම් සම්මා කම්මන්ත නොයෙදේ. මෙම මහා විපාක තදුරම්මණයන්හි සද්ධා-පඤ්ඤා සමූහයේ නාම ධර්ම 34 සුදුසු පරිදි යෙදේ. ඤාණ-පිති මාරුකරමින් හතරවතාව බැඟින් භාවනා කරන්න. අදින්නාදන විරති, කාමේසුම්චිජාවාර විරති යන විරතීන්හිදී ද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

සම්මා ආජීව විරති

සම්මා ආජීව විරති යන්න පීචිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ කාය දුශ්චරිත වවී දුශ්චරිත ආදියෙන් වැළකීමේ ස්වභාවයයි. කාය දුශ්චරිත තුන් ආකාරයන් වවී දුශ්චරිත හතර ආකාරයන් ඇති නිසා භාවනා කිරීම ද විවිධාකාර විය හැකිය. තමා තුළ පහළ වූ ආජීවය සම්බන්ධයෙන් ආරක්‍ෂා වන හෝ ආරක්‍ෂා වූ අවස්ථාවක් අරමුණු කොට භාවනා කළ හැකිය.

නිදසුන්: තමා වෙනුවෙන් මරණ ලද, තමා උදෙසා මරණු දුටු හෝ අසන ලද මාංශයක් හුක්නි නොවිඳ වැළකීමේ ස්වභාවයයි. පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම මෙසේය,

1. හවඩිග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාර පරිග්‍රහ කරන්න.

2. ආජීවය සලකා ආරක්‍ෂා වීමේ අවස්ථාවක් අරමුණු කරන්න.

නිදසුන්: ත්‍රිකෝටි පාරිශුද්ධි නොවන මාංශ පාවිච්චි නොකර වැළකීම වැනි අරමුණක් අරමුණු කරන්න.

3. මනෝද්වාරයෙහි එම අරමුණ ප්‍රකටව ආ කල එම අවස්ථාවේ පහළ වූ මහා කුසල මනෝද්වාරික ජවන වීථි නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. තදුරම්මණ පහළ වීමට ඉඩ තිබේ.

ධම්මාරම්මණ පේළියේ විරති වගුව මනෝද්වාර වීථි

හෘදය වස්තුවේ පිහිටා ඇති රූප	54	54	54	54
	මනෝද්වාර ආවජීජන	ජවන වාර හත	සහේතුක තදුරම්මණ වාර 2	අහේතුක තදුරම්මණ වාර 2
1. සම්මා වාචා	12	35	34 නැතහොත්	12 / 11
	12	34	33 නැතහොත්	11 / 11
	12	34	33 නැතහොත්	12 / 11
	12	33	32 නැතහොත්	11 / 11
2. සම්මා කම්මන්ත	12	35	34 නැතහොත්	12 / 11
	12	34	33 නැතහොත්	11 / 11
	12	34	33 නැතහොත්	12 / 11
	12	33	32 නැතහොත්	11 / 11

3 . සම්මාආජීව	12	35	34 නැතහොත්	12 / 11
	12	34	33 නැතහොත්	11 / 11
	12	34	33 නැතහොත්	12 / 11
	12	33	32 නැතහොත්	11 / 11

සම්මා වාචා තුන් වර්ගය

සම්මා වාචා යන්න කථා සම්මා වාචා, වේතනා සම්මා වාචා, චිරනි සම්මා වාචා යැයි තුන් ආකාර වන්නේය. ඒ තුළ හේතු ඵල සම්බන්ධතාවය අනුව දෝෂ රහිත උතුම් කථා ශබ්දය කථා සම්මා වාචා නම් වේ. එම දෝෂ රහිත උතුම් කථාව කථා කිරීමට හේතු වන්නා වූ වොත්ථපන, අභිඤ්ඤා ජවන, මහා කුසල ජවන, මහා ක්‍රියා ජවනයන්හි යෙදෙන වේතනාව වේතනා සම්මා වාචා නම් වේ. සමහර අවස්ථාවන්හි දී මුසා කථා කිරීම, කේලම් කීම, පරංෂ වචන කීම, හිස් වචන කීම යන මේ එකක් ඉදිරිපත් වූ විට එම වචි දුශ්චරිතයන් වැළකී ඇත්ත කථා, සමගි කථා, මෘදු කථා, අර්ථ සහිත කථා වලින් එකක් කියන්නේ නම් එම කීම හිසා උපන් චිත්තප්පාදය ද නැතහොත් නිශ්ශබ්ද වන්නේ නම් එම නිශ්ශබ්දතාවය හිසා වන චිත්තප්පාදය හේතුවෙන් එම වචි දුශ්චරිතයන්ගෙන් වැළකීමේ දී චිරනි ස්වභාවය යෙදෙන්නේය. ඒ හිසා එම වචි දුශ්චරිතයන්ගෙන් වළකින ස්වභාවයට චිරනි සම්මා වාචා යැයි කියනු ලැබේ. මේ සම්මා වාචා චිරනි වශයෙන් වැළකීමට යෝග්‍ය දුශ්චරිතයන් සියල්ල පීචිකා වෘත්තිය හා කිසි සම්බන්ධයක් නැත.

සම්මා කම්මන්ත තුන් වර්ගය

සම්මා කම්මන්තය ද කිරියා සම්මා කම්මන්ත, වේතනා සම්මා කම්මන්ත, චිරනි සම්මා කම්මන්ත යැයි තුන් ආකාරයක් ඇත. ඒ තුළ දෙස් රහිත - දන ශීල භාවනා ආදී කටයුත්තක් කරණ අවස්ථාවේ කායික හැසිරීම ක්‍රියා සම්මා කම්මන්ත නම් වේ. එම දෙස් රහිත කටයුත්ත කිරීමේ වේතනාව වේතනා සම්මා කම්මන්ත නම් වේ. කාය දුශ්චරිතයන් කිරීමට අවස්ථාවක් ඉදිරිපත් වූ විට එය නොකර වැළකී සිටී නම්, වෙනත් දෙයක් කරන්නේ හෝ නොකරන්නේ හෝ වේවා එය චිරනි සම්මා කම්මන්ත නම් වේ. මේ සම්මා කම්මන්ත චිරනි වශයෙන් වැළකීමට සුදුසු දුශ්චරිත සියල්ල පීචිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධයක් නොමැති ඒවාය.

සම්මා ආජීව දෙවර්ගය

චිරිය සම්මා ආජීව, චිරනි සම්මා ආජීව යැයි සම්මා ආජීවය ද දෙයාකාරයකට ඇත. ගිහියන් සාධාරණ ලෙස ගොවිතැන, වෙළඳුම් ආදිය කරන්නේ ද සඩ්ධියා වනන්සේලා වනාහි කුල දුෂණය වන ලෙස අනේසනා, මිච්ඡාජීවය සමග නොයෙදී ධර්මානුකූලව සිවිපසය සොයන්නේ ද ඒ පීචිකා වෘත්තිය කරණ පුද්ගලයාගේ ගොවිතැන් අවස්ථාවේ වෙළඳුම් අවස්ථාවේ පිඩු සිඟා වඩින අවස්ථාවේ පහළ වන සම්මා වායාම චිරිය සම්මා ආජීව නම් වේ. පීචිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ වන වචි දුශ්චරිත කාය දුශ්චරිතයන්ගෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය තුළ ද කුල දුෂණ, අනේසන, මිච්ඡාජීවය වශයෙන් ලැබූ සිවිපසය පරිභෝග නොකොට ආරක්ෂා වීමේ ස්වභාවය චිරනි සම්මා ආජීව නම් වේ

සම්පන්න වීරනි, සමාදාන වීරනි, සමුච්ඡේද වීරනි

සම්පන්න වීරනි

සම්පන්න වීරනි, සමාදාන වීරනි, සමුච්ඡේද වීරනි යැයි වීරනි තුන් ආකාරයකි. ශික්ෂාපද සමාදාන නොවී සිටින පුද්ගලයෙකු තමාගේ ජාතිය වයස බහුස්සුන භාවය මංගල්ය-සුභ බව යනාදිය සලකා අපි මෙවැනි තත්වයක ඇති කල්හි “නරක දේවල කිරීම නොගැළපෙන්නේ” යැයි ඉදිරිපත් වූ නරක දෙයක් නොකොට වළකින්නා වූ ඔහුගේ සන්නානයේ පහළ වූ වීරනි සම්පන්න වීරනි යැයි දන යුතුය. [ධ. ස. අ. 112]

සමාදාන වීරනි

ශික්ෂාපදයන් ආරක්ෂා කරනු පුද්ගලයා එය ආරක්ෂා කරනු අවස්ථාවේ දී හෝ වේවා එම කාලයෙන් පසු හෝ වේවා ශික්ෂාපද ආරක්ෂා කිරීම පිණිස තමාගේ ජීවිතය ද නොසලකා නොකළමනා දෙයක් නොකරනු විට ඔහුගේ සන්නානයේ පහළ වූ වීරනිය සමාදාන වීරනිය යැයි දන යුතුය. [ධ. ස. අ. 112]

සමුච්ඡේද වීරනි

දුශ්චරිත, දුරාච්ච ඇතිතාක් ඇතිකරගන්නා අකුසල ධර්ම සමුහයේ අනුශය ධාතුව ක්ෂය වී යෑම් වශයෙන් පහළ වන ආයාසී මාර්ගීය හා යෙදෙන වීරනිය සමුච්ඡේද වීරනි යැයි දන යුතුය. මේ සමුච්ඡේද වීරනි හටගත් තැන පටන් ආයාසී උතුමන්ගේ සන්නානයේ “සත්තවයෙකු මරන්නෙමි” යි යන සිතකුදු පහළ නොවේ. [ධ. ස. අ. 113]

මේ සමුච්ඡේද වීරනිය ආයාසී මාර්ගීය හා යෙදෙන නිසා නිව්භාසම අරමුණු කරනු විට ප්‍රකට වේ. නමුත් සම්පන්න වීරනි, සමාදාන වීරනි යන වීරනීන්හි අරමුණු සම්බන්ධයෙන් ඊකක් විග්‍රහ කළ යුතුව ඇත.

සම්පන්න වීරනි සමාදාන වීරනීන්ගේ අරමුණ

“ආරම්මණතෝ පාණාතිපාතෝ ජීවිතිඤ්ඤාසාරම්මණෝ, අදින්නාදානං සත්තාරම්මණං වා සඛිධාරාරම්මණං වා, මිච්ඡාචාරෝ ඉත්ථිපුරිසාරම්මණෝ, මුසාවාදෝ සත්තාරම්මණෝ වා සඛිධාරාරම්මණෝ වා, සුරාපානං සඛිධාරාරම්මණං,” [විහ. අ. 268]

“සත්තඉත්ථිපුරිසාරම්මණතා තථාගතිතසඛිධාරාරම්මණතාය දුට්ඨබ්බා.”
[විහ. මු. ටී (ජර්ඨ සංගායනා අංක 704 යටතේ)]

“ආරම්මණතෝති පාණාතිපාතා වේරමණී පරස්ස ජීවිතිඤ්ඤාසාරාරම්මණං කපවා අත්තනෝ වේරවේතනාය වීරමනී, ඉතරාසුපි ඒසේවනායෝ, සඛිධාපි හි ඒතා විතික්කමිතඛිබවත්ථුං ආරම්මණං කපවා වේරවේතනාතිදේව වීරමන්ති.”

[විහ. අ. 270]

“පඤ්ච සිඤ්ඤාපද - පෙ - පරිත්තාරමිමණා - පෙ - පච්චුප්පන්නාරමිමණා - පෙ - ඛනිද්ධාරමිමණා.” [වි. ප. 220]

“ආරම්මණත්තිකේසු පන යාති සිඤ්ඤාපදානි එත්ථ සත්තාරමිමණානිති චුත්තාති. තාති යස්මා සත්තෝති සඛිඛතිගතේ සඛිඛාපේඨෙව ආරම්මණං කරොන්ති. යස්මා ච සඛිඛානිපි ඒතාති සමිපත්තවරිතිවසේනේව තිද්දිට්ඨාති. තස්මා “පරිත්තාරමිමණාති” ච පච්චුප්පන්නාරමිමණාති” ච චුත්තං. යතෝ පන වරමති, තස්ස වත්ථුනෝ අච්චන්තඛනිද්ධත්තා සඛිඛෙසමිපි ඛනිද්ධාරමිමණතා වේදිතඛිඛාති. [විභ. අ. 270]

“සමිපත්තවරිතිවසේනාති සමිපත්තේ පච්චුප්පන්තේ ආරම්මණේ යථා වරමතඛිඛතෝ වරිතිවසේනාති අත්ථෝ.”

[විභ. මු. ටී (ජර්ඨ සංගායනා අංක 714 යටතේ)]

මේ පාලි අටුවා ටීකාවන්හි අදහස මෙලෙස වේ. මේ සමිපත්ත වරිති සමාදාන වරිති ආදිය විනික්කමිතඛිඛ වත්ථු - වරමිතඛිඛ වත්ථු යැයි කිවයුතු වූ පරිත්ත ධර්ම - කාම ධර්මයන් අරමුණු කරයි. කාම රූප-නාම සඛිඛාරයන්ම අරමුණු කරයි. එම කාම රූප-නාම අරමුණ පච්චුප්පන්ත අරමුණක් වන්නේය. (අතින් අනාගත නොවේ) ඛාතිර කාම ගුණ නාම-රූප අරමුණු පමණක් වේ. (අජීකධත්ත කාම රූප-නාම නොවේ) මෙම කාම රූප-නාම අරමුණ වනාහි ඉක්මවිය යුතු වූ විනික්කමිතඛිඛ වස්තු නම් වේ. ව්‍යතික්‍රමණය සඳහා වන්නා වූ අකුසල චේතනාව වේර චේතනාවයි. සත්‍ය වශයෙන්ම නියම වෛරක්කාරයාය. සත්‍යය. මෙය විනික්කමිතඛිඛ වස්තු නම් වූ ඉක්මවීමට සුදුසු වූ කාම රූප-නාම අරමුණ, අරමුණු කොට තමාගේ සන්තානයේ පහළ වන ව්‍යතික්‍රමණය සඳහා වන අකුසල චේතනාවෙන් - වේර චේතනාවෙන් වැළකීම විරතිය වන්නේය.

පාණාතිපානයෙන් වැළකීම සඳහා වන විරතිය අනුන්ගේ ජීවිතේන්ද්‍රිය අරමුණු කොට තම සන්තානයේ පහළ වූ ව්‍යතික්‍රමණය සඳහා වන අකුසල චේතනා - වේර චේතනාවලින් වැළකීමයි. අදින්නාදනයෙන් වැළකීම සඳහා වන විරතිය විනික්කමිතඛිඛ වස්තුව යැයි කිවයුතු විනික්කම කිරීමට හේතුවන සත්ථයන් අරමුණු කොට හෝ සඛිඛාරයන් අරමුණු කොට හෝ තම සන්තානයේ පහළ වූ විනික්කම චේතනාවෙන්, වේර චේතනාවෙන් වැළකීමයි. කාමේසුමිච්ඡාචාරයෙන් වැළකීමට හේතුවන විරතිය වනාහි විනික්කම වස්තුව යැයි කිවයුතු ස්ත්‍රී අරමුණක් හෝ පුරුෂ අරමුණක් හෝ අරමුණු කොට තම සන්තානයේ පහළ වූ කාමේසුමිච්ඡාචාරය ව්‍යතික්‍රමණයට හේතු වන වේර චේතනාවෙන් වැළකීමයි. මුසාවාදයෙන් වැළකීමට හේතුවන විරතිය වනාහි විනික්කමිතඛිඛ වස්තු යැයි කිවයුතු සත්ථ අරමුණ හෝ සඛිඛාර අරමුණ හෝ අරමුණු කොට තම සන්තානයේ පහළ වූ මුසාවාදය ව්‍යතික්‍රමණයට හේතුවන වේර චේතනාවෙන් වැළකීමයි. සුරාපානයෙන් වැළකීමට හේතුවන විරතිය වනාහි විනික්කමිතඛිඛ වස්තුව යැයි කිවයුතු වූ ව්‍යතික්‍රමණයට හේතුවන වස්තුව වන සුරා නම් වූ සඛිඛාර අරමුණ, අරමුණු කොට තම සන්තානයේ පහළ වූ සුරාපානය ව්‍යතික්‍රමණයට හේතු වූ අකුසල වේර චේතනාවෙන් වැළකීමයි. [විභ. අ. 268-270 පරිච්ඡතනයයි]

මෙහිලා විරතීන් හා සමිඛන්ධ අරමුණ සත්ථයන්, ස්ත්‍රීන්, පුරුෂයන් ලෙසට විස්තර කරන නමුත්, ඇත්ත වශයෙන්ම ඇත්තේ සංස්කාර ධර්ම හෙවත් කාම රූප-නාම ධර්මයෝම යැයි වටහා ගන්න.

[විභ. අ. 270; විභ. මූල. ටී. 2/189 පරිවර්තනයයි]

වීතික්කමිතබ්බ වස්තු නම් වූ පච්චුප්පන්න ධර්ම හමු වූ විට දී මෙම වීතික්කමිතබ්බ අරමුණ අරමුණු කොට තම සන්තානයේ පහළ වූ අකුසල චේතනා, වේර චේතනා විරතියෙන් වැළකිය හැකිය. ඒ නිසා සම්පන්න විරති සමාදාන විරති යන මේවා පච්චුප්පන්න වීතික්කමිතබ්බ කාම රූප-නාම අරමුණු කරයි. නමුත් මෙම කාම රූප-නාමයෝ වනාහි බාහිර දේවල් වන්නේමය. නමුත් මෙහිලා විරතීන් සත්ත්වයා ස්ත්‍රී පුරුෂ ආදී වශයෙන් අරමුණු කරණ නොකරණ බව විමසා බැලිය යුතුය. ඉඳින් අරමුණු කළේ නමුදු තදුරම්මණ නොයෙදේ.

අප්පමඤ්ඤ වෛතසික දෙක

කරුණාව

කරුණාව වනාහි දුක්ඛිත සත්ත්වයා දුකින් මිදවීමේ කැමැත්ත ස්වභාව කොට ඇත්තේය.

1. භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
2. තමා දුකින් මිදවීමට කැමති දුක්ඛිත සත්ත්වයා අරමුණු වශයෙන් ගන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම සත්ත්වයාගේ ප්‍රඥප්ති අරමුණු ප්‍රකට ආ කල පහළ වූ කරුණාව ප්‍රධාන කොට ඇති මනෝද්වාරක සිත් සන්නතිය පරිග්‍රහ කරන්න.

ජවන නාම ධර්මයන්හි සද්ධා පඤ්ඤ ප්‍රමුඛ නාම ධර්ම 34ට කරුණා වෛතසිකය එක් කළ විට 35ක් වූ නාම ධර්මයෝ සුදුසු ලෙස යෙදෙති. ඤාණ-පීති මාරු කරමින් හතර ආකාරයට භාවනා කරන්න.

මුදිතාව

මුදිතාව යනු සුඛිත වූ සත්ත්වයෙකු දැක සතුටට පත්වන, ප්‍රමෝද වන ස්වභාවයයි.

1. භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
2. සුඛිත සත්ත්වයෙකු අරමුණු කරන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම සුඛිත සත්ත්වයාගේ ප්‍රඥප්ති අරමුණු ප්‍රකටව ආ කල පහළ වූ මනෝද්වාර ජවන විථි වින්ත සන්නතිය පරිග්‍රහ කරන්න.

මෙහිදී ද මුදිතා ධ්‍යානය තෙක් භාවනාව සම්පූර්ණ නැති අවස්ථාවේ, භාවනාව ධ්‍යාන මට්ටමට පත්වීමට කලින් ජවනයෙහි ඇත්තා වූ වේදනාව සෝමනස්ස වේදනාවම වීම නිසා ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත - විප්‍රයුක්ත බව යන දෙක අනුව පමණක් භාවනා කර බලන්න. (34 + මුදිතා = 35. ඤාණය නොයෙදී 33 + මුදිතා = 34) මුදිතා ධ්‍යානය ලබා ගන්නා තෙක් මුදිතා භාවනාව වැඩු යෝගාවචරයාට භාවනා වේගය නිසා උපචාර සමාධි ජවනයෙහි උපෙක්ඛා වේදනා යෙදිය හැකි යැයි අනුරුද්ධ තෙරුන් වහන්සේ දක්වති. ඒ නිසා මුදිතා භාවනා ධ්‍යානය ලබනතාක් වැඩු යෝගී තෙම ඤාණ පීති මාරු කරමින් හතර ආකාරයකට භාවනා කරන්නේය. මේ කරුණාව - මුදිතාව සත්ත්ව ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කළ නිසා එම ජවනයන්ට පසුව තදුරම්මණ යෙදීමට ඉඩ නැත.

<p align="center">ධම්මාරම්මණ පේළියේ අප්පමඤ්ඤ වෛතසික වගුව කාම ජවන මනෝද්වාර වීථි</p>		
<p align="center">හෘදය වස්තුවේ පිහිටා ඇති රූප</p>	54	54
	මනෝද්වාරාවජ්ජන	ජවන වාර 07
<p align="center">කරුණා</p>	12	35
	12	34
	12	34
	12	33
<p align="center">මුදිතා</p>	12	35
	12	34
	12	34
	12	33

සද්ධා - පඤ්ඤ

විරති අප්පමඤ්ඤ වෛතසිකයන් යෙදෙන ජවන නාම ධර්ම රාශියේ පිහිටා ඇති සද්ධාව වනාහි කර්මය හා කර්ම ඵලය ඇදහීම වන්නේය. පඤ්ඤව වනාහි කර්මය, කර්ම ඵලය වටහා ගන්නා කම්මස්සකතා සම්මා දිරිඬිය වන්නේය. වෙනත් ආකාරයකට විරති වෛතසිකයන්හි සද්ධා යනු සීල සික්ඛා - ශීල ශික්ෂාව ඇදහීම වන්නේය. මෙහිදී කරුණා මුදිතා ධ්‍යානයට පෙරාතුව ඇත්තා වූ පරිකර්ම උපචාර නම් වූ කාමාවචර ජවනයන් විශේෂයෙන් අවධාරණය කොට ඇතැයි සලකා ගත යුතුය.

බුද්ධානුස්සති කම්මට්ඨානය

ඉදින් පින්වත් ඔබ වතුරාරක්ඛ නම් වූ ආරක්ෂක භාවනා හතර වඩා ඇත්නම් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ගුණ කඳු අරමුණු කරගත් මහා කුසල මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් සන්නතිය දු පරිග්‍රහ කළයුතු වන්නේය. ජවන නාම ධර්මයන් සද්ධා-පඤ්ඤ රාශියේ නාම ධර්මයන් වන්නාහ. මේ බුද්ධානුස්සති කර්මස්ථානය මගින් උපචාර සමාධි පමණක් ලබාගත හැක. උපචාර කර්මස්ථානයක් පමණක් වන නිසා ජවන වාර හතක් පමණක් යෙදේ. ජවනයෙන් අනතුරුව තදුරම්මණ යෙදීමට ද හැක. නොයෙදීමට ද හැක. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ගුණ කඳු ලෝකික ලෝකෝත්තර දෙවර්ගයේම මිශ්‍රව පවතී. උපමාවක් ලෙස කිවහොත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දුන ගුණ කඳු, ශීල ගුණ කඳු, උපචාර සමාධිය තෙක් සමාධි ගුණ කඳු, විපස්සනා ඤාණය යන පඤ්ඤ ගුණ කඳු, දේශනා ඤාණය, සබ්බඤ්ඤන ඤාණය යන මේවා ප්‍රධාන වශයෙන් මහා ක්‍රියා ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත අසබ්බාරික ජවන සිත් සන්නතියක් වේ. කාමාවචර ධර්මයෝය. මේ ගුණයන් අරමුණු කොට බුද්ධානුස්සති භාවනා කරණ කල අරමුණු කාම අරමුණක් වන නිසා භාවනා කරණ යෝගාවචරයාගේ මහා කුසල ජවනයට අනතුරුව තදුරම්මණ යෙදීමට ඉඩ තිබේ. මේ අරමුණ විභූතාරම්මණ වන්නේ නම් තදුරම්මණ යෙදේ. අවිභූතාරම්මණ වන්නේ නම් තදුරම්මණ නොලැබේ. නමුත් බුදු ගුණ පරමාර්ථය තෙක් ඤාණයෙන් පිරිසිඳු දැනගැනීම දුෂ්කරය.

තව දුරටත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අර්පණා ධ්‍යාන සමාධිය හා අභිඤ්ඤා ගුණයේ මහත්ගත ක්‍රියා වන්නේය. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මග්ග ඤාණ ඵල ඤාණ යන මේවා ලෝකෝත්තර පඤ්ඤා ගුණයෝය. මේ මහත්ගත ලෝකෝත්තර නම් වූ සමාධි ගුණ පඤ්ඤා ගුණ අරමුණු කරගෙන බුද්ධානුස්සති ගුණ කර්මස්ථාන භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ මහා කුසල ජවනයන්ට අනතුරුව අරමුණු කාම අරමුණු නොවන නිසා තදුරම්මණ යෙදීමට ඉඩ නැත. තදුරම්මණ සහේතුක හෝ අහේතුක තදුරම්මණ සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක. නමුත් **“අභිඉට්ඨේ පන සෝමනස්ස සහගතානේව සන්තිර්ණතදුරම්මණාති”** යන්නට අනුව බුදු ගුණයන් අභිඉට්ඨාරම්මණ වන බැවින් සෝමනස්ස තදුරම්මණ පස් වර්ගය පමණක් සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක.

මරණානුස්සති කම්මට්ඨානය

මරණානුස්සති කර්මස්ථානය ද උපචාර සමාධිය පමණක් ලබාදිය හැකි උපචාර කර්මස්ථානයක් වන නිසා එය භාවනා කරණ ජවනය ද කාමාවචර උපචාර ජවනයන්ම වන බැවින් ජවන වාර හතක් පමණක් දිවිය හැක්කේය. ජවනයෙන් අනතුරුව තදුරම්මණ යෙදීමට ද හැක. නොයෙදීමට ද හැක. නමාගේ ජීවිතේන්ද්‍රිය ඤායවිමේ ස්වභාවය අරමුණු කළ හැකි වූ විට එම ජීවිතේන්ද්‍රිය, රූප ජීවිතය වන බැවින් ද චුතිය සමග යෙදෙන ජීවිතේන්ද්‍රිය, නාම ජීවිතය වන බැවින් ද එය කාම අරමුණක් වේ. මෙම අරමුණ විභූතාරම්මණයක් වන්නේ නම් තදුරම්මණ යෙදිය නොහේ. තව දුරටත් ජීවිතේන්ද්‍රිය අරමුණු නොකොට තමා මියගොස් සිටින ආකාරය නම් වූ ප්‍රඥප්ති අරමුණ මනම නිමග්නව සිටින විට එම මරණානුස්සති ජවනයට අනතුරුව තදුරම්මණ යෙදිය නොහැක. නමුත් රූප-නාම පරමාර්ථ පිරිසිඳින තෙක් පරිග්‍රහ කළ හැකි යෝගාවචරයන්ට පමණක් රූප ජීවිත, නාම ජීවිතයන්ගෙන් ඤායවිමේ අවස්ථාව පරමාර්ථ වශයෙන් අරමුණු විමට ඉඩ තිබේ. පරමාර්ථය තෙක් නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය නොදියුණු යෝගාවචරයන්ගේ මරණානුස්සති කර්මස්ථානයේ දී තමා මියගොස් සිටින ආකාරය නම් වූ ප්‍රඥප්ති අරමුණට පමණක් භාවනා සිත යොමු වන්නේය.

ධම්මාරම්මණ පේළියේ බුද්ධානුස්සති, මරණානුස්සති වගුව

නාදය වස්තුවේ පිහිටා ඇති රූප 54	54	54	54
මනෝද්වාරාවස්ථන	ජවන වාර හත	සහේතුක තදුරම්මණ වාර දෙක	අහේතුක තදුරම්මණ වාර දෙක
බුද්ධානුස්සති			
12	34	34 හෝ	12
12	33	34 හෝ	12
12	33	33 පීඨි යෙදේ හෝ	12
12	32	33 පීඨි යෙදේ හෝ	12

මරණානුස්සති			
12	34	34 හෝ	12 / 11
12	33	34 හෝ	11 / 11
12	33	33 හෝ	12 / 11
12	32	33 හෝ	11 / 11

සැලකිය යුත්තක්

බුද්ධානුස්සති කර්මස්ථානයේ දී උපෙක්ඛා ජවනයට අනතුරුව සෝමනස්ස තදුරම්මණ යෙදීමේ දී දුෂ්කරතා ඇත්තේය. අතිඉෂ්ඨාරම්මණයක් වන නිසා උපෙක්ඛා ජවනයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදුරම්මණ යෙදීමට ඉඩ නැත. ප්‍රායෝගිකව නිසැක ලෙස මෙය දැනගනු පිණිස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

බුද්ධානුස්සති කමටහන වැඩූ කෙනෙක් බුදුගුණ අරමුණු කරණ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ විට,

1. භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
2. තමා කැමති බුදුගුණයක් අරමුණු කරන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම ගුණ අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණි විට මනෝද්වාරක විචි සිත් සන්තතියේ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න.

මරණානුස්සති කමටහන භාවනා කළ යෝගාවචර පුද්ගලයා තමාගේ පීචිතේඤ්ඤයෙහි බිඳියෑම අරමුණු කරණ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්නේ නම්,

1. භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
2. තමාගේ පීචිතේඤ්ඤය ක්‍ෂයවීම අරමුණු කරන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණි විට පහළ වූ මනෝද්වාරක ජවන විචි සිත් සන්තතියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

මේ බුදුගුණ අරමුණු කරණ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ විටදී ද මරණය අරමුණු කරණ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී ද ඤාණාවන්තයාට වනාහි පුළුල් වශයෙන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළහැක.

මෙපමණකින් ධර්මාරම්මණ පේළියේ අඩංගු වන මහා කුසල ජවන් වන මනෝද්වාරක ජවන විචි සිත් සන්තතියන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය ලියා දැක්වීම නිමවන්නේය. දැන් කුසල ජවන වන පඤ්චද්වාර විචිත්ති නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය දිගට ලියා දැක්වන්නෙමු.

පෙරාතුවම දැනගනු කරුණු

“තත්ථ ඒකේකං ආරම්මණං ද්විසු ද්විසු ද්වාචේසු ආපාථමාගච්ඡති. රූපාරම්මණඤ්ඤි වක්ඛුප්පසාදං සච්චෙත්වා තඛ්ඛණඤ්ඤද්ව මනෝද්වාරේ ආපාථමාගච්ඡති, භවඛිතවලනස්ස පච්චයෝ හෝතීති අත්ථෝ; සද්දගන්ධරස ඵොට්ඨඛ්ඛාරම්මණෝසුපි ඒසේව නයෝ; යථාහි සකුණෝ ආකාසේනාගන්ත්වා රුක්ඛග්ගේ නිලියමානෝච රුක්ඛසාඛඤ්ඤි සච්චෙති ඡායාවස්ස පඨවියං පටිනඤ්ඤති. සාඛාසච්චිඡායාවරණාහි අප්‍රඛිබං අචරමං ඒකක්ඛණේ යේච භවන්ති, ඒචං පච්චුප්පන්තරූපාදිභං වක්ඛුප්පසාදදිසච්චිතඤ්ඤි භවඛිතවලනසමන්ත්තාය මනෝද්වාරේ ආපාථගමනඤ්ඤි අප්‍රඛිබං අචරමං ඒකක්ඛණේ යේච හෝති, තතෝ භවඛිතං විච්ඡන්දිත්වා වක්ඛුද්වාරාදිසු

උප්පන්නානං ආවජ්ජනාදීනං වොත්ථපනපරියෝසානානං අනන්තරා තේසං ආරම්මණානං අඤ්ඤතරස්මිං ඉදං මහා චිත්තං උප්පජ්ජති.” [ධ. ඈ. 87]

“ආපාට්මාගච්ඡති මනසා පඤ්චවිඤ්ඤාණෝභිව ගහේතඛිඛිඛාචුපගමහේත. ඤට්ටෙත්වාහි පටිමුඛඛාචාපාටං ගත්ත්වා.”

[ධ. මු. ටී (ජට්ඨ සංගායනා අංක 1 යටතේ)]

මෙහිලා,

1. රූපාරම්මණය වක්ඛුද්ධාර, මනෝද්ධාරයෙනි,
2. සද්දරම්මණය සෝතද්ධාර, මනෝද්ධාරයෙනි,
3. ගන්ධාරම්මණය ඝානද්ධාර, මනෝද්ධාරයෙනි,
4. රසාරම්මණය පිච්ඤාද්ධාර, මනෝද්ධාරයෙනි ,
5. ඵොට්ඨඛිඛාරම්මණය කායද්ධාර, මනෝද්ධාරයෙනි,

යන ලෙසට එක එක අරමුණක් ද්ධාර දෙකක එකවර ප්‍රකට වේ. අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණි කල වක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණයන් ද, පඤ්චද්ධාරාවජ්ජන ආදී මනෝ විඤ්ඤාණය ද විචි සන්තතිය නම් වූ චිත්ත නියාම ක්‍රමයට පහළ විය යුතුය. එම නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණ රූපාරම්මණ ආදී අදාළ අරමුණ ගනු පිණිස වක්ඛු ආදී පඤ්චද්ධාරයන් එක එකක ද, මනෝ විඤ්ඤාණය එම අරමුණ ගනු පිණිස හවබිග යන මනෝද්ධාරයෙනි ද, යන ලෙසට ද්ධාර දෙකක දෙකක ප්‍රකට විය යුතුය. රූපාරම්මණ වක්ඛු ප්‍රසාදයෙනි හැපී එම ඤාණයෙහිදීම හවබිග නම් වූ මනෝද්ධාරයෙනි ද ප්‍රකට වේ. හවබිග වලනයට හේතුව වන්නේ යැයි කියනු ලැබේ. (මනෝද්ධාරය නම් වූ හවබිගයෙනි ද රූපාරම්මණය ප්‍රකටව පැමිණි නිසා හවබිග වලනය වේ යැයි කියනු ලැබේ) සද්දරම්මණ, ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, ඵොට්ඨඛිඛාරම්මණයන් ද මේ ක්‍රමයටමයි. [ධ. ඈ. පරිවර්තනයයි]

මේ ස්ථානයෙහි අටුවාහි ඤට්ටෙත්වා - හැපීගෙන යන වචන පාවිච්චි කරයි. ඒ නිසා ඤට්ටෙත්වා යන තැන රූපාරම්මණය වක්ඛුද්ධාරයෙනි හා මනෝද්ධාරයෙනි ඇත්තටම හැපෙයි යන වැරදි කල්පනාව පහළ වීමට ඉඩ ලැබේ. නමුත් සත්‍යය නම් වස්තු වශයෙන් හැපීමක් නොවේ. ගැටෙන්නා, හැපෙන්නා සේ වනු පිණිස ආරම්මණයන් හා ද්ධාරයන් අභිමුඛව ආපාතගතවනු පමණකැයි ගත යුතුය. [ධ. මු. ටී. පරිවර්තනයයි]

උපමාවකට අනුව පැහැදිලි කළහොත්,

පඤ්ඤාකු අහසින් පැමිණ තුරු භිසක අත්තක් මත වසන කල්හි අත්ත මත ද හැපෙන්නේය. එම පඤ්ඤාගේ සෙවනැල්ල පොළොව මත ද හැපෙන්නේය. පඤ්ඤා අත්ත මත හැපීම ද පඤ්ඤාගේ සෙවනැල්ල පොළොව මත වැටීම ද පෙර පසු නොවී එකම ඤාණයක් තුළදී සිදුවන්නාසේය. මේ උපමාවට අනුව පච්චුප්පන්න රූපාරම්මණ ආදිය වක්ඛු ප්‍රසාද ආදීන්ගේ හැපීම ද හවබිග වලනය කරමින් මනෝද්ධාරයෙනි ආපාතගතවීම ද පෙර පසු නොවී ඉක්මන්ද නොවී එකම ඤාණයකදී සිදුවන්නේය. මෙම හවබිග වලනයට පසු හවබිග උපච්චේදය වේ. වක්ඛුද්ධාර ආදියෙහි පහළ වූ ආවර්ජනයේ පටන් වොත්ථපනයෙන් අවසන් වන විටී සිත්වලට අනතුරුව රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු

වලින් ඕනෑම එකක් ගෙන මේ පුටම මහා කුසල් සිත ජවන කෘත්‍යය ඉටුකරමින් පහළ වේ. [ධ. අ. පරිවර්තනයයි]

වක්ඛුද්දවාර විච්චියෙහි භාවිතා කරණ සංකේත

භව : අතීත භවඛිගය.

ල : භවඛිග වලන = මනෝද්දවාරයෙහි අරමුණ ප්‍රකට වීම අනුව වලනය වන භවඛිගය.

ජ : භවඛිග උපවිජේදය = මනෝද්දවාරයෙහි අරමුණ ප්‍රකටවී උපවිජේදයට ලක් වූ භවඛිගය.

ප : පඤ්චද්දවාරාවජීජනය-ආචර්ජනය = අදාළ ද්දවාර දෙකෙහි ප්‍රකටව ආ අරමුණ විමසා බලන සිත.

ච : වක්ඛු විඤ්ඤාණය = වක්ඛු වස්තුව පිහිට කොට පහළ වූ රූපාරම්මණය දැන ගන්නා සිත.

ස : සම්පට්චජනය = (වක්ඛු විඤ්ඤාණයේ) අරමුණ පිළිගන්නා වූ සිත.

තී : සන්තිරණය = (වක්ඛු විඤ්ඤාණයේ) අරමුණ විමසන සිත.

වො : වොත්ථපනය = එම අරමුණ ව්‍යවස්ථාපනය කොට තහවුරු කරණ සිත.

ජ : ජවන = එම අරමුණෙහි රසය දිගින් දිගට අඛණ්ඩව විඳගන්නා සිත.

*(ආරම්මණරසානුභවනභාවේන ජවති දිඛිබහිති
අනෝකක්ඛන්තං චා ගච්ජති ජවත්තතිති ජවනං)*

ත : තදුරම්මණ = ජවනය ගත් අරමුණ නැවත නැවතත් අරමුණු කරණ සිත.

භ : භවඛිග = භවඛිග.

දූතිය මහන්කාරමමණ චක්ඛුද්වාර විචි පවන වාර

කර්ම - කර්ම නිමිති - ගති නිමිති යන එකක් අරමුණු කරයි	චක්ඛුද්වාර විචි පවුළුපත්ත රුපාරමමණයක් අරමුණු කරයි
හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ ... .. මන්දායුක චක්ඛු ප්‍රසාද 31	ප ව සං තී වො ජ ජ ජ ජ ජ ජ ජ ජ ජ ජ ... .. අමන්දායුක 17 මජ්ඣිමායුක 1

පට්ඨම පරික්කාරමමණ චක්ඛුද්වාර විචි වොක්ඵපන වාර

කර්ම - කර්ම නිමිති - ගති නිමිති යන එකක් අරමුණු කරයි	චක්ඛුද්වාර විචි පවුළුපත්ත රුපාරමමණයක් අරමුණු කරයි
හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ ... .. මන්දායුක චක්ඛු ප්‍රසාද 28	ප ව සං තී වො වො හ හ හ හ හ හ හ හ හ හ ... .. අමන්දායුක 20 මජ්ඣිමායුක 1

අතීත භවඛිගය

රූපාරම්මණයකට උප්පාදකෂණයෙහිම වක්ඛුද්වාරයේත්, මනෝද්වාරයේත් යන දෙකෙහි ප්‍රකට විය නොහැක. චිත්තකෂණ එකක් හෝ බොහෝ ගණනක් ගත වූ කල ප්‍රකට වේ. රූපාරම්මණය උප්පාද වීමට අනතුරුව ද්වාර දෙකෙහි ප්‍රකට නොවී ගත වූ භවඛිග චිත්තකෂණයන් *අතීත භවඛිග* යැයි නම් කරණ ලදී. රූපාරම්මණ උප්පාදයට පෙර වූ භවඛිගයෝ, භ-භවඛිග යැයි නම් කරණ ලදී. නමුත් රූපාරම්මණ පහළ නොවන චිත්තකෂණ යන්න වනාහි නොලැබිය හැක්කේය. වක්ඛුද්වාර, මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහිම ප්‍රකට විය හැකි රූපාරම්මණ පමණක් මෙහි අදහස් කරණ බව දතයුතුය.

මජ්ඣිමායුක

අතිමහත්තාරම්මණ විචියෙහි අතීත භවඛිග එකක් වැඩිය. මෙම අතීත භවඛිගයෙහි උප්පාදය හා සමගම වන වක්ඛු ප්‍රසාදයට මජ්ඣිමායුක වක්ඛු ප්‍රසාදය යැයි කියනු ලැබේ. ප්‍රථම මහත්තාරම්මණ විචියෙහි අතීත භවඛිග දෙකක් යෙදේ. ප්‍රථම භවඛිගයෙහි උප්පාදය සමග වන වක්ඛු ප්‍රසාදයට මජ්ඣිමායුක වක්ඛු ප්‍රසාදය යැයි කියනු ලැබේ. දුතිය මහත්තාරම්මණ විචියෙහි අතීත භවඛිග තුනක් යෙදේ. ප්‍රථම පරිත්තාරම්මණ විචියෙහි හතරක් ද, දුතිය පරිත්තාරම්මණ විචියෙහි පහක් ද, තතිය පරිත්තාරම්මණ විචියෙහි හයක් ද, චතුර්ථ පරිත්තාරම්මණ විචියෙහි හතක් ද, පඤ්චම පරිත්තාරම්මණ විචියෙහි අටක් ද, ජට්ඨම පරිත්තාරම්මණ විචියෙහි නවයක් ද වැඩිපුර යෙදේ. භවඛිගයෙන් පටන්ගෙන ගණන් ගන්නා ලද කල්හි ප්‍රථම අතීත භවඛිගයේ උප්පාදය සමග යෙදෙන වක්ඛු ප්‍රසාදය මජ්ඣිමායුක වක්ඛු ප්‍රසාදය නම් වේ.

වක්ඛු ප්‍රසාදයේ යෙදී තිබෙන කර්මජ රූපයෝ වනාහි ප්‍රතිසන්ධියෙන් පටන්ගෙන චුති චිත්තයට චිත්තකෂණ දහනකට කළින් පහළවන සිත දක්වා භවය පුරා පහළ වන චිත්තකෂණයක් පාසා, එහි උප්පාදයක්, ධීරියක්, භඛිගයක් පාසා අඛණ්ඩව පහළ වෙමින් පවතී. කර්ම වේගය මත පිහිටා මෙම කුඩා කෂණයක් පාසා එක එක වර්ගයන් වශයෙන් රූප කලාපයන් බොහෝ පහළ විය හැක්කේය. වක්ඛු දසක කලාප සමූහයන් කුඩා කෂණයක් පාසා බොහෝසේ පහළ වන්නේය. වක්ඛු විඤ්ඤාණය උප්පාද, ධීරි, භඛිග වශයෙන් පහළ වන කල්හි වක්ඛු දසක කලාප බොහොමයක්, වක්ඛු ප්‍රසාද බොහොමයක් ද උප්පත්ති අවස්ථාවේද ඇත. ධීරි අවස්ථාවේද ඇත. භඛිග අවස්ථාවේද ඇත. මෙම වක්ඛු ප්‍රසාද බොහොමයක් අතරින් ශක්තිමත් මජ්ඣිමායුක වක්ඛු ප්‍රසාදයක පිහිටා වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම ධර්මයෝ පහළ වෙත්.

මන්දයුක, අමන්දයුක, මජ්ඣිමායුක ප්‍රසාද රූපයෝ චිත්තකෂණ 17ක් ආයු ඇති සත්තරසායුකම වී ආයුෂ දිග-කෙටි, වැඩි-අඩු නැතිමුත් පඤ්චද්වාර විචින්නි අරමුණ වන්නා වූ පඤ්චද්වාරාරම්මණ සමග එකට නිරුද්ධ වීම, කල් ඇතිව නිරුද්ධ වීම, පමා වී නිරුද්ධ වීම සැලකිල්ලට ගනිමින් වක්ඛුද්වාර අතිමහත්තාරම්මණ විචියෙහි අතීත භවඛිගය උප්පාදයේ පටන් පහළ වන වක්ඛු ප්‍රසාදය තමා සමග ගැටෙන රූපාරම්මණය සමග එකට නිරුද්ධ වීම නිසා දිග-කෙටි නොවී මධ්‍යස්ථ ආයුෂ ඇතැයි කීම සඳහා **මජ්ඣිමායුක** යැයි නම් කෙරේ. මෙම අතීත භවඛිගයෙහි පෙර චිත්තකෂණයන්හි උප්පාදය ලද 37ත් ආකාර වක්ඛු ප්‍රසාදයෝ හැපෙන රූපාරම්මණ නිරුද්ධ වීමට කලින් නිරුද්ධ වන නිසා එම රූපාරම්මණයට වඩා අඩු, කෙටි ආයුෂ ඇතැයි කීම සඳහා **මන්දයුක** නම් වේ. එම

අතීත භවඛිගයෙහි ධීහි හෝ භවිග කාලයෙන් පටන්ගෙන පසු චින්තකෂණයන් සමග වන්නා වූ එකොළොස් ආකාර වක්ඛු ප්‍රසාදය වනාහි හැපෙන එම රූපාරම්මණ නිරුද්ධ වනතක් නිරුද්ධ නොවන නිසා එම රූපාරම්මණයට වඩා දිග ආයුෂ ඇතැයි කීම සඳහා **අමන්දයුක්** නම් වේ. ඉතිරි වක්ඛුද්වාරික විචින්නි ද, සෝතද්වාරික විචි ආදීන්හි ද මේ ක්‍රමය මත පිහිටා දන යුතුය. පඤ්ච විඤ්ඤණය පහළ වීමට කලින් පහළ වී පඤ්ච විඤ්ඤණය පවතින තෙක්ම නිරුද්ධ නොවී, නොබිඳී ආයුෂ පවතින නිසා නිස්සය-පුරෝපාත වශයෙන් පඤ්ච විඤ්ඤණයට ඇසුරදීමට ගැළපෙන එම මන්දයුක්, අමන්දයුක්, මජ්ඣිමායුක් පඤ්ච ප්‍රසාදයන් අතරින් මජ්ඣිමායුක් පඤ්ච ප්‍රසාද පමණක් පඤ්ච විඤ්ඤණය ඇසුරු කරන්නේ යැයි අභිධම්මාවතාර ටීකාවේ කියැවේ. පඤ්චද්වාරාවච්ඡනය සමග ද භවඛිගපච්ඡේදය සමග ද උප්පත්තිය ලබන පඤ්ච ප්‍රසාදය පඤ්ච විඤ්ඤණය ඇසුරු කරයි යන මතය බැහැර කරයි.

(විචි ස්වරූපයන් දක්වන බුරුම පොතකින් උපුටා ගන්නා ලද්දකි)

පඤ්චවෝකාර භවයෙහි පහළ වන මනෝ විඤ්ඤණ සිත්, පටිසන්ධි සිත සමග ඉපදනා වූ හදය වස්තුව ඇසුරුකොට පහළ වේ. මේ භවඛිගය ආදී මනෝ විඤ්ඤණ සිත් සියල්ල (පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන, තදරම්මණ ද; මනෝද්වාරාවච්ඡන, ජවන, තදරම්මණ යන මනෝ විඤ්ඤණ සිත් සියල්ල ද වනාහි) තමාට කලින් අනන්තර සිත හා උත්පාද වූ හදය වස්තුව ඇසුරුකොට සිටී. නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැඟී සිටි විට අනාගාමී ඵල අරහත්ත ඵල සිත් පෙර චින්තකෂණය තුළ උත්පාද වූ හදය පිහිටකොට සිටී. මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි භවඛිගය ආවච්ඡනය ආදී මනෝ විඤ්ඤණ සිත් වූහි සිත පහළ වීමට චින්තකෂණ 170 කලින් උත්පාදය ලැබූ හදය වස්තුව පිහිටකොට සිටී. (වි. ම. 461) ඒ නිසා මෙලෙස හඳුනාගන්න.

1. පටිසන්ධි සිත තමා සමග උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව ඇසුරුකොට සිටී.
2. ප්‍රතිසන්ධියට අනතුරුව ප්‍රථම භවඛිග සිත ප්‍රතිසන්ධිය සමග උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව ඇසුරුකොට සිටී.
3. ද්විතීය භවඛිග සිත ප්‍රථම භවඛිගය හා උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව -පෙ-
4. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන සිත භවඛිගපච්ඡේදය හා උත්පාදය ලද හදය වස්තුව - පෙ-
5. සම්පට්ච්ඡනය පඤ්ච විඤ්ඤණය සමග උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව -පෙ-
6. සන්තීරණය සම්පට්ච්ඡනය හා උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව -පෙ-
7. වොත්ථපනය සන්තීරණය සමග උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව -පෙ-
8. ප්‍රථම ජවනය වොත්ථපනය හා උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව -පෙ-
9. සත්වන ජවනය හයවන ජවනය හා උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව -පෙ-
10. ප්‍රථම තදරම්මණය සන්තම ජවනය සමග උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව -පෙ-

11. දිවිනිය තදුරම්මණය පුරිම තදුරම්මණය හා උත්පාදය ලත් හදය වස්තුව -පෙ-

මෙලෙස වෙනස් වෙනස්ව ඇසුර ලබන බව හඳුනාගන්න. මනෝද්වාර විචි ද මෙලෙස වටහා ගත යුතුයි.

පඤ්චද්වාර විචීන් හා මනෝද්වාර විචීන්හි ශක්තිය

සාමාන්‍යයෙන් මේ පඤ්චද්වාර විචීන් හා කාම ජවන මනෝද්වාර විචීන් ජවනයන් හත් වාරයක් දිව තදුරම්මණ දෙවාරයක් දිවිය හැකිය. අනෙක් විචි සිත් එක් වරක් බැගින් පමණක්ම යෙදේ. එක්වූද්වාර විචි ආදී පඤ්චද්වාර විචීන්ට අනතුරුව හවඛිත බොහෝසේ යෙදී මනෝද්වාර විචීන් බොහෝ වාරයක් දිවිය හැක්කේය. ඒවා තුළ පුරිම මනෝද්වාර විචිය නදනුවන්නක මනෝද්වාර විචි - ඒ අනුව යන මනෝද්වාර විචි යැයි යෙදී දිවිනිය මනෝද්වාර විචියේ පටන් පසුව දිගට පහළ වන මනෝද්වාර විචීන් සුද්ධ මනෝද්වාර විචි යැයි ව්‍යවහාර කෙරේ. සමහර ආවාය්‍යීයන් වහන්සේලා සියල්ලටම නදනුවන්නක මනෝද්වාර විචීන් යැයි ව්‍යවහාර කරති. මේ පොතෙහි මනෝද්වාර විචි යැයි පමණක් වගුවල දක්වා ඇත.

“පඨමජවනේපි -පෙ - න භෝතිති ඉදං පඤ්චවිඤ්ඤාණවිචියං ඉත්ථිපුරිසෝති රජ්ජනාදිනං අභාවං සන්ධාය චුත්තං. තත්ථ හි ආවජ්ජනවොත්ථපනානං අයෝනිසෝ ආවජ්ජනවොත්ථපනවසේන ඉච්ඨේ ඉත්ථීරූපාදිමිති ලෝභෝ, අහිච්ඨේ ව පටිසෝ උජ්ජපජ්ජති. මනෝද්වාරේ පන ඉත්ථිපුරිසෝති රජ්ජනාදි භෝති.” [විභ. මු. ටී (ජට්ඨ සංගායනා අංක 523 යටතේ)]

“තත්ථායං පවත්තික්කමෝ, පඤ්චද්වාරේ රූපාදි ආරම්මණේ ආපාතගතේ නියමිතාදි වසේන කුසලාකුසලජවනේ උජ්ජපජ්ජත්වා හවඛිතං ඕතිණ්ණේ මනෝද්වාරකජවනං තංයේචාරම්මණං කරවා හවඛිතං ඕතරති. පුන තස්මිං යේව ද්වාරේ ඉත්ථිපුරිසෝති ආදිනා වචත්ථපෙත්වා ජවනං උජ්ජපජ්ජත්වා හවඛිතං ඕතරති. පුන වාරේ පසාදුරජ්ජනාදි වසේන ජවනං ජවති.”

[ධ. අනු. ටී (ජට්ඨ සංගායනා අංක 200 යටතේ)]

**සද්දං පඨමචිත්තේන - අතිතදුතියචේතසා,
නාමං තතියචිත්තේන - අත්ථං චතුත්ථචේතසා.**

1. එක්වූද්වාර, මනෝද්වාරයන්හි රූපාරම්මණයක් ආපාතගත වූ විට “මම කුසල් පමණක් කළ යුතුයි. නැතිනම් අකුසල් පමණක් කළ යුතුයැ”යි යනාදී අදහස් අනුව කුසල ජවන දුවන එක්වූද්වාර විචි, නැත්නම් අකුසල ජවන දුවන එක්වූද්වාර විචීන් පහළ වන්නේය. මෙම එක්වූද්වාර විචි නාම ධර්ම රාශිය රූපාරම්මණයේ වර්ණය පමණක් දැකී. පුරුෂයා, ස්ත්‍රිය, ආදී වශයෙන් එම රූපාරම්මණය නොදැකී. අභිනිපාතමත්ත - අරමුණ හා ද්වාරය හමුවීම පමණක් වන්නේය. යෝනිසෝ මනසිකාරය ඇතිවිට කුසල ජවනයන් ද අයෝනිසෝ මනසිකාරය ඇතිවිට අකුසල ජවනයන් ද දිවිය හැකිය. නමුත් එම රූපාරම්මණය පුරුෂයා, ස්ත්‍රිය, යන ලෙසට දැනගන්නා ජවනයක් නොවේ. රූපාරම්මණයේ පැහැය පමණක් අරමුණු කොටගත් (පෙර ගත් සංඥ ආදිය පදනම් කොට) කුසල භෝ අකුසල ජවන දුවනවා විය හැකිය.

2. මෙම චක්කුද්වාර විවීයට අනතුරුව මනෝද්වාර විවීයක් යෙදේ. නදනුවන්තක මනෝද්වාර විවී යැයි එයට ව්‍යවහාර කරයි. මෙම මනෝද්වාර විවීය චක්කුද්වාර විවීය අරමුණු කළ අතීත රූපාරම්මණයම අරමුණු කළහැක. දැනගත හැක. චක්කුද්වාර විවීය හා සමානව කුසල ජවන, අකුසල ජවන සුදුසු පරිදි දිවිය හැක. මේ විවී චක්කුද්වාර විවීයෙන් පටන්ගෙන ගණන් ගතහොත් දුතිය නදනුවන්තක විවීය යැයි කියනු ලැබේ. තදරම්මණ යෙදීම ද නොයෙදීම ද සිදුවේ.
3. මෙම දුතිය මනෝද්වාර විවීයට අනතුරුව තනිය මනෝද්වාර විවීය යෙදේ. තනිය සුද්ධ මනෝද්වාර විවී යැයි කියනු ලැබේ. මෙම මනෝද්වාර විවීය එම අතීත රූපාරම්මණයම දුඹුරු, කහ, නිල් ආදී ලෙස වර්ණ විවිධත්වය දැනගනී. පළමු විවී දෙක පැහැය පමණක් දැනගනී. මේ තුන්වන මනෝද්වාර විවීයට පැමිණීමෙන්ම මෙම රූපාරම්මණයෙහි දුඹුරු පාට, කහ පාට, නිල් පාට ආදී වර්ණ සංකලනය වෙන් වෙන්ව දැනගනී. පළමු විවී දෙක මගින් දුටු අතීත රූපාරම්මණයම දුඹුරු වර්ණ, කහ වර්ණ, නිල් වර්ණ ආදී ලෙසට වෙනස්ව දැනගත හැකි විවීය වන්නේය. තදරම්මණ යෙදීමට ද නොයෙදීමට ද හැක. යෝනිසෝ මනසිකාරය, අයෝනිසෝ මනසිකාරය යන දෙකට අනුව කුසල ජවන, අකුසල ජවන සුදුසු පරිදි යෙදිය හැක.
4. චතුත්ථ සුද්ධ මනෝද්වාර විවී - මෙතෙක් දැක් වූ මනෝද්වාර විවී තුන මගින් දැක දැන පිරිසිඳුගත් රූපාරම්මණය ගෙන පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය ආදී ලෙස අතීත සකද්ඤාවට අනුව අත්ථ පකද්ඤත්තිය දැනගන්නා සුද්ධ මනෝද්වාර විවීයයි. මේ ක්‍රමයට අනුව ප්‍රඥප්ති අරමුණු කරණ විට තදරම්මණ යෙදීමට ඉඩ නැත. ඉදින් පරමාර්ථයන් පමණක් අරමුණු කරණ විට, රූපාරම්මණ පැහැය පමණක් දිගට අරමුණු කළහැකි වූ විට තදරම්මණ යෙදීමට ඉඩ තිබේ. මේ විවීයෙහි ද යෝනිසෝ මනසිකාරය, අයෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදීම අනුව කුසල ජවන, අකුසල ජවන සුදුසු පරිදි යෙදේ.
5. පකද්වම සුද්ධ මනෝද්වාර විවී - මේ පකද්වම විවීයට පත් වූ විටම පුරුෂයාම, ස්ත්‍රීයම ආදී ලෙසට අත්ථ පකද්ඤත්තියක් වෙන් වෙන් කොට දැනගනී. මේ පකද්වම විවීයට පත් වූ විටම යෝනිසෝ මනසිකාරය ඇති විට ප්‍රසාදය ද අයෝනිසෝ මනසිකාරය ඇති විට ඇලීම, ආදරය ආදිය ද වේ. මේ විවීයෙහිදී ද පරමාර්ථ වර්ණය පමණක් දක්ෂ විපස්සනාකම්මික පුද්ගලයාට අරමුණු වියහැක. තදරම්මණ යෙදීමට ඉඩ තිබේ. ප්‍රඥප්තිය පමණක් අරමුණු කරණවිට තදරම්මණ යෙදීමට ඉඩ නැත.

කුසල ජවන

1. නියමිත: “මම කුසලම කළ යුතු යැ”යි කුසල කර්ම කරණ බවට සිතෙහි නිතරම තහවුරු කරයි. දුන, සීල, භාවනා යන කුසල ක්‍රියාවක් කරණ විට නිතරම තහවුරු කළ සිතෙහි ශක්තියෙන් ද,

- 2. පරිණාමිත: අකුසල් විෂයෙහි සිත මනෝත්සාහී කොට හොඳ කුසල් පැත්තට නමයි. මෙලෙස හොඳ කුසල කර්ම කිරීමට නමන ලද සිතෙහි ශක්තියෙන් ද,
- 3. සමුද්ධාර: “දන, සීල, සමථ, විපස්සනා” ආදී වූ කුසල ධර්මයන් දිගටම අනුගමනය කරමින් සිතේ කුසල ධර්මයන්ම නිතර පහළවන ලෙසට අභ්‍යාස කරයි. කුසල කර්මයන්ම භාවිත බහුලිකත කිරීමේ ශක්තියෙන් ද,
- 4. ආභූපිත: පතිරූපදේසවාස - ත්‍රිවිධ රත්නය පවතින, සත්පුරුෂයන් වසන, ගැළපෙන සුදුසු දේශයක වාසය කිරීම. සප්පුරුසුපතිස්සය - බුදුරජාණන් වහන්සේ ආදී කොට ඇති සත්පුරුෂයන් ඇසුරු කරමින් විසීම. සද්ධම්මස්සවණ - සත්‍ය සතර හා සම්බන්ධ සමයක් ධර්ම ඇසීම. පුබ්බේ කතපුඤ්ඤතා - පෙර කරණ ලද හොඳ කුසල කර්ම ඇති බව යනාදී හේතු ධර්ම නිසා අරමුණ මත නියම ක්‍රමයට මනසිකාර පැවැත්වීම - යෝනියෝ මනසිකාර ශක්තියෙන් ද යන කරුණු අනුව කුසල ජවන දිවීම සිදුවේ.

[ධ. අ. 90]

“මම කුමන අරමුණක් හමුවේ වුවද කුසල් සිත්ම පහළ කරගන්නෙමි යැ”යි නිතරම අධීක්ෂිත පූර්වකව නිර්ණාත්මකව කටයුතු කරණ තැනැත්තාට කුසල් සිත්ම පහළ වේ. අකුසල් සිදු නොවන සේ සිත සංවර කොට කුසල කර්ම කිරීමට සිත නැමු තැනැත්තාට කුසල් සිත් පමණක් පහළ වේ. පෙර කුසල් සිත්හි ආභාෂය ලැබූ තැනැත්තාට ද කුසල් සිත් පහළ විය හැකිය. කුමන කර්මාන්තයක් හෝ වේවා සුදුසු පරිදි නිවැරදි ක්‍රමය අනුව මනසිකාරය යෙදීම නම් වූ ආභූපිත - යෝනියෝ මනසිකාරය ඇත්තාටම කුසල සිත් පහළ විය හැකිය. මේ හේතු කරුණු හතර නිසා සුභ නිමිත්ත ඉෂ්ඨාරම්මණය හමුවේ වුවද ලෝභ සිත් පහළ නොවී කුසල සිත් පමණක් සිදුවේ යැයි කියනු ලැබේ.

රූපාරම්මණ පේළිය භාවනා කරණ ක්‍රමය (සෝභන රාශිය)

රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්ම සමූහය යනු චක්ඛුද්වාර විචි නාම ධර්ම හා මනෝද්වාර විචි නාම ධර්ම යන ධර්ම සමූහය වන්නේය. චක්ඛුද්වාර විචියක් වනවිට විචි එක එකක් අතර හවබිග බොහෝ සේ වැටී මනෝද්වාර විචි බොහෝ ගණනක් විය හැකිය. සිත වනාහි ඇසිපිල්ලමක් ගසන, අසුරු සැණක්, විදුලි කොටන තරම් ඉතාකෙටි කාලයක් තුළ කෝටි ලක්ෂවාරකටත් වඩා පහළ විය හැකි බව **චේණපිණ්ඩුපම** සූත්‍රයේ අටුවා කථාවෙහි පැහැදිලි කොට ඇති නිසා ඉතා කුඩා කාලයක් තුළ චක්ඛුද්වාර විචි මනෝද්වාර විචි ඉතා විශාල සංඛ්‍යාවක් පහළ විය හැකිය. මෙම විචින් තුළ භාවනාවෙන් දැකිය හැකි සමහර විචින් ද ඇත. භාවනාවෙන් නොදැකිය හැකි සමහර විචින් ද ඇත. නමුත් තමාට දැකිය හැකි තමා භාවනා කළ විචින්හි නාම ඝන ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කොට ඝනය බිඳීම සඳහා පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් පිරිසිදුමින් පරිලුභ කොට භාවනා කළයුතු වන්නේය. (නාම ඝන හතර ගැන පසුව විස්තර කරන්නෙමු)

තමා භාවනා කොට පරිග්‍රහ කළහැකි අරමුණෙහි පරිග්‍රහ කළ වේලාවේ පටන් ලැබිය හැකි ආයුකාල සලකා,

1. හව්ඛිත චලනය පමණක් වන වාරයෝ ද ඇත. (මෝඝ වාර)
2. වොත්ථපන දක්වා පමණක් වන වාරයෝ ද ඇත. (වොත්ථපන වාර)
3. ජවන දක්වා දුවන වාරයෝ ද ඇත. (ජවන වාර)
4. තදුරම්මණ දක්වා දුවන වාරයෝ ද ඇත. (තදුරම්මණ වාර)

මේ වාර වර්ග හතර තුළ මේ ග්‍රන්ථයේ වගුවන්හි තදුරම්මණ වාරයන් පමණක් ප්‍රධාන කොට ලියා දක්වා ඇත. ඉතිරි වාරයන් යෝගාවචර පුද්ගලයා භාවනා කරණ විට වටහා ගනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වන්නෙමු. අත්ථසාලිහි අටුවාහි අංක එක - මෝඝ වාරය ප්‍රථම මෝඝ වාරය යැයි ද, අංක දෙක වොත්ථපන වාරය දුතිය මෝඝ වාරය යැයි ද, අංක තුන ජවන වාරය තතිය මෝඝ වාරය යැයි ද, වෙන් වෙන්ව නම් කොට ව්‍යවහාර කෙරේ. [ධ. අ. 238-239]

රූපාරම්මණ වර්ණ පේළිය - සෝභන රාශිය										
වක්කු ද්වාර වී										
හඳුය-54	වක්කු-54	හඳුය-54	හඳුය-54	හඳුය-54	හඳුය-54	හඳුය-54	හඳුය-54	හඳුය-54	හඳුය-54	
පඤ්චද්වාරාවඡීපන	වක්කු විඤ්ඤාණ	සම්පට්චිපන	සන්තීරණ	වොත්ථපන	ජවන 07	තදුරම්මණ 02	භවකිල	මනෝද්වාරාවඡීපන	ජවන 07	තදුරම්මණ 02
රූපාරම්මණ යැයි		රූපාරම්මණ යැයි		රූපාරම්මණ යැයි				රූපාරම්මණ යැයි		
11	8	11	12	12	34	34/12/11	34	12	34	34/12/11
11	8	11	11	12	33	33/11/11	34	12	33	33/11/11
11	8	11	12	12	33	33/12/11	34	12	33	33/12/11
11	8	11	11	12	32	32/11/11	34	12	32	32/11/11
					2	රූප ධර්ම යැයි 12		රූප ධර්ම යැයි 12		34(33,33,32) 12/11
					3	අතිවිච යැයි 12		අතිවිච යැයි 12		ඵම
					4	දුක යැයි 12		දුක යැයි 12		ඵම
					5	අනන්ත යැයි 12		අනන්ත යැයි 12		ඵම
					6	අසුභ යැයි 12		අසුභ යැයි 12		ඵම

පින්වත් ඔබ රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වූ චක්ඛුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචීන් පරිග්‍රහ කරණ විට පහත සඳහන් ලෙසට පරිග්‍රහ කරන්න.

1. තමා ලබාගෙන ඇති ඉහළම සමාධිය ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න.
2. චක්ඛුද්වාරය හා භවභිග මනෝ ප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය යන ද්වාර දෙක ඤාණයෙහි එකවර වැටහී යනු පිණිස එකතුව පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රූප කලාප බොහෝමයක හෝ රූප කලාප එකක රූපාරම්මණ වර්ණය අරමුණු කරන්න.
4. එම රූපාරම්මණ වර්ණය චක්ඛුද්වාර, මනෝද්වාර යන දෙකෙහි එකට ආපාත ගත වූ විට, එකට ප්‍රකට වූ විට චක්ඛුද්වාර විචී සිත් සන්නතිය හා රූපාරම්මණයම නැවත අරමුණු කර ගන්නා මනෝද්වාර චිත්ත සන්නතිය පහළ වන්නේය.
5. එම විචී සිත් සන්නතියෙහි අඩංගු ආවර්ජනය, වොත්ථපනය, මනෝද්වාරාවජ්ජනය ආදිය එම රූපාරම්මණ වර්ණය “රූපාරම්මණයම යැයි” -වර්ණයම යැයි සලකා තීරණය කරන්න. යෝනියෝ මනසිකාරය විම නිසා කුසල ජවනයෝම දුවන්නාහ. මෙම කුසල ජවන නාම ධර්මයෝ තදරම්මණ නාම ධර්ම 34 යනාදීන් සද්ධා පඤ්ඤ රාශියේ නාම ධර්මයන්ම වන්නාහ.

චක්ඛුද්වාර විචී නාම ධර්ම සමූහයට රූප කලාප බොහෝමයක රූපාරම්මණ වර්ණයන් පමණක් අරමුණු ගත හැකි යැයි ද, දැනගත හැකි යැයි ද පිළිගැනීම් ඇත. මනෝද්වාර විචීය වනාහි එක රූප කලාපයක රූපාරම්මණ වර්ණය හෝ වේවා රූප කලාප බොහෝමයක රූපාරම්මණ වර්ණය හෝ වේවා දැනගැනීමේ ස්වභාවය ඇත්තේය. ඒ නිසා රූප කලාප බොහෝමයක රූපාරම්මණය නැත්නම් එක රූප කලාපයක රූපාරම්මණය යැයි දෙකට බෙදා ලියා දක්වයි.

“පඤ්චිති විඤ්ඤාණේති න කිඤ්චී ධම්මං පටිච්ජානාති අඤ්ඤත්‍ර අභිතිපාතමත්තා, පඤ්ඤාන්තං විඤ්ඤාණානං සමනන්තරාපි න කිඤ්චී ධම්මං පටිච්ජානාති. [විභ. ප. 2/142]

මේ ඉහත සඳහන් පාළියෙහි හා එහි විස්තර වන ඤාණ විභභිග අටුවා ටීකාවන්ට අනුව පඤ්චද්වාරික ජවන විචී සිත් සන්නතියට වනාහි ද්වාරය හා අරමුණ එකට නමුවීමේ ස්වභාවය පමණක් = අදාළ ද්වාරයෙහි ඉදිරියට ඉදිරිපත් වූ අරමුණ හුදු දැනගැනීමේ ස්වභාවය පමණක් ඇත්තේය. එම අරමුණ වර්ණය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය, ස්පර්ශය පමණක්ම දැනගත හැකිය. සුදු, නිල්, කහ, රතු ආදී වශයෙන් බෙදා වෙන්කර ගැනීමේ ශක්තිය නැත්තේය. ඒ නිසා මෙම පඤ්චද්වාර විචීන්හි පිහිටා ඇති ආවර්ජන හා වොත්ථපන යන මේවාට තදනුවත්තක මනෝද්වාර විචීන්හි පිහිටා ඇති මනෝද්වාරාවජ්ජනයේ ඇති විමසා බලා අරමුණ තීරණය කරණ ගතිය මෙන් නියම ලෙස බෙදා වෙන්කොට දැක්වූ අරමුණ තීරණය කරණ ගතියක් නැත. සුදු, රතු, කහ, නිල් ආදී ලෙසට බෙදා වෙන්කොට දැනගැනීමේ මට්ටමට තවම පත්වී නැත. පඤ්චම මනෝද්වාර විචීයට පත්වූ විටම හොඳින් බෙදා වෙන් කරගෙන තීරණය කිරීමේ ස්වභාවය ඇත්තේය. ඒ

නිසා පඤ්චද්වාර විචි තදනුවත්තක මනෝද්වාර විචීන්ති පිතිටා ඇති ආවර්ෂන, වොත්ථපනාදිය අරමුණක ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ආදී බව නියම ලෙස වෙන් වෙන් කොට සලකා බැලිය හැකි ධර්ම නොවන අතර තීරණය කළාක් මෙන් වන ධර්මයන් යැයි හඳුනාගන්න.

සිත්වත් ඔබ පඤ්චද්වාරාවර්ෂණ, වක්ඛු විඤ්ඤණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන වාර හන, තදරම්මණ දෙක යන මේවාට අනතුරුව භවඛිග වාර බොහෝ ගණනක් වැටී මනෝද්වාරාවර්ෂණ, ජවන වාර හන, තදරම්මණ දෙක යන ලෙසට පහළවන්නා වූ විචි සිත් සන්තති තුළ පිතිටා ඇති සිතක් = විඤ්ඤණයක් පාසා දැක දැනගත හැකිවන සේ වක්ඛු ප්‍රසාදය, භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය යන ද්වාර දෙක හා රූපාරම්මණ යන අරමුණ එකට පරිග්‍රහ කොට බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කරන්න. ඒ තුළ වක්ඛුද්වාර විචි වරක් පහළ වනවිට එම රූපාරම්මණයම නැවත අරමුණු කරණ මනෝද්වාර විචීන් (එම විචි දෙක අතර භවඛිග බොහෝ ගණනක් වැටෙමින්) දිගින් දිගට යෙදෙන සැටි වටහා ගැනීමට, ඤාණයෙන් වෙන්කර ගැනීමට හැකිවන තාක් අභ්‍යාස කරන්න. විචි සිතීන් සිතට සාර්ථක ලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළහැකි වූ විට එසේස, වේදනා ආදී වෛතසිකයන් ක්‍රමයෙන් එකින් එක වැඩිකරමින් දෙකක්, තුනක්, හතරක්, පහක්, හයක්, හතක්, අටක් යනාදී ලෙසට විත්තඤ්ඤාණයක් පාසා එකට පහළවන සැටි ප්‍රකටව, පැහැදිලිව දැක ගැනීමට භාවනා කළ හැකි වූ විට වගුවෙහි පෙන්වා ඇති අයුරු විත්ත වෛතසිකයන් භාවනා කර බලන්න. ක්‍රමයෙන් සාර්ථක වනු ඇත. එසේසයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ විට මේ ක්‍රමයටම කරන්න. රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ ඤාණය පැටලීමක් නැතිව පැහැදිලිව ප්‍රකට වූ පසු නාම ධර්මයන් ඉබේට මෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සිත්හි ප්‍රකට වන බව (වි. ම. 444) හි පෙන්වා දී ඇත.

නිජ්චන්ත රූප - අනිජ්චන්ත රූප

එම විචි සිත් තුළ වක්ඛු විඤ්ඤණය වනාහි මජ්ඣිමනිකායක වන කල්හි වක්ඛු ප්‍රසාදය නම් වූ වක්ඛු වස්තු රූපයම ඇසුරු කොට ගෙන සිටින අතර වක්ඛුද්වාර විචි මනෝද්වාර විචි ඇතුළත පිතිටා ඇති අනෙකුත් විත්තඤ්ඤාණයෝ නම් වූ නාම ධර්මයෝ වනාහි තම අනන්තර සිත සමග උජ්ජත්තිය ලත් හදය වස්තු රූපය ඇසුරු කොට සිටී. එමනිසා ඇසුරු ලබන වන්ථු රූපයන් ද වගුවෙහි දක්වා ඇත. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට අනුව ඝනයන් බිඳීමට ඤාණයෙන් පිරිසිඳු පරමාර්ථ රූපයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතු බැවින් වස්තු වශයෙන් වක්ඛු වස්තු ආදී වස්තු රූපයන් පමණක් ලෙස නොගෙන, පරිග්‍රහ නොකොට, භාවනා වශයෙන් නොබලා වස්තු රූපයෙහි ලැබිය හැකිතාක් භූතාරම්මණ, උපාද රූප යන සියල්ලම එක්කොට දක්වා ඇත. එලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම ද මූලපණ්ණාස අටුවා කථා (ම. අ. 1/249) ආදියෙහි දක්වා ඇත. නමුත් වගුවල නිජ්චන්ත රූපයන් පමණක් ප්‍රධාන කොට දක්වා ඇත. රූප-නාම පරිග්‍රහ කරණ නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණ අවස්ථාවේ දී හැකි තරම් අනිජ්චන්ත රූපයන් මිශ්‍රව පරිග්‍රහ කරන්න. විපස්සනා අවස්ථාවෙහි දී පමණක් අනිජ්චන්ත රූපයන් අතහැර නිජ්චන්ත රූපයන් පමණක් භාවනා කළ යුතුය.

තවදුරටත් භවඛිග සිතෙහි සෝමනස්ස වේදනාව සතිතව පටිසන්ධිය ලැබූ ත්‍රිහේතුක පුද්ගලයා අරමුණු කොට නාම ධර්ම 34 යැයි දක්වා ඇත. උපෙක්ඛා වේදනා වශයෙන් පටිසන්ධිය ලැබූ ත්‍රිහේතුක පුද්ගලයෙකු වන්නේ

නම් මෙම භවබිග නාම සමූහය 33ක් වේ. භවබිග සිත අතීත භවයෙහි මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි ප්‍රකට වූ මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ වූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුළින් එකක්ම අරමුණු කළ හැක. මෙම භවබිග සිතෙහි අතීත අරමුණු ක්‍රමානුකූලව භාවනා කළ හැකි වූ විට විචි සිත් සන්තතිය අතරතුර කාලයෙහි වැටී තිබෙන භවබිග සිත හා එකට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම කරන්නේය. දැන් නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ අවස්ථාවෙහි මෙම භවබිග සිතෙහි නියම අරමුණු භාවනා කළ නොහැකි වන්නේ නම් භවබිග නාම ධර්මයන් භාවනා නොකොට නාවකාලිකව නතර කළ හැකිය.

යෝනියෝ මහසිකාරය

1. රූපාරම්මණය - වර්ණය යැයි දන්නා වක්ඛුද්වාර විචියට අනතුරුව සුද්ධ මනෝද්වාර විචි නම් වූ මනෝද්වාර විචි සිත් සන්තතිය පහළවනු ඇත. (පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රම කලින් දක්වන්නට යෙදුනි) තවදුරටත්,
2. එම රූපාරම්මණය රූප ධර්ම යැයි භාවනා කොට රූප ධර්ම යැයි දැන ගන්නා මනෝද්වාර විචි සිත්ද,
3. එම රූපාරම්මණයෙහි ඇතිවිම්-නැතිවිම් ස්වරූප අරමුණු කොට ඤාණයෙන් දැකගන්නා ලෙස බලා අභිච්ච යැයි භාවනා කොට අනිත්‍ය යැයි දැන ගන්නා මනෝද්වාර විචි සිත් සමූහය ද,
4. එම රූපාරම්මණයෙහි ඇතිවිම්-නැතිවිම් දෙකින් පෙළීම නිසා අඛණ්ඩව දුක් දෙන ස්වභාවය අරමුණු කොට ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට බලා එම රූප අරමුණු දුක්ඛ යැයි භාවනා කොට දැන ගන්නා මනෝද්වාර විචි සිත් සමූහයද,
5. එම රූපාරම්මණයෙහි විනාශ නොවී පවතින ඝන ස්වභාවයක් වශයෙන් දිගට පවතින සාරයක් හෝ අඛණ්ඩව පවතින ආත්මයක් නැති බව අරමුණු කොට ඤාණයෙන් දැක ගන්නා සේ බලා මෙම රූපාරම්මණය අනාත්ම යැයි භාවනා කොට අනාත්ම යැයි දැන ගන්නා වූ මනෝද්වාර විචි සිත් සන්තතිය ද,
6. එම රූපාරම්මණය අප්‍රිය පෙනුම අප්‍රිය ගන්ධය ආදී වශයෙන් මිශ්‍රව පවතින නිසා අශුභ ස්වභාවය අරමුණු කොට ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙස බලා අශුභ යැයි භාවනා කොට අශුභ යැයි දැන ගන්නා මනෝද්වාර විචි සිත් සමූහය ද යන මේ නාම ධර්මයන් ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න.

වක්ඛුද්වාර විචි සිත් සමූහය මඟින් වර්ණ රූපයක් වර්ණ රූප යැයි පමණක් දැක ගත හැක. වර්ණ රූපය රූප ධර්මය, අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අනාත්මය යන ලෙසට දැනගත නොහැක. මනෝද්වාර විචි සිත් මඟින් වර්ණ රූපය වර්ණ රූපයක් යැයි ද, රූප ධර්මයක් යැයි ද, අනිත්‍යය ධර්මයක් යැයි ද, දුක්ඛ ධර්මයක් යැයි ද, අනාත්ම ධර්මයක් යැයි ද, අශුභ ධර්මයක් යැයි ද දැනගත හැක්කේය.

එසේ වූ රූපාරම්මණයන් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් හය ආකාරයකට භාවනා කරන්නට උපදෙස් දීම වනාහි කරුණු දෙකක් නිසා කෙරේ. යෝනියෝ මහසිකාරය පහළ වූ විට කුසල ජවනයන් දිවීමේ ආකාරයන් වටහා

ගැනීමට අවශ්‍ය වීම එක හේතුවකි. එසේම විපස්සනා කොටසට පැමිණි විට හඟිග ඤාණ අවස්ථාවෙහි දී **ඤාතඤ්ච ඤාණඤ්ච උභෝ විපස්සති.** [වි. ම. 482] (**ඤාණ නම් වූ විපස්සනා ඤාණය මඟින් විනිවිද දතයුතු දුක්ඛ සත්‍ය, සමුදය සත්‍ය ධර්මයන් ද, ඤාත නම් වූ භාවනා කරමින් සිටින විපස්සනා ඤාණයෙහි අඩංගු මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විචි චිත්ත වෛතසිකයන් ද යන මේ ඤාත-ඤාණ දෙවර්ගයම විපස්සනා භාවනා කරන්න යැයි පුරාණ අටුවාකථාවායයීන් වහන්සේලා අනුදූත වදළ ලෙසට) ඤාණ නම් වූ විපස්සනා ඤාණයන් අඩංගු මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විචි චිත්ත වෛතසිකයන් ද තවදුරටත් විපස්සනා භාවනා කළයුතු බැවින් භාවනා කරණ විපස්සනා ඤාණයන් සමග යෙදෙන නාම ධර්ම සමූහය විපස්සනා භාවනා කිරීමට පෙරහුරුවක් දීම තවත් හේතුවකි. මේ හේතු දෙක නිසා මෙලෙස හය වරක් පරිග්‍රහ කරන්නේ යැයි දත යුතුයි. මේ එකක් පාසා නැවත හතර වරක් බැගින් භාවනා කරණ නිසා සියල්ල විසි හතර වතාවක් වන්නේය.**

මෙහි දී සඛ්ඛාර ධර්මයන්හි අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම ලක්ෂණයන් අරමුණු කරණ “ලක්ඛණාරම්මණික විපස්සනා ජවනයන්ට අනතුරුව තදරම්මණ නොවැරිය හැකිය” යැයි යන සම්මෝහ විනෝදනී අටුවා කථාවට අනුව අනෙකුත් ග්‍රන්ථයන් ද අනිවිච දුක්ඛ අනත්ත යැයි දැනගන්නා විපස්සනා ජවනයන්ට අනතුරුව තදරම්මණ නොයෙදේ යැයි දක්වයි. නමුත් නොමේරූ තරුණ විපස්සනා ජවනයන්ට අනතුරුව තදරම්මණ යෙදිය හැකියැයි යන පටිඛාන පාළි අටුවා කථාවට අනුව තදරම්මණ වැරීමට ඉඩ තිබේ. මෙසේ වන බැවින් පින්වත් ඔබ විපස්සනා ජවනයන්ට අනතුරුව තදරම්මණ යෙදේ නම් යෙදේ, නොයෙදේ නම් නොයෙදේ; යැයි ගෙන මෙම නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ මැනවි.

චිත්ත වෛතසික සංඛ්‍යා වගුව

පඤ්චද්වාර ආච්ඡිපන	වක්ඛු විඤ්ඤාණ	සම්පටිච්ඡන	සන්තීරණ	වොත්ථපන
11	8	11	12 / 11	12
සිත	සිත	සිත	සිත	සිත
ඵස්ස	ඵස්ස	ඵස්ස	ඵස්ස	ඵස්ස
වේදනා	වේදනා	වේදනා	වේදනා	වේදනා
සඤ්ඤ	සඤ්ඤ	සඤ්ඤ	සඤ්ඤ	සඤ්ඤ
චේතනා	චේතනා	චේතනා	චේතනා	චේතනා
ඒකග්ගතා	ඒකග්ගතා	ඒකග්ගතා	ඒකග්ගතා	ඒකග්ගතා
ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත
මනසිකාර	මනසිකාර	මනසිකාර	මනසිකාර	මනසිකාර
චිතක්ක	චිතක්ක	චිතක්ක	චිතක්ක	චිතක්ක
විචාර	විචාර	විචාර	විචාර	විචාර
අධිමොක්ඛ	අධිමොක්ඛ	අධිමොක්ඛ	අධිමොක්ඛ	අධිමොක්ඛ
			ජීති (විකල්පයෙන් යෙදේ)	වීරිය

වැඩිදුර විස්තර

පඤ්චද්ද්වාරාවප්ප්භයා- ආවර්ජනයෙහි විත්ත වෛතසික ඵකොළොසක් ඇත. උපෙක්ඛා වේදනා සමගම යෙදේ.
වක්ඛු විඤ්ඤුණා- දැකීමෙහි, දැන ගැනීමෙහි විත්ත වෛතසික සමුහය අටකින් යුක්තය. උපෙක්ඛා වේදනාව සමගම හැමවිටම යෙදේ.

සම්පට්ච්ඡන- පිලිගැනීමේ විත්ත වෛතසික සමුහය ඵකොළොසකින් යුක්තය. උපෙක්ඛා වේදනාව සමගින් නිතර යෙදේ.

සන්තීරණා- විනිශ්චයෙහි සෝමනස්ස වේදනාව හා යෙදෙන අතර ප්‍රීතිය ද ඇතුළත්ව විත්ත වෛතසික දෙළොසක් ඇත. දෙවන විකල්පයේ දී උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදෙන බව දැක්වේ. එම නිසා ප්‍රීතිය නොයෙදෙන බැවින් එහි විත්ත වෛතසික ඵකොළොසක් පමණක් යෙදේ.

වොත්ථපන- ව්‍යවස්ථා කිරීමෙහි විත්ත වෛතසික දෙළොසක් යෙදේ. උපෙක්ඛා වේදනාව සමග හැම විටම යෙදේ.

ජවන- ජවනයෙහි 34ක් වේ යන්ත සද්ධා පඤ්ඤ රාශිය වශයෙන් 34ම යෙදේ.
 1. ඤාණ-පීති යෙදෙන විට 34කි. සෝමනස්ස වේදනාව හා යෙදේ.
 2. ඤාණ යෙදී පීති නොයෙදී 33ක් වේ. උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදේ.
 3. ඤාණ නොයෙදී පීති යෙදී 33ක් වේ. සෝමනස්ස වේදනාව හා යෙදේ.
 4. ඤාණ පීති දෙකම නැතිව 32ක් වේ. උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදේ.

තදුරම්මණා- තදුරම්මණයන්හි ජවනයන්හි මෙන් හතර ආකාරයක් යැයි දැනගත යුතුය. නමුත් සමහර විට අන්තරාසය සෝමනස්ස සන්තීරණ තදුරම්මණ වන කල්හි විත්ත වෛතසික 12ක් වන්නේය. සමහර විටක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදුරම්මණ වන කල්හි විත්ත වෛතසික 11ක් වේ. අනිරිධාරම්මණයෙහි අකුසල විපාක ද ඉරිධාරම්මණයෙහි කුසල විපාක ද සුදුසු ලෙස යෙදේ. මහා විපාක තදුරම්මණ යෙදෙන්නේ නම් ජවනයන්හි මෙන් හතර ආකාරයන්ටම අනුව භාවනා කරන්න.

මනෝද්ද්වාරාවප්ප්භන - : මෙය වොත්ථපනය හා සමානය. උපෙක්ඛා වේදනාව හැම විටම යෙදේ.

සැලකිය යුත්තක් - : සාමාන්‍යයෙන් සන්තීරණ, ජවන, තදුරම්මණ ආදිය වේදනා වශයෙන් සමානය. ජවනයෙහි සෝමනස්ස වේදනාව වන්නේ නම් සන්තීරණ හා තදුරම්මණයන්හි ද සෝමනස්ස වේදනාව යෙදීම බහුලය. ජවනයෙහි උපෙක්ඛා වේදනාව වන්නේ නම් සන්තීරණ තදුරම්මණයන්හි ද උපෙක්ඛා වේදනාව යෙදීම බහුලය. ජවනය මහා කුසල ජවනයක් වන්නේ නම් තදුරම්මණ මහා විපාක තදුරම්මණ වීම බහුලය. සාමාන්‍ය ක්‍රමයට අනුව විස්තර දක්වන ලදී.

සද්දුරම්මණ පේළිය පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම දැන් කෙටියෙන් දක්වන්නෙමු.

සද්දරම්මණ සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම

පින්වත් ඔබ සද්දරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වූ කුසල ජවනයන්හි යෙදෙන සෝභන රාශියේ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්නට කැමති කල්හි,

1. ලබා තිබෙන සමාධිය නැවතත් ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරන්න.
2. සෝභන ප්‍රසාදය-සෝතද්වාරය හා මනෝද්වාරය යන දෙක එකට පරිග්‍රහ කරන්න.
3. අප්‍රීඨිත බන්ධන යන දෙකින් කැමති සද්දරම්මණයක් අරමුණු කරන්න.
4. එම ශබ්දය-සද්දරම්මණය සෝතද්වාර, මනෝද්වාර යන දෙකෙහි එකට ගැටෙන විට-එම ද්වාර දෙකට ආපාත ගත වූ විට පඤ්චද්වාරාවප්පන, සෝභන විඤ්ඤණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, වොත්ථපන, ජවන හත, තදරම්මණ දෙක යන සෝතද්වාර විටී; මනෝද්වාරාවප්පන, ජවන හත යන මනෝද්වාර විටී යන මේ විටීන් පහළ වේ. මෙම විටීන්හි ඇතුළත් පඤ්චද්වාරාවප්පන, වොත්ථපන (මනෝද්වාරාවප්පනය) යන මේවා වනාහි මෙම සද්දරම්මණය, සද්දරම්මණ යැයි - සද්දය යැයි සලකන හැටි (මනෝද්වාර විටියෙහි ඇති මනෝද්වාරාවප්පනය වනාහි) රූප ධර්ම යැයි අභිච්ච යැයි දුක්ඛ යැයි අනත්ත යැයි අශුභ යැයි යනාදී ලෙසට සලකන හැටි වෙන් වෙන්ව බලමින් භාවනා කරන්න. යෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන බැවින් කුසල ජවනයෝ දුච්ඡු ඇත. එක එකක ඤාණ-පිති යෙදීම, නොයෙදීම අනුව හතර ආකාරයකට භාවනා කරන්න. සියල්ල ආකාර විසිභතරක් වේ.

සැලකිලිමත් වන්න

කැමති විටෙක සමාධිය තහවුරුකර ගන්න යැයි ප්‍රකාශ කරණ ලදී. වාචිවන වාරයක් පාසා මුලින් සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුය. චතුර්ථ ධ්‍යානය තෙක් සමාධි වරක් තහවුරු කරගත් පසු එම පයඝීංකයේ රූප-නාම ධර්ම දිගටම පරිග්‍රහ කරමින් සිටින විට නැවත නැවතත් සමාධිය තහවුරු කිරීම අවශ්‍ය නැත. රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමේ දුෂ්කරතා ඇතිවන විට පමණක් සමාධිය නැවත නැවතත් තහවුරු කිරීම අවශ්‍යය. එක ආසනයක දී රූපාරම්මණ පේළිය ආදී වශයෙන් පේළි හය තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ විට දිගටම කරන්න. අතර වාරයන්හි සමාධිය නැවත නැවත තහවුරු කිරීම අවශ්‍ය නොවේ. භාවනාවෙහි ආදිකම්මික පුද්ගලයා ද පයඝීංකයේ මුල වරක් සමාධිය තහවුරු කරගත් පසු එය ප්‍රමාණවත් නම් නැවත දිගින් දිගට සමාධිය තහවුරු කිරීම අනවශ්‍යය. ගෞරවාරම්මණ පේළියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ අවස්ථාවේදී ද මේ ක්‍රමයට වටහා ගන්න.

ගෞරවමණ සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම

පින්වත් ඔබ ආඝාණ-ගෞරවමණ පේළියේ සෝභන රාශියේ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට කැමැත්තේ නම් එවිට,

1. අවශ්‍යතාවය පරිදි සමාධිය ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරන්න.
2. ඝානද්වාරය හා හවඛිග ප්‍රසාදය යන ද්වාර දෙක එකට පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රූප කලාප බොහෝමයක නැත්නම් රූප කලාප එකක ගෞරවමණයක් අරමුණු කරන්න.
4. එම ගෞරවමණය ඝානද්වාර, මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහි එකවිට ගැටෙන විට-එම ද්වාර දෙක වෙතට ආපාත ගතවූ විට පඤ්චද්වාරාවප්පන, ඝාන විඤ්ඤුණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවනවාර හත, තදුරමිණ දෙක, (හවඛිග බොහෝ වාරයක්) මනෝද්වාරාවප්පන, ජවනවාර හත, තදුරමිණවාර දෙක (හවඛිග බොහෝ වාරයක්) යන ඝානද්වාර විචි මනෝද්වාර විචි යන විචින් එකක් එකක් අතර හවඛිග බොහෝ වාරයක් වැටෙමින් පහළ වේ. මෙම විචින්හි අඩංගු පඤ්චද්වාරාවප්පන, වොත්ථපන (මනෝද්වාරාවප්පනය) යන මේවා මෙම ගෞරවමණය, ගෞරවමණයක්-ගෞරවය යැයි (මනෝද්වාර විචියෙහි ඇති මනෝද්වාරාවප්පනය) රූප ධර්ම යැයි අනිච්ච යැයි දුක්ඛ යැයි අනත්ත යැයි අශුභ යැයි යනාදී ලෙසට සලකන ආකාරය අනුව වෙන් වෙන්ව භාවනා කරන්න. යෝනියෝ මනසිකාරය යෙදෙන බැවින් කුසල ජවන දිවීම වන්නේය. ආකාර හයට බෙදූගෙන භාවනා කරන්න. ඤාණය හා ප්‍රීතිය ඇති-නැති ආකාර එක එකක් අනුව ආකාර හතරකට භාවනා කරන්න. සියල්ල විසිහතර වතාවක් වේ.

රසාරමිණ සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම

රසාරමිණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ කුසල ජවනය, පීචිහාද්වාර විචි, මනෝද්වාර විචි නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට කැමති කල්හි,

1. අවශ්‍යතාවය පරිදි තමා ලබා තිබෙන සමාධිය අනුපිළිවෙලින් තහවුරු කරන්න.
2. පීචිහා ප්‍රසාදය-පීචිහාද්වාරය හා මනෝද්වාරය යන ද්වාර දෙක එකවර පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රූප කලාප රාශියක හෝ කලාපයක රසාරමිණය අනුව අරමුණ ගන්න.

4. එම රසාරම්මණය පිවිහාද්වාර, මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහි එකට ගැටෙන කල එම රසාරම්මණය අරමුණුකොට පඤ්චද්වාරාවච්ඡික, පිවිහා විඤ්ඤුණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, වොත්ථපන, ජවනවාර හත, තදුරම්මණවාර දෙක යන පිවිහාද්වාර විවිධ, මනෝද්වාරාවච්ඡික, ජවනවාර හත, තදුරම්මණවාර දෙක යන මනෝද්වාර විවිධ යන විචි දෙක අතර හවඛිත බොහෝ යෙදෙමින් පහළ වේ. පිවිහාද්වාර විචි එක් වරක් වන්නේ නම් මනෝද්වාර විචි බොහෝමයක් පහළ වන්නේය. මෙම විචින්හි අඩංගු පඤ්චද්වාරාවච්ඡික, වොත්ථපන (මනෝද්වාරාවච්ඡිකය) යන මේවා, රසාරම්මණ-රසය යැයි (මනෝද්වාර විචින්හි ඇති මනෝද්වාරාවච්ඡිකය) රූප ධර්ම යැයි අනිච්ච යැයි දුක්ඛ යැයි අනත්ත යැයි අශුභ යැයි යන ලෙසට වෙන් වෙන්ව භාවනා කර බලන්න. යෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන බැවින් මෙහි කුසල ජවන දිවිම සිදුවේ. ආකාර හයට බෙදුගෙන භාවනා කරන්න. එක එක වතාවක ඤාණ-පීති යෙදීම, නොයෙදීම අනුව හතර ආකාරයකට භාවනා කරන්න. සියල්ල එකතුව විසිහතර (24) ආකාරයක් වන්නේය.

ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ සෝහන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම

ඵොට්ඨබ්බාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වූ කුසල ජවන දිවිමක් සම්බන්ධයෙන් කායද්වාර විචි මනෝද්වාර විචි නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්නට කැමති නම්,

1. අවශ්‍ය විටෙක තමා ලබාගෙන තිබෙන සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරන්න.
2. කාය ප්‍රසාදය-කායද්වාරය හා හවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය යන ද්වාර දෙකම එකවර ඤාණයට ප්‍රකටවන ලෙසට එකට ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රූප කලාප රාශියක හෝ කලාපයක ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව අරමුණු කරන්න. මෙම ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව තමා පරිග්‍රහ කළ කාය ප්‍රසාදය හා ගැටී වැදී සිටින රූප කලාපයන්හි ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව විය යුතුය. මෙම ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව ද වර්ග තුනක් වන නිසා පඨවි ධාතුව හෝ වේවා, තේපෝ ධාතුව හෝ වේවා, වායෝ ධාතුව හෝ වේවා වරකට එකක් අරමුණුකොට භාවනා කරන්න.
4. මේ ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව කායද්වාර, මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහි එකට හැපෙන විට ඵොට්ඨබ්බාරම්මණය එම ද්වාර දෙකට ආපාතගත වී ආ කල, මේ ද්වාර දෙකෙහි එකට ප්‍රකටව ආ කල එම ඵොට්ඨබ්බාරම්මණය අරමුණුකොට පඤ්චද්වාරාවච්ඡික, කාය විඤ්ඤුණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, වොත්ථපන, ජවනවාර හත, තදුරම්මණවාර දෙක යන කායද්වාර විචි, මනෝද්වාරාවච්ඡික, ජවනවාර හත, තදුරම්මණවාර දෙක යන මනෝද්වාර විචි නාම ධර්මයෝ විචි එක එකක් අතර වාරයේ හවඛිත බොහෝ වැටෙමින් පහළ වෙත්. කායද්වාර විචි එක වාරයක් දුටු විට මනෝද්වාර විචි බොහෝ වාරයක් දුටු විට, මෙම විචින් තුළ පඤ්චද්වාරාවච්ඡික, වොත්ථපන

(මනෝද්වාරාවපීඡනය) යනාදිය, ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණය-පධිවී ධාතුච යැයි (තේජෝ ධාතුච යැයි-චායෝ ධාතුච යැයි) (මනෝද්වාර විචින්නි මනෝද්වාරාවපීඡනය) රූප ධර්ම යැයි අභිච්ච යැයි දුක්ඛ යැයි අනත්ත යැයි අශුභ යැයි යන ලෙසට සලකා බලන ආකාරය විස්තර සහිතව හයවතාව බැගින් බෙදූ භාවනා කරන්න. පධිවී ධාතුච අරමුණුකොට හයවතාවක් ද, තේජෝ ධාතුච අරමුණුකොට හයවතාවක් ද, චායෝ ධාතුච අරමුණුකොට හයවතාවක් ද වෙන් වෙන් වශයෙන් භාවනා කරන්න. වතාවක් පාසාම ඤාණය-ප්‍රීතිය ඇති-නැති බව අනුව හතර ආකාර බැගින් භාවනා කරන්න. $3 \times 6 \times 4 = 72$ වතාවක් වේ.

මොළය හා ඤාණය

මොළයෙහි පඤ්ඤිඡදිය නම් වූ ඤාණය ඇති-නැති බව, විම-නොවීම මේ අවස්ථාවේ දී පින්වත් ඔබට අත්දැකීම් වශයෙන් විමසා බැලිය හැක. අභිධර්ම ක්‍රමයට අනුව මොළය යනු රූප කලාප විශාල ප්‍රමාණයකි. මේ අවස්ථාවෙහි පින්වත් ඔබ මොළයෙහි ඇති සතර මහා ධාතු බෙදූ බැඳු කල වැඩිකල් නොගොස් රූප කලාප බොහෝමයක් පහසුවෙන් දකිනු ඇත. මෙයට හේතුව නම් රූප කර්මස්ථාන කොටසෙහි මොළයේ පිහිටා ඇති රූප කලාප වර්ග 5 හා රූප වර්ග 44 සම්පූර්ණ ලෙස පරිග්‍රහ කළ නිසාය. පින්වත් ඔබ මොළයෙහි පිහිටා ඇති එම 44 වර්ග රූපයන් නැවත වරක් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම 44 ආකාරය තුළ කාය ප්‍රසාදය තෝරාගෙන නැවත පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව, මෙම කාය ප්‍රසාදය-කායද්වාරය හා හවබ්ග මනෝ ප්‍රසාදය ද, මෙම කාය ප්‍රසාදය සම්පයේ ඇති රූප කලාප රාශියක හෝ එක කලාපයක පිහිටා ඇති පධිවී ධාතු, තේජෝ ධාතු, චායෝ ධාතු යන එකක් ද එකට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම ඵොට්ඨබ්බි ධාතුච මොළය තුළ පිහිටා ඇති මෙම කාය ප්‍රසාදය, හවබ්ග මනෝ ප්‍රසාදය යන ද්වාර දෙකට එකවර ආපාතගත වූ විට ඵොට්ඨබ්බි ධාතුච අරමුණුකොට කායද්වාරක විචි සිත් හා මනෝද්වාරක ජවන විචි සිත් සන්නතිය පහළවනු ඇත. මෙම විචි සිත්වල අඩංගු වොත්ථපනය හා මනෝද්වාරාවපීඡයන් යෝනිසෝ මනසිකාරය වන්නේ නම් (පධිවී යැයි ආදී ලෙසට තීරණය කරණ) මහා කුසල විචි සිත් සන්නතියන් පහළවනු ඇත. ජවන චිත්තක්‍ෂණයක් පාසා ඤාණ-පීති යන දෙකම යෙදෙන 34, ඤාණ යෙදෙන පීති නොයෙදෙන 33ක් නාම ධර්ම අඩංගු වේ. මේ 34 හෝ 33 ආකාර වූ නාම ධර්මයෝ හවබ්ග මනෝ ධාතුච අල්ලාගෙන හදය වස්තු රූපය පිහිටකොටම පවතින්නාහ. මේ නාම ධර්ම සමූහය තුළ පඤ්ඤිඡදිය නම් වූ ඤාණය අඩංගු වේ. මොළයෙහි පිහිටා ඇති කාය ප්‍රසාදය පිහිට කොටගෙන කාය විඤ්ඤාණ සිත හා සබ්බ චිත්ත සාධාරණ වෛතසික හත (දෙකම එකතු වූ නාම ධර්ම අට) පමණක් පහළවීමේ ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම නාම ධර්ම අට තුළ ඤාණය නොමැත. මෙහි ඇත්ත-නැත්ත වැටහී යනු පිණිස බොහෝ වාරයක් විමසා බලන්න.

සැලකිය යුතුය

මේ ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණ පේළියේ ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණය ඉෂ්ටාරම්මණයක් වන විට කාය විඤ්ඤාණය තුළ සුඛ වේදනාව යෙදේ. අභිෂ්ටාරම්මණයක් වන විට කාය විඤ්ඤාණය දුක්ඛ වේදනාව වන්නේය. වැටහී යනු පිණිස පරිග්‍රහ කොට භාවනාවෙන් බලන්න. මේ කාය විඤ්ඤාණය පමණක් නොව පේළි හයෙහිම පිහිටා ඇති විචි චිත්තක්‍ෂණයක් පාසා ද සෝමනස්ස, උපෙක්ඛා ආදී

වේදනාවන් බෙදා වෙන්කොට දැනගත හැකිවනු පිණිස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

මෙහි රූපාරම්මණ පේළියේ - පෙ - ධම්මාරම්මණ පේළියේ යන පේළි හය තුළ පිහිටා ඇති කුසල ජවනයන් දිවීමේ සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය ලියා දැක්වීම. පින්වත් ඔබට මෙම පේළි හය තුළ පිහිටා ඇති කුසල ජවන හා යෙදෙන මෙම නාම ධර්මයන් දක්ෂ ලෙස, විසඳ ලෙස පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට රූපාරම්මණ පේළියේ පටන් ධම්මාරම්මණය දක්වා ක්‍රමානුකූලව පරිග්‍රහ කරන්න. ධම්මාරම්මණ පේළියේ කුසල ජවන දිවීම් ආදී සෝභන රාශීන් කොටස් හතරකට බෙදා දක්වයි. යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ පැත්තෙන් බලා හැඳිනගෙන සිත්හි දරාගැනීම පහසුවනු පිණිස දක්වනොත් එම කොටස් හතර මෙසේ වේ.

1. නිප්ඵන්න රූප (10/11) අරමුණු කොට භාවනා කළයුතු නාම ධර්ම රාශිය.
2. අනිප්ඵන්න රූප ධර්ම 10 අරමුණු කොට භාවනා කළයුතු නාම ධර්ම රාශිය.
3. විරති, අප්පමඤ්ඤ, බුද්ධානුස්සති, මරණානුස්සති නාම ධර්ම රාශිය.
4. ධ්‍යාන නාම ධර්ම රාශිය.

මෙලෙසට කොටස් හතරකට බෙදා දක්වනු ලැබේ. මෙපමණකින් කුසල ජවනයන් දැවන සෝභන රාශිය නාම කම්මට්ඨාන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රමය නිමයේය. ඉඳින් පින්වත් ඔබ කසිණ දහය, සමාපත්ති අට ආදී ඒ ඒ කමටහන් වැඩු පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් එම ධ්‍යාන සමාපත්තීන්හි ඇති නාම ධර්මයන් ද දිගට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. ඉහත සඳහන් අරූප ධ්‍යාන වනාහි උපෙක්ඛා ඒකත්ගතා යන ධ්‍යානාංග දෙක බැගින් පමණක් ඇති ධ්‍යාන වන්නාහ. ධ්‍යාන නාම ධර්මයෝ ද විතක්ක, විචාර, පීති ආදිය නොයෙදෙන නිසා 31ක් පමණක් වන්නාහ.

1. ආකාසානඤ්චායතන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති නම්, මනෝද්වාරය ද අනන්ත ආකාස ප්‍රඥප්ති අරමුණ ද එකට පරිග්‍රහ කොට එම ධ්‍යානාංගයන් ද පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.
2. විඤ්ඤණඤ්චායතන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට කැමති නම්, මනෝද්වාරය ද ආකාසානඤ්චායතන ධ්‍යානචිත්තය නම් වූ ආරම්මණය ද එකට පරිග්‍රහ කොට එම ධ්‍යානාංගයන් ද පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.
3. ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ කැමති නම්, මනෝද්වාරය ද ආකාසානඤ්චායතන චිත්තයාගේ නැති බව යන නප්ඵිභාව ප්‍රඥප්ති අරමුණ ද එකට පරිග්‍රහ කොට එම ධ්‍යානාංගයන් ද පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.
4. නේවසඤ්ඤාසඤ්ඤායතන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට කැමති නම්, මනෝද්වාරය ද ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ධ්‍යානචිත්තය නම් වූ ආරම්මණය ද එකතුව පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.

මින් ඉදිරියට අකුසල ජවනයන් දැවන අසෝභන රාශිය පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රමය විස්තර කරමු.

පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම (අකුසල රාශිය)

අකුසල ධර්මයන් භාවනා කරන්නෙකුට අකුසල් නොවැඩෙන්නේද?

අකුසල ධර්මයන් භාවනා කරන විට නවදුරටත් අකුසල ධර්මයන් නොවැඩෙන්නේදැයි යන මේ ප්‍රශ්නය යෝගාවචර පුද්ගලයෝ බොහෝ දෙනෙක් වරින් වර නගති. මේ ප්‍රශ්නය අසන්නන්ට “සරාගං වා චිත්තං සරාගං චිත්තන්ති පජානාති. චිත්තරාගං වා චිත්තං චිත්තරාගං චිත්තන්ති පජානාති.” (ම. නි. 1/144) රාගය යෙදී ඇති සිත ද රාග සිතක් ලෙස වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනගනී. රාගය දුරු වූ සිත ද චිත්තරාග සිතක් යැයි වෙන් වෙන්ව දැනගනී. මෙලෙස රාගය හා යෙදෙන සිත, රාගය දුරු වූ සිත ආදී වශයෙන් සලකා බලා භාවනා කිරීමට ඔවුරුපාණන් වහන්සේම මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි දේශනා කොට ඇතිබව පැහැදිලි කර දුන්විට “මේ අනුශාසනය ඉබේ පහළවන රාගය, ද්වේශය, මෝහය ආදීන් එසේ පහළ වූ විට ඒ මත භාවනා කිරීමට කරන අනුශාසනාවකැයි” ප්‍රතිචන්තර-පිලිතුරු දෙත්. සඛිබන පැත්තේ ඉබේ පහළවන ධර්ම යන්න නොමැත්තේය. අදළ අදළ හේතු ධර්ම එකතු වී එකලස් වූ විටම පහළ වන දෑ සඛිබන ධර්මයෝ වන්නාහ. මේ සඛිබන ධර්මයන්ගේ හේතු ධර්මයන් අතර මෙම අකුසල් පවන දිවිමේ දී අයෝනිසෝ මනසිකාරයම ආසන්න කාරණය වන්නේය. අරමුණක් හමු වූ විට එම පිලිවෙලට, හරි මාර්ගයේ මනසිකාරයේ නොයෙදූ විට, අයෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන විට අකුසල් පවනයන් ඊට ගැළපෙන ලෙස දිවිම සිදුවේ. සත්ත්වයෝ අකුසල ධර්මයන් ද රමණයකරත්. තමාගේ පුත්‍රයාට ආදරය කිරීම ආඛම්බරයක් ලෙස සලකයි. දුවට ආදරය කිරීම සතුටක් ලෙස ගතහැක. මුණුපුරන්ට ආසා කිරීම අනුව සිත අලුත් වීමක් සිදුවිය හැක. මගේ ලෝභය අනෙකෙකුගේ ලෝභයට සමාන නැත. මගේ ද්වේශය අන් අයගේ ද්වේශයට සමාන නැත. යන ලෙසට තමාගේ අකුසල ධර්ම මත නැවත නැවත ආසාව ඇති කරයි. පෙර පැවති රාගය හේතු කොට පසු පසු රාගයන් නැවත නැවතත් පහළ විය හැක. පෙර පෙර ද්වේශය හේතුකොට ගෙන පසු පසු ද්වේශය නැවත නැවත පහළ විය හැකිය. මේ නිසා එම රාග, ද්වේශ ආදී අකුසල ධර්මයන් ද විපස්සනා භාවනානුකූලව සලකා බැලීම අවශ්‍යම වන්නේය. පින්වත් ඔබ මේ දක්වා ලැබුණු පිලිතුරු අනුව සැහීමකට පත් නොවේ නම් පහත සඳහන් අඩුවා කථා පැහැදිලි කිරීම කියවා බලන්න.

“තත්ථ යෝගාවචරෝ කාමචිතක්කස්ස පදසාතනත්ථං කාමචිතක්කං වා සම්මසති අඤ්ඤං වා කිඤ්චී සඛිබාරං. අථස්ස විපස්සනාඛණේ විපස්සනා සම්පයුත්තෝ සඛිකප්පෝ තදුඛිගවස්සෙ කාමචිතක්කස්ස පදසාතං පදච්ඡේදං කරොන්තෝ උප්පජ්ජති. විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්ථා මග්ගං පාපේති. අථස්ස මග්ගක්ඛණේ මග්ගසම්පයුත්තෝ සඛිකප්පෝ සමුච්ඡේදවස්සෙ කාමචිතක්කස්ස පදසාතං පදච්ඡේදං කරොන්තෝ උප්පජ්ජති. ව්‍යාපාදචිතක්කස්සාපි පදසාතනත්ථං ව්‍යාපාදචිතක්කං වා අඤ්ඤං වා සඛිබාරං සම්මසති, විහිංසාවිතක්කස්ස පදසාතනත්ථං විහිංසාවිතක්කං වා අඤ්ඤං වා සඛිබාරං සම්මසති. අථස්ස විපස්සනාඛණේති සඛිබං පුරිමහයේනේව යෝජේතඛිබං”.

[විච. අ. 81-82]

කාම චිත්ත, ව්‍යාපාද චිත්ත, විහිංසා චිත්ත යන අකුසල චිත්ත තුනක් ඇත. එම චිත්ත වර්ග තුන තුළ යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ කාම ගුණය සම්බන්ධයෙන් කල්පනා කරණ කාම සිතිවිලි-චිත්ත පහළ වීමට හේතුවන ධර්මය දුරුකිරීමට එම කාම චිත්තය ද කාම චිත්තයෙන් බාහිර අනෙකුත් සම්බාර ධර්මයන් ද අනිච්ච දුක්ඛ අනාත්ම වශයෙන් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරයි. මෙලෙස භාවනා කරණ විට එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ විපස්සනා ඤාණ පහළවන ක්‍ෂණයෙහි විපස්සනා ඤාණය හා යෙදෙන සම්මා සංකප්ප නම් වූ චිත්තය ඒ ඒ අකුසල් දුරුකළ හැකි ඒ ඒ කුසල චිත්තවල ශක්තියෙන්, තදංග ශක්තියෙන් එම කාම චිත්ත පහළ වීමේ හේතු දුරු කිරීම කරමින් පහළ වන්නේය. විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාවට අනුව විශයීයෙන් භාවනාකොට ආයඝී මාර්ගීයට පත්වන්නේය. මෙලෙස ආයඝී මාර්ගීයට පත් වූ විට එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ආයඝී මාර්ගීයයෙහි යෙදෙන සම්මා සංකප්ප මාර්ගාංගය ඉතුරු නැතිව දුරුකිරීමේ ශක්තියෙන්-සමුච්ඡේද ප්‍රභාණ ශක්තියෙන් කාම චිත්ත පහළ වීමේ හේතුව දුරුකිරීම, කපා දැමීම සිදුකරමින් පහළ වේ. සත්ත්වයන් හා සම්බාරයන් විනාශ කිරීමේ සිතිවිලි-කල්පනා නම් වූ ව්‍යාපාද චිත්තයන්ගේ පහළ වීමේ හේතු දුරුකිරීමට ව්‍යාපාද චිත්තය ද, ව්‍යාපාද චිත්තයෙන් බැහැර සම්බාර ධර්මයන් ද ත්‍රිලක්‍ෂණයට නගමින් විපස්සනා භාවනා කරයි. මෙලෙස භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ විපස්සනා ඤාණ පහළ වන ක්‍ෂණයෙහි විපස්සනා ඤාණය හා යෙදෙන සම්මා සංකප්ප නම් වූ චිත්තය වනාහි තදංග ශක්තියෙන් ව්‍යාපාද චිත්ත, විහිංසා චිත්ත පහළ වීමේ හේතු දුරුකිරීම, කපා හැරීම ඉටු කරමින් පහළ වේ. විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාවට අනුව උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයඝී මාර්ගීයට පත්වන්නේය. මෙලෙස ආයඝී මාර්ගීයට පත් වූ විට එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සම්මා සංකප්ප මාර්ගීය මඟින් ඉතිරියක් නොතබා දුරුකිරීම-සමුච්ඡේද ප්‍රභාණයේ ශක්තියෙන් ව්‍යාපාද චිත්ත, විහිංසා චිත්ත යන මේවායේ පහළවීමේ හේතු දුරුකිරීම සිදුකරමින් පහළ වේ.

[විහ. අ. පරිවර්තනයයි]

කාම චිත්තය යන්න ලෝභ මූල සිත්, නැතිනම් ලෝභ මූල චිත්ත වෛතසික ධර්ම සමුහය හා යෙදී ඇති චිත්තයයි. ව්‍යාපාද චිත්ත, විහිංසා චිත්ත යන්න දෝස මූල සිත් හෝ දෝස මූල චිත්ත වෛතසික ධර්ම සමුහය හා යෙදී තිබෙන චිත්තයයි. යෝගාවචර පුද්ගලයා කාම චිත්ත හා ලෝභ මූල චිත්ත වෛතසික නාම ධර්ම රාශිය, ව්‍යාපාද චිත්ත, විහිංසා චිත්ත හා යෙදෙන දෝස මූල චිත්ත වෛතසික නාම ධර්ම රාශිය ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් ගෙන විපස්සනා භාවනා කරයි. ඉතිරි සම්බාර ධර්මයන් ද විපස්සනා භාවනා කරයි. විපස්සනා කරණ විට එම විපස්සනා ඤාණය හා යෙදී තිබෙන සම්මා සංකප්පයට වනාහි එම අකුසල චිත්තයන් තදංග වශයෙන් දුරුකළ හැක. මේරු විපස්සනා ඤාණයන්ගේ අවසානයේ පහළවන ආයඝී මාර්ගී ධර්මය මඟින් සමුච්ඡේද ලෙස දුරුකළ හැක. මෙය ඉහත සඳහන් අටුවා කථාවෙහි සාරයයි. මේ නිසා අකුසල ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කිරීම, මෙම අකුසල ධර්මයන් තදංග, සමුච්ඡේද වශයෙන් දුරු කිරීමේ කැමැත්තෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීම වේ. අකුසල ධර්මයන් වැඩිම සඳහා උත්සාහ කිරීමක් නොවන බව වටහාගන්න. මෙහිලා රාශි ලෙස පහළ විය හැකි අකුසල නාම ධර්ම ප්‍රථමයෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

ලෝභ රාශියේ නාම ධර්ම

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ නාම ධර්ම

සිත	01
අන්‍යසමාන = දෙපත්තට්ම යෙදෙන වෛතසික	13
අකුසල සාධාරණ වෛතසික	04
ලෝභ, දිට්ඨි	02
සියල්ල	20

1. සෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත අසඛිඛාරක වන්නේ නම්,	20
2. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත අසඛිඛාරක වන්නේ නම්, පීති නැතිව	19
3. සෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත සසඛිඛාරක වන්නේ නම්, 20 + ඊන + මිද්ධ = 22	22
4. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත සසඛිඛාරක වන්නේ නම්, 19 + ඊන + මිද්ධ = 21	21

ලෝභ-දිට්ඨි රාශි සියල්ල හතරකි.

මෙම රාශීන්හි සෝමනස්ස වේදනා වන්නේ නම් පීති යෙදේ. උපෙක්ඛා වේදනා වන්නේ නම් පීති නොයෙදේ. මෙහි විරය වනාහි විශේෂයෙන් ලෝභ, දිට්ඨි සහගත වීම සඳහා උත්සාහ කිරීමයි. ඡන්ද යනු ලෝභ, දිට්ඨි සහගත වීමේ කැමති ස්වභාවයයි. වෙනත් ආකාරයකට කියන්නේ නම් විරය නම් රාගය පහළවීම සඳහා උත්සාහ කිරීමයි. ඡන්දය රාගය පහළවීමේ කැමති ස්වභාවයයි. ඉතිරි වෛතසිකයන්ගේ ස්වභාවය වටහාගෙන ඇත.

ලෝභ-මාන රාශියේ නාම ධර්ම

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියෙහි දිට්ඨිය වෙනුවට මාන යෙදේ. (20, 19, 22, 21) ලෝභ නාම ධර්මයෝමය. නමුත් මානය **කඳවියෝගික** වෛතසික වීම නිසා වරක මානය නොයෙදී ද විය හැකිය. මානය නොයෙදෙන කල්හි (දිට්ඨිය ද නොයෙදෙන කල්හි) 19, 18, 21, 20 වූ නාම ධර්මයන් වෙත්. හතර ආකාරයකට භාවනා කරන්න.

දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත හතර + දිට්ඨිගත විප්‍රයුක්ත හතර = සියල්ල ලෝභ මූල සිත් 08 යි.

දෝස රාශියේ නාම ධර්ම

සිත	01
පීති රහිත අන්‍යසමාන වෛතසික	12
අකුසල සාධාරණ වෛතසික	04
දෝස වෛතසිකය	01
සියල්ල (අසඹිබාරික රාශිය)	18

සසඹිබාරික වූ කල්හි, චීන-මිද්ධ අතුළත් කළ විට 18 + චීන + මිද්ධ = 20

දෝස-ඉස්සා රාශියේ නාම ධර්ම

ඉහත සඳහන් දෝස රාශියේ වින්ත වෛතසික	18
ඉස්සා වෛතසිකය	01
සියල්ල (අසඹිබාරික රාශිය)	19

සසඹිබාරික වන විට 19 + චීන + මිද්ධ = 21

දෝස-මච්ඡරිය රාශියේ නාම ධර්ම

ඉහත සඳහන් දෝස රාශියේ වින්ත වෛතසික	18
මච්ඡරිය වෛතසිකය	01
සියල්ල (අසඹිබාරික රාශිය)	19

සසඹිබාරික වන විට 19 + චීන + මිද්ධ = 21

දෝස-කුක්කුච්ච රාශියේ නාම ධර්ම

ඉහත සඳහන් දෝස රාශියේ වින්ත වෛතසික	18
කුක්කුච්ච වෛතසිකය	01
සියල්ල (අසඹිබාරික රාශිය)	19

සසඹිබාරික වන විට 19 + චීන + මිද්ධ = 21

කරණ ලද දුෂ්චරිතයක් අරමුණු කොට අසඹිබාරික, සසඹිබාරික වශයෙන් දෙවරක් භාවනා කරන්න. නොවඩන ලද සුවරිතයක් අරමුණු කොට අසඹිබාරික, සසඹිබාරික වශයෙන් දෙවරක් භාවනා කර බලන්න. මේ මගින් දෝස මූල සිත් දෙවර්ගය භාවනා කරණ ක්‍රමය දැක්වීම නිමවිය.

මෝහ මූල සිත් දෙක අනුව භාවනා කිරීම පහත සඳහන් ලෙසටයි.

මෝහ රාශියේ නාම ධර්ම

මෝහ-උද්ධවිච රාශියේ නාම ධර්ම

සිත	01
සබ්බ වින්ත සාධාරණ වෛතසික	07
චිතකක, විචාර, අධිමොක්ඛ, චිරිය (පීති, ඡන්ද හැර)	04
අකුසල සාධාරණ වෛතසික	04
සියල්ල	16

මෝහ-විචිකිචිඡා රාශියේ නාම ධර්ම

සිත	01
සබ්බ වින්ත සාධාරණ වෛතසික	07
චිතකක, විචාර, චිරිය (අධිමොක්ඛ, පීති, ඡන්ද හැර)	03
අකුසල සාධාරණ වෛතසික	04
විචිකිචිඡා	01
සියල්ල	16

මේ මගින් මෝහ මූල සිත් දෙක භාවනා කරණ ක්‍රමය නිමයේය. ලෝහ මූල සිත් අට, දෝස මූල සිත් දෙක, මෝහ මූල සිත් දෙක යන සියලු අකුසල සිත් භාවනා කරණ ක්‍රම දෙළොසක් වන්නේය.

අභිධම්මන්ට සබ්බගත ග්‍රන්ථයේ ද්වාර සංග්‍රහයෙහි, ධම්මසබ්බගණී පාලිය ආදී අභිධර්ම දේශනයෙහි එන ආකාරයට වක්ඛුද්වාර විවි ආදී පඤ්චද්වාර විචින්නි ද මනෝද්වාර විචින්නි ද කාම ජවන වර්ග 29ක් දිවීමට හැකි බවට උපදෙස් දී ඇත. එම ජවන වර්ග 29 තුළින් අකුසල ජවන 12 ද අඩංගු වේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ ද රාගය සමග යෙදෙන සරාග සිත්, දෝසය සමග යෙදෙන සදෝස සිත්, මෝහය සමග යෙදෙන සමෝහ සිත් ද විපස්සනා භාවනා කිරීමට මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි වින්තානුපස්සනා කොටසෙහි දේශනා කළ සේක. එම නිසා නාම කර්මස්ථානය සම්බන්ධයෙන් ආධුනික වූ පින්වත් ඔබ,

“තස්මා රූපං ආරම්මණං කරවා උප්පන්නං වේදනං සඤ්ඤං සබ්බාථේ විඤ්ඤාදුණාඤ්ච ඉදං අරූපන්ති පරිච්ඡින්නිත්වා අනිච්චාදිතෝ පස්සති”.

[ධ. ස. අ. 207]

යන අටුවා අනුශාසනාවට අනුව ප්‍රථමයෙන් රූප 28 වර්ගය තුළ රූප එක එකක් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කළ යුතුය. රූප 28 වර්ගය සම්පූර්ණ වන තෙක් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. රූප 28 වර්ගය අරමුණු වශයෙන් කොටස් කර සලකන කල්හි ඒ තුළ අරමුණු හය (6)ම වන්නේය. ඒ තුළ ධම්මාරම්මණ නම් වූ ලැයිස්තුවට ඇතුළත් නිප්ඵන්ත රූප දහය/එකොළොස, අනිප්ඵන්ත දහය යන රූප එක එකක් වෙන් වෙන්ව අරමුණු කරමින් පහළවන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය ප්‍රථමයෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

නමුත් රූප පරමාර්ථ එක එකක් අරමුණුකොට පහළවන අකුසල ධර්ම රාශීන් අනුව භාවනා කිරීමේ දී සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට ඇතැම් අකුසල රාශීන් දුෂ්කර විය හැක. එලෙස වන විට රත්න, රිදී, සිවුරු ආදී ප්‍රඥප්ති වස්තු අරමුණුකොට පහළවන අකුසල රාශීන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කළ විට වඩා පහසු වනු ඇත. තේතුව නම් පරමාර්ථ ඤාණ අරුත් නැති සත්ත්වයන්ගේ සිත් ප්‍රඥප්ති කෙරෙහි නැතිවන වැඩිවීමයි. අඹ ගසට දිය වත්කරන කෘත්‍ය ද වේවා, ගුරුතුමා දිය නාන කෘත්‍ය ද වේවා යි යන අමිඛ සේවන - ගරු සිතාන ක්‍රමයට අනුව ප්‍රඥප්තිය අරමුණුකොට පහළ වූ නාම ධර්ම භාවනා කිරීමට ද හැකිවේවා, අකුසල ධර්මයන් ද වැරදි යේවා යන කාරණා දෙකම සලකා, දුෂ්කරතා ඇති යෝගීන් විසින් ප්‍රඥප්ති අරමුණකොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම කළ හැකිය. පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් අරමුණුකොට පහළ වූ අකුසල නාම ධර්ම රාශිය පරිග්‍රහ කළ හැකි අවස්ථාවේ දී එසේ ප්‍රඥප්ති අරමුණුකොට පහළ වූ අකුසල නාම ධර්ම රාශිය දිගින් දිගට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම අනවශ්‍ය යැයි දනුනු වන්නේය. ඤාණය මෘදු ඇත්තන් සඳහා ප්‍රඥප්ති අරමුණු කොට පහළ වූ මනෝද්වාරක අකුසල ජවන විටී නාම ධර්ම රාශීන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් අත්වැලක් දක්වන්නෙමු.

ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට අකුසල නාම ධර්ම රාශිය පරිග්‍රහ කිරීම

ලෝභ-දිට්ඨි රාශිය

1. අවශ්‍ය විටෙක සමාධිය නැවතත් තහවුරු කරගන්න.
2. භවබ්ග මනෝ ප්‍රසාදය-මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රත්න අරමුණු කරන්න. (තමා කැමති, තමා සතු රත්න හෝ විය හැක)
4. එම රත්න අරමුණ මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව ආ කල රත්න යන ප්‍රඥප්ති වස්තුව -ඝනය අරමුණු කොට මනෝද්වාරක ජවන විටී සිත් සන්තතින් පහළවනු ඇත. එම විටී සිත් සන්තතින්හි ඇති මනෝද්වාරාවප්පනය රත්න යැයි ආවප්පනය කොට ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. අයෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන නිසා ලෝභ-දිට්ඨි අකුසල ජවන රාශියේ නාම ධර්මයෝ පහළවනු ඇත.

මේ විටීයෙහි ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කරන්නේ නම් තදරම්මණ යෙදීම නොවේ. නමුත් රත්න යැයි ප්‍රඥප්ති ඝනය අරමුණු නොකර රත්න ඝනයෙහි ඇති රූප කලාපයන්හි රූපාරම්මණ වර්ණය අරමුණු කරණ විට තදරම්මණ යෙදිය හැකිය.

මෙම ලෝභ-දිට්ඨි අකුසල ජවන රාශිය තුළ රත්න යැයි වරදවා වටහා ගැනීම මෝහයයි. රත්න යැයි වරදවා පිළිගැනීම දිට්ඨියයි. ලෝක සාමඤ්ඤ අත්ත දිට්ඨි-ලෝක ව්‍යවහාර අත්ත දිට්ඨි වර්ගයකි. ඉතිරි වෛතසිකයන් මේ වන විටත් වටහා ගත්තේමය. මෙලෙසටම රත්න ඝනයක් නිව්ච යැයි ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න.

මනසිකාරය පවත්වන්න. සුඛ යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න. ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. අත්ත යැයි ද, සුභ යැයි ද ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙසටම ලෝභ-දීර්ඝී රාශිය අකුසල් ජවන වීථි සිත් සන්තතිය පහළ වන්නේය. එම නාම ධර්ම රාශිය තුළ නිව්ව, සුඛ. අත්ත, සුභ යැයි වරදවා දැනගැනීම මෝහයයි. නිව්ව, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි පිළිගැනීම, ඇඳුනීම දීර්ඝීයයි. වස්ත්‍ර, සිවුරු ආදිය මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න. භාවනා කරන්න. අළුත් වස්ත්‍ර, සිවුරු නිසා එලෙස ප්‍රීතිය පහළ වී, පරණ වස්ත්‍ර, සිවුරු නිසා ප්‍රීතිය පහළ නොවන ආකාරය වැටහී යන ලෙසට භාවනා කරන්න.

මෙලෙසට නිව්ව යැයි වරදවා පිළිගැනීම, ඇඳුනීම වනාහි “ඊයේ ද මගේ රත්‍රං අද ද මගේ රත්‍රං, ඊයේ ද මගේ වස්ත්‍ර, මගේ සිවුරු, අද ද මගේ වස්ත්‍ර, මගේ සිවුරු, ඊයේ ද මගේ පුත්‍රයා, අද ද මගේ පුත්‍රයා යැ”යි යන ලෙසට වරදවා පිළිගැනීම, අදහා ගැනීමයි. “මේ ඔබගේ රත්‍රං නොවේ, ඔබේ වස්ත්‍ර නොවේ, ඔබේ සිවුරු නොවේ, ඔබේ පුත්‍රයා නොවේ” යන ලෙසට කෙනෙකු පැමිණ ප්‍රකාශ කළහොත් පරමාර්ථ ඥානය නැති කෙනාට, දීර්ඝී හැරනොදැමූ කෙනාට පිළිගැනීමේ ශක්තියක් නැත. මෙය ස්වභාව ධර්මයන් වරදවා වටහා ගැනීම, වරදවා පිළිගැනීම මත පිහිටා සිටින්නේය.

ලෝභ-මාන රාශිය

ලෝභ-මාන රාශියේ මානයේ අහංකාර ස්වභාවය අනුව තමා උසස් කොට සැලකීම වන්නේය. තමා සතු අවිඤ්ඤාණක, සවිඤ්ඤාණක කාම වස්තූන් අනුන් සතු කාම වස්තූන්ට වඩා උතුම් යැයි තමාම උසස්කොට සිතාගැනීම, උදම්වීම, මත්වීම ආකාර වන්නේය. වස්ත්‍ර පිළිබඳව තරඟකාරී බව, ආභරණාදිය පිළිබඳව තරඟකාරී බව, වාහන ගැන තරඟකාරී බව, දුරුවන් පිළිබඳව තරඟකාරී බව ආදී තරඟකාරී බව අනුව උතුම් වූ නැත්නම් තරඟකාරී වූ අරමුණු එකක් අරමුණු කොට එය මනෝද්වාරය හා සම්බන්ධ කොට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. ප්‍රඥප්තියක් අරමුණු කොට පහළ වූ ලෝභ-දීර්ඝී, ලෝභ-මාන රාශියේ නාම ධර්මයන් වටහා ගත් පසු රූප පරමාර්ථ ධර්මය අරමුණු කොට භාවනා කළ යුතුය.

දෝස මූල දෙක

1. දෝස රාශියේ දී දෝසසහගත නොමනා පුද්ගලයෙකු හෝ නොමනා වස්තුවක්.
2. දෝස-ඉස්සා රාශියේ තමාගේ වස්තුවට වඩා වටිනා අනුන්ගේ වස්තුවක්.
3. දෝස-මච්ඡරය රාශියේ දී තමා සතු, අනුන් හා සාධාරණ වනු ඉවසිය නොහැකි වූ පණ ඇති, පණ නැති වස්තුවක්.
4. දෝස-කුක්කුච්ච රාශියේ දී (අ) කරණ ලද දුශ්චරිතයක් හෝ (නිදසුන් ලෙස, විනිකුමණය කරණ පාණාතිපාතයක් හෝ) (ආ) නොකරණ ලද සුවර්තයක් හෝ (නිදසුන් ලෙස, දනයක් දීමට නොහැකි වීම, සීලයක් රැකීමට නොහැකි වීම) අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

කුක්කුච්චයෙහි දී දුශ්චරිතයක් කොට පශ්චාත්තාප වීම, දුක්චීමි ස්වභාවය පහළ වූ අවස්ථාවක කරණ ලද දුශ්චරිත ද අරමුණු කොට භාවනා කළ හැක. සුචරිතයක නොකරණ ලද, නොයෙදෙන ලද නිසා පශ්චාත්තාප වීම, දුක් වීම ඇති වීම එම නොකරණ ලද, නොයෙදෙන ලද සුචරිතය ද අරමුණු කොට භාවනා කළ හැකිය. ඤාණය පැතිරියන තාක් පුළුල් ලෙස භාවනා කළ හැකිය. නිෂ්පන්න රූප පරමාර්ථයක් අරමුණු කොට භාවනා කරණ වීම බොහෝ යෝගීන්ට මෙම රාශියේ දී දුෂ්කරතා හමුවේ.

මෝහ මූල දෙක

මෝහ-උද්ධච්ච රාශියේ ලෝභ, දෝස නොයෙදී සාමාන්‍ය සිත විසිරියෑම ඇති කරණ ප්‍රඥප්ති අරමුණක් අරමුණු කොට භාවනා කොට බලන්න. මෝහ-විචිචිත රාශියේ දී “අතීත හවයන් තිබූ බව යන්න සත්‍යදැයි” යන සැකය අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

මෙලෙස ප්‍රඥප්තියක් අරමුණු කොට භාවනා කරණ වීම මෙම මනෝද්වාරික අකුසල ජවයන්හි අවසානයේ තදුරම්මණ යෙදිය නොහැක. නමුත් පරමාර්ථ ධර්ම රාශියක වර්ණ, ශබ්ද, ගන්ධ ආදිය අරමුණු කොට බැලීමේ දී තදුරම්මණ යෙදීමට ඉඩ තිබේ. ප්‍රඥප්තියක් අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල නාම ධර්මයන් මත භාවනා කළ හැකි වීම රූප පරමාර්ථ එක එකක් අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල නාම ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. කුසල ජවන් විචි සිත් සන්නතියක් මත භාවනා කරණ වීම ධම්මාරම්මණ පේළියේ නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන භාවනා කළා සේ අකුසල නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ වීම ද ධම්මාරම්මණ පේළියෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම දිගට ලියා දක්වන්නෙමු.

මෙහිලා ඤාණය මඳ පුද්ගලයන් සඳහා වක්කු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට පහළ වූ ලෝභ-දිරිඬි රාශියේ නාම ධර්ම විස්ස (20) නැවත ලියා දක්වන්නෙමු. ඉතිරි අකුසල නාම ධර්ම රාශීන් මේ ක්‍රමයට වටහා ගන්න.

ලෝභ-දිරිඬි රාශියේ නාම ධර්ම විස්ස

1. සිත-: වක්කු ප්‍රසාද අරමුණ ගැනීමේ ස්වභාවය.
2. එස්ස-: වක්කු ප්‍රසාද අරමුණ හා ගැටෙන සේ, සම්බන්ධ වන සේ පවතින ස්වභාවය. (සැලකිය යුතුයි-: පසු වෛතසිකයන්හි අරමුණ යන්න වක්කු ප්‍රසාද අරමුණම යැයි ගැනෙන බව සලකන්න)
3. චේදනා-: අරමුණෙහි රසය විදින ස්වභාවය. (සෝමනස්ස චේදනා)
4. සඤ්ඤ-: අරමුණ සුභ යැයි හැඳින ගන්නා ස්වභාවය. (නිච්ච, සුඛ, අත්ත යැයි හඳුනාගැනීමේදීත් මෙලෙසමය)
5. චේතනා-: අරමුණ මතට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යොදවන, උනන්දු කරණ ස්වභාවය.

- 6. ඒකග්ගතා:- එකම අරමුණක්, එකක්ම මත සිත වැටී යන ස්වභාවය. අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විසිර යා නොදී පවතින ස්වභාවය.
- 7. පීචිත:- අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අනුපාලනය කරණ ස්වභාවය.
- 8. මනසිකාරය:- අරමුණ දිශාවට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් මෙහෙයවන ස්වභාවය- අරමුණ දිශාවට අවධානය යොමුකරණ ස්වභාවය.
- 9. විතක්ක:- අරමුණ මතට සිත-සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් නංවන ස්වභාවය. අරමුණ විතර්කනය කිරීම.
- 10. විචාර:- අරමුණ නැවත නැවතත් සලකා බැලීම, අරමුණ පිරිමැදීමේ ස්වභාවය. එයම නැවත නැවත අරමුණු කොට ගන්නා ස්වභාවය.
- 11. අධිමොක්ඛ :- අරමුණ (සුභ යැයි) නිශ්චය කරණ ස්වභාවය. (නිව්ච යැයි, සුඛ යැයි අන්ත යැයි නිශ්චය කරණ විට ද මෙලෙසට දැන ගන්න)
- 12. විරිය:- අරමුණ මත ලෝභ-දිරිඳි ආදී අකුසල ධර්ම පහළවනු පිණිස (රාගය පහළවනු පිණිස) උනන්දු කරණ ස්වභාවය.
- 13. පිති:- අරමුණ මත පිනවන ස්වභාවය.
- 14. ජ්‍යද:- අරමුණට කැමතිවන, ආශා කරණ ස්වභාවය.
- 15. මෝහ:- අරමුණෙහි අශුභය තත්ත්වාකාරයෙන් නොදැනීම (අනිව්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ස්වභාවය තත්ත්වාකාරයෙන් නොදැනීම) අරමුණ සුභ යැයි වරදවා වටහා ගැනීම. (නිව්ච, සුඛ, අන්ත යැයි වරදවා වටහා ගැනීම ද මේ ක්‍රමයටම හඳුනා ගන්න)
- 16. අභිරික:- අරමුණ මත ලෝභ-දිරිඳි ආදී අකුසල පහළ විම ගැන ලැජ්ජා නැති බව.
- 17. අනොත්තප්ප :- අරමුණ මත ලෝභ-දිරිඳි ආදී අකුසල පහළ විම ගැන බිය නැති බව
- 18. උද්ධව්ච:- අරමුණ මත සිත ශාන්තව පහසුව නොසිට නොසන්සුන් වන බව.
- 19. ලෝභ:- අරමුණ “මගේ යැයි” දැඩිව ගන්නා ස්වභාවය. අරමුණ හා ගිජුව ඇලීමේ ස්වභාවය. අරමුණෙහි බැඳෙන ස්වභාවය.
- 20. දිරිඳි:- අරමුණ “සුභ යැයි” පිළිගැනීම. අරමුණ වරදවා පිළිගැනීම. (නිව්ච, සුඛ, අන්ත යැයි වටහා ගන්නා විට ද මේ ලෙසට යැයි හඳුනා ගන්න)

වේදනා හා පීනි-ථීන හා මිද්ධ

ලෝහ මූල සෝමනස්ස සහගත සිත්ති සෝමනස්ස වේදනාව යෙදේ, ප්‍රීතිය ද යෙදේ. ලෝහ මූල උපෙක්ඛා සහගත සිත්ති උපෙක්ඛා වේදනාව යෙදේ. ප්‍රීතිය නොයෙදේ. අසඛිඛාරික සිත්ති ථීන-මිද්ධ නොයෙදේ. සසඛිඛාරික සිත්ති ථීන-මිද්ධ යෙදේ. ප්‍රීතිය යෙදීම, නොයෙදීම අනුව හා ථීන-මිද්ධ යෙදීම, නොයෙදීම අනුව හතර ආකාරයකට හතර වතාවකට භාවනා කරන්න.

විරිය සහ ඡන්දය

දෝස රාශියේ විරිය යනු විශේෂයෙන් දෝසය පහළ වීම පිණිස උත්සාහ කිරීම. ඡන්ද යනු දෝසය පහළවීමේ කැමැත්තයි. දෝස-ඉස්සා රාශියේ විරිය යනු දෝස-ඉස්සා පහළවනු පිණිස උත්සාහ කිරීමයි. ඡන්ද යනු දෝස-ඉස්සා පහළවනු කැමති ස්වභාවයයි. දෝස-මච්ඡරිය රාශියේ විරිය යනු දෝස-මච්ඡරිය පහළවනු පිණිස උත්සාහ කිරීමයි. ඡන්ද යනු දෝස-මච්ඡරිය පහළවනු පිණිස කැමතිවීමේ ස්වභාවයයි. දෝස-කුක්කුච්ච රාශියේ විරිය යනු දෝස-කුක්කුච්ච පහළවනු පිණිස උත්සාහ කිරීමයි. ඡන්ද යනු දෝස-කුක්කුච්ච පහළවනු කැමති ස්වභාවයයි.

මෝහ

චක්ඛු ප්‍රසාද ආදී අරමුණු නිව්ව, සුඛ, අත්ත, සුභ යන ලෙසට වරදවා වටහා ගැනීමයි. අනුන්ගේ චක්ඛු ප්‍රසාද යැයි, තමාගේ චක්ඛු ප්‍රසාද යැයි ආදී ලෙසට වරදවා වටහා ගැනීමයි.

අහිරික- අනොත්තප්ප

ලෝහ-දිට්ඨි, ලෝහ-මාන, දෝස, දෝස-ඉස්සා, දෝස-මච්ඡරිය, දෝස-කුක්කුච්ච, මෝහ-උද්ධච්ච, මෝහ-විචිකිච්ඡා ආදී අකුසල ධර්මයන් පහළවීම ගැන ලැජ්ජා නැති, බිය නැති ස්වභාවයයි. දුශ්චරිතයන් ව්‍යතික්කුමණය කරණ අවස්ථාවෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් අරමුණු කොට පරිග්‍රහ කරණ විට එම මොහොතෙහි පහළවන අහිරික, අනොත්තප්පය යනු කරණ දුශ්චරිතයෙහි ලැජ්ජා නැති, බිය නැති ස්වභාවයයි.

ඉතිරි ධම්මාරම්මණ ලැයිස්තුවේ නිෂ්පන්න රූප නවය නැත්නම් දහය හා අනිෂ්පන්න රූප දහය අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල රාශියේ නාම ධර්මයන් චක්ඛු ප්‍රසාදය මත භාවනා කරණ ක්‍රමයම භාවිතා කරමින් පරිග්‍රහ කරන්න. ප්‍රථමයෙන් අකුසල ජවන දුවන මනෝද්චාරික විටී වගුව දක්වන්නෙමු.

ධම්මාරම්මණ ඓජිය - මනෝද්වාර චීවි අකුසල රාශිය				
හදුය ඇසුරු කොට ඇති රූප 54	54	54	54	54
මනෝද්වාරාවජීපන	ජවන වාර හත	අභේතුක තදුරම්මණ දෙක (හෝ)	අභේතුක තදුරම්මණ දෙක	සහේතුක තදුරම්මණ දෙක
1. ලෝභ - දුට්ඨි 12	20 (19/22/21)	12 (11/12/11)	34 /33/ 33/ 32	
2. ලෝභ - මාන 12	20 (19/22/21)	12 (11/12/11)	34 /33/ 33/ 32	
3. දෝ 12	18 (20)	11 (11)	33 /32	
4. දෝස - ඉස්ස 12	19 (21)	11 (11)	33/ 32	
5. දෝස - මච්ඡරිය 12	19 (21)	11 (11)	33/ 32	
6. දෝස - කුක්කුච්චිය 12	19 (21)	11 (11)	33 /32	
7. උද්ධච්ච 12	16	12 (11/11)	34 /33/ 33/ 32	
8. චිචිකිච්ඡාව 12	16	12 (11/11)	34/ 33/ 33/ 32	

චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ භාවනා කරණ ක්‍රමය

ලෝභ- දිට්ඨි රාශිය

1. අවශ්‍ය විටෙක සමාධිය ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න.
2. භවබිඟ මනෝ ප්‍රසාදය=මනෝද්චාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
3. චක්ඛු දසක කලාපයක් බෙද වෙන්කරගෙන චක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණු කරන්න.
4. එම චක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ මනෝද්චාරයෙහි ප්‍රකට වී ආ කල එම චක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට මනෝද්චාරික ජවන විචී සිත් සන්තති පහළවනු ඇත. එම විචී සිත් සන්තතියෙහි අඩංගු මනෝද්චාරාවජීජනයෙන් එම චක්ඛු ප්‍රසාදය සුභ යැයි ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. එම චක්ඛු ප්‍රසාදය අවශ්‍ය කරණ ඉෂ්ඨාමමණයක් වනවිට අයෝනිසෝ මනසිකාරය වන නිසා ජවනයෙහි සුභ යැයි ප්‍රමෝදය වී බැඳී ගන්නා ලෝභ-දිට්ඨි බැවින් එය ලෝභ ජවන දිට්ඨිම සඳහා ආසන්න කාරණය වන්නේය.

එම චක්ඛු ප්‍රසාදය නිව්ච යැයි ද සුඛ යැයි ද අත්ත යැයි ද ව්‍යවස්ථාපනය කිරීමෙහිදී ද මේ ක්‍රමයටම බව දැනගන්න. ලෝභ මූල සිත් අට තුළින් දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත සිත් හතරක් වන්නේය. සෝමනස්ස වේදනා හා යෙදේ නම් ප්‍රීතිය ගැනේ. උපෙක්ඛා වේදනා හා යෙදේ නම් ප්‍රීතිය නැත. සසඛිධාරික-මෙහෙයවීමක් ඇති කල චීන-මිද්ධි යෙදේ. අසඛිධාරික-මෙහෙයවීමක් නැති විට චීන-මිද්ධි නොයෙදේ. මෙහෙයවීම යනු ලෝභ, දෝස ආදී අකුසල ධර්ම පහළවනු පිණිස තමා විසින්ම තමා මෙහෙයවීම හෝ අනුන් විසින් මෙහෙයවීම ගැනේ. විචී සිත් සන්තතියෙහි පිහිටා ඇති චිත්තක්‍ෂණයක් පාසා විත්ත, වෛතසික ප්‍රමාණයන් මේ ඉහත වගුවෙහි දක්වා ඇත.

මාන

ලෝභ-මාන රාශියෙහි මානය සමහර විටෙක යෙදෙන කඳවු වෛතසිකයක් වන නිසා මානය ද නොයෙදෙන (දිට්ඨිය ද නොයෙදෙන) ජවන එකින් එකෙහි විත්ත, වෛතසික ප්‍රමාණය (19, 18, 21, 20) අනුක්‍රමිකව පිහිටන බව දැනගන්න. සෝමනස්ස, උපෙක්ඛා, සසඛිධාරික, අසඛිධාරික යනාදී ලෙසට හතරාකාර වේ.

ලෝභ-මාන රාශිය

මනෝද්චාරය පරිග්‍රහ කොට චක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට ගෙන “මෙම චක්ඛු ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කළ හැක්කේ මට පමණක් යැ”යි හැඟුන අවස්ථාවක් සලකා බලන්න. ලෝභ, මානය ප්‍රධාන අකුසල මනෝද්චාරික ජවන විචී සිත් සන්තතිය පහළවනු ඇත. නාම ඝනය බිඳ පරමාර්ථ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

දෝස රාශිය

වරෙක අප්‍රිය-අමනාප වූ අනිෂ්ට වූ චක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට මනෝද්වාරය ද ඇතුළුව එකට පරිග්‍රහ කොට මෙම ද්වේෂ රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

දෝස-ඉස්සා රාශිය

තමාගේ චක්ඛුවට වඩා ප්‍රසන්න වූ අනුන්ගේ චක්ඛුවක් (වෙනත් විදියකට කියතොත් තමාගේ ඇස්වලට වඩා ලස්සන වෙනත් කෙනෙකුගේ ඇස්) අරමුණු කොට "මෙම චක්ඛුව ඔහුට නොලැබෙනම් හොඳ යැ"යි හැඟුණ අවස්ථාවක් සලකා බලන්න. (වෙනත් ආකාරයකට කියතොත් "මේ ඇස් වර්ගය ඔහුට නොලැබෙනම් හොඳ යැ"යි හැඟුණ අවස්ථාවක් සලකා බලන්න.) දෝස-ඉස්සා ප්‍රධාන නාම රාශිය පහළවූ ආකාරය පරමාර්ථ පිරිසිඳින තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

දෝස-මච්ඡරිය රාශිය

"ඔබගේ ලස්සන ඇස් යැ"යි වෙන කෙනෙකු කියන විට නොඉවසන ස්වභාවය ඇති වූ අවස්ථාවක් අරමුණු කොට භාවනා කළ හැකිය. දෝස-මච්ඡරිය ප්‍රධාන නාම රාශිය පහළ වූ ආකාරය පරමාර්ථ පිරිසිඳින තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

දෝස-කුක්කුච්ච රාශිය

චක්ඛු ප්‍රසාදය සම්බන්ධව තමා කියන ලද, කරණ ලද වැරදි දෙයක් අරමුණු කොටගෙන ද භාවනා කළ හැකිය. චක්ඛු ප්‍රසාදය සම්බන්ධව කිරීමට ගැළපෙන දෙයක් කටයුත්තක් නොකිරීමෙන් පශ්චාත්තාපයක් අසහනයක් පහළ වී නම් එය අරමුණු කොටගෙන ද භාවනා කළ හැකිය.

මෝහ- උද්ධච්ච රාශිය

මේ චක්ඛු ප්‍රසාදය සම්බන්ධව සිත විසිර යන තරමට නොසන්සුන් වී නම් එයම අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. (ලෝහ, දෝස නොයෙදිය යුතුය.)

මෝහ- විචිකිච්ඡා රාශිය

මේ චක්ඛු ප්‍රසාදය ආත්මයේ ප්‍රසාදයක් නොවන්නේ දැයි යන්න අරමුණු කොට ගෙන භාවනා කර බලන්න. අටුවා කථාවන්හි පැහැදිලි කරණ ආකාරයට රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට සංයෝජන දහය පහළවන ආකාරය මත මෙලෙසටම භාවනා කරන්න. (වැඩි විස්තර ඉදිරියේ දී ප්‍රකටවනු ඇත)

[දී. අ. 2/566 ; ම. අ. 1/258-259]

තදුරම්මණ

තදුරම්මණ වනාහි අනේතුක තදුරම්මණ, සනේතුක තදුරම්මණ යන දෙවර්ගය වගුවල ඇතුළත් කරණ ලදී. විචි සන්තතියක් තුළ සනේතුක තදුරම්මණ අනේතුක තදුරම්මණ යන දෙකම විය හැකි යැයි වැරදි ලෙස වටහා නොගන්න. අනේතුක තදුරම්මණ එක් වර්ගයක් නැතහොත් සනේතුක තදුරම්මණ එක් වර්ගයක් යෙදිය හැකිය. මෙම තදුරම්මණ දෙවර්ගයන් තුළින් එකක් පමණක් එක විචියක් තුළ යෙදිය හැකිය. මෙලෙස තදුරම්මණ යෙදෙන විට සාමාන්‍යයෙන් ජවන හා

තදුරම්මණ වේදනා වශයෙන් සමාන වේ. ජවන සෝමනස්ස වේදනා වන්නේ නම් තදුරම්මණයේ ද සෝමනස්ස වේදනාව යෙදේ. ජවනයෙහි ප්‍රීතිය යෙදේ නම් තදුරම්මණයෙහි ද ප්‍රීතිය යෙදේ. ජවනයෙහි උපෙක්ඛා වේදනා වේ නම් තදුරම්මණයෙහි ද උපෙක්ඛා වේදනා යෙදේ. ජවනයෙහි ප්‍රීතිය නැතිනම් තදුරම්මණයෙහි ද ප්‍රීතිය නොයෙදේ. නමුත් සාමාන්‍යයෙන් තදුරම්මණයෙහි වේදනාව ජවනය හා සම වුවද ජවනයෙහි දෝමනස්ස වේදනා යෙදෙන්නේ නම් තදුරම්මණයෙහි දෝමනස්ස වේදනාවක් සිදුවිය නොහැකි නිසා උපෙක්ඛා වේදනාව පමණක්ම යෙදෙන බව දැනගන්න. දෝස ජවනයන්ට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදුරම්මණ පමණක්ම යෙදිය හැකි යැයි කියනු ලැබේ. ඉහත සඳහන් තදුරම්මණ වගුවෙහි දැක්වූ ලෙසට අකුසල ජවනයන්ට අනතුරුව මහා විපාක තදුරම්මණයන් ද සුදුසු පරිදි යෙදිය හැකිය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ආදී ඇදහිය යුතු අති උතුම් ඉෂ්ටාරම්මණයක් මත වැරදි ලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීම නිසා අයෝනිකෝ මනසිකාරය වීම හේතුවෙන් අකුසල ජවනයන්ට අනතුරුව මහා විපාක තදුරම්මණයන් ද සුදුසු සේ යෙදීම සිදුවේ. මේ නිසා මෙහි වගුවෙහි අනේක තදුරම්මණ හා සහේතක තදුරම්මණ දෙවර්ගය පමණක් දක්වා ඇත. පින්වත් ඔබ භාවනා කරණ අතරවාරයේ මෙම කරුණු වටහාගනු ඇතැයි සිතමු.

ඉතිරි ධම්මාරම්මණ පේළියේ ලැයිස්තුවට ඇතුළත් නිෂ්පන්න, අනිෂ්පන්න රූපයන් අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල රාශියේ නාම ධර්මයන් ද වක්කු ප්‍රසාදය භාවනා කරණ ක්‍රමයට භාවනා කරන්න!

හොඳ ක්‍රමයකට යෝජනාවක්

බොහෝ යෝගීන් සම්බන්ධයෙන් පර්යේෂණ කිරීමේදී අකුසල ජවන විචිත්ත පයඝිංකය පුරාම දිගටම පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරමින් සිටින විට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් සිතෙහි පැහැදිලි බව දුරුවීම, දුර්වර්ණ වීම විය හැකි බව පෙනෙයි. ආලෝකයද ක්‍රමයෙන් අදුරු විය හැකිය. මේ නිසා පින්වත් ඔබ අකුසල ජවන විචිත්ත පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට හැකිවීම පිණිස කුසල ජවන විචිත්ත හා අකුසල ජවන විචිත්ත මාරුවෙන් මාරුවට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම වඩා හොඳය. නිදසුනක් ලෙස වක්කු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට පහළ වූ කුසල ජවන ද්‍රවන මනෝද්වාර විචිත්ත පරිග්‍රහ කොට හමාර වූ විට එම වක්කු ප්‍රසාදයම (ඒකන්ත නය අනුව) අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල ජවන මනෝද්වාර විචිත්ත නාම ධර්ම රාශිය දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙසට රූප එකක් පාසා අරමුණු කොට පහළ වූ සෝහන රාශිය, අකුසල රාශිය මාරුවෙන් මාරුවට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ දී සිත මිලාන නොවීම ද, ප්‍රභාස්වරය අඩුවීමක් නොමැතිව පැවතීම ද විය හැක.

දැන් නැවතත් රූපාරම්මණ ආදී පඤ්චාරම්මණයන් අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල ජවන ද්‍රවන පඤ්චද්වාර විචිත්ත, මනෝද්වාර විචිත්ත නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම දිගට දක්වන්නෙමු. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ දී අටුවා කථානි පැහැදිලි කොට ඇති සංයෝජන දහය ප්‍රකටවන ආකාරය පෙරාතුව දැන සිටිය යුතුයි.

දස සංයෝජන පහළවන ආකාරය

“වක්කුද්වාරේ තාව ආහාතගතං ඉට්ඨාරම්මණං කාමස්සාදවස්ඝන අස්සාදයතෝ අභිනන්දතෝ කාමරාගසඤ්ඤෝජනං උප්පජ්ජති. අනිරිඨාරම්මණෝ කුජ්ඣකතෝ පටිසසඤ්ඤෝජනං උප්පජ්ජති. ධිපෙත්වා මං කෝ අඤ්ඤෝ ඒතං

ආරම්භණං විභාවේතුං සමත්තේ අත්ථිති මඤ්ඤතෝ මානසඤ්ඤෝපනං උප්පජ්ජති. ඒතං රූපාරම්භණං නිව්චං ධුවන්ති ගණ්හතෝ දිට්ඨිසඤ්ඤෝපනං උප්පජ්ජති. ඒතං රූපාරම්භණං සත්තෝ භු ඛෝ සත්තස්ස භු ඛෝ ති විචිතිවිජතෝ විචිතිවිජාසඤ්ඤෝපනං උප්පජ්ජති. සමිපත්තිහවේ වත නෝ ඉදං සුලභං ජාතන්ති භවං පත්ථෙත්තස්ස භවරාගසඤ්ඤෝපනං උප්පජ්ජති. ආයතිමිපි ඒවරූපං සීලබ්බතං සමාදියන්වා සක්කා ලද්ධන්ති සීලබ්බතං සමාදියන්තස්ස සීලබ්බතපරාමාසඤ්ඤෝපනං උප්පජ්ජති. අහෝ වත ඒතං රූපාරම්භණං අඤ්ඤේන ලභෙය්‍යන්ති උසුයතෝ ඉස්සාසඤ්ඤෝපනං උප්පජ්ජති. අත්තනා ලද්ධං රූපාරම්භණං අඤ්ඤස්ස මච්ඡරායතෝ මච්ඡරායසඤ්ඤෝපනං උප්පජ්ජති. සබ්බේච්ච සහජාතඅඤ්ඤාණවස්ච අවිජ්ජාසඤ්ඤෝපනං උප්පජ්ජති.” [දී. අ. 2/566; ම. අ. 1/258-259]

“නිව්චං ධුවන්”ති ඒතං නිදස්සනමත්තං. “උච්චිජ්ජිස්සති විනස්සිස්සතිති ගණ්හතෝ” ති ඒවමාදිනමිපි සබ්බගතෝ ඉච්ඡිතබ්බෝ. භවං පත්ථෙත්තස්සාති “ඊදිස්සේ සමිපත්තිහවේ යස්මා අමිභාකං ඉදං ඉට්ඨාරම්භණං සුලභං ජාතං, තස්මා ආයතිමිපි සමිපත්තිහාවෝ භවෙය්‍ය”ති භවං නිකාමෙත්තස්ස. ඒවරූපං සක්කා ලද්ධන්ති යෝජනා.” [ම. වී. 1 (ජරිධි සංගායනා අංක 117 යටතේ)]

රූප විසිදු වනු ලබන රූපාරම්භණයක් අරමුණු කොට සංයෝජන දහය පහළවන අයුරු දීඝනිකාය මහාවග්ග අටුවා කථාවෙහි [දී. අ. 2/566; ම. අ. 1/258-259] හි මෙන්ම මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍ර ආයතනපබ්බයේ ආරම්භයෙහි ද පැහැදිලි කොට ඇත. රූපාරම්භණයක් අරමුණු කොට සංයෝජන දහය පහළවන ආකාරය වටහා ගත් විට ඉතිරි රූප විසිභත අරමුණු කොට සංයෝජන දහය පහළවන ආකාරයන් ද එම ක්‍රමයටම දැන ගත හැකිය. පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ හැක. අටුවා කථාවන්හි අතිධර්ම ක්‍රමයට සංයෝජන දහය පහළවන අයුරු පැහැදිලි කෙරේ. මෙහිලා ලෝහ මූල, දෝස මූල, මෝහ මූල චිත්ත සන්තතින් අනුව භාවනා කිරීම වනාහි හඳුනා ගැනීම පහසුවනු පිණිස කළ දැක්වීමකි.

1. කාමරාග සංයෝජනය

වක්ඛුද්දවාර, මනෝද්දවාරයන්හි ආපාතගත වූ කැමති, රුචි, මනාප, ඉෂ්ඨ රූපාරම්භණයක් කාමස්සාදයේ-කාම තණ්හාවේ බලවත් බව අනුව සුභ යැයි දැක බොහෝකොට කැමතිවන පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි කාමරාග සංයෝජනය පහළ වන්නේය. කාමරාග සංයෝජනය යනු අවිඤ්ඤාණක, සවිඤ්ඤාණක කාම වස්තු රාශීන් මත බොහෝ කැමතිවන, ආසා කරණ ලෝහ මූල සිත් අට හා යෙදෙන තණ්හාවයි. ලෝහයයි. දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුත්ත, දිට්ඨිගත විප්‍රයුත්ත යන දෙකෙහිම යෙදේ.

2. භවරාග සංයෝජනය

“ලද සමිපත්ති භවයෙහි මෙසේ ප්‍රිය රූපාරම්භණ වර්ගයන් ලබාගැනීමට පහසුවීම මෑතවයි” ලද සමිපත්ති භවය කෙරෙහි කැමතිවන පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි භවරාග සංයෝජනය වන්නේය. ප්‍රධාන වශයෙන් සමිපත්ති භවය කෙරෙහි බැඳෙන, රුචි කරණ ලෝහය මැයි. (සූත්‍රාන්ත ක්‍රමයෙහි මේ භවරාග සංයෝජනය සම්බන්ධයෙන් රූපරාග සංයෝජන, අරූපරාග සංයෝජන යැයි ගැනේ. රූප ධ්‍යාන හා එම ධ්‍යානයන්ගේ ඵල-ඵළාක කෙරෙහි බැඳෙන, රුචි කරණ ලෝහය රූපරාග සංයෝජන වේ. අරූප ධ්‍යාන හා ඒම අරූප ධ්‍යාන ඵල-ඵළාක

සම්බන්ධව බැඳෙන, රුචි කරුණ ලෝභය අරුපරාග සංයෝජන නම් වේ. මේ භවරාග සංයෝජනය සම්බන්ධයෙන් රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු හයම සම්පූර්ණ වූ භවයක් ලැබීමට කැමැත්ත, ආසාව අටුවා කටාහි උපමා සහිතව දක්වා ඇත. එබැවින් භවරාග සංයෝජන හා රූපරාග සංයෝජන, අරුපරාග සංයෝජනයන්හි අර්ථය පටු හා පළල් වශයෙන් බෙදී යා හැක.) ඒ හිසා භවරාග සංයෝජන යන්න ලෝභ මූල සිත් අටෙහිම සුදුසු ලෙස යෙදෙන ලෝභයම යැයි දැනගන්න.

3. දිට්ඨි සංයෝජනය

එම රූපාරම්මණය මත,

1. නිව්ච - නිත්‍ය යැයි, ධූව-කල්පවන්නා යැයි
2. සුඛ - සැප යැයි
3. අත්ත - ජීවිතය, විඤ්ඤණය ආත්මය යැයි වරදවා ගත් දෘෂ්ඨිය දිට්ඨි සංයෝජනය වන්නේය. මෙහි නිව්ච යැයි, සුඛ යැයි, අත්ත යැයි වරදවා වටහා ගැනීම මෝහයයි. නිව්ච යැයි, සුඛ යැයි, අත්ත යැයි වරදවා අදහා ගැනීම, පිළිගැනීම දිට්ඨියයි. ජවන එක එකක ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ නාම ධර්ම (20, 19, 22, 21) යනාදිය මැයි. දිට්ඨිගත සම්පුයුත්ත ලෝභයයි.

4. සීලබ්බතපරාමාස සංයෝජනය

සුඛය ගනී, ගව ගනී ආදී ලෙසට වරදවාගත් ප්‍රතිපත්ති, චුත අනුව සීලබ්බත ප්‍රතිපදාව කරුණ විට අනාගතයෙහි මේ රූපාරම්මණ වර්ගය ලබාගත හැක්කේ යැයි සිතා, සිත්හි දරාගෙන සීලබ්බතය රකින්නට කැමැති පුද්ගලයාගේ සන්නාතයෙහි සීලබ්බතපරාමාස සංයෝජනය පහළ වේ. මේ සංයෝජනයෙහිදු ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ නාම ධර්ම (20, 19, 22, 21) යනාදියම වේ. දිට්ඨිගත සම්පුයුත්ත ලෝභය මැයි. දැන්මෙන් තිසරණ, කර්ම, කර්ම විපාක යනාදිය පිළිගන්නා වූ ශ්‍රද්ධා ධර්මය හා කම්මස්සකතා සම්මා දිට්ඨිය ප්‍රධාන කොට සිත යොදා නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණයට ලගාවන තෙක් භාවනා කළ හැකි වූ බොද්ධ ශ්‍රාවකයාගේ සන්නාතයෙහි මේ සීලබ්බතපරාමාස සංයෝජනයෙහි පැවතීම බොහෝකොට දුෂ්කරය. මේ සංයෝජනය වනාහි මෙය පැවතීමේ හැකියාව ඇති සත්භවයා අරමුණු කොට කියන ලද්දකැයි වටහා ගන්න.

5. මාන සංයෝජනය

“මා හර අනෙක් අය අතර මේ රූප කලාපයන්හි රූපාරම්මණ වර්ණය ඤාණයෙහි ප්‍රකටවනු පිණිස භාවනා කිරීමේ ශක්තිය ඇති කිසිම කෙනෙක් නැත. මේ රූප කලාපයෙහි රූපාරම්මණ වර්ණය භාවනා කරන්නේ මා පමණක් යැයි” තමා තමාම උසස් කොට සැලකීම මානයයි. ලෝභ-මාන රාශියේ අකුසල ජවනයෝය. දිට්ඨිගත විජ්ජයුත්ත සිත්ය. ජවන එක එකක්හි (20, 19, 22, 21) යනාදී වන ලෝභ-මාන රාශියේ නාම ධර්මයෝ වන්නාහ.

6. පටිස සංයෝජනය

අකමැති, අරුචි, අහිෂ්ට වන රූපාරම්මණයක් හමුවූ විට අමනාපය, දෝසය පහළ කරවන පටිස සංයෝජනය පහළ වේ. දෝස රාශියේ නාම

ධර්මයෝය. අකමැති අනිෂ්ට වූ රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට භාවනා කොට බලන්න. ජවන එක එකක (18, 20) වශයෙන් වන ඒවා දෝස රාශියේ නාම ධර්මයෝය.

7. ඉස්සා සංයෝජනය

මේ රූපාරම්මණ වර්ගය මා හැර වෙන කෙනෙකුට ලබාගත නොහැකි වී නම් හොඳ යැයි ඊර්ෂ්‍යා කරන්නාගේ සන්තානයේ ඉස්සා සංයෝජනය පහළ වේ. දෝස-ඉස්සා රාශියේ නාම ධර්මයෝ වෙති. ජවන එක එකක (19, 21) යැයි දෝස-ඉස්සා රාශියේ නාම ධර්මයෝ වන්නාහ. ඊර්ෂ්‍යාව පහළ කරවීමේ ගතිය ඇති අනුන්ගේ රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. උදහරණයක්; උසස්, වණිය අතින් දිප්තිමත් අනෙකකුගේ ආභරණයක වර්ණය අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

8. මච්ජරිය සංයෝජනය

තමා ලබාගත් රූපාරම්මණයක් අනුන් හා සාධාරණ නොවන සේ කටයුතු කිරීම වශයෙන් අනුන් සම්බන්ධව මසුරුකම පවත්වන පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ මච්ජරිය සංයෝජනය පහළ වේ. දෝස-මච්ජරිය රාශියේ නාම ධර්මයෝය. ජවන එක එකක (19, 20)ක් යන ලෙසට වන දෝස-මච්ජරිය රාශියේ නාම ධර්මයෝ වෙත්. නොඳුරිය හැකි තරමට මච්ජරිය ඇතිකරවන තමාසතු පණ ඇති, පණ හැති කාම වස්තූන්හි වර්ණය අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. නිදසුන් වශයෙන්; තමාගේ පිරිසිදු ඇඳුම් අනෙකෙකු පරිභෝග කිරීමෙන් දුර්වර්ණ වූ විට නොඉවසිය හැකි බව ආදි පහළ වූ අරමුණක් හෝ නීතිපතා පහළ වන අරමුණක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

කුක්කුච්ච

සංයෝජන දහය තුළ මෙය අඩංගු නැත.

1. සිදුකළ දුශ්චරිතයක්,
2. සිදුනොකළ සුවර්තයක් යන දෙයාකාරයට බෙදා භාවනා කරන්න.
3. රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට ඒ පිළිබඳව කරනලද දුශ්චරිතයක් අරමුණු කොට පහළවන පශ්චාත්තාපය, කණගාටුව කුක්කුච්චය වේ. දෝස-කුක්කුච්ච නාම ධර්ම රාශිය වේ. පෙර සිදු වූ අරමුණක් ගෙන භාවනා කරන්න. නිදසුනක් ලෙස අනෙකෙකුගේ කම්පයට නීත්ත ඉස දුර්වර්ණ කොට පහළ වූ පශ්චාත්තාපය, කණගාටුව වේවා, සිත නරක් වීමක් වේවා එම අරමුණම ගෙන භාවනා කරන්න.
4. නොකළ, නොයෙදූන සුවරිතයක් අරමුණු කොට පශ්චාත්තාපයට, කණගාටුවට පත්වීම ද කුක්කුච්චයයි. දෝස-කුක්කුච්ච රාශියේ නාම ධර්මයෝ පහළ වෙත්. ජවන එක එකක (19, 21) දෝස-කුක්කුච්ච රාශියේ නාම ධර්මයෝ වෙත්. මල් වර්ණය ලස්සනට ඇති විට බුදුරජාණන් වහන්සේට පූජා කිරීමට නොහැකිවීම නිසා සිත නරක් වීම වැනි අරමුණක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

එම දෝස-කුක්කුච්ච රාශිය පරමාර්ථ වශයෙන් අරමුණු කොට භාවනා කරන විට සමහර යෝගීන්ට දුෂ්කරතා මතු විය හැකිය. එම අවස්ථාවෙහි ප්‍රඥප්තියක් අරමුණු කොට මෙම දෝස-කුක්කුච්ච නාම ධර්ම රාශිය පරිග්‍රහ කොට භාවනා කර පසුව පරමාර්ථ වශයෙන් අරමුණු කොට මෙම නාම ධර්ම නැවතත් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

උද්ධච්චය

මේ උද්ධච්ච සංයෝජනය අභිධර්ම ක්‍රමයට දක්වන සංයෝජන දහය තුළ නොදැක්වේ. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට දක්වන සංයෝජන දහය තුළ පමණක් දැක්වේ. රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරන විට සිත විසිරී යෑම උද්ධච්චය නම් වේ. මෝහ-උද්ධච්ච නාම ධර්ම රාශිය පහළ වෙයි. ජවන එක එකක දහසයක් වූ නාම ධර්මයෝ වෙත්. ලෝහ-දෝසයන් වනාහි නොවෙත්. නමුත් සිත නොසන්සුන් කර වූ රූපාරම්මණ වර්ණයක් අරමුණු කොට භාවනා කොට බලන්න.

9. විචිකිච්ඡා සංයෝජනය

මේ රූපාරම්මණය “සත්තචයෙක් ද, ආත්මයක් ද, සත්තචයෙකුගේ වස්තුවක් ද, ආත්මයේ වස්තුවක් ද, ආත්මයේ වර්ණයක්දැයි” සැක පහළ කරගත් පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ විචිකිච්ඡා සංයෝජනය පහළ වේ. විචිකිච්ඡා රාශියේ නාම ධර්මයෝ වන්නාහ. ජවන එක එකක දහසය ආකාර නාම ධර්මයෝ වන්නාහ. රූපාරම්මණය ආත්මයේ වර්ණය නොවේදැයි අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

10. අවිජ්ජා සංයෝජනය

ඉහත සඳහන් සංයෝජන පහළවන වාරයක් පාසා අවිජ්ජා සංයෝජනය පහළ වේ. [දී. අ. 2/566; ම. අ. 1/259]

මෙහි සඳහන් සංයෝජන එකක් බැගින් වෙන් වෙන්ව සිදුවනවා නොවේ. එකට යෙදෙන චිත්ත-වෛතසික සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් හා මිශ්‍ර වී සමූහ ලෙස පහළ වන්නාහ. මේ නාම ධර්ම රාශිය ද විචී යැයි කියන චිත්ත නියාමයට අනුවම පහළ වේ. එබැවින් යෝගාවචර ඔබ මෙම නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී නාම රාශි, නාම සමූහ යන නාම ඝනයන් බිඳ පරමාර්ථයන් තෙක් ඤාණයෙන් බලා පිරිසිඳින තෙක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

සතිමත් විය යුතු

මේ ඉහත සඳහන් රූපාරම්මණ අරමුණු කොට සංයෝජන දහය පහළ වීම පැහැදිලි කරන විට අටුවාවායාසීයන් වහන්සේ **චක්ඛුද්ද්වාරේ** (දී. අ. 2/566; ම. අ. 1/258) චක්ඛුද්ද්වාරයෙහි ද පහළ වියහැකි බව දක්වා ඇත. ඒ තුළ මේ රූපාරම්මණය නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි මහසිකාරය පැවැත්විය හැකිවිට චක්ඛුද්ද්වාර විචීයට අනතුරුව මනෝද්ද්වාර විචී බොහෝ වාර ගණනක් පහළ වූ පසු මෙම මනෝද්ද්වාරයන් නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් ආවර්ජනය කළ පසු, නවදුරටත් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් පහළවන සමහරක් චක්ඛුද්ද්වාර විචීන්හි පමණක් නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි අරමුණු කිරීමට යෝග්‍ය විය හැකිය. නමුත් නිව්ච යැයි, සුඛ යැයි, අත්ත යැයි, සුභ යැයි වෙන් වෙන් වශයෙන් දැක වෙන් වෙන් වශයෙන් තීරණය කරමින් දැනගන්නවා

නොවේ. මේ ආකාරයෙන් සාමාන්‍ය ලෙස දැන ගැනීම පමණක් විය හැකිය. පහත සඳහන් අටුවා ටීකා කථාවන් බලන්න.

“චක්ඛුච්ඤ්ඤාඤ්ඤිති රූපේ රූපමත්තමේව පස්සති, න නිච්චාදිසභාවං,”

[සං. අ. 3/20]

“රූපමත්තමේවාති නිලාදිභේදං රූපායතනමත්තං, න නිලාදි. විසේසතිචත්තනත්ථේ හි අයං මත්තසද්දේ. යදි ඒවාං, ඒවා-කාරෝ කිමත්ථියෝ? චක්ඛුච්ඤ්ඤාඤ්ඤිති රූපායතනේ ලඛිතමානමිපි නිලාදි’ විසේසං’ඉදං නිලං නාම, ඉදං පිතං නාම’නි න ගණ්භාති. කුචෝ නිච්චානිච්චාදි සභාවත්ථන්ති සංභිතස්සපි නිචත්තනත්ථං ඒවාකාරග්ගභණං. තේනාහ ‘න නිච්චාදිසභාව’න්ති”

[සං. ටීකා. 2 (ජර්ධි සංගායනා අංක 95 යටතේ)]

මේ අටුවා ටීකාවන්හි දැක්වෙන ආකාරයට චක්ඛු විඤ්ඤාණය නැත්නම් චක්ඛු විඤ්ඤාණය සමග චක්ඛුද්වාර විචී නාම ධර්ම රාශිය මගින් නිල්වත්, රන්වන් ලෙසට දක්වන පැහැ මාත්‍රය පමණක් දැනී. මේ වර්ණය නිල්ය, රන්වන්ය ආදී වශයෙන් නොදැනී. රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරගත්තේ ද මෙය නිල්ය, මෙය රන්වන්ය ආදී වශයෙන් අරමුණු කළ නොහැක. ඉඳින් කෙසේ නම් නිච්ච, අනිච්ච ආදි ස්වභාවය අරමුණු කළ හැක්කේද? [සං. අ. ; සං. ටීකා. පරිවර්තනයයි]

නමුත් දිට්ඨි වෛතසිකය චක්ඛුද්වාර විචී ජචනයන්හි ද පහළ විය හැකි ස්වභාවය ඇත්තේය. අකුසල ජචන සියල්ල චක්ඛුද්වාර විචියෙහි පහළ වීමට ඉඩ තිබේ. ඒ නිසා මනෝද්වාර විචීන්හි අඩංගු දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත සිත ගත් දෘෂ්ටිය-අරමුණ නිච්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි ගත් දිට්ඨිය, චක්ඛුද්වාර විචියෙහි ඇතුළත් දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත සිත ද උරුම වශයෙන් ගන්නා වූ ස්වභාවය ඇතිවිය හැකිය. පින්වත් ඔබ විසින්ම ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට බලන්න. නමුත් රූප කර්මස්ථානය ගෞරවයෙන් ප්‍රගුණ කළ පසු නාම කර්මස්ථානයකට හැර වූ යෝගියෙකුට මෙම රූප ධර්ම නිච්ච, සුඛ, අත්ත යැයි දිට්ඨි වශයෙන් ගැනීම දුෂ්කර විය හැකිය. සුභ යැයි වැරදි ලෙස ගැනීම පමණක් සිදුවිය හැක්කේය. පරමාර්ථ ඤාණ ඇස නැති ඇත්තන්ට වනාහි නිච්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි මේ සියලු ආකාරයන්ටම ගැනීම වන්නේය.

රූපාරම්මණ පේළියේ අකුසල ජචන රාශිය බලන ක්‍රමය

ඉහතින් රූපාරම්මණ අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල ජචනයන් අඩංගු අකුසල රාශිය , චක්ඛුද්වාර විචී චිත්ත-වෛතසිකයන්හි අඩංගු සංයෝජන දහය පහළ වීම ලියා දක්වන්නට යෙදුනි. එම සංයෝජන දහය පහළවන ආකාරයෙහිලා මේ වනාහි රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල ජචන දවන චක්ඛුද්වාර විචී මනෝද්වාර විචී නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ ක්‍රමය වන්නේය. එලෙසටම ඉතිරි රූප ධර්ම විසිහත ද භාවනා කළ යුතුය. බැලිය යුතුය. මෙහිලා එම ක්‍රමය මත පිහිටා රූපාරම්මණ පේළියේ අකුසල රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රමය ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ නාම ධර්මයන් ආදර්ශයට ගෙන ලියා දක්වමු.

1. අවශ්‍ය විටෙක සමාධිය අනුපිලිවෙලින් තහවුරු කරගන්න.
2. වක්බු ප්‍රසාදය-වක්බුද්වාරය හා මනෝද්වාරය යන ද්වාර දෙක එකවර ඝූරුණයට විසඳ වන ලෙසට එකට පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රූප කලාප රාශියක රූපාරම්මණ වර්ණය අරමුණු කරන්න.
4. එම රූපාරම්මණ වර්ණය ද්වාර දෙකට එකවර ආපාතගත වනවිට-ද්වාර දෙකෙහිම එකවර ප්‍රකටව ආ කල එම රූපාරම්මණය අරමුණු කොට වක්බුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචීන් පහළවනු ඇත.

එම විචී සිත්වල අඩංගු පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන, වොත්ථපන හා මනෝද්වාරා- වච්ඡේදනයන් එම රූපාරම්මණ වර්ණය, නිව්ච යැයි ද, සුඛ යැයි ද, අත්ත යැයි ද, සුභ යැයි ද යන ලෙසට නොයෙක් ක්‍රමයෙන් ව්‍යවස්ථාපනය කොට බලන්න. අයෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදී ලෝභ, දිට්ඨි ප්‍රකට වී අකුසල ජවනයන් යෙදෙන වක්බුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී විත්ත සන්තතින් පහළවනු ඇත. නමුත් ඉහතින් පැහැදිලි කරදුන් අයුරු පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදනයට හා වොත්ථපනයට අරමුණු නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි පැහැදිලි ලෙස තීරණය කළ නොහැකිය. මනෝද්වාර විචීන්හි ඇතුළත් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් පහළවන මනෝද්වාරාවච්ඡේදනයට පමණක්, වෙනත් ලෙසකට දක්වනොත් මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය හා යෙදෙන අධිමොක්ඛ වෛතසිකයට පමණක් අරමුණු මෙලෙස තීරණය කළ හැකි අතර එම මනෝද්වාර විචීන්හි ඇතුළත් ලෝභ, දිට්ඨිත්ථම අරමුණු නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි දැඩිසේ ග්‍රහණය කළ හැක්කේය. ඒ නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදනය හා වොත්ථපනය වනාහි අරමුණු නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යන ලෙසට තීරණය කරන්නාක් වැනි ස්වභාවයක් ඇත්තේ යැයි දැනගන්න. නමුත් පරමාර්ථ තෙක් ඝූරුණයෙන් අවධාරණය කරනා පින්වතෙකුට මෙම රූපාරම්මණය නිව්ච, සුඛ, අත්ත යැයි බලන කල දුෂ්කරතා ඇතිවන්නේය. සුභ ස්වභාව වශයෙන් ගෙන ඉතා තදින් කැමතිවන කාමරාග සංයෝජනය පහළ විය හැකිය. නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි ගැනීමේ දී ලෝභ මූල සිත් අට තුළ දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුත්ත සිත් හතර, සුභ යැයි කැමති වී, රූචි වී කාමරාග සංයෝජනය පහළවන විට ලෝභ මූල සිත් අටම සුදුසු ලෙස පහළ විය හැකිය. එසේම රූපාරම්මණ වර්ගයන් අතින් පිරි ඇති හව සම්පත්තියක් හමු වී සිත බැඳී ගිය විට ද ලෝභ මූල සිත් අටම සුදුසු ලෙස පහළ විය හැකිය. තම ඝූරුණය ඇති පමණට විනිදුවා භාවනා කරන්න. සෝමනස්ස වේදනා පහළ වන්නේ නම් ප්‍රීතිය යෙදේ. උපෙක්ඛා වේදනා පහළ වන්නේ නම් ප්‍රීතිය නොයෙදේ. සසඛිඛාරික නම් චීන-මිද්ධ යෙදේ. අසඛිඛාරික නම් චීන-මිද්ධ නොයෙදේ.

විචී සිත් සන්තතියේ පිහිටා ඇති චිත්තක්ෂණයක් පාසා යෙදෙන චිත්ත-වෛතසික සංඛ්‍යාව පහත වගුවෙහි දක්වා ඇත. ජවනයන්හි සෝමනස්ස වේදනා පහළ වී ප්‍රීතිය යෙදේ නම් සන්තීරණ හා තදරම්මණයන්හිදී ද සෝමනස්ස වේදනාවම යෙදේ. ප්‍රීතිය ද යෙදේ. ජවනයන්හි උපෙක්ඛා වේදනා යෙදී ප්‍රීතිය නොයෙදේ නම් සන්තීරණ හා තදරම්මණයන්හි ද උපෙක්ඛා වේදනාවම යෙදේ. ප්‍රීතිය නොයෙදේ. සන්තීරණ හා තදරම්මණයන් සාමාන්‍ය ලෙස ජවනයන් සමග වේදනා වශයෙන් සමානවුව ද ජවනයන්හි දෝමනස්ස වේදනා යෙදේ නම් සන්තීරණ හා තදරම්මණයන් දෝමනස්ස වේදනා සමග නොයෙදිය හැකි නිසා එම

සන්තිරණ හා තදරම්මණයන්හි උපෙක්ඛා වේදනාවම යෙදේ. උපෙක්ඛා සන්තිරණ, උපෙක්ඛා තදරම්මණයන්ම යෙදේ.

අරමුණ අති ඉෂ්ඨාරම්මණයක් වනවිට සෝමනස්ස තදරම්මණ පස් වර්ගය පමණක් යෙදිය හැක්කේය. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුත්ත මහා විපාක තදරම්මණයෙහි නාම ධර්ම 34 ක් ද සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විජ්ජයුත්ත මහා විපාක තදරම්මණයෙහි නාම ධර්ම 33 ක් ද අනේතුක කුසල විපාක සෝමනස්ස සන්තිරණ තදරම්මණයෙහි නාම ධර්ම 12 ක් ද යෙදිය හැකිය.

ඉෂ්ඨාරම්මණයක් කෙරෙහි වනාහි මහා විපාක තදරම්මණ අට වර්ගය (34, 33, 33, 32) අනේතුක කුසල විපාක තදරම්මණ දෙවර්ගය (12, 11) යෙදිය හැකිය.

අනිෂ්ඨාරම්මණයක වනාහි අකුසල විපාක තදරම්මණ එක වර්ගයක් පමණක් යෙදේ. එහි නාම ධර්ම 11 ක් යෙදිය හැක. ඒ නිසා වගුවෙහි සම්පිණ්ඩනය කොට දැක්වා ඇත.

නාම ධර්ම 11 හි කුසල විපාක අකුසල විපාක යන දෙක සුදුසු ලෙස පහළ විය හැක. එකක අනේතුක කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තිරණය තදරම්මණ වශයෙන්ද එකක අනේතුක අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තිරණය තදරම්මණ වශයෙන්ද වේ. ඉෂ්ඨාරම්මණය හා කුසල විපාකය ද, අනිෂ්ඨාරම්මණය හා අකුසල විපාකය ද සුදුසු ලෙස යෙදේ. නමුත් විටී සිත් සන්තතියක තදරම්මණ එකක්ම යෙදිය හැකිය. යෙදෙන තදරම්මණය පමණක් පරිග්‍රහ කරන්න. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, චක්ඛු විඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, වොත්ථපන යන මේවායෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්හි සංඛ්‍යා සෝභන රාශියේ නාම ධර්ම රාශිය හා ස්වරූප වශයෙන් සමානය. ජවනයන්හි පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සංඛ්‍යාව පමණක් සෝභන රාශිය හා අකුසල රාශිය වශයෙන් අසමාන වන්නාහ.

ඉතිරි ලෝභ, මාන, දෝස ආදී අකුසල රාශියේ නාම ධර්මයන් සංයෝජන දහය පහළවීම දැක්වූ කොටසෙහි බලා ලෝභ-දිරිඬීන්හි භාවනා කළ ක්‍රමයටම යැයි සලකාගෙන භාවනා කරන්න.

<p style="writing-mode: vertical-rl; text-orientation: mixed; text-align: center;">රජසාරම්මණ වර්ණ පේළිය - අකුසල රාශියේ අකුසල ජවන විචි වගුව</p>		මනෝද්වාර විචි	
		හදය 54 වදුරම්මණ 02	හදය 54 වච්චිගය
හදය 54 වදුරම්මණ 02	34/33/12/11 33/32/11/11 34/33/12/11 33/32/11/11 34/33/12/11 33/32/11/11 34/33/12/11 33/32/11/11 34/33/12/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11	හදය 54 ජවන 7	20 19 22 21 20 19 22 21 18 20 19 21 19 21 21 16
හදය 54 මනෝද්වාරාවජ්ජන	12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12	හදය 54 හදය 54 මනෝද්වාරාවජ්ජන	12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12
හදය 54 හච්චිගය	34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34	හදය 54 හදය 54 වදුරම්මණ 02	34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34 34
හදය 54 වදුරම්මණ 02	34/33/12/11 33/32/11/11 34/33/12/11 33/32/11/11 34/33/12/11 33/32/11/11 34/33/12/11 33/32/11/11 34/33/12/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11 33/32/11/11	හදය 54 ජවන 07	20 19 22 21 20 19 22 21 18 20 19 21 19 21 21 16
හදය 54 වොත්ථජන	12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12 12	හදය 54 සංඛිරණ	12 11 12 11 12 11 12 11 12 11 12 11 12 11 12 11
හදය 54 සම්පට්චජන	11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11	හදය 54 චක්ඛු 54 චක්ඛු විඤ්ඤදුණ	8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8
හදය 54 පඤ්චද්වාරාවජ්ජන	11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11	හදය 54 පඤ්චද්වාරාවජ්ජන	11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11 11
අසුර ලබන වස්තු රූපය	1. මෝභ - දිට්ඨි 2. මෝභ - දිට්ඨි 3. මෝභ - දිට්ඨි 4. මෝභ - දිට්ඨි 5. මෝභ - මාන 6. මෝභ - මාන 7. මෝභ - මාන 8. මෝභ - මාන 9. දෝස 10. දෝස 11. දෝස - ඉස්සා 12. දෝස - ඉස්සා 13. දෝස - මච්ඡරය 14. දෝස - මච්ඡරය 15. දෝස - කුක්කුච්ච 16. දෝස - කුක්කුච්ච 17. උද්ධම්ම 18. විචිච්ඡා		

**සද්දුරම්මණ, ගන්ධාරම්මණ, රජසාරම්මණ,
පොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළිය**

රජසාරම්මණ පේළියේ- චක්ඛු ප්‍රසාදය හා හච්චිග මනෝ ප්‍රසාදය එකට පරිග්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ආදී වශයෙන් බෙදී ගිය රූප කලාපයන්හි වර්ණය අරමුණු කොට කුසල ජවන ආදී සෝභන රාශියේ නාම ධර්මයන්, අකුසල ජවන ආදී

අකුසල රාශියේ නාම ධර්මයන් ද පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රමයම ඇසුරු කරමින්....

සද්දරම්මණ පේළියේ- සෝභ ප්‍රසාදය හා හවඩිත මනෝ ප්‍රසාදය එකට පරිග්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ආදී ලෙසට බෙදී ගියා වූ සද්දරම්මණයක් අරමුණු කොට භාවනා කළහොත් යෝනිසෝ මනසිකාරය හා අයෝනිසෝ මනසිකාරය අනුව කුසල ජවන රාශීන් ඇතුළත් සෝතද්චාර විචී හා මනෝද්චාර විචීන්, අකුසල ජවන රාශීන් ඇතුළත් සෝතද්චාර විචී හා මනෝද්චාර විචීන් පහළ විය හැක්කේය. එසේම.....

ගන්ධාරම්මණ පේළියේ- ඝාන ප්‍රසාදය හා හවඩිත මනෝ ප්‍රසාදය එකට පරිග්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ලෙස බෙදී ගිය රූප කලාපයන්හි ගන්ධය අරමුණු කොට භාවනා කර බලන්න.

රසාරම්මණ පේළියේ- පිචිහා ප්‍රසාදය හා හවඩිත මනෝ ප්‍රසාදය එකට පරිග්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ලෙස බෙදී ගිය රූප කලාපයන්හි රසාරම්මණයන් අරමුණු කොට භාවනාවෙන් බලන්න.

ඵොට්ඨබ්බිඛාරම්මණ පේළියේ- කාය ප්‍රසාදය හා හවඩිත මනෝ ප්‍රසාදය එකට පරිග්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ආදී ලෙස බෙදී ගිය රූප කලාපයන්හි ඵොට්ඨබ්බිඛාරම්මණයක් අරමුණු කොට භාවනා කර බලන්න. මෙලෙස භාවනා කරණ විට ඵොට්ඨබ්බිඛාරම්මණ නම් වූ රූප ධර්මයෝ පඨවි ධාතු, තේපෝ ධාතු, වායෝ ධාතු වශයෙන් තුන් ආකාර වන නිසා පඨවි ධාතු අරමුණු කොට සෝභන රාශිය + අකුසල රාශිය, වායෝ ධාතුව අරමුණු කොට සෝභන රාශිය + අකුසල රාශිය, තේපෝ ධාතුව අරමුණු කොට සෝභන රාශිය + අකුසල රාශිය යන සියල්ල නිමවන තෙක් එක එකක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. ඵොට්ඨබ්බිඛාරම්මණය තුනට බෙදූ තුන් වනාවකට භාවනා කිරීම කළ යුතුය. ධම්මාරම්මණ පේළියේ රූප ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රමය ඉහතින් විස්තර කර දක්වන්නට යෙදුනි. පින්වත් ඔබ මෙම පේළි හයතුළම පිහිටා ඇති කුසල ජවන නාම ධර්ම රාශීන් ද අකුසල ජවන නාම ධර්ම රාශීන් ද පරිග්‍රහ කළහැකි අවස්ථාවේ රූපාරම්මණ පේළියේ, සද්දරම්මණ පේළියේ, ගන්ධාරම්මණ පේළියේ, රසාරම්මණ පේළියේ යන පේළි ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. එවිට කිනම් පේළියේ නාම ධර්මයෝ භාවනා කරණ ලද්දේ ද, කිනම් පේළියේ නාම ධර්මයෝ භාවනා නොකරණ ලද්දේ දැයි පහසුවෙන් වෙන්කොට දැන හැකි වනවා ඇත.

මේ තාක් ලියා දක්වන ලද නාම කර්මස්ථානය පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ ක්‍රමය වනාහි ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ද සනීතව රූප ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළවන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ සංකෂිප්ත ක්‍රමයයි.

නාම කර්මට්ඨාන පුළුල් ලෙස පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය

නාම කර්මස්ථාන පුළුල් ලෙස පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය වනාහි ෂඩ් ඉඤ්ජිය දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධාතු එක එකක් අරමුණු කොට පහළවන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමයයි. උපමාවක් ලෙස වක්ඛුද්චාරයෙහි රූප ධර්ම 54ක් ඇත. ඒ එක එකක් අරමුණු කොට පහළවන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ

කිරීමට පටන් ගැනීමයි. නිදසුනක් දක්වනොත්:- වක්බුද්ධාරයෙහි වක්බුදසක කලාපයෙහි රූප දස ආකාරයක් ඇත.

1. පඨවි ධාතු අරමුණු කොට පහළ වූ චොට්ඨබ්බිඛාරමමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
2. ආපේ ධාතුව අරමුණු කොට පහළ වූ මනෝද්වාර විචි ධම්මාරමමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
3. තේජෝ ධාතුව අරමුණු කොට පහළ වූ චොට්ඨබ්බිඛාරමමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
4. වායෝ ධාතුව අරමුණු කොට පහළ වූ චොට්ඨබ්බිඛාරමමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
5. රූපාරමිමණයක් අරමුණු කොට පහළ වූ රූපාරමිමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
6. ගන්ධයන් අරමුණු කොට පහළ වූ ගන්ධාරමිමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
7. රසය අරමුණු කොට පහළ වූ රසාරමිමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
8. ඕජාව අරමුණු කොට පහළ වූ ධම්මාරමමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
9. ජීවිත අරමුණු කොට පහළ වූ ධම්මාරමමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.
10. වක්බු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට පහළ වූ ධම්මාරමමණ පේළියේ නාම ධර්මයෝ.

මෙලෙසට නාම ධර්මයන් එකින් එක පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන විට රූප එක එකක් වශයෙන් අරමුණු කොට පහළවන කුසල ජවන් විචිත් සියල්ල නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. සෝභන රාශිය, අකුසල රාශිය යන දෙකම පරිග්‍රහ කළ යුතුය. වක්බුද්ධාරයෙහි ඇති වක්බුදසක කලාපයෙහි අඩංගු දස ආකාර රූපයන් තුළ එක එකක් අරමුණු කොට පහළවන සෝභන හා අකුසල නාම රාශි පරිග්‍රහ කොට වක්බුද්ධාරයේම කායදසක කලාපයේ පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්ම, භාවදසක කලාපයේ පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්ම, වින්තජ අට්ඨමක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති අට ආකාර රූප ධර්ම, උතුජ අට්ඨමක රූප කලාපයක පිහිටා ඇති අට ආකාර රූප ධර්ම, ආභාරජ අට්ඨමක රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති අට ආකාර රූප ධර්ම යනාදී මේ රූප ධර්මයන්හි ද එක එකක් රූප අරමුණු කොට පහළවන සෝභන හා අකුසල රාශි නාම ධර්මයන් දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න. වක්බුද්ධාරයෙහි 54 වතාවක් බැඟින් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතු වන්නේය. සෝතද්ධාරයෙහි 54 වතාවක්, ඝානද්ධාරයෙහි 54 වතාවක්, පිටිභාද්ධාරයෙහි 54 වතාවක්, කායද්ධාරයෙහි 44 වතාවක්, මනෝද්ධාරයෙහි 54 වතාවක් යන ලෙසට එක එකක් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි ද මෙලෙස රූප ධාතු එක එකක් අරමුණු කොට පහළවන නාම ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ විස්තාර පරිග්‍රහ ක්‍රමය විසුද්ධි මග්ගයෙහි දක්වා ඇත. මෙම නාම කම්මස්ථාන විස්තාර පරිග්‍රහ ක්‍රමය කැමතිවිටක දී පමණක් අභ්‍යාස කරන්න. සංකෂිප්ත පරිග්‍රහ ක්‍රමය මගින් අසාර්ථක වනවිට පමණක් මෙම විස්තාර පරිග්‍රහ ක්‍රමය අභ්‍යාසය කළයුතු වන්නේය.

මේ තුළ නාම කර්මස්ථාන කොටසේ හය පේළියේ සංකෂිප්තයක් නැවතත් දක්වන්නෙමු. ධම්මාරම්මණය යනු ධම්මාරම්මණ නම් වූ රූප ධර්මයන් හා අනෙකුත් ප්‍රඥප්ති-පරමාර්ථ ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළ වන්නා වූ මනෝද්වාර විචි නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ කොටස වන්නේය. මෙම ධම්මාරම්මණ පේළියේ (අ, ආ, ඇ, ඈ යැයි) රාශීන් හතරක් ලෙස දක්වා ඇත. හය ආකාරයෙන්ම දක්ෂ වූ විට පහත දැක්වෙන වගුවෙහි දැක්වෙන පිළිවෙලට නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

ද්වාර හය සම්බන්ධ සංකෂිප්ත වගුව

1. රූපාරම්මණ පේළිය	කුසල ජවන දිවීමේ සෝභන රාශිය	අකුසල ජවන දිවීමේ අකුසල රාශිය
2. සද්දරම්මණ පේළිය	කුසල ජවන දිවීමේ සෝභන රාශිය	අකුසල ජවන දිවීමේ අකුසල රාශිය
3. ගන්ධාරම්මණ පේළිය	කුසල ජවන දිවීමේ සෝභන රාශිය	අකුසල ජවන දිවීමේ අකුසල රාශිය
4. රසාරම්මණ පේළිය	කුසල ජවන දිවීමේ සෝභන රාශිය	අකුසල ජවන දිවීමේ අකුසල රාශිය
5. චොට්ඨබ්බිධාරම්මණ පේළිය	කුසල ජවන දිවීමේ සෝභන රාශිය	අකුසල ජවන දිවීමේ අකුසල රාශිය
6. ධම්මාරම්මණ පේළිය	කුසල ජවන දිවීමේ සෝභන රාශිය	අකුසල ජවන දිවීමේ අකුසල රාශිය
අ. නිජ්චන්ත රූප 10/11	කුසල ජවන දිවීමේ සෝභන රාශිය	අකුසල ජවන දිවීමේ අකුසල රාශිය
ආ. අනිජ්චන්ත රූප 10	කුසල ජවන දිවීමේ සෝභන රාශිය	අකුසල ජවන දිවීමේ අකුසල රාශිය

ධම්මාරම්මණ ජේලිය සෝභන රාශිය පමණක්

	මනෝද්වාරා වජ්ජන	ජවන වාර හත	සහේතුක තදුරම්මණ 2	අහේතුක තදුරම්මණ 2
1. සම්මා වාවා	12	35, 34, 34, 33	34, 33, 33, 33	12, 11, 11
2. සම්මා කම්මන්ත	12	35, 34, 34, 33	34, 33, 33, 33	12, 11, 11
3. සම්මා ආජීව	12	35, 34, 34, 33	34, 33, 33, 33	12, 11, 11
4. කරුණා	12	35, 34, 34, 33	×	×
5. මුදිතා	12	35, 34, 34, 33	×	×
6. බුද්ධානුස්සති	12	34, 33, 33, 32	34, 33	12
7. මරණානුස්සති	12	34, 33, 33, 32	34, 33, 33, 32	12, 11, 11

ධම්මාරම්මණ ජේලියේ ධ්‍යාන නාම ධර්මයෝ

1. ආනාපාන	පුඵම ධ්‍යාන, ද්විතීය ධ්‍යාන, තෘතීය ධ්‍යාන, චතුර්ථ ධ්‍යාන.
2. අරීඨික	පුඵම ධ්‍යාන.
3. ඕදුත කසිණ	පුඵම ධ්‍යාන, ද්විතීය ධ්‍යාන, තෘතීය ධ්‍යාන, චතුර්ථ ධ්‍යාන.
4. මෙත්තා	පුඵම ධ්‍යාන, ද්විතීය ධ්‍යාන, තෘතීය ධ්‍යාන.
5. අසුභ	පුඵම ධ්‍යාන.

ඉදින් පින්වත් ඔබ අරූප ධ්‍යානයන් දු ලබා සිටින්නෙක් නම් මනෝද්වාරය හා අදළ එම අරූප ධ්‍යානයේ අරමුණ එකට පරිග්‍රහ කොට එම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

1. ආකාසානඤ්චායතන ධ්‍යානයේ අරමුණ අනන්ත වූ ආකාස ප්‍රඥප්ති අරමුණ වන්නේය.
2. විඤ්ඤාණඤ්චායතන ධ්‍යානයේ අරමුණ නම් ආකාසානඤ්චායතනයේ විඤ්ඤාණය වේ.
3. ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ධ්‍යානයේ අරමුණ නම් ආකාසානඤ්චායතන විඤ්ඤාණයේ අභාවය නම් වූ නච්ච භාව ප්‍රඥප්ති අරමුණ වේ.
4. නේවසඤ්ඤාණාසඤ්ඤායතන ධ්‍යානයේ අරමුණ නම් ආකිඤ්චඤ්ඤායතන විඤ්ඤාණය වේ.

භවඛිඛ මනෝද්වාරය හා මෙම අදළ අරමුණ එකට පරිග්‍රහ කොට අදළ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා ක්‍රමය දක්වන වගුවේ ඇති වතුර්ථ ධ්‍යාන කොටසට සමානයි.

1. මනෝද්වාරාවජ්ජනයෙහි නාම ධර්ම 12 යි.
2. පරිකර්ම, උපචාර, අනුලෝම, ගෝත්‍රභූ ජවනයන්හි නාම ධර්ම 33 බැගින් වේ.
3. අර්පණා ධ්‍යාන ජවනයන් එක එකක නාම ධර්ම 31 බැගින් පහළ වන්නාහ.

“නාම ධර්ම-නාම ධර්ම” යැයි පරිග්‍රහ කරන්න

“සෝ සබ්බේපි තේ අරූපධම්මේ නමනලක්ඛණේන ඒකතෝ කච්චා ඒතං නාමන්ති පස්සති” [වි. ම. 442]

මේ ඉහත සඳහන් අටුවා කථාවෙහි අවධාරණය කරණ උපදේශයට අනුව නාම ධර්මයන් ද සම්පිණ්ඩනය කොට පරිග්‍රහ කිරීම කළයුතු වන්නේය. ඉහත සඳහන් වගු මගින් පැහැදිලි කරණ ආකාරයට ආයතන-ද්වාරයන් අනුව නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී ප්‍රථමයෙන් සිත, එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා ආදී වශයෙන් එකක් බැගින් ක්‍රමයෙන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මෙම නාම ධර්මයන් විච්චි වින්තකණණයක් පාසා පිහිටා ඇති නාම ධර්ම, වගුවල දක්වා ඇති ආකාරයට අවසානය දක්වා ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කළ හැකිවිට පරිග්‍රහ කරණ ඤාණයන් සමගම ඉබේට මෙන් ප්‍රකටව ආ කල මෙම නාම ධර්මයන් රූපාරම්මණය ආදී තමා භාවනා කරණ ඒ ඒ අරමුණට නමන, නතුචන ස්වභාවය අරමුණු කොට, “මේ වනාහි නාම ධර්ම” යැයි ද නැත්නම් “නාම ධර්ම-නාම ධර්ම” යැයි ද සියල්ල සමූහයක් ලෙස ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. විච්චි වින්තකණණයක් පාසා පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සියල්ල වින්තකණණයක් පාසා සමානව පහළවන ආකාරය තවම දැකගත නොහැකි නම් එලෙස නොබලන්න. ඤාණයට හසුවන විටම එම නාම ධර්මයන් සමූහයක් සේ කොට මෙලෙස පරිග්‍රහ කළ යුතුය.

රූප-නාමයෝ එක්කොට පරිග්‍රහ කරන්න

රූපාරූප පරිග්‍රහය

“රූපාරූපානං ලක්ඛණාදීනි පරිච්ඡින්නිච්චා ගහණං රූපාරූපපරිත්ථෙහෝ.”

[ධ. මූල. ටී. (ජර්ධි සංගායනා අංක 277 යටතේ)]

“රූපාරූපං පන පරිගණ්හන්තෝ.” [ධ. අ. 1/199]

“පරිච්ඡින්නිච්චා ගහණං පරිජානනං.”

[ධ. අනු. ටී. (ජර්ධි සංගායනා අංක 277 යටතේ)]

මේ ඉහත සඳහන් අටුවා කර්තව්‍යයන් පෙන්වන ලෙසට යෝගාවචර පුද්ගලයා රූප-නාමයන් ලක්ඛණ, රූප, පච්චිපට්ඨාන, පද්ධිත වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීම, ඛදුණයෙන් විභාග කොට ගැනීම කළයුතු වේ. නමුදු ලක්ඛණ, රූප, පච්චිපට්ඨාන, පද්ධිත වශයෙන් රූප-නාම පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාව **ලක්ඛණාදී වතුක්ක කොටස** යන නමින් වෙනමම දක්වනු ඇත. දැන් මේ අවස්ථාවෙහි දී රූප-නාම පරමාර්ථයන් ස්වභාව ලක්ෂණය පමණක්ම ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී ද ආයතන-ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කරන නිසා රූප-නාම එකට ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම සඳහා රූප-නාම වෙන් කරලීමෙහිදී ද ආයතන-ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීම වඩාත් ගැළපේ. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේ දී වගුවල, ඇසුර ලබන වස්තු රූපයන් දැක්වූ ආකාරයට නිප්ඵන්ත රූපයන් ප්‍රධාන කොට, අනිප්ඵන්ත රූපයන් ද පරිග්‍රහ කොට, රූප-නාමයන් ද එක්කොට පරිග්‍රහ කරන්න. වගුවල විපස්සනා ඛදුණ සඳහා භාවනා කළයුතු අරමුණු වන්නා වූ, විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළහැකි නිප්ඵන්ත රූපයන් පමණක් ප්‍රධාන ලෙස දක්වා ඇත. උපමාවක් ලෙස දක්වතොත් වක්ඛුද්වාර විරියෙහි,

1. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිප්පයෙහි - හඳුයෙහි පිහිටා ඇති රූප 54 වර්ගය, (රූපාරම්මණය රූප ධර්මයෝය, චිත්ත-වෛතසික 11 නාම ධර්මයෝය)
2. වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙහි - වක්ඛුවෙහි පිහිටා ඇති 54 වර්ග රූපයන්, (රූපාරම්මණය රූප ධර්මයෝය, චිත්ත-වෛතසික 8 නාම ධර්මයෝය)

මෙලෙසට විචි චිත්තක්ෂණයක් පාසා ඉතිරි නොකර පරිග්‍රහ කරන්න. අරමුණු හය අනුව මෙම ක්‍රමයට රූප-නාම එකට පරිග්‍රහ කරන්න. ජේලී අනුව සියල්ල පරිග්‍රහ කරන්න. (වගුව බලන්න)

නාම රූප වචන්ථාන-නාම රූප බෙදු දැනගැනීම

“යෝපි රූපාරූපං පරිත්ථෙහෙත්ථා නාමරූපං වචන්ථපෙත්තෝ.” [ධ. අ. 199]

“තතෝ නමනලක්ඛණං නාමං, රූප්පනලක්ඛණං රූපන්ති සඛ්ඛේපතෝ නාමරූපං වචන්ථපේති.” [වි. ම. 441]

“ඉති ඉදඤ්ච භාමං, ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං චුච්චති භාමරූපන්ති සතිවේපතෝ භාමරූපං වචන්ට්ඨපේති.” [වී. ම. 444]

“හ අඤ්ඤෝ සත්තාදිකෝති වචන්ට්ඨාපනං භාමරූපචචන්ට්ඨාපනං.”

[ධ. මූල. ටී. (ජර්ධි සංගායනා අංක 277 යටතේ)]

පින්වත් ඔබ පේළි හයේම චිත්තකෂණයක් පාසා රූප-භාම ධර්මයන් එකට පරිවූහ කළ නොහැකි වීට මෙම රූප-භාමයන්ම අරමුණු කොට එහි පුද්ගල, සත්ත්ව, ජීව, අත්ත, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම ස්වභාවයෙන් ශුන්‍ය යැයි, රූප-භාම සමූහ රාශීන් පමණක් ඇත්තේ යැයි ඤාණයෙන් දැකින ලෙස බලා “පුද්ගල, සත්ත්ව, ජීව, අත්ත, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම ස්වභාවයක් නැත. රූප-භාම පමණක් ඇත්තේ යැයි” මෙලෙස රූප-භාම බෙදා වෙන්කොට හඳුනාගන්න.

නාම ඝන හතර

ඝන යනු සමූහය, පිඬ යන අදහසයි. රූප සමූහය-රූප පිඬ, රූප ඝනය යැයි ද, නාම සමූහය-නාම පිඬ, නාම ඝනය යැයි ද කියනු ලැබේ. රූපයන් වර්ග තුනක් ඇති බව රූප කථිමස්ථාන කොටසෙහිලා විස්තර කෙරුණි. මෙහිලා නාම ඝන වර්ග හතර සම්බන්ධයෙන් විස්තර කරන්නෙමු.

“සන්තතිඝනාදීනං අයං විසේසෝ පුරිමපච්ඡිමානං නිරන්තරතාය ඒකිභූතානම්ච පචන්ති සන්තතිඝනතා, තථා එස්සාදීනං ඒකසමූහවසේන දුඛිබ්බෙදයසතිච්චභේදවසේන ඒකාරම්මණතා වසේන ච ඒකිභූතානම්ච පචන්ති සමූහාදී ඝනතාති.” [ධ. මූල. ටී. (ජර්ධි සංගායනා අංක 01 යටතේ)]

“නානාධාතුයෝ විනිඛිභූපීචා ඝනවිනිඛිභෝගේ කතේ අනත්තලක්ඛණං යාථාවසරසතෝ උපට්ඨාති.” [විභ. අ. 35; වී. ම. 480]

නානාධාතුයෝති නානාවිධා පඨවිභාදිධාතුයෝ නානාවිධේ සභාවධම්මේ. විනිඛිභූපීචාති “අඤ්ඤා පඨවිධාතු, අඤ්ඤා ආපෝධාතු”ති ආදීනා, “අඤ්ඤෝ එස්සෝ, අඤ්ඤා වේදනා”ති ආදීනා ච විසුං විසුං කචා. ඝනවිනිඛිභෝගේ කතේති සමූහඝනේ, කිච්චාරම්මණඝනේ ච පභේදිතේ. යාතේසා අඤ්ඤාමඤ්ඤාපත්ථද්ධේසු සමුද්දිතේසු රූපාරූපධම්මේසු ඒකත්තාතිනිවේසවසේන අපරමද්දිතසතිධාරේති ගය්හමානා සමූහඝනතා, තථා තේසං තේසං ධම්මානං කිච්චභේදස්ස සතිපි පටිතිගතභාවේ ඒකතෝ ගය්හමානා කිච්චඝනතා, තථා සාරම්මණධම්මානං සතිපි ආරම්මණකරණභේදේ ඒකතෝ ගය්හමානා ආරම්මණඝනතා ච, තා ධාතුසු ඤාණේන විනිඛිභූපීචා දිස්සමානා හත්ථේන පරමජීපිසමානෝ චේණාපිණ්ඩෝ විය විලයං ගච්ඡන්ති. “යථාපච්චයං පචන්තමානා සුඤ්ඤා ඒතේ ධම්මා ධම්මමත්තා”ති අනත්තලක්ඛණං පාකට්තරං හෝති. තේන චුත්තං නානාධාතුයෝ - පෙ - උපට්ඨාතිති.” [මහා ටී. 2 (ජර්ධි සංගායනා අංක 739 යටතේ)]

නාම ධර්මයන්හි, සන්තති ඝන, සමූහ ඝන, කිච්ච ඝන, ආරම්මණ ඝන යැයි ඝන වර්ග 4කි.

සන්තති ඝන=නාම සන්තති ඝන

චක්ඛුද්වාර විචී සන්තතියක් (පරම්පරාවක්) උපමාවක් ලෙස ගෙන පැහැදිලි කළහොත් ඉතිරි විචී සම්බන්ධයෙන් ද වැටහී යන නිසා චක්ඛුද්වාර විචීයක් ගෙන දක්වන්නෙමු.

නාම ධර්මයන්හි විචී සිත්, විචී මුක්ත සිත් යැයි දෙයාකාරයක් ඇත. මෙම දෙයාකාර ධර්මයෝ නාම කලාපයේ යැයි කියනු ලබන රාශි වශයෙන් පමණක් පැවතිය හැකි ධර්මතාවයක් ඇත්තේය. විචී සිත් ද විචී යන වින්ත නියාම-ධර්මතා මාර්ගය අනුවම සිදුවීම ධර්මතාවයකි. මෙලෙස සිදුවන විට චක්ඛුද්වාර හා මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහි අනිමභන්තාරම්මණ යැයි නම් ලැබිය හැකි රූපාරම්මණයක් ආපාතගත වේ නම් පඤ්චද්වාරාවප්පන, චක්ඛු විඤ්ඤණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන වාර හත, තදුරම්මණ වාර දෙක යන චක්ඛුද්වාර විචී නාම ධර්ම රාශිය ක්‍රමානුකූලව නොසිඳු පවතී. වින්ත නියාමයයි.

[ධ. ප. අ. 242]

මෙලෙස සිදුවන්නේ මෙම විචී වින්තකෂණයන්හි මෙය පඤ්චද්වාරාවප්පනයය, මෙය චක්ඛු විඤ්ඤණයය, මෙය සම්පට්ච්ඡනයය, මෙය සන්තීරණයය, මෙය වොත්ථපනයය, මෙය ප්‍රථම ජවනයය - පෙ - මෙය සත්වන ජවනයය, මෙය ප්‍රථම තදුරම්මණයය, මෙය ද්විතීය තදුරම්මණයය යැයි එකින් එක ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කොට, පරිච්ඡේද වශයෙන් නොදැනී නම් එකක් ලෙස වරදවා වටහා ගත්විට සන්තති ඝන=නාම සන්තතිය ඝනයක් ලෙස වැසී යන්නේය. මෙය පඤ්චද්වාරාවප්පනයය, මෙය චක්ඛු විඤ්ඤණයය, - පෙ - මෙය ද්විතීය තදුරම්මණයය යන ලෙසට එම විචීන්හි පිහිටා ඇති වින්තකෂණයක් පාසා ඤාණයෙන් බෙදු පරිච්ඡේද කොට බැලිය හැකිනම්, දැක දැනගන්නේ නම් සන්තති ඝන=නාම සන්තතිය ලිහි විසඳී යන්නේය. විචී මුක්ත සිත්හි ද මෙය පටිසන්ධියය, මෙය ප්‍රථම භවඛිගයය, මෙය ද්විතීය භවඛිගයය යැයි මේ ආකාරයට විචීන්ට පරිබාහිරව ඇත්තා වූ වින්තකෂණයන්හි වින්තකෂණ එක එකක් ඤාණයෙන් බෙදු වෙන්කර ගෙන බැලිය හැකිනම්, දැනගත හැකිනම් සන්තති ඝන=නාම සන්තතිය, සමුහය බිඳී යන්නේය. මෙලෙස සන්තති ඝනය බිඳී යන තෙක් යෝගාවචර පුද්ගලයා විසින් නාම ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කොට භාවනාවෙන් බැලිය යුතුය.

සමුහ ඝන=නාම සමුහ ඝන

වින්ත නියාමයට අනුව පහළ වන්නා වූ නාම ධර්මයෝ වින්තකෂණයක් පාසාම නාම කලාප නම් වූ සමුහයක් ලෙසටම පහළ වීම ධර්මතාවයක් වන්නේය. එකක් වශයෙන් පහළවන ශක්තියක් නැත. මේ වින්තකෂණයක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්හි සමුහයට සම්ප්‍රසූක්ත ධර්ම යැයි ද, නැත්නම් නාම කලාප යැයි ද කියනු ලැබේ. වින්ත-වෛතසික යන නාම ධර්මයෝ වින්තකෂණයක අඩුම තරමින් අට වර්ගයක් සමුහ වී පැවතිය හැක්කේය. උපමාවක් ලෙස දක්වනොත් චක්ඛු විඤ්ඤණය හා සබ්බ වින්ත සාධාරණ වෛතසික හත යන මේවායේ එකතුව අට වර්ගයක් වේ. මේ අට වර්ගයට වඩා අඩු වූ නාම ධර්ම සමුහයක් විය නොහැක්කේය. මෙම වින්තකෂණ එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයෝ "මෙය එස්සයය, මෙය වේදනාවය, මෙය සඤ්ඤාවය, මෙය චේතනාවය, මෙය විඤ්ඤණයය" යන ලෙසට එක එකක් බෙදු වෙන්කොට ගෙන සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් නොදැන එකම ස්වභාවයක් ලෙස ගැනීම සමුහ ඝනය-නාම සමුහයන් ඝනයක් ලෙස වැසී යෑම යැයි කියනු ලැබේ. වින්තකෂණ එකක් තුළ පිහිටා ඇති

නාම ධර්මයෝ “මෙය එස්සයය, මෙය වේදනාවය, මෙය සඤ්ඤාවය, මෙය චේතනාවය, මෙය විඤ්ඤාණයය” යන ලෙසට සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන්ම වර්තමානව විනිවිද දැනගත්, දැකගත් කල්හි සමූහ ඝන-නාම සමූහ ඝනය බින්න වන්නේය. යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සමූහ ඝනය යන නාම සමූහය ඤාණයෙන් බිඳ බිඳ පරමාර්ථය තෙක් පිරිසිඳු පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතු වන්නේය.

කිවිච සන=නාම කෘත්‍යය ඝනය

යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තති ඝන, සමූහ ඝන බිඳීම මෙපමණකින් තවම සම්පූර්ණ නැත. කිවිච ඝනය බිඳීම සඳහා ද නාම ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. කිවිච ඝනය යනු විත්තක්ෂණ එක එකක් තුළ සමූහයන් ලෙස එකට යෙදී පහළ වෙමින් පවතින නාම ධර්මයන් අතරින්,

1. එස්ස-අරමුණ හා සිත එකිනෙක හැපෙන සම්බන්ධ කරවන කෘත කරන්නේය. (සඛිඝට්ඨන රසෝ)
2. (සුඛ) වේදනාව-සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් බොහෝසේ වඩන කෘත්‍ය කරන්නේය. (සම්පයුත්තානං උපවුඤ්ඤන රසං)
3. සඤ්ඤාව-අරමුණ නැවතත් දැනගැනීම සඳහා ලකුණු ගැනීම කෘත්‍යය කොට ඇත්තේය. (පච්චාතිඤ්ඤා රසං)
4. චේතනාව-ව්‍යාපාර කිරීමේ කෘත්‍යය ඇත්තේය. (ආයුහන රසං)
5. විඤ්ඤාණය-අරමුණ ගැනීම, අරමුණ දැනගැනීම සම්බන්ධයෙන් ප්‍රධාන වන්නා වූ ස්වභාවය ඇත්තේය. පෙර ගමන් කරණ ස්වභාවය ඇත්තේය. (ප්‍රබ්බභිගම රසං)

යන ලෙසට නාම ධර්මයක් පාසා ස්වකීය කෘත්‍යයක් වෙන් වෙන්ව ඇත්තාහ. එම කෘත්‍යයක් සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් වෙන් වෙන්ව නොදක්නා තාක් කෘත්‍යයන් සියල්ල එකක් වශයෙන්, සමස්ථයක් ලෙස ගන්නා බව නම් වූ කිවිච ඝනය-නාම කෘත්‍යය ඝනය නොබිඳී පවතී. කෘත්‍යයන් සමස්ථයක් ලෙස නොදැක,

මෙය වනාහි එස්සයෙහි කෘත්‍යයයි.
මෙය වනාහි වේදනාවෙහි කෘත්‍යයයි.
මෙය වනාහි සඤ්ඤාවෙහි කෘත්‍යයයි.
මෙය වනාහි චේතනාවෙහි කෘත්‍යයයි.
මෙය වනාහි විඤ්ඤාණයෙහි කෘත්‍යයයි. යනාදී ලෙසට විත්තක්ෂණ එකක් එකක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයක් නාම ධර්මයක් පාසා කෘත්‍ය වෙන් වෙන් වශයෙන් ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කොට දැකගත් කල කිවිච ඝන-නාම කෘත්‍යය ඝනය බිඳී යෑම වන්නේය. යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ විට එලෙස වූ කිවිච ඝනය-නාම කෘත්‍යය ඝනය බිඳලීමට සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කරගෙන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතුම වන්නේය.

මෙම වක්ඛුද්චාර චීරියෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්මයෝ රූපාරම්මණ පමණක් අරමුණු කරති. රූපාරම්මණ පමණක් අරමුණුකොටම පහළ වියහැකි නාම

ධර්ම සමූහයන්ම වන්නේය. ඒ නිසා මේ වක්කුද්වාර විචී නාම ධර්ම සමූහයන්හි අරමුණුකොට ගතහැකි සාරම්මණ ධර්මයෝ ඒකාන්තයෙන්ම යෙදෙන්නාහ. මේ සාරම්මණ ධර්ම වන්නා වූ වක්කුද්වාර විචී නාම ධර්මයන්හි සන්නති ඝන, සමූහ ඝන, කිව්ව ඝන යන තුන් වර්ගයක් ඇතිබව විස්තර කොට නිමියේය. තවදුරටත් නාම කොටසෙහි ආරම්මණ ඝන යන ඝන වර්ගයක් ඇත්තේය. මෙම ආරම්මණ ඝනය සම්බන්ධයෙන් මේ පොතෙහි විස්තර පහත දැක්වෙන පරිදිය.

ආරම්මණ ඝන=අරමුණු ගතහැකි නාම ධර්ම ඝනය

විපස්සනා වශයෙන් අරමුණු වන්නා වූ නාම ධර්මයෝ සහ මනසිකාරය පවත්වන ඤාණය ප්‍රධාන නාම ධර්මයෝ යැයි දෙවර්ගයක් ඇත්තාහ. විපස්සනා වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන නාම ධර්මයෝ වනාහි අරමුණු ගතහැකි සාරම්මණ ධර්මයෝම වන්නාහ. අරමුණු වන්නා වූ නාම ධර්ම පැත්තෙන් බලන කල සන්නති ඝන, සමූහ ඝන, කිව්ව ඝන යන ඝන තුන් ආකාරයන් බිඳිය යුතු වන්නේය. මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි ඤාණය ප්‍රධාන වූ විපස්සනා නාම ධර්මයන්ගේ පැත්තෙන් ද සන්නති ඝන, සමූහ ඝන, කිව්ව ඝන යන තුන් ආකාරයන් බිඳිය යුතු වන්නේය. මක්නිසා ද යත්, *අරපප සන්නක භාවනා ක්‍රමයෙහි ද* (වි. ම. 470) හඬිගඤාණ ආදී අපරිභාග විපස්සනා කොටසෙහි ද **“ඤාතඤ්ච ඤාණඤ්ච උභෝපි විපස්සති”** [වි. ම. 482]

1. ඤාත නම් වූ විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැකිය යුතු උපාදනස්කන්ධ පහ නම් වූ දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මය ද; අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන යනාදී වන සමුදය සත්‍යය ද,

2. ඤාණ නම් වූ භාවනා කරන්නා වූ විපස්සනා ඤාණය ප්‍රමුඛ වූ නාම ධර්ම සමූහය ද,

යන ලෙසට මෙම ඤාත-ඤාණ දෙකම ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා වශයෙන් සලකා බැලීමට උපදෙස් දෙන නිසාය. මෙම ඤාණ නම් වූ විපස්සනා ඤාණය ප්‍රමුඛ වූ නාම ධර්මයෝ පෘථග්ජන හා ශෛක්ෂ පුද්ගලයන්ට මහා කුසල මනෝද්වාරික ජවන විචී සිත් සන්නතීන්ම වන්නාහ. මනෝද්වාරාවජ්ජනයෙහි නාම ධර්ම දෙළොස, ජවන වාර හතෙහි එක එකක්හි නාම ධර්මයෝ 34, 33, 33, 32 යෝග්‍ය ලෙස එක එකක් පවතින්නාහ. තරුණ විපස්සනා අවධියේ දී තදරම්මණ යෙදීමට ඉඩ තිබේ. හඬිගඤාණ ආදී බලවත් විපස්සනා අවධියේ දී තදරම්මණ යෙදීමට ඉඩ නැත්තේය. මෙහි දී සමහර විට ඤාණ විප්පයුත්ත විපස්සනා ජවනයන් ද තිබිය හැකි නිසා 33ක් යැයි දක්වා ඇත. සමහර විට ප්‍රීතිය ද නැතිවිය හැකි බැවින් 33, 32 යැයි දක්වා ඇත. මේ භාවනා කළහැකි විපස්සනා ඤාණය ප්‍රමුඛ වූ මනෝද්වාරික ජවන විචී චිත්ත සන්නති නාම ධර්ම පක්ෂයෙහි,

1. මෙය මනෝද්වාරාවජ්ජනයය, මෙය ප්‍රථම ජවනයය, මෙය ද්විතීය ජවනයය ආදී වශයෙන් නාම සන්නති මාර්ගය වෙන් වෙන් වශයෙන් දක්නා බව සන්නති ඝනය බිඳීමයි.

2. මෙම නාම සන්නති මාර්ගයේ පිනිටා ඇති චිත්තක්ෂණයක් පාසා අඩංගු නාම ධර්මයන් මෙය ඵස්සයය, මෙය වේදනාවය, මෙය සඤ්ඤදවය, මෙය චේතනාවය, මෙය විඤ්ඤාණයය ආදී වශයෙන් බෙදූ වෙන්කර ගෙන ඤාණයෙන් දැකීම සමූහ ඝන බිඳීමයි.

3. මෙම චින්තකෂණයක් පාසා පිහිටා ඇති නාම ධර්ම එක එකක් ඒවායේ විශේෂ කෘත්‍යය වශයෙන් බෙද වෙන්කර ගෙන ඤාණයෙන් දැකීම කිවිව සහය බිඳීම වන්නේය.

මෙලෙස අරමුණු වන නාම ධර්මයන්ගේ පැත්තෙහි ද සහ තුන් ආකාරයක් ද, අරමුණු කළහැකි ඤාණයේ පැත්තෙහි ද සහ තුන් ආකාරයක් ද යන ලෙසට වෙන වෙනම ඇත්තාන. අරමුණු වන නාම ධර්ම පැත්තෙහි; සන්නති සහ, සමුහ සහ, කිවිව සහ යැයි වෙන වෙනම දක්වන බවත්, අරමුණු කරණ ඤාණයේ පැත්තේ ඇති සහ තුන් ආකාරයන් ආරම්භණ සහ යැයි වෙනම නමකින් ව්‍යවහාර කරණ බව දනගනුයි.

අරමුණු ගැනීමේ දී කෘත්‍යය වශයෙන් නාම ධර්ම විවිධව පවතින නමුත් එකක් ලෙස වරදවා ගැනීමේ ස්වභාවය ආරම්භණ සහ නම් වේ. අරමුණු ගතහැකි ධර්මය අරමුණක් ගැනීමේ දී මෙය මනෝද්වාරාවප්පනයය, මෙය ප්‍රථම ජවනයය - පෙ - මෙය සත්වන ජවනයය යනාදී ලෙසට ද, මෙය ඵස්සයය, මෙය වේදනාවය, මෙය සඤ්ඤාවය, මෙය චේතනාවය, මෙය විඤ්ඤාණයය යනාදී ලෙසට ද, මෙය ඵස්සයෙහි කෘත්‍යය යැයි ද, මෙය වේදනාවෙහි කෘත්‍යය යැයි ද, මෙය විඤ්ඤාණයෙහි කෘත්‍යය යැයි ද යනාදී වශයෙන් මෙලෙස බෙද වෙන්කරගෙන දැනගන්නා වූ දැනගැනීම මගින් ආරම්භණ සහය බිඳීම සිදුවේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ රූප සමුහ, නාම සමුහ යන රූප සහ, නාම සහ යන මේවා ඤාණයෙන් බිඳ රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කළහැකි විටම, ඤාණයෙන් බෙද වෙන් කොටගත හැකිවිටම, විපස්සනා භාවනා වශයෙන් සලකා බැලිය හැකිවිටම පරමාර්ථ තෙක් පිරිසිඳීම වන්නේය. පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් ලගා වූ විටම අනාත්මය තෙක් ලගාවීම වන්නේය. අනාත්මයට මෙසේ ලගා වූ විට මාර්ග ඤාණ, එල ඤාණ නිර්වාණයට ලගාවීමට හැකිවන්නේය. මේ නිසා අටුවා කථාහි පහත සඳහන් ලෙසට පැහැදිලි කරයි.

“නානාධාතුයෝ විනිබ්බජිපවා සනවිනිබ්භෝගේ කතේ අනත්තලක්ඛණං යාථාවසරසතෝ උපට්ඨාති.” [විභ. අ. 35; වි. ම. 480]

වෙන් වෙන් වූ රූප-නාම ධාතුන් එක එකක් බැගින් ඤාණයෙන් වෙන්කර ගෙන රූප සමුහ රාශි, නාම සමුහ රාශි යන රූප සහ, නාම සහ එක එකක් ඤාණයෙන් බිඳ විභාග කිරීම කළහැකි වූ අනත්ත ලක්ඛණා-අනත්ත කිරණ සහිත සුයඝීයා තත්ත්වකාරයෙන් ස්වකීය ස්වභාව වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට ලෙස තහවුරු වන්නේය. [විභ. අ. ; වි. ම. පරිවර්තනයයි]

ඤාන-ඤාණ යන සබ්බාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් භාවනා කළහැකි වූ විට පමණක් අනිවිචානුපස්සනා ඤාණය, දක්ඛානුපස්සනා ඤාණය, අනත්තානුපස්සනා ඤාණය යන තුන මෝරා පැමිණි කල පමණක් ආයඝී මාර්ගයට ළඟාවිය හැකි බව විසුද්ධි මග්ගයෙහි පැහැදිලි කොට ඇත. සහයන් බිඳීමෙන්ම අනාත්මයට ඤාණයෙන් ලගාවිය හැකි නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයා සහ බිඳීම සඳහා රූප-නාම ධර්ම සබ්බාරයෝ ලක්ඛණ, රස, පච්චිපට්ඨාන, පද්ධික ක්‍රමයට තවදුරටත් පරිග්‍රහ කළයුතු යැයි දැනගත යුතුය. (ඉදිරියේ දී එළිදැක්වීමට බලාපොරොත්තු වන ලක්ඛණාදී වතුක්ක කොටසෙහි භාවනා කරණ ක්‍රමය දක්වන්නෙමු)

ඉරියාපට් කොටස හා සම්පජ්ඣකද කොටස ඉරියාපට්-සම්පජ්ඣකද භාවනා ක්‍රමය

1. පින්වත් ඔබ සතර මහා ධාතු භාවනා කළහැකි වූ අවස්ථාවේ යන විට, සිටින විට, නිදින විට, නිදන විට ඉරියාපට් වශයෙන් ඉදිරියට යෑම, පසුපසට ඒම, කෙළින් බැලීම, පැත්ත බැලීම, නැමීම, දිගහැරීම ආදී එම සම්පජ්ඣකද භාවනා කරණ අවස්ථාවන්හි ද සතර මහා ධාතූන් අනුවම භාවනා කරන්න.
2. රූප ධර්මයන් භාවනා කළහැකි විට ඉරියාපට් භාවනා ක්‍රමය තුළ ද, සම්පජ්ඣකද භාවනා ක්‍රමය තුළ ද රූප ධර්ම සියල්ල වශයෙන් භාවනා කරන්න. (රූප පරිග්‍රහ)
3. නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට ඉරියාපට්-සම්පජ්ඣකද භාවනා ක්‍රමය ද නාම ධර්මයන් වශයෙන් භාවනා කරන්න. (අරූප පරිග්‍රහ)
4. රූප-නාම එකට පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට, රූප-නාම බෙද වෙන්කරගත හැකි වූ විට ඉරියාපට්-සම්පජ්ඣකද භාවනාවේදී ද රූප-නාම පරිග්‍රහ කරන්න. පිරිසිඳු බලන්න. (රූපාරූප පරිග්‍රහ)
5. රූප-නාම වචනානුය (විභාග) කළහැකි වූ විට ඉරියාපට්-සම්පජ්ඣකද භාවනාවේදී ද රූප-නාමයන්ම ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. (නාම-රූප වචනානු)

මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළහැකි වූ විට පඤ්චස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමයට පිවිසියා වන්නේය. රූප ධර්මයෝ රූපස්කන්ධයයි. නාම ධර්මයෝ වනාහි චිත්තකණ්ණායක් පාසා ඇති වේදනා, සඤ්ඤා, සම්ඛාර, විඤ්ඤාණ යැයි හතරාකාරයකට බිඳීගිය නාමස්කන්ධ හතරයි. වේදනා, සඤ්ඤා හැර චිත්තකණ්ණායක් පාසා ඇති චෛතසික සියල්ල සම්ඛාරස්කන්ධය නම් වේ. රූපස්කන්ධයන් ඉතිරි නාමස්කන්ධ හතරත් යන සියල්ල පඤ්චස්කන්ධයෝය. ස්කන්ධ යනු සමූහය යැයි කියවේ. මේ නිසා පින්වත් ඔබ,

1	යන විට	පඤ්චස්කන්ධය
2	සිටින විට	පඤ්චස්කන්ධය
3	නිදින විට	පඤ්චස්කන්ධය
4	නිදන විට	පඤ්චස්කන්ධය
5	ඉදිරියට යන විට	පඤ්චස්කන්ධය
6	ආපසු එන විට	පඤ්චස්කන්ධය
7	කෙළින් බලන විට (චක්ඛුද්ද්වාර විචි+මනෝද්ද්වාර විචි)	පඤ්චස්කන්ධය
8	පැත්ත බලන විට (චක්ඛුද්ද්වාරවිචි+මනෝද්ද්වාර විචි)	පඤ්චස්කන්ධය
9	අත් පා නවන විට	පඤ්චස්කන්ධය
10	අත් පා දිග හරින විට	පඤ්චස්කන්ධය
11	දෙපට සිවුර දුරන විට	පඤ්චස්කන්ධය

12	පාත්‍රය දරන විට	පඤ්චස්කන්ධය
13	සිවුරු දරන විට	පඤ්චස්කන්ධය
14	චළදුන විට	පඤ්චස්කන්ධය
15	බොන විට	පඤ්චස්කන්ධය
16	ලේභ කරණ විට	පඤ්චස්කන්ධය
17	විකන විට	පඤ්චස්කන්ධය
18	චැසිකිලි කරණ විට	පඤ්චස්කන්ධය
19	කැසිකිලි කරණ විට	පඤ්චස්කන්ධය
20	ගමන් කරණ විට	පඤ්චස්කන්ධය
21	සිටින විට	පඤ්චස්කන්ධය
22	හිඳින විට	පඤ්චස්කන්ධය
23	හොචින (හිඳන) විට	පඤ්චස්කන්ධය
24	අච්චිචන විට	පඤ්චස්කන්ධය
25	කථා කරණ විට	පඤ්චස්කන්ධය
26	තුෂ්ණම්භාවයේ සිටින විට	පඤ්චස්කන්ධය

මේ ආදී වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධය භාවනා කරණ ක්‍රමය අවබෝධ කරන්නවා. [ම. අ. 1/228-244]

පඤ්චස්කන්ධය භාවනා කරණ ක්‍රමයට අත්වැලක්

“එත්ථ හි වක්ඛුච්ච වරපඤ්ච රූපස්කන්ධෝ, දස්සනං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෝ, තං සම්පයුත්තා වේදනා වේදනාක්ඛන්ධෝ, සඤ්ඤා සඤ්ඤාණක්ඛන්ධෝ, එස්සාදිකා සඛ්ඛාරක්ඛන්ධෝ. ඒවමේතේසං පඤ්චන්තං ඛන්ධානං සමචායේ ආලෝකනවිලෝකනං පඤ්ඤායති.” [ම. අ. 1/237]

පැත්ත බලන, කෙලින් බලන විට වක්ඛුද්වාර විටි, මනෝද්වාර විටි නාම ධර්ම රාශීන් පහළ වන්නාහ. ඒ තුළ වක්ඛු විඤ්ඤාණ අවස්ථාවෙහි පඤ්චස්කන්ධයෝ මෙලෙස වන්නාහ.

1. වක්ඛු ප්‍රසාදය හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි. (වක්ඛුවෙහි ඇති 54 ආකාර රූප හා රූපාරම්මණය)
2. රූපාරම්මණය දැකිය හැකි වක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.
3. එම වක්ඛු විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
4. සඤ්ඤාව සඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.
5. එස්ස, චේතනා, ඒකග්ගතා, ජීවිත, මනසිකාරය යන මේවා වනාහි සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි.

මෙලෙස මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ එකතු වීම - සමචාය වනවිට කෙලින් බැලීම, පැත්ත බැලීම ප්‍රකටව පෙනේ. [ම. අ. පරිවර්තනයයි]

චක්ඛු විඤ්ඤණයට පෙර පඤ්චද්වාරාවප්පනය නොයෙදී සිදුවන ධර්මතාවයක් නැත. චක්ඛු විඤ්ඤණය පහළුවන විට ද පරිත්තාරම්මණ විචී දුවන විට වොත්ථපනය තෙක් ද, මහන්තාරම්මණ විචී දුවන විට ජවනය තෙක් ද, අභිමහන්තාරම්මණ විචී දුවන විට තදරම්මණ තෙක් ද දිවීම ධර්මතාවයක් වන්නේය. මේ නිසා චක්ඛු විඤ්ඤණයෙහි පඤ්චස්කන්ධ භාවනා කරණ ක්‍රමය කරන්නේ නම් පඤ්චද්වාරාවප්පනය මුල්කොට ඇති ඉතිරි විචී චිත්තක්‍ෂණයක් පාසා ද පඤ්චස්කන්ධ පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතු යැයි දතයුතුය. *ලක්ඛණාභාරනෙත්ති* ක්‍රමය, *උපලක්ඛණ* ක්‍රමය, *නිදස්සන* ක්‍රමය යන ක්‍රම වශයෙන් අධි කථාහි පැහැදිලි කොට ඇති බව දැනගත යුතුය.

භාවනා පිළිවෙල

පින්වත් ඔබ සක්මනෙහි කිසිතැනක නතර වී සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගත්තේ නම් ද්වාර භය හා දෙසාලීස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ඉදිරියට ටිකක් ඇවිද බලන්න. මෙලෙස යන විට,

1. ගෙන යෑම කරන්නා වූ රූප ධර්මයන් ප්‍රධාන කොට ද,
2. ගෙන යෑමට ලක්වන්නා වූ රූප ධර්මයන් ප්‍රධාන කොට ද යැයි

යන ලෙසට මාරුකරමින් රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස බැලීමේ දී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප ධර්මයන් වෙන්කොට දැනගැනීම, වෙන්කොට පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍යය.

1. ප්‍රධාන රූප ධර්ම

චිත්තජ රූප කලාපයන් තුළ අභිජ්චන්ත රූපයන් හා මිශ්‍ර වී ඇති, **කාය විඤ්ඤන්ති නවක කලාප** - කාය විඤ්ඤන්තිය නවවෙති කොට ඇති රූප කලාප, **කාය විඤ්ඤන්ති ලහුතාදී ද්වාදසක කලාප** - කාය විඤ්ඤන්ති ලහුතාදිය දෙළොස් වෙති කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප යන මේ දෙයාකාර රූප කලාපයන් - වෙනත් ආකාරයකින් මේ දෙයාකාර රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති නව ආකාර රූප ධර්මයන් ද, දෙළොස් ආකාර රූප ධර්මයන් ද ඉරියාපටි භාවනාව, සම්පජ්ඤ්ඤ භාවනාව යන භාවනාවන්හි ලා ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය. මෙම රූප ධර්මයන් වායෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ශක්තිය අධික වී නිමැවී පවතී. මෙම ස්වභාව ශක්තිය අධික වී ඇති වායෝ ධාතුව වනාහි කාය විඤ්ඤන්ති රූප-කායික හැසිරීම පහළ කරවයි.

2. අප්‍රධාන රූප ධර්ම

ඉහත සඳහන් *ප්‍රධාන රූප ධර්මයන්* හැර ඉරි කඩුව පුරාම පිහිටා ඇති ෂඩ් ද්වාර, දෙසාලීස් කොට්ඨාශයන්හි ඇතුළත් රූප ධර්මයෝ වනාහි *අප්‍රධාන රූප ධර්මයෝ*ය. ඉරියාපටි, සම්පජ්ඤ්ඤ භාවනා කරණ අවස්ථාවෙහි *අප්‍රධාන රූප ධර්මයෝ* යැයි කියනු වටී.

ගෙනයෑම කරන්නා වූ (හාරක=වාහක) රූප, ගෙයෑමට ලක්වන්නා වූ (හාරිත=වාහිත) රූප

මේ තුළ ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝ ශරීර කුඩුව යන සම්මුතිය ලත් ඉතිරි කර්මප, වින්තප, උතුප, ආහාරප යන චතුසමුට්ඨානික රූප ධර්ම රාශිය යෑමේ ස්වභාවය වශයෙන් ගෙනයෑම කරන්නා වූ රූප ධර්මයෝය. මෙහි දු ගෙනයෑම කළහැකි ඉරියාපට් රූපයෝ (කාය විඤ්ඤන්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤන්ති ලත්‍රනාදි ද්වාදසක කලාප රූපයෝ) වනාහි ගෙනයෑමට ලක්වන්නා වූ චතුසමුට්ඨානික රූප ධර්මයන් ඇත්ත වශයෙන්ම ගෙනයනවා නොවෙති. ගෙනයෑමේ ස්වභාව වශයෙන් අලුත් අලුත් ස්ථානයන්හි අඛණ්ඩව දිගින් දිගට වෙනස් වෙමින් පහළ කරවීම කරයි යන්න මෙහිලා කියනු ලැබේ. හේතුව නම් නියම පරමාර්ථය ඒක තනකින් තවත් තැනකට වෙනස්වන මාරුවන ධර්මතාවයක් නැතිව පහළවන තැනම බිඳී යන බැවින්ය. නමුත් හේතු ධර්ම නොසිඳී උදව්කරණ බැවින් අලුතින් අලුතින් දිගින් දිගට පෙර පසු සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් පහළවන රූප ධර්මයන් පරණ තැන නැවත පහළ නොවී අලුත් අලුත් තැන්වල පහළවේ. මෙලෙස අලුත් අලුත් තැන්වල අලුතින් දිගින් දිගට පෙර පසු සම්බන්ධ වෙමින් දිගින් දිගට අඛණ්ඩව ඉපදීම, ගෙනයෑම කළහැකි රූපයන්හි ඇති වායෝ ධාතු අධික කාය විඤ්ඤන්ති නවක කලාපයන්හි ශක්තිය නිසා සිදුවේ. අප්‍රධාන වූ ඉතිරි ෂඩ් ද්වාර, දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති චතුසමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ ගෙනයෑමට ලක්වන රූපයෝය. මේ තුළ දු මේ චතුසමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ සත්‍ය වශයෙන් ගෙනයාමට ලක්වනවා නොවෙති. ගෙනයාමට ලක්වන ස්වභාව වශයෙන් අලුත් අලුත් තැන්වල දිගින් දිගට අඛණ්ඩව පෙර පසු සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් වෙනස් වෙමින් පහළවන බව අදහස් කෙරේ.

ඒ තුළ ගෙනයාම කරණ රූප ධර්මයන් ප්‍රධාන ලෙස සලකා පරිග්‍රහ කරණ විට ගෙනයාමට ලක්වන අප්‍රධාන වන්නා වූ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ කෘත්‍යය ද ඒ මාර්ගයෙන්ම සිද්ධ වන්නේය. ගෙනයෑම කරණ රූප ධර්මයන් ප්‍රධාන ලෙස සලකා භාවනා කළහොත් ගෙනයෑමට ලක්වන රූප ධර්මයන් ද පහසුවෙන් දැකගත හැකිවන්නේය. භාවනා කිරීම වන්නේ යැයි කිවයුතුය.

තවදුරටත් යෝගාවචර පුද්ගලයාට ගෙනයාමට ලක්වීම වශයෙන් පහළවන චතුසමුට්ඨානික රූප ධර්මයන් ද ප්‍රධාන ලෙස සලකා පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළහැකිය. ගෙනයාමට ලක්වීම ස්වභාව වශයෙන් ඇති රූප ධර්මයන් ප්‍රධාන කොට භාවනා කළ කල්හි ගෙනයෑම කරණ, ස්වභාවය වශයෙන් ඇත්තා වූ රූප ධර්මයන් ද දැකගත හැක්කේය. ගෙනයාමට ලක්වන රූප ප්‍රධාන කොට භාවනා කළහොත් ගෙනයෑම කරණ රූපයන් භාවනා කිරීමේ ක්‍රමය ඒ මාර්ගයෙන්ම සිද්ධ වන්නේය. [ම. ටී. 1(ජර්ධි සංගායනා අංක 108 යටතේ)]

ලෝක උපමාවක්

මනුෂ්‍යයෙක් හාල් ගෝනියක් උසුලාගෙන යනවිට ගෙනයාම කරණ පුද්ගලයාට අවධානය යොමුකොට බලන කල ගෙනයාමට ලක්වන හාල් ගෝනිය පහසුවෙන් දැකගත හැක්කේය. තවදුරටත් ගෙනයාමට ලක්වන හාල් ගෝනිය දෙස අවධානයෙන් බලන විට ගෙනයෑම කරණ පුද්ගලයා ද පහසුවෙන්ම දැකගත හැකි වන්නේය. මේ උපමාවට අනුව වටහාගන්න. (රූප කර්මස්ථාන කොටස නැවත බලන්න)

පඤ්චස්කන්ධ භාවනා පිළිවෙල

සිත්වන් ඔබ ඉහතින් ලියා දැක්වූ අයුරු සක්මනේ තැනක නතර වී තමා ලබාගෙන සිටින ඉහළම සමාධිය නැවත තහවුරු කරගන්න. ඡඩ් ද්වාර-දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති වතුසමුට්ඨානික රූප ධර්මයන් සමස්ථයක් ලෙස පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ඉදිරියට ටිකක් සක්මන් කර බලන්න.

ගෙනයාම කළහැකි රූප ධර්මයන්, ගෙනයාමට ලක්වන රූප ධර්මයන් මාරුවෙන් මාරුවට ප්‍රධානකොට පරිග්‍රහ කොට බලන්න. මේ ගෙනයාම කරණ රූප ධර්මයෝත්, ගෙනයාමට ලක්වන රූප ධර්මයෝත් රූපස්කන්ධයයි. මේ ගෙනයාම කරණ රූප ධර්මයන් (ඉරියාපට් රූපයන්) කෙලින්ම පහළ කරවන මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්නතිය නාමස්කන්ධයෝ හතර දෙනාය. මෙම නාමස්කන්ධයන් හතර (නාම ධර්මයන්) දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්නතිය තුළ පිහිටා ඇති ජවන සිත්, කුසල ජවනයන් ද විය හැකිය. ක්‍රියා ජවනයන් ද විය හැක්කේය. අකුසල ජවනයන් ද විය හැක්කේය. (පඤ්චද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්නතීන් විසින් ඉරියාපට් රූප පහළ කළ නොහෙන බැවින් මනෝද්වාරික විචි සිත් සන්නතිය යැයි කියනු ලැබේ.) මෙම මනෝද්වාරික ජවන විචින්හි විත්තකෂණයක් පාසා නාමස්කන්ධ හතරම ඇත්තේය. මේ විත්තකෂණ එක එකක පිහිටා ඇති වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි. සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි. ඉතිරි වෛතසික සංඛාරස්කන්ධයයි. සිත විඤ්ඤාස්කන්ධයයි. ඇසුරු ලබන වස්තු රූපය හා ඉරියාපට් රූප (ගෙනයාම කරණ රූප, ගෙනයාමට ලක්වන රූප) රූපස්කන්ධයයි. මේ පඤ්චස්කන්ධයන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ පඤ්චස්කන්ධයන් දිගට පරිග්‍රහ කළහැකි විට රූප-නාමයන් එකටගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව රූප-නාම ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. මෙලෙස ඒ ඒ ඉරියාපට්-සම්පජ්ඤ්ඤා අවස්ථාවන්හි,

1. රූප පරිග්‍රහ - රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම.
2. අරූප පරිග්‍රහ - නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම.
3. රූපාරූප පරිග්‍රහ - රූප-නාම එකට පරිග්‍රහ කිරීම.
4. නාම රූප වචන්ටාන - රූප-නාම බෙදා වෙන්කොට වචන්ටාන කිරීම.

මේ කටයුතු හතර දිගට පුහුණු කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළහැකි විට, ක්‍රමය අනුගමනය කළහැකි වූ විට ඉදිරියට පියවරක් තබමින් අනුගමනය කළයුතු පිළිවෙල බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන් වහන්සේ විසින්ම මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහිලා මෙලෙස අනුශාසනා කර ඇත.

ඉදිරියට භාවනා ක්‍රමය

“ඉති අපීඤ්ඤං වා කායේ කායානුපස්සි විහරති. ඛනිද්ධං වා කායේ කායානුපස්සි විහරති. අපීඤ්ඤං ඛනිද්ධං වා කායේ කායානුපස්සි විහරති.”
[ම. නි. 1/136]

“ඉති අපීඤ්ඤං වා චිත්තේ චිත්තානුපස්සි විහරති. ඛනිද්ධං වා චිත්තේ චිත්තානුපස්සි විහරති. අපීඤ්ඤං චිත්තේ චිත්තානුපස්සි විහරති.”
[ම. නි. 1/144]

“ඉති අප්ඤ්චන්තං වා ධම්මේසු ධම්මානුපස්සී විහරති. ඛනිද්ධා වා ධම්මේසු ධම්මානුපස්සී විහරති. අප්ඤ්චන්තඛනිද්ධා වා ධම්මේසු ධම්මානුපස්සී විහරති.”

[ම. නි. 1/146]

මේ ඉහත සඳහන් පාලියට අනුව කාය, වේදනා, චිත්ත, ධම්ම යන පඤ්චස්කන්ධ රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන්,

1. අප්ඤ්චන්ත වශයෙන් ද,
2. ඛනිද්ධා වශයෙන් ද,
3. අප්ඤ්චන්ත-ඛනිද්ධා වශයෙන් ද,

බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කිරීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. තවදුරටත් අටුවා කථාවන්හි ද “විරස්ථිතිය සඳහා යකඩ පට්ටමක් හිර කිරීමට කුඤ්ඤයක්” මෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ දේශනාව විරාත් කාලයක් පවතිනු සඳහා මෙලෙස අනුශාසනා කරණ සේක.

“යස්මා පන න සුද්ධිඅප්ඤ්චන්තදුස්සනමත්තේනේව මග්ගචුට්ඨානං හෝති. ඛනිද්ධාපි දුට්ඨබ්බමේව. තස්මා පරස්ස ඛන්ධේපි අනුපාදින්නසඛිඛාරේපි අභිච්චං දුක්ඛමනත්තාති පස්සති” [ධ. අ. 207; වි. ම. 496]

අප්ඤ්චන්ත පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීම මගින් චුට්ඨානගාමිනී නමැති විපස්සනා ඤාණ හා මාරී ඤාණයන්ගේ සමෘද්ධිවීමක් සිදු නොවේ. මේ නිසා ඛනිද්ධානි ද විපස්සනා භාවනා කළයුතු වන්නේය. අනුන් යැයි කියනු ලබන ඛනිද්ධා සවිඤ්ඤාණක සන්තපයන්ගේ පඤ්චස්කන්ධයන් ද, අවිඤ්ඤාණක අනුපාදින්න සංස්කාර ධර්මයන් ද අභිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ලෙස භාවනා කරන්න. [ධ. අ. ; වි. ම. පරිවර්තනයයි]

(චුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා:- සංස්කාර අරමුණු වලින් නැගිට සංස්කාර ධර්මයන්ගේ නිරෝධය නම් වූ ශාන්ත අසඛිබත ධාතු නිර්වාණය පැත්තට වේගයෙන් නැගියන සුළු මග්ග විචි සිත් සන්නතිය සහ එම මග්ග විචියට කලින් ආසන්නයේ ඇති දෙවරක්, තුන්වරක් වන මනෝද්ධාරික විපස්සනා ජවන විචි සිත් සන්නතීන්ට චුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා යැයි කියනු ලැබේ.)

“තස්මා සසන්තානගතේ සඛිබ්බමේ පරසන්තානගතේ ච තේසං සන්තානච්චාගං අකචවා ඛනිද්ධාභාවසාමඤ්ඤානෝ සම්මසනං, අයං සාවකානං සම්මසනවාරෝ.”

[ම. නි. අනුපදධම්ම විපස්සනා ටිකා (ජර්ඨ සංගායනා අංක 93 යටතේ)]

මේ ඉහත සඳහන් ටිකාවායවීයන් වහන්සේ අනුශාසනා කරණ ලෙසට ශ්‍රාවක පාරමි ඤාණ සඳහා ඛනිද්ධා වශයෙන් භාවනා කිරීමේ දී පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සන්තප, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම, නිස්ස, දන්න ආදී වශයෙන් බෙදා වෙන්කිරීමක් නොකර ඛනිද්ධා වශයෙන් සමච සලකා සාමඤ්ඤ ලෙස සවිඤ්ඤාණක පඤ්චස්කන්ධයන් ද, අනුපාදින්න සඛිඛාර නමැති අවිඤ්ඤාණක උතුප රූපයන් ද විපස්සනා භාවනා කළයුතුය. එක් එක්කෙනෙකු වශයෙන් වෙන්කරගෙන භාවනා කිරීමට අනවශ්‍ය බව දැනගනුයි.

බහිද්ධාහි භාවනා ක්‍රමයට අත්වැලක්

පින්වත් ඔබ අපීඤ්චනයෙහි රූප-නාම ධර්මයන් පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් පිරිසිදුන තෙක් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කළ විට බහිද්ධාහි ද රූප-නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. අපීඤ්චන පඤ්චස්කන්ධය බැලූ පසු පමණක් බහිද්ධා පඤ්චස්කන්ධය බැලිය යුතු යැයි යන මේ වාදය වරදවා නොගනු මැනවි. මේ පොතෙහි අපීඤ්චන වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධය පරිග්‍රහ කොට බැලීමේ ක්‍රමය විස්තර කිරීමෙන් පසුව බහිද්ධා පඤ්චස්කන්ධයන් පරිග්‍රහ කරණ ක්‍රමය විස්තර කරණ නිසා මෙසේ සඳහන් කරණවා වන්නේය.

පඤ්චස්කන්ධය පරිග්‍රහ කරණ විට අපීඤ්චනයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයෝ ද ඇත. බහිද්ධාවෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරණ අය ද ඇත. අපීඤ්චනයෙන් පටන්ගෙන පඤ්චස්කන්ධය පරිග්‍රහ කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට ද අපීඤ්චන පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීම් වශයෙන් ආයඪී මාර්ගයට ලඟාවිය නොහැකි නිසා බහිද්ධා පඤ්චස්කන්ධ හා අනුපාදින්න සංස්කාර ධර්මයන් ද දිගට පරිග්‍රහ කළයුතුම වේ. මෙලෙස බහිද්ධාවෙන් පටන්ගෙන (පඤ්චස්කන්ධයන් හා අනුපාදින්න සංස්කාර ධර්මයන්) පරිග්‍රහ කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයෝ බහිද්ධා පඤ්චස්කන්ධය පමණක් විපස්සනා කිරීමෙන් ආයඪී මාර්ගයට ලඟාවිය නොහැකි නිසා අපීඤ්චන පඤ්චස්කන්ධය ද දිගට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතු වන්නාහ. [ධ. අ. 207; වි. ම. 496]

1. අවශ්‍ය විටෙක පළමුකොට සමාධිය නැවතත් තහවුරු කරගන්න.
2. ආලෝක ශක්තිය ප්‍රභාෂ්වර වූ විට අපීඤ්චන රූප ධර්මයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න.
3. අනතුරුව මේ ආලෝක ශක්තියේ උපකාරයෙන් ඇඳ පැළඳ සිටින ඇඳුම්වල, සිවුරුවල ඇති සතර මහා ධාතූන් පරිග්‍රහ කරන්න.

මේ අවස්ථාවන්හි ඇඳුම් සිවුරු ආදියෙහි ඇති සතර මහා ධාතූන් ඤාණයෙන් දැකගැනීම සඳහා භාවනා කළහැකි නම් ඉතා පහසුවෙන් රූප කලාප අංශු දැකගත හැකිවේ. ඉදින් සාර්ථක නොවන්නේ නම් අපීඤ්චන රූප ධර්මයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කොට ඇඳුම් සිවුරු ආදියෙහි සතර මහා ධාතූන් නැවත පරිග්‍රහ කරන්න. සතර මහා ධාතූ පරිග්‍රහ කළහැකි වී ධාතු රාශි, සමූහ දැකගත් විට ආකාස ධාතුව දැකගත හැකිවනු පිණිස ආලෝකයේ උපකාරයෙන් බලනවිට රූප කලාප අංශු පහසුවෙන් දැකගත හැකිවනු ඇත. ඇඳුම් සිවුරු නොඇඳ රූප කලාප රාශි, සමූහ වශයෙන් පෙනෙනු ඇත. මේ රූප කලාපයන් බෙදා බලන්න. එම රූප කලාපයෝ වනාහි රූප කලාප එක එකක පිහිටා ඇති උතු නම් වූ තේපෝ ධාතුව නිසා පරම්පරාවක් සේ නැවත නැවතත් පහළවන උතුප් ඕප්ටිමික රූපයෝය. මේ ක්‍රමයෙන් පණ නැති බාහිර ලෝකයට ඤාණය ටිකෙන් ටික පතුරවමින් ගස්, ජලය, පස, කැලෑ, කඳු, රතුං ආදී පණ නැති ලෝකයේ ඇති සතර මහා ධාතූන්ට අවධානය යොමුකොට බලන්න. රූප කලාප අංශු පමණක් දැකගත හැකි වූ විට පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් පිරිසිදු දැකිනතෙක් එම රූප කලාපයන් බෙදුමින් පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මේ පණ නැති ලෝකයේ පිහිටා ඇති රූපයෝ වනාහි උතුප් සුද්ධිරිධික කලාප හා ශබ්දය යෙදේ නම් උතුප් සද්ද නවක කලාප යන දෙවර්ගයෝය.

පින්වත් මඛ අපීඝ්ඛත්තයෙහි භාවනා කරණ ක්‍රමයට බිහිද්ධා පණ ඇති ලෝකයෙහි ෂඩ් ද්වාර හා දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති නිප්ඵන්ත-අනිප්ඵන්ත රූපයන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරණ විට ප්‍රථමයෙන් සමීපයේ ඇති පණ ඇති ලෝකයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කොට බලන්න. උපමාවක් ලෙස අපීඝ්ඛත්ත ඇසෙහි 54 වූ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. බිහිද්ධා ආසන්නයේ පිහිටා ඇති පණ ඇති ලෝකයෙහි (පුරුෂ, ස්ත්‍රී, තිස්ස, දන්තා ලෙස නොබෙද සියල්ල සමස්ථයක් ලෙස) ඇසෙහි පිහිටා ඇති 54 ආකාර රූපයන් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව භාවනා ශක්තිය දැඩි වීම සඳහා අපීඝ්ඛත්තය වරක් ද බිහිද්ධා වරක් ද බැගින් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. ඉතිරි පඤ්චද්වාරයන්හි දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි මේ ක්‍රමයටම පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. අනතුරුව ෂඩ් ද්වාර-දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති නිප්ඵන්ත-අනිප්ඵන්ත රූපයන් සමස්ථයක් ලෙසගෙන "රූප ධර්ම-රූප ධර්ම" යැයි අපීඝ්ඛත්තය වරක් ද බිහිද්ධා වරක් ද යන ලෙසට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. අනතුරුව ටිකෙන් ටික පතුරුවමින් මේ ක්‍රමයට භාවනා කරන්න. තිස් එක් තලයන්ම සමස්ථයක් ලෙස ගෙන ද, ඊටත්වඩා ශක්තිමත් වීට අනන්ත සක්වල තෙක් විහිදුවමින් ද පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. අපීඝ්ඛත්ත-බිහිද්ධා ලෙසට මාරුවෙන් මාරුවට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළවිට දී භාවනා ශක්තිය බලවත් වනබව දැකගන්න.

අනතුරුව නාම ධර්මයන් ද අපීඝ්ඛත්තයෙහි පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ පිළිවෙලට අනුව පේළි හයම නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. උදහරණයක් ලෙස දක්වනොත්, අපීඝ්ඛත්තයෙහි රූපාරම්මණ පේළියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ දී වක්ඛුද්වාරය හා මනෝද්වාරය එකට පරිග්‍රහ කොට රූප කලාප රාශියක හෝ එක රූපාරම්මණයක වර්ණය අරමුණු කොට යෝනිසෝ මනසිකාරය හා අයෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන පිළිවෙලට අනුව පහළ වන කුසල ජවන දිවීමේ දී වක්ඛුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී සෝභන රාශියේ නාම ධර්ම, අකුසල ජවන දිවීමේ දී වක්ඛුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී අකුසල රාශියේ නාම ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරණ පිළිවෙලට අනුවයි. බිහිද්ධාහි ද කෙනෙකුගේ හෝ සත්ත්වයෙකුගේ වක්ඛු ප්‍රසාදය, භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය, රූපාරම්මණය යනාදී ලෙසට බෙද වෙන් නොකොට බිහිද්ධා වශයෙන් පොදුවේ සමස්ථයක් ලෙස, වක්ඛු ප්‍රසාදය-වක්ඛුද්වාරය හා භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය යන දෙක එකට පරිග්‍රහ කොට, රූප කලාප බොහෝමයක හෝ එකක වර්ණය අරමුණු කොටගෙන යෝනිසෝ මනසිකාරය, අයෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන ආකාරයට අනුව පහළවන සෝභන රාශිය, අකුසල රාශිය වක්ඛුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

සද්දරම්මණ පේළිය ආදීන්හි ද මේ පිළිවෙලටම බව වටහාගන්න. මේ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරණ අවස්ථාවෙහි ද සමීපයේ සිට දුර දක්වා තිස් එක් භවය සමස්ථයක් ලෙස ගනිමින් පරිග්‍රහ කිරීම ද, ඊටත්වඩා ශක්තිමත් වූ විට අනන්ත සක්වල තෙක් පළල් කොට පතුරුවමින් ද පරිග්‍රහ කළ හැකිවන ලෙසට ටිකෙන් ටික විශාල කරමින් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. මේ නාම කොටසෙහි ද අපීඝ්ඛත්ත-බිහිද්ධා මාරුවෙන් මාරුවට නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කළහැකි විට භාවනා ශක්තිය, ජවය බලවත් වනු ඇත.

මෙලෙස බිහිද්ධාහි පිහිටා ඇති රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ දී පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී වශයෙන් සන්නාන

බෙදු වෙන්කර නොගෙන බිහිද්ධා වශයෙන් සමාන ලෙස සලකා සමස්ථයක් ලෙස භාවනා කරන්න. බිහිද්ධාහි දෙතිස් කොට්ඨාශ භාවනා කළ අවස්ථාවෙහි සත්ත්වයකුගේ දෙතිස් කොට්ඨාශ භාවනාකොට ගත හැකි වූ නිසා ඵලෙසටම බාහිර දෙතිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම ඇතුළත් සියළු රූපයන් සමස්ථයක් ලෙස භාවනා කරණු කැමති නම් භාවනා කළහැකි වන්නේය. නාම ධර්ම ක්ෂේත්‍රයේ දී වනාහි විපස්සනා වශයෙන් කෙනෙකුගේ සිත තවකෙනෙකුට විපස්සනා ඥාණ වශයෙන් දැනගත නොහැක. කෙනෙකුගේ සිත තවකෙනෙකු තහවුරු ලෙස දැනගැනීම වනාහි අනුන්ගේ සිත දන්නා පරචිත්තවිජානන අභිඤ්ඤාවෙහි කෘත්‍යය වන්නේය. විපස්සනා ඥාණයෙහි විෂය ක්ෂේත්‍රය නොවේ. විපස්සනා වශයෙන් වනාහි පුද්ගලයා, සත්ත්වයා වශයෙන් නොබෙදු සමස්ථයක් ලෙස භාවනා කළ හැකිය. මෙය ශ්‍රාවකයන්ගේ සම්මර්ශන ක්ෂේත්‍රය-ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළ හැකි නිසා විපස්සනා ඥාණයෙහි ක්ෂේත්‍රය වන්නේය.

පින්වත් ඔබ අපීඤ්ඤා-බිහිද්ධා දෙකෙහිම රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමේ කෘත්‍යය සාර්ථක වූ විට අපීඤ්ඤා-බිහිද්ධා දෙකම,

1. රූප පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (අභි ද්වාර, දෙසාලිස් කොටස්)
2. නාම පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (පේලි හයම)
3. රූප-නාම එකට පරිග්‍රහ කිරීම-රූප-නාම බෙදීම (පේලි හයම)
4. රූප-නාම පිරිසිඳු ගැනීම (පේලි හයම)

මේ කෘත්‍යය හතරම ක්‍රමානුකූලව පියවරෙන් පියවර අභ්‍යාස කරන්න.

ඉදිරියට පියවරක්

අපීඤ්ඤා බිහිද්ධා සන්නාන දෙකේම රූප ධර්මයන් ද, නාම ධර්මයන් ද, රූප නාම ධර්මයන් ද පරිග්‍රහ කිරීම රූප-නාම වචනථානය යන කෘත්‍යයන් හතර බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත අභ්‍යාස කළ විට ඉදිරියට පියවරක් තබමින් අභ්‍යාස කළයුතු අයුරු පහත සඳහන් ලෙසට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කොට ඇත.

“සමුදයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති. වයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති.” [ම. නි. 1/136]

වේදනා, චිත්ත, ධර්ම යන මේවායෙහි ද මෙලෙසටම වදාරා ඇත. මේ කොටසෙහි දී බුදුරජාණන් වහන්සේ,

1. පච්චයතෝ උදයඛිබ්බය දස්සන.
2. ඛණතෝ උදයඛිබ්බය දස්සන.

යන මේ දස්සන දෙවර්ගයට ළඟාවන තෙක් විපස්සනා භාවනා කළයුතු බවට අනුශාසනා කොට ඇත.

1. අච්ච්ඤා, තණ්හා, උපාදන, සඛිඛාර, කම්ම ආදීකොට ඇති හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා ඵල පඤ්චකයන් ප්‍රකටවීම ද (පච්චයතෝ උදය දස්සනයයි)

2. අවිද්‍යා, තණ්හා, උපාදන, සඛිඛාර, කම්ම ආදී කොට වූ හේතු ධර්මයන් අරහන්ත මාර්ගය නිසා නැවත නූපදවන බැවින්-නිරෝධය මගින් නිවනට පත්වන බැවින් පඤ්චස්කන්ධ විපාක වට්ට ධර්මයන් පරිනිබ්බාණ වුනියට අනතුරුව නැවත නූපදීම වශයෙන් නිරෝධ වීමෙන් අනුප්පාද නිරෝධ ස්වභාව වශයෙන් ද (පච්චයතෝ වය දුස්සනයයි)
3. හේතු-ඵල දෙකෙහිම පහළ වීම-උත්පාදය ද (බණතෝ උදය දුස්සනයයි)
4. හේතු-ඵල දෙකම නොසිඳි අතරක් නැතිව බිඳි බිඳි යන හඛිගය ද (බණතෝ වය දුස්සනයයි)

මේ හතර ආකාර ස්වභාවයන් ඤාණයෙන් දැකගැනීමට පරිග්‍රහ කොට මෙම හේතු-ඵල සංස්කාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. මේ අවස්ථාවෙහි,

1. පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණය,
2. සම්මසන ඤාණය,
3. උදයබිබය ඤාණය,

යන මේ ඤාණ තුන සමූහයක් ලෙස ගෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. නවදුරටත් පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණ අවස්ථාවෙහි ද පච්චය පරිග්‍රහ, අද්ධාන පරිග්‍රහ යන පරිග්‍රහ දෙකක් ඇතුළත් වී ඇත.

පච්චය පරිග්‍රහ

අදළ අතීත අවිද්‍යා, තණ්හා, උපාදන, සඛිඛාර, කම්ම ආදී හේතු ධර්මයන් නිසා මේ පච්චුප්පන්තයෙහි විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායනන, ඵස්ස, වේදනා යන ඵල ධර්ම පහ ප්‍රකටව පහළ වීම ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කිරීම පච්චය පරිග්‍රහ අවස්ථාවයි.

අද්ධාන පරිග්‍රහ

අතීත-අනාගත සම්බන්ධය ද, අදළ හේතු ධර්ම හා අදළ ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරණ අවස්ථාව අද්ධාන පරිග්‍රහ අවස්ථාවයි. මෙම පරිග්‍රහ දෙකම එකටගෙන පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණ අවස්ථාව ලෙසටත්, කඛිඛාවිතරණ විසුද්ධි අවස්ථාව ලෙසටත් නම් කරනු ලැබේ. පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණය ලැබීම සඳහා භාවනා කළයුතු පිලිවෙල පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චඵල ක්‍රමය හා ප්‍රථම ක්‍රමය වශයෙන් ද මතු ලියා දක්වන්නෙමු.

සතර සතිපට්ඨාන භාවනා යනු

“යස්මා පන න සුද්ධිරූපදුස්සනමත්තේනේව චුට්ඨානං හෝති, අරූපමපි දුට්ඨබ්බමේව.” [ධ. අ. 207; වී. ම. 497]

රූප ධර්ම පමණක් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනාවට නැංවීමෙන් ආයුෂී මාර්ගයට ලඟාවිය නොහැකිය. චුට්ඨානගාමිනී විපස්සනාව විය නොහැකිය. නාම ධර්මයන් ද ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළයුතු වන්නේය.

[ධ. ආ. 207; වි. ම. 497]

මේ ඉහත සඳහන් අටුවා කථානී අදහස මෙසේය. විපස්සනා ඤාණයේ පාදක අරමුණ වන්නා වූ රූප-නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පැවැත්වීමේ දී, පරිග්‍රහ කිරීමේ දී,

1. රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පැවැත්වීම, පරිග්‍රහ කිරීම ද කළ හැකිය.
2. නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පැවැත්වීම, පරිග්‍රහ කිරීම ද කළ හැකිය.

මේ තුළ රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පැවැත්වීම, පරිග්‍රහ කිරීම සමට්ඨානික, විපස්සනායානික යන දෙදෙනා සඳහාම කළ හැකිය.

[වි. ම. 441]

“පරිග්‍රහිතේ රූපකම්මට්ඨානේති ඉදං රූපමුඛේන විපස්සනාහිනිවේසං සන්ධාය චුත්තං, අරූපමුඛේන පන විපස්සනාහිනිවේසෝ යේභුයෙස්භ සමට්ඨානිකස්ස ඉච්ඡිතඛිඛෝ. සෝ ච පඨමං ඤානඛිනාති පරිග්‍රහෙතො තතෝ පරං සේසධම්මේ පරිග්‍රහණ්හාති.” [ම. වී. 1 (ජට්ඨි සංගායනා අංක 113 යටතේ)]

රූප ධර්ම පෙරටුකර ගෙන විපස්සනා ඤාණයෙහි අරමුණ වන්නා වූ රූප-නාම ධර්මයන් මත මනසිකාරය පැවැත්වීමට, පරිග්‍රහ කිරීමට සාමාන්‍ය ලෙසට පුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයා කැමති විය යුතුය. මේ ස්වභාව ධර්මයට අවධානය යොමුකොට නාම කර්මස්ථානය භාවනා කරණ යෝගාවචර පුද්ගලයා රූප කර්මස්ථානය කලින් පරිග්‍රහ කොට නිමකළ යුතු යැයි අටුවා කථානී පැහැදිලි කරයි. නමුත් නාම ධර්මයන් පෙරටු කරගෙන විපස්සනා වශයෙන් රූප-නාම ධර්මයන් මනසිකාරය පැවැත්වීමට සාමාන්‍යයෙන් සමට්ඨානික පුද්ගලයා කැමති විය යුතුය. ඒ මේ සමට්ඨානික පුද්ගලයා ප්‍රථමයෙන් ධ්‍යානාංග පරිග්‍රහ කොට අනතුරුව ඉතිරි ධ්‍යාන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ද සහිතව පකිණ්ණක සබ්බාර නම් වූ රූප-නාම ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කළ යුතුය. [වි. ම. 442]

මේ දැක්වීමට අනුව නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා ඤාණයන්හි අරමුණ වන්නා වූ රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කිරීම සාමාන්‍යයෙන් සමට්ඨානික පුද්ගලයා සඳහා පමණක් වන්නේය.

මෙලෙස විපස්සනා ඤාණයන්හි අරමුණ වන්නා වූ රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් රූප ධර්මයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ආයඝී මාර්ගයට ලඟාවිය නොහැකි නිසා එම රූප ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළවන නාම ධර්මයන් ද දිගට පරිග්‍රහ කිරීම, විපස්සනා භාවනා කිරීම කළ යුතුය.

තව දුරටත් නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා ඤාණයේ අරමුණ වන්නා වූ සංස්කාර ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී නාම ධර්ම පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීම් වශයෙන් ද ආයඝී මාර්ගයට ලඟාවිය නොහැකි නිසා රූප ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කිරීම ද, විපස්සනා කිරීම ද කළ යුතුය.

මේ ග්‍රන්ථයේ මුල් කොටසෙහි “සියළු පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පරිඤ්ඤ ප්‍රඥ තුන් ආකාර වශයෙන් බෙදූ වෙන්කොට නොදන්නා තාක් දුක් කෙළවර කළ නොහැකි යැයි” අපරිජානන සූත්‍රයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ කළ දේශනාව දක්වන්නට යෙදුණි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ද සියළු පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පරිඤ්ඤ ප්‍රඥ තුන් ආකාරය මගින් බෙදූ වෙන්කොට නොදන්නා තාක් දුක් කෙළවර කිරීමක් නැතැයි දේශනා කළ සේක. අටුවා කථාහි “රූප පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ආයඝී මාර්ගයට ලගාවිය නොහැකිය. රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී භූත රූප-උපාද රූපයන් ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න. නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී රූප ධර්මයක් අරමුණු කොට පහළ වූ වේදනා, සඤ්ඤ, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන නාමස්කන්ධ හතර ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න යැයි” පැහැදිලි කොට අත.

[ධ. අ. 207; වි. ම. 497]

මේ බුද්ධ දේශනාව හා අටුවා කථා ගංගා ජලය හා යමුනා ජලය මෙන් එක සමාන වන්නේය. මේ නිසා මහා අටුවා කථාහි සතිපට්ඨානය ගැන පහත සඳහන් අදහස දක්වන්නේය.

1. ඉති ඉමේ වත්තාරෝ සතිපට්ඨානා පුඛ්ඛිභාගේ නානාවත්තේසු ලඛිතන්ති. අඤ්ඤාදුනේව හි චිත්තේන කායං පරිග්ගණ්හාති. අඤ්ඤාදුන වේදනං. අඤ්ඤාදුන චිත්තං. අඤ්ඤාදුන ධම්මේ පරිග්ගණ්හාති. ලෝකුත්තරමග්ගක්ඛණේ පන ඒක චිත්තේසේව ලඛිතන්ති. ආදිතෝ හි කායං පරිග්ගණ්තිරවා ආගතස්ස විපස්සනාසම්පයුත්තා සති කායානුපස්සනා නාම. තාය සතියා සමන්තාගතෝ පුග්ගලෝ කායානුපස්සි නාම. විපස්සනං උස්සුක්කාපෙරවා අරියමග්ගං පත්තස්ස මග්ගක්ඛණේ මග්ගසම්පයුත්තා සති කායානුපස්සනා නාම. තාය සතියා සමන්තාගතෝ පුග්ගලෝ කායානුපස්සි නාම.
  2. වේදනං පරිග්ගණ්තිරවා
  3. චිත්තං පරිග්ගණ්තිරවා
  4. ධම්මේ පරිග්ගණ්තිරවා ආගතස්ස විපස්සනාසම්පයුත්තා සති ධම්මානුපස්සනා නාම. තාය සතියා සමන්තාගතෝ පුග්ගලෝ ධම්මානුපස්සි නාම. විපස්සනං උස්සුක්කාපෙරවා අරියමග්ගං පත්තස්ස මග්ගක්ඛණේ මග්ගසම්පයුත්තා සති ධම්මානුපස්සනා නාම. තාය සතියා සමන්තාගතෝ පුග්ගලෝ ධම්මානුපස්සි නාම. ඒවං තාව දේසනා පුග්ගලේ තිට්ඨති.
1. කායේ පන සුභන්ති විපල්ලාසප්පභාණා කායපරිග්ගාහිකා සති මග්ගේන සම්පීඤ්ඨිති කායානුපස්සනා නාම.
  2. වේදනාය සුඛන්ති විපල්ලාසප්පභාණා වේදනාපරිග්ගාහිකා සති මග්ගේන සම්පීඤ්ඨිති වේදනානුපස්සනා නාම.

- 3. විත්තේ නිව්චන්ති විපල්ලාසප්පහාණා විත්තපරිග්ගාහිකා සති මග්ගේන සමීපීකධිතීති විත්තානුපස්සනා නාම.
- 4. ධම්මේසු අත්තාති විපල්ලාසප්පහාණා ධම්මපරිග්ගාහිකා සති මග්ගේන සමීපීකධිතීති ධම්මානුපස්සනා නාම.

ඉති ඒකාව මග්ගසම්පයුත්තා සති චතුක්ච්චසාධනට්ඨේන චත්තාරි හාමාහි ලභති. තේන චුත්තං “ලෝකුත්තරමග්ගක්ඛණේ පන ඒක විත්තේ සේව ලඛිහන්ති” ති.

[විභ. අ. 201]

බුදුරජාණන් වහන්සේ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානයෙහි සමට් හා විපස්සනා දෙක එක්කොට සමට්-විපස්සනා වශයෙන් දේශනා කළ සේක. වේදනානුපස්සනා, විත්තානුපස්සනා, ධම්මානුපස්සනා යන සතිපට්ඨාන දේශනාවන් සමට් හා සම්බන්ධ නොකොට විපස්සනා වශයෙන් පමණක් දේශනා කළ සේක. මෙලෙස සතර ආකාර සතිපට්ඨානයන් ආයඪී මාර්ගයට පූර්වයෙහි විවිධ වූ සිත් වර්ගවල ලබන්නේය. ඇත්තය.....

- 1. කය පරිග්‍රහ කළහැකි සිත අනෙකකි.
- 2. වේදනාව පරිග්‍රහ කළහැකි සිත අනෙකකි.
- 3. සිත පරිග්‍රහ කළහැකි සිත අනෙකකි.
- 4. ධර්ම ස්වභාව පරිග්‍රහ කළහැකි සිත අනෙකකි.

නමුත් මේ සතිපට්ඨාන හතර ලෝකුත්තර ආයඪී මාර්ගකෂණයෙහි එකම සිතකම ලබන්නේය.

- 1. ප්‍රථමයෙන් කය පරිග්‍රහ කොට=ඤාණයෙන් බෙදූ චේත්තර ගෙන විපස්සනාවට හරවන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විපස්සනා ඤාණය හා යෙදෙන සතිය **කායානුපස්සනා** නම් වේ. මේ සතිය අතින් සම්පූර්ණ වූ පුද්ගලයා **කායානුපස්සී** නම් වේ. කෙළින්ම විපස්සනාව උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයඪී මාර්ගයට පත් වූ පුද්ගලයාගේ ආයඪී මාර්ගකෂණයෙහි ආයඪී මාර්ගය හා යෙදෙන සතිය **කායානුපස්සනා** නම් වේ. මේ සතිය අතින් සම්පූර්ණ වූ පුද්ගලයා **කායානුපස්සී** නම් වේ. [කාය-රූප කාය + නාම කාය]
- 2. ප්‍රථමයෙන් වේදනාව පරිග්‍රහ කොට=ඤාණයෙන් බෙදූ චේත්තර ගෙන විපස්සනාවට මාරු වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විදසුන් ඤාණය හා යෙදෙන සතිය **වේදනානුපස්සනා** නම් වේ. එම සතිය අතින් සම්පූර්ණ වූ පුද්ගලයා **වේදනානුපස්සී** නම් වේ. විපස්සනාව උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයඪී මාර්ගයට පත් වූ යෝගාවචරයාගේ ආයඪී මාර්ගකෂණයෙහි ආයඪී මාර්ගය හා යෙදෙන සතිය **වේදනානුපස්සනා** නම් වේ. එම සතියෙන් පරිපූර්ණ පුද්ගලයා **වේදනානුපස්සී** නම් වේ.
- 3. ප්‍රථමයෙන් සිත පරිග්‍රහ කොට=ඤාණයෙන් බෙදූ චේත්තර ගෙන විපස්සනාවට මාරු වූ යෝගාවචරයාගේ විදසුන් ඤාණය හා යෙදෙන සතිය **විත්තානුපස්සනා** නම් වේ. මේ සතිය අතින් සම්පූර්ණ වූ පුද්ගලයා **විත්තානුපස්සී** නම් වේ. විපස්සනා වශයෙන් උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයඪී මාර්ගයට පත් වූ පුද්ගලයාගේ ආයඪී මාර්ගකෂණයෙහි ආයඪී මාර්ගය හා යෙදෙන සතිය

චිත්තානුපස්සනා නම් වේ. එම සතිය අතින් පරිපූර්ණ පුද්ගලයා **චිත්තානුපස්සි** නම් වේ.

4. ප්‍රථමයෙන් ධර්ම ස්වභාවය පරිග්‍රහ කොට-ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කර ගෙන විපස්සනාවට මාරු වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විදසුන් ඤාණය හා යෙදෙන සතිය **ධම්මානුපස්සනා** නම් වේ. එම සතිය අතින් සම්පූර්ණ පුද්ගලයා **ධම්මානුපස්සි** නම් වේ. විපස්සනාව උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයාසී මාර්ගයට පත් වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ආයාසී මාර්ගඤාණයෙහි ආයාසී මාර්ග ඤාණය හා යෙදෙන සතිය **ධම්මානුපස්සනා** නම් වේ. එම සතිය අතින් සම්පූර්ණ වූ යෝගාවචරයා **ධම්මානුපස්සි** නම් වේ.

මෙලෙස ආයාසී මාර්ගයට පැමිණීමේ මුල් විපස්සනා මාර්ගයේ ආකාරය විශේෂණය කොට සතිපට්ඨාන දේශනාව **කායානුපස්සි** පුද්ගලයා, **වේදනානුපස්සි** පුද්ගලයා, **චිත්තානුපස්සි** පුද්ගලයා, **ධම්මානුපස්සි** පුද්ගලයා යැයි පුද්ගල වශයෙන් හතරාකාරව පිහිටයි. **පුග්ගලාධිර්ධාන** ක්‍රමයයි. **ධම්මාධිර්ධාන** ක්‍රමයෙන් වනාහි පහත සඳහන් ලෙසට දැනගන්න.

1. කය සුභ යැයි-සුභවාදී (විපරිත) වශයෙන් ගැනීම බැහැර කළ හැකි, කය පරිග්‍රහ කොට බෙදා වෙන්කළ හැකි සතිය ආයාසී මාර්ගය මගින් සම්පූර්ණ බවට පත්වේ. එම නිසා එම සතිය **කායානුපස්සනා** නම් වේ.
2. වේදනාව සුඛ යැයි විපල්ලාස වශයෙන් ගැනීම දුරකළ හැකි, වේදනාව පරිග්‍රහ කළ හැකි, බෙදා වෙන්කරගත හැකි සතිය ආයාසී මාර්ගය මගින් අංග සම්පූර්ණ වේ. ඒ නිසා මේ සතිය **වේදනානුපස්සනා** නම් වේ.
3. සිත වනාහි නිව්ච යැයි විපල්ලාස වශයෙන් ගැනීම දුර කළ හැකි, බැහැර කළ හැකි, සිත වෙන්කොට හඳුනාගත හැකි සතිය ආයාසී මාර්ගය මගින් අංග සම්පූර්ණ බවට පත්වේ. ඒ නිසා මේ සතිය **චිත්තානුපස්සනා** නම් වේ.
4. ධර්ම ස්වභාවයන් ආත්මය යැයි විපල්ලාස වශයෙන් ගැනීම දුරකළ හැකි, බැහැර කළ හැකි, ධර්ම ස්වභාවය බෙදා වෙන්කරගත හැකි සතිය ආයාසී මාර්ගය මගින් අංග සම්පූර්ණ බවට පත්වේ. ඒ නිසා මේ සතිය **ධම්මානුපස්සනා** නම් වේ.

මෙලෙසින් එකක්ම වන්නා වූ ආයාසී මාර්ගය හා යෙදෙන සතිය වනාහි සුභ, සුඛ, නිව්ච, අන්ත යැයි වරදවා ගතහැකි විපල්ලාස ධර්මයන් දුරකිරීමට කෘත්‍යය හතරක් වශයෙන් සම්පූර්ණ වියයුතු නිසා කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය යන නම් හතර ලබන්නේය. මේ නිසා “ලෝකෝත්තර ආයාසී මාර්ගඤාණය එකක්ම වූ සිතක අඩංගු වේ” යැයි පෙන්වා දෙනු ලැබේ.

[විභ. අ. පරිවර්තනයයි]

සියළු පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ රූප ධර්ම නාම ධර්මයන් පරිඤ්ඤා ප්‍රඥා තුන මගින් සහතික ලෙස නොදන්නා කල්හි ආයාසී මාර්ගයට පත්විය නොහැක. සංසාරවට්ට දුක්ඛය නිමකළ නොහැකි යැයි යන දේශනාව ද “අජීකධිත්ත පඤ්චස්කන්ධය පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ද ආයාසී මාර්ගයට පත්විය නොහැකිය. ඛනිද්ධා පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ද

ආයාසී මාර්ගයට පත්විය නොහැකිය. රූප පමණක් විපස්සනා කිරීමෙන් ද ආයාසී මාර්ගයට පත්විය නොහැකිය. නාම පමණක් විපස්සනා කිරීමෙන් ද ආයාසී මාර්ගයට පත්විය නොහැකිය.” යන අටුවා කථා පැහැදිලි කිරීම ද ගැළපෙන බැවින් සතිපට්ඨාන ධර්ම හතර පහත සඳහන් ලෙසට හඳුනාගන්න.

1. රූප ධර්ම පෙරටුකොට රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්නේ හේතු ධර්මයන් සොයා බලා හේතු ධර්ම සහිත එම නාම-රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීම **කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය** භාවනා කිරීම නම් වේ.
2. තව දුරටත් ඉහතින් පැහැදිලි කළ ලෙසට නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රම තුන තුළින් වේදනාව පෙරටුකොට නාම-රූපයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්ම සොයා බලා හේතු ධර්ම සහිත වූ එම රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීම **වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය** නම් වේ.
3. විඤ්ඤණය හෙවත් සිත පෙරටුකොට රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන් සොයා බලා හේතු ධර්මයන් සහිත එම රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විදසුන් භාවනා කිරීම **චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය** නම් වේ.
4. ඵස්සය අරමුණු කරගෙන රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු-එල ධර්මයන් සොයා බලා හේතු ධර්මයන් ද සහිත එම රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා කිරීම **ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය** නම් වේ. පඤ්ච නිවරණ පෙරටු කරගෙන, බොජ්ඣංග පෙරටු කොටගෙන රූප-නාම, හේතු-එල සංස්කාර ධර්මයන් විදසුන් භාවනා කිරීම ද, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය, ආයතන දෙළොස් ක්‍රමය, සත්‍ය ක්‍රමය ආදී වශයෙන් රූප-නාම, හේතු-එල සංස්කාර ධර්මයන් විදසුන් භාවනා කිරීම ද ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානයම භාවනා කිරීම නම් වේ.

වේදනා, චිත්ත, ඵස්ස යන තුන තුළ එක එකක් පෙරටුකර ගත් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරනා යෝගාවචර පුද්ගලයා, මෙම නාම ධර්මයන් පිහිටි ලබන වස්තු රූපය ද අරමුණු කොට රූප ධර්ම එකට පරිග්‍රහ කොට තිබිය යුතු බැවින් ද, මෙම නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම ධර්මයන්ගේ පිහිටි ලබන වස්තු රූපයන් නැවත පරිග්‍රහ කොට රූප-නාමයන් එකට පරිග්‍රහ කළයුතු බැව් ඉහතදීත් නැවත නැවතත් විස්තර කෙරුණි. එය එසේ වන බැවින් ද, සතිපට්ඨාන එකක් භාවනා කරන විට සතිපට්ඨාන හතරම භාවනා කළා වන්නේය. යන මෙය ද, පඤ්චස්කන්ධය පරිඤ්ඤ ප්‍රඥා තුන මගින් විනිවිද දැක, දැනගැනීම සඳහා භාවනා කිරීම සතිපට්ඨාන ධර්ම භාවනා කිරීම වන්නේය. යන මෙය ද, පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පරමාර්ථ තෙක් පරිග්‍රහ නොකොට, භාවනා නොකොට හේතු ධර්මයන් ද සහිත මෙම පරමාර්ථ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නගමින් භාවනා කළේ නම් සතිපට්ඨාන හතර භාවනා නොකළාම වන්නේය.

යන මේ කරුණු තුන බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නිර්මල පිරිසිඳු ධර්මය ලැබීමට කැමති, උතුම් නිර්වාණ ධර්මය බලාපොරොත්තු වන්නා වූ පින්වත් ඔබ ගෞරවයෙන් සැලකිල්ලෙන්, මුද්‍රනින් සලකා හැඳිනගත යුතු පිළිපැදිය යුතුය.

මෙහිලා අදළ බැවින් ද, වරදවා වටහා ගැනීමේ දුරකිරීමේ අදහසින් ද “දිරියේ දිරිසි මන්තං” ක්‍රමය කෙටියෙන් ලියා දක්වමු.

දිරියේ දිරිසිමන්තං ක්‍රමය

- තස්මාතිහ තේ ඛාතිය ඒවං සික්ඛිතඛිබං
- දිරියේ දිරිසිමන්තං හවිස්සති.
- සුතේ සුතමන්තං හවිස්සති.
- මුතේ මුතමන්තං හවිස්සති.
- විඤ්ඤාතේ විඤ්ඤාතමන්තං හවිස්සති.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ක්‍රමය මාලුඛිකෘ පුත්ත සූත්‍රය [සං. නි. 4/156; ඛාතිය සූත්‍රය; බු නි. 1/144] යන සූත්‍රයන්හි වදාරා ඇත. සාරය මෙසේය.

“එත්ථති රූපායතනං පස්සිතඛිබරියේන දිරිසිං නාම, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණං පන සද්ධිං තං ද්වාරිකවිඤ්ඤාණේති දුස්සනරියේන, තදුභයමිපි යථාපච්චයං පච්චත්ඛානං ධම්මමත්තමේව න එත්ථ කෝචි කත්තා වා කාරේතා වා, යතෝ තං හුපවා අභාවරියේන අනිච්චං, උදයඛිබයපතිපිලුනරියේන දුක්ඛං, අවසචත්තනරියේන අනත්තාති කුතෝ තථ පණ්ඨිතස්ස රජ්ජනාදීනං මිකාසෝති. අයමෙත්ථ අධිප්පායෝ සුතාදීසුපි,” [උ. අ. 60]

රූපායතනය දැකිය යුතු බැවින් දිරිසි නම් වේ. වක්ඛු ච්ඤ්ඤාණය හා එම වක්ඛුද්වාර විරියෙහි පිහිටා ඇති විඤ්ඤාණයන් සියල්ල (එම රූපාරම්මණය දිගට අරමුණු කරණ මනෝද්වාරික විඤ්ඤාණයන් සියල්ලම) රූපාරම්මණය දැකගත හැකිය යන අර්ථයෙන් දිරිසි නම් වේ.

පින්වත් යෝගාවචර ඔබ දැකිය යුතු රූපාරම්මණය, දැකිය හැකි වක්ඛුද්වාර විරී, මනෝද්වාර විරී නාම ධර්ම රාශීන්, ඇසිය යුතු සද්දරම්මණ, ඇසිය හැකි සෝතද්වාර, මනෝද්වාර විරී නාම ධර්ම රාශීන්, හමුවිය යුතු ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, ඵොට්ඨඛිබාරම්මණ; ස්පර්ශය ලැබිය හැකි ඝාතද්වාර විරී, මනෝද්වාර විරී; පිච්චාද්වාර විරී, මනෝද්වාර විරී; කායද්වාර විරී, මනෝද්වාර විරී නාම ධර්ම රාශි, දනසුතු ධම්මාරම්මණ, දැනගත හැකි මනෝද්වාර විරී නාම ධර්ම රාශිය. යන මේ නාම-රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමෙන් පසු දිරිසි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධර්මයෝ පහළ කරවිය හැකි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛිබාර, කම්ම යනාදී හේතු ධර්ම සොයා බලා හේතු ධර්ම සහිත වූ මෙම දිරිසි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා දිගින් දිගට නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පිලිපදින පින්වත් ඔබගේ සන්තානයෙහි දිරිසි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධර්මයන් නිසා රාග, දෝස, මෝහයන් පහළ වීමට ඉඩ නොලැබේ. දිරිසි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධර්මයන් නිසා මනා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විරී සිත් සන්තතියන් පමණක් දිගින් දිගට පහළවනු ඇත. මේ විදසුන් ඤ්ඤාණයෙන් ආයාසී මාර්ගයට පත්වන ආකාරයට මුදුන්පත් වනවිට ඔබගේ දිරියේ දිරිසිමන්තං පිලිවෙත පිලිපැදීම සම්පූර්ණ වූවා වන්නේය.

නමුත් සමහර ගරු ආචාර්යන් වහන්සේලා “දකින විට දකින තැනම සිත තබන්න. තව දුරටත් මේ අරමුණ මත සිතිවිලි පහළ නොකරන්න” යි උපදෙස් දෙන්නාහ. මේ සම්බන්ධව ටිකක් පැහැදිලිකර දීම අවශ්‍යය.

“ඒකන්තේන පන චක්ඛු විඤ්ඤාණමේව දස්සනකිච්චං සාධේති.” [ධ. ආ. 247]

ඒකාන්තයෙන් චක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත මගින් පමණක්ම රූපාරම්මණය දකින දස්සන කෘත්‍යය සම්පූර්ණ විය හැක්කේය. [ධ. ආ. පරිවර්තනයයි]

“දකින විට දකින තැන පමණක් සිත තබන්න. තව දුරටත් මේ අරමුණ මත සිත් පහළ නොකරන්න” යැයි කියන නිසා මේ කථාවේ අර්ථය හෙළි කළහොත් මේ රූපාරම්මණය මත චක්ඛු විඤ්ඤාණය පමණක් වේවා! ඉතිරි විචි සිත් පහළ නොවේවා! යැයි කීවා වන්නේය. ශ්‍රාවකයෙක් හට මෙලෙස වනු පිණිස පිළිපැදිය හැක්කේද? යැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නැගී. පිළිතුර පහත සඳහන් ලෙසටයි.

“සචේ පන භවඛිගං ආචරීරේති, කිරියාමනෝධාතුයා භවඛිගේ ආචරීරිතේ වොත්ථපනං අපාපෙච්චාච අන්තරා චක්ඛුවිඤ්ඤාණේ වා සම්පච්චිජ්ජේ වා සන්තීරණේ වා ධ්ඨවා තිචත්තිස්සතිති තේතං ධානං චීජ්ජති, වොත්ථපනචසේන පන ධ්ඨවා ඒකං වා ද්දවේ වා චිත්තාති පචත්තන්ති.” [ධ. ආ. 238]

කිරියා මනෝධාතු නමැති පඤ්චද්ධාරාවජ්ජන සිත ඉඳින් භවඛිගය සැලීමට සමත් වී නම්, නතර කිරීමට සමත් වී නම් ඉඳින් ඵලෙස භවඛිගය සැලීමට සමත් වූ කල්හී වොත්ථපනය තෙක් පත්නොවී, ඒ අතර කාලයේ චක්ඛු විඤ්ඤාණ අවස්ථාවෙහි ද, සම්පච්චිජන අවස්ථාවෙහි ද, සන්තීරණ අවස්ථාවෙහි ද නතර වී භවඛිගයට නැවත වැටීම යන මේ දෙය සිදුවිය නොහැක්කේමය. අරමුණ තීරණය කරන ව්‍යවස්ථාපන කෘත්‍යයේ ශක්තියෙන් වරක් දෙකක් වූ වොත්ථපන සිත පහළ වන්නේය. [ධ. ආ. පරිවර්තනයයි]

මෙහි දී අටුවා කථා වනාහි පරිත්තාරම්මණ විචියක් සලකා පැහැදිලි කරයි. මේ නිසා චක්ඛුද්ධාර, මනෝද්ධාර යන ද්ධාර දෙකෙහිම රූපාරම්මණය ආපාත ගත වී නම්, ප්‍රකට වී නම් රූපාරම්මණය පරිත්තාරම්මණයක් වී නම් වොත්ථපනයට නොගොස්, මහන්තාරම්මණ වන්නේ නම් ජවනය තෙක් නොගොස්, අතිමහන්තාරම්මණයක් වන්නේ නම් තදුරම්මණ තෙක් පත් නොවී අතර කාලය තුළ විචි සිත්හි නතරවීමක් සිදු නොවන්නේමය. සුත, මුත අරමුණු ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න. මනෝද්ධාරයෙහි ප්‍රකට වූ අරමුණ විභූතාරම්මණයක් වී නම් තදුරම්මණ තෙක් නොගොස් අතර කාලය තුළ විචි සිත්හි නතරවීමක් සිදු නොවේමය. අදළ ද්ධාර දෙකෙහි ප්‍රකටව ආ අරමුණ,

- 1. පරිත්තාරම්මණ වන්නේ නම් වොත්ථපන තෙක්,
- 2. මහන්තාරම්මණ වන්නේ නම් ජවන තෙක්,
- 3. අතිමහන්තාරම්මණ වන්නේ නම් තදුරම්මණ තෙක්,

මනෝද්ධාරයෙහි ප්‍රකටව ආ අරමුණ,

- 1. විභූතාරම්මණ වන්නේ නම් තදුරම්මණ තෙක්,
- 2. අවිභූතාරම්මණ වන්නේ නම් ජවන තෙක්,

පත් වූ පසුව භවඛිගයට වැටිය හැකිය. මේ නිසා,

1. දිට්ඨේ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති.

දැකින විට දැකින දෙය පමණක්ම වන ලෙසට පිළිපදින්න.

2. සුඛේ සුඛමත්තං හවිස්සති.

අසන විට අසනදේ පමණක් වන ලෙසට පිළිපදින්න.

3. මුඛේ මුඛමත්තං හවිස්සති.

දැනෙන, විඳින, හැපෙන විට හැපෙන දෙය පමණක් වන ලෙසට පිළිපදින්න.

4. විඤ්ඤාතේ විඤ්ඤාතමත්තං හවිස්සති.

දැනගන්නේ නම් දැනගැනීම පමණක් වන ලෙසට පිළිපදින්න.

යනුවෙන් දැකින්නේ දැකීමෙහි පමණක් සිත පිහිටවිය යුතුය. අසන විට ඇසීමේ පමණක් සිත පිහිටවිය යුතුය. දැනෙන-හැපෙන විට දැනෙන, හැපෙන දේ පමණක් සිත පිහිටවිය යුතුය. දැනගන්නේ දැනීම පමණක් වන ලෙස සිත පිහිටවිය යුතුය. වක්ඛු විඤ්ඤාණය පමණක් විය යුතුය. සෝභ විඤ්ඤාණය පමණක් විය යුතුය. ඝාන විඤ්ඤාණය , පිච්භා විඤ්ඤාණය, කාය විඤ්ඤාණය පමණක් විය යුතුය. ඉදිරියට දිගට විචි සිත් පහළ නොවිය යුතු ලෙසට පිළිපැදිය යුතු යැයි අදහස් කරනවා නොවේ.

ඇත්ත නම්.....

1. දැකිය යුතු ධර්ම හා දැකිය හැකි ධර්ම,
2. ඇසිය යුතු ධර්ම හා ඇසිය හැකි ධර්ම,
3. ස්පර්ශ කළයුතු ධර්ම හා පහස ලැබිය හැකි ධර්ම,
4. දනියුතු ධර්ම හා දනහැකි ධර්ම,

යන මේ ධර්මයන් තුලක්ෂණයට නංවා දිගින් දිගට අඛණ්ඩව විපස්සනා භාවනා කරන්න යන්න මෙහි සාරය යැයි දන යුතුය. දිට්ඨි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධර්මයන්හි රාග, දෝස, මෝහයන් පහළ නොවනු පිණිස පිළිපැදිය යුතු උපදෙස් මාලාවක්ම වන්නේය. බුද්ධි ශාසනයෙහි උතුම් ක්ෂණ සම්පත්තිය ගිලිහී නොයෑම පිණිස වියයුත්තේ භාවනා කරන්නවා!

මොක්පුර රන්දෙර තෘතීය භාගය මිනි සමාජික වෙයි.

සාධු ! සාධු ! සාධු !

එා-මෞ ආරණ්‍ය සයාඨෝ,
චිත්තල පබ්බත
සාසන වංචී: 2539

**මොක්ෂ
රත්න
චතුර්ථ භාගය**

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

තථාගතජපවේදිනෝ තික්ඛවේ ධම්මචිනයෝ විචරෝ විරෝචති, නෝ පරිච්ඡන්තෝ. [අ. නි. 1/510]

“මහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය හා විනය විචාරන වූයේ බබළයි. වැසුනේ නොම බබළයි.

අප මේ දැන් පැමිණ සිටින්නේ **මොක්පුර රන්දෙර** නමින් එළි දක්වන පොත් පෙළේ හතර වන අංකයයි. එනම් පරිච්චසමුප්පාදු (01) කොටසයි. මෙම පොත් පෙළේ,

- 01. සමථ කම්මරිධාන කොටස,
- 02. රූප කම්මරිධාන කොටස,
- 03. නාම කම්මරිධාන කොටස,

යන කොටස් දැනටමත් මුද්‍රණාදිවාරයෙන් පිට වී ඇති අතර,

- 05. පරිච්චසමුප්පාදු (02) කොටස,
- 06. ලක්ඛණාදි චතුක්ක නය කොටස,
- 07. විපස්සනා කොටස,

යන මතු මතු අංකයන් සඳහා ද සුදුනම් වෙමින් සිටින්නෙමු. මෙම පෙළ ගැසීම සම්බන්ධයෙන් මුලින්ම කෘතඥ පූර්වකව සඳහන් කළ යුත්තේ අප ප්‍රධාන අනුශාසක අති පූජ්‍ය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගේ ශ්‍රී නාමයයි. මෙම පොතේ ද මුල් අත් අකුරු පිටපතේ පටන් කියවමින්, මුද්‍රණය සඳහා අනුමැතිය දෙමින්, අනුශාසනා කරමින් රැස් කරගත් සියලු උදර කුසල් බෙලෙන් ඔබ මතු බුදුවේවා යි පතමු.

අත් අකුරු පිටපත් නැවත පිටපත් කිරීමාදියෙන් උදව් කළ පූජ්‍ය විලානගම පියරතන ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ ද, සෝදු පත් බැලීමෙන් උදව් දුන් පූජ්‍ය මිරිහානේ නන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ ද, පූජ්‍ය දස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේ ද, කෘතවේදිව මෙහිලා සිහිපත් කරමු. බුරුම දේශය වෙනුවෙන් මෙම පොත රචනා කළ අතිපූජ්‍යයීය චා-ඔෟ සයාචෝ ස්වාමීන් වහන්සේට පමණක් දෙවැනි වන විශාල මෙහෙවරක් කළ අග්ග මහා පණ්ඩිත, රාජකීය මිවාදවායී අතිපූජ්‍යයීය උ. ඤාණීන්ද (බුරුම) ස්වාමීන් වහන්සේ ද, පරිවර්තනයේ දී මෙන්ම සෝදුපත් බැලීමේ දී නිබඳ සහාය ලබාදුන් උ. අග්ගඤ්ඤ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ ද ඉතා ගෞරවයෙන් සිහිපත් කරන්නෙමු.

අමා දම් සංගමයේ උප සභාපති ධුරය උසුලමින්, තම දියණිය හා එම බැනණුවන් ද, තම පුතා හා එම ලේලිය ද සම්බන්ධ කරගනිමින් මෙහි බරපැන ඉසිලූ පිංවත් ඩී. පී. අබේසිංහ මහතාගේ අභිමතය අනුව නම් මේ පොත මීට බොහෝ කාලයකට කලින් එළි දැකිය යුතුව තිබුණි. කටයුත්තෙහි ඇති බරපතළකම අනුව නොවැළැක්විය හැකි සේ සිදුවූ පමාවද ඉවසමින් පවත්වන මේ ධර්ම දනයෙන් ජනිත කුසල සම්භාරය, තම ආදරණීය පියා වන දෙන් සුවාරිස් අබේසිංහ

මහනාටත්, මෂණියන් වන ජේන් නෝනා උපාසිකාවටත්, තම බිරිඳ වන රාණි අබේසිංහ උපාසිකාවටත් අනුමෝදන් කරවීම අබේසිංහ මහත්මයාගේ අපේක්‍ෂාවයි. මෙම වටිනා ධර්ම දහමය කුසලයන්ගේ බෙලෙන් ඒ සියලු දෙනාට සැතපීම උදව්වලට යි පනමු. සමථ කම්මට්ඨාන කොටස මුදුණය කරවා නොමිලේ බෙදා දුන් පිටවත් කමල් ඇඹුල්දෙනිය මහතා මෙම පොතෙහි ද පිට කවරය ඇතුළු මූලික සැලසුම්වලට සිය කැමැත්තෙන්ම උපකාර කළේ ධර්ම දහය සලකාගෙනමය. එය පොත් පෙළටම ලොකු ශක්තියක් විය. තිලක් මුදුණාලයේ අධිපති තිලක් මොරවක මහතා ඇතුළු කායඝී මණ්ඩලය ඉවසීමෙන් යුක්තව සාමාන්‍ය පොතකට වඩා විශේෂයක් කොට සලකමින් දැක්වූ සහයෝගය කියවන සියලු දෙනාගේ පැසසුමට ලක්විය යුත්තකි.

මෙකී සියලු දෙනාගේ සහයෝගය නොමඳව ලබමින් මිනිරිගල නිස්සරණ වන පියසේ සෙවන මෙන්ම පොල්ගස්ඹවිට දික්හේන භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ සෙවන යට එම නායක ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ අනුග්‍රහය ලබමින් අප කටයුතු කරන විට ප්‍රියශීලී සියලු සබුන්මචාරීන් වහන්සේලාගෙන් ලැබුන උපහාර අපමණය. එසේවතුද මෙහි තවත් අඩුපාඩු ඉතිරිව ඇතොත් ඒවාට වගකිය යුත්තේ පරිවර්තනය හා අවසාන සෝදුපත් බැලීම කළ අපමය.

මෙම පොත කියවන, ඒවා ක්‍රියාවට නංවන ඔබ, එවන් අඩුපාඩුවලින් විය හැකි පාඩුව මගහරවා අර්ථය මතුකර ගැනීමට නිතරම ගුරුවරයෙකුගේ ඇසුර ලැබිය යුතුබව සඳහන් කරනු කැමැත්තෙමු. එා-ඔා භාවනා ක්‍රමයට ආවේණික ගති ලකුණු මෙම පොතේ නොඅඩුව ඇත. එබැවින් එම භාවනා ක්‍රමය ප්‍රගුණ කළ කෙනෙක් ඇසුරු කරමින්ම ඉදිරියට යෑම හැම අතින්ම ආරක්‍ෂාකාරීය. එලෙස යන අතර, මෙහි අපැහැදිලි තැන් හෝ වෙනත් අඩුපාඩු හමුවුවහොත් කරුණාකර අප වෙත දැනුම් දෙන්නේ නම් අගේ කොට සලකමු.

අප මෙම කටයුත්තේ යෙදී ගත කරන කාලය තුළ රැස් කරගත් යම් කුසලයක් වේ නම් දෙස්-විදෙස් ආවායඝී උපාධ්‍යායන් වහන්සේලාත්, මිය පරලොව ගිය අම්මා-අප්පච්චි ඇතුළු සියලු ශ්‍රේණි මිත්‍ර දයක-කාරකාදිහුත්, සදේවක ලෝකයාත් එම කුසලය සාධු කියා අනුමෝදන් වෙත්වා! යි ඉතාමත් මෙමුත්‍රියෙන් යුක්තව ආරාධනා කරමු. අනුමෝදන්ව සකල ශාසනික ප්‍රාර්ථනා සමෘධිකර ගනිත්වා.

ලක්දිව බුදුසසුන බැබළේවා!

උඩරූයගම ධම්මපීච ස්ථවිර.
 නිස්සරණ වනය,
 මිනිරිගල.
 11742.
 2000 08 09

පටිච්චසමුප්පාද (1) කොටස

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

මහා නිදන සූත්‍රයේ විවරණ කථාව

පෙර එක් කලෙක බුදුරජාණන් වහන්සේ කුරු රට කම්මාසදම්ම නම් වූ නිගමය ගොදුරු කරගෙන වැඩ වාසය කළ සේක. මහා නිදන සූත්‍රය දේශනා කරන එම දිනයෙහි ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ දිවා විහරණ ස්ථානයේ පරිච්චිකය බැඳ හිඳගෙන සෝතාපත්ති එළ සමාපත්තියට සමවැදුනේය. එම නියමිත අධිෂ්ඨාන කාලය නිමවා සිටි අවස්ථාවේ දී පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයන් විෂයෙහි ඥාණය යෙදවීය. එම ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ,

1. අවිජ්ජාවෙන් පටන් ජරා මරණය තෙක් (අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය)
2. ජරා මරණයෙන් අවිජ්ජාව තෙක් (පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය)
3. දෙකෙළවරින් පටන් ගෙන මැඳ තෙක් (අනුලෝම පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය)
4. මැඳින් පටන් ගෙන දෙකෙළවර තෙක් (අනුලෝම පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය)

අනුව ගමන් කොට තුන් වතාවක් පටිච්චසමුප්පාද අංග 12 ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපස්සනා භාවනා කළහ. මෙලෙස භාවනා කළ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඥාණයෙහි පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය පහසුවෙන් ප්‍රකට වන ලෙසට වැටහිණි. එම අවස්ථාව අරමුණු කොට බුදුරජාණන් වහන්සේට ප්‍රකාශ කළහොත් හොඳ ධර්ම දේශනාවක් අසා ගත හැකිවේ යැයි අපේක්ෂාවෙන් සවස් යාමයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙත එළඹ වැඳ එකත්පසව හිඳ බුදුරජාණන් වහන්සේට මෙසේ ප්‍රකාශ කළ සේක. “භාග්‍යවත් වූ බුදුරජාණන් වහන්ස, ආශ්චර්යයක්ය, පෙර නොවූ විරූචක්ය, මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයෝ ඉතාමත් ගැඹුරුය, ගැඹුරු පෙනුමද ඇත්තේය, නමුදු මාගේ ඥාණයට නොගැඹුරු ලෙසට ප්‍රකටවේ යැයි” ප්‍රකාශ කළ සේක.

එහිදී බුදුරජාණන් වහන්සේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට මහා නිදන සූත්‍ර දේශනාව දේශනා කළ සේක. එම සූත්‍රයෙහි පහත සඳහන් ලෙස දැක්වේ.

“මා භේවං ආනන්ද අවච, මා භේවං ආනන්ද අවච, ගම්භීරෝ වායං ආනන්ද, පටිච්චසමුප්පාදෝ ගම්භීරාවහාසෝ ච. ඒතස්ස ආනන්ද, ධම්මස්ස අනනුබෝධා අප්පට්ඨො ඒවමයං පජා තන්තාකුලකජාතා ගුළාගණ්ඨිකජාතා මුඤ්ජබ්බිච්චජාතා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තන්තිති.”

[දී. නි. 2/80]

“අනුබෝධාති ඤානපරිඤ්ඤාවසේන අනනුච්ඡේධනා. අප්පට්චේධිති තීරණාප්පහාණපරිඤ්ඤාවසේන අප්පට්ච්ඡේධනා.” [දී. ආ. 1/338]

ආනන්දය, මෙසේ නොකියව, ආනන්දය, මෙසේ නොකියව. මේ හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය, පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය ගැඹුරු වන්නේමය. ගැඹුරු පෙනුමද ඇත්තේය. ආනන්දය, පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය,

- 1. ඤාන පරිඤ්ඤා
- 2. තීරණ පරිඤ්ඤා
- 3. පහාණ පරිඤ්ඤා

යන පරිඤ්ඤා තුන මගින් නියම ලෙස විනිවිද නොදන්නා නිසා මාර්ග ඵල ඤාණ තෙක් විනිවිද නොදන්නා නිසා මේ සියලු සත්ත්වයෝ මේ තාක් දික් වූ සංසාර ගමනේ දී නුල් කැටියක් සේ අවුල් වී වඩු කුරුළු කැඳුල්ලක් බඳු වී මුදු තණ, බඩුස් තණ මෙන් අවුල් වී දුෂ්චරිත කරන්නන් විසින් වැටී යන, සැපයෙන් කැමැති දෙයින් තොර වූ විචල්ව පතිතවීම් ඇති අපාය, දුග්ගති සංසාරය ද, අපායෙන් තොර වූ සුගති සංසාරය ද ඉක්ම නොයයි. [දී. නි. පර්ව්තනයයි]

මේ දේශනාව සම්බන්ධ අට්ඨ කථාවෙහි ද පහත සඳහන් ලෙසට ගෙන හැර දක්වයි.

“ඤාණාසිනා සමාධිපවරසිලායං සුනිස්සිතේන භවචක්කමපදලෙච්චා අසති විචක්කම්ච නිච්චතිම්මට්ඨනං; සංසාරභයමතිතෝ න කෝචි සුපිනන්තරේප්පච්චී.” [විභ. ආ. 139; වි.ම. 440]

සමාධිය නම් වූ උතුම් හන ගලෙහි මනාව මුවහත් කළ මාර්ග ඤාණය නැමැති කඩුවෙන් හෙන මඬලක් මෙන් සත්ත්වයන් නිතර මැඩ පියන්නා වූ හේතුඵල සම්බන්ධතාව නම් වූ භව චක්‍රය නොපෙළා සසර බිය සිහිනෙහුද ඉක්ම වූ කිසිවෙක් නැත. [විභ. ආ. : වි. ම. පර්ව්තනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් පාලි අට්ඨකථාවන්ට අනුව නියම පිරිසිදු ධර්මය කැමති වන, උතුම් නිවන් සුඛය ලැබීමට කැමති වන පිංවත් ඔබ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය අනුබෝධ ඤාණය නම් වූ ඤාන පරිඤ්ඤා, පටිච්ච ඤාණය නම් වූ තීරණ පරිඤ්ඤා, පහාණ පරිඤ්ඤා යන මේ පරිඤ්ඤා ඤාණ තුන මගින් පරිච්ඡේද වශයෙන් දැන ගැනීමට වීර්යය කළයුතු වේ. අනුබෝධ ඤාණයෙන් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් නොදත් නිසා, පටිච්ච ඤාණයෙන් මාර්ග ඵල තෙක් ස්වකීය ලෙස විනිවිද නොදත් නිසා සංසාරයෙන් ඉක්ම යෑම, ගැලවී යෑම සිදු නොවේ යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ නිසා සංසාරයෙන් මිදීම සඳහා අනුබෝධ, පටිච්ච ඤාණයන් මගින් හොඳින් වැටහී යනු පිණිස වීර්යය කළයුතු වේ. අනුමාන වශයෙන් දැන ගැනීමට වීර්යය කරනවා පමණක් නොවේ. ගුරුවරයා කියන්නක් කට ඇරගෙන අසා සිටීමත් විශ්වාස කරනවා නොවේ යැයි වටහා ගනින්නවා.

සෝනාපන්න විමට

ගැඹුරු මෙන්ම ගැඹුරු පෙනුම ද ඇති, දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුම ද ඇති මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය කුමන හේතුවකින් ආනන්ද ස්වාමීන්

වහන්සේගේ ඤාණයෙහි “පහසු ලෙස ද නොගැඹුරු ලෙස ද” ප්‍රකට වී දැයි ප්‍රශ්නයකි. උත්තරය පහත සඳහන් ලෙසට වේ.

“ථේරස්ස හි චතුති කාරණෙති ගමිතිරොපි පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති උපට්ඨාසි. කතමෙති චතුති? පුබ්බුපනිස්සයසම්පත්තියා, තිත්ථවාසේන, සෝතාපත්තතාය, ඛතුස්සුතභාවේනාති.” [දී. අ. 1/333]

ගැඹුරු මෙන්ම ගැඹුරු පෙනුම ඇති දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුම ඇති මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි කාරණා හතරක් නිසා පහසු ලෙස, නොගැඹුරු ලෙස ප්‍රකට විය. කුමන හතර කාරණයන් ද යත්:-

1. **පුබ්බුපනිස්සය සම්පත්ති:-** පෙර භවයන්ගේ සම්පූර්ණ කරන ලද පාරමි ධර්ම සියල්ල අතින් සම්පූර්ණ නිසා.
2. **තිත්ථවාස:-** සාසන තීර්ථය අත නොහැර සම්පව වාසය කිරීම.
3. **සෝතාපත්තතා:-** සෝවාන් වූ බැවින්.
4. **ඛතුස්සුතභාව:-** බොහෝ ඇසු පිරිස තැන් ඇති හෙයිනි.

යන මේ කාරණා හතර නිසා ගැඹුරු මෙන්ම ගැඹුරු පෙනුම ද ඇති, දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුම ද ඇති මේ හේතු ඵල සම්බන්ධතා පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි නොගැඹුරු පහසු ලෙස ප්‍රකට විය.

1. පුබ්බුපනිස්සය සම්පත්ති

ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ වනාහි පදමුත්තර බුද්ධ සාසනයේ පටන් කල්ප ලක්ෂයකටත් වඩා කාලයක් ඒතදග්ග පාලියෙන් උපහාර ලැබීම සඳහා පාරමි ශක්තිය සම්පූර්ණ කළ සේක. එමනිසා ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ සන්තානයෙහි ඒතදග්ග පාලියෙන් උපහාර ලබා ගැනීමට හැකි මහා සාවක බෝධිඤාණය සඳහා අපේක්ෂාවෙන් පෙර භව බොහෝමයකම සිද්ධ කළ පාරමි ධර්ම සියල්ල අතින් සම්පූර්ණ විය. මෙය එක හේතු කාරණාවකි.

2. තිත්ථවාස

නිවහට යෑමට හේතුවන තොටුපලට “තිත්ථ” යැයි කියනු ලැබේ. සාසනයෙහි නිවහට යෑමට මාර්ගය ක්‍රමානුකූලව දක්වන ලද, අනුශාසනා කරන ලද සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ හා අග්ග සාවක, මහා සාවකයෝ ද නිවහ නම් වූ එතෙරට පත්වීමට තොටුපලක් හා සමාන වන බැවින් **තිත්ථ** යන නම ලබයි. මෙලෙස තිත්ථ යන නම ලද ආවායීයන් වෙතට පත්වී වාසය කිරීම තිත්ථවාස යැයි කියනු ලැබේ. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ මෙම තිත්ථවාස නම් වූ ගුණය අතින් ද සම්පූර්ණ වූ සේක. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙතට හෝ සාර්පුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ, මුලලන් ස්වාමීන් වහන්සේ, මහා කොට්ඨිත ස්වාමීන් වහන්සේ, මහා පුණ්ණ ස්වාමීන් වහන්සේ ආදී කොට ඇති අග්ග සාවක, මහා සාවකයන් සහිත මේ ආවායීයවරයන් වෙතින්,

1. **උග්ගහණ** - පාලි උගෙහිම.
2. **සවණ** -පාලියේ අර්ථයට = අට්ඨකථාවට ඇනුම් කන් දීම.

- 3. පරිපුරිපන - ග්‍රහඵස්ථාන දුෂ්කර ස්ථාන පිලිබඳ තේරුම, අර්ධකථා අනුව නැවත විමසීම.
- 4. ධාරණ - පාලිය ද, පාලි අර්ථය = අර්ධකථා ද සිත්ති දරා ගැනීම, කට පාඩම් කිරීම.

යන ලෙසින් පරිච්චසමුප්පාද සම්බන්ධ මේ පාලි අර්ධකථා ක්‍රමානුකූලව හදාරන ලදී. කට පාඩම් වන තෙක් දරණ ලදී. මේ හේතුවෙන් ද ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි ගැඹුරු මෙන්ම ගැඹුරු පෙනුම ඇති, දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුම ඇති මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය ඉතා නොගැඹුරු වූ ප්‍රකට වූ ලෙස පෙනුණි.

3. සෝතාපන්නතා

“සෝතාපන්නතඤ්ච නාම පච්චයාකාරෝ උත්තානකෝ විය හුචා උපරිධාති, අයඤ්ච ආයස්මා සෝතාපන්නෝ” [දී. අ. 1/336]

“සෝතාපන්නඤ්ච නාම පච්චයාකාරෝ උත්තානකෝච හුචා උපරිධාති තත්ථ සම්මෝභවිද්ධංසනේන. “යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරෝධ ධම්මං”ති අත්තපච්චකඛවසේන උපරිධානතෝ.” [දී. ටී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 95 යටතේ)]

ඇත්තටම සෝතාපන්න නම් එම සෝතාපන්න පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහිද පච්චයාකාර නම් වූ හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය නොගැඹුරු ලෙස මෙසේ ප්‍රකටවීම සිදුවන්නේය. හේතුව නම් එම සමුදය සත්‍යය නම් වූ හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව-පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය වසාලන මෝභ ධර්මය සෝතාපන්නි මාර්ග ඤාණයෙන් සම්පූර්ණයෙන් විනාශකොට, බැහැරකොට ලූ බැවින් “භට්ගන්නා සුඵ යම් ධර්මයක් වෙයි නම් ඒ සියල්ල නිරුද්ධ වන සුඵය” යි ස්වකීය වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැනගැනීමේ ශක්තිය ඤාණයෙහි ප්‍රකට වීමයි. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ ද සෝතාපන්නය. එම නිසා ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය පහසු ලෙස ප්‍රකට වන්නේය.

පිංචන් ඔබ තමා සෝතාපන්න යැයි පිළිගන්නේ නම් හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දන්නා, නොදන්නා බව ස්වකීය ලෙස ප්‍රශ්න කර බලන්න. එසේ ප්‍රශ්න කිරීමේ දී; අතීතයේ සිද්ධ කරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සබ්බාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයන් නිසා විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන පච්චජ්ජන්ත ඵල ධර්මයන් ප්‍රකටවම පහළවීම ද, පච්චජ්ජන්ත වශයෙන් සිදුකරන අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සබ්බාර, කම්මයන් නිසා අනාගතයෙහි විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන ඵල ධර්ම පහළවීම ද සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ස්වකීය ලෙස විනිවිද වර්තමානව නොදනී නම්, ආවාය්‍යීයන් වහන්සේ කියන ලද්දක්ම අදහාගැනීම පිළිතුරු වශයෙන් ලැබේ නම් ජේන කියන්නන් සොයා යෑමෙන් පලක් නැත. තමාම තමා බුද්ධ දේශනාව පරිදි නියම සෝතාපන්නයෙකු නොවන බව තීරණය කරන්න.

හේතුව නම් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නියම ශ්‍රාවක බුද්ධ පුත්‍ර වූ ආර්යන් වහන්සේලා වනාහි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා-පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය සම්මා දිට්ඨි

ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ස්වකීය වශයෙන් විනිවිද වර්තමානව දැක, දැනගත් උතුමන් වන නිසාය.

4. බහුස්සුත භාවය - බොහෝ ආසු පිරූ තැන් ඇති බව.

“බහුස්සුතානඤ්ච චතුහත්ථේ ඕවරකේ පදිපේ ජලමානේ මඤ්චපීඨං විය නාමරූපපරිච්ඡේද පාකටා හොන්ති, ආයඤ්ච ආයස්මා බහුස්සුතානං අග්ගෝ හෝති. බාහුසච්චානුභාවේනපිස්ස ගමිනිරෝපි පච්චයාකාරෝ උත්තානකෝ විය හුපචා උපරීධාති.”
[දී. අ. 1/336]

“නාමරූපපරිච්ඡේදෝති සහ පච්චයේන නාමරූපස්ස පරිච්ඡිප්ප අවබෝධෝ.”
[දී. ටී. (ජරිධසභිගායනා අංක 95 යටතේ)]

රියන් හතරක් වූ කාමරයක පහනක් දැල්වූ විට එම කාමරයේ ඇති ඇඳ පුටු මේස පුකටුව දැනගත හැකි සේ බහුස්සුත භාවය ඇත්තාගේ ඤාණයෙහි හේතු ධර්ම සමග නාම-රූප වෙන් වෙන්ව දැකීම-නාමරූපපරිච්ඡේද ඤාණය හා පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය පුකටු වන්නේමය. මේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ වනාහි බහුස්සුත වූ නිඤ්ඤන් අතරින් උසස් වූ අග්‍ර වූ ඒතදග්ග පාලියෙන් පුදනුලැබූ ශ්‍රාවකයන් වහන්සේය. මේ බාහුසච්චඤ්ච යන මංගල කාරණයේ ආනුභාව ශක්තියෙන් ද ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි ගැඹුරු වූ ගැඹුරු පෙනුම ඇති, දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුම ඇති පච්චයාකාර නම් වූ හේතු-එල සම්බන්ධතා පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ද පුකටු ලෙස, සැහැල්ලු ලෙස, නොගැඹුරු ලෙස පිහිටියේය.
[දී. අ. : දී. ටී. පරිවර්තනයයි]

බහුස්සුත භාවය යනු

“කථමඤ්ච භික්ඛවේ සුතධනං? ඉධ භික්ඛවේ, අරියසාවකෝ බහුස්සුතෝ හෝති සුතධරෝ සුතසන්තිවයෝ, යේ තේ ධම්මා ආදිකලාණා මජ්ඣිකලාණා පරියෝසානකලාණා සාත්ථං සබ්‍යඤ්චනං කේවලපරිපුෂ්ණං පරිසුද්ධං ඔත්ඵවරියං අතිච්චන්ති. තථාරූපාස්ස ධම්මා බහුස්සුතා හොන්ති ධතා වචසා පරිචිතා මහසානුපෙක්ඛිතා දීර්ඪියා සුප්පරිච්ච්චා. ඉදං වුච්චති භික්ඛවේ සුතධනං.”
[අං. නි. 4/286]

“දීර්ඪියා සුප්පරිච්ච්චාති අත්ථකෝ ච කාරණතෝ ච පඤ්ඤාය සුච්චි පරිච්ච්චා පච්චක්ඛං කතා.”
[අං. අ. 2/556]

“සුප්පරිච්ච්චාති නිප්පටං නිග්ගමිඛං කපචා සුච්චි යාථාවතෝ පරිච්ච්චා.”
[අ. ටී. 2 (ජරිධසභිගායනා අංක 191 යටතේ)]

මහණෙනි, සුත ධනය යනු කුමක්ද? මහණෙනි, මේ සාසනයෙහි ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ, ආර්ය භාවයට පත් වූ බුද්ධ ශ්‍රාවකයන් වහන්සේ බහුස්සුත බව දරයි. බහුස්සුත බව රැස් කරයි. (සීල ශික්‍ෂාව යන) ආදිකලාණය (සමාධි ශික්‍ෂාව යන) මධ්‍යය කලාණය (ප්‍රඥා ශික්‍ෂාව යන) පරියෝසාන කලාණය ඇත්තා වූ අර්ථය අතින් සම්පූර්ණ වූ, අඩු වැඩි නැති වූ ව්‍යඤ්චන වශයෙන් ද සම්පූර්ණ භාත්පස පරිසුද්ධ සීල, සමාධි, පඤ්ඤා යන උතුම් ශික්‍ෂා තුන යන සාසන ඔත්ඵවරිය, මග්ග ඔත්ඵවරිය යන මේ දෙයාකාර ඔත්ඵවරිය නම් වූ උතුම් ශික්‍ෂාව හෙළිකරන ලද ධර්ම දේශනාව බොහෝ සේ අසන ලදී. සිතින් දරයි. වාචෝදිගත

කරන ලදී. සිහින් භාවනා වශයෙන් වඩනා ලදී. පරමාර්ථ ධර්මය සාරාර්ථය වශයෙන් ද, හේතු ධර්මය වශයෙන් ද සම්මා දීර්ඪී ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක, දැනගනී. මහණෙනි, මෙයට සුභ ධනය යැයි කියනු ලැබේ.

මේ දේශනාවන්ට අනුව බහුස්සුන බව ඇති ආගමසුභ යන උගෙහීම (අඝසීම), අධිගමසුභ යන පිළිපැදීම (දැකීම) සහිත සන්පුරුෂයා ද නාමරූපපරිච්ඡේද ඤාණය හා පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය දැනටමත් ලැබී සිටී. බහුස්සුන බව ඇති පුද්ගලයා වනාහි දුක්ඛ සත්‍යය නම් වූ උපාදනස්කන්ධ පහ රූප නාම ධර්මයෝ ද පරමාර්ථ වශයෙන් සම්මා දීර්ඪී ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැක, දැනගන්නා ලදී. සමුදය සත්‍යය නම් වූ හේතු ධර්මය ද සම්මා දීර්ඪී ඤාණ ප්‍රඥාව මගින් ස්වකීය ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැකගන්නා ලදී. මේ පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි ද මේ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ප්‍රකටව විසඳව පිහිටා තිබේ. එම නිසා සෝතාපන්න ආදී ආර්ය සන්පුරුෂයන් වීමට ද, සංසාරවට්ටි දුකින් මිදීම සඳහා ද පිටවත් ඔබ පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සම්මා දීර්ඪී ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැක, දැනගැනීමට විර්ය කළ යුතුවේ. පරිඤ්ඤා වනාහි ලෝකී පරිඤ්ඤා, ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤා යැයි දෙයාකාර වේ. තවදුරටත් ලෝකී පරිඤ්ඤා තුන් ආකාර හා ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤා තුන් ආකාර වශයෙන් බෙදෙන්නේය.

ලෝකීය පරිඤ්ඤා තුන් ආකාරයෝ

1. ඤාන පරිඤ්ඤා

අවිජ්ජා, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, නව, ජාති, ජරා මරණ ආදී පරිච්චසමුප්පාද අංගයන්හි ලක්ඛණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පදවිධානයෝ ඤාණයෙන් විසඳ ලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ හැකි නම් එම ඤාණය නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණයම වේ. අවිජ්ජාව නිසා සඛ්ඛාර වීම, සඛ්ඛාර නිසා විඤ්ඤාණය වීම, විඤ්ඤාණය නිසා නාමරූප පහළ විම ආදී හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ස්වභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක්කේ නම් එම ඤාණය පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය නම් වේ. එම නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය හා පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය යන ඤාණ දෙක ඤාන පරිඤ්ඤා නම් වේ. විපස්සනා ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණ වන දතයුතු-දැනගැනීමට සුදුසු සඛ්ඛාර ධර්මයන් වෙත වෙනම විනිවිද දක්නා ලෙස විසඳ ලෙස දතයුතු ඤාණය බැවින් ඤාන පරිඤ්ඤා නම් වේ.

2. තීරණ පරිඤ්ඤා

අවිජ්ජා, සඛ්ඛාර ආදී වූ පරිච්චසමුප්පාද අංග 12 අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ස්වභාවයන් ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා අනිච්ච ලෙසට හෝ දුක්ඛ ලෙසට හෝ අනත්ත ලෙසට හෝ විමසා බලා සම්මර්ෂණය කොට තීරණය කළ හැකි සම්මසන ඤාණය හා උදයබ්බය ඤාණය යන ඤාණ දෙක තීරණ පරිඤ්ඤා නම් වේ. පරිච්චසමුප්පාද අංගයන්හි අනිච්ච ස්වභාවය, දුක්ඛ ස්වභාවය, අනත්ත ස්වභාවය විමසා බලා සම්මර්ෂණය කොට තීරණය කර වෙන වෙනම විනිවිද දක්නා ලෙසට පැහැදිලිව දතහැකි ඤාණය වේ.

3. පහාන පරිඤ්ඤා

මෙම පරිච්චසමුප්පාද අංගයන්හි හඛිගය පමණක් දක්නා ලෙසට බලා එක එකක් වශයෙන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන, විසද කරන හඛිග ඝරුණයෙන් පටන් ඉහළ විපස්සනා ඝරුණයන්ගෙන් දුරකළ යුතු, දුරකිරීමට වටින ක්ලේශයෝ තදඛිග වශයෙන් දුරකොට, දතයුතු - දැනගැනීමට වටින පරිච්චසමුප්පාද අංගයන්හි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනන්ත ස්වභාවයන් වෙන වෙනම විනිවිද දක්නා ලෙසට පැහැදිලිව විසදුව දැක-දැනගත හැකි බැවින් පහාන පරිඝද්ඝද නම් වේ. මේ වනාහි ලෝකීය පරිඝද්ඝද තුනයි.

ලෝකුත්තර පරිඝද්ඝද තුන

1. මේ ලෝකීය පරිඝද්ඝද ප්‍රඥා හෙවත් විපස්සනා ඝරුණයන්හි අවසානයේ නිවන අරමුණු කොට ආයඝී මාර්ග ධර්මය, දුරකළ යුතු, දුරකිරීමට වටින අදුළ කෙලෙස් සමුච්චේද වශයෙන් සහමුලින්ම නසා, දතයුතු - දැනගැනීමට වටිනා අසඛිබත ධාතු, නිර්වාණ ධාතු පරිච්චේද වශයෙන් විනිවිදව පැහැදිලිව විසදුව දැක-දැනගනී. ඒ නිසා ආයඝී මාර්ග ධර්මය මුඛ්‍ය ලෙස පහාන පරිඝද්ඝද යන නම ලබයි.
2. ආයඝී මාර්ග ධර්මය, අරමුණ වර්තමානව සෘජුවම විනිවිද දැකගැනීම නම් වූ ආරම්භණ පරිච්චේද ධර්මය වශයෙන් අසඛිබත නිර්වාණ ධාතුව වර්තමානව දැනගනී. මෙලෙස දැනගැනීම සඳහා මෙම ආයඝී මාර්ග ධර්මය, සත්‍යය සතර දැනගත නොහැකි වන ලෙස වසා තබන මෝහ ධර්මයෝ ද ඉතිරි නොකර දුරකරයි. මෙලෙස වූ මෝහය ඉතිරි නොකර දුරකිරීම මගින් සත්‍යය සතර දැනගැනීමේ කෘත්‍යය ද ඒ සමගම සම්පූර්ණ වේ. මෙලෙස කෘත්‍යය වශයෙන් ආයඝී සත්‍යය දැනීම අසම්මෝහ පටිච්චේදය යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙසින් ආයඝී මාර්ග ධර්මය ආරම්භණ පටිච්චේද ස්වභාවය (අසම්මෝහ පටිච්චේද ස්වභාවය) වශයෙන් නිරෝධ සත්‍යය දැනගනී. දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය, මාර්ග සත්‍යය යන සත්‍යයන් අසම්මෝහ පටිච්චේද වශයෙන් දැනගනී. එම නිසා ආයඝී මාර්ග ධර්මය, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වූ පරිච්චසමුප්පාද අංග හා සමුදය සත්‍යය නම් වූ මෙම පරිච්චසමුප්පාද අංග එකිනෙක හේතු-ඵල සම්බන්ධ වන ස්වභාවය දැනගැනීමේ කෘත්‍යය සම්පූර්ණ කරන නිසා පරියාය වශයෙන් ඝරුත පරිඝද්ඝද යන නම ද ලබයි.
3. තව දුරටත් ආයඝී මාර්ග ධර්ම, දුක්ඛ, සමුදය සත්‍යයන්හි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනන්ත ස්වභාවය දැනගැනීම වළකාලන මෝහය ඉතිරි නොකර දුරකරයි. එම නිසා දුක්ඛ, සමුදය යන නම් ලබන සත්‍යයන් රූපනාම, හේතු-ඵල-සඛිබාර ධර්මයන්හි හෙවත් පරිච්චසමුප්පාද ධර්මයන්හි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනන්ත ස්වභාවය විමසන, සම්මර්ෂණය කරන, තීරණය කරන කටයුතු ද සම්පූර්ණ කරයි. එම නිසා ආයඝී මාර්ග ධර්මය පරියාය වශයෙන් තීරණ පරිඝද්ඝද යන නම ද ලබයි. මේ ලෝකුත්තර පරිඝද්ඝද තුනයි.

මෙලෙස ලෝකී, ලෝකුත්තර පරිඝද්ඝද මගින් පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැකගැනීමේ අනුබෝධ ලෙස, පටිච්චේද ලෙස දැකගැනීම යැයි කිව හැක්කේය. එලෙස අනුබෝධ, පටිච්චේද දැනීම මගින් පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය හොඳින් දැන ගැනීමෙන්ම සංසාරවට්ටි දුක්ඛයෙන් මනා ලෙස විමුක්තිය ලැබිය හැක්කේය. මේ වනාහි ඉහත සඳහන් මනා නිදන සූත්‍ර උද්දානයෙහි සාර අර්ථයයි.

අනුබෝධ ඤාණ-පට්ඨේධ ඤාණ

“අනනුබෝධාති ඤාතපරිඤ්ඤාවසේන අනනුබුජ්ඣනා. අප්පට්ඨේධාති තීරණප්පභානපරිඤ්ඤාවසේන අප්පට්ඨේධනා.” [දී. අ. 1/338]

“නාමරූපපරිච්ඡේදෝ, තස්ස ච පච්චයපරිග්ගහෝ හ පඨමාතිනිවේසමත්තේන හෝති, අථ බෝ තථ අපරාපරං ඤාණුප්පත්තිසඤ්ඤිතේන අනු අනු බුජ්ඣනේන, තදුභයාභාවං පන දුස්සෙන්තෝ “ඤාතපරිඤ්ඤාවසේන අනනුබුජ්ඣනා”ති ආහ. නිච්චයඤ්ඤාදීනං පප්භනවසේන වත්තමානා විපස්සනා ධම්මේ ච පට්ඨේධාතිති ඒව භාම හෝති පට්ඨකඛවික්ඛමිහතේන තික්ඛවිසදුභාවාපත්තිතෝ, තදධිරිධානභුතා ච තීරණපරිඤ්ඤා, අරියමත්තෝ ච පරිඤ්ඤාපභානාතිසමයවසේන පචත්තියා තීරණපභානපරිඤ්ඤාසඛිතහෝවාති තදුභයපට්ඨේධාභාවං දුස්සෙන්තෝ තීරණ පෙ- අප්පට්ඨේධනාති ආහ.” [දී. ඊ. 1 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 95 යටතේ)]

ඉහතින් පැහැදිලි කරන ලද ලෝකී පරිඤ්ඤා තුන හා ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤා තුන නැවතත් අරමුණු කරන්න. ඉහත සඳහන් අර්ධකථා ටිකා දුක්ඛිමි වනාහි පට්ඨිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ලෝකී පරිඤ්ඤා තුන, ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤා තුන අනුව පරිච්ඡේද වශයෙන් විසද ලෙස, පැහැදිලි ලෙස නොදන්නා, නොදක්නා විට අනුබෝධ ඤාණ, පට්ඨේධ ඤාණයන් නොලැබිය හැකි බව පැහැදිලි ලෙසම ප්‍රකාශ කරන ප්‍රකාශනයෝය.

නාමරූපපරිච්ඡේද ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් දහයුතු රූපධර්ම-නාමධර්ම; පච්චයපරිග්ගහ ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට දහයුතු හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ස්වභාවය යන මේ ධර්ම ස්වභාව දෙක අනු අනු බුජ්ඣනේන - බුක්ඛිරිධේන අනුබෝධෝ යන ටිකාවාය්‍යීයන්ගේ විචරණයට අනුව වරක්, එක අවස්ථාවක් පමණක් දැන ගැනීමෙන් මූලික කෘත්‍යය සම්පූර්ණ නොවී බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් දැන ගැනීමෙන්ම මූලික කෘත්‍යය සම්පූර්ණ කළ හැකි බැවින් මෙම නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය, පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය යන ඤාණ දෙකටම අනුබෝධ ඤාණය යැයි කියනු ලැබේ. මෙම අනුබෝධ ඤාණයෙන් දැන ගැනීමට අනුබෝධ අවබෝධය යැයි කියනු ලැබේ. ඤාත පරිඤ්ඤා වශයෙන් දැන ගැනීමයි.

තව දුරටත් තීරණ පරිඤ්ඤා, පභාන පරිඤ්ඤා වශයෙන් දැන ගැනීම පට්ඨේධ අවබෝධය යැයි කියනු ලැබේ. විපස්සනා ඤාණයෝ නිච්ච සංඤා ආදී කෙලෙස් තදංග වශයෙන් පමණක් දුරුකළ හැකි සමුච්චේද වශයෙන් සහමුලින් දුරුකළ නොහැකි බැවින් පරියාය වශයෙන් පමණක් පභාන පරිඤ්ඤා යන නම ලබයි. ඵලෙසටම ආය්‍යී මාර්ග ධර්මය ද, අසම්මෝහ පට්ඨේධ වශයෙන් මෙම රූප-නාම, හේතු-ඵල = සඛිබාර ධර්මයෝ (දුක්ඛ, සමුදය සත්‍යය ධර්මයෝ) ද මෙම සඛිබාර ධර්මයන්හි අනිච්චතා, දුක්ඛතා, අනන්තතා ස්වභාවයන් ද විනිවිද දක්නා නිසා පරියාය වශයෙන් පමණක් ඤාත පරිඤ්ඤා තීරණ පරිඤ්ඤා යන නම ලබයි. මුඛ්‍ය වශයෙන් වනාහි ආය්‍යී මාර්ග ධර්මයෙන් පමණක් කෙලෙස් ඉතිරි නොකර සමුච්චේද ලෙස මුලින් උදුරා දැමිය හැකි බැවින් පභාන පරිඤ්ඤා යන නම ලබයි. ඵම නිසා දුක්ඛ සත්‍යය යන නම ලබන රූප-නාම ධර්ම, සමුදය සත්‍යය යන නම ලබන හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පට්ඨිච්චසමුප්පාද ධර්මය තීරණ පරිඤ්ඤා, පභාන පරිඤ්ඤා මගින් මාර්ග ඵල ඤාණ තෙක් සම්පූර්ණ ලෙස ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් විනිවිද දැක, දැන ගැනීම පට්ඨේධ යැයි කියනු ලැබේ.

අතීත, අනාගත, පවිච්ඡපන්න තුන් කාලයෙහි පිහිටා ඇති අවිජ්ජා, සඛ්ඛාර ආදී පරිච්චසමුප්පාද අංගයන්හි රූප පිඬු-රූප සමූහ, නාම පිඬු-නාම සමූහ යන රූප ඝන, නාම ඝනයන් ඤාණයෙන් බිඳ විනාශ කොට පරමාර්ථය දක්වාම සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව විනිවිද දැක, දැන ගැනීම ද මෙම අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයන්, සඛ්ඛාර ආදී ඵල ධර්ම හා හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වන ආකාරය සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම විනිවිද දැක දැනගැනීම ද වන්නේය. මේ ඤාණ දෙක වනාහි අනුබෝධි අවබෝධයයි. මෙම පරිච්චසමුප්පාද අංගයන්ගේ අනිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අනන්තතාව මාර්ග ඵල තෙක් සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම විනිවිද දැක, දැන ගැනීම පරිච්චසමුප්පාද අනුබෝධි අවබෝධය, පරිච්චසමුප්පාද අනුබෝධි අවබෝධය යන දැනුම් දෙක පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ඇති සැරියෙන්ම තත්‍වකාරයෙන් තමාම විනිවිද නොදන්නා නොදක්නා තාක් පිංවත් ඔබට කුමන කුමයකිනුදු දුෂ්කර වූ සංසාර ගමනින් මිදීමට නොහැකි වන්නේය. දැන ගැනීමෙන්ම දුෂ්කර වූ සංසාරයෙන් මිදීමට හැකි වන්නේය. එම නිසා භයානක සංසාරවර්ග දුකින් මනා ලෙස මිදීමට කැමති වන පිංවත් ඔබ මෙම පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය අනුබෝධි අවබෝධය, පරිච්චසමුප්පාද අනුබෝධි අවබෝධය යන මේ දෙක මගින් දැන ගැනීමට වියඪිය කළ යුතුය. භාවනා කළ යුතුය. මෙලෙස වියඪියෙන් භාවනා කිරීම සඳහා පරිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය යැයි නම් කරන ලද භාවනා වැඩ පිළිවෙළ මෙසේ ලියා දක්වන්නෙමු.

පරිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය

1. “පුර්වකම්මභවස්මිං මෝහෝ අවිජ්ජා, ආයුහනා සඛ්ඛාරා, නිකන්ති තණ්හා, උපගමනං උපාදනං, චේතනා භවෝ. ඉමේ පඤ්ච ධම්මා පුර්වකම්ම භවස්මිං ඉධ පටිසන්ධියා පච්චයා.”
2. “ඉධ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාම-රූපං, පසාදෝ ආයතනං, චුට්ඨෝ එස්සෝ, චේදයිතං චේදනා. ඉමේ පඤ්ච ධම්මා ඉධුපපත්තිභවස්මිං පුරේකතස්ස කම්මස්ස පච්චයා.”
3. “ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානං මෝහෝ අවිජ්ජා, ආයුහනා සඛ්ඛාරා, නිකන්ති තණ්හා, උපගමනං උපාදනං, චේතනා භවෝ. ඉමේ පඤ්ච ධම්මා ඉධ කම්මභවස්මිං ආයතිං පටිසන්ධියා පච්චයා.”
4. “ආයතිං පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාම-රූපං, පසාදෝ ආයතනං, චුට්ඨෝ එස්සෝ, චේදයිතං චේදනා. ඉමේ පඤ්ච ධම්මා ආයතිං උප්පත්තිභවස්මිං ඉධ කතස්ස කම්මස්ස පච්චයා.”

[ප. ම. 98-100]

1. ඉක්ම ගිය අතීත භවයෙහි කම්ම භවය කරන කල්හි,
  - i. වරදවා වටහා ගැනීම නම් වූ මෝහය, අවිද්‍යාව නම් වේ.
  - ii. ආයුහනය හෙවත් කර්ම රැස් කිරීමේ චේතනාවෝ සංස්කාරයෝය.
  - iii. භවය පිළිබඳව කැමැත්ත, බැඳීම, නිකන්තිය තණ්හාව නම් වේ.
  - iv. දෘඪ ග්‍රහණය, දැඩිව ගැනීම උපාදනය නම් වේ.
  - v. චේතනාව භවයයි.

ඉක්ම ගිය අතීත කම්මභවය තහවුරු කිරීමේ දී පහළ වූ මේ පඤ්ච ධර්මයෝ මේ පච්චුප්පන්න භවයෙහි පටිසන්ධියට හේතු වූ ධර්ම වෙත්.

- 2. මේ පච්චුප්පන්න භවයෙහි,
  - i. භවයෙන් භවයට සම්බන්ධය ගෙන දිය හැකි ස්වභාවය වශයෙන් ඇති පටිසන්ධිය විඤ්ඤාණය නම් වේ.
  - ii. මවගේ ගභීයට වැදගත්තා සේ වන්නා වූ ධර්මය නාම-රූප නම් වේ.
  - iii. මහා භූතයන්ගේ පැහැදිලි බව, ඔපය ආයතනය නම් වේ.
  - iv. ස්පර්ශ කරන-හැපෙන ස්වභාවය එස්සයයි.
  - v. වින්දනය, විඳීම වේදනාවය.

මේ පච්චුප්පන්න භවයෙහි විපාකවට්ටයෙහි ඇතුළත් වූ මේ ධර්මයෝ පස්දෙන පෙර අතීත කර්ම භවය සිදුකරන විට සිද්ධකරන ලද කර්මය හේතුවෙන් වූ ඵල ධර්මයෝය.

- 3. මේ පච්චුප්පන්න භවයෙහි ආයතනයන්හි මේර්ම නිසා පහළ වූ,
  - i. වැරදි ලෙස වටහා ගැනීම නම් වූ මෝහය, අවිජ්ජා නම් වේ.
  - ii. කර්ම රැස්කිරීම හෙවත් ආයුතනය පිළිබඳ චේතනාවෝ සංස්කාරයෝය.
  - iii. භවය පිළිබඳ කැමැත්ත, බැඳීම තණ්හා නම් වේ.
  - iv. දැඩි සේ ගැනීම උපාදනය නම් වේ.
  - v. පෙළඹවීම, ව්‍යාපාර කිරීම, චේතනාව භවය නම් වේ.

මේ පච්චුප්පන්න කම්ම භවයෙහි පහළ වන මේ හේතු ධර්ම පහ අනාගත පටිසන්ධියට හේතු වේ.

- 4. අනාගතයෙහි,
  - i. භවයක් භවයක් පාසා සම්බන්ධය ගෙන දෙන ස්වභාවය වශයෙන් ඇති පටිසන්ධිය විඤ්ඤාණය නම් වේ.
  - ii. මවගේ ගභීයට වැදගත්තා සේ වන්නා වූ ධර්මය නාම-රූප නම් වේ.
  - iii. මහා භූතයන්ගේ පැහැදිලි බව, ඔපය ආයතන නම් වේ.
  - iv. ස්පර්ශය, හැපීම ස්වභාවය එස්සයයි.
  - v. වින්දනය, විඳීම වේදනා නම් වේ.

ඉදිරි අනාගත උප්පත්ති භවයෙහි වන්නා වූ මේ ධර්ම පස පච්චුප්පන්න භවයෙහි සිද්ධ කරන ලද කර්මයන්හි ඵලයන් නිසා සිදුවේ. [ප. ම. පරවර්තනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් පටිසම්භිදාමග්ග පාලිය උපුටා දක්වමින් අර්ධකථාහි සංකේෂ ලෙස මෙසේ දැක්වේ.

**“අතීතේ හේතවෝ පඤ්ච - ඉදුති ඵලපඤ්චකං
ඉදුති හේතවෝ පඤ්ච - ආයතීං ඵලපඤ්චකං.”** [වි. භ. 134 ; වි. ම. 436]

- 1. අතීත භවයෙහි සිද්ධ කරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සඛ්ඛාර, කම්ම යන අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන මේ භවයෙහි පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ ප්‍රකට විය.

2. මේ භවයෙහි සිද්ධ කරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා මතු අනාගතයෙහි විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන අනාගත ඵල ධර්ම පහ ප්‍රකට වේ.

පිංචන් යෝගාවචරය, අනිත හේතු ධර්ම පහ නිසා පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම ප්‍රකට වීම, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහ ප්‍රකටව පහළ වීම සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ස්වකීය ලෙස විනිවිද වර්තමානව දැක ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතු වේ. එවිට මහා සංසාරචරිට දුකින් හොඳින් මිදිය හැක්කේය. එහිලා හේතු ධර්මයෝ සමුදය සත්‍යයයි. ඵල ධර්මයෝ දුක්ඛ සත්‍යය ධර්ම සමුහයයි. මේ නිසා පිංචන් යෝගාවචර ඔබ අනිතයෙහි සිදුකරන ලද සමුදය සත්‍යය නිසා මේ පච්චුප්පන්නයෙහි දුක්ඛ සත්‍යය පහළ වීම, මේ පච්චුප්පන්නයෙහි සිදුකරන ලද සමුදය සත්‍යය නිසා මතු අනාගතයෙහි දුක්ඛ සත්‍යය පහළ වීම සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම වර්තමානව විනිවිද දැක ගැනීම සඳහා උත්සාහ කළ යුතු වේ.

සමුදය සත්‍යය යනු

බුදුරජාණන් වහන්සේ අභිධම්ම විභංග පාලියෙහි (194-202)හි,

- 1) තණ්හාවට සමුදය යැයි ද,
- 2) තණ්හාව සමග සියලු කෙලෙස් සමුදය සත්‍යය යැයි ද,
- 3) අකුසල ධර්ම සියල්ල සමුදය සත්‍යය යැයි ද,
- 4) අකුසල ධර්ම සියල්ලෙහි හා ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නා වූ සංසාර චරිටය කරකවන අලෝභ අද්වේස අමෝහ යන කුසල මූල ධර්ම තුන සමුදය සත්‍යය යැයි ද,
- 5) අකුසල කර්ම ඇතිතාක් හා සංසාර චරිටය කරකවන ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නා වූ කුසල කර්මයන් ඇතිතාක් ද සමුදය සත්‍යය යැයි මෙලෙස සමුදය සත්‍යය පහට බෙද දේශනා කළ සේක. එම නිසා සම්මෝහවිනෝදනී අට්ඨකථාහි පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

“තථ යස්මා කුසලාකුසලකම්මං අවිසේසේන සමුදයසච්චන්ති සච්චිකඛිගේ චුත්තං.” [විභ. අ. 136]

කුසල කර්ම අකුසල කර්ම ඇතිතාක් සමුදය සත්‍යය යැයි සාමාන්‍යය ලෙසින් විභංග පාලියෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලදී. (විභ. අ. පරිවර්තනය) තව දුරටත් අභිගුත්තර පාලියෙහි තික නිපාත නිත්ථායනනාදි සූත්‍රයෙහි සමුදය සත්‍යය බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ දක්වන ලදී.

“කතඤ්ච භික්ඛවේ දුක්ඛසමුදයෝ අරියසච්චං? අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා, සංඛාරා පච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණා පච්චයා නාම-රූපං, නාම-රූප පච්චයා සලායතනං, සලායතන පච්චයා එස්සෝ, එස්ස පච්චයා වේදනා, වේදනා පච්චයා තණ්හා, තණ්හා පච්චයා උපාදානං, උපාදාන පච්චයා භවෝ, භව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරා මරණං සෝක පරදේව දුක්ඛ ද්‍රෝමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති. ඒවමේතස්ස යෝවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හෝති. ඉදං චුවිච්චි භික්ඛවේ දුක්ඛසමුදයෝ අරියසච්චං.”

මහණෙනි! දුක පහළ වීම සඳහා වූ සමුදය ආර්ය සත්‍යය ධර්මය යනු කුමක්ද?

- 1) අවිජ්ජා නිසා සඛ්ඛාර වේ.
- 2) සඛ්ඛාර නිසා විඤ්ඤත්‍යය වේ.
- 3) විඤ්ඤත්‍ය නිසා නාම-රූපය වේ.
- 4) නාම රූප නිසා සළායතන වේ.
- 5) සළායතන නිසා එස්සය වේ.
- 6) එස්ස නිසා චේදනාව වේ.
- 7) චේදනා නිසා තණ්හාව වේ.
- 8) තණ්හා නිසා උපාදන ය වේ.
- 9) උපාදන නිසා භවය වේ.
- 10) භව නිසා ජාතිය වේ.
- 11) ජාති නිසා ජරා මරණ සෝක පරදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාසයෝ පහළ වෙත්.

මෙලෙසින් සපයෙන්නේ තොර වූ හුදු දුක්ඛ සමුහයෙනි, දුක් ගොඩනි පහළ වීම, වෙනත් ලෙසකින් දුක් පිඩෙනි පහළ වීම ප්‍රකට වේ. මහණෙනි! මේ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය දුක් ඇති වීම සඳහා සමුදය සත්‍යය යැයි කියනු ලැබේ. [අං. 5. පර්වච්ඡනයයි]

මේ නිත්‍යතනාදි සූත්‍රයෙහි හේතු හා ඵල ධර්මයන්හි සම්බන්ධතා සමුහය සමුදය සත්‍යය යැයි දේශනා කරන ලදී.

කුමන කාලයේ තණ්හාවද?

තණ්හාව සමුදය සත්‍යය යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. ඇත්තය. නමුදු වර්තමාන දුක්ඛ සත්‍යය ධර්ම සමුහයන්ට හේතු වන්නා වූ සමුදය සත්‍යය නම් වන තණ්හාව කොයි අවස්ථාවේ සිදුකළ තණ්හාවක් දැයි විමසා සලකා බැලීම වටී.

“රූපාරූපං පඤ්චක්ඛන්ධා. තං හෝති දුක්ඛසච්චං. තං සමුට්ඨාපිකා පුර්වතණ්හා සමුදයසච්චං.” [විභ. අ. 51]

රූප-නාම දෙක වනාහි ස්කන්ධයෝ පස්දෙනයි. මේ එම පඤ්චස්කන්ධයන් දුක්ඛ සත්‍යය යයි. එම දුක්ඛ සත්‍යය ඇති කළ හැකි පෙර භවයෙහි සිදුකළ තණ්හාව සමුදය සත්‍යය වේ. [විභ. අ. පර්වච්ඡනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් අර්ධකථාවෙහි දැක්වෙන ලෙසට වර්තමාන භවයෙහි පිංවත් ඔබගේ සන්තානයෙහි ඇති උපාදනස්කන්ධයෝ පහ නම් වන දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මයේ නියම හේතුව වන්නා වූ සමුදය සත්‍යය නම් වූ තණ්හාව වනාහි මේ භවයෙහි පහළ වූ තණ්හාව නොවේ. පෙර භවයෙහි සිදුකළ තණ්හාවය යන කාරණය වටහා ගත යුතුය. මේ අර්ධකථා දැක්වීම බුද්ධ දේශනාව හා සම වේ. ඉහතින් දැක්වූ පරිසමිතිදමග්ග පාලි සාරාර්ථය සමග ද ගැළපෙයි. සමාන වෙයි. කම්ම භව නම් වූ කම්මය සිදුකරන විට පෙර අතීත භවයන්හි වූ වරදවා වටහා ගැනීම නම් වූ මෝහය අවිජ්ජාවයි. කම්ම කිරීම සඳහා උත්සාහ කරන ධර්මයෝ සඛ්ඛාරයෝය. ඒ ඒ භවයෙහි ඒ ඒ අරමුණෙහි බැඳෙන නිකන්තිය තණ්හාවයි. ඒ ඒ

භවයෙහි ඒ ඒ අරමුණෙහි සිත දැඩිව ග්‍රහණය කිරීම උපාදානයයි. කුසල අකුසල වේතනාවෝ භවයයි. කම්ම භව නම් වූ කර්මය සිදුකරන විට අතීත භවයන්හි ඇති වූ මේ ධර්මයෝ පස් දෙන මේ ප්‍රත්‍යක්ෂන භවයෙහි පටිසන්ධියට (මනුෂ්‍යභාවය සඳහා පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයනට) හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ. [ප. ම. 98-100]

මේ පාලියෙහි සාරාර්ථය මෙලෙස වේ. පෙර කම්ම භවය සිදුකරන විට අතීත භවයෙහි ඇති වූ අවිජ්ජා තණ්හා උපාදානයෝ පිරිවරා ගත් සඛ්ඛාර කම්මයෝ වර්තමාන ප්‍රත්‍යක්ෂන භවයෝ, පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධය ආදී විපාකස්කන්ධයන්හි නියම මූල හේතු වන්නේය. මේ තුළ සඛ්ඛාර හා කම්ම භව = කර්මය වෙන් කොට දැක්වීම සඳහා කරන ලද දූතමය කුසල කර්මයක් නිදසුන් වශයෙන් ගෙන පැහැදිලි කරන්නෙමු.

සඛ්ඛාර හා කම්ම භවය

ආයුභනා සඛ්ඛාරාති තං කම්මං කරෝතෝ පුරිමචේතනායෝ, යථා ‘දනං දස්සාමි’ති චිත්තං උප්පාදෙන්වා මාසම්පි සංචච්ඡරම්පි දුනුපකරණාති සප්පේත්තස්ස උප්පන්නා පුරිමචේතනායෝ, පටිග්ගාහකානං පන හත්ථේ දුක්ඛිණං පතිට්ඨාපයතෝ චේතනා භවෝති චුච්චති. ඒකාවජ්ජන්තෙසු වා ඡසු ජචනේසු චේතනා ආයුභනසඛ්ඛාරා නාම. සත්තමා චේතනා භවෝ. යා කාව චා පන චේතනා භවෝ, තං සම්පසුත්තා ආයුභනසඛ්ඛාරා නාම. [ච. ආ. 134]

- 1) දූතමය කුසල කර්මයක් සිදුකරන විට සිදුකිරීමට පෙරාතුව එන්නා වූ ප්‍රචිඛ වේතනාව සඛ්ඛාරයෝය. ප්‍රතිග්‍රාහකයාගේ අතෙහි දූත වස්තුව තැබීම කරන විට පතිට්ඨාපක වේතනාව = මුඤ්චන වේතනාව කම්ම භවයයි.
- 2) වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත්, කර්මයක් සිදුකරන විට පහළ වන්නා වූ මනෝද්වාරික ජවන සිත් සන්තතියෙහි ජවන වාර තතෙහි පෙර ජවන හයෙහි ඇති වේතනා ආයුභන සඛ්ඛාර නම් වේ. හත් වන අවසාන ජවන වේතනාව කම්ම භවය නම් වේ.
- 3) වෙනත් ලෙසකින්, කර්මයක් සිදුකරන විට ජවන චිත්තූප්පාදය තුළ පිහිටා ඇති වේතනාව කම්ම භවය නම් වේ. එම වේතනා හා එකට යෙදෙන චිත්ත සම්පසුක්ත ධර්මයෝ ආයුභන සඛ්ඛාර නම් වේ.

කර්ම ප්‍රත්‍යයේ ශක්තිය

“කුසලාකුසලං කම්මං විපාකානං ඛන්ධානං කට්ඨතා ච රූපානං කම්මපච්චයේන පච්චයෝ.” [ප. ප. 1/7]

“කම්මපච්චයේනාති අනේකානම්පි කප්පකෝට්ඨනං මත්ථකේ අත්තනෝ එලං උප්පාදේතුං සමත්ථේන නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයේනාති අත්ථෝ. කුසලාකුසලඤ්ඤි කම්මං අත්තනෝ පචත්තිත්ඛණේ එලං හ දේති. යදි දුද්‍රෙය්‍ය, යං මනුස්සෝ දේවලෝකුපගං කුසලකම්මං කරෝති, තස්සානුභාවේන තස්මිං යේව ඛණේ දේවෝ භවෙය්‍ය. යස්මිං පන ඛණේ තං කතං, තතෝ අඤ්ඤස්මිං ඛණේ අවිජ්ජමානම්පි කේවලං කට්ඨතායේව දුට්ඨේව ධම්මේ උපපජ්ජේ වා අපරේ වා පරිඤායේ අවසේසපච්චය සමායෝගේ සති එලං උප්පාදේති. නිරුද්ධාපි පුරිම සිප්පාදිකිරියා විය කාලන්තරේ පච්චිමසිප්පාදිකිරියා. තස්මා නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයෝති චුච්චති.” [ප. ප. ආ. 2/284]

පිංචන් ඔබ පවිච්ඡපන්න විපාක ස්කන්ධයන්හි හේතු ධර්මයන් තුළ කර්මය ප්‍රධාන වශයෙන් සලකා බලන්න. මෙම කර්මය, අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනාදිය පිරිවරා ගෙන ඇති බව සිතට ගන්න. බුදුරජාණන් වහන්සේ කර්ම ප්‍රත්‍යය කොටසෙහි කර්මය සම්බන්ධව මෙලෙස දේශනා කරයි.

කුසල අකුසල කර්මයෝ විපාක ස්කන්ධයන්ට ද සිදුකළ කර්මය නිසා පහළ වූ කම්මප රූපයන්ට ද කම්මප්පච්චය වශයෙන් උපකාර කරයි.

[ප. ප. පරවර්තනයයි]

කම්මප්පච්චය ශක්තියෙන් උපකාර කරන්නේ යැයි යන්න මෙසේය. එක කල්පයක් නොව බොහෝ වූ කල්ප කෝටි ගණනකට පෙර සිදුකරන ලද කර්මයෝ තමාගේ ඵල (විපාක) පහළ කරවීමට හැකි නානාක්ඛණික කම්මපච්චය ශක්තියෙන් උපකාර කළහැකි යැයි යන්න එහි අදහසයි. (නානාක්ඛණික කම්ම යන්න හේතු-කර්ම හා ඵල-විපාකයන් හි සිදුවන ක්‍ෂණය වශයෙන් සම නොවන, වෙනස් වන හේතු ප්‍රත්‍යය ධර්මය යැයි කියනු ලැබේ.) විස්තර ක්‍රමය මෙසේය. කුසල අකුසල කර්මයන්ට තමා පහළවන ක්‍ෂණයෙහි ඵල ගෙන දීමට නොහැක්කේය. පහළ කළ නොහැක්කේය. කුසල කර්ම අකුසල කර්ම තමා සිදුවන අවස්ථාවෙහි ඉදින් ඵල ගෙන දෙයි නම් - ඵල ගෙන දීමට සමත් වේ නම්, මෙලෙස ඵල ගෙන දෙන සුඵ, මනුෂ්‍යයෙකු දේව ලෝකයට යෑමට හේතු වූ මූල කුසල කර්මයක් සිදු කළේ ද එම ක්‍ෂණයෙහිම දේව ලෝකයට පත්විය යුතු වේ. (නමුදු මෙලෙස සිදුනොවේ) ඇත්ත වශයෙන් නම් එම ක්‍ෂණයෙහි එම කර්මය සිදුකළේය. එම සිදුකළ ක්‍ෂණයෙන් වෙනස් වෙනත් ක්‍ෂණයක මෙම කර්මය උප්පාද, ධීති, හඬිග වශයෙන් සම වී, ප්‍රකට නොවී, සිදුකළ කර්මය හා නොබැඳී දිට්ඨධම්මවේදනීය කර්මයක් වන්නේ නම් වර්තමාන පුත්‍රස්තපන්න භවයෙහි ද, උපපජ්ජවේදනීය කර්මයක් වන්නේ නම් ආසන්නයේ ඇති දෙවන භවයෙහිදී ද, අපරාපරියවේදනීය කර්මයක් වන්නේ නම් තුන්වෙනි භවයෙන් පටන් ගෙන අලුතින් අලුතින් ලැබිය හැකි භවයෙහිදී ද (කුසල කර්මයක් නම් ගති සම්පත්ති, උපධි සම්පත්ති, කාල සම්පත්ති, පයෝග සම්පත්ති - අකුසල කර්මයක් වන්නේ නම් ගති විපත්ති, උපධි විපත්ති, කාල විපත්ති, පයෝග විපත්ති යන) ඉතිරි හේතූන් හා එක්ව යෙදීම ඇති කල්හි ඵල ගෙන දිය හැක්කේය.

පෙර කාලයේ දැන උගත්කම් පසු පසු උගත්කම්වලට පාදක වී, හේතු වී කාලය අතින් සමනොවී නියම අවස්ථාවට පත් වූ විටම ඵල දෙන්නා සේ (වඩ වඩාත් අභ්‍යාස කරන විටම ප්‍රගුණ වන්නා සේ) කර්මය නම් වූ චේතනාවෝ ද කර්මය සිදුකරන ක්‍ෂණයෙහි ඵල විපාක ගෙනදිය නොහේ. පසු පසු ක්‍ෂණයන්ටම පත් වූ විටම උපකාර කරයි. ඵල ගෙන දේ. මේ නිසා නානාක්ඛණික කම්ම - ඵල ගෙන දෙන ක්‍ෂණයෙන් වෙනස් වූ සම නොවූ ක්‍ෂණයක පහළ වූ චේතනා යැයි කීව හැක්කේය.

[ප. ප. අ. පරවර්තනයයි]

පෙර අතීත භවයෙහි ද කල්ප කෝටි ගණනකට පෙර ද සිදුකරන ලද දැන් ඵල ගෙන දෙන ක්‍ෂණය තුළ උප්පාද, ධීති, හඬිග වශයෙන් ප්‍රකට නොමැති වූ චේතමම සිදුකරන ලද්දේ වූ මෙම චේතනාවේ ඵල ගෙන දියහැකි ශක්තියට කම්ම ශක්තිය යැයි කියනු ලැබේ. මෙම කම්ම ශක්තිය - කර්මය ප්‍රධාන කොට පිංචන් ඔබ මේ අවස්ථාවෙහි විභාග කොට විමසා බලන්න. පවිච්ඡපන්න කර්මය සිදුකරන මොහොතෙහි වහාම ඵල ගෙන දෙන්නේ නම් ඉහත අර්ඨකථාහි දැක් වූ ලෙසට මනුෂ්‍යයෙකු දේව පුත්‍රයෙකු වීමට තරම් වූ කුසල කර්මයක් සිදුකළ හොත් කර්මය සිදුකරන ක්‍ෂණයෙහිම දේව පුත්‍රයෙකු විය යුත්තේය. නමුත් මෙවැන්නක් සිදුනොවේ. මෙලෙසට මනුෂ්‍යයෙකු දුර්වලව වයස් ගතව ගිය කල දහසය හැවිරිදි දුවක,

පුතෙකු වීමට සුදුසු කර්මයක් සිදුකරන්නේ නම් වහාම දහසය හැවිරිදි ළමයෙකු විය යුතුය. නමුත් එවැන්නක් සිදු නොවේ. ඉදින් මෙසේ සිදුවන්නේ නම් ලෝකයෙහි වයස් ගත, ලෙඩ වූ, මිය ගියවුන් සිටිය නොහැක්කේය. මක්නිසාද යත් හොඳ කුසල් කොට වයසට නොයනු පිණිස, ලෙඩ නොවනු පිණිස, මිය නොයෑම පිණිස සියලු දෙනාම පාර්ථනා කරනු ඇත. අවලස්සන පුද්ගලයන් ද සිටිය නොහැක්කේය. හොඳ කුසල් කොට පබාවතී, උම්මාදන්තී වැනි ඉතා ලස්සන පුද්ගලයන් වීමට සියලු දෙනා පාර්ථනා කරනු ඇත. වර්තමාන භවයෙහි ඵල ගෙනදීමට ශක්තිය ඇති දිට්ඨධම්මවේදනීය කර්මයෝ පවා කර්මය සිදුකරන ක්ෂණය හා ඵල ගෙනදෙන ක්ෂණය ද අතර ටික කලකට හෝ වෙනස් වන්නේය. අනෙකුත් කර්මයන් සඳහා කිවයුත්තක් නැත්තේය.

එම නිසා අතීත හේතු ධර්ම පහ තුළ කර්මය ප්‍රධාන කොට පිටවත් ඔබ කල්පනා කරන විට අතීතයෙහි කරන ලද සමුදය සත්‍යය නිසාම මෙම භවයෙහි දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මයෝ ප්‍රකට ලෙස පහළ වීම පිළිගන්නවා ඇත. භාරගන්නවා ඇත. ඉදින් අතීතයෙහි සම්පූර්ණ කරන ලද, සිදුකරන ලද සමුදය සත්‍යය නම් වූ කර්ම නිසා මේ පච්චුප්පන්න භවයෙහි පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධ ආදී කොට ඇති දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මයන් පහළ වීම පිටවත් ඔබ පිළිනොගන්නේ නම්, මහා බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේ උතුම් සම්මා සම්බෝධි ඤාණය ලැබීම පිණිස සාරාසනිඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක කාලයක් ද, පච්චේක බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේ පච්චේක බෝධි ඤාණය ලැබීමට අසනිඛ්‍ය දෙකක් හා කල්ප ලක්ෂයක කාලයක් ද, අග්ගසාවක බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේ උතුම් අග්ගසාවක බෝධි ඤාණය ලැබීම සඳහා එක් අසනිඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක කාලයක් ද, මහා සාවක බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේ නමක් උතුම් මහා සාවක බෝධි ඤාණය ලැබීම සඳහා කල්ප ලක්ෂයක කාලයක් ද පාරමි සම්පූර්ණ කිරීම අවශ්‍ය ද? නැද්ද? යන්න තැවතත් සිතා බලනු වටී. හේතුව වනාහි අතීත භවයෙහි සිදුකරන ලද සමුදය සත්‍යය නිසා මේ භවය තුළ විපාකවට්ටි දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මයෝ ප්‍රකට වීම පිළිනොගැනීමම වන්නේය.

අනුමාන හා පච්චේක

ඉදින් ඔබ “අතීතය වනාහි ගෙවී ගියේය. නොමැත්තේය. අනාගතයට ද නොපත් නිසා පහළ නොවීය.” එම නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයාට අතීත හා අනාගතයන් භාවනා කළ හැක්කේ අනුමාන ලෙසට පමණක්ය, භාවනා කොට ලැබිය හැක්කේ අනුමාන වශයෙන් පමණක් යැයි පිළිගන්නේ නම් මෙලෙසටම අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ පහළ වීම, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහළ වීම ද යෝගාවචර පුද්ගලයාට අනුමාන වශයෙන් පමණක් භාවනා කළ හැක්කේය, භාවනා කොට ලැබිය හැක්කේ යැයි පිළිගන්නේ නම්, මෙලෙස පිළිගත් ආයඝී උතුමන් වහන්සේලා ද විශේෂයෙන් ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ ද ඇතුළත් ආයඝී උතුමන් වහන්සේලා ද හේතු -ඵල සම්බන්ධතා පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ද, සමුදය සත්‍යය නිසා දුක්ඛ සත්‍යය වීම ද අනුමාන වශයෙන් පමණක් දැනගත්තේ යැයි යන අර්ථය දැනවියි. එම අර්ථයට වැටේ. නමුත් බුද්ධ දේශනාවන් හා අවිධිකථානි මෙලෙස වියි.

“ඉධ භික්ඛවේ භික්ඛු “ඉදං දුක්ඛ”න්ති යටාභුතං පජානාති, “අයං දුක්ඛසමුදයෝ”ති යටාභුතං පජානාති, “අයං දුක්ඛනිරෝධෝ”ති යටාභුතං පජානාති, “අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනීපටිපද”ති යටාභුතං පජානාති.” [ම. නි. 1/152]

මහණෙනි! මේ සාසනයෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයා “මෙය දුක්ඛ ආර්ය සත්‍යය ධර්මය” යැයි තත්‍වාකාරයෙන් ඇති සැටියටම නුවණින් දැනගනී. “මේ චනාති දුක ඇති වීම සඳහා වූ සමුදය ආර්ය සත්‍යය ධර්මය” යැයි තත්‍වාකාරයෙන් නුවණින් දකී. “මෙය දුකින් මිදීම හෙවත් නිරෝධ ආර්ය සත්‍යය ධර්මය” යැයි තත්‍වාකාරයෙන් නුවණින් දකී. “මෙය දුකින් මිදීමට, නිරෝධයට පත්වීමට ප්‍රතිපදාව යැයි මග්ග ආර්ය සත්‍යය ධර්මය” යැයි තත්‍වාකාරයෙන් නුවණින් දකී.

[ම. නි. පරවර්තනයයි]

මේ ලෙසට දේශනාවන්හි ආර්ය උතුමන් ආර්ය සත්‍යය හතර තත්‍වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම විනිවිද වර්තමානව දකින බව කියවේ. අනුමාන වශයෙන් යැයි නොකියවේ.

‘අයං ලෝකියෝ අයං ලෝකුත්තරෝ’ති අරියං අට්ඨතිතිකං මග්ගං යථාභූතං නප්පජානාති. අජානන්තෝ ලෝකියමග්ගේ අභිනිවිසිතො ලෝකුත්තරං හිබ්බත්තේතුං හ සක්කෝති.

[ම. අ. 2/ 219]

යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ චනාති ලෝකික මාර්ග සත්‍යය ධර්මයයි, මේ චනාති ලෝකෝත්තර මාර්ග සත්‍යය ධර්මය යැයි උතුම් පිරිසිදු අංග අටකින් සමන්විත මග්ග ආර්ය සත්‍යය ධර්මය තත්‍වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් නොදකී. මෙලෙස නොදන්නා ලෝකික මාර්ග සත්‍යය මත විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වා, ලෝකික මාර්ග සත්‍යය ධර්මය භාවනා කොට ලෝකෝත්තර මාර්ග ආර්ය සත්‍යය ධර්මය පහළ කරවීමට නොහැක්කේය.

[ම. අ. පරවර්තනයයි]

යෝගාවචර පුද්ගලයා දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මය ද, සමුදය සත්‍යය ධර්මය ද, සමුදය සත්‍යය නිසා දුක්ඛ සත්‍යය පහළ වන ආකාරය ද තත්‍වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥා ඇසින් තමාම වර්තමානව විනිවිද දැකීමෙන්ම එම දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය ධර්මයේ ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවා විපස්සනා භාවනා කර්මස්ථාන වැඩිම නම් වූ මාර්ග සත්‍යය වැඩිම වේ. ලෝකික මාර්ග සත්‍යය වැඩු විටම ලෝකෝත්තර මාර්ග සත්‍යය හා ලෝකෝත්තර නිරෝධ සත්‍යයට පත්විය හැකි වන්නේය. පහත සඳහන් අට්ඨකථා දැක්වීම් කියවා බලන්න.

“තඤ්ඤා පුර්වං ච චිත්තං චිත්තං, පච්ඡිකාමි චිත්තං. චේදු භික්ඛුනෝ වර්ථෙ කම්මරිධානාතිනිවේසෝ භෝති, විචරිථෙ නඤ්ඤා අභිනිවේසෝ.” [ච. අ. 80]

මේ සත්‍යය හතර තුළ දුක්ඛ, සමුදය යන පෙර සත්‍යයන් දෙක වට්ට සත්‍යයෝය. නිරෝධ සත්‍යය, මාර්ග සත්‍යය යන පසු සත්‍යය දෙක විචරිට සත්‍යයි. එම විචරිට සත්‍යය, විචරිට සත්‍යය යන දෙකෙහි යෝගාවචර භික්ෂුව වට්ට සත්‍යයයන් මත විපස්සනා භාවනා කම්මරිධානය වශයෙන් මනසිකාරය යොදයි. විචරිට සත්‍යයෙහි දී විපස්සනා භාවනා කම්මරිධානය වශයෙන් මනසිකාරය යෙදීම නොකරයි. (ලෝකෝත්තර මාර්ග සත්‍යය යැයි කියනු ලැබේ) (ච. අ. පරවර්තනයයි)

මේ අට්ඨකථා දැක්වීමට අනුව යෝගාවචර පුද්ගලයා දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මය, සමුදය සත්‍යය ධර්මය යන ලෝකික සත්‍යය ධර්ම දෙක මත පමණක් විපස්සනා භාවනා කර්මස්ථානය වැඩිය යුතුය. ලෝකික සත්‍යය ධර්ම දෙක නැවත

නැවතත් විපස්සනා කළ විට පමණක් ලෝකෝත්තර සත්‍යය ධර්ම දෙක ප්‍රකට ලෙස පහළ වනු ඇත. සත්‍යය සතර නොදන්නේ නම් කෙසේ මෙය සිදුවන්නද?

කුටාගාර සූත්‍ර උපුටා දැක්වීම

“යෝ හි භික්ඛවේ ඒවා වදෙය්‍ය “අහං දුක්ඛං අරියසච්චං යටාභුතං අභතිසමෙච්ච, දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං යටාභුතං අභතිසමෙච්ච, දුක්ඛනිරෝධං අරියසච්චං යටාභුතං අභතිසමෙච්ච, දුක්ඛනිරෝධගාමිනිං පටිපදං අරියසච්චං යටාභුතං අභතිසමෙච්ච සමමා දුක්ඛස්සන්තං කරස්සාමි”ති තේතං ධානං විජ්ජති.”

“යෝ ච ඛෝ භික්ඛවේ ඒවා වදෙය්‍ය “අහං දුක්ඛං අරියසච්චං යටාභුතං අභතිසමෙච්ච, දුක්ඛසමුදයං අරියසච්චං යටාභුතං අභතිසමෙච්ච, දුක්ඛනිරෝධං අරියසච්චං යටාභුතං අභතිසමෙච්ච, දුක්ඛනිරෝධගාමිනිං පටිපදං අරියසච්චං යටාභුතං අභතිසමෙච්ච සමමා දුක්ඛස්සන්තං කරස්සාමි”ති ධානමේතං විජ්ජති.”

[සං. නි. 5- 2/314]

මහණෙනි! යමෙක් මෙසේ කියන්නේ නම් “මම දුක්ඛ ආයුෂී සත්‍යය ධර්මය තත්‍වකාරයෙන් සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද නොදැක, දුක ඇතිවීමට හේතුවන සමුදය ආයුෂී සත්‍යය ධර්මය තත්‍වකාරයෙන් සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද නොදැක, දුකින් මිදීමේ නිරෝධ ආයුෂී සත්‍යය ධර්මය තත්‍වකාරයෙන් සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද නොදැක, දුකින් මිදීමට, නිවන් ලැබීමට ප්‍රතිපදාව වන මාර්ග ආයුෂී සත්‍යය ධර්මය තත්‍වකාරයෙන් සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද නොදැක මනාව සංසාරවට්ටි දුක කෙළවර කෙළෙමි”යි යන එම පුද්ගලයාගේ කීම අනුව සිදුවිය හැකි බවක් නැත්තේය.

මහණෙනි! යමෙක් මෙසේ කියන්නේ නම් “මම දුක්ඛ ආයුෂී සත්‍යය ධර්මය තත්‍වකාරයෙන් සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැක, දුක ඇතිවීමට හේතුවන සමුදය ආයුෂී සත්‍යය ධර්මය තත්‍වකාරයෙන් සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැනගෙන, දුකින් මිදීමේ නිරෝධ ආයුෂී සත්‍යය ධර්මය තත්‍වකාරයෙන් සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැනගෙන, දුකින් මිදීමට, නිවන් ලැබීමට ප්‍රතිපදාව වන මාර්ග ආයුෂී සත්‍යය ධර්මය තත්‍වකාරයෙන් සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැනගෙන මනාව සංසාරවට්ටි දුක කෙළවර කෙළෙමි”යි යැයි කියන එම පුද්ගලයාගේ කීම අනුව සිදුවිය හැකි බවක් ඇත්තේය.

[සං. නි. පරිවර්තනයයි]

මේ දේශනාවන්ට අනුව පිංචත් ඔබ සංසාරවට්ටි දුකින් සම්පූර්ණයෙන්ම මිදීම පිණිස සත්‍යය සතර සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැක ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතුය. මෙලෙස උත්සාහ කරන පිංචත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මය ද, සමුදය සත්‍යය ද, සමුදය සත්‍යය නිසා දුක්ඛ සත්‍යය ඇතිවන ආකාරය ද, මෙම දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය ධර්මයන්හි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ම ස්වභාවය දැන ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතු වේ. එපමණකින්ම ලෝකෝත්තර නිරෝධ සත්‍යය, මාර්ග සත්‍යය ධර්මයෝ විපස්සනා ඤාණ මේරීමේ අවසානයේ පහළ විය හැකි වන්නේය. එම නිසා සත්‍යය සතර සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් දැන ගැනීම සඳහා පිංචත් ඔබ පටිච්චසමුප්පාද

ධර්මය පරිඤ්ඤ ප්‍රඥා තුන මගින් වෙන වෙනම දැක ගැනීම සඳහා අත නොහැර උත්සාහ කළ යුතුම යැයි දන යුතුය.

පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය ලැබීමට

“විපස්සකේන පන කම්මන්තරඤ්ච විපාකන්තරඤ්ච ඒකදේසතෝ ජාතිතඛිබං” [වි. ම. 452]

“ඒකදේසතෝ ජාතිතඛිබං අනවසේසතෝ ජාතිතුං න සක්කා අච්චයන්තා. සබ්බේන සබ්බං අජානනේ පච්චයපරිග්ගහෝ න පරිසුරතිති.”

[වි. ම. මහා ඊකා 2 (ජර්ධසඛිගායනා) අංක 687 යටතේ]

විපස්සනා භාවනා කම්මට්ඨානය වඩන විපස්සක පුද්ගල තෙමේ කර්මයේ ශක්තිය ඇතිබව-නැතිබව වෙන් වෙන්ව පැහැදිලිව ද, එහි ඵල විපාකයන්ගේ හීන බව ප්‍රණීත බව ආදිය ද වෙන් වෙන්ව පැහැදිලිව **ඒකදේස** වශයෙන් දැනගනුයි. කර්මය හා කර්ම ඵලයන් පිළිබඳව ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණයෙන් දැන ගැනීම ශ්‍රාවකයන්ට අදාළ නොවන බැවින්, සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඤේෂ්‍රය වන බැවින් දැන නොහැක්කේය. නමුදු කර්මය හා කර්ම ඵල කිසිවක් නොදන්නවුන්ට පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය සම්පූර්ණ කළ නොහැක.

[වි. ම. : මහා. ටී (බු) පරිවර්තනයයි]

කර්මය හා කර්ම ඵලය කිසිත් නොදන්නේ පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය ලැබිය නොහැකි නිසා පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය ලැබීම සඳහා කර්මය හා කර්ම ඵලය ඒකදේස වශයෙන් දැන ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතුය. මෙහිලා පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය යනු සමුදය සත්‍යය නිසා දුක්ඛ සත්‍යය පහළ විම දැන ගන්නා ඤාණයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේට දෙළොස් විපාකයන් ඇති වූ බව පිංචන් ඔබ දැනටමත් දන්නවා විය හැක්කේය. ඒ තුළ විපාක එක එකක් සඳහා ඵල ගෙන දෙන අදාල කර්මයේ එක එකක් විශේෂ ලෙස ඇත්තේය. නිස අමාරුව වනාහි එක කර්මයක් නිසාය. කොන්දේ අමාරුව එක කර්මයක් නිසාය. ලෝභිතපක්ඛන්දිකාව එක කර්මයක් නිසාය යන ලෙසට හේතු-කර්මය හා ඵල-විපාකය විශේෂිතව ඇත්තාන. ඵලෙසටම මනුෂ්‍යයෙකුට භවය පුරා හොඳ ඵල නරක ඵල යන විවිධ ඉෂ්ටාරම්මණ අනිෂ්ටාරම්මණ හමුවීම ධර්මතාවයක්ම වේ. ඉෂ්ටාරම්මණයක් හමුවීම කුසල කර්මයක් නිසාය. අනිෂ්ටාරම්මණය හමුවීම අකුසල කර්ම නිසා වේ. විවිධ ඉෂ්ටාරම්මණ හමුවීමට එම විවිධ ඉෂ්ට ඵල විපාක ගෙන දිය හැකි අදාල විවිධ කුසල කර්ම ඇත්තා සේ අනිෂ්ටාරම්මණ හමුවීමෙහි දී එම විවිධ අනිෂ්ට ඵල විපාක ගෙන දිය හැකි අදාල විවිධ අකුසල කර්ම ද ඇත්තේමය. එම විවිධ කර්ම-ඵල වනාහි ශ්‍රාවකයන්ට සම්පූර්ණයෙන් දැන නොහැක්කේය. සමහරක් පමණක් ඒකදේස වශයෙන් දැන හැකි වන්නේය.

අභිඤ්ඤා සහ විපස්සනා

පුබ්බේනිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤාවෙන් අතීතය දැකිය හැකි යැයි කියන කියමන හා දිබ්බවක්ඛු අභිඤ්ඤාවෙහි කොටසක් වන්නා වූ අනාගතංස ඤාණයෙන් ද අනාගතය දැකිය හැකි යැයි යන කියමන පොත්වල දැක්වේ. මේ කියමන් සම්බන්ධව පහසුවෙන් පිළිගන්නා නමුදු විපස්සනා ඤාණයෙන් ද අතීත, අනාගත ස්කන්ධයන් දැකගත හැකි යැයි යන කියමන එසේ පිළිගොගනී. විපස්සනා

ඤාණයෙන් ද අතීත අනාගත උපාදනස්කන්ධයන් දැකගත හැකි යැයි යන කියමන සම්බන්ධව බුද්ධ දේශනය හා අවිධිකථා දැක්වීම් පහත සඳහන් ලෙසට වේ.

යේ හි කේවි කික්ඛවේ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා අනේකවිහිතං පුබ්බේතිවාසං අනුස්සරමානා අනුස්සරන්ති සබ්බේ තේ පඤ්චුපාදනක්ඛන්ධේ අනුස්සරන්ති. ඒතේසං වා අඤ්ඤතරං. [සං. නි. 3/148]

“පුබ්බේතිවාසන්ති න ඉදං අභිඤ්ඤවසේන අනුස්සරණං සන්ධාය චුත්තං, විපස්සනාවසේන පන පුබ්බේතිවාසං අනුස්සරන්තේ සමණාබ්‍රාහ්මණෝ සන්ධායේතං චුත්තං. තේනේවාහ “සබ්බේ තේ පඤ්චුපාදනක්ඛන්ධේ අනුස්සරන්ති, ඒතේසං වා අඤ්ඤතරං”න්ති. අභිඤ්ඤවසේන හි සමනුස්සරන්තස්ස ඛන්ධාපි උපාදනක්ඛන්ධාපි ඛන්ධපට්ඨද්ධාපි පණ්ණාත්තිපි ආරම්මණං හෝතියේව. රූපංයේව අනුස්සරන්ති ඒවඤ්ඤි අනුස්සරන්තෝ න අඤ්ඤං කිඤ්චි සත්තං වා පුත්ඟලං වා අනුස්සරති, අතීතේ පන නිරුද්ධං රූපක්ඛන්ධමේව අනුස්සරති. වේදනාදීසුපි ඒසේව නයෝ.” [සං. අ. 2/211]

මහණෙනි! සමහරක් ශ්‍රමණයෝ ද සමහරක් බ්‍රාහ්මණයෝ ද එකක් නොව බොහෝ වූ පෙර විසූ කඳු පිළිවෙළ සිහිකරන ඤාණයෙන් පිළිවෙලින් සිහි කරන්. මෙලෙස සියලු ඤාණයෙන් සිහිකළ හැකි වූ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ට පඤ්චුපාදනස්කන්ධයෝ ද එම උපාදනස්කන්ධයන්ගෙන් එක එකක් ද ඤාණයෙන් මෙනෙහි කරන්. [සං. නි. පරවර්තනයයි]

මේ පාලියෙහි පුබ්බේතිවාස යන මෙය පුබ්බේතිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤවෙති ශක්තියෙන් පෙර විසූ කඳු පිළිවෙළ ඤාණයෙන් මෙනෙහි කළ හැකි බව යන්න අදහස් කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළා නොවේ. ඇත්ත නම්, විපස්සනා ඤාණ ශක්තියෙන් අතීතයෙහි විසූ කඳු පිළිවෙළ ඤාණයෙන් මෙනෙහි කොට ලැබිය හැකි වූ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් අදහස් කොට මේ පුබ්බේතිවාසං යන වචනය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. එම නිසාම සබ්බේ තේ පඤ්චුපාදනක්ඛන්ධේ අනුස්සරන්ති, ඒතේසං වා අඤ්ඤතරං. එම සියලු ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ උපාදනස්කන්ධ පහම ද ඤාණයෙන් නුවණින් මෙනෙහි කරන්. එම පඤ්චුපාදනස්කන්ධයන්හි එකක් එකක් ද නුවණින් මෙනෙහි කරන්. ලැබිය හැක්කේය. (සං. නි. පරවර්තනයයි) යන ලෙසට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. හේතුව වනාහි මෙලෙස වේ. පුබ්බේතිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤ ශක්තියෙන් පෙර විසූ කඳු පිළිවෙළ ඤාණයෙන් මෙනෙහි කළ හැකි ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ට,

1. ලෝකුත්තර ධර්ම අඩංගු පඤ්චස්කන්ධය ද,
2. ලෝකුත්තර ධර්ම අඩංගු නැති උපාදනස්කන්ධ පහ ද,
3. ස්කන්ධයන් හා සම්බන්ධ ජාතිය, රූප පෙනුම, ආහාර, සුඛ, දුක්ඛ ආදිය ද,
4. ප්‍රඥප්ති නාමයන් ද,

යන මේ සතර ආකාර කාරණා පුබ්බේතිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤවෙති අරමුණ වන්නේමය. මෙහිලා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සතරාකාර කාරණා ඤාණයෙන් අනුගමනය කර ලබා ගන්නවා නොව පෙර විසූ උපාදනස්කන්ධ පහ ද, එක එකක් ද ඤාණයෙන් අනුගමනය කර ලබා ගැනීම දේශනා කළ නිසා, පුබ්බේතිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤවෙන් පෙර විසූ කඳු පිළිවෙළ නුවණින් මෙනෙහි කිරීම අදහස් නොකර පෙර විසූ කඳු පිළිවෙළ විපස්සනා ඤාණයෙන් මෙනෙහි කර ලබාගත හැකි බවම අදහස් කළ බව දත හැක්කේය. මෙලෙස විපස්සනා

ඤාණයෙන් පෙර විසූ කඳු පිළිවෙළ නුවණින් මෙනෙහි කරන්නේ කිසියම් පුද්ගලයෙක් සත්ත්වයෙක් නුවණින් මෙනෙහි කරනවා නොවේ. අතීතයේ නිරුද්ධ වූ රූප, වේදනා, සඤ්ඤ, සංඛාර, විඤ්ඤාණයන්ම විපස්සනා ඤාණයෙන් මෙනෙහි කරනවා යැයි අදහස් වේ. [සං. නි. භා සං. අ. පරිවර්තනයයි]

මේ වනාහි පුබ්බේතිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤ හා විපස්සනා ඤාණයන්හි ශක්තීන් වෙන් වෙන් වශයෙන් දැක්වීම හා විපස්සනා ඤාණයන්ට ද අතීත, අනාගත දැකිය හැකි බව, දැකිය යුතු බව, භාවනා කොට ලබාගත හැකි බවට පොත පතින් ලැබෙන සාක්ෂියයි. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී මුඛ පාඨවලින් කෙලින් පැහැන ගැනුණු විවරණ දේශනයකි.

මෙහිලා පිංචත් ඔබ ධ්‍යාන අතින් ශුෂ්ක වූ සුක්ක විපස්සක (ශුද්ධ විපස්සනායානික) රහතන් වහන්සේලාට ද චතුරාර්ය සත්‍යය ධර්ම සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස විනිවිද වර්තමානව ද දැන ගත හැක්කේ යැයි යන කාරණාව ගැන ද සලකා බැලිය යුතු වේ. පිංචත් ඔබ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නියම සත්‍යය ධර්මය වන්නා වූ සාසනික අනුශාසනාව නොඉක්මවීමේ පිණිස උත්සාහ කළ යුතු වේ.

හේතු ධර්ම සෙවීමේ ක්‍රමයක්

“පච්චයපරිග්ගහේ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිති ඤාණං.” [ප. ම. 1/1]

“නාමරූපස්ස වච්චානං ඤාණාන්ති අචචා ඒව කස්මා ‘ධම්මට්ඨිති ඤාණං චුත්තන්ති චේ? පච්චයපරිග්ගහේනේව පච්චයසමුප්පන්නපරිග්ගහස්ස සිද්ධන්තා, පච්චයසමුප්පන්නේ හි අපරිග්ගහීනේ පච්චයපරිග්ගහේ න සක්කා හෝති කාතුං, තස්මා ධම්මට්ඨිතිඤාණගහණේනේව තස්ස හේතුභූතං පුබ්බේ සිද්ධං නාම-රූප වච්චානඤාණං චුත්තමේව හෝතිති චේදිතබ්බං.” [ප. අ. 12-13]

හේතු ධර්මයන්ට එල ධර්මයන් ඇතිකළ හැකි ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම ශක්තිය ප්‍රකටව ඇති නිසා හේතු ධර්මයෙන් එල ධර්මයන් පහළ කරත් යැයි කියනු වටී. එම නිසා එල ධර්මයේ හේතු ධර්මයන් මතම පිහිටා සිට පහළ වේ. එම නිසා මෙම හේතු ධර්මයේ එල ධර්මයන් පිහිටන තැන වශයෙන් ධම්මට්ඨිති නම් වේ. මෙම එල ධර්මයන් පිහිටා සිටින හේතු ධර්මයේ විනිවිද දැකගත හැකි ඤාණය ධම්මට්ඨිති ඤාණයයි.

මෙහිලා නාම-රූප වෙන් වෙන්ව හඳුනාගත හැකි නාම-රූපවච්චාන ඤාණය යැයි නොකියා කුමක් නිසා ධම්මට්ඨිති ඤාණය යැයි කියන ලද්දේ ද? යන ප්‍රශ්නයයට පිළිතුරු වනාහි, හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමෙන්ම එල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම සම්පූර්ණ වන නිසාය. එල ධර්ම පරිග්‍රහ නොකළ තාක් හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම කළ නොහැක්කකි. (හේතු ධර්මයන්හි එල ධර්ම පහළ කළ හැකි ශක්තිය ඇති බව සත්‍යය වුව ද මෙම හේතු ධර්මය නිසා පහළ වූ එල ධර්මයන් ඤාණයෙන් වෙන් කොට ගත හැකි වූ විටම, පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විටම මේ හේතු ධර්මයෙහි එල ධර්ම ගෙන දිය හැකි ශක්තිය ඇතැයි දැන ගත හැක්කේ යැයි යන්න අදහසයි) එම නිසා ධම්මට්ඨිති ඤාණය කෙලින්ම ගෙන හැර දේශනා කිරීමෙන්ම එම ධම්මට්ඨිති ඤාණය නිශ්‍රය ලබන එයට මූල හේතුව වන ධම්මට්ඨිති ඤාණයට

පෙර සම්පූර්ණ කළයුතු නාමරූපවචනාන ඤාණය දේශනා කළා වන්නේම යැයි දනගුතුය. [ප. ෧. පරිවර්තනයයි]

මේ අර්ධකථා දැක්වීමට අනුව පච්චයපරිග්ගහ ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති (හේතු ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති) යෝගාවචර පුද්ගලයා පරිච්චසමුප්පන්න යැයි කිව යුතු වූ ඵල රූප-නාම ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කිරීම, පරිච්චේද වශයෙන් ගැනීම, නාම-රූප වෙන් කොට ගැනීම නම් වූ නාමරූපවචනාන ඤාණය ලැබීම පිණිස ප්‍රථමයෙන් උත්සාහ කළ යුතුවේ. මෙහි අදහස මෙයයි. අතීත හේතු ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති, ඤාණයෙන් පිරිසිඳ ගැනීමට කැමති යෝගාවචර පුද්ගලයා අතීත හේතු ධර්ම නිසා පහළ වන පච්චයුප්පන්න ධම්ම නම් වූ පච්චුප්පන්න රූප-නාම ධර්මයෝ ද, ඵම හේතු ධර්මයන්ගේ ආග්‍රය ස්ථානය වන (අදාල පෙර අතීත හේතු ධර්ම නිසා පහළ වූ) පච්චයුප්පන්න ධර්ම නම් වූ අතීත රූප ධර්ම නාම ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කොට ගෙන, ඤාණයෙන් පරිච්චේද කොට ගෙන තිබිය යුතුය. තව දුරටත් පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහ යන පච්චයුප්පන්න ධර්ම නම් වූ රූප-නාම ධර්ම පහළ වන ආකාරය පරිග්‍රහ කිරීමට, පිරිසිඳ ගැනීමට කැමති පිංචන් යෝගාවචරයන් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංකීර්ණ, කම්ම යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන්ගේ ආග්‍රය ස්ථානය වූ පච්චයුප්පන්න ධම්ම නම් වූ පච්චුප්පන්න රූප-නාම ධර්මයෝ ද, ඵම පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම නිසා පහළ වන්නා වූ අනාගත ඵල ධර්ම පහ යන පච්චුප්පන්න ධම්ම නම් වූ රූප-නාම ධර්මයෝ ද පරිග්‍රහ කොට ඤාණයෙන් පරිච්චේද කොට නිම වී තිබිය යුතුය. පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ යන්න පච්චුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන්හි කොටසක්ම වන්නා සේම අතීත හේතු ධර්ම පහ යන්න අතීත පඤ්චස්කන්ධයන්හි කොටසක් වේ. අනාගත ඵල ධර්ම පහ යන්න ද අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන්හි කොටසක් වේ. මේ නිසා අතීත පඤ්චස්කන්ධයෝ, පච්චුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයෝ, අනාගත පඤ්චස්කන්ධයෝ පරමාර්ථ තෙක් සුදුසු පරිදි පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට ඒවායේ කොටස් වන අතීත හේතු ධර්ම පහ, පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ, අනාගත ඵල ධර්ම පහ ද පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ පහළ වන ආකාරය, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහ පහළවීමේ ආකාරය ද පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කළහැකි වියයුතුය. ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට දැන ගැනීමට හැකිවිය යුතුය. අතීත සම්බන්ධතා හා අනාගත සම්බන්ධතාවයන් ද මෙලෙසටම වටහා ගන්න. ඒ සඳහා පිංචන් ඔබ හේතු ධර්ම නිසා ඵල ධර්ම පහළ වන ආකාරය පරිග්‍රහ කිරීමට කලින් අතීත පඤ්චස්කන්ධයන්, පච්චුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන්, අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන් කල් ඇතිව පරිග්‍රහ කොට තිබිය යුතු යැයි යන මේ ආප්තෝපදේශය පළමුවෙන් සිත තබා ගත යුතුය. හේතුව නම් පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය යන්න අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න යන තුන් කාලයෙහි පිහිටා ඇති පරමාර්ථ ධාතු, රූප-නාම ධර්මයන් එකිනෙකා අන්‍යෝන්‍ය ලෙස හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් පහළ වන හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවයක් වන බැවිනි.

සිව්චාදූරුරම් වූ පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම දේශනා

විසුද්ධි මාර්ගයේ 390 පිට සහ සම්මෝහවිනෝදනී 91-92 පිටුවල පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කරන තැන දේශනා ක්‍රම හතරක් ඇති බැවින්

වල්ලිහාරක නය - වැල් සොයන්නාගේ වැල් කපන ක්‍රමය උපමා වශයෙන් දක්වන්නේය.

1) අවිජ්ජාව නිසා සබ්බාරයන් පහළ වේ. මෙලෙසට ජාතිය නිසා ජරා මරණ පහළ වන තෙක් දේශනා කරන ලදී. මෙය මුලින් පටන් ගෙන අවසානය තෙක් දේශනා කළ අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රමය වේ.

2) මැද, වේදනාවෙන් පටන්ගෙන භවය නිසා ජාතිය ඇතිවන ආකාරය තෙක් හේතු හා ඵලයන්ගේ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්ම ස්වභාවය දේශනා කරන ලදී. මෙය මැදින් පටන්ගෙන අවසානය තෙක් දේශනා කරන අනුලෝම දේශනා ක්‍රමය වේ.

3) ජරා-මරණ, ජාතිය හේතුවෙන් පහළවීමේ පටන් සබ්බාරයෝ අවිජ්ජා හේතුවෙන් පහළවන ආකාරය තෙක් ප්‍රතිලෝම ක්‍රමයට ද දේශනා කරන ලදී. මේ අවසානයේ පටන් මුල දක්වා දේශනා කරන ලද ප්‍රතිලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රමයයි.

4) ආහාර හතර තණ්හාව නිසා පහළවීම, තණ්හාව වේදනාව නිසා පහළවීම යනාදී ලෙසට සබ්බාරයෝ අවිජ්ජාව නිසා පහළ වන ආකාරය තෙක් දේශනා කරන ලදී. මෙය මැදින් පටන්ගෙන මුල, ආරම්භය තෙක් දේශනා කරන ලද පරිලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රමයක් වේ.

මේ වනාහි පරිච්චසමුප්පාද භතරාකාර දේශනාවයි. තව දුරටත් පරිසම්භිදමග්ග පාලියෙහි ද ක්‍රමයක් එයි.

❖ අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පවිච්චපන්න ඵල ධර්ම පහ පහළවීම, පවිච්චපන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහ පහළවීම යන පරිච්චසමුප්පාද දේශනා භාවනා ක්‍රමයක් ඇත්තේය. මේ පරිසම්භිදමග්ග පාලියෙහි ආ හේතු ධර්ම සමුහයක් ඵල ධර්ම සමුහයක් ලෙස පරිග්‍රහ කරන මේ ක්‍රමය පරිච්චසමුප්පාද පඤ්චම නුමය යැයි මේ ග්‍රන්ථයෙහිලා ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. මේ පඤ්චම ක්‍රමයෙහි අභිධම්ම මූල ධර්ම ඤාණ අඩු සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට උගැන්වීමේ දී පහසු වේ.

මේ පරිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රම පහ තුළින් පිටවත් ඔබට තමා කැමති ක්‍රමයකට අනුව හේතු ධර්ම හේතු-ඵල ධර්මයෝ සෙවිය හැක්කේය. මේ ක්‍රම පහ තුළින් මේ ග්‍රන්ථයෙහි පඤ්චම ක්‍රමය ප්‍රධාන කොට හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ක්‍රම, පරිග්‍රහ ක්‍රම දක්වනු ලැබේ. හේතු ධර්මයන් සෙවීම පටන් ගැනීමේ දී මැදින් පටන්ගෙන මුලට යන ක්‍රමය භාවිතා කරනු ලැබේ. ඵලෙස මැදින් පටන්ගෙන මුල පැත්තට යන හේතු ධර්මයන් සෙවීමේ දී ඉහතින් දැක්වූ පරිසම්භිදමග්ග අර්ධකථාහි පැහැදිලි කිරීමට අනුව පවිච්චපන්න පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ සිට අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් තෙක් පඤ්චස්කන්ධ සම්බන්ධතා ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කළ විට වඩා පහසු බව බොහෝ යෝගීන් කෙරෙන් නිරීක්ෂණය කරන ලදී. එම නිසා පවිච්චපන්න පඤ්චස්කන්ධයන් ගෙන් පටන්ගෙන අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් තෙක් පඤ්චස්කන්ධ-රූප-නාම දෙක පරිග්‍රහ කරන්න. ඵලෙස පරිග්‍රහ කරන ආකාරය විසුද්ධිමාර්ගයෙහි පුබ්බේතිවාසානුස්සති කොටසහි එන අතීත ස්කන්ධ සන්තතිය

පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය අනුව විස්තර කරනු ලැබේ. එලෙස පවිත්‍රපන්ත පඤ්චස්කන්ධයන්ගෙන් අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් තෙක් පඤ්චස්කන්ධ සන්තතිය පරිග්‍රහ කරන විට අතීත පඤ්චස්කන්ධ අල්ලාගෙන පහළ වූ අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පවිත්‍රපන්ත පඤ්චස්කන්ධයන්-විපාක ධර්ම පහළවීම නව පියවරක් ඉදිරියට ගොස් ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා පරිග්‍රහ කළ යුතු වේ. මේ පරිච්චසම්ප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය සාර්ථක ලෙස පරිග්‍රහ කළ විට, හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය දැක ගතහැකි වූ විට ඉතිරි පරිච්චසම්ප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය ද පිටවත් ඔබගේ ඤාණයෙහි පහසු ලෙස වැටහිය හැක.

පෙරාතුවම සැලකිලිමත් වියයුතු කාරණයක්

- 1) ඒකතෝ හි කාරණතෝ හ ඉධ කිඤ්චි ඒකං ඵලමථී,
- 2) හ අනේකං,
- 3) හා පි අනේකේහි කාරණේහි ඒකං,
- 4) අනේකේහි පහ කාරණේහි අනේකමේච හෝති. [විභ. අ. 103]

- 1) මේ ලෝකයෙහි එකක්ම වූ කාරණයක් නිසා පහළ වූ කිසියම් එක් ඵලයක් නොමැත.
  - 2) එක කාරණයක් නිසා පහළ වූ (එකක් නොව) බොහෝ ඵලයන් ද නැත.
  - 3) බොහෝ හේතු කාරණයන් නිසා පහළ වූ එක් ඵලයක් නැත්තේය.
  - 4) බොහෝ වූ හේතුන් නිසා පහළ වූ බොහෝ වූ ඵලයන්ම ඇත්තාහ.
- [විභ. අ. පරවර්තනයයි]

ඔදුරුපාණන් වහන්සේ,

- 1) සමහර ස්ථානවල ප්‍රධාන (මල්) වූ නිසා,
  - 2) සමහර ස්ථානවල පාකටා (ප්‍රකට) වූ නිසා,
  - 3) සමහර ස්ථානවල අසාධාරණ (සාධාරණ නොවූ) නිසා, දේශනාවෙහි අලංකාරය පිණිස ද, සබ්බඤ්ඤන ඤාණයට ගැළපෙන ලෙසට ද, ග්‍රාහකයාට විමුක්ති දැයකවන ලෙසට ද, මනුෂ්‍ය දේව ඔත්ම වේදනය සත්ත්වයන්ට සුදුසුවන ලෙස ද එක්තරා හේතු ධර්මයන් ද ඵල ධර්මයන් ද ප්‍රකට කොට දක්වන සේක.
- [විභ. අ. පරවර්තනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් අවිධිකථා දැක්වීමට අනුව ප්‍රධාන, පාකටා, අසාධාරණ යන හේතු තුන තුළින් එක එකක් නිසා ද, දේශනාව අලංකාරවීම පිණිස ද, සබ්බඤ්ඤන ඤාණයට ගැළපෙන ලෙසට ද, වේදනය ප්‍රනාචගේ කැමැත්ත, චිරතය, වාසනා ගුණයන්ට සුදුසුතාවය ද සලකා අවිජ්ජා වැනි හේතු එකක් වේදනා වැනි ඵල එකක් උපුටා දක්වමින් දේශනා කරන්නේ නමුදු, එකම හේතු ධර්මයක් නිසා එකක්ම වූ ඵලයක් පහළවීම - එක හේතුවක් නිසා බොහෝ වූ ඵල පහළවීම - බොහෝ හේතු ධර්මයන් නිසා එක ඵලයක් පහළවීම විය නොහැකිකක්, නොවන්නක් නිසාත්; හේතු ධර්ම බොහෝමයක් නිසා ඵල ධර්ම බොහෝමයක් ඇතිවීම ප්‍රකටව ඇති නිසාත් අවිජ්ජාව වැනි හේතු එකක්ම නිසා සබ්බාර පහළ වේ යැයි පිළිනොගනු මැනවි. සලායතනයන් නිසා එස්සය එකක් ලෙස පමණක් පහළවීම ද, එස්සය නිසා වේදනාව පහළවීම ද වේ යැයි නොපිළිගනු මැනවි. හේතු ධර්ම බොහෝමයක් නිසා ඵල ධර්ම රාශියක් පහළවන බව වටහාගන්න. මෙලෙස වන්නේ

නම් අවිජ්ජා එකක්, එස්සය එකක්, වේදනා එකක් ලෙස පරිග්‍රහ කිරීම ප්‍රමාණාවන් නොවේ යැයි වටහාගන්න. මෙම අවිජ්ජා, එස්ස, වේදනාවන් හා සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මන් ද එකට ගෙන පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි සිතට ගන්න. ඒ ඒ ස්ථානයක් පාසා මෙලෙස වටහාගන්න.

අතීතයට ඤාණය විහිදුවා බලන්න

පුර්මයෙන් සමාධිය ක්‍රමානුකූලව වඩන්න. අජීඛන්ත-බහිද්ධා යන සන්තාන දෙකෙහි ඇති රූප-නාමයෝ අජීඛන්ත වරක් බහිද්ධා වරක් යන ලෙසට බොහෝ වාරයක් පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් හයවන පේළිය නම් වූ ධම්මාරම්මණ පේළියේ සෝභන රාශිය මුල් කොට රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස සෝභන රාශිය පමණක් බොහෝ වාරයක්, බොහෝ වේලාවක් ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ආලෝක ශක්තිය වඩ වඩාත් බලවත් විය හැක්කේය. අජීඛන්ත-බහිද්ධා යන දෙකෙහි මෙලෙස බොහෝ වාරයක් රූප-නාම පරිග්‍රහ කරමින් සිටින්නේ මක් නිසා ද යත්:- බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් හේතු ධර්මයෝ බැලීමට කලින් අජීඛන්ත-බහිද්ධා සන්තාන දෙකෙහිම රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමට මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි අනුශාසනා කොට ඇති නිසාය. (පෙර නාම කම්මට්ඨාන කොටසේ දී පැහැදිලි කරන ලදී) විශේෂයෙන් බහිද්ධා රූප-නාම පරිග්‍රහ කළ නොහැකි යෝගාවචර පුද්ගලයාට අතීත රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමේ දී දුෂ්කර වනු ඇත. හේතුව වනාහි අතීත රූප-නාම බැලීම බහිද්ධා රූප-නාම බැලීම හා ධර්ම ස්වභාවය අතින් සමාන නිසාය.

අජීඛන්ත-බහිද්ධා රූප-නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කළහැකි නිසා තමාගේ ඤාණයෙහි වක්ඛු ප්‍රසාද, සෝත ප්‍රසාද, ඝාන ප්‍රසාද, ජීවිතා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද, භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය යන ප්‍රසාද රූප හයම වඩ වඩාත් ප්‍රකටව දැකිය හැකි වූ විට අජීඛන්ත-බහිද්ධා රූප-නාම පරිග්‍රහ කළහැකි ඤාණය නිසා ආලෝකය ද වඩ වඩාත් බලවත්ව ආ කල, මේ රූප-නාම ධර්මයන් කුමන හේතූන් නිසා පහළ වන්නේ ද යන හේතු ධර්මයන් දැනගැනීමට කැමති සිතින් අතීතය අරමුණු කොට සිත විහිදුවා බලන්න. ඤාණය විහිදුවා බලන්න. මේ ඤාණය නිසා පහළ වූ ආලෝකය තමාගේ හාත්පස දස දිසාවන් ආලෝකමත් කරනවා සත්‍යය නමුදු තමා අරමුණු කොට බලන පැත්තට වඩ වඩාත් දීප්තිමත් වන බව යෝගීන් බොහෝ දෙනෙකුට දැනගත හැකි වන්නේය. එම ඤාණාලෝකය මගින් අතීත හේතු ධර්මයෝ අරමුණු කොට බලන්න. අතීතයේ සිදුකළා වූ දැන් පව්වුප්පන්න විපාක නාම-රූපයන්ට මුල් වූ කුසල සම්බාර-කර්මයක් මතු විය හැක්කේය. මේ ක්‍රමය (විභ. අ. 178) හා (ම. අ. 1/249) හි දක්වන ලද ක්‍රමය වේ.

ඉදින් මේ ක්‍රමයට අනුව අතීත හේතු ධර්ම අරමුණු කොට බැලුව ද සාර්ථක නොවන්නේ නම් විසුද්ධි මග්ග අට්ඨකට්ඨානි පුඛ්ඛේතිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤා කොටසෙහි ඇති ක්‍රමය උපයෝගී කරගෙන ආසන්නයෙහිම සිදු වූ ඉරියාපට්ටයෙහි ඇති වූ රූප-නාමයන්ගෙන් පටන් ගෙන ටිකෙන් ටික කාලය ආපස්සට යමින් රූප-නාම පරිග්‍රහ කොට බලන්න. මේ ක්‍රමය යෝගීන් බොහෝ දෙනෙකුට සාර්ථක වන ක්‍රමය වන්නේය.

ඉදින් මේ ක්‍රමය සාර්ථක නොවන්නේ නම් අතීත හේතූන් සොයා බැලුව ද හමුනොවන්නේ නම් පටිච්චසමුප්පාද දේශනාවෙහි මැද ඇති කම්ම වට්ටි නම් වූ ආභාර භතරින් පටන් ගෙන අවිජ්ජාව තෙක් හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය භාවිතා කර බලන්න. නමුදු මේ ක්‍රමයෙන් හේතු ධර්ම සොයා යන

යෝගාවචර පුද්ගලයා පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව සම්බන්ධව ප්‍රගුණ භාවයට පත්වුවෙකු විය යුත්තේය.

මෙහිලා පුබ්බේනිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤාවෙහි එන ක්‍රමය උපයෝගී කරගෙන ආසන්නයෙහිම සිදු වූ ඉරියාපටයෙහි පහළ වූ රූප-නාමයන්ගෙන් පටන් ගෙන අතීත රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කිරීම, හේතු-ඵල ධර්මයන්ගේ හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය පරීක්ෂා කර බලන ක්‍රමය සවිස්තරව ලියා දක්වන්නෙමු.

පිංචත් ඔබ පයඝීකයේ වාඩිවීමට ආසන්නව බුදු මැදුරෙහි දී, පහත් හෝ වේවා, පැත් හෝ වේවා, මල් හෝ වේවා පූජා කොට නිවන ප්‍රාර්ථනා කරන්න. අනතුරුව නිවනට පත්වීමට කලින් අතර වාරයේ සංසාරයෙහි සැරසුණේ හිඤ්ඤ භවයක් වේවා, ස්ත්‍රී භවයක් වේවා නමා කැමති භවයක් ප්‍රාර්ථනා කොට බලන්න. මෙය වට්ටනිස්සිත කුසල කර්මයක්ම නිසා සමුදය සත්‍යය හා ගැළපෙන නිසා, මේ සමුදය සත්‍යය නිසා දුක්ඛ සත්‍යය පහළ වන ආකාරය බලන්නේ නම් පිංචත් ඔබට පහසුවෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. එම නිසා මෙහිලා වට්ට නිශ්ශ්‍රිත කුසලයකට උනන්දු කරවීම කෙරේ. එම කුසලයට උනන්දු කරවීමේ දී ප්‍රාර්ථනා කිරීමේ දී පහළ වූ චිත්ත සන්නතීන් සැලකිල්ලෙන් සිතට ගන්න. පරෙස්සමින් සිත තබා ගන්න.

අනතුරුව භාවනා කරන විට සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වඩා අස්ඤ්ඤා-බහිද්ධා යන ස්ථාන දෙකෙහිම රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් ධම්මාරම්මණ පේළියේ කුසල ජවන විචි සිත් සන්නතියට ප්‍රමුඛ තැන දී පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිදී ද පිංචත් ඔබ සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් මෙහිදී ධ්‍යාන නාම ධර්ම ප්‍රමුඛ කොට පරිග්‍රහ කරන්න. ආලෝකය ඉතා බලවත් වූ විට පයඝීකයට කලින් ආසන්න ඉරියාපටය වූ බුද්ධ පූජාව වශයෙන් පහත්, පැත්, මල් පූජා කොට හිඤ්ඤ භවය නැත්නම් ස්ත්‍රී භවය ප්‍රාර්ථනා කරන සිත් සන්නතිය, නිවන ප්‍රාර්ථනා කරන සිත් සන්නතිය, පූජා කරන සිත් සන්නතිය ආදී නාම ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

එම නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති නම් නාම ධර්මයන් ආශ්‍රය ස්ථානය වූ හෘදයේ ඇති හදය වස්තුව හා සමග 54ක් වූ රූප ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. මෙම රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී ද මෙම ප්‍රාර්ථනා කිරීමේ කුසල් කරන ශරීර කුඩුවේ ඇති සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් එම අවස්ථාවේ හෘදයෙහි ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. රූප කලාපයේ දැකගත් විට හෘදය ව්‍යුත්තව හා සමග 54ක් වූ රූප කලාප පරිග්‍රහ කරන්න. එම හෘදය ව්‍යුත්තව ආශ්‍රය කරන භවඛිත සිත දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. එම භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය-මනෝද්වාරය, පරිග්‍රහ කළ විට එම භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය අනාගතයට තල්ලු කිරීම ආපස්සට ඇදීම කරමින් අතරෙහි පහළ වූ විචි සිත් සන්නතිය යැයි කිවයුතු නාම ධර්ම දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. ඒවා පරිග්‍රහ කර තේරුම් ගත් පසු දැන් මේ පයඝීකයට ඒමට පෙර ඇත්ත වශයෙන් ප්‍රාර්ථනා කළ සිත් සන්නතිය හා සම-අසම බව සැලකිල්ලට ගෙන නැවත නැවත පරීක්ෂා කර බලන්න. සමාන බව දැකගත් විට ආසන්නම වූ ඉරියාපටයෙහි ඇති වූ අතීත රූප-නාම පරිග්‍රහ කොට බැලුවා වන්නේය.

සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම්

පිංචත් ඔබ සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු වී බුන්ම සුබය බුන්ම භාවය අපේක්ෂා කරන්නේ නම්, ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ නම් තමා කැමති බුන්ම භවය ලබා

දෙන ධ්‍යානය පරිත්ත වශයෙන් හෝ මධ්‍යම වශයෙන් හෝ ප්‍රණීත වශයෙන් හෝ තමාගේ කැමැත්තට ගැළපෙන පරිදි වැඩිය යුතු වේ. මේ ධ්‍යානය ඉඳින් චතුර්ථ ධ්‍යානය වන්නේ නම් එම චතුර්ථ ධ්‍යානයට නැවත සමවදින්න. එම ධ්‍යානයට සමවැදීමට පෙර නැත්නම් සමවැදුනු විට ඔත්ම භවය ප්‍රාර්ථනා කරන්න. නැත්නම් ඔත්ම භවයට සිත නමා බලන්න. ප්‍රාර්ථනා කරන, ඒ දෙසට සිත නමන අවස්ථාව අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන ප්‍රධාන කිලේස වර්ටයට සුදනම් කරන අවස්ථාවකි. ධ්‍යානයට බොහෝ වාරයක් සමවදිමින් සිටින විට සඛිඛාර හා කම්ම යන කම්මවට්ටි ධර්මයෝ සුදනම් කරනවා වන්නේය.

තව දුරටත් පිංවත් ඔබ මෙම කිලේසවට්ටි නාම ධර්ම රාශිය හා කම්මවට්ටි නාම ධර්ම යන මේ නාම ධර්මයන්හි ආශ්‍රය වූ රූප ධර්මයෝ ද නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. එම රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කොට ලැබගත් විට ආසන්න අතීතයේ රූප-නාම පරිග්‍රහ කොට ලබාගත්තා වන්නේය. මෙලෙස අතීත රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමේ දී රූප කොටසෙහි ලා හදා වැටු රූපය ද නාම කොටසෙහි ලා භවකිත මනෝ ප්‍රසාදය ද ප්‍රථමයෙන් මුල් කොට පරිග්‍රහ කිරීමට අමතක නොකරනු මැනවි.

කිලේසවට්ටි හා කම්මවට්ටි

ඉහත සඳහන් සංසාරවට්ටිය කරකවන්නට හැකි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛිඛාර, කම්මයෝ නැවතත් මෙහිලා විස්තර කරන්නෙමු. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානයෝ කිලේසවට්ටි ධර්මයෝය. සඛිඛාර-කම්ම යන මේවා කම්මවට්ටි ධර්ම සමූහයයි. අවිජ්ජාවට ද තනිව සිටීමේ ශක්තියක් නැත. තණ්හාවට හා උපාදානයට ද එලෙසටම තනි තනිව සිටීමේ ශක්තිය නැත්තාහුය. සාමූහික වශයෙන් පමණක් සිටීම ධර්මතාවයකි. මේ ඉහත සඳහන් ප්‍රාර්ථනා කරන අවස්ථාවෙහි දැඩිව ගන්නා වූ තණ්හාවටම උපාදාන යැයි කියනු ලැබේ.

“අවිජ්ජා සමුදයා ආසවසමුදයෝ.” [ම. නි. 1/132]

“ආසවසමුදයා අවිජ්ජා සමුදයෝ.” [ම. නි. 1/130]

යනාදී දේශනාවන්ට අනුව අවිජ්ජා හේතුව නිසා ආසව ධර්ම පහළ වන්නාසේම ආසව ධර්මයන් හේතුවෙන් අවිජ්ජාව පහළ වන්නේය.

අවිජ්ජාව හා ආසව ධර්මයෝ එකිනෙක වශයෙන් උපකාර කරගන්නා වූ ධර්මයෝ වන්නාහ. ආසව ධර්මයන් හි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානයෝ ද ඇතුළති. එම නිසා කිලේසවට්ටිය තුළ ඇති අවිජ්ජා හා තණ්හා, උපාදානයෝ විත්තකෂණයක් තුළ ද එකට යෙදී තිබිය හැක්කේය. විත්තකෂණ වශයෙන් වෙන් වෙනව ද තිබිය හැක්කේය. මේ පරිච්චසමුප්පාද කොටසෙහි සාමාන්‍යය ලෙසින් ලෝහ-දිරිඬී රාශිය බහුලය. සමහර විට ලෝහ-මාන රාශිය වශයෙන් ද විය හැක්කේය. සසඛිඛාරික-අසඛිඛාරික බව, අවස්ථාව පරිදි විය හැක්කේය. මෙහිලා සෝමනස්ස සහගත දිරිඬිගත සම්පයුක්ත අසඛිඛාරික ලෝහ මූල සිත මුල්කරගෙන (20 යැයි) දක්වයි. (අඤ්ඤාසමාන 13 හා අකුසල සාධාරණ 04 ද ලෝහ - දිරිඬී හා ඒත්තය සමග නාම ධර්ම 20 කි.) එලෙසටම සඛිඛාර-කම්ම යන කම්මවට්ටි ධර්මයෝ ද රාශි වශයෙන් පමණක් සිටිය හැක්කේය. එකක් වශයෙන් සිටීමේ ශක්තියක් නැත. මෙහිලා සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්පයුක්ත මහා කුසල අසඛිඛාරික සිත මුල්කරගෙන (34 යැයි) දක්වන ලදී. නමුදු මෙම කිලේසවට්ටි, කම්මවට්ටියෝ

සත්ඵලයන් එක්කෙනෙකුගෙන් එක්කෙනෙකුට සමාන නොවී, අවශ්‍ය ලෙස වෙනස් වී පැවතිය හැකිබව වටහාගන්න.

කිලේසවර්ට තුන

බුදුරජාණන් වහන්සේට මල්, පැන්, පහන් පූජා කොට හිඤ්ඤ හවයක් ප්‍රාර්ථනා කරන අවස්ථාවේ කිලේසවර්ට තුන මෙලෙස වේ.

- 1) අවිජ්ජා = 20, හිඤ්ඤ භාවය යැයි වරදවා වටහා ගත් අවිද්‍යාව.
- 2) තණ්හා = 20, හිඤ්ඤ භාවයට කැමැත්ත, ආශා ස්වභාවය.
- 3) උපාදන = 20, හිඤ්ඤ භාවයට බැඳීගත් ස්වභාවය, දැඩිව ගැනීමේ ස්වභාවය.

ඉඳින් පිංචන් ඔබ ස්ත්‍රියක් වන්නේ නම් ස්ත්‍රී භාවය ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ නම් කිලේසවර්ට තුන මෙලෙසය.

- 1) අවිජ්ජා = (20) ස්ත්‍රියක යැයි වරදවා වටහා ගත් අවිද්‍යාව.
- 2) තණ්හා = (20) ස්ත්‍රී භාවයට කැමැත්ත, ආශා ස්වභාවය.
- 3) උපාදන = (20) ස්ත්‍රී භාවය දැඩිව ගැනීමේ ස්වභාවය.

මෙහිලා “20” යන්න එක් එක් ජවනයක ඇති ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ නාම ධර්ම “20” අදහස් කෙරේ. 19, 22, 21 යන නාම ධර්මයෝ ද සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. (19 යනු ප්‍රීති වර්ජිත උපෙක්ඛා සහගත අසඛිධාර සිතයි / 22 යනු චීන මිඳ්ඳ දෙක සහිත සෝමනස්ස සහගත සසඛිධාර සිතයි / 21 යනු චීන මිඳ්ඳ දෙක සහිත උපෙක්ඛා සහගත සසඛිධාර සිතයි). තමාට පහළ වූ ආකාරයට, පහළවෙමින් පවතින ආකාරයට, ඉදිරියට පහළවන ආකාරයට අනුව විශේෂිතව විමසා බැලිය යුතුය.

කම්මවර්ට දෙක

- 4) සඛිධාර = (34) බුදුරජාණන් වහන්සේට මල්, පහන්, පැන් පූජා කරන කුසල රාශිය. (සෝමනස්ස සහගත අසඛිධාරක මහා කුසල සිත)
- 5) කම්ම = (34) කම්ම (චේතනා) ශක්තිය.

කිලේසවර්ට නම් ලත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයෝ වනාහි සාමාන්‍යයෙන් මනෝද්වාරාවජ්ජන, ජවන වාර හත වශයෙන් පැවතීම බහුලය. තමා ප්‍රාර්ථනා කළ හිඤ්ඤ හවය, නැතිනම් ස්ත්‍රී හවයෙහි පිහිටා ඇති රූපාරම්මණ ආදී කාම අරමුණු - කාම රූප-නාමයන් අරමුණු කළේ නම් තදරම්මණ යෙදීමට හැක්කේය. ජවන එක එකක ලෝභ-දිට්ඨි රාශිය (20) නිදර්ශන කොට දක්වන්නෙමු.

තව දුරටත් සඛිධාර හා කම්ම යන කම්මවර්ට ධර්මයෝ ද මහා කුසල මනෝද්වාරක ජවන විවිධ සිත් සන්තතියක් වේ. ජවන එක එකක ඤාණ-පීඨි යන දෙකම යෙදී 34 බැගින් අපත්තේය. සෝමනස්ස සහගත ඤාණසම්පයුක්ත අසඛිධාරක මහා කුසල ජවන සිත් නිදසුන් ලෙස ගෙන දක්වන ලදී. මෙහිලා ද කාර්මය සිදුකරන විට තමාගේ රූප-නාම සන්තතියෙහි සිදු වූ අයුරින් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මෙම කුසල් ජවනයන්හි සෝමනස්ස-උපෙක්ඛා, ඤාණසම්පයුක්ත-ඤාණවජ්ජපයුක්ත, සසඛිධාරක -අසඛිධාරක වශයෙන් සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය.

මෙම කුසල ජවන චේතනා - සඛිඛාර රාශී ධර්මයෝ වනාහි අනිච්ච ධර්මයම වන නිසා උප්පාදු ධීනි හඛිග වශයෙන් පිච්ච කාලය සමිපුර්ණ වූ විට නිරුද්ධ වේ. නමුදු නැවත වරක් අනාගත භවයේ දී තමා පුර්වනා කළ නික්කු භවය, ස්ත්‍රී භවය ඇති කළ හැකි කර්ම ශක්තිය රූප-නාම සන්තතියෙහි තැම්පත් කොට තිදන් කොට නිරුද්ධ විය. විපාක නාම ධර්ම හා ක්‍රියා නාම ධර්මයන් මෙන් කිසිම ශක්තියක් නොමැතිව නිරුද්ධ වූවා නොවේ. මෙම ශක්තියටම කර්මය යැයි කියනු ලැබේ. මේ නානාක්ඛණික කර්ම ශක්තියයි. දැන් තවදුරටත් බුන්ම භවය කැමතිවීම නම් වූ දෙවැනි ප්‍රාර්ථනාව සම්බන්ධව විස්තර කරන්නෙමු.

ද්විතීය ප්‍රාර්ථනාව (බුන්ම භවය)

1. අවිජ්ජා - (20) බුන්ම යැයි වරදවා වටහා ගැනීමේ ස්වභාවය.
2. තණ්හා - (20) මෙම බුන්ම භවයට කැමති වන බැඳෙන බව.
3. උපාදන - (20) මෙම බුන්ම භවය දැඩිව ගැනීමේ ස්වභාවය.
4. සඛිඛාර - (31) බුන්ම භවය අරමුණු කොට සිදුකරන ලද චතුර්ථ ධ්‍යාන කුසල රාශිය.
5. කම්ම - (31) කර්ම (චේතනා) ශක්තිය.

මෙහිලා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන යන කිලේස වර්ටයෙහි ලෝභ-දිරිඨි රාශිය සියල්ල 20 ක් වේ. සඛිඛාරයෙහි චතුර්ථ ධ්‍යාන නාම ධර්ම 31 ක් වේ. මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්තතීන්ම වන්නාහ.

පිංචත් මඛ මේ කිලේසවර්ට-කම්මවර්ට යන ආසන්න ඉරියාපටයෙහි දී සිදුකළ නාම ධර්මයෝ නාම පිඬු-නාම රාශී යන නාම ඝනයන් ඤාණයෙන් බිඳ නාම පරමාර්ථයන් තෙක් ඤාණදස්සනය ලැබීමට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළහැකි වූ විට ආසන්න අතීත නාම-රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ කටයුත්ත සාර්ථක වූවා වන්නේය.

රූප නිමිති පහළ වි නම් පිලිපැදිය යුතු ආකාරය

ඉදින් පිංචත් මඛ අප්ඤ්ඤාතය වරක්, බිතිද්ධා වරක් රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කරන විට මෙම රූප-නාම පරිග්‍රහ කරන නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය නිසා වණි ආලෝකයෝ ද ශක්තිමත්ව පහළ වි නම් මෙම ආලෝකයෝ උපකාරයෙන් ආසන්නයෙහි වූ ඉරියාපටයෙහි සිද්ධ වූ රූප-නාමයන් වෙතට යොමු කොට පරිග්‍රහ කරන විට, පයඝීඛිකයට පෙර ප්‍රාර්ථනා කළ ඉරියවි රූපය මතු වි එන්නේ වි නම්, එම ඉරියවිව ආලෝකයෙන් දැකගත හැකි වි නම් එම රූපයෙහි ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන් ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් දැකගැනීම සඳහා අවධානය යොමු කොට භාවනා කරන්න. බිතිද්ධාති රූප ධර්ම භාවනා කොට බලන ආකාරයටම මෙම රූපය ද, බිතිද්ධාති යැයි ගෙන සතර මහා භූතයන් බලන්න. බිතිද්ධා රූප ධර්මයෝ පරමාර්ථ තෙක් පරිග්‍රහ කොට නිමකළ පිංචත් මඛට මෙය ඉතා දුෂ්කර නොවනු ඇත. ඉතා ඉක්මනින් රූප කලාප අංශු දැක බලා ගතහැකිවනු ඇත. රූප කලාපයෝ පරමාර්ථ තෙක් බෙදගෙන ෂඩ් ද්වාරයන්හි දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ඇති රූප පරමාර්ථයන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් නෘදයෙහි පිතිටා ඇති 54ක් වූ රූප ධර්මයෝ මුල් කොට පරිග්‍රහ කොට ඒ තුළ ද හදය වනු රූපයට විශේෂ අවධානය යොමු කොට පරිග්‍රහ

කරන්න. තව දුරටත් එම හදය වනු රූපය ආශ්‍රයකොට ඇත්තා වූ නවභිග මනෝද්වාරය දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව මෙම නවභිග මනෝ ප්‍රසාද ධාතුවෙහි, අතරතුර කාලයෙහි එම හදය වනු රූපය ආශ්‍රය කරමින් පහළ වී ගමන් කළ නාම ධර්ම සන්තතිය දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට ලබාගත් නාම ධර්ම සන්තතියත් දැන් ඇත්තටම ප්‍රාර්ථනා කළ අවස්ථාවේ පහළ වූ නාම ධර්ම සන්තතියත් එකම වන-නොවන බව, සමාන වන-නොවන බව නැවත නැවතත් පරීක්ෂා කර බලන්න. විමසා බලන්න. ඉඳින් සමාන වන්නේ නම් ආසන්නයේ පහළ වූ අතීත රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කිරීම සාර්ථක වූවා වන්නේය.

මෙලෙස සාර්ථක වූ විට ටිකෙන් ටික අතීතයට ඤාණය විනිදුවා ඊයේ රූප-නාම, පෙරේද රූප-නාම, පසුගිය මාසයේ, පසුගිය වසරේ රූප-නාමයෝ යනාදී ලෙසට අතීත රූප-නාමයෝ ටිකෙන් ටික වැඩි කරමින් ළඟ ළඟ පරිග්‍රහ කරමින් යන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට බලන්නේ අතරවාරයේ කුසල් සිදුකරන රූප ආකාර, අකුසල් සිදුකරන රූප ආකාර, සතුටට පත් රූප ආකාර, අසතුටට පත් රූප ආකාර, ප්‍රියට පත් රූප ආකාර, දුකට පත් රූප ආකාර යනාදී ලෙසට රූප ආකාර පහළ වන්නේ නම් ඉහත සඳහන් මෙම රූප ආකාරවල පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන් ගෙන රූප-නාමයෝ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මව් කුස කලල අවස්ථාව දක්වා එම දිසාවට ඇති රූප-නාමයෝ ටිකෙන් ටික පරිග්‍රහ කරන්න. සමීප ලෙස පරිග්‍රහ කළහැකි නම් වඩාත් හොඳය. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්නේ තමාගේ රූප ආකාරය ක්‍රමයෙන් කුඩා වී යෑම යෝගීන් බොහෝ දෙනාට දැකගත හැක්කේය. නමුදු මෙහිලා රූපාකාරය සන්ධානය වැදගත් නැත. රූප-නාමයෝම වැදගත් වෙති. රූප සන්ධාන නොදැක පරමාර්ථ රූප-නාමයෝ පමණක් කලල අවස්ථාව දක්වාම දැකගත හැකි වූ විට වඩාත් හොඳය.

අතීත මරණාසන්නය තෙක්

මනුෂ්‍යයන්ගේ පටිසන්ධි කලල අවස්ථාවෙහි හදය දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යැයි රූප කලාප වර්ග තුනක් ද රූප කලාප අංශු තිනක් ද ඇත්තාන. එක එක වර්ගයක් වශයෙන් වශයෙන් ගණන් වශයෙන් තිබිය හැක්කේය. විපාක ශක්තියේ බලවත්කම අනුව රූප කලාප ගණන අඩු වැඩිවීම සිදුවේ. තව දුරටත් නාම කොටසෙහි සෝමනස්ස වේදනා වශයෙන් පටිසන්ධිය ලත් ත්‍රිත්වක පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් සෝමනස්ස සහගත ඤාණාසම්පයුත්ත මහා විපාක නාම ධර්ම 34ක් වන්නේය. මෙම රූප-නාමයෝ ඤාණයෙන් පිරිසිදු කර ගැනීම පිණිස පරිග්‍රහ කරන්න. පරමාර්ථය තෙක් ඤාණාදස්සනයෙන් පැහැදිලිව පරිග්‍රහ කළහැකි විට මෙලෙස විමසා බලන්න. ඤාණයෙන් වෙන් කොට ගන්න.

“සෝ ඉදං නාමරූපං න අභේතු න අප්පච්චයා තිබ්බත්තං, සහේතුක සප්පච්චයා තිබ්බත්තං. කෝ පනස්ස හේතු? කෝ පනස්ස පච්චයෝ? ති උපපරික්ඛන්තෝ අච්ඡාපච්චයා තණ්හාපච්චයා කම්මපච්චයා ආහාරපච්චයා වාති තස්ස පච්චයං වච්චපෙච්චා අතිතේපි පච්චයා වේච පච්චයසමුප්පන්නධම්මා ච අනාගතේපි ඒතරහිපි පච්චයා වේච පච්චයසමුප්පන්නධම්මා ච තතෝ උද්ධං සත්තෝ වා පුග්ගලෝ වා නච්චි සුද්ධිසඛිඛාරපුඤ්ජෝ ඒවාති ඒවාං තීඝු අද්ධාඝු කඛිඛං විතර්ති. අයං පන විපස්සනා සඛිඛාරසල්ලක්ඛණා ඤාතපරිඤ්ඤා නාම.”

[විභ. අ. 178]

එම යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස ඤාණයෙන් පරීක්ෂා කොට බලයි. ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගනියි. “මෙම රූප-නාමයෝ කෙලින්ම පහළ කරවන්නා

වූ හේතුව (ජනක හේතු ධර්මයෝ) ප්‍රකටව නොමැතිව, උපකාර-ආධාර කළ හැකි පව්වය හේතු (උපස්ථම්භක හේතු) නොමැතිව පහළ වෙනවා නොවේ. කෙලින්ම පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්ම (ජනක හේතු ධර්ම), ආධාර උපකාර කළහැකි පව්වය හේතු ධර්ම (උපස්ථම්භක හේතු ධර්ම) ප්‍රකටව ඇතිවම පහළ වන්නේය. මේ හේතු ධර්මයෝ කවරෙක් ද, මේ පව්වය ධර්මයෝ කවරෙක් ද” යැයි අතීත පැත්තට ඤාණය විනිදුවා පිරික්සා බලන්නේ නම් අතීත භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි පහළ වූ රූප-නාමයෝ ද, මෙම මරණාසන්න ජවනයට අරමුණු වන්නා වූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන නිමිති තුන තුළින් එක අරමුණක් හමුකර ගතහැකි වන්නේය.

ඉඳින් මරණාසන්න අවස්ථාවේ දී රූප-නාම පරිග්‍රහ කළහැකි නම් මෙම මරණාසන්න ජවන නාම රාශියෙහි අරමුණ වන්නා වූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන නිමිති තුන තුළින් එක නිමිත්තක් දැක ගැනීම වඩා සහතික වනු ඇත. එතරම් දුෂ්කර නොවනු ඇති. එම මරණාසන්න ජවනයේ පහළවන නිමිත්ත වනාහි විපාක ගෙන දියහැකි කම්ම ශක්තිය මගින් පහළවන නිමිත්තක් වන්නේය. ඒ නිසා එම නිමිත්ත සොයා දැක ගන්නේ නම් මේ වර්තමාන භවයෙහි පරිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධ ආදී කොට ඇති අනෙකුත් විපාක ස්කන්ධයන්ගේ හේතු ධර්මයන් වන්නා වූ සඛ්ඛාර හා කර්මයන් දැකගැනීම තහවුරු වන්නේය. ඉඳින් සඛ්ඛාර හා කම්ම යන මේවා හමුවූයේ නම් එම සඛ්ඛාර හා කම්ම පිරිවරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයෝ අනුව දිගට සොයා බලන්න.

ඉඳින් පිංචන් ඔබ අතීත හේතු ධර්මයෝ ඤාණයෙන් පරික්ෂා කරන විට මරණාසන්න රූප-නාමයෝ නොදැක මියගොස් සිටින ආකාරය, නැත්නම් මරණාසන්න ආකාරය දැක ගනිමින් සිටින්නේ නම් එම මෘත කලේඛරයේ (මෘත ශරීරයේ) ඇති සතර ළඟා භූතයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශුන් දැකගත් විට එම රූප කලාපයන් ඤාණයෙන් බෙද වෙන් කරගෙන උතුප් ඕපට්ඨමක පරමාර්ථ රූප ධර්මයෝ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න.

මියගිය මෘත කලේඛරයේ උතුප් ඕපට්ඨමක ඇතැයි යන මෙය සාමාන්‍යය කාරණයක් ලෙස සිත්හි තබා ගන්න. හේතුව වනාහි එම අවස්ථාවෙහි එම කලේඛරයෙහි වාසය කරන අනෙකුත් අනෙකුත් සජීවී ක්ෂුද්‍ර ජීවීන්ගේ රූප කලාප අංශුන් යෝගාවචර පුද්ගලයාට වරින් වර කලවමට දැකගත හැකි නිසාය. මේ හේතුව නිසා සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයෝ එම කලේඛරයේ පැහැදිලි අපැහැදිලි රූප කලාපයෝ මිශ්‍රව දැකගන්නේය. මෙම ක්ෂුද්‍ර ජීවීන්ගේ අඩුම තරමින් කාය දසක කලාප යන පැහැදිලි රූප කලාපයෝ ඇත්තාහ. මියගිය මෘත කලේඛරය තුළ වනාහි සාමාන්‍යයෙන් අපැහැදිලි උතුප් ඕපට්ඨමක රූප කලාපයෝ පිහිටා ඇත්තාහ.

පිංචන් ඔබ එම මෘත ශරීරයේ ඇති රූප කලාපයන් පරිග්‍රහ කළවිට අතීත පැත්ත අරමුණු කොට මියයෑමට කලින් මරණාසන්න රූප-නාමයෝ රිකෙන් රික ආපස්සට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට මෙම මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි පහළ වූ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණා ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. ඉඳින් නොහැකි වන්නේ නම් මරණාසන්න හදය ව්‍යුච්ච දැකගැනීමට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව එම හදය ව්‍යුච්ච ඇසුරු කර සිටින භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරන්න. එම මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට මරණයට පෙර මරණාසන්න අවස්ථාවන්හි බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් පහළ වූවා වූ

භවබිඟ මනෝ ප්‍රසාදය අනුව දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මරණයට පෙර ද මරණයට පසු ද ඉදිරියට යෑමේ ආපසු ඊමි යන ලෙසට මෙම භවබිඟ මනෝ ප්‍රසාදය දිගේ පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට මෙම භවබිඟ මනෝ ප්‍රසාදයෙහි පහළ වන්නා වූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන නිමිති තුන තුළින් එකක් මරණාසන්න ජීවිතයේ අරමුණ ලෙස දැකගත හැකිවනු ඇත. යෝගීන් බොහෝ දෙනා සම්බන්ධව පරීක්ෂණ කිරීමේ දී කර්ම අරමුණ හා කම්ම නිමිත්ත අරමුණ ප්‍රකට වීම ගණන් වශයෙන් අධිකය. ගති නිමිත්ත ප්‍රකට වන්නා වූ පුද්ගලයන් ඉතා අඩු බව පෙනේ.

එම මරණාසන්න කාලයේ ප්‍රකට නිමිත්ත **අභිනවකරනවසේන** යන ලෙසට අභිධම්මඥා සඞ්ඝයා විවිධ මුක්ත කොටස 322 වන ඡේදයේ පැහැදිලි කොට ඇති ආකාරයට කුසල කර්මයක් නැවත අලුතින් සිද්ධ කිරීම වශයෙන් පහළ වෙන්නා වූ කර්ම අරමුණක් වන්නේ නම් එම කුසල කර්මය සිදුකරන අවස්ථාවෙහි පහළ වූ රූප-නාමයෝ නවදුරටත් පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ.

කර්ම අරමුණ සෙවීමේ ක්‍රමය

මේ කුසල කර්මය කරන අවස්ථාවෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාපයේ දැක ගන්නේ නම් පරමාර්ථ තෙක් රූප කලාප බෙදුමින් රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් කුසල කර්ම සිදුකරන විට පහළ වූ හදය වන්චු ව හා සමග වූ 54ක් වූ රූප ධර්මයෝ මුල්කරගෙන පරමාර්ථ තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව හදය වන්චු රූපය ඇසුරු කරගෙන පහළ වන්නා වූ භවබිඟ මනෝ ප්‍රසාදයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම භවබිඟ මනෝ ප්‍රසාද අතර වාරයේ වරින් වර පහළ වූ කුසල කර්ම සිදුකරන විට තිබූ නාම ධර්ම රාශියන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිදී මෙම කුසල කර්මය සිදුකිරීමට කලින්, කරන විට, කළ පසු කාලයෙහි පහළ වූ නාම ධර්ම හොඳින් බලා කර්මය කරන විට කුමන මහා කුසල මනෝද්වාරික ජීවිත සිත් සන්නතියක් සිදුවෙමින් පවතින්නේ දැයි සහතික වන සේ ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට බලන්න. බොහෝ වාර ගණනක් භාවනා කොට බලන්නේ, කුමන අදහස් ප්‍රාර්ථනා වශයෙන් තබා ගෙන කුසල කර්ම සිදුකරන්නේ ද යන අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන රාශිය ද කුමන කුසල ජීවිත සිත් සන්නතියක් ද යන සම්බාර-කර්මයෝ පහළ වීම ද සොයා දැකගන්නවා ඇත. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන යන මේවායින් පිරිවරන ලද කුසල සම්බාර-කර්ම යන කිලේස වට්ට, කම්ම වට්ටයන් සොයා දැකගන්නවා ඇත. (මනුෂ්‍ය භවය, මනුෂ්‍ය පඤ්චස්කන්ධ පහළ කරවන සම්බාර-කර්මයෝ වනාහි කුසල සම්බාර-කර්මයෝම වන නිසා මෙසේ කුසල සම්බාරම යැයි බෙද වෙන් කොට කියනවා වන්නේය)

සුමනා රාජකුමාරියගේ පෙර ප්‍රාර්ථනාව

මෙහිලා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සම්බාර, කම්ම යන මේවා ගැඹුරින් වටහා ගැනීම සඳහා කෝසල රජකුමාරියගේ දියණිය වූ ප්‍රසිද්ධ සුමනා රාජ කුමරියගේ පෙර ප්‍රාර්ථනාවක් ගෙනහැර දක්වන්නෙමු. විපස්සී බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කාලයේ දී එම විපස්සී බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රධාන කොට ගත් සම්ඝයා වහන්සේලාට සුමනා නම් වන සමන් පිච්ච මල් හා දිය නුමුසු කෂීර පායාසයක් දුන් දුන් අවස්ථාවෙහි එම දයක කාන්තාවගේ ප්‍රාර්ථනාව මෙලෙස විය.

“භවාහිනිබ්බන්තියං. මේ සති පරතස්සනපීචිතං නාම මා හෝතු, අයං සුමනමාලා විය නිබ්බන්තනිබ්බන්තට්ඨානේ පියාව හෝමි, නාමේන ච සුමනායේව.”

[අං. අ. 2/593-594]

මට ඉඳින් හවගමනක් වන්නේ නම් එහි දී ආශාවන්ගෙන් පීඩිතව පීවත්වීමක් නොවේවා. උපදින උපදින හවයක් පාසා මේ සමන් පිවිච මල් මෙන් බොහෝ දෙනාට ප්‍රිය (ස්ත්‍රියක්) වේවා. නම වශයෙන් ද සුමනා නම් වේවා.

[එම පරිච්ඡෙදය]

මේ ඉහත සඳහන් කුසල කර්මය හා ප්‍රාර්ථනාව බැලීමේ දී කිලේස වර්ධය හා කම්ම වර්ධය සම්පූර්ණ වූ බව දැකගත හැක්කේය.

- 1) අවිජ්ජා = ආශාවන්ගෙන් පීඩිත වූ පීචිතයක් නොවී බොහෝ දෙනාට ප්‍රිය වූ සුමනා නම් වූ ස්ත්‍රියක් වේවා යැයි මිත්‍යා ලෙස පිළිපත් ස්වභාවය.
- 2) තණ්හා = මෙම ස්ත්‍රී භාවයට බැඳීම, ආශාව.
- 3) උපාදන = මෙම ස්ත්‍රී භාවයට දැඩිව බැඳීම.
- 4) සඛ්ඛාර = විපස්සි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ සඛ්ඛයා වහන්සේලාට සමන් පිවිච මල් හා දිය නුමුසු කිරි බත්ක් දන් දීම නම් වූ කුසල් රාශිය.
- 5) කම්ම = මෙම කුසල වේතනා රාශියේ කම්ම ශක්තිය.

මේ හේතු ධර්ම පහ කොසොල් රජතුමාගේ දියණිය වූ සුමනා රාජ කුමාරකාවගේ පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයන් ආදී කොට ඇති අනෙකුත් විපාක ස්කන්ධයන්ගේ හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ.

අනෝජා දේවියගේ ප්‍රාර්ථනාව

මහා කප්පින තෙරුන්වහන්සේ හා අනෝජා ථේරී පෙර බෝධි සම්භාර පුරණ කාලයේ දී ඔවුන් ප්‍රධාන, රෙදි වියන (සන්නාලි) පවුල් දහසක් කස්සප බුදුරජාණන් වහන්සේ පීවමාන සමයෙහි විශාල අලංකාර මන්දිරයක් ගොඩ නගා බුද්ධ ප්‍රමුඛ සඛ්ඛයා වහන්සේලාට පූජා කරන ලදී. එම පූජෝත්සවයේ දී අනෝජා දේවී නොමෝ (කටු කරඬු) මලින් පිරුණු වර්ධියක් මත අනෝජා මල් වර්ණය ඇති කහවනු දහසක් වටිනා සිවුල්ක් තබා කස්සප බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දෙපා මුල තබා දන් දී කළ ප්‍රාර්ථනාව පහත සඳහන් වේ.

“හන්තේ, නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානේ අනෝජපුජ්චවණ්ණාංයේව මේ සරිරං හෝතු, අනෝජාත්චේව ච මේ නාමං හෝතු.” [ධ. ප. අ. 1/271]

බුදුරජාණන් වහන්ස, මතු හවයක් හවයක් පාසා මාගේ ශරීරය අනෝජා මල් පැහැය ඇති වේවා. මාගේ නම ද අනෝජා නම් වේවා. [ධ. ප. අ. පරිච්ඡෙදය]

- 1) අවිජ්ජා = අනෝජා මල් වර්ණයෙන් යුත් ශරීරයක් ඇති අනෝජා නම් වූ ස්ත්‍රියක් වේවා යැයි මිත්‍යා පටිපන්න ස්වභාවය.
- 2) තණ්හා = එම ස්ත්‍රී භාවය හා බැඳුණු ආශාව.
- 3) උපාදන = එම ස්ත්‍රී භාවය හා දැඩි ලෙස බැඳීම.
- 4) සඛ්ඛාර = සේනාසන, මල්, වීචර ආදිය පූජා කිරීමේ කුසල් රාශිය.
- 5) කම්ම = මෙම සඛ්ඛාර කුසල වේතනා රාශියේ කම්ම ශක්තිය.

මේ කුසල කර්මය නිසා අනෝජා දේවී (අනෝජා ථේරී) නම් වී අනෝජා මල් වර්ණය ඇති වූ ස්ත්‍රී හවයක් ලැබීය. ඉහත සඳහන් හේතූන් අනෝජා දේවියගේ පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයන් ආදී කොට ගත් අනෙකුත් විපාකවට්ටි ධර්මයන්හි හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ. අවිජ්ජා තණ්හා උපාදානයන් විසින් නිර්මාණය කරන ලද ලෙසට සභිඛාර කර්මයන් ඊට ගැළපෙන ඵල ධර්ම පහළ කරවීම දැක්වීමට මේ සාධකයෝය. කස්සප බුදුරජාණන් වහන්සේ ජීවමාන කාලයෙහි අදින ලද, නිර්මාණය කරන ලද චතුරයකි.

සුභද්ද රූපිණිය

වරෙක බුදුරජාණන් වහන්සේ සැවැත් නුවර ජේතවනාරාමයේ ධර්මාසනාරූඪව ධර්ම දේශනා කරන අවස්ථාවේ දී, තරුණ භික්ෂුණී නමක්, අපරිමනා පාරමි කුසල කර්ම ආනුභාවයෙන් පහළ වූ උතුම් අපරිමිත රූප කාය අතින් සම්පූර්ණ දසබල ඤාණ අතින් සම්පූර්ණ වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශරීර ස්වභාවය බලා පෙර සංසාර වට්ටියේ සැරි සැරිදි මේ උතුම් පුරුෂයාගේ පාද පරිවාරකාවක් වී සිටිවිරූ දැයි සිතිය. එම අවස්ථාවෙහි එම තරුණ භික්ෂුණියගේ සන්තානයෙහි පෙර විසූ කඳු පිළිවෙළ දක්නා ජාතිස්මාති ඤාණය පහළ විය. එම ජාතිස්මාති ඤාණය විනිදුවා බලන්නී ජද්දන්ත හථී රාජයා හා වූල සුභද්ද නම් හථී රාජිණියගේ ශෝකාන්ත කථා පුරාණය මතක්වීමෙන් විලාප දෙමින් හඬන්නට විය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ අනුව බණ අසන පිරිසට ජද්දන්ත හථී රාජ ජාතකය දේශනා කළ සේක.

ජද්දන්ත හථී රාජයාට වූල සුභද්දා මහා සුභද්දා යැයි හථී රාජිණියන් දෙදෙනෙක් වූහ. එම තරුණ භික්ෂුණිය එකල වූල සුභද්දා විය. දිනක් ජද්දන්ත හථී රාජයා පිරිවර ඇත්ඊළ ද සමග සල් මලින් පිරුණු සාල වනයකට වැද වන කෙළි කෙළින්නේ, එවේලේ උඩු සුළඟෙහි සිටි වූල සුභද්දාගේ ශරීරය මත අතු ඉති කැබලි වැටී, යටි සුළඟෙහි සිටි මහා සුභද්දාගේ ශරීරය මත සල් මල් ද පෙනී ද පරාග ද වැටී ගියේය. මේ අවස්ථාවෙහි වූල සුභද්දා වනාහි අමනාප විය. පසු දිනක ජද්දන්ත වල මැද දිය කෙළියෙහි යෙදී සිටිය දී සත්තුද්දය නම් වූ මහා පදුම මලක් ගත් ඇතෙක් ජද්දන්ත හථී රාජයාට එය පිදීය. එම මහා පදුම මල හොඬයෙන් ගත් ජද්දන්ත හථී රාජයා පරාග මහා සුභද්දාවගේ ශරීරයෙහි විසුරුවා එම මල ද මහා සුභද්දාවට දුන්නේය. මේ කටයුත්ත ද වූල සුභද්දාගේ අමනාපයට හේතු විය. මේ සිද්ධි දෙක සිතට ගෙන බෝධිසත්ව ජද්දන්ත හථී රාජයා සමග වෛර බැන්දය. එම අවස්ථාවෙහි ජද්දන්ත හථී රාජයා ප්‍රමුඛ 8000ක් වූ ඇත්ඊළ පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ 500 නමකට වනඵල ආදියෙන් පිදීය. මෙය දුර්ලභ අවස්ථාවකි. තවදුරටත් ජද්දන්ත ඇත්රජ ප්‍රමුඛ ඇත්ඊළ සීලය අතින් ද සම්පූර්ණ විය. එම නිසා එම දනය පහත සඳහන් අංග පහ අතින් සම්පූර්ණ විය.

- 1) දයකයා සීලවන්ත වීම.
- 2) දන වස්තුව ධාරිමික වීම.
- 3) වේතනා පිරිසිදු වීම.
- 4) කර්මය හා කර්ම ඵල අදහන ශ්‍රද්ධාව ප්‍රකටව තිබීම.
- 5) ප්‍රතිග්‍රාහකයා ද සීලය අතින් සම්පූර්ණ වීම.

යන මේ අංග පහ සම්පූර්ණ විය. (දක්ඛිණාවිහඩිග සුත්‍රය බලන්න) විපුල ඵල, මහත් ඵල, උතුම් ඵල දෙන ශක්තිය ඇත්තා වූ දුන වර්ගයකි මෙය. **ඉප්ඛති භික්ඛවේ සීලවතෝ වේතෝපණධි විසුද්ධත්තා** [අං. නි. 5/158] යන දේශනාවට අනුව සීලය අතින් පරිසුද්ධ වීම නිසා මෙය ද නම අතිරූපිය, ප්‍රාර්ථනය සම්පූර්ණ වන සුළු දනයක් විය. වූල සුභද්දාව ද මේ කාරණය තේරුම් ගත්තියක් විය. එම නිසා තමා ලත් වන පලතුරු ගඩාගෙඩි පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේට දන් දී පහත සඳහන් ලෙසට ප්‍රාර්ථනා කළාය.

“හන්තේ, ඉතෝ වච්චවා මද්දුරාපකුල්ලේ නිබ්බත්තිචවා සුභද්ද නාම රාජකඤ්ඤ හුචවා වයප්පත්තා බාරාණාසී රක්ඛෙඤ්ඤ අග්ගමහේසිභාවං පචවා තස්ස පියා මනාපා තං අත්තනෝ රූචිං කාරේතුං සමච්චා හුචවා තස්ස ආචිත්ඛිචවා ඒකං ලුද්දකං ජේසෙචවා ඉමං හච්චීං විසපිතේන කණ්ඛේන විප්ඛධාපෙචවා පීචිතක්ඛියං පාපෙචවා ජඛිබණ්ණාරංසී විස්සප්පේන්තේ යමකදන්තේ ආහරාපේතුං සමච්චා හෝමි. [පා. අ. 5/200]

- 1) ස්වාමින් වහන්ස! මේ ඇතින්හි හවයෙන් වුත වී මධු රට රාජකුල්ලේ උපදිමිවා.
- 2) එම රාජකුලයේ සුභද්දා නම් රාජ කන්‍යාව වෙමිවා.
- 3) නිසි වයසට පත්වන්නේ බාරාණාසී රජතුමාගේ අගබිසව වෙමිවා.
- 4) එම බාරාණාසී රජතුමාට ප්‍රිය මනාප අගමහෙසිය වෙමිවා.
- 5) එම බාරාණාසී රජතුමා ලවා තමාගේ රූචිය කැමැත්ත ඉටුකරවා ගත හැකියක වෙමිවා.
- 6) එම බාරාණාසී රජුට දන්වා වැද්දෙනු පිටත් කොට මේ ජද්දන්ත හච්චාරාජයා විස රියකින් විදු නැසීමට හැකිවෙමිවා.
- 7) ඡඩි වර්ණ රශ්මි විනිදුවන හච්චාරාජයාගේ දළ යුගල ගෙන ඒමට හැකිවෙමිවා.

මේවා වූල සුභද්දාවගේ ප්‍රාර්ථනාවන් වූවාය.

- 1) අච්ච්ජා- ඉහත සඳහන් ලෙසට බල සම්පන්න සුභද්දා නම් වූ අග්ග-මහේසිකාවක් ලෙසට මිත්‍යා ලෙසට පිළිගන්නා ස්වභාවය.
- 2) තණ්හා - එම අග්ගමහේසී භාවයට බැඳෙන, ආශාකරන ස්වභාවය.
- 3) උපාදන - එම අග්ගමහේසී භාවයට දැඩි ලෙස බැඳුණු ස්වභාවය.
- 4) සඛිධාර- පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේලාට වනඵල වර්ග පිළිගැන්වීමේ කුසල සඛිධාර රාශිය.
- 5) කම්ම - මෙම කුසල සඛිධාර රාශියේ කම්ම ශක්තිය.

හේතු ධර්ම පහ හැම අතින්ම සම්පූර්ණ විය. ආයාසී මාර්ගය නම් වූ සුඤ්ච අඩුවෙන් මිස වෙනත් අයුරකින් ඉගිලිය නොහැකි ලෙසට, එය දැඩිව ගත් බලවත් කර්මයක් විය. ඇතින්හි ප්‍රාර්ථනා කළ පරිදි ඇතින්හි හවයෙන් වුත වී සුභද්දා නම් වූ මධුරට රාජ කුමාරිකාවක් විය. බාරාණාසී රජතුමාගේ අග්ගමහේසිය වී 16,000ක් වූ අන්ත:පුර ස්ත්‍රීන්ට අග්‍ර විය. මේ තරමටම ඇය සිතු පැතු දේ ඉෂ්ට විය. නමුදු ඇය සතුටුවීමට එය ප්‍රමාණවත් නොවීය. අග්ගමහේසී භාවයට ද පත් වූ ඇයට වනයේ සිටින තිරසනෙකු වන ජද්දන්ත හච්චාරාජයා මැරවීම තරම් නොවේ. නමුදු අතින්යේ දී ප්‍රාර්ථනා කළ කර්මය උත්සන්න වීමෙන් නොමරා සිටිය නොහැකි වූවාය. අච්ච්ජා තණ්හා උපාදනයන්ගේ ශක්තිය සඛිධාර කම්මයන් උද්දීපනය

කරන්නේය. නොමරා සිටිය නොහැකි වූවාය. අවසානයේ සෝනුත්තර නම් වූ දඩයම්කරු යොදවා ජද්දන්ත හැටීරාජයා මරවා උගේ දළ බඩගැනීමට කටයුතු කළාය. නමුදු එම ශෝකාන්ත ජවතිකාව මෙලෙස විය.

“ඒවරූපං නාම සෝභග්ගප්පත්තං වාරණං විසපිනේන සල්ලේන පීචිතක්ඛයං පාපෙචා දන්තේ ඡින්දිචා සෝනුත්තරෝ ආගතෝති, මහාසත්තං අනුස්සරන්ති සෝකං උප්පාදොචා අධිවාසේතුං නාසක්ඛි. අර්ඪ්සා තත්ථේව හදුයා එලී, තං දිවසමේව කාලමකාසි.” [ජ. අ. 5/212]

සෝනුත්තර නම් වැද්දු ෂඩ් වර්ණ රශ්මින් විසින් විශේෂිත වූ හැටීරාජයාගේ දළ ගෙන ආ විට, දළ යුග්මය පිළිගැන්වූ විට, සුභද්ද්‍රාව මෙම දළ යුග්මය උකුල්ලේ තබාගෙන පෙර හවයේ දී ප්‍රිය මනාප වූ තමාගේ ස්වාමියාගේ දළ දෙස බලා “මෙලෙස සෝභන වූ උතුම් වූ හැටීරාජයා විස පෙවූ ඊයෙන් විදු පීචිතක්ඛයට පත්කොට මෙම දළ යුග්මය කපා වෙන් කොට සෝනුත්තර වැද්දු ලවා ගෙන්නුවේ නොවේදැ”යි බෝධිසත්වයන් වහන්සේගේ ගුණ කඳු සිතිකරන්ති ඇගේ සන්තානයෙහි ශෝකය බලවත්ව උපන්නේය. ඉවසීමට නොහැකි වූවාය. එවිට එතැනම ඇගේ හදවත පැලීගියාය. සුභද්ද්‍රාව එදිනම මිය ගියාය.

[ජ. අ. පරවර්තනයයි]

සුභද්ද්‍රා නොමෝ, අග්‍රමනේසි හවයෙහිදී ද දුකට ද පත්වූවාය. මරණයට ද පත්වූවාය. නැවතත් තිකෞණී හවයෙහි දෙවැනි වතාවට ද මෙසේ දුකට පත්වූවාය. එම නිසා පිංවත් ඔබ කර්මයක් සිදුකරන විට ප්‍රාර්ථනාව සැලකිල්ලෙන් කළ යුතුය. මෙපමණකින්ම අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සබ්බාර, කම්ම යන මේවා සම්බන්ධයෙන් සුදුසු ලෙස, ප්‍රමාණවත් ලෙස වටහා ගැනීමට සැලැස්විය.

යෝගිනියකගේ ආදර්ශයක්

වඩාත් පහසුවෙන් වටහා ගැනීම සඳහා යෝගිනියකගේ ආදර්ශයක් තවදුරටත් දක්වන්නෙමු. අතීත හවයෙහි මරණාසන්න අවස්ථාව තෙක් භාවනාවෙන් හැර බැලූ කල්හි, රූප-නාම පරිග්‍රහ කළ අවස්ථාවේ අතීත මරණාසන්න අවස්ථාවේ හවබිඟ මනෝ ප්‍රසාදයේ සබ්බසායා වහන්සේ නමක් සඳහා පලතුරු දනයක් දුන් කථම ආරම්භණයක් ඇයට ප්‍රකට විය. තවදුරටත් පලතුරු දනය දෙන ශරීරයේ ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන් ගෙන රූප-නාමයන් දිගට පරිග්‍රහ කළ විට දුප්පත්, නූගත් ගැමි කාන්තාවක්ව සිට උගත් පුරවැසියෙකුවීමේ ප්‍රාර්ථනාවෙන් පලතුරු දනයක් දීමෙන් ලත් කුසල චේතනා රාශිය සහිත වින්ත සන්තතියක් දැකගත හැකිවිය. ඒ තුළ,

- 1) අවිජ්ජා = (20) උගත් පුරවැසි කාන්තාවක් ලෙසට වරදවා වටහාගත් ස්වභාවය.
- 2) තණ්හා = (20) එම කාන්තා හවයට ඇලුණු, බැඳුණු බව.
- 3) උපාදන = (20) එම කාන්තා හවයට දැඩි ලෙස බැඳුණු ස්වභාවය.
- 4) සබ්බාර = (34) සබ්බසායට පලතුරු දනය දීමේ කුසල රාශිය.
- 5) කම්ම = මෙම සබ්බාර 34හි කථම ශක්තිය.

මෙහිලා (20) යනු කිලේසවට්ට මනෝද්වාරක ජවන් විචීන්ති ජවන එක එකක ඇති ලෝභ-දිරිඳි රාශියේ නාම ධර්ම 20යි. 34 වනාහි පලතුරු දනය දීමේ

මනෝද්වාරක කුසල විචින්නී ජවන එක එකක පිහිටා ඇති චිත්ත-වෛතසික නාම ධර්ම රාශිය. (සද්ධා-පඤ්ඤ රාශියේ නාම ධර්මයි)

මේ භවයෙහි මේ යෝගිනිය උගත් පුරවැසි කාන්තාවක් බවට පත්වූවාය. මෙම පලතුරු දනය දුන් කුසල කර්ම ශක්තිය වනාහි දැන් වර්තමාන භවයෙහි එම යෝගිනියගේ පටිසන්ධි චිත්ත පඤ්චස්කන්ධය ආදිකොට ඇති අනෙකුත් විපාක ස්කන්ධයෝ වශයෙන් එල ගෙනදීම එම යෝගිනී විසින් තමා වශයෙන් හේතු-එල සම්බන්ධ කරමින් බලන විට සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ස්වකීයවම වර්තමානව විනිවිද දැක දැනගත්තිය. මෙලෙස හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයන්හි සම්බන්ධතා ස්වභාවයන් විනිවිද දැක දැනගන්නා ඤාණය වනාහි පච්චයපරිත්භන ඤාණයම වේ. වඩාත් පැහැදිලි වීම සඳහා, වැටහීම සඳහා පහත සඳහන් නිදර්ශනයන් බලන්න.

තවත් ආදර්ශයක්

යෝගවචර පුද්ගලයෙකු අතීත භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ පරික්ෂා කොට විමසා බැලූවිට මරණාසන්න ජවන අවස්ථාවේ මරණාසන්න ජවනයට පෙර අවස්ථාව හා ඉදිරිපසට පසුපසට බැලීම කොට නැවත නැවත විමසා බැලූවිට මරණාසන්නයට පෙර අවස්ථාවේ භාත්පස කුසල කර්මයන් හතරක් තෙරපෙමින් පවතිනු දුටුවේය.

- 1) පොත් කියවාදීමේ කර්මය.
- 2) කමටහන් සුද්ධකරදීමේ කර්මය.
- 3) කමටහනට අනුව මනසිකාරය යෙදීමේ කර්මය. භාවනා කිරීමේ කර්මය.
- 4) ධර්ම දේශනා කිරීමේ කර්මය.

මේ කර්ම හතර වනාහි තෙරපෙමින් පැවතියේය. එම කර්මයන් අතරින් කුමන කර්මයක් පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයන් ආදිකොට ඇත්තා වූ පච්චුප්පන්න විපාකවර්ටි ධර්ම පහළ කළේදැයි නැවත නැවතත් විමසා බැලීය. කමටහනට අනුව මනසිකාරය යෙදවීම යන්න හොඳින් විමසා බැලූ කල්හි එය රූප-නාම පරමාර්ථ ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන විපස්සනා භාවනා කර්මයක් විය. මෙම විපස්සනා කර්මය හා පච්චුප්පන්න පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධතා සාර්ථකව දැක බලාගත හැකිවිය. එහිලා විපස්සනා කර්මය, කුමන හේතුවෙන් පටිසන්ධි එලයන් පහළ කළේදැයි තවදුරටත් විමසා බැලූවිට විපස්සනා කම්මරිධානය වැඩිමට පෙර හා පසු ඔහුගේ ප්‍රාර්ථනාව මෙසේ විය.

- 1) මනුෂ්‍යයෙකු වේවා,
  - 2) හිඤ්චක වේවා,
  - 3) සාසන සේවා කළහැකි වේවා යනුයි. මේ තුන් ආකාරයෙන් එම යෝගී පුද්ගලයා තමාගේ පයඝීඛිකයක් පයඝීඛිකයක් පාසා පුරුද්දක් සේ ප්‍රාර්ථනා කොට තිබුණේය.
- 1) අවිජ්ජා - (20) මනුෂ්‍යයෙක්, හිඤ්චක්, සාසන සේවා කරන්නෙක් යන මිත්‍යා පටිපන්න අවිද්‍යාව.
  - 2) තණ්හා - (20) මෙම භවයට බැඳීමේ ආශාව.

- 3) උපාදන - (20) එම හවයටම තදින් සිත බැඳීගත් ස්වභාවය.
- 4) සඛිඛාර - (34) විපස්සනා කුසල සඛිඛාර රාශිය.
- 5) කම්ම - මෙම සඛිඛාර 34හි කම්ම ශක්තිය.

යන හේතු ධර්ම පහ සම්පූර්ණ විය. මෙහිලා විපස්සනා කර්මය මෙහි කියවෙන ලෙසට පටිසන්ධි විපාකාදිය ගෙනදිය හැකිදැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නැගී. උත්තරය නම් එල ගෙනදිය හැකිය යන්නයි.

“නෝ වේ තික්ඛවේ වේතේති, නෝ වේ පකප්පේති, අට්ඨ වේ අනුසේති, ආරම්මණමේතං හෝති විඤ්ඤුණාස්ස ධීතියා.” [සං. නි. 2/102]

“නෝ වේ තික්ඛවේ වේතේති” ඉමිනා තේභුමකචේතනය අප්පචත්තකක්ඛණෝ චුත්තෝ. නෝ වේ පකප්පේතිති ඉමිනා තණ්හාදිරිධීකප්පානං අප්පචත්තකක්ඛණෝ. අට්ඨ වේ අනුසේතිති ඉමිනා තේභුමකච්චානේසු පරත්තකිරියාසු රූපේති එතට්ඨ අප්පභීනකෝටියා අනුසයෝ ගතිතෝ. ආරම්මණමේතං හෝතිති අනුසයෝ සති කම්මවිඤ්ඤුණාස්ස උප්පත්තියා ආචාරත්තතා ඒතං අනුසයපාතං පච්චයෝව හෝති.” [සං. ආ. 2/53]

“එතට්ඨ ව “නෝ වේ තික්ඛවේ වේතේති, නෝ වේ පකප්පේති, අට්ඨ වේ අනුසේති”ති. ඒචං හගචතා දුතියනග්ගේ පුඛ්ඛිභාගේ හචනිඛිඛත්තක කුසලාකුසලායුහනං, පකප්පකද්දව විනාපි හවේසු දිරිධාදීනවස්ස යෝගිනෝ අනුසයපච්චයා විපස්සනාවේතනාපි පටිසන්ධිපනතා හෝතිති දුස්සනතට්ඨං කුසලාකුසලස්ස අප්පචත්ති වේපි, තදු විජ්ජමානතේභුමකච්චාකාදිධම්මේසු අප්පභීනකෝටියා අනුසයිතකිලේසප්පච්චයා හචච්ජස්ස කම්මවිඤ්ඤුණාස්ස පතිට්ඨිතතා හෝතිති දුස්සනතට්ඨකද්දව චුත්තෝ.” [සං. ටී. 2 (පටිඨසඛිගායනා අංක 38 යටතේ)]

මහණෙනි, සංසාර චරිටයේ ඇවිද්දවන කුසල වේතනා අකුසල වේතනා දු විශේෂයෙන් නොකරන නමුදු මනුෂ්‍යයෙකු වේවා දෙවියෙකු වේවා යන ලෙසට තණ්හා දිරිධී හා යෙදෙන කල්පනා ද නොකරන නමුදු අනුසය ධාතුව ආයාසී මාර්ගයෙන් දුරුනොකරන තාක් නිසැකවම ඇත්තේය. මෙම අනුසය ධාතුව ඇතිතාක් නැවතත් හවයක්, පටිසන්ධි එලයක් ගෙන දෙන ශක්තිය ඇති කම්ම විඤ්ඤුණායේ පැවැත්මට එය හේතුවේ. [සං. නි. පරිවර්තනයයි]

අනුසය ධාතුව ආයාසී මාර්ග ධර්මය මගින් දුරු නොකර, තවම ඇතිතාක් තවත් හච හවයක්, පටිසන්ධි විපාක ගෙනදෙන ශක්තිය ඇති කම්ම විඤ්ඤුණායක් පහළවීම නොවැලැක්විය හැකිය. මේ අනුසය ධාතුවේ පැවැත්මම කම්ම විඤ්ඤුණායේ පැවැත්මට හේතුව වේ. [සං. ආ. පරිවර්තනයයි]

බුදුරජාණන් වහන්සේ වේතනා සූත්‍රයෙහි;

- 1. තණ්හා දිරිධී හා යෙදෙන එයින් පිරිවරන ලද චරිට නිස්සිහ කුසල අකුසල,
- 2. තණ්හා දිරිධී හා යෙදී නැති විචරිට නිස්සිහ වූ කුසලාකුසල හෙවත් තේභුමක වේතනා,
- 3. අනුසය ධාතුව දුරුකළා වූ රහතන් වහන්සේලාගේ සන්නානයන්හි පහළවන්නා වූ ක්‍රියා සිත්, (දන, සීල, සමට්, විපස්සනාදී සිත්)

යන ලෙස තුන් ආකාරයකට බෙද දේශනා කළ සේක. දෙවැනි අංකයෙහි දැක්වෙන ලෙසට උක්ත යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනාවට පෙරාතුව භවය ගෙනදීමේ ශක්තිය ඇති කුසල, අකුසල කර්ම සඳහා උත්සුකවීම ද, පුරුෂයෙකු වේවා, ස්ත්‍රියක වේවා, මනුෂ්‍යයෙකු වේවා, දෙවියෙකු වේවා යනාදී තණ්හා දීර්ඛි වශයෙන් කල්පනා කිරීම ද, සිතීම ද යන මේවායින් තොරය. භවයෙහි ආදීනව දකිමින්, දනිමින්ම සිටී. මෙලෙස වූ යෝගාවචර පුද්ගලයෙකුගේ සන්තානයෙහි අනුසය ධාතුව ඉතිරිව ඇති නිසා විපස්සනා ඤාණය හා යෙදෙන වේතනාවන්ට පරිසන්ධිය ගෙනදිය හැකි ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම අර්ථය, තේරුම ප්‍රකට කිරීම සඳහා මේ දෙවැනි ක්‍රමය දේශනා කළ සේක. විපස්සනා කර්මය වනාහි සංසාර වට්ටියේ ඇවිද්දවන සුළු කර්මයන් ඤායකරවිය හැකි කම්මක්ඛය කර්මයක් වන්නේය. විපස්සනා ඤාණය අඛණ්ඩව, අතරක් නොතබා වඩන්නේ සංසාර වට්ටියේ ගමන් කරවන කුසල අකුසල කර්මයන් සඳහා අවස්ථාවක් නොමැත්තේ නමුදු එම විපස්සනා ඤාණ ඇතිවිට එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ රූප-නාම ප්‍රවාහයෙහි ඇත්තා වූ තේභූමක විපාක ධර්ම, කාමාවචර ක්‍රියා ධර්ම, රූප ධර්ම යන මේවායෙහි ආයඝී මාර්ගයෙන් දුරුනොකළ අනුසය කෙලෙස් ගැබ්වී ඇති නිසා නව භවයක් සඳහා පරිසන්ධියක් ගෙනදිය හැකි ශක්තිය ඇති කම්ම විඤ්ඤාණයේ පැවැත්ම නිසැකවම ඇත්තේමය. මේ අදහස ප්‍රකට කරලීමට මෙම දෙවැනි ක්‍රමය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. [සං. ටී. පරවර්තනයයි]

මේ ඉහතින් ආදර්ශයක් සේ දැක්වූ යෝගාවචර පුද්ගලයා සාමාන්‍යයෙන් විපස්සනාවට පෙර හා පසු අනුසය ධාතුව පමණක්ම නොව එය පිරිවරා ගත් තණ්හා දීර්ඛිත් ද ඉතිරිව ඇතිකෙනෙකු බව පෙනේ. අනුසය ධාතුව නිම නොකළ උතුමන්ගේ විපස්සනා ධර්මය ද පරිසන්ධි එල ගෙන දෙන්නේ නම් අනුසය ධාතුව ද දුරු නොකළ තණ්හා දීර්ඛිත් ද පිරිවරා ගත් විපස්සනා කර්මයන්ට වඩ වඩාත් පරිසන්ධි එල ගෙනදිය හැකි වන්නේය. [අං. නි. 2/358] හි එන සෝනානුධන සුත්‍රය ද මෙහි ලා ගැළපෙත්. එම යෝගී සම්බන්ධයෙන් සිත තබා ගතයුතු කරුණක් නම් අතීත භවයෙහි විපස්සනා ඤාණයන් පුනුණු කළ ද පරිච්චසමුප්පාදය පුනුණු නොකළ නිසා මෙම අතීත භවයෙහි පහළ කළ විපස්සනා ඤාණයන් ආයඝී මාර්ගයට පත් කිරීමට තරම් උපනිශ්‍රය ශක්තියක් ලෙස උපකාර කළ නොහැකි විය යන කාරණයයි. අශ්වයාගේ චල්ගයේ එල්ලිගෙන ගියා වූ පුද්ගලයා ලෙසට ප්‍රසිද්ධ ජන්ත තෙරුන් වහන්සේ මෙන්න. [සං. නි. 3/226 ජන්ත සුත්‍ර බලන්න]

කිලේසවර්ටය හා කම්මවර්ටය

කිලේසවර්ටය හා කම්මවර්ටය සම්බන්ධව තවදුරටත් ටිකක් විස්තර කළයුතු වේ. කිලේසවර්ට කම්මවර්ට නම් වූ චිත්ත වෛතසිකයන්ට වනාහි තමා වශයෙන් පමණක් සිටීමට ශක්තිය නොමැත්තේය. සමග යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම හා යෙදී සිටින්නාහ. මෙලෙස සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම හා යෙදී පැවතීමේදී ද විච්ච යන චිත්ත නියාම පරිපාටිය වශයෙන්ම පැවතීම ධර්මතාවයකි. මෙම ධර්මතා මාර්ගයෙන් බැහැරවී තමන් කැමති සේ පවතින ස්වභාවයක් නොමැත්තේය. තවදුරටත් පරිසන්ධි එල ගෙනදීමට ශක්තිය ඇති කිලේසවර්ට කම්මවර්ටයෝ මනෝද්චාරික ජවනයෝම වන්නාහ. පඤ්චද්චාරික ජවනයෝ ප්‍රවෘත්ති එලයන් පමණක් ගෙන දෙන්නාහුය. පරිසන්ධි එල ගෙනදිය නොහැක්කේය. මනෝද්චාරික ජවනයන්ට වනාහි පරිසන්ධි එල, ප්‍රවෘත්ති එල යන දෙවර්ගයම ගෙනදිය හැකිය. මෙහිලා දැනුම පිරිසිඳු වීම සඳහා උපමාවක් මාර්ගයෙන් පැහැදිලි කිරීමක් කර දෙන්නෙමු. මෙලෙස අතීත භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ සොයා දැකගත් විට වෛතසයකට පූජාවක් කිරීමේ කර්ම

අරමුණ මතු වී ආයේ යැයි ගනිමු. එම පුජාවේ කුසල ජවන් වීථි විත්ත සන්තතිය ද, මෙම කුසලය පිරිවර කරගත් අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනයන් ප්‍රමුඛ මනෝද්වාරක ජවන වීථි සිත් සන්තතියන් ද පරිග්‍රහ කරන්න. ඉඳින් සාර්ථක නොවී පුජා කරන ආකාරයම පමණක් දැකගනී නම් එහි ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පුජා අවස්ථාවේ පහළ වූ රූප-නාම ධර්මයෝ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් හෘදය ව්‍යුච්චි හා භවඛිග මනෝ-ප්‍රසාදය, මනෝද්වාරය මුල්කොට පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් වෛත්‍යයට පුජා කිරීමට කලින් හා පුජා කරන අවස්ථාවේ ඇති භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදයන් මනෝද්වාරයන් නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම භවඛිග මනෝ ප්‍රසාද ධාතු මනෝද්වාරයන් අතර වාරයේ පහළ වී ගිය පුජා කරන මනෝද්වාරක ජවන වීථි සන්තතීන්, ප්‍රාර්ථනා කරන මනෝද්වාරක ජවන වීථි සිත් සන්තතීන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම සිත් සන්තතීන්හි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන යන කිලේසවර්ටි හා සඛිඛාර, කම්ම යන කම්මවර්ටියෝ දැක ගැනීම සඳහා සොයා බැලීමකි මෙය. උපමාවක් අනුව දක්වතොත් නිවන් ලැබිය හැකි හික්කුවක් වේවා, නැත්නම් නිවනට යාගත හැකි ස්ත්‍රියක් වේවායි කියා ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ යැයි සිතමු.

කිලේසවර්ටි තුන

- 1) නිවනට යාගත හැකි හික්කුවක්, නොමැති නම් නිවනට යාගත හැකි ස්ත්‍රියක් යැයි මිච්ජා පටිපත්ත ස්වභාවය අවිද්‍යාවයි.
- 2) නිවනට යාගත හැකි හික්කු භාවයට නැත්නම් ස්ත්‍රී භාවයට බැඳෙන, ඇලෙන ගතිය තණ්හාවයි.
- 3) නිවනට යාගත හැකි හික්කු භාවයට නැත්නම් එම ස්ත්‍රී භාවයට ඇති දැඩි බැඳීම උපාදනයයි.

මේ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන් කිලේසවර්ටියයි. මෙම අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන්ට වනාහි මේවා වශයෙන් තනිව පැවතිය හැකි ශක්තියක් නොමැත්තෝය. එසේ, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, විඤ්ඤාණය ආදිය සමග යෙදෙන විත්ත වෛතසිකයන් හා විත්තඤ්ඤාණයන් පාසා එකට යෙදී පවතී. සාමාන්‍ය ලෙසින් ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ 20 විය හැක්කේය. ප්‍රීතිය නොයෙදී මෙය වරෙක 19 වේ. සසඛිඛාරක, අසඛිඛාරක, සෝමනස්ස, උපෙක්ඛා යන මේවා සුදුසු ලෙස යෙදේ. වරෙක ලෝභ-මාන රාශිය ද වේ. වරෙක දිට්ඨි, මාන දෙකම නොයෙදී ලෝභ මූල රාශිය ද යෙදිය හැක්කේය. වීථි සිත් සන්තතිය වශයෙන් සාමාන්‍යයෙන් මනෝද්වාරාවිජ්ජන වාර 1ක් ජවන වාර 7ක් යෙදේ. තදරම්මණ යෙදීම ද නොයෙදීම ද වේ. තමා ප්‍රාර්ථනා කරන හික්කු භාවයෙහි ඇති රූප-නාම, නැත්නම් ස්ත්‍රී භාවයෙහි ඇති රූප-නාමයෝ කෙරෙහි බැඳී ඇත්නම් තදරම්මණ යෙදිය හැක.

- 1) මනෝද්වාරාවිජ්ජන නාම ධර්ම 12,
- 2) ජවන එක එකක (ලෝභ-දිට්ඨි වන්නා වූ) නාම ධර්ම 20,
- 3) තදරම්මණ යෙදේ නම් තදරම්මණයන්හි නාම ධර්ම සුදුසු ලෙස (34/33/33/32/12/11 බැගින්) වෙන වෙනම යෙදේ.

මෙම නාම ධර්ම රාශියේ ඇතුළත්,

- 1) වේදනාව - වේදනාස්කන්ධයයි - වේදනා ධර්ම රාශියයි.
- 2) සඤ්ඤාව - සඤ්ඤාස්කන්ධයයි - සඤ්ඤා ධර්ම රාශියයි.

- 3) ඉතිරි වෛතසික සඛිඛාරස්කන්ධයයි.
- 4) සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

වෙන වෙනම වේ. ඒ නිසා මෙම නාම ධර්මයෝ නාමස්කන්ධ හතරයි. මෙම නාමස්කන්ධයන්ගේ ආශ්‍රය ස්ථානය වූ හදය වර්තූ රූපය හා එහි ඇති 54ක් වූ රූප රූපස්කන්ධයයි. (අනිෂ්පන්න රූපයෝ ද සුදුසු ලෙස යෙදේ) සියල්ල එකට රූපස්කන්ධය + නාමස්කන්ධයන් හතර = පඤ්චස්කන්ධයෝය.

- 1) මනෝද්වාරාවච්ඡ්ඡන පඤ්චස්කන්ධයන්,
- 2) ජවන එක එකක පඤ්චස්කන්ධයන්,
- 3) තදුරම්මණ එක එකක පඤ්චස්කන්ධයන් යන ලෙසට වෙන වෙනම වේ.

තදුරම්මණයන්හි මහා විපාක තදුරම්මණ, අහේතුක කුසල විපාක තදුරම්මණ, අකුසල විපාක තදුරම්මණයන් යන එක එක වර්ගයක් සුදුසු ලෙස යෙදේ. එම නිසා 34/33/33/32/12/11 යැයි වෙන වෙනම දක්වන ලදී. ඔබ විසින්ම පිරිසකා බලන්න.

පිංචන් ඔබ අතීත හේතූන් තුළ අඩංගු අතීතයේ සිදුකළ සඛිඛාර ධර්මයන් ඇසුරු කළ, පිරිවරා ගත් කිලේසවට්ටය වූ අවිච්ඡා, තණ්හා, උපාදනයෝ පරිග්‍රහ කිරීමේ දී **සන** හෙවත් රූප සමූහ, නාම සමූහ රාශීන් එකින් එක ඤාණයෙන් බිඳ සුභු කොට පරමාර්ථ තෙක්, ඤාණ දර්ශනය ලැබෙන තෙක් මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ යථාපරිදි පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. මේ වනාහි විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාවෙහි නාමරූප පරිවිජේද ඤාණය = නාමරූපවච්ඡාන ඤාණයම වේ.

කම්මවට්ටි දෙක

වෛතසයට, බුදුරජාණන් වහන්සේට පූජා කරන අවස්ථාවේ,

- 1) ප්‍රතිග්‍රාහක බුදුරජාණන් වහන්සේ අරමුණු කොට ද කුසල ජවනයෝ පහළ විය හැක්කේය.
- 2) පූජා වස්තු - පූජාව අරමුණු කරගෙන ද කුසල ජවන විචීන් පහළ විය හැක්කේය.
- 3) පූජා කරන මුල් කුසල චේතනාවන් අරමුණු කොට ද පසු පසු කුසල චේතනා - කුසල ජවන විචීන් පහළ විය හැක්කේය.

පූජා කරන අවස්ථාවේ කුමන කුසල ජවන විචීන් පහළ වන්නේදැයි ස්ථිර ලෙස අරමුණු කොට බලන්න. ඉඳින් මෙම කුසල ජවනයෝ සෝමනස්ස වේදනා හා එකට යෙදී ඤාණසම්ප්‍රසුත්ත ජවන වන්නේ නම් විත්ත වෛතසික නාම ධර්මයන් 34ක් වූ සද්ධා-පඤ්ඤා රාශියම වේ. විචී සිත් සන්තතිය වශයෙන් මනෝද්වාරාවච්ඡ්ඡනය වරක්, ජවන වාර හතක්, තදුරම්මණ වාර දෙකක් වෙන වෙනම පහළ වෙත්. තදුරම්මණ යෙදීම ද වේ. නොයෙදීම ද වේ.

- 1) මනෝද්වාරාවච්ඡ්ඡන නාම ධර්ම 12,
- 2) ජවන එක එකක නාම ධර්ම 34,
- 3) තදුරම්මණ එක එකක නාම ධර්ම 34/33/33/32/12/11/11 බැගින් වෙත්.

මෙම නාම ධර්මයෝ වනාහි නාම ඝනයෝ - නාමස්කන්ධ හතර එක එකක් වශයෙන් පවතිත්. මෙම නාම ධර්මයන් ඇසුර ලබන ස්ථානය වූ හෘදයෙහි ඇති රූප ධර්ම වනාහි රූපස්කන්ධය වේ. ඒ නිසා,

- 1) මනෝද්වාරයෙහි පඤ්චස්කන්ධය,
- 2) ජවන එක එකක පඤ්චස්කන්ධය,
- 3) තදුරම්මණ එක එකක පඤ්චස්කන්ධය බැගින් යන ලෙසට වෙන වෙනම යෙදේ.

මෙම පඤ්චස්කන්ධයන් බලන, පරිග්‍රහ කරන ඤාණය ඤාණ පරම්පරාවෙහි වනාහි නාමරූපපරිච්ඡේද ඤාණය = නාමරූපවච්චාන ඤාණයම වේ. නමුදු මෙම කිලේසවර්ටි පඤ්චස්කන්ධයෝ හා කම්මවර්ටියෙහි පඤ්චස්කන්ධයෝ වනාහි මේ වර්තමාන භවයෙහි (හිඤ්ඤ භවයෙහි නැතිනම් ස්ත්‍රී භවයෙහි) පටිසන්ධි-භවඛිග-චුති ආදී කොට ඇති අනෙකුත් අනෙකුත් විපාක පඤ්චස්කන්ධයන්හි හේතු පඤ්චස්කන්ධයෝ වන්නාහ.

මේ ඉහත සඳහන් පඤ්චස්කන්ධයන්හි ජවන එක එකක ඇති නාම ධර්ම 34 වනාහි තමා ප්‍රාර්ථනා කළ හිඤ්ඤ භාවය නැතිනම් ස්ත්‍රී භාවය යන පඤ්චස්කන්ධයන් පහළවනු පිණිස සංස්කරණය කරන බැවින් සඛ්ඛාර ධර්මයෝ වෙත්. භවය පහළවනු පිණිස උත්සුක කරවන ධර්මයෝ වන්නාහ.

මෙම සඛ්ඛාර ධර්මයෝ අතිච්ච ධර්මයෝම වන නිසා ඇති වී නැති වී යන නමුදු විපාක, ක්‍රියා, අබ්‍යාකත ස්කන්ධයන් මෙන් රූප-නාම සන්නතියෙහි යම්කිසි ශක්තියක් ඉතිරි නොකර නිරුද්ධ වී ගියා නොවේ. නැවත වරක දී තමා ප්‍රාර්ථනා කරන නිවන් ලැබිය හැකි හිඤ්ඤ භාවය නැත්නම් ස්ත්‍රී භාවය යන පඤ්චස්කන්ධය පහළ කළහැකි කම්ම ශක්තියක් රූප-නාම සන්නතියෙහි නිදන් කොටම නිරුද්ධ වෙත්. මෙම ශක්තියම කර්මය වේ.

පච්චයපරිග්‍රහ ඤාණය

පිංවත් ඔබ මෙලෙස අතීත භවයක ප්‍රාර්ථනා කළ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛ්ඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්ම සොයා දැකගත් විට මෙම කම්ම ශක්තිය හෙවත් කර්මය හා තමාගේ පටිසන්ධියෙහි කලල තරලයෙහි ඇති කම්මජ රූප වර්ග 30 හා සම්බන්ධ කොට බලන්න. මෙම කර්මය නිසා පටිසන්ධි කම්මජ රූපයෝ පහළ වීම-නොවීම බොහෝ වාරයක් වීමසා බලන්න. කර්මය හා කම්මජ රූපයන්හි එක එකක් හේතු-ඵල සම්බන්ධ වන ස්වභාවය වශයෙන් සම්බන්ධතාවයක් ඇති-නැති බව වැටහී යනු පිණිස බලන්න. සිත හා චිත්තජ රූපයෝ එක එකක් හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ඇති ලෙසටම කර්මය හා කම්මජ රූපයෝ ද එක එකක් සම්බන්ධතාවය ඇති-නැති බව සහතික ලෙසට අරමුණු කොට බලන්න.

ඉඳින් හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ඇත්තේ නම් එම කර්මය නිසා කම්මජ රූපයෝ බොහෝ ලෙස පහළ වීම යෝගාවචර පුද්ගලයා සම්මා දිරිඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම වර්තමානව විනිවිද දැකගනු ඇත. චිත්තය නිසා චිත්තජ රූප

බොහෝ සේ පහළවන බව දැක ගන්නා සේ කර්මය නිසා කම්මප රූපයෝ ද බොහෝ සේ පහළවන බව දැකගනු ඇත.

ඉඳින් තමා සොයා බලා දැකගත් කර්මය හා පටිසන්ධි කම්මප රූප ආදී කොට ඇති කම්මප රූපයෝ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා දැකගත නොහැකි විට, ඵම කර්මය නිසා කම්මප රූපයෝ පහළවන බව ඤාණයෙන් නොදක්නා විට, හමුනොවුනු විට තවදුරටත් ඵල ගෙනදෙන අලුත් කර්මයක් නැවතත් සොයා බලන්න. මරණාසන්න අවස්ථාවේ දී පහළවන හව්ඛිත මනෝ ප්‍රසාදයේ ප්‍රකටවන අරමුණම ඉඳිරියට බලන්න. පසුපසට බලන්න. මෙලෙසට ඉඳිරියට පස්සට සොයා බලන්න. ඵල ගෙනදෙන අලුත් කර්මයෝ හමුවනු ඇත. සමහරක් යෝගාවචර පුද්ගලයනට මරණාසන්න හව්ඛිත මනෝ ප්‍රසාදයේ කර්ම වර්ග දෙක තුනක් ආදී වශයෙන් පෙර පසු නොවී පහළවනු ඇති. ඵල ගෙනදෙන කර්මයෝ තෙරපෙමින් පවතිනු දකිනු ඇත. ගවයන් බොහෝමයක් වටකොට බැඳී කොටු වැටක, උදේ ඉර නගින අවස්ථාවේ දෙර අරින විට දෙරටු මුවවිට තෙරපෙමින් දැලමින් ගවයන් සිටින්නා සේ මරණාසන්න කාලයේ සමහරක් පුද්ගලයනට කර්මයන් බොහෝමයක් තෙරපෙමින් තෙරපෙමින් පැවතිය හැක්කේය. දෙරටු මුවවිට ආසන්නයේ ඇති බලවත් ශක්තිමත් ගවයා අනෙකුත් ගවයන් තල්ලු කොට ප්‍රථමයෙන් දෙරටුවෙන් පැන එළියට එන්නා සේ මරණාසන්න කාලයෙහි බොහෝ කොට පහළවන මෙම කර්ම වලින් බලවත්ම කර්මය ඵල ගෙනදීමට අවස්ථාව ලබන බැවින් ප්‍රථමයෙන් ඵල ගෙනදේ. මෙම ඵල ගෙනදෙන්නා වූ කර්මය අවසාන මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ වේ. තවත් ආකාරයකට දක්වතොත් මෙම ඵල ගෙනදෙන කර්මයේ බලවත්කම නිසා පහළ වූ කර්ම, කර්ම නිමිති, ගති නිමිති යන නිමිති තුන් වර්ගය තුළින් එක් වර්ගයක් මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ වන්නේය. මෙලෙස මරණාසන්න කාලයෙහි කර්මයන් බොහෝමයක් පහළවේ නම් මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ වෙන්කර ගැනීම සඳහා සොයා එම අරමුණෙහි පෙර දැක්වූ ක්‍රමයට අවිජීප, තණ්හා, උපාදාන, සඛ්ඛාර, කර්මයෝ සෙවීම කළයුතු වේ.

මෙලෙස මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි බොහෝ කර්ම එකවර පහළ වන්නේ නම්, ඵම කර්මයන් තුළ එක කර්මයක්, ඵල ගෙනදිය හැකි ජනක කර්මයක් වන්නේ නම් ඉතිරි කර්මයෝ ඵම ජනක කර්මයට ආධාර උපකාර කරන උපස්ථම්භක කර්මයෝ විය හැක්කේය. අතීත හවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි හව්ඛිත මනෝ ප්‍රසාදයේ පහළවන අරමුණ අනුව බලන්නේ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ඉක්මවා මරණාසන්න ජවනය පැමිණීමට පෙර පිහිටා සිටි හව්ඛිත මනෝ ප්‍රසාදයේ ප්‍රකට අරමුණ ප්‍රථමයෙන් දැකගැනීම ද සිදුවිය හැක. මෙලෙස ඉක්මවා ගොස් බලන්නේ නම් උපස්ථම්භක කර්මය ප්‍රථමයෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. ඵම කර්මය නියම උපස්ථම්භක කර්මය වන්නේ නම් ඵම කර්මය හා පටිසන්ධි කම්මප රූපයෝ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ඇති-නැති බව නැවත නැවත විමසා බැලූ කල සම්බන්ධතා නොමැති බවත් ඵම කර්මය නිසා කම්මප රූප පහළ නොවූ බවත් දැකගත හැකි වන්නේය. ඉඳින් පටිසන්ධි කම්මප රූප ආදී කොට ඇති කම්මප රූපයෝ කෙලින්ම පහළ කළහැකි ජනක කර්මය ප්‍රථමයෙන් දැක ගත්තේ නම් ඵම කර්මය හා කම්මප රූපයෝ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ඇති-නැති බව මෙන්ම ඵම කර්මය නිසා කම්මප රූප පහළ වූ නොවූ බවත් ඤාණයෙන් දැක ගැනීමට බැලූ කල එහි ඇති හේතු-ඵල සම්බන්ධතා දැකගනු ඇත.

ඵම නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු වශයෙන් අතීත කර්මය සොයා බැලීමේ දී උපස්ථම්භක කර්මය හෝ ජනක කර්මය ප්‍රථමයෙන් හමුවිය හැක්කේය.

ඉක්මවා බැලීමේ දී සිදුවන්නකි මෙය. එම නිසා නැවත නැවත විමසා බලා හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ඇති-නැති බව සහතික ලෙස දැකගනු සඳහා විමසා බැලිය යුතු වේ. සහතික ලෙස දැකගත් පසු අතීත භවයෙහි චුතිය හා ආසන්නයේ පහළ වූ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ දැකගනු පිණිස බලන්න. එම අරමුණ ඵල ගෙනදෙන්නා වූ කර්ම ශක්තිය නිසා පහළවන අරමුණ වන බැවින් එම කර්මය සහතික ලෙස දැකගනු පිණිස පරීක්ෂා කර බලන්න. කර්මය නැතහොත් කර්ම නිමිත්ත නැතහොත් ගති නිමිත්ත දැකගත හැකි වන්නේය.

නිමිත්ත පෙරළීම

මරණාසන්න ජවනයට පත්වීමට කලින් මරණයට ආසන්නයේ පහළ වූ කර්මයෝ නැත්නම් කර්ම, කර්ම නිමිති, ගති නිමිති වරෙක යෝනියෝ මනසිකාර, අයෝනියෝ මනසිකාර ආදී කරුණු අනුව මාරුවීමට පෙරළීමට හැක්කේය. සෝණ කඳු පාමුල අසල විහාරයේ වැඩ වාසය කළ සෝණ මහතෙරුන් වහන්සේගේ පියා වූ ස්වාමීන් වහන්සේගේ සන්තානයෙහි ප්‍රථමයෙන් නරකයෙහි නිමිත්ත පහළ වී පුත් වූ සෝණ මහතෙරුන් වහන්සේ සැළසුම් කළ පරිදි වෛතයයකට මල් පුජා කරන නිමිත්ත නැවතත් අරමුණු කළහැකි විම නිසා දේව ලෝකයේ දේව විමානවල දෙවගනන්ගේ නිමිති පහළ වූ ආකාරය සිතට ගන්න. (විභ. අ. 309) මේ නිසැවගේ උපමාව බැලූ කල මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි පහළ වූ නිමිති අයෝනියෝ මනසිකාරය හෝ යෝනියෝ මනසිකාරය මුල් කරගෙන ද මාරුවීය හැකිබව පෙරළෙන බව සිතට ගත යුතුය.

මෙලෙස නිමිත්ත පෙරළීම නිසා ද අතීත හේතූන් විමසා බලන විට යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි කෙලින්ම ඵල ගෙනදිය හැකි ජනක කර්ම ප්‍රථමයෙන් ප්‍රකට නොවී උපස්ථම්භක කර්මය ප්‍රකට වීම සිදුවිය හැක්කේය. මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ඉක්මවා මරණාසන්න ජවනය පහළවීමට කලින් අතීත නාම සන්තතියෙහි අරමුණ ද හමුවිය හැක්කේය. එලෙස වූ අවස්ථාවන්හි උපස්ථම්භක කර්මය මුලින් හමුවී පසුව විමසා බැලූවිට ජනක කර්මය හමුවිය හැක්කේය. තවදුරටත් මරණාසන්න ජවනයට පෙර කාලයෙහි මරණයට ළඟ වූ අරමුණු විවිධ වර්ග වශයෙන් ද පහළ විය හැක්කේය. මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ මධ්‍යයට කලින් ආසන්න අවස්ථාවේ ද පූර්ව නිමිත්තක් ලෙස පහළවීමට ද හැක්කේය. ධම්මික උපාසකතුමාගේ මරණාසන්න අවස්ථාවේ සදිව්‍යය ලෝකවලින් දිව්‍යය රථ හයක් පහළ වූ නිමිත්ත මෙහි. මේ දිව්‍යය රථ හයෙන් ධම්මික උපාසකතුමා තුසිත දිව්‍යය ලෝකය තෝරාගත් විට තුසිත දිව්‍යය රථය පමණක් මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි ප්‍රකට විය. [ධ. ප. අ. 1/66]

හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම

මෙලෙස මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි ප්‍රකට වූ අරමුණ පාදකකොට අතීත හේතු ධර්මයෝ විමසා බැලූ විට, සොයා බැලූ විට ඉහතින් දැක්වූ ලෙසට මරණාසන්න ජවන අවස්ථාවෙහි වෛතයයට පුජා කළ අරමුණ නිමිත්ත ලෙස ප්‍රකටවූවා යැයි සිතමු. මෙලෙස පුජා කරන රූප-නාම සන්තතියෙහි ඉහත විස්තර කළ ලෙසට අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛ්ඛාර, කර්මයෝ සොයා බලා එම කර්ම ශක්තිය හා කලල තරලයෙහි රූප ඵර්ග නිභ (30) අතර හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ඇති-නැති බව විමසා බලන්න. හේතු බලන්න. ඵල බලන්න. මෙලෙස හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම යන මේවායේ සම්බන්ධතා ස්වරූප නැවත නැවතත් ගලපා බලන්න. සිත, වෛතසික හා රූපයන් එකිනෙකට හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වන්නේ

කෙසේද, එසේම කර්ම නම් වන හේතු ධර්ම හා කම්මප රූප නම් වන ඵල ධර්මයන් යන දෙක ගලපා බැලූ විට ඒ දෙක හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධතාවය දැකගත් විට පහත සඳහන් ලෙසට හේතු-ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කරන්න.

අවිජ්ජා (20) විම නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ විය.

අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

මේ ආකාරයට හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්ම සම්බන්ධ කොට හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ස්වභාවය ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලා ඉහත සඳහන් ලෙසට පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීම පවිච්චපරිත්ගහ ඤාණය = හේතු ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි ඤාණය යැයි කියනු ලැබේ.

කලින්ම සිතට ගතයුතු වැදගත් කාරණයක්

විපාක වර්ටයට ඇතුළත් විපාක පඤ්චස්කන්ධයන්හි අතීත හේතුන් 1.අවිජ්ජා, 2. තණ්හා, 3. උපාදාන, 4. සබ්බාර, 5. කර්මයෝ වන්නාහ. ඒ තුළ රූපස්කන්ධයෙහි අතීත හේතු ධර්මයෝ 1-2-3-4-5 වන අතර පච්චුප්පන්න හේතුන් වනාහි විත්ත, උතු හා ආහාර යන මේවා වන්නාහ. විපාක නාමස්කන්ධයන්ගේ අතීත හේතු ධර්මයෝ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සබ්බාර, කර්මයෝ වි පච්චුප්පන්න හේතුන් වනාහි වත්ථු, අරමුණ, එස්ස ආදී ධර්ම වන්නාහ. වෙනත් ආකාරයකට පහත සඳහන් ලෙසට සිතට ගන්න.

රූපස්කන්ධය

- 1) රූපස්කන්ධයට ඇතුළත් කම්මප රූපයන්හි හේතුන් 1-2-3-4-5 වේ. ඒවා අතීත හේතුන් වේ.
- 2) විත්තප රූපයන්හි හේතුන් වනාහි හදය වත්ථු ඇසුරු කර පවතින රූපය වේ.
- 3) උතුප රූපයන්හි හේතුන් වනාහි රූප කලාපයක් රූප කලාපයක් පාසා මෙන් ඇති රූපයන්ගේ ධීති කාලයට පත් තේපෝ ධාතු (උතු) වේ.

[සටහන:- රූප කර්මස්ථාන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ආකාරයට වක්ඛු දසක කලාප ආදී ඒ ඒ කම්මප කලාපයෝ, විත්තප කලාපයෝ, උතුප කලාපයෝ, ආහාරප කලාපයෝ යන මේවායේ ඇතුළත් තේපෝ ධාතු - උතු නිසා රූප කලාප සන්තතියක් සේ වැඩිමේ දී අවසාන අවස්ථාවේ ඇති රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේපෝ ධාතු - උතු වලට උතුප රූප පහළ කළ නොහැක්කේය. ඒ නිසා මෙසේ "රූප කලාපයක් රූප කලාපයක් පාසා මෙන්" යැයි දක්වන ලදී.]

- 4) ආහාරප රූපයන්හි හේතුන් වනාහි කම්මප ඕජා, විත්තප ඕජා, උතුප ඕජා, ආහාරප ඕජා යන ආහාරයම වේ.

සටහන:- ආහාරයට ගත් කබලිකාර - උතුප ඕජාව කම්මප තේපෝ ධාතුවේ උපකාරය ලැබ ආහාරප ඕජට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ වන ආකාරය ද, මෙම ආහාරප ඕජට්ඨමක රූප කලාපයන්හි ඇති ආහාරප ඕජාවෙහි උපකාරය ලැබූ කල කම්මප ඕජා, විත්තප ඕජා, උතුප ඕජා, පෙර පෙර ආහාරප ඕජාවෝ ආහාරප ඕජා අට්ඨමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළකරවීම ද යන මේ සියල්ල රූප කර්මස්ථාන කොටසෙහි නැවත කියවා

බලන්න. පසු පසු ආහාරප ඕප්‍රිධිමක රූප කලාපයන්හි ඇති ආහාරප ඕප්‍රිධිමක රූපයන්හි ඇති ආහාරප ඕප්‍රිධිමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවයි. එසේ වන බැවින් ආහාරප රූපයන්හි හේතු ධර්මයන් වශයෙන් කම්මප ඕප්‍රිධිමක, චිත්තප ඕප්‍රිධිමක, උතුප ඕප්‍රිධිමක යන මේවා පමණක් නොව ආහාරප ඕප්‍රිධිමක ඇතුළත් කොට දක්වන ලදී.

නාමස්කන්ධයෝ හතර

පටිසන්ධි, භවඛිග, චුති යන සිත් විචිගෙන් මුක්ත වූ බැවින් විචි මුක්ත සිත් නම් වූ විපාක නාමස්කන්ධයෝ හතර හා එක්වූ විඤ්ඤාණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, තදරම්මණ යන එම විචි සිත් සන්තනීන්හි අඩංගු විපාක නාමස්කන්ධයෝ හතර (මේ විචි මුක්ත සිත් හා විචි සිත්) යන දෙයාකාර විපාක නාම ධර්මයන්ගේ අතීත හේතු ධර්මයන් වනාහි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛ්ඛාර, කම්මයෝම වන්නාහ. මෙම නාම ධර්මයන්හි පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන් වනාහි වඤ්ඤා, ආරම්මණ, එස්ස ආදීන් වන්නාහ.

- 1) වඤ්ඤා - ඇසුරු කරන වස්තු රූපය, ඇසුරු කරන වස්තු රූපයක් නැතිකල (පඤ්චවෝකාර භවයෙහි) මෙම නාම ධර්මයන් පහළවීමේ හැකියාවක් නැත්තේය.
- 2) ආරම්මණ - අදළ අරමුණක් අදළ ද්වාරයෙහි පහළ වූ විටකදීම, ආපාතගත වූ විටම මෙම නාම ධර්මයන් පහළ විය හැක්කේය. දැන ගැනීමට අරමුණක් ඇතිවිටම දැන ගැනීමේ ස්වභාවය ඇතිවිය හැක්කේය යැයි වටහා ගන්න.
- 3) එස්ස - එස්ස ආදී සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ හෙවත් නාම ස්කන්ධයෝ හතර එකිනෙකට සහජාත, අඤ්ඤාමඤ්ඤා, නිස්සය, අපච්චි, අවිගත ආදී පච්චය ශක්තීන් මගින් උපකාර කළවිටම මෙම නාම ධර්මයන් පහළ විය හැක්කේය. ස්කන්ධ එකක් පහළ වීම සඳහා ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන උපකාර කළයුතු වේ. එම ස්කන්ධයන් තුළින් අරමුණක් ගැනීමේ දී එස්සය ප්‍රධාන හේතු ධර්මයක් වන්නේය.

සැලකිය යුතුයි:- පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, තදරම්මණ යන ප්‍රවෘත්ති විපාක විඤ්ඤාණයෝ ද පටිසන්ධි, භවඛිග, චුති යන විචි මුක්ත සිත් කෙලින්ම පහළ කරවිය හැකි ජනක කර්මයක් නිසාම පහළවීම වන්නේය. ප්‍රවෘත්ති එල විපාක පහළ කරවිය හැකි තවත් අලුත් අලුත් ජනක කර්ම නිසා ද විය හැක්කේය. මෙම කර්ම කුසල ද අකුසල ද විය හැක්කේය. කුසල කර්මයන් නිසා කුසල විපාක පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, තදරම්මණයෝ විය හැක්කේය. අකුසල කර්ම නිසා අකුසල විපාක පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, තදරම්මණයෝ පහළ වන්නාහ. ඉෂ්ඨාරම්මණයන් හමු වූ විට කුසල විපාකයන් පහළ වී අනිෂ්ඨාරම්මණයන් හමු වූ විට අකුසල විපාකයෝ ද පහළ වෙත්. ශ්‍රාවකයන්ට කර්ම, කර්ම විපාකයෝ යන සියල්ල දැනගත නොහැකි නමුදු සමහරක් දැනගත යුතුය. අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් පරිග්‍රහ කිරීම ද අතීත හේතු ධර්මයන් සෙවීමේදී ද සතිමත් වී මෙම හේතු ධර්මයෝ විමසා බලන්න.

තච්චුරටත් පඤ්චද්වාර විචිත්ති ඇති පඤ්චද්වාරාවජ්ජන හා වොඤ්ඤා, මනෝද්වාර විචිත්ති ඇති මනෝද්වාරාවජ්ජන යන මේ තුන් ආකාර සිත් ක්‍රියා සිත්

වන්නාහ. පහළ වූ අරමුණ හුදු ආවර්ජනය කිරීම හා ව්‍යවස්ථාපනය කිරීම පමණක් කරන්නාහ. ද්වාරයකට ආරම්භණයක් ආපාතගත වූ විට පහළ වන්නා වූ ක්‍රියා සිත් නිසා, අතීත හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වූ නාම ධර්මයෝ නොවන්නාහ. වත්‍රු, අරමුණු, ඵස්ස ආදී පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන් නිසාම පහළ වන්නා වූ නාම ධර්ම රාශීන් වන්නාහ. මේ නිසා මෙම නාම ධර්මයන් සඳහා අතීත හේතු ධර්මයෝ නොමැත්තාහ. වත්‍රු, ආරම්භණ, ඵස්ස යන පච්චුප්පන්න හේතු පමණක් ඇත්තාහ.

මෙලෙසට කුසල ජවනයන් ද වත්‍රු, ආරම්භණ, ඵස්ස, යෝනිසෝ මනසිකාරය ආදී හේතු ධර්මයෝ නිසාම වන්නාහ. අකුසල ජවනයන් ද වත්‍රු, ආරම්භණ, ඵස්ස, අයෝනිසෝ මනසිකාරය ආදී හේතු ධර්මන් නිසාම පහළ වන්නාහ. මෙම නාම ධර්ම සමූහයෝ වනාහි අතීත හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වන්නා වූ නාම ධර්ම සමූහයන් නොවන්නාහ. ඵස්ස වන බැවින් කුසල ජවන-අකුසල ජවන නාම ධර්ම සමූහයන්ට අතීත හේතු ධර්ම නොමැති යැයි ද පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පමණක් ඇත යැයි ද දනුයුතුය.

නය ක්‍රම හතර - ඒකත්ත නය 1

යෝගාවචර පුද්ගලයා පරිච්චසමුප්පාද භාවනා ක්‍රමයේ දී ඉතාමත් වැදගත් වූ **ඒකත්ත නය, නානත්ත නය, අබ්‍යසාර නය, ඒවං ධම්මතා නය** යන නය ක්‍රම හතර, හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්ම ස්වභාවය පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන අවස්ථාවෙහි දී වැරටී යනු පිණිස භාවනා කළ යුතු වේ. එහිලා ඒකත්ත නය යන්න මෙලෙසය.

- 1) අතීත හේතු ධර්මයන් තහවුරු කළා වූ අතීත රූප-නාමයෝ.
- 2) පච්චුප්පන්න, පටිසන්ධියේ පටන්ගෙන මේ වර්තමාන හේතු ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේ හෝ විපස්සනා කොටසට පත් වී නම් විපස්සනා කරන අවස්ථාවේ දී පහළ වන්නා වූ රූප-නාමයෝ.
- 3) අරහත්ත ඵලය තෙක් භාවනා නොකළ හැකිවීම හේතුවෙන් මතු අනාගතයෙහි ප්‍රකටව පහළ වන්නා වූ පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන දැන් පටන් අනාගතය අවසානය තෙක් පහළ වන්නා වූ අනාගත රූප-නාමයෝ, හෙවත් අතීත, පච්චුප්පන්න, අනාගත යන තුන් භවයෙහි පිහිටි, පිහිටා ඇති, පිහිටන්නා වූ අතීත රූප-නාම, පච්චුප්පන්න රූප-නාම, අනාගත රූප-නාම.

මේ වනාහි අතීත, පච්චුප්පන්න, අනාගත යන කාල තුනෙහි ඇති වූ, ඇතිවෙමින් පවතින, ඇතිවන්නා වූ රූප-නාමයෝ එකම රූප-නාම සන්තතියක්, එකම ප්‍රවාහයක් ලෙස ඤාණයෙන් දැකීම වේ. මෙම රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහය ද නිත්‍ය ප්‍රවාහයක් නොවේ. අනිත්‍ය ප්‍රවාහයක්ම වන්නේය. ඇතිවෙන හැතිවෙන ප්‍රවාහයක්ම වන්නේය.

මෙයට වඩා ඊකක් පැහැදිලි වන ලෙසට විස්තර කළහොත්, අතීත භවයෙහි මේ මනුෂ්‍ය භවය ලැබීමට හේතු වූ කුසල කර්මයන් සිදුකරන විට භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය හා දැන් වර්තමාන භවයෙහි භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය ගළපා බලන්නේ නම් නූලක් ඇද්ද සේ සන්තතියක් ප්‍රවාහයක් ලෙස සම්බන්ධ වී පැමිණි ආකාරය, ඇතිවෙමින් නැතිවෙන සන්තති ප්‍රවාහයක් ලෙස වැරටී යන ආකාරය දැකගන්න බලන්න. භවඛිගය වනාහි භවය පුරාම බොහෝසේම පහළ විය හැකි

සිත නිසා හවඛිත සිත ප්‍රධාන කොට වැටහීම පහසුවනු පිණිස මෙසේ දක්වනු ලැබේ.

“සභාවෝවායං චිත්තස්ස පණ්ඩරතා”

[ධ. මු. ටී. (අර්ධසඛිතායනා අංක 436 යටතේ)]

යන දැක්වීමට අනුව (අකුසල වෛතසිකයන්ගෙන් අපිරිසිදු වුව ද) සිත් සියල්ල සුදුව, පිරිසිදුව පවතී. එම නිසා හවඛිතයේ ප්‍රභාස්වර බව, හවඛිත සිත් අතර වාරයේ පහළවන විට සිත්හි ප්‍රභාස්වර බව යන සියලු සිත්හි ප්‍රභාස්වර බව වනාහි **සභාව පණ්ඩර** බව වේ. පිංචන් ඔබ මෙලෙස ප්‍රභාස්වර වූ නාම සන්නති ප්‍රවාහය අඛණ්ඩව දිගට පැවතීම ඤාණයෙන් දක්නා සේ බලන්න. මේ ක්‍රමයටම අඛණ්ඩව දිගට පවතින රූප සන්නති ප්‍රවාහය ද ඤාණයෙන් දක්නා සේ බලන්න.

අතීතයේ ශක්තිය මනුවන සැටි

අතීත හවයෙහි දී කුසල කම්ම කළ රූප-නාම සන්නතියෙහි ඇතුළත් හවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය හෙවත් නාම සන්නතිය තමාගේ හවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය හෙවත් නාම සන්නතිය ද යන්න සහතික ලෙස සොයා බලන්න. ඉදින් තමාගේ හවඛිත මනෝ ප්‍රසාදයම හෙවත් නාම සන්නතියම වේ නම් ඒ බව පහසුවෙන්ම විටභාගත හැකිවනු ඇත. මෙලෙසටම තමාගේ රූප සන්නතියේ පැවැත්ම ද පහසුවෙන්ම විටභාගත හැකිවනු ඇත. හේතුව වනාහි නාම සන්නති රූප සන්නති එකක් සේ, එක පෙළක් සේ ගොණු වී පවතින නිසාය.

මෙලෙස අතීත රූප-නාම සන්නති ඉදිරිපත් කරගෙන බලන අවස්ථාවේ සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයනට අතීතභව ගති-පුරුදු දැන් වර්තමානභව ගති-පුරුදු හා බොහෝ සේ සමාන බව වැටහෙනු ඇති. කෙලෙස් වාසනාවෝ ලුහුබදින්නා සේ, බලපාන්නා සේ වන්නේය. සමට්-විපස්සනා භාවනාවන් වැඩීම වනාහි නරක ගති වෙනුවට හොඳ ගතිගුණ වඩා ගන්නා බව, හොඳ ගති අඛණ්ඩව අතරක් නොතබා පැවැත්වීම පිණිස උත්සාහ කිරීම වන්නේය. නරක ගති මූලිකව දැමිය හැකි වූ විට හොඳ ගති වලින් සියයට සියයක්ම පිරිගිය විට තමාගේ භාවනා කටයුත්ත ද මුදුන් පෙත්තටම ළඟාවුණා වන්නේය.

දුෂ්කර ද වන්නේය - ගම්හිර ද වන්නේය

මෙලෙස අතීතයෙන් පටන්ගෙන පවිත්‍රප්පන්නය තෙක් රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කිරීමේ දී, අතීත හේතුන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී පවිත්‍රප්පන්න හවයෙහි පටිසන්ධිය තෙක් රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කොට අතීත හවය දිශාවට ඤාණය විහිදුවා හේතු ධර්මයෝ සොයා ගිය විට කුමන රූප-නාමයක්වත් හමුනොවී දිදුලන ආලෝකයක් ගලී ගලී ලෙස, පැතිරුණු ලෙසට පවතිනවා දැකගැනීමට හැකිවනු ඇත. එවිට එම යෝගාවචර පුද්ගලයා බහුශ්‍රැත නොවන්නේ නම් ඉදිරියට යා ගත නොහැකිව සම්බන්ධ කරගත නොහැකිව නතරවනු ඇත. එවැනි යෝගාවචර පුද්ගලයෝ බොහෝ විට දිව්‍ය ලෝක, නැත්නම් බ්‍රහ්ම ලෝකවලින් බැස පැමිණි පුද්ගලයන් විය හැක්කේය. සත්‍යය-අසත්‍යය බව පරිඤ්ඤා කර බැලීමට විශේෂයෙන් උත්සාහ කළයුතු වේ. මෙවැනි දුෂ්කරතා හමුවී සිටින යෝගාවචර පුද්ගලයා බොහෝ සේ අප්පිකර්ත-බහිද්ධා සන්නතන දෙකෙහි රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කරන විට විශේෂයෙන් දේව සන්නතනයෙහි ඇති රූප-නාමයෝ, බ්‍රහ්ම සන්නතනයෙහි ඇති රූප-නාමයෝ වෙන වෙනම සලකා පරිග්‍රහ නොකර සාමාන්‍යය ලෙස පොදුවේ පරිග්‍රහ කළ නිසා මෙලෙස දිදුලන පැතිරුණු ආලෝක කදම්බ ඉදිරිපත්ව පවතින

අවස්ථාවේ මෙම ආලෝක කදම්බයන්හි ඇති රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කළ නොහැකි වන්නේය. පිංවන්ත භාවය අධික නිසා දෙවියන්ගේ ශරීරයේ ඕනෑම දිලුමින් පවතින්නේය. බ්‍රහ්මයන්ගේ ශරීරයේ ආලෝක ඕනෑම දෙවියන්ගේ ඕනෑමයට වඩා අධිකව දිලුයි. ප්‍රභාස්වර වෙයි. දෙවියන්ගේ ශරීරය ද විශාලය. බ්‍රහ්මයන්ගේ ශරීරය ද වඩා විශාලය. දෙවියන්ගේ රූප ධර්මයෝ සුබ්‍රමය. සිනිඳුය. බ්‍රහ්මයන්ගේ රූප ධර්මයෝ දෙවියන්ගේ රූප ධර්මයන්ට වඩා සුබ්‍රමය. සියුම්ය. බිහිද්ධා රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කරන විට දේව, බ්‍රහ්මයන්ගේ රූප-නාමයන්ට අවධානය යොමු කොට පරිග්‍රහ නොකළ තැනැත්තා, සාමාන්‍යය ලෙසට - පොදු ලෙසට පරිග්‍රහ කළ තැනැත්තා මෙලෙස ඉතා සුබ්‍රම වූ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට අපොහොසත් වෙයි. මෙලෙස වූ දුෂ්කරතා මතු වූ විට අජීකර්ත-බිහිද්ධා රූප-නාමයෝ නැවත වරක් පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් දෙවියන්ගේ රූප ධර්මයෝ ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථක වූ විට දේව ලෝක, දේව භවය දෙසට ඤාණය විහිදුවා එක් එක් තලයක ඇති දෙවියන්ගේ සන්තානවල ඇති සුබ්‍රම රූපයෝ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අජීකර්ත-බිහිද්ධා මාරු කරමින් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව බ්‍රහ්මයන්ගේ සන්තානවල ඇති රූප ධර්මයෝ සමූහ ලෙස ගෙන දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න. බ්‍රහ්මයන්ගේ රූපයෝ ඉතාමත් සුබ්‍රම ස්වභාවයක් ඇත්තේය. එම නිසා සමාධිය නැවත නැවත තනවුරු කරමින් නැවත නැවතත්, යළි යළිත් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. සාර්ථක වනු ඇත. මෙලෙස අජීකර්ත-බිහිද්ධා රූපයෝ බ්‍රහ්ම ලෝකය තෙක් නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට විශේෂයෙන් බ්‍රහ්මයන්ගේ ඝාන දුසක කලාප, පිවිහා දුසක කලාප, කාය දුසක කලාප, භාව දුසක කලාප රූප ධර්මයෝ නැතිබව වැරදි යනු පිණිස දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථක වූ විට නාම ධර්මයෝ තවදුරටත් පරිග්‍රහ කරන්න.

දෙවියන්ගේ සන්තානවල මනුෂ්‍යයන්ගේ සන්තානවල මෙන් කම්මප කලාප, විත්තප කලාප, ආහාරප කලාපයෝ සම්පූර්ණ ලෙස පැවතිය හැක්කේය. බ්‍රහ්ම සන්තානවල සියලුම රූප කලාපයෝ සම්පූර්ණ ලෙස නොපිහිටයි. මේ වනාහි දේව හා බ්‍රහ්ම රූප කලාපයන්ගේ වෙනසයි. බිහිද්ධා දේව, බ්‍රහ්මයන්ගේ රූප-නාමයෝ සමූහ ලෙස, පොදු ලෙස පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ පසු, පෙර අතීත තේතූන් සොයා බලන විට දැකගත හැකි වූ ඉතාමත් ප්‍රභාස්වර වූ දිලුන ආලෝක කදම්බයන්ගේ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම කරන්න. රූප කලාප අංශු දැකගත් විට මෙම රූප කලාපයෝ පරමාර්ථ තෙක් පිරිසිදු බලන්න. මෙලෙස රූප පරමාර්ථයෝ පරිග්‍රහ කිරීමේ දී මේ ආලෝක කදම්බයන් දේව භවයෙහි වන්නේ වී නම් ඉහතින් දැක්වූ ලෙසට රූප කලාප වර්ග සියල්ල දැකගත හැකි වන්නේය. ඉඳින් මෙම ආලෝක කදම්බයන් බ්‍රහ්ම භවයෙහි වන්නේ නම් කම්මප රූපයන්හි ඉහතින් දැක්වූ ලෙසට සමහරක් කම්මප රූපයෝ සොයන්නේ නමුත් දැකගත නොහැකි වනු ඇත. රූපයන් පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට හදුය වනු රූපයන් ද භවබිග මනෝ ප්‍රසාදය-මනෝද්වාරය ද මේ මනෝද්වාරය ඇසුරු කරමින් උපදින නාම ධර්මයෝ ද දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න. තවදුරටත් මෙම නාම ධර්ම සමූහයන්ට ඇතුළත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනය ප්‍රධාන කිලේසවට්ටි මනෝද්වාර වීම් නාම ධර්ම සමූහය ද, සඛ්ඛාර, කම්ම යන කම්මවට්ටි මනෝද්වාර වීම් නාම ධර්ම සමූහය ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කළ විට අතීත රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහය හා පව්වුප්පන්න රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහය අඛණ්ඩ බව, එකක්ව වන බව දැකගනු පිණිස ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස දැනගැනීම ඒකත්ත ක්‍රමයට දැනගැනීමේ ක්‍රමයයි.

තුන් හතර දෙනෙක් දැකගන්නා විට

සමහර විට සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයෝ අතීත හේතූන් සොයා බැලීමේ දී අතීත භවයෙහි කුසල කර්ම කරන අවස්ථාවෙහි කුසල් කටයුතු කරන තුන් හතර දෙනෙක් දැකීමින් සිටිනවා විය හැක්කේය. මෙලෙස හමු වූ දැකගත් පුද්ගලයන් එක් එක්කෙනාගේ සන්තානයෙහි ඇති සතර මහා ධාතුන් එක් එක් පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීමට පටන්ගත යුතුය. ප්‍රථමයෙන් පුද්ගලයෙකුගේ සන්තානයෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශූන් දැකගත් විට පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් තෙක් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව නාම ධර්මයෝ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව තවත් පුද්ගලයෙකු මෙලෙසටම රූප-නාම වශයෙන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. තවත් කෙනෙකුත් ද මෙලෙසටම රූප-නාම වශයෙන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම රූප-නාමයන් අතරින් තමාගේ වර්තමාන රූප-නාම හා සම්බන්ධය අඛණ්ඩව පවතින රූප-නාමයෝ තමාගේ රූප-නාම සන්තතිය වන්නේය.

මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේ දී ඉදින් අපැහැදිලි මෙන්ම ස්ථිර නොවන්නේ නම් එම පුද්ගලයන් එක් එක්කෙනාගේ භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී තවදුරටත් අවධාරණය කොට සොයා බලන්න. තමාගේම භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය වන, නොවන බව යෝගාවචර පුද්ගලයා පහසුවෙන්ම වටහා ගන්නවා විය හැක්කේය. හේතුව වනාහි වර්තමාන තමාගේ භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය හා අතීත භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය එකම නාම සන්තතියක් වන්නේ නම් යෝගාවචර පුද්ගලයා එය සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම වර්තමානව විනිවිද දැක දැනගන්නා විට තමාගේම භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය වන බව පහසුවෙන්ම දැක දැනගනී. ඉදින් අතීත භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදයට අවධානය යොමු කොට බැලීමේ දී තමාගේ භවඛිත මනෝ ප්‍රසාදය නොවන්නේ වී නම් එසේ නොවන බව ද යෝගාවචර පුද්ගලයා පහසුවෙන් දැක දැනගනී. හේතුව වනාහි එම නාම සන්තති ප්‍රවාහය හා සම්බන්ධ නොවන්නා වූ නිසාය. අතීත රූප-නාමයෝ තමාගේ රූප-නාම සන්තතිය නොවන්නේ නම් එම අතීත අන්‍ය රූප-නාම සන්තති හා වර්තමාන තමාගේ රූප-නාම සන්තති එකක් සේ, අඛණ්ඩ සේ නොපැමිණෙන බවත් සන්තතියක් වශයෙන් සම්බන්ධතාවයක් නැති බවත් යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන්ම දැකගනී.

අතීතයේ ස්වකීය රූප-නාම සන්තතිය හා වර්තමාන පව්වුප්පන්න ස්වකීය රූප-නාම සන්තතිය එකක්ම වශයෙන්, අඛණ්ඩ වශයෙන් පෙර හා පසු සම්බන්ධ වී දිගින් දිගට පවතින්නේය. මෙලෙස පැවතීම සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම වර්තමානව විනිවිද දැක ගන්නේ නම් ඒකන්ත ක්‍රමයට දැනගන්නා වන්නේය. තවදුරටත් වර්තමාන පව්වුප්පන්න රූප-නාම සන්තතිය හා අනාගත රූප-නාම සන්තතිය අඛණ්ඩ වශයෙන්, එකක් වශයෙන්, එකම සම්බන්ධයක් වශයෙන් පෙර හා පසු සම්බන්ධ කොට නැවත නැවතත් පවතින බව සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම වර්තමානව විනිවිද දැක්නා සේ භාවනා කොට බැලීමේදී ද වැඩ පිලිවෙල මෙලෙසටම යැයි වටහා ගන්න.

උච්ඡේදදිට්ඨිය හා සස්සතදිට්ඨිය

“තතථ “අච්ඡේදපච්චයා සඛ්ඛාරා සඛ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණා”න්ති ඒවං ඛිප්පස්ස අඛ්ඛාදාදිභාවෙන රුක්ඛභාවප්පත්ති විය සන්තානානුපච්ඡේදෝ ඒකත්තනයෝ නාම, යං සම්මාපස්සන්තෝ හේතුඵලසම්බන්ධේන පවත්තමානස්ස සන්තානස්ස අනුපච්ඡේදවබෝධතෝ උච්ඡේදදිට්ඨිං පපහති මච්ඡාපස්සන්තෝ

හේතුඵලසම්බන්ධෙන පවත්තමානස්ස සන්තානානුපච්චේදස්ස ඒකත්තගහණතෝ සස්සතදිරිධීං උපාදියති.

[විභ. අ. 138 : වී. ම. 440]

බිජුවටයකින් අංකුරයක් පැන නැගී, එම අංකුරයෙහි පත්‍ර පැන නැගී, එම බිජයෙන්ම නටු, කඳ, අතු, අලුත් පත්‍ර, පැරණි පත්‍ර ආදී වශයෙන් අඛණ්ඩව පහළවන විට බිජය ගසක් බවට වැඩී ආවා වන්නේය. එම නිසා බිජය හා ගස එකට සම්බන්ධව අඛණ්ඩව පැවතීම වශයෙන් සන්තාන-සන්තති නොබිඳී පවතී. සන්තතිය නොබිඳී ගියේ නම් එකටම දිගටම පැවතියේ යැයි පිළිගන්නේ යම්සේ ද එසේම,

අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාරයෝ වන්නාහ. සංස්කාරයෝ නිසා විඤ්ඤණය වන්නේය. මෙලෙස හේතු-ඵල වශයෙන් එකක්ම සේ, අඛණ්ඩ සේ පැවතීම "එකක්ම ලෙස පහළවන්නේ" යැයි දනුයුතු නය ක්‍රමය ඒකත්ත ක්‍රමය වන්නේය.

මේ ඒකත්ත ක්‍රමය හොඳින් නිවැරදිව දැක දැනගන්නා උතුම් ඤාණය අනුව අතිත හේතු ධර්ම හා වර්තමාන ඵල ධර්ම, වර්තමාන හේතු ධර්ම හා අනාගත ඵල ධර්ම ආදී හේතු හා ඵල ධර්මයන් හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් පවත්වන්නේය යන රූප-නාම සන්තතියේ අඛණ්ඩ බව නොබිඳී බව විනිවිද දැක දැනගන්නා වූ දැනීමේ පහළ වන විට භවය යනු උප්පත්තිය හා විපත්තිය අතර පමණක්ම පවතින්නකි, මරණයේ දී බිඳීයයි, විපත්තියෙන් මරණයෙන් පසු කිසිවක් නැතැයි වරදවා වටහා ගන්නා උච්චේද දිරිධී වාදය බැහැර කළ හැක්කේය. එලෙස හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව නොදැක, වරදවා වටහා ගැනීමෙන් සස්සත දිරිධීය නමුත් පහළ විය හැක්කේය.

හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්මයෝ හේතු පරමාර්ථ ධර්ම හා ඵල පරමාර්ථ ධර්මයෝ යැයි පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව වශයෙන් බෙදීමක් ඇති නමුදු හේතු ධර්මයන් වශයෙන් හා ඵල ධර්මයන් වශයෙන් මවුනොවුන් එකිනෙකා හේතු-ඵල ස්වභාව වශයෙන් සම්බන්ධතාවයක් ඇති බවම සන්තානානුපච්චේද-සන්තාන වශයෙන් නොබිඳී පැවතීම යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස රූප-නාම සන්තතියේ නොබිඳී පැවතීම හේතුවෙන්ම එම රූප-නාම සන්තාන සමූහයේ කම්ම ඵල දිය හැක්කේය. මේ රූප-නාම සන්තතියේම ඵල ධර්ම පහළවීමේ දී සිදුකළ කම්මයන්හි අහෝසිවීමක් ද, සිදු නොකළ කම්මයන් ඵල ගෙනදීමක් ද සිදු නොවියහැකි බව සිතට ගන්න.

මෙහිදී වරදවා දැනගැනීම යනු හේතු හා ඵල සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ එම හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්මයන්හි නොබිඳී පවතින බව එකක් ලෙසට නොබිඳී පවතින ලෙසට වරදවා ගැනීමයි. හේතු-රූප නාමයන්, ඵල-රූප නාමයන් හි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ස්වභාවය නොදක්නා නිසා නිච්ච වශයෙන් අත්ත වශයෙන් "නදේව විඤ්ඤණං සන්ධාවති සංසරතීති" - එම විඤ්ඤණයම ඒ භවයෙන් මේ භවයට මේ භවයෙන් ඒ භවයට දුවන්නේය. භවයෙහි නැවත නැවතත් හැසිරෙන්නේය යැයි මෙලෙසට රූප-නාම ප්‍රවාහය එකක්ම යැයි වරදවා ගනී. මෙලෙස වරදවා වටහා ගැනීම සස්සත දිරිධීයම වන්නේය. ඒකත්ත ක්‍රමය වරදවා දැක දැනගත් විට සස්සත දිරිධීය දැඩිව ගන්නා වන්නේය. [විභ. අ. 138 : වී. ම. 440 : විභ. මුල. ටිකා (ජර්ධසඛිගායනා අංක 242 හා ; මහා ටිකා 2 අංක 660 යටතේ)]

නානත්ත නය -2

“අවිජ්ජාදීනං පන යථාසකලක්ඛණවච්චතානං නානත්තනයෝ නාම, යං සම්මා පස්සන්තෝ නචචානං උප්පාදදුස්සනතෝ සස්සනදිරිධීං පප්පති, මිච්චපස්සන්තෝ ඒකසන්තානපතිතස්ස භින්නසන්තානස්සේව නානත්තගහණතෝ උච්චේදදිරිධීං උපාදියති.”

[විභ. අ. 139 : ච. ම. 440]

ඒකත්ත ක්‍රමය අනුව හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ගෙන සන්නති එකක් ලෙස පහළවන අවිජ්ජා, සබ්බාර, විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායනන, එස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව, ජාති, ජරා මරණ ආදී හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් වෙන වෙනම සලකා බැලීම ව්‍යවස්ථාපනය කිරීම නානත්ත නය ක්‍රමයයි. මේ නානත්ත නය ක්‍රමයට පරමාර්ථ ඤාණ දස්සනය ළඟාවන තෙක් සන්නති ඝන, සමුභ ඝන, කිච්ච ඝන, ආරම්භණ ඝන යන රූප සමුභ-රූප පිඬු ඤාණයෙන් බිඳලමින් මෙම පරිච්චසමුප්පාද අංගයේ ලක්ඛණ, රස, පච්චුපරිධාන, පදුරිධාන ක්‍රමය වශයෙන් ක්‍රමානුකූලව පරිග්‍රහ කළයුතු වේ.

අතීත, පච්චුප්පන්න, අනාගත යන රූප නාමයෝ රූප-නාම සන්නති වශයෙන් එකක් මෙන් අඛණ්ඩව පවතින බව සත්‍යය නමුදු රූප කලාප එකක් බැගින් දක්නා පිණිස, විත්තඤාණ එක එකක් බැගින් දක්නා පිණිස සන්නති ඝනය බිඳීම පිණිස පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. තවදුරටත් මේ අවිජ්ජා ආදී ධර්මයෝ රූප කලාප නාම කලාප යන සමූහ ලෙසට පිඬු ලෙසට පහළවීමේ ධර්මතාවයක් ඇත. මේ රූප කලාප නාම කලාප එක එකක පිහිටා ඇති පරමාර්ථ ධාතුන් එක එකක් ලෙස ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන මේ වනාහි පඨවි ධාතුවයි, මේ වනාහි ආපෝ ධාතු, මේ වනාහි තේජෝ ධාතු, මේ වනාහි වායෝ ධාතු යනාදී ලෙසට ද මෙය එස්සයයි, මෙය වේදනාවයි, සඤ්ඤාවයි, චේතනාවයි, විඤ්ඤාණයයි යනාදී ලෙසට ද සමූහ ඝනය යන රූප සමූහ-පිඬු, නාම සමූහ-පිඬු බිඳීම පිණිස පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. තවදුරටත් කිච්ච ඝනය යන රූපයන්ගේ කෘත්‍යය, නාමයන්ගේ කෘත්‍යයන් ද වෙන වෙනම පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. මේ නිසා පිංචන් ඔබට මෙම පරිච්චසමුප්පාද අංගයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපරිධාන, පදුරිධාන වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේ නම් ඔබ නානත්ත නය ක්‍රමය දන්නවා වන්නේය.

මෙම නානත්ත නය ක්‍රමය හොඳින් පැහැදිලිව දැක දැනගත් කල්හි නව නව පරමාර්ථ ධාතුන් හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධවෙමින් අඛණ්ඩව නැවත නැවතත් පහළවන ආකාරය සම්මා දිරිධී ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමා වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැකගන්නා නිසා හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්මයන්ට වෙන් වෙන් වූ ස්වභාව ලක්ෂණයන් ඇති බව සම්මා දිරිධී ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම දැක දැනගන්නා නිසා ආත්මය වනාහි මරණයේ දී නොබිඳී දිගට පවතී යැයි වරදවා වටහාගත හැකි වූ සස්සන දිරිධීය දුරුකළ හැක්කේය. මේ නානත්ත නය ක්‍රමය හොඳින් පිරිසිදුව නොදක්නා විට වරදවා වටහාගැනීම් සිදුවිය හැක්කේය. රූප-නාම සන්නති ප්‍රචාහයන් තුළ අඩංගු රූප-නාම ධර්ම සමූහය සන්නාන වශයෙන් බෙදීයන්නා වූ වෙන වෙනම ඒවා යැයි වරදවා වටහාගත හැක්කේය. රූප-නාම ස්කන්ධ ප්‍රචාහය පැවැත්ම වශයෙන් වෙනස් වූව ද එකම ප්‍රචාහයක් ලෙස පවතී. සුමේධ නාපසයන් වහන්සේගෙන් පටන් ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ එම අන්තිම භවය තෙක් රූප-නාම සන්නති ප්‍රචාහය එකම වැලක් සේ අඛණ්ඩව පැවතියේය. නමුත් එක සන්නතියක් ලෙස පිළිනොගෙන “මේ භවයෙහි මිය යන සත්ත්වයා එකෙකි. මතු භවයෙහි උපදින සත්ත්වයා එකෙකි” යැයි වෙනස් වෙනස් වූ සන්නති ඇති ලෙසට වරදවා වටහාගත හැක්කේය. මෙලෙස වරදවා ගත්තේ නම්

සත්තවයා මරණයේ දී අවසාන වේ යැයි යන උච්ඡේද දිවිධිය පිළිගැනීම සිදුවිය හැක්කේය. හොඳ නරක කරන්නා එක්කෙනෙකි. හොඳ නරක විපාක විඳින්නා තව කෙනෙකි. මේ භවයේ දී මේ ශරීරය ආශ්වාදය කරමි. ඒ භවයේ දී ඒ ශරීරය ආශ්වාදය කරන්නෙමි යි සන්නාන වශයෙන් බෙදුමෙන් පිළිගනී නම් උච්ඡේද දිවිධිය දැඩි ලෙස ගැනීමක් වන්නේය. [විභ. අ. 139 / වී. ම. 440 / විභ. මූල. ටිකා (ජර්ධසඛිගායනා) අංක 242 හා ; වී. ම. මහා ටිකා 2 අංක 660 යටතේ]

අඛ්‍යාපාර ක්‍රමය -3

“අවිජ්ජාසං සඛිඛාරා මයා උප්පාදේතඛිඛා” සඛිඛාරාහං වා “විඤ්ඤාණං අමිඤ්ඤි”ති ඒවමාදිව්‍යාපාරාහාවෝ අඛ්‍යාපාරනායෝ නාම, යං සමමා පස්සන්තෝ කාරකස්ස අභාවාවබෝධිතෝ අත්තදිට්ඨිං පජහති. මිච්ඡාපස්සන්තෝ යෝ අසති පි ව්‍යාපාරේ අවිජ්ජාදීනං සභාවනියමසිද්ධෝ හේතුභාවෝ, තස්ස අගභණතෝ අඛිරියදිට්ඨිං උපාදියති”. [විභ. අ. 139 : වී. ම. 440]

හේතු ධර්මයන්ගේ පැත්තෙන් ද එල ධර්මයන් පහළවීම පිණිස යැයි කරන ව්‍යාපාරයක් නොමැත්තේය. නිදහස් ය. එල ධර්මයන්ගේ පැත්තෙන් ද හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව පහළ වූ කල මා වැනි එල ධර්මයෝ පහළවිය යුත්තේ යැයි ව්‍යාපාර නොමැත්තේය. නිදහස් ය.

අවිජ්ජාවේ වනාහි “මා විසින් සඛිඛාර ධර්මයෝ පහළ කළයුතු” යැයි ව්‍යාපාර නොමැත්තේය. නිදහස් ය. මේ ආකාරයට අවිජ්ජා සඛිඛාර ආදී ධර්මයහි නිදහස් ස්වභාවය, ව්‍යාපාර නොමැති ස්වභාවය අඛ්‍යාපාර නය නම් වේ.

යෝගාවචර පුද්ගලයා පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය භාවනා කරන විට මෙම අඛ්‍යාපාර නය ක්‍රමය හොඳින් හා නිවැරදිව දැනගැනීම සඳහා පරිග්‍රහ කළයුතු වේ.

හොඳින් හා නිවැරදිව දැනගනී යනු “අවිජ්ජා සඛිඛාර ආදී මේ ධර්මයෝ **නිර්භ** - එල ධර්ම පහළකරවනු පිණිස කර්මණ්‍යවිමක් උත්සාහ කිරීමක් නොමැතිබව, **නිජජීව** - මෙලෙස උත්සාහ කිරීමට කෙනෙක් නොවනබව, **ධම්මමත්ත** - අදාළ එල ප්‍රභූන්පන්නයෝ පහළකරවිය හැකි හුදු ස්වභාව ධර්මයෝ පමණක් බව” යන ලෙසට දැන ගැනීමයි. එසේ දැක දැනගන්නා තැනැත්තා **සමමා පස්සන්තෝ** - හොඳින් නිවැරදිව දක්නා තැනැත්තා යැයි කිවයුතු වේ. මෙලෙස දැක දැනගැනීමට හොඳින් හා නිවැරදිව දැනගැනීම යැයි කියනු ලැබේ.

මේ අඛ්‍යාපාර නය ක්‍රමය යෝගාවචර පුද්ගලයාට මනාකොට නිවැරදිව තමාම වර්තමානව සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් විනිවිද දැකගන්නා කල්හි කරවන්නා වූ මවන්නා වූ පරම අත්ත, කෙරෙන්නා වූ මැවෙනු ලබන්නා වූ ජීව අත්ත යන මේවා අපැහැසි වරදවා ගන්නා අත්ත දිට්ඨි වාදය බැහැර කළ හැක්කේය. මේ වනාහි හේතු ධර්මයන්හි එල ධර්මයන් පහළ කිරීම පිණිස ක්‍රියා කරවන්නා වූ ව්‍යාපාර බවක් නොමැති බව සමමා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් විනිවිද දැකීම දැනීම හිසා සිදුවන්නකි.

මේ අඛ්‍යාපාර නය ක්‍රමය මනාව නිවැරදිව නොදැක වරදවා දැකගන්නේ නම් එසේ දැකගැනීම හිසා හේතු ධර්මයන්හි එල ධර්ම පහළකරවීම පිණිස ව්‍යාපාර නොමැති බව සත්‍යය වුව ද අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයන් වනාහි සඛිඛාර ආදී අදාළ එල ධර්මයන් පහළකරවිය හැකි ස්වභාව නියාමයන් අතින් පිරිපුන් හේතු

ධර්මයක් වන බව ප්‍රකට නමුත් එය නොපිළිගන්නා බැවින් “කරන්නේ නමුදු නොකළා වන්නේ” යැයි වරදවා පිළිගන්නා අකිරිය දිවියට පත්විය හැක්කේය.

ස්වභාව නියම - සද්කාලික නියම ධර්ම - කලාපීය රූප සමූහය නම් වූ ගොඩනැගිල්ලෙහි ඇති වූ තේජෝ නම් වූ ගින්දරෙහි ඉහළ බලා යන දුම ඉහළටම නගින්නා සේ ද කලාපීය රූප සමූහය නම් වූ ගොඩනැගිල්ලෙහි ඇති වාතයේ හරස් අතට ගමන් කරන ස්වභාවය ද ආදී වූ හැසිරීම් ස්වභාව නියම-සද්කාලික සභාතන ධර්ම වන්නා සේ, අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයෝ ප්‍රකටව ඇති කල්හි සඛිඛාර ආදී ඵල ධර්මයෝ ප්‍රකටව පහළ වේ. අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයෝ ප්‍රකටව නැතිව සඛිඛාර ආදී ඵල ධර්මයෝ පහළ නොවේ. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛිඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයෝ පැහැදිලිව ඇත්තේ නම් විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන ඵල ධර්මයෝ පහළවීම සිදුවේ. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛිඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයෝ නොමැති විට විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන ඵල ධර්මයන් ද පහළ නොවේ. මෙයට **සභාවනියමසිද්ධිභේතුභාව** - නිත්‍ය ස්වභාවයෙන් සම්පූර්ණ වී ඇති හේතු ධර්මයන්ගෙන් සිද්ධවන ස්වභාව යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයන් සඛිඛාර ආදී ඵල ධර්ම පහළ කරවිය හැකි සභාවනියම වශයෙන් සම්පූර්ණ වූ - නිත්‍ය ස්වභාව ශක්තියකින් යුක්ත බව පිළිනොගන්නා විට,

“කස්සචි කත්තුනෝ අභාවා න කාචි කිරියා ඵලපබ්බති”.

[මහා ඊකා 2 (ජරිධ්සඛිගායනා අංක 660 යටතේ)]

“කළ හැකි වූ යම් පුද්ගලයෙකු - යම් ධර්මයක් නොමැති බැවින් යම් වූ කායික, වාචසික, මානසික හැසිරීමක ඵල හා සම්බන්ධයක් නැත. = ඵල ගෙන නොදේ” යැයි ඵල හා සම්බන්ධ කායික, වාචසික, මානසික හැසිරීමක්, කර්මයක් නොමැත්තේ යැයි කර්මය හා කර්ම ඵලය බැහැර කරන අකිරිය දිවියක් පහළවිය හැකි යැයි යන්න අදහසයි. [විභ. අ. : වී. ම. : මහා. වී. පරිවර්තනයයි]

ඒවං ධම්මතා නය ක්‍රමය - 4

“අවිජ්ජාදීනි පන කාරණෝති සඛිඛාරාදීනං යේව සම්භවෝ ඛිරාදීනි දධි ආදීනං විය න අඤ්ඤේසන්ති, අයං ඒවං ධම්මතානයෝ නාම, යං සම්මාපස්සන්තෝ පච්චයානුරූපතෝ ඵලාවබෝධතෝ අහේතුකදිට්ඨිකද්ව අකිරියදිට්ඨිකද්ව පජනති. මිච්ජා පස්සන්තෝ පච්චයානුරූපං ඵලප්පච්චිං අගභෙරවා යතෝ කුතෝචි යස්ස කස්සචි අසම්භවගහණතෝ අහේතුකදිට්ඨිං චේව නියතවාදුකද්ව උපාදියති.” [විභ. අ. 139 : වී. ම. 440]

මිකිරි ආදියෙන් දිකිරි පහළ වන්නා සේ අවිජ්ජා ආදී හේතූන් නිසා ඵල ධර්මයෝ පහළ වන්නේ නම් හේතු ධර්ම හා ගැළපෙන සඛිඛාරාදී ඵල ධර්මයෝ පහළ වෙත්. හේතු ධර්ම හා නොගැළපෙන අනෙකුත් ඵල ධර්මයෝ පහළ නොවෙත්. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛිඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයන් නිසා යම් ඵලයක් පහළ වන්නේ නම් හේතු ධර්ම හා ගැළපෙන විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන ඵල ධර්මයෝම පහළ විය හැක්කේය. හේතු ධර්මයන් හා නොගැළපෙන අනෙකුත් කිසිම ඵල ධර්මයන් පහළ විය නොහැක්කේය. මේ වනාහි **ඒවං ධම්මතා නය ක්‍රමයයි.**

මේ ඒවං ධම්මතා නය ක්‍රමය යථාපරිදි නිවැරදිව දැන දැකගත්තේ නම්, හේතු ධර්ම හා අදාළ ඵල ධර්ම පහළවීම සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥා ඇසින් තමාම වර්තමානව විනිවිද දක්නා ලද්දේ නම් හේතූන් නැතැයි වරදවා ගන්නා අහේතුක දිට්ඨිය ද, හොඳ නරක කළේ වී නමුදු කළා වන්නේ නැතැයි වරදවා ගන්නා අකිරිය දිට්ඨිය ද යන හේතූන් නිසා පහළවන ඵලයන් බැහැර කරන තවදුරටත් හේතු ඵල යන දෙකම බැහැර කරන මේ මහා දිට්ඨි දෙකම දුරුකළ හැක්කේය.

මේ ඒවං ධම්මතා නය ක්‍රමය නිවැරදි ලෙස නොදන්නා නොදක්නා නිසා වරදවා වටහා ගත හැක්කේය. වරදවා ගැනීම මෙලෙසය. ඕනෑම හේතුවක් නිසා ඕනෑම ඵලයක් පහළවිය හැක්කේ යැයි කියන්නේ නම් වැලිවලින් තෙල් ද උක්ගස්වලින් කිරි ද පහළ නොවන්නේ නොවේ. පහළවිය හැක්කේය. එම නිසා යම්කිසි හේතුවකින් යම්කිසි ඵලයක් පහළකළ නොහැක්කේය යැයි අහේතුක දිට්ඨියට දැඩි ලෙස වැටේ.

මෙලෙස වරදවා ගත්, දැක දැනගත් කල්හි අදාළ හේතු ධර්මයන් හා අදාළ ඵල ධර්මයන්ගේ පහළවීම පිළිනොගෙන යම්කිසි හේතුවක් නිසා යම්කිසි ඵලයක් පහළවීම පිළිනොගන්නා නිසා අහේතුක දිට්ඨිය ද නියත වාදය ද දැඩිව අල්ලා ගනී.

නියත වාදය

නියත වාදය යන්න සත්ත්වයන්ගේ හොඳ නරක ඵලයන් කල් ඇතිවම තීරණය වී ඇතැයි පිළිගන්නා, කර්මය හා කර්ම ඵලය ප්‍රකටවම බැහැර කරන වාදයක් වන්නේය. “මෙලෙස හේතුවක් නොමැත්තේ නම් ඇස් බැල්ම වැටෙන ප්‍රදේශය තුළ ඇති සත්ත්වයින්, වස්තූන් කුමන හේතුවක් නිසා පහළ වී දැ”යි එම අහේතුක වාද ඇත්තෙකුගෙන් පෙරළා ප්‍රශ්න කළහොත් “නියතව-කුමන කාලයේ දී මනුෂ්‍ය, නැත්නම් දේව, නැත්නම් තිරිසන් සතුන් පහළ වන්නේ දැයි කලින්ම තීරණය වී, ස්ථිර වී පවතින නිසාය යැයි උත්තර දෙනු ඇත. මේ පිළිගැනීමම නියත වාදය යැයි කියනු ලැබේ. (විස්තර සඳහා සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රය, මක්ඛලිගෝසාල වාදය බලන්න) [වින. අ. 139 / වී. ම.440 / වින. මූ. ටී (ජර්ධසඛිගායනා අංක 242 යටතේ හා මහා. ටී. අංක 660 යටතේ)]

ඒ නිසා පිංචත් ඔබ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පරිච්චිසමුප්පාද ධර්මය සම්මා දිට්ඨි ඤාණය මගින් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැකීම වනාහි විවිධ මිච්ඡා වාද, මිච්ඡා දස්සන, මිච්ඡා දිට්ඨි වර්ග බැහැර කිරීම සඳහා, පරාජය කිරීම සඳහා හොඳම ආයුධයක් වනබව ගෞරවයෙන් මුදුනින් පිළිගෙන වටහා ගෙන සිත්හි ද දරාගත යුතුය.

පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ප්‍රායෝගිකව පරිග්‍රහ කිරීම

විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් වියයුතු,

- 1) අතීත භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ.
- 2) වර්තමාන මේ භවයෙහි පරිසන්ධි නාම ධර්ම රාශියේ අරමුණ.

- 3) වර්තමාන භවයෙහි භවබිග මනෝ ප්‍රසාද ධාතු - භවබිග නාම ධර්ම සමූහයේ අරමුණ.
- 4) මේ වර්තමාන භවයෙහි මතු වට එන්නා වූ චුති නාම ධර්ම සමූහයේ අරමුණ.

යන මේ හතර අවස්ථාවෙහිදීම අරමුණ සමාන විය යුතු වේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා අනාගතය තවම නොබැලූ නිසා මෙයින් 1-2-3 යන අවස්ථාවන්හි අරමුණේ සම අසම භාවය තමා වශයෙන් ඤාණය යොමු කොට විශ්වාසී ලෙස සන්සන්දනය කොට බලන්න. තවදුරටත් පරිසන්ධි, භවබිග, චුති යන මේ තුන් අවස්ථාවන්හි විත්ත වෛතසිකයන් ගණන වශයෙන් ද සමාන වේ. විශ්වාස ලෙස සන්සන්දනාත්මකව විමසා බලන්න. නැවත නැවත භාවනා කොට බලන්න. මේ වන විට යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට භවබිග මනෝ ප්‍රසාදය ද නිවැරදි ක්‍රමයට භාවනා කළ හැක්කේය. එසේ නොහැකි නම් පළමුව පරිසන්ධි නාම ධර්ම විශ්වාසී ලෙස, තනවුරු ලෙස නැවත භාවනා කොට බලන්න. අනතුරුව පරිසන්ධි නාම ධර්ම රාශිය නිරුද්ධ වී ගිය පසු විචි සිත් ඇති වීමට කලින් අතරවාරයේ අඛණ්ඩව පවතින්නා වූ විත්ත වෛතසික නාම ධර්ම රාශිය දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න. භවයෙහි විත්ත සන්තතිය නොබිඳි පැවතීම සඳහා විචි සිත් නොමැති අවස්ථාවන්හි දී හේතු ධර්ම වශයෙන් දිගට පවතින්නා වූ සිත වනාහි භවබිග සිත වන්නේය. මෙය වටහාගන්නේ නම් වර්තමාන අවස්ථාවන්හි දී විචි සිත් සන්තතීන්හි අතරවාරයන්හි දී පහළ වන්නා වූ භවබිග නාම ධර්මයේ තවදුරටත් පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථකවනු ඇත.

පඤ්චස්කන්ධ විභාගය

මෙම පරිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය අනුව හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ගළපමින් හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමේ දී විත්තඤ්ඤායක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් වෙත වෙතම බෙදා හේතු හා ඵලයන්හි ගැළපීම ඤාණයෙන් දක්නා ලෙස බලා පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේ දී විචිමුක්ත සිත් හා විචි සිත් වෙන් වෙන් වශයෙන් පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. පරිසන්ධි, භවබිග, චුති සිත් වනාහි විචිත්තෙන් පරිබාහිර වන බැවින් විචිමුක්ත සිත් වන්නාහ. මෙම විචිමුක්ත සිත්වල පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදා එක එකක හේතු සම්බන්ධතා ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු හා ඵල ධර්මයේ පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. මෙලෙසටම විචි සිත්වල දී විත්තඤ්ඤායක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදමින් එක එකක හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. මෙහිලා ස්කන්ධය යන්න සමූහය, රාශිය යන අර්ථය ගෙන දේ.

- 1) අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අජීඤ්ඤා, බහිද්ධ, ඕළාරික, සුබ්බම, භීත, පණිත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයකට පිහිටා ඇති ආසුච සහිත වූ උපාදනයන්ට ප්‍රත්‍ය වූ රූප සමූහයේ රූපුපාදනස්කන්ධය නම් වේ.
- 2) අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අජීඤ්ඤා, බහිද්ධ, ඕළාරික, සුබ්බම, භීත, පණිත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයකට පිහිටා ඇති ආසුච සහිත වූ උපාදනයන්ට ප්‍රත්‍ය වූ වින්දන, වේදනා රාශි සමූහයේ වේදනා උපාදනස්කන්ධය නම් වේ.

- 3) අතීත, අනාගත, පවිච්ඡපන්න, අජීකධන්ත, බහිද්ධ, ඕළාරික, සුඛම, හීන, පණීත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයකට පිහිටා ඇති ආසුව සහිත වූ උපාදනයනට ප්‍රත්‍ය වූ සඤ්ඤා ධර්ම රාශිය සඤ්ඤාපාදනස්කන්ධය නම් වේ.
- 4) අතීත, අනාගත, පවිච්ඡපන්න, අජීකධන්ත, බහිද්ධ, ඕළාරික, සුඛම, හීන, පණීත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයකට පිහිටා ඇති ආසුව සහිත වූ උපාදනයනට ප්‍රත්‍ය වූ වෛතසික සඛිඛාර ධර්ම රාශිය සඛිඛාරපාදනස්කන්ධය නම් වේ.
- 5) අතීත, අනාගත, පවිච්ඡපන්න, අජීකධන්ත, බහිද්ධ, ඕළාරික, සුඛම, හීන, පණීත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයකට පිහිටා ඇති ආසුව සහිත වූ උපාදනයනට ප්‍රත්‍ය වූ සිත, විඤ්ඤාණ ධර්ම රාශිය විඤ්ඤාණපාදනස්කන්ධය නම් වේ. [සං. නි. 3/84-86]

මේ එකොළොස් ආකාරයන්හි සමහරක ව්‍යවහාර අර්ථය,

- 1) ඕළාරික - රළු - ගොරොසු ධර්ම
- 2) සුඛම - සුඤ්ඤා ධර්ම
- 3) හීන - නිව - ලාමක ධර්ම
- 4) පණීත - පුණීත - මිහිරි ධර්ම
- 5) දුර - අඤ ධර්ම
- 6) සන්තික - සමීප ධර්ම

යැයි මෙලෙස වටහා ගන්න. මේ එකොළොස් ආකාරයන්හි එක ආකාරයක වන්නා වූ චිත්තකෂණ එක එකක් තුළ වස්තු රූපය හා ආරම්භණ රූප එකතු කොට පඤ්චස්කන්ධ ගණන් ගත හැකිය. චිත්තකෂණයක් තුළ,

- 1) ආශ්‍රය ලබන වස්තුව හා අරමුණු රූපය රූපස්කන්ධය නම් වේ.
- 2) එම චිත්තකෂණයෙහි යෙදෙන වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණයන් හැර සෙසු වෛතසික සියල්ල සඛිඛාර ස්කන්ධයයි.
- 5) විඤ්ඤාණය නම් වූ සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

සඛිඛාරස්කන්ධයෙහි වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණයන් හැර සෙසු වෛතසිකයන් 5 සිට 31 දක්වා විය හැක්කේය. මේ ඉතිරි වෛතසික සියල්ල සඛිඛාරස්කන්ධය නම් වේ. ඉහත සඳහන් පඤ්චස්කන්ධ විග්‍රහ කරන ක්‍රමය වටහා ගත් විට ඉදිරියට විස්තර කෙරෙන චිත්තකෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදා බැලීම වටහා ගනු ඇත. නවදුරටත් මේ පඤ්චස්කන්ධයන් තුළ ද අදාළ හේතු ධර්මයෝ එක එකකට වෙන වෙනම ඇති නිසා මේ හේතු ධර්මයන්ට අදාළ එම ධර්මයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධතා ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා හේතු-එල ගළපමින් හේතු-එල පරිග්‍රහ කළයුතු වේ.

කලල කෂණයෙහි පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයෝ

මූලික කලල ඤාණයෙහි පරිසන්ධි අවස්ථාවෙහි දී,

- 1) හදය දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන රූප කලාප වර්ග තුන, රූප කොටස් නිස රූපස්කන්ධය නම් වේ.
- 2) පරිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) පරිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) පරිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි චේතනාව සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය) පරිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණයන් හැර සෙසු වෛතසික 31 සඛ්ඛාරස්කන්ධය නම් වේ. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) පරිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි විඤ්ඤාණය නම් වූ සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධය නම් වේ.

මේ ඉහත සඳහන් පරිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධය, සෝමනස්ස වේදනාව හා යෙදී පරිසන්ධිය පිහිටන ත්‍රිභේතුක පුද්ගලයෙකු සඳහා පමණකි. ඉදින් උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදී පරිසන්ධිය පිහිටන ත්‍රිභේතුක පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් පීති නොමැති නිසා නාම ධර්ම 33 ක් වේ. ද්විභේතුක වන්නේ නම් නාම ධර්ම 33-32 ක් ලෙස වෙන වෙනම යෙදේ. මෙහිලා සඛ්ඛාරස්කන්ධය දෙයාකාර කොට දැක්වීම වනාහි බුදුරාජාණන් වහන්සේ බන්ධවිභවිත පාලියෙහි සුත්තන්තහාපනීය ක්‍රමයට සඛ්ඛාරස්කන්ධ විභාග කොට දේශනා කිරීමේ දී චේතනාවම ප්‍රධාන කොට දේශනා කිරීමේ වාරිත්‍රයක් ඇත. ඒ අනුව චේතනාවම සඛ්ඛාරස්කන්ධය යැයි ප්‍රධාන නය ක්‍රමයට අනුව ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි දැක්වීය. තවදුරටත් චේතනාවම සඛ්ඛාරස්කන්ධය යැයි ගන්නේ නම් චිත්තඤාණයක් තුළ වූ වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනාවන් හැර ඉතිරි වෛතසිකයන් පඤ්චස්කන්ධයෙන් නිදහස් වේ. තවදුරටත් මෙම ඉතිරි වූ වෛතසිකයන්ට අදාළ හේතු ධර්මයෝ නොමැත්තේ දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නැගිය හැක්කේය. විශේෂයෙන් එස්සය,

- 1) එස්සසමුදයා වේදනාසමුදයෝ.
- 2) එස්සසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයෝ.
- 3) එස්සසමුදයා සඛ්ඛාරසමුදයෝ.

[සං. නි. 3/110 - 112]

යන මේ දේශනාවට අනුව වේදනාස්කන්ධය, සඤ්ඤාස්කන්ධය, සඛ්ඛාරස්කන්ධය යන ස්කන්ධයන්ට එස්සය හේතු ධර්මය වේ. මේ එස්සයට හේතු ධර්ම නොමැත්තේ දැයි පෙරළා නැවත ප්‍රශ්නයක් පැන නැගිය හැක්කේය. ඒ සඳහා මෙම එස්සය හා සමග ඉතිරි වෛතසිකයන්ට ද අදාළ හේතු ධර්මයෝ නිසැකව ඇත්තේම යැයි වටහා දීම එක් කාරණයකි. පරමාර්ථ ධාතුන් ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කළයුතු බව ද එක් කාරණයකි. මේ කාරණා දෙක නිසා සංස්කාරස්කන්ධය පරිග්‍රහ කිරීමට දෙවැනි ක්‍රමය වැඩිදුරටත් විස්තර කරනු ලැබේ. සෑම තැනකදීම මෙලෙසට වටහා ගන්න.

හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව පරිග්‍රහ කිරීම

ප්‍රථමයෙන් පිංචන් ඔබ සොයාදැනගත් අතීත හේතු ධර්ම පහෙහි අවිජ්ජා- තණ්හා-උපාදාන යන කිලේස වර්ටිය නිසා සඛ්ඛාර-කම්ම යන කම්ම වර්ටිය පහළවීම වැටහී යනු පිණිස භාවනා කොට බලන්න. අනතුරුව සඛ්ඛාර-කම්ම යන කම්ම වර්ටියෙහි ඇතුළත් කම්ම ශක්තිය නිසා විපාක වර්ටියෙහි ඇතුළත් පරිසන්ධි රූපස්කන්ධය හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වී පහළවීම ඤාණයෙන් දක්නා සේ භාවනා කොට බලන්න. හේතු, කම්ම හා ඵල පරිසන්ධි

කම්මප රූපයන් හෙවත් අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනයන් පිරිවරාගත් හේතු, සඛ්ඛාර කම්ම හා එල පටිසන්ධි කම්මප රූපයන්, හේතු ධර්ම ඇසුරු කොට එල ධර්ම පහළවීම ඤාණයෙන් දැකිනා විට පහත සඳහන් ලෙසට පරිග්‍රහ කිරීමට පටන් ගන්න.

පටිසන්ධි රූපස්කන්ධයෝ

- 1) අවිජ්ජා (20) නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූපයෝ එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූපයෝ එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූපයෝ එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ. සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූප එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම-සඛ්ඛාර (34) හි කර්ම ශක්තිය ඇති නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ. කම්ම-සඛ්ඛාර (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූප එල ධර්මයයි.

මෙලෙසින් හේතු හා එල සම්බන්ධ කොට හේතු ධර්ම එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කොට බලන්න.

සටහන: අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන්හි (20) යන්නෙන් කිලේස වට්ට මනෝද්වාරක ජවන විචියෙති ලෝභ ජවන එක එකක ඇති ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ නාම ධර්ම අදහස් කෙරේ. සඛ්ඛාර, කම්මයන්හි (34) යන්නෙන් කම්ම වට්ට මනෝද්වාරක ජවන විචියෙති මහා කුසල ජවන එක එකක යෙදෙන සද්ධා-පඤ්ඤ රාශියේ නාම ධර්ම අදහස් කෙරේ. ඉදින් කර්මය සිදුකරන අවස්ථාවේ දී උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදෙන කර්මයක් සිදුකළේ වී නම් එම සඛ්ඛාර, කම්මයන් උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදී පීති නොමැතිව නාම ධර්ම 33ක් වන්නේය. මෙලෙස රූප-නාම, හේතු-එල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කොට ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගතහැකි තැනැත්තා සාමාන්‍යයෙන් ත්‍රිහේතුක පුද්ගලයෙකුම වේ. එම නිසා සාමාන්‍යයෙන් ත්‍රිහේතුක පුද්ගලයාම නිදසුන් කොට විස්තර කරන්නෙමු. ද්විහේතුක පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් නාම ධර්ම 33-32 යනාදී ලෙසට වටහා ගන්න. චිත්තජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූපයෝ පටිසන්ධියෙහි උප්පාද කාලය පටන්ගන්නා අවස්ථාවෙහි නොමැති නිසා කම්මප රූප පමණක් උප්පාදය පටන්ගැනීමේ දී ඇති නිසා කම්මප රූපයන් පමණක් හේතු හා එල සම්බන්ධ කොට පරිග්‍රහ කිරීම විස්තර කරනු ලැබේ. නමුදු පටිසන්ධියෙහි ධීනි කාලයෙහි පටන් මෙම කම්මප රූපයන්හි යෙදෙන තේජෝ ධාතු-උතු එක එකක්, රූපයෙහි ධීනි කාලයට පත්වී උතුජ ඕපරිධම්මක රූප කලාප පහළ කළ හැක්කේය. පටිසන්ධියෙන් පසු ප්‍රථම භවඛිගයෙන් පටන් ගෙන චිත්තජ රූපයෝ පහළවීම පටන් ගනිත්. මව විසින් ගත් ආහාරයන් ගැබ්ගෙන සිටි දරුවාගේ කලල ශරීර කුඩුවට පැතිරෙන කාලයේ පටන්ගෙන ආහාරජ රූපයන්ගේ පහළවීම පටන් ගනිත්. එම නිසා ඒ ඒ අවස්ථාවන්ට අනුව ඤාණය විනිදුවා කැමති සේ භාවනා කොට බලන්න.

මෙලෙසටම වේදනාස්කන්ධය ආදී නාමස්කන්ධයෝ ද හේතු ධර්ම නිසැකවම ඇති නිසා එල ධර්ම පහළවීම ප්‍රථමයෙන් ඤාණයෙන් දැකගන්නා ලෙසට

බලන්න. සම්මා දිරිඬි ඔදනා ඇසින් තමාම වර්තමාන ලෙස විනිවිද දැකිනා අවස්ථාවේ දී පහත සඳහන් ලෙසට හේතු හා ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කරන්න.

පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) සඞ්ඛාර (34) නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. සඞ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම-සඞ්ඛාර (34) හි කර්ම ශක්තිය නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. කම්ම-සඞ්ඛාර (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

ප්‍රත්‍යුත්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්‍රු - හදුයචත්‍රු රූප (30) නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. චත්‍රු - හදුයචත්‍රු රූප (30) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ - (.....) වන නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. (.....) අරමුණ හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 8) ඵස්ස - (34 වේදනාව අඩු කොට - 33) නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. ඵස්ස (34 වේදනාව අඩු කොට - 33) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

මෙලෙසට හේතු-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. නමුදු පොත විශාලවීම වැලැක්වීම සඳහා ඉදිරියේ දී **“අවිජ්ජා (20) නිසා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ”** යනාදී වූ දීර්ඝ පාඨය වෙනුවට **“අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි”** යන ලෙසට සංකේපයෙන් දක්වන්නෙමු. නමුදු හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන විට ප්‍රායෝගික ලෙස ඉහතින් දැක්වූ ලෙසටම පරිග්‍රහ කරන්න.

දක්වන ලද ක්‍රමය අනුගමනය පහසුවනු පිණිස ඉහත දක්වන ලද රූපස්කන්ධය, වේදනාස්කන්ධය සම්බන්ධ භාවනා ක්‍රමය නැවත වරක් දක්වන්නෙමු.

පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය (කම්මප රූප 30)

- 1) අවිජ්ජා - (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා - (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන - (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) සඞ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදාන = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පුත්‍රයුත්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්‍රු - හදයචත්‍රු රූප (30) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) එස්ස - (34 වේදනාව අඩු කොට = 33) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පෘභෘද්දිලි කිරීම්

1) චත්‍රු - නාම ධර්මයෝ පඤ්ච ආකාර ස්කන්ධයන් ඇති පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි ඇසුරුකරන වස්තු රූප ඇතිවිටම පහළවිය හැකි ස්වභාවයක් ඇත. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධයේ පටිසන්ධි නාම ධර්ම රාශිය යන්න පටිසන්ධි අවිජ්ජාවේ සහජාත හදයචත්‍රු රූපය ඇසුරු කරගෙනම පහළ වේ. ඇසුරු නොලබන්නේ නම් පහළවිය නොහැක්කේය. තවදුරටත් මේ හදයචත්‍රු රූපයට ද තමා වශයෙන් පමණක් තනිව පහළවිය නොහැක්කේය. රූප කලාප යැයි කියන සමූහයක් ලෙසට පමණක් විය හැක්කේය. විශේෂයෙන් තමා හා එකට පහළවන සහජාත ආදී පච්චය වශයෙන් උපකාර කිරීමේ ශක්තිය ඇති, කලාපීය සතර මහා භූතයන් ඇසුරු කරගෙනම පහළවිය හැක්කේය. තවදුරටත් මෙම හදය දසක කලාපය ද පටිසන්ධි අවිජ්ජාවේ දී කාය දසක කලාප, භාව දසක කලපයන් හා සමගම පහළවිය හැක්කේය. එම නිසා සූත්‍රාන්ත ක්‍රමයට **චත්‍රු නාම කරජකායෝ - පෙ - සෝ අථචෝ භූතාහි වේච උපාදුරූපාහි ච** [ම. අ. 1/249]

චත්‍රු යනු කරජකයයි. - පෙ - මේ කරජකාය යන්න පරමාර්ථ ධර්ම වශයෙන් භූතරූප උපාදුරූපයන්ය. [ම. අ. පරිවර්තනයයි]

මේ ආකාරයට අට්ඨකථා දැක්වීම් වලට අනුව භූතරූප උපාදුරූප සියල්ල (රූප ඝන බිදීම සඳහා පරමාර්ථ තෙක් ඤදුණය දියුණුකිරීම සම්බන්ධව) චත්‍රුරූප යැයි සලකා ගතයුතු වේ. පරිග්‍රහ කළ යුතු. භාවනා කළ යුතු. ඒ සඳහා පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධයෙහි ඇසුරුකරන රූපය, අභිධම්ම නය ක්‍රමයට හදයචත්‍රු රූපය පමණක් ඒකාන්ත ලෙස ඇසුරු කොට පහළවන නිසා හදයචත්‍රු රූපයම පමණක් ගනු ලැබේ. සූත්‍රාන්ත ක්‍රමයට හදයචත්‍රු රූපය සමග රූප වර්ග 30 ම චත්‍රු යන තැන සාරය ලෙස ගනී. සූත්‍රාන්ත ක්‍රමය මෙහිලා ප්‍රායෝගික ලෙස යොදාගනී.

සහයන් බිඳ පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් ළඟාවීම සඳහා රූප 30 ම පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. එම නිසා සුභාන්ත ක්‍රමයට අනුව හඳුයවනුට හා සමග රූප වර්ග 30 ම වනු රූප යැයි සලකා ගන්න. මේ වනු රූපය ආශ්‍රය කරගෙනම පරිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළවිය හැකි බව සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ඇසින් තමාම වර්තමානව විනිවිද දක්නා ලෙසට භාවනා කොට බලා හේතු-ඵලයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඒ ඒ අවස්ථාවල දී මේ ක්‍රමයට සලකා ගන්න. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්න.

වනු - හඳුයවනු (30) නිසා පරිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. වනු - හඳුයවනු රූප 30 හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

2) ආරම්භණ - පරිසන්ධි නාම ධර්ම සමුහයේ අරමුණ අතිත හවයෙහි මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ වන බව පැහැදිලි කරන ලදී. වේදනාව මෙම අරමුණෙහි රසය පමණක් විඳගනී. විඳගැනීමට අරමුණක් නොමැති විට විඳගන්නා වේදනාවක් නොමැති ආකාරය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් එය වැටහී යනු සඳහා භාවනා කොට බලන්න. යට දැක්වූ නිදසුනෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ උදෙසා දන් දෙන සිද්ධියක් ආදර්ශයට ගෙන පහසුවෙන් වැටහී යනු පිණිසම දක්වන්නට යෙදුනි.

යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ කර්මයන් බොහෝ ලෙස කෙනෙකුගෙන් කෙනෙකුට සමාන බවක් නොමැත. සමහරුන්ට දුන කර්ම ද, සමහරුන්ට සීල කර්ම ද, සමහරුන්ට භාවනා කර්ම ද ඵල ගෙන දේ. තවදුරටත් දුන කර්මය ද ආහාර දුන කර්මය, සිවුරු දුන කර්මය ලෙසට විවිධ වේ. සීල කර්මය ද පඤ්චසීල, අටසිල්, දසසිල් ආදී ලෙසට විවිධ වේ. භාවනා කර්මයන් ද කසිණ භාවනා, අසුභ භාවනා, ආනාපාන භාවනා, මන්තා භාවනා, විපස්සනා භාවනා ආදී ලෙසට විවිධ වේ. එලෙස කර්ම විවිධ වීම අනුව අතිත හවයෙහි මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ ද, පවිච්ඡපන්න පරිසන්ධි හවබිග වුනි ආදියේ අරමුණ ද විවිධ විය හැක්කේය. අතිත හවයේ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ, පුත්‍රයන්පන්න පරිසන්ධි අරමුණ නිවැරදිව සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් දැක ගැනීම පිණිස පරිග්‍රහ කළ විටම, එම අත්දැකී අරමුණ ඇති විටම පරිසන්ධි අවස්ථාවේ වේදනා පහළවීම ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු-ඵලයන් මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්න.

අරමුණ - (.....) වීම නිසා පරිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ. අරමුණ - (.....) හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

3) එස්ස - එස්සසමුදයා වේදනාසමුදයෝ - එස්සය නිසා වේදනාව වෙයි. මෙලෙසට දේශනා කිරීම එස්සය ප්‍රධාන කොට දේශනා කිරීමක් බව සිතට ගන්න. පරිධාන දේශනාවෙහි මෙලෙසට එයි.

“චත්තාරෝ ඛන්ධා අරුපිණෝ අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාතපච්චයේන පච්චයෝ. චත්තාරෝ ඛන්ධා අරුපිණෝ අඤ්ඤමඤ්ඤං නිස්සයපච්චයේන පච්චයෝ” [ප. 1/4-5]

නාමස්කන්ධයෝ හතර එකිනෙකාට සහජාත පච්චය, නිස්සය පච්චය වශයෙන් උපකාර කරයි. [එම පරිවර්තනයයි]

මේ ආකාරයට සම්පූර්ණ ලෙස දේශනා කරන ලද නාම ධර්මයෝ අනෝන්‍යය වශයෙන් “කොටියා නිසා කැලයන්, කැලය නිසා කොටියන්” යන

ලෙසට (අනෝන්‍යය ලෙස) උපකාර කරයි. එසේම ආහාරයන් වළඳන විට හොඳින් විකන්නේ නම් ඕෂා රසය හොඳින් මතු වී එන්නා සේ, රස වින්දනය ප්‍රකට වන්නා සේ; චිත්තක්‍ෂණයක් තුළ එකට යෙදී සිටින නාම ධර්මයන් තුළ ද, චිත්තක්‍ෂණ අතර යෙදෙන නාම ධර්ම අතර ද එස්සය අරමුණ හොඳින් ඇසුරු කරන විට ද, සිත හා අරමුණ අතර සම්බන්ධය ලබා දෙන විට, පහසු ලබා දෙන විට වේදනාවේ වින්දනය හිඟ විය හැක්කේය. මේ නිසා එස්සය නිසා වේදනාව වන්නේ යැයි එස්සය ප්‍රධාන කොට දක්වන ක්‍රමයට දේශනා කරන ලදී. නමුදු එස්සයට ද ස්වකීය ලෙස තනිව පහළවීමේ ශක්තියක් නැත. එකට යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සමග එකට සහජාත, නිස්සය ආදී පච්චය මගින් උපකාර කරන විටම පහළවිය හැක්කේය. මේ නිසා එස්ස යැයි දැක්වීමෙන් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ද ගැනෙන බව සිත තබා ගන්න.

විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තක්

චිත්තක්‍ෂණයක් තුළ ඇති සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගෙන් එක් ධර්මයක් එල ධර්මය ලෙස ගෙන භාවනා කිරීමේ දී ඉතිරි නාම ධර්මයෝ හේතු ධර්මයෝ වෙත්. මෙය වනාහි විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තකි. මේ වේදනාස්කන්ධය උපමාවක් ලෙස ගෙන ඉතිරි නාමස්කන්ධයෝ ද වටහා ගන්න. නාම ධර්මයන් චිත්තක්‍ෂණයන් අතරවාරයේ උපකාර කරන ආකාරය පසුව පැහැදිලි කරනු ඇත. යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම ධර්මයන් අනෝන්‍යය ලෙස එකක් එකකට, නැත්නම් එස්සය ආදී නාම ධර්ම රාශිය වේදනාවට හෝ සඤ්ඤස්කන්ධය, සඛ්ඛාරස්කන්ධය, විඤ්ඤණස්කන්ධය යන තුන වේදනාස්කන්ධයට සහජාත, අඤ්ඤමඤ්ඤ, නිස්සය ආදී පච්චය වශයෙන් උපකාර කරන ක්‍රමය, එකක් එකකට ආධාර වීම, එකක් එකකට හේතු-එල වශයෙන් සම්බන්ධ වන ස්වභාවය ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. ඤාණයෙන් දැකගත් විට හේතු ධර්ම, එල ධර්මයෝ මෙසේ පරිග්‍රහ කරන්න.

එස්ස = (34 වේදනාව අඩු කොට = 33) නිසා වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ.
 එස්සය = (34 වේදනාව අඩු කොට = 33) හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පව්වුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) වඤු = (30) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ = (.....) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) එස්ස = (34 සඤ්ඤාව අඩු කොට = 33) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1)

(පුර්ව කුමය - චේතනාව ප්‍රධානව)

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදාන (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්‍රු - (30) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ - (.....) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) එස්ස (34) චේතනාව අඩු කොට - (33) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මේ කුමයට සඛ්ඛාරස්කන්ධය වෙනුවට චේතනාව පමණක් ගන්නා කුමය ප්‍රධාන නය කුමයයි. පරමාර්ථ ධාතුන් නිරවශේෂ ලෙස නිමකරලීම සඳහා තවත් කුමයක් දක්වන්නෙමු.

පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2)

(දෙවැනි කුමය වෛතසික 31 විමසා බලන්න)

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදාන (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්ත හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්‍රු - (30) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ - (.....) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සටහන:- පරිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණය ඉවත් කළ විට එස්ස-චේතනා ප්‍රධාන වෛතසික 31 ඉතිරි වේ. දෙවැනි ක්‍රමයේ දී මේ 31ක් වූ වෛතසිකයෝ සඛිඛාරස්කන්ධය යන නම ලබයි. එල ධර්ම පැත්තෙහි පිහිටයි. මේ එස්ස-චේතනා ප්‍රමුඛ සඛිඛාරස්කන්ධයෙහි පවිචුප්පන්න හේතු ධර්ම සොයන්නේ නම් **“සේසබන්ධන්තය පදවිධානා”** (වි. ම. 345) යැයි දැක්වෙන ලෙසට සඛිඛාරස්කන්ධයන්හි පදවිධානය ලෙස වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණය යන ඉතිරි නාම ස්කන්ධ තුන ලැබෙන්නේය. මේ දෙවැනි ක්‍රමයට අනුව එස්සය නාමස්කන්ධයන්ගේ හේතු ධර්මය වන්නේ නම් එම එස්සයට ද, සඛිඛාරස්කන්ධ නම් වූ ඉතිරි වෛතසික ධර්ම සමූහයට ද හේතු ධර්ම නොමැත්තේ දැයි යන ප්‍රශ්නයට පිළිතුරක් ලෙස හේතු ධර්ම එල ධර්ම සියල්ලම ඉතිරි නොකර පරිග්‍රහ කිරීමක් වන්නේය. පසුවට ද සඛිඛාරස්කන්ධය දෙකට බෙදූ භාවනා ක්‍රමය දක්වන අවස්ථාවල මේ ආකාරයටම සලකා ගන්න.

පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදාන (20) හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛිඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම = සඛිඛාර (34) හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පවිචුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි. නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 33. රූප - ඇසුර ලබන වච්චු රූපය (30) + ආරම්භණ රූපය.

සටහන:- නාමය යනු විඤ්ඤාණස්කන්ධය හා චින්තකණ්ණයක් තුළ එකට යෙදෙන වෛතසික ධර්ම සමූහයයි. මේ පරිසන්ධි අවස්ථාවේ පරිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා එකට යෙදෙන වෛතසික 33 මින් අදහස් කෙරේ. ඉඳින් උපෙක්ඛා වේදනා හා යෙදී පරිසන්ධිය සිදුවූයේ නම් ප්‍රීතිය නැති නිසා වෛතසික 32 ක් වේ. රූප යන්න ඇසුර ලබන වච්චු රූපය හා අරමුණ රූපයයි. මෙහිලා පරිසන්ධි නාම ධර්ම රාශියේ අරමුණ වන්නා වූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුළින් එක් අරමුණක් රූපාරම්භණයක් වන්නේ නම් එය අරමුණ රූපයයි. සද්දරම්භණයක් අරමුණු වන්නේ නම් එම සද්දය අරමුණයි. මෙලෙසටම ඉතිරිය ද වටහා ගන්න. තවදුරටත් **“නාමරූපසමුදයා විඤ්ඤාණසමුදයෝ”** (සං. නි. 3/112) නාමරූප නිසා විඤ්ඤාණය පහළ වේ යන්න ද දේශනාවේ දැක්වෙන අතර **“විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං”** (විභ. ප. 1/244) විඤ්ඤාණය නිසා නාමරූප පහළ වේ යන්න ද දේශනාවෙහි ඇත්තේමය. එම නිසා විඤ්ඤාණය හා නාමරූපයෝ අනන්‍යතාය ලෙසට එකිනෙකට උපකාර කරන්නා වූ ධර්මයෝ වෙත්. මෙහිලා යෝගාවචර පුද්ගලයා නාමරූප නිසා විඤ්ඤාණස්කන්ධය පහළ වන ආකාරය, හේතු-එල ලෙස සම්බන්ධ වන ආකාරය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වච්චු + අරමුණ + එස්ස යන හේතුන් හා නාම-රූප යන

හේතු ධර්මයන් වචන වශයෙන් පමණක් වෙනස් වුව ද පරමාර්ථ වශයෙන් සමාන වන බව වටහා ගන්න.

භාවනා ක්‍රමය

නාමරූප නිසා පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය පහළ වේ. නාමරූප හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

තවදුරටත් පරිසන්ධියට පසු භවඛිත 15-16 වතාවක් යෙදී මෙම භවඛිතයට පසු මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය වතාවක්, භවතිකන්තික ලෝභ ජවන = (නව භවයට ඇලෙන ලෝභ ජවන) හත් වතාවක් යන විට සිත් සන්තනීන් පහළවීමට පටන් ගනී. ඒ තුළ ප්‍රථම භවඛිතයෙන් පටන් භවඛිත අවස්ථාවන්හි වින්තප රූප, උතුප රූප පහළවීම සිදුවිය. පරිසන්ධියේ ධීති කාලයේ පටන් උතුප රූප පහළවීමට පටන් ගන්නා බවට ප්‍රකාශන පොත්වල දැක්වේ. ආභාරප රූපයෝ වනාහි මව විසින් අනුභව කරන ලද ආභාරයෝ ගැබ් ගෙන සිටින දරුවාගේ ශරීරයට පැතිරෙන කාලයේ පටන් පහළ වේ. ඒ නිසා පරිසන්ධියෙන් පසු භවඛිත පඤ්චස්කන්ධය හේතු-එල සම්බන්ධතාව පරිග්‍රහ කිරීමට කැමතිවන්නහු විසින් පහතින් දැක්වෙන ලෙසට භවඛිත පඤ්චස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමයෙහි ආභාරප රූප හැර ඉතිරිය භාවනා කළ යුතුය. භවතිකන්තික ලෝභ ජවන විටියෙහි මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය, ඉදිරියට විස්තර කරන මනෝද්වාර විචිත්ති මනෝද්වාරාවච්ඡේදන පඤ්චස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමයට අනුව ද, භවතිකන්තික ලෝභ ජවන පඤ්චස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමය පසුව දක්වන්නා වූ මනෝද්වාර විචි ලෝභ ජවන විචි ක්‍රමයට ද භාවනා කරන්න. දැන් මේ අවස්ථාවේ ඔබගේ සන්තානයේ පහළවෙමින් පවතින භවඛිත පඤ්චස්කන්ධ පිළිබඳ භාවනා ක්‍රමය ලියා දක්වන්නෙමු.

භවඛිත පඤ්චස්කන්ධය

- 1) වර්තමාන භවඛිතය ඇසුර ලබන හෘදයෙහි ඇති රූප කලාප හය ආකාරය, රූප වර්ග 54 රූපස්කන්ධයයි. (භවඛිතයට අරමුණ රූපයක් වන්නේ නම් එම අරමුණ ද එකතු කරන්න.)
- 2) භවඛිත නාම ධර්ම 34හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වේ.
- 3) භවඛිත නාම ධර්ම 34හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධය නම් වේ.
- 4) භවඛිත නාම ධර්ම 34හි චේතනාව සංඛිඛාරස්කන්ධය නම් වේ. (ප්‍රථම ක්‍රමය) භවඛිත නාම ධර්ම 34හි වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණය හැර ඉතිරි වෛතසික 31 සංඛිඛාරස්කන්ධය නම් වේ. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) භවඛිත නාම ධර්ම 34හි විඤ්ඤාණය නම් වූ සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධය නම් වේ.

භවඛිත රූපස්කන්ධය

අතින් හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිච්ඡා (20) හේතු ධර්මයයි. භවඛිත (කම්මප රූප) රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. එම රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදාන (20) හේතු ධර්මයයි. එම රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

- 4) සඛිඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග (කම්මප රූප) රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛිඛාර (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. භවඛිග (කම්මප රූප) රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පුත්‍රපුත්‍රපුත්‍ර හේතු ධර්ම තුන

- 6) සිත හේතු ධර්මයයි. භවඛිග (චිත්තප රූප) රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) උතු හේතු ධර්මයයි. භවඛිග (උතුප රූප) රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) ආනාරය හේතු ධර්මයයි. භවඛිග (ආනාරප රූප) රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

භවඛිග වේදනාස්කන්ධය

අතින් හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛිඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛිඛාර (34) හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පුත්‍රපුත්‍රපුත්‍ර හේතු ධර්ම තුන

- 6) ච්ඡු (54) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) ආරම්මණය = (.....) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) එස්ස = (අ) පෙර භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පසු භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස (34 වේදනාව අඩු කොට = 33) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සැලකිය යුත්තක්:- පෙර භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස 34 යන්න තමා පරිග්‍රහ කරන, භාවනා කරන භවඛිගයේ පෙරපස හා බැඳී සම්පව පවතින අනන්තර භවඛිගයයි. අනන්තර හේතු ධර්මයෝය, පසු භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස යන්න තමා පරිග්‍රහ කරන භවඛිගයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්ම පක්ෂයේ ඇත්නම් මෙම වේදනාව ඉවත් කළ විට 34 වේදනාව අඩු කොට = 33 වේ. භවඛිග සඤ්ඤස්කන්ධය ආදිය ද මෙලෙසටම සලකා ගන්න.

භවඛිග සඤ්ඤස්කන්ධය

- 1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමාන වෙත්.
- 8) එස්ස = (අ) පෙර භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. භවඛිග සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පසු භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස (34 සඤ්ඤාව අඩු කොට = 33) හේතු ධර්මයයි. භවඛිග සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

හවඛිත සංස්කාරස්කන්ධය (1)

(චේතනා - ප්‍රථම ක්‍රමය)

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමාන වෙත්.

8) එස්ස - (අ) පෙර හවඛිත මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. හවඛිත සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පසු හවඛිත මනෝසම්ඵස්ස (34 සඤ්ඤව අඬු කොට = 33) හේතු ධර්මයයි. හවඛිත සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

හවඛිත සංස්කාරස්කන්ධය (2)

(වෛතසික 31 - ද්විතීය ක්‍රමය)

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමාන වෙත්.

8) එස්ස - (අ) පෙර හවඛිත මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. හවඛිත සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධයෝ 3 හේතු ධර්මයයි. හවඛිත සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

හවඛිත විඤ්ඤාණාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ, වේදනාස්කන්ධය හා සමාන වේ.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක

6) පෙර හවඛිත මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. හවඛිත විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

7) නාම රූපයෝ හේතු ධර්මයයි. හවඛිත විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 33, රූප = ඇසුරුකරන රූපය. (හා ආරම්භණ රූපයයි)

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඝන ස්කන්ධ පහ

- 1) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඝනය ඇසුරු කරන හඳුය වනුවේ ඇති රූප වර්ග 54 හා රූපාරම්භණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඝන නාම ධර්මයන් 11 වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඝන නාම ධර්මයන් 11 සඤ්ඤව සඤ්ඤස්කන්ධයයි.
- 4) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඝන නාම ධර්මයන් 11 චේතනාව සඛිඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඝන නාම ධර්මයන් 11 න් වේදනා, සඤ්ඤ, විඤ්ඤාණය හැර ඉතිරි වෛතසික 08 සඛිඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඝන නාම ධර්මයන් 11 සිත විඤ්ඤාණාස්කන්ධයයි.

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඝන රූපස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛිඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

5) කම්ම = සඛිඛාර 34 හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30-රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) සීත හේතු ධර්මයයි. චින්තප රූප - රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) උතු හේතු ධර්මයයි. උතුප රූප - රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) ආහාර හේතු ධර්මයයි. ආහාරප රූප - රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වත්තු = හදයවත්තු (54) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණ (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) ඵස්සය - (අ) නවඛිත මනෝසම්ඵස්සය = 34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන මනෝසම්ඵස්ස (11 වේදනා හැර = 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වත්තු = හදයවත්තු (54) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය = (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) ඵස්සය = (අ) නවඛිත මනෝසම්ඵස්සය = 34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන මනෝසම්ඵස්ස (11 - සඤ්ඤා හැර = 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඛිඛාරස්කන්ධය (1)

(චේතනා ප්‍රථම ක්‍රමය)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වත්තු = හදයවත්තු (54) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය-(රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) ඵස්සය = (අ) නවඛිත මනෝසම්ඵස්සය = 34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන මනෝසම්ඵස්ස (11 - චේතනා හැර = 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ච්ඡන සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන සඛිඛාරස්කන්ධය (2)

(වෛතසික 08 - දෙවැනි ක්‍රමය)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වඤ්ඤා - හදයවඤ්ඤා (=54) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්භණය- (රූපාරම්භණය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන සඛිඛාර- ස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) එස්සය - (අ) භවඛිග මනෝසම්චස්සය = 34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන සඛිඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන විඤ්ඤාභ්‍යාසස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක

- 1) භවඛිග මනෝසම්චස්සය - (34) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන විඤ්ඤාභ්‍යාසස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
  - 2) නාමරූප හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන විඤ්ඤාභ්‍යාසස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 10, රූප = හදයවඤ්ඤා (54) හා රූපාරම්භණය.

චක්ඛුචිඤ්ඤාභ්‍යාස පඤ්චස්කන්ධය

- 1) චක්ඛුච්ඤ්ඤා (54) ආකාර රූප ධර්ම හා රූපාරම්භණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) චක්ඛුචිඤ්ඤා නාම ධර්මයන් 08 වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) චක්ඛුචිඤ්ඤා නාම ධර්මයන් 08 සඤ්ඤාදව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) චක්ඛුචිඤ්ඤා නාම ධර්ම 08 චේතනාව සඛිඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය) චක්ඛුචිඤ්ඤා නාම ධර්මයන් 08න් වේදනා, සඤ්ඤා, චිඤ්ඤාභ්‍යාස හැර ඉතිරි වෛතසික 05 සඛිඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) චක්ඛුචිඤ්ඤා නාම ධර්මයන් 08 සිත විඤ්ඤාභ්‍යාසස්කන්ධයයි.

චක්ඛුචිඤ්ඤාභ්‍යාස රූපස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛිඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම- සඛිඛාර 34 හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30- රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) සිත හේතු ධර්මයයි. චිත්තජ රූප - රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) උතු හේතු ධර්මයයි. උතුජ රූප - රූපස්කන්ධය එලධර්මයයි.
- 8) ආභාර හේතු ධර්මයයි. ආභාරජ රූප - රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර 34 හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ

- 6) වඤ්ඤා - චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ (54) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) ආරම්මණය = (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) චක්ඛුසම්ඵස්සය = (8 වේදනා හැර = 7) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 9) ආලෝකය හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 10) මනසිකාර-පඤ්චද්වාරාවච්ච්ජන 11 හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මනසිකාරය යන්න මෙහිලා රූපාරම්මණයට අවධානය යොමුකරවන පඤ්චද්වාරාවච්ච්ජනයයි. මෙය වීථිපටිපාදක මනසිකාරය යැයි අවධිකරාවායැයිත් වහන්සේලා ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. (ධ. අ. 135) වීථි සිත් පහළවනු පිණිස අරමුණට සිත යොමුකරවිය හැකි, අරමුණ ලබාගැනීමට හැකි වීථි සිත් සඳහා මූලික හේතු ධර්ම රාශියයි.

ආලෝකය යන්න 1. සඳ ආලෝකය 2. හිරු ආලෝකය 3. ගිනි ආලෝකය 4. ප්‍රඥා ආලෝකය යැයි *අභිග්ගන්තර පාලියෙහි චතුක්ඛ නිපානයේ ආභා* සූත්‍රය ආදියෙහි එන ආලෝක වර්ග හතරම ආලෝක නම් වේ. මෙහිලා ඇස් වසාගෙන භාවනා කරන අවස්ථාවේ දී විශේෂයෙන් ඤාණාලෝකය වඩා වැදගත් වේ. ඤාණාලෝකය නැති වීමට රූප කලාපයන් ද එහි වර්ණය ද පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් ද නොදැකිය හැක්කේය. විපස්සනා ඤාණය ඇති අවස්ථාවන්වල දී හැර හෙවත් ශක්ති පූර්ණ සමට භාවනා විපස්සනා භාවනා අනුව මනසිකාර නොයෙදී ප්‍රකාශි මාංස චක්ඛුවෙන් රූපාරම්මණ දැකින අවස්ථාවේ දී සඳ, හිරු, ගිනි යන ආලෝක වර්ග තුනෙන් එකක් චක්ඛුච්ඤ්ඤාණයේ හේතු ධර්මය වේ. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණයට හේතු ධර්මයේ අත්පාලිනි අවධිකාර හි සතරාකාර ලෙස දක්වා ඇත. (ධ. අ. 248) චක්ඛුසම්ඵස්සය යන හේතු ධර්මය ඇතුළත් නොකරන ලදී. නමුදු **ඵස්සසමුදයා**

වේදනාසමුදයෝ (සං. නි. 3/104) එස්ස ආති නිසා වේදනාව වේ. යනාදී දේශනාවන්ට අනුව මෙහිලා චක්ඛුසම්ඵස්සය ද ආතුළත් කොට හේතු ධර්ම පහක් ලෙස දක්වා ඇත.

චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සඤ්ඤාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7), 8), 9), 10) යන හේතු ධර්මයෝ වේදනාස්කන්ධය සමග සියල්ල සමානය.

8) චක්ඛුසම්ඵස්ස = (8 සඤ්ඤා හර = 7) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සංස්කාරස්කන්ධය (1)

(වේතනා - ප්‍රථම ක්‍රමය)

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7), 8), 9), 10) යන හේතු ධර්මයෝ වේදනාස්කන්ධය සමග සියල්ල සමානය.

8) චක්ඛුසම්ඵස්ස = (8 වේතනා හර = 7) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සංස්කාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සංස්කාරස්කන්ධය (2)

(වෛතසික 5 - දෙවැනි ක්‍රමය)

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7), 8), 9), 10) යන හේතු ධර්මයෝ වේදනාස්කන්ධය සමග සියල්ල සමානය.

8) ඉතිරි නාමස්කන්ධයෝ තුන හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සංස්කාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ - විඤ්ඤාණස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5), අතිත හේතු ධර්මයෝ වේදනාස්කන්ධය හා සියල්ල සමානය.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) ආලෝකය - හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) මනසිකාර = පඤ්චද්ධාරාවච්ච්පන 11 හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 7. රූප = ඇසුර ලබන ව්‍යුථ රූප 54 හා රූපාරම්මණය.

සම්පට්ච්ඡන පඤ්චස්කන්ධය

- 1) සම්පට්ච්ඡනය ඇසුරු කරන හෘදය ව්‍යුථව හා සමග ඇති රූප වර්ග 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) සම්පට්ච්ඡන නාම ධර්ම 11 වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.

- 3) සම්පරිච්ඡන නාම ධර්ම 11 සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) සම්පරිච්ඡන නාම ධර්ම 11 චේතනාව සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (පුට්ඨ ක්‍රමය) සම්පරිච්ඡන නාම ධර්ම 11 ඉතිරි වෛතසික 08 සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) සම්පරිච්ඡන නාම ධර්ම 11 විඤ්ඤාණය (සිත) විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

සම්පරිච්ඡන රූපස්කන්ධය පඤ්චද්ද්වාරාවප්පිත රූපස්කන්ධයට සමානව භාවනා කරන්න.

සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය

ආහිත හේතු ධර්ම පහ

- 1) ආවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම-සඛ්ඛාර 34හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) වත්ත - හඳයවත්ත (54) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) ආරම්මණය = (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) (ආ) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පරිච්ඡන මනෝසම්චස්ස (11 වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සම්පරිච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානව භාවනා කරන්න.

8) (ආ) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පරිච්ඡන මනෝසම්චස්ස (11 සඤ්ඤා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සම්පරිච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1)

(චේතනා - පුට්ඨ ක්‍රමය)

- 1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානව භාවනා කරන්න.
- 8) (ආ) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පරිච්ඡන මනෝසම්චස්ස (11 - චේතනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2)

(වෛතසික 08 - දෙවැනි ක්‍රමය)

- 1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානව භාවනා කරන්න.
- 8) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. ඉතිරි නාමස්කන්ධයෝ තුන හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය

- 1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතූන් වේදනාස්කන්ධය ලෙසටම භාවනා කරන්න.
- 6) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) සම්පට්ච්ඡන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 8 යි. රූප - හදයව්‍යුථු රූපය (රූප 54) හා රූපාරම්මණය.

සන්තීරණ පඤ්චස්කන්ධය

- 1) සන්තීරණය ඇසුරු කරන හදයව්‍යුථු හා සමග යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) සන්තීරණ නාම ධර්ම 12හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) සන්තීරණ නාම ධර්ම 12හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) සන්තීරණ නාම ධර්ම 12හි චේතනාව සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය) සන්තීරණ නාම ධර්ම 12හි ඉතිරි වෛතසික 09 සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) සන්තීරණ නාම ධර්ම 12හි විඤ්ඤාණය (සිත) විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

සටහන:- සන්තීරණය, සෝමනස්ස වේදනා හා යෙදෙන විට නාම ධර්ම 12හි මිත්‍රිය යෙදේ. උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදෙන නාම ධර්ම 12හි මිත්‍රිය නොයෙදේ. ජවනයෙහි මිත්‍රිය යෙදේ නම් සන්තීරණයෙහි ද මිත්‍රිය යෙදිය හැක්කේය. මෙම සන්තීරණ රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත රූපස්කන්ධය ලෙසට භාවනා කරන්න.

සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම -සඛ්ඛාර 34හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පවිච්ඡේදන හේතු ධර්ම තුන

- 6) වසු-හඳයවසු (54) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) ආරම්භණය - (රජපාරම්භණය) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) (අ) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්චස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ඇ) සන්තිරණ මනෝසම්චස්ස 11 (12 - වේදනා හර - 11) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සන්තිරණ සඤ්ඤාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානය.

8) (අ) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්චස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ඇ) සන්තිරණ මනෝසම්චස්ස (11/10) (12 - සඤ්ඤා හර - 11 / 11 - සඤ්ඤා හර - 10) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සන්තිරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1)

(වේතනා - පුට්ඨ ක්‍රමය)

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානය.

8) (අ) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්චස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ඇ) සන්තිරණ මනෝසම්චස්ස (11/10) (12 - වේතනා හර - 11 / 11 - වේතනා හර - 10) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සන්තිරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2)

(වෛතසික 9/8 - දෙවැනි ක්‍රමය)

1), 2), 3), 4), 5), 6), 7) යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානය.

8) (අ) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්චස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ඇ) ඉතිරි නාමස්කන්ධයෝ තුන හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සන්තිරණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතූන් වේදනාස්කන්ධය හා සමානය.

6) (අ) චක්ඛුසම්චස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්චස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

7) සන්තිරණ නාමරූප හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික (සෝමනස්ස නම් 11, උපෙක්ඛා නම් 10).

රූප - ඇසුර ලබන හඳයවත්තු රූපය හා යෙදෙන 54 ආකාර රූප හා රූපාරම්මණය.

වෞථුපන පඤ්ඤාස්කන්ධය

- 1) වෞථුපනය ඇසුර කරන හඳය වත්තුව හා සමග යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) වෞථුපන නාම ධර්ම 12 වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) වෞථුපන නාම ධර්ම 12 සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) වෞථුපන නාම ධර්ම 12 චේතනාව සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය) වෞථුපන නාම ධර්ම 12 ඉතිරි වෛතසික 09 සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) වෞථුපන නාම ධර්ම 12 විඤ්ඤාණය (සිත) විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

සටහන:- වෞථුපන රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වාරාවච්ඡන රූපස්කන්ධයට සමානව භාවනා කරන්න. මේ වෞථුපනය - ව්‍යවස්ථාපනය කරන සිත ක්‍රියා මාත්‍රයක් වන බැවින්, හුදු ක්‍රියා සිතක්ම වන බැවින්, අතීත හේතු ධර්ම නිසා පහළ නොවන බැවින් වෞථුපන නාමස්කන්ධ හතරට අතීත හේතු ධර්ම නොමැත්තේය. පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පමණක් ඇත්තාන.

වෞථුපන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වත්තු - හඳයවත්තු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය - (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සන්තිරණ මනෝසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) වෞථුපන මනෝසම්ඵස්ස (12 වේදනා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4)

වෞථුපන සඤ්ඤාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වත්තු - හඳයවත්තු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය - (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සන්තිරණ මනෝසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වෞථුපන සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) වෞථුපන මනෝසම්ඵස්ස (12 -

සඤ්ඤා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය (1)

(වේතනා - ප්‍රථම ක්‍රමය)

පච්චුප්පන්හ හේතු ධර්ම තුන

- 1) චත්‍රු - හඳුයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය = (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සන්තිරණ මනෝසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) වොථපන මනෝසම්ඵස්ස (12 වේතනා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය (2)

(වෛතසික 09 - දෙවැනි ක්‍රමය)

පච්චුප්පන්හ හේතු ධර්ම තුන

- 1) චත්‍රු - හඳුයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය = (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සන්තිරණ මනෝසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන හේතු ධර්මයයි. වොථපන සඛිඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වොථපන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්හ හේතු ධර්ම දෙක

- 1) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. වොථපන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සන්තිරණ මනෝසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වොථපන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) වොථපන නාමරූප හේතු ධර්මයයි. වොථපන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

නාම = වොථපනය හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 11. රූප = හඳුයචත්‍රු රූපය සමග යෙදෙන 54 ආකාර වූ රූප හා රූපාරම්මණය.

ජවන පටිපාදක මනසිකාරය

අරමුණ ඉෂ්ඨ අනිෂ්ඨ වශයෙන් ව්‍යවස්ථාපනය කිරීමේදී අයෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදුනේ නම් වොථපනයට පසු අකුසල ජවනයෝ අවස්ථාවට අනුරූපව දැවේ. නමුත් පඤ්චද්වාර විචිනිති ඇතුළත් වොථපනය අරමුණේ ඉෂ්ඨ,

අනිෂ්ට, නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී ලෙස ඇත්තටම තීරණය කිරීමක් නොවේ. පෙර මනෝද්වාර විචින්නි අරමුණ ඉෂ්ට, අනිෂ්ට, නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී ලෙසට බොහෝ වාර ගණනක් තීරණය වීමෙන් පසු පඤ්චද්වාර විචින්නි පහළවන අවස්ථාවේ දී මේ පෙර පෙර මනෝද්වාර විචින්නියේ බලවත් උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය උපකාර කරන නිසා පසු පසු පඤ්චද්වාර විචින්නි ඇති වොත්ථනයන් අරමුණ ඉෂ්ට, අනිෂ්ට, නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී ලෙසට තීරණය කරන්නා සේ වූ ස්වභාවයෙන් පහළ වේ. අයෝනිසෝ මනසිකාරයම වේ. මේ අයෝනිසෝ මනසිකාරය පදනම් කොට ගෙන මෙම වොත්ථනයට පසු අකුසල ජවනයෝ දුවත්. තවදුරටත් මේ වොත්ථනයේ ව්‍යවස්ථාපනය රූපාරම්මණයේ වර්ණය ආදී ලෙසට තීරණය කරන්නා වූ යෝනිසෝ මනසිකාරය වන්නේ නම් මෙම වොත්ථනයට පසු කුසල ජවනයෝ දුවනු ඇත. මෙහිදී ද වොත්ථනයට නිශ්චිතව තනවුරුව තීරණය කළ නොහැක්කේ නමුදු තීරණය කරන්නා සේ පමණක් වන බව සිතට ගන්න. මේ නිසා මේ වොත්ථනයම ජවන පටිසාදක මනසිකාර - ජවනයේ පදනම් හේතුව වන අරමුණට මනසිකාරය යොමු කිරීම යැයි කියනු ලැබේ. (ධ. අ. 135) මෙහිලා යෝනිසෝ මනසිකාරය පදනම් කොට පහළ වූ කුසල ජවනයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා දක්වමින් තවදුරටත් ලියා දක්වන්නෙමු.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන පඤ්චස්කන්ධය

- 1) කුසල ප්‍රථම ජවනය ඇසුර ලබන හදයවත්ථව සමග යෙදෙන රූප 54 වර්ගය හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 සඤ්ඤදව සඤ්ඤස්කන්ධයයි.
- 4) ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 චේතනාව සංඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය) ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 ඉතිරි වෛතසික 31 සංඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 විඤ්ඤණය විඤ්ඤණස්කන්ධයයි.

සටහන:- ඉහත සඳහන් රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත රූපස්කන්ධය ලෙසටම භාවනා කරන්න. ජවන නාම ධර්මයන්ට අතීත හේතු ධර්ම නොමැත්තේය. පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පමණක් ඇත්තාහ.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) වත්ථු - හදයවත්ථු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) වක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ඵස්සය (34 - වේදනා හර - 33) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මනසිකාරය - වොත්ථන 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

මහා කුසල පුර්ව ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) ව්‍යු - හදයව්‍යු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පුර්ව ජවන මනෝසම්ඵස්සය (34 - සඤ්ඤ හැර - 33) හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මහසිකාරය - වොඤ්ඤා 12 හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මහා කුසල පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (1) (චේතනා - පුර්ව ක්‍රමය)

පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) ව්‍යු - හදයව්‍යු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පුර්ව ජවන මනෝසම්ඵස්සය (34 - චේතනා හැර - 33) හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මහසිකාරය - වොඤ්ඤා 12 හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මහා කුසල පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (2) (වෛතසික 31- දෙවැනි ක්‍රමය)

පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) ව්‍යු - හදයව්‍යු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධයන් තුන හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මහසිකාරය - වොඤ්ඤා 12 හේතු ධර්මයයි. පුර්ව ජවන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤදුණාස්කන්ධය පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤදුණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤදුණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) යෝනිසෝ මහසිකාරය - වොථුපන 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤදුණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 33. රූප = ආසුර ලබන හදයවනු රූපය සමග යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණයයි.

සටහන:- ඉඳින් ජවනයේ උපෙක්ඛා වේදනාව යෙදේ නම් ප්‍රීතිය නොයෙදේ. ඉහත සදහන් 34හි ප්‍රීතිය නොමැති නම් ප්‍රීතිය අඩුකොට, ඤදුණය නොමැති නම් ඤදුණය අඩුකොට, ඤදුණ ප්‍රීති දෙකම නොමැති නම් දෙකම අඩුකොට ගත යුතුය. වේදනා, සඤ්ඤ, විඤ්ඤදුණ යන තුන අඩුකොට ඉතිරි වෛතසික ඇතිනාක් අඩු හෝ වැඩි හෝ වේවා සම්බාරස්කන්ධය යන නම ලබන බව සිතට ගන්න. තවදුරටත් දුතිය ජවන් ආදියෙහි දී “පුර්මා පුර්මා කුසලා ධම්මා පච්චිමානං පච්චිමානං කුසලානං ධම්මානං අනන්තරපච්චියේන පච්චියෝ.” [ප. 1/3]

යන ලෙසට බුදුරජාණන් වහන්සේ පටිධාන දේශනාවෙහි දේශනා කළ බැවින් පෙර පෙර ජවනයෝ පසු පසු ජවනයන්ට අනන්තර ප්‍රත්‍යය ධර්මය වේ. වෙනත් ආකාරයකට,

“යේසං යේසං ධම්මානං අනන්තරා යේ යේ ධම්මා උප්පජ්ජන්ති චිත්ත වේතසිකා ධම්මා, තේ තේ ධම්මා තේසං තේසං ධම්මානං අනන්තරපච්චියේන පච්චියෝ.” [ප. 1/3]

මේ දේශනාවට අනුව පෙර පෙර සිත් පසු පසු සිත්වලට (පෙර පෙර නාම ධර්ම රාශීන් පසු පසු නාම ධර්ම රාශීන්ට) අනන්තරව ප්‍රත්‍යය වෙත්. එම අනන්තර ප්‍රත්‍යය ධර්මය එකතු කොට දුතිය ජවන ආදියෙහි ද තදුරම්මණයන් ද භාවනා කළ යුතු වේ. මෙසේ වන කල්හි ප්‍රථම ජවනයට අනන්තර හේතු ධර්මයක් නොමැත්තේ දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නැගිය හැක්කේය. ඇත්තේමය. වොථුපනය ප්‍රථම ජවනයේ අනන්තර හේතුව වේ. නමුත් මෙහිලා මෙම වොථුපනය යෝනිසෝ මහසිකාරය යන නමින් කලින් විස්තර කළ බැවින් තවදුරටත් විස්තර නොකරන්නේ යැයි දැනගනු. මෙහිලා මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධයන් උපමාවක් ලෙස දක්වන්නෙමු. ඉතිරි නාමස්කන්ධයන් ද ඉතිරි ජවන, තදුරම්මණයන් ද මේ ක්‍රමයට භාවනා කරන්න. ජවන වින්තකෂණයක් පාසා ද තදුරම්මණ වින්තකෂණයක් පාසා ද පඤ්චස්කන්ධ ලෙස බෙදා භාවනා කිරීමට අමතක නොකරන්න.

මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) වත්තු - හදයවත්තු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ඵස්සය 34 හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල

ධර්මයයි. (අඟ) දුතිය ජවන මනෝසම්චස්ස (34 වේදනා හඟර - 33) හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

4) යෝනිසෝ මනසිකාරය - වොථපන 12 හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

- 1) තතිය ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය දුතිය ජවනයයි.
- 2) චතුථ ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය තතිය ජවනයයි.
- 3) පඤ්චම ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය චතුථ ජවනයයි.
- 4) ජරිධිම ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය පඤ්චම ජවනයයි.
- 5) සත්තම ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය ජරිධිම ජවනයයි.
- 6) ප්‍රථම තදරම්මණයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය සත්තම ජවනයයි.
- 7) දුතිය තදරම්මණයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය ප්‍රථම තදරම්මණයයි.

මේ ලෙසට ඉහත සඳහන් 3 (අ) වටනා ගන්න.

තදරම්මණ පඤ්චස්කන්ධය

- 1) තදරම්මණය අඤ්ඤාචරිත නදයවත්තු රූපය සමග යෙදෙන රූප 54 වර්ගය හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) මහා විපාක තදරම්මණ නාම ධර්ම 34 වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) එම සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) එම වේතනාව සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය) එම ඉතිරි වෛතසික 31 සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) එම විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

තදරම්මණ රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වාරාවප්පන රූපස්කන්ධය හා සමානව භාවනා කරන්න.

මහා විපාක ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර 34 කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) චත්තු - නදයචත්තු රූප 54 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සත්තම ජචන මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) ප්‍රථම තදුරම්මණ මනෝසම්ඵස්ස (34 වේදනා හර - 33) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

මහා විපාක ප්‍රථම තදුරම්මණ සඤ්ඤාස්කන්ධය

8) (ඇ) ප්‍රථම තදුරම්මණ මනෝසම්ඵස්ස 34 සඤ්ඤා හර - 33,

මහා විපාක ප්‍රථම තදුරම්මණ සඛ්ඛාරස්කන්ධය

8) (ඇ) ප්‍රථම තදුරම්මණ මනෝසම්ඵස්ස 34 වේතනා හර - 33, (ප්‍රථම ක්‍රමය) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන. (දෙවැනි ක්‍රමය)

යන මේ වෙනස්කම් පමණක් ඇත්තාහ. වේදනාස්කන්ධ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න.

මහා විපාක ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය අතීත හේතු පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) උපාදාන (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර 34 කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක

- 1) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සත්තම ජචන මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ප්‍රථම තදුරම්මණ නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ විඤ්ඤාණාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 33. රූප - ඇසුර ලබන හදුයවතටු රූපය සමග යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණයයි.

ඉඳින් මහා විපාක තදුරම්මණය උපෙක්ඛා වේදනා සහිත වන්නේ නම් ප්‍රීතිය නොයෙදී නාම ධර්ම 33 වේ. ඤාණය නොයෙදේ නම් ද නාම ධර්ම 33 වේ. දෙකම නැත්නම් නාම ධර්ම 32 වේ. සෝමනස්ස, උපෙක්ඛා, ඤාණාවිප්‍රයුක්තයන් අනුව යමින් නාම ධර්ම සඛ්ඛාරාව දැක්වීමකි. වෛතසික ගණන අනුව යමින් සඛ්ඛාරස්කන්ධයට දෙවැනි ක්‍රමයේ දී වෛතසික සංඛ්ඛාරාව අඩු වැඩි

වේ. ඉදින් තදරම්මණය අහේතුක කුසල විපාක සෝමනස්ස සන්තිරණ තදරම්මණ වන්නේ නම් නාම ධර්ම 12 වේ. අහේතුක කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තිරණ තදරම්මණ වන්නේ නම් නාම ධර්ම 11 වේ. අහේතුක අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තිරණ තදරම්මණ යෙදේ නම් නාම ධර්ම 11 යෙදේ. ඉදින් අහේතුක තදරම්මණ යෙදේ නම් සඛිඛාරස්කන්ධ දෙවැනි ක්‍රමයේ වෛතසික ගණන වෙනස් වේ. දැක්වූ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. දුතිය තදරම්මණයට අනන්තර ප්‍රත්‍යය වනාහි ප්‍රථම තදරම්මණය වන නිසා 8 (අ) හි මනෝසම්චස්සයෙහි නාම ධර්ම ගණන (34/33/33/32/12/11/11) යන මේවා යෝග්‍ය ලෙස යෙදේ. සැලකිලිමත් වී අනුරූපව භාවනා කරන්න.

රූපාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විථි

මෙහිලා කුසල ජවනයන් දැවන චක්ඛුද්වාර විථින් හි විථි චින්තකණණයක් පාසා ඇති පඤ්චස්කන්ධයන් හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ කරමින් භාවනා කරන පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය ආදර්ශයක් ලෙස දැක්විය. මේ ක්‍රමය උපයෝගි කරගෙන ඉතිරි කුසල ජවන විථි චක්ඛුද්වාර විථි නාම ධර්ම රාශීන් හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. තවදුරටත් චක්ඛුද්වාර විථින්ට පසු හවඛිග සිත් වැටී රූපාරම්මණයම දිගට අරමුණු කරන මනෝද්වාර විථි සිත් සන්තතින් ද දිගට දැවයි. ඒ තුළ හවඛිග පඤ්චස්කන්ධයන් පෙර ලියා දැක්වූ හවඛිග පඤ්චස්කන්ධයන් ලෙසටම පරිග්‍රහ කරන්න. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන හා ජවනයන්හි වේදනාස්කන්ධයක් බැගින් ආදර්ශයක් ලෙස ලියා දක්වන්නෙමු. මනෝද්වාරාවච්ඡේදනයෙහි පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදා ගැනීම වෛතසිකයෙහි පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදා ගැනීම ආකාරයට සමානය. ජවන, තදරම්මණයන්හි පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදා ගැනීම චක්ඛුද්වාර විථි ජවන, තදරම්මණයන්හි පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදාගත් ආකාරයට සමානය.

මනෝද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වඤ්ඤා - හදයවඤ්ඤා රූප (54) හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්චස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) හවඛිග මනෝසම්චස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) මනෝද්වාරාවච්ඡේදන මනෝසම්චස්ස (12 වේදනා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) වඤ්ඤා - හදයවඤ්ඤා රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ඵස්ස (34 වේදනා හැර - 33) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මනසිකාරය - වොඤ්චන 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) චත්‍රු - හදසචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඈ) දුතිය ජවන මනෝසම්ඵස්ස (34 වේදනා හැර - 33) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මනසිකාරය - වොඤ්චන 12 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

ඉතිරි ස්කන්ධයන් ද ඉතිරි ජවන, නදරම්මණයෝ ද මේ දැක්වූ ක්‍රමය අනුවම පරිග්‍රහ කරන්න. වටහාගත යුතුය.

පැහැදිලි කිරීම - චක්ඛුසම්ඵස්ස + මනෝසම්ඵස්ස

“යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වේදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා.” [සං. මි. 4/30]

“චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වේදයිතන්ති චක්ඛුසම්ඵස්සං මූලපච්චයං කථවා උප්පන්නා සම්පට්ඨස්භ-සන්තීරණ-වොඤ්චන-ජවනවේදනා. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ-සම්පයුත්තාය පන චත්තඛිඛමේච නථී. සෝතද්චාරාදී වේදනාපච්චයාදීසුපි ඒසේච නයෝ.” [සං. අ. 3/3]

“යම්පිදං මනෝසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වේදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා.” [සං. මි. 4/30]

“මනෝසම්ඵස්සෝති භවඛිගසභජාතෝ සම්ඵස්සෝ. වේදයිතන්ති ජවනසභජාතා වේදනා සභාවජ්ජනේන භවඛිගසභජාතාපි වර්ටතිසේච.” [සං. අ. 3/4]

“යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වේදනාගතං සඤ්ඤාගතං සඛිඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං.” [ම. මි. 3/580]

“යම්පිදං මනෝසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වේදනාගතං සඤ්ඤාගතං සඛිඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං.”
[ම. නි. 3/578]

“සභාවජ්ජනවේදනාය ජචනවේදනා වේදයිතන්ති” අධිජ්ජේනා. භවඛිග සම්පයුක්තාය ජන වේදනාය ගහණේ චන්තඛිධමේච නච්චී.”

[සං. ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 24 යටතේ)]

මේ ඉහත සඳහන් පාලි අර්ධකථා ටීකා ග්‍රන්ථයන්ට අනුව චක්ඛුසම්ඵස්ස පදනම් කොට පහළ වූ චක්ඛුචිඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ජන, සන්තිර්ණ, වොථ්පන, ජචන, තදුර්මමණ වේදනාවෝ චක්ඛුසම්ඵස්සය ප්‍රත්‍යය කරගත් වේදනාවෝ වෙන්. ඉහත සඳහන් වූල රාහුලෝචාද සූත්‍රයට අනුව චක්ඛුසම්ඵස්සය නිසා වේදනා එකක් පමණක් පහළවනවා නොවේ.

“යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වේදනාගතං සඤ්ඤාගතං සඛිඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං.”
[ම. නි. 3/580]

වේදනා, සඤ්ඤා, සඛිඛාර, විඤ්ඤාණ යන නාමස්කන්ධ හතරම වෙන්. එම නිසා චක්ඛුචිඤ්ඤාණය හා යෙදෙන චක්ඛුසම්ඵස්සය චක්ඛුචිඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ජන, සන්තිර්ණ, වොථ්පන, ජචන, තදුර්මමණ නාමස්කන්ධ හතර එක එකක් වශයෙන් පහළවනු පිණිස උපකාර කරන්නේ යැයි දනුයුතුය. නමුදු චක්ඛුසම්ඵස්සය චක්ඛුසම්ඵස්සය නිසා පහළ වූ නාම ධර්ම රාශියට උපකාර කිරීමේ දී සමාන වී - චක්ඛුද්වාර විචියෙති පමණක් උපකාර කරන බව අර්ධකථා හි පැහැදිලි කළා වී නමුදු **“චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වේදනාක්ඛන්ධෝ අච්චී අනුපාදින්න-අනුපාදනියෝ අසඛිකිලිට්ඨි-අසඛිකිලේසිකෝ අච්චතක්ක-අච්චාවරෝ”** යන පාලිය උපුටා දක්වමින් නා නා වීචී - වීචී වශයෙන් සමාන නොවූ, වෙන් වූ නාම ධර්ම රාශීන්ට - රූපාරම්මණය දිගටම අරමුණු කරන මනෝද්වාර වීචී නාම ධර්ම රාශියට ද චක්ඛුසම්ඵස්සයේ උපකාර කිරීම අර්ධකථාහි බැහැර නොකරන බව දැක්වේ.
[විහ. මූල ටීකා (ජර්ධසඛිගායනා අංක 34 යටතේ)]

සමාන වීචී - චක්ඛුද්වාර වීචී සන්තතියෙහි ඇති නාම ධර්ම සමූහයට චක්ඛුසම්ඵස්සය උපකාර කිරීම ඒකාන්ත වන බැවින් චක්ඛුසම්ඵස්සය චක්ඛුද්වාර වීචී නාම ධර්ම සමූහයට උපකාර කිරීම අර්ධකථාහි පැහැදිලි කිරීම වන්නේ යැයි ද දැක්වේ. යෝගීන් බොහෝ දෙනා යොදවා පර්යේෂණ කිරීමේ දී මූල ටීකාවායාඪියන්ගේ පැහැදිලි කිරීම තහවුරු කළ හැක්කේය. සෝතසම්ඵස්ස ආදිය සෝතද්වාර වීචී සද්දුර්මමණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර වීචී ආදියට උපකාර කිරීමේදී ද මේ ආකාරයටම වටහා ගන්න.

මනෝසම්ඵස්සය:- මනෝද්වාරාවජ්ජනය හා සම්පච්ච පවතින මනෝද්වාරාවජ්ජනයෙහි අන්තර් පච්චය ශක්තිය මගින් උපකාර කරන්නා වූ භවඛිගයෙහි යෙදෙන ඵස්සය මනෝසම්ඵස්සයයි. මේ මනෝසම්ඵස්සය ද මනෝද්වාරාවජ්ජන, ජචන (තදුර්මමණ) යන මනෝද්වාර වීචී නාම ධර්ම රාශියෙහි පහළවීම පිණිස උපකාර කරමින් සිටී. අර්පණා වීචී පහළ වන විට මනෝද්වාරාවජ්ජනය හා උපචාර සමාධි ජචන, අර්පණා ජචනයන් ද පහළවනු පිණිස මේ මනෝසම්ඵස්සය උපකාර කරමින්ම පවතී. එම නිසා රූපාරම්මණයක් දිගට අරමුණු කරන මනෝද්වාර වීචී නාම ධර්ම රාශියට චක්ඛුසම්ඵස්සය ද, භවඛිග මනෝසම්ඵස්සය ද, සම්ප්‍රසුක්ත මනෝසම්ඵස්සය ද උපකාර කරන බව

දක්වයි. දුතිය ජවන ආදියෙහි ප්‍රථම ජවන ආදී අනන්තර මනෝසම්චස්ස හේතු ධර්මයෝ ඇතුළත් කර දක්වන ලදී.

මේ නිසා පිංචත් ඔබ වක්ඛුද්දවාරක නාම ධර්ම රාශියෙහි වක්ඛුසම්චස්ස, අනන්තර මනෝසම්චස්ස, සහජාත සම්ප්‍රයුක්ත මනෝසම්චස්සයන්හි අදාළ නාමස්කන්ධයන්ට උපකාර කරන බව ද, රූපාරම්මණයම දිගට අරමුණු කරන මනෝද්දවාරක නාම ධර්ම රාශියට වක්ඛුසම්චස්ස, හවඛිග මනෝසම්චස්ස, අනන්තර මනෝසම්චස්ස, සහජාත සම්ප්‍රයුක්ත මනෝසම්චස්සයන්ගේ උපකාර කිරීම ද, හේතු ඵල සම්බන්ධ වන ආකාරය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙපමණකින් රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරන වක්ඛුද්දවාර, මනෝද්දවාර කුසල ජවන විචිත්ති චිත්තඤ්ඤායක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු ඵල පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය දැක්වීම නතර කොට මෙම රූපාරම්මණයම අරමුණු කරන වක්ඛුද්දවාර, මනෝද්දවාර අකුසල ජවන විචි සිත් සන්තතින්හි චිත්තඤ්ඤායක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු ඵල වශයෙන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය ඉදිරියට ලියා දක්වන්නෙමු.

රූපාරම්මණය අරමුණු කොට පහළ වූ වක්ඛුද්දවාර, මනෝද්දවාර අකුසල ජවන විචිත්ති පඤ්චද්දවාරාවජ්ජන, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ජන, සන්තිරණ, වොථුපන, තදරම්මණ (හවඛිග) මනෝද්දවාරාවජ්ජන, තදරම්මණාදිය කුසල ජවන විචි භාවනා කරන ක්‍රමය හා සමානය. ජවනයන් පමණක් ඉතා ස්වල්ප වශයෙන් වෙනස් වන නිසා මෙහිලා ලෝභ-දිට්ඨි රාශිය (20) උදහරණ ලෙස දැක්වමින් පැහැදිලි කරයි. අකුසල ජවන නාම ධර්ම රාශියෙහි ද කුසල ජවන නාම ධර්ම රාශියෙහි මෙන්ම අතීත හේතු ධර්මයෝ නොමැත. පව්ච්ජපන්න හේතු ධර්ම පමණක් වෙත්.

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ රූපාරම්මණ ජවන පඤ්චස්කන්ධය

- 1) ජවනය ඇසුර ලබන හදයවත්ථු සමග යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ ජවන නාම ධර්ම (20) වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) ඵම (20) සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) ඵම (20) චේතනාව සම්ඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය). ඵම (20) ඉතිරි වෛතසික 17 සම්ඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවැනි ක්‍රමය)
- 5) ඵම (20) හි විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

මෙම ජවන රූපස්කන්ධයෝ පඤ්චද්දවාරාවජ්ජන රූපස්කන්ධයට සමානව භාවනා කර බලන්න.

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය (වක්ඛුද්දවාර විචි)

පව්ච්ජපන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) වත්ථු - හදයවත්ථු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

- 2) අරමුණ (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ඵස්ස (20 වේදනා හැර - 19) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) අයෝනිසෝ මහසිකාරය - වොභ්භන 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය
(චක්ඛුද්වාර විථි)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක

- 1) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 19; රූප - හදුයච්ඡු රූපය සමග යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණයයි.

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය
(චක්ඛුද්වාර විථි)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) ච්ඡු - හදුයච්ඡු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) අරමුණ (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ඵස්ස 20 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ඇ) දුතිය ජවන මනෝසම්ඵස්ස (20 වේදනා හැර - 19) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) අයෝනිසෝ මහසිකාරය - වොභ්භන 12 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ දුතිය ජවන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය
(චක්ඛුද්වාර විථි)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක

- 1) (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ඵස්ස 20 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන විඤ්ඤාණාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 19; රූප - හදුයච්ඡු රූපය සමග යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණයයි.

සැලකිය යුත්තක්:- මේනාක් ක්‍රමය වටහා ගත්තේ නම් රූපාරම්මණ පේළියේ වක්‍රද්වාර විචි මනෝද්වාර විචි යන අකුසල ජවන විචිනි විත්තකෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම වටහාගත්තේ නම් වන්නේය. රූපාරම්මණ පේළියේ කුසල ජවන විචි, අකුසල ජවන විචි යන මේවා විත්තකෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම වටහාගත්තේ නම් සද්දරම්මණ පේළිය ආදිය ද ඉදිරියට භාවනා කළ හැක්කේය. විත්තකෂණයක් විත්තකෂණයක් තුළ සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන්ගේ අඩු වැඩි වීම අනුව වෛතසික ගණන වෙනස් කොට වටහාගනු ඇතැයි විශ්වාස කරමු. විත්තකෂණයක් තුළ සම්ප්‍රයුක්ත විත්ත වෛතසිකයන් සංඛ්‍යාව අනුව යමින් සබ්බාසංකන්ධය ද සහජාත මනෝසම්ඵස්සය ද වෙනස් වන බවට සැලකිලිමත් වන්න. ඉදින් ඔබ මූලික අභිධර්ම දැනුම් ශක්තිය අඩුකෙනෙකු, දැනුම නැතිකෙනෙකු වන්නේ නම් ආචාර්යය ගුරුවරයන්ගේ උපකාරය අවශ්‍යය. ඒ නිසා මෙහිලා වෙනස් වන ස්ථාන කීපයක් පමණක් ලියා දක්වන්නෙමු.

සමහර වෙනස්කම්:

- 2) සද්දරම්මණ පේළිය - අරමුණ වශයෙන් සද්දරම්මණය ද, වක්‍රද්වාරවිචි වෙනුවට සෝතසම්ඵස්සය ද යන ලෙසට වෙනස් වේ.
- 3) ගන්ධාරම්මණ පේළිය - අරමුණ වශයෙන් ගන්ධාරම්මණය ද, ඵස්සය වෙනුවට ඝානසම්ඵස්සය ද යන ලෙසට වෙනස් වේ.
- 4) රසාරම්මණ පේළිය - අරමුණ වශයෙන් රසාරම්මණය ද, ඵස්සය වෙනුවට පීචිනාසම්ඵස්සය ද යන ලෙසට වෙනස් වේ.
- 5) ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණ පේළිය - අරමුණ වශයෙන් ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණය ද, ඵස්සය වෙනුවට කායසම්ඵස්සය ද යන ලෙසට වෙනස් වේ.

**සද්දරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවච්ඡින
වේදනාස්කන්ධය**

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වත්ත - හදයවත්ත රූප 54 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡින වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය (සද්දරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡින වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) භවබ්ග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡින වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) පඤ්චද්වාරාවච්ඡින මනෝසම්ඵස්ස (11 වේදනා හරු - 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡින වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

මෙපමණකින් ඉතිරි නාමස්කන්ධයන් ද වටහාගන්නා වන්නේය. ක්‍රමය තේරුම් කරදීම සඳහා සමහරක් විත්තකෂණයන්හි ස්කන්ධයන් එකක් දෙකක් පමණක් මෙසේ දක්වන්නෙමු. නමුත් භාවනා කරන අවස්ථාවේ දී විත්තකෂණයක් පාසා සෑම පඤ්චස්කන්ධයක්ම සම්පූර්ණ වන ලෙසට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

සද්දරම්මණ පෙළියේ සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර 34 හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ

- 1) චත්තු - සෝතච්ඤ්ඤණ (54) හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) අරමුණ - (සද්දරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) සෝතසම්චස්ස - (8 වේදනා හර - 7) හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) ආකාසය හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) මනසිකාර-පඤ්චද්වාරාවච්ච්ජන 11 හේතු ධර්මයයි. සෝතච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ආකාසය:- සෝතප්‍රසාදය හා සද්දරම්මණය අතර ආකාසය තිබිය යුතුය. මෙම ආකාස ධාතුව අඤ්ජර කොටම සෝතච්ඤ්ඤණය පහළවිය හැක්කේය. එම ආකාස ධාතුව නොමැතිව සෝතච්ඤ්ඤණය පහළවිය නොහැක්කේය. ඇත්තය, කන් සිදුරු වැසුවෙකුගේ, කන් සිදුරු වැසීමකට භාජනය වූ පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ සෝතච්ඤ්ඤණය පහළවිය නොහැක්කේය. එමනිසා ආකාස ධාතුව ද සෝතච්ඤ්ඤණ නාම ධර්ම රාශිය පහළවීම පිණිස හේතු ධර්මයක් ලෙසට ගැනේ. [ධ. අ. 248]

සද්දරම්මණ පෙළියේ සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය (දුතිය නය)

අතිත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර 34හි කර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පවිචුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වඤ්ඤා - හදයවඤ්ඤා (54) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණය - (සද්දුරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) සෝතසම්ච්ඡිස 8 හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සඛ්ඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සද්දුරම්මණ පේළියේ සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර 34හි කාර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පවිචුප්පන්න හේතු ධර්ම දෙක

- 1) සෝතසම්ච්ඡිස 8 හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික 10; රූප - හදයවඤ්ඤා රූපය සමග යෙදෙන රූප 54 හා සද්දුරම්මණය.

සද්දුරම්මණ පේළියේ සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම - සඛ්ඛාර 34හි කාර්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පවිචුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වඤ්ඤා - හදයවඤ්ඤා (54) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

- 2) ආරම්භණය = (සද්දරම්භණය) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) සෝතසම්චස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්චස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ඇ) සන්තිරණ මනෝසම්චස්ස (12 වේදනා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මෙපමණකින් ක්‍රමය වටහා ගත්තේ නම් සද්දරම්භණ පේළිය වටහා ගන්නා යැයි විශ්වාස කරමු. දැන් තවදුරටත් ගෞරවමිමණ පේළියේ චිත්තක්‍ෂණයන්හි පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු-එල පරිග්‍රහ කිරීම ටිකක් දක්වන්නෙමු.

ගෞරවමිමණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) වඤ්ඤා - හදයවඤ්ඤා රූප 54 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) අරමුණ (ගෞරවමිමණය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) නවඛිග මනෝසම්චස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත මනෝසම්චස්ස (11 වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ගෞරවමිමණ පේළියේ ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ

- 1) අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) උපාදාන (20) හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) සඛ්ඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 5) කම්ම = සඛ්ඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ

- 1) වඤ්ඤා - ඝානවඤ්ඤා රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

- 2) අරමුණ = (ගන්ධාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) ඝානසම්ඵස්ස (8 වේදනා හැර - 7) හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) වායෝ ධාතු හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 5) මනසිකාර (11) හේතු ධර්මයයි. ඝානච්ඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වායෝ ධාතු:- ඝාන ප්‍රසාදය ඇති ස්ථානය වන නාසය මුල තෙක් ගන්ධය (ගන්ධාරම්මණය) ගෙන යන වායෝ ධාතුව ඇතුළුව විටකදීම ගන්ධය දැන හැකි, අරමුණු කළ හැකි ඝානච්ඤ්ඤාණය සහිත නාම ධර්ම රාශිය පහළුවිය හැක්කේය. ගන්ධාරම්මණය ගෙන යා හැකි ඵම වායෝ ධාතුව නොමැති නම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම රාශිය සහිත ඝානච්ඤ්ඤාණ නාම ධර්ම රාශිය පහළුවිය නොහැක්කේය. එමනිසා වායෝ ධාතුව හේතු ධර්මයක් වේ. [ධ. අ. 249]

ගන්ධාරම්මණ පේළියේ සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්ථු = හදයචත්ථු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 7) ආරම්මණය (ගන්ධාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 8) (අ) ඝානසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සම්පරිච්ඡන මනෝසම්ඵස්ස (11 වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

ගන්ධාරම්මණ පේළියේ සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්ථු = හදයචත්ථු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 7) ආරම්මණය = (ගන්ධාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 8) (අ) ඝානසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සම්පරිච්ඡන මනෝසම්ඵස්ස හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) සන්තීරණ මනෝසම්ඵස්ස (12 වේදනා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තක්:- ඝානවිඤ්ඤාණ, සමපට්ඨිජන, සන්තිරණ ආදී විඤ්ඤාණස්කන්ධයෙහි පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්මවල නාම-රූප යන හේතු ධර්මයෙහි නාම යන තැන ඒ ඒ විඤ්ඤාණස්කන්ධය හා වින්ඝණයක් තුළ එකට සම්ප්‍රයුක්තව ඇති වෛතසිකයන් ගන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. රූප යන තැන ඇසුරු ලබන රූපය හා ගන්ධාරම්මණය ගන්න. ඉතිරි පේළිවල දී අදාළ සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික, ඇසුරු ලබන චත්‍රරූප හා අරමුණු යෝග්‍ය ලෙස ගන්න.

රසාරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවච්ඡිජන වේදනාස්කන්ධය

පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) චත්‍ර - හඳයචත්‍ර රූප (54) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිජන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) අරමුණ (රසාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිජන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) හවඛිග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිජන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) පඤ්චද්වාරාවච්ඡිජන මනෝසම්ඵස්ස (11 වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිජන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

රසාරම්මණ පේළියේ පිටිභාවිඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය

- 1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්ම පහ

- 6) චත්‍ර - පිටිභාවචත්‍ර රූප (54) හේතු ධර්මයයි. පිටිභාවිඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ - (රසාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පිටිභාවිඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) පිටිභාසම්ඵස්ස - (8 වේදනා හැර - 7) හේතු ධර්මයයි. පිටිභාවිඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 9) ආපෝ ධාතුව හේතු ධර්මයයි. පිටිභාවිඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 10) මනසිකාර - පඤ්චද්වාරාවච්ඡිජන 11 හේතු ධර්මයයි. පිටිභාවිඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ආපෝ ධාතුව:- දිවට තෙතමනය ගෙන දෙන ආපෝ ධාතු දියරය, ඇතිවීමට පිටිභාවිඤ්ඤාණය හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම රාශිය පහළවිය යුත්තේය. එම ආපෝ ධාතුව නොමැතිව පහළ නොවේ. වියලී ගිය දිව ඇති තැනැත්තකුගේ දිව මත වියලි කැවිලිකේ දැමුවද පිටිභාවිඤ්ඤාණය පහළ නොවන්නේය. [ධ. අ. 249]

පිටිභාවිඤ්ඤාණය ආදී විඤ්ඤාණස්කන්ධයන්හි පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්මවල නාම ධර්ම වෙනුවට අදාළ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ ගන්න. රූප ධර්ම වෙනුවට අදාළ ඇසුරු කරන වස්තු රූපය හා රසාරම්මණය ගන්න.

රසාරම්මණ පේළියේ සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්‍රු - හදයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 7) ආරම්මණය (රසාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 8) (අ) පිච්චාසම්චස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්චස්ස (11 වේදනාව හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

රසාරම්මණ පේළියේ සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්‍රු - හදයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ = (රසාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 8) (අ) පිච්චා සම්චස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්චස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) සන්තීරණ මනෝසම්චස්ස (12 වේදනාව හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

චොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඡන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1) චත්‍රු - හදයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) අරමුණ = (චොට්ඨබ්බාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) භවඛිත මනෝසම්චස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඡන මනෝසම්චස්ස (11 වේදනාව හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡ්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

ඵොරිධිබ්බාරම්මණ ජේලියේ කායච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ

- 6) චත්‍රු = කායචත්‍රු රූප (44) හේතු ධර්මයයි. කායච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ = (ඵොරිධිබ්බාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. කායච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 8) කායසම්ඵස්ස (8 වේදනාව හැර = 7) හේතු ධර්මයයි. කාය ච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 9) පධ්වී ධාතු හේතු ධර්මයයි. කාය ච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 10) මනසිකාරය හේතු ධර්මයයි. කාය ච්ඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

පධ්වී ධාතු:- ඵොරිධිබ්බාරම්මණය කාය ප්‍රසාදයට පැමිණ වදින විට, ගැටෙන විට කාය ප්‍රසාදය පමණක් නොව ඵය ඇසුර ලබන නිස්සය ධර්මය වන කලාපීය මහා භූත තෙක් වැදේ. ගැටේ. මේ මහා භූතයන් තුළ ඇති පධ්වී ධාතුව කාය ප්‍රසාදයට ප්‍රධාන හේතු ධර්මය වේ. කාය ච්ඤ්ඤණ නාම ධර්ම රාශිය වනාහි කාය ප්‍රසාදයේ නියම හේතුව වන පධ්වී ධාතුව ඇසුරු කොට ගෙනම පහළ වේ. මේ පධ්වී ධාතුව නොමැතිව පහළ විය නොහැක්කේය. ඇත්තය. කායද්වාරයේ ඵොරිධිබ්බාරම්මණය නම් වූ බහිද්ධා මහා භූත අරමුණ (පධ්වී, තේජෝ, වායෝ) යන්න අජීඤ්ඤිත කාය ප්‍රසාදය වෙත යොමු වී ගැටී කාය ප්‍රසාදයේ පදනම වන කලාපීය මහා භූතයන්ට ද වැදේ. ගැටේ. ඵම නිසා පධ්වී ධාතුව කාය ච්ඤ්ඤණ නාම ධර්ම පහළවීම සඳහා හේතු ධර්මයක් වේ. [ධ. අ. 249]

කාය ච්ඤ්ඤණ - ච්ඤ්ඤණස්කන්ධයෙහි පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මවල නාම-රූප යන හේතුවෙහි නාම වෙනුවට කාය ච්ඤ්ඤණයේ සම්ප්‍රයුක්ත වෙචනසික 7 ගන්න. රූප ධර්ම වෙනුවට කායචත්‍රු රූපය හා යෙදෙන වර්ග 44 වූ රූපයෝ හා ඵොරිධිබ්බාරම්මණ නම් වූ පධ්වී, තේජෝ, වායෝ යන අරමුණ රූපයෝ ගන්න.

ඵොරිධිබ්බාරම්මණ ජේලියේ සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්‍රු = හඳයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 7) අරමුණ = (ඵොරිධිබ්බාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පරිච්ඡන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

- 8) (අ) කායසම්මිච්ඡස 8 හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්මිච්ඡස (11 වේදනාව හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ඓවාට්ඨබ්බිඛාරම්මණා ජේලියේ සන්තීරණා වේදනාස්කන්ධය

1), 2), 3), 4), 5) අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6) චත්‍රු - හදයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණා වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7) ආරම්මණ (ඓවාට්ඨබ්බිඛාරම්මණාය) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණා වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8) (අ) කායසම්මිච්ඡස 8 හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණා වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්මිච්ඡස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණා වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ඇ) සන්තීරණා මනෝසම්මිච්ඡස 11/10 (12 වේදනාව හැර 11 / 11 වේදනාව හැර 10) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණා වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ධම්මාරම්මණා ජේලියේ කුසල ජවන වීථි (චක්ඛු ප්‍රසාද අරම්මණා)

ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය (මනෝද්චාර වීථි)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) චත්‍රු - හදයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණ (චක්ඛු ප්‍රසාද අරම්මණා) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 3) (අ) භවඛිග මනෝසම්මිච්ඡස 34 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි. (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්මිච්ඡස 34 වේදනාව හැර 33 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මනසිකාරය = මනෝද්චාරාවප්පන 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

දෙවැනි ජවන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) චත්‍රු - හදයචත්‍රු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණ (චක්ඛු ප්‍රසාද අරම්මණා) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

- 3) (අ) භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) පුට්ඨ ජවන මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ඇ) දුතිය ජවන මනෝසම්ඵස්ස 33 (34 වේදනාව හැර - 33) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මනසිකාරය - මනෝද්චාරාවජ්ජන 12 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

ධම්මාරම්මණ ජේලියේ පුට්ඨ ධ්‍යාන සමාපත්ති විථි (ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ)

පුට්ඨ ජවන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර

- 1) වත්ථු - හදයවත්ථු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. පුට්ඨ ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2) ආරම්මණ - (ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත) හේතු ධර්මයයි. පුට්ඨ ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 3) (අ) භවඛිග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. පුට්ඨ ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි. (ආ) පුට්ඨ ජවන මනෝසම්ඵස්ස 33 (34 වේදනාව හැර - 33) හේතු ධර්මයයි. පුට්ඨ ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 4) යෝනිසෝ මනසිකාරය - මනෝද්චාරාවජ්ජන 12 හේතු ධර්මයයි. පුට්ඨ ජවන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

පුට්ඨ ජවන නාම ධර්ම 34 හි වේදනාව අත හැර ෧෫ නිසා නාම ධර්ම 33 විය. දුතිය ජවන ආදියෙහි පුට්ඨ ජවන ආදී පෙර පෙර නාම ධර්ම නම් වූ අනන්තර ප්‍රත්‍යය වැඩිවීම පමණක් වෙනස් වේ.

මේ සමාපත්ති විථි ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධයන්හි නාම-රූප හේතුවෙහි රූප ධර්ම යන තැන ඇසුර ලබන රූපය හෙවත් හදය වත්ථුව සමග යෙදෙන 54 ආකාර රූපයෝම ගන්න. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත යන අරමුණ ප්‍රඥප්ති අරමුණක් වේ. අරිධික පටිභාග නිමිත්ත නැතිනම් ඕදන කසිණ පටිභාග නිමිත්ත ආදී සමට නිමිත්තක් අරමුණු කොට පහළවන්නා වූ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධ වන ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ දී අරමුණ නම් වූ හේතුව වෙනුවට නමා භාවනා කරන ධ්‍යාන නාම ධර්ම රාශියේ අරමුණ යොදන්න. උපමා ලෙස සුදු වර්ණ ඕදන කසිණ පටිභාග නිමිති අරමුණ ආදී ලෙස වෙනස් කොට යොදන්න. පුට්ඨ ධ්‍යානයෙහි නාම ධර්ම 34, දුතිය ධ්‍යානයෙහි 32, තතිය ධ්‍යානයෙහි 31, චතුර්ථ ධ්‍යානයෙහි 31, අරූප ධ්‍යාන හතරෙහි 31ක් වශයෙන් වෙන වෙනම යෙදෙන බැවින් ජවන මනෝසම්ඵස්ස වෙනුවට වෛතසික ගණන යෝග්‍ය ලෙස ගන්න. අර්ථණා ධ්‍යාන ජවනයට අනතුරුව තදුරම්මණ නොවැරේ.

ධම්මාරම්මණ පේළියේ රූප ධර්ම අරමුණ

ධම්මාරම්මණ පේළියට ඇතුළත් ප්‍රසාද රූප පහ සුඛම රූප 16 යන රූප ධර්මයන් මත එම රූපයන් අරමුණ කොට භාවනා කළ යෝනියේ මනසිකාරය ඇතිවිට කුසල ජවනයේ ද, අයෝනියේ මනසිකාරය ඇතිවිට අකුසල ජවනයේ ද යෝග්‍ය ලෙස දුවත්. රූප ධර්ම මත අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, අසුභ යැයි මනසිකාරය යෙදූ විට යෝනියේ මනසිකාරය වේ. එක්කු ප්‍රසාදය ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්නේ යෝනියේ මනසිකාරය වේ. අයෝනියේ මනසිකාරය වන ආකාරය නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි බලන්න. (නව සංස්කරණයේ ප්‍රථම කොටසේ 417 පිටුව) සංයෝජන දහය පහළ වන ආකාරය දැක්වීමේ දී ලියා දක්වන ලදී. ඉතිරි හේතූන් සමානය. අකුසල ජවන විචින්නිදු හේතු-එල සම්බන්ධය වටහා ගත්තේය. තදරම්මණ යෙදුනේ නම් පෙර දැක්වූ භාවනා ක්‍රමයට අනුව තදරම්මණ පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

එක් කොටසක් - ඒක දේසයක්

රූපාරම්මණ, සද්දරම්මණ, ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ, ධම්මාරම්මණ යන පේළි හයෙහි කුසල, අකුසල ජවන විචින්නි වින්තකෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ වශයෙන් බෙදූ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු-එල සම්බන්ධ කොට හේතු-එල ධර්මයන් නිම වන තෙක්, සම්පූර්ණ වන තෙක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමේ දී,

“විපස්සකේන පන කම්මන්තරඤ්ච විපාකන්තරඤ්ච ඒක දේසතෝ ජාතිතබ්බං.” [ව. ම. 452]

මෙයට අනුව පිංවත් ඔබ කර්මය හා කර්ම එල එක් කොටසක් ලෙස, එක් දේශයක් ලෙස දැන ගැනීම සඳහා දිගට පරිග්‍රහ කළ යුතු වේ. එක්කුද්වාර විචි ආදී විචි හයෙහි ඇත්තා වූ පඤ්චවිඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදරම්මණ යන සෑම ප්‍රවෘත්ති විපාක විඤ්ඤාණයක්ම පටිසන්ධි, හවඛිග, වුචි යන විපාක විඤ්ඤාණ ඇති කළ හැකි කම්ම හේතු පමණක් නිසා පහළවනවා නොවේ. සමහරක් ප්‍රවෘත්ති විපාක විඤ්ඤාණයේ පටිසන්ධි, හවඛිග, වුචි විපාක ධර්මයේ පහළ කළහැකි කම්ම නිසාම ද විස හැක්කේය. සමහරක් ප්‍රවෘත්ති විපාක විඤ්ඤාණයේ මේ කම්ම හේතු නිසා නොවේ. බුදුපුරාණන් වහන්සේට අවසාන හවයේ දී විපාක දුන් අවස්ථා 12 ගැන බලන්න. එක එක විපාකයකට එක එකක් විශේෂ කර්මයක් බැගින් වූ බව සිතට ගන්න. එම නිසා පිංවත් ඔබ අතීත පඤ්චස්කන්ධයේ නැවතත් සම්පව බලන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේ දී සමහර සමහර කුසල අකුසල කර්මයන් පරිග්‍රහ කළ විට එම කර්මයන් නිසා මේ පව්වුප්පන්න හවයෙහි දැන් මේ පවත්නා අවස්ථාවන්හි කුමකින් හොඳ ආනිසංස හා නරක ආදීනව ලැබෙන්නේ දැයි ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා හේතු-එල සම්බන්ධ කරමින් පරිග්‍රහ කරන්න.

බහිද්ධා හා අතීත - අනාගත සම්බන්ධතාව

අතීත හේතු පහ හා පව්වුප්පන්න එල ධර්මයන්ගේ හේතු-එල සම්බන්ධ ස්වභාව ධර්මයේ ඉහත සඳහන් ලෙස පේළි හයම ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණ ලෙස හේතු-එල වශයෙන් සම්බන්ධ කරමින් පරිග්‍රහ කළ පසු බහිද්ධානි ද එම ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් හේතු-එල ධර්මයේ පරිග්‍රහ කරන්න. නමුදු බාහිරයෙහි වනාහි

සියල්ල බිහිද්ධා වශයෙන් සමාන නිසා සියල්ල සාමූහික ලෙස පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය.

සාර්ථක වූ කල්හි දෙවැනි අතීත හේතු ධර්ම හා ප්‍රථම අතීත ඵල ධර්මයෝ, තනිය අතීත හේතු ධර්ම හා දුතිය අතීත ඵල ධර්මයි ආදී ලෙස අතීතයට ඤාණය විනිදවා හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේ දී සමහර අතීත භවයන්හි පරමාර්ථ රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කිරීම සිදුකොට නොමැති නම් ඵල පරමාර්ථ රූප ධර්මයෝ අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කිරීම ද, මෙම නාම ධර්මයන් සම්බන්ධ හේතූන් ද පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍ය නොවේ. ඵලෙසටම ධ්‍යාන නොලැබූ අතීත භවයන්හිද ධ්‍යාන නාම ධර්මයෝ ද ඵල ධ්‍යාන නාම ධර්ම හා සම්බන්ධ හේතු ධර්මයෝ ද පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍ය නොවේ. ඵලෙසටම පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හා අනාගත ඵල ධර්මයන් ද හේතු-ඵල සම්බන්ධ කොට හේතු-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. අනාගත කෙළවර දක්වා අනාගත සම්බන්ධතාවයට ඤාණය විනිදවා ලැබෙන තරම් හේතු-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. අතීත, පච්චුප්පන්න, අනාගත යන තුන් කාලයට අප්ඤ්ඤාන හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කළ ආකාරයට බිහිද්ධාහි ද හේතු-ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කරන්න.

සරු වරණ බීජ හා සරු විජීජා බීජ

මෙලෙස හේතු-ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කිරීමේ දී අතීත භවයන්හි නිර්වාණය ප්‍රාර්ථනා කොට සිද්ධ කළ, සම්පාදනය කළ,

- 1) දන, සීල, සමථ ආදී සරු වරණ බීජ.
- 2) (අ) සතර මහා භූතයන් පරිග්‍රහ කොට ඇති බව,
 (ආ) රූප ධර්ම පරමාර්ථ තෙක් පරිග්‍රහ කොට ඇති බව,
 (ඇ) නාම ධර්ම පරමාර්ථ තෙක් පරිග්‍රහ කොට ඇති බව,
 (ඈ) රූප-නාමයෝ පරමාර්ථ තෙක් පරිග්‍රහ කොට ඇති බව,
 (ඉ) හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කොට ඇති බව,
 (ඊ) රූප-නාම, හේතු-ඵල සඛ්ඛාර ධර්මයෝ ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවා

විපස්සනා භාවනා කොට ඇති බව ආදී අනෙකුත් විවිධ විජීජා බීජ, යන මේ සරු වරණ බීජ හා සරු විජීජා බීජයන් ඤාණයෙන් දක්නා පිණිස ගෞරවයෙන් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කරන්න. මෙම බීජයන්ගේ බලවත් වූ උපස්ථම්භක ශක්තියෙන් කෙලින්ම පහළ කරවන ජනක ශක්තිය සම්බන්ධ වෙමින් උපකාර කරන ආකාරය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු-ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කරන්න.

භවඛිගයේ අනන්තර හේතු ධර්මයෝ

භවයක සිත් සන්තතිය නොබිඳ පැවතීම සඳහා භවයෙහි හේතු ධර්ම වශයෙන් පහළ වෙමින් පවතින සිත භවඛිග සිත නම් වේ. ඵම භවඛිගය වනාහි අවිජීජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛ්ඛාර, කම්ම - වත්තු, ආරම්මණ, ඵස්ස ආදී අදාළ හේතු ධර්මයන් නිසා පහළවීම කලින් විස්තර කරන ලදී. භවඛිග සිත මුළු භවය පුරාම බොහෝ සේ පහළ වන සිත වන නිසා ඵම භවඛිගයෙහි අනන්තර හේතු ධර්මයෝ ද බොහෝ සේ වෙත්. කෙටියෙන් දක්වතොත් තමා භාවනා කරන සිත හා ආසන්න චිත්තක්‍ෂණය යන දෙක අතර අතරක් නොතබා සම්බන්ධ වූනා වූ පෙර චිත්තක්‍ෂණය ඵම භවඛිගයෙහි අනන්තර හේතුව වන්නේය. ඒ නිසා,

- 1) පටිසන්ධිය ප්‍රථම භවඛිගයට ද,
- 2) ප්‍රථම භවඛිගය දෙවැනි භවඛිගයට ද,

- 3) පෙර පෙර භවඛිත පසු පසු භවඛිතයන්ට ද,
- 4) වොථුපනයට අනතුරුව භවඛිතයට වැටීම සිදුවන්නේ නම් වොථුපනය එම භවඛිතයට ද,
- 5) ජවනයට අනතුරුව භවඛිතයට වැටේ නම් අවසන් ජවනය එම භවඛිතයටද,
- 6) තදුරම්මණයට අනතුරුව භවඛිතයට වැටීම සිදුවේ නම් දෙවැනි තදුරම්මණය එම භවඛිතයට ද,

අනන්තර පච්චය වශයෙන් උපකාර කරන්නේමය. භවඛිතයට පසු භවඛිත නැවතත් යෙදේ නම් පෙර පෙර භවඛිතය පසු පසු භවඛිතයට අනන්තර ශක්තිය වශයෙන් උපකාර කරන්නේය.

ඤාන පරිඤ්ඤ මට්ටමට පත්වීම

“සෝ ඉදං නාමරූපං න අහේතු න අප්පච්චයා නිබ්බන්තං, සහේතු සප්පච්චයා නිබ්බන්තං. කෝ පනස්ස හේතු? කෝ පන පච්චයෝ? ති උපපර්ක්ඛන්තෝ අවිජ්ජාපච්චයා තණ්හාපච්චයා කම්මපච්චයා ආහාරපච්චයා වාති තස්ස පච්චයං වච්චපෙරවා අතීනේපි පච්චයා වේව පච්චයසමුප්පන්නධම්මා ව අනාගතේපි ඒතරහිපි පච්චයා වේව පච්චයසමුප්පන්නධම්මා ව තතෝ උද්ධං සත්තෝ වා පුත්ඟලෝ වා නථී, සුද්ධසඛ්ඛාරපුඤ්ජෝ ඒවාති ඒවා තීසු අද්ධාසු කඛිඛං විතරති; අයං පන විපස්සනා සඛ්ඛාරසල්ලක්ඛණා ඤාතපරිඤ්ඤා භාම.”

[විභ. අ. 178]

ආයතන ද්වාර දිගේ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පේළි හයම නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගල හෙමේ “මේ නාම-රූපයෝ කෙලින්ම පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්මයක් = ජනක හේතුවක් ප්‍රකටව නොමැතිව, උපස්ථම්භක හේතු ධර්මයක් = පච්චය හේතු ධර්මයක් ප්‍රකටව නොමැතිව පහළවනවා නොවේ. හේතු ධර්මයක් = ජනක හේතුවක් ප්‍රකටව ඇතිවීම, උපස්ථම්භක හේතු ධර්මයක් = පච්චය හේතු ධර්මයක් ඇතිවීම පහළ වේ. එම රූප-නාමයන්හි හේතු ධර්මය කුමක් ද? පච්චය හේතු ධර්මය කුමක් දැයි ඤාණයෙන් පිරික්සා බලන කල අවිජ්ජා නම් වූ හේතු ධර්මය ද, තණ්හා නම් වූ හේතු ධර්මය ද, කම්ම නම් වූ හේතු ධර්මය ද, ආහාර නම් වූ හේතු ධර්මය ද නිසා පහළ වෙති යැයි එම රූප-නාමයන්ගේ හේතු ධර්මයන් වෙන් වෙන් වශයෙන් තෝරාගෙන, හඳුනාගෙන අවිජ්ජාව ඇති නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප රූපස්කන්ධය පහළ වේ. අවිජ්ජාව හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූප රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි යනාදී ලෙසට වෙන් වෙන්ව හඳුනාගෙන,

- 1) අතීතයෙහි ද හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම පමණක් විය.
- 2) අනාගතයෙහි ද හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම පමණක් වන්නේය.
- 3) පච්චුප්පන්නයෙහි ද හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම පමණක් වේ.

මේ හේතු-එල ධර්මයන්ට අමතරව නිර්මාණය කරන, මැවීම් කරන පුද්ගල සත්ත්වයන් ද නිර්මාණය කරනු ලැබූ, මවනු ලැබූ පුද්ගල සත්ත්වයන් ද පුරුෂ ස්ත්‍රී පුද්ගල සත්ත්වයන් මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම ආත්ම, විඤ්ඤාණ නැත. රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, හේතු ධර්ම, එල ධර්ම යන සඛ්ඛාර ධර්ම සමූහ පමණක් ඇත්තේ යැයි තමාම වර්තමානව විනිවිද දැක, දැනගත් එම සම්මා දීර්ඪ ඤාණ ප්‍රඥාවට අතීත අනාගත පච්චුප්පන්න තුන් කාලයෙහි වූ විචිකිච්ජාව දුරකළ හැක්කේය. එම

ඤාණය විපස්සනා ඤාණයෙහි පදනම් ඤාණයක් වන රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම යන සඛ්ඛාර ධර්මයෝ හොදින් මනා ලෙස වෙන් වෙන්ව දැනගන්නා ඤාණ පරිඤ්ඤාව නම් වේ. (විභ. අ. පරිවර්තනය) නමුදු මෙපමණකින් සියල්ල සම්පූර්ණ නොවේ. එම රූප-නාම, හේතු-ඵල සඛ්ඛාර ධර්මයෝ ලක්ඛණ, රූප, පච්චපට්ඨාන, පදවිධාන ක්‍රමය වශයෙන් තවදුරටත් නැවතත් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මෙසේ ඉදිරියට පැවැත්විය යුතු භාවනාව මෙසේය.

සාසනයෙහි නොසැලෙන සේ මුල් බැස ගැනීම

“ඒවං සඛ්ඛාරේ සල්ලක්ඛෙඤ්ඤා ධීතස්ස පන භික්ඛුස්ස දුසඛලස්ස සාසනේ මූලං ඕතිණ්ණං නාම හෝති; පතිට්ඨා ලද්ධා නාම; චූලසෝකාපන්තෝ නාම හෝති නියතගතිකෝ; තථාරූපං පන දුකුසප්පායං පුග්ගලසප්පායං හෝජනසප්පායං ධම්මසවණසප්පායං ලභිතවා ඒකාසනේ ඒකපල්ලඛිකවරගතෝ තිණි ලක්ඛණාති ආරෝපෙඤ්ඤා විපස්සනා පටිපාටියා සඛ්ඛාරේ සම්මසන්තෝ අරහත්තං ගණ්හාති.” [විභ. අ. 178]

මේ දැක්වූ ක්‍රමයට රූප ධර්ම-නාම ධර්ම, හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම මනා ලෙස සල්ලක්ඛණය කොට සිටින යෝගාවචර භික්ඛුව එම සඛ්ඛාර ධර්මයන් පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කළවිට වරදවා වටහාගන්නා කඛ්ඛා ධර්ම අභිබවා පිරිසිදු ඤාණ ඇස ඇති කඛ්ඛාවිතරණ විසුද්ධි මට්ටමට ළඟා වී මුද්ධ සාසනයෙහි නොසැලෙන නොවෙනස්වන ලෙසට මුල්බැස ගන්නා වන්නේය. සාසනයෙහි තනවුරුව ලබා ගන්නා වන්නේය. නියත ගති ඇති වූල සෝතාපන්න නම් වේ. අරහත්ත ඵලය ලබාගත හැකි ස්වභාවය ඇති, උතු සප්පාය = ගැලපෙන සැප සෘතුව ද, පුග්ගල සප්පාය = ගැලපෙන කලාණ මිත්‍රයා ද, හෝජන සප්පාය = ගැලපෙන සැප හෝජනය ද, ධම්මසවණ සප්පාය = ගැලපෙන ධර්මයන් ඉවණය කිරීම ද යන සප්පාය කරුණු හතර ලබන්නේ නම් එකම ස්ථානයක එක පයඝීඛිකයක දී මෙම සඛ්ඛාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාවට අනුව විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කොට අරහත් ඵලයට පත්විය හැක්කේය. [එම පරිවර්තනයයි]

ඉරියාපට් සම්පජ්ඤ්ඤා භාවනාව

පිංචත් ඔබ සමට් කර්මස්ථාන, රූප කර්මස්ථාන, නාම කර්මස්ථාන යන කොටස් අනුව ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කොට පටිච්චසමුප්පාද කොටසට පත් වූ නිසා ඔබට ඒ ඒ ඉරියාපට් අනුව භාවනාව හා සම්පජ්ඤ්ඤා අනුව භාවනාවන් ද පඤ්චස්කන්ධ-රූප-නාම ධර්ම වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි විය. මෙලෙස පඤ්චස්කන්ධය-රූප-නාම ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයාට තවදුරටත් අභ්‍යාස කළයුතු පටිපාටිය මුදුරුණාන් වහන්සේ මෙලෙස දේශනා කර ඇති සේක.

- 1) සමුදයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති.
- 2) වයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති.
- 3) සමුදයවයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති. [ම. නි. 1/136]

මේ දේශනාවට අනුව පිංචත් ඔබ යන, සිටින, හිදින, හොචින ආදී ඒ ඒ ඉරියාපට් සම්පජ්ඤ්ඤා අවස්ථාවන්හිදී මෙම පඤ්චස්කන්ධ - රූප-නාම ධර්මයන්හි

හේතු-ඵල සම්බන්ධ ස්වභාවය ඤාණය තුළින් දක්නා සේ බලා හේතු ධර්මයන්, ඵල ධර්මයන් හැකිතාක් පරිග්‍රහ කරන්න.

මනුෂ්‍යයන් අතර උතුම් මනුෂ්‍යයාදෙවියන් අතර උතුම් දෙවියා වනු පිණිස අභ්‍යාස කරන්නවා. උත්සාහ කරන්නවා. භාවනා කරන්නවා.

ඵා-ඹා සයාඛෝ ස්වාමීන් වහන්සේ
-නිමි

මොක්ෂ

රත්න

පසුබිම භාෂා

පෙරවදන

අති පුජනීය ඵා-ඔ ඝාසාඛෝ ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් බුරුම බසින් රචනා කරන ලද **තිබ්බානගාමිනී පටිපදා** නම් කොටස් හතකින් යුක්ත පොත් පෙළ අප ආදාමී සංගමය මගින් "මොක්පුර රන්දෙර" නමින් සිංහල බසින් එළි දැක්වීම ආරම්භ කරන ලදී. එයින් **සමථ කොටස, රූප කොටස, නාම කොටස, පටිච්චසමුප්පාද 1 කොටස** යන මුල් කොටස් හතර මේවන විට මුද්‍රණය කොට ප්‍රයෝජනය සලකා අදාළ ස්ථානවලට බෙදා දී ඇත. මේ එළි දැක්වීමේ එහි පස්වන කොටස පටිච්චසමුප්පාද 2 කොටසයි.

මේ සත් ක්‍රියාව මෙතුටුක් නොසිඳ ඉදිරියට ගෙන ඒමේ දී අප ප්‍රධාන අනුශාසක අතිපුජ්‍ය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගෙන් ලැබුණු අනුග්‍රහය කිසි ලෙසකින්ද එක් අංශයකට සීමාවුවක් නොවේ. මුල් පරිවර්තන අත් පිටපත් කියවා අනුමත කිරීමේ පටන් අවසාන පියවර දක්වාම එය පැතිර ගියේය. එය අපට කටයුතුවලදී ලොකු ධෛර්යයක් විය. කාටත් ආදර්ශයක් විය. මේ ධෛර්යය යාවපීච වේවා! අතිපුජනීය ස්වාමීන් වහන්සේට මේ කුසලය මහාබෝධි පාරමිතා කුසලයක්ම වේවා!

ශාස්ත්‍රීය කටයුතුවල දී අතදුන් ප්‍රියශීලී සබුන්මවාරීන් වහන්සේලා අතරට මුල් අත් අකුරු පිටපත පිටපත් කිරීමේ දී පුජ්‍ය විලානගම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේ ද, සෝදුපත් බැලීමේ දී සභාය දුන් පුජ්‍ය හික්කඩුවේ ධම්මසීල ස්වාමීන් වහන්සේ ද, පුජ්‍ය කිතුල්හිටියාවේ ධම්මගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ ද, පුජ්‍ය උග්ගල්බොඩා උපතිස්ස ස්වාමීන් වහන්සේ ද විශේෂයෙන් සිහිපත් කරමු.

යෝගාවචර පිරිස මෙන්ම කර්මස්ථානාවාය්‍යීයන් වහන්සේලා අතර මේ පොත නොමිලේම පත්වනු දකිනු රිසි වූ හේමන්ත පෙරේරා මහත්මා තම අභාවප්‍රාප්ත පියාණන් වූ මිනිරිගල නිස්සරණ වන සංරක්ෂණ මණ්ඩලයේ හිටපු භාණ්ඩාගාරක එම්. ඩී. එච්. පෙරේරා (කළු) මහත්මයාට පිං පිණිස මෙහි මුළු බරපත දරණ ලදී. එතුමාගේ සමයක් ප්‍රාර්ථනා සමාධිමත් වේවා! යි පතන්නේ මෙහිනයෙනි.

ආදාමී සංගමයේ සාමාජිකයෙකු ලෙසින් ද යෝගාවචරයෙකු ලෙසින් ද සෝදුපත් බලන්නෙකු ලෙසින් ද තම යුතුකම් අතරට ප්‍රකාශක වශයෙන් ද කටයුතු කළ කමල් ඇඹුල්දෙනිය මහත්මා මේ කටයුත්තෙහි ලා ඉතාමත් සතුටට පත් පුද්ගලයා ලෙස දකිමු. එතරම්ම උවමනාවකින් කටයුතු කිරීමෙන් මිස මෙවැන්නක් එළි දැක්වීම සිහිමට පවා උගතටය. පිංවත් කමල් මහත්මයා ඇතුළු සේවක මඩුල්ල ද පවුලේ සියලු දෙනාම ද මේ පිං බෙලෙන් හිවන් දෙර විවෘත කරගනිතිවා!

කොන්දේසි විරහිතව මේ පරිවර්තන කටයුත්තෙහි ලා හැකි සෑම වෙහෙසක්ම දරමින් නමුත් සිනාමුසු මුහුණින් යුක්තව සභාය වූ අප බුරුම ජාතික පුජ්‍ය අග්ගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේට කාගේත් ආදර ගෞරවය හිමිවිය යුතු වේ. අප සමග එකට එක්වී තවදුරටත් ලක්බිම බුදු සසුන බැබළවීමට සිත් පහළ වේවා! යි එක්ව පතමු.

මෙවන් සත්පුරුෂ මඩුල්ලක උණුසුම් මැද සිදු වූ මේ පරිවර්තනය තුළ යම්කිසි අඩුපාඩුවක් ඇත්තේ නම් ඒ කිසිවිටකත් එම සාධුන්ගේ වරදක් ලෙස

නොසලකන්නවා. අවසාන සෝදුපත් බැලූ අපගේම වරද ලෙස සලකන්නවා. එසේ සලකා උපේක්ෂා වී නොසිටි අප කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් දුටු වරද දන්නවා එවන මෙන් මෙනිලා කරුණාවෙන් ඉල්ලා සිටීමු.

නිස්සරණ වන සෙනසුන් සෙවනේ මේ ලියුම් කියුම් සිදුකළ මේ දීර්ඝ කාලය තුළ අප විසින් රැස් කරගන්නා ලද යම් උතුම් කුසල් සම්භාරයක් වේද, ප්‍රථමයෙන් අප ලොකු ස්වාමීන් වහන්සේට එම කුසල් බෙලෙන් නිදුක් නිරෝගී බව ලැබේවා! යි පනමු. එසේම සෙනසුන් වැසි යෝගාවචර සඛිඝ රත්නයට සුවසේ ශ්‍රමණ ධර්ම සපුරා ගැනීමටත් ලැබේවා. මේ හැකියාවන් හෙළිකර දුන් දෙස්-විදෙස් ආවායඪී උපාධ්‍යායන් වහන්සේලා ප්‍රමුඛ ගිහි-පැවිදි කලාණා මිත්‍ර සත්පුරුෂ මඩුල්ල ද, හද-වඩා අප මෙලොව තබා මිය පරලොව ගිය අම්මා-අප්පච්චි ඇතුළු සියලු ඥාති-හිතමිත්‍රාදීහු ද දයක කාරකාදීහු ද මැදහත් අභිතවත් සියලු සත්ථවයෝ ද මේ පින දැක සතුටු සිතින් අනුමෝදන් වෙන්නවා! යි මෙහිගියෙන් ආරාධනා කරමු. අනුමෝදන්ව සකල සමසක් ප්‍රාර්ථනා මුදුන් පමුණුවා ගනින්නවා.

ලක් බුදු සසුන බැබළේවා

මෙයට මෙතැන,
උඩාරියගම ධම්මජීව හිමි,
නිස්සරණ වනය,
මිනිරිගල.
11742
2001 ජූනි 30

පටිච්චසමුප්පාද දෙවන කොටස

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස

පටිච්චසමුප්පාද විහඞ්ග පාලි

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා,
සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤුණං,
විඤ්ඤුණපච්චයා නාමරූපං,
නාමරූපපච්චයා සළායතනං,
සළායතනපච්චයා ඵස්සෝ,
ඵස්සපච්චයා වේදනා,
වේදනාපච්චයා තණ්හා,
තණ්හාපච්චයා උපාදනං,
උපාදනපච්චයා භවෝ,
භවපච්චයා ජාති,
ජාතිපච්චයා ජරා මරණං සෝක පරදේව දුක්ඛදෝමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති,
ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හෝති.

1) තත් කතමා අවිජ්ජා: දුක්ඛේ අඤ්ඤුණං, දුක්ඛසමුදයේ අඤ්ඤුණං,
දුක්ඛනිරෝධේ අඤ්ඤුණං, දුක්ඛනිරෝධගාමිණියා පටිපදය අඤ්ඤුණං අයං
චුච්චති අවිජ්ජා.

2) තත් කතමේ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා: පුඤ්ඤුතිසඞ්ඛාරෝ,
අපුඤ්ඤුතිසඞ්ඛාරෝ, ආනෙඤ්ජාතිසඞ්ඛාරෝ, කායසඞ්ඛාරෝ, වච්චසඞ්ඛාරෝ,
චිත්තසඞ්ඛාරෝ.

තත් කතමෝ පුඤ්ඤුතිසඞ්ඛාරෝ: කුසලා චේතනා කාමාවචරා
රූපාවචරා දුනමයා සීලමයා භාවනාමයා, අයං චුච්චති පුඤ්ඤුතිසඞ්ඛාරෝ.

තත් කතමෝ අපුඤ්ඤුතිසඞ්ඛාරෝ: අකුසලා චේතනා කාමාවචරා, අයං
චුච්චති අපුඤ්ඤුතිසඞ්ඛාරෝ.

තත් කතමෝ ආනෙඤ්ජාතිසඞ්ඛාරෝ: කුසලා චේතනා අරූපාවචරා, අයං
චුච්චති ආනෙඤ්ජාතිසඞ්ඛාරෝ.

තත් කතමෝ කායසඞ්ඛාරෝ: කායසඤ්චේතනා කායසඞ්ඛාරෝ,
වච්චසඤ්චේතනා වච්චසඞ්ඛාරෝ, මනෝසඤ්චේතනා චිත්තසඞ්ඛාරෝ. ඉමේ චුච්චන්ති
අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා.

3) තත් කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤුණං: වක්ඛුච්ඤ්ඤුණං
සෝතච්ඤ්ඤුණං ඝානච්ඤ්ඤුණං ජීවිහාච්ඤ්ඤුණං කායච්ඤ්ඤුණං
මනෝච්ඤ්ඤුණං, ඉදං චුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤුණං.

4) තප් කතමං විඤ්ඤණපච්චයා නාමරූපං: අපථී නාමං, අපථී රූපං.

තප් කතමං නාමං: වේදනාක්ඛන්ධෝ සඤ්ඤාක්ඛන්ධෝ සඛ්ඛාරක්ඛන්ධෝ, ඉදං වුච්චති නාමං.

තප් කතමං රූපං: චත්තාරෝ ච මහාභුතා චතුන්තඤ්ච මහාභුතානං උපාදයරූපං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදං ච නාමං ඉදං ච රූපං ඉදං වුච්චති විඤ්ඤණපච්චයා නාමරූපං.

5) තප් කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං: චක්ඛායතනං සෝතායතනං ඝානායතනං පීචිභායතනං කායායතනං මනායතනං, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා සළායතනං.

6) තප් කතමෝ සළායතනපච්චයා එස්සෝ: චක්ඛුසම්ඵස්සෝ සෝතසම්ඵස්සෝ ඝානසම්ඵස්සෝ පීචිභාසම්ඵස්සෝ කායසම්ඵස්සෝ මනෝසම්ඵස්සෝ, අයං වුච්චති සළායතනපච්චයා එස්සෝ.

7) තප් කතමා එස්සපච්චයා වේදනා: චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා ඝානසම්ඵස්සජා වේදනා පීචිභාසම්ඵස්සජා වේදනා කායසම්ඵස්සජා වේදනා මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා, අයං වුච්චති එස්සපච්චයා වේදනා.

8) තප් කතමා වේදනාපච්චයා තණ්හා: රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගජධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බිතණ්හා ධම්මතණ්හා, අයං වුච්චති වේදනාපච්චයා තණ්හා.

9) තප් කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදනං: කාමුපාදනං දුර්ධුපාදනං සිලබ්බිකුපාදනං අත්තවංදුපාදනං, ඉදං වුච්චති තණ්හාපච්චයා උපාදනං.

10) තප් කතමෝ උපාදනපච්චයා භවෝ: භවෝ දුච්චෙත. අපථී කම්මභවෝ අපථී උපපත්තිභවෝ.

තප් කතමෝ කම්මභවෝ: පුඤ්ඤතිසඛ්ඛාරෝ අපුඤ්ඤතිසඛ්ඛාරෝ ආනෙඤ්ජාතිසඛ්ඛාරෝ, අයං වුච්චති කම්මභවෝ. සබ්බමිපි භවගාමි කම්මං කම්මභවෝ.

තප් කතමෝ උපපත්තිභවෝ: කාමභවෝ රූපභවෝ අරූපභවෝ සඤ්ඤාභවෝ අසඤ්ඤාභවෝ නේවසඤ්ඤාසඤ්ඤාභවෝ ඒකචෝකාරභවෝ චතුචෝකාරභවෝ පඤ්චචෝකාරභවෝ, අයං වුච්චති උපපත්තිභවෝ. අයං වුච්චති උපාදනපච්චයා භවෝ.

11) තප් කතමා භවපච්චයා ජාති: යා තේසං තේසං සත්තානං තමිඛි තමිඛි සත්තතිකායේ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අතිතිබ්බත්ති බන්ධානං පාතුභාවෝ ආයතනානං පටිලාභෝ. අයං වුච්චති භවපච්චයා ජාති.

12) තප්ඵ කතමං ජාතිපච්චයා ජරා මරණං: අඤ්චී ජරා, අඤ්චී මරණං.

තප්ඵ කතමා ජරා: යා තේසං තේසං සත්තානං තමිහි තමිහි සත්තනිකායේ ජරා පීරණතා ඛණ්ඨිවිචං පාලිවිචං වලිත්තචතා ආයුනෝ සංභාති ඉඤ්චියානං පරිපාකෝ. අයං වුච්චති ජරා.

තප්ඵ කතමං මරණං: යා තේසං තේසං සත්තානං තමිහා තමිහා සත්තනිකායා වුච්චි වචනතා හේදෝ අන්තරධානං මච්චුමරණං කාලකිරියා ඛන්ධානං හේදෝ කල්ලේඛරස්ස නික්ඛේපෝ පීචිතිඤ්චියස්ස උපච්චේදෝ. ඉදං වුච්චති මරණං. ඉති අයං ච ජරා ඉදං ච මරණං, ඉදං වුච්චති ජාතිපච්චයා ජරා මරණං.

13) තප්ඵ කතමෝ සෝකෝ: ඤාතිව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, හෝගව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස,

රෝගව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, සීලව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, දුරිඨිව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරේන ව්‍යසනේන සමන්තාගතස්ස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරේන දුක්ඛධම්මේන චුට්ඨස්ස සෝකෝ සෝචනා සෝචිතත්තං අන්තෝ සෝකෝ අන්තෝ පරිසෝකෝ චේතසෝ පරිච්චායනා දෝවනස්සං සෝකසල්ලං, අයං වුච්චති සෝකෝ.

14) තප්ඵ කතමෝ පරිදේවෝ: ඤාතිව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, හෝගව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස,

රෝගව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, සීලව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, දුරිඨිව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරේන ව්‍යසනේන සමන්තාගතස්ස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරේන දුක්ඛධම්මේන චුට්ඨස්ස ආදේවෝ පරිදේවෝ ආදේවනා පරිදේවනා ආදේවිතත්තං පරිදේවිතත්තං වාචා පලාපෝ විජ්ජලාපෝ ලාලජ්ජපෝ ලාලජ්ජනා ලාලජ්ජිතත්තං, අයං වුච්චති පරිදේවෝ.

15) තප්ඵ කතමං දුක්ඛං: යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං

කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වේදයිතං, කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වේදනා, ඉදං වුච්චති දුක්ඛං.

16) තප්ඵ කතමං දෝමනස්සං: යං චේතසිකං අසාතං චේතසිකං දුක්ඛං

චේතෝ සම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වේදයිතං, චේතෝ සම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වේදනා, ඉදං වුච්චති දෝමනස්සං.

17) තප්ඵ කතමෝ උපායාසෝ: ඤාතිව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, හෝගව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස,

රෝගව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, සීලව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, දුරිඨිව්‍යසනේන වා චුට්ඨස්ස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරේන ව්‍යසනේන සමන්තාගතස්ස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරේන දුක්ඛධම්මේන චුට්ඨස්ස ආයාසෝ උපායාසෝ ආයාසිතත්තං උපායාසිතත්තං, අයං වුච්චති උපායාසෝ.

18) ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හෝතිති: ඒවමේතස්ස

කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සඛිගති හෝති. සමාගමෝ හෝති. සමෝධානං හෝති. පාතුභාවෝ හෝති. තේන වුච්චති ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හෝතිති. [වි. ප. 1/244-248]

සුන්තන්ත භාජනියං නිරිඨිතං

කටපාඩම් කළයුතු පාලි තේරුම්

1) **අවිජ්ජාපච්චයා** වතුරාර්ය සත්‍ය නොදැනීම වරදවා වටහා ගැනීම වූ අවිජ්ජා හේතුව ප්‍රකටව ඇති නිසා; **සඛ්ඛාරා** ප්‍රත්‍යන්තර කටයුතු සංස්කාරික කටයුතු කිරීමේ කුසල සඛ්ඛාර, අකුසල සඛ්ඛාරයන්; **සම්භවන්ති** ප්‍රකට ලෙස පහළ වෙත්.

2) **සඛ්ඛාරපච්චයා** මේ පච්චුප්පන්න කටයුතු සංස්කාරික කටයුතු කිරීමේ - කුසල සඛ්ඛාර, අකුසල සඛ්ඛාර යන හේතු ධර්මයෝ ප්‍රකටව ඇති නිසා; **විඤ්ඤණං** කම්ම විඤ්ඤණය නැතිනම් විපාක විඤ්ඤණය; **සම්භවන්ති** ප්‍රකට ලෙස පහළ වෙත්.

3) (අ) **විඤ්ඤණපච්චයා** මෙම කම්ම විඤ්ඤණ හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා; **නාමරූපං** විපාක නාම ධර්ම, කම්මජ රූපයෝ; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

(ආ) නැත්නම් **විඤ්ඤණපච්චයා** විපාක විඤ්ඤණ හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා; **නාමරූපං** විපාක වෛතසික නාම, චිත්තජ රූප ධර්මයෝ; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

4) **නාමරූපපච්චයා** මේ නාමරූප හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා; **සළායතනං** අප්ඤ්ඤානික ආයතන හය; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

5) **සළායතනපච්චයා** අප්ඤ්ඤානික ආයතන හය නම් වූ හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා; **ඵස්සෝ** ඵස්සයන් හය; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

6) **ඵස්සපච්චයා** මෙම ඵස්ස හය යන හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා; **වේදනා** වේදනා හය; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

7) **වේදනාපච්චයා** වේදනා හය යන හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා; **තණ්හා** තණ්හා හය; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

8) **තණ්හාපච්චයා** මෙම තණ්හා හය යන හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා; **උපාදානං** දැඩිව ගන්නා උපාදාන හතර; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

9) **උපාදානපච්චයා** මේ දැඩිව ගැනීම නම් වූ උපාදාන හතර යන හේතු ප්‍රකටව ඇති නිසා; **භවෝ** කම්ම භව, උප්පත්ති භව; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

10) **භවපච්චයා** මේ කම්ම භව නම් වූ හේතුව ප්‍රකටව ඇති නිසා; **ජාති** පරිසන්ධිය පිහිටි තැන ජාති ධර්මය; **සම්භවන්ති** පහළ වෙත්.

11) **ජාතිපච්චයා** මේ පරිසන්ධිය පිහිටීම වූ ජාති නම් හේතු ධර්මය ප්‍රකටව ඇති නිසා; **ජරා මරණං** වයසට යෑම නම් වූ ජරා ධර්මය ද, මරණ ධර්මය ද; **සෝකපර්දේවඋක්ඛද්‍රෝමනස්සුසායාසා** ශෝකය, හැඬීම වැලපීම සහිත පර්දේවය,

කායික දුකය, සිත තැවෙන දුක නම් වූ දෝමනස්ස, අධික ශෝකය නම් වූ උපායාස ධර්මයෝ ද; සම්භවන්ති පහළ වෙත්.

ඒවිං මෙසේ; කේවලස්ස හුදෙක්; ඒතස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස මේ දුක් සමුඛයාගේ රාශියෝ; සමුදයෝ විමට හේතු නිසා නැතිනම්; සමුදයෝ පහළ විම; හෝති වේ.

1) තත් ඒ අවිජ්ජාපච්චයා සඛිඛාරා යන පාලිය අනුව; අවිජ්ජා අවිජ්ජා යනු; කතමා කවරෙක් ද?

දුක්ඛේ දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මය; අඤ්ඤාණං නොදැනීම ද; දුක්ඛසමුදයේ දුක් ඇතිවීම සඳහා වූ සමුදය සත්‍යය ධර්මයෙනි; අඤ්ඤාණං නොදැනීම ද; දුක්ඛනිරෝධේ දුකෙති ගෙවියාම නම් වූ නිරෝධ සත්‍යය ගැන; අඤ්ඤාණං නොදැනීම ද; දුක්ඛනිරෝධගාමිණී පටිපදය දුක නිරෝධ වී නිර්වාණයට පත්වීමට විශුද්ධ වූ උතුම් වූ ප්‍රතිපදාව නම් වූ මාර්ග සත්‍යය ධර්මය ගැන; අඤ්ඤාණං නොදැනීම ද; අයං මේ නොදැනීම් නතර; අවිජ්ජා අවිද්‍යාව යැයි; වුවිච්චි කියනු ලැබේ.

2) තත් එම පාලියෙනි; අවිජ්ජාපච්චයා සඛිඛාරා අවිජ්ජා නම් වූ හේතුවෙන් පහළ වූ සඛිඛාරයෝ; කතමේ කවරෙක් ද? යනු

පුඤ්ඤතිසඛිඛාරෝ පුඤ්ඤතිසඛිඛාරය ද; අපුඤ්ඤතිසඛිඛාරෝ අපුඤ්ඤතිසඛිඛාරය ද; ආනෙඤ්ජාතිසඛිඛාරෝ ආනෙඤ්ජාතිසඛිඛාරය ද; කායසඛිඛාරෝ කාය සඛිඛාරය ද; වච්චසඛිඛාරෝ වච්ච සඛිඛාරය ද; චින්තසඛිඛාරෝ චින්ත සඛිඛාරය ද වේ.

තත් එම සඛිඛාරයන්හි; පුඤ්ඤතිසඛිඛාරෝ පුඤ්ඤතිසඛිඛාර යනු; කතමේ කවරේ ද? දනමයා දන වශයෙන් සම්පූර්ණ; සීලමයා සීලමය වශයෙන් සම්පූර්ණ; භාවනාමයා (පරිකර්ම භාවනා උපවාර භාවනා අර්පණා භාවනා විපස්සනා භාවනා යන) භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ වූ; කාමාවචරා කාමාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ; යා කුසලා චේතනා යම් මහා කුසල චේතනා වේද (මෙහි විපස්සනා භාවනා වශයෙන් විපස්සනා කර්ම සියල්ලම අදහස් නොකෙරේ. භවය ගෙනදිය හැකි විපස්සනා භාවනා පමණක් අදහස් කෙරේ); භාවනාමයා සමට භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ වූ අර්පණා භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ වූ; රූපාවචරා රූපාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ (වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් බහුලව රූපාවචර භවයෙහි නැවත නැවතත් කරකවමින් පැවැත්විය හැකි); යා කුසලා චේතනා යම් රූපාවචර කුසල චේතනාවක්; අරචී ඇත්තේ ද; අයං මේ කාමාවචර කුසල චේතනා, රූපාවචර කුසල චේතනාවලට; පුඤ්ඤතිසඛිඛාරෝ පුඤ්ඤතිසඛිඛාර යැයි; වුවිච්චි කියනු ලැබේ. (මහා කුසල අට + රූපාවචර කුසල පන = 13)

තත් එම සඛිඛාරයන්හි; අපුඤ්ඤතිසඛිඛාරෝ අපුඤ්ඤතිසඛිඛාරය යන්න; කතමෝ කවරෙක් ද? කාමාවචරා කාමාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ; යා අකුසලා චේතනා යම් අකුසල චේතනාවක්; අරචී ඇත්තේ ද; අයං මේ අකුසල චේතනාවට; අපුඤ්ඤතිසඛිඛාරෝ අපුඤ්ඤතිසඛිඛාර යැයි; වුවිච්චි කියනු ලැබේ.

තප් එම සඛිඛාරයන්හි; **ආනෙඤ්ජාතිසඛිඛාරෝ** ආනෙඤ්ජාතිසඛිඛාරයනු; **කතමෝ** කචරෙක් ද? **අරූපාවචරා** අරූපාවචර භූමියෙහි ඇතුළත්; **යා කුසලා චේතනා** යම් කුසල චේතනා; **අරථී** ඇත්තේ ද; **අයං** මේ අරූප කුසල චේතනාවන්ට; **ආනෙඤ්ජාතිසඛිඛාරෝ** ආනෙඤ්ජාතිසඛිඛාර යැයි; **චූච්චිති** කියනු ලැබේ.

තප් එම සඛිඛාරයන්හි; **කායසඛිඛාරෝ** කාය සඛිඛාරයනු; **කතමෝ** කචරෙක් ද? **කායසඤ්චේතනා** කායද්වාරයෙහි පහළවන අටක් වූ කාමාවචර කුසල චේතනා සහ දෙළොසක් වූ අකුසල චේතනා; **කායසඛිඛාරෝ** කායසඛිඛාර නම් වේ. (8 + 12 = 20) **චච්චිසඤ්චේතනා** චච්ච්චාරයෙහි පහළ වන අටක් වූ කාමාවචර කුසල චේතනා සහ දෙළොසක් වූ අකුසල චේතනාවෝ; **චච්චිසඛිඛාරෝ** චච්චිසඛිඛාර නම් වේ. (8 + 12 = 20) **මනෝසඤ්චේතනා** විඤ්ඤන්ති රූප දෙක (කාය විඤ්ඤන්ති චච්චි විඤ්ඤන්ති පහළ නොවී) සිතින්ම සිදුවන දෙළොසක් වූ අකුසල් චේතනා ද අටක් වූ කාමාවචර මහා කුසල චේතනා ද පහක් වූ රූපාවචර කුසල චේතනාද හතරක් වූ අරූපාවචර කුසල චේතනා ද යන එකුන්තිස් චේතනාවෝ (29); **චිත්තසඛිඛාරෝ** චිත්තසඛිඛාර නම් වේ; **ඉමේ** මේ සඛිඛාරයෝ; **අච්ච්චපච්චයා සඛිඛාරා** අච්ච්ච නම් හේතුවෙන් පහළ වූ සඛිඛාර යැයි; **චූච්චිති** කියනු ලැබෙත්.

3) **තප්** එම පාලියෙහි; **සඛිඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං** සඛිඛාර නම් වූ හේතුවෙන් පහළ වූ විඤ්ඤාණය යන්න; **කතමං** කචරෙක් ද?

චක්ඛුච්චිඤ්ඤාණං චක්ඛු විඤ්ඤාණය ද; **සෝතච්චිඤ්ඤාණං** සෝත විඤ්ඤාණය ද; **ඝානච්චිඤ්ඤාණං** ඝාන විඤ්ඤාණය ද; **පීචිනාච්චිඤ්ඤාණං** පීචිනා විඤ්ඤාණය ද; **කායච්චිඤ්ඤාණං** කාය විඤ්ඤාණය ද; **මනෝච්චිඤ්ඤාණං** මනෝ විඤ්ඤාණය ද; **ඉදං** මේ විඤ්ඤාණ හය; **සඛිඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං** සඛිඛාරය නම් හේතුවෙන් පහළ වූ විඤ්ඤාණය යැයි; **චූච්චිති** කියනු ලැබේ.

4) **තප්** එම පාලියෙහි; **විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං** විඤ්ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ නාමරූපය යනු; **කතමං** කචරෙක් ද?; **නාමං** නාමයක් ද; **අරථී** ඇත; **රූපං** රූපයක් ද; **අරථී** ඇත.

තප් එම නාම රූපයන්හි; **නාමං** නාමය; **කතමං** කචරෙක් ද?; **වේදනාක්ඛන්ධෝ** වේදනාස්කන්ධය ද; **සඤ්ඤාක්ඛන්ධෝ** සඤ්ඤාස්කන්ධය ද; **සඛිඛාරක්ඛන්ධෝ** සංස්කාරස්කන්ධය ද; **ඉදං** මේ ස්කන්ධයෝ තුන; **නාමං** නාමය යැයි; **චූච්චිති** කියනු ලැබේ. **තප්** එම නාම රූපයන්හි; **රූපං** රූපය; **කතමං** කචරෙක් ද?; **චත්තායෝ** මහාභූතා ව හතරක් වූ මහා භූතයෝ ද; **චතුන්නං** මහා භූතානං සතරක් වූ මහා භූතයන්; **උපාදායරූපං** ච පිහිට කොට ගත් විසිහතරක් වූ උපාදාය රූපයෝ ද; **ඉදං** මේ භූතරූප, උපාදාය රූපයෝ; **රූපං** රූපය යැයි; **චූච්චිති** කියනු ලැබේ; **ඉති** මෙසේ; **ඉදං ච නාමං** මේ නාමය ද; **ඉදං ච රූපං** මේ රූපය ද; **අරථී** ඇත්තේය; **ඉදං** මේ නාම රූපයන්ට; **විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං** විඤ්ඤාණය නම් වූ හේතුව නිසා පහළ වූ නාම රූපය යැයි; **චූච්චිති** කියනු ලැබේ.

5) **තප්** එම පාලියෙහි; **නාමරූපපච්චයා සළායතනං** නාම රූප නම් වූ හේතුව නිසා පහළ වූ සළායතන යනු; **කතමං** කචරෙක් ද?

චක්ඛායතනං චක්ඛායතනය ද; **සෝතායතනං** සෝතායතනය ද; **ඝානායතනං** ඝානායතනය ද; **පීචිනායතනං** පීචිනායතනය ද; **කායායතනං**

කායායතනය ද; මනායතනං මනායතනය ද; ඉදං මේ ආයතන හය; නාමරූපපච්චයා සලායතනං නාම රූප හේතුවෙන් පහළ වූ සලායතන යැයි; වූවිච්චි කියනු ලැබේ.

6) තප්ඵ එම පාලියෙහි; සලායතනපච්චයා එස්සෝ සලායතන යන හේතුවෙන් පහළ වූ එස්සය; කතමෝ කචරෙක් ද?

වක්ඛුසමච්චස්සෝ වක්ඛු සමච්චස්සය ද; සෝතසමච්චස්සෝ සෝත සමච්චස්සය ද; ඝානසමච්චස්සෝ ඝාන සමච්චස්සය ද; පීචිහාසමච්චස්සෝ පීචිහා සමච්චස්සය ද; කායසමච්චස්සෝ කාය සමච්චස්සය ද; මනෝසමච්චස්සෝ මනෝ සමච්චස්සය ද; අයං මේ එස්සයන් හය; සලායතනපච්චයා එස්සෝ සලායතන නම් හේතුවෙන් පහළ වූ එස්සය යැයි; වූවිච්චි කියනු ලැබේ.

7) තප්ඵ එම පාලියෙහි; එස්සපච්චයා වේදනා එස්සය නම් හේතුවෙන් පහළ වූ වේදනාව; කතමා කචරෙක් ද?

වක්ඛුසමච්චස්සජා වේදනා වක්ඛුසමච්චස්සජ වේදනාව ද; සෝතසමච්චස්සජා වේදනා සෝතසමච්චස්සජ වේදනාව ද; ඝානසමච්චස්සජා වේදනා ඝානසමච්චස්සජ වේදනාව ද; පීචිහාසමච්චස්සජා වේදනා පීචිහාසමච්චස්සජ වේදනාව ද; කායසමච්චස්සජා වේදනා කායසමච්චස්සජ වේදනාව ද; මනෝසමච්චස්සජා වේදනා මනෝසමච්චස්සජ වේදනාව ද; අයං මේ වේදනා හය; එස්සපච්චයා වේදනා එස්ස යන හේතුවෙන් පහළ වූ වේදනා යැයි; වූවිච්චි කියනු ලැබේ.

8) තප්ඵ එම පාලියෙහි; වේදනාපච්චයා තණ්හා වේදනා නම් හේතුවෙන් පහළ වූ තණ්හා යනු; කතමා කචරෙක් ද?

රූපතණ්හා රූපාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන රූප තණ්හාව ද; සද්ද්දතණ්හා සද්දරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන සද්ද්ද තණ්හාව ද; ගජධිතණ්හා ගජධාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන ගජධි තණ්හාව ද; රසතණ්හා රසාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන රස තණ්හාව ද; ඵොට්ඨබ්බිතණ්හා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන ඵොට්ඨබ්බි තණ්හාව ද; ධම්මතණ්හා ධම්මාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන ධම්ම තණ්හාව ද; අයං මේ තණ්හා හය; වේදනාපච්චයා තණ්හා වේදනා නම් හේතුවෙන් පහළ වූ තණ්හාව යැයි; වූවිච්චි කියනු ලැබේ.

9) තප්ඵ එම පාලියෙහි; තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාව නම් හේතුවෙන් පහළ වන උපාදානය; කතමං කචරෙක් ද?

කාමුපාදානං කාම ගුණයෙහි ඇලෙන කාමුපාදානය ද; දිට්ඨුපාදානං මිච්ඡාදිට්ඨියෙහි ඇලෙන, බැඳෙන දිට්ඨුපාදානය ද; සීලබ්බිකුපාදානං ගෝචත, සුනඛචත වැනි වැරදි වත් පිලිවෙත් අනුගමනය කරන සීලබ්බිකුපාදානය ද; අත්තවාදුපාදානං අත්තවාදු හා ඇලෙන අත්තවාදුපාදානය ද; ඉදං මේ උපාදාන හතර; තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාව නම් හේතුවෙන් පහළ වූ උපාදානය යැයි; වූවිච්චි කියනු ලැබේ.

10) තප්ඵ එම පාලියෙහි; උපාදානපච්චයා භවෝ උපාදානය නම් හේතුව නිසා භවය යනු; කතමෝ කචරෙක් ද?; භවෝ භවය; දුච්චේන දෙයාකාරයකට; අප්ඵ

ඇත්තේය; **කම්මහවෝ** කම්ම හවය = පහළ වීම සඳහා වූ හවයක්; **අපථී** ඇත්තේය; **උපපත්තිහවෝ** උප්පත්ති වශයෙන් පහළ වූ හවයක්; **අපථී** ඇත්තේය.

තපථී ඒ දෙක තුළින්; **කම්මහවෝ** පහළ වීම සඳහා වූ හවය; **කතමෝ** කවරෙක් ද? **පුඤ්ඤතිසඛිඛාරෝ** පුඤ්ඤතිසඛිඛාරය ද; **අපුඤ්ඤතිසඛිඛාරෝ** අපුඤ්ඤතිසඛිඛාරය ද; **ආනෙඤ්ජාතිසඛිඛාරෝ** ආනෙඤ්ජාතිසඛිඛාරය ද; **අයං** මේ සඛිඛාර තුන් වර්ගය; **කම්මහවෝ** කම්ම හවය යැයි (පහළ වීම සඳහා වූ හවය යැයි); **චුච්චිති** කියනු ලැබේ; **සඛිඛමපි** සියලුම; **හවගාමිකම්මං** හවයට පත්කෙරෙන, හවය ගෙන එන කර්ම; **කම්මහවෝ** කම්මහව නම් වේ. (වීම සඳහා වූ හවය නම් වේ)

තපථී ඒ දෙක තුළින්; **උපපත්තිහවෝ** උප්පත්ති හවය, පහළ වූ හවය; **කතමෝ** කවරෙක් ද? **කාමහවෝ** කාම භූමි එකොළොස් නම් වූ කාම හවය ද; **රූපහවෝ** රූප භූමි දහසය නම් වූ රූප හවය ද; **අරූපහවෝ** අරූප භූමි හතර නම් වූ අරූප හවය ද; **සඤ්ඤහවෝ** සඤ්ඤ ඇති සඤ්ඤ හවය ද (කාම භූමි 11, අසඤ්ඤසත්තය හැර අනෙකුත් රූප භූමි 15, නේවසඤ්ඤදනාසඤ්ඤදයනන හවය හැර අරූප භූමි 3 යන භූමි 29); **අසඤ්ඤහවෝ** සඤ්ඤ නැති අසඤ්ඤ හවය ද; **නේවසඤ්ඤදනාසඤ්ඤහවෝ** ඕළාර්ක,ගොරෝසු සඤ්ඤ නොමැති, සියුම් සුමුළු සඤ්ඤ ඇති නිසා සඤ්ඤ ඇත්තෙන් නැති නැත්තෙන් නැති නේවසඤ්ඤදනාසඤ්ඤ හවය ද; **ඒකවෝකාරහවෝ** රූපස්කන්ධය පමණක් ඇති ඒකවෝකාර හවය ද (අසඤ්ඤ තලය); **චතුරවෝකාරහවෝ** නාමස්කන්ධ සතර පමණක් ඇති චතුරවෝකාර හවය ද (අරූප භූමි සතර); **පඤ්චවෝකාරහවෝ** පඤ්චස්කන්ධය ඇති පඤ්චවෝකාර හවය ද (කාම භූමි 11, අසඤ්ඤ තලය හැර රූප භූමි 15 යන 26ක් වූ හව තලයන්); **අයං** මේ නව ආකාර වූ හවයන්; **උපපත්තිහවෝ** උප්පත්ති හවය යැයි; **චුච්චිති** කියනු ලැබේ; **අයං** මේ කම්ම හවයට උප්පත්ති හවයට; **උපාදනපච්චයා හවෝ** උපාදන යන හේතුවෙන් පහළවන්නා වූ හවය යැයි; **චුච්චිති** කියනු ලැබේ.

11) **තපථී** එම පාලියෙහි; **හවපච්චයා ජාති** කම්ම හව යන හේතුවෙන් හටගත් ජාතිය යනු; **කතමා** කවරෙක් ද?

තේසං තේසං සත්තානං ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ; **තමිති තමිති සත්තනිකායේ** ඒ ඒ සත්ත්ව ජාතියෙහි (නිකායෙහි); **යා ජාති යමි** ඉපැදීමක්; **යා සඤ්ජාති යමි** මොනවට ඉපැදීමක්; **යා ඔක්කන්ති යමි** මව් කුසට බැස ගැනීමක්; **යා අභිනිඛිබන්ති යමි** අලුතින් හටගැනීමක්; **යෝ බජධානං පාතුහාවෝ යමි** ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රකටව පහළවීමක්; **යෝ ආයතනානං පටිලාභෝ යමි** ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයක්; **අපථී** ඇත්තේ ද; **අයං** මෙය; **හවපච්චයා ජාති** හවය නම් හේතුව නිසා ජාතිය වීම යැයි; **චුච්චිති** කියනු ලැබේ.

12) **තපථී** එම පාලියෙහි; **ජාතිපච්චයා ජරා මරණං** ජාති නම් හේතුවෙන් වන ජරා මරණ යන්න; **කතමං** කවරෙක් ද?; **ජරා** දිරන බවට යාම නම් වූ ජරා ධර්ම; **අපථී** ඇත්තේය; **මරණං** මරණ ධර්මය; **අපථී** ඇත්තේය; **තපථී** එම ජරා මරණ දෙක තුළින්; **ජරා** ජරාවට යෑම; **කතමා** කවරෙක් ද?

තේසං තේසං සත්තානං ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ; **තමිති තමිති සත්තනිකායේ** ඒ ඒ සත්ත්ව ජාතියෙහි (නිකායෙහි); **යා ජරා යමි** ජරාවට යෑමක් ද; **යා පීරණකා යමි** දිරා යෑමක් ද; **යං බණ්ඩිච්චං යමි** දත් කැඩීයෑම ආදියක් ද; **යං**

පාලිවිට. යම් භික්ෂුකෝ පැසීමක් ද; යා වලිත්තවතා යම් නම රැලි ගැසීමි ආදියක් ද; ආයුනෝ ආයුෂයෝ; යා සංභාති යම් ගෙවියාමක් ද; ඉඤ්චයානං ඉඤ්චයන්තෝ; යෝ පරිපාකෝ යම් මේරීමක් ද; අපථි අත්තේ ද; අයං මේ ධර්ම ස්වභාවය; ජරා ජරා යැයි; චුච්චති කියනු ලැබේ.

13) තපථි ජරා මරණයන්ති; මරණං මරණය යන්ත; කතමං කවරක් ද?;

තේසං තේසං සත්තානං ඒ ඒ සත්තවයන්තෝ; තම්භා තම්භා සත්තතිකායා ඒ ඒ සත්තව ජාතියෙන්; යා චුච්චි යම් චුච්චියක්; යා චචනතා යම් චුච්චන බවක්; යෝ භේදෝ යම් බිඳියාමක්; යං අන්තරධානං යම් අතුරුදහන් වීමක්; යෝ මච්චු යම් මරණයක්; යං මරණං යම් මරණයක්; යා කාලකිරියා යම් කළුරිය කිරීමක්; යෝ ඛන්ධානං භේදෝ යම් ස්කන්ධයන්තේ බිඳීමක්; යෝ කල්ලේඛරස්ස හික්ඛේපෝ එම කල්ලේඛරය හැර දැමීමක්; යෝ ජීවිතිඤ්චයස්සුපච්චේදෝ යම් ජීවිතේඤ්චය සිඳීමක්; අපථි අත්තේ ද; ඉදුං මේ ධර්මය; මරණං මරණය යැයි; චුච්චති කියනු ලැබේ; අයං ච ජරා මේ ජරාව ද; අපථි අත්ත; ඉදුං ච මරණං මේ මරණය ද; අපථි අත්ත; ඉදුං මේ ජරා මරණ ධර්ම දෙක; ජාතිපච්චයා ජරා මරණං ජාති හේතුවෙන් වන ජරා මරණ යැයි; චුච්චති කියනු ලැබේ.

14) තපථි එම පාලියෙති; යෝකෝ ශෝකය යන්ත; කතමෝ කවරක් ද?;

ඤ්චිව්‍යසනේන වා ඤ්චිත්තේ ව්‍යසනයකින්; චුච්චිස්ස පහස්නා ලද්දහුගේ (පීඩාවට පත්වුවකුගේ) හෝ; භෝගව්‍යසනේන වා භෝග ව්‍යසනයකින්; චුච්චිස්ස පහස්නා ලද්දහුගේ (පීඩාවට පත්වුවකුගේ) හෝ; රෝගව්‍යසනේන වා රෝග ව්‍යසනයකින්; චුච්චිස්ස පහස්නා ලද්දහුගේ (පීඩාවට පත්වුවකුගේ) හෝ; සීලව්‍යසනේන වා සීල ව්‍යසනයකින්; චුච්චිස්ස පහස්නා ලද්දහුගේ (පීඩාවට පත්වුවකුගේ) හෝ; දීර්ඛිව්‍යසනේන වා දීර්ඛි ව්‍යසනයකින්; චුච්චිස්ස පහස්නා ලද්දහුගේ (පීඩාවට පත්වුවකුගේ) හෝ; අඤ්ඤතරඤ්ඤතරේන විශේෂයක් නැතිවී ඕනෑම; ව්‍යසනේන ව්‍යසන ධර්මයකින්; සමන්තාගතස්ස සමන්විත වු ඔහුගේ; අඤ්ඤතරඤ්ඤතරේන (විශේෂයක් නැතිව) කොයියම්; දුක්ඛධම්මේන දුක් හේතුවක් වශයෙන්; චුච්චිස්ස පහස්නා ලද්දහුගේ (පීඩාවට පත්වුවකුගේ); යෝ යෝකෝ යම් ශෝකයක්; යා සෝචනා යම් ශෝක ආකාරයක්; යං සෝචිතත්තං යම් ශෝක කරන බවක්; යෝ අන්තෝ යෝකෝ එම අත්තලුන ශෝකයක්; යෝ අන්තෝ පරියෝකෝ යම් අත්තලුන පරියෝකයක්; යා චේතසෝ පරිජීධායනා යම් සිතෙහි හාත්පස දැවීමක්; යං දෝමනස්සං යම් හාත්පස සිත දෝමනස්ස බවක්; යං යෝකසල්ලං යම් විදගෙන සිටින ශෝකය නම් වු උලක්; අපථි අත්තේ ද; අයං මේ ධර්ම ස්වභාවය; යෝකෝ ශෝකය යැයි; චුච්චති කියනු ලැබේ.

15) තපථි එම පාලියෙති; පරදේවෝ පරදේව යන්ත; කතමෝ කවරක් ද?;

ඤ්චිව්‍යසනේන වා ඤ්චිත්තේ ව්‍යසනයකින්; චුච්චිස්ස පහස්නා ලද්දහුගේ හෝ වේවා -ප- අඤ්ඤතරඤ්ඤතරේන විශේෂයක් නැතිව කියියම්; දුක්ඛධම්මේන දුක්ඛ ධර්මයකින්; චුච්චිස්ස පහස්නා ලද්දහුගේ (පීඩාවට පත්වුවකුගේ) වේවා; යෝ ආදේවෝ යම් ඇඬීමක්; යෝ පරදේවෝ නම කියමින් යම් ඇඬීමක්; යා ආදේවනා යම් ඇඬීම් ආකාරයක් වේද; යා පරදේවනා යම් නැවත නැවත හඬන ආකාරයක්; යං ආදේවිතත්තං යම් අඬන බවක්; යං පරදේවිතත්තං යම් නැවත නැවත නැඬීමක් වුවක්; යා වාචා යම් (මගේ පුතා මගේ දුව වශයෙන්)

වචන කියා හැඩීමක්; යෝ පලාපෝ නැවත නැවතත් යම් යම් හිස් වචන කියමින් හැඩීමක්; යෝ විජ්ජලාපෝ විශේෂ ලෙස නැවත නැවත යම් හිස් වචන කියමින් හැඩීමක්; යෝ ලාලජ්ජෝ නැවත නැවත කියමින් හඬමින් යම් ආකාර නන්දෙඩවීමක් වේද; ලාලජ්ජනා නැවත නැවතත් කියමින් හඬන නන්දෙඩවන ආකාරයක්; යං ලාලජ්ජිතත්තං යම් නැවත නැවතත් නන්දෙඩවන බවක්; අපථී අත්තේ ද; අයං මේ ධර්ම ස්වභාවය පරිදේවෝ පරිදේව යැයි; වුච්චති කියනු ලැබේ.

16) තත්ථ ඵම පාලියෙති; දුක්ඛං දුක්ඛ යන්න; කතමං කවරක් ද?;

කායිකං කයෙති වන; අසාතං සුවයක් නොවූ; යං කායිකං දුක්ඛං යම් කායික දුක්ඛයකි; කායසම්ඵස්සපං කාය සම්ඵස්සය නිසා පහළ වන; අසාතං සුව නොවූ, මිහිරි නොවූ, සුවදයක නොවූ; යං දුක්ඛං වේදයිතං යම් දුක් වූ විදීම අති බවක්; කායසම්ඵස්සජා කාය සම්ඵස්සය නිසා පහළ වන; අසාතා සුව නොවූ; යා දුක්ඛා වේදනා යම් දුක්ඛ වේදනා; අපථී අත්තේ ද; ඉදං මේ කායික දුක්ඛ වේදනාවට; දුක්ඛං දුක්ඛ යැයි; වුච්චති කියනු ලැබේ.

17) තත්ථ ඵම පාලියෙති; දෝමනස්සං දෝමනස්සය යනු; කතමං කවරක් ද?;

වේතසිකං සිතෙති වන; අසාතං මිහිරි නොවූ; යං වේතසිකං දුක්ඛං යම් වේතසික දුක්ඛයකි; වේතෝ සම්ඵස්සපං වේතෝ සම්ඵස්ස-මනෝ සම්ඵස්ස නිසා වන මිහිරි නොවූ; අසාතං යම් සුවයෙන් තොර; යං දුක්ඛං වේදයිතං යම් දුක් වූ විදීම බවක්; වේතෝ සම්ඵස්සජා මනෝ සම්ඵස්සය නිසා වන; අසාතා මිහිරි නොවූ; යා දුක්ඛා වේදනා යම් දුක් වේදනා; අපථී අත්තේ ද; ඉදං මේ වේතසික; දුක්ඛා වේදනා දෝමනස්ස වේදනාව; දෝමනස්සං දෝමනස්ස යැයි; වුච්චති කියනු ලැබේ.

18) තත්ථ ඵම පාලියෙති; උපායාසෝ දැඩි ශෝකය වූ උපායාසය යනු; කතමෝ කවරක් ද?;

ඤ්ඤිව්ඤ්ඤානං වා ඤ්ඤිත්තේ විනාශවීමකින්; චුට්ඨස්ස පහස්නා ලද පුද්ගලයෙකුගේ (පීඩාවට පත්වූවකුගේ) -පෙ-; අඤ්ඤානරඤ්ඤානරේන විශේෂයක් නැතිව කියයිම; දුක්ඛධම්මේන දුක්ඛ ධර්මයකින්; චුට්ඨස්ස පහස්නා ලද පුද්ගලයෙකුගේ (පීඩාවට පත්වූවකුගේ); යෝ ආයාසෝ යම් සිතේ වෙහෙසක්; යෝ උපායාසෝ යම් බොහෝ වූ සිතේ වෙහෙසක්; යං ආයාසිතත්තං යම් සිතේ වෙහෙස බවක්; යං උපායාසිතත්තං යම් වූ සිතේ බොහෝ වූ දැඩි වෙහෙස බවක්; අපථී අත්තේද; අයං මේ ධර්ම ස්වභාවය; උපායාසෝ උපායාසය යැයි; වුච්චති කියනු ලැබේ.

19) ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හෝතිති පදස්ස (ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හෝතිති) යන පදයෙහි; අත්තේ අර්ථය; ඒවං මෙසේ; වේදිතබ්බෝ දන යුතුය.

ඉති මෙසේ; කේවලස්ස හුදෙක් (සුබය නැති); ඒතස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස මේ දුක් ස්කන්ධ රාශියේ; සමුදයෝ පහළ වීම, පහළවන ස්වරූපය; හෝති වෙයි ද; ඉති මෙසේ; කේවලස්ස හුදෙක් (සුබය නැති); ඒතස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස මේ දුක් ස්කන්ධ රාශියේ; සඛිගති එකතු වීම; සමාගමෝ සමාගම; සමෝධානං එකට යෙදීම;

පාතුභාවෝ ප්‍රකටවීම; හෝති වෙයි; තේන ඒ නිසා; ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හෝති යැයි; වුවුවති කියනු ලැබේ.

සුත්තන්ත භාජනීයං සුත්‍රාන්ත භාජනීය ක්‍රමය; නිරිධීතං නිමියේයැ. [විහඛිගපාලි පරිවර්තනයයි]

මෙය වනාහි පරිච්චසමුප්පාද දේශනා පිළිවෙත ක්‍රමානුකූලව පිළිපැදීමට භාවනා කිරීමට කර්මනි අනුබෝධි පටිවේධි (අනුබෝධි ඤාණය, පටිවේධි ඤාණයන්) මගින් ඉතා සවිස්තරව දන්නා පිංචන් ඔබ භාවනාවට පෙරාතුව කල් ඇතුළුව කට පාඩම් කළයුතු පරිච්චසමුප්පාද විහඛිගපාලිය හා එම පාලියෙහි සිංහල අර්ථය වන්නේය. එම පාලිය අර්ථය ද සහිතව කටපාඩම් කළ ඔබ පරිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය භාවනා කරන ආකාරය ප්‍රායෝගිකව පිළිපැද බලන්න.

පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය යන්න

මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මවන ලද්දක් හෝ ඇති කරන ලද්දක් හෝ නොවේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ පහළ වුවද නොවුව ද මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය නිසැකව ඇත්තේය. [සං. නි. 2/40-42] එහෙත් බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළ වූ කාලවල දී පමණක් එම බුදුරජාණන් වහන්සේලාගේ දේශනා කිරීම නිසා මෙම ධර්මය සත්ත්වයන්ට දැන ගැනීමට අවකාශය ලැබේ. ඉදින් ලෝකයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් පහළ නොවූයේ නම් ද, පහළ වූ නමුදු පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය ශ්‍රවණය නොකළේ නම් ද, ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීමට අවකාශය ලැබුණ ද ශාස්වත දිට්ඨි, උච්චේද දිට්ඨි ආදී මිච්ඡා දිට්ඨින් දැඩිව ගත්තේ නම් ද මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය දැන අවබෝධ කළ නොහැක්කේය.

මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය වනාහි ගැඹුරු බැවින් ද ගැඹුරුය. දුෂ්කර බැවින් ද දුෂ්කරය. මෙම ධර්මය පහසුය. නොගැඹුරු යැයි කියමින් පැමිණි ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට “මා හේවං ආනන්ද” “ආනන්ද එසේ නොකියවී” යි විරුද්ධ සේක. කොතරම් දුෂ්කර වුව ද කොතරම් ගැඹුරු වුව ද මෙම පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය අනුබෝධි ඤාණ පටිවේධි ඤාණයන් මගින් පරිච්චේද වශයෙන් නොදැන සංසාර දුකින් මිදීමක් සිදුනොවේ. [දී. නි. 2/80 ; සං. නි. 2/144]

මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය නොදැන ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ යැයි කීමට නොගැළපේ. [සං. නි. 2/70]

පහළ වූ, පහළ වී ඇති, පහළ වන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේලා මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය පරිච්චේද වශයෙන් දැනගන්නා නිසා බුදු බවට පත්වූහ. පත්වෙති. පත්වන්නාහ. [සං. නි. 2/16] සියලු සත්ත්වයෝ මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය බෙද වෙන්කොට නොදන්නා තාක් කල් ශාස්වත දිට්ඨි, උච්චේද දිට්ඨි යන අන්තයන්ට වැටී සියලු දුක් විදීමට සිදුවේ. එම නිසා සංසාර වට්ටුකින් මිදීමට කැමැති ඇත්තෝ මේ පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය විනිවිද දැකීමට උනන්දු විය යුතු බව නිදන සංයුත්තයෙහි ලා බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝ වාරයක් දේශනා කොට ඇති සේක.

මජ්ඣිමනිකායෙහි පටිපදා ගමන

1. පරාමරණාදීනං ධම්මානං පච්චයලක්ඛණෝ පටිච්චසමුප්පාදෝ.
2. දුක්ඛානුඛන්ධනරංසෝ.
3. කුම්මග්ගපච්චුපට්ඨානෝ.

[වි. ම. 387]

පටිච්චසමුප්පාදය

1. පරා මරණ මුල් කොට ඇති පුනසුත්පන්න ධර්මයන්ගේ පහළ වීම සඳහා උපකාරක බව යන ලක්ෂණය ඇත්තේය.
2. හේතු හා ඵල සම්බන්ධය අඛණ්ඩ වශයෙන් පැවතීම යන ප්‍රවෘත්ති දුක ලුහුබැඳීම කරන බව එහි රසයයි.
3. අප්‍රසන්න වූ පුලුස්සාපනක වූ සංසාර ගමන ආදීනව වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඥාණයෙහි ප්‍රකට විය හැක්කේය. නැතිනම් නිවනට යෑමට මජ්ඣිම පටිපදා ගමනට විරුද්ධ ගමනක්, වංක ගමනක් වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඥාණයෙහි ප්‍රකට වේ.

“තේසං තේසං පච්චයුප්පන්නධම්මානං සම්භවතෝ උප්පජ්ජනතෝ සස්සතුච්චේදසඛිබාතං අන්තද්වයං අනුපගම්ම යට්ඨසකං පච්චයේති අනුරූපඵලුප්පත්ති ඉධ මජ්ඣිමපටිපදාති අධිප්පේතා.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 580 යටතේ)]

යෝගාවචර පුද්ගලයා නාමරූපපර්ච්චේද ඥාණය හා පච්චයපරිග්ගහ ඥාණය යන ඥාණ දෙක ලබාගත් විට ඒ ඒ අවිද්‍යාදී හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිය හේතු කොට ඒ ඒ සඛිබාරාදී ඵල ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධයේ අඛණ්ඩ පැවතීම සම්මා දිට්ඨි ඥාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වර්තමාන වශයෙන්ම විනිවිද දැක දැන ගන්නේය. මෙලෙස දැක දැනගත් විට ඒ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඥාණය ශාස්වත දිට්ඨි උච්චේද දිට්ඨි යැයි කියනු ලබන අන්ත දෙකට නොගොස් තම තමන්ට අදාළ හේතු ධර්ම රාශිය නිසා එම හේතු ධර්මවලට ගැළපෙන ඵල ධර්ම පහළ වීම පැහැදිලි කරන, බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කරන මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගයට ළඟා වන්නේය. පත්වන්නේය.

නිවනට යෑම සඳහා වන මජ්ඣිමපටිපදා මාර්ගය

1. අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයෝ ද,
2. සඛිබාර ආදී ඵල ධර්මයෝ ද,
3. අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම හා සඛිබාරාදී ඵල ධර්මයන්; හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ ධර්මය ද දැනගත් විට එම හේතු ධර්ම රාශිය, ඵල ධර්ම රාශිය ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා වශයෙන් වැඩීම කළයුතු මගයි. මෙලෙස විපස්සනා භාවනා නොකරන, නොකළා වූ තැනැත්තාට ද මෙම හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්මයෝ නොකඩ කොට දිගටම නැවත නැවතත් පහළවෙමින් පවතී. මේ පැවැත්මට දුක්ඛ යැයි කියනු ලැබේ. මෙම පවත්නි දුක්ඛ නම් වූ හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම නොසිදී පැවැතීම, නැතිනම් පැවැත්ම සඳහා ගන්නා උත්සාහය කුම්මග්ග නම් වන නිවනට යන මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගයෙන් බැහැරට යොමු වූ,

මජ්ඣිමා පුත්‍රපද මාර්ගයට කෙලින්ම ප්‍රතිවිරුද්ධ වූ වංක ගමනකි. සංසාරයේ වර්ධනයට, අපායේ වර්ධනයට හේතු වන්නේය.

ඉඳින් පිටවත් ඔබ අතීත සම්බන්ධතාවන්ගෙන් පටන්ගෙන අනාගත කෙළවර දක්වා අතීත, අනාගත, පව්වුප්පන්න තුන් කාලය තුළ අවිජ්ජා සබ්බාර ආදී හේතු ධර්ම සම්බන්ධතාවන්, එල ධර්ම සම්බන්ධතාවන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවා නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා කරන විට මේ හේතු ධර්ම එල ධර්මයන් මත “මගේය, මගේ ආත්මය යැ”යි දැකීම ගන්නා තණ්හා, මාන, දිට්ඨි බන්ධන කැඩී බිඳී විනාශ වී යනු ඇත. මේ නිසා මෙලෙස විපස්සනා භාවනා අභ්‍යාස කිරීම යනු මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගය දිගේ ඉහළිය සංවරය සහිත වීම, සීල ගුණ සහිත වීම මගින් ශාන්තව පෙරට ගමන් කිරීමක් වන්නේය. මෙලෙස මධ්‍යම පුත්‍රපද මාර්ගයේ නොදිනි නැවත නැවත අතරක් නොතබා ගමන් කළ හැකි වූ විට පිටවත් ඔබ අපේක්ෂා කරන නිවනට ඉහළිය මේරීම අනුව යම් දිනක පත්වන බව ඒකාන්තය.

පටිච්චසමුප්පාද යන්න

“පටිච්චසමුප්පාදෝති පච්චයධම්මා වේදිතබ්බා; පටිච්චසමුප්පන්නා ධම්මාති තේති තේති පච්චයේති නිබ්බන්තධම්මා.” [ව. ම. 386]

“තථා පටිච්චසමුප්පාදෝ ඉච්චේව එලවෝභාථේන චුත්තෝති වේදිතබ්බෝ.” [ව. ම. 389]

අවිජ්ජාදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයේ පටිච්චසමුප්පාද යැයි දතයුතුය. එම අවිජ්ජාදී හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වූ සබ්බාරාදී එල ධර්මයේ පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මයේ යැයි දතයුතුයි. [ව. ම. පරිවර්තනයයි]

අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාරා යන තැන අවිජ්ජාව හේතු ධර්ම යැයි ද සබ්බාරය එල පච්චයුප්පන්න ධර්ම යැයි ද හේතු ධර්මය පච්චය ලෙසට ද එල ධර්මයම පච්චයුප්පන්න ධර්මය ලෙසට ද වෙන වෙනම කියනු ලැබේ. තවදුරටත් සබ්බාරපච්චයා විඤ්ඤාණං යන තැන සබ්බාරය හේතු ධර්මය යැයි ද, විඤ්ඤාණය එල ධර්ම යැයි ද මේ ආකාරයට හේතු - පච්චය (එල ධර්ම - පච්චයුප්පන්න) ධර්මයන් ජාති, ජරා මරණය තෙක් වටහා ගන්න.

අවිජ්ජා හා සබ්බාරයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධ වන අවස්ථාවෙහි සබ්බාරය එල ධර්මය වී තවදුරටත් සබ්බාර යා විඤ්ඤාණයන් හේතු-එල වශයෙන් සම්බන්ධ වන අවස්ථාවෙහි සබ්බාරය යළි හේතු ධර්මය වේ. මෙලෙසටම විඤ්ඤාණ, නාමරූප ආදියෙහිද හේතු ධර්ම එල ධර්ම වන සැටි වටහා ගනු මැනවි.

මේ තුළ අවිජ්ජා නිසා සබ්බාර පහළ වේ, ආදී ලෙස දේශනා කරන තැන ප්‍රධාන හේතු ධර්මය හා ප්‍රධාන එල ධර්මය පමණක් ප්‍රධාන නය ක්‍රමයට අනුව දක්වමින් දේශනා කොට ඇත. අවිජ්ජාවට ද තමාම තනිවම සිටීමේ ශක්තියක් නැත. සබ්බාර වේතනා ද තමා වශයෙන් තනිව පහළවීමේ ශක්තියක් නැත. අවිජ්ජාව පමණක් හේතු වීම නිසා සබ්බාර - වේතනාව පමණක් පහළවීමේ ශක්තිය ද නැත. මේ ලෝකයෙහි,

1. එකම හේතුවක් නිසා එකම ඵලයක් පහළවීමක් ද නැත.
2. හේතු එකක්ම නිසා ඵල ධර්ම බොහෝමයක් පහළවීමක් ද නැත.
3. හේතු ධර්ම රාශියක් නිසා ඵල ධර්ම එකක් පහළවීමක් ද නැත.
4. බොහෝ වූ හේතු ධර්ම නිසාම බොහෝ වූ ඵල ධර්ම පහළවීමක් නම් ඇත්තේය. [ච. අ. 103 ; ව. ම. 405]

හේතු ධර්ම බොහෝමයක සමූහය **“පච්චයධම්මසමූහ”** යැයි කියනු ලැබේ. ඵල ධර්ම බොහෝමයක සමූහය **“පච්චයුප්පන්නධම්මසමූහය”** යැයි කියනු ලැබේ. **පච්චයධම්මසමූහ** යන හේතු ධර්ම බොහෝමයක සමූහය නිසා පහළ වූ **පච්චයුප්පන්නධම්මසමූහ** යන ඵල ධර්ම බොහෝමයක සමූහය ද පටිච්චසමුප්පාදය යැයිම කියනු ලැබේ. ඇත්තය.....!

උතු - උණුසුම, සිසිල යන කාලගුණය; පඨවි - මහ පොළව; ඩීප් - දෙමුහුන් ඩීප්; සලිල - ජලය යනාදී බොහෝ වූ හේතු ධර්ම නිසාම වණ්ණ, ගන්ධ, රස ආදී බොහෝ වූ ඕපරිධිමක රූප කලාප සමූහය අනුව අංකුර යැයි කියන ලද ඵල ධර්මයන්ගේ පහළවීම දැකගත හැක්කේය. මෙලෙසටම බොහෝ වූ හේතු ධර්මයන් නිසා බොහෝසේ පහළ වන ඵල සමූහයක් හමුවී දැකගත්තේද **අච්ච්ඡාපච්චයා සඛ්ඛාරා, සඛ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤදුණං** අච්ච්ඡා හේතුවෙන් සඛ්ඛාරයෝ වෙති. සඛ්ඛාර හේතුවෙන් විඤ්ඤදුණ වේ යැයි එක එකක් වූ හේතු ධර්ම එක එකක් වූ ඵල ධර්මයන් ප්‍රකට කොට දක්වමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්ම දේශනා කොට වදළ සේක. මෙලෙස දේශනා කිරීමේ ඵල ප්‍රයෝජන ඇත්තේමය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ශ්‍රාවකයන්ට ධර්ම දේශනා අනුශාසනා කරන අවස්ථාවන්හි,

1. සමහර දේශනාපාලියක ප්‍රධාන බැවින් ද
2. සමහර දේශනාපාලියක ප්‍රකට බැවින් ද
3. සමහර දේශනාපාලියක අසාධාරණ බැවින් ද

දේශනාවෙහි අලංකාරය සෝභන භාවය දක්වන උතුම් සඛ්ඛඤ්ඤපන ඤදුණය වශයෙන් හෝ, අනුශාසනාවට යෝග්‍ය දේව, මනුෂ්‍යය, බ්‍රහ්ම වේනෙය්‍ය සත්ත්වයන්ගේ රූපිය, ප්‍රියභාව, වර්ත, වාසනා අජීඤාසයන් වශයෙන් හෝ එකක්ම වන්නා වූ හේතු ධර්මයක් ද එකක්ම වන්නා වූ ඵල ධර්මයක් ද ප්‍රකට ලෙස දක්වමින් දේශනා කළ සේක. [ච. අ. 103 ; ව. ම. 405]

මේ ලෙසට දේශනා හේතූන් තුන් ආකාර නිසා හේතු ධර්ම එකක් ලෙස ද ඵල ධර්මය ද එකක් ලෙසට ප්‍රකට කිරීමේ වශයෙන් මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම දේශනාව දේශනා කොට දැක්වූ සේක. මේ උතුම් පටිච්චසමුප්පාද පාලියෙහි අච්ච්ඡාච හැර වේතනා නම් වූ සඛ්ඛාර ධර්මය පහළ වීම පිණිස සුදුනම් කර දෙන්නා වූ වචු, අරමුණු, වේතනා නම් වන සඛ්ඛාරයේ සහජාත ධම්ම (සමග යෙදෙන ධර්ම) ආදී කොට ඇති හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇත.

“අස්සාදනුපස්සිනෝ විහරතෝ තණ්හා පවභිභිති.” [සං. නි. 2/140]

මහණෙනි! සංයෝජන පහළ විය හැකි ආරම්භක ධර්මයන්හි ආශ්වාද කිරීම යන නැවත නැවතත් දැකීමේ පුරුද්ද සහිත පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි තණ්හා ධර්මය වැඩේ යන මෙය ද,

“අවිජ්ජාසමුදයා ආසවසමුදයෝ.” [ම. නි. 1/132]

අවිජ්ජාව පහළ වීම නිසා ආසව ධර්ම පහළ වේ යන මෙය ද, දේශනා කොට වදළ බැවින් අවිජ්ජාව හැර සඛිඛාරයෙහි හේතු වන තණ්හා ආදී ධර්මයෝ ද ඇත්තාහ. මෙම තණ්හා ආදී ධර්මයෝ ද සඛිඛාරයන්ට හේතු ධර්මයෝම වේ. නමුත් මෙම හේතු ධර්මයන් තුළ අවිජ්ජා ප්‍රධාන හේතු ධර්මයයි. මෙලෙස ප්‍රධාන හේතු ධර්මය වන නිසා ද **අවිජ්ජා හික්ඛවේ අවිජ්ජාගතෝ පුඤ්ඤතිසඛිඛාරම්පි අභිසඛිඛරෝති** මහණෙනි! නියම පරමාර්ථ ධර්ම නොදන්නා නිසා ප්‍රඥාව නැති අවිද්‍යාව අතින් පිරිහිය පුද්ගලයා පුඤ්ඤතිසඛිඛාර ද රැස් කරයි යන මේ ආදිය දේශනා කොට ඇති බැවින් **අවිජ්ජාව** සඛිඛාරයෙහි ප්‍රකට හේතු ධර්ම වේ. මෙලෙස අවිද්‍යාව සඛිඛාරයෙහි ප්‍රකට හේතු ධර්මය වන නිසා ද,

වත්තු, ආරම්භක, සහජාත ධර්ම ආදී හේතු ධර්මයෝ වනාහි (පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි) නාම ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධ හේතු ධර්මයෝ වෙත්. අවිජ්ජාව වනාහි සඛිඛාරයන්හි සම්බන්ධයක් නැති (අසාධාරණ) හේතු ධර්මය වේ. මෙලෙස නම් අවිජ්ජා සඛිඛාරයන්හි අසම්බන්ධ, අසාධාරණ හේතු ධර්මය වන නිසා ද,

යන මේ කරුණු තුන නිසා අවිජ්ජාව සඛිඛාරයන්ගේ හේතු ධර්මය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට දක්වා ඇති බව දැන ගනිමු!

මේ එක එකක් වූ හේතු ධර්ම එක එකක් වූ ඵල ධර්ම දේශනා කොට දක්වන තැන්වල “සඛිඛාර නිසා විඤ්ඤණය වේ” යන ලෙසට එක එකක් හේතු ධර්ම එක එකක් ඵල ධර්ම දක්වා දේශනා කිරීමෙහි ඵල ප්‍රයෝජන ඇති බව වටහා ගනිමු!
[විභ. අ. 103 ; වී. ම. 405]

මේ ඉහත සඳහන් අර්ථකථා පැහැදිලි කිරීම වනාහි පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව ශක්තීන්ගේ පරමාර්ථය තෙක් ඤාණයෙන් ළඟාවීම සඳහා නියම ලෙස විපස්සනා භාවනා කරන උතුම් යෝගාවචර පුද්ගලයන් විසින් විශේෂයෙන් සලකා ගෞරවයෙන් අසන්න. මතක තබා ගත යුතු උපදේශයක් වන්නේය.

පච්චය ධර්ම සමූහ නම් වූ බොහෝ වූ හේතු ධර්මයන්හි සමූහ නිසාම **පච්චයුප්පන්නධම්මසමූහ** නම් වූ බොහෝ වූ ඵල ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන විට හේතු ධර්මයන්හි සමුප්පාදය ද **පච්චිවසමුප්පාද යැයි** කියන බව ඉහතින් පැහැදිලි කරන්නට යෙදුනි. තවදුරටත් වී. ම. 389 හිද හේතු ධර්මයන්හි සමූහ නිසා පහළ වූ පච්චයුප්පන්නධම්මසමූහ නම් වූ ඵල ධර්ම සමූහය ද **පච්චිවසමුප්පාද යැයි** කියන බව ද පැහැදිලි කළේය. මේ පැහැදිලි කිරීම දිගට විස්තර වශයෙන් ලියා දක්වනු වටී. පච්චිවසමුප්පන්න ධම්ම සමූහ නම් වූ ඵල ධර්ම සමූහයෝ පච්චිවසමුප්පාද නම ලැබීමේ දී **පච්චිවසමුප්පාද** යන වචනය දෙයාකාරයකට ප්‍රඥවත්තයින් සලකත්; තේරුම දෙයාකාරයකට පැහැදිලි කරත්.

පටිච්චසමුප්පාද යන වචනයේ අර්ථය

යෝගාවචර පුද්ගලයකු හේතු ධර්ම සමූහයේ ශක්තියෙන් පහළ වූ ඵල ධර්ම සමූහය යන පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය තමාගේ ඤාණ ශක්තිය යොමු කොට දැන ගැනීම සඳහා, ඤාණයෙන් විනිවිද දැක ගැනීම සඳහා උත්සාහයෙන් භාවනා කරයි. උත්සාහය යොදා ඤාණ ශක්තිය යොමු කරවා දනුයුතු, විනිවිද දනුයුතු මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ලෝකුත්තර ඵල ප්‍රයෝජන පිණිස, ලෝකෝත්තර සුඛය පිණිස, මාර්ග ඵල ඤාණ ලබා ගැනීම පිණිස, නිර්වාණය මෙලොවදීම සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස වේ. එම නිසා එම පටිච්චසමුප්පාද යැයි කිව යුතු ඵල පච්චුප්පන්න ධර්ම සමූහය පිළිගැනීමට ප්‍රඥාවන්ත පිංචතුන්ම යෝග්‍ය නිසා, සුදුසු නිසා, ඤාණය යොමු කිරීමට යෝග්‍ය නිසා පටිච්ච නම් වේ.

තවදුරටත් පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ ඵල ධර්ම සමූහ-පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය පහළ වන කල්හි එකක් එකක් වූ ධර්මයක් කිසිවිටකත් පහළවීමක් නොවන නිසා සමූහ වශයෙන්, රාශි වශයෙන් එකතුවම පහළ වන නිසා එම පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ (ඵල ධර්ම සමූහ) සමුප්පාද යැයි ද නම් වේ. (සමුප්පාදය සං + උප්පාද යැයි පද බෙදන්න, සං ශබ්දය සහ - සමූහයක්, රාශියක් ලෙස එකතුව යන අර්ථය දේ, එම නිසා සං + උප්පාද - සමුප්පාද, සහ උප්පජ්ජිති කි සමුප්පාදෝ යැයි ගන්න) තවදුරටත් මෙම පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ යන ඵල ධර්ම සමූහය පහළ වන කල්හි හේතු රහිතව ද මැවුම්කර ආදී අනාර්ථක හේතු නිසා ද පහළ නොවන නිසා සුදුසු හේතුවක් මගින්ම නියම හේතු මගින්ම පහළ වේ. (මේ ක්‍රමයෙහිලා සම්මා + උප්පාද - සමුප්පාද, සම්මා උප්පජ්ජිති කි සමුප්පාදෝ යි ගන්න) එකක් එකක් වශයෙන් නොවේ. අහේතුකව ද නොවේ. එම නිසා සහ සම්මා ව උප්පජ්ජිති යන්න අනුව සමුප්පාද නම් වේ. මෙසේ නම් පටිච්චෝ ව සෝ සමුප්පාදෝ වාහි පටිච්චසමුප්පාදෝ [වි. ම. 388] යන අවිධිකරා පැහැදිලි කිරීමට අනුව ඤාණය යොමු කොට තමා සම්ප වී දනුයුතු ධර්ම සමූහය යන්න මෙන්ම, එකට පහළ වන ධර්ම සමූහය ද වන්නේය. සුදුසු අදළ හේතු අනුව පහළවන්නා වූ ධර්ම සමූහය යන්න ද ගැළපේ. එම නිසා පටිච්චසමුප්පාද නම් වේ. තවත් ආකාරයකට පැහැදිලි කිරීම මෙසේය....

“අපිව:- සහ උප්පජ්ජිති කි සමුප්පාදෝ, පච්චසාමග්ගිං පන පටිච්ච අපච්චක්ඛායාහි ඒවම්පි පටිච්චසමුප්පාදෝ.” [වි. ම. 388]

“සහ උප්පජ්ජිති ඒකජ්ඣං උප්පජ්ජිති අන්තමසෝ අවිධින්නං ධම්මානං උප්පජ්ජනං.” [මන වී. 2 (පටිච්චසමුප්පාදාන අංක 577 යටතේ)]

යැයි පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ යන ඵල ධර්ම සමූහය සමූහයන් සේ එකටම පහළ වේ. රූප ධර්ම පැත්තෙහි ද රූප කලාප එක එකක අඩුම ප්‍රමාණයෙන් පධිවී, ආපෝ, තේපෝ, වායෝ, වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජා යැයි රූප පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය වර්ග අට එකතුවම, ඒකරාශි වී පහළ විය හැක්කේය. නාම ධර්ම පැත්තෙහි ද අඩුම ප්‍රමාණය වශයෙන් එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, ඒකග්ගතා, ජීවිත, මනසිකාර, විඤ්ඤාණ යැයි නාම පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවයන් අට වර්ගය එකතුව ඒකරාශි වී පහළ විය හැක්කේය. මෙලෙස පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහය යන ඵල ධර්ම සමූහය එකවරම එකට පහළ වන නිසා සමුප්පාද නම් වේ. මෙලෙස එකට ඒකරාශිව පහළ වූව ද හේතු ධර්මයන්ගේ සාමග්‍රිය මත පිහිටාම හේතු ධර්මයන් අත නොහැරම පහළ විය යුතු වේ. මෙසේ ද එම

පච්චයුප්පන්න ධම්ම සමුහ යන ඵල ධර්ම සමුහ හේතු ධර්මයන්ගේ සාමූහික බව මත පිහිටා පහළ විය හැකි නිසා පරිච්ච යැයි ද කියනු ලැබේ. එකට ඒකරාශිව පහළ විය හැකි බැවින් ද සමුප්පාද යැයි ද කියනු ලැබේ. මේ දෙයාකාර ශක්තිය නිසා පරිච්චසමුප්පාද යැයි ද කියනු ලැබේ.

තවදුරටත් මේ පරිච්චසමුප්පාද යැයි කිවයුතු පච්චයුප්පන්නධම්ම සමුහ- (සබ්බාරාදි) ඵල ධර්ම සමුහයේ මේ පච්චයධම්ම සමුහ - හේතු සමුහ යන අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමුහය පච්චය නම් වේ. හේතුව නම් වේ. එම නිසා (සබ්බාරාදි) පච්චයුප්පන්නධම්ම සමුහ (ඵල ධර්ම සමුහය) එම අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම ඇති තප්පච්චය ධම්ම නම් වේ. මෙලෙස පරිච්චසමුප්පාද යැයි කිවයුතු පච්චයුප්පන්නධම්ම සමුහ = ඵල ධර්ම සමුහයේ හේතු ධර්ම වන නිසා හේතු සමුහ = පච්චය ධම්ම සමුහය යැයි කිවයුතු අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමුහය ද පරිච්චසමුප්පාද යැයිම කිව යුතුය.

සෙමට පුත්‍රය වූ ගුළයට ලෝකයා සෙමිහ (ගුළ) යැයි කියන්නා සේ ද, සාසනයෙහි සුඛයට හේතු වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පහළ වීම සුඛෝ බුද්ධානං උප්පාදෝ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පහළ වීම සුඛ යැයි යම් සේ දක්වයි ද මෙලෙසටම මේ අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමුහය ද (හේතු සමුහ: පච්චය ධම්ම සමුහය ද) පරිච්චසමුප්පාද යැයි කීම ද එලුපවාර වශයෙන් දේශනා කරන ලද්දේ යැයි දන යුතුයි. [වි. ම. 389]

මේ ක්‍රමයට පච්චයුප්පන්නධම්ම සමුහය නම් වන ඵල ධර්ම සමුහයේ පරිච්චසමුප්පාද යන නම, පච්චයධම්ම සමුහය = හේතු සමුහ යන්නෙහි රූපකයක් සේ කොට හේතු ධර්ම සමුහය ද පරිච්චසමුප්පාද යැයි දේශනා කරන ලද්දේය. ඵල ධර්ම යන්න හේතු ධර්මයන්ගෙන් වෙන් කළ නොහැකි නිසා, හේතු ධර්ම ප්‍රකටව තිබීමෙන්ම ඵල ධර්ම පහළවීමට ඉඩ ඇති නිසා, වෙන් කළ නොහැකි අවිභානාව ක්‍රමයට අනුව හේතු ධර්ම සමුහයට ද පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම යැයිම දේශනා කිරීමට අවශ්‍ය නිසා යැයි කියනු ලැබේ.

තවත් ක්‍රමයකින් විස්තර කිරීම

විසුද්ධි මාර්ග අර්ධකථා (පිටු අංක 389) හි දෙවන ක්‍රමය තවදුරටත් පැහැදිලි කරයි. ඒ ක්‍රමයට අනුව පච්චයධම්ම සමුහ (හේතු සමුහය) පරිච්චසමුප්පාද යැයි පැහැදිලි කරයි. මේ ක්‍රමයට අනුව පරිච්ච පදය පටි + ඉච්ච යන ලෙසට පද බෙදෙන්න. පටි ශබ්දය අභිමුඛත්ව - අභිමුඛ බව යන අදහස දෙයි. ඉච්ච ශබ්දය ගම්මත්ව - ළඟාවීම යන අර්ථය දෙයි. කුමන ධර්මයක් අභිමුඛ වී කුමන ධර්මයක් දෙසට ළං වී ද හේතු සමුහ - පච්චයධම්ම සමුහ යන ප්‍රශ්නයට උත්තරයයි.

ටීකාවේ විස්තර වන ලෙසට (මහා ටී. 2 ජර්ධසඛිගායනා අංක 578 යටතේ) හේතුසමුහෝ නාම පච්චයසාමග්ගී හේතු ධර්ම සමුහය යන්න හේතු ධර්මයන්හි සාමග්ගියමය. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් සමුහයක් පහළ කරවූ හේතු ධර්ම සමුහය හේතු සමුහ නම් වේ. එම සමග්ගිව පහළ වූ හේතු ධර්ම සමුහයේ හේතු ධර්ම එකක් තවත් හේතු ධර්මයක් දෙසට අභිමුඛ වී හේතු ධර්ම එකිනෙකාම එකිනෙකා දෙසට ගමන් කරයි. ළඟා වෙයි. එම නිසා මේ හේතු සමුහයට පරිච්ච යැයි දේශනා කරන ලදී. එම පරිච්ච නම් ලත් සමග්ගිව පහළ වන හේතු ධර්ම සමුහය එකිනෙකා එක එකක් බෙදී නොයීට, වෙන වෙනම නොයීට,

එකට සමූහයක් ලෙස, එකක් ලෙස, රාශියක් ලෙස සමූහ වී එකට පහළ විය හැකි එල පවිච්ඡුප්පන්නධම්ම සමූහයන් පහළ කළ හැකි බැවින් එම හේතු ධර්ම සමූහයට **සමුප්පාද** යැයි ද කියනු ලැබේ. (සමුප්පාද - සං + උප්පාද යැයි පද බෙද ගන්න. සං ශබ්දය සහ, එකට යන අර්ථය දෙයි)

මේ දෙයාකාර පැවතුම් නිසා, වෙන වෙනම බෙදී නොසිට පැවතුම් එකම රාශියක් ලෙසම එකවර පහළ වන එල පවිච්ඡුප්පන්න ධර්ම සමූහයක් පහළ කළ හැකි, එකිනෙකා එකිනෙකාට අභිමුඛ වී එකිනෙකා දෙසට ගමන් කරමින් සිටින, සමග්ථ සිටින හේතු සමූහ = ධර්ම සමූහ හේතු පරිච්චසමුප්පාද නම් වේ.(මේ ක්‍රමය අනුව ද **පට්ඨවෝ ව සෝ සමුප්පාදෝ වාහි පට්ඨවසමුප්පාදෝ** යන්නම ගත යුතුය.)

තවදුරටත් පැහැදිලි කිරීමක්

පාලියෙහි අවිජ්ජා පවිචයා සඛිබාරා යනාදී ලෙසට සඛිබාරාදී එල ධර්මයන්ගේ ප්‍රකටව පහළවීමට අවිජ්ජා ආදී එකම හේතු ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට, ශීර්ෂ කොට දක්වා ඇති සැටි නිවැරදිය. මෙලෙස දේශනා කොට දැක්වුව ද අවිජ්ජා පමණක් සඛිබාරයන්හි හේතු ධර්මය වූයේ නොවේ. ඇත්ත වශයෙන්ම.....,

1. අවිජ්ජා හා චිත්තකෂණයක් තුළ එකටයෙදී සිටින එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤ, චේතනා, විඤ්ඤාණ ආදී සහජාත ධර්මයෝ ද,
2. මේ අවිජ්ජාව හා සමග සහජාත ධර්මයන් ඇසුරුකොට ඇත්තා වූ හදුයව්හුව සමග භූතරූප උපාද රූපයෝ ද,
3. එම අවිජ්ජාව හා සමග සහජාත ධර්මයන් ගන්නා අරමුණු, හේතු ධර්මාදියද,
4. යෝනිසෝ මනසිකාර, අයෝනිසෝ මනසිකාර ආදී හේතු ධර්මයෝ ද,
5. තණ්හා උපාදනාදී හේතු ධර්මයෝ ද,

යන මේ බොහෝ හේතු ධර්මයෝ සුදුසු පරිදි මෙහිදී අවිජ්ජාව හා සමග යෙදෙන සඛිබාර නම් වන එල ධර්ම ඇතිවනු පිණිස සුපුරුදු ලෙස කටයුතු කරන **සහකාරිකාරණං** හේතු ධර්මයෝය. සඛිබාරාදී හේතු ධර්මයෝ විඤ්ඤාණාදී එල ධර්මයන් ඇති කිරීම සම්බන්ධයෙන් ද මේ ක්‍රමයමය.

[වි. ම. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 578 යටතේ)]

අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයෝ සඛිබාරාදී එල ධර්ම පහළ කිරීමේදී ඒ ඒ එල ධර්මයෝ සියල්ල ඒ ඒ අදාළ හේතු ධර්මයන්හි ඇතුළත් වූ හේතු ධර්ම සියල්ලෙහිම සම්බන්ධ වී පවතී. හේතු-එල ධර්ම සම්බන්ධතා ධර්මය අනුව එකිනෙකට සම්බන්ධ වීම ඇති වේ. මේ එල ධර්මයෝ ඒ හේතු ධර්ම සමූහය තුළ සමහර සමහර හේතු ධර්මයන් පමණක් සමග සම්බන්ධ වී, සම්බන්ධතා ඇතිව සමහරක් සමහරක් හේතු ධර්මයන් සමග සම්බන්ධතා නැතිව, සම්බන්ධ නොවී සිටීමේ ස්වභාවයක් කිසිවිටෙකත් සිදු නොවේ. එම නිසා එම අවිද්‍යා ආදී එක් එක් ධර්මයක් ප්‍රමුඛ කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දැක්වූ එම හේතු ධර්ම සියල්ලෙහි පමණක් නොව එම සියල්ලෙහි අඩංගු හේතු ධර්මයන්හි ද හේතු-එල සම්බන්ධතාවයට අනුව එල ධර්ම පහළ කරවීමේ ස්වභාව ශක්තිය ද ඇත්තේය.

තවදුරටත් එම හේතු ධර්ම සමූහයෝ මේ ඵල ධර්ම සමහර හේතු ධර්ම සමග සම්බන්ධතාවයක් නොවන්නේ නම් - හේතු-ඵල සම්බන්ධ ධර්මයන්ට අනුව මේ ඵල ධර්මය සමහර සමහර හේතු ධර්මයන් හා සම්බන්ධයක් නැතිනම් - මේ ඵල ධර්ම සමහරක් හේතු ධර්මයන් පමණක් මගින් ඇති කරන්නේ නම් එසේ වන්නා වූ හේතු සියලුම ධර්මයන්හි අනන්‍යතාවය වශයෙන් එකිනෙක කෙරෙහි පක්ෂග්‍රාහී බවකුදු නැත්තේය. මෙලෙස හේතු ධර්ම අනන්‍යතාවය වශයෙන් පක්ෂග්‍රාහී (විශේෂයෙන්) නතු බවක් නැති නිසා අනන්‍යතාවය ලෙස හේතු ධර්මයක් දෙසට අභිමුඛව ගමන් කරයි. ළගා වෙයි යන පරිච්චයෝ-පරිච්ච තේරුම් සම්පූර්ණ නොවේ. නොලැබී යයි. දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ අවිජ්ජා ආදී එක එක ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට දේශනා කළ හේතු ධර්ම සමූහ - සියල්ල සඛිඛාර ආදී එක එක ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට දේශනා කළ, ඒ ඒ අදාළ ඵල ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධතාව වූ - හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව ඇති නිසා පරිච්ච යන තේරුම් ඇති ධර්ම ස්වභාවය ද අඩුවක් නැත. මෙලෙස සඛිඛාර ආදී ඵල ධර්මයන්හි ප්‍රකටව පහළවීමට අවිජ්ජා ආදී එක එක ධර්මයන් ප්‍රධාන කොට දක්වන ලද බැවින් ද එම හේතු ධර්ම සමූහය තමා හා සම්බන්ධ ඵල ධර්මයන් සම්පූර්ණ කළ හැකි බැවින් ද, ඌනතාවයන් නොමැති බැවින් ද පරිච්චයෝ නම් ලත් සමඵල, සාමූහිකව පහළ වූ හේතු ධර්මයන්හි අංග ප්‍රත්‍යංග වන්නා වූ එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, විඤ්ඤණාදී ධර්මයන් තුළ අනන්‍යතාව, එකකට එකක් ලෙස අභිමුඛ වී ළගා විය යුතු බැවින් ද යා යුතු බැවින් ද පරිච්ච යැයි කියනු ලැබේ. මෙම පරිච්ච යන නම් ලද හේතු සමූහයට පරිච්චයුප්පන්නධම්ම සමූහ යන නම ලද ඵල ධර්ම සමූහය පහළ කළ හැක්කේය. මෙම ඵල ධර්මයන් එකට සාමූහිකව එකවර පහළ වන ධර්මයෝ වන්නාහ. මෙම ඵල ධර්මයන් එකට සාමූහිකව එකවර පහළවීම යන්න එක එකක් වශයෙන් වෙන වෙනම පහළ නොවීමම වේ. ඵල ධර්මයන් හේතු ධර්ම ලෙස අනන්‍යතාවය ලෙස එකක් එකකට පක්ෂග්‍රාහී බවක් හෝ විශේෂ සැලකීමක් නොමැත්තේය. එම නිසා මේ ධර්මයෝ අඤ්ඤාමඤ්ඤාං අච්චිකෝගචුත්තිධම්මේ - අනන්‍යතාවය ලෙස එක එකක් වෙන් වෙන් ලෙස පහළ නොවන්නා වූ ධර්ම යැයි කියනු ලැබේ. මෙසේ හෙයින් පරිච්ච නම ලත් හේතු සමූහ, අනන්‍යතාවය ලෙස එක එකක් වෙන් වෙන් වශයෙන් පහළ නොවුන පරිච්චයුප්පන්නධම්ම සමූහ යන ඵල ධර්ම සමූහය පහළ කළ හැකි බැවින් සමුප්පාද යැයි ද කියනු ලැබේ. පරිච්ච යැයි ද සමුප්පාද යැයි ද නම් වූ මේ දෙයාකාර පැවැත්ම නිසා අවිජ්ජාදී හේතු සමූහය පරිච්චසමුප්පාද නම් වේ. (අච්චිකෝගචුත්තිධම්මේ යන නැත රූප ධර්ම ද එකතු කොට ගන්න)

[වි. ම. 389 ; මහා වී. 2 (ඒරිසඛිගයනා අංක 578 යටතේ)]

විසුද්ධි මග්ග අට්ඨකථාහි තුන්වන ක්‍රමයක්

“අවිජ්ජාදිසිසේන නිද්දිරිධපච්චයේසු හි යේ පච්චයා යං සඛිඛාරාදිකං ධම්මං උප්පාදෙත්ති, න තේ අඤ්ඤාමඤ්ඤාං අපරිච්ච අඤ්ඤාමඤ්ඤාචේකල්ලේන සති උප්පාදේතුං සමපටාති. තස්මා පරිච්ච සමං සහ ව න ඒකේකදේසං, නාපි පුඛිඛාපරභාවේන, අයං පච්චයතාධම්මේ උප්පාදේති අපටානුසාරවෝභාරකුසලේන මුඛිනා ඒවම්ඨ භාසිතා පරිච්චසමුප්පාදෝචේව භාසිතාහි අත්ථෝ.”

[වි. ම. 389]

“පරිච්චාහි නිස්සාය සහකාරිකාරණං ලද්ධා. සමන්ති අවිසමං අචේකල්ලේන. සහාති ඒකජ්ඣං. ධම්මේති අත්තනෝ පච්චයුප්පන්නධම්මේ. -පෙ-ඒකේකදේසන්ති ඵලසමුදයස්ස ඒකදේසේකදේසං, භාගයෝති අත්ථෝ.”

පුබ්බාපරභාවේනාති පටිපාටියා. සබ්බමේතං රූපාරූපකලාපුප්පාදනං සන්ධාය චුත්තං.”

[මහා වී. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 579 යටතේ)]

අවිජ්ජා ආදී එක එකක් හේතු ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට දක්වා වදරන ලද හේතු ධර්මය සමූහය තුළ ඇති මෙම අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්ම සමූහයට සබ්බාර ආදී එල ධර්ම සමූහය පහළ කළ හැක්කේය. මෙසේ වීමේ දී එම අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්ම සමූහ අනෙත්‍යය ලෙස එක එකකට සම්බන්ධ නොවී ද සබ්බාර ආදී එල ධර්මයන් පහළ කිරීමට නොහැකි වන්නේය. අවිජ්ජා හා සමග යෙදෙන්නා වූ (අ) ඇසුරු කරන රූපය (ආ) අරමුණ (ඇ) එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤ, වේතනා, විඤ්ඤණාදී සහජාත ධර්මයෝ (ඈ) අයෝනිසෝ මහසිකාර යනාදී හේතු ධර්මයන් තුළ එක එකක් වූ හේතු ධර්මයක් අඩුව යෙදේ නම් සබ්බාර ආදී එල ධර්ම සමූහයන් පහළ කරවීමට නොහැක්කේය. හේතු ධර්ම අනෙත්‍යය වශයෙන් පිහිටීමත් යෙදේ. නො අඩු නම් පමණක් සබ්බාර ආදී එල ධර්ම සමූහයන් පහළ කරවීමට හැකියාව ඇත්තේය. එම නිසා අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමූහයෝ,

- 1) අනෙත්‍යය ලෙස නිශ්‍රය වීමෙන්ම,
- 2) සමානව අඩුවක් නැතිවම,
- 3) සමගිව එකවර වීමෙන්ම ,

සබ්බාර ආදී එල ධර්ම සමූහය පහළ විය හැක්කේය. මෙලෙස වීමේදී එල ධර්ම සමූහයාගේ ඒකදේසයක් පමණක්, කොටසක් පමණක් පහළවනවා නොවේ. පෙර පසු වෙමින් අනුපිළිවෙලින් එකකට පසු එකක් පහළවෙනවා නොවේ. එම නිසා පරමාර්ථ තෙක් ගමන් කළා වූ ව්‍යවහාරයෙහි දක්ෂ වූ, සුර වූ මුණවරයන් අතර ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සබ්බඤ්ඤා වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සම්බන්ධයෙන් හේතු-එල සම්බන්ධතා ධර්මය පටිච්චසමුප්පාද යැයිම දේශනා කළ සේක.

[වී. ම. 389 ; මහා වී. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 579 යටතේ)]

“සබ්බමේතං රූපාරූපකලාපුප්පාදනං සන්ධාය චුත්තං.”

[මහා වී. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 579 යටතේ)]

මේ කියමන් සියල්ල හේතු ධර්ම එල ධර්ම යන පරමාර්ථ ධාතු රූප-නාම ධර්මයන්හි රූප කලාප, නාම කලාප අනුවම රාශි අනුව සමූහ අනුව පහළවීම දක්වමින් පැහැදිලි කළා වන්නේය.

[මහා වී. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 579 යටතේ)]

රූප කලාප - නාම කලාප

මේ ඉහත සඳහන් විසුද්ධිමග්ග මහා ටිකාවෙහි ව්‍යවහාර කරනලද්ද අනුගමනය කරමින් මේ ග්‍රන්ථයෙහි ද,

- 1) පරමාණුවකටත් වඩා කුඩා වූ වෙනත් ආකාරයකින් දක්වනොත් පරමාණුවකට වඩා බොහෝ වාරයක් කුඩා වූ රූප අංශුවක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම ස්වභාව අට, නව, දස ආදී රූප පරමාර්ථ ධර්මයන්හි සමූහය රූප කලාපය යැයි ද,
- 2) වින්තක්ෂණ එක එකක් තුළ එකට යෙදී ඇත්තා වූ වින්ත වෛතසික නාම ධර්ම සමූහයට නාම කලාප යැයි ද ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ.

මේ ඉහත සඳහන් තුන්වන වනාවට පැහැදිලි කරන ක්‍රමයට අනුව පරිච්ඡේදයේ පදය **“අඤ්ඤාදාදාදා පරිච්ච යස්මා සමං සහ ව ධම්මේ, අයමුප්පාදේති”** (වී. ම. 389) යන ලෙස විග්‍රහ කර ගන්න. හේතු ධර්ම සමූහය අන්‍යෝන්‍යය ලෙසට ගොනු වී සාමග්‍රීව ඵල ධර්ම සමූහයන් එකවර පහළ කරන නිසා පරිච්චසමුප්පාද යැයි කියයි. මේ ක්‍රමයට අනුව හේතු ධර්ම සමූහයට මුඛ්‍ය වශයෙන් පරිච්චසමුප්පාද යන නම ලබා, ඵල ධර්ම (පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම) සමූහයේ *අච්ඡාභාව* නය ක්‍රමයට අනුව පරිච්චසමුප්පාද යන නම ලබයි. ඵලය ඇති කළ හැකි නිසාම හේතුව යැයි කියන්නා සේ හේතු ධර්මයන් සියල්ලම ඵල වලින් වෙන් කළ නොහැක. එලෙසටම ඵල ධර්මයන් වෙන් කළ නොහැකි බවට *අච්ඡාභාව* යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස වෙන් කළ නොහැකි ස්වභාවයන් ප්‍රඥවන්තයින් දැනගතය. දැන ගැනීමට සුදුසු බැවින් නය යැයි, න්‍යාය යැයි කියනු ලැබේ. එම *අච්ඡාභාව* හා *න්‍ය* යන දෙක එකතු කොට **අච්ඡාභාව නය** යැයි කියනු ලැබේ.

පරිච්චසමුප්පාද පදයෙහි සමුප්පාද යන තැන **සං + උප්පාද** යැයි පද බෙදන්න. **සං** ශබ්දය **සමං** අර්ථය හා **සහ** අර්ථය යන අර්ථ දෙකක් ගෙන දෙයි.

1) **සමං** අර්ථය වනාහි අවිජ්ජා දී හේතු ධර්ම සමූහයෙන් සබ්බාරයන් ඇති කරන විට සබ්බාර, චේතනා එකක් පමණක් ඇති කරනවා නොවේ. සබ්බාර, චේතනා හා එකට යෙදී ඇති එස්ස, වේදනා සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණාදී විත්ත වෛතසිකයන්ද එකට සමච නොඅඩුව ඇති කළහැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ.

2) **සහ** අර්ථය වනාහි මෙලෙස සබ්බාර, චේතනා හා යෙදී සමුප්පාදක් වී තිබෙන විත්ත වෛතසිකයන් පහළවීමේ දී එකකට පසු එකක් ටිකෙන් ටික එකින් එක පහළ වනවා නොවේ. සියල්ල සමූහයක් ලෙස එකවරම එකට පහළ වේ යැයි කියනු ලැබේ.

එනමුදු අවිජ්ජා නිසා පහළවන්නා වූ එම සබ්බාර ධර්ම සමූහය තුළ සබ්බාරය- චේතනාව ප්‍රධාන වෙන්. එම නිසා ප්‍රධාන නය ක්‍රමයට සබ්බාර චේතනා ශීර්ෂයෙන් **අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාර** යැයි කියනු ලැබේ.

“අවිජ්ජාව සබ්බාරයන් ඇති කරන්නේය”යි කියන තැන අවිජ්ජාව පමණක් තනිවම සබ්බාරයන් ඇති කරනවා නොවේ. අවිජ්ජාව හා සමග සබ්බාරයන් පහළවනු පිණිස ක්‍රියා කරන හේතුකාරක උපකාරක හේතු ධර්මයන් ද තිබිය යුතු වේ. අවිජ්ජාව ඇති කිරීම සඳහා,

1. ඇසුරු කරන නදයවනු රූපය මුල් වී නිග්‍රය වශයෙන් උපකාර කරයි. වතුපුරෝඡාන නිස්සය පච්චය ශක්තියයි
2. අවිජ්ජාව ගන්නා ලද ආරම්භණ හේතු ධර්මය ද ආරම්භණ පච්චය ශක්ති වශයෙන් උපකාර කරයි.
3. එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, විඤ්ඤාණාදී අවිජ්ජාව හා විත්තඤ්ඤායක් තුළ එකට යෙදී සිටින විත්ත වෛතසික ධර්ම සමූහය ද සහජාන පච්චය ශක්තිය වශයෙන් උපකාර කරයි.
4. අරමුණ නිව්ච, සුඛ, සුභ, අත්ත ආදී වශයෙන් සලකන අයෝනිසෝ මනසිකාරය ද බලවත් වූ උපනිස්සය පච්චය ශක්තිය වශයෙන් උපකාර කරයි.
5. තණ්හා උපාදානයෝ ද මෙලෙසටම බලවත් වූ උපනිස්සය ශක්තිය වශයෙන් උපකාර කරයි.

මේ වනු, ආරම්භ, සහජාත ධර්ම, අයෝනිසෝ මහසිකාර, තණ්හා, උපාදන ආදී හේතු ධර්මයෝ අවිජ්ජා හා සමග සබ්බාරයන් පහළවීම සඳහා කටයුතු කරන උපකාරක හේතු ධර්මයෝ වෙත්. එම හේතු ධර්ම සියල්ලෙහි එකතුව, සමුහය, සමගිය වූ විටම අවිජ්ජාවට සබ්බාරය පහළ කළ හැකිවන්නේය. එක එක හේතු ධර්ම අඩු වූ අවිජ්ජාව සබ්බාර පහළ කිරීමට අසමත් වේ. හේතු ධර්ම අන්‍යෝන්‍යය ලෙස මිශ්‍රවීමෙන් හේතු ධර්මයන් නො අඩු වීමෙන්ම සබ්බාරාදී එල ධර්ම සමූහ පහළ කිරීමට සමත් වේ.

තවදුරටත් සබ්බාර නම් වූ චේතනාව ද නාම පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ ධර්මනාවයට අනුව එකක් ලෙසට ඇතිවීමට සමත් නොවේ. එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤ, විඤ්ඤදුණ ආදී එකට යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත චිත්ත වෛතසික නාම ධර්මයන් ඇතිවීම එකට පහළවීමට හැකියාව ඇත්තේය. කුසල සබ්බාර සමූහය අකුසල සබ්බාර සමූහය යන සමූහ ලෙසට පහළවීමේ හැකියාව ඇත්තේය.

එම නිසා අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමූහය එකිනෙකක් මහ පිහිටා සමච අඩුවක් හැතිව, එකට එකවරම සබ්බාරාදී එල ධර්ම සමූහයක් පහළ කරවීමේ දී එල ධර්ම සමූහයෙහි එක කොටසක්, අංශයක් පමණක් පහළ වන්නේ නොවේ. පෙර හා පසු නූලක් සේ පිළිවෙලට එක එකකට පසු එක එකක් ලෙසට පහළවෙනවා ද නොවේ. මේ අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමූහය සබ්බාරාදී එල ධර්ම සමූහයක් සම්පූර්ණව සමච අඩුවක් නොමැති වන ලෙස සම්පූර්ණවම එකවරම එකට පහළ වේ.

මේ විස්තර කළ පරිච්චයෙහි ශක්තිය සමුප්පාදයෙහි ශක්තිය යන දෙකම නිසා එකිනෙක ගනිමින් එල පරිච්චප්පන්න ධර්ම සමූහය සමච සම්පූර්ණව එකම පූර්ණ ඒකකයක් ලෙස එකවරම පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්ම සමූහය මුඛ්‍ය ලෙස පරිච්චසමුප්පාද නම් වේ. එල ධර්ම සමූහය වනාහි අවිනානාව කුමයට පරිච්චසමුප්පාද යැයි කාරණුපචාර වශයෙන් වේ. හේතු ධර්මයන්හි පරිච්චසමුප්පාද යන නම, එල ධර්ම සමූහයේ රූපකයක් ලෙස සලකා එල ධර්මයන් ද පරිච්චසමුප්පාද වශයෙන් ව්‍යවහාර වේ. මෙය විසුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කළ පරිච්චසමුප්පාද වචනයෙහි තුන්වන අදහසයි. විග්‍රහයයි. [ව. ම. 389]

එකගවීමට පිළිගැනීමට

පරිච්චසමුප්පාද යන පදයේ පමණක් අදහස මේ තාක් පුළුල් ලෙස පැහැදිලි කිරීමේ අදහස මේ ග්‍රන්ථයේ ඉදිරියට ඉදිරිපත් කරන හේතු එල සම්බන්ධතා පරිච්චසමුප්පාද භාවනා ක්‍රමය පිළිගැනීම නම් වූ කටයුත්ත ඉටුකිරීම සඳහාය. කුමක් නිසා අවිජ්ජාව පමණක් භාවනා කොට නොබලා සම්ප්‍රයුක්ත චිත්ත වෛතසිකයන් ද බැලීමක් කරන්නේ ද? කුමක් නිසා සබ්බාර චේතනාව පමණක් නොබලා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් බලන්නැයි යන විරුද්ධවීම් සම්බන්ධයෙන් පෙරාතුවම දැනුවත් කිරීම සඳහායි. විශ්වාසය නොමඟ ගිය විට කටයුත්තේදී ද නොමඟ යන බවක් ඇතිවිය හැක්කේය. සතිමත් චිත්ත.

එල ගුණාංග ආනිසංස

මෙලෙස දැක්වූ කුමයට අනුව පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ,

1. පටිච්ච යන පෙර පදයෙන් ශාස්චතවාද ආදීන්ගේ නැති බව ප්‍රකට කරයි.
2. පසු පදය වන සමුප්පාද පදයෙන් උච්ඡේදවාද ආදිය බිඳලීම ප්‍රකට කරයි.
3. පටිච්ච සමුප්පාද යන පද දෙක එකතු කිරීම මගින් ශාස්චතවාද, උච්ඡේදවාද යන භීත ධර්ම දෙක යන අන්ත දෙකට නොවැරී මැදුම් පිළිවෙත යන නම ඇති ආර්ය මාර්ගාංග අට යන මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව ප්‍රකට කොට දක්වයි.

පටිච්ච පදය

පටිච්චසමුප්පාද යන නූතන පටිච්ච පදය - සමුප්පාද පදය යන පද දෙකකි. හේතු ධර්මයන්ගේ සාමග්‍රිය ස්වභාවය පටිච්ච පදයෙන් විස්තර කරයි. එම පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයේ **කිලේස වර්ටි**, **කම්ම වර්ටි**, **විපාක වර්ටි** යන වර්ටි තුනක් ඇත. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානයෝ **කිලේස වර්ටි** යැයි ද, සබ්බාර හා කම්ම හව **කම්ම වර්ටි** යැයි ද, විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායනන, එසස, වේදනා ආදිය **විපාක වර්ටි** යැයි ද දනගුණය.

කිලේස වර්ටිය ඇසුරු කොට කම්ම වර්ටිය පහළ වේ. කම්ම වර්ටියේ පිහිටා ඵල-විපාක වර්ටිය පහළ වේ. තවදුරටත් මේ විපාක වර්ටිය නම් වූ උපාදානස්කන්ධ පහ නියමිත කාලයේ දී විපස්සනා වශයෙන් භාවනා නොකරන විට මෙම විපාක වර්ටිය මත පිහිටා කිලේස වර්ටි නම් වූ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානයෝ නැවතත් පහළ වෙති. තවදුරටත් මෙම කිලේස වර්ටිය මත පිහිටා කුසල සබ්බාර, අකුසල සබ්බාරයන් පහළ කරන නිසා සංස්කරණය කරන නිසා කම්ම වර්ටි නම් වූ සබ්බාර කම්මයෝ නැවත නැවත පහළ වෙති.

මේ කම්ම වර්ටිය නිසා අනාගත හව ආදියෙහි විපාක වර්ටිය නම් වූ විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායනන, එසස, වේදනා ආදී පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝ නැවත පහළ වෙති. මෙම අනාගත පඤ්චපාදනස්කන්ධයෝ ජාති, ජරා-මරණ යන නමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මේ ක්‍රමයෙන් වර්ටි තුන කරකෙන රට රෝදයක් සේ අතරක් නොතබා කරකැවෙමින් පවතී.

හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිය - හේතු ධර්මයන්හි සාමුහික පැවතීම දක්වන පටිච්ච නම් වූ පෙර පදය මගින් ගමන් කරන රට රෝදයක් සේ අතරක් නොතබා පෙරළෙමින් පහළවන්නා වූ කිලේස වර්ටි, කම්ම වර්ටි, විපාක වර්ටි ධර්මයන්ගේ හේතු ධර්මයන්හි සාමුහික එකිනෙක මත පැවැත්ම දිගට වීම සිදුවන නිසා ශාස්චත වාද, අහේතු වාද, විසමහේතු වාද, වසවත්ති වාද ආදී විවිධ වාදයන්ගේ නැතිබව, අභාවය ප්‍රකට කරයි. ඇත්තය! ශාස්චත වාදය ආදී ඒ ඒ නියම හේතු බැහැර කරන වාදයන් අතරට පටිච්ච සාමග්‍රිය නැමති හේතු ධර්ම සමූහයේ සාමග්‍රිය දැක්වීමෙන් කුමන ඵලයක් ගෙනදේද? කුමන තේරුමක් ඇද්ද? හේතු ධර්මයන්ගේ සාමග්‍රිය නිසා ඵල ධර්ම සාමුහිකව එකවරට පහළවීම, නියම හේතුව බැහැර කරන මේ විවිධ වාදයන් කිසිම තේරුමක් නැත්තක් බවට පත්කරන්නේය.

[වි. ම. 389 ; මහා වී. 2 (ජර්ධසඛගායනා අංක 580 යටතේ)]

ශාස්චත වාද

සස්සතෝ අත්තා ච ලෝකෝ ච - ආත්මය ද ලෝකය ද නොසිදී පවතී යනාදී ලෙසට කියන, පිළිගන්න, කල්පනා කරන වාදය ශාස්චත වාද යැයි කියනු ලැබේ. ආත්මය ද්‍රව්‍යමය රූපීය, නොසිදී පවතී, ආත්මය හවයෙන් හවයට

මාරුවෙමින් පවතී. ශරීර කුඩුව මාරුවුව ද ආත්මය නවයෙන් නවයට නොමැරී, විනාශ නොවී නව නවත් ශරීර කුඩු එකින් එකට එකතුවී දිගටම ගමන් කරමින් සිටියි. මේ ආදී ලෙසට පිළිගන්නා වාදයයි. [දී. නි. 1/22]

අහේතු වාද

“නථී මහාරාජ හේතු නථී පච්චයෝ සත්තානං සඛිකිලේසාය. අහේතු අප්පච්චයා සත්තා සඛිකිලේසන්ති. නථී හේතු නථී පච්චයෝ සත්තානං විසුද්ධියා. අහේතු අප්පච්චයා සත්තා විසුජ්ඣන්ති.” [දී. නි. 1/92]

සත්තවයන් කෙලෙසීමට, සත්තවයන් පිරිසිදුවීමට කෙලින්ම සම්බන්ධ හේතු ධර්ම-ජනක හේතු ධර්ම නැත්තේය. උපකාර කළ හැකි හේතු ධර්මයෝ, උපත්මිහක හේතු ධර්ම නැත්තේය. අහේතුකවම සත්තවයෝ කෙලෙසෙත්. අහේතුකවම සත්තවයෝ පාරිශුද්ධිය ලබන්. මෙලෙස හේතු ධර්මයන් කෙලින්ම බැහැර කරන, හේතු නැති බව කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය අහේතු වාද නම් වේ. හේතු ධර්ම කෙලින්ම දුරුකරන නිසා අනියම් ලෙසට හේතු ධර්ම නිසා පහළවන ඵල ධර්මයන් ද දුරුකළා වන්නේය. හේතු ධර්මයන්හි ඵල ධර්ම පහළ කරවීමේ ශක්තිය ඇතිබව පිළිනොගෙන කර්මය හා කර්ම ඵලය බැහැර කරන වාදයක් වන්නේය.

විසම හේතු වාද

පකච්ච, අණු, කාල ආදියෙන් ලෝකය පහළ වේ. මෙලෙස කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය විසම හේතු වාදය නම් වේ. [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 580 යටතේ)]

වසවන්ති වාද

ඉස්සර වාද, පුරිස වාද, පජාපති වාද යන මේවා වසවන්ති වාද නම්. මේ පුරිස වාද පජාපති යන වාදයෝ ඉස්සර වාදය හා සමානම වේ. නම පමණක් වෙනස් වේ. (ප. අනු. වී. මහා වග්ග; ජර්ධසඛිගායනා අංක 01 යටතේ) ලෝකය හා සත්තවයන් මැවීම කරදෙන මැවුම්කරු සර්වබලධාරීගේ - ඊශ්වරගේ කැමැත්ත පරිදි ලෝකයන් සත්තවයන් පහළ වේ යැයි කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය වසවන්ති වාදය නම් වේ. මවනු ලැබුවා වූ ජීව ආත්මය ද මවනු ලබන්නා වූ ඊශ්වර තෙම පරම ආත්මය යැයි ද වෙන වෙනම ව්‍යවහාර කරයි. මෙය කර්මය හා කර්මයේ ඵල පිළිනොගෙන බැහැර කරන වාදයක් වන්නේය. [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 580 යටතේ)]

හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සම්මා දිට්ඨි ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස විනිවිද දැනගනු පිණිස උත්සාහ කරන යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ ඵම අවස්ථාවෙහි හේතු ධර්ම සාමග්ගිය මත පිහිටා හෙවත් අනෝන්‍යය ලෙසට එකිනෙක මත පිහිටා පහළ වූ හේතු ධර්ම සමූහයන්ගේ ප්‍රකට බව මත රැඳී ඵල ධර්ම සමූහයන් සම්පූර්ණ ඒකකයක් ලෙස පහළවීම ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස සෘජු ලෙස වර්තමානව දැක දැන ගනී. ඵම අවස්ථාවෙහි සාමූහිකව අනෝන්‍යය ලෙස පිහිටා පහළ වූ හේතු ධර්ම සමූහයන්හි ප්‍රකට බව මත පිහිටාම ඵල ධර්ම සමූහයන් සම්පූර්ණ ඒකකයක් ලෙස එකවරම පහළවන්නේ යැයි දැන දැකගන්නා නිසා ඵම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නායයේ ශාස්වත වාද, අහේතු වාද, විසම හේතු වාද, වසවන්ති වාද ආදී වශයෙන් නියම හේතුව පිළිනොගන්නා සුඵ වරදි මත, මිත්‍යා මත දුරුවන්නේය. පිරිසිදු වන්නේය. ඵල ධර්ම සමූහය,

හේතු ධර්ම සමූහයේ සාමග්ගී පැවතීම මත පිහිටාම පහළ වන්නේ යැයි දැනගන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණය මගින් එම සන්නානය විවිධ වැරදි මිත්‍යා වාදයන්ගෙන් තොර බව දක්වන්නට යෙදුණි.

සමුප්පාද පදය

සඛිඛාර ආදී පච්චයුප්පන්න ධර්මයන් සාමූහිකව එකක්, ඒකකයක් ලෙස පහළ වීම විස්තර කළහැකි සමුප්පාද පදයෙන්, හේතු ධර්මයන්හි සාමූහික බව (පච්චය සාමග්ගිය) ඇති කල්හි සඛිඛාරාදී ඵල පච්චයුප්පන්න ධර්මයන් නිසැක ලෙස පහළවීම දක්වන නිසා උච්ඡේද වාද, නැරඹික වාද, අකිරිය වාද යන මේ වාදයන් බැහැර වේ. එම නිසා සමුප්පාද යන පසු පදයෙන් උච්ඡේද වාද ආදී එක් එක් වාදයන් බැහැර කළ හැකිබව ප්‍රකට කරයි. ඇත්තය! පෙර පෙර හේතු ධර්මයන්හි ශක්තිය නිසා සඛිඛාරාදී ඵල ධර්ම සමූහය නැවත නැවතත් යළි යළිත් පහළ වන කල්හි උච්ඡේද වාද, නැරඹික වාද, අකිරිය වාද කොතැන නම් පහළවිය හැක්කේ ද? එම නිසා සමුප්පාද යන පසු පදයෙන් මෙම වාදයන් එකින් එක නැති බව ප්‍රකටවම පැහැදිලි කරයි. [වි. ම. 389]

උච්ඡේද වාද

ආත්මය සත්ථයාගේ මරණයෙන් කෙළවර වේ. භවය යන්න නොටිල්ලේ සිට මිනී පෙට්ටිය තෙක් හෙවත් උප්පත්තියත් මරණයත් අතර පවතින්නකි. මිනී පෙට්ටියෙන් එහාට යමක් නැතැයි කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය උච්ඡේද වාදය නම් වේ. නවීන විද්‍යාව පමණක් ගරු කරන සමහර භෞතික වාදීන්ගේ වාද වන්නේය.

නැරඹික වාද

නරථී මහාරාජ දින්නං. නරථී සිට්ඨං. නරථී හුතං. නරථී සුකට්ඨකඛටානං කම්මානං ඵලං විපාකෝ. (දී. නි. 1/96) දනයේ ආනිසංසයෝ කොහෙත්ම නැත්තායුය. සුවරිත දුෂ්චරිත ධර්මයන්ගේ කිසිම ඵලයක් නැත. හොඳ නරක කර්මයන්ගේ කිසිම ඵලයක් නැත. මේ ආදී ලෙස ඵල ධර්ම ඇති බව කෙලින්ම ප්‍රතික්ෂේප කරන වාදයට නැරඹික වාද යැයි කියනු ලැබේ. ඵල ධර්ම කෙලින්ම බැහැර කරන නිසා ඵල ධර්ම ගෙනදිය හැකි ශක්තිය ඇති හේතු ධර්මයන් ද බැහැර කළා වන්නේය. මේ නිසා මේ නැරඹික වාදය ද කර්මය, කර්ම ඵලය පිළිනොගෙන බැහැර කරන වාදයක් වන්නේමය.

අකිරිය වාද

කරෝතෝ ඛෝ මහාරාජ කාරයතෝ ඡින්දතෝ ඡේදපයතෝ -පෙ- න කරියති පාසං..... (දී. නි. 1/90) තමාම කරන්නා ද අනුන් ලවා කරවන්නා ද තමා විසින්ම සිදින්නා ද අනුන් ලවා සිදුවන්නා ද කරන නරක ක්‍රියාවක් ද නැත. කළේ නමුදු ඵල නැත. ආදී වශයෙන් හොඳ නරක කළේ වී නමුදු දෙයක් නැත. ඵල නොලබයි. හොඳ කර්ම නැත නරක කර්ම නැතැයි හේතු-කර්ම ප්‍රතික්ෂේප කරන වාදය අකිරිය වාද නම් වේ.

“තථ කම්මං පට්ඨානන්තොපි විපාකෝ පට්ඨාහිතෝ හෝති. විපාකං පට්ඨානන්තොපි කම්මං පට්ඨාහිතං. ඉති සඛිඛේපි ඒතේ අත්ථතෝ උභයපට්ඨානකා අහේතුවාද වේව අකිරියවාද ව නරථීකවාද ව හොන්ති.

[දී. අ. 1/116]

හේතු-කර්ම ධර්ම බැහැර කිරීමෙන් ඵල-විපාකයෝ ද බැහැර කළා වන්නේය. ඵල-විපාක බැහැර කිරීමෙන් හේතු-කර්මයෝ ද බැහැර කළා වන්නේය. එම නිසා මේ සියලු අහේතුක වාද, අකිරිය වාද, නැරඹි වාද යන වාදයෝ ඇත්ත වශයෙන් කර්මය හා කර්ම ඵලය යන දෙකම බැහැර කරන වාදයෝම වන්නාහ. හේතු-කර්ම නැතැයි කියන නිසා එම හේතු හා සම්බන්ධ වී පහළ වූ ඵල ධර්මයන් ද නැතැයි කියවේ. එල ධර්ම නැතැයි කී නිසා එල ඇතිකළ හැකි හේතු ධර්මයන් ද නැතැයි කීවා වන්නේය. යෝගාවචර පුද්ගලයකු අවිජ්ජාදී හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිතිය සිද්ධවීම ඇසුරු කොට ගෙන සඛ්ඛාර ආදී එල ධර්මයන්හි නිසැක පහළවීම ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ඤාණයෙන් වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැක දැන ගන්නේ නම්, වෙනත් ආකාරයකට කිවහොත්....

1. අතීතයෙහි කරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සඛ්ඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයන් නිසා මේ පවිච්ඡපන්න හවයෙහි විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන එල ධර්මයන් නිසැක ලෙස පහළවීම ද,
2. මේ පවිච්ඡපන්න හවයෙහි කරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සඛ්ඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයන් නිසා අනාගතයෙහි විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන එල ධර්මයන් නිසැක ලෙස පහළවීම ද,
3. එලෙසටම අදළ අතීත හවයන්හි කරනලද්ද වූ හේතු ධර්ම පහ නිසා අදළ අතීත හවයන්හි එල ධර්ම පඤ්චකයන් ප්‍රකටවීම ද,
4. ඉඳින් එම පිංචන් යෝගාවචරයාට අනාගත හවයන් ප්‍රකටව ඇත්නම් අදළ අනාගතයෙහි නැතිනම් පවිච්ඡපන්නයෙහි අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා අදළ අනාගත එල ධර්ම පසෙහි නිසැක පහළවීම ද.

ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ඤාණයෙන් වර්තමානව විනිවිද දකින්නේ නම්, දැන ගන්නේ නම් එම අවස්ථාවේ දී පූර්ව පූර්ව හේතු ධර්මයන් මත පිහිටා පසු පසු එල වශයෙන් ධර්ම රාශීන් හේතු-එල සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් යළි යළිත් සිද්ධවීම පවිච්ඡපරිග්‍රහ ආදී විපස්සනා ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂව වර්තමානව විනිවිද දැක දැනගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නාහයේ උච්ඡේද වාද, නැරඹි වාද, අකිරිය වාද යන මිච්ඡා දිරිඳි නිසා වන නරකාදී භය කෙසේ නම් පැවතිය හැක්කේ ද? ඇතිවීමට ඉඩක් නැති වන්නේය. එලෙසටම මේ උතුම් පටිච්චසමුප්පාද දේශනාවෙහි ද මේ නරක මිච්ඡා දිරිඳියට අනුබලදීමක් කිසිසේත් නැත්තේය.

පටිච්ච+සමුප්පාද පදය

පටිච්ච පදය හා සමුප්පාද පදය යන දෙපදය එකතු කිරීමෙන් නිපන් පටිච්චසමුප්පාද යන පදය මගින් ඒ ඒ අවිජ්ජාදී හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිතියෙහි අවිද්‍යාදී හේතු ධර්ම සහ සඛ්ඛාර ආදී එල ධර්ම සමූහයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධය අඛණ්ඩව නැවත නැවතත්, යළි යළිත් පහළවීම යැයි කියනු ලබන හේතු-එල සන්නතිය නොසිද, නොසිදුවා ඒ ඒ පවිච්ඡපන්න ධර්මයන්හි පහළවීම අනුව.....,

1. මජ්ඣිම පටිපද නම් වූ උතුම් ආර්ය අෂ්ඨාංගික මාර්ගය ද,
2. ඒ පුද්ගලයාම කරයි. එම පුද්ගලයාම විඳී. වෙන කෙනෙක් කරයි වෙන කෙනෙක් විඳී යන මිත්‍යා වාදයන් බැහැර කිරීම ද,

3. රූප+නාම පරමාර්ථයෝ ද, රූප+නාම පරමාර්ථයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධ ස්වභාවය ද නොදැක, නොදැන ගම් දුරුවන් හා සාමාන්‍ය පුද්ගලයන් විසින් ව්‍යවහාර කරන පුරුෂයා, ස්ත්‍රිය, ආදී ව්‍යවහාර ප්‍රඥප්තීන් (පුරුෂ, ස්ත්‍රී ආදී) ඇත්තටම නිසැකවම ඇත්තාහ; ආදී වශයෙන් තණ්හා දිරිඬී වශයෙන් වැරදි ලෙස මනසිකාරය නොපැවැත්වීම ද,

4. මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ලෝක සම්මුති සත්‍යයන්ට යට නොවීම වශයෙන් ද යනාදී ලෙස නිවනට යොදවන්නා වූ න්‍යාය නම් වූ ආර්ය මාර්ග ගමන කියන ලදී. [වි. ම. 389]

නවදුරටත් පැහැදිලි කිරීම (මජ්ඣිම පටිපද)

යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය හා පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය යන ඤාණ දෙක ලැබීම සඳහා පළමුවෙන් උත්සාහ කරන කල්හි හැකිතාක් අතීත සම්බන්ධතාවෙන් අනාගත සම්බන්ධතා දක්වා අතීත, පච්චුප්පන්න, අනාගත යන සෑම තැන රූප-නාම, හේතු-ඵල සබ්බාදාර ධර්ම රාශීන්ගේ පෙර පසු සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් යළි යළිත් සිදුවීම යන පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණය මගින් වර්තමානව විනිවිද දැකගන්නා එම ඤාණය සම්මා දිරිඬියයි.

රූප-නාම දෙක (පඤ්ච උපාදනස්කන්ධය) විනිවිද දක්නා ඤාණය සම්මා දිරිඬියයි. **සබ්බන්තේන පඤ්චුපාදනස්කන්ධාපි දුක්ඛා** (දී. නි. 2/478) යන දේශනාවට අනුව පඤ්චුපාදනස්කන්ධයෝ දුක්ඛ සත්‍යයේ ධර්ම රාශියයි. මෙම දුක්ඛ සත්‍යය විනිවිද දක්නා ඤාණය **දුක්ඛේ ඤාණං** (දී. නි. 2/492) යන දේශනාවට අනුව දුක්ඛ සත්‍යය දැනගන්නා ඤාණය වූ සම්මා දිරිඬියයි. නිත්‍යායතන සුත්‍රයෙහි (අං. නි. 1/316) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති ලෙසට දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව (පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාව) විනිවිද දැක දැනගන්නා ඤාණය **දුක්ඛසමුදයේ ඤාණං** (දී. නි. 2/492) යන දේශනාවට අනුව සමුදය සත්‍යය දැනගන්නා සම්මා දිරිඬියයි. [1]

මේ දුක්ඛ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය ධර්මයෝ සබ්බාදාර ධර්ම යැයි කියනු ලැබෙති. මේ සබ්බාදාර ධර්මයන් විනිවිද දක්නා සම්මා දිරිඬී ඤාණයෙහි තිබෙන, දුක්ඛ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය නම් වූ රූප-නාම, හේතු-ඵල නම් වූ සබ්බාදාර අරමුණු වෙත සිත නැවත, යොමු කරවන ස්වභාවය සම්මා සබ්බප්පයයි. [2]

මේ සම්මා දිරිඬී ඤාණය හා යෙදී තිබෙන රූප-නාමයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්මයන් දැනගන්නා පිණිස උත්සාහ කරන ස්වභාවය සම්මා වායාමයයි. [3]

මේ රූප-නාම, හේතු-ඵල වූ සබ්බාදාර ධර්මයන් නැවත නැවතත් යළි යළිත් පරිග්‍රහ කළහැකි, භාවනා කොට බැලීමට හැකි, මේ සබ්බාදාර අරමුණේ සිත පිහිටුවන, ලබු කබලක් සේ පා නොවී ගල් කැටයක් සේ ගිලා බස්නා ස්වභාවය සම්මා සතියයි. [4]

මේ සම්මා දිරිඬී ඤාණයේ යෙදී තිබෙන රූප-නාම වූ හේතු ධර්ම සබ්බාදාර අරමුණු මත සිත සමාහිත වීම සම්මා සමාධියයි. (විපස්සනා සමාධියයි) ඉදින් පිංවත් මඛ සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු වී ධ්‍යාන සමාධිය විපස්සනාවට පාදක කොට

විපස්සනාවට හරවන අවස්ථාවේ එම පාදක ධ්‍යාන සමාධිය ද, මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ (දී. නි. 2/492) හි මුදුරපාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි සම්මා සමාධියයි. [5]

පිංචන් ඔබ විසින්ම භාවනා කිරීමට පෙර කාලයේ පටන් ආරක්‍ෂා කළ සීලය වනාහි සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා ආජීව ආදියයි. [6, 7, 8]

ලෝකික අවස්ථාවේ දී මේ සීල මාර්ගාංග තුන ඉහත විස්තර කළ ලෙසට රූප-නාම හේතු-ඵල සබ්බාංග ධර්මයන් අරමුණු කරන සම්මා දීර්ඪී, සම්මා සබ්බප්ප, සම්මා වායාම, සම්මා සති, සම්මා සමාධි යන මේවා හා එකම වින්තකෂණයක් තුළ එකට යෙදී නොපවතී. අරමුණ වෙනස් වන නිසාය.

සියල්ල වශයෙන් මාර්ගාංගයෝ අටකි. නිවනට යෑමට වූ ඤාය නම් අරියමග්ග මාර්ගයයි. ඒ සඳහා රූප-නාම ධර්ම සබ්බාංගයන්හි අනෙක්තය ලෙස හේතු-ඵල සම්බන්ධ වී පහළ වීම (පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වරූපයෝ) ප්‍රඥ ඇසින් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙසින්ම වර්තමානව විනිවිද දැක දැන ගැනීම යනු නිවනට යනු පිණිස වන ඤාය නම් වූ අරියමග්ග මහා මාර්ගයට ඉපදිය සංවරය ද සතිවග් ගමන් කරනවාම වන්නේය. අරියමග්ග ගමන් මාර්ගය ප්‍රකට කොට දැක්වීමක් වන්නේය. මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගය ද ප්‍රකට කොට දැක්වීමක් ද වන්නේය. හේතුව නම් ශාස්වත දීර්ඪී, උච්ඡේද දීර්ඪී යන අන්තයන් දෙකට ළං නොවී අදාළ හේතු ධර්ම සමූහය නිසා සුදුසු පරිදි ඵල ධර්මයන්ගේ පහළ වීම යන මේ පටිච්චසමුප්පාද විෂයෙහිලා මජ්ඣිම පටිපදා නම් වූ ප්‍රතිපදාව යැයි අදහස් කරන නිසාය.

[මහා ඊ. 2 (අර්ධසඛිතායනා අංක 580 යටතේ)]

“තේසං තේසං පච්චිඤ්ඤපන්නධම්මානං සම්භවතෝ උප්පජ්ජනතෝ සස්සතුච්ඡේදසඛ්ඛාතං අන්තද්වයං අනුපග්ගම්ම යථාසකං පච්චයේති අනුරූපඵලප්පත්ති ඉධ මජ්ඣිමාපටිපදාති අධිප්පේතා.”

[මහා ඊ. 2 (අර්ධසඛිතායනා අංක 580 යටතේ)]

කරන්තා හා විදින්නා

කම්ම වර්ට හා විපාක වර්ට යන තැන කම්ම වර්ටයේ කුසල ධර්ම හා අකුසල ධර්ම වෙති. විපාක වර්ටය ඵල-විපාක (රූප-නාම) ධර්ම රාශිය වේ. එම නිසා කුසල අකුසල යන කම්ම වර්ට හා විපාක වර්ටයන් බෙදා වෙන්කොට දක්වන ස්වභාව ලක්‍ෂණයෝ ද ඇත්තාහ. (ලක්ඛණාදි චතුක්ක කොටස බලන්න) කම්ම වර්ටය හේතු ධර්ම, විපාක වර්ටය ඵල ධර්ම යැයි ද බෙදා දක්වන ස්වභාව ඇත්තේය.

තවදුරටත් කම්ම වර්ට හා විපාක වර්ටය සිදුවන කාලය වශයෙන් ද බෙදා දක්වන කාල වෙනසක් ඇත්තාහ. පිංචන් ඔබගේ විචි මුක්ත සිත් නම් වූ පටිසන්ධි, භවඛිත, චුති නාම ධර්ම රාශිය ද විචි සිත් නම් වූ පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදුරම්මණ විපාක නාම ධර්ම රාශිය ද, පටිසන්ධියේ පටන් භවය පුරා පහළවෙමින් පවතින කම්මප රූපයෝ ද යන මේවා විපාක වර්ටයයි. මේ විපාක වර්ටය පහළ කරවන මූල කර්මය සාමාන්‍ය ලෙසට අතීත භවයක කරන ලද කර්මයක්ම වන්නේය. මෙහිලා සාමාන්‍ය යැයි කියනුයේ දීර්ඪධම්මවේදනීය නම් වූ වර්තමාන භවයෙහිම වනා විපාක දෙන කර්මයෝ ද ඇති නිසාය. මෙම දීර්ඪධම්මවේදනීය කර්මයන් වනාහි වර්තමාන භව පටිසන්ධියෙහි මූල හේතු

කර්මය නොවෙති. වර්තමාන භවයෙහි කාලානුරූපව ප්‍රවෘත්ති විපාක දියහැකි කර්මයෝම වන්නාහ.

“කම්මපච්චයේනාති අනේකානම්පි කප්පකෝට්ඨං මඤ්චකේ අත්තනෝ ඵලං උප්පාදේත්‍රං සමත්ථේන නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයේනාති අත්ථෝ.”

[ප. ප. අ. 2/284]

වර්තමාන භවයෙහි පටිසන්ධි නාමරූපාදි විපාකවර්ධි පහළ කළහැකි අතීතයෙහි සිද්ධිකළ කර්ම යැයි කියන තැන පසුගිය ප්‍රථම අතීත භවයෙහි සිද්ධිකළ කර්ම විය හැක්කේය. දෙවැනි අතීත භවය ආදී අතීත භවයන්හි සිදුකරන ලද කර්මයන් ද විය හැක්කේය. භව කෝටි ගණනක කරන ලද කර්ම ද විය හැක්කේය. මේ භවය, පටිසන්ධිය ලැබීමට පෙර අතීත භවයක සිදුකරන ලද කර්මය අවස්ථාව ලැබීමෙන් මේ භවයෙහි පටිසන්ධි ආදී ඵල-විපාක වර්ධි ධර්මයෝ පහළ කළ හැක්කේය. ඒ නිසා කම්ම වර්ධි නම් වූ හේතු (කර්මය) හා විපාක වර්ධිය නැමැති ඵල (රූප-නාමයන්) සිදුවන කාලය වශයෙන් සමාන නැත. කාලය වශයෙන් වෙනස් වේ. අතීත සම්බන්ධතා අනාගත සම්බන්ධතාවලදී ද මෙලෙසටම වන බව වටහා ගන්න. තවදුරටත් දීර්ඝධර්මවේදනීය කර්ම වර්තමාන භවයෙහිම ඵල දිය හැකි කර්මයෝ හෝ වේවා ඵම හේතු (කර්මය) හා ඵම නිසා පහළ වූ ඵල (විපාක ධර්මයන්) පහළ වන කාලය වශයෙන් අඩුතරමින් විත්තකෂණ බොහෝ ගණනක් වශයෙන් හෝ වෙනස් වීම සිදුවේ.

කම්ම වර්ධිය හා විපාක වර්ධියන්හි මෙලෙස වෙනස් වන ස්වභාවය ඇතිබව, කාලය වශයෙන් ද වෙනස් වන නිසා **“සෝ කරෝති සෝ පටිසංවේදේති”** ඔහුම කරන්නේය. ඔහුම විඳින්නේය. යන ලෙසට කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය කම්ම වර්ධි හා විපාක වර්ධියන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව (පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය) සම්මා දීර්ඝී ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂවම විනිවිද තත්‍වකාරයෙන් දැන, දැක ගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාට සම්මා දීර්ඝී ප්‍රමුඛ ලෞකික මාර්ගාංග ධර්මයන්ගෙන් තදංග වශයෙන් දුරුකළ හැක්කේය.

මේ සම්මා දීර්ඝී ඤාණය ලබා සිටින ඵම යෝගාවචර පුද්ගලයා හේතු ධර්මය වන කම්ම වර්ධිය පැත්තේ ද හේතු (රූප-නාම, සබ්බාර) ධර්ම සමූහයෝම ඇත්තාහ යැයි දන්නේය. මේ හේතු (රූප-නාම) ධර්ම සමූහයන් ද ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින අතිච්ච ධර්ම, දුක්ඛ ධර්ම, අනාත්ම ධර්ම සමූහයෝම වන බව දන්නේය. ඵල ධර්මය වන විපාක වර්ධිය පැත්තේ ද ඵල (රූප-නාම, සබ්බාර) ධර්ම සමූහයෝ පමණක් ඇත්තේ යැයි දන්නේය. මේ ඵල-විපාක වර්ධි රූප-නාම සමූහයන් ද ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින අතිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ධර්ම සමූහයන්ම වන බව දන්නේය. මෙලෙස දන්නා වූ සම්මා දීර්ඝී ඤාණයෙන් පිරිපුන් යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම සමූහ යැයි කිව හැකි සබ්බාර ධර්ම සමූහය ප්‍රඥ ඇසින් සොයා බලා දැකගත් විට කරන, විඳින කෙනෙක්, පුද්ගලයෙකු, ආත්මයක් හමුනොවී හේතු සබ්බාර ධර්ම සමූහ ඵල සබ්බාර ධර්ම සමූහ පමණක් හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වී අතිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ස්වභාව වශයෙන් දිගින් දිගට අඛණ්ඩව යළි යළිත් පහළ වේ යැයි තමාම තීරණයකට ඵලවේ. එසේ ඵලඝීය හැකි සම්මා දීර්ඝී ඤාණය අතින් සම්පූර්ණ වූ පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ඔහුම කල්පය, ඔහුම විඳින්නේය යන ශාස්වත වාද මාර්ගයට කොතනින් පදනමක් ලබන් ද?

කුසලාකුසලක්ඛන්ධ යන හේතු (රූප-නාම) ධර්ම සමූහයෝ පහළවීම **කාරක-කරන්නා** යැයි කියනු ලැබේ ද විපාකස්කන්ධ නම් වූ ඵල (රූප-නාම) සමූහයෝ පහළවීම **වේදක-** විදින්නා යැයි කියනු ලැබේ ද සම්මුති සත්‍යය ප්‍රදේශය තුළ ව්‍යවහාර වශයෙන් භාවිතා කරන්නේය, යන නියම ස්වභාවය යෝගාවචර පුද්ගලයා පමණක් දැනගන්නවා වන්නේය. [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 580 යටතේ)]

තවදුරටත් ඵම රූප-නාම, හේතු-ඵල සන්නාන සන්නතියෙහි මේ කම්ම වට්ට නම් වූ ඒ සඛිඛාර කර්ම ප්‍රකටව පහළ වේ. ඵම රූප-නාම, හේතු-ඵල සන්නාන සන්නතියට මෙම කම්ම වට්ට සඛිඛාර කර්මයන්හි ඵල විපාක වට්ට ධර්මයෝ ප්‍රකටව පහළවීම යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රත්‍යක්ෂවම වර්තමානව විනිවිද දක්නා නිසා, එසේ දක්නා යෝගාවචරයාගේ සම්මා දිට්ඨි ඤාණය **“අඤ්ඤෝ කරෝති අඤ්ඤෝ පටිසංවේදේති”** වෙත කෙනෙක් කරයි, වෙන කෙනෙක් විදි; කරන්නා එකෙකි, විදින්නා එකෙකි; මේ භවයෙහි මේ කය විදිමු, ඒ භවයෙහි ඒ කය විදිමු යැයි කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය බැහැර කරන්නේය.

ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි - ධාතු ආයතනානව අඛිඛොවිජින්නං චත්තමානා - සංයාරෝති පවුච්චති.

[විහ. අ. 104]

ඛන්ධ, ආයතන, ධාතු යන රූප-නාම ධර්මයන්ගේ හේතු-ඵල සම්බන්ධ වී යළි යළිත් නැවත නැවත පහළ වන රූප-නාම සන්නතිය සංසාරය යැයි කියනු ලැබේ. ඵවිට යෝගාවචර පුද්ගලයා කම්ම වට්ට ප්‍රකට කල්හි රූප-නාම, හේතු-ඵල සන්නානයෙහිම සන්නතිය යන මෙම කම්ම වට්ට නම් වූ කර්මයෙහි, ඵලය වන්නා වූ විපාක වට්ටය නම් වූ රූප-නාම සමූහ පහළවීම ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් වර්තමානව විනිවිද දකී, දනී. එලෙස දකින, දන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සම්මා දිට්ඨි ඤාණය **“කරන්නා කෙනෙකි, විදින්නා තව කෙනෙක්ය”** යන වැරදි වාදය දුරකළ හැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ.

“නති කතස්ස විනාසෝ, අකතස්සවා අඛිඛාගමෝ අථී.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 580 යටතේ)]

අත්තය! සිදුකරන ලද කර්මයන්ගේ විනාශ වීම ද නොකරන ලද කර්මයන්ගේ අලුතින් පහළ වීමක් ද නැත්තේය. (මහා වී. පරවර්තනයයි) ඵල නොදී විනාශ වී යා නොහැකි දිට්ඨධම්මවේදනීය කර්ම හා උපපජ්ජවේදනීය කර්ම ද පරිනිබ්බානයට පත්වන තෙක් විනාශ නොවී අත නොහැර ඵල දෙන ස්වභාවය ඇති අපරාපරියවේදනීය කර්ම ද අදහස් කරන බව දැනගුතුය.

පිංචන් ඔබ අතීත භවයක ශාසන සේවය කිරීමට මහණකම ප්‍රාර්ථනා කොට කුසල සංස්කාර කර්ම සිදුකළේ වී නම්, මේ භවයෙහි ද ශාසන සේවය කළ හැකි මහණකම නම් විපාකස්කන්ධ පහ අතීතයේ කරන ලද ප්‍රාර්ථනානුකූල කුසල කර්ම අනුව සිදුවූයේ නම්,

- 1) අතීත භවයෙහි ශාසන සේවය කළ හැකි මහණකම ප්‍රාර්ථනා කොට කුසල සඛිඛාර කර්ම සිදුකළ රූප-නාම සන්නාන සන්නතිය,
- 2) මේ භවයෙහි ලබා ඇති ශාසන සේවය කළ හැකි මහණකම නම් වූ විපාක රූප-නාම සන්නාන සන්නතිය,

යන හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ රූප-නාම සන්නතිය ස්වභාව වශයෙන් එක් පෙළක් පමණි. නමුදු මේ රූප-නාම සන්නති වැල නිව්ව, සුඛ, අත්ත වශයෙන් පහළවන සන්නතියක් නොවේ. අතිව්ව, දුක්ඛ, අනත්ත වශයෙන්ම පහළවන සන්නති වැලක් වන්නේය. කම්ම වට්ටිය පිහිටුවන කාලයේ රූප-නාමයන් ඇති වී නැති වී ගියා ඇත්තය. ඇති වී නැති වී ගිය නිසා මේ කම්ම වට්ටිය සිදුකරන විට වූ රූප-නාම සමූහයේ වෙනත් එකක් වූ බව ද ඇත්තය. මේ කම්ම වට්ටිය නිසා වර්තමාන භවයෙහි ලත් විපාක වට්ටි නම් වූ රූප-නාමයේ ද අලුතින් අලුතින් පියවරෙන් පියවර පහළ වූ රූප-නාමයේ බව ද ඇත්තය. නමුදු පෙර භවයෙහි දී කම්ම වට්ටිය සිදුකරන විට රූප-නාම හා මේ භවයෙහි ලැබූ විපාක වට්ටි නම් වූ රූප-නාමයේ පෙර හා පසු - හේතු හා ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වී අඛණ්ඩව පහළවෙමින් පවතින රූප-නාම සන්නති වැල වනාහි එකක්ම වන්නේය. මෙලෙස වූ ධර්ම ස්වභාවය තමාම වර්තමානව විනිවිද දැක, දැනගන්නා සම්මා දිට්ඨි ඤාණයට “කරන්නා කෙනෙකි - විදින්නා තව කෙනෙකි” යන වැරදි වාදය බැහැර කොට, දුරුකළ හැක්කේය.

ජනපද නිරුත්ති

ලෝකයෙහි රූප-නාම පරමාර්ථ ඤාණයෙන් නොදක්නා වූ රූප-නාමයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව නම් වූ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය ද නොදක්නා වූ පරමාර්ථ ඤාණ ඇස අනිඛ සිරිතා මනුෂ්‍යයෝ එකිනෙකා එකිනෙකාට අනෝන්‍යය වශයෙන් පුරුෂයාය, ස්ත්‍රියාය ආදී ලෙසට ව්‍යවහාර කරති. මේ ව්‍යවහාරයට ජනපද නිරුත්ති යැයි කියනු ලැබේ. **අපරිඤ්ඤානවරුද්ධක** - පරමාර්ථය තෙක් ඤාණයෙන් බෙදූ වෙන් කොට නොදක්නා වූ රූප වරුදු නාම වරුදු ඇත්තා වූ පුද්ගලයනට තණ්හා, මාන, දිට්ඨි බැඳීම් මගින් “මම, මගේ, මගේ ආත්මය” යැයි මම, ඔබ, පුරුෂයා, ස්ත්‍රියා, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා යැයි වැරදි ලෙස සිතට ගත් ස්වභාවය ප්‍රකටවම ඇත්තේය.

රූප ධර්ම නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව වර්තමානව විනිවිද දක්නා දන්නා වූ පිරිසිදු පැහැදිලි සම්මා දිට්ඨි ඤාණය ඇත්තා වූ පුද්ගලයන් පිංචතුන් සඳහා ඒ ඒ ස්වභාව වශයෙන් අනෝන්‍යය ලෙස බැඳී පහළ වී ආ රූප-නාම, හේතු-ඵල සම්බන්ධ ධර්මයන් ඇසුරු කොට මම, ඔබ, පුරුෂයා, ස්ත්‍රියා, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා ආදී ලෙස කරන ව්‍යවහාර හුදු පුද්ගලයන් පමණක් වන්නේය. පරමාර්ථ ධර්ම වශයෙන් මම, ඔබ, පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්මාදීන් ප්‍රකටව නැත යැයි වැරදිවෙන්නේය. මෙලෙස සමයක් වූ සම්මා දිට්ඨි ඤාණය ඇති විට තණ්හා, මාන, දිට්ඨි වශයෙන් මම, මගේ, මගේ ආත්මය, මම, ඔබ, පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී වැරදි ලෙස සිතට ගැනීමක් එම පිංචතුන්ගේ සන්නානයෙහි නැත්තේය.

මෙලෙස වැරදි ලෙස දැකිව සිතට නංවා ගැනීමක් නැතත්, පරමාර්ථ ඤාණ දර්ශනය නැති මනුෂ්‍යයන් භාවිතා කරන, ව්‍යවහාර පුද්ගලයන් අනුව යමින්..... “මම, ඔබ, පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී වශයෙන්ම ව්‍යවහාර කරයි. භවිතා කරයි. තමාගේ සන්නානයේ පරමාර්ථ ඤාණ දර්ශනය ඇති පරිදි,

පඤ්චක්ඛන්ධේ ආනෙතු - පඤ්චස්කන්ධයන් කැඳවමු!

නාම-රූපං ආගච්ඡතු - නාම-රූප එන්නවා!

යනාදී ලෙසට ව්‍යවහාර නොකරයි. භාවිතා නොකරයි. මෙලෙස පඤ්චස්කන්ධයන්ට ආමන්ත්‍රණය කරන “නාම-රූප එන්න” යනාදී ලෙසට තම සන්තානයෙහි ඇති පරමාර්ථ ඤාණ දර්ශන පරිදි ව්‍යවහාර නොකර පරමාර්ථ ඤාණ දර්ශනය නැති මනුෂ්‍යයින් ව්‍යවහාර කරන, කථා කරන, වෝහාර ප්‍රඥප්ති ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් “මම, ඔබ, පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, ඔත්ම” ආදී ලෙසටම ව්‍යවහාර කරන නමුත් පරමාර්ථ ඤාණ දර්ශනය නැති මනුෂ්‍යයන් ලෙසට තණ්හා, මාන, දිට්ඨි වශයෙන් පුරුෂ, ස්ත්‍රී ආදිය ඇත්තටම ප්‍රකටව ඇත්තේ යැයි වැරදි ලෙස වටහා ගැනීමක් නැත්තේය. මෙලෙස වරදවා වටහා නොගැනීම ජනපද නිරුත්තියෙහි වැරදි ලෙස වටහා නොගැනීම යැයි කියනු ලැබේ. මෙය රූප, ධර්ම නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධයෙන් (පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයෙහි) සම්මා දිට්ඨි ඤාණ දර්ශනය ඇති ප්‍රඥාවන්ත පිංචතුන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂව ලබාගත් ඵල ප්‍රයෝජනයක් වන්නේය.

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 580 යටතේ)]

සමඤ්ඤය අනතිධාවනං

මෙලෙස ජනපද නිරුත්තියෙහි වැරදි ලෙස වටහා ගැනීම නැති නමුත් මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන, භාවිතා කරන ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති ඉක්මවා නොයයි.

“සත්තෝති” හි චුත්තේ “කෝ ඵථ සත්තෝ, කිං රූපං, උදසු වේදනාදයෝ”හි විභාගං අකචා ලෝකසමඤ්ඤවසේනේව ලෝකියේති වීය ලෝකියෝ අපෙට්ඨ සමඤ්ඤං අවිලඛිඝන්තේන වෝහරිතබ්බෝ.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 580 යටතේ)]

සත්තවයා යැයි ලෝක මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන විට, භාවිතා කරන විට.... මේ අවස්ථාවෙහි සත්තවයා යන්න කවරෙක් ද? රූප ධර්මයෝ ද, නැතිනම් වේදනාදිය දැයි පරමාර්ථ ඤාණ ඇසෙන්න බලමින් බෙද වෙන් කිරීමක් නොකර පුරුෂයා, ස්ත්‍රීයා, පුද්ගලයා, සත්තවයා ආදී ලෙසට ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති වශයෙන්ම පරමාර්ථ ඤාණ දර්ශනය නැති මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන, භාවිතා කරන ලෙසටම භාවිතා කරයි. ලෝක මනුෂ්‍යයන් භාරගන්නා, පිළිගන්නා අර්ථ-ද්‍රව්‍යයන් ලෝක මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමයට (ප්‍රධාන දැයිකා විභාකා, ප්‍රධාන දැයික අනාඨපිණ්ඩික ආදී ලෙසට) ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති නොයික්මවා ව්‍යවහාර කරයි. භාවිතා කරයි.

පරමාර්ථ ඤාණ දර්ශන ඇස නැත්තා වූ මනුෂ්‍යයින් විසින් පඤ්චස්කන්ධයට පුරුෂයා යැයි ව්‍යවහාර කරන්නේ නම් පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයෙහි සම්මා දිට්ඨි ඤාණ දර්ශනය ඇති ප්‍රඥාවන්ත පිංචතුන් ද පුරුෂයා යැයි ව්‍යවහාර කරයි. මනුෂ්‍යයන් පඤ්චස්කන්ධයට ස්ත්‍රීය යැයි කථා කරයි නම්, භාවිතා කරයි නම් පරිච්චසමුප්පාද ධර්මයෙහි සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ඇස නැත්තා වූ ප්‍රඥාවන්ත පිංචතුන් ද ස්ත්‍රීය යැයිම කථා කරයි. ව්‍යවහාර කරයි. මෙලෙස අවබෝධ කරගන්න. වටහා ගන්න. මෙලෙස ව්‍යවහාර කිරීම ලෝක සම්මුති සත්‍යය - ලෝක සම්මුති ප්‍රඥප්ති නොඉක්ම විම අතිධාවනය නොකිරීම නම් වේ.

මෙම රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධ පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වර්තමානව විනිවිද දැක දැනගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාට,

1. මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගයට පැමිණීම.
2. ඔහුම කරයි. ඔහුම විදී. කරන්නා වෙනයි. විදිනකෙනා වෙනයි යන වැරදි වාදයන් බැහැර කිරීම.
3. ජනපද නිරුක්ති යන ලෝක ව්‍යවහාරයන් වැරදි ලෙස තේරුම් නොගැනීම.
4. ලෝක සම්මුති සත්‍යය නො ඉක්මවීම යන ඵල ධර්ම සතර ලබා ගත හැකිය.

[වි. ම. 389 ; මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිතයනා අංක 580 යටතේ)]

පටිච්චසමුප්පාද අංග දෙළොස

පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය යැයි නම් කරන ලද අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාවෙහි පෙරාතුවම දුනයුතු කාරණා සම්මතක් නම් අංග 12, අද්ධ (කාල) 3, සන්ධි 3, සඛිබේප 4, ආකාර 20 වන්නේය.

අංග දෙළොස මෙලෙසය

1. අවිජ්ජා 2. සඛිබාර 3. විඤ්ඤදණ 4. නාම-රූප 5. සළායතන 6. ඵස්ස
7. වේදනා 8. තණ්හා 9. උපාදන 10. භව 11. ජාති 12. ජරා-මරණ

අද්ධ (කාල) තුන

ඉදින් වර්තමාන භවය පදනම් කොට ගන්නේ නම්,

1. අවිජ්ජා සහ සඛිබාර අතීත කාල ධර්ම සමූහයයි.
2. විඤ්ඤදණ, නාම-රූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, භව (කම්ම භවය) පච්චුප්පන්න අද්ධ (කාල) ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා මරණාදිය අනාගත අද්ධ (කාල) ධර්ම සමූහයයි.

පසුගිය ප්‍රථම අතීත භවය පදනම් කොට ගන්නා ලද කල්හි,

1. අවිජ්ජා හා සඛිබාරයෝ දුතිය අතීත අද්ධ (කාල) ධර්ම සමූහයයි.
2. විඤ්ඤදණ, නාම-රූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, භව (කම්ම භවය) ප්‍රථම අතීත අද්ධ (කාල) ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා මරණාදිය පච්චුප්පන්න - දැන් පවතින අද්ධ (කාල) ධර්ම සමූහයයි. මේ ක්‍රමයට අතීත සම්බන්ධතා දිගට වටහා ගන්න.

ප්‍රථම අනාගත භවය පදනම් කොට දක්වන කල්හි,

1. අවිජ්ජා සහ සඛිබාරයෝ දැන් පවතින, පච්චුප්පන්න අද්ධ (කාල) ධර්ම සමූහයයි.
2. විඤ්ඤදණ, නාම-රූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, භව (කම්ම භව) ප්‍රථම අනාගත අද්ධ (කාල) ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා මරණ යන මේවා දුතිය අනාගත අද්ධ (කාල) ධර්ම සමූහයයි. මේ ක්‍රමය අඤ්ඤා කොට අනාගත සම්බන්ධතා ද වටහා ගන්න.

සනධි තුන

හේතු හා ඵල ධර්මයන්ගේ සම්බන්ධතාවය පවතින ස්ථාන සනධි යැයි කියනු ලැබේ.

1. සබ්බාර යන අතීත හේතු ධර්මය හා විඤ්ඤුණ යන පච්චුප්පන්න ඵල ධර්මය අතර අතීත හේතු හා පච්චුප්පන්න ඵල සම්බන්ධ වන සනධි එකකි.
2. වේදනා යන පච්චුප්පන්න ඵල ධර්මය හා තණ්හා යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මය අතර ඵල හා හේතු සම්බන්ධ වන සනධි එකකි.
3. කම්ම භව යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මය හා ජාති යන අනාගත ඵල ධර්මය අතර හේතු-ඵල සම්බන්ධ වන සනධි එකකි. මෙලෙස පටිච්චසම්ප්පාද අංග දෙළොස තුළ සනධි තුනක් ඇත්තාහ.

අතීත සම්බන්ධතා හා අනාගත සම්බන්ධතා සම්බන්ධයෙන් ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න. දැන ගන්න.

සබ්බිප්ප හතර

1. අතීත අද්ධි (කාල) ධර්ම සමූහය තුළ අවිජ්ජාව ගත් නිසා අවිජ්ජාව හා කිලේස වර්ධනයට ගැනෙන්නා වූ තණ්හාව හා උපාදානයේ ද ගත්තා වන්නේය. සබ්බාරයන් ගත් නිසා සබ්බාර හා කම්ම වර්ධනයට ගැනෙන්නා වූ කර්මය ද ගත්තා වන්නේය. ඒ නිසා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සබ්බාර, කම්ම (කම්ම භව) යන අතීත හේතු ධර්ම පහ (5) වන්නේය. අතීත හේතු සබ්බිප්පයක් වන්නේය.

2. විඤ්ඤුණ, නාම-රූප, සලායතන, ඵස්ස, වේදනාවෝ අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පහළ වූ පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ (5) වන්නාහ. පච්චුප්පන්න ඵල සබ්බිප්පයක් වන්නේය.

3. පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන් තුළ තණ්හා හා උපාදානයන් ගත් නිසා කිලේස වර්ධනයෙහිලා ගැනෙන අවිජ්ජාව ද එසේම ගතයුතු වන්නේය. කම්ම භව (කර්මය) ගත් නිසා කම්ම වර්ධනයට ගැනෙන සබ්බාරය ද ගතයුතු වන්නේය. ඒ අනුව අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සබ්බාර, කම්ම යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ (5) වන්නේය. පච්චුප්පන්න හේතු සබ්බිප්පයකි.

4. ජාති යනු පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා, පසු අනාගතයෙහි පහළ වන්නා වූ පටිසන්ධි රූප ධර්ම, නාම ධර්ම සමූහයයි. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් විපාක වර්ධ රූප-නාම ධර්ම සමූහයයි. විඤ්ඤුණ, නාම-රූප, සලායතන, ඵස්ස, වේදනාවන්මය. අනාගත ඵල සබ්බිප්පයකි.

ආකාර විස්ස

- 1) අතීත හේතු ධර්ම පහ,
- 2) පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ,
- 3) පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ,
- 4) අනාගත ඵල ධර්ම පහ,

සියල්ල එකතුව ආකාර විස්සකි. අතීත සම්බන්ධතා අනාගත සම්බන්ධතාවන්හි ද මෙලෙසටම වටහා ගන්න.

පෙරාතුව දැන හඳුනා ගතයුතු භාවනා ක්‍රමය

පච්චයපරිග්ගහ ඤාණ අවස්ථාව:- හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන පච්චයපරිග්‍රහ ඤාණ අවස්ථාවේ දී,

අවිජ්ජා විම නිසා සඛිඛාර වේ. අවිජ්ජා හේතු ධර්ම යැයි සඛිඛාර ඵල ධර්මයැයි. මෙලෙස හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළ යුතුය.

සම්මසන ඤාණ අවස්ථාව උදයබ්බය ඤාණ තරුණ අවස්ථාවේ දී:- පටිච්චසමුප්පාද අංග දෙළොස ත්‍රිලඝණායට නංවමින් මෙම අංග එක එකක ඇතිවීම හා නැතිවීම අරමුණු කොට බැලිය යුතුය. සම්මසන ඤාණ අවස්ථාවේ දී, උදයබ්බය ඤාණ තරුණ අවස්ථාවේ දී වනාහි අවිජ්ජා විම නිසා සඛිඛාරයෝ වේ.

අවිජ්ජා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිච්චා, දුක්ඛා, අනත්තා. සඛිඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිච්චා, දුක්ඛා, අනත්තා මේ ලෙසට බැලිය යුතුය.

උදයබ්බය ඤාණබලවත් අවස්ථාව:- පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් ත්‍රිලඝණායට නංවා විපස්සනා කොට බැලීමේ උදයබ්බය ඤාණ බලවත් අවස්ථාවේදී, පුළුල් ලෙස බලන අවස්ථාවේදී,

1. **පච්චයතෝ උදයදුස්සන:-** හේතු ධර්ම විම නිසා ඵල ධර්ම පහළ වන ආකාරය බලන අවස්ථාවේ දී අවිජ්ජාව ඇති නිසා සඛිඛාර වන්නේය. සඛිඛාර ඇති නිසා විඤ්ඤාණය වේ යනාදී ලෙසට බැලිය යුතුය.
2. **පච්චයතෝ වයදුස්සන:-** හේතු ධර්ම නිරෝධ විම අනුව ඵල ධර්ම නිරෝධ වන ආකාරය බලන අවස්ථාවේ දී අවිජ්ජාව නිරෝධ විම නිසා සඛිඛාර නිරෝධ වේ. සඛිඛාර නිරෝධ විම නිසා විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ යන මේ ආකාරයට බැලිය යුතුය.
3. **බණතෝ උදයදුස්සන:-** බණ වශයෙන් (ඤාණිකව) ඇතිවීම බලන අවස්ථාවේ දී පටිච්චසමුප්පාද අංගයන්ගේ ඇතිවීම පමණක් අරමුණු කොට බැලිය යුතුය. අවිජ්ජාවේ ඇතිවීම ස්වභාවය, සඛිඛාරයන්ගේ ඇතිවීම ස්වභාවය යන මේ ලෙසට ඇතිවීම ස්වභාවය පමණක් අරමුණු කොට බැලිය යුතුය.
4. **බණතෝ වයදුස්සන:-** බණ වශයෙන් (ඤාණිකව) නැතිවීම බලන අවස්ථාවේ දී පටිච්චසමුප්පාද අංගයන්ගේ නැතිවීම පමණක් අරමුණු කොට අවිජ්ජාවේ නැතිවීම -නිරෝධය, සඛිඛාරයන්ගේ නැතිවීම-නිරෝධ විම යන මේ ආදී ලෙසට බැලිය යුතුය.

5. **පච්චයතෝ උදයබ්බය දුස්සන:-** බණතෝ උදයබ්බය දුස්සන අවස්ථාවේ දී මේ අවිජ්ජා නිරෝධ විම නිසා සඛිඛාරයෝ නිරෝධ වේ. අවිජ්ජා ඇතිවීම-නැතිවීම අනිත්‍යය. සඛිඛාර ඇතිවීම-නැතිවීම අනිත්‍යය යනාදී ලෙසට බැලිය යුතුය.

භබ්ගඤ්ඤා අවස්ථාව:- මේ පටිච්චසමුප්පාද අංගයන්හි භබ්ගය පමණක් ඤ්ඤායෙන් දැකගන්නා සේ බලා ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා බලන භබ්ගඤ්ඤාය ආදී උසස් විපස්සනා ඤ්ඤා අවස්ථාවන්හි උපාදින්නකපවත්න යැයි කියන හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා එල ධර්ම ප්‍රකටවීමට සිත නොයොදා අවිජ්ජා (බිඳි බිඳි යාම) අනිත්‍යය (දුක්ඛා-අනත්තා) සබ්බාදාර (බිඳි බිඳි යාම) අනිත්‍යය (දුක්ඛා-අනත්තා) යනාදී ලෙසට මෙම පටිච්චසමුප්පාද අංගයන්හි බිඳියාම පමණක් අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකක් වශයෙන් බැලිය යුතුය.

තවදුරටත් මෙම පටිච්චසමුප්පාද අංගයන්ගේ බිඳි යෑම පමණක් අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් වශයෙන් නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන අවස්ථාවේ දී මෙම අංගයන්ගේ බිඳි යන ස්වභාවය සිසුව වහ වහා ඤ්ඤායට හමු වූ අවස්ථාවෙහි මෙම අංගයන්ගේ බිඳි යන ස්වභාවය යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤ්ඤායෙහි සිසුව වහ වහා ප්‍රකටව ආ කල අවිජ්ජා බිඳි බිඳි යෑම අනිත්‍යය (දුක්ඛය - අනාත්මය), භාවනා කරන්නා වූ ඤ්ඤාය බිඳි බිඳි යෑම අනිත්‍යය (දුක්ඛය - අනාත්මය), සබ්බාදාර බිඳි බිඳි යෑම අනිත්‍යය (දුක්ඛය - අනාත්මය), භාවනා කරන (බලන) ඤ්ඤාය බිඳි බිඳි යෑම අනිත්‍යය (දුක්ඛය - අනාත්මය) යැයි මෙලෙසට බැලිය යුතුයි.

මෙලෙස බලන විට අවිජ්ජා සබ්බාදාරාදී ඒ ඒ හේතු ධර්ම එල ධර්මයන්හි පහළ වූ විචී සිත් සන්නතිය අනුව, පහළවෙමින් පවතින විචී සිත් සන්නතිය අනුව, පහළවන්නා වූ විචී සිත් සන්නතිය අනුව ඒ ඒ හේතු ධර්ම එල ධර්මයෝ ද භාවනා කරන (බලන) ඤ්ඤාය ද, ඤ්ඤායෙන් දකිනා ලෙස බලමින් රූප ඝන, නාම ඝන යන රූප රාශි, නාම රාශීන් එක එකක් බිඳිමින්, ඤ්ඤායෙන් බිඳිමින් විනාශ කරමින් පරමාර්ථ දක්වා ඤ්ඤා දර්ශනය යොමු කරමින් භාවනා කළ යුතු යැයි කියනු ලැබේ.

වෙන් වෙන් වශයෙන්

සත්ත්වයන් එක් එක් අයකු තුළ තමා අදළ අවිජ්ජා එක එකක් සබ්බාදාර එක එකක් වශයෙන් වෙන් වෙන්ව පිහිටත්. එක්කෙනෙක් තවෙකෙකු හා අවිද්‍යාව වශයෙන් සමාන නැත. සබ්බාදාර වශයෙන් ද සමාන නැත. එක්කෙනෙක් පුරුෂයෙකු විමට කැමති වී අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන් පිරිවරා ගෙන ඇසුරු කරමින් සබ්බාදාර (කර්ම) සිදුකළේය. තව කෙනෙක් ස්ත්‍රීයකු විමට කැමති වී අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන් ඇසුරු කරමින් සබ්බාදාර (කර්මයන්) සිදුකළේය. එම නිසා අවිජ්ජා වශයෙන් ද සමාන නැත. එක්කෙනෙක් දෙන කර්මයක එල විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට සීල කර්මයක එල විපාක විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට භාවනා කර්මයක එල විපාක විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තවදුරටත් දෙන කර්මයෙහි ද කෙනෙකුට බන් දෙන කර්මයක එල විපාක විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට මල් දෙන කර්මයක එල විපාක විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. මේ නිසා කෙනෙක් තව කෙනෙකුට අවිජ්ජාව අනුවද සමාන නැත. සබ්බාදාර වශයෙන් ද සමාන නැත. අවිජ්ජාව වෙන්වම, සබ්බාදාර වෙන්වම උරුමව ඇත්තේය. තමාගේ රූප-නාම සන්නාන සන්නතියෙහි එක භවයක් හා තව භවයක් අවිජ්ජා වශයෙන් සබ්බාදාර වශයෙන් බොහෝ සේ සමාන නැත. වෙනස් බවම පවතින්නේය.

එම නිසා තමාගේ රූප-නාම සන්නති පැවැත්මෙහි පහළ වූ, පහළවෙමින් පවතින, පහළවන්නා වූ අවිජ්ජා සබ්බාදාර ආදිය ඤ්ඤායෙන් දැක ගැනීමට බලමින්

භාවනා කළ යුතු වේ. මේ පොතෙහි අවිජ්ජා වීම නිසා සඛිඛාර වේ යනාදී ලෙසට පමණක් දක්වා ඇත. පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයට අනුව අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සඛිඛාර, කර්මයන් සොයා බැලීම ආකාරය සම්පූර්ණ ලෙස විස්තර කළේය. එහිලා සොයා බලන ක්‍රමය නැවත නොදක්වා භාවනා ක්‍රමය පමණක් දක්වනු ලැබේ. එම දැක්වීම මත රැඳී පවිචය පරිග්ගත ඤාණ අවස්ථා උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථා ආදීන්හි ඉහත දැක්වූ ආකාරයට භාවනා කර බලන්න.

අවිජ්ජා පච්චයා සඛිඛාරා

අවිජ්ජා ඇති නිසා සඛිඛාර ඇති වේ. අතීත භවයෙහි සිදුකළ අවිජ්ජා (තණ්හා, උපාදාන) යන කිලේස වට්ටය නිසා මෙම අතීත භවයෙහිම සිදුකළ සඛිඛාර (කම්ම) යන කම්ම වට්ට ඇතිවීම ඤාණයෙන් දැකින ලෙස බලා,

අවිජ්ජා ඇති නිසා සඛිඛාර ඇති වේ. අවිජ්ජා හේතු ධර්මයය. සඛිඛාර එල ධර්මයය. මෙලෙසට හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළයුතු වන්නාහ. ඒ තුළ අවිජ්ජා හා සඛිඛාරයෝ පහත සඳහන් විවි සන්නතියට අනුව සාමාන්‍යයෙන් අතීතයේ පහළ වූහ.

මනෝද්වාර විවි

	මනෝද්වාරාවජ්ජන	ජවන වාර 7	තදරම්මණ වාර 2
අවිජ්ජා	12	20	12/34
සඛිඛාර	12	34	34/12

අවිද්‍යාව සාමාන්‍යයෙන් ලෝභ-දිට්ඨි සමූහයේ සියල්ල විස්සක් වශයෙන් පැවතිය හැක්කේය. සමහර විටෙක පිති නොයෙදී උපෙක්ඛා වේදනා සමග යෙදී දහනවයක් ලෙසම පැවතිය හැක්කේය. සමහර විටෙක චීන-මිද්ධිය හා විසිදෙකක් නැතිනම් විසි එකක් ලෙසද පැවතිය හැක්කේය. ලෝභමූල දිට්ඨිගතසම්ප්‍රසුක්ත සිත් සතරාකාර වන්නේය. සමහර විටෙක ලෝභ-මාන සමූහයෝ ද විය හැක්කේය. දිට්ඨිගතවිජ්ජාසුක්ත සිත් සතරාකාරයෙහි තදරම්මණ යෙදීම ද වේ. නොයෙදීම ද වේ. තදරම්මණ යෙදෙන ජවන්වල පිති යෙදේ නම් තදරම්මණවල ද පිති යෙදේ. ජවනවල පිති නොයෙදේ නම් තදරම්මණවල ද පිති නොයෙදී පැවතිය හැක. සහේතුක තදරම්මණ, අහේතුක තදරම්මණ සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. සඛිඛාරයන්හි ද මෙලෙසටම දැන ගන්න. මනුෂ්‍යයන්ගේ සඛිඛාරයන්ම උපමා කොට විශේෂයෙන් දක්වා ඇත්තේය. එම සඛිඛාරයන් තුළ ඤාණ හා පිති යන මේවා සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ ලෙසට (34, 33, 33, 32) සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. තදරම්මණ වැරීම ද සිදුවේ. නොවැරීම ද සිදුවිය හැක්කේය. විපස්සනා භාවනා කරන විට හේතු-එල දෙපැත්තේම මෙම දැක්වූ විවි සිත් අනුව ඇතිවීම-නැතිවීම දැකීම පිණිස බලමින් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපස්සනා කරන්න. ඝන එක එකක් බිඳින්න. පරමාර්ථ තෙක් ඤාණ දර්ශනය යොමු කරවන්න. පඤ්චද්වාර විවින්නි පටිසන්ධි එල දිය නොහැකි නිසා (ප්‍රවෘත්ති එල පමණක් දිය හැකි නිසා) මේ ස්ථානයේ මනෝද්වාර විවි එක ආකාරයක් පමණක් දක්වන ලදී.

සඛිඛාර පච්චයා විඤ්ඤුණාං

සඛිඛාර නිසා විපාක විඤ්ඤුණාය වේ. (ධ. ප. 204) අවිජ්ජාව නිසා සඛිඛාර වීම හා සඛිඛාර නිසා විඤ්ඤුණා වීම යන තැන්වල අවිජ්ජා හා සඛිඛාරයෙහි ස්වභාව ශක්තිය ප්‍රකටව තිබීම (අච්චි ස්වභාවය) අදහස් කෙරේ. අවිජ්ජා හා සඛිඛාරයන්හි සාමාන්‍ය ලෙස විත්තකෂණ බොහෝ සේ, විචි සිත් බොහෝ සේ පැතිරී විහිදී පවතින්නේය. සමහර විට අවිජ්ජා හා අකුසල සඛිඛාරයන් විත්තකෂණයක් තුළ, විචි සිත් සන්නතියක් තුළ එකට යෙදී පැවතීම ද සිදුවේ. නමුදු වර්තමාන මනුෂ්‍යයන්ගේ පටිසන්ධි විපාක විඤ්ඤුණා ආදී කුසල විපාක විඤ්ඤුණායන් පහළ කළහැකි ශක්තිය ඇති කුසල සඛිඛාර හා විචි බොහෝ ගණනක් වශයෙන් ද බෙදී වෙන්වී පැවතිය හැක්කේය. මෙලෙසටම සඛිඛාර නිසා විපාක විඤ්ඤුණා පහළවීමේ දී සඛිඛාර හා විපාක විඤ්ඤුණායන් හව වශයෙන්ම බෙදී පවතින්නේමය. ඒ නිසා එල ධර්මයන් උප්පාද, ධීති, හඛිග වශයෙන් ප්‍රකටව පහළවීමේ දී හේතු ධර්මයන් උප්පාද, ධීති, හඛිග වශයෙන් ප්‍රකට නොවන්නා වූ කාලයක් වේ. එම නිසා අවිජ්ජා, සඛිඛාර ආදිය තමාගේ උප්පාද, ධීති, හඛිග වශයෙන් ප්‍රකට නැති කාලයන් තුළ එල ධර්ම පහළවිය හැකි නිසා අවිජ්ජා සඛිඛාරයන්ගේ පහළවීම නිසා අදාළ එල ධර්ම පහළ වේ යැයි කියන තැන අවිජ්ජා සඛිඛාරයන්හි අදාළ එල ධර්ම පහළ කළ හැකි ස්වභාව ශක්තිය ප්‍රකටවම තිබීම නම් වූ අච්චිභාව ස්වභාවයම අදහස් කෙරේ.

මෙම ස්වභාව ශක්ති බලය අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන පිරිවරන ලද කුසල සඛිඛාර ධර්මයන්හි කර්ම ශක්ති බලයම වන්නේය. (මනුෂ්‍යයන් ගැන විශේෂ කොට කියනු ලැබේ) මෙම ස්වභාව ශක්ති බලය සඳහා කර්මය සිදුකර හමාරවීමට අත්‍යවශ්‍ය කාරණය වන්නේය. සඛිඛාර ධර්මයෝ (කුසල සඛිඛාර, අකුසල සඛිඛාර ධර්මයෝ) පෙරතුවම වර්ධනය වී පවතින බැවින්ම තමාගේ එල ධර්මයන්ට හේතු විය හැක්කේය. උප්පාද, ධීති, හඛිග වශයෙන් ප්‍රකටව තිබීම නොතිබීම අත්‍යවශ්‍ය කාරණය නොවේ.

“කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපච්චත්තා විපාකං චක්ඛවිඤ්ඤුණං උප්පත්තං හෝති.” [ධ. ප. 182]

කාමාවචර කුසල කර්ම සිදුකළ නිසා, රැස්කළ නිසා කුසල විපාක චක්ඛ විඤ්ඤුණාය උපන්නේය. [ධ. ප. පරිවර්තනයයි]

විඤ්ඤුණාය

මෙම ප්‍රත්‍යන්තර කටයුතු, සංසාර කටයුතු සිදුකිරීම යන සඛිඛාර ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා චක්ඛ විඤ්ඤුණා, සෝත විඤ්ඤුණා, ඝාන විඤ්ඤුණා, පිච්චා විඤ්ඤුණා, කාය විඤ්ඤුණා, මනෝ විඤ්ඤුණා යන විපාක විඤ්ඤුණා හය නිසැකව උපන්නාන.

විපාක විඤ්ඤුණා = විපාක මනෝවිඤ්ඤුණා

විපාක විඤ්ඤුණා යැයි කියන තැන පඤ්ච විඤ්ඤුණා හා විපාක මනෝ විඤ්ඤුණා යන දෙක දක්වනු ලැබේ. විපාක මනෝ විඤ්ඤුණාය තුළ පටිසන්ධි විඤ්ඤුණාය, හවඛිග විඤ්ඤුණාය, චුති විඤ්ඤුණාය යන විචි මුක්ත සිත් ද ඇතුළත්ය. සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදරම්මණ, විපාක විඤ්ඤුණා යන විචි සිත් ද

ඇතුළත් වේ. පඤ්ච විඤ්ඤාණය හා සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, අහේතුක තදුරම්මණ ආදියෙහි කුසල විපාක, අකුසල විපාක යන දෙක ඇත. මහා විපාක තදුරම්මණය වනාහි කුසල විපාකම වන්නේය. මෙම කුසල විපාක, අකුසල විපාක වන්නා වූ පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදුරම්මණාදිය විත්ත නියාම ධර්ම ස්වභාවයට අනුව විචි යැයි කියන සිත් සන්තති අනුවම සිදුවන ධර්මතාවය ඇති නිසා මෙහි දී සිදුවන විචි සිත් අනුවම හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ඤාණයෙන් දැකගන්නා ලෙසට බලා හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කළ යුතුයි. විපස්සනා භාවනා කළ යුතුයි. මෙලෙස විචි සිත් සන්තතිය අනුව බලන පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡිත, වොථ්ථපන, මනෝද්ද්වාරාවච්ඡිත යන ක්‍රියා සිත් හා ජවන් යන කුසල සිත්, අකුසල සිත්හි ද මෙම විපාක විඤ්ඤාණයන් විචි සිත් සන්තතියක් තුළ වැටී යන්නේය. එම නිසා මෙම කුසල අකුසල ක්‍රියා සිත්ම එකට මිශ්‍ර කොට විපස්සනා භාවනා කළ ද විචි සිත් සන්තතිය තුළ ඇති පරමාර්ථ ධාතූන් ශේෂ නොකොට අවධාරණයෙන් බලන්නේ නම් නොවරදින්නේය. සඛිබාර හා හේතු-ඵල සම්බන්ධවීම ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේ දී දක්වන ලද විපාක විඤ්ඤාණයන්ම සඛිබාර හා හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව ඤාණයෙන් දකින ලෙසට බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. පෙර නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ ලෙස රූපාරම්මණ පේළියේ සිට ධම්මාරම්මණ පේළිය දක්වා පෙළ ගැසී ඇති විපාක විඤ්ඤාණයන් හා සඛිබාරයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙස බලා හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන් සියල්ල පරිග්‍රහ කරන්න. නමුදු මෙම පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදුරම්මණ යන විපාක විඤ්ඤාණයන්හි පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය පහළ කළහැකි කර්ම නිසා ද පහළ වේ. නැතිව ද පහළ වේ. සතිමත්ඵ පරිග්‍රහ කරන්න. එක එක පේළියේ කුසල ජවන විචි, අකුසල ජවන විචිනිහි පිහිටා ඇත්තා වූ විපාක විඤ්ඤාණයන් ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ තුළ හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය ගැන අත්වැලක් නිදසුන් ලෙස කෙටියෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

භාවනා නිදසුන් - විචිමුක්ත සිත්

1. සඛිබාර - (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි විත්තය වේ. සඛිබාර - (34) වනාහි හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි විත්තය ඵල ධර්මයයි.
2. සඛිබාර - (34) ඇති නිසා භවඛිග විත්තය වේ. සඛිබාර - (34) වනාහි හේතු ධර්මයයි. භවඛිග විත්තය ඵල ධර්මයයි.
3. සඛිබාර - (34) ඇති නිසා චූති විත්තය වේ. සඛිබාර - (34) වනාහි හේතු ධර්මයයි. චූති විත්තය ඵල ධර්මයයි.

චක්ඛුද්ද්වාර විචි විපාක විඤ්ඤාණයෝ

1. සඛිබාර - (34) ඇති නිසා චක්ඛුච්ඤ්ඤාණය වේ. සඛිබාර - (34) වනාහි හේතු ධර්මයයි. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණය ඵල ධර්මයයි.
2. සඛිබාර - (34) ඇති නිසා සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණය වේ. සඛිබාර - (34) වනාහි හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණය ඵල ධර්මයයි.

3. සඛ්ඛාර - (34) ඇති නිසා සන්තිරණ විඤ්ඤාණය වේ. සඛ්ඛාර - (34) විනාහි හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.

4. සඛ්ඛාර - (34) ඇති නිසා තදුරම්මණ විඤ්ඤාණය වේ. සඛ්ඛාර - (34) විනාහි හේතු ධර්මයයි. තදුරම්මණ විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.

(සැ. ශු:- තදුරම්මණයන් බැලීමේ දී චක්ඛුද්ද්වාර විචින්නි දෙවරක් රූපාරම්මණයම අරමුණු ගෙන මනෝද්ද්වාර විචින්නි දෙවරක් බැරිත් බලන්න) චක්ඛුද්ද්වාර විචින්නි නාම කථිමස්ථාන වගුවල දැක්වූ ලෙසට ජේලිය ජේලිය වශයෙන් විපාක විඤ්ඤාණයන් අවසන්වන තෙක් නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. කුසල ජවන වීථි, අකුසල ජවන වීථිත් සියල්ල නිමාවන තෙක් භාවනා කර බලන්න.

සද්දුරම්මණ ජේලියේ සෝතවිඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, තදුරම්මණ විපාක විඤ්ඤාණ.

ගන්ධාරම්මණ ජේලියේ ඝානවිඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, තදුරම්මණ විපාක විඤ්ඤාණ.

රසාරම්මණ ජේලියේ පිචිභාවිඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, තදුරම්මණ විපාක විඤ්ඤාණ.

චෝට්ඨබ්බාරම්මණ ජේලියේ කායවිඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, තදුරම්මණ විපාක විඤ්ඤාණ.

ධම්මාරම්මණ ජේලියේ තදුරම්මණ විපාක විඤ්ඤාණ.

මේ ක්‍රමයටම නිමාවන තෙක් සියල්ල පරිග්‍රහ කරන්න. විපස්සනා කොටසට පත්වී විපස්සනා භාවනා කරන අවස්ථාවේ දී මෙම විපාක විඤ්ඤාණයන්හි ඇතුළත් වීථි සිත් සන්තතියන්හි ආරම්භයේ පිහිටා ඇති පඤ්චද්ද්වාර විචින්නි පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡන, මනෝද්ද්වාර විචින්නි මනෝද්ද්වාරාවච්ඡන, මැද පිහිටා ඇති වොඤ්චනයන් ද, ජවනයන් ද පරමාර්ථ ධාතුන් ඉතිරි නොකොට මිශ්‍ර ලෙස බලන විට වැරදි සිදු නොවේ.

විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපය

“යඤ්ඤි නාමරූපස්ස හේතුචඤ්ඤාණං, තං විපාකාවිපාකහේදුකෝ ද්විධා මතං.” [වි.හ. අ. 120 ; වි. ම. 421]

විඤ්ඤාණය ඇති නිසා නාම-රූප පහළ වේ. මෙහිදී නාම-රූපයන්ට හේතුවන විඤ්ඤාණය යන තැන,

- 1) විපාක විඤ්ඤාණය,
- 2) අවිපාක විඤ්ඤාණය යැයි දෙකක් ඇත.

ඒ තුළින් පරිසන්ධි, හවඛිග, වුති, පඤ්චවිඤ්ඤණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදුරම්මණ විපාක විඤ්ඤණයෝය. කුසල විඤ්ඤණ, අකුසල විඤ්ඤණ, ක්‍රියා විඤ්ඤණ යන මේවා අවිපාක විඤ්ඤණයෝය. කුසල විඤ්ඤණ, අකුසල විඤ්ඤණ යන මේවා අලුත් හවයක විවිධ, විෂම භාවයක් පහළ කළහැකි නිසා අභිසංඛාර විඤ්ඤණ යැයි කියනු ලැබේ. කම්ම විඤ්ඤණ යැයි ද කියනු ලැබේ. [විභ. අ. 120 ; වි. ම. 421 ; මහා ව. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 639 යටතේ)]

වෙනත් ආකාරයකට මෙම විපාක විඤ්ඤණය අවිපාක විඤ්ඤණය යන මේවා කම්ම විඤ්ඤණය, සහජාත විඤ්ඤණය, පච්ජාජාත විඤ්ඤණය යැයි ද කියනු ලැබේ. [විභ. මුල ව. (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 228 යටතේ)]

සංසාරයේ අතීත භවයන්ගේ වපුරන ලද පුඤ්ඤතිසංඛාර, අපුඤ්ඤතිසංඛාර, ආනෙඤ්ජාතිසංඛාර නම් ලත් කුසල විඤ්ඤණ, අකුසල විඤ්ඤණ යන මේවා **කම්ම විඤ්ඤණ** නම් වේ. පරිසන්ධියේ පටන් මුළු භවය පුරා පහළ වන වෛතසික නාම හා චිත්තජ රූප පහළ කළ හැකි, ඵල නාම-රූප හා එකට උප්පාදය ලත් එකට පහළ වූ කුසල විඤ්ඤණ, අකුසල විඤ්ඤණ, විපාක විඤ්ඤණ, ක්‍රියා විඤ්ඤණ යන මේවා හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්ම යන දෙකම එකට පහළ වන බැවින් **සහජාත විඤ්ඤණ** නම් වේ. මේ තුළින් දෙපස් විඤ්ඤණයේ වෛතසික නාම ධර්මයන් පමණක් පහළ කළ හැකි වී චිත්තජ රූපයන් පහළ කළ නොහැකි **සහජාත විඤ්ඤණයෝය**. පුර්ව පුර්ව සිත් සමග උප්පාදය ලද එකට පහළ වූ රූප ධර්මයන් පීචිත කාලය නිමවන තෙක් දිගට තනවුරුව පවතිනු පිණිස ජවය දිය හැකි පච්ජාජාත ශක්තියෙන් උපකාර කළ හැකි (කුසල, අකුසල, විපාක, ක්‍රියා) සිත, විඤ්ඤණ ඇති තාක් **පච්ජාජාත විඤ්ඤණය** නම් වේ. කම්ම විඤ්ඤණ හා පච්ජාජාත විඤ්ඤණය හේතු හා ඵල එකට පහළ නොවන බැවින් **අසහජාත විඤ්ඤණ** යැයි ද කියනු ලැබේ. ඒ තුළින් කම්ම විඤ්ඤණය භාවනා කරන ක්‍රමය සංඛාර හා සම්බන්ධව පවතින බැවින් මෙම **කම්ම විඤ්ඤණ** භාවනා කරන ක්‍රමය පළමුවෙන් දක්වනු ලැබේ.

කම්ම විඤ්ඤණ = අභිසංඛාර විඤ්ඤණ

අතීත භවයෙහිදී සිදුකරන ලද සංඛාර (කම්ම) හා යෙදී ඇති (කුසල, අකුසල) විඤ්ඤණය කම්ම විඤ්ඤණය නම් වේ. විශේෂයෙන් ඉහත දැක්වූ **සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤණ** යන තැන යෙදෙන හේතු සංඛාර ධර්ම සමුහයේ (34) ඇතුළත් සිත නම් වූ විඤ්ඤණය ද කම්ම විඤ්ඤණය -අභිසංඛාර විඤ්ඤණයම වේ. මේ කොටසෙහි මෙම කම්ම විඤ්ඤණය - අභිසංඛාර විඤ්ඤණය විශේෂ කොට, ප්‍රමුඛ කොට භාවනා කිරීම වේ. අනාගත භවයක් සලකා සිදුකරන ලද පච්චුප්පන්න සංඛාර කම්මයන් හා චිත්තකෂණයක් තුළ යෙදී ඇති (කුසල, අකුසල) විඤ්ඤණය ද කම්ම විඤ්ඤණය - අභිසංඛාර විඤ්ඤණයම වේ.

මේ අතීත කම්ම විඤ්ඤණය නිසා පච්චුප්පන්නයෙහි පරිසන්ධි නාම-රූප ආදී විපාක නාම-රූප (විපාක සිත + වෛතසික + කම්මජ රූපයන්) පහළවීම ද ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් දැක ගනු පිණිස බලා හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. විපස්සනා භාවනා කළ හැක්කේය. නමුදු මේ කොටස වනාහි අතීත කම්ම විඤ්ඤණය නිසා පච්චුප්පන්න විපාක නාම-රූපයන් පහළවීම ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් දැකීම පිණිස බලන කොටසයි.

නාම-රූප

ඉහත සදහන් ලෙසට හේතු ධර්ම පැත්තෙහි කම්ම විඤ්ඤාණය පමණක් විඤ්ඤාණය ලෙස උපුටා ගත්තද එල නාම-රූප පැත්තෙහි නාම ධර්ම වශයෙන් වෙනසික නාම ධර්ම සමූහය පමණක් නොව අදාළ විපාක විඤ්ඤාණය ද ඇතුළත් කොට අවබෝධ කරගන්න. හේතු විඤ්ඤාණය වෙනුවට අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය පමණක් උපුටා ගත් නිසා මෙසේ කියනු ලැබේ. තවදුරටත් රූප ධර්ම සම්බන්ධව කම්මප රූප පමණක් සෘජුව උපුටා ගන්නා ලදී. නමුදු වෙනස් කළ නොහැකි අවිනාහාව ක්‍රමයට අනුව කම්මප රූපයන් භාවනා කර බලන විට මිශ්‍ර වී දැකගත හැකි ඉතිරි (චිත්තප, උතුප, ආහාරප) රූපයෝ ද මිශ්‍ර කොට විපස්සනා භාවනා කරන විට වැරදි සිදු නොවේ. හේතු-එල පරිග්‍රහ කරන විට පමණක් කම්මප රූප හා හේතු-එල සම්බන්ධ කොට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව භාවනා කරන ක්‍රමය මෙලෙස වේ.

භාවනා නිදසුන් සමහරක්

1. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය විම නිසා පටිසන්ධි නාම-රූප වේ. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි නාම-රූප එල ධර්මයයි.
2. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය විම නිසා භවබිග නාම-රූප වේ. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. භවබිග නාම-රූප එල ධර්මයයි.
3. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය විම නිසා චුති නාම-රූප වේ. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. චුති නාම-රූප එල ධර්මයයි.

චක්ඛුද්වාර විචි විපාක නාම-රූප

1. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය විම නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප වේ. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප එල ධර්මයයි.
2. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය විම නිසා සම්පට්චිජන නාම-රූප වේ. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. සම්පට්චිජන නාම-රූප එල ධර්මයයි.
3. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය විම නිසා සන්තීරණ නාම-රූප වේ. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ නාම-රූප එල ධර්මයයි.
4. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය විම නිසා තදුරම්මණ නාම-රූප වේ. අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. තදුරම්මණ නාම-රූප එල ධර්මයයි.

සැලකිය යුතුයි:- සෝත විඤ්ඤාණය, සම්පට්චිජන, සන්තීරණ, තදුරම්මණ විපාක නාම-රූපයන් පහළවීම මේ ක්‍රමයටම බලන්න. විපස්සනා භාවනා කරන විට ආවර්ජන, වොථපන, ජවනයන් මිශ්‍ර කොට භාවනා කරන්නේ නම් වැරදීම නොවේ. අඩු හේතු-එල පමණක් පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් එහි දී අතීත කම්ම විඤ්ඤාණය විපාක නාම-රූපයන් හා හේතු-එල සම්බන්ධතාවය ඤාණයෙන් දකින ලෙස බලා පරිග්‍රහ කරන්න.

සඛ්ඛාර හා කම්මභව = කම්ම

පට්චිවසමුප්පාද කොටසෙහි පඤ්චම ක්‍රමයේ දී පැහැදිලි කළ අයුරු හේතු ධර්ම එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේ දී අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනයන් වටකොට ගෙන (ඇසුරු කොට ගෙන) සිදුකළ සඛ්ඛාරයන්හි කම්ම, නානාක්ඛණික

වන කම්ම ශක්තිය නිසා විපාක නාම ධර්ම හා කම්මජ රූපයන් පහළවීම ඔදුණයෙන් දක්නා පිණිස බලා හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළ යුතුය. නමුදු විපස්සනා භාවනා කරන විට මෙම කම්ම ශක්තිය ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපස්සනා නොකළ හැකි බැවින් විපස්සනා භාවනා කොට ලැබිය හැකි සඛිඛාර හා කම්මභව = කර්මයෝ ද විශේෂයෙන් වෙන් කොට හඳුනාගත යුතුය.

“ආශුභනා සඛිඛාරාති, චං කම්මං කරොතෝ පුරිමචේතනායෝ; යථා දුනං දුස්සාමිති විත්තං උප්පාදෙථවා මාසමිපි සංචච්ඡරම්පි දුනුපකරණාති සජ්ජේත්තස්ස උප්පන්නා පුරිමචේතනායෝ, පටිග්ගාහකානං පන හත්ථේ දුක්ඛිණං පතිට්ඨාපයතෝ චේතනා හවෝති වුච්චති. ඒකාවජ්ජන්සු වා ඡසු ජවන්සු චේතනා ආශුභනසඛිඛාරා නාම, සත්තමා චේතනා හවෝ, යා කාවි වා පන චේතනා හවෝ, චං සම්පයුත්තා ආශුභනසඛිඛාරා නාම.” [විභ. අ. 134]

1) ආශුභනසඛිඛාරාති යන්න එම කර්මය සිදුකිරීමේ දී සිදුකිරීමට පෙර පහළ වූ පුරිමචේතනා - පුබ්බචේතනා - කලින් සිදු වූ චේතනාවෝය (උපමාවක්) “දනයක් දෙන්නෙමි”යි සිතක් පහළ වී මාසයක් හෝ වසරක් යන කාලයේ දනයට උපකරණ දන වස්තූන් ආදිය රැස්කරන පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ පහළ වූ පුරිම චේතනාවෝය. ප්‍රතිග්‍රාහකයාගේ අනෙහි දන වස්තු තබන වේලාවෙහි පහළ වන පතිට්ඨාපන චේතනාව කම්ම භවය යැයි කියනු ලැබේ.

2) ඒ ඒ කුසල, අකුසල කර්ම කිරීමේ දී කුසල ජවන විචි නැතිනම් අකුසල ජවන විචිත් බොහෝ සේ පහළ වෙමින් පවතී. ජවන විචියක් පාසා ආචර්ජන එක වර්ගයක් ඇතුළත්ව තිබේ. ආචර්ජන වර්ගයක් පාසා ඇතුළත් එම ජවන විචින්හි ජවන වාර හත තුළ ප්‍රථම ජවන භයෙහි යෙදෙන චේතනා සඛිඛාර නම් වේ. සත්තම ජවනය හා යෙදෙන චේතනා කම්ම භව නම් වේ.

3) වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් එම ජවන එක එකක් හෙවත් ජවන විත්තයක් පාසා යෙදී තිබෙන කුසල චේතනාව නැත්නම් අකුසල චේතනාව හා යෙදෙන සම්පයුත්ත ධර්ම (වෛතසික) සඛිඛාර නම් වේ. කුසල චේතනාව නැත්නම් අකුසල චේතනාව කම්ම භව නම් වේ.

මේ බෙද දක්වන ක්‍රමයට අනුව අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන ප්‍රධාන වූ මනෝද්චාර විචි නාම ධර්ම සමූහ, සඛිඛාර කම්ම යන මනෝද්චාර විචි නාම ධර්ම සමූහ යන දෙක විචි විත්තක්ෂණයක් පාසා පරමාර්ථ ධාතු ඇතිතාක් සියල්ල විපස්සනා භාවනා කළහැකි වූ විට, දෙවනුව කී සඛිඛාර හා කම්ම භව = කර්මයෝ ද ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවා විපස්සනා කළා හා සමාන වන්නේය. එම නිසා මෙම බෙද දැක්වීම සලකා සඛිඛාර හා කම්ම භව = කර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න. නානාක්ඛණික කම්ම ශක්ති යන කම්මපච්චය කොටසෙහි එන කර්මයේ ශක්තිය විපස්සනා කළ නොහැක. එම කර්ම ශක්තියෙන් ප්‍රභව වූ ඉහත කී සඛිඛාර හා කම්ම භව පමණක් විපස්සනා කළ හැකි බව දන යුතුය.

සහජාත විඤ්ඤාණය නිසා සහජාත නාමරූප පහළවීම

1. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය නිසා පටිසන්ධි නාම-රූප වේ. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

නාම - පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වෛතසික 33; රූප - කම්මජ රූප 30.

2. භවඛිත විඤ්ඤාණය වීම නිසා භවඛිත නාම-රූප වේ. භවඛිත විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. භවඛිත නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

සැලකිය යුතුයි:- නාම ධර්ම යන තැන අදාළ භවඛිත විඤ්ඤාණය හා චිත්තක්ෂණය තුළ එකට යෙදී ඇති වෛතසික නාමයන් පමණක් ගන්න. රූප ධර්ම යන තැන මෙම භවඛිත විඤ්ඤාණය නිසා පහළ වන චිත්තජ රූප ප්‍රධාන කොට බලන්න. නමුදු විපස්සනා කොටසට පත් වූ අවස්ථාවෙහි දී වනාහි මෙම චිත්තජ රූප සමග එකට පහළ වූ උප්පාද වෙමින් පවතින ධීනි අවස්ථාවේ පවතින කම්මජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූපයන් ද මිශ්‍රකොට විපස්සනා කිරීම වැරදි නොවේ.

හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කරන විට අදාළ විඤ්ඤාණය හා චිත්තජ රූපයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධ ස්වභාවය ඤාණයෙන් දැකගන්නා ලෙස බලමින් හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. විචි සිත්වල ද මෙලෙසටම යැයි දැනගනුය. විචි සිත්හි විපාක විඤ්ඤාණ යැයි කිවහොත් පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදුරම්මණ යන විපාක විඤ්ඤාණයේම අදහස් කරනු ලැබේ. සහජාත විඤ්ඤාණය යැයි කිවහොත් විපාක විඤ්ඤාණ පමණක් නොව පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡන, වොඤ්චන, ජවන; මනෝද්ද්වාරාවච්ඡන, ජවන යන ක්‍රියා විඤ්ඤාණ හා ජවන විඤ්ඤාණයේ ද ඇතුළත් යැයි දැනගනුය. පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් තුළ විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායනන, එස්ස, වේදනාවෝ ද සුත්තන්ත දේශනාවට අනුව විපාක ධර්මයේම වන්නාහ. [මහා ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 642 යටතේ)] එහෙත් මෙම විපාක ධර්මයන් තුළ පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණාදිය පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡන නොමැතිව ද, තදුරම්මණයන් ජවනයන් නොමැතිව ද පහළවිය හැකි ශක්තියක් නැත. එම නිසා පරමාර්ථ ධාතුන් ඉතිරි නොකරන අදහසින් පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡන, වොඤ්චන, ජවන, මනෝද්ද්වාරාවච්ඡන, ජවනයන් එකතු කොට හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කරනවිටදී ද එකටම පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් වැරදි සිදුනොවේ. විපාක වට්ට කථා කොටසෙහි නැතැයි වටහාගත් විට වැරදි සිදුනොවේ. චුති සිත වනාහි නමා චිත්තජ රූප පහළ කරන්නේ ද, නොකරන්නේ ද යන මෙය ගැන පොත්වල විවිධ වාද ඇත්තේය.

3. චුති චිත්තය ඇති නිසා චුති නාම-රූප ඇති වේ. චුති චිත්තය හේතු ධර්මයයි. චුති නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

❖ පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡන විඤ්ඤාණය ඇති නිසා පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡන නාම-රූප පහළ වේ.

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡන නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

4. වක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම පහළ වේ. වක්ඛු විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම ඵල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික භතයි. වෙනත් ආකාරයකට වක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප පහළ වේ.

වක්ඛු විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

(සෝත විඤ්ඤාණය, ඝාන විඤ්ඤාණය, පීචිනා විඤ්ඤාණය, කාය විඤ්ඤාණාදියේ ද මේ ක්‍රමයටම බලන්න. නාම යනු සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික භත පමණක් වේ. රූප යනු වක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්ට විත්තජ රූප පහළ කළ නොහැකි නිසා ඵල වක්ඛු විඤ්ඤාණාදී පඤ්ච විඤ්ඤාණ අවස්ථාවේ පහළවෙමින් පවතින කම්මජ රූපය, රූපය වෙනුවට ගන්න. මේ කම්මජ රූපය අරමුණු කොට, ප්‍රධාන කොට බලන්න. ඵල අවස්ථාවේ දී උප්පාදයෙහි දී ඇති වූ කම්මජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූපයෝ ද පූර්ව පූර්ව සිත් නිසා පහළ වූ ධීති කාලයට පත්වූ විත්තජ රූපයෝ ද මිශ්‍රකොට ගෙන විපස්සනා වශයෙන් බලන විට වැරදි සිදුනොවේ. සෑම තැනදීම මෙලෙසටම වටහා ගන්න.)

5. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණය ඇති නිසා සම්පට්ච්ඡන නාම-රූප පහළ වේ. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

(නාම = සම්පට්ච්ඡන සිතෙහි සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 10යි. රූප = සම්පට්ච්ඡන සිත නිසා පහළ වන විත්තජ රූපයෝ වන්නාහ.)

(නාමයන්හි සම්පට්ච්ඡන සිතෙහි බණන්තය = කෂණ තුන තුළ පහළ වන්නා වූ කම්මජ, උතුජ, ආහාරජ රූපයන් විපස්සනා කොටසට පත්වූ විට ඵකටගෙන විපස්සනා කරන්නේ නම් වැරදි සිදුනොවේ. සන්තීරණ ආදී පසු විවිධ සිත්හිද නාම යනු සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික නාම ධර්මයන් සුදුසු ලෙස අවබෝධ කරගන්න. රූප යන තැන ගතයුත්ත ද ඵලෙසටම හඳුනාගන්න.)

6. සන්තීරණ විඤ්ඤාණය නිසා සන්තීරණ නාම-රූප පහළ වේ. සන්තීරණ විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

❖ වොත්ථපන විඤ්ඤාණය නිසා වොත්ථපන නාම-රූප පහළ වේ. වොත්ථපන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. වොත්ථපන නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

❖ ජවන විඤ්ඤාණය නිසා ජවන නාම-රූප පහළ වේ. ජවන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. ජවන නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

❖ තදුරම්මණ විඤ්ඤාණය නිසා තදුරම්මණ නාම-රූප පහළ වේ. තදුරම්මණ විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. තදුරම්මණ නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

❖ මනෝද්චාරාවච්ඡිත විඤ්ඤාණය නිසා මනෝද්චාරාවච්ඡිත නාම-රූප පහළ වේ. මනෝද්චාරාවච්ඡිත විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. මනෝද්චාරාවච්ඡිත නාම-රූප ඵල ධර්මයයි.

ජවන, තදරම්මණයන්හිද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න. නාම කර්මස්ථාන කොටසේ වගුවල ලියා දැක්වූ චිත්තකෂණයක් පාසා සියල්ල නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. මේ භාවනා කිරීම සම්බන්ධයෙන් තහවුරු කිරීම් වස් පොත්වල පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

“නාමරූපස්ස යං හේතු, විඤ්ඤණං තං ද්විධා මතං විපාකමච්චාකඤ්ච, යුත්තමේව යතෝ ඉදං.”

[චිත. අ. 120]

“සහජාතවිඤ්ඤණපච්චයා නාමරූපං, කම්මවිඤ්ඤණපච්චයා ච නාමරූපඤ්ච යථාසම්භවං යෝජේතබ්බං.”

[චිත. මූල වී. (ජර්ධසඛිතායනා අංක 228 යටතේ)]

“කම්මවිඤ්ඤණපච්චයා විපාකචිත්තප්පවත්තිකාලේ විපාකනාමස්ස කම්මසමුට්ඨානරූපස්ස ච වසේන. සහජාතවිඤ්ඤණපච්චයා පහ ඉතරචිත්තප්පවත්තිකාලේපි විපාකෝ විපාකනාමවසේන, චිත්තසමුට්ඨානරූපවසේන ඉ නාමරූපස්ස සම්භවෝ දස්සේතබ්බෝති ආහ. “සහජාත -පෙ- යෝජේතබ්බන්ති.”

[චිත. අනු වී. (ජර්ධසඛිතායනා අංක 228 යටතේ)]

නාමරූප පච්චයා සලායතනං

නාම-රූප හේතුවෙන් සලායතන පහළ වේ. මේ කොටසෙහි....,

- (අ) නාම ඇති නිසා මනායතනය පහළවීම.
- (ආ) නාම ඇති නිසා රූපායතනය පහළවීම.
- (ඇ) රූප ඇති නිසා රූපායතනය පහළවීම.
- (ඈ) රූප ඇති නිසා මනායතනය පහළවීම.
- (ඉ) නාම-රූප ඇති නිසා මනායතනය පහළවීම; යැයි මෙලෙස කොටස් පහක් ඇත්තාහ.

(අ) නාමය මනායතනයට උදව් කරන හැටි

නාමය ඇති නිසා මනායතනය පහළවීම. මෙහි නාමය යන තැන අදාළ මනායතනය හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික නාමයෝ සුදුසු ලෙස වටහා ගන්න. වෛතසික නාම වනාහි තමා සමග යෙදෙන මනායතනයට උදව් උපකාර කරන කොටසයි.

1. පටිසන්ධි නාම ධර්ම (33) ඇති නිසා පටිසන්ධි මනායතනය පහළ වේ. පටිසන්ධි නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි මනායතනය ඵල ධර්මයයි.
2. භවබ්බ නාම ධර්ම (33) ඇති නිසා භවබ්බ මනායතනය පහළ වේ. භවබ්බ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. භවබ්බ මනායතනය ඵල ධර්මයයි.
3. චුති නාම ධර්ම (33) ඇති නිසා චුති මනායතනය පහළ වේ. චුති නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චුති මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

(මෙහි ත්‍රිහේතුක සෝමනස්ස පටිසන්ධි, භවබ්බ, චුති යන මේවා නිදර්ශයක් ලෙස ගෙන ලියා දැක්වනු ලැබේ.)

❖ පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන නාම ධර්ම (10) ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනායතනය පහළ වේ. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

4. චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම (7) ඇති නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය පහළ වේ. චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

5. සමිපට්චිජන නාම ධර්ම (10) ඇති නිසා සමිපට්චිජන මනායතනය පහළ වේ. සමිපට්චිජන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. සමිපට්චිජන මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

6. සන්තීරණ නාම ධර්ම (10) ඇති නිසා සන්තීරණ මනායතනය පහළ වේ. සන්තීරණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

❖ වොඤ්ඤා නාම ධර්ම (11) ඇති නිසා වොඤ්ඤා මනායතනය පහළ වේ. වොඤ්ඤා නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

❖ ජවන නාම ධර්ම (.....) ඇති නිසා ජවන මනායතනය පහළ වේ. ජවන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. ජවන මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

7. තදුරම්මණ නාම ධර්ම (.....) ඇති නිසා තදුරම්මණ මනායතනය පහළ වේ. තදුරම්මණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. තදුරම්මණ මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

❖ මනෝද්වාරාවච්ඡේදන නාම ධර්ම (11) ඇති නිසා මනෝද්වාරාවච්ඡේදන මනායතනය පහළ වේ. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

සැලකිය යුතුය; සන්තීරණ, ජවන, තදුරම්මණයන්හි සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික = නාම යන තැන වටහා ගැනීමේ ආකාරය වනාහි නාම කම්මෙරිධාන වගුවල බලා නිසි පරිදි වටහා ගන්න. කුසල ජවන දිවීමේ දී සෝභන රාශිය හා අකුසල ජවන දිවීමේ දී අකුසල රාශිය නිමාවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. ද්වාර සයෙහිම බලන්න. ඵලෙස බැලීමේ දී පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන, වොඤ්ඤා, ජවන, මනෝද්වාරාවච්ඡේදන විපාක වර්ටය යන මේවා ඇතුළත් නැති නිසා හැර දමන්නට කැමති නම් හැර දැමිය හැක්කේය. නමුදු පරමාර්ථ ධාතුන් පමණක් සියල්ල අත නොහැර බලන ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් සියල්ල මිශ්‍රව බැලීමෙන් වැරදි සිදු නොවේ. විපාක වර්ටයට ඇතුළත් නැති දෑ වටහාගත් විට වැරදි සිදු නොවේ. සෝතද්වාර විචීන් ආදියෙහිදී ද මේ ක්‍රමයට බලන්න. මෙහි අදාළ නාම ධර්මයෝ (වෛතසික) වනාහි තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත සමුභ සිත = මනායතනය පහළවනු පිණිස උපකාර කිරීමේ දී පඤ්චවෝකාර භවයෙහි නදියවනු ආදී අදාළ ඇසුර ලබන වස්තු රූප යන සහායකයෙකු ලැබුණු විටම මෙම නාම ධර්මයෝ වනාහි මේ මනායතනයට උපකාර කළහැකි බව ද සැලකිය යුතුය.

(ආ) නාම නිසා රූපායතන පහළවීම

“පච්ඡාදානා චිත්තවේතසිකා ධම්මා පුරේඡාතස්ස ඉමස්ස කායස්ස පච්ඡාදානපච්චයෙන පච්චයෝ.” [ප. ප. 1/6]

පසු පසු පහළ වූ අරූප විපාක සිත් හතරෙන් බාහිර සිත් (85) වෛතසික (52) යන වින්ත වෛතසික නාම ධර්ම සමූහය තමාගේ පෙර වින්තකෂණයෙහි පහළවන මෙම චතු සමුච්චානික රූප කයට පවිජාජන ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි.

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාවටම අනුව වින්ත වෛතසික නාම ධර්ම සමූහය රූපායතනයට උපකාර කරන විට එල රූපයේ පෙරාතුව පහළ වී හේතු ධර්මයේ පසුව පහළවන්නේ යැයි දැනගතය. එල රූපයේ (සාමාන්‍යයෙන් පටිසන්ධි අවස්ථාව හැර) පෙර වින්තකෂණ හා එකට උපදී. හේතු නාම ධර්මයේ යනු පසු වින්තකෂණ නාම ධර්ම සමූහයයි. එම නිසා ප්‍රථමයෙන් සංකේප මූලාර්ථය පහත සඳහන් ලෙසට සිත තබාගන්න.

1. පටිසන්ධි නාමස්කන්ධය හා සමග ඉපිදූ ධීති කාලයට පත්වූ කම්මජ රූප යැයි කිව යුතු ඒකජ කයට නතහොත් කම්මජ රූප, උතුජ රූප යැයි කියන ලද ද්විජ කයට ප්‍රථම භවබිග නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යධර්මය පවිජාජන ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.

2. ප්‍රථම භවබිග ආදී පෙර පෙර භවබිග නාමස්කන්ධය හා සමග ඉපිදූ රූපයේ ධීති කාලයට පත්වූ කම්මජ රූප, වින්තජ රූප, උතුජ රූප යැයි කියන තිජ කයට දුතිය භවබිග ආදී පසු පසු භවබිග නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යධර්මයේ පවිජාජන ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.

3. ආහාරජ රූප උප්පාද වූ කල්හි පෙර වූ සිත හා ඉපිදූ රූපයේ ධීති කාලයට පත්වූ කම්මජ රූප, වින්තජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූප යැයි කියනු ලබන චතුජ කයට පසුව පහළ වූ වින්ත වෛතසික නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යධර්ම පවිජාජන ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.

4. කාමාවචර සත්ත්වයන්ගේ සන්තානයෙහි පටිසන්ධියෙන් පසලොස්වැනි භවබිග සිත සමග උප්පාදය වී රූපයේ ධීති කාලයට පත්වූ කම්මජ රූප, වින්තජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූප යන චතුජ කයට පසුව පහළවන ආවජ්ජන නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යධර්මය පවිජාජන ප්‍රත්‍යය ශක්තිය වශයෙන් උපකාර කරයි. (රූපාවචර සත්ත්වයන්ගේ සන්තානයෙහි පහළවන කම්මජ, වින්තජ, උතුජ රූප යන තිජ කයට පසුව පහළවන ආවජ්ජන නාමස්කන්ධය පවිජාජන ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.)

5. පඤ්චද්වාරාවජ්ජනය හා සමග ඉපිදූ රූපයේ ධීති කාලයට පත්වූ (තිජ කයට) චතුජ කයට පසුව පහළ වූ පඤ්ච විඤ්ඤණ නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යධර්මය පවිජාජන ප්‍රත්‍යය මගින් උපකාර කරයි.

6. පඤ්ච විඤ්ඤණය හා උපන් රූපයෙහි ධීති කාලයට පත්වූ (රූපාවචර භූමියෙහි කම්මජ රූප, උතුජ රූප යන ද්විජ කයට) කාමාවචර භූමියෙහි කම්මජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූප යන තිජ කයට පසුව පහළවන සම්පට්චිජන නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යධර්ම සමූහය පවිජාජන ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි.

7. සම්පට්චිජන නාමස්කන්ධය හා සමග ඉපිදූ රූපයේ ධීති කාලයට පත් (රූපාවචර භූමියෙහි කම්මජ, වින්තජ, උතුජ රූප යන තිජ කයට) කාමාවචර භූමියෙහි කම්මජ, වින්තජ, උතුජ, ආහාරජ රූප යන චතුජ කයට පසුව පහළ වූ සන්තීරණ නාමස්කන්ධය ප්‍රත්‍යධර්මය පවිජාජන ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි. (මේ ක්‍රමය මත පිහිටා පෙර පෙර සිත් හා උපන් චතුජ රූපයන්ට පසු පසු වින්ත

වෛතසික - නාමස්කන්ධ ධර්ම සමූහ පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරන ආකාරය වටහාගන්න.)

උපස්ථම්භක ස්වභාවය

“පුරේජාතානං රූපධම්මානං උපත්ථම්භකත්තේන උපකාරකෝ අරූපධම්මෝ පච්ඡාජාතපච්චයෝ ගිජ්ඣපෝතකසරිරානං ආභාරාසා චේතනා විය.”
[ව. ම. 402]

ගිජුලිනිණි පැටවුන් මව් ගිජුලිනිණියා ආහාර සොයා පිටත්ව ගිය කල “මව නැවත පැමිණියොත් ආහාර ලැබේ” යැයි බලාපොරොත්තු, ආශා, තණ්හා, ජනද පහළ කරත්. මෙම ආශා, තණ්හා, ජනද හා යෙදෙන චේතනාව මනෝසඤ්චේතනාහාරම වේ. මෙම මනෝසංචේතනාහාරය ගිජුලිනිණි පැටියාගේ ශරීරයේ ප්‍රත්‍යුත්පන්න ලෙස ප්‍රකටව ඇත. එම ප්‍රකටව ඇති ආහාරාසා චේතනාව තමාට කලින් පහළ වූ රූපයෙහි ධීනි කාලයට පත්වූ වතු සමුච්චිතික රූප සමූහයට මෙලෙස පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරමින් සිටින නිසා ගිජුලිනිණි පැටියාගේ ශරීරය විනාශ නොවී පවතී.

මේ උපමාවට අනුව හා කාමාවචචර සත්ත්වයා හා රූපාවචචර සත්ත්වයාගේ සන්තානයෙහි හේතු ධර්ම විය හැකි විත්තකෂණ නාම ධර්ම සමූහයේ පිහිටා; හැරී බැලුවහොත් පෙර විත්තකෂණය හා සමග උප්පාදය ලත් රූපයේ ධීනි කාලයට පත්වූ වතු සමුච්චිතික රූපකායට, නිසමුච්චිතික රූපකායට ප්‍රත්‍යය විය හැකි පසු පසු විත්තකෂණ නාම ධර්ම සමූහය එම රූප ධර්මයන්ගේ හභිගය තෙක් දිගටම පැවැත්ම සඳහා උපස්ථම්භක වීම වශයෙන් උපකාර කරයි. මෙම උපස්ථම්භක ශක්තියෙන් උපකාර කළ හැකි නාම ධර්ම සමූහය පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යය නම් වේ. මෙම පච්ඡාජාත කොටසෙහි හේතු ධර්මය පසු පසු නාම ධර්ම වී; එල ධර්මය පෙර පෙර විත්තකෂණය හා උප්පාදය ලත් රූප ධර්මය වේ. හේතු-එල දෙක අතරින් හේතු ධර්මය පසුව පහළ වී එල ධර්මය කලින් පිහිටා සිටිය හැකි ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

නාම පහළවීම නිසා රූපායතනය පහළවන ආකාරය විස්තර කෙරෙන මෙම කොටසෙහි දී හේතු ධර්ම වශයෙන් පසු පසු විත්තකෂණය නම් වන අදාළ සිත හා වෛතසික යන දෙකම සලකන්න. එල ධර්ම පැත්තෙහි පිහිටා ඇති රූපායතනය වෙනුවට හේතු ධර්ම විය හැකි පෙර විත්තකෂණයෙහි උප්පාද කාලය සමග එකට උප්පාදය වී පසු විත්තකෂණය පහළවන විට ධීනි කාලයට පැමිණි චක්ඛායතන, සෝතායතන, ඝානායතන, පිච්චායතන, කායායතන යන ආයතනයන් ගන්න. මෙම රූපායතන පහම සෑම විත්තකෂණයකම උප්පාද කාලයක් පාසා ධීනි කාලයක් පාසා හභිග කාලයක් පාසා කම්ම වේගය නොනිමිතක් කල් පහළවිය හැකි ශක්තිය ඇත්තේමය. නමුදු ඤාණය විසඳ කිරීම සඳහා වෙන් කොට ද බැලිය හැක්කේය. එසේ නොවේ නම් එකට සාමූහිකව ද බෙද බැලිය හැක්කේය. මෙහිලා බෙද බලන ආකාරයක් පුර්වයෙන් ලියා දක්වන්නෙමි.

1. හවඛිග වලන නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. හවඛිග වලන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය එල ධර්මයයි. (අතීත හවඛිගය හා එකට උත්පාදය වූ චක්ඛායතනයයි)

2. භවඛිගුපච්ඡේද නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. භවඛිගුපච්ඡේදය නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි. (භවඛිගු වලනය හා එකට උපත ලත් චක්ඛායතනයයි)

3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේද නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේද නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි. (භවඛිගුපච්ඡේදය හා එකට උපත ලත් චක්ඛායතනයයි)

4. වක්ඛු විඤ්ඤදුණ නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. වක්ඛු විඤ්ඤදුණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි. (පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදය හා එකට උපත ලත් චක්ඛායතනයයි) සෝත විඤ්ඤදුණාදී නාම ධර්ම විෂයෙහි ද මෙලෙසම බලන්න.

5. සම්පට්චිජන නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. සම්පට්චිජන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි. (වක්ඛු විඤ්ඤදුණය - පඤ්ච විඤ්ඤදුණ සමග එකට උපත් චක්ඛායතනයයි)

6. සන්තීරණ නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. සන්තීරණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි. (සම්පට්චිජනය හා එකට උපත ලත් චක්ඛායතනයයි)

7. වොථුපන නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. වොථුපන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි. (සන්තීරණය හා එකට උපත ලත් චක්ඛායතනයයි)

8. ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි. (වොථුපනය හා එකට උපත ලත් චක්ඛායතනයයි)

9. දුතිය ජවන නාම ධර්ම නිසා චක්ඛායතනය පහළ වේ. දුතිය ජවන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි. (ප්‍රථම ජවනය හා එකට උපත ලත් චක්ඛායතනයයි)

මේ ලෙසට පෙර පෙර සිත හා උපත් චක්ඛායතනයට පසු පසු නාම ධර්ම (චිත්ත වෛතසික) උපකාර කරන ක්‍රමය වටහාගන්න. නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි වගුවලට අනුව වක්ඛුද්වාර විචි ආදී විචි හයේම චිත්තකණ්ණයක් පාසා මේ ක්‍රමයටම බලන්න. සෝතායතනාදිය ද මේ ලෙසටම බලන්න. ඉඳින් රාශි ගත කොට බැලීමට කැමති නම් චක්ඛායතනාදී රූපායතන පහම පහත සඳහන් ලෙස සමූහයක් ලෙසට ද බලන්න.

සමූහයක් ලෙස බලන තවත් ක්‍රමයක්

1. භවඛිගවලන නාම ධර්ම නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ. භවඛිගවලන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. රූපායතන පහ ඵල ධර්මයයි. (අතීත භවඛිගය හා එකට උපන්නා වූ චක්ඛායතනය, සෝතායතනය, ඝානායතනය, ජිවිතායතනය, කායායතනය)

2. හවඛිගුපච්ඡේද නාම ධර්ම නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ. හවඛිගුපච්ඡේදය නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. රූපායතන පහ ඵල ධර්මයයි. (හවඛිගවලනය හා ඵකට උපත ලත් රූපායතන පහයි)

3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේද නාම ධර්ම නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේද නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. රූපායතන පහ ඵල ධර්මයයි. (හවඛිගුපච්ඡේදය හා ඵකට උපත ලත් රූපායතන පහයි)

4. වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ. වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි. රූපායතන පහ ඵල ධර්මයයි. (පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදය හා ඵකට උපත ලත් රූපායතන පහයි)

මේ ආදී ලෙසට පෙර පෙර විත්තකෂණය හා උත්පාදය ලත් රූපායතන පහට පසු පසු විත්ත වෛතසික නාම ධර්ම සමූහය පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ලෙස උපකාර කරන ක්‍රමය වටහාගන්න. ද්වාර හයම සම්බන්ධව විත්තකෂණයක් පාසා ඉතිරි නොකොට බලන්න.

(ඈ) රූප නිසා රූපායතන පහළවීම

නාම-රූප ප්‍රත්‍යය තුළ අඩංගු රූප ධර්මයෝ සළායතනයන් තුළ ඇති රූපායතනයන්ට උපකාර කරන බවක් වේ.

වක්ඛු දසක කලාපය තුළ පිහිටා ඇති

(අ) කලාපීය මහා භූත සතර ඇති නිසා කලාපීය චක්ඛායතනය පහළ වේ. කලාපීය මහා භූත සතර හේතු ධර්මයයි. කලාපීය චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි.

(ආ) කලාපීය ජීවිතරූප ඇති නිසා කලාපීය චක්ඛායතනය පහළ වේ. කලාපීය ජීවිතරූප හේතු ධර්මයයි. කලාපීය චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි.

(ඇ) කලාපීය ඕජාරූප ඇති නිසා කලාපීය චක්ඛායතනය පහළ වේ. කලාපීය ඕජාරූප හේතු ධර්මයයි. කලාපීය චක්ඛායතනය ඵල ධර්මයයි.

මෙලෙසටම සෝතායතනය, ඝානායතනය, ජීවිතායතනය, කායායතනයන්ගේ අදාළ (අ) කලාපීය මහා භූත (ආ) කලාපීය ජීවිතරූප (ඇ) කලාපීය ඕජාරූපයෝ සුදුසු ලෙස වෙන වෙනම උපකාර කරන ආකාරය ද දිගටම පරිග්‍රහ කර බලන්න. කලාපීය රූපායතනයන්ට කලාපීය මහා භූතයන් බලයදීමේ උපන්ට්ඹිහක ශක්ති මගින් උපකාර කරයි. කලාපීය ජීවිතරූපය බලා කියා ගතහැකි අනුපාලක ශක්තිය අතින් උපකාර කරයි. කලාපීය ඕජාව ආධාර උපකාර කළහැකි උපන්ට්ඹිහක ශක්තියෙන් උදව් කරයි. කලාපීය ඕජාරූපයෙන් කලාපීය රූපායතනයන්ට උපකාර කිරීමේ දී ආහාරජ ඕජාවෙහි අනුබලය ඇතිවීමට උපකාර කළහැකි බව වටහාගන්න.

පෙර රූප කර්මස්ථාන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ආකාරයට ප්‍රකෘති, පිඬුකොට වැළඳිය යුතු කබලිකාර ආහාර නම් වූ උතුප් ඕජර්ධිමක රූපයන්ට

අතුළත් ඕපාව කම්මප පාවකතේපේ ධාතුචේ සහයෝගය ලැබූ විට ඕපට්ඨමක රූප කලාප නැවත නැවතත් අලුතින් අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. මෙම රූප ධර්මයන් ඕපාව නිසා පහළ වූ බැවින් ආහාරප ඕපාරූප යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආහාරප රූපයන්හි අඩංගු ආහාරප ඕපාව වනාහි කම්මප ඕපා, විත්තප ඕපා, උතුප ඕපා, පෙර වූ ආහාරප ඕපාවන්ට අනුබලය දුන් විට මේ එක එකක් ඕපාවෝ එක එකක් රූප කලාප නිපදවත්. මෙලෙස පහළ කිරීම් මගින් වක්කායතන ආදී රූපායතනයෝ දිගට පවතින්. ආධාර උපකාර ලත් ඕපාවන් තුළ වක්බු දසක කලාප ආදී කම්මප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කම්මප ඕපාවන් ද අතුළත් වෙත්. මෙම ධර්ම ස්වභාවයන් ඤාණයෙන් දැක ගන්නා පිණිස බලමින් ඉහත සඳහන් භාවනා පියවරවල් අනුව භාවනා කොට බලන්න. සෝතායතන, සානායතන, පිච්භායතන කායායතන ආදියෙහිද මෙලෙසටම බලන්න.

(අෆ) රූප නිසා මනායතන පහළවන ආකාරය

මනුෂ්‍යය හවය අතුළත් පඤ්චස්කන්ධයන් සහිත පඤ්චචෝකාර හවයෙහි ඇසුරු කරන වත්තු රූපය ඇති විටම අදළ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ විය හැක්කේය. ඇසුරු කරන වත්තු රූපය නොමැති විට පහළ විය නොහැක්කේය. මෙම ධර්ම ස්වරූප ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලා ඉහත සඳහන් භාවනා ක්‍රමයන් භාවනා කොට බැලිය යුතු වේ. තවදුරටත් මනායතන නම් වූ සිත (විඤ්ඤාණය) පහළවීමේ දී අනිවාර්යයෙන්ම වෙන් කළ නොහැකි ලෙස සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයෝ ද අතුළත්ව ඇත්තාහ. මෙම වෛතසිකයෝ ද මනායතනය හා සමග අදළ ඇසුරු කරන වත්තු රූපය ඇසුරු කරමින්ම පහළවීමට හැක්කේය. එම නිසා මනායතනය ප්‍රධාන කොට සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් ද සමගම බලන්නේ නම් වැරදි සිදු නොවේ. මෙහි පඤ්ච විඤ්ඤාණයන් තමාට අදළ වක්බුවත්තු ආදී වත්තුරූප එක එකක්ම ඇසුරු කොට පහළ වන්නා වූ මනායතනයෝ (විඤ්ඤාණයෝ) පහළ වෙත්. අතීත හවඛිගය හා එකට උත්පාද වූ වක්බුවත්තු ආදී වත්තුරූප එක එකක් ඇසුරු කොටගෙනම පහළ වන්නා වූ මනායතනයෝ වෙත්. පටිසන්ධි සිත (මනායතනය) තමා සමග එකට උපන් හදයවත්තු රූපය ඇසුරු කොටගෙනම පහළ වෙත්. චුති සිත් (මනායතනය) තමාගෙන් ආපස්සට සිත් 17කට කලින් වූ සිත හා සමගම උප්පාදය ලැබූ හදයවත්තු රූපය ඇසුරු කොට පහළ වෙත්. සාමාන්‍යයෙන් පසු පසු වූ හවඛිග සිත, පෙර පෙර වූ සිත් සමග උපදින්නා වූ හදයවත්තු රූපය ඇසුරු කොට පහළ වේ. මෙලෙසටම පඤ්ච විඤ්ඤාණය හැර ඉතිරි මනෝධාතු, මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු නම් වූ මනායතනය තමාට පෙර විත්තඤාණය හා එකට උපන් හදයවත්තු රූපය ඇසුරු කොට පහළ වෙත්. නමුදු විපස්සනාවට එලඹී අවස්ථාවේ වෙන් නොකළ හැකි වූ, වෙනස් නොකළ හැකි අවිනාහාව ක්‍රමයට අනුව වක්බුවත්තු, හදයවත්තු ආදී ඇසුරු කරන වත්තුරූපයන් හා සමග උපදින වතුප රූපයන් (54, 44) ආදී රූපයන් ද එකට යොදා පොදුවේ විපස්සනා භාවනා කරන්නේ නම් නිවැරදිව කළ හැකි වන්නේය.

භාවනා කරන ආකාර සමහරක්

1. පටිසන්ධිය ඇසුරු කරන හදයවත්තු රූපය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනායතනය පහළ වේ. පටිසන්ධිය ඇසුරු කරන හදයවත්තු රූපය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි මනායතනය එල ධර්මයයි.
2. හවඛිගය ඇසුරු කරන හදයවත්තු රූපය ඇති නිසා හවඛිග මනායතනය පහළ වේ. හවඛිගය ඇසුරු කරන හදයවත්තු රූපය හේතු ධර්මයයි. හවඛිග

මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (තමා භාවනා කරන හවඛිගයට පෙර විත්තක්ෂණය හා උත්පාදය ලැබූ හදයවනුට්වයි)

3. චුතිය ඇසුරු කරන හදයවනු රූපය ඇති නිසා චුති මනාසතනය පහළ වේ. චුතිය ඇසුරු කරන හදයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. චුති මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (චුතියෙන් පටන්ගෙන පසුපසට ගණන් කළහොත් සිත් 17කට පෙර උත්පාදය ලත් හදයවනුට්වයි)

4. හදයවනු රූපය ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡික මනාසතනය පහළ වේ. හදයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡික මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (හවඛිගපච්චේදය හා උත්පාදය ලත් හදයවනු රූපයයි)

5. චක්ඛවනු රූපය ඇති නිසා චක්ඛු විඤ්ඤදුණ මනාසතනය පහළ වේ. චක්ඛවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤදුණ මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (අතීත හවඛිගය හා එකට උපන් මජ්ඣිමායුක චක්ඛවනු රූපයයි)

6. හදයවනු රූපය ඇති නිසා සම්පට්ච්ඡික මනාසතනය පහළ වේ. හදයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡික මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (චක්ඛු විඤ්ඤදුණය, නැත්නම් පඤ්ච විඤ්ඤදුණය හා එකට උත්පාදය ලත් හදය- වනු රූපයයි)

7. හදයවනු රූපය ඇති නිසා සන්තීරණ මනාසතනය පහළ වේ. හදයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (සම්පට්ච්ඡිකය හා එකට උත්පාදය ලත් හදයවනු රූපයයි)

8. හදයවනු රූපය ඇති නිසා වොත්ථපන මනාසතනය පහළ වේ. හදයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. වොත්ථපන මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (සන්තීරණය හා එකට උත්පාදය ලත් හදයවනු රූපයයි)

9. හදයවනු රූපය ඇති නිසා පුට්ඨ ජවන මනාසතනය පහළ වේ. හදයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. පුට්ඨ ජවන මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (වොත්ථපනය හා එකට උත්පාදය ලත් හදයවනු රූපයයි)

10. හදයවනු රූපය ඇති නිසා දුතිය ජවන මනාසතනය පහළ වේ. හදයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (පුට්ඨ ජවනය හා එකට උත්පාදය ලත් හදයවනු රූපයයි)

11. හදයවනු රූපය ඇති නිසා පුට්ඨ තදරම්මණ මනාසතනය පහළ වේ. හදයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. පුට්ඨ තදරම්මණ මනාසතනය ඵල ධර්මයයි. (සත්තම ජවනය හා එකට උත්පාදය ලත් හදයවනු රූපයයි) මෙය සාමාන්‍ය ක්‍රමය යැයි දැනගනු.

12. හදුයවනු රූපය ඇති නිසා දුතිය තදරම්මණ මනායතනය පහළ වේ. හදුයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. දුතිය තදරම්මණ මනායතනය ඵල ධර්මයයි. (ප්‍රථම තදරම්මණය හා එකට උත්පාදය ලත් හදුයවනු රූපයයි)

13. හදුයවනු රූපය ඇති නිසා මනෝද්වාරාවච්ඡේදන මනායතනය පහළ වේ. හදුයවනු රූපය හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡේදන මනායතනය ඵල ධර්මයයි. (තමාට පෙරාතුව පිහිටි භවභිගය-භවභිගුපච්ඡේදය හා එකට උත්පාදය ලත් හදුයවනු රූපයයි)

මේ ප්‍රමාණයට දැක්වීමෙන් ක්‍රමය දැනගනී. ප්‍රමාණවත් වේ. නාම කර්මස්ථාන වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට විචි වින්තකෂණයක් පාසා භාවනා කොට බලන්න. ද්වාර සයම බලන්න. ද්වාර එක එකක් ද කුසල ජවන විචි අකුසල ජවන විචිත් නිමවන තෙක් ඉතිරි නොකර බලන්න.

(ඉ) නාමරූප නිසා මනායතනය පහළවන ආකාරය

මෙහිලා නාම වශයෙන් අදළ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් පමණක් වටහා ගන්න. රූප යැයි කියන තැන ඉහතින් පැහැදිලි කළ ලෙසට අදළ වින්තකෂණය තුළ පිහිටා ඇති ඒ ඒ නාම ධර්ම සමූහය ඇසුරු කරන රූපයන් ප්‍රධාන කොටගෙන එම ඇසුරු කරන රූපයන්ගෙන් වෙන් කළ නොහැකි වූ (54,44) ආදී රූප ධර්මයන් වටහා ගන්න. මෙම නාම-රූපයන් අදළ සිතට-මනායතනයට උපකාර කරන ආකාරය ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලා පහත සඳහන් ක්‍රමයට භාවනා කර බලන්න. හේතු-නාම (වෛතසික ධර්ම) ද, ඵල-මනායතනය (සිත) ද වින්තකෂණයක් තුළ එකට යෙදී පිහිටි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම සමූහයක්ම වන්නේය. ඇසුරු කරන වනු රූපය සාමාන්‍යයෙන් ඉහත සඳහන් කළ ලෙසට ඵලය නම් වූ මනායතනය පහළවීමට කලින් පහළ වූ පුරෝජාන ධර්මය වේ. පරිසන්ධි අවස්ථාවේ දී සහජාන ධර්මය වේ.

භාවනා ක්‍රම සමහරක්

1. පරිසන්ධි නාමරූප ඇති නිසා පරිසන්ධි මනායතනය පහළ වේ. පරිසන්ධි නාමරූපයේ හේතු ධර්මයයි. පරිසන්ධි මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

2. භවභිත නාමරූප ඇති නිසා භවභිත මනායතනය පහළ වේ. භවභිත නාමරූපයේ හේතු ධර්මයයි. භවභිත මනායතනය ඵල ධර්මයයි. චුතිය ද මේ ක්‍රමයට බලන්න.

3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන නාමරූප නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනායතනය පහළ වේ. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන නාමරූපයේ හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

4. වක්ඛු විඤ්ඤුණ නාමරූප ඇති නිසා වක්ඛු විඤ්ඤුණ මනායතනය පහළ වේ. වක්ඛු විඤ්ඤුණ නාමරූපයේ හේතු ධර්මයයි. වක්ඛු විඤ්ඤුණ මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

5. සම්පට්ච්ඡන නාමරූප ඇති නිසා සම්පට්ච්ඡන මනායතනය පහළ වේ. සම්පට්ච්ඡන නාමරූපයෝ හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

6. සන්තිරණ නාමරූප ඇති නිසා සන්තිරණ මනායතනය පහළ වේ. සන්තිරණ නාමරූපයෝ හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

7. වොථුපන නාමරූප ඇති නිසා වොථුපන මනායතනය පහළ වේ. වොථුපන නාමරූපයෝ හේතු ධර්මයයි. වොථුපන මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

8. ප්‍රථම ජවන නාමරූප ඇති නිසා ප්‍රථම ජවන මනායතනය පහළ වේ. ප්‍රථම ජවන නාමරූපයෝ හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන මනායතනය ඵල ධර්මයයි. (දෙවැනි ජවනය ආදිය මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලන්න)

9. ප්‍රථම තදුරම්මණ නාමරූප ඇති නිසා ප්‍රථම තදුරම්මණ මනායතනය පහළ වේ. ප්‍රථම තදුරම්මණ නාමරූපයෝ හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදුරම්මණ මනායතනය ඵල ධර්මයයි. (දුතිය තදුරම්මණය ද මෙලෙසටම බලන්න)

10. මනෝද්වාරාවච්ඡිත නාමරූප නිසා මනෝද්වාරාවච්ඡිත මනායතනය පහළ වේ. මනෝද්වාරාවච්ඡිත නාමරූපයෝ හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡිත මනායතනය ඵල ධර්මයයි.

මේ ආකාරයටම....

රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරන්නා වූ චක්ඛුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචීන්ති නාම කම්මට්ඨාන කොටසෙහි වගුවලට අනුව චිත්තඝණයක් පාසා බලන්න. සද්දුරම්මණයක් අරමුණු කළ සෝතද්වාර විචී ආදිය ද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න. විචී සිත් හයම කුසල ජවන විචී, අකුසල ජවන විචී වශයෙන් ඉතිරි නොකොට සියල්ල බලන්න. පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, වොථුපන, ජවන, මනෝද්වාරාවච්ඡිතයන් පරමාර්ථ ධාතුන් ඉතිරි නොකොට සියල්ල එකතුකොට බැලීමයි.

සලායතන පච්චයා එස්සෝ

චක්ඛුසම්ඵස්ස, සෝතසම්ඵස්ස, ඝාතසම්ඵස්ස, ජීවිහාසම්ඵස්ස, කායසම්ඵස්ස, මනෝසම්ඵස්ස යැයි සංකේප ලෙස එස්සය සය ආකාරයයි. ඒ තුළ පටිසන්ධි, භවබ්භ, චුති හා යෙදෙන එස්සය, පඤ්චද්වාරාවච්ඡිත, සම්පට්ච්ඡන, සන්තිරණ, වොථුපන, ජවන, තදුරම්මණ, මනෝද්වාරාවච්ඡිතයන් හා යෙදෙන එස්සය යන මේ සියලු එස්සයෝ මනෝසම්ඵස්ස නම්.

“උපාදින්නකපවත්තිකථා අයන්ති සකසන්තති (ඒකසන්තති) පරියාපන්නමේව පච්චයං පච්චයුප්පන්නඤ්ච දීපෙන්නි.” [විභ. අ. 124 ; වී. ම 425]

මේ ඉහත සඳහන් අර්ථකථා අනුව මේ පට්ච්චසමුප්පාද සුත්තන්ත භාෂණීය දේශනාව වනාහි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන ඇසුරු කොටගෙන සිදුකරන ලද කර්ම නිසා ඵල විපාක පහළවන ආකාරය ප්‍රකට කොට දක්වන උපාදින්නක

පවත්නි කථා දේශනාව වේ. එම නිසා තමාගේ රූප-නාම සන්තානයට ඇතුළත් හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්මයන් පමණක් ආචාය්‍යීවරු ප්‍රකට කොට දැක්වූහ.
[විභ. අ. භා වී. ම. පරිවර්තනයයි]

“යේ තාව ආචරියා මහාවිභාරවාසිනෝව යථා විඤ්ඤණං, ඒවං නාමරූපං සලායතනං එස්සං වේදනාඤ්ච පච්චයං, පච්චයුප්පන්නඤ්ච සසන්නිපරියාපන්නං දිපෙන්නා විපාකමේව ඉච්ඡන්ති.”

[මහා ටී.2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 642 යටතේ)]

මහා විභාරවාසී ආචාය්‍යීවරු පටිච්චසමුප්පාද කථාවෙහි විඤ්ඤණා, නාම-රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනාදියෙහි හේතු-ඵල වශයෙන් තමා සන්තානයෙහි අඩංගු හේතු ඵල ධර්ම ප්‍රකට කොට දැක්වීමේ දී විපාක වට්ට ධර්මයන්ම ගෙනහැර දැක්වීමට කැමති වෙත්. (මහා ටී. 2 - ඡර්ධසඛිගායනා අංක 642 යටතේ) අතිධම්ම විභවිත පාලියෙහි (250-336) **ඡර්ධායතනපච්චයා එස්සෝ** හය වෙනි ආයතනය වූ මනායතනය ඇති නිසා මනෝසම්චස්ස වේ යැයි දේශනා කළ සේක. මෙම දේශනා පාලිය අරූප භූමියෙහි මනායතනය නිසා එස්ස පහළවන ආකාරය-මනෝසම්චස්ස පහළ වීම අදහස් කොට කළ දේශනාවක් වන්නේය. මේ නිසා පඤ්චචෝකාර භූමියෙහි සලායතන, අරූප භූමියෙහි ඡර්ධායතන යැයි දැනගන්න.

සලායතනය

චක්ඛායතනය, සෝතායතනය, ඝානායතනය, පිච්චායතනය, කායායතනය, මනායතනය යනු ඇතුළත ආයතන (අජීකධන්තිකායතන) හය ද, රූපායතනය, සද්දයතනය, ගන්ධායතනය, රසායතනය, ඵොට්ඨබ්බිඛායතනය, ධම්මායතනය යන බාහිර ආයතන (බාහිරායතන) හය යන දෙක එකතුව ආයතන දෙළොසම මෙහිලා සලායතන යැයි ගන්න. මේ ඇතුළත ආයතන, බාහිර ආයතන යන මේවා වින්ත වෛතසිකයන් පැතිර යන ලෙසට පැවැත්විය හැකි උපකරණ සේ මෙවලම් සේ වන්නාහ. චක්ඛායතනය නම් වූ චක්ඛු ප්‍රසාද ධාතුව හා රූපායතනය යන රූපාරම්මණයක් හමුවන අවස්ථාවේ දී මෙම රූපාරම්මණය ඉට්ඨාරම්මණයක් වන විට සතුව වී එහි ඇලේ. මෙම රූපාරම්මණය අනිට්ඨ වූ විට දුක් වි ඉවත්වේ. එම නිසා මෙම චක්ඛායතන රූපායතනනාදිය, රූපාරම්මණය අරමුණු කොට ගන්නා චක්ඛුද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථිත් යන වින්ත වෛතසිකයන් පතුරුවාලනු පිණිස පවත්නා වූ මෙවලම් වන්නාහ. මේ ආදී ලෙස වටහාගන්න.

මෙම ආයතන (දෙළොස) තුළ ධම්මායතනයෙහි වෛතසික 52, සුඛම රූප 16 අඩංගු වේ. අදාළ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයෝ ද ධම්මායතන නම් වේ. සුඛම රූප තුළ හදායවත්තු රූපය ද ඇති නිසා මෙම **හයවත්තු** රූපය ද ධම්මායතනය නම් වේ. ඇතිතාක් අදාළ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් සියල්ල විශේෂයෙන් එම එස්සය හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය යැයි ව්‍යවහාර කරයි. සිත-විඤ්ඤණයන් ඇතිතාක් මනායතනය යන නම ලබයි.

පටිසන්ධි මනෝසම්චස්සය

භාවනා ක්‍රමය.....

1. හදායවත්තු - ධම්මායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසම්චස්සය වේ. හදායවත්තු - ධම්මායතනය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි මනෝසම්චස්සය ඵල ධර්මයයි.

2. (කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන තුන තුළින් එකක් යන) ඛාතිර ආයතන ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය වේ. ඛාතිරායතනය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය ඵල ධර්මයයි.

3. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය - මනායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය වේ. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය-මනායතනය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය ඵල ධර්මයයි.

4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (32) ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය වේ. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (32) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය ඵල ධර්මයයි.

පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය ද නාම ධර්මයක් වේ. නාම ධර්මයන්හි ධර්මනාචයක්ම අනුව ඇසුරු කරන ව්‍යුත්පන්න රූපයන් ඇතිවම (පඤ්චචෝකාර භූමියෙහි) පහළ වේ. තවදුරටත් ඵස්සය අරමුණ හා ගැටෙන ස්වභාවය වන අතර ගැටෙන අරමුණක් ඇතිවීමට ගැටීම නම් වූ ඵස්සය පහළවිය හැක්කේය. ගැටෙන අරමුණක් නැතිවීමට ගැටීම නම් වූ ඵස්සය පහළ නොවේ. මෙම පටිසන්ධි නාම ධර්ම සමූහයේ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුළින් එක අරමුණක් ගෙන එයින් සුදුසු ලෙස සයාකාර අරමුණු පහළ කරවයි. ඉඳින් කම්ම අරමුණ වී නම් මෙම කම්ම අරමුණ මනුෂ්‍යයන් විම සඳහා කුසල චේතනාවක් විය යුතු අතර මෙම කුසල චේතනාව ධම්මායතනයම වේ. මෙම ධම්මායතනය වෙන් කොට බලන විට දෙවැනි අරමුණෙහි පහත සඳහන් ලෙසට පෙරළා බැලිය හැකිය.

❖ කම්ම අරමුණ-ධම්මායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය පහළ වේ. කම්ම අරමුණ-ධම්මායතනය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය ඵල ධර්මයයි.

සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය

පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසිකයන්, සෝමනස්ස ත්‍රිභේතුක පටිසන්ධියක් වන්නේ නම් චෛතසික 33 ඇත්තාහ. මේවායෙහි ඵස්සය ද ඇතුළත්ය. පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සය හා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ සිත මනායතනයයි. තවදුරටත් චෛතසික 33 තුළින් ඵල ඵස්සය ඉවත් කළ විට චෛතසික 32ක් වන්නාහ. මෙම චෛතසිකයෝ ධම්මායතන ධර්ම සමූහයයි. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනයයි. අවස්ථානුකූලව මේ ක්‍රමයට දතයුතුය. භවබ්‍රහ්ම මනෝසම්ඵස්සය හා චුති මනෝසම්ඵස්සය ද පටිසන්ධි මනෝසම්ඵස්සයට සමානව භාවනා කොට බලන්න.

පඤ්චද්ද්වාරාවජ්ජන මනෝසම්ඵස්ස (රූපාරම්මණ පේළිය)

1. හදයවත්තු - ධම්මායතනය ඇති නිසා පඤ්චද්ද්වාරාවජ්ජන මනෝසම්ඵස්සය පහළ වේ. හදයවත්තු - ධම්මායතනය හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්ද්වාරාවජ්ජන මනෝසම්ඵස්සය ඵල ධර්මයයි.

2. රූපායතනය - රූපාරම්මණය ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනෝසම්චස්සය පහළ වේ. රූපායතනය-රූපාරම්මණය හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනෝ- සම්චස්සය ඵල ධර්මයයි.

3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන-මනායතනය ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනෝසම්චස්සය පහළ වේ. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන-මනායතනය හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනෝසම්චස්සය ඵල ධර්මයයි.

4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනයන් (9) ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනෝසම්චස්සය පහළ වේ. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (9) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනෝසම්චස්සය ඵල ධර්මයයි.

(සැලකිය යුතුයි:- ඉහත සඳහන් පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනෝසම්චස්ස සංකමිප්ත කොට දැක්වීම් වශයෙන් පහත සඳහන් ලෙසට ලියා දක්වන්නෙමු. කෙසේ නමුත් භාවනා කරන විට ඉහත සඳහන් ලෙසට බලන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. වක්ඛුසම්චස්සාදිය ද මෙලෙසටම වටහාගන්න.)

පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන මනෝසම්චස්ස (රූපාරම්මණ පේළිය)

- 1. හදයව්‍යුච්ඡි = ධම්මායතනය .....
- 2. රූපායතනය = රූපාරම්මණය .....
- 3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන-මනායතනය .....
- 4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය = (9) .....

චක්ඛුසම්චස්සය

(චක්ඛු විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන චස්සය)

- 1. චක්ඛායතනය - (චක්ඛු ව්‍යුච්ඡි) .....
- 2. රූපායතනය = (රූපාරම්මණය) .....
- 3. චක්ඛුවිඤ්ඤාණ-මනායතනය .....
- 4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය = (6) .....

සම්පට්ච්ඡේදන මනෝසම්චස්ස

(රූපාරම්මණ පේළිය)

- 1. හදයව්‍යුච්ඡි = ධම්මායතනය .....
- 2. රූපායතනය .....
- 3. සම්පට්ච්ඡේදන-මනායතනය .....
- 4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය = (9) .....

සන්තීරණ මනෝසම්චස්ස

(රූපාරම්මණ පේළිය)

1. හදුයවතුවු = ධම්මායතනය .....
2. රූපායතනය .....
3. සන්තිරණ-මනායතනය .....
4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය (9/10) .....

වොථපන මනෝසම්චස්ස
(රූපාරම්මණ පේළිය)

1. හදුයවතුවු = ධම්මායතනය .....
2. රූපායතනය .....
3. වොථපන-මනායතනය .....
4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය (10) .....

ප්‍රථම ජවන මනෝසම්චස්ස
(රූපාරම්මණ පේළිය කුසලජවන)

1. හදුයවතුවු = ධම්මායතනය .....
2. රූපායතනය .....
3. ප්‍රථම ජවන-මනායතනය .....
4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය (32) .....

(දුතිය ජවන ආදී ඉතිරි ජවනයන් ද, ඉතිරි කුසල ජවන විචින්නි ද, අකුසල ජවන විචින්නි ද මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. ජවන වාර හතම නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.)

ප්‍රථම තදුරම්මණ මනෝසම්චස්ස
(රූපාරම්මණ පේළිය)

1. හදුයවතුවු = ධම්මායතනය .....
2. රූපායතනය .....
3. තදුරම්මණ-මනායතනය .....
4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය (32) .....

ඉතිරි මහා විපාක තදුරම්මණ, අහේතුක කුසල විපාක තදුරම්මණ, අකුසල විපාක තදුරම්මණයන් ද යෙදෙන තැන්වල සුදුසු ලෙස මේ ක්‍රමයටම බලන්න. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනයෙහි වෛතසික ප්‍රමාණය වෙනස් විය හැක්කේය.

මනෝද්වාරාවජීජන මනෝසම්චස්ස
(රූපාරම්මණ අරමුණ)

1. හදුයවතුවු = ධම්මායතනය .....
2. රූපායතනය .....
3. මනෝද්වාරාවජීජන-මනායතනය .....

4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය (10) .....

සැලකිය යුතුයි:- මේ රූපාරම්මණ පේළියේ පෙර නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට කුසල ජවන විචි, අකුසල ජවන විචි යන සියල්ල ඉතිරි නොකර බලන්න. මෙලෙස බලන කල්හි සන්තීරණ, ජවන, තදරම්මණයන්හි වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට වෛතසික ප්‍රමාණය වෙනස් වන නිසා සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන සම්බන්ධයෙන් එස්සය හැර වෛතසික සියල්ල සුදුසු ලෙස වටහා ගන්න. තදරම්මණ ලැබෙන සෝතද්වාර විචි, මනෝද්වාර විචි ආදිය ද රූපායතනය වෙනුවට සද්දයතනය-සද්දරම්මණය යනාදිය පමණක් වෙනස් වේ. මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, මනෝද්වාරාවච්ඡන ආදී ආවච්ඡන හා වොත්ථපන, ජවනයන් විපාක වර්ටයෙහි අඩංගු නැති නමුදු පරමාර්ථ ධාතුන් අත නොහැර භාවනා කරන ක්‍රමය සලකා සියල්ල එකට ගෙන බැලීම කරනු ලැබේ. පඤ්ච විඤ්ඤණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ (පඤ්චද්වාරාවච්ඡන විචීන්හි පිහිටා ඇති) තදරම්මණ විපාක නාමස්කන්ධයන්ට පඤ්චද්වාරාවච්ඡනයන් නොමැතිවද එකලාව පහළවීමේ ශක්තියක් නැත. මනෝද්වාර විචීන්හි තදරම්මණ පහළවූ ද මනෝද්වාරාවච්ඡන නොමැතිවද පහළවීමේ ශක්තිය නැත. තවදුරටත් තදරම්මණයන්හි ජවනයන්ට පසුවම පහළවන ධර්මතාවයක් ඇති නිසා ජවන නොමැතිව තදරම්මණ පහළවීමට ඉඩ නැත. ජවනයේ ද පඤ්චද්වාර විචීන්හි වොත්ථපන නොමැතිව, මනෝද්වාර විචීන්හි මනෝද්වාරාවච්ඡන නොමැතිව ද පහළවීමේ ධර්මතාවයක් නැත. එම නිසා පඤ්ච විඤ්ඤණය, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදරම්මණ විපාක නාම ධර්ම පහළවීමේ දී ආවච්ඡන, වොත්ථපන, ජවන හා එකට යෙදී මිශ්‍ර වී පහළවීම ධර්මතාවයකි. එම නිසා මෙම විපාක නාම ධර්මයන් බලන විට පරමාර්ථ ධර්මයන් අත නොහැර බැලීමේ ක්‍රමය වශයෙන් ආවච්ඡන, වොත්ථපන, ජවනයන් ද එකට ගෙන මිශ්‍ර කොට බැලීම නිවැරදි බව සිතියට ගන්න. විපස්සනා ක්‍ෂේත්‍රයෙහිලා ඝන බිදීමේ දී හා පරමාර්ථයන් ඤාණයෙන් බැලීමේ දී විශේෂයෙන් මෙය වැදගත් වේ.

එස්ස පච්චයා වේදනා

“තත්ත කතමා එස්ස පච්චයා වේදනා; වක්ඛු සම්මස්සජා වේදනා සෝත සම්මස්සජා වේදනා ඝාන සම්මස්සජා වේදනා පීචිහා සම්මස්සජා වේදනා කාය සම්මස්සජා වේදනා මනෝ සම්මස්සජා වේදනා, අයං චූච්චිති එස්ස පච්චයා වේදනා.”
[විභ. ප. 1/246]

- 1) වක්ඛු සම්මස්සජා වේදනා - වක්ඛු සම්මස්සය නිසා හටගත් වේදනා.
- 2) සෝත සම්මස්සජා වේදනා - සෝත සම්මස්සය නිසා හටගත් වේදනා.
- 3) ඝාන සම්මස්සජා වේදනා - ඝාන සම්මස්සය නිසා හටගත් වේදනා.
- 4) පීචිහා සම්මස්සජා වේදනා - පීචිහා සම්මස්සය නිසා හටගත් වේදනා.
- 5) කාය සම්මස්සජා වේදනා - කාය සම්මස්සය නිසා හටගත් වේදනා.
- 6) මනෝ සම්මස්සජා වේදනා - මනෝ සම්මස්සය නිසා හටගත් වේදනා.

මෙලෙස එස්සය හය ආකාර නිසා වේදනාව හය ආකාර වේ. මේ ස්ථානයෙහි පිටවත් ඔබ වක්ඛු සම්මස්ස වේදනා - වක්ඛු සම්මස්ස පච්චයා වේදනා යනාදිය දනගුය.

චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා/චක්ඛුසම්ඵස්ස පච්චයා වේදනා

“චක්ඛු සම්ඵස්සජා වේදනා -පෙ- අරථී කුසලා, අරථී අකුසලා, අරථී අඛයකතා.” [විභ. ප. 1/26]

“චක්ඛු සම්ඵස්ස පච්චයා වේදනාක්ඛන්ධෝ අරථී කුසලෝ, අරථී අකුසලෝ, අරථී අඛයකතෝ.” [විභ. ප. 1/44]

“චක්ඛු සම්ඵස්සජා වේදනා -පෙ- මනෝ සම්ඵස්සජා වේදනාති ඒතං “චක්ඛු සම්ඵස්සජා වේදනා අරථී කුසලා අරථී අකුසලා අරථී අඛයකතාති” ඒවං චිතඛිණේ ආගතත්තා චක්ඛුද්වාරාදීසු පචත්තානං කුසලාකුසලාඛයාකතවේදනානං සාරිපුත්තෝ මන්තාණිපුත්තෝති ඒවමාදීසු මාතිතෝ නාමං විය මාතිසදිසචරජුතෝ නාමං. වචනත්ථෝ පනෙතථ චක්ඛුසම්ඵස්සභේතු ජාතා වේදනා චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනාති. ඒසේවහයෝ සඛිඛත්.” [ම. අ. 1/199 ; සං. නි. අ. 2/12]

“චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වේදනාක්ඛන්ධෝ අරථී කුසලෝති කාමාවචර අරිධකුසලචිත්තවසේන වේදිතඛිඛෝ. අරථී අකුසලෝති ද්වාදස අකුසලචිත්තවසේන වේදිතඛිඛෝ. අරථී අඛයකතෝති තිස්සෝ මනෝධාතුයෝ තිස්සෝ අභේතුකමනෝචිඤ්ඤාණාධාතුයෝ අරිධමභාවිපාකාති දසකාමාවචරකිරියාති චතුච්ඡතිසා විත්තානං වසේන වේදිතඛිඛෝ.

තතථ අරිධකුසලාති ද්වාදසඅකුසලාති ච පචනවසේන ලඛිතන්ති. කිරියමනෝධාතු ආවජ්ජනවසේන ලඛිතති, ද්වේ විපාකමනෝධාතුයෝ සම්පරිච්ඡනවසේන, තිස්සෝ විපාකමනෝචිඤ්ඤාණාධාතුයෝ සන්තීරණ තදුරම්මණවසේන, කිරියාභේතුකමනෝචිඤ්ඤාණාධාතු වොත්ථපනවසේන, අරිධමභාවිපාකචිත්තාති තදුරම්මණවසේන, නච කිරියචිත්තාති පචනවසේන ලඛිතන්ති. සෝතඝානපිචිභාකායද්වාථේසුපි ඒසේව හයෝ.” [විභ. අ. 27]

“චක්ඛුසම්ඵස්ස පච්චයා උප්පජ්ජති වේදයිතන්ති චක්ඛු සම්ඵස්සං මූල පච්චයං කත්වා උප්පන්නා සම්පරිච්ඡනසන්තීරණාවොත්ථපනපචනවේදනා. චක්ඛු චිඤ්ඤාණසම්පයුත්තාය පන වත්තඛිඛමේව නරථී. සෝතද්වාරාදිවේදනාපච්චයාදීසුපි ඒසේව හයෝ.” [සං. අ. 3/3]

මේ ඉහත සඳහන් පාලි හා අරිධකථාවලට අනුව චක්ඛු චිඤ්ඤාණය හා යෙදෙන චක්ඛු සම්ඵස්සය භේතු කොට ගෙන පහළ වූ පඤ්චද්වාරාවජ්ජන, චක්ඛු චිඤ්ඤාණ, සම්පරිච්ඡන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, කාමාවචර කුසල පචන, අකුසල පචන, කාමාවචර කිරියා පචන, තදුරම්මණ යන මේ කුසල, අකුසල, අඛයකත (විපාක, ක්‍රියා) හා යෙදෙන වේදනා ඇතිතාක් චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා, චක්ඛු සම්ඵස්ස පච්චයා වේදනා වේ. සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා, සෝත සම්ඵස්ස පච්චයා වේදනාදිය ද මේ ලෙසටම දැනගැනුයි.

“කිරියමනෝධාතු ආවජ්ජනවසේන ලඛිතති.” [විභ. අ. 27]

මෙලෙසට පඤ්චද්වාරාවච්ඡික නා යෙදෙන වේදනාව ද වක්ඛුසම්මච්ඡිකය නිසා පහළවන බව පැහැදිලි කරයි. හේතු පරියාය ක්‍රමයකැයි දැනගතය. පඤ්චද්වාරාවච්ඡික නා යෙදෙන වේදනාව ප්‍රථමයෙන් පහළ වී මෙම වේදනාව හා යෙදෙන පඤ්චද්වාරාවච්ඡික නාම ධර්ම සමුහය නිරුද්ධ වූ පසුව වක්ඛු විඤ්ඤණය හා යෙදෙන වක්ඛුසම්මච්ඡිකය පහළවීමට ඉඩ ඇත. එලෙස කලින් පහළ වී හේතුව පසුව පහළ වේ. පෙර වූ පඤ්චද්වාරාවච්ඡිකය හා යෙදෙන වේදනාවට, පසුව පහළ වූ වක්ඛු විඤ්ඤණය හා යෙදෙන වක්ඛුසම්මච්ඡිකය උපකාර කරමින් සිටියි. පච්ඡාජාත පච්චය වර්ගයට ඇතුළත් වේ. නමුදු **නාමරූප පච්චයා සමුදයතනං** යන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ලෙසට පච්ඡාජාත පච්චයෙහි හේතු ධර්ම නාම ධර්මයක් වී එල පච්චයුප්පන්න ධර්මය රූප ධර්මයක් වේ. මෙහිලා හේතු-එල යන දෙකම නාම ධර්මයෝම වන්නාහ. එම නිසා පච්ඡාජාත පච්චය වශයෙන් ඇතුළත් නොවේ.

නමුදු වක්ඛු ප්‍රසාදය ප්‍රකටව ඇති, වක්ඛුසම්මච්ඡිකය පහළවීමට ඉඩ ඇති පුද්ගලයාගේ සන්නානයෙහිම රූපාරම්මණයක් ආවර්ජනය කළ හැකි පඤ්චද්වාරාවච්ඡිකය පහළවීමට ඉඩ ඇත. වක්ඛු ප්‍රසාදය නැති බැවින් වක්ඛුසම්මච්ඡිකය පහළවීමට ඉඩ නැති පුද්ගලයාගේ සන්නානයෙහි රූපාරම්මණයක් ආවර්ජනය කළ හැකි පඤ්චද්වාරාවච්ඡිකය ද පහළවීමට ඉඩ නැත. වක්ඛු ප්‍රසාදය නැති කෙනෙකුගේ සන්නානයෙහි වක්ඛුද්වාර විචි කොහෙන්ම පහළවීමට ඉඩ නොමැති නිසාය. මේ ආකාර පරියාය වශයෙන් පඤ්චද්වාරාවච්ඡික නා යෙදෙන වේදනාව ද වක්ඛුසම්මච්ඡිකය නිසා පහළ වී යැයි කිව හැකි, කිවයුතු බවට පත්වේ. සෝතසම්මච්ඡිකයින් පඤ්චද්වාරාවච්ඡිකය හා යෙදෙන වේදනාවට උපකාර කරන ආකාරය මෙලෙසටම යැයි සිතියේ තබා ගත යුතුය.

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වක්ඛුසම්මච්ඡිකය නිසා පහළ වූ වේදනාව වනාහි වක්ඛුද්වාර විචියක් මුළුල්ලේ පිහිටා ඇති වේදනා සියල්ල හා එම රූපාරම්මණයම දිගටම අරමුණු කරන මනෝද්වාර විචිය පුරා පිහිටා ඇති වේදනා සියල්ල යැයි සිත තබාගත යුතුය. මෙම වේදනා සියල්ල වක්ඛුසම්මච්ඡිකය වේදනා වේ. පිංචත් මඛ වක්ඛුසම්මච්ඡිකය නිසා වක්ඛුසම්මච්ඡිකය වේදනාවක් පහළ වීම (නාම කර්මස්ථාන කොටසේ වගුවල දැක්වූ ලෙසට) ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස එක එක පේළියේ එක එකක් පහත සඳහන් ලෙසට බලන්න. සෝතසම්මච්ඡිකය නිසා සෝතසම්මච්ඡිකය වේදනාදිය පහළවීමේදී ද මෙලෙසටම භාවනා කොට බලන්න.

1. වක්ඛුසම්මච්ඡිකය ඇති නිසා වක්ඛුසම්මච්ඡිකය වේදනාව වේ. වක්ඛුසම්මච්ඡිකය හේතු ධර්මයයි. වක්ඛුසම්මච්ඡිකය වේදනාව එල ධර්මයයි.
2. සෝතසම්මච්ඡිකය ඇති නිසා සෝතසම්මච්ඡිකය වේදනාව වේ. සෝතසම්මච්ඡිකය හේතු ධර්මයයි. සෝතසම්මච්ඡිකය වේදනාව එල ධර්මයයි.
3. ඝාතසම්මච්ඡිකය ඇති නිසා ඝාතසම්මච්ඡිකය වේදනාව වේ. ඝාතසම්මච්ඡිකය හේතු ධර්මයයි. ඝාතසම්මච්ඡිකය වේදනාව එල ධර්මයයි.
4. පිච්චාසම්මච්ඡිකය ඇති නිසා පිච්චාසම්මච්ඡිකය වේදනාව වේ. පිච්චාසම්මච්ඡිකය හේතු ධර්මයයි. පිච්චාසම්මච්ඡිකය වේදනාව එල ධර්මයයි.
5. කායසම්මච්ඡිකය ඇති නිසා කායසම්මච්ඡිකය වේදනාව වේ. කායසම්මච්ඡිකය හේතු ධර්මයයි. කායසම්මච්ඡිකය වේදනාව එල ධර්මයයි.

6. මනෝසම්ඵස්සය ආති නිසා මනෝසම්ඵස්සජා වේදනාව වේ. මනෝසම්ඵස්සය නේත්‍ර ධර්මයයි. මනෝසම්ඵස්සජා වේදනාව එල ධර්මයයි.

මනෝසම්ඵස්සය යන්න

“මනෝසම්ඵස්සෝති භවඛිගසහජානෝ ඵස්සෝ. වේදයිනන්ති සභාවච්ඡතවේදකාය ජචන වේදකා, භවඛිගසම්පයුත්තාය පන චත්තඛිබ්බේච භවච්ඡී.”
[සං. ආ. 3/4]

මේ ඉහත සදහන් අර්ථකථාවට අනුව මනෝද්වාර විචින්නට පෙරාතුව සිටි භවඛිගය හා යෙදෙන ඵස්සය මනෝසම්ඵස්සයයි. මනෝද්වාර විචිය තුළ පිහිටා ආති මනෝද්වාරාවච්ඡජන, ජචන, තදරම්මණ හා යෙදෙන වේදනාව මනෝසම්ඵස්සජා වේදනාවයි. භවඛිගයේ යෙදෙන වේදනාව ද මනෝසම්ඵස්සජා වේදනාවම වේ. පෙර පෙර භවඛිග මනෝසම්ඵස්සය නිසා පසු පසු භවඛිග මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා ද පහළ විය හැක්කේය. සහජාන භවඛිග මනෝසම්ඵස්සය නිසා සහජාන භවඛිග මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා ද පහළ විය හැකි බව සිත තබාගන්න. මනෝද්වාර විචින්නට අරමුණු හය සුදුසු ලෙස ගත හැකි නිසා අරමුණු හයට ගැළපෙන ලෙස ගෙන බලන්න. මනෝද්වාරාවච්ඡජනය ද භවඛිගය හා යෙදෙන ඵස්සය ද මනෝසම්ඵස්සය යැයි එක ලෙසකට පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. [සං. ආ. පරිවර්තනයයි] මෙම මනෝසම්ඵස්සය නිසා ද ජචන (තදරම්මණ) හා යෙදෙන මනෝසම්ඵස්සජා වේදනාවෝ පහළ වෙත්මය. ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

වේදනා පච්චයා තණ්හා

තණ්හා වර්ග හය- වේදනා හය වර්ගය නිසා වන තණ්හාවෝ; රූප තණ්හා, සද්ද තණ්හා, ගන්ධ තණ්හා, රස තණ්හා, ඵොට්ඨබ්බ තණ්හා, ධම්ම තණ්හා යැයි සය වර්ගයක් දැක්වේ. [වි. ප. 246] මේ තණ්හාවන් තුළ එක එකක් තණ්හා පහළවන ආකාරයන් වශයෙන් කාම තණ්හා, භව තණ්හා, විභව තණ්හා යැයි තුන් ආකාරයකට දැක්වේ. ඇත්තය! රූප තණ්හාවම එක් අවස්ථාවක චක්ඛුද්වාරයට ඉදිරිපත් වූ රූපාරම්මණය කාම අස්සාද (චත්‍ර කාමයට කැමතිවන) ශක්තියෙන් පහළ වේ. එම අවස්ථාවෙහි කාම තණ්හා නම් වේ.

සමහර අවස්ථාවල “එම රූපාරම්මණයම නිව්ච යැයි, දිගටම ප්‍රකටව පවතී” යැයි මෙලෙස සස්සන දිට්ඨිය ද සමග එකට පහළ වේ. එම අවස්ථාවෙහි භව තණ්හා යැයි කියනු ලැබේ. ඇත්තය! සස්සන දිට්ඨිය හා සමග හටගත් රාගයට භව තණ්හා යැයි කියනු ලැබේ.

තවදුරටත් එම අවස්ථාවේ දී “එම රූපාරම්මණයම මරණයෙන් මතු විනාශ වේ” යැයි මෙලෙසට උච්ඡේද දිට්ඨිය සමග ද පහළ වේ. එම අවස්ථාවේ දී මෙම රූප තණ්හාව විභව තණ්හාව යැයි කියනු ලැබේ. ඇත්තය! උච්ඡේද දිට්ඨිය සමග පහළ වූ රාගයට විභව තණ්හාව යැයි කියනු ලැබේ. සද්ද තණ්හාදිය ද මේ ක්‍රමයටම සිත තබාගන්න.
[විභ. ආ. 125 - 126 ; වි. ම. 427]

භව තණ්හා

රූපාරම්මණයක් වේවා, සද්දරම්මණයක් ආදී අරමුණක් වේවා ආත්ම යැයි වරදවා ලෙස එම ආත්මය නිව්ච යැයි හෝ වැරදි ලෙස ගන්නා දිට්ඨියට (ශාස්වත

දිට්ඨියට) භව යැයි කියනු ලැබේ. මෙම භවය හා එකට පහළ වූ තණ්හාව භව තණ්හා නම් වේ. (භවනීති - භවෝ, භවෝති පවත්තා දිට්ඨි භවදිට්ඨි, භවේන සහගතා තණ්හා - භවතණ්හා)

විභව තණ්හා

(න භවනීති - විභවෝ, විභවෝති පවත්තා දිට්ඨි - විභවදිට්ඨි, විභවේන සහගතා තණ්හා - විභවතණ්හා) අරමුණු හයෙන් එකක් ආත්ම යැයි වරදවා ගෙන එම ආත්මය දිගට නිත්‍ය ලෙස නොපවතිය. මරණයෙන් පසු විනාශ වේ යැයි පිළිගන්නා දිට්ඨිය වූ උච්ඡේද දිට්ඨියට විභව යැයි කියනු ලැබේ. එම විභවය හා එකට යෙදෙන තණ්හාව විභව තණ්හා නම් වේ.

“යස්මා වාති ආදිනා න කේවලං විපාකසුඛවේදනා ඒව, තිස්සෝපි පන වේදනා විපාකා විසේසේන තණ්හාය උපනිස්සයපච්චයෝ අච්ඡේසේන ඉතරා වාති දස්සේති.”
[විභ. මූල වී. (ජරිධසඛිගායනා අංක 232 යටතේ)]

“කම්මඵලාතිපත්ථනාවසේන සත්තා කම්මානිපි ආයුහන්තීති සාතිසයං තණ්හාය විපාකවේදනා උපනිස්සයෝ, න තරා ඉතරාති ආන “විපාකා විසේසේන - පෙ- අච්ඡේසේන ඉතරා වාති” ඉතරාති අවිපාකාති අත්ථෝ.”
[විභ. අනු වී. (ජරිධසඛිගායනා අංක 232 යටතේ)]

කර්මයේ එල ධර්මයට ඉතා කැමති වන ප්‍රාර්ථනා සහිතව සත්ත්වයා පුණ්‍ය කර්ම සිදුකරයි. එම නිසා වක්ඛුද්වාර විචී ආදී ඒ ඒ විචිත්ති පිහිටා ඇති පඤ්චව විඤ්ඤාණ, සම්පට්චිපන, සන්තිරණ, තදරම්මණ හා යෙදෙන විපාක වේදනාවෙන්ම ලෝභ මූල චිත්තෝත්පාදයන් තුළ අධිංගු තණ්හා - ලෝභයට ශක්තිමත් වූ උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් විශේෂයෙන් උපකාර කරයි. ආවජ්ජන, වොත්ථපන, ජවන හා යෙදෙන වේදනාවෝ සාමාන්‍ය වශයෙන් පමණක් උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර කරයි, යන්න ඉහත සඳහන් අරිධකථා ටීකා ග්‍රන්ථයන් පැහැදිලි කරයි.

මෙලෙස පැහැදිලි කරන නිසා හේතු වේදනා හා එල තණ්හාවෝ විචී සිත් සන්තතියක් තුළ ද පිහිටිය හැකි වී, වෙනත් විචී සිත් සන්තතියක ද පහළ විය හැකි යැයි සිතට ගත යුතුය. ඒ නිසා හේතු ධර්ම පැත්තෙහි පිහිටා ඇති වක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා යන තැන වක්ඛුද්වාර විචී චිත්තක්‍ෂණ එක එකක් හා යෙදෙන වේදනා හා රූපාරම්මණම දිගට අරමුණු කරන මනෝද්වාර විචී චිත්තක්‍ෂණ එක එකක් හා යෙදෙන වේදනාවන් එම රූපාරම්මණයට ඇලුම්කරන රූප තණ්හාව ද හේතු ධර්මය ලෙස වටහාගන්න. සද්ද තණ්හා ආදී හේතු වශයෙන් වන සෝභ සම්ඵස්සයෙහි වේදනාදියේ ද මේ ලෙසටම වටහාගන්න. හේතු ධර්ම පැත්තෙහි විපාක වේදනාවෝම ප්‍රධාන කොට වටහාගත යුතු නිසා හේතු වේදනා හා එල තණ්හාවෝ බොහෝ සේ එක චිත්තක්‍ෂණයක් තුළම පහළ නොවී චිත්තක්‍ෂණ එකක් ද බොහෝමයක් ද විචී බොහෝමයක ද අතර බෙදී, විසිරී පැවතිය හැකි බව සිතට ගන්න.

අනාගත වර්ටි කථා

මේ කොටස වනාහි වර්ටි කථා (සංසාර වර්ටියේ කරකැවෙන ආකාරය) විදනා දක්වන කොටස වන නිසා පිංචත් ඔබගේ සන්නානයෙහි අනාගත භවයක්

සඳහා ප්‍රාර්ථනා කොට සිදුකරන්නා වූ කටයුත්තක් හා සම්බන්ධ කොටසක්ම වන්නේය. ඒ නිසා අනාගත භවයක දී ප්‍රාර්ථනය අනුව පහළ වී විඳින වේදනා නිසා අනාගත නව භවස්කන්ධයේ නව භව අරමුණු හා බැඳෙන, ඇලෙන තණ්හා පහළ වන අයුරු ප්‍රධාන කොට බලන්න. මේ තණ්හාව හා පසුව විස්තර කරන්නා වූ උපාදන, කම්ම, භවයන් නිබ්බානයට යන තෙක් අතර කාලයෙහි ලැබිය හැකි අනාගත නව භවයන් අපේක්ෂා කොට සිදුකරමින් සිටින අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සබ්බාර, කම්ම යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම කොටසටම වැරේ. ඒ නිසා ඔබ තමාගේ අනාගත භවය සඳහා සිදුකරන (අවිජ්ජා) තණ්හා, උපාදන, (සබ්බාර) කම්මයන් ප්‍රධාන කොට බලන්න.

භාවනා කරන ආකාර කිහිපයක්

1. වක්ඛුසම්චස්සජා වේදනා නිසා රූප තණ්හා වේ. වක්ඛුසම්චස්සජා වේදනා හේතු ධර්මයයි. රූප තණ්හා ඵල ධර්මයයි.
2. සෝතසම්චස්සජා වේදනා නිසා සද්ද තණ්හා වේ. සෝතසම්චස්සජා වේදනා හේතු ධර්මයයි. සද්ද තණ්හා ඵල ධර්මයයි.
3. ඝානසම්චස්සජා වේදනා නිසා ගන්ධ තණ්හා වේ. ඝානසම්චස්සජා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ගන්ධ තණ්හා ඵල ධර්මයයි.
4. පීචිනාසම්චස්සජා වේදනා නිසා රස තණ්හා වේ. පීචිනාසම්චස්සජා වේදනා හේතු ධර්මයයි. රස තණ්හා ඵල ධර්මයයි.
5. කායසම්චස්සජා වේදනා නිසා ඵොට්ඨබ්බ තණ්හා වේ. කායසම්චස්සජා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ඵොට්ඨබ්බ තණ්හා ඵල ධර්මයයි.
6. මනෝසම්චස්සජා වේදනා නිසා ධම්ම තණ්හා වේ. මනෝසම්චස්සජා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ධම්ම තණ්හා ඵල ධර්මයයි.

ධම්ම තණ්හාව

ධම්ම තණ්හාව යන්න වර්ණ, සද්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ යන අරමුණු පස හැර විත්ත, වෛතසික, රූප ධර්මයන්හි හා ප්‍රඥප්ති අරමුණු ගැන ගැලෙන, බැඳෙන තණ්හාවයි.

නාම කම්මරිඨාන වගුවල ලියා දැක්වූ ලෙසට වගුවල ජේලී අනුව අඩු තරමින් එක වරක් බලන්න. ද්වාර හයම සුදුසු ලෙස බලන්න.

රහතන් වහවන්සේලාගේ සන්තානවල වනාහි

**“වේදනා පච්චයා වාපි - යස්මා භා’නුසයං විනා,
හෝති තස්මා න සා හෝති - බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමහෝ.”**

[වි.හ. අ. 126 ; වි. ම. 427]

ව සම්බන්ධය කියත් යස්මා යම් හේතුවක් නිසා වේදනා පච්චයා වේදනා යන හේතු ධර්මය නිසැක වීට සිදුවුව ද, පහළුවුව ද අනුසයං අරිය මග්ග ධර්මය මගින් දුරු නොකළ නිසා ගිලී සැගවී නිදන්ගතව තිබෙන අනුසය විනා දුරුකොට තණ්හා ඒ ඒ භවය, ඒ ඒ අරමුණ ඇද බැඳ ගන්නා තණ්හා ධර්මය න හෝති පරිඤ්චාන වශයෙන් සිත් සන්තතියෙහි ප්‍රකට විය නොහැක්කේය. තස්මා එම නිසා

වුසීමනෝ වැස නිමවන ලද, ප්‍රගුණ කරන ලද, මග්ග බුන්මවරය නම් වූ (උතුම් වරියාව ඇති) **බ්‍රාහ්මණස්ස** නරක-අකුසලයන් දුරුකළ රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හි **සා** එම තණ්හාව **හ හෝති** උප්පාද, ධීති, හඬග වශයෙන් ප්‍රකට විය නොහැක්කේය.

“වේදනා යන හේතුව ඇතිනාක් තණ්හාව නිබ්බය යුතුයැ”යි කියන්නේ නම් “රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයෙහිද වේදනා නිසා තණ්හා ඇත්තේයැ”යි පිළිගත යුතුදැයි චෝදනාවක් සඳහා ඉඩ ඇති නිසා **වේදනා පච්චයා වාපි** යන ඉහත සඳහන් ගාථාව අවිධිකරාවන්හි දක්වන්නේය. වේදනා නිසා තණ්හා පහළ වන තැන ස්කන්ධ සන්තානයෙහි අනුසය ධාතු වශයෙන් නිදන්ගත වී ඇති තණ්හාව ඇති අයගේ සන්තානයන්හිම උප්පාද, ධීති, හඬග වශයෙන් ප්‍රකටව පහළ වන පරිශුච්චිත තණ්හාව පහළ විය හැක්කේය. මුලින්ම අනුසය තණ්හාව දුරුකළ අරිය මග්ග භාවනාව යන උතුම් ප්‍රතිපදව ප්‍රගුණ කළ රහතන් වහන්සේලාගේ රූප-නාම සන්තතියෙහි වේදනාව නිසා තණ්හාව පහළ විය නොහැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ. [විත. අ. නා වී. ම. පරිවර්තනයයි]

තණ්හා පච්චයා උපාදානං

උපාදානය කාමුපාදානය, දිරිධුපාදානය, සීලබ්බතුපාදානය, අත්තවාදානාදානය යන උපාදාන හතරක් වේ.

1) කාමුපාදානය

පඤ්ච අරමුණු කාමගුණ ධර්ම නම් වූ කාම වතුවු කෙරෙහි ඇලෙන, බැඳෙන තණ්හාව කාම තණ්හා නම් වේ. පෙර පෙර කාම තණ්හාවේ බලවත් වූ උපනිශ්‍රය ශක්තියෙන් දැඩි ලෙසට තහවුරු ලෙසට පත් වූ පසු තණ්හාව කාමුපාදානය නම් වේ.

2) දිරිධුපාදානය

සීලබ්බතුපාදාන අත්තවාදානාදාන හැර, නාස්තික දිරිධී, අහේතුක දිරිධී, අකිරිය දිරිධී ආදී කම්ම හා කම්ම ඵල නැතැයි වැරදි ලෙස ගන්නා මච්ඡා දිරිධී වාදයන් සියල්ල දැඩි ලෙස තදින් ගැනීමෙන් පසු දිරිධීය දිරිධුපාදානය නම් වේ.

3) සීලබ්බතුපාදානය

ගෝ වුත, සුනඛ වුත ආදිය පිළිපැදීමෙන් ක්ලේශයන්ගෙන් පිරිසිදු විය හැකි යැයි සංසාර වට්ටම දුකින් මිදිය හැක්කේ යැයි වැරදි ලෙස සලකන දැඩිව ගන්නා ලද මච්ඡා දිරිධීය සීලබ්බතුපාදානය නම් වේ.

4) අත්තවාදානාදානය

ආත්මය නිබ්බේ. (පීචියෙක්, විඤ්ඤදානායක්, සචයෙක් ඇත්තේ යැයි) යන ලෙසට ආත්මය ප්‍රකාශ කරන මිථ්‍යා වාදයන් දැඩි ලෙස ගන්නා දිරිධීය අත්තවාදානාදාන නම් වේ. ප්‍රධාන පදනම මච්ඡාදිරිධී වෛතසිකයම වේ. මැවුම්කරු-පරම ආත්මයක් ඇත්තේය. මවනු ලැබූ පීච ආත්මයක් ඇත්තේ යැයි පිළිගන්නා වැරදි මතවාදයයි. පඤ්චස්කන්ධයන්ගෙන් සියල්ලම හෝ එකක් හෝ ආත්මය යැයි වරදවා වටහා ගැනීමට සක්කාය දිරිධී යැයි ද කියනු ලැබේ. අත්තදිරිධීය යැයි ද කියනු ලැබේ.

පිංචත් ඔබ මේ කොටසෙහිලා විශේෂයෙන් අනාගත භවය සඳහා අපේක්ෂා ඇතිව සිදුකරන කිලේස වට්ටයට ඇතුළත් තණ්හාව නිසා උපාදානය පහළවීම ඤාණයෙන් දැන ගැනීමට භාවනා කොට බැලිය යුතුය. ඉදින් පිංචත් ඔබ ධර්මකථික දේව භවයකට කැමති වී, අපේක්ෂා කොට කිලේස වට්ට, කමිම වට්ටයන් සිදුකරන්නේ නම් එම ධර්මකථික දේව භවයට ලැබෙන සවිඤ්ඤාණක, අවිඤ්ඤාණක කාම වත්තු සමූහයන් පිළිබඳව ඇලීම බැඳීම නම් වූ කාම තණ්හාව මුල් කරගත් කාමුපාදානය දකින ලෙසට බලමින් පහත සඳහන් පිළිවෙලට භාවනා කළ යුතුය.

1) කාම තණ්හා ඇති නිසා කාමුපාදානය ඇතිවේ. කාම තණ්හාව හේතු ධර්මයයි. කාමුපාදාන එල ධර්මයයි. නැත්නම් ධර්මකථික දේවතාවන් ඇත්තටම ඒකාන්තයෙන් ඇතැයි වරදවා ගැනීම සක්කාය දිට්ඨි ස්වරූපයක් වේ. සමහර විටක දී ලෝක සාමඤ්ඤ අත්ත වාදය (ලෝක ව්‍යවහාර ක්‍රමයට අනුව කියන ආත්මය යැයි) වරදවා ගැනීම යැයි ද කියනු ලැබේ. සක්කාය දිට්ඨිය මෙම ස්වරූපයකි. සක්කාය දිට්ඨිය පදනම් කොට මෙම ධර්මකථික දේව භවය ගැන බැඳීම ඇලීම ධර්මකථික දේවතා යැයි වරදවා ගන්නා සක්කාය දිට්ඨිය - අත්ත දිට්ඨිය හා යෙදෙන භව තණ්හාවක් වන්නේ නම්, මෙම භව තණ්හාව නිසා අත්තවාදුපාදානය ඇති වීම, දිට්ඨුපාදානය ඇති වීම ඤාණයෙන් දැක ගැනීම පිණිස පහත සඳහන් ලෙසට බලන්න.

2) භව තණ්හාව ඇති නිසා අත්තවාදුපාදානය වේ. භව තණ්හාව හේතු ධර්මයයි. අත්තවාදුපාදානය එල ධර්මයයි. නැත්නම් භව තණ්හාව ඇති නිසා දිට්ඨුපාදානය වේ. භව තණ්හාව හේතු ධර්මයයි. දිට්ඨුපාදානය එල ධර්මයයි.

බෙදා බලන තවත් ක්‍රමයක් = භාවනා කරන ආකාරය

(අ) ධර්මකථික දේව භවයෙහි ලබන රූපාරම්මණයම දැඩිව කැමති වන රූප තණ්හාව කාම තණ්හා නම් වේ.

(ආ) එම රූපාරම්මණයම සදකාලිකය නිත්‍යය යැයි පහළ වන සාස්චන දිට්ඨිය හා සමගම උපදින රූප තණ්හාව භව තණ්හා නම් වේ.

(ඇ) එම රූපාරම්මණයම මරණයෙන් නැසේ, විනාශ වේ යැයි පහළ වන උච්ඡේද දිට්ඨිය හා සමගම පහළ වන රූප තණ්හාව විභව තණ්හාව නම් වේ. මෙලෙසට රූප තණ්හාව වනාහි කාම තණ්හා, භව තණ්හා, විභව තණ්හා යැයි තුන් ආකාරයක් වේ. සද්ද තණ්හා, ගෞධ තණ්හා, රූප තණ්හා, චොට්ඨිබ්බ තණ්හා, ධම්ම තණ්හා එක එකක් ද මෙලෙසටම තුන් ආකාරයටම බෙදේ.

1. රූප (කාම) තණ්හා නිසා කාමුපාදානය ඇති වේ.
රූප (කාම) තණ්හා හේතු ධර්මයයි. කාමුපාදානය එල ධර්මයයි.
2. රූප (භව) තණ්හා නිසා දිට්ඨුපාදානය ඇති වේ. (සස්සන දිට්ඨියයි)
රූප (භව) තණ්හා හේතු ධර්මයයි. දිට්ඨුපාදානය එල ධර්මයයි.
3. රූප (විභව) තණ්හා නිසා දිට්ඨුපාදානය ඇති වේ. (උච්ඡේද දිට්ඨියයි)

රූප (චිහව) තණ්හා හේතු ධර්මයයි. දිට්ඨපාදනය ඵල ධර්මයයි.

වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් සස්සතවාදය හා යෙදෙන භව තණ්හා, උච්චේදවාදය හා යෙදෙන චිහව තණ්හාදිය අත්තවාදය පදනම් කොට - මෙම පහළ වූ රූපාරම්මණ ආදියට ආත්මයක් ඇත යැයි වරදවා වටහාගෙන පහළ වූ තණ්හා නිසා පහත සඳහන් ලෙසට ද භාවනා කළ හැක්කේය.

- 1. රූප (භව) තණ්හා නිසා අත්තවාදපාදනය වේ.
රූප (භව) තණ්හා හේතු ධර්මයයි. අත්තවාදපාදනය ඵල ධර්මයයි.
- 2. රූප (චිහව) තණ්හා නිසා අත්තවාදපාදනය ඇති වේ.
රූප (චිහව) තණ්හා හේතු ධර්මයයි. අත්තවාදපාදනය ඵල ධර්මයයි.

සද්දි තණ්හා, ගන්ධ තණ්හා, රස තණ්හා, ඵොට්ඨබ්බ තණ්හා, ධම්ම තණ්හා ආදිය ද මෙලෙසටම භාවනා කොට බලන්න. ඉදින් පිංචත් ඔබ අනාගතයේ සාසන සේවයේ යෙදෙන මහණකම කැමති වී පාරම් බීජ පුරමින් සිටින්නේ නම් ඉහත දැක්වූ ධර්මකවික දේවතා උපමාව ආදර්ශයට ගෙන භාවනා කරන්න. සීලබ්බතුපාදනය වූද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගේ සන්නානයෙහි පහළ වීම දුර්ලභය.

තණ්හා හා උපාදනයන්හි වීථි

	මනෝද්වාරාවප්පන	ජවන වාර 7	තදරම්මණ 2
රූප (කාම)	12	20	12/11/34/33
තණ්හා	12	20	12/11/34/33
උපාදන 1			

සමහර විට ප්‍රීතිය නැති ජවනයේ ද තදරම්මණයි ද විය හැක්කේය. අනාගත භවය සඳහා සිදුකරන කිලේස වට්ට සමූහයට මුළුමනින්ම අවධානය යොමු කොට භාවනා කර බලන්න.

සැලකිලිමත් විය යුතු

මේ භවයෙහි නාමරූපපරිච්ඡේද ඤාණය, පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය තෙක් ඤාණ මතු වී ඇති පිංචත් ඔබගේ දිට්ඨපාදන සීලබ්බතුපාදනය අත්තවාදපාදනය යන උපාදනයන් තිබීම විරලය. කාමුපාදනයගේ පහළ වීම බහුලය. ඒ නිසා තණ්හා නිසා කාමුපාදන පහළවීම ආකාර එකක්ම බැලීමත් ප්‍රමාණවත්ය. නමුත් පෙර කෙළවර නොදන්නා සංසාරය පුරා සත්ත්වයාගේ රූප-නාම සන්නතියේ පහළ නොවූ කෙලෙස්, පහළ නොවූ උපාදනයක් නැත්තේමය. මේ නිසා අතීත හේතු ධර්මයන් නිසා අතීත ඵල ධර්මයන් පහළවීම ආකාරයන් පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේ දී ඒ ඒ භවයන්හි පහළ වූ ආකාරයට තණ්හා නිසා දිට්ඨි වර්ග එක එකක් උපාදන වර්ග එක එකක් පහළ වූ ආකාරයට අනුව පරිග්‍රහ කොට බැලිය යුතුය.

උපාදන පච්චයා භවො

භව - භවය වනාහි කම්ම භව, උප්පත්ති භව යැයි දෙයාකාරය. කම්ම භවය අතීත ධර්මයයි. උප්පත්ති භවය ස්කන්ධයන්ගේ පහළ වන ස්වභාවයයි.

මේ පච්චුප්පන්ත කාලයෙහි අනාගත භවය සඳහා බලාපොරොත්තුව සිදුකරන කුසල කර්මයන්, අකුසල කර්මයන් කම්ම භවය නම් වේ. පහළවීමට හේතු වන භවයයි. පහළවීමට හේතු වන ධර්මයයි. එම කුසල, අකුසල කර්ම නිසා පහළ වන්නා වූ විපාක නාමස්කන්ධ හතර හා කම්මප රූපයෝ උප්පත්ති භවය නම් වේ. පහළ වන භවයයි. පහළ වන ධර්මයයි.

අනාගතයෙහි වන්නා වූ විපාක නාමස්කන්ධයන් හා කම්මප රූපයෝ යන උප්පත්ති භවය ලැබීම පච්චුප්පන්තයෙහි සිදුකරන පුඤ්ඤතිසංඛිධාර, අපුඤ්ඤතිසංඛිධාර, ආනෙඤ්ජාතිසංඛිධාර යන සංඛිධාර කර්මයෝ කම්ම භව නම් වේ. මෙම කම්ම භව හා උප්පත්ති භවයන්හි (අවිජ්ජා, තණ්හා) උපාදන පදනම් කොට පහළ වන ආකාරය ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් භාවනා කළ යුතු වේ. කම්ම භව යන තැන තමාගේ අනාගතය සඳහා සිදුකරන කුසල වේතනා ප්‍රධාන වූ කුසල නාම ධර්ම සමූහය මුල් කොට බලන්න.

සිදු වූ අකුසල වේතනා සමූහය ද ඒ සමගම බැලිය හැක්කේය. දුෂ්චරිතයන් මත බැඳෙන තණ්හාව පදනම් කොට දුෂ්චරිතයන් වෙත ඇඳෙන උපාදනය ඇතිවන ආකාර, මෙම උපාදන පදනම් කොට දුෂ්චරිත කර්මයන් විනික්‍රමණය කිරීම් ආකාර, අකුසල සංඛිධාර පහළ වීම, මෙම අකුසල කර්ම (කම්ම භවය) නිසා අනාගතයෙහි අපායෙහි උප්පත්ති භව යන පඤ්චස්කන්ධයන් පහළවීම ද බැලිය හැක්කේය. නමුදු පහත සඳහන් පොත්වල දැක්වෙන අනුශාසනයන් අනුව මේ තත්වය බොහෝ සේ විරලය.

සතිමත් විය යුතු කාරණයක්

“ඒවං සඛිඛාපේ සල්ලක්ඛෙත්වා ධීතස්ස පන භික්ඛුස්ස දුසබලස්ස සාසනේ මූලං ඕතිණ්ණං නාම හෝති; පතිට්ඨා ලද්ධා නාම; චූලසෝතාපන්නෝ නාම හෝති තියතගතිකෝ.”

[විඛ. අ. 178]

“ඉමිහා පන ඤාණේන සමන්නාගතෝ විපස්සකෝ චූද්ධසාසනේ ලද්ධස්සාසනේ ලද්ධපතිට්ඨෝ තියතගතිකෝ චූල්ලසෝතාපන්නෝ නාම හෝති.”

[වි. ම. 455]

මෙසේ පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය තෙක් ඤාණය දියුණු වී ඇති රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, හේතු-එල ධර්ම හොඳින් පරිච්ඡේද කොට ඇත්තා වූ යෝගාවචර භික්ෂුව දුසබල වූ දුස ඤාණ සහිත වූ චූදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි ප්‍රතිෂ්ඨාව ලැබුවේකු වන්නේය; පදනමත් පහසුවත් ලැබුවා වන්නේය. රූප-නාම, හේතු-එල සංඛිධාර ධර්මයන් පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය මගින් පරිග්‍රහ කළ විට කඛිඛාවිතරණ විසුද්ධිය සිදුවී චූද්ධ ශාසනයෙන් වෙන් කළ නොහැකි ශාසනයේ මුල් බැස ගන්නා යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස තහවුරුව ලැබීම නිසා සුගති යන නියත ගති ඇති භවය චූල සෝතාපන්නයා යැයි නම් කෙරේ; මොනු චූල සෝතාපන්න මට්ටමට ළඟා වී යැයි කියනු ලැබේ.

[විඛ. අ. නා වි. ම පර්වනනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා පැහැදිලි කිරීම අනුව පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය ලබා ඇති නිසා චූල සෝතාපන්න තත්වයට පත් වූ පිටවතා අනාගත කාලයෙහි අපාය සංසාරයට පත්වීම ඉතා දුර වේ. එම නිසා පහළවීමට ඉඩ ඇති

කුසල සංවිධාරයන්ම හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න.

මෙලෙසටම මේ මට්ටමට භාවනා කළ යෝගාවචරයෙකුට දිට්ඨිපාදන, සීලබ්බිතුපාදන, අත්තවාදපාදනයන් පහළ වීම බොහෝ සෙයින් විරලය. කාමුපාදනයම බොහෝ සේ වේ. අනාගත මහණකම, අනාගත ධර්මකථික දේවනා භවය ආදී අනාගත භවයෙහි ඇති පඤ්චස්කන්ධය හා බැඳීම, අනාගත අරමුණු සය ගැන බැඳීම කාමුපාදනය වේ. මෙම කාමුපාදනය නිසා කම්ම භව, උප්පත්ති භව පහළවන ආකාරය පමණක් ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට බැලිය යුතුය.

අනිවායඪී භාවනා ක්‍රමය

අනාගත භවයන් සඳහා බලාපොරොත්තුව සිද්ධ කරන අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංවිධාර, කම්මයන් බැලිය යුතු කොටස් වන නිසා අනාගත භවය සඳහා පිංවත් ඔබ ස්වකීයවම දැඩි ලෙස සිත යොදා සිදුකරන අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංවිධාර, කම්ම යන එකක් අරමුණු කොට බැලීම ද ප්‍රමාණවත්ය. අනාගත භවය සඳහා බලාපොරොත්තුව සිද්ධ කරන කම්ම රාශිය තුළින් වඩාත්ම ප්‍රකට වූ වඩාත්ම ප්‍රමෝද්‍රජනක වූ කම්මයන් මින් අදහස් කෙරේ. එම නිසා.....,

1. අනාගත මහණකම, ධර්මකථික දේව භවය යනුවෙන් වැරදි ලෙස ගැනීම **අවිජ්ජාවයි.**
2. මෙම භවය කෙරෙහි බැඳීම, ඇලීම **තණ්හාවයි.**
3. මෙම තණ්හාව නිසා මෙම භවයට සිත අලවා දැඩිව ගැනීම **උපාදනයයි.** (කාමුපාදනයයි)
4. මෙම කාමුපාදනය හේතු කොට ගෙන කරන දනමය, සීලමය, භාවනාමය කටයුතු **සංවිධාරයේ** වේ.
5. **කම්ම** - කම්ම භවයන් පහළ වෙන්. කම්ම ශක්තිය මින් අදහස් කෙරේ.

මෙම කම්ම භවය හේතුවෙන් ලැබිය හැකි මහණකම, ධර්මකථික දේව භවය සම්බන්ධ පඤ්චස්කන්ධයන් උප්පත්ති භවයයි. අනාගත ජාතියයි.

ඉඳින් පිංවත් ඔබ සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු වී ධ්‍යානලාභි පිංවනෙකු වී නම් එම ලත් ධ්‍යානයන් අතරින් තමා රුචි ධ්‍යානයක් පරිත්ත ධ්‍යානයක් වීම සඳහා, නැත්නම් මජ්ඣිම ධ්‍යානයක් වීම සඳහා, නැත්නම් ප්‍රණීත ධ්‍යානයක් වීම සඳහා වඩන්න. එම ධ්‍යානය හා ගැළපෙන බුන්ම භවය, බුන්ම ස්කන්ධය ප්‍රාර්ථනා කොට නැත්නම් ඒ දෙසට සිත නවා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන (සමට) සංවිධාර, කම්මයන් නිසා ලබන බුන්ම භවය, බුන්ම ශරීරස්කන්ධය මත මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලන්න. පිංවත් ඔබට අනාගත සංසාර ගමන තහවුරුව ඇත්නම් බුන්ම භවය, ශරීරස්කන්ධය යන උප්පත්ති භවය හමුවනු ඇත.

යෝගී පුද්ගලයන් එක්කෙනෙක් තවකෙනෙකුට අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංවිධාර, කම්ම අතින් සමාන නොවේ. ඉහත සඳහන් ලෙසට ශ්‍රමණ භවය, ධර්මකථික දේව භවය උපමාවට ගෙන එලෙසටම තමා ප්‍රාර්ථනා කරන, සිත නැවී ඇති ආකාරයටම; අපේක්ෂා කරන ආකාරයටම බැලිය යුතුය.

භාවනා ක්‍රමය

- 1. කාමුපාදනය නිසා කම්ම හවය වේ.
කාමුපාදනය හේතු ධර්මයයි. කම්ම හවය එල ධර්මයයි.
- 2. කම්ම හවය නිසා උප්පත්ති හවය වේ.
කම්ම හවය හේතු ධර්මයයි. උප්පත්ති හවය එල ධර්මයයි.

මනෝද්වාරක ජවන විචි සිත් සන්තතිය

	මනෝද්වාරාවප්පන	ජවන වාර 7	තදුරම්මණ 2
1. කාමුපාදනය	12	20	12/34
2.කම්ම හව (කුසල)	12	34	34/12
3. උප්පත්ති හව	මෙම කම්ම හවය නිසා පහළ වූ අනාගත ස්කන්ධ වේ.		

ඉහත වගුවෙහි කම්ම හවය යන තැන කුසල කම්ම හවය පමණක් උපමා ලෙස දක්වා ඇත. නමුත් තුන් කාලයෙහි තමාගේ රූප-නාම සන්තාන සන්තතිය පැවති ආකාරයට, පවතින ආකාරයට, පැවතිය හැකි (අනාගත) ආකාරයටම කුසල කම්ම හවයක් නැත්නම් අකුසල කම්ම හවයක් සුදුසු ලෙස, යෙදෙන ලෙස බලන්න.

ඉදින් ධ්‍යාන කම්ම හවයක් වන්නේ නම්...,

- 1) ප්‍රථම ධ්‍යාන කම්ම හව 34
- 2) ද්‍රවිය ධ්‍යාන කම්ම හව 32
- 3) තතිය ධ්‍යාන කම්ම හව 31
- 4) චතුඡ්‍ර ධ්‍යාන කම්ම හව 31
- 5) අරූප ධ්‍යාන කම්ම හව 31 යන ලෙසට වටහා ගන්න. (චතුක්ක නය ක්‍රමයයි)

හව පච්චයා ජානි

“හවෝති පනෙඡ කම්මහවෝච අධිප්පේතෝ, සෝ හි ජාතියා පච්චයෝ, න උප්පත්තිහවෝ.” [විභ. අ. 131 ; වි. ම. 433]

හව පච්චයා ජානි යන මේ ස්ථානයේ දී හවය වනාහි ජාතිය ඇති කිරීමේ ශක්තිය ඇති කම්ම හවයම අදහස් කරයි. ඇත්තය! එම කම්ම හවයම ජාතියට නියම හේතුව වේ. උප්පත්ති හවය ජාතියෙහි නියම හේතුව නොවේ. [විභ. අ. හා වි. ම. පරිවර්තනයයි]

“උපපත්තිහවුප්පත්තියේච ජාතීති ආහ “න උපපත්තිහවෝ” ති.”

[වි. ම. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 651 යටතේ)]

උප්පත්ති හවය විමම ජාතිය විම නිසා උප්පත්ති හවය ජාතියේ නියම හේතුව නොවේ යැයි ඊකාවෙහි දැක්වේ. [වි. ම. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 651

යටතේ] එම නිසා ජාති වශයෙන් උප්පත්ති භව නම් වූ අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ පටන්ගැනීමේ ස්වභාවය යැයි ගන්න. මුල් පටන්ගැනීම වන්නා වූ පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධය ගන්න යැයි මින් අදහස් වේ.

ඉඳින් පිංචන් ඔබ ඕදහ කසිණ වතුන්ට ධ්‍යාන කම්ම භවය නිසා අනාගත ඉන්ම භවයේ ජාතිය ලැබීම ඤාණයෙන් දැක ගන්නේ නම්, හේතු ධර්ම එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් එම ඉන්ම භව ජාතියේ පඤ්චස්කන්ධයන්හි ඝාන ප්‍රසාද, පිච්භා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද යන ප්‍රසාද රූප ධාතුන් හා භාව රූපයන් ද නොමැති නිසා ඝාන දසක කලාප, පිච්භා දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාපයෝ හැති බව ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කරන්න. සතියෙන් යුක්තව බලන්න.

භාවනා ක්‍රමය

1. කම්ම භවය නිසා ජාතිය වේ. කම්ම භවය හේතු ධර්මයයි. ජාතිය එල ධර්මයයි.

ප්‍රශ්නයක් :

ප්‍රශ්නය:- කම්ම භවය ජාතියෙහි හේතුව වීම කෙසේ දැනගත හැක්කේ ද?

පිළිතුර:- බාහිර වූ හේතු ධර්මයන් සමච ඇත්තේ වී නමුදු සත්ත්ව සන්නාහයන්හි හීන බව, ප්‍රණීත බව, රූප ස්වභාව ලස්සන බව, අවලස්සන බව යනාදී විවිධ විෂම වෙනස්කම් දැකින විට, හමුවන විට කම්ම භවය ජාතියෙහි හේතුව වන බව දැනගත හැකිය. පියාගේ සහ මවගේ බීජ, ආහාර පාන ආදියෙන් පටන්ගත් අපීඤ්චිත සන්නාහයෙන් බාහිර වූ හේතු ධර්මයන්හි සමාන බව ප්‍රකටව ඇති නමුත් නිවුන් දරුවන් ද එකිනෙකාට හීන බව, ප්‍රණීත බව, ලස්සන බව, අවලස්සන බව ආදී විවිධ විෂම භාවයන් දැකගත හැක්කේය.

මෙලෙස අසමාන හා විෂමතාවන්, හේතු නොමැතිව පහළ වූවා නොවේ. කුමන කරුණක් නිසාදැයි යත්; කිසි දිනකත් සත්ත්වයන්ගේ සන්නාහයන්හි කම්ම භවය හැර වෙනත් හේතුවක් දැකගත නොහැකි නිසාය. එම කම්ම භවය නිසා ඇතිවන සත්ත්වයන්ගේ අපීඤ්චිත සන්නාහයට කම්ම භවය හැර වෙනත් හේතුවක් දැක්විය නොහේ. එම නිසා මේ හීන ප්‍රණීත බව, ලස්සන අවලස්සන බව ආදී විවිධ විෂමතා කම්ම භවය යන හේතුව නිසාම ඇති වේ. ඇත්තය! කර්මය සත්ත්වයන්ගේ හීන ප්‍රණීත බව ලස්සන අවලස්සන බව ආදිය සම්බන්ධ විශේෂ හේතු ධර්මයයි. එම නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ වූළකම්මචිහඛිග සූත්‍රයෙහිලා මෙලෙස දේශනා කොට ඇති සේක.

“කම්මං සත්තේ චිහජ්ඨි යද්දිං භීහජ්පණිතතාය.” [ම. නි. 3/432]

කර්මය සත්ත්වයා හීනවනු පිණිස ප්‍රණීතවනු පිණිස බෙදලයි.
[ම. නි. පරිවර්තනයයි]

එම නිසා කම්ම භවය ජාතියෙහි හේතු ධර්මය බව ඇත්ත වශයෙන් දැන හැක්කේය. [විභ. අ. 131 ; වී. ම. 433]

ජාති පවිචයා ජරා මරණං

1. ජාතිය වීම නිසා ජරා මරණ වේ. ජාතිය හේතු ධර්මයයි. ජරා මරණ ඵල ධර්මයෝය.

මේ භාවනා පියවර සම්මුති සත්‍යය කෙරෙහියේ ද පරමාර්ථ සත්‍යය කෙරෙහියේ ද යන ලෙසට දෙයාකාරයකට යොදා බැලිය හැක. සම්මුති සත්‍යය වශයෙන් බැලීමේ දී එක භවයක වරක් පරිසන්ධිය පිහිටීම නම් වූ ජාතිය නිසා ජරාව, මරණය ඇතිවීම (අනාගත ජාති ජරා මරණ යන මේවා) ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් භාවනා කළ හැක. පරමාර්ථ කෙරෙහිය වශයෙන් භාවනා කිරීමේ දී (අනාගත) භවය පුරා පහළ වෙමින් පවතින,

1. රූප ධර්ම

2. (අ) ආයතන ද්වාර වශයෙන් පවතින නාම ධර්ම

(ආ) විචි මුක්ත වන්නා වූ පරිසන්ධි, භවකිග, චුති නාම ධර්ම යනාදී මේ රූප-නාම ධර්මයන්හි, ඇතිවීම, උත්පාදය ජාතියයි. ඕනි කාලය ජරාවයි. නැතිවීම, භවිගය මරණයයි.

(අනාගත) භවය පුරා පහළ වෙමින් පවතින්නා වූ මෙම රූප-නාම ධර්මයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස,

1. ජාතිය වීම නිසා ජරා මරණ වේ. ජාතිය හේතු ධර්මයයි. ජරා මරණ ඵල ධර්මයයි. මෙලෙසට ද බැලිය හැක්කේය. මෙහිදී ද විපාක වර්ටි ධර්මයෝ ප්‍රධාන වේ.

සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාස

ජාතිය ඇත්තනුගේ සන්තානයේම පමණක් ඤාති ව්‍යසනාදී ව්‍යසනයන් හමු වූ විට සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාසයන් පහළ විය හැක්කේය. නමුදු ජාතිය ඇත්තනුගේ සන්තානයෙහි ඒකාන්තයෙන්ම පහළ වන ධර්මයෝ නොවෙත්. කෙලෙස් දුරුකළ ආර්ය උතුමන්ගේ සන්තානයන්හි ජාතිය ඇති නමුත් සෝකාදිය ඇති නොවේ. (කායික දුක්ඛයන් පමණක් යෙදීමට ඉඩ තිබේ) ඔවුන් සඳහා මෙම සෝකාදීන් ජාතියෙහි මුඛ්‍ය නොවන ඵලයන් වන අතර හුදු අනියත ආනිශංස ඵලයන් යැයි කියනු ලැබේ. අනාගතයෙහි මෙම සෝකාදී ඇතිවීමට ඉඩ ඇත්තන්ගේ සන්තානයන්හි ඒවා පහළ වන ආකාරය ඤාණයෙන් දකින ලෙසට බැලිය යුතුය.

බලන ආකාරය මඳක්,

1. ජාතිය නිසා සෝකය වේ. ජාතිය හේතු ධර්මයයි. සෝකය ඵල ධර්මයයි.

2. ජාතිය නිසා උපායාසය වේ. ජාතිය හේතු ධර්මයයි. උපායාසය ඵල ධර්මයයි. (පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස යන මේවා බලන ක්‍රමයන් වටහාගෙන ඒ ආකාරයටම බලන්න)

සෝක පරිදේව දෝමනස්ස උපායාස විචි සන්තතිය

මනෝද්වාරික ජවන වීථි

	මනෝද්වාරාවප්පන	ජවන වාර 7	තදුරම්මණ 2
සෝක -පර්දේව- දෝමනස්ස-උපාසාස	12	18 (දෝස සමුභය)	11/33/32

දුක්ඛ:- දුක්ඛයෙහි ප්‍රධාන පදනම අහේතුක අකුසල විපාක දුක්ඛ සහගත කාය විකල්පකර්මය හා යෙදෙන දුක්ඛ වේදනාව වන අතර වීථි සිත් වනාහි කායද්වාරික ජවන වීථි සන්තතිය වේ. යෝනිසෝ මනසිකාරය, අයෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන ආකාරය අනුව කුසල ජවන, අකුසල ජවන සුදුසු ලෙස දිවිය හැක්කේය.

සෝක, පර්දේව, දෝමනස්ස, උපාසාසයන් වනාහි දෝස ජවන සමුභය වේ. මෙහි මනෝද්වාර වීථි එකක් පමණක් උපමා ලෙස දක්වන ලද්දේමු. පඤ්චද්වාර වීථි ද සුදුසු ලෙස යෙදිය හැකි වේ. නමුදු ප්‍රබල සෝකාදිය මනෝද්වාරයෙහිම පමණක් වේ. තදුරම්මණ වැටීම ද නොවැටීම ද විය හැක්කේය. දෝස ජවනයට පසු තදුරම්මණ යෙදෙන විට උපෙක්ඛා තදුරම්මණයන් පමණක් වැටිය හැක්කේය. නැතිනම් ආගන්තුක භවඛිගය ද වැටිය හැක්කේය.

මෙතෙක් ලියා දැක්වූ පරිච්චසමුප්පාද ප්‍රථමාකාර භාවනා ක්‍රමය පච්චුප්පන්න භවය ප්‍රධාන කොට ලියා දක්වන ලද භාවනා ක්‍රමයකි. මෙම ක්‍රමය ඇසුරු කරමින් අනිත භවයන් අරමුණු කොට අනිත සම්බන්ධතා ද, අනාගත භවයන් අරමුණු කොට අනාගත සම්බන්ධයන් ද වශයෙන් භවයන් තුන තුන ගොණු කොට හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. මෙපමණකින් අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රමය යැයි කිව යුතු පරිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය කියා හිමියේය.

පරිච්චසමුප්පාද දේශනා න්‍යාය හතර

වැල් සොයා කරලයට යන පුරුෂයන් හතර දෙනෙකු වැල් ඇදීමට කැමති වන්නා සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව,

- 1) මුල සිට අග දක්වා ද,
- 2) මැදින් පටන් ගෙන අග දක්වා ද,
- 3) අග සිට මුල දක්වා ද,
- 4) මැදින් පටන් ගෙන මුල දක්වා ද යන හතර ආකාරයට දේශනා කළ සේක.

1). අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1) (මුල සිට අග දක්වා)

කැලයෙහි වැල් කැපීමට ගිය හතර දෙනෙකුගෙන් කෙනෙක් වැලක මුල පටන් ගැන්ම ප්‍රථමයෙන් දක්නේය. එම පුරුෂයා එම වැල මුලින් කපා මුළු වැලම අග දුල්ල දක්වාම ඇදගෙන වැල් වලින් කරන අදින, බදින කටයුතු සඳහා පාවිච්චි කරන්නා සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ,

“ඉති ඛෝ භික්ඛවේ අවිජ්ජා පච්චයා සඛිඛාරා -පෙ- ජාති පච්චයා ජරා මරණං.” [ම. නි. 1/612]

මහණෙනි! මෙලෙස අවිජ්ජාව නිසා සඛිඛාර වේ. -පෙ- ජාතිය නිසා ජරා මරණය වේ. [ම. නි. පරිවර්තනයයි] මෙලෙසට මූල ඇති අවිද්‍යාවේ සිට අගට අන්තිම වන්නා වූ ජරා මරණය දක්වා පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ සේක. [චිත. අ. 91 ; වී. ම. 391]

2). අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (2) (මැදින් පටන් ගෙන අග දක්වා)

තවදුරටත් එම පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් එක් කෙනෙකු වැලක මැද කොටස ප්‍රථමයෙන් දක්වමු. ඔහු වැල මැදින් කපා වැලෙහි අග දුල්ල දක්වා ඇද ගෙන වැල් වලින් කරන බැඳීම, ඇඳීම ආදී කටයුතු සඳහා භාවිතා කරන්නා සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ,

“තස්ස තං වේදනං අභිනන්දතෝ අභිවදුතෝ අප්ඤ්ඤාසා තිරිඨිතෝ උප්පජ්ජති නන්දී. යා වේදනාසු නන්දී තදුපාදනං. තස්සුපාදනපච්චයා භවෝ, භව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරා මරණං.” [ම. නි. 1/624 ; සං. නි. 3/22]

එම වේදනාවන්ට ඉතා කැමති වූ හොඳයි හොඳයි යැයි නැවත නැවත කියන, ළඟින් ඇසුරු කරන, බැඳී සිටින එම පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි ආශාව හෙවත් නන්දිය උපදී. යම් නන්දියක් වේද එය උපාදනය වේ. එම පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ උපාදනය ඇති නිසා භවය ප්‍රකටව පහළ වේ. භවය ඇති නිසා ජාතිය ප්‍රකට වේ. ජාතිය නිසා ජරා මරණය ප්‍රකට වෙයි. [ම. නි. භා සං. නි. පරිවර්තනයයි] මෙලෙසින් මැද ඇති වේදනාවෙන් පටන් ගෙන අග ඇති ජරා මරණය දක්වා ද පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ සේක.

[චිත. අ. 91 ; වී. ම. 391]

3). පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1) (අග සිට මූල දක්වා)

තවදුරටත් මෙම පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් කෙනෙක් වැලෙහි අග දුල්ල ප්‍රථමයෙන් දැක ගනී. එම පුරුෂයා වැලෙහි අග අල්ලාගෙන වැල දිගට ගොස් වැල අග සිට මූල දක්වා මුළු වැලම ගෙන වැල් වලින් කරන බැඳීම්, ඇඳීම් කටයුතු ව්‍යාපාරයෙහි රිසිසේ ප්‍රයෝජන ගන්නා සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ,

“ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉති ඛෝ පනේතං වුත්තං. ජාතිපච්චයා භු ඛෝ භික්ඛවේ ජරාමරණං නෝ වා කට්ඨං වෝ එතථ භෝතීති? ජාතිපච්චයා භන්තේ ජරාමරණං. ඒවං නෝ එතථ භෝති; ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති. [ම. නි. 1/612]

භවපච්චයා ජාති -පෙ- අවිජ්ජාපච්චයා සඛිඛාරාහි ඉති ඛෝ පනේතං වුත්තං. අවිජ්ජාපච්චයා භු ඛෝ භික්ඛවේ සඛිඛාරා නෝ වා කට්ඨං වෝ එතථ

හෝතිති? අවිජ්ජාපච්චයා භන්තේ සඛ්ඛාරා. ඒවං හෝ එතං හෝති; අවිජ්ජාපච්චයා සඛ්ඛාරාති.” [ම. නි. 1/ 616]

ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණ වේ යන මේ කථාව තමන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මහණෙනි! ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණයෝ වෙත් ද? නොවෙත් ද? මෙම ප්‍රශ්නයෙහිලා තොපගේ හැඟීම කුමක් ද? යැයි ප්‍රශ්න කළ සේක.

ස්වාමීනි! ජාතිය හේතුවෙන් ජරා මරණයෝ වෙත්. මෙසේ මෙම ප්‍රශ්නයෙහිලා ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණ වේ යැයි අපගේ හැඟීම යැයි ප්‍රකාශ කළ සේක.

භව හේතුවෙන් ජාතිය වේ. -පෙ- අවිජ්ජා හේතුවෙන් සඛ්ඛාරයෝ වෙත් යැයි යන මේ කථාව තමන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මහණෙනි! අවිජ්ජා හේතුවෙන් සඛ්ඛාරයෝ වෙත් ද? නොවෙත් ද? මේ ප්‍රශ්නයෙහිලා තොපගේ හැඟීම කුමක් ද? යැයි ප්‍රශ්න කළ සේක.

ස්වාමීනි! අවිජ්ජා හේතුවෙන් සඛ්ඛාරයෝ පහළ වෙත්. මෙලෙසට මේ ප්‍රශ්නයේ දී අවිජ්ජා හේතුවෙන් සඛ්ඛාරයෝ පහළ වෙත් යැයි අපගේ හැඟීම යැයි ප්‍රකාශ කළ සේක. [ම. නි. පරිවර්තනයයි]

මෙලෙස අවසානය වන ජරා මරණයෙන් පටන් ගෙන මූල වන අවිජ්ජාව තෙක් පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ සේක. [විභ. අ. 91 ; වි. ම. 391]

4). පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (2) (මැදින් පටන් ගෙන මූලට)

තවදුරටත් එම වැල් සොයන පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් කෙනෙක් වැලක මැද කොටස ප්‍රථමයෙන් දැකී. එම පුරුෂයා එම වැලෙහි මැදින් කපා මූලට බැස වැලෙහි මූල දක්වා ආදාමන වැල් වලින්කරන අදින, බදින කර්මාන්ත කටයුතුවලට භාවිතා කරන්නා සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ,

“ඉමේ ඔබ් භික්ඛවේ, චත්තාරෝ ආභාරා කින්තිදනා? කිංසමුදයා? කිඤ්ජාතිකා? කිම්පහවා? ඉමේ චත්තාරෝ ආභාරා තණ්හාතිදනා, තණ්හාසමුදයා, තණ්හාජාතිකා, තණ්හාපහවා.

තණ්හා වායං භික්ඛවේ, කින්තිදනා? -පෙ- තණ්හා වේදනාතිදනා, -පෙ- වේදනාපහවා.

වේදනා වායං භික්ඛවේ කින්තිදනා? -පෙ- වේදනා එස්සතිදනා, -පෙ- එස්සපහවා.

එස්සෝ වායං භික්ඛවේ කින්තිදනෝ? -පෙ- එස්සෝ සලායතනතිදනෝ,-පෙ- සලායතනප්පහවෝ.

සළායතනඤ්චද්‍රං භික්ඛවේ කින්නිදුනං? -පෙ- සළායතනං නාමරූපනිදුනං, -පෙ- නාමරූපප්පභවං.

නාම-රූපඤ්චද්‍රං භික්ඛවේ කින්නිදුනං? -පෙ- නාමරූපං විඤ්ඤදුණනිදුනං, -පෙ- විඤ්ඤදුණප්පභවං.

විඤ්ඤදුණඤ්චද්‍රං භික්ඛවේ කින්නිදුනං? -පෙ- විඤ්ඤදුණං සඛිඛාරනිදුනං, -පෙ- සඛිඛාරප්පභවං.

සඛිඛාරා වීමේ කින්නිදුනා? -පෙ- සඛිඛාරා අවිජ්ජා නිදුනා, අවිජ්ජා සමුදයා, අවිජ්ජා ජාතිකා, අවිජ්ජා පභවා.” [සං. නි. 2/20-22]

මහණෙනි! මෙම ආහාර සතර වර්ගය කුමන ධර්මයක් නිදන කොට ඇත් ද? (ගති, උපධි, කාල, පයෝග) යන ඉතිරි හේතූන් සමග යෙදෙන කුමන ධර්මයන් සමුදය කොට ඇත් ද? කුමන ධර්මයකින් හටගනී ද? කුමන ධර්මයකින් ප්‍රභවය ලබයි ද? මේ වර්ග සතරටම තණ්හාව නිදන වශයෙන් ඇත. (ගති, උපධි, කාල, පයෝග) යන ඉතිරි හේතු සමග යෙදෙන තණ්හාව සමුදය කොට පහළ වේ. තණ්හාව ජාතිය කොට ඇත්තේය. තණ්හාව ප්‍රභවය ලෙස ඇත්තේය.

තණ්හා -පෙ- වේදනාව, ච්ඡේද, සළායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤදුණය -පෙ- සඛිඛාරයෝ කුමන ධර්මයක් නිදන කොට ඇත් ද? (ගති, උපධි, කාල, පයෝග) යන ඉතිරි හේතූන් සමග යෙදෙන කුමන ධර්මයකින් සමුදය වීද? කුමන ධර්මයකින් හටගත්ම වී කුමන ධර්මයකින් ප්‍රභව වීද?

සඛිඛාරයෝ අවිජ්ජාව නිදන කොට හටගනී. (ගති, උපධි, කාල, පයෝග) යන ඉතිරි හේතූන් ද සමග යෙදෙන අවිජ්ජාව සමුදය වේ. අවිජ්ජාව හේතුවෙන් ජාතිය වේ. අවිජ්ජාව ප්‍රභවය වේ. (සං. නි. පරිවර්තනයයි) මෙලෙස මැද ඇති ආහාරය, නැත්නම් කාම භවය, නැත්නම් තණ්හාවෙන් පටන්ගෙන මුල ඇති අවිද්‍යාව තෙක් පරිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ සේක.

[විභ. අ. 91 - 92 ; වී. ම. 392]

මේ ඉහත දැක්වූ පරිච්චසමුප්පාද දේශනා සතරෙන් පළමුවැන්න වූ මුල ඇති අවිද්‍යාවෙන් පටන් ගෙන අවිසානය වූ ජරා මරණය තෙක් දේශනා කරන ලද අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය මේ පොතෙහි මුලින් ලියා දක්වන ලදී. දැන් මැදින් පටන්ගෙන අග දක්වා දේශනා කළ අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනා දෙවන ක්‍රමය දිගට ලියා දක්වන්නෙමි.

අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද දේශනා (දෙවන ක්‍රමය)

“ස ඛෝ සෝ භික්ඛවේ, කුමාරෝ වුද්ධිමන්වාය ඉඤ්ජියානං පරපාකමන්වාය පඤ්චිති කාමඉණේති සමප්පිතෝ සමඛිඛිභුතෝ පරිවාචේති, චක්ඛු විඤ්ඤදුයෙස්සි රූපේති ඉට්ඨේති කන්තේති මනාපේති පියරූපේති කාමුපසංභිතේති රජනීයේති, සෝත විඤ්ඤදුයෙස්සි සද්දේති -පෙ- සාන විඤ්ඤදුයෙස්සි ගන්ධේති -පෙ- පිච්චා

විඤ්ඤායෝගී රසේනි -පෙ- කාය විඤ්ඤායෝගී චොට්ඨබ්බිකේනි ඉට්ඨේනි කන්තේනි මනාපේනි පියරුපේනි කාමුපසංහිතේනි රජනීයේනි.

සෝ වක්ඛුනා රූපං දුස්චා පියරුපේ රූපේ සාරථීපති, අප්පියරුපේ රූපේ ඛ්‍යාපථීපති. අනුපට්ඨිතකායසති ච විභරති පරිත්තචේතසෝ. තඤ්ච චේතෝචිමුත්තිං පඤ්ඤචිමුත්තිං යට්භුතං නප්පජානාති යතථස්ස තේ පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසේසා නිරුප්ඨාන්ති. සෝ ඒවං අනුරෝධචිරෝධං සමාපන්නෝ යං කිඤ්චි චේදනං චේදේති සුඛං චා දුක්ඛං චා අදුක්ඛමසුඛං චා, සෝ තං චේදනං අභිනන්දති අභිචදති අප්ඤෝසාය නිරිධිති. තස්ස තං චේදනං අභිනන්දතෝ අභිචදතෝ අප්ඤෝසාය නිරිධිතෝ උප්පථීපති නන්දී, යා චේදනාසු නන්දී තදුපාදනං. තස්සුපාදනපච්චයා භවෝ, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරා මරණං සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති, ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ භෝති.”

[ම. නි. 1/624]

මහණෙනි! එම කුමාර තෙමේ ඉඳුරන් පිනවන්නට නිසි වයස් පැමිණ, මුහුකුරා ගිය ඉඳුරන් ඇති බවට පැමිණ පස්කම් ගුණයෙහි සමර්පිතව වක්ඛු විඤ්ඤායෝගී දතයුතු ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනාප වූ ප්‍රියරූප වූ කාමෝපසංහිත වූ රජනීය වූ රූපයෙන් වක්ඛු විඤ්ඤායෝගී පිනවයි. සෝත විඤ්ඤායෝගී ශබ්දයෙන් පිනවයි. ඝාන විඤ්ඤායෝගී ගන්ධයෙන් පිනවයි. පිටිභා විඤ්ඤායෝගී රසයෙන් පිනවයි. ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනාප වූ ප්‍රියරූප වූ කාමෝපසංහිත වූ රජනීය වූ චොට්ඨබ්බිකයෙන් කාය විඤ්ඤායෝගී පිනවයි.

හේ ඇසින් රූප දැක ප්‍රියරූප වූ රූපයෙහි රාග කෙරෙයි. අප්‍රියරූප වූ රූපයෙහි ව්‍යාපාද උපදවයි. ද්වේශ සිත් ඇතිව කායගතාසනියට නොපැමිණ ද වාසය කරයි. යම් ඵල සමචතක දී එම ලාමක වූ අකුසල් දහම් නිරවශේෂව නිරුද්ධ වෙත් ද ඒ චේතෝ චිමුත්තිය ද, පඤ්ඤ චිමුත්තිය ද තත් වූ පරිදි නොදනී. හේ වෙසෙසින් රාග ද්වේශ දෙකට පැමිණියේ සුඛ වේවායි, දුක්ඛ වේවායි, අදුක්ඛමසුඛ වේවායි යම්කිසි චේදනාවක් විඳින්නේ වෙයි ද හේ ඒ චේදනා (තෘෂ්ණාවෙන්) අභිනන්දනය කරයි. (ඇහෝ සුවයක් යැයි) කියයි. ගැලිගෙන සිටී. ඒ චේදනාවෙන් සතුටුවන, සතුටෙන් කියවන, ගැලිගෙන සිටින ඔහුට නන්දිය උපදී. ඔහුගේ ඒ චේදනාවෙහි යම් නන්දියක් ඇත් ද ඒ උපාදනය වේ. ඔහුට උපාදන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ. භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි. ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරා මරණ ශෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාසයෝ පනළ වෙති. මෙහෙයින් මේ කේවල දුක්ඛ සමුහයාගේ උදව්ම වෙයි. [ම. නි. පරිවර්තනයයි] සෝතද්වාරාදියෙහි ද මෙලෙසටමය.

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාවට අනුව සළායතනයෙන් පටන්ගෙන වේවා, චේදනාවෙන් පටන්ගෙන වේවා මෙම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව භාවනා කොට බලනු කර්මත්තෙකුට බැලිය හැක්කේය. අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය:- සළායතන පර්චයෙන් (කොටසින්) පටන්ගෙන ජරා මරණ පර්චය දක්වා භාවනා ක්‍රමය හා සමානය.

- 1) සළායතන, ඵස්ස, චේදනා (අවිජ්ජා) තණ්හා, උපාදන, භව (කම්මභව- සබ්බාරයෝ) පච්චුප්පන්නය.
- 2) ජාති, ජරා, මරණ මතු ප්‍රථම අනාගතය. (තචදුරට්ඨි අනාගත සංසාර ගමන ප්‍රකටව ඇත්නම්)

- 1) සළායතන, එස්ස, වේදනා (අවිජ්ජා) තණ්හා, උපාදන, භව (කම්මභව- සඛ්ඛාරයෝ) ප්‍රථම අනාගතය.
- 2) ජාති, ජරා, මරණ දුතිය අනාගතය.

මෙයාකාරයට සංසාර ගමන කෙළවර වන තෙක් අනාගත සම්බන්ධතා ද වටහා ගන්න. තවදුරටත් අතීත සංසාර දිශාවට ද භාවනා කර බැලීමට ද හැක්කේය.

- 1. සළායතන, එස්ස, වේදනා (අවිජ්ජා) තණ්හා, උපාදන, භව (කම්මභව- සඛ්ඛාරයෝ) පෙර ප්‍රථම අතීතයයි.
- 2. ජාති, ජරා, මරණ පව්ච්ඡපන්නයි.

- 1) සළායතන, එස්ස, වේදනා (අවිජ්ජා) තණ්හා, උපාදන, භව (කම්මභව- සඛ්ඛාරයෝ) දුතිය අතීතයයි.
- 2) ජාති, ජරා, මරණ ප්‍රථම අතීතයයි.

- 1) සළායතන, එස්ස, වේදනා (අවිජ්ජා) තණ්හා, උපාදන, භව (කම්මභව- සඛ්ඛාරයෝ) තතිය අතීතයයි.
- 2) ජාති, ජරා, මරණ දුතිය අතීතයයි.

මේ ආකාරයට අතීත සංසාර සම්බන්ධතාවන් ද ඤාණය විනිදුවා බලන්න. මේ වනාහි භව දෙක දෙක සම්බන්ධ කරමින් භාවනා කිරීමයි. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ හැකි (අතීත සංසාර සම්බන්ධතා අනාගත කෙළවර දක්වා පරිග්‍රහ කර බැලිය හැකි) පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය හා සමාන වූ බව වටහා ගත හැක්කේය. හේතුව නම්:- ජාතිය වනාහි, විඤ්ඤාණ නාමරූප සළායතන එස්ස වේදනා නිසා පහළ වන නිසා ද, තණ්හා උපාදනයන් අවිජ්ජාව අඩංගුව තිබෙන නිසා ද, කම්ම භවයෙහි සඛ්ඛාර අඩංගු වන නිසා ද (නොහොත් තණ්හා උපාදන භව යන්න අවිජ්ජා තණ්හා උපාදන සඛ්ඛාර කම්ම යන මේවායින්ම පහළ කරවන නිසා ද) වේ. අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය ද, පටිච්චසමුප්පාද කොටසෙහි පැහැදිලි කළ පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය ද ප්‍රගුණ වූ පිංචතුන් සදහා මේ අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාවේ දුතිය භාවනා ක්‍රමය පහසුවනු ඇත.

පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1) (අග සිට මුල දක්වා)

මෙම පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව අග ඇති ජරා මරණයේ සිට මුල ඇති අවිජ්ජාව දක්වා ප්‍රතිලෝම ලෙස කරන ලද දේශනාවකි. මෙම ප්‍රතිලෝම පිළිවෙලෙහි,

- 1. ජරා-මරණ, 2. ජාති යන මේ ධර්ම දෙක අනාගත අද්ධ කාල ධර්මයෝය. 3. භව, 4. උපාදන, 5. තණ්හා, 6. වේදනා, 7. එස්ස, 8. සළායතන, 9. නාම-රූප, 10. විඤ්ඤාණ යන මේ ධර්ම සමූහය පව්ච්ඡපන්න අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි. 11. සඛ්ඛාර, 12. අවිජ්ජා යන මේ ධර්මයෝ අතීත අද්ධ කාල ධර්ම

සමූහයයි. තවදුරටත් අනාගත පැත්තට සිත යොදා භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙස භාවනා කළ හැක්කේය.

ජරා, මරණ, ජාති ආදිය දෙවැනි අනාගත අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි. භව, උපාදන, තණ්හා, වේදනා, ඵස්ස, සළායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණ යන ධර්ම සමූහය ප්‍රථම අනාගත අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි. සඛ්ඛාර, අවිජ්ජා යන මේවා පච්චිප්පන්න අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි.

මෙලෙසටම අනාගත කෙළවර දක්වා හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. තවදුරටත් අතීත සංසාරය පැත්තට ද ඤාණය විනිදුවා භාවනා කළ හැක්කේය.

ජරා, මරණ, ජාති යන මේවා පච්චිප්පන්න අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි. භව, උපාදන, තණ්හා, වේදනා, ඵස්ස, සළායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණයන් ප්‍රථම අතීත අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි. සඛ්ඛාර, අවිජ්ජාවෝ දුතිය අතීත අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි.

මෙලෙසට අතීත සංසාර සම්බන්ධතාවයන් දෙසට ඤාණය විනිදුවා හැකිතාක් හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. භව තුනක් තුනක් හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමයි. මේ භාවනාවේදී ද අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය අනුව ප්‍රගුණ කර ඇත්තාට දුෂ්කර නොවේ. ප්‍රතිලෝම ලෙසට පරිග්‍රහ කිරීම අතින් පමණක් වෙනස් වේ.

භාවනා ක්‍රමය

පිංචන් ඔබ ජාතිය නිසා ජරා-මරණ ඇතිවන ආකාරය ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලා මෙසේ හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ජාතිය නිසා ජරා-මරණ වේ. ජාතිය හේතු ධර්මයයි. ජරා-මරණ ඵල ධර්මයයි. තවදුරටත්, කම්ම භවය ඇති නිසා ජාතිය වන අයුරු ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලන්න. මෙලෙස හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. කම්ම භවය නිසා ජාතිය වේ. කම්ම භවය හේතු ධර්මයයි. ජාතිය ඵල ධර්මයයි. මේ ලෙසටම ප්‍රතිලෝම ලෙසට මුල ඇති අවිද්‍යාව තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (2) (මැදින් පටන්ගෙන මුලට)

ආහාර හතර

මේ ක්‍රමයෙහිලා අට්ඨකථානි, නිදනවග්ග සංයුත්ත පාලියෙහි ඵන ආහාර සූත්‍රය උපුටා දක්වමින් පැහැදිලි කරයි. ඵම සූත්‍රයෙහි බුදුපියාණන් වහන්සේ ආහාර හතරින් පටන්ගෙන මුල අවිද්‍යාව දක්වා ප්‍රතිලෝම ලෙසට දේශනාව පවත්වා ඇත. ආහාර හතර වර්ගය ප්‍රථමයෙන් පැහැදිලි කරමු.

- 1) කබලිකාරාහාර - ගෝරෝසු වූ හෝ මෘදු වූ හෝ පිඩු කොට ගන්නා ලද නො ගිලින්නේ නමුත් ගිලින්නා සේ වූ ආහාර.
- 2) ඵස්සාහාර - අරමුණ හා ගැටීමේ ආහාර.
- 3) මනෝසඤ්චෙනාහාර - සිත උද්දීපනය කරන ආහාර.

- 4) විඤ්ඤදණාභාර - විශේෂයෙන් දැනගැනීමේ ආහාර. මෙලෙස ආහාර වර්ග හතරක් වේ.

“විපාකවට්ටිභුතේ පට්ඨසන්ධිපච්චිච්චිසාදිකේ කම්මසමුට්ඨානඤ්ච ඕජං සන්ධාය “වත්තාරෝ ආහාරා තණ්හා නිදනා”ති ආදී චුත්තං. වට්ටුපත්ථම්මකා පන ඉහරේපි ආහාරා තණ්හාපහවේ තස්මිං අවිජ්ජමානේ න විජ්ජන්තීති “තණ්හා නිදනා”ති වත්තුං වට්ටන්ති.”

[විභ. මූල වී (ජර්ධසඛිගායනා අංක 225 යටතේ) මහා වී 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 582 යටතේ)]

විපාක වට්ටිය වන පට්ඨසන්ධි අවස්ථාවෙහි, ප්‍රවෘත්ති අවස්ථාවෙහි වන්නා වූ,

- 1) එස්සාභාර - විපාක විඤ්ඤදණාය හා යෙදෙන එස්සය.
- 2) මනෝසඤ්චේතනාභාර - විපාක විඤ්ඤදණාය හා යෙදෙන චේතනාව.
- 3) විඤ්ඤදණාභාර - විපාක විඤ්ඤදණාය.
- 4) කඛලිකාරාභාර- කම්ම සමුට්ඨාන රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් කම්මප ඕජා.

මේ ආහාර හතර වර්ගයන් සලකා “වත්තාරෝ ආහාරා තණ්හා නිදනා” සතර ආකාර වූ මේ ආහාරයෝ තණ්හාව නිදනය කොට ඇත්තාහ යැයි යනාදී ලෙසට බුදුපියාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. එලෙසට විපාක වට්ටිය වන්නා වූ ආහාර සතර ආකාරය සලකා කෙලින්ම දුනුයුතු අර්ථ ස්වභාව ඇති නීතරථ ක්‍රමය වශයෙන් දේශනා කොට ඇති නමුදු, කිලේස වට්ට, කම්ම වට්ට, විපාක වට්ටියන්හි නොතිමි පෙරළීම නම් වූ සංසාර වට්ට දුක්ඛයෙහි පැවැත්මට දිරිදිය හැකි, උපනිස්සය ශක්තියෙන් උපකාර කළහැකි අනෙකුත් අකම්මප ආහාරයෝ ද එම තණ්හා නම් වූ නිදනය අවිද්‍යමාන කල්හි ප්‍රකට බැවින් තණ්හාව නිදන වශයෙන් ඇතැයි යන අර්ථය ගැලපේ යැයි සිතට ගන්න. [විභ. මූල වී ; මහා වී 2 පරිවර්තනයයි]

අකම්මප ආහාර = අනුපාදින්නක ආහාර

“ඉමේසං සත්තානං ඛාදන්නානම්පි අඛාදන්නානම්පි භුඤ්ජන්නානම්පි අභුඤ්ජන්නානම්පි පට්ඨසන්ධිචිත්තේනේව සහජාතා කම්මජා ඕජා නාම අචී සා යාව සත්තමම්පි දිවසං පාලේති, අයමේව උපාදින්නකකඛලිකාරාභාරෝති වේදිතඛිබෝති. තේභුමකච්චපාකච්චේන පන උපාදින්නකච්චිසාදයෝ වේදිතඛිබා, තේභුමකකුසලාකුසලකිරියවසේන අනුපාදිණ්ණාකා ලෝකුත්තරා පන රූළ්ඛිවසේන කථිතාති.”

[සං. අ. 2/19]

“පට්ඨසන්ධිචිත්තේනේව සහජාතාති ලක්ඛණාවචනමේතං, සඛිබායපි කම්මපරුපපරියාපන්නාය ඕජාය අච්චිභාවස්ස අච්චිච්චේද්දපච්චිති-සම්මචදස්සහත්තේරි. සත්තමාති උප්පන්න දිවසතෝ පට්ඨාය යාව සත්තමදිවසාපි. රූපසන්තතිං පාලේති පචේතිසට්ඨවසේන. අයමේවාති කම්මප ඕජා. කම්මප ඕජං පන පට්ඨිච උප්පන්නඕජා අකම්මපත්තා අනුපාදිණ්ණාආහාරෝත්චේව වේදිතඛිබෝ.”

[සං. වී 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 11 යටතේ)]

මේ අට්ඨකථා ටීකාහි පැහැදිලි කිරීමට අනුව විපාක වට්ටියට ඇතුළත් ඉහතින් විස්තර කළ ආහාර වර්ග හතර උපාදින්නක ආහාර වර්ග හතරයි. අනුපාදින්නක ආහාර නැත්නම් අකම්මප ආහාර වර්ග හතර මෙලෙසය.

1. කුසල සිත්, අකුසල් සිත්, ක්‍රියා සිත් සමග යෙදෙන ඵස්සය යන ඵස්සාභාර.
2. කුසල චේතනා, අකුසල චේතනා, ක්‍රියා චේතනාව යන මනෝසඤ්චේතනාභාර.
3. කුසල විඤ්ඤදුණ, අකුසල විඤ්ඤදුණ, ක්‍රියා විඤ්ඤදුණ යන විඤ්ඤදුණාභාර.
4. චිත්තජ ඕජා, උතුජ ඕජා, ආභාරජ ඕජා යන කබලිකාරාභාර.

මේ ආභාර වර්ග හතර අකම්මජ ආභාර = අනුපාදින්නක ආභාර වර්ග හතරයි. සංසාර වට්ට උක්ඛයට උපකාර කර සැප සුව සලසන ආභාරයෝය. මේ ආභාරයෝ ද තණ්හාව නම් වූ නිදානය ප්‍රකට නොමැති නම් පහළ විය නොහැකි නිසා නෙය්‍යත්ථ න්‍යායෙන් තණ්හාව නිදානය වශයෙන් ඇතැයි කීම සුදුසු යැයි අදහස් කෙරේ.

කබලිකාර ආභාර

ඉහතින් පැහැදිලි කළ අනුපාදින්නක ඕජා තුළ ආභාරජ ඕජාව ද ඇතුළත්ය. මෙම ආභාරජ ඕජාවෙහි,

1. කම්මජ ඕජා නිසා පහළ වන්නා වූ ආභාරජ ඕජා,
2. චිත්තජ ඕජා නිසා පහළ වන ආභාරජ ඕජා,
3. උතුජ ඕජා නිසා පහළ වන ආභාරජ ඕජා,
4. පෙර පෙර ආභාරජ ඕජා නිසා පහළ වන ආභාරජ ඕජා,

යන මෙම ආභාරජ ඕජා හතර අඩංගු යැයි සිතට ගන්න. තව ටිකක් දුරට මෙය විස්තර කළ යුතුය. කබලිකාර යන වචනය පෙර පෙර ආචාර්යයන් වහන්සේලා කැබලි, කැබලි වශයෙන් නොකළ නමුත් එසේ කළා සේ වූ ආභාර යැයි පරිවර්තනය කළ සේක. මෙම පරිවර්තනය ඉතා ගැඹුරු අර්ථයක් ගෙන දෙයි.

කිසිම රූප ධර්මයක නැත්නම් පරමාර්ථ ධර්මයක තැනකින් තැනකට මාරු විය හැකි ස්වභාවයක්, ධර්මතාවයක් නැත. පහළ වී පහළ වූ තැනම වනාම නිරුද්ධ වේ. සත්ත්වයා විසින් වළඳනු ලබන බත් ආදී ආභාරයන් තවමත් මුට්ටි, පිගන්, කෝප්පවල ඇති අවස්ථාවේදී ද මුඛය, උගුර, ආමාශය ආදියෙහි නොදිරූ ආභාර කොට්ඨාස වශයෙන් ඇතිවිටදී ද උතුජ ඕජා අර්ධමක රූප සමූහයක් වශයෙන් පමණක්ම පවතී. රූප කාලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති උතු යැයි කියනු ලබන තේජෝ ධාතුව නිසා අඛණ්ඩව පහළ වන රූප ධර්මයෝය. මෙම රූප ධර්මයෝ පරමාර්ථයන්ගේ සම්ප්‍රදයානුකූල ධර්මතාවයට අනුව ඇති වූ තැනම වනාම නිරුද්ධ වෙති. සපන අවස්ථාවේදී ඇති රූප ධර්මයෝ එක් වර්ගයකි. උගුරෙහි ඇති රූප ධර්මයෝ තවත් එක් වර්ගයකි. නොදිරූ ආභාර කොටස් වශයෙන් ඇති රූපයෝ ද තවත් එක් වර්ගයකි. පිගානෙන් මුඛයට, මුඛයෙන් උගුරට, උගුරෙන් ආමාශයට මාරුවීම පමණ කාලයකදුළු ජීවිත කාලය ඇති පරමාර්ථ ධර්මයන් නොවේ. ආභාර පිඬුකොට හපා ගිලින තරම් ආයුෂ ඇති පරමාර්ථ ධර්මයන් නොවේ. නමුදු මෙම ආභාර යැයි කියනු ලබන උතුජ රූප කලාපයන් තුළ ඇතුළත් තේජෝ ධාතුවෙහි උපත්මිහක කෘත්‍යය නොනිමි තාක්කල් අලුතින් අලුතින් උතුජ රූප කලාපයෝ පෙර පසු වශයෙන් සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවත පහළවනවා පමණකි. එම නිසා

පිඬු නොකළත් කළා මෙන් වූ ආහාර යැයි පරිවර්තනය කරන ලද්දේ වේ. මෙම නොදිරූ ආහාර හෙවත් කබලිකාර ආහාර නම් වූ උතුප් රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු උතුප් ඕජාවට ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති ආහාර දිරවීය හැකි පාචක තේජෝ ධාතුව - කම්මප් තේජෝ නම් වූ ජීවිත නවක රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු තේජෝ ධාතුවෙහි උපකාරය ලැබුණු විට ඕප්ථිමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. උතුප් ඕජාව නිසා පහළ වූ ආහාරප් රූපයයි. මෙම රූප කලාපයක් පාසා ඇති ඕජාව ආහාරප් ඕජාවයි. මෙම ආහාරප් ඕජාවෙහි උපකාරය (උපස්ථිමනය) ලැබූ කම්මප් ඕජා, චින්තප් ඕජා, උතුප් ඕජා, පෙර පෙර ආහාරප් ඕජා යන මේ විවිධ ඕජාවෝ ද ඕජා අථිමක රූප කලාප නැවත නැවතත් අලුතින් පහළ කරවයි. විවිධ ඕජාවන් නිසා පහළ වන ආහාරප් රූපයෝය. මෙම ආහාරප් රූපයන් තුළ ඇතුළත් වන එක එකක් ඕජාවෝ ආහාරප් ඕජාමය. උපකාර කළහැකි ආහාරප් ඕජාවට ආහාරප් ඕජා යන නම ලැබෙන ආකාරය මෙසේ විස්තර කරන්නට යෙදුනි.

ආහාර හතර වර්ගයේ ශක්තිය

1. කබලිකාර ආහාරයට ඕජා අථිමක රූපයෝ පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
2. එස්ස ආහාරයට වේදනා තුන් ආකාරය පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
3. මනෝසඤ්චේතනාහාරයට එම භව තුන් ආකාරය පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
4. විඤ්ඤණාහාරයට පටිසන්ධි නාම-රූප පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.

1. කබලිකාරහාර:- ඉහතින් පැහැදිලි කළ ලෙසට ඕජාව අථවැනි කොට ඇති ඕජා අථිමක රූපයෝ පහළ කරවයි. ඕප්ථිමක රූපයන් පවත්වයි.

2. එස්සාහාර:- සුඛ වේදනා පහළ කරවීමට හැකියාව ඇති එස්සය ප්‍රකටව ආයෝ නම් පමණක් එස්ස ආහාරය සුඛ වේදනා ඇති කරවයි. දුක්ඛ වේදනා පහළ කරවිය හැකි ශක්තිය ඇති එස්සය පහළ වී නම් එස්ස ආහාරය දුක්ඛ වේදනාව ඇති කරවයි. උපෙක්ඛා වේදනාව ඇති කරවීමට ශක්තිය ඇති එස්සය ප්‍රකටව පහළ වූයේ නම් එස්සාහාරය උපෙක්ඛා වේදනාව ඇති කරවයි. පහළ කරවයි.

3. මනෝසඤ්චේතනාහාර:- කාම භවයට පත්කරවන කර්මය කම්ම භවය පහළ කරවයි, ඇති කරවයි. රූප-අරූප භවයට පත්කරවන කර්මය කර්මයට සුදුසු පරිදි ඒ ඒ භවයන්ට පත්කරවයි, පහළ කරවයි. මෙලෙසට මනෝසඤ්චේතනාහාරය භව තුන් කාලයේම පහළ කරන්නේය. ඇති කරන්නේය. [සං. අ. 2/19]

4. විඤ්ඤණාහාර:- විඤ්ඤණ ආහාරය ප්‍රතිසන්ධි ඤාණයෙහි තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත නාමස්කන්ධයන් ද කම්මප් රූපයන් ද සහජාත ආදී ප්‍රත්‍යය මගින් පහළ කරවයි.

“එතට ව මනෝසඤ්චේතනා තයෝ භවේ ආභරණීති සාසවකුසලාකුසල
වේතනාව චුත්තා විඤ්ඤණං පටිසන්ධිනාමරූපං ආභරණීති පටිසන්ධි
විඤ්ඤණමේව චුත්තං. අවිසේසේන පන තං තං සමිපුයුත්තානං තං තං
සමුට්ඨානධම්මානං ආභරණතෝපේතේ ආභාරාති වේදිතඛිඛා.” [සං. ආ. 2/20]

“සාසවකුසලාකුසලවේතනාව චුත්තා විසේසපච්චයභාවදස්සනං හේතන්ති,
තේනාහ “අවිසේසේන පන”ති ආදි. පටිසන්ධිවිඤ්ඤණමේව චුත්තන්ති එතටාපි
ඒසේව නයෝ, යටා තස්ස තස්ස ඵලස්ස විසේසතෝ පච්චයතාය ඒතේසං
ආභාරත්ථෝ, ඒචං අවිසේසතෝපිති දස්සේතුං “අවිසේසේන”ති ආදි චුත්තං.”

[සං. ටී. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 11 යටතේ)]

මනෝසඤ්චේතනා ආභාරයට භව තුන් ආකාරයන් ඇතිකළ හැකිය,
පහළ කළ හැකිය යන මේ කථාව සංසාර චර්ටයේ කරකැවීමේ ශක්තිය ඇති ආසව
ධර්මයන්ගේ අරමුණ වන්නා වූ කුසල වේතනා අකුසල වේතනා පමණක් අදහස්
කොට කරන ලද පැහැදිලි කිරීමක් බව වටහා ගන්න. සංසාර චර්ටයේ කරකැවීමට
විශේෂ හේතු ඇති නිසාම මෙලෙස පැහැදිලි කරයි. අවිසේස වශයෙන් සාමාන්‍ය
ලෙසින් දක්වනොත් ලෝකික (කුසල, අකුසල, අබ්‍යාකත) ඇතිතාක් වේතනාවන්
සියල්ල තමා හා සම්පුයුක්තවන නාම ධර්ම සමූහය ද චිත්තජ රූපයන් ද පහළ
කරවිය හැකි හේතු ධර්ම වන්නේ යැයි දැනගනුය.

විඤ්ඤණං පටිසන්ධිනාමරූපං ආභරණී විඤ්ඤණය පටිසන්ධි නාම-
රූපයන් පවත්වයි, පහළ කරවයි යන තැන පටිසන්ධි විඤ්ඤණය පමණක් යැයි
දේශනා කරන ලදී. අවිසේස වශයෙන් සාමාන්‍ය ලෙසට දක්වනොත් විඤ්ඤණය
තමා හා සම්පුයුක්ත ධර්මයන් ද ඒ ඒ චිත්තජ රූපයන් ද පහළ කරවිය හැකි නිසා
ආභාරය නම් වේ යැයි දැනගනුය. [සං. ආ. 2/20]

1. මේ ආභාර හතර වර්ගයන්ගෙන් කබලිකාර ආභාරය (චතු සමුට්ඨානික
මිජාව) ඉහතින් පැහැදිලි කළ ආකාරයට මිජාව අටවැනි වූ ඕජා අට්ඨමක රූප
කලාප නැවත නැවතත් අලුතින් පහළ කරවීම් මගින් පමණක් චතු සමුට්ඨානික
රූපයන්ට උපකාරය-උද්‍යෝගය දෙමින් ආභාර කෘත්‍යය නිම කරන්නේය. නඩත්තු
කරවන්නේය.

2. එස්සාභාරය අරමුණ හා හැපීමේ කෘත්‍යය සිද්ධ කිරීමෙන්ම ආභාර
කෘත්‍යය වූ වේදනා ඇති කිරීම සිදුකරයි. වේදනාව පහළ කරවයි.

3. මනෝසඤ්චේතනා ආභාරය සිත උනන්දු කරවීම් පමණින්, හේතු ධර්ම හා
ඵල ධර්ම පහළවීමට සම්බන්ධතාවය ඇතිවනු පිණිස උත්සුක කරවීම පමණින්
ආභාර කෘත්‍යය තුන් භවයෙහි සිදුකරයි.

4. විඤ්ඤණ ආභාරය පටිසන්ධි විඤ්ඤණය ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමේ දී
උප්පත්තිය සලකා බැලීමේ ආකාරයෙන් අරමුණ පිරිසිඳු බෙදූ වෙන් කොට දැන
ගැනීමෙන්ම සම්පුයුක්ත ධර්ම හා කම්මජ රූප හෝ චිත්තජ රූපයන් පහළ කරවීම
මගින්ම ආභාර කෘත්‍යය සම්පූර්ණ කළ හැක්කේය. [සං. ආ. 2/20]

1. කබලිකාරාභාරය ඕපා අර්ධමක රූපයන් පහළ කරවීම මගින් චතු සමුට්ඨානික රූපයන්ට උදවු උපකාර කිරීම මගින් රූප කයට රූප සන්නතිය නොසිඳු පැවැත්විය හැකි, නඩත්තු කළහැකි බැවින් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මට හේතු වේ. ඇත්තය! මේ රූප කය කර්මයෙන් ඇති කරන බව ඇත්ත නමුත් කබලිකාර ආභාරය දැඩිවම උපකාර කරන බැවින් වජී දහයක් වේවා, වජී සියයක් වේවා ආයුෂ්‍ය ගෙවී යන තෙක් තහවුරුව පැවැත්විය හැක්කේය. කුමන ආකාරයකින් දැයි දැක්වීමෙන්; ළදරුවා මව විසින් බිහි කළා ඇත්ත නමුදු කිරි මව විසින් කිරි ආදිය දෙමින් රැක බලා ගැනීමෙන්ම දීර්ඝායුෂ්‍යක වෙයි. කරුව නම් වූ ලී කණුවක් මගින් උපකාර කරන ලද ගෙය කඩා නොවැටෙන්නා සේ ආභාරය පිහිට කොට සිටින මේ රූප කය ආභාරය මත එල්ලිගෙන නොවැටී නොසැලී පැවැතිය හැක්කේය. [සං. අ. 2/20]

මෙලෙස කබලිකාර ආභාරය චතු සමුට්ඨානික රූපයන්ට උපකාර කරමින් ආභාර කාත්‍යය සම්පූර්ණ කරන්නේ වී නමුදු ආභාර සමුට්ඨාන රූප හා උපාදිණ්ණාක රූප (කම්මප රූප) නම් වූ දෙයාකාර රූප සන්නති පැවැත්මෙහිලා හේතු ධර්මය වේ. කම්මප රූපයන්ට රැක බලා ගන්නා අනුපාලක ශක්තිය මගින් උපකාර කරයි. ආභාර සමුට්ඨාන රූප-ආභාරප රූපයන්ට වනාහි පහළ කළහැකි ජනක ශක්තිය මගින් උපකාර කරයි.

2. එස්සාභාරය සුඛ වේදනාදී වේදනාවෙහි පදනම වන්නා වූ අරමුණ හා හැපීම පමණින් සුඛාදී වේදනා පහළ කිරීම මගින් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මෙහි හේතු ධර්මය වන්නේය.

3. මනෝසඤ්චේතනාභාරය කුසල අකුසල කර්මයන් වශයෙන් කර්මයන් රැස් කිරීම පමණින් භවයෙහි පාදක හේතුව වශයෙන් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මට හේතු ධර්මය වන්නේය.

4. විඤ්ඤාණාභාරය අරමුණු බෙදා වෙන් කොට හඳුනා ගනිමින් නාම-රූප පහළ කිරීම මගින් සත්ත්වයාගේ පැවැත්මට හේතු වන ධර්මය වන්නේය.

“උපාදිණ්ණාරූපසන්නතියා උපත්ථම්භහේනේව උතුච්ඡත්තරූපසන්නතීනම්පි උපත්ථම්භහසිද්ධි හෝතිති “ද්විත්තං රූපසන්නතීන”න්ති චුත්තං. උපත්ථම්භහමේව සන්ධාය “අනුපාලකෝ තුරවා”තිව චුත්තං. රූප කායස්ස ධීති හේතුතා හි යාපනා අනුපාලනා.”

[සං. ටී. 2 (අර්ධසඛිගායනා අංක 11 යටතේ)]

ඉහත සඳහන් අර්ධකථාහි කබලිකාරාභාරය කම්මප රූප-උපාදිණ්ණාක රූපයන්ට අනුපාලක ශක්තිය මගින් ද, ආභාර සමුට්ඨාන රූපයන්ට ජනක ශක්තිය මගින් ද උපකාර කරන බව පැහැදිලි කළේය. උපාදිණ්ණාක රූප-කම්මප රූප සන්නතියට උපකාර කිරීමෙන්ම උතුප්, චිත්තප් රූප සන්නතීන්ට උපකාර කිරීමේ කාත්‍යය සමෘද්ධි වේ. එම නිසා උපාදිණ්ණාක රූප-කම්මප රූප හා ආභාරප රූප යන රූප සන්නති දෙකට ආභාර පව්වය ශක්තිය මගින් උපකාර කරන ආකාරය පැහැදිලි කළා වේ. උපස්ථම්භහ ස්වභාවය පමණක් අදහස් කොට අනුපාලක ශක්තිය මගින් උපකාර කිරීම අර්ධකථාහි පැහැදිලි කිරීම වේ. සම්පූර්ණ රූප කයේ පැවැත්මේ හේතුව වීමම අනුපාලනය නම් වේ. [සං. ටී. පර්වභගයයි]

භාවනා කිරීම සම්බන්ධව ප්‍රධාන කාරණයක්

1. විපාක වර්ධය වන්නා වූ ආහාර හතර.
2. කම්ම වර්ධය වන්නා වූ ආහාර හතර යැයි ආහාර සම්බන්ධයෙන් භාවනා කරන ක්‍රම දෙකකි.

ආහාර වශයෙන් විපාක වර්ධය වන්නා වූ ආහාර හතර ක්‍රමය ආහාර සූත්‍ර අර්ථකථා (සං. අ. 2/20) හි පැහැදිලි කොට ඇත. ආහාර වශයෙන් කම්ම වර්ධය වන්නා වූ ආහාර හතර භාවනා කරන ක්‍රමය (සං. අ. 2/19 ; විභ. මූල ටී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 225 යටතේ) මහා ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 583 යටතේ) ද පැහැදිලි කොට ඇත. පිංචන් ඔබ විපාක වර්ධය ඇතුළත් ආහාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට පරිසන්ධි අවස්ථාවෙහි විපාක වර්ධ ධර්ම හතරින් පටන්ගෙන බලන්න. හවය පුරා පහළවන විපාක වර්ධ ධර්මයේ ද මේ ක්‍රමයටම පටන්ගෙන බැලිය හැක්කේය.

විපාක වර්ධ ආහාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන ක්‍රමය

පිංචන් ඔබ ත්‍රිභේදක සෝමනස්ස පරිසන්ධි සහිත පුද්ගලයෙකු නම් ඔබගේ පරිසන්ධි අවස්ථාවෙහි නාම ධර්ම 34 හා කම්මජ රූප 30 පහළවීම වන්නේය. මෙම පරිසන්ධි අවස්ථාවෙහි ආහාර හතර මෙලෙස වේ.

- 1) කබලිකාරාහාර - කම්මජ රූප 30 හි ඇතුළත් කම්මජ ඕජා.
- 2) එස්සාහාර - පරිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන එස්සය.
- 3) මනෝසඤ්චෙනාහාර - පරිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන චේතනා.
- 4) විඤ්ඤාණාහාර - පරිසන්ධි විඤ්ඤාණය.

මේ ආහාර හතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කොට බලන්න. මෙලෙස බලන මේ ක්‍රමයේ දී කාල වශයෙන් බෙදීම මෙලෙසය.

- 1) ආහාර හතර - විපාක වර්ධ ආහාරයන් පවිච්ඡපන්නයයි.
- 2) හව, උපාදාන, තණ්හා, වේදනා, එස්ස, සළායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණ ප්‍රථම අතීතයයි.
- 3) සඛිඛාර, අවිජ්ජාදිය දුතිය අතීතයයි.

මෙලෙස අතීත සම්බන්ධතා ද අනාගත සම්බන්ධතා ද හවයන් තුන තුන හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. ඉතිරි විපාක වර්ධ ආහාර තුනෙන් පටන්ගෙන ද මෙලෙසටම බැලිය හැක්කේය.

කම්ම වර්ට ආහාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන ක්‍රමය

ඉඳින් පිංවත් ඔබ කම්ම වර්ටයෙහි ඇතුළත් ආහාර හතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කර බලන්නේ නම් ඔබම අනාගත සංසාර ගමන සඳහා සිදුකරමින් සිටින කම්ම වර්ට ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන බලන්න. යම් හෙයකින් ඔබ අනාගත කාලයෙහි අරහත්ත ඵලය ලබන රහතන් වහන්සේ නමක් වේවා! යැයි අරමුණු කොට කුසල කර්ම බොහෝ සේ කරන්නෙක් වේ නම් එම කුසල කර්ම අතරින් ප්‍රකට කුසල කර්මයක් තෝරාගන්න. එම කුසල කර්ම කිරීමේ දී පහළ වූ ආහාර හතර පහත සඳහන් ලෙසට වේ.

1. කර්මය කිරීමේ දී හඳුයෙහි පිහිටා තිබෙන 54ක් වූ වතු සමුට්ඨානික රූපයන් තුළ අඩංගු වතු සමුට්ඨානික ඕජා එක එකක්, එසේ නැත්නම් ශරීරයේ ඇති වතු සමුට්ඨානික ඕජා එක එකක් කබලිකාරාභාරයයි.
2. එම කුසල නාම ධර්ම සමූහයෙහි එස්සය එස්සාභාරයයි.
3. වේතනාව මනෝසඤ්චේතනාභාරයයි.
4. සිත - කුසල විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණාභාරයයි.

මේ ආහාර වර්ග හතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. එස්ස, වේතනා, විඤ්ඤාණය යන මේවා කම්ම වර්ටයෙහි ඇතුළත් කම්ම හව නම් වූ කුසල සබ්බාර ධර්ම සමූහයම වේ.

1. කම්ම හව-ආහාර හතර, උපාදන, තණ්හා, (අවිජ්ජා) වේදනා, එස්ස, සළායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණය (විපාක විඤ්ඤාණය) යනාදිය පව්වුප්පන්න ධර්ම සමූහයයි.
2. සබ්බාර නා අවිජ්ජා ආදිය ප්‍රථම අතීත ධර්ම සමූහයයි.

මේ ක්‍රමය පිළිපදිමින් අතීත සම්බන්ධතා, අනාගත සම්බන්ධතා වටහාගන්න.

තවත් පැහැදිලි කිරීමක්

“ආහාරා වා තණ්හාය පභාවේතඛිබා අනාගතෝ අද්ධා, තණ්හාදුයෝ පව්වුප්පන්නෝ සබ්බාරාවිජ්ජා අභිතෝති.”

[විහ. මූල වී. (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 225 යටතේ) මහා වී. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 583 යටතේ)]

දැන් වර්තමාන භවයෙහි සිදුකරන තණ්හාව-අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයෝ (පිරිවරා ගත් කර්මය) පහළ විය යුතු අනාගත භවයෙහි පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි පහළ වන ආහාර හතර වර්ගය ආහාර සූත්‍ර පාලියෙහි එන චත්තාරෝ ආහාරා වශයෙන් ගන්න. ඉඳින් අනාගත පටිසන්ධිය ත්‍රිණේතුක සෝමනස්ස පටිසන්ධියක් වන්නේ වි නම් පටිසන්ධි නාම ධර්ම 34ක් වනු ඇත. ඔබ අපේක්ෂා කළ, ප්‍රාර්ථනා කළ අරහත්ත ඵලය ලබන අනාගත භික්ඛු හව පටිසන්ධිය අරමුණු කරන්න. මෙම අනාගත පටිසන්ධි ධර්ම රාශිය තුළ,

1. කම්මප රූපයන්හි ඇතුළත් කම්මප ඕජාව කබලිකාරාභාරයයි.
2. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන එස්සය එස්සාභාරයයි.
3. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන චේතනාව මනෝසඤ්චේතනාභාරයයි.
4. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණාභාරයයි.

1. මෙම ආභාර හතර අනාගත අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි.
2. මෙම ආභාර කෙරෙහි මූල හේතුව වන්නා වූ තණ්හා දී ධර්මයෝ (කම්ම භව, උපාදන, තණ්හා, වේදනා, එස්ස, සළායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණයෝ) පව්වුප්පන්න අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි.
3. සඛිඛාර, අවිජ්ජා යන මේවා අතීත අද්ධ කාල ධර්ම සමූහයයි.

මේ ක්‍රමයට අනාගත අද්ධා කාල ධර්ම සමූහය, පව්වුප්පන්න අද්ධා කාල ධර්මය, අතීත අද්ධා කාල ධර්ම යන අද්ධා කාල ධර්ම තුන ඇතුළත්ය. භාවනා ක්‍රමය වශයෙන් මෙම අනාගත පටිසන්ධි යන ආභාර හතරින් පටන්ගෙන අතීත අද්ධ කාල ධර්මය වන අවිජ්ජාව දක්වා ප්‍රතිලෝම වශයෙන් ඵල-හේතු සම්බන්ධ ධර්මයෝ කොටසින් කොටස පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ.

සතර ආකාරයකට දේශනා කිරීමට හේතුව

ප්‍රශ්නය:- බුදුරජාණන් වහන්සේ කුමන හේතුවක් නිසා පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව හතරාකාරයකට බෙද දේශනා කළ සේක් ද?

පිළිතුර:-

1. පටිච්චසමුප්පාද උතුම් දේශනාව සමන්ත හඳු වූ සර්වාකාරයෙන් උතුම් වූ බැවින් ද,
2. බුදුරජාණන් වහන්සේ අලංකාර වූ සෝහන වූ දේශනා විලාසප්පත්ත භාවයෙන් සඛිබඤ්ඤත ඤාණයට, දේශනා ඤාණයට පත් වූ බැවින් ද

යන මේ කාරණා දෙක නිසා පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව මෙලෙසට හතරාකාරයට බෙද දක්වන ලදී. [වි. ම. 391 ; විභ. අ. 92]

පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව සමන්ත හඳු වන්නේමය. මෙම හතරාකාර දේශනාවන්හි එන එක ක්‍රමයක් ඇසීමෙන් පසු ප්‍රතිපත්ති වශයෙන් පිළිපදින ලද්දේ නම් යෝගාවචර තෙම දතයුතු ඤාය නම් වූ අරිය මාර්ග ධර්මය විනිවිද දැන ගැනීමට; වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් දතයුතු, දැන ගැනීමට සුදුසු පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය විනිවිද දැන ගැනීමට පත්විය හැක්කේය.

තවදුරටත් බුදුරජාණන් වහන්සේ හතර ආකාරයට උතුම් වේසාරජීප ඤාණයෙන් ද, හතර ආකාරයෙන් උතුම් පටිසම්භිද ඤාණයෙන් ද සමන්වාගත වූ බැවින්, ධම්මගම්භීර, අභ්ගම්භීර, දේශනාගම්භීර, පටිවේදගම්භීර යන මෙම හතරාකාර වූ ගම්භීර භාවයන්ට ළඟා වූ බැවින් ද, මෙහි තහවුරු බව ලබාගත් බැවින් ද, ඉන්ද්‍රඛේදයක් සේ බැසගත් බැවින් ද, දේශනා විලාසප්පත්ත බැවින් ද

උතුම් සබ්බඤ්ඤාන ඤාණයට පත් වූ සේක. ඒ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා විලාසප්පත්ත බැවින්, සබ්බඤ්ඤාන ඤාණයට පත් බැවින් විවිධ නා නා ක්‍රමයන්ට අනුව නා නා ධර්ම දේශනා කළ සේක. [වි. ම. 391 ; විභ. අ. 92]

1. අනුරෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය

විශේෂයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ එම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව මූලින් (අවිජ්ජාවෙන්) පටන්ගෙන අග දක්වා (ජරා මරණ දක්වා) අනුරෝම ක්‍රමයට දේශනා කළ සේක. මෙම දේශනාව අවිජ්ජාව හේතුවෙන් සබ්බාර එල ආදියෙහි හේතු-එල සම්බන්ධ කරමින් සංසාර ප්‍රවාත්තිය ගෙන යෑම සම්බන්ධව විභාග කොට දැනගත කරුණු වරදවා (මූලාවෙන්) ගත් විනෝය සත්ත්ව සමූහයන් නුවණින් සලකා බලන්නා වූ සර්වඥයන් වහන්සේ විසින්.....

(අ) ඒ ඒ තම තමාගේ දයාදය වන්නා වූ අවිද්‍යාදී අදූළ හේතු නිසා සංස්කාරාදීන්ගේ පැවැත්ම දක්වනු සඳහා ද,

(ආ) කිලේස වර්ට, කම්ම වර්ට, විපාක වර්ට යන වර්ට තුනෙහි පැවැත්ම දක්වනු සඳහා ද වදාරන ලදැයි දැනගතය. [වි. ම. 392 ; විභ. අ. 92]

2. අනුරෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ද්විතීය ක්‍රමය

මැද අතී වේදනාව නිසා තණ්හාව ඇතිවීමෙන් පටන්ගෙන අග අතී ජරා මරණ තෙක් දක්වන ලද්දේ අනුරෝම පටිච්චසමුප්පාද ද්විතීය දේශනා ක්‍රමයයි. එම දේශනාව පච්චුප්පන්න අද්ධා කාලයට ඇතුළත් විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා ධර්මයන්ගේ හේතුව වන්නා වූ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සබ්බාර, කම්ම හවයන්හි ඇතිවීමෙන් පටන්ගෙන අනාගත අද්ධා කාලයට ඇතුළත් ධර්මය තෙක් විහිදේ. සම්මාදිරිඨී ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් වර්තමානව විනිවිද නොදැක්කා වූ ශ්‍රාවකයනට මෙම පච්චුප්පන්න හවයට ඇතුළත් වන බැවින් ප්‍රත්‍යක්ෂ වන්නා වූ ප්‍රකට වූ පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම ගෙනහැර දක්වමින්, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන්හි අනාගත එල ධර්ම හා හේතු-එල සම්බන්ධතා දක්වමින් දිගට විහිදෙන අනාගත අද්ධය ප්‍රකටව ප්‍රකාශ කිරීමේ අදහසින් දේශනා කළ සේක.

[වි. ම. 392 ; විභ. අ. 92]

3. පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය

අග අත්තා වූ ජරා මරණයෙන් පටන්ගෙන මුල වන්නා වූ අවිද්‍යාව තෙක් ප්‍රතිලෝම ක්‍රමයට දේශනා කළ පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව පටිලෝම දේශනාවය. “මේ සත්ත්ව ලෝකය ඒකාන්තයෙන් දුකට පැමිණියේය. උපදින්නේය. දිරන්නේය. මැරෙන්නේය. නැවත නැවතත් චුත වන්නේය” යනාදී දුකට පැමිණි ලෝකයා දෙස මහා කරුණාවෙන් බලන කල්හි මහා බෝසතාණන් වහන්සේ සම්බෝධියෙන් පූර්ව භාගයේ ඒ ඒ ජරා මරණාදී ප්‍රත්‍යසමුප්පන්න ධර්මයන් අවබෝධ කරන පටිවේද විදර්ශනා ඤාණ අනුසාරයෙන් අවබෝධ කළ ජාතනාදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් එලානුසාරයෙන් මනාලෙස දේශනා කිරීමේ අදහසින් මෙම පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ බව දැනගතය. [වි. ම. 391 ; විභ. අ. 92]

මහා වජිර විපස්සනා ඤාණය

පාරමී බල අතින් සම්පූර්ණ වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ බුද්ධත්වයට පත්වූ වෙසක් පුර පසළොස්වක ද පශ්චිම යාමයේ අරුණ නගින විට ද කෝටි ලක්ෂයක් වාසය කරන්නා වූ සක්වල එක එකක එක් එක් සත්ත්වයෙකුගේ සන්නාහයෙහි පිහිටා ඇති අවිජ්ජා එක එකක් ඤාණයෙන් එකක් ලෙස පිඬු කොටගෙන එක ඒකකයක් ලෙස ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් **අභිච්ච** වරක්, **දුක්ඛ** වරක්, **අනත්ත** වරක් යන ලෙසට විපස්සනා ඤාණයෙන් බිඳ බැලූ සේක. මෙලෙසටම සඛිබාරයන් එක එකක් එක පිඬුවකට, විඤ්ඤාණයන් එක එකක් එක පිඬුවකට යනාදී ලෙසට පටිච්චසමුප්පාද අංග දෙළොස් ඒකක දෙළොස්කට පිඬුකොට විපස්සනා ඤාණයෙන් බිඳ බැලූ සේක. මෙය මහා වජිර විපස්සනා ඤාණය නම් වේ. මේ මහා වජිර විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැන වදළු ජරා මරණ මුල්කොට ඇති ඒ ඒ වට්ට දුක්ඛයන්හි ජාතනාදී හේතු ධර්ම හොඳින් පැහැදිලි කොට දැක්වීම සඳහා පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කරන ලද්දේ යැයි කියනු ලැබේ.

[ම. ටී. 3 (ජරිධසඛිගායනා අංක 93 යටතේ)]

4. පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ද්විතීය ක්‍රමය

මඟු ඇති ආහාර නතරින්, නැත්නම් තණ්හාවෙන් පටන්ගෙන මුල ඇති අවිජ්ජාව තෙක් වන මෙම දේශනාව පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාවෙහි දෙවන ක්‍රමයයි. ආහාර සූත්‍රාන්ත දේශනාවෙන් ආහාර නතර වර්ගය සම්බන්ධ නිදනය එක එකක් වශයෙන් බෙදී සසර දුක් මිදීමට සුදුසු ශ්‍රාවකයන්ගේ ඤාණයෙහි පිහිටන සේ තහවුරු කිරීමට අතීත වූ අද්ධාන කාලය දක්වා වූ අවිජ්ජා සඛිබාර තෙක් එය ගෙනහැර දක්වා නැවතත් අතීත අද්ධ කාලයේ ඇති අවිජ්ජාවෙන් පටන්ගෙන හේතු හා ඵල සම්බන්ධ සන්නතිය හොඳින් දැක්වීමේ අපේක්ෂාවෙන් ද දේශනා කරන ලදී.

[වි. ම. 391 ; වින. අ. 92]

සමුත්තේජන කථා

සංසාර චක්‍රයේ භ්‍රමණය පෙන්වා දෙන මේ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පටිච්චසමුප්පාද නම් වූ නව චක්‍රය ඉතා ගැඹුරු බැවින් තහවුරු බවක් ලැබීම දුෂ්කරය. විවිධාකාර ක්‍රම මාර්ග වලින් ව්‍යාකූල වූ වන ලැහැබක් මෙන් වන නිසා එයින් මිදීම දුෂ්කරය. වටහාගැනීම පහසු නොවේ.

හෙණා සැරයක් සේ අතරක් නොතබා පෙළෙන, මුළා කරවන, දුක් දෙන්නට හැකි මේ කරකැවෙන පටිච්චසමුප්පාද සංසාර නව චක්‍රය සමාධිය නම් වූ උතුම් උරුම මත හොඳින් මුචනත් වනසේ අතුල්ලාගත් ඤාණය නම් වූ කුන්තය (මුරායුධිය) මගින් නොබිඳ අනුබෝධ ඤාණ, පටිච්ච ඤාණයන්ගෙන් තමාම වර්තමානව විනිවිද නොදැක නම් සංසාර වට්ට දුක්ඛ මහා භය ඉක්මවා නිදහස්ව යා හැකි එකම පුද්ගලයෙකු සිහිනෙහුද නොවන්නේමය.

ඇත්තය! බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ දේශනා කළ සේක. ආනන්දය! මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය ගැඹුරුය. ගැඹුරු පෙනුම් ඇත්තේ ද වේ. “ආනන්දය! මේ ධර්මය අනුබෝධ නොකිරීමෙන්, ප්‍රතිචේධ නොකිරීමෙන් මෙසේ මේ සත්ත්ව ප්‍රජාව නුල් කරවියක් මෙන් අවුල් වූවා, කැඳ ලූ පෙහෙර හු (පේෂාකාර නුල් පන්දුවක්) මෙන් ගැට ගැසුණි, නොහොත් කිරිලි කසල්ලක් (කැඳුල්ලක්) බඳ වූවා, මුදුනණ බබුස් තණ සේ අවුල් වූවා, සැපයෙන් පහ වූ නපුරු ගති ඇති විචසව (නපුරු) පතිතවීම ඇති අපාය ද සසර ද ඉක්ම නොයෙයි.”

[චි. නි. 2/80]

යැයි මේ ධර්ම දේශනාව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. එම නිසා තමා වශයෙන් ද අනුන් වශයෙන් ද සෞභාග්‍ය කැමති සුඛය කැමති පණ්ඩිතයන් හේතු-එල සම්බන්ධතා පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය අනුබෝධ ඤාණ, පටිච්ච ඤාණයන් මගින් වටහා ගැනීමට උත්සාහ කරන්නේ ඉතිරි අනෙකුත් කටයුතු බැහැර කොටය.

මේ බුද්ධ ශාසනයෙහි පණ්ඩිතයන් හේතු ධර්මයෝ, එල ධර්මයෝ පහළවනු පිණිස උපකාර කරන ස්වභාව ශක්තිය ඇති ගැඹුරු වූ හේතු-එල සම්බන්ධතා දක්වන පරිච්චසමුප්පාද ධර්මයෙහි ඉහත දැක්වූ ලෙසට උත්සාහ කරන්නේ නම් ඤාණයෙහි තනවුරුවක්, ප්‍රතිෂ්ඨාවක් ලබාගත නැක්කේය. මෙලෙස ඤාණයෙහි ප්‍රතිෂ්ඨාවක් ලබා ගැනීමේ ස්වභාවයෙන් අඛණ්ඩ වූ සතියෙන් සම්පජ්ඤාඤායෙන් සම්පූර්ණ වී නැවත නැවතත් උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්නා!

[වි. ම. 441 ; විභ. අ. 139]

සාධු! සාධු!! සාධු!!!

එා මා ආරණ්‍ය සයාචෝ
 චිත්තල පබ්බත ආරණ්‍යය
 97/11/10

මොක්කුර

රන්දෙර

ජර්ධම භාගය

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

“තරාගතජපවේදිතෝ භික්ඛවේ ධම්මචනයෝ විවරෝ විරෝචිති නෝ පටිච්ඡන්තෝ” [අං. නි. 1/510]

මහණෙනි, තරාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය භා විනය විවෘත වූයේ බබළයි. වැසුනේ නොම බබළයි.

මේ ඔබ අතට පත්වන්නේ අප අමාදුම් සංගමය මගින් එළි දක්වන්නට යෙදුනු ශ්‍රී ඥානාරාම ගුණානුස්මරණ ග්‍රන්ථ මාලාවේ මොක්පුර රන්දෙර පොත් පෙළේ හයවන කාණ්ඩයයි.

තවත් ඉතිරිව ඇත්තේ හත්වැනි වූ එම පෙළේ අවසාන කාණ්ඩය වූ විපස්සනා කොටසයි. එයද නොබෝ දිනකින් එළි දක්වන්නට කරුණු සැලසී ඇති බව දැනුම් දෙන්නේ සතුටිනි.

මේ සන්ක්‍රියාවට ආලෝකය සලසන අතිපූජ්‍ය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගේ පෙරවදනකින් මෙය අලංකාර වී ඇත. මේ කටයුතු මෙලෙස සුමුදුව සිදුවීමට ප්‍රධාන වශයෙන්ම ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ පාරම් මනීමය සාධක වේ. පෙර ද සාධක වන්නට ඇත. මතු වට ද සාධක වේවා! යි පතමු.

පරිවර්තනයේ දී මෙන්ම සෝදුපත් බැලීමේ දී නොමද සහයෝගයක් දක්වමින් කටයුතු කළ, කටයුතු කරන පූජ්‍ය බුරුම ජාතික කම්මට්ටානාවාර්ය අග්ගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ ද සාසනික ගෞරවයෙන් යුක්තව මෙහිලා සිහිපත් කරමු.

පිටපත් කිරීමෙන් සහායදුන් විලානගම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේ ද, සෝදුපත් බැලීමෙන් උපකාර කළ උග්ගල්බොඩ උපතිස්ස ස්වාමීන් වහන්සේ ද, පිංවත් කලංසුරිය මහතා ද මේ පිනෙන් විසඳ ඤාණ ලබන්වා! එමගින් වහ වහා සැතසීම උදව්වා යි පතමු.

මුද්‍රණ කටයුතු මෙහෙය වූ පිංවත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා ඇතුළු ලිහිරි හි කාර්ය මණ්ඩලය ද කිසිදිනකත් වෙනසක් අපහසුවක් වචනයකින්වත් නොඅගවා කළ මෙහෙවර ශාසන නාමයෙන් සිහිපත් කරමු. මෙවන් උදුර පින්කම්වලට අතහිත දෙමින් ශාසනය නගාලීමට කටයුතු කරන එම සියලු දෙනාටම තම තමන්ගේ ආධ්‍යාත්මික ශාසනයන් වන සීල, සමාධි, පඤ්ඤා ශාසනයන් මෙපින්බලෙන් සම්පූර්ණ කරගැනීමට තව තවත් පහසුවනර්ණ සැලැස්වා යි සංගමය වෙනුවෙන් ප්‍රාර්ථනා කරමු.

මෙහි බරපැන ඉසිලූ අබේසිංහ මෑණියන්, ප්‍රධාන වශයෙන් තම අභාවප්‍රාප්ත ස්වාමිපුරුෂයා ඇතුළු ඥාති පිරිස ඉදිරිපත් කරගෙන සිදුකළ මේ ධර්ම දූත කුසලය මගින් ඒකාන්තයෙන් සියලු පැතුම් ද සපුරාගෙන නියත ආලෝකය ලබන්වා. නැණස පහළ වේවා. මෙතුඩක් කල් සංග්‍රහ වී නොතිබුණු මෙවන් ග්‍රන්ථයක් සිංහලයට නැගීමේ දී මෙවන් සත්පුරුෂ මණ්ඩලයක් ඇසුරු කරමින් ගතවූ කාලය තුළ සිතින් කයෙන් වචනයෙන් රැස් කරගන්නා ලද යම් පිවිතුරු කුසල් ශක්තියක් වේද එය අප දිවියේ එද, මෙද තුර උපකාර ආධාර කළ

සියලු දෙනාටම අනුමෝදන් කරවමු. මව්පිය, ගුරුවර, ආවායඪී උපාධ්‍යාය ශ්‍රද්ධිමිත්‍ර
යන සියලු හිත සත්වයෝ ද මැදහත් සත්වයෝ ද අහිතවත් සත්වයෝ ද එම පින
සාධු කියා අනුමෝදන් වෙත්වා. අනුමෝදන්ව ලොවී ලොවුතුරා සැපත් සාදා ගනිත්වා
යි පතන්නේ මෙහිදෙසිනි.

ලක් බුදුසසුන බැබළේවා!

මෙයට මෙතැනි,
උඩරියගම ධම්මජීව හිමි,
නිස්සරණ වනය,
මිනිරිගල.

11742

2001 ඔක්තෝම්බර් 31

ලක්ඛණාදි චතුක්ක කොටස

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස

ලක්ඛණාදි වශයෙන් භාවනා කළ යුත්තේ ඇයි?

ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨාන පුතිපදවෙන් උපුටාගන්නා ලද්ද;

ඉබ භික්ඛවේ භික්ඛු,

1. ඉති රූපං ඉති රූපස්ස සමුදයෝ ඉති රූපස්ස අත්ථභිගමෝ,
2. ඉති වේදනා ඉති වේදනාය සමුදයෝ ඉති වේදනාය අත්ථභිගමෝ,
3. ඉති සඤ්ඤා ඉති සඤ්ඤාය සමුදයෝ ඉති සඤ්ඤාය අත්ථභිගමෝ,
4. ඉති සඛ්ඛාරා ඉති සඛ්ඛාරානං සමුදයෝ ඉති සඛ්ඛාරානං අත්ථභිගමෝ,
5. ඉති විඤ්ඤාණං ඉති විඤ්ඤාණස්ස සමුදයෝ ඉති විඤ්ඤාණස්ස අත්ථභිගමෝ

[දී. භි. 2/470 ; ම. භි. 1/146]

මහණෙනි! මෙම ශාසනයෙහි යෝගාවචර මහණෙක්,

1) (අ) මෙය රූප ධර්මයයි. (ආ) මෙය රූප ධර්මයෙහි හේතු ස්වභාවය හා විමේ ස්වභාවයයි. (ඇ) මෙය රූප ධර්මයෙහි අස්ථයට යෑමේ හේතු ධර්මයයි. අස්ථයට යෑමේ ස්වභාවයයි.

2) (අ) මෙය වේදනා ධර්මයයි. (ආ) මෙය වේදනා ධර්මයෙහි ඇතිවීමේ හේතු ස්වභාව ධර්මය හා ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි. (ඇ) මෙය වේදනා ධර්මයෙහි අස්ථයට යෑමේ හේතු ස්වභාවය හා අස්ථයට යෑමේ ස්වභාවයයි.

3) (අ) මෙය සඤ්ඤා ධර්මයයි. (ආ) මෙය සඤ්ඤා ධර්මයෙහි ඇතිවීමේ හේතු ස්වභාවය හා ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි. (ඇ) මෙය සඤ්ඤා ධර්මයෙහි අස්ථයට යෑමේ හේතු ස්වභාවය හා අස්ථයට යෑමේ ස්වභාවයයි.

4) (අ) මෙය (වේදනාසික) සඛ්ඛාර ධර්මයන්ය. (ආ) මෙය සඛ්ඛාර ධර්මයෙහි ඇතිවීමේ හේතු ස්වභාව හා ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි. (ඇ) මෙය සඛ්ඛාර ධර්මයෙහි අස්ථයට යෑමේ හේතු ස්වභාවය හා අස්ථයට යෑමේ ස්වභාවයයි.

5) (අ) මෙය (සිත) විඤ්ඤාණ ධර්මයයි. (ආ) මෙය විඤ්ඤාණයෙහි පහළවීමේ හේතු ස්වභාවය හා පහළවීමේ ස්වභාවයයි. (ඇ) මෙය විඤ්ඤාණයෙහි අස්ථයට යෑමේ හේතු ස්වභාවය හා අස්ථයට යෑමේ ස්වභාවයයි.

මෙලෙසම උපාදනස්කන්ධ පහ යන ධර්ම ස්වභාවයෙහි ධර්ම ස්වභාවය යැයි නැවත නැවතත් භාවනා කරමින් සිටින්නේය. [දී. භි. භා ම. භි. පච්චන්දනසී]

මේ ඉහත සඳහන් මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ධර්මමානුපස්සනා ඛන්ධපඛිඨ සතිපට්ඨාන ප්‍රතිපදා දේශනාවෙහි.....,

1. ඉති රූපං = මෙය රූප ධර්මයයි.
2. ඉති වේදනා = මෙය වේදනා ධර්මයයි.
3. ඉති සකද්දකද = මෙය සකද්දකද ධර්මයයි.
4. ඉති සඛ්ඛාරා = මෙය සඛ්ඛාර ධර්මයෝයි.
5. ඉති විඤ්ඤදුණං = මෙය විඤ්ඤදුණ ධර්මයයි.

මෙලෙසට පඤ්ච උපාදනස්කන්ධ නම් වූ ධර්ම ස්වභාවයෙහි ධර්ම ස්වභාව යැයි නැවත නැවතත් භාවනා වශයෙන් සලකා බැලීමට යෝගාවචර භික්ෂුවට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. මේ අනුශාසනයෙහි අඩංගු සාරය අර්ධකථා ටීකාවන්හි පහත සඳහන් ලෙස පැහැදිලි කරයි.

“තත්ථ ඉති රූපන්ති ඉදං රූපං එත්තකං රූපං ඉතෝ උද්ධං රූපං නත්ථිති රූප්පනසභාවඤ්චේව භූතූප්පාදුයනේදුඤ්ච ආදිං කත්වා ලක්ඛණ රස පච්චුපට්ඨාන පදුට්ඨාන වසේන අනවසේසරූපපරිග්ගහෝ චුත්තෝ -පෙ-

ඉති වේදනාහි ආදිසුචි අයං වේදනා එත්තකා වේදනා ඉතෝ උද්ධං වේදනා නත්ථි. අයං සකද්දකද, ඉමේ සඛ්ඛාරා, ඉදං විඤ්ඤදුණං එත්තකං විඤ්ඤදුණං ඉතෝ උද්ධං විඤ්ඤදුණං නත්ථිති වේදයිතසකද්දානනඅභිසඛ්ඛාරනවිජානනසභාවඤ්චේව සුඛාදී රූපසකද්දකදුච්චි ඵසාදි වක්ඛුච්ඤ්ඤදුණාදි නේදුඤ්ච ආදිං කත්වා ලක්ඛණ රස පච්චුපට්ඨාන පදුට්ඨාන වසේන අනවසේසවේදනාසකද්දකදසඛ්ඛාරා විඤ්ඤදුණපරිග්ගහෝ චුත්තං.”

[දී. අ. 2/565 ; සං. අ. 2/35]

“ලක්ඛණ රස පච්චුපට්ඨාන පදුට්ඨාන වසේනාහි කක්ඛල්පත්තාදි ලක්ඛණවසේන සන්ධාරණාදිරසවසේන සම්පට්ච්චනාදි පච්චුපට්ඨානවසේන භූතත්තයාදිපදුට්ඨානවසේන ව

[සං. ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 22 යටතේ)]

ප්‍රශ්නය:-

බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙය රූප ධර්ම යැයි, මෙය වේදනා ධර්ම යැයි, මෙය සකද්දකද ධර්ම යැයි, මෙය සඛ්ඛාර ධර්මයෝ යැයි, මෙය විඤ්ඤදුණ ධර්ම යැයි මෙසේ පඤ්ච උපාදනස්කන්ධ වශයෙන් නැවත නැවතත් දිගින් දිගට භාවනා වශයෙන් සලකා බැලීමට යෝගාවචර භික්ෂුවට අනුශාසනා කළ සේක. මෙලෙස අනුශාසනා කිරීමේ දී යෝගාවචර භික්ෂුව මෙම පඤ්ච උපාදනස්කන්ධය කෙසේ මොන ආකාරයකට දැනගනු ද? සම්මාදිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් කෙසේ භාවනා කළයුතු දැයි ප්‍රශ්නයකි.

පිළිතුර මෙසේය:-

❖ මෙය රූප ධර්මයයි. රූප ධර්ම වනාහි මෙයයි. මෙයට වඩා නැතැයි සිත-උණ්භ (සිසිල-උණුසුම) ආදී හේතු ධර්මයන් නිසා පෙර පෙර පහළ වූ රූප සන්තති හා සමාන නොවූ පසු පසු රූප සන්තති පහළවීමේ ස්වභාවයන් විවිධ විවිධ ලෙස මාරු වී පහළවීම නම් වූ රූප්පන ස්වභාවය - විකාරයට පත්වීම ද භූතරූප, උපාදරූප යන විවිධාකාරයෙන් බෙදී ගියා වූ විසිඅට ආකාර රූපයන් ද මුල් කොට ලක්ඛණ රස පච්චුපට්ඨාන පදුට්ඨානයන් වශයෙන් ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණ ලෙස

රූප ධර්මයෝ ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කර ගැනීම, පරිග්‍රහ කිරීම දේශනාවේ සාරයයි. ලක්ඛණ රූප පච්චුපට්ඨාන පද්ධතිය වශයෙන් රූප සියල්ල සම්පූර්ණ ලෙස දහයුතුය. දැනගැනීම සඳහා භාවනා කළයුතු යැයි කියන ලදී.

මෙය වේදනා ධර්මයයි ආදියෙහි ද;

❖ මෙය වේදනා ධර්මයයි, වේදනා ධර්මය මෙය යැයි. මෙයට වඩා වේදනා නැත්තේ යැයි.

❖ මෙය සඤ්ඤා ධර්මයයි, සඤ්ඤා ධර්මය මෙයැයි. මෙයට වඩා සඤ්ඤා නැත්තේ යැයි.

❖ මේ සඛ්ඛාර ධර්මයෝ යැයි, සඛ්ඛාර ධර්මයෝ මේවා යැයි. මේවාට වඩා සඛ්ඛාර ධර්මයෝ නැත්තේ යැයි.

❖ මෙය විඤ්ඤාණ ධර්මයයි, විඤ්ඤාණ ධර්ම මෙය යැයි. මෙයට වඩා විඤ්ඤාණ ධර්ම නැතැයි.

❖ වේදනාස්කන්ධයෙහි අරමුණේ රූප විඳගන්නා ස්වභාවය.

❖ සඤ්ඤාස්කන්ධය අරමුණු සලකුණු කොට හැඳින්වෙන්නා ස්වභාවය.

❖ සඛ්ඛාරස්කන්ධයෙහි ස්වකීය හේතු ධර්මයෝ ගැළපෙන ලෙස ඵල ධර්ම පහළවීම සඳහා සකස්කිරීම් ස්වභාවය.

❖ විඤ්ඤාණස්කන්ධයෙහි අරමුණ බෙදා වෙන්කරගෙන ගැනීමේ ද, දැනීමේ ද ස්වභාවය.

❖ වේදනාස්කන්ධයෙහි සුඛ වේදනා ආදී ලෙසට වෙන්කර ගැනීම.

❖ සඤ්ඤාස්කන්ධයෙහි රූපසඤ්ඤා ආදී වශයෙන් බෙදා ගැනීම.

❖ සඛ්ඛාරස්කන්ධයෙහි එස්ස චේතනා ආදී ලෙසට බෙදා වෙන්කර ගැනීම.

❖ විඤ්ඤාණස්කන්ධයෙහි වක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී වශයෙන් බෙදා දැක්වීම ද.

මේ ස්වභාව ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතියන් වශයෙන් ඉතිරි නැතිව සම්පූර්ණ ලෙස වේදනා, සඤ්ඤා, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන් ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කර ගැනීම, පරිග්‍රහ කිරීම දේශනාවෙහි අර්ථයයි.

ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතිය වශයෙන් වේදනා, සඤ්ඤා, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණ යන ධර්ම අරමුණු ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණයෙන් දැනගත යුතුය. දැකගනු පිණිස භාවනා කළ යුතු යැයි කියන ලදී.

[දී. අ. භා සං. අ. පරිවර්තනයයි]

ඉහත සඳහන් අර්ධකථාවන්හි අනවසේස රූප පරිග්‍රහෝ වුත්තෝ - පෙ- අනවසේස වේදනා සඤ්ඤා සඛ්ඛාර විඤ්ඤාණ පරිග්‍රහෝ වුත්තෝ යන අනුශාසනය සැලකිල්ලට ගන්න. රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණ යන පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයන් ඉතිරි නොමැතිව සම්පූර්ණ ලෙස ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතිය වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීම විස්තර කොට දැක්වියි.

1. රූප ධර්ම එකක් පමණක් නැතිනම්

2. නාම ධර්ම එකක් පමණක් නැතිනම්

3. රූප ධර්ම පැත්තෙන් එකක් පමණක්, නාම ධර්ම පැත්තෙන්

එකක් පමණක් ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතිය වශයෙන් පරිග්‍රහ කළයුතු

යැයි අනුශාසනා නොකෙරේ. රූප, වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤණයෝ **අනවස්ඝ** ඉතිරි නොකොට, ශේෂ නොකොට පරිග්‍රහ කළයුතුම යැයි, ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගතයුතු යැයි අනුශාසනා කරන සේක. මේ නිසා රූප ධාතු එකක් පමණක් පරිග්‍රහ කරන්නේ නම්, නැතිනම් නාම ධාතු එකක් පමණක් පරිග්‍රහ කරන්නේ නම්, නැත්නම් රූප ධාතු පැත්තෙන් එකක්ම නාම ධාතු පැත්තෙන් එකක්ම පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් කාත්‍යය නිමකළ හැක්කේය. නිඛිබානගට පත්විය හැක්කේ යැයි යන අනුශාසනාව බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දේශනා ක්‍රමයෙන් ඉවතට පනින මතයක් පමණක් වන බව දැන වටහා ගතයුතුය.

ඉහත සඳහන් පාලි අර්ධකථා ටීකානී උපදෙස්වලට අනුව යෝගාවචර පුද්ගලයා

- 1) භූතරූප-උපාදරූප යන අට්ඨකි රූපයන් ද පධවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ ආදී රූප ධර්ම එක එකක අදාළ ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානගන්ද,
- 2) සුඛ වේදනා, දුක්ඛ වේදනා, සෝමනස්ස වේදනා, දෝමනස්ස වේදනා, උපෙක්ඛා වේදනාවන් ද යන මේ එක එක වේදනාවක ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානගන් ද,
- 3) රූප සඤ්ඤ, සද්ද සඤ්ඤ, ගන්ධ සඤ්ඤ, රස සඤ්ඤ, ඵොට්ඨබ්බ සඤ්ඤ, ධම්ම සඤ්ඤ යන සඤ්ඤාවෝ ද එක එකක් සඤ්ඤාවෙහි ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානගන් ද,
- 4) එස්ස, වේතනා, ඒකග්ගතා, පීචිත, මනසිකාර ආදී සඛ්ඛාරස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් වෛතසික සියල්ලම (පනහම) ද; මෙම වෛතසික එක එකක ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානගන් ද,
- 5) වක්ඛු විඤ්ඤණය, සෝත විඤ්ඤණය, ඝාන විඤ්ඤණය, පීචිහා විඤ්ඤණය, කාය විඤ්ඤණය, මනෝ විඤ්ඤණය යන සියලු විඤ්ඤණයෝ ද මේ එක එක විඤ්ඤණයක ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානගන් ද දැනගැනීම සඳහා භාවනා කළයුතුය.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නියම පිරිසිදු ධර්මය ලැබීමට කැමති පිංවත් ඔබ මේ පාලි අර්ධකථා ටීකාවන්හි දේශනා, අනුශාසනාවන් නිස මත ගසා තහවුරු කරන ලද ඇණයක් සේ හොඳින් හඳුනා දැනගත යුතු වේ.

උග්ගට්ඨකඤ්ඤ විපඤ්චිතඤ්ඤ

චතුරාය්‍යී සත්‍යය හා සම්බන්ධ ධර්ම කොටස් සංකම්පිත ලෙස ඇහුම්කන්දීමට ලැබීමෙන් චතුරාය්‍යී සත්‍යය වහා විනිවිද දක්නා පුද්ගලයන්ට **උග්ගට්ඨකඤ්ඤ පුද්ගලයා** යැයි කියනු ලැබේ. චතුරාය්‍යී සත්‍යය හා සම්බන්ධ ධර්ම විස්තරයන්ට ඇහුම්කන්දීමට ලැබීමෙන් චතුරාය්‍යී සත්‍යයන් වහා විනිවිද දක්නා පුද්ගලයාට **විපඤ්චිතඤ්ඤ පුද්ගලයා** යැයි කියනු ලැබේ. ඛණ ඇසීම මාර්ගයෙන් විමුක්තියට පත් මෙවන් උතුම් පුද්ගලයන් දැක "එම උතුමන් වහන්සේලාට කොතනින් නම් රූප ධර්ම, නාම ධර්මයක් සවිස්තරව භාවනා කොට සළකා බැලීමට කල් ලැබුණේ ද? කොතනින් රූප ධර්ම, නාම ධර්මයක් පාසා ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨාන වශයෙන් එකින් එක පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට කල් ලැබෙන්නේ ද?" යැයි ප්‍රශ්නයක් මතු වන්නේය. කරුණු දක්වන්නේය. මේ කාරණය සම්බන්ධයෙන් තවම සැක දුරුනොවූ පිංවතුන් සඳහා කෙටියෙන් විස්තර කරන්නෙමු.

ධර්ම දේශනයක් ඇසීමෙන් පමණක් විමුක්තියට පත් සාර්පුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ, මහා මොග්ගල්ලාන ස්වාමීන් වහන්සේ, ඛානිය දුරුචරිය ආදී කොට ඇති ඒ උතුමන් වහන්සේලා සාමාන්‍යයෙන් උතුම් පටිසම්භිදු ඤාණයන්ට ද, පත් වූ උතුමන් වහන්සේලාය.

උතුම් පටිසම්භිදු ඤාණ හතර

1. අත්ථපටිසම්භිදු ඤාණය

දුක්ඛ සත්‍යය දන්නා ඤාණය අත්ථපටිසම්භිදු ඤාණය නම් වේ. හේතුවෙනි ඵලය දන්නා ඤාණය අත්ථපටිසම්භිදු ඤාණයයි.

2. ධම්මපටිසම්භිදු ඤාණය

දුක්ඛ සත්‍යයේ හේතුව නම් වූ සමුදය සත්‍යය දන්නා ඤාණය ධම්මපටිසම්භිදු ඤාණය නම් වේ. හේතු ධර්මය දන්නා ඤාණය ධම්මපටිසම්භිදු ඤාණයයි.

3. නිරුත්තිපටිසම්භිදු ඤාණය

ඵම දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ අත්ථ-ධම්ම ස්වභාව ධර්මයෝ, ව්‍යවහාර භාවිත අතින් දක්ෂතාවය, කුසලතාවය සම්බන්ධ ඤාණය. විශේෂයෙන් මාගධ භාෂාවෙනි දක්ෂතාවය, කුසලතාවය සම්බන්ධ ඤාණය නිරුත්තිපටිසම්භිදු ඤාණයයි.

4. පටිභානපටිසම්භිදු ඤාණය

අත්ථපටිසම්භිදු ඤාණය, ධම්මපටිසම්භිදු ඤාණය, නිරුත්තිපටිසම්භිදු ඤාණය යන ඤාණයන් ගැන නැවත දන්නා ඤාණය පටිභානපටිසම්භිදු ඤාණයයි.

[වි. ප. 2/118 ; වි. ම. 329 - 331]

සතර පටිසම්භිදු ඤාණ ලැබීමට හේතු ධර්ම පහ

ශ්‍රාවකයන්ගේ පටිසම්භිදු ඤාණයේ පස් ආකාර හේතුන් නිසා පිරිසිදු වෙති. විසඳ වේ.

“චේතා අධිගමේන පරියත්තිසා සවනේන පරිපුච්ඡාය පුබ්බයෝගේන වාචි ඉමේභිව පඤ්චභාකාරේභි විසද භොන්ති. -පෙ- පුබ්බයෝගෝ නාම පුබ්බ චූද්ධානං සාසනේ ගතපච්චාගතිකතාවේන යාව අනුලෝමගෝත්‍රභූ සම්පං තාව විපස්සනානුයෝගෝ.”

[වි. ම. 330 - 331]

1) අධිගම:- අරහත්ත ඵලයෙන් කෙළවර වන්නා වූ මාර්ග-ඵල ඤාණය ලැබී තිබීම,

2) පරියත්ති:- බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පරියත්ති ධර්මයන් උගෙනීම, වාචෝත්තන කිරීම ද, සජ්ඣායනා කිරීම ද,

3) සවණ:- ඵම පාලියෙති අර්ථය, අර්ථ කථාව ඇසීම ද, නැත්නම් ධර්මය ඇසීම,

4) පරිපුච්ඡා:- පාලිය, අර්ථ කථාව ආදීන්හි පදාර්ථ, පද අධිප්පාය - අදහස් කරන අර්ථ, අධිප්පායන්ට - දුරවබෝධ පදයන් ප්‍රශ්න කිරීමෙන්, තීරණය කිරීමෙන් ද, (බන්ධ, ආයතන, ධාතු, සවිච, පටිච්චසමුප්පාද ආදීන් සම්බන්ධ අර්ථ තේරුම් ප්‍රශ්න විසඳුම් මාර්ගයෙන් තීරණය කිරීමෙන් ද)

5) පුබ්බයෝග:- පෙර බුදුරජාණන් වහන්සේලාගේ සාසනයන්හි පිණ්ඩපාත වර්ශාවේ ගමනාගමනයෙහි කර්මස්ථානය දැරීම-ගතපච්ඡාගතික වන සම්පූර්ණ කොට අනුලෝම ඤාණය, ගෝත්‍රභූ ඤාණයන්ට ආසන්න සේ අති මුඤ්චිකමයනා ඤාණය, පටිසම්ඛා ඤාණය, සම්ඛාර උපෙක්ඛා ඤාණය තෙක් විපස්සනා භාවනාව භාවනා කොට අති බව ද,

යන මේ හේතු කරුණු පහ නිසා ශ්‍රාවකයන්ගේ පටිසම්භිද ඤාණයේ විසඳු වෙති. පිරිසිදු වෙති. මේ තුළ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලා ද, පච්චේක බුදුරජාණන් වහන්සේලා ද,

1. පුබ්බයෝග යන පෙර බුද්ධ සාසනවල සම්ඛාරුපෙක්ඛා ඤාණය තෙක් විපස්සනා භාවනාව භාවනා කරන ලද බැවින් ද

2. අධිගම යන අරහත්ත මග්ග, අරහත්ත ඵල ඤාණ ලබා සිටීම නිසා ද යන මේ හේතු දෙක පිහිට කරගෙන පටිසම්භිද ඤාණයන්ට පත්වූ සේක. ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා ඉහතින් සඳහන් කළ ඵල හේතු ධර්ම පහම පිහිට කරගෙන පටිසම්භිද ඤාණයන්ට පත්වූ සේක. [ව. ම. 331]

සේඛ භූමිය - අසේඛ භූමිය

මේ පටිසම්භිද භතර වනාහි සේඛ පුද්ගලයන්ට සන්තක වස්තු වන්නා වූ පහළ මාර්ග, පහළ ඵල මගින් සුවඳවත් වූ චිත්ත සන්තති නම් වූ සේඛ භූමිය ද, අසේඛ පුද්ගල-රහත් උතුමන්ගේ වස්තු වූ අරහත්ත මග්ග, අරහත්ත ඵල මගින් සුවඳවත් වූ චිත්ත සන්තතිය නම් වූ අසේඛ භූමිය ද යන මේ භූමි දෙකෙහි ඒ ඒ වෙනස්කම් හා තත්වාකාරය දැන ගන්නා තත්වයට දැන් පත්වී සිටින්නාහ.

මේ දෙයාකාර භූමීන් අතරින් අග්ග ශ්‍රාවකයන්ගේ ද, මහා ශ්‍රාවකයන්ගේ ද පටිසම්භිද ඤාණයේ අසේඛ භූමියෙහි ඒ ඒ විවිධතා වෙනස්කම් තත්වාකාරයෙන් දැනගත හැකි තත්වයට ද පත්වී සිටිත්. ඒ උතුමෝ වනාහි රහත් බවට පත්වන අවස්ථාවෙහිදීම සතර පටිසම්භිද ඤාණලාභී වූවෝය.

ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ, චිත්ත ගහපති, ධම්මික උපාසක, උපාලි ගහපති, කුජ්ජුත්තරා උපාසිකාව ආදී වූ පුද්ගලයන්ගේ පටිසම්භිද ඤාණයේ වනාහි සේඛ භූමියෙහිදීම විසඳු වූහ. පටිසම්භිද ඤාණයෙන් විනිවිද දැනගත යුතු ඒ ඒ විවිධත්වයන් තත්වාකාරයෙන් දැන ගන්නා ශක්තියට ඔවුහු පත්වූවෝය. [ව. ම. 330]

ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ සෝතාපත්ති මාර්ග-ඵල ඤාණයන්ට පත්වූ අවස්ථාවෙහි සතර පටිසම්භිද ඤාණයන් ලබාගත් සේක. චිත්ත ගහපති හා ධම්මික උපාසක යන අය අනාගාමී මාර්ග-ඵල ඤාණයන්ට පත්වූ අවස්ථාවෙහි සතර පටිසම්භිද ඤාණයන් ලබා ගන්නාහ. උපාලි ගහපති හා කුජ්ජුත්තරා උපාසිකාව

සෝනාපත්ති මාර්ග-ඵල ඤාණ ලබාගත් අවස්ථාවෙහි පටිසම්භිද ඤාණයන්ට පත්වී යැයි කියවේ.

පුබ්බයෝග

“ඒතේසු පන කාරණෝසු පරියත්ති සවණං පරිපුච්ඡාති ඉමාහි තිණි පඤ්ඤස්සේව බලව කාරණාහි, පුබ්බයෝගෝ අධිගමස්ස බලව පච්චයෝ, පඤ්ඤස්ස භෝති න භෝතීති; භෝති. න පන තථා, පරියත්ති සවණ පරිපුච්ඡා හි පුබ්බේ භොන්තු වා මා වා පුබ්බයෝගේන පුබ්බේ වේව ඒතර්හි ච සඛිඛාරසම්මසනං විනා පටිසම්භිද නාම නත්ථී. ඉමේ පන දුවේපි ඒකතෝ හුත්වා පටිසම්භිද උපත්ථම්භෙත්වා විසද කරොන්තීති.”

[විභ. අ. 274]

මේ හේතු ධර්ම පහ තුළින්,

- 1) පරියත්ති:- ධර්මයන් උගෙනීම, වාචෝද්ගත කිරීම, සජ්ඣායනා කිරීම.
- 2) සවණ:- ඵල පරියත්ති ධර්ම නම් වූ පාලියේ අර්ථ හෙවත් අට්ඨකථා ඇසීම, ශ්‍රවණය කිරීම, බණ ඇසීම.
- 3) පරිපුච්ඡා:- පාලි, අට්ඨකථා යනාදියේ පදාර්ථ-පද අර්ථ වශයෙන් දුරවබෝධ පදයන්හි අධීප්පායන්ට-සාරය, අර්ථය වශයෙන් දුෂ්කර පද විචාරීම, ප්‍රශ්න කිරීම මගින් තීරණය කිරීම.

මේ තුන් ආකාර හේතු ධර්මයන් ආර්ය මාර්ග ධර්ම මගින් දැනගත් පටිසම්භිද ඤාණයන්ට විවිධ විචිත්‍රතාවය ලැබීමට බලවත්ව බලපාන්නා වූ හේතු ධර්මයන් වන්නාහ. අධිගමය නම් වූ අරහත්ත ඵලය මගින් කෙළවර කරන ආර්ය මාර්ග-ඵල ඤාණයන් ලැබීමට බලවත්ව හේතු ධර්මයෝ නොවන්නාහ.

පුබ්බයෝග

පුබ්බයෝග නම් වූ පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි සඛිඛාරපෙක්ඛා ඤාණය තෙක් සමට්-විපස්සනා භාවනා කර්මස්ථානයන් උනන්දුවෙන් වීර්යයෙන් පිළිපදින ලද, භාවනා කරන ලද බව යන හේතු ධර්ම අධිගම නම් වූ අරහත්ත ඵලයෙන් කෙළවර කරන ආර්ය මාර්ග-ඵල ඤාණයන් ලැබීමට බලවත්වූ හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ.

මේ පුබ්බයෝගය පටිසම්භිද ඤාණයේ විවිධත්වය විචිත්‍රත්වය පිණිස හේතු වන්නේ ද? නොවන්නේ ද? යැයි ප්‍රශ්න කරන්නේ නම් හේතු වන්නේ යැයි උත්තර දිය යුතුය. (අධිගමය වනාහි ලෝකුත්තර ධර්මයෝයි. පටිසම්භිද ඤාණය වනාහි කාමාවචර ධර්මයකි. සේඛ පටිසම්භිද ඤාණය මහා කුසල ඤාණසම්පයුත්ත, අසේඛ පටිසම්භිද ඤාණය වනාහි මහා ක්‍රියා ඤාණසම්පයුත්ත කාමාවචර ධර්මයකි යන ලෙස හඳුනාගත යුතුය.)

නමුදු මෙම පුබ්බයෝගය අධිගම නම් වූ ආර්ය මාර්ග-ඵල ඤාණයන් සඳහා බලවත් හේතු ධර්මය වන්නා සේ පටිසම්භිද ඤාණයන්හි බලවත් හේතු ධර්මය නොවේ. පරියත්ති, සවණ, පරිපුච්ඡා යන මේ හේතු ධර්ම තුන පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි (නැත්නම් පෙර ආත්මයන්හි) වඩා තිබුණේ වේවා, නොතිබුණේ වේවා, පුබ්බයෝග වශයෙන් පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි ද, වර්තමානයෙහි ද දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන සඛිඛාර ධර්මයන් සඛිඛාරපෙක්ඛා ඤාණය තෙක් ත්‍රිලක්ෂණ

වශයෙන් විපස්සනා කිරීම, සඛ්ඛාර සම්මසන කෘත්‍යය සිදුනොවී පටිසම්භිදු ඤාණ ලබනවා යන්න විය නොහැක්කකි. පුබ්බයෝග, අධිගම යන මේ හේතු ධර්ම දෙක එකට යෙදීම මගින්ම පටිසම්භිදු ඤාණයන්ට උපස්ථම්භනය වෙයි. විසදු කරයි යන්න දක්වයි. [විභ. අ. පරවර්තනයයි]

“ඛත්‍රුමි උග්ගහෙත්වා පන පුච්ඡනස්ස පටිසම්භිදුප්පත්ති නාම නත්ථී. අරියසාවකෝ නෝ පටිසම්භිදුප්පත්තෝ නාම නත්ථී.” [විභ. අ. 272]

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පරියන්ති ධර්ම බොහෝ සේ උගත්තේ නමුදු පුච්ඡිපන පුද්ගලයන් පටිසම්භිදු ඤාණයන්ට පත්වීමක් නොවේ. සියලු ආර්ය ශ්‍රාවකයන් සම්බන්ධයෙන් වනාහි පටිසම්භිදු ඤාණයන්ට පත්නොවූ කිසිම ශ්‍රාවකයෙක් නොමැත්තේමය. [විභ. අ. පරවර්තනයයි]

සියලු ආර්යන් වහන්සේලා වතුරායී සත්‍යය විපස්සනා සම්මාදිරිඨී ඤාණ, අරිය මග්ග සම්මාදිරිඨී ඤාණයන් මගින් (අනුබෝධ ඤාණ, පටිවේධ ඤාණයන් මගින්) ප්‍රත්‍යක්ෂව වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැක දැන ගත්තෝය. මෙලෙස නොදැක, නොදැන උතුම් අරිය තත්වයට පත්වූවෙකු නොවන්නේමය. [සං. නි. 5-2/264 ; බු. නි. 1/462]

මේ වතුරායී සත්‍යයෙහි අනිත්, අනාගත, පවිච්ඡපන්න, අජීකරිත්ත, බන්ධිධා, ඕළාරක, සුබ්‍රම, හීන, පණීත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයෙන් පිහිටා ඇති පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයෝ දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. **සඛ්ඛිත්තේන පඤ්චාදනස්කන්ධා දුක්ඛා** (සං. නි. 5-2/270) මේ දුක්ඛ සත්‍යය ගැන දන්නා ඤාණය අත්ථපටිසම්භිදු ඤාණය නම් වේ.

අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන්ගෙන් පිරිවරන ලද්ද වූ සඛ්ඛාර, කම්ම සමුදය සත්‍යය නම් වේ. (විභ. අ. 136) මේ සමුදය සත්‍යය ද, සමුදය සත්‍යය නිසා දුක්ඛ සත්‍යය පහළවීම ද දන්නා ඤාණය, දුක්ඛ සත්‍යයේ හේතුව වන සමුදය සත්‍යය දන්නා ඤාණය ධම්මපටිසම්භිදු ඤාණය නම් වේ.

මේ දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, විඤ්ඤාණ ආදී පරමාර්ථ ධාතුන් සම්බන්ධ ව්‍යවහාර භාවිතයන් පිලිබඳ කුසලතාවය දක්වන ඤාණය නිරුත්තතිපටිසම්භිදු ඤාණයයි. මේ අත්ථ, ධම්ම, නිරුත්තතිපටිසම්භිදු යන ඤාණයන් නැවතත් දන්නා දක්නා විපස්සනා ඤාණය පටිභානපටිසම්භිදු ඤාණය නම් වේ. [වි. ප. 118 ; වි. ම. 329 - 330]

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව ආයුෂී උතුමන් පටිසම්භිදු ඤාණයන්ට සුදුසු තත්වයට, ගැලපෙන තත්වයට පත්වී සිටින්නාහ. මහා කොට්ඨිත ස්වාමීන් වහන්සේ මෙන් ඉතා උසස් තත්වයට පටිසම්භිදු ඤාණයන් දියුණු උතුමන් ද සිටි සේක. ශ්‍රාවක පාරමී ඤාණයන්ට ගැලපෙන පරිදි හුදු වතුරායී සත්‍යයන් පමණක් විනිවිද දන්නා ලෙසට පටිසම්භිදු ඤාණයන්ට පත්වූ ආයුෂී උතුමන් වහන්සේලා ද සිටි සේක.

අරහත්ත ඵලයෙන් කෙළවර වූ ආයුෂී මර්ග-ඵල ඤාණ නම් වූ අධිගමයෙහි බලවත් හේතුවම පුබ්බයෝගය වන්නේය. පුබ්බයෝගයෙන් තොර පටිසම්භිදු

ඤාණයන්ට පත්වීමක් යන්න නොමැතැන්නේය. පුබ්බයෝග, අධිගම යන දෙකම සම්පූර්ණ වීමෙන්ම පරිසමිතිද ඤාණයන්ට පත්වන්නේය.

ඉහත සඳහන් කරන්නට යෙදුණු සාරිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ, මහා මොග්ගල්ලාන ස්වාමීන් වහන්සේ, බාහිය දුරුවීරිය ආදී උතුමන් අරහත්ව මග්ග-ඵලයට ළඟාවීමත් සමගම පරිසමිතිද ඤාණයන් ද ලැබූ උතුමන් වහන්සේලා වූහ. මෙලෙස අති විශේෂ ඤාණයන් ලැබීමට අග්‍ර ශ්‍රාවක දෙනම අනෝමදස්සී බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි පටන් ඒකාසබ්බෙය්‍ය කල්ප ලක්ෂයක් ද, බාහිය දුරුවීරිය ස්වාමීන් වහන්සේ පදමුත්තර බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි පටන් කල්ප ලක්ෂයක් ද පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි (පරිසමිතිද ඤාණයන් ලැබීමේ) හේතූන් සම්පූර්ණ කළ සේක. මේ හේතු ධර්ම පහ තුළින් මෙහි විශේෂයෙන් සඳහන් කළයුතු හේතුව වනාහි පුබ්බයෝග යන හේතුවයි. මේ ස්වාමීන් වහන්සේලා පෙර බුද්ධ ශාසනයෙහි අනුලෝම ඤාණ, ගෝත්‍රභූ ඤාණයන්හි ආසන්නයේ ඇත්තා වූ සබ්බාරූපෙක්ඛා ඤාණය තෙක් සබ්බාර ධර්මයන් විපස්සනා ඤාණයෙන් ප්‍රගුණ භාවයට, පරිවයට පත්වූ සේක.

වෙනත් විදියකට දක්වතොත්,

- 1) දුක්ඛ සත්‍යය නම් වූ අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අජීඤ්ඤත, බාහිර, භීත, පණීත, දුර, සන්නික යන එකොළොස් ආකාරයකින් පිහිටා ඇති පඤ්චපාදනක්ඛන්ධයන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් දැක ගත්තේය. දැන ගත්තේය. ලක්ඛණ, රස, පච්චුපරිධාන, පදුරිධාන වශයෙන් මෙම ධර්මයන් ඤාණයෙන් බිඳ බලන ලද්දහ. නැවත නැවත බෙද බලන ලද්දහ.
- 2) සමුදය සත්‍යය නම් වූ හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය, පරිච්චසමුප්පාද ධර්මයන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කරන ලද්දහ. දැන ගත්තාහ. ලක්ඛණ, රස, පච්චුපරිධාන, පදුරිධාන වශයෙන් මෙම පරිච්චසමුප්පාද අංගයන් ඤාණයෙන් බිඳින ලද්දේය. නැවත නැවත සුණු කොට බලන ලද්දේය.
- 3) දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ මේ සබ්බාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා ඤාණයට නැරච්චමෙන් බිඳින ලද්දෝය. මහා සේ සුණු කරන ලද්දෝය. මේ සබ්බාර ධර්මයන්හි අතිච්ච ස්වභාවය, දුක්ඛ ස්වභාවය, අනත්ත ස්වභාවය යන මේවා විපස්සනා සම්මාදුරිඨී ඤාණයෙන් වර්තමානව ප්‍රත්‍යක්ෂව විනිවිද දැක, දැන ගත්තේය. සබ්බාර ධර්මයන්හි අතිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ස්වභාවයන් කෙරෙහි උපෙක්ඛා වියහැකි උදසීන වියහැකි සබ්බාරූපෙක්ඛා ඤාණයට පත්වීමට උනන්දුවෙන් වීර්යයෙන් භාවනා කරන ලදී.

මේ කාරණා තුන එම උතුමන්ගේ පුබ්බයෝග පිළිපැදීමයි. මේ නිසා ඒ උතුමන් අතරින් අග්‍ර ශ්‍රාවක දෙනම මේ භවයෙහි සෝනාපන්න භාවයට පත්වීමට කලින්, බාහිය දුරුවීරිය ස්වාමීන් වහන්සේ අරහත් ඵලයට පත්වීමට කලින් දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සබ්බාර ධර්මයෝ ලක්ඛණ, රස, පච්චුපරිධාන, පදුරිධාන ක්‍රමය වශයෙන් පුහුණු නොකළ ද, ප්‍රගුණ කීරීමට අවස්ථාවක් නොලැබුණු නමුදු පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි එම සබ්බාර ධර්මයෝ ලක්ඛණ, රස, පච්චුපරිධාන, පදුරිධාන ක්‍රමයෙන් ඤාණයෙන් නැවත නැවත අභ්‍යාස කොට නිම කරන ලද්දේම වන්නේය. ප්‍රගුණ කරන ලද්දේම වන්නේය. මෙලෙස ඤාණයෙන් අභ්‍යාස කරන ලද බව, ප්‍රගුණ කරන ලද බව සත්‍යය සතර විනිවිද දැකීම කටයුත්තෙහිලා බලවත් පිහිටාධාරය. උපනිශ්‍රය හේතු ධර්ම වූයේය.

එලෙස සම්පූර්ණ වූ, ප්‍රමාණවත් වූ ප්‍රබ්ධයෝගය ඇත්තා වූ උතුමන් හා පිංවත් ඔබ උරෙන් උර ගටා සමාන කළ නොහැක්කේය. ඉඳින් උරෙන් උර ගැටීමේ දී සමාන වී නම් එම උතුමන් මෙන් (මේ භවයෙහි ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන වශයෙන් රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ නොකොට මාර්ග-ඵල නිවනට පත්වන්නේය. මට ද ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන වශයෙන් රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ නොකොට මාර්ග-ඵල නිවනට පත්විය හැක්කේ යැයි සිතන්නේ නම් එම උතුමන් වහන්සේලා අසන්නට යෙදුනු සෝතාපන්න වූ ධර්ම දේශනා, රහත් බවට පත්වූ ධර්ම දේශනාවන් අසා බලන්න, නැතිනම් කියවා බලන්න. මෙලෙස ඇසීම මගින් කියවා බැලීම මගින් සෝතාපන්න මාර්ග-ඵල ඤාණයන්ට පත්නොවී නම්, අරහත්ත මාර්ග-ඵල ඤාණයට පත්නොවී නම් එම උතුමන් වහන්සේලා හා සම සම ලෙස උරෙන් උර ගැටෙන ලෙස ගැළපිය නොහැක්කේය.)

දැකීම වශයෙන් දැනීම වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලද ධර්මයද, එම ධර්මයේ අර්ථය සාරය ද පහසුවෙන් අවබෝධ වනු පිණිස ද හරි පාර හරි මාර්ගය පිළිපැදීම සඳහා ද පැහැදිලි කරදීම කරදෙන අට්ඨකථා අනුව නියම සත්‍යය ධර්මය ලබා ගැනීමට කැමති සියලු සත්පුරුෂ ස්ත්‍රී, පුරුෂයන් විසින් පිළිගැනීමෙන් සරණ යෑමෙන් යුතුව අවංකව, පිරිසිදුව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය.

ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානයන්ගේ අර්ථ

1. ලක්ඛණාදීසු හි තේසං තේසං ධම්මානං සභාවෝ වා සාමඤ්ඤං වා ලක්ඛණං නාම,
2. කිච්චං වා සමිපත්ති වා රසෝ නාම,
3. උපට්ඨානාකාරෝ වා ඵලං වා පච්චුපට්ඨානං නාම,
4. ආසන්න කාරණං පදුට්ඨානං නාම,

[ධ. අ. 81]

1. ලක්ඛණ

ස්වභාව ලක්ෂණය, සාමඤ්ඤ ලක්ෂණය යැයි දෙයාකාරයි. අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, යන ලක්ෂණයන් තුන සම්බාර ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධ නිසා පොදු නිසා, සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ යැයි කියනු ලැබේ. මේ පොදු සාමඤ්ඤ ලක්ෂණය විපස්සනාවට සම්බන්ධ නිසා විපස්සනා අවස්ථාවට පත්වීමත් සමගම යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි ඤාණයෙන් තමාම වර්තමානවම විනිවිද දකිනු පිණිස භාවනා කළ යුතුව ඇත.

රූප්පනඤ්චෙත්ථසිතාදි විරෝධිපච්චයසන්නිපාතේවිසදිසුප්පත්ති.

[මහා වී. 2 (ජර්ධසම්මානන) අංක 432 යටතේ]

රූප ධර්ම සියල්ල **සීත-උණිත** සිසිල උණුසුම ආදී විරෝධ හේතු ධර්ම නිසා පෙර සිදු වූ රූප සන්නති හා අසමාන වූ පසු පසු රූප සන්නති පහළ වීම, පහළ වන ස්වභාවය, සම නොවී විවිධාකාර මාරුවීම් සහිත පහළවන ස්වභාවය - රූප්පන ලක්ෂණය රූප ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධ වූ පොදු වූ සාමඤ්ඤ ලක්ඛණය වන්නේය. නාම ධර්ම සියල්ල ද තමාගේ අරමුණු වන අදාල අරමුණ දෙසටම නැමෙන, නතුචන ස්වභාවය- නමන ලක්ෂණය නාම ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධ පොදු සාමඤ්ඤ ලක්ෂණය වන්නේය. මේ රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්හි රූප්පන ලක්ෂණය, නමන ලක්ෂණය යන සාමඤ්ඤ ලක්ෂණය මේ නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණ අවස්ථාව හා සම්බන්ධය. යෝගාවචරයා එම නාම-රූප පරිච්ඡේද කොටසේදීම සම්මාදිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැකගනු පිණිස භාවනා කළයුතු වන්නේය.

ඒ ඒ රූප-නාම ධර්මයන්හි පොදු නොවූ තමාට ආවේණික ලක්ෂණ ස්වභාවයට **ස්වභාව ලක්ෂණ** යැයි කියනු ලැබේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙම නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණ අවස්ථාවේදී මේ පරමාර්ථ ධර්ම එක එකකට ආවේණික ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් ද සම්මාදිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව වර්තමානව විනිවිද දකිනු පිණිස පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ.

2. රස

“කිච්චං වා සමිපත්ති වා රසෝ නාම.”

[ධ. අ. 81]

“රසෝ තස්සේව අත්තනෝ ඵලං පති පච්චය භාවෝ.”

[දී. ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 63 යටතේ)]

ඒ ඒ රූපධර්ම, නාම ධර්මයන්හි ස්වකීය ඵලයන් පිළිබඳව උදවු උපකාර කළහැකි බව රසය යැයි කියනු ලැබේ. මේ රසය දු පරමාර්ථ ධාතු ධර්මයන්හි කළයුත්ත නම් වූ කෘත්‍යය රසය (කිච්ච රසය) හේතු සම්පූර්ණ වීම නම් වූ සම්පත්ති රස, වෙනත් ආකාරයකින් කිවහොත් ප්‍රකටව ඇත්තා වූ සම්පූර්ණ වූ ගුණ නම් වූ සම්පත්ති රසය යැයි රස දෙවර්ගයකි. ඒ තුළ සමහර ධර්මයන්හි කිච්ච රසය ප්‍රකට වන අතර සමහර ධර්මයන්හි සම්පත්ති රසය ප්‍රකට වීම වේ. තවත් සමහරක කිච්ච රස, සම්පත්ති රසය යන දෙකම ප්‍රකටමය. මේ රසයන් අදාළ ධර්මයන්හිලා ඉදිරියෙහි දක්වනු ඇත.

3. පච්චපට්ඨානය

“උපට්ඨානකාරෝ වා ඵලං වා පච්චපට්ඨානං නාම.”

[ධ. අ. 81]

“උපට්ඨානාකාරෝති ගණේතඛිඛභාවේන ඤාණස්ස උපට්ඨනාකාරෝ. ඵලං පන අත්තනෝ කාරණං පට්ච්ච තප්පට්චිම්බභාවේන, පට්ඨබං වා උපට්ඨානීති පච්චපට්ඨානං.”

[ධ. මු ටී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 1 යටතේ)]

“පච්චපට්ඨානං තස්ස පරමත්ථතෝ විජ්ජමානන්තා යථාවතෝ ඤාණස්ස ගෝචරභාවෝ.”

[දී. ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 63 යටතේ)]

ඒ ඒ රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් පරමාර්ථ වශයෙන් ප්‍රකටව තිබෙන බැවින් තත්වාකාර ලෙස ඤාණයට ගෝචර වන, අරමුණු වන ස්වභාවය පච්චපට්ඨානය යැයි කියනු ලැබේ. මේ පච්චපට්ඨානය දු උපට්ඨානාකාර පච්චපට්ඨානය, ඵල පච්චපට්ඨානය යැයි දෙයාකාරය. ඒ අතරින් උපට්ඨානාකාර පච්චපට්ඨානය යන්න ඒ ඒ පරමාර්ථ ධාතු ධර්මයක් සලකා බලන අවස්ථාවේ දී ඤාණයෙන් ගතහැකි බව අනුව යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ දැනුමෙහි ප්‍රකට වන, පැණෙන ස්වභාවයයි. ඵල පච්චපට්ඨානය යන්න තම හේතු ධර්මයන් පිළිබඳව, ඵල හේතු ධර්මයන් හා සමාන ස්වභාව වශයෙන් එම හේතු ධර්මයන් අභිමුඛ වියහැකි ස්වභාවයයි කිච්ච - රසය හිසා ලැබිය හැකි ඵල ධර්මම වන්නේය.

4. පදුට්ඨාන

“ආසන්නකාරණං පදුට්ඨානං නාම.”

[ධ. අ. 81]

“පදුට්ඨානං ආසන්න කාරණං තේනස්ස පච්චයායත්තවුත්තිතා දුස්සිතා.”

[දී. ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 63 යටතේ)]

ඒ ඒ පරමාර්ථ ධාතූන් පහළ කරවිය හැකි දුර කාරණය, ආසන්න කාරණය යන දෙකින් ආසන්න කාරණය පදුට්ඨානය නම් වේ. එම පදුට්ඨානය යන වචනයෙන් එම පරමාර්ථ ධර්මයන්හි හේතු ධර්මය හා සම්බන්ධතාවය ඇතිබව දැක්වීමක් කරවයි.

පෙරාතුව දනුයුතු දෑ

විවිධ රූප ධර්ම, නාම ධර්ම වර්ගයන් ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණයෙන් ලක්ඛණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පදවිධාන වශයෙන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගතයුතු, පරිග්‍රහ කළයුතු, භාවනා කොට බැලිය යුතු බැවින්, රූප ධර්ම නාම ධර්ම කිසිවක් එකක් වශයෙන් පිහිටිය හැකි ශක්තියක් නැතිව රූප කලාප, නාම කලාප යන සමූහ - රාශි වශයෙන් පමණක් පවතින බව ධර්මතාවයක් නිසා රූප කලාප, නාම කලාපයන් එක එකක් ඤාණයෙන් බෙද පරිච්ඡේද කොට භාවනා කළ හැකිවීමට පරමාර්ථ තෙක් බෙද වෙන් කොට ගතහැකි විටකදීම මේ ලක්ඛණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පදවිධාන භාවනා අවස්ථාව සම්පූර්ණ ලෙස ක්‍රමානුකූලව වටහාගත හැකිවනු ඇත. හරිහැරි භාවනා කළ හැකිවනු ඇත.

මේ ලක්ඛණාදී වතුක්ක කොටස පාලියෙන් කටපාඩම් කරන්නන් සඳහා පාලිය පමණක් ද දක්වා ඇත. පාලිය නොදන්න ඇත්තන් සඳහා සිංහල භාෂාවෙන් සංක්ෂිප්ත ලෙස ද දක්වා ඇත. මේ ලක්ඛණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පදවිධානයන් අනුපිළිවලින් පහත සඳහන් ලෙසට මතක තබා ගන්න.

1. ලක්ඛණ 2. රස 3. පච්චපට්ඨාන 4. පදවිධාන මෙලෙස එක එකක් අනුපිළිවලින් මතක තබා ගන්න. ධුරුම බසට පෙරලීමේ දී පී. සයාඩෝ ස්වාමින් වහන්සේගේ විසුද්ධි මග්ග සන්න ග්‍රන්ථය හා ඒ ඒ ග්‍රන්ථාවාර්ථයන් වහන්සේලාගේ විවිධ පරිවර්තන උපුටා දක්වමින් කෙටි මෙන්ම පහසුවෙන් කටපාඩම් කළ හැකිවනු පිණිස ද පෙළ ගස්වන ලදී. පාලිය වරක් හා අර්ථය වරක් ලෙස පරිවර්තන ක්‍රමය (සන්න ක්‍රමය) පාලිය ප්‍රගුණ ඇත්තන් සඳහා ඉතාමත් හොඳ වඩාත් නිරවද්‍ය පරිවර්තන ක්‍රමයක් වුවද පාලි නොදන්නා ඇත්තන් සඳහා එය කටපාඩම් කිරීම පහසු නොවන නිසා මවි භාෂාවෙන් (සිංහලෙන්) පමණක් ලියා දක්වා ඇත.

රූපක්ඛන්ධ කථා (අටවිසි රූප)

1. පඨවි ධාතුව

1. කක්ඛලත්තලක්ඛණා පඨවි ධාතූ
2. පතිරිධානරසා
3. සම්පට්ච්ඡනපච්චුපට්චානා
4. අවසේස ධාතූත්තය පදුරිධානා

[ධ. අ. 285 ; වී. ම. 272 - 332]

- 1) තද ඛව, කථකඛ ඛව ස්වභාව ලක්ෂණය කොට ඇත්තේය.
- 2) තමා හැර ඉතිරි කලාපීය රූප ධර්මයන්ට පිහිටවන ඛව රසය (කෘත්‍යය) කොට ඇත්තේය.
- 3) තමා හැර ඉතිරි කලාපීය රූප ධර්මයන් පිළිගැනීම ස්වභාවය යෝගියාගේ ඥාණයෙහි වැටහීම, පච්චුපට්චානය කොට ඇත්තේය.
- 4) තමා හැර ඉතිරි කලාපීය ධාතූ වර්ග තුන ආසන්න කාරණය, පදුරිධානය වන්නේය.

සැලකිය යුත්තක්

ඉහත සඳහන් පරිවර්තනය ඉතා කෙටි පරිවර්තනයක් වන්නේය. මේ පරිවර්තනය තේරුම් ගැනීමට තව දුරටත් විස්තර අවශ්‍ය කරන නමුදු ගුණ්ඨය විශාලවීම වලක්වනු සඳහා ඉදිරියේදීත් ලක්ඛණ, රස, ආදිය මෙලෙසටම ඉතාමත් කෙටි ලෙස දක්වන්නෙමු. සංකීර්ණයෙන් ලියන ලද්දේ නමුදු ඉහත සඳහන් පරිවර්තනය ලෙස වාචෝද්ගත කිරීමට, කරන්නට කැමති නම් එසේ කරන්න. ස්වභාව අර්ථය ඉහත සඳහන් පරිවර්තනයට අනුව හඳුනාගන්න. ඉතිරි ලක්ෂණ රසාදිය ද මෙලෙසටම වටහාගන්න.

පඨවි ධාතුව

- 1) තද ඛව (කථකඛ ඛව) ලක්ෂණයයි.
- 2) තමා හැර අනෙකුත් කලාපීය රූප ධර්මයන්ට පිහිට වන ඛව (කෘත්‍යය) රසයයි.
- 3) තමා හැර සෙසු කලාපීය රූප ධර්මයන් පිළිගැනීම පච්චුපට්චානයයි.
- 4) තමා හැර සෙසු කලාපීය ධාතූන් තුන පදුරිධානයයි.

2. ආපෝ ධාතුව

1. ආපෝ ධාතූ පණ්ණරණුලක්ඛණා
2. ඔෂහනරසා
3. සභිගහනපච්චුපට්චානා

4. අවසේස ධාතුත්තය පද්ධිධානා [ධ. අ. 286 ; වි. ම. 272 ; වි. ම. 331 - 332]

- 1) වැගිරෙන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) සමග පහළ වූ රූප ධර්මයන් වර්ධනය කරන බව (කිවිච) රූසයයි.
- 3) කලාපීය රූප ධර්මයන් සම්පිණ්ඩනය කරන බව පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) තමා හැර කලාපීය ධාතු තුන පද්ධිධානයයි.

3. තේජෝ ධාතුව

- 1. තේජෝ ධාතු උණ්හත්තලක්ඛණා
- 2. පරිපාවනරූපා
- 3. මද්දව්‍යානුප්පාදන පවිච්චපරිධානා
- 4. අවසේස ධාතුත්තය පද්ධිධානා [ධ. අ. 285 ; වි. ම. 272/331/332]

- 1) උණුසුම් බව (සිසිල් බව) ලක්ෂණයයි.
- 2) කලාපය රූප ධර්මයන් පැසවන බව (කිවිච) රූසයයි.
- 3) කලාපීය රූප ධර්මයන් මෘදු මොළොක් බවට පත්වනු සඳහා සුදුසු සේ කරදෙන බව පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) තමා හැර ඉතිරි කලාපීය ධාතු තුන පද්ධිධානයයි.

4. වායෝ ධාතුව

- 1. වායෝධාතු විත්ථමිහනලක්ඛණා
- 2. සමුදිරණරූපා
- 3. අභිනිහාරපවිච්චපරිධානා
- 4. අවසේස ධාතුත්තය පද්ධිධානා [ධ. අ. 286 ; වි. ම. 272/331/332]

- 1) දරණ බව, තෙරපන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) තල්ලු කරන බව, සොලවන බව (කිවිච) රූසයයි.
- 3) එකට පහළ වූ රූප ධර්මයන් තැනකින් තැනකට ඉදිරියට යැවීමේ ස්වභාවය පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) තමා හැර ඉතිරි කලාපීය ධාතු තුන පද්ධිධානයයි.

5. චක්ඛු ප්‍රසාදය

- 1. (අ) රූපාභිසාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණං
(ආ) දුරිඳුකාමතානිදුකකම්මසමුරිධානභූතප්පසාදලක්ඛණං වා චක්ඛු
- 2. රූපේසු ආවිඤ්ජනරූපං
- 3. චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ආධාරතාවපවිච්චපරිධානං
- 4. දුරිඳුකාමතානිදුකකම්මපභූතපද්ධිධානං [ධ. අ. 270 ; වි. ම. 332]

- 1) (අ) රූපාරම්මණයාගේ ආපාතගතවීම ලැබීමට සුදුසු (ආපාතගතවීමට ගැළපෙන) මනා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි. (ආ) රූපාරම්මණය

දැකීමේ ආශාව ඇති රූප තණ්හා නිදන කොට ඇති කම්මප මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්‍ෂණයයි.

- 2) රූප අරමුණු කෙරෙහි (රූප අරමුණු පැත්තට) පුද්ගලයා හෝ වේවා විචි සිත් සන්තතිය වශයෙන් හෝ වේවා ආකර්ෂණය කිරීම (කිව්ව) රූපයයි.
- 3) එක්වූ විඤ්ඤණයට ආධාර කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) රූපාරම්මණය දැකීමේ ආශාව ඇති රූප තණ්හාව නිදන කොට ඇති කම්මප (එක්වූ ප්‍රසාදයේ නිශ්‍රය) කලාපීය මහා භූතයෝ පදට්ඨානයයි.

6. සෝත ප්‍රසාදය

- 1. (අ) සද්දතිසාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණං
(ආ) සෝතුකාමතානිදන කම්මසමුට්ඨාන භූතප්පසාදලක්ඛණං වා සෝතං
- 2. සද්දේසු ආවිඤ්ජනරසං
- 3. සෝතවිඤ්ඤණස්ස ආධාරභාවපවිච්චපට්ඨානං
- 4. සෝතුකාමතානිදනකම්මපභූතපදට්ඨානං [ධ. අ. 270 ; ව. ම. 332]

- 1) (අ) ශබ්දරම්මණයේ ආපාතගතවීමට සුදුසු (ආපාත ගතවීම ලැබීමට ගැළපෙන) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්‍ෂණයයි. (ආ) ශබ්දරම්මණය ඇසීමට කැමති සද්ද තණ්හා නිදන කොට ඇති කම්මප මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්‍ෂණයයි.
- 2) ශබ්දරම්මණ පැත්තට විචි සිත් සන්තතිය වශයෙන් එල්ලී ගැනීම (කිව්ව) රූපයයි.
- 3) සෝත විඤ්ඤණයට ආධාර වන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) ශබ්ද ඇසීමට කැමති ශබ්ද තණ්හාව නිදන කොට ඇති කම්මප (සෝත ප්‍රසාදයේ නිශ්‍රය) වූ මහා භූත පදට්ඨානයයි.

7. ඝාන ප්‍රසාදය

- 1. (අ) ගන්ධාතිසාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණං
(ආ) ඝායිතුකාමතානිදන කම්මසමුට්ඨාන භූතප්පසාදලක්ඛණං වා ඝානං
- 2. ගන්ධේසු ආවිඤ්ජනරසං
- 3. ඝානවිඤ්ඤණස්ස ආධාරභාවපවිච්චපට්ඨානං
- 4. ඝායිතුකාමතානිදනකම්මපභූතපදට්ඨානං [ධ. අ. 270 ; ව. ම. 332]

- 1) (අ) ගන්ධාරම්මණයාගේ ආපාතගතවීමට යෝග්‍ය වූ (ගන්ධාරම්මණ ආපාත ගතවීමට ගැළපෙන) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්‍ෂණයයි. (ආ) ගන්ධාරම්මණය විඳගැනීමට කැමති ගන්ධ තණ්හාව නිදනකොට ඇති කම්මප මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්‍ෂණයයි.
- 2) ගන්ධාරම්මණය දිශාවට විචි සිත් සන්තතිය ආකෂණීය කරවීම (කිව්ව) රූපයයි.
- 3) ඝාන විඤ්ඤණයට ආධාර වන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) ආඝ්‍රාණය කිරීමේ ආශාව ඇති ගන්ධ තණ්හා නිදනකොට ඇති කම්මප (ඝාන ප්‍රසාදයේ නිශ්‍රය) වූ මහාභූත පදට්ඨානයයි.

8. පීචිභා ප්‍රසාදය

1. (අ) රසාහිසාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණා
(ආ) සායිතුකාමතානිදනකම්මසමුරිධානභූතප්පසාදලක්ඛණා වා පීචිභා
  2. රසේසු ආචිඤ්ජනරසා
  3. පීචිභාවිඤ්ඤණස්ස ආධාරභාවපච්චුපරිධානා
  4. සායිතුකාමතානිදනකම්මපභූතපදුරිධානා [ධ. අ. 270-271 ; වී. ම. 332]
- 1) (අ) රසාරම්මණයාගේ ආපාතගතවීමට යෝග්‍ය වූ (රසාරම්මණ ආපාත ගතවීමට ගැළපෙන) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්‍ෂණයයි. (ආ) රසාරම්මණයක් ලෙවීමට, කෑමට, බීමට කැමති රස තණ්හාව නිදනකොට ඇති කම්මප මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්‍ෂණයයි.
  - 2) රසාරම්මණය දිශාවට වීථි සිත් සන්නතිය ආකෂණීය කරවීම (කිවිව) රසයයි.
  - 3) පීචිභා විඤ්ඤණයට ආධාරවන බව පච්චුපරිධානයයි.
  - 4) රසාරම්මණය ලෙවීමට, කෑමට, බීමට කැමති බව නම් වූ රස තණ්හා නිදනකොට ඇති කම්මප (පීචිභා ප්‍රසාදයේ නිශ්‍රය) වූ මහාභූත පදුරිධානයයි.

9. කාය ප්‍රසාදය

1. (අ) ඵොරිධබ්බිඛානිසාතාරහභූතප්පසාදලක්ඛණෝ
(ආ) චුසිතුකාමතානිදන කම්මසමුරිධාන භූතප්පසාදලක්ඛණෝ වා කායෝ
  2. ඵොරිධබ්බේසු ආචිඤ්ජනරසෝ
  3. කායවිඤ්ඤණස්ස ආධාරභාවපච්චුපරිධානෝ
  4. චුසිතුකාමතානිදනකම්මපභූතපදුරිධානෝ [ධ. අ. 271 ; වී. ම. 332]
- 1) (අ) ඵොරිධබ්බිඛාරම්මණයක වැදගැනීමට සුදුසු (ආපාතගතවීම ලැබීමට සුදුසු) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්‍ෂණයයි. (ආ) ඵොරිධබ්බිඛාරම්මණ කැමතිවන ඵොරිධබ්බි තණ්හාව නිදනකොට ඇති කම්මප මහා භූතයන්ගේ පැහැදිලි බව ලක්‍ෂණයයි.
  - 2) ඵොරිධබ්බිඛාරම්මණය පැත්තට වීථි සිත් සන්නතිය ආකෂණීය කරවීම (කිවිව) රසයයි.
  - 3) කාය විඤ්ඤණයට පාදක (ආධාර) වන බව පච්චුපරිධානයයි.
  - 4) ඵොරිධබ්බිඛාරම්මණයන් හා හැපීමට කැමතිවන ඵොරිධබ්බි තණ්හා නිදනකොට ඇති කම්මප (කාය ප්‍රසාදයේ නිශ්‍රය) වූ මහාභූත පදුරිධානයයි.

10. රූපාරම්මණය

1. චක්ඛුපටිභනනලක්ඛණං රූපං
2. චක්ඛුචිඤ්ඤණස්ස විසයභාවරසං
3. තස්සේව ගෝචරපච්චුපරිධානං
4. චතුමභාභූතපදුරිධානං [ධ. අ. 275 ; වී. ම. 334]

- 1) වක්ඛු ප්‍රසාදයෙහි හැපෙන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) (අ) වක්ඛු විඤ්ඤණයට අරමුණු වීම (වක්ඛු විඤ්ඤණයට ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය වශයෙන් උදවු කිරීම (කිව්ව) රසයයි. (ආ) වක්ඛු විඤ්ඤණයට උපකාර කළ හැකි ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය අතින් සම්පූර්ණ වීම (ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය යන ගුණය) (සම්පත්ති) රසයයි.
- 3) වක්ඛු විඤ්ඤණයට ගෝචර වන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) තමාට (රූපාරම්මණයන්ට) නිශ්‍රය වන කලාපීය මහාභූත සතර පද්ධිඛානයයි.

11. සද්දුරම්මණය

- 1. සෝතපටිභතනලක්ඛණෝ සද්දෝ
- 2. සෝතවිඤ්ඤණස්ස විසයභාවරසෝ
- 3. තස්සේව ගෝචරපවිච්චපට්ඨානෝ
- 4. චතුමහාභූතපද්ධිඛානෝ

[ධ. අ. 276 ; වී. ම. 334]

- 1) සෝත ප්‍රසාදයෙහි හැපෙන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) (අ) සෝත විඤ්ඤණයට අරමුණු වීම (සෝත විඤ්ඤණයට ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදවු කිරීම) (කිව්ව) රසයයි. (ආ) සෝත විඤ්ඤණයට උදවු කළ හැකි ආරම්මණ ශක්තිය ප්‍රත්‍යය මගින් පරිපූර්ණ වීම (ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය නම් වූ ගුණය) (සම්පත්ති) රසයයි.
- 3) සෝත විඤ්ඤණයෙහි ගෝචරය වීම පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) තමාට (ශබ්දරම්මණයට) නිශ්‍රය වන කලාපීය මහාභූත හතර පද්ධිඛානයයි.

12. ගන්ධාරම්මණය

- 1. ඝානපටිභතනලක්ඛණෝ ගන්ධෝ
- 2. ඝානවිඤ්ඤණස්ස විසයභාවරසෝ
- 3. තස්සේව ගෝචරපවිච්චපට්ඨානෝ
- 4. චතුමහාභූතපද්ධිඛානෝ

[ධ. අ. 276 ; වී. ම. 334]

- 1) ඝාන ප්‍රසාදයෙහි හැපෙන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) (අ) ඝාන විඤ්ඤණයට අරමුණු වීම (ඝාන විඤ්ඤණයට ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදවු කිරීම) (කිව්ව) රසයයි. (ආ) ඝාන විඤ්ඤණයට උදවු කළ හැකි ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් පරිපූර්ණ වීම (ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය නම් වූ ගුණය) (සම්පත්ති) රසයයි.
- 3) ඝාන විඤ්ඤණයට ගෝචරය වීම බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) තමාට (ගන්ධාරම්මණයට) පිහිට වන කලාපීය මහාභූත හතර පද්ධිඛානයයි.

13. රසාරම්මණය

1. පිවිහාපටිහනනලක්ඛණෝ රසෝ
2. පිවිහාවිඤ්ඤණායෙති විසයභාවරසෝ
3. තස්සේව ගෝවරපච්චුපට්ඨානෝ
4. චතුමහාභුතපදුට්ඨානෝ

[ධ. ආ. 277 ; වි. ම. 334]

- 1) පිවිහා ප්‍රසාදයට හැපෙන චදින ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) (අ) පිවිහා විඤ්ඤණායෙති අරමුණ වීම (පිවිහා විඤ්ඤණායට ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදවු කිරීම) (කිව්ව) රසයයි. (ආ) පිවිහා විඤ්ඤණායට උදවු කළ හැකි ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය අතින් සම්පූර්ණ වීම (රසාරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය නම් ගුණය) (සම්පත්ති) රසයයි.
- 3) පිවිහා විඤ්ඤණායෙති ගෝවරය වීමේ ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) තමාට (රසාරම්මණයට) පිහිට වන කලාපීය මහාභුත හතර පදුට්ඨානයයි.

චොට්ඨබ්බාරම්මණය

පඨවි තේජෝ වායෝ යන මහා භුත රූප තුන බැවින් එය ඉහත කී ලෙස දැනගනු.

14. ඉච්චිඤ්ඤිය = ඉච්චි භාවරූප

1. ඉච්චිභාවලක්ඛණං ඉච්චිඤ්ඤියං
2. ඉච්චිති පකාසනරසං
3. ඉච්චිලිඛිගතිමිත්තකුත්තාකප්පානං කාරණභාවපච්චුපට්ඨානං
4. චතුමහාභුතපදුට්ඨානං

[ධ. ආ. 278 ; වි. ම. 334]

- 1) ඉච්චි - ස්ත්‍රියත්වීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) ස්ත්‍රියකි යැයි ප්‍රකාශ කරන බව (කිව්ව) රසයයි.
- 3) (අ) ඉච්චිලිඛිග - ස්ත්‍රී හස්ත පාදදි සටහන් (ආ) ඉච්චිතිමිත්ත - ස්ත්‍රියක් යැයි හඳුනාගැනීමේ ලකුණ (ඇ) ඉච්චිකුත්ත - ස්ත්‍රී හැසිරීම (ඈ) ඉච්චි ආකප්ප - ස්ත්‍රී ආකල්ප යන මේවාට හේතු වීම් ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ඉච්චිඤ්ඤියට පිහිට ලබාදෙන කලාපීය කම්මප මහාභුත පදුට්ඨානයයි.

15. පුරිසිඤ්ඤිය = පුරිස භාවරූප

1. පුරිසභාවලක්ඛණං පුරිසිඤ්ඤියං
2. පුරිසෝති පකාසනරසං
3. පුරිසලිඛිගතිමිත්තකුත්තාකප්පානං කාරණභාවපච්චුපට්ඨානං
4. චතුමහාභුතපදුට්ඨානං

[ධ. ආ. 278 ; වි. ම. 334]

- 1) පුරුෂයෙකු වීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) මොහු පුරුෂයෙකු යැයි ප්‍රකාශ කරන බව (කිව්ව) රසයයි.

- 3) (අ) පුරිසලිඛිත = පුරුෂ සටහන් හස්ත පාදදි සටහන් (ආ) පුරිසනිමිත්ත = පුරුෂයෙකු යැයි හඳුනාගැනීමේ ලකුණු - සිනාසීමාදි ක්‍රියා (ඇ) පුරිසකුත්ත = පුරුෂ ඉරියව් (ඈ) පුරිස ආකප්ප = පුරුෂ ගමන ආදී ආකල්පයෝ යන මේවායේ හේතුවීම ස්භාවය පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) පුරුෂ ඉන්ද්‍රියට පිහිටවන කලාපිය කම්මප මහාභූත පද්ධතියයි.

16. ජීවිතිභ්‍රිය = රූප ජීවිත

- 1. සහජරූපානුපාලනලක්ඛණං ජීවිතිභ්‍රියං
  - 2. භේසං පචත්තනරසං
  - 3. භේසඤ්ඤේව ධපනපවිච්චපරිධානං
  - 4. යාපයිතඛිඛභූතපද්ධිතං [ධ. ආ. 279 ; වී. ම. 334]
- 1) එකට උපදින කලාපිය කම්මප රූපයන් අනුපාලනය කරන බව ලක්ෂණයයි.
  - 2) ඒ සහජාත කම්මප රූපයන් උප්පාදයේ සිට හවඛියය දක්වා පැවැත්වීමට හේතුවීම, සමච පැවැත්වීම, ජීවිතය දිගට පැවැත්වීම (කිව්ච) රසයයි.
  - 3) කලාපිය කම්මප රූපයන් හඛිගයට පත්වීම තෙක් ජීවිතය පැවැත්වීම සඳහා පිහිටුවීම පවිච්චපරිධානයයි.
  - 4) තමා විසින් පැවැත්විය යුතු, සමච පැවැත්විය යුතු, ජීවත් කරවිය යුතු කලාපිය කම්මප මහාභූතයන් පද්ධිතයයි.

17. හදුයච්චු

- 1. මනෝධාතු මනෝවිඤ්ඤණධාතුනං නිස්සයලක්ඛණං හදුයච්චු
  - 2. තාසඤ්ඤේව ධාතුනං ආධාරණරසං
  - 3. උඛිඛහනපවිච්චපරිධානං
  - 4. චතුමහාභූතපද්ධිතං [වී. ම. 334]
- 1) මනෝධාතු හා මනෝවිඤ්ඤණ ධාතූන්ට නිශ්‍රය වීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
  - 2) මේ ධාතු දෙකටම ආධාර වීම (කිව්ච) රසයයි.
  - 3) එම ධාතු දෙක දරා සිටින බව පවිච්චපරිධානයයි.
  - 4) තමා (හදුයච්චු) පිහිට ලබන කලාපිය කම්මප මහාභූත පද්ධිතයයි.

18. කඛලිකාරාහාර

- 1. මීජා ලක්ඛණෝ කඛලිකාරෝ ආහාරෝ
  - 2. රූපාහරණරසෝ
  - 3. උපත්ථම්භනපවිච්චපරිධානෝ
  - 4. කඛලං කප්චා ආහරිතඛිඛච්චුපද්ධිතාහෝ [ධ. ආ. 285 ; වී. ම. 336]
- 1) සැපිය යුතු, ගිලිය යුතු ආහාරයෙහි මීජාව ලක්ෂණයයි.
  - 2) ආහාර රූප එලවීම (කිව්ච) රසයයි.

- 3) ආහාරජ රූප ඇතිවීම වශයෙන් රූප කයට ආධාර, රුකුල් දීම පවිච්චාර්යයයි.
- 4) සැපිය යුතු, ගිලිය යුතු ආහාර පද්ධතියයි.

19. ආකාස ධාතු

- 1. රූපපරිච්ඡේදලක්ඛණ ආකාස ධාතු
- 2. රූපපරියන්තප්පකාසනරසා
- 3. (අ) රූපමරියාද (මරියාද) පවිච්චාර්යානා
(ආ) අසම්චුට්ඨිකාවච්චිජ්දවිචරකාවපවිච්චාර්යානා වා
- 4. පරිච්චිතනරූපපද්ධතානා [ධ. අ. 281 ; ව. ම. 335]

- 1) රූප කලාපයන් පරිච්ඡේද වශයෙන් වෙන්කළ හැකි බව ලක්ෂණයයි.
- 2) රූප කලාපයන්හි පරියන්තය, ඉම ප්‍රකටව දක්වන බව (කිව්ව) රූපයයි.
- 3) (අ) රූප කලාපයන්ගේ සීමා දක්වන ස්වභාවය (ආ) රූප කලාපයන් නොගැටෙන, අසම්මිශ්‍ර ස්වභාවය, රූප කලාපයන්හි සිදුරු බව, විචර බව පවිච්චාර්යයයි.
- 4) පිරිසිදුන ලද රූප කලාප පද්ධතියයි.

20. කාය විඤ්ඤන්ති

- 1. අභික්ඛමාදිප්පවත්තක චිත්තසමුට්ඨාන වායෝධාතුයා සහජරූපකාය සන්ථම්භන සන්ධාරණ වලනස්ස පච්චයෝ (වායෝධාතු අධිකානං චිත්තජ මහාභුතානං) ආකාරචිකාරෝ කායවිඤ්ඤන්ති
- 2. අධිප්පායප්පකාසනරසා
- 3. කායවිප්පන්දන හේතුභාව පවිච්චාර්යානා
- 4. චිත්තසමුට්ඨාන වායෝධාතු පද්ධතානා [ව. ම. 334-335]

- 1) ඉදිරියට යෑම, ඊම ආදිය පවත්වන චිත්තසමුට්ඨාන වායෝ ධාතුව සමග උපදින්නා වූ ද, කය ප්‍රමිච්චන, දරණ, වලනාදියට ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ද (වායෝ ධාතුවේ ස්වභාවික ශක්තිය අධික වූ චිත්තජ මහාභුතයන්හි) ආකාර විකාර බව ලක්ෂණයයි.
- 2) ක්‍රියා කරන්නාගේ අදහස් ඇඟවීම, අනුනට ප්‍රකට කොට දැක්වීම (කිව්ව) රූපයයි.
- 3) ශරීරය වලනයට හේතු වන බව පවිච්චාර්යයයි.
- 4) චිත්තසමුට්ඨාන වායෝ ධාතුව පද්ධතියයි.

21. වච්චි විඤ්ඤන්ති

- 1. වච්චිඤ්ඤප්පවත්තක චිත්තසමුට්ඨාන පඨව්ධාතුයා උපාදින්න සර්වභවයෝ (පඨව්ධාතු අධිකානං චිත්තජමහාභුතානං) ආකාරචිකාරෝ වච්චිඤ්ඤන්ති
- 2. අධිප්පායප්පකාසනරසා

3. වවිණෝසස්ස හේතුභාවපච්චුපට්ඨානා

4. චිත්තසමුට්ඨාන පඨව්ඨාතු පදුට්ඨානා

[වි. ම. 335]

- 1) වාග් හේදය පවත්වන චිත්තසමුට්ඨාන පඨවි ධාතුව, කම්මජ පඨවි ධාතුවෙහි (අකෂර උප්පත්ති ස්ථානයෙහි) ගැටීමට සහකාරී වූ (පඨව්ඨාතු අධික චිත්තජ මහා භූතයන්ගේ) ආකාර විශේෂය ලක්ෂණයයි.
- 2) කථා කරන්නාගේ හැඟීම්, අදහස් අනුභව ප්‍රකට කරවන බව (කිව්ව) ර්සයයි.
- 3) කථා ශබ්දය පහළවීමට හේතුවන ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) චිත්තසමුට්ඨාන පඨවි ධාතු පදුට්ඨානයයි.

22. රූපස්ස ලභුතා

- 1. අදන්ධතා ලක්ඛණා රූපස්ස ලභුතා
- 2. රූපානං ගරුභාව විනෝදනරසා
- 3. ලභුපරිචත්තිතා පච්චුපට්ඨානා
- 4. ලභුරූප පදුට්ඨානා

[ධ. අ. 281 ; වි. ම. 335]

- 1) (අ) චිත්තජ නිෂ්පන්න රූප = චිත්තජ රූපයන්හි බර නැති බව, යුහුසුළු බව, සැහැල්ලු බව. (ආ) උතුජ නිෂ්පන්න රූප = උතුජ රූපයන්හි බර නැති බව, යුහුසුළු බව, සැහැල්ලු බව. (ඇ) ආහාරජ නිෂ්පන්න රූප = ආහාරජ රූපයන්හි බර නැති බව, යුහුසුළු බව, සැහැල්ලු බව ලක්ෂණයයි.
- 2) එම රූපයන්හි බරබව, ගරු බව, දුර්වය දුරුකිරීම (කිව්ව) ර්සයයි.
- 3) එම රූපයන්හි යුහුසුළු බව, සැහැල්ලු බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සැහැල්ලු රූප පදුට්ඨානයයි.

23. රූපස්ස මුදුතා

- 1. අඵද්ධතා ලක්ඛණා රූපස්ස මුදුතා
- 2. රූපානං ඵද්ධභාව විනෝදන රසා
- 3. සඛිඛකිරියාසු අවිරෝධිතා පච්චුපට්ඨානා
- 4. මුදුරූප පදුට්ඨානා

[ධ. අ. 281 ; වි. ම. 335]

- 1) (අ) චිත්තජ නිෂ්පන්න රූප = චිත්තජ රූපයන්හි තද නැති බව, ගොරෝසු නැති බව, මොළොක් බව. (ආ) උතුජ නිෂ්පන්න රූප = උතුජ රූපයන්හි තද නැති-ගොරෝසු නැති බව, මොළොක් බව. (ඇ) ආහාරජ නිෂ්පන්න රූප = ආහාරජ රූපයන්හි තද නැති-ගොරෝසු නැති බව, මොළොක් බව ලක්ෂණයයි.
- 2) එම රූපයන්හි තද බව, ගොරෝසු බව දුරුකිරීම (කිව්ව) ර්සයයි.
- 3) සියලු ශාරීරික ක්‍රියාවන්ට අවිරෝධී බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) මොළොක් වූ රූප පදුට්ඨානයයි.

24. රූපස්ස කම්මඤ්ඤතා

1. සර්වකිරියානුකූල කම්මඤ්ඤතාවලක්ඛණා රූපස්ස කම්මඤ්ඤතා
2. අකම්මඤ්ඤතා විනෝදනරසා
3. අදුඛිඛලභාව පච්චුපට්ඨානා
4. කම්මඤ්ඤරූප පදට්ඨානා [ධ. අ. 281 ; වී. ම. 335]

- 1) (අ) වින්තප නිෂ්පන්න රූප = වින්තප රූපයන්හි, (ආ) උතුප නිෂ්පන්න රූප = උතුප රූපයන්හි, (ඇ) ආනාරප නිෂ්පන්න රූප = ආනාරප රූපයන්හි ශාරීරික ක්‍රියාවන්ට අනුව කර්මණාය ඛව ලක්ෂණයයි.
- 2) ශරීරයේ අකර්මණාය ඛව දුරුකිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) රූපයන්හි දුර්වල නැති ඛව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) කෘතයයෙහි කර්මණාය රූප පදට්ඨානයයි.

25. රූපස්ස උපවය

1. ආවයලක්ඛණෝ රූපස්ස උපවයෝ
2. පුඛිඛන්තතෝ රූපානං උම්මුජ්ජාපන රසෝ
3. (අ) නියතතන පච්චුපට්ඨානෝ (ආ) පරිපුණ්ණභාව පච්චුපට්ඨානෝ චා
4. උපචිතරූප පදට්ඨානෝ [ධ. අ. 282 ; වී. ම. 335]

- 1) (අ) නිෂ්පන්න රූපයාගේ පළමු හටගැනීමේ ස්වභාවය (ආ) ඉදුරන් සම්පූර්ණ වනතෙක් ඉහළට ඉහළට දියුණුවීමේ ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) පූර්වන්තයෙන් (නැති තැනින්) මතුකොට රූපයන් උපදවන්නාක් මෙන් වන ඛව (කිච්ච) රසයයි.
- 3) (අ) මේවා රූප ධර්ම යැයි එම රූප ධර්ම ගෙනහැර දක්වන ස්වභාවය (ආ) රූප ධර්මයන්හි පරිපුර්ණ ඛව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) පහළවන රූප පදට්ඨානයයි.

26. රූපස්ස සන්තති

1. පචන්තිලක්ඛණා රූපස්ස සන්තති
2. අනුප්පඛන්ධනරසා (අනුඛන්ධනරසා)
3. අනුපච්චේද පච්චුපට්ඨානා
4. අනුප්පඛන්ධකර රූපපදට්ඨානා (අනුප්පඛන්ධ රූපපදට්ඨානා) [ධ. අ. 282 ; වී. ම. 335]

- 1) ඉදුරන් සම්පූර්ණ වූ පසු නිෂ්පන්න රූපයන්හි පෙර හා පසු ගැලපීම නොසිඳු නැවත නැවතත් සම්ඛන්ධවෙමින් පවතින ඛව ලක්ෂණයයි.
- 2) පෙර පසු සම්ඛන්ධය නොබිඳු ගැලපීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) රූප පරම්පරාව නොසිඳු පැවැත්ම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) පෙර පසු සම්ඛන්ධ වී අඛණ්ඩව පහළවන රූප පදට්ඨානයයි.

27. රූපසිස ජර්නා

- 1. රූපපරිපාකලක්ඛණා (රූපසිස) ජර්නා
- 2. උපනගන රසා
- 3. සභාවානපගමේපි නවභාවාපගම පච්චුපට්ඨානා, චිති පුරාණභාවෝ විය.
- 4. පරිපච්චමානරූප පදුට්ඨානා [ධ. අ. 283 ; වී. ම. 336]

- 1) නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ මේරිමේ, දිරිමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) විනාශය නම් වූ මරණය වෙත පමුණුවන බව (කිවිච) රසයයි.
- 3) වී වල පරණවීම මෙන් රූපයන්ගේ අදළ ලක්ෂණයන් වෙනස් නොවුන ද අලුත් බව වෙනස් වී පරණවීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) මේරිමට පැමිණෙන රූප පදුට්ඨානයයි.

28. රූපසිස අනිච්චතා

- 1. පරිභේදලක්ඛණා රූපසිස අනිච්චතා
- 2. සංසිද්දන රසා
- 3. ඛයවය පච්චුපට්ඨානා
- 4. පරිනිප්පමානරූප පදුට්ඨානා [ධ. අ. 283 ; වී. ම. 336]

- 1) නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ භාත්පසින් බිඳීම ලක්ෂණයයි.
- 2) (ධීනි කාලයට පත් රූපයන් බිඳීම මෙන්) නිෂ්පන්න රූපයන් සංසිද්දීමෙන් නොපෙනෙන බවට පත්කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) නිෂ්පන්න රූපයන් ගෙවී යෑම, බිඳී බිඳී යෑම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) භාත්පසින් බිඳී බිඳී යන රූපයන් පදුට්ඨානයයි.

පරිග්‍රහකොට භාවනා කරන ක්‍රමය

පිංචන් ඔබ ප්‍රථමයෙන් මෙම රූප 28හි ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානයන් වගකීමෙන් යුතුව කටපාඩමි කරන්න. රූප සියල්ලෙහි ලක්ඛණ, රස ආදිය ඕනෑකමකින් යුක්තව කටපාඩමෙන් කිව හැකි වූ විට වක්ඛුද්ද්වාරයෙහි පිහිටා ඇති පනස් හතර වර්ගයක් වූ රූපයන්ගෙන් පටන්ගෙන ලක්ඛණ, රස ආදී ක්‍රමයට භාවනා කර බලන්න. මේ භාවනා ක්‍රමයෙහි සන්නති ඝන, සමුභ ඝන, කිවිච ඝන යන රූප සමූහ රාශීන් ඤාණයෙන් බෙද වෙන්කර ගනිමින් නියම පරමාර්ථ ධාතු සාරය වන්නා වූ රූප ධර්මයන් පිරා බැලිය යුතුය. පරමාර්ථයන්ම පමණක් දැකගත හැකිවනු සඳහා බැලිය යුතු කටයුත්තක් වන්නේය. එම නිසා වක්ඛු දසක කලාප ආදී ඒ ඒ රූප කලාපයන් අනුව එම කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පඨවි, ආපෝ, තේපෝ, වායෝ ආදී පරමාර්ථ ධාතු එක එකක් වෙන් වෙන්ව බලන්න.

උපමාවක්:-

වක්ඛු දසක කලාපයෙහි රූප පරමාර්ථ ධර්මයෝ දස වර්ගයක් ඇතිවේ. එම පරමාර්ථ ධර්මයන්හි පඨවි ධාතුව නෝරාගෙන මෙම පඨවියෙහි ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානයන් බලන්න. අනතුරුව එම වක්ඛු දසක කලාපයෙහි ඇත්තා වූ ආපෝ ධාතුවෙහි ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨානයන් දිගට බලන්න. මෙලෙසට මෙම වක්ඛු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති තේපෝ ආදී ඉතිරි

රූප ධර්ම එක එකක් අත් නොහැර බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිලා මේ වක්කු දසක කලාප යන්න, වක්කු දසක කලාප වශයෙන් අතිකුත් එවන් කලාප හා සමාන වන බැවින් ඒකත්ත නය ක්‍රමයට අනුව දැක්වීමක් පමණකි. එක වක්කු දසක කලාපයක පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්මයන් අතරින් රූප ධර්මයක් පාසා ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨාන ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන තෙක් එම වක්කු දසක කලාපය ජීවත් වන්නේ යැයි යන්න අදහස් නොකෙරේ. වක්කු දසක කලාප වශයෙන් සමානවීම අනුව ඒකත්ත නය ක්‍රමයට අනුව දැක්වීමක් වන්නේය. එලෙසටම පඨවි ධාතුව, ආපෝ ධාතූන් ආදිය ද ඒකත්ත නය ක්‍රමයට පඨවි ධාතුව වශයෙන් සමාන වී, ආපෝ ධාතුව වශයෙන් සමාන වී පවතින බව වටහාගන්න. නාම කොටස් සම්බන්ධයෙන් ද මේ ක්‍රමයටම වටහාගන්න.

වක්කුද්වාරයෙහි මේ වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්මයන්හි එක එක වර්ගයක් ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨාන ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කොට නිම වූ කල වක්කුද්වාරයෙහිම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්මයන් ද චිත්තජ අර්ධමක, උතුජ අර්ධමක, ආහාරජ අර්ධමක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති අට ආකාර රූප ධර්ම, එම රූප ධර්ම හා එක එකක් ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨාන භාවනා ක්‍රමයට දිගට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

වක්කුද්වාරයෙහි පහස් හතර ආකාර රූප ධර්මයන් ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨාන ක්‍රමයට අජීඝ්ඛිත වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ විට බ්‍රහ්මචාරියෙහි ද මේ ක්‍රමයට දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව සෝතද්වාර ආදියෙහි ද දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ද චිත්තජ, උතුජ, ආහාරජ රූපයන්හි ද රූප කර්මජරාන කොටසෙහි ලියා දැක්වූ ක්‍රමයට නිෂ්පන්න, අනිෂ්පන්න රූප සියල්ල අනනොහැර පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

වක්කු ප්‍රසාද ආදී කම්මජ රූපයන්හි ලක්ඛණ, රූප, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨාන භාවනා කිරීමෙන් අතීත භවයන්හි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන්ගෙන් පිරිවරණ ලදුව සිදුකරන ලද සඛ්ඛාර, කම්ම හා හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව අනුව පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතු ඇතැම් ක්‍රමයන් ද අඩංගු වන්නේය. මේ භාවනා ක්‍රමය වනාහි පටිච්චසමුප්පාද හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝගී පිංචතුන්ටම පරිග්‍රහ කොට ලබාගත හැකි භාවනා ක්‍රමයක් වන්නේය. මෙලෙස වූ සමහර භාවනා ක්‍රමයන් ද බලාගෙන මේ ලක්ඛණාදී වතුක්ක ක්‍රමය පටිච්චසමුප්පාදී කොටසට අනතුරුව මේ පොතෙහි ලියා දැක්වන්නෙමු.

සැලකිලිමත් වියයුතු අතිකුත් කාරණයන් මේවාය. වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති පඨවි ධාතුව භාවනා කළහැකි කෙනෙකුන් සඳහා වක්කුද්වාරයෙහිම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති පඨවි ධාතුව පරිග්‍රහ නොකර නොහරිනු මැනවි. රූප සමුහ (රාශී) යන රූප ඝනයන් ඤජුණයෙන් බෙදූ බලමින් සිටින කටයුත්ත වන නිසා මෙහිදී රූප කලාපයන්හි ඝනය බිඳී යන තෙක්ම විභාගකොට බලන්න. වක්කුද්වාරයෙහි 54, සෝතද්වාරයෙහි 54 ආදී වශයෙන් රූප කම්මට්ඨාන කොට්ඨාසයන්හි සියලු රූප වර්ග අනනොහැර ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කර භාවනා කරන්න.

රූපස්කන්ධ කොටස නිමි.

විඤ්ඤාණාස්කන්ධ කථා

1. විඤ්ඤාණාස්කන්ධ

“ආරම්භණං චින්තේතිචි චිත්තං; විජානාතිති අත්ථෝ.” [ධ. අ. 81]

“විජානනං ආරම්භණස්ස උපදද්ධි.” [ධ. මූල වී. (ජර්ධසඛිනායනා අංක 1 යටතේ)]

- 1. විජානනලක්ඛණං චිත්තං
- 2. පුඛ්ඛඛිගමරසං
- 3. සන්දහනපච්චුපට්ඨානං
- 4. නාමරූපපද්ධිනං
නාමපද්ධිනං (අරූප භවය සඳහාය) [ධ. අ. 119]

- 1) අරමුණ දැනගැනීම - අරමුණ ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණ දැනගැනීමේ පෙරමුණ ගන්නා බව, පූර්වඛිග බව (ක්විච) රසයයි.
- 3) සිත් සන්තතිය නොසිඳී පවතින ලෙසට පසු සිත් හා ගළපන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) නාම-රූප (අරූප භවය සඳහා- නාම) පද්ධිනයයි.

2. පටිසන්ධි චිත්තය

- 1. කම්ම කම්මනිමිත්ත ගතිනිමිත්තානං අඤ්ඤාතරුරම්භණං විජානන ලක්ඛණං පටිසන්ධිචිත්තං
- 2. පටිසන්ධානරසං
- 3. සන්දහනපච්චුපට්ඨානං
- 4. නාමරූපපද්ධිනං

- 1) අතීත භවයෙහි මරණාසන්න ජවනය ගන්නා වූ කම්ම, කම්මනිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුනෙන් එක අරමුණක් ගැනීම, දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) භව දෙකක් (පෙර භවයෙහි චිත්ත සන්තතිය හා පසු භවයෙහි චිත්ත සන්තතිය) අතර සන්ධි කිරීම (ක්විච) රසයයි.
- 3) භව දෙකක් (පෙර භවයෙහි චිත්ත සන්තතිය හා පසු භවයෙහි චිත්ත සන්තතිය) නොසිඳී ගැළපීමෙහි ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික නාම හා නිශ්‍රය ලබන චත්ථරූප පද්ධිනයයි.

3. හවඛිග චිත්තය

1. කම්ම කම්මනිමිත්ත ගතිනිමිත්තානං අඤ්ඤානරාමමණං විජානන ලක්ඛණං හවඛිගචිත්තං
2. හවඛිගරසං
3. සන්දහනපච්චුපරිධානං
4. නාමරූපපදුරිධානං

- 1) අතීත හවයෙහි මරණාසන්න ජවනය ගන්නා ලද කම්ම, කම්මනිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුළින් එක අරමුණක් දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) පෙර පසු සිත් සම්බන්ධතාවය නොබිඳි පවතිනු පිණිස හවයට අංග භාවයෙන් පැවතීම (හවඛිග) (කිවිච) රසයයි.
- 3) පෙර පසු සිත් සම්බන්ධතාවය නොබිඳි පැවැත්ම සඳහා චිත්ත සන්නතිය ගළපන ස්වභාවය පච්චුපරිධානයයි.
- 4) සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික නාම හා නිශ්‍රය ලබන චන්ද්‍රූප පදුරිධානයයි.

4. පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡේදන = කිරියා මනෝධාතූ

1. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදි පුරේචරරූපාදි විජානනලක්ඛණා මනෝධාතූ
2. ආවච්ඡේදනරසං
3. රූපාදි අභිමුඛකාචපච්චුපරිධානා
4. හවඛිගචිච්ඡේදපදුරිධානා (උපෙක්ඛායුත්තාච හෝති) [වි. ම. 341]

- 1) චක්ඛු ච්ඤ්ඤාණාදි ද්විපඤ්ච ච්ඤ්ඤාණයට පෙරටුව රූපාදි පඤ්චාරම්මණා දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාදි පඤ්චාරම්මණයන් ආචර්ජනය කිරීම, චිත්තසන්නානය රූපාදි අරමුණට නැමීම (කිවිච) රසයයි. නොඵසේනම් හවඛිග අවස්ථාවෙන් පෙරළා වෙනත් ආකාරයකට නැමීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) රූපාදි අරමුණු පසට අභිමුඛ බව පච්චුපරිධානයයි.
- 4) හවඛිග සිත් සන්නතිය සිද්ධිම පදුරිධානයයි. (ඉෂ්ටාදි සියලු අරමුණොති විෂය රස අනුභව නොකොට හැකි හෙයින් උපෙක්ඛා සහගතම වෙයි.)

මේ ඉහත සඳහන් පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡේදන කිරියා මනෝධාතූව බැලීමේ දී චනාති රූපාරම්මණාදි පඤ්චාරම්මණයන් අරමුණු කරන පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡේදනය පස් ආකාරයෙන්ම පිලිකොට ලියා දැක්වීමක් වන්නේය. ප්‍රායෝගිකව පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡේදන සිත භාවනා කරන විට පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡේදනය අරමුණු පහම එකවර නොගන්නා නිසා අරමුණු එක එකක් බැගින් පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡේදනය බෙදගෙන බැලිය යුතුය. භාවනා කළ යුතුය. ඒ සඳහා රූපාරම්මණයන් අරමුණු කොට පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡේදන සිත භාවනා කරන ක්‍රමය මෙසේය.

ආවච්ඡේදන = රූපාරම්මණා අරමුණු කිරීම

1. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණා පුරේචරරූප විජානනලක්ඛණා මනෝධාතූ
2. ආවච්ඡේදනරසං

- 3. රජාභිමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා
- 4. භවඛිගච්චිජේදපදුට්ඨානා

- 1) වක්ඛු විඤ්ඤාණයට පෙරටුව රජපාරමිමණය දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) රජපාරමිමණය ආචර්ජනය කිරීම, චිත්තසන්තානය රජප අරමුණට නැමීම (කිච්ච) රසයයි. නොඑසේනම් භවඛිග අවස්ථාවෙන් පෙරළා වෙනත් ආකාරයකට නැමීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) රජපාරමිමණය දිශාවට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) භවඛිග සිත් සන්තතිය සිද්ධිම (භවඛිග උපච්චිජේද) පදුට්ඨානයයි.

ආවජ්ජන = සද්දුරමිමණ අරමුණු කිරීම

- 1. සෝතවිඤ්ඤාණ පුරේවරසද්ද විජානනලක්ඛණා මනෝධාතු
- 2. ආවජ්ජනරසා
- 3. සද්දුරමිමණභාවපච්චුපට්ඨානා
- 4. භවඛිගච්චිජේදපදුට්ඨානා

- 1) සෝත විඤ්ඤාණයට පෙරටුව සද්දුරමිමණය දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) සද්දුරමිමණය ආචර්ජනය කිරීම, චිත්තසන්තානය සද්ද අරමුණට නැමීම (කිච්ච) රසයයි. නොඑසේනම් භවඛිග අවස්ථාවෙන් පෙරළා වෙනත් ආකාරයකට නැමීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සද්දුරමිමණය දිශාවට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) භවඛිග සිත් සන්තතිය සිද්ධිම (භවඛිග උපච්චිජේද) පදුට්ඨානයයි.

ආවජ්ජන = ගන්ධාරමිමණ අරමුණු කිරීම

- 1. ඝානවිඤ්ඤාණ පුරේවරගන්ධ විජානනලක්ඛණා මනෝධාතු
- 2. ආවජ්ජනරසා
- 3. ගන්ධාභිමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා
- 4. භවඛිගච්චිජේදපදුට්ඨානා

- 1) ඝාන විඤ්ඤාණයට පෙරටුව ගන්ධාරමිමණය දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) ගන්ධාරමිමණය ආචර්ජනය කිරීම, චිත්තසන්තානය ගන්ධ අරමුණට නැමීම (කිච්ච) රසයයි. නොඑසේනම් භවඛිග අවස්ථාවෙන් පෙරළා වෙනත් ආකාරයකට නැමීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) ගන්ධාරමිමණය දිශාවට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) භවඛිග සිත් සන්තතිය සිද්ධිම (භවඛිග උපච්චිජේද) පදුට්ඨානයයි.

ආවජ්ජන = රසාරමිමණ අරමුණු කිරීම

- 1. පීචිභාවිඤ්ඤාණ පුරේවරරස විජානනලක්ඛණා මනෝධාතු
- 2. ආවජ්ජනරසා
- 3. රසාභිමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා
- 4. භවඛිගච්චිජේදපදුට්ඨානා

- 1) පිවිහා විඤ්ඤාණයට පෙරටුව රසාරම්මණය දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) රසාරම්මණය ආචර්ජනය කිරීම, චිත්තසන්නානය රස අරමුණට නැමීම (කිවිච) රසයයි. නොඑසේනම් හවඛිග අවස්ථාවෙන් පෙරළා වෙනත් ආකාරයකට නැමීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) රසාරම්මණය දිශාවට අභිමුඛ බව පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) හවඛිග සිත් සන්නතිය සිදීම (හවඛිග උපච්චේද) පදර්ධානයයි.

ආචර්ජන = චොට්ඨබ්බාරම්මණා අරමුණු කිරීම

1. කායවිඤ්ඤාණ පුරේචරචොට්ඨබ්බ විජානනලක්ඛණා මනෝධාතු
2. ආචර්ජනරසා
3. චොට්ඨබ්බාතිමුඛභාවපවිච්චපරිධානා
4. හවඛිගච්ච්චේදපදර්ධානා

- 1) කාය විඤ්ඤාණයට පෙරටුව චොට්ඨබ්බාරම්මණය දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) චොට්ඨබ්බාරම්මණය ආචර්ජනය කිරීම, චිත්තසන්නානය චොට්ඨබ්බ අරමුණට නැමීම (කිවිච) රසයයි. නොඑසේනම් හවඛිග අවස්ථාවෙන් පෙරළා වෙනත් ආකාරයකට නැමීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) චොට්ඨබ්බාරම්මණය දිශාවට අභිමුඛ බව පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) හවඛිග සිත් සන්නතිය සිදීම (හවඛිග උපච්චේද) පදර්ධානයයි.

(චොට්ඨබ්බාරම්මණය යන්න පධවී තේජෝ වායෝ යන ලෙසට තුන් ආකාරයකට එන නිසා පධවී ධාතුච අරමුණු කොට වරක්, තේජෝ ධාතු අරමුණු කොට වරක්, වායෝ ධාතු අරමුණු කොට වරක් යන ලෙසට තුන් ආකාරයකට බෙදා බලන්න.)

5. චක්ඛු විඤ්ඤාණ

1. චක්ඛුසන්නිස්සිත රූපච්ජානනලක්ඛණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං
2. රූපමත්තාරම්මණරසං (රූපනිමිත්තාරම්මණරසං)
3. රූපාතිමුඛභාව පවිච්චපරිධානං
4. රූපාරම්මණය කිරියමනෝධාතුයා අපගමනපදර්ධානං (රූපාරම්මණය කිරියමනෝධාතුයා අපගමපදර්ධානං)

[ධ. අ. 233 ; චි. ම. 340]

- 1) චක්ඛුව අසුරුකොට රූපාරම්මණය දැන ගැනීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) රූප මාත්‍රය පමණක් ගන්නා, දැනගන්නා බව (කිවිච) රසයයි.
- 3) රූපාරම්මණ දිශාවට අභිමුඛ බව පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) රූපාරම්මණය අරමුණු කොට ගත් කිරියා මනෝධාතුච-ආචර්ජන චිත්තය (පඤ්චද්චාරාවච්ජන සිත) නිරුද්ධවීම පදර්ධානයයි.

6. සෝත විඤ්ඤාණ

- 1. සෝතසන්නිස්සිත සද්දවිජානනලක්ඛණං සෝතවිඤ්ඤාණං
- 2. සද්දමත්තාරම්මණරසං (සද්දනිමිත්තාරම්මණරසං)
- 3. සද්දනිමුඛතාව පච්චුපට්ඨානං
- 4. සද්දරම්මණාය කිරියමනෝධාතුයා අපගමනපදට්ඨානං
(සද්දරම්මණාය කිරියමනෝධාතුයා අපගමපදට්ඨානං)

[ධ. අ. 233 ; වී. ම. 340]

- 1) සෝතය ඇසුරුකොට ශබ්දරම්මණාය දැන ගැනීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) ශබ්ද මාත්‍රය පමණක් ගන්නා, දැනගන්නා බව (කිව්ව) රසයයි.
- 3) ශබ්දරම්මණ පැත්තට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ශබ්දය අරමුණු කොට පහළ වන කිරියා මනෝධාතු-ආවර්ජන විත්තය (පඤ්චද්ද්වාරාවර්ජන සිත) නිරුද්ධවීම පදට්ඨානයයි.

7. ඝාන විඤ්ඤාණ

- 1. ඝානසන්නිස්සිත ගන්ධවිජානනලක්ඛණං ඝානවිඤ්ඤාණං
- 2. ගන්ධමත්තාරම්මණරසං (ගන්ධනිමිත්තාරම්මණරසං)
- 3. ගන්ධාභිමුඛතාව පච්චුපට්ඨානං
- 4. ගන්ධාරම්මණාය කිරියමනෝධාතුයා අපගමනපදට්ඨානං
(ගන්ධාරම්මණාය කිරියමනෝධාතුයා අපගමපදට්ඨානං)

[ධ. අ. 233 ; වී. ම. 340]

- 1) ඝානය ඇසුරුකොට ගන්ධාරම්මණාය ගන්නා බව, දැන ගන්නා බව ලක්ෂණයයි.
- 2) ගන්ධ මාත්‍රය පමණක් ගන්නා, දැනගන්නා බව (කිව්ව) රසයයි.
- 3) ගන්ධාරම්මණාය පැත්තට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ගන්ධාරම්මණාය අරමුණු කොට පහළ වන කිරියා මනෝධාතු-ආවර්ජන සිත (පඤ්චද්ද්වාරාවර්ජන සිත) නිරුද්ධවීම පදට්ඨානයයි.

8. පීචිහා විඤ්ඤාණ

- 1. පීචිහාසන්නිස්සිත රසවිජානනලක්ඛණං පීචිහාවිඤ්ඤාණං
- 2. රසමත්තාරම්මණරසං (රසනිමිත්තාරම්මණරසං)
- 3. රසාභිමුඛතාව පච්චුපට්ඨානං
- 4. රසාරම්මණාය කිරියමනෝධාතුයා අපගමනපදට්ඨානං
(රසාරම්මණාය කිරියමනෝධාතුයා අපගමපදට්ඨානං)

[ධ. අ. 233 ; වී. ම. 340]

- 1) පීචිහාව ඇසුරුකොට රසාරම්මණාය දැන ගැනීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) රස මාත්‍රය පමණක් ගන්නා, දැනගන්නා බව (කිව්ව) රසයයි.
- 3) රසාරම්මණ දිශාවට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි.

- 4) රසාරම්මණය අරමුණු කොට ගත් කිරියා මනෝධාතුව-ආචර්ජන වින්තය (පඤ්චද්වාරාවච්ජන සිත) නිරුද්ධවීම පදුර්ධානයයි.

9. කාය විඤ්ඤණ

- 1. කායසන්තිස්සිත චොර්ධබ්බවිජානනලක්ඛණං කායවිඤ්ඤණං
  - 2. චොර්ධබ්බමත්තාරම්මණරසං (චොර්ධබ්බනිමිත්තාරම්මණරසං)
  - 3. චොර්ධබ්බාභිමුඛභාව පච්චුපර්ධානං
  - 4. චොර්ධබ්බාරම්මණාය කිරියමනෝධාතූයා අපගමනපදුර්ධානං (චොර්ධබ්බාරම්මණාය කිරියමනෝධාතූයා අපගමපදුර්ධානං)
- [ධ. අ. 233 ; වි. ම. 340]

- 1) කය ඇසුරුකොට චොර්ධබ්බාරම්මණාය දැන ගැනීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) චොර්ධබ්බ මාත්‍රය පමණක් ගන්නා, දැනගන්නා බව (කිවිච) රසයයි.
- 3) චොර්ධබ්බාරම්මණ දිශාවට අභිමුඛ බව පච්චුපර්ධානයයි.
- 4) චොර්ධබ්බාරම්මණාය අරමුණු කොට ගත් කිරියා මනෝධාතුව-ආචර්ජන වින්තය (පඤ්චද්වාරාවච්ජන සිත) නිරුද්ධවීම පදුර්ධානයයි.

10. සම්පට්ච්ජන සිත=පිලිගැනීම (විපාක මනෝධාතුව)

- 1. චක්ඛුවිඤ්ඤණාදීනං අනන්තරං රූපාදිවිජානනලක්ඛණා මනෝධාතුව
  - 2. රූපාදීනං (රූපාදි) සම්පට්ච්ජනරසා
  - 3. තථාභාවපච්චුපර්ධානා (රූපාදිසම්පට්ච්ජනභාවපච්චුපර්ධානා)
  - 4. චක්ඛුවිඤ්ඤණාදි (චක්ඛුවිඤ්ඤණාදීනං) අපගමපදුර්ධානා
- [ධ. අ. 234 ; වි. ම. 340]

- 1) චක්ඛු විඤ්ඤණාදීන්ට අනතුරුව රූපාදි අරමුණු දැනගැනීම, ගැනීම ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාරම්මණ ආදි අරමුණු පිලිගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) තථාභාවය (සම්පට්ච්ජන භාවය) පච්චුපර්ධානයයි. (රූපාදි අරමුණු පිලිගන්නා බව පච්චුපර්ධානයයි)
- 4) චක්ඛු විඤ්ඤණ ආදීන්ගේ නිරෝධය, අතුරුදහන් වීම පදුර්ධානයයි.

සැලකිය යුතුයි:- මේ ඉහත සඳහන් ලක්ඛණ, රස ආදිය අරමුණු පහ සඳහා සංකෘප්ත ලෙස ලියා දක්වන ලදී. මේ සම්පට්ච්ජන සිත වින්තකෂණයක් තුළ අරමුණු පහම එකවර දැනගන්නවා නොවේ. එම නිසා ලක්ඛණ, රස ආදිය භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයා අරමුණ අනුව බෙදා වෙන් කොට බැලිය යුතුය. රූපාරම්මණය පිලිගන්නා වූ සම්පට්ච්ජන සිත, ශබ්දරම්මණය පිලිගන්නා වූ සම්පට්ච්ජන සිත ආදී ලෙසට පස් ආකාරයට බෙදා භාවනා කරන්න.

රූපාරම්මණාය පිලිගන්නා වූ සම්පට්ච්ජන සිත

- 1. චක්ඛුවිඤ්ඤණස්ස අනන්තරං රූපාරම්මණ විජානනලක්ඛණා මනෝධාතුව
- 2. රූපාරම්මණසම්පට්ච්ජනරසා

- 3. රූපාරම්මණසම්පට්ච්ඡනභාවපච්චුපට්ඨානා
- 4. චක්ඛුච්ච්ඤ්ඤාපගමපදුට්ඨානා

- 1) චක්ඛු ච්ඤ්ඤාණයට අනතුරුව රූපාරම්මණය දැනගන්නා, ගන්නා ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාරම්මණය පිළිගැනීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) රූපාරම්මණය පිළිගන්නා බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) චක්ඛු ච්ඤ්ඤාණයේ නිරෝධය පදුට්ඨානයයි.

සද්දුරම්මණය පිළිගන්නා වූ සම්පට්ච්ඡන සිත

- 1. සෝතච්ඤ්ඤාණස්ස අනන්තරං සද්දුරම්මණ විජානනලක්ඛණා මනෝධාතු
- 2. සද්දුරම්මණසම්පට්ච්ඡනරසා
- 3. සද්දුරම්මණසම්පට්ච්ඡනභාව පච්චුපට්ඨානා
- 4. සෝතච්ඤ්ඤාණපගමපදුට්ඨානා

- 1) සෝත ච්ඤ්ඤාණයට අනතුරුව සද්දුරම්මණය දැනගන්නා, ගන්නා ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) සද්දුරම්මණය පිළිගැනීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සද්දුරම්මණය පිළිගන්නා බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සෝත ච්ඤ්ඤාණයේ නිරෝධය පදුට්ඨානයයි.

ගෞධාරම්මණය පිළිගන්නා වූ සම්පට්ච්ඡන සිත

- 1. ඝානච්ඤ්ඤාණස්ස අනන්තරං ගෞධාරම්මණ විජානනලක්ඛණා මනෝධාතු
- 2. ගෞධාරම්මණසම්පට්ච්ඡනරසා
- 3. ගෞධාරම්මණසම්පට්ච්ඡනභාව පච්චුපට්ඨානා
- 4. ඝානච්ඤ්ඤාණපගම පදුට්ඨානා

- 1) ඝාන ච්ඤ්ඤාණයට අනතුරුව ගෞධාරම්මණය දැනගන්නා, ගන්නා ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) ගෞධාරම්මණය පිළිගැනීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) ගෞධාරම්මණය පිළිගන්නා බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ඝාන ච්ඤ්ඤාණයේ නිරෝධය පදුට්ඨානයයි.

රසාරම්මණය පිළිගන්නා වූ සම්පට්ච්ඡන සිත

- 1. පීච්ඤාච්ඤ්ඤාණස්ස අනන්තරං රසාරම්මණ විජානනලක්ඛණා මනෝධාතු
- 2. රසාරම්මණසම්පට්ච්ඡනරසා
- 3. රසාරම්මණසම්පට්ච්ඡනභාව පච්චුපට්ඨානා
- 4. පීච්ඤාච්ඤ්ඤාණපගම පදුට්ඨානා

- 1) පීචිනා විඤ්ඤාණයට අනතුරුව රසාරම්මණය දැනගන්නා, ගන්නා ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) රසාරම්මණය පිළිගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) රසාරම්මණය පිළිගන්නා බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) පීචිනා විඤ්ඤාණයේ නිරෝධය පද්ධිතයයි.

චොට්ඨබ්බාරම්මණය පිළිගන්නාවූ සම්පට්ච්ච්ඡන සිත

1. කායවිඤ්ඤාණස්ස අනන්තරං චොට්ඨබ්බාරම්මණ විජානනලක්ඛණ මනෝධාතු
2. චොට්ඨබ්බාරම්මණසම්පට්ච්ඡනරසා
3. චොට්ඨබ්බාරම්මණසම්පට්ච්ඡනභාව පවිච්චපට්ඨානා
4. කායවිඤ්ඤාණපගම පද්ධිතානා

- 1) කාය විඤ්ඤාණයට අනතුරුව චොට්ඨබ්බාරම්මණය දැනගන්නා, ගන්නා ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) චොට්ඨබ්බාරම්මණය පිළිගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) චොට්ඨබ්බාරම්මණය පිළිගන්නා බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) කාය විඤ්ඤාණයේ නිරෝධය පද්ධිතයයි.

(සැ. යු:- මෙහිදී ද පඨවි ධාතුව අරමුණු කොට වරක්, තේජෝ ධාතුව අරමුණු කොට වරක්, වායෝ ධාතුව අරමුණු කොට වරක් යන ලෙසට තුනට බෙද බලන්න.)

11. සන්තීරණ=අහේතුකවිපාක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු

1. අහේතුකවිපාකා ජළාරම්මණවිජානනලක්ඛණා (දුට්ඨාපි සන්තීරණාදි කිවිචා මනෝවිඤ්ඤාණධාතු)
2. සන්තීරණාදිරසා
3. තථාභාව පවිච්චපට්ඨානා
4. හදුයච්ච්චපද්ධිතානා

[ධ. අ. 235 ; වී. ම. 340]

සන්තීරණ සිත

සෝමනස්ස, උපෙක්ඛා වශයෙන් දෙයාකාරයෙන් පෙන්වන සන්තීරණාදි කෘත්‍යය කරන්නා වූ අහේතුක විපාක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව,

- 1) අරමුණු හය දැනගන්නා, ගන්නා ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණ නිරණය කිරීම, නිශ්චය කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) අරමුණ නිරණය කරන, නිශ්චය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) ඇසුරු කරන හදුයච්ච්ච රූපය පද්ධිතයයි.

(සැ. යු:- මේ සිත සෝමනස්ස උපෙක්ඛා වශයෙන් දෙයාකාරයකට දැක්වේ. උපෙක්ඛාව වනාහි අහේතුක කුසල විපාක, අකුසල විපාක යැයි දෙකක් දැක්වේ. අහේතුක කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිත කාම සුගති භූමියෙහි ද, අකුසල

විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිත අපාය භූමියෙහි ද පටිසන්ධි කෘත්‍යය, භවඛිග කෘත්‍යය, චුති කෘත්‍යය ආදිය ගෙනදෙයි. මේ සන්තීරණ සිත් තුනම සහතීරණ කෘත්‍යය වශයෙන් ද, තදරම්මණ කෘත්‍යය සමහර විටක ද ඉටුකරයි. අරමුණු හය සුදුසු ලෙස අරමුණු කරයි. ප්‍රායෝගික ලෙස භාවනා කරන විට අරමුණු හයම එකවර අරමුණු කළ නොහැකි නිසා බෙදා බැලිය යුතුය. එලෙසටම එක සිතක විත්තකෂණයක් තුළ සන්තීරණ කෘත්‍යය, තදරම්මණ කෘත්‍යය ඉටුකළ නොහැකි නිසා සන්තීරණ කෘත්‍යය ආදිය බෙදා භාවනා කළයුතු වන්නේය. මේ නිසා සන්තීරණ කෘත්‍යය ඉටුකරන විට අරමුණු හයට බෙදා මතුවට විස්තර කෙරේ)

අහේතුකවිපාක සන්තීරණ කිවිවා මනෝවිකද්ඤාණ ධාතු

1. රූපාරම්මණවිජානනලක්ඛණා
2. සන්තීරණරසා
3. සන්තීරණභාව පච්චුපට්ඨානා
4. හදයවත්ථු පදට්ඨානා

- 1) රූපාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාරම්මණය තීරණය කිරීම, නිශ්චය කිරීම (කිවිව) රසයයි.
- 3) රූපාරම්මණය තීරණය කරන, නිශ්චය කරන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) තමා ඇසුරු කරන හදයවත්ථු පදට්ඨානයයි.

අහේතුකවිපාක සන්තීරණ කිවිවා මනෝවිකද්ඤාණ ධාතු

1. සද්දරම්මණවිජානනලක්ඛණා
2. සන්තීරණරසා
3. සන්තීරණභාව පච්චුපට්ඨානා
4. හදයවත්ථු පදට්ඨානා

- 1) සද්දරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) සද්දරම්මණය තීරණය කිරීම, නිශ්චය කිරීම (කිවිව) රසයයි.
- 3) සද්දරම්මණය තීරණය කරන, නිශ්චය කරන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) තමා ඇසුරු කරන හදයවත්ථු පදට්ඨානයයි.

අහේතුකවිපාක සන්තීරණ කිවිවා මනෝවිකද්ඤාණ ධාතු

1. ගන්ධාරම්මණවිජානනලක්ඛණා
2. සන්තීරණරසා
3. සන්තීරණභාව පච්චුපට්ඨානා
4. හදයවත්ථු පදට්ඨානා

- 1) ගන්ධාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) ගන්ධාරම්මණය තීරණය කිරීම, නිශ්චය කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) ගන්ධාරම්මණය තීරණය කරන, නිශ්චය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) තමා ඇසුරු කරන හඳුයවත්ථු පදට්ඨානයයි.

අහේතුකවිපාක සන්තීරණ කිවිචා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු

- 1. රසාරම්මණවිජානනලක්ඛණා
- 2. සන්තීරණරසා
- 3. සන්තීරණභාව පවිච්චපට්ඨානා
- 4. හඳුයවත්ථු පදට්ඨානා

- 1) රසාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) රසාරම්මණය තීරණය කිරීම, නිශ්චය කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) රසාරම්මණය තීරණය කරන, නිශ්චය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) තමා ඇසුරු කරන හඳුයවත්ථු පදට්ඨානයයි.

අහේතුකවිපාක සන්තීරණ කිවිචා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු

- 1. ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණවිජානනලක්ඛණා
- 2. සන්තීරණරසා
- 3. සන්තීරණභාව පවිච්චපට්ඨානා
- 4. හඳුයවත්ථු පදට්ඨානා

- 1) ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණය තීරණය කිරීම, නිශ්චය කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) ඵොට්ඨබ්බිධාරම්මණය තීරණය කරන, නිශ්චය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) තමා ඇසුරු කරන හඳුයවත්ථු පදට්ඨානයයි.

(සැ. යු:- මෙහිදී ද පඨවි ධාතුව අරමුණු කොට වරක්, තේජෝ ධාතුව අරමුණු කොට වරක්, වායෝ ධාතුව අරමුණු කොට වරක් යන ලෙසට තුනට බෙද බලන්න.)

අහේතුකවිපාක සන්තීරණ කිවිචා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු

- 1. ධම්මාරම්මණවිජානනලක්ඛණා
- 2. සන්තීරණරසා
- 3. සන්තීරණභාව පවිච්චපට්ඨානා
- 4. හඳුයවත්ථු පදට්ඨානා

- 1) ධම්මාරම්මණය දැන ගන්නා බව, ගන්නා බව ලක්ෂණයයි.
- 2) ධම්මාරම්මණය විමසීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) ධම්මාරම්මණය විමසීම කළහැකි බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) තමා ඇසුරු කරන හදයවනු පදුට්ඨානයයි.

(ධම්මාරම්මණ ලැයිස්තුවේ ගැනෙන රූප-නාමයන් ද බොහෝ සේ වන නිසා ඒ ඒ රූප ධර්ම, ඒ ඒ නාම ධර්ම අරමුණු බෙදා වෙන්කොට ගෙන භාවනා කොට බලන්න)

12. වොථපන=සාධාරණ කිරියා මනෝවිඤ්ඤණ ධාතු

1. උපෙක්ඛාසහගතාහේතුකකිරියා (මනෝවිඤ්ඤණ ධාතු) සළාරම්මණ විජානනලක්ඛණා
2. කිව්වචසේන පඤ්චද්වාරමනෝද්වාරේසු වොථපනාවජ්ජනරසා
3. තථාභාවපවිච්චපට්ඨානා
4. අහේතුකවිපාක මනෝවිඤ්ඤණධාතු භවඛිගානං අඤ්ඤතරාපගම පදුට්ඨානා [ව. ම. 341]

- 1) අරමුණු හය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) පඤ්චද්වාරයන්හි අරමුණ ව්‍යවස්ථාපනය කිරීම (නියම කිරීම, විභාග කිරීම) මනෝද්වාරයෙහි අරමුණ ආවජ්ජනය කිරීම (විමසා බැලීම) (කිව්ව) රසයයි.
- 3) පඤ්චද්වාරයෙහි අරමුණ ව්‍යවස්ථාපනය කරන (නියම කරන, විභාග කරන) ස්වභාවය, මනෝද්වාරයෙහි අරමුණ ආවජ්ජනය කරන (විමසා බලන) ස්වභාවය පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) පඤ්චද්වාරයන්හි අහේතුක විපාක මනෝවිඤ්ඤණ ධාතු (සන්තීරණ සිත්) නිරෝධය, මනෝද්වාරයෙහි භවඛිගයෙහි නිරෝධය පදුට්ඨානයයි.

සැ. යු:- උපෙක්ඛා සහගත අහේතුක කිරියා මනෝවිඤ්ඤණ ධාතු යන මනෝද්වාරාවජ්ජන සිත පඤ්චද්වාරයෙහි වොථපන කෘත්‍යය, මනෝද්වාරයෙහි ආවජ්ජන කෘත්‍යය ඉටුකරයි. මේ කෘත්‍යයන් දෙක එකතු කොට අට්ඨකථාහි පැහැදිලි කරදෙයි. ප්‍රායෝගිකව භාවනා කොට බලද්දී බෙදා වෙන්කොට භාවනා කළ යුතුය. ඒ නිසා මෙහිලා වොථපන කෘත්‍යයම තවදුරටත් විස්තර කරන්නෙමු. පඤ්චද්වාරයෙහි ද අරමුණු පහක් ඇති නමුදු අරමුණු එකක්ම එකවරකට මෙම සිතට අරමුණු කළහැකි නිසා රූපාරම්මණාදිය අරමුණු කරන වොථපන කෘත්‍යය දිගට විස්තර කරන්නෙමු.

චක්ඛුද්ද්වාර විචී වොථපන

1. උපෙක්ඛාසහගතාහේතුකකිරියා (මනෝවිඤ්ඤණ ධාතු) රූපාරම්මණ විජානනලක්ඛණා
2. වොථපනරසා

- 3. තථාභාවපච්චුපට්ඨානා (වෛත්ථපනභාවපච්චුපට්ඨානා)
- 4. අහේතුකවිපාකමනෝවිඤ්ඤාණධාතුනං අඤ්ඤතරාපගමපදවිධානා

[ව. ම. 341]

උපෙක්ඛා සහගත අහේතුක කිරියා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව - වෛත්ථපන (මනෝද්චාරාවච්ඡිපනය) වනාහි;

- 1) රූපාරම්මණය දූන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාරම්මණය ව්‍යවස්ථාපනය (නියම කරන, විභාග) කිරීම (කිව්ව) රූපයයි.
- 3) සන්තිරණයෙන් ගන්නා ලද අරමුණම ව්‍යවස්ථාපනය කරන ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) අහේතුක විපාක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු (සන්තිරණ සිත් තුන තුළින්) එක් එක් සිතක නිරුද්ධවීම පදවිධානයයි.

සෝතද්චාර විථි වෛත්ථපන

- 1. උපෙක්ඛාසහගතාහේතුකකිරියා (මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු) සද්දුරම්මණ විජානනලක්ඛණා
- 2. වෛත්ථපනරසා
- 3. තථාභාවපච්චුපට්ඨානා (වෛත්ථපනභාවපච්චුපට්ඨානා)
- 4. අහේතුකවිපාකමනෝවිඤ්ඤාණධාතුනං අඤ්ඤතරාපගමපදවිධානා

උපෙක්ඛා සහගත අහේතුක කිරියා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව- වෛත්ථපන (මනෝද්චාරාවච්ඡිපනය) වනාහි;

- 1) සද්දුරම්මණය දූන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) සද්දුරම්මණය ව්‍යවස්ථාපනය (නියම කරන, විභාග) කිරීම (කිව්ව) රූපයයි.
- 3) සන්තිරණයෙන් ගන්නා ලද අරමුණම ව්‍යවස්ථාපනය කරන ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) අහේතුක විපාක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු (සන්තිරණ සිත් තුන තුළින්) එක් එක් සිතක නිරුද්ධවීම පදවිධානයයි.

සානද්චාර විථි වෛත්ථපන

- 1. උපෙක්ඛාසහගතාහේතුකකිරියා (මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු) ගජධාරම්මණ විජානනලක්ඛණා
- 2. වෛත්ථපනරසා
- 3. තථාභාවපච්චුපට්ඨානා (වෛත්ථපනභාවපච්චුපට්ඨානා)
- 4. අහේතුකවිපාකමනෝවිඤ්ඤාණධාතුනං අඤ්ඤතරාපගමපදවිධානා

උපෙක්ඛා සහගත අහේතුක කිරියා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව - වෛත්ථපන (මනෝද්චාරාවච්ඡිපනය) වනාහි;

- 1) ගෞරවමානියා දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) ගෞරවමානියා ව්‍යවස්ථාපනය (නියම කරන, විභාග) කිරීම (කිවිව) රසයයි.
- 3) සන්තීරණයෙන් ගන්නා ලද අරමුණම ව්‍යවස්ථාපනය කරන ස්වභාවය පවිච්චරිතයයි.
- 4) අහේතුක විපාක මනෝචිකිත්සා දාතු (සන්තීරණ සිත් තුන තුළින්) එක් එක් සිතක නිරුද්ධවීම පද්ධතියයි.

ජීවිහාද්වාර වීථි වොත්ථපන

1. උපෙක්ඛාසගතතානේතුකකිරියා (මනෝචිකිත්සා දාතු) රසාරම්මණ විජානනලක්ඛණා
2. වොත්ථපනරසා
3. තථාභාවපච්චුපරිධානා (වොත්ථපනභාවපච්චුපරිධානා)
4. අහේතුකවිපාකමනෝචිකිත්සාදාතුනං අඤ්ඤතරාපගමපද්ධතානා

උපෙක්ඛා සගත අහේතුක කිරියා මනෝචිකිත්සා දාතුව - වොත්ථපන (මනෝද්වාරාවච්චපනය) වනාහි;

- 1) රසාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) රසාරම්මණය ව්‍යවස්ථාපනය (නියම කරන, විභාග) කිරීම (කිවිව) රසයයි.
- 3) සන්තීරණයෙන් ගන්නා ලද අරමුණම ව්‍යවස්ථාපනය කරන ස්වභාවය පවිච්චරිතයයි.
- 4) අහේතුක විපාක මනෝචිකිත්සා දාතු (සන්තීරණ සිත් තුන තුළින්) එක් එක් සිතක නිරුද්ධවීම පද්ධතියයි.

කායද්වාර වීථි වොත්ථපන

1. උපෙක්ඛාසගතතානේතුකකිරියා (මනෝචිකිත්සා දාතු) චොට්ඨඛිධාරම්මණ විජානනලක්ඛණා
2. වොත්ථපනරසා
3. තථාභාවපච්චුපරිධානා (වොත්ථපනභාවපච්චුපරිධානා)
4. අහේතුකවිපාකමනෝචිකිත්සාදාතුනං අඤ්ඤතරාපගමපද්ධතානා

උපෙක්ඛා සගත අහේතුක කිරියා මනෝචිකිත්සා දාතුව - වොත්ථපන (මනෝද්වාරාවච්චපනය) වනාහි;

- 1) චොට්ඨඛිධාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) චොට්ඨඛිධාරම්මණය ව්‍යවස්ථාපනය (නියම කරන, විභාග) කිරීම (කිවිව) රසයයි.
- 3) සන්තීරණයෙන් ගන්නා ලද අරමුණම ව්‍යවස්ථාපනය කරන ස්වභාවය පවිච්චරිතයයි.

- 4) අහේතුක විපාක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු (සන්තිරණ සිත් තුන තුළින්) එක් එක් සිතක නිරුද්ධවීම පද්ධතියයි.

(සැ. යු:- මෙහිදී ද පඨවි ධාතුව අරමුණු කොට වරක්, තේජෝ ධාතුව අරමුණු කොට වරක්, වායෝ ධාතුව අරමුණු කොට වරක් යන ලෙසට තුනට බෙදා බලන්න.)

මනෝද්වාර වීථි = මනෝද්වාරාවජීජන

මේ මනෝද්වාරාවජීජනයෙහි ලක්ඛණ, රස ආදී භාවනා ක්‍රමය මනෝද්වාරයෙහි දී දක්වන්නෙමු.

13. ජවන

කුසල ජවන

- 1. අනවජ්ජඛවිපාකලක්ඛණං
- 2. අකුසලවිද්ධංසනරසං
- 3. චෝදනපච්චුපට්ඨානං
- 4. යෝනිසෝ මනසිකාර පද්ධිතං [ධ. අ. 81]

- 1) වැරදි නැති හොඳ විපාක දීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) අකුසල වනසන බව (කිවිච) රසයයි.
- 3) පිරිසිදු බව (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) යෝනිසෝ මනසිකාරය පද්ධිතයයි.

වෙනත් ආකාරයකට

- 1. සාවජ්ජපට්ඨපක්ඛත්තා වා අනවජ්ජලක්ඛණමේව කුසලං
- 2. චෝදනභාවරසං
- 3. ඉට්ඨවිපාකපච්චුපට්ඨානං
- 4. යථාචුත්තපද්ධිතමේව (යෝනිසෝ මනසිකාරපද්ධිතං) [ධ. අ. 81]

වැරදි සහිත චුචන්ට (අකුසලයන්ට) ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තෙහි වන බැවින් කුසලය වනාහි;

- 1) වැරදි නැති බව ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) පිරිසිදු බව (සම්පන්නි) රසයයි.
- 3) හොඳ ඉෂ්ට විපාක ඵල නිබ්ම (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) යෝනිසෝ මනසිකාරය පද්ධිතයයි.

අකුසල ජවන

- 1. සාවජ්ජදක්ඛවිපාකලක්ඛණං
- 2. අනභවජනනරසං

3. සඛික්ලේසපච්චපට්ඨානං

4. අයෝනිසෝ මනසිකාරපදුට්ඨානං [ධ. අනු වී (ජර්ධසඛිගායනා අංක 365 යටතේ)]

- 1) වරද සහිත වීම, නරක ඵල ඇති බව, ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) නරක ඵල දීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) විත්ත සන්නතිය කිලුටු කරවිය හැකි ස්වභාවය (උපට්ඨානාකාර) පච්චපට්ඨානයයි.
- 4) අයෝනිසෝ මනසිකාරය පදුට්ඨානයයි.

වෙනත් ආකාරයකට

1. ගාරය්හභාවතෝ වා සාවජ්ජලක්ඛණං

2. සඛික්ලේසභාවරසං

3. අහිරිධවිපාකපච්චපට්ඨානං

4. යථාචුත්තපදුට්ඨානමේව (අයෝනිසෝ මනසිකාරපදුට්ඨානං)

[ධ. අනු වී (ජර්ධසඛිගායනා අංක 365 යටතේ)]

- 1) අකුසල ධර්මයන් නියම ලෙස ගැරනිය යුතු බැවින් වැරදි සහිත බව, ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) විත්ත සන්නතිය කිලුටු කරන බව (සම්පන්නි) රසයයි.
- 3) නරක අනිෂ්ට විපාක ඵල ඇති බව (ඵල) පච්චපට්ඨානයයි.
- 4) අයෝනිසෝ මනසිකාරය පදුට්ඨානයයි.

සැ. යු:- අරමුණ නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී වශයෙන් ගැනීම අයෝනිසෝ මනසිකාර නම් වේ. අරමුණ අනිව්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, අසුභ ආදී ලෙස තීරණය කිරීම යෝනිසෝ මනසිකාර නම් වේ. අයෝනිසෝ මනසිකාර වනාහි අකුසල ධර්මයන්හි ආසන්න කාරණය (පදුට්ඨානය) වන්නේය. යෝනිසෝ මනසිකාරය කුසල ධර්මයන්හි ආසන්න කාරණය (පදුට්ඨානය) වන්නේය. මෙහිලා ප්‍රධාන වශයෙන් පඤ්චද්වාර විචින්නි වොථපන නාම ධර්ම දෙළොස (12) ද මනෝද්වාර විචින්නි මනෝද්වාරාවජ්ජන නාම ධර්ම දෙළොස (12) ද අවධාරණය කෙරේ.

14. තදුරම්මණ

1. සළාරම්මණවිජානනලක්ඛණං

2. තදුරම්මණරසං

3. තථාභාවපච්චපට්ඨානං

4. හදුයවත්ථුපදුට්ඨානං (ජවනාපගමපදුට්ඨානං)

[වි. ම. 340]

- 1) සළාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම් ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) ජවනය ගත් අරමුණම ගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) ජවනය ගත් අරමුණම ගන්නා බව පච්චපට්ඨානයයි.
- 4) හදුය වස්තුව (ජවන සින්නි නිරෝධය) පදුට්ඨානයයි.

සඤ්ජානනං මොග්ගානං අරමුණු භයම අරමුණු කොට උපදින තදුරම්මණ භය වර්ගයම එකතු කොට ලියා දැක්වීමකි. ප්‍රායෝගිකව භාවනා කරද්දී අරමුණු එකක් පාසා බෙදගෙන භාවනා කළ යුතු නිසා එලෙස කිරීමට තදුරම්මණ භය වෙන වෙනම දැක්වන්නෙමු.

චක්ඛද්දිවාර වීථි තදුරම්මණ

1. රූපාරම්මණ විජානනලක්ඛණං
  2. තදුරම්මණ රසං
  3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානං (තදුරම්මණභාව පච්චුපට්ඨානං)
  4. හදුයවත්තු පදුට්ඨානං (ජවනාපගම පදුට්ඨානං)
- 1) රූපාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
  - 2) ජවනය ගත් අරමුණම ගැනීම (කිවිච) රසයයි.
  - 3) ජවනය ගත් අරමුණම ගන්නා බව පච්චුපට්ඨානයයි.
  - 4) හදුය වස්තුව (ජවන සිත්ති නිරෝධය) පදුට්ඨානයයි.

සෝතද්දිවාර වීථි තදුරම්මණ

1. සද්දරම්මණ විජානනලක්ඛණං
  2. තදුරම්මණ රසං
  3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානං (තදුරම්මණභාව පච්චුපට්ඨානං)
  4. හදුයවත්තු පදුට්ඨානං (ජවනාපගම පදුට්ඨානං)
- 1) සද්දරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
  - 2) ජවනය ගත් අරමුණම ගැනීම (කිවිච) රසයයි.
  - 3) ජවනය ගත් අරමුණම ගන්නා බව පච්චුපට්ඨානයයි.
  - 4) හදුය වස්තුව (ජවන සිත්ති නිරෝධය) පදුට්ඨානයයි.

සානද්දිවාර වීථි තදුරම්මණ

1. ගන්ධාරම්මණ විජානනලක්ඛණං
  2. තදුරම්මණ රසං
  3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානං (තදුරම්මණභාව පච්චුපට්ඨානං)
  4. හදුයවත්තු පදුට්ඨානං (ජවනාපගම පදුට්ඨානං)
- 1) ගන්ධාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
  - 2) ජවනය ගත් අරමුණම ගැනීම (කිවිච) රසයයි.
  - 3) ජවනය ගත් අරමුණම ගන්නා බව පච්චුපට්ඨානයයි.
  - 4) හදුය වස්තුව (ජවන සිත්ති නිරෝධය) පදුට්ඨානයයි.

ජීවිහාද්දිවාර වීථි තදුරම්මණ

1. රසාරම්මණ විජානනලක්ඛණං
2. තදුරම්මණ රසං
3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානං (තදුරම්මණභාව පච්චුපට්ඨානං)

4. හදුයව්‍යු පදුරිධානං (ජවනාපගම පදුරිධානං)

- 1) රසාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාවය ලක්‍ෂණයයි.
- 2) ජවනය ගත් අරමුණම ගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) ජවනය ගත් අරමුණම ගන්නා බව පවිචුපරිධානයයි.
- 4) හදුය වස්තුව (ජවන සිත්ති නිරෝධය) පදුරිධානයයි.

කායද්වාර විචී නදුරම්මණ

- 1. චොරිධිබ්බාරම්මණ විජානනලක්ඛණං
- 2. තදුරම්මණ රසං
- 3. තථාභාව පවිචුපරිධානං (තදුරම්මණභාව පවිචුපරිධානං)
- 4. හදුයව්‍යු පදුරිධානං (ජවනාපගම පදුරිධානං)

- 1) චොරිධිබ්බාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාවය ලක්‍ෂණයයි.
- 2) ජවනය ගත් අරමුණම ගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) ජවනය ගත් අරමුණම ගන්නා බව පවිචුපරිධානයයි.
- 4) හදුය වස්තුව (ජවන සිත්ති නිරෝධය) පදුරිධානයයි.

මනෝද්වාර විචී නදුරම්මණ

- 1. ධම්මාරම්මණ විජානනලක්ඛණං
- 2. තදුරම්මණ රසං
- 3. තථාභාව පවිචුපරිධානං (තදුරම්මණභාව පවිචුපරිධානං)
- 4. හදුයව්‍යු පදුරිධානං (ජවනාපගම පදුරිධානං)

- 1) ධම්මාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාවය ලක්‍ෂණයයි.
- 2) ජවනය ගත් අරමුණම ගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) ජවනය ගත් අරමුණම ගන්නා බව පවිචුපරිධානයයි.
- 4) හදුය වස්තුව (ජවන සිත්ති නිරෝධය) පදුරිධානයයි.

15. මනෝද්වාරාවජ්ජන = මනෝද්වාර විචී

- 1. උපෙක්ඛාසහගතාභේතුකකිරියා (මනෝචිඤ්ඤණ ධාතු) සභාරම්මණ විජානනලක්ඛණං
- 2. මනෝද්වාරේ ආවජ්ජනරසා
- 3. තථාභාව පවිචුපරිධානා (ආවජ්ජනභාව පවිචුපරිධානා)
- 4. භවඛිභාපගම පදුරිධානා

[වි. ම. 341]

උපෙක්ඛා සහගත ආභේතුක කිරියා මනෝචිඤ්ඤණ ධාතු (මනෝද්වාරාවජ්ජනය) වනාහි,

- 1) අරමුණු හය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාවය ලක්‍ෂණයයි.

- 2) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ අරමුණ ආවර්ජනය කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ අරමුණ ආවර්ජනය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) හවඛිග සිතේ නිරෝධය පදට්ඨානයයි.

සැ. යු:- එක මනෝද්වාරාවච්ඡේදනයකට වනාහි අරමුණු හයම එකවර අරමුණු කළ නොහැකි නිසා අරමුණු හයකට බෙදා භාවනා කොට බැලිය යුතුය. එම නිසා අරමුණු හයට අනුව බෙදා නැවත දක්වන්නෙමු.

රූපාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය

- 1. උපෙක්ඛාසහගතානේතුකකිරියා (මනෝචිඤ්ඤාණ ධාතු) රූපාරම්මණ විජානනලක්ඛණා
- 2. මනෝද්වාරේ ආවච්ඡන්තරසා
- 3. තථාභාව පවිච්චපට්ඨානා (ආවච්ඡන්තභාව පවිච්චපට්ඨානා)
- 4. හවඛිගාපගම පදට්ඨානා [ව. ම. 341]

උපෙක්ඛා සහගත අනේතුක කිරියා මනෝචිඤ්ඤාණ ධාතු (මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය) වනාහි,

- 1) රූපාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ රූපාරම්මණය ආවර්ජනය කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ රූපාරම්මණය ආවර්ජනය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) හවඛිග සිතේ නිරෝධය (හවඛිග උපච්චේද) පදට්ඨානයයි.

සැ. යු:- මේ රූපාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විච්චයෙහි ඇතුළත් පවන, තදුරම්මණයන් පඤ්චද්වාරයෙහි පැහැදිලි කළ පවන, තදුරම්මණ ලෙසටම සමානව භාවනා කරන්න.

සද්දරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය

- 1. උපෙක්ඛාසහගතානේතුකකිරියා (මනෝචිඤ්ඤාණ ධාතු) සද්දරම්මණ විජානනලක්ඛණා
- 2. මනෝද්වාරේ ආවච්ඡන්තරසා
- 3. තථාභාව පවිච්චපට්ඨානා (ආවච්ඡන්තභාව පවිච්චපට්ඨානා)
- 4. හවඛිගාපගම පදට්ඨානා [ව. ම. 341]

උපෙක්ඛා සහගත අනේතුක කිරියා මනෝචිඤ්ඤාණ ධාතු (මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය) වනාහි,

- 1) සද්දරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ සද්දරම්මණය ආවර්ජනය කිරීම (කිවිච) රසයයි.

- 3) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ සද්දුර්මමණය ආචර්ජනය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) හවඩිග සිතේ නිරෝධය (හවඩිග උපච්චේද) පදුට්ඨානයයි.

සැ. යු:- මේ සද්දුර්මමණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විටියෙහි ඇතුළත් ජවන, තදුර්මමණයන් පඤ්චද්වාරයෙහි පැහැදිලි කළ ජවන, තදුර්මමණ ලෙසටම සමානව භාවනා කරන්න.

ගණධාරමිමණය අරමුණු කරන මනෝද්වාරාවජීජනය

- 1. උපෙක්ඛාසහගතානේතුකකිරියා (මනෝචිඤ්ඤාණ ධාතු) ගණධාරමිමණ විජානනලක්ඛණා
- 2. මනෝද්වාරේ ආචජීජනරසා
- 3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානා (ආචජීජනභාව පච්චුපට්ඨානා)
- 4. හවඩිගාපගම පදුට්ඨානා [වි. ම. 341]

උපෙක්ඛා සහගත අනේතුක කිරියා මනෝචිඤ්ඤාණ ධාතු (මනෝද්වාරාවජීජනය) වනාහි,

- 1) ගණධාරමිමණය දූත ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ ගණධාරමිමණය ආචර්ජනය කිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ ගණධාරමිමණය ආචර්ජනය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) හවඩිග සිතේ නිරෝධය (හවඩිග උපච්චේද) පදුට්ඨානයයි.

සැ. යු:- මේ ගණධාරමිමණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විටියෙහි ඇතුළත් ජවන, තදුර්මමණයන් පඤ්චද්වාරයෙහි පැහැදිලි කළ ජවන, තදුර්මමණ ලෙසටම සමානව භාවනා කරන්න.

රසාරමිමණය අරමුණු කරන මනෝද්වාරාවජීජනය

- 1. උපෙක්ඛාසහගතානේතුකකිරියා (මනෝචිඤ්ඤාණ ධාතු) රසාරමිමණ විජානනලක්ඛණා
- 2. මනෝද්වාරේ ආචජීජනරසා
- 3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානා (ආචජීජනභාව පච්චුපට්ඨානා)
- 4. හවඩිගාපගම පදුට්ඨානා [වි. ම. 341]

උපෙක්ඛා සහගත අනේතුක කිරියා මනෝචිඤ්ඤාණ ධාතු (මනෝද්වාරාවජීජනය) වනාහි,

- 1) රසාරමිමණය දූත ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ රසාරමිමණය ආචර්ජනය කිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ රසාරමිමණය ආචර්ජනය කරන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.

4) හවඩග සිතේ නිරෝධය (හවඩග උපච්ඡේද) පදුර්ධානයයි.

සැ. යු:- මේ රසාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විච්ඡේදනී ඇතුළත් ජවන, තදුරම්මණයන් පඤ්චද්වාරයෙහි පැහැදිලි කළ ජවන, තදුරම්මණ ලෙසටම සමානව භාවනා කරන්න.

චොට්ඨබ්බිධාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය

1. උපෙක්ඛාසහගතාහේතුකකිරියා (මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතු) චොට්ඨබ්බිධාරම්මණ විජානනලක්ඛණා
2. මනෝද්වාරේ ආවච්ඡනරසා
3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානා (ආවච්ඡනභාව පච්චුපට්ඨානා)
4. හවඩගාපගම පදුර්ධානා [වි. ම. 341]

උපෙක්ඛා සහගත අහේතුක කිරියා මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතු (මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය) විනාහි,

- 1) චොට්ඨබ්බිධාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ චොට්ඨබ්බිධාරම්මණය ආවච්ඡනය කිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ චොට්ඨබ්බිධාරම්මණය ආවච්ඡනය කරන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) හවඩග සිතේ නිරෝධය (හවඩග උපච්ඡේද) පදුර්ධානයයි.

සැ. යු:- මේ චොට්ඨබ්බිධාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විච්ඡේදනී ඇතුළත් ජවන, තදුරම්මණයන් පඤ්චද්වාරයෙහි පැහැදිලි කළ ජවන, තදුරම්මණ ලෙසටම සමානව භාවනා කරන්න.

ධම්මාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය

1. උපෙක්ඛාසහගතාහේතුකකිරියා (මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතු) ධම්මාරම්මණ විජානනලක්ඛණා
2. මනෝද්වාරේ ආවච්ඡනරසා
3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානා (ආවච්ඡනභාව පච්චුපට්ඨානා)
4. හවඩගාපගම පදුර්ධානා [වි. ම. 341]

උපෙක්ඛා සහගත අහේතුක කිරියා මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතු (මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය) විනාහි,

- 1) ධම්මාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ ධම්මාරම්මණය ආවච්ඡනය කිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ ධම්මාරම්මණය ආවච්ඡනය කරන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) හවඩග සිතේ නිරෝධය (හවඩග උපච්ඡේද) පදුර්ධානයයි.

සැ. යු:- මේ ධම්මාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විවිධයෙහි ඇතුළත් ජවන, තදුරම්මණයන් පඤ්චද්වාරයෙහි පැහැදිලි කළ ජවන, තදුරම්මණ ලෙසටම සමානව භාවනා කරන්න.

16. හසිතුප්පාද චිත්තය

- 1. සෝමනස්සසහගතා අහේතුකකිරියා සඤාරම්මණවිජානනලක්ඛණා
- 2. කිච්චවසේන අරහතං අනුඤ්ඤා වතථුසු හසිතුප්පාදනරසා
- 3. තථාභාව පච්චුපට්ඨානා
- 4. ඒකන්තතෝ හදුයවතථුපදුට්ඨානා [ව. ම. 341]

සෝමනස්ස සහගත අහේතුක කිරියා (හසිතුප්පාද චිත්තය) වනාහි,

- 1) අරමුණු හය ගැනීම, දැන ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) කෘත්‍යය වශයෙන් රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හි පමණක් ප්‍රණීත නොවූ වස්තූන් කෙරෙහි (අනුඤ්ඤා වතථුසු) හසිතය වශයෙන් පහළවීම (කිච්ච) රසයයි. (අනුඤ්ඤා වතථුසු - ඇටසැකිලිප්පේත දර්ශනාදී අරමුණු කෙරෙහි, ප්‍රණීත නොවූ අන් අරමුණු කෙරෙහි)
- 3) මෙලෙස (කිච්ච රසයෙහි විස්තර කළ ලෙස) හසිතය පහළ වන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ඒකාන්තයෙන්ම ඇසුරු කරන හදුය වස්තුව පදුට්ඨානයයි.

සැ. යු:- මේ හසිතුප්පාද සිත රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හිම පහළ වන සිතක් වන නිසා රහතන් වහන්සේලා පමණක් භාවනා කොට බැලිය යුතු සිතක් වන්නේය.

17. චුති චිත්තය

- 1. කම්ම-කම්මනිමිත්ත-ගතිනිමිත්තානං අඤ්ඤාතරාරම්මණං
විජානනලක්ඛණං චුති චිත්තං
- 2. චචනරසං
- 3. තථාභාවපච්චුපට්ඨානං
- 4. ජවන-තදුරම්මණ-භවඛිගානං අඤ්ඤාතරාපගමපදුට්ඨානං

- 1) අතීත භවයේ මරණාසන්න ජවනය ගත් කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගතිනිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුළින් එක අරමුණක් දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) භවයෙන් චුත වීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) භවයෙන් චුත වන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) (අ) ජවනයෙන් පසු චුත වන්නේ නම් ජවන චිත්තය නිරෝධවීම
(ආ) තදුරම්මණයෙන් පසු චුත වන්නේ නම් තදුරම්මණ චිත්තය නිරෝධවීම
(ඇ) භවඛිගයෙන් පසු චුත වන්නේ නම් භවඛිග චිත්තය නිරෝධවීම පදුට්ඨානයයි.

විඤ්ඤාණාක්ඛන්ධය නිමි

වේදනාක්ඛන්ධ කථා

1. සුඛ වේදනා

1. ඉරිධචොට්ඨඛිඛානුභවනලක්ඛණං සුඛං
  2. සම්පයුත්තනං උපඛුඤ්ඤාණරසං
  3. කායිකආස්සාදපච්චපට්ඨානං
  4. කායිඤ්ඤපදට්ඨානං [ව. ම. 345]
- 1) ඉෂ්ඨ චොට්ඨඛිඛාරම්මණායක් රස විදින ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
  - 2) සම්පයුක්ත ධර්මයන් බොහෝ සේ වර්ධනය කරන බව (කිවිච) රසයයි.
  - 3) කයෙහි පහළ වන ආශ්වාදය පච්චපට්ඨානයයි.
  - 4) කායිඤ්ඤ (කාය ප්‍රසාදය) පදට්ඨානයයි.

2. දුක්ඛ වේදනා

1. අනිරිධචොට්ඨඛිඛානුභවනලක්ඛණං දුක්ඛං
  2. සම්පයුත්තනං මිලාපනරසං
  3. කායිකාබාධපච්චපට්ඨානං
  4. කායිඤ්ඤපදට්ඨානං [ව. ම. 345]
- 1) අනිෂ්ඨ පහසක් රස විදින ස්වභාවය ලක්ෂණයයි
  - 2) සම්පයුක්ත ධර්මයන් මිලාන (මලානික) බවට පැමිණවීම (කිවිච) රසයයි.
  - 3) කායිකාබාධ පච්චපට්ඨානයයි.
  - 4) කායිඤ්ඤ (කාය ප්‍රසාදය) පදට්ඨානයයි.

3. සෝමනස්ස වේදනා

1. ඉරිධාරම්මණානුභවනලක්ඛණං සෝමනස්සං
  2. යථා තථා ච ඉරිධාකාරසම්භෝගරසං
  3. චේතසිකආස්සාද පච්චපට්ඨානං
  4. පස්සද්ධි පදට්ඨානං [ව. ම. 345]
- 1) ස්වභාව වශයෙන් හෝ පරිකල්පිත (වරදවා කල්පනා කිරීම) වශයෙන් හෝ ඉෂ්ඨාරම්මණායක රස විදි ගන්නා ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.

- 2) ස්වභාව වශයෙන් හෝ වේවා, පරිකල්පිත (වරදවා කල්පනා කිරීම) වශයෙන් හෝ වේවා අරමුණ ඉෂ්ටාකාරයෙන් රස විඳීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) සිත ඇසුරු කරන (වෛතසික) ආශ්වාදය පවිවුපරිධානයයි.
- 4) පස්සද්ධි - වින්ත වෛතසිකයන්ගේ සංසිද්ධි පද්ධතියයි.

ස්වභාව ඉෂ්ටාරම්මණය යනු මූල ස්වභාවය අනුව කැමති වන ඉෂ්ටාරම්මණයයි. පරිකල්පිත ඉෂ්ටාරම්මණය යනු ඉෂ්ටාකාරවනු පිණිස පිළියෙල කරනු ලබන අරමුණයි. ඔරුම ජාතිකයන් අතර ප්‍රසිද්ධ නපි (ඛපි) නම් වූ පල් කරන ලද මාළු වලින් තනන ආහාරය මෙහි. ප්‍රකෘතියෙන් අනිෂ්ටය. ඉෂ්ටවනු පිණිස සකස්කරනු ලැබේ.

වෙනත් ආකාරයකට සෝමනස්ස වේදනා විස්තර කිරීමක්

- 1. සාතලක්ඛණං සුඛං
- 2. සම්ප්‍රයුක්තානං උපමුඝභනරසං
- 3. අනුග්ගභනපවිවුපරිධානං
- 4. පස්සද්ධිපද්ධිධානං

[ධ. අ. 123]

- 1) ඉෂ්ට ස්වභාවය ඇති සත්ත්වයන් හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණු වන කල්හි ඇති සැප ඵලවන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් වර්ධනය කරවන බව (කිව්ව) රසයයි.
- 3) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ට අනුග්‍රහ කරන බව, උපකාර වන බව පවිවුපරිධානයයි.
- 4) පස්සද්ධි - වින්ත වෛතසික ධර්ම සංසිද්ධවන බව පද්ධතියයි.

සැ. යු:- මේ දෙවන ක්‍රමයට අනුව පැහැදිලි කිරීම වනාහි අර්පණා ධ්‍යාන තෙක් ළඟා නොවුනු ඛණික සමාධි, පරිකම්ම සමාධි, උපචාර සමාධි හා යෙදෙන සුඛ-සෝමනස්ස වේදනා, අර්පණා ධ්‍යානයෙහි යෙදෙන සුඛ-සෝමනස්ස වේදනා, විපස්සනා ඥාණයන්හි යෙදෙන සුඛ-සෝමනස්ස වේදනා යන සියල්ල විශේෂයෙන් සලකා කරන දැක්වීමකි. ප්‍රථම ක්‍රමයට කරන පැහැදිලි කිරීම වනාහි සුඛ-සෝමනස්ස වේදනා සියල්ල සඳහා කරන දැක්වීමකි. නමුත් ලෝභ මූල සෝමනස්ස වේදනා වන්නේ නම් පස්සද්ධිය පද්ධතිය විය නොහැකි නිසා වස්තුව, අරමුණ, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යන හේතු තුන් වර්ගය තුළින් එකක් පද්ධතිය විය හැක්කේය.

4. දෝමනස්ස වේදනා

- 1. අහිරිධාරම්මණානුභවනලක්ඛණං දෝමනස්සං
- 2. යථා තථා වා අහිරිධාකාරසම්භෝගරසං
- 3. වෛතසිකාබාධ පවිවුපරිධානං
- 4. ඒකන්තේනේව හද්‍යවත්ථු පද්ධිධානං

[ධ. අ. 229 ; වි. ම. 345]

- 1) ස්වභාව වශයෙන් හෝ පරිකල්පිත (වරදවා කල්පනා කිරීම්) වශයෙන් හෝ අනිෂ්ටාරම්මණයක රස විඳ ගන්නා ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) ස්වභාව වශයෙන් හෝ වේවා, පරිකල්පිත (වරදවා කල්පනා කිරීම්) වශයෙන් හෝ වේවා අරමුණ අනිෂ්ටාකාරයෙන් රස විඳීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) වෛතසික ආබාධ, පීඩා පවිච්චාරිතාවයයි.
- 4) ඒකන්තයෙන්ම හඳුනා වස්තුව පද්ධතියකයයි.

සැ. යු:- ස්වභාවයෙන් අනිෂ්ට වන අරමුණු අනිෂ්ට වශයෙන් රස විඳගැනීම ද දෝමනස්ස වේදනාව වේ. තීර්ථකයන් වනාහි ස්වභාවයෙන් අති ඉෂ්ට වන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ අරමුණු අනිෂ්ට යැයි පිළිගනී. පරිකල්ප අනිෂ්ටාරම්මණයයි. මේ තීර්ථකයන්ගේ අදහස්, කල්පනා නිසා, පිළිගැනීම වැරදි නිසා ඔවුන් සඳහා ඉෂ්ටයම අනිෂ්ට විය. මෙම අනිෂ්ටාරම්මණය පරිකල්ප වශයෙන් අනිෂ්ට ලෙස විඳගනු ලැබුවත් දෝමනස්ස වේදනාවම වේ.

5. උපෙක්ඛා වේදනා

1. මජ්ඣිමනිකායෙහි උපෙක්ඛා
2. සම්ප්‍රයුක්තානං නාති උපබුභහමිලාපනරසා
3. සන්තභාව පවිච්චාරිතාව
4. නිප්පීතිකචිත්ත පද්ධතියානා [ව. ම. 345]

- 1) ස්වභාව හෝ පරිකල්පන වශයෙන් වන්නා වූ මධ්‍යස්ථ අරමුණු මඟහත්ව සමච විඳීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අධික ලෙස වර්ධනය හා මලානික නොකිරීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) ශාන්ත බව පවිච්චාරිතාවයයි.
- 4) ප්‍රීතියෙන් තොර සිත (ප්‍රීතිය නොයෙදෙන සිත) පද්ධතියකයයි.

කුමාරපෙක්ඛා = තනිය ධ්‍යානය හා යෙදෙන තනුමජ්ඣන්තනා

1. සා මජ්ඣිමනිකායෙහි උපෙක්ඛා
2. අනාභෝගරසා
3. අඛ්‍යාපාරපවිච්චාරිතාව
4. පිතිවිරාගපද්ධතියානා [ධ. අ. 167]

- 1) මඟහත්ව පිහිටන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) ප්‍රණීත සුඛයෙහිද සිත නොනැමෙන බව (කිව්ව) රසයයි
- 3) ප්‍රණීත සුඛයෙහි ව්‍යාපාර (උත්සාහ) නොකරන බව (උපරිධානාකාර) පවිච්චාරිතාවයයි.
සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ප්‍රණීත සුඛයෙහි ව්‍යාපාර (උත්සාහ) නොකරවන බව (ඵල) පවිච්චාරිතාවයයි.
- 4) ප්‍රීති විරාගය පද්ධතියකයයි.

අදුක්ඛමසුඛ = උපෙක්ඛා වේදනා (චතුරු ක්කානුපෙක්ඛා)

1. සා ඉරියානිරිධවිපරිතානුභවනලක්ඛණා
2. මජ්ඣිමනිකාය
3. අවිභූතපච්චුපරිධානා
4. සුඛදුක්ඛනිරෝධපදවිධානා

[ධ. අ. 170]

- 1) ඉෂ්ට අනිෂ්ටයන්ට වෙනස්ව පවතින්නා වූ මජ්ඣිමනිකාය විදිමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) මෑදහන් ස්වභාවයේ පිහිටීම, සම බව (කිව්ව) රසයයි.
- 3) අප්‍රකට වේදනා (සුඛ-දුක්ඛ මෙන් වේදනාව ප්‍රකට නොවූ) ඇති බව පච්චුපරිධානයයි.
- 4) සුඛ-දුක්ඛයේ නිරෝධ බව (චතුරු ධ්‍යානයේ උපචාරය) පදවිධානයයි.

වේදනාස්කන්ධය නිමියේය.

සඤ්ඤාකර්මාන්ධ කථා

සඤ්ඤා චෛතසිකය

1. සඤ්ජානනලක්ඛණා සඤ්ඤා
2. (අ) පච්චිකිඤ්ඤාණ රසා
(ආ) පුන සඤ්ජානනපච්චය නිමිත්තකරණ රසා, දුරු ආදීසු තච්ඡකාදයෝ විය.
3. (අ) යථා ගතිතනිමිත්තවස්ඨෙ අභිනිවේසකරණ පච්චුපට්ඨානා හථථිදස්සක අභධා විය.
(ආ) ආරම්මණේ අනෝගාල්භවුත්තිකාය අචිර්ඨාන පච්චුපට්ඨානා චා විජ්ජු විය.
4. යථා උපට්ඨිතච්චය පදට්ඨානා, තිණුපුරසක්ඤ්ඤා මිගපෝතකානං පුරිසාති උප්පන්නසඤ්ඤා විය. [ධ. අ. 118]

- 1) සලකුණු කොට හැඳිනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) (අ) පැරණි නිමිති ලකුණු අනුව නැවත දැන ගැනීම (කිවිච) රසයයි.
(ආ) නැවත මෙය නම් එයම යැයි දැන ගැනීමට හේතුවන නිමිති ලකුණු කිරීම (කිවිච) රසයයි. (දැව ආදියෙහි වඩුවත් විසින් ලකුණු තබන්නා සේය)
- 3) (අ) සිතින් ගන්නා ලද නිමිත්ත, ලකුණ අනුව අරමුණ පිළිබඳව ස්ථිරව බැසගැනීම පච්චුපට්ඨානයයි. (ඇතෙකු දක්වනු ලැබූ පසු එම ඇතා හඳුනාගන්නා අන්ධයෙකු මෙන් යැයි දතයුතු)
(ආ) අරමුණෙහි දැකිව බැස ගැනීමට නොහැකි පැවතුම් ඇති බැවින් දිග වේලාවක් නොපවතින බව හෝ පච්චුපට්ඨානයයි. (විදුලි - අකුණු එලිය ලෙස මෙන් දතයුතු)
- 4) ප්‍රකටව ආ අරමුණ පදට්ඨානයයි.
(තෘණ පඹයන් කෙරෙහි මුව පැටවුන්ට පුරුෂයෝ යැයි උපන් සඤ්ඤාව මෙහි)

1. සඤ්ජානනලක්ඛණා
2. තදේවේතන්ති පුන සඤ්ජානන පච්චයනිමිත්තකරණ රසා දුරු ආදීසු තච්ඡකාදයෝ විය.
3. යථා ගතිතනිමිත්තවස්ඨෙ අභිනිවේසකරණ පච්චුපට්ඨානා, හථථිදස්සක අභධා විය.
4. යථා උපට්ඨිතච්චය පදට්ඨානා, තිණුපුරසක්ඤ්ඤා මිගපෝතකානං පුරිසාති උප්පන්නසඤ්ඤා විය [වි. ම. 345]

- 1) සලකුණු කොට හැඳිනීම ලක්ෂණයයි.

- 2) එය මෙසේ යැයි (මෙය නම් එයම යැයි) නැවතත් දැන ගැනීමට හේතුවන නිමිති ලකුණු කිරීම (කිවිච) රසයයි. (දැව ආදියෙහි වඩුවන් විසින් ලකුණු තබන්නා සේය)
- 3) සිතින් ගන්නා ලද නිමිත්ත, ලකුණ අනුව අරමුණ පිළිබඳව ස්ථිරව බැසගැනීම (අනෙකු දක්වනු ලැබූ පසු එම අතා හඳුනාගන්නා අන්යයෙකු මෙන් යැයි දැනගැන)
- 4) ප්‍රකටව ආ අරමුණ පදවිධානයයි.
(තෘණ පඬයන් කෙරෙහි මුව පැටවුන්ට පුරුෂයෝ යැයි උපන් සකද්ඤාව මෙහි)

සකද්ඤාත්ථානං කොටස නිමියෙය.

සඛිඛාරක්ඛන්ධි කථා

වේදනාස්කන්ධය, සඤ්ඤස්කන්ධය නම් වූ වේදනා, සඤ්ඤාව සමග සියලු වෛතසිකයන් 52ක් පහත දැක්වෙන සේ වෙයි.

1. අන්‍යසමාන වෛතසික	13
2. අකුසල වෛතසික	14
3. සෝභන වෛතසික	25
සියල්ල	52

මේ වෛතසික 52 අතුරින් වේදනා, සඤ්ඤ වෛතසික දෙකෙහි ලක්ඛණ, රස, පච්චපරිධාන, පදුර්ධාන ලියා දැක්විය. දැන් වනාහි සඛිඛාරක්ඛන්ධියට අයත් වෛතසික 50 ලක්ඛණ, රස, පච්චපරිධාන, පදුර්ධාන භාවනා ක්‍රමය ලියා දක්වන්නෙමු.

සඛිඛවිත්ත සාධාරණ වෛතසික

1. එස්ස

1. චුසතීති එස්සෝ; ස්වායං චුසනලක්ඛණෝ
2. සඛිසර්චනරසෝ
3. (අ) සන්තිපාතපච්චපරිධානෝ
(ආ) වේදනාපච්චපරිධානෝ
4. ආපාතගතචීසයපදුර්ධානෝ

[ධ. අ. 116 ; වි. ම. 346]

- 1) ස්පර්ශ කරන්නේනුයි එස්සය නම් වේ. ඒ මෙය (එස්සය) අරමුණ ස්පර්ශ කිරීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණ හා විඤ්ඤාණය හැපීම, ගැටීම හෙවත් අරමුණ හා විඤ්ඤාණය හමුකරවීම, සම්ඛන්ධිකරවීම (කිවිච) රසයයි.
වෙනත් ආකාරයකට, වස්තු, අරමුණු වල සන්තිපාතයෙන් (එක්වීමෙන්) ගැටීම, හැපීම ස්වභාවය (සම්පත්ති) රසයයි.
- 3) (අ) ව්‍යුථ, අරමුණ, විඤ්ඤාණය යන තුන එකට යෙදීම අනුව පහළවන ස්වභාව ධර්මය (උපරිධානාකාර) පච්චපරිධානයයි.
(ආ) වේදනා යන ඵලය පහළ කරවිය හැකි බව (ඵල) පච්චපරිධානයයි.
- 4) ආපාත ගත (ඉදිරිපත් වූ) අරමුණ පදුර්ධානයයි.

2. චේතනා

වේතයතීති චේතනා; සද්ධිං අත්තනා සම්පයුත්තධම්මේ ආරම්මණෝ අභිසන්දහතීති අත්ථෝ.

1. සා වේතයිතලක්ඛණා, වේතනා භාවලක්ඛණාහි අත්ථෝ.
2. ආශුභහරසා
3. සංවිදුහනපච්චුපට්ඨානා, සක්ච්චිව පරක්ච්චිවසාධකා ජෙට්ඨසිස්ස මහාවනිඤ්ඤි ආදයෝ විය, අච්චායිකකම්මානුස්සරණාදීසු ච පනායං සම්පයුත්තානං උස්සභනභාවේන පචත්තමානා පාකටා භෝති.

[ධ. අ. 118-119 ; වී. ම. 346]

සිතන්නේනුයි වේතනා නම් වේ. තමා සමග සම්පයුත්ත ධර්මයන් අරමුණ භා නොසිඳු පචත්චන්නේනුයි (අභිසන්දනති) යන අර්ථයයි.

- 1) ඵය වේතයිත ලක්‍ෂණායයි. අර්ථ වශයෙන් තමා හා සම්පයුත්ත ධර්මයන් අරමුණෙහි යෙදෙන පරිදි යොදවන ස්වභාවය ලක්‍ෂණායයි.
- 2) සම්පයුත්ත ධර්මයන් තම කෘත්‍යයෙහි විසිරී යා නොදීම පිණිස රැස්කිරීම, නැත්නම් ව්‍යාපාර (උත්සාහ) කිරීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) නියම කරන, විධාන කරන පිළියෙල කරන බව පච්චුපට්ඨානායයි. සිය කටයුතු සිදුකරමින් අන්‍යන් ද ඒ ඒ කෘත්‍යයන්හි යොදවන්නා වූ ජ්‍යෙෂ්ඨ ශිෂ්‍යා, මහ වඩු ආදීන් මෙහි, ඉක්මන් කර්මයන් සිහිකිරීම ආදියෙහි දී වනාහි සම්පයුත්ත ධර්මයන්ට උත්සාහ කිරීම භාවයෙන් පවතින්නා වූ මේ වේතනාව ප්‍රකට වෙයි.
- 4) (අ) වස්තුව (ආ) අරමුණ (ඇ) ඵස්ස, මනසිකාර ප්‍රධාන සම්පයුත්ත ධර්ම ඵකක් පද්ධිතායයි.

3. ඒකග්ගතා = සමාධි

ආරම්මණෝ චිත්තං සමං ආධියති, සම්මා චා ආධියති, සමාධානමත්තමේව චා ඒතං චිත්තස්සාති - සමාධි.

1. (අ) පාමොක්ඛලක්ඛණෝ ච සමාධි (ආ) අච්චිසාරලක්ඛණෝ (ඇ) අච්චිකේපලක්ඛණෝ චා
2. සහජාතධම්මානං (සහජාතානං) සම්පිණ්ඩනරසෝ; නහානීය චුණ්ණානං උදකං විය.
3. (අ) උපසමපච්චුපට්ඨානෝ (ආ) ඤාණපච්චුපට්ඨානෝ චා; "සමානිතෝ යට්ඨාභූතං පජානාති පස්සති" හි චුත්තං.
4. විසේසතෝ සුඛපද්ධිනෝ, නිවාතේ දීපච්චිතං ධීති විය වේතසෝ ධීතිති දුට්ඨබ්බෝ.

[ධ. අ. 124 ; වී. ම. 346]

අරමුණෙහි සිත සමච පිහිටුවානුයි හෝ මනාලෙස පිහිටුවානුයි හෝ චිත්තයාගේ මේ මනාව පිහිටුවීම් මාත්‍රයනුයි සමාධිය නම් වේ.

- 1) (අ) අරමුණෙහි සම්පයුත්ත ධර්මයන් අතර ප්‍රධානියා වීම ස්වභාව ලක්‍ෂණායයි. (ආ) අරමුණෙහි නොවිසිරී යෑම ස්වභාව ලක්‍ෂණායයි. (ඇ) අරමුණෙහි සම්පයුත්ත ධර්මයන් අවිකේප බව (කලබල නොවන බව) ස්වභාව ලක්‍ෂණායයි.
- 2) සහජාත ධර්මයන් සම්පිණ්ඩනය කිරීම (කිව්ව) රසයයි. (නහාන සුභු පිඬු කෙරෙන ජලය මෙන්)

- 3) (අ) සංසිදුවීමේ ස්වභාවය (උපරිධානාකාර) පවිච්චරිධානයයි. (ආ) ඥාණය නම් වූ ඵල ධර්මය පහළ කළහැකි බව (ඵල) පවිච්චරිධානයයි. සමාධිමත් තැනැත්තා යථාභූතය තත්වාකාරයෙන් දැනී, දැකී යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇත. [සං. නි. 5 - 260]
- 4) විශේෂයෙන් සුඛ වේදනා පදරිධානයයි. (සුළඟ නොහමන තැනක පහන් සිළුවක පැවතීම මෙන් විත්තයාගේ පැවැත්ම දතයුතුයි)

4. ජීවිත

- 1. අත්තනා අවිනිභූත්තානං ධම්මානං අනුපාලනලක්ඛණං ජීවිතින්ද්‍රියං
- 2. තේසං පචත්තනරසං
- 3. තේසං යේව ධපනපච්චුපරිධානං
- 4. යාපයීතඛිබධම්මපදරිධානං [ධ. අ. 128]

“රූපාරූපජීවිතින්ද්‍රියානං සමානලක්ඛණාදිං චත්තුං “අත්තනා අවිනිභූත්තධම්මානන්”ති ආහ.” [ධ. මූල වී. (ජරිධසකියායනා අංක 1 යටතේ)]

- 1) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අනුපාලනය කිරීම ලක්‍ෂණයයි. (නමා අයත් ක්‍ෂණ මාත්‍රයක් සිටුනා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ට ජීවත්වීමට හේතුවීමෙන් ඒ නාම ධර්මයන් පාලනය කිරීම ජීවිතින්ද්‍රියයේ ලක්‍ෂණයයි)
- 2) ඒ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් උන්පාදයේ සිට හඬගය දක්වා පැවැත්වීම, සමබර කිරීම, ජීවිතය දිගට පැවැත්වීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) ඒ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේම (පැවැත්වීම සඳහා) පිහිටුවීම පවිච්චරිධානයයි.
- 4) තමාවිසින් පැවැත්විය යුතු, සමච පැවැත්විය යුතු, ජීවත් කරවිය යුතු, ධර්ම පදරිධානයයි.

සම්පයුත්තානං යැයි කියවෙන බැවින් සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය නම් වූ නාම ධර්ම හා පමණක් සම්බන්ධ වේ. මෙහිලා රූප ජීවිතින්ද්‍රිය, නාම ජීවිතින්ද්‍රිය යැයි දෙවර්ගයකි. ස්වභාව ලක්‍ෂණාදියේ සමාන බව පැහැදිලි කළහොත් **අත්තනා අවිනිභූත්තානං ධම්මානං** නමාගෙන් වෙන් නොවූ, වෙනස් නොවූ, එකට යෙදෙන සහජාත ධර්මයන් අනුපාලනය කරන ස්වභාවය ලක්‍ෂණය වේ. මෙලෙසට විගුහ කෙරේ. [ධ. මූල වීකා පරිච්ඡෙදයයි]

ඵල නිසා රූප ජීවිතින්ද්‍රිය රූප කොටසෙහිලා දැක්වූ නිසා නාම ජීවිතින්ද්‍රිය පමණක් ගෙන දැක්විය යුතු ලක්ඛණ, රස ආදිය පහත සඳහන් ලෙසට දත හැක්කේය.

- 1. සම්පයුත්තධම්මානං අනුපාලනලක්ඛණං ජීවිතින්ද්‍රියං
- 2. තේසං පචත්තනරසං
- 3. තේසං යේව ධපනපච්චුපරිධානං
- 4. යාපයීතඛිබධම්මපදරිධානං

- 1) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අනුපාලනය කිරීම ලක්‍ෂණයයි.

- 2) ඒ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් උත්පාදයේ සිට හඛිගය දක්වා පැවැත්වීම, සමබර කිරීම, ජීවිතය දිගට පැවැත්වීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) ඒ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේම (පැවැත්වීම සඳහා) පිහිටුවීම පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) තමාවිසින් පැවැත්විය යුතු, සමව පැවැත්විය යුතු, ජීවත් කරවිය යුතු, ධර්ම පද්ධතියකි.

5. මනසිකාර

තථ ආරම්මණපට්ඨානො මනස්මිං කාරොති මනසිකාරො

- 1. සෝ සාරම්මණලක්ඛණෝ (සාරණලක්ඛණෝ)
- 2. සම්පයුත්තානං ආරම්මණේ සම්පයෝජනරසෝ (සංයෝජනරසෝ)
- 3. ආරම්මණාභිමුඛභාවපවිච්චපට්ඨානෝ
- 4. ආරම්මණපද්ධතියෝ

සඛිඛාරක්ඛන්ධි පරියාපන්නෝ, ආරම්මණ පට්ඨානකත්තේන සම්පයුත්තානං සාරථී විය ද්විධිබ්බෝ. [ධ. අ. 135 ; වී. ම. 348]

අරමුණ විෂයෙහි පිළියෙල කිරීම, සකස්කිරීම කළ හැකි ආරම්මණ පට්ඨාන මනසිකාරය සිත අරමුණට යොමු කරවන, යවන නිසා (සිතෙහි අරමුණ ප්‍රකට වන ලෙසට යොමු කරවන නිසා) මනසිකාර නම් වේ. මනසිකාර වෛතසිකයෙහි ලක්ෂණාදිය මෙලෙසය.

- 1) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට දක්කන්නා සේ, ද්‍රව්‍යන්තා සේ වන ස්වභාවය. (සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට කෙලින්ම යවන, ඵලවන ස්වභාවය) ලක්ෂණයයි.
- 2) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණෙහි යෙදවීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) අරමුණ දෙසට අභිමුඛ බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) අරමුණ පද්ධතියකි.

මේ මනසිකාර වෛතසිකය සඛිඛාරක්ඛන්ධියෙහි ඇතුළත් වේ. අරමුණ විෂයෙහි පිළියෙල කිරීම, සකස්කිරීම නිසා ආජානිය අශ්වයා හසුරුවන රථාචායඝීයන් ලෙස සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ඉදිරියට ද්‍රව්‍යන්තට හැකි ධර්මයයි. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ඔරුවක අවරපෙත්ත (හබල) සේ සිත අරමුණට යොමු කරවිය හැකි ධර්මය යැයි දන යුතුය.

මනසිකාර තුන් ආකාරයන්

- 1) අරමුණ විෂයෙහි පිළියෙල කිරීම, සකස්කිරීම කළ හැකි ආරම්මණ පට්ඨාන මනසිකාරය.
- 2) විචි සිත් විෂයෙහි පිළියෙල කිරීම, සකස්කිරීම කළ හැකි විචි පට්ඨාන මනසිකාරය.
- 3) ජවන සිත් විෂයෙහි පිළියෙල කිරීම, සකස්කිරීම, පහළ කිරීම කළ හැකි ජවන පට්ඨාන මනසිකාරය. යන ලෙසට ආකාර තුනකි. ඒ තුලින්,

1) ආරම්භණ පරිපාදක මනසිකාරය මනසිකාර වෛතසිකයයි. සඛිඛාරස්කන්ධයෙහි ඇතුළත්ය.

2) වීථි පරිපාදක මනසිකාරය වනාහි පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන සිතයි. මේ සිත තමාට අනතුරුව චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ ආදී වීථි සිත් සන්තතිය දිගට පහළ කළ හැක්කේය. විඤ්ඤාණස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් වේ.

3) ජවන පරිපාදක මනසිකාරය මනෝද්වාරාවච්ඡේදනයයි. මේ මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය තමාට අනතුරුව වූ ජවන් සිත් සන්තතිය පහළ කරවිය හැක්කේය. විඤ්ඤාණස්කන්ධයෙහිම ඇතුළත් වේ. [ධ. අ. 135 ; වී. ම. 348]

මේ තුළින් වීථි පරිපාදක මනසිකාරය, ජවන පරිපාදක මනසිකාරය යන මේ මනසිකාර දෙක පමණක් යෝනිසෝ මනසිකාර, අයෝනිසෝ මනසිකාර යැයි පොත්වල බොහෝ සේ ව්‍යවහාර වේ. මුඛ්‍යය ලෙස වනාහි ජවන නාම ධර්මයන්ට යෝනිසෝ මනසිකාර, අයෝනිසෝ මනසිකාර යන නම ලබයි.

ආවච්ඡේදනයන්හි ජවනය හා සමලෙස ඇති නිසාම යෝනිසෝ මනසිකාර, අයෝනිසෝ මනසිකාර යන නම ලබන්. මේ ආවච්ඡේදන දෙවර්ගය මනසිකාර නම ලබන ආකාරය සම්බන්ධයෙන් අර්ධකථාහි මෙලෙස පැහැදිලි කරයි.

“පුර්වමනතෝ විසදිසං මනං කරෝතිතිපි මනසිකාරෝ.”

[ධ. අ. 135 ; වී. ම. 348]

පෙර හච්චිත සිත් සන්තතියට අසමාන වීථි සිත්, ජවන සිත් සන්තතියක් පහළ කරනුයේ මනසිකාර නම් වේ. මේ ඉහත සඳහන් ලක්ඛණ, රස ආදිය මේ මනසිකාර දෙවර්ගය සම්බන්ධයෙන් ලක්ඛණ, රස ආදිය නොවන්නේය. ආරම්භණ පරිපාදක මනසිකාර නම් වූ මනසිකාර වෛතසිකයෙහි ලක්ඛණ, රස ආදිය වන්නේය.

පී. සයාඛෝ ස්වාමින් වහන්සේගේ සටහන

මනසිකාර වෛතසිකය මගින් සිත යෙදෙන විට අරමුණ ප්‍රකට වේ. විසඳ වේ. පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදනය මගින් පෙර සිත පසු සිත හා සමකළ විට (පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදනයට පෙර හච්චිත සිත සමාන වීථි සිත් සන්තතියක් ඇතිකළ විට) පඤ්චද්වාර වීථි පහළ වේ. එලෙසටම මනෝද්වාරාවච්ඡේදනය වශයෙන් පෙර සිත පසු සිත සමකළ විට (මනෝද්වාරාවච්ඡේදනයට පෙර හච්චිත සිත් සන්තතියට සමාන ජවන සිත් සන්තතියක් ඇතිකළ විට) මනෝද්වාර වීථි ජවන ඇති වේ යැයි කියනු ලැබේ. විතක්කය මගින් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට නැංවිය හැක්කේය. චේතනාව යොදවයි. මසිකාරය අරමුණට ගෙන යයි. මෙලෙස වන මේ ධර්ම තුන අසමාන ලෙස යෙදෙත්. කෙලෙස වෙනස් වේද යත්, විතක්කය සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට නංවන්නා සේ වේ. චේතනාව වනාහි අරමුණෙහි විතක්කය විසින් නැංවූ ධර්මයන් සමග එකට යෙදෙයි. යුධබිමේ හමුදාව සමග එකට යෙදෙන මේජර්වරයෙකු, අණදෙන නිලධාරියෙකු සේය. මනසිකාරය විතක්කය විසින් නංවන ලද අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් එළවන, දුවවන බවයි. ආජාතීය අශ්වයෙකු අශ්ව රථයෙහි ලා දුවවන රථාචාර්යවරයා මෙනි. මෙලෙස විතක්ක, චේතනා, මනසිකාර යන මේ ධර්ම තුන බෙදා වෙන්කොට දක්වයි.

[පී. සයාඛෝගේ විසුද්ධිමග්ග සන්තය (2) 3-285]

ප්‍රතිර්ථාන වෛනසික

1. විනක්ක

විනක්කේති විනක්කෝ; විනක්කණං වා විනක්කෝ; උභහන්ති චුත්තං හෝති.

1. ස්වායං ආරම්මණේ විත්තස්ස අතිතිරෝපණාලක්ඛණෝ
2. ආහනනපරියාහනනරසෝ
3. ආරම්මණේ විත්තස්ස ආනයනපච්චුපට්ඨානෝ
4. ආරම්මණපදට්ඨානෝ

[ධ. අ. 121 ; වි. ම. 105]

අරමුණ විනර්කනය කිරීම විනර්කය නම් වේ. සිත අරමුණට පුන පුනා නැංවීම විනර්කය යැයි කියනු ලැබේ. විනර්කයේ ලක්ෂණාදිය මෙසේය.

- 1) ඒ මේ විනර්කය අරමුණ කෙරෙහි (අරමුණට) විත්තයාගේ නැංවීමේ ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණට හප්පවන වෙසෙසින් හප්පවන ස්වභාවය (කිව්ව) රසයයි. (ඊඝපං රූපං, පඨවි පඨවිති ආකෝටේත්තස්ස විය පවත්නති. ආහනන පරියාහනනන්ති ච වේදිතඛිඛං. වි. ම. ටිකා)
- 3) සිත අරමුණ කරා ගෙන යෑම, යොමු කරවීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ආරම්මණ (චන්ද්‍ර + අරමුණ + එස්ස) පදට්ඨානයයි.

2. විචාර

(ආරම්මණේ තේන විත්තං) විචාරිති විචාරෝ; විචරණං වා විචාරෝ; අනුසඛිචරණන්ති චුත්තං හෝති.

1. ස්වායං අරම්මණානුමප්පන ලක්ඛණෝ
2. තථ සහජාතානුයෝපන රසෝ
3. විත්තස්ස අනුපඛන්ධ පච්චුපට්ඨානෝ (අනුපඛන්ධනපච්චුපට්ඨානෝ)
4. ආරම්මණ පදට්ඨානෝ

[ධ. අ. 121 ; වි. ම. 105]

සිත මෙය කරුණකොට ගෙන අරමුණෙහි නැසිරේනුයි විචාරය නම් වේ. නැසිරෙන ස්වභාවයක් හෝ වේද එය විචාරයයි. අනුව පරිභ්‍රමණය වීම යැයි කියන ලද්දේ වෙයි.

- 1) ඒ මේ විචාරය අරමුණ පිරිමැදීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණෙහි සහජාත ධර්මයන් අනුව යෙදෙවීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) අරමුණෙහි සිත අවිචින්නව (අතරක් නොතබා) පැවැත්වීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ආරම්මණ (චන්ද්‍ර + අරමුණ + එස්ස) පදට්ඨානයයි.

3. අධිමොක්ඛ

අධිමුච්චනං අධිමොක්ඛෝ සෝ

1. සන්තිර්ධාන ලක්ඛණෝ
2. අසංසප්පන රසෝ
3. නිවිජය පච්චුපර්ධානෝ
4. සන්තිර්ධානඛිබධම්ම පදුර්ධානෝ (සන්තිර්ධේය්‍යධම්ම පදුර්ධානෝ)
ආරම්මණෝ නිච්චලභාවේන ඉඤ්ච්ච්චෝ විය දුර්ධිඛ්චෝ. [ධ. අ. 135 ; ව. ම. 348]

අරමුණෙහි නිශ්චය වශයෙන් පැවැත්ම අධිමොක්ඛයයි. එම අධිමොක්ඛයෙහි ලක්ෂණාදිය මෙසේය;

- 1) එය අරමුණ සනිටුහන් කිරීම (නිශ්චය කිරීම) ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණෙහි ස්ථිරව පිහිටන බව (කිච්ච) රසයයි.
- 3) අරමුණ තීරණය කරන බව පච්චුපර්ධානයයි.
- 4) නිශ්චය කළයුතු ආරම්මණ ධර්ම පදුර්ධානයයි.

4. විරිය

විරිභාවෝ විරියං තං (යේන විරෝ නාම හෝති සෝ ධම්මෝති අත්ථෝ.)

1. උස්සාහන ලක්ඛණං විරියං
2. සහජාතානං උපත්ථිභන රසං
3. අසංසිදුනභාව පච්චුපර්ධානං
4. (අ) “සංවිග්ගෝ යෝතිසෝ පදුහතී”ති වචනභෝ සංවේග පදුර්ධානං
(ආ) විරියාරම්භවත්ථු පදුර්ධානං වා. සම්මා ආරද්ධිං සඛ්ඛාසං සම්පත්තිනං මූලං හෝතිති වේදිතඛිබං. (දුර්ධිඛිබං) [ධ. අ. 126 ; ව. ම. 346]

විරියාගේ ස්වභාවය විරියයි. (යම් කරුණකින් විරියෙක් නම් වෙයි ද ඒ ධර්මය යන අර්ථයයි.)

- 1) ඒ විරියය කෘත්‍යයන් කෙරෙහි උත්සාහවත් වන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) සහජාත ධර්මයන්ට රුකුල් දීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) කුසිත බව කරුණ කොටගෙන පසුබට වීමට, ගිලා නොබැසීමට ඉඩ නොතබන බව පච්චුපර්ධානයයි.
- 4) (අ) සංවේග ඤාණ ඇත්තන් විසින් නියම ක්‍රමයට අනුව උත්සාහ කිරීම කරයි යන බුදු වදන අනුව (අං. නි. 2/222-224) සංවේග ඤාණ පදුර්ධානයයි.
(ආ) නැතහොත් විරියාරම්භ වත්ථු පදුර්ධානයයි. මනාව අරබන ලද විරිය සියලු සම්පත්වලට මූල වෙයි යැයි දනුයුතු.

සංවේගපදුර්ධානං - සංවේග ඤාණ

- 1) ජාති භය - ප්‍රතිසන්ධිය පිළිබඳ භය.
- 2) ජරා භය - ජරාවට පත්වීම පිළිබඳ භය.
- 3) ව්‍යාධි භය - ව්‍යාධිය, රෝග පිළිබඳ භය.

- 4) මරණ භය - මරණය, විනාශය පිළිබඳ භය.
- 5) අපාය සංසාර වට්ට දුක පිළිබඳ භය.
- 6) අතීත සංසාර වට්ට දුක හේතුවෙන් වන භය.
- 7) අනාගත සංසාර වට්ට දුක හේතුවෙන් වන භය.
- 8) ආහාර පර්යේෂක දුක, පුත්‍රපුත්පන්නයේ කෂම, ආහාර (සෞභාග්‍යය) සෙවීම සම්බන්ධ දුක. [ව. ම. 100]

මේ අටහැන් අරමුණු කොට කල්පනා කර බලන කල ඔත්තප්පය හා යෙදෙන ඤාණය පහළ වේ. සහෝත්තප්ප ඤාණය යැයි ද කියනු ලැබේ. මෙයටම සංවේගය යැයි කියනු ලැබේ. මේ සංවේග ඤාණයන් ඇත්තා දුන, සීල, භාවනා ආදී කුසල කම්ම හොඳ වැඩවල නැවත නැවතත් උනන්දුව යෙදීම ඇති විට එම සංවේග ඤාණය විරිය පහළ කරවීමට ආසන්න කාරණය වන්නේය.

විරියාරම්භවත්පුපදුට්ඨානං වා

- 1. ගමනකට පෙරාතුව, 2. ගමනකට පසුව, 3. කටයුත්තකට පෙර, 4. කටයුත්තකට පසු, 5. අසනීපයකට කලින්, 6. සනීපවීමට, සුවවීමට පසු, 7. ඇති තරම් පිණිඬපානය නොලැබීම, 8. වැඩිතරමට ලැබීම;

විරිය පහළවීමට ගැළපෙන යෝනියෝ මනසිකාරය (පව්වවෙක්ඛණ ඤාණය) හා සමග යෙදෙන මේ කරුණු අට විරියාරම්භ වත්පු නම් වේ. වෙනත් ආකාරයකින් දක්වනොත් මේ කරුණු අට පදනම් වූ යෝනියෝ මනසිකාර (පව්වවෙක්ඛණ ඤාණ) ප්‍රධාන චිත්ත වෛතසිකයෝ විරියාරම්භ වත්පුන් නම් වේ. නමුදු අයෝනියෝ මනසිකාර ඇත්තන්හට මේ අට කරුණු කම්මැලි වීම, කුසිතවීමට හේතු කරුණු වන්නාහ. [අං. නි. 5/332- 338]

5. ප්‍රීති

පිණයහිති ප්‍රීති සා;

- 1. සම්පියායන ලක්ඛණ
- 2. (අ) කායචිත්තපීණන රසා,
(ආ) ඵරණ රසා වා
- 3. ඕදග්‍ය පච්චුපට්ඨානා
- 4. ආරම්මණ පදුට්ඨානා [ධ. අ. 122 ; ව. ම. 106]

චිත්ත වෛතසිකයන් තර්පනය කරන බව වඩන බව ප්‍රීතිය නම් වේ.

- 1) ප්‍රීතිය වනාහි අරමුණෙහි වෙසෙසින් සතුටුකරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) (අ) කාය-චිත්ත වර්ධනය කරන බව (කිව්ව) රසයයි.
(ආ) ප්‍රණීත චිත්තප් රූප මුළු කය පුරා පැතිර යෑම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) කය සිත මදවැඩුන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ආරම්මණ (වත්පු + අරමුණ + එස්ස) පදුට්ඨානයයි.

6. ජනද

ජන්දෝති කත්තුකමසතායේතං අධිවචනං. තස්මා සෝ;

1. කත්තුකමසතාලක්ඛණෝ ජන්දෝ (කත්තුකාමීතාලක්ඛණෝ ජන්දෝ)
2. ආරම්මණපරියේසන රසෝ
3. ආරම්මණේන අපථිකතා පච්චුපට්ඨානෝ
4. තද්දේවස්ස පදුට්ඨානං [ධ. අ. 135 ; ටී. ම. 348]

ජන්දය යනු කරනු කැමති බවට මේ තවත් නමකි. එම කත්තුකාමතා ස්වභාවය ඇති ජන්දය,

- 1) කත්තුකමසතාවය (අරමුණු කරනු කැමති බව) ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණ සෙවීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) අරමුණෙන් ප්‍රයෝජන ඇති බව (අරමුණ කැමති බව) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) එම අරමුණ පදුට්ඨානයයි.

අකුසල වෛතසික

1. මෝහ

මුද්දන්ති තේන, සයං වා මුද්දන්ති, මුද්දන්තමත්තමේව වා තන්ති මෝහෝ

1. (අ) මෝහෝ චිත්තස්ස අනධිභාව ලක්ඛණෝ,
(ආ) අඤ්ඤාණ ලක්ඛණෝ වා
2. (අ) අසම්පට්ඨේධ රසෝ, (ආ) ආරම්මණ සභාවච්ඡාදන රසෝ වා
3. (අ) අසම්මාපටිපත්ති පච්චුපට්ඨානෝ, (ආ) අනධිකාර පච්චුපට්ඨානෝ වා
4. අයෝනිසෝ මහසිකාර පදුට්ඨානෝ, සඛිඛාකුසලානං මූලන්ති දුට්ඨඛිඛෝ [ධ. අ. 224 ; ටී. ම. 349-350]

සම්ප්‍රයක්ත ධර්මයන් අරමුණෙහි මෙය කරුණකොට ගෙන මුළු වෙන් ද; තමාම අරමුණෙහි මුළාවීම වෙයි ද; අරමුණෙහි මුළාවීම් මාත්‍රයම හෝ මොහුටනුයි මෝහය නම් වේ.

1) (අ) සිතෙහි නියම පරමාර්ථ ධර්ම තත්‍වකාරයෙන් නොදැනීම ලක්ෂණයයි. (නොදැකීම යන ප්‍රඥා චක්ෂුසෙහි අනධිභාව ස්වභාවය ප්‍රඥා චක්ෂුසය අනධි වූ සිතක්වීමේ හේතු ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.) (ආ) ඤාණයට ප්‍රතිපක්ෂ බව ලක්ෂණයයි.

2) (අ) (නියම පරමාර්ථ ධර්මයන්, අරමුණේ නියම ස්වභාවය) හොඳින් විනිවිද දැනගැනීමට නොහැකි බව (සම්පත්ති) රසයයි. (ආ) යම්සේ ඤාණය ආරම්මණ ස්වභාවය ප්‍රතිවේධ කරන්නට නොලබයි ද මෝහයාගේ එසේ පැවතුම් ඇති බව (කිවිච) රසයයි.

3) (අ) අසම්මත ප්‍රතිපත්ති පිළිපැදීමට යෙදෙන බව, හැරිනම් සමයක් ප්‍රතිපත්ති අනුගමනය නොකිරීම යන එල ලැබීම (එල) පච්චුපට්ඨානයයි. (ආ) අනධිකාර භාවය (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි.

4) අයෝනිසෝ මනසිකාරය - අරමුණ (පරමාර්ථ අරමුණ) නිව්ච, සුඛ, අත්ත සුභ ලෙසට වරදවා වටහාගැනීම පද්ධිධානයයි.

“ධම්මසභාවස්ස යටාවතෝ අදස්සනං චිත්තස්ස අඛධිභාවෝ.”

[මහා. ටී. 2 (ජර්ධසඤ්ඤානා අංක 480 යටතේ)]

පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය තත්වාකාරයෙන් පරමාර්ථ දක්වාම දැනගැනීම ප්‍රඥාවයි. එම ප්‍රඥා වක්‍රව නැති බව නම් වූ අන්ධ භාවය සිතෙහි පහළවීමට හේතුව මෝහයයි.

- 1) පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විසිරිය හැකි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි විසිරී යෑමට සලකුණු බවට හේතු වන ධර්ම ස්වභාවය.
- 2) වෙනත් ආකාරයකට පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණෙහි තමාම ස්ථිර නොවන භාවයට පත්කර විසඟන ධර්මයයි.
- 3) නැතිනම් පරමාර්ථ අරමුණෙහි ස්ථිර නොවන ස්වභාවය පහළ කරන ස්වභාවය මෝහය නම් වේ.

මෙහිලා සලකුණු බව, විසිරී යන බව යන්න අරමුණෙහි තත්වාකාරය (පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණෙහි පරමාර්ථ ධර්ම නියම ස්වභාවය) නොදැනීමයි. නැතිනම් ඤාණය පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය දන්නේ වී නමුදු මෝහය එම යටාභූතය නොදැන එම නියම පරමාර්ථ ස්වභාවය වැරදි ලෙස ගෙන නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යනාදී ලෙසට වැරදි ලෙසට තේරුම් ගනී. පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, මනුෂ්‍යා, දෙවියා, ඉන්මයා, ආත්මය, විඤ්ඤාණය යන ලෙසට වරදවා ගනී. එම නිසා ඤාණයෙහි ප්‍රතිපක්‍ෂ පැත්තේ ධර්මයක්වීමම මෝහයේ ස්වභාව ලක්‍ෂණය වන්නේය.

2. අහිරික

හ හිරියතීති අහිරිකෝ; අහිරිකස්ස භාවෝ අහිරිකං.

1. අහිරිකං කායදුච්චරතාදීති අපිගුච්ඡන ලක්ඛණං, අලපීඡා ලක්ඛණං චා
2. අලපීඡනාකාරේන පාපානං කරණා රසං
3. චුත්තප්පකාරේනේව පාපතෝ අසඛිකෝචන පච්චුපට්ඨානං
4. අත්තනී අගාරව පද්ධිධානං

[ධ. අ. 223 ; ටී. ම. 349 ; මහා. ටී. 2 (ජර්ධසඤ්ඤානා අංක 478 යටතේ)]

පාපයට ලපීඡා නොවන්නේනුයි අහිරිකය නම් වේ. අහිරිකයාගේ ස්වභාවය අහිරික නම් වේ.

- 1) අහිරික යනු කාය දුශ්චරතාදියෙන් පිළිකුල් නොවීම ලක්‍ෂණයයි. ලපීඡන නොවන බව හෝ ලක්‍ෂණයයි.
- 2) නිර්ලපීඡී ස්වරූපයෙන් පාපයන් කිරීම (කිව්ච) රසයයි.

- 3) නිර්ලප්ඵි ස්වරූපයෙන් පාපයට පසු නොබාන, නොහැකිලෙන ස්වභාව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ආත්ම ගෞරවය නොමැති බව පද්ධිතයයි.

“න නිරියතීති අනිරකෝ.” [ධ. අ. 223 ; වී. ම. 349]

- 1) නිර්ලප්ඵි පුද්ගලයා අනිරකයෙකි.
- 2) නිර්ලප්ඵි සිත අනිරකය.
- 3) අනිරක වෛතසික යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම සමූහය අනිරකයයි.

“අනිරකස්ස භාවෝ අනිරකං (අනිරක්කං).” [ධ. අ. 223 ; වී. ම. 349]

- 1) නිර්ලප්ඵි පුද්ගලයෙකු වීමට හේතුවන ස්වභාවය.
- 2) නිර්ලප්ඵි සිත පහළ වීමට හේතුවන ස්වභාවය.
- 3) නිර්ලප්ඵි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම සමූහය පහළ වීමට හේතු ස්වභාවය යන මේ ස්වභාවයෝ අනිරක වෛතසිකයයි.

3. අනොත්තප්ප

න ඔත්තප්පං අනොත්තප්පං; න ඔත්තප්පතීති අනොත්තප්පං

- 1. තේජේව (කායදුච්චරතාදීනි) අසාරප්පලක්ඛණං, අනුත්තාසලක්ඛණං වා
- 2. අනුත්තාසාකාරේන පාපානං කරණං රසං
- 3. චුත්තප්පකාරේනේව පාපතෝ අසංකෝචන පච්චුපට්ඨානං
- 4. පරේසු අඟාරව පද්ධිතං [ධ. අ. 223 ; වී. ම. 349]

පාපයට බිය නොවන බව අනොත්තප්ප නම් වේ. නොම බිය වන්නේනුයි අනොත්තප්ප නම් වේ.

- 1) කාය දුච්චරතාදියෙන් නිර්භය ලක්ෂණයයි. නැතිනම් නරක අකුසල දුච්චරත ධර්මයන්හි තැති නොගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) තැති නොගන්නා ආකාරයෙන් පාපයන්ගේ කිරීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) තැති නොගන්නා ආකාරයෙන්ම නරක පාප ක්‍රියාවලින් පසුනොබැසීම, නොවැළකීම, නොහැකිලීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) අනුන් කෙරෙහි අගෞරවය පද්ධිතයයි.

“න ඔත්තප්පං අනොත්තප්පං.” [ධ. අ. 223]
“න ඔත්තප්පතීති අනොත්තප්පං.” [වී. ම. 349]

නරක අකුසල දුච්චරත ධර්මයන්ගෙන් උත්‍රාස නොවීම අනොත්තප්ප වෛතසිකයයි.

- 1) ගම් උග්‍රරෝධ අසුවියට පිළිකුල් නොකරන්නා සේ අනිරක (ලැප්පා නැති පුද්ගලයා) නරක දේට පිළිකුල් නොකරයි.

2) පළඟැටියන් ගිණි දැල්ලට බිය නොවන්නා සේ ඔත්තප්ප නැත්තා ද නරක දේට බිය නොවේ. [මහා ටීකා . 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 478 යටතේ)]

4. උද්ධව්ච

උද්ධතස්සභාවෝ (උද්ධතභාවෝ) උද්ධව්චං

1. තං චේතසෝ අචුපසම ලක්ඛණං වාතානිඝාතචලපලං විය.
2. අනචර්ඨාන රසං වාතානිඝාතචලධපපටාකා විය.
3. භන්තත්ත පච්චුපර්ඨානං පාසාණානිඝාතසමුද්ධතභස්මං විය.
4. චේතසෝ අචුපසමේ අයෝනිසෝ මනසිකාර පදුර්ඨානං, චිත්ත වික්ඛේපෝති දුර්ධබ්බිං. [ධ. අ. 225 ; වී. ම. 350]

“යස්ස ධම්මස්ස වසේන උද්ධතං හෝති චිත්තං, තං සම්පයුත්තධම්මා වා, සෝ ධම්මෝ උද්ධව්චං.” [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 482 යටතේ)]

චිත්තයාගේ හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ සැලෙන ස්වභාවය උද්ධව්චයයි. ඉහළට ඉහළට කම්පනය වන සිතේ, විසිරී යන සිතෙහි, නොසන්සුන් සිත් පහළ කරවන හේතු ධර්මය උද්ධව්චය නම් වේ. නැතිනම් ඉහළට ඉහළට කම්පනය වන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම, විසිරී යන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම, නොසන්සුන් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් පහළ කරවීමේ හේතු ධර්මය උද්ධව්චය නම් වේ. උද්ධව්චය නිසා සිත අරමුණෙහි නොසන්සුන්ව විසිරී යන සුළුව පවතී. මෙම වෛතසිකයන් අරමුණෙහි විසිරී යන ධර්ම උද්ධව්චය නම් යැයි කියනු ලැබේ.

- 1) සිතෙහි නොසන්සු බව ලක්ෂණයයි. සුළුගිත් වලනය වන ජලය මෙන්.
- 2) ශාන්තව නොපිහිටන බව (කිච්ච) රසයයි. සුළුග වැදීම නිසා වැනෙන කොඩියක් සේ.
- 3) නොසන්සුන්ව සැලෙන, කම්පනය වෙන බව පච්චුපර්ඨානයයි. ගලකින් ගසන ලද අලු ගොඩකින් ඉහළට විසිරී ගිය අලු මෙන්.
- 4) සිත විසුරුවන සුළු අරමුණ කෙරෙහි අයෝනිසෝ මනසිකාරය වීම නැතිනම් සිත නොසන්සුන් බව නම් හේතුව නිසා අයෝනිසෝ මනසිකාර වීම පදුර්ඨානයයි.

“අචුපසමෝති අසන්තිසින්නසඛිභාවමාහ.” [ධ. මූල වී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 365 යටතේ)]

“අචුපසමෝති අසන්තිසින්න අප්පසන්තභාවමාහ.” [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 482 යටතේ)]

නොසන්සුන් බව වනාහි අචුපසම බව යන්න ද, සිතෙහි නැතිනම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි අරමුණක් මත එක්රැස්වී පිහිටීම (අසන්තිසින්න) ප්‍රකට නැතිවීම, පිරිසිදු පැහැදිලි නොමැති (අප්පසන්ත) බවම කියනු ලැබේ. වාත වේගය වැදීම නිසා ජලය නොසන්සුන් වන්නා සේ අරමුණක ශාන්තව සමාගිත නොවීම උද්ධව්ච වෛතසිකයෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයයි.

5. ලෝභ

ලුඛිහන්ති තේන, සයං වා ලුඛිහති, ලුඛිහනමත්තමේච වා තන්ති ලෝභෝ

1. ලෝහෝ ආරම්මණගහණ ලක්ඛණෝ මක්කචාලේසෝ විය.
2. අභිස්සඛිත (අභිසඛිත) රසෝ තත්තකපාලේ ඛත්තමංසපේසී විය.
3. අපර්ච්චාග පච්චුපට්ඨානෝ තේලකද්දුපනරාගෝ විය.
4. සංයෝජනියධම්මේසු අස්සාද දස්සන පදුට්ඨානෝ

සෝ තණ්හානද්දිභාවේන චිඛිඨිමානෝ සීසසෝතා නද්දී විය මහාසමුද්දිං අපායමේව ගහෙඤා ගච්ජතිති දුට්ඨඛිඛෝ. [ධ. අ. 224 ; වී. ම. 349-350]

ඒ කරණකොට තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණෙහි වෙසෙසින් ශිජු වශයෙන් ඇලෙන් දැ. තමාම අරමුණෙහි ඇලී ගැනීම හෝ වේද; අරමුණෙහි ඇලීම් මාත්‍රයක් වේද එය ලෝභය නම් වේ.

- 1) ලෝභය අරමුණ ග්‍රහණය කරගැනීම ලක්ෂණයයි. වදුරන් අල්ලන ලාටුවක් මෙන්.
- 2) අරමුණෙහි තදින් ඇලීම (කිච්ච) රසයයි. රත් වූ කබලෙහි දැමූ මස් පිඬුවක් මෙන්.
- 3) අරමුණ අත නොහැරීම් ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි. වස්ත්‍රයක තැවරුණු තෙල් අඳුනක් (සායමක්) මෙන්.
- 4) සංයෝජනිය ධර්මයන්හි ආශ්වාදය දැකීම පදුට්ඨානයයි.

ඒ ලෝභය වනාහි තෘෂ්ණා නදියක් මෙන් වැඩෙන්නේ වේගවත් සැඩපහරක් ඇති නදියක් මෙන් මහා සමුදුර නම් වූ අපායටම ගෙන යන බව දැනගතය.

“ආරම්මණගහණං “මමං ඉදන්”ති තණ්හාතිනිවේස වසේන අතිනිවේස ආරම්මණස්ස අච්ඡිස්සජ්ජනං, න ආරම්මණකරණමත්තං.”
[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 479 යටතේ)]

ආරම්මණගහණ ලෝභය අරමුණ ගැනීමේ කර්මත්ත යැයි දක්වන තැන හුදු අරමුණ ගැනීම මාත්‍රය පමණක් නොවේ. ලෝභය විශාල හා කුඩා වීම අනුව සුදුසු ලෙස අරමුණ “මෙය මගේ” යැයි තණ්හාතිනිවේස - තණ්හාවෙන් දැඩිලෙස ගැනීමේ ශක්තිය, දැඩිලෙස ගැනීම අනුව අරමුණ අත නොහැරිය හැකි බව, ඉතා දැඩිලෙස තදින් කර්මනිවීම, තදින් ගැනීමේ ස්වභාවයයි. එම නිසා ලෝභයෙහි අරමුණ ගැනීම; වදුරන් අල්ලන ලාටුවක් මගින් වදුරන් අල්ලන්නා සේ යැයි උපමාවක් දක්වා ඇත.

6. දුට්ඨි = මිච්ඡාදුට්ඨි

මිච්ඡාදුට්ඨිති අසාථාවදුට්ඨි; විරජ්ඣිඤා ගහණතෝ වා විතථාදුට්ඨි මිච්ඡාදුට්ඨි; අනත්ථාවහත්තා පණ්ඨිතේති කුච්ඡිතා දුට්ඨිතිපි මිච්ඡාදුට්ඨි; මිච්ඡාසඛිකප්පාද්දිසුපි ඒසේවනයෝ. අපිච මිච්ඡා පස්සන්ති තාය, සයං වා මිච්ඡා පස්සති, මිච්ඡා දස්සනමත්තමේව වා ඒසාති මිච්ඡාදුට්ඨි. [ධ. අ. 223]

1. සා අයෝනිසෝ අතිනිවේස ලක්ඛණා

- 2. පරාමාස රසා
- 3. මිච්ඡාභිනිවේස පච්චුපට්ඨානා
- 4. අරියානං අදුස්සනකාමතාදි පදුට්ඨානා,
පරමං වජ්ජන්ති දුට්ඨඛිබා.

[ධ. අ. 223 ; ච. ම. 350]

- 1) මිච්ඡාදුට්ඨිය යන්න වැරදිලෙස, අසත්‍ය ලෙසට දැන, දැකගත් මතයයි. (මේ ක්‍රමයට මිච්ඡා ශබ්දය **අසාථාව** අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී)
- 2) වෙනත් ආකාරයකට නිරවද්‍යය ක්‍රමයෙන් බැහැරව අදෙනව ගැනීම නිසා වන වැරදි, විෂම පිළිගැනීම මිච්ඡාදුට්ඨියයි. (මේ ක්‍රමයට මිච්ඡා ශබ්දය **විතට්** අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී)
- 3) වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් අභිවෘද්ධිය, ප්‍රගතිය වහාලන බැවින් ප්‍රඥවන්තයින් විසින් පිළිකුල් කරන මතවාද ඇති නිසා මිච්ඡාදුට්ඨි නම් වේ. (මේ ක්‍රමයට මිච්ඡා ශබ්දය **කුච්ඡිත** අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී)

මිච්ඡාසඛිකප්පාදියෙහි ද මේ ක්‍රමයටම දතයුතුයි.

මෙය කරණාකොට ගෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණ වැරදි ලෙස දකිත් ද; තමා හෝ වැරදි ලෙස දකියි ද; වැරදි ලෙස දැකීම මාත්‍රයම හෝ වේද මිච්ඡාදුට්ඨිය නම් වේ.

වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය අරමුණ වරදවා දැක, දැන ගැනීම සඳහා හේතු වන බැවින් මිච්ඡාදුට්ඨිය නම් වේ. ස්වකීය වශයෙන් පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව අරමුණ වරදවා දැක ගැනීමට හැකි බැවින් මිච්ඡාදුට්ඨි නම් වේ.

තවත් ආකාරයකට පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව අරමුණ වරදවා දැකීම ස්වභාවය මිච්ඡාදුට්ඨි නම් වේ. [ධ. අ. පරිවර්තනයයි]

“මිච්ඡාති ධම්මසභාවස්ස විපරිතං, නිච්චාදිතෝති අත්ථෝ.”

[මහා ව. 2 (ජරිධසඛිතායනා අංක 481 යටතේ)]

නියම ධර්ම ස්වභාව අරමුණ වරදවා දැකීම යනු දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ රූප-නාම පරමාර්ථ ධර්ම, සඛිඛාර ධර්මයන් මත දැනීම වැරදි බවයි. රූප-නාම පරමාර්ථ, සඛිඛාර ධර්මයෝ අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, අසුභ ධර්මයන්ම වන්නාහ. මිච්ඡාදුට්ඨිය එම රූප-නාම සඛිඛාර පරමාර්ථ ධර්මයන් නිච්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි වැරදි ලෙස දැකීමයි. [මහා ව. පරිවර්තනයයි]

- 1) මිච්ඡාදුට්ඨිය නුවණින් තොරව අරමුණ දැඩි කොට ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) ධර්ම ස්වභාවය ඉක්මවා වෙනත් ආකාරයට වැරදි ලෙස ඇල්ලීම (කිච්ච) රූපයයි.
- 3) මෙයම සත්‍යය, අනික අසත්‍යය යැයි වැරදි ලෙස ගැනීම වශයෙන් දැඩිව ගැනීම පච්චුපට්ඨානයයි.

4) බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ වූ ආර්යන් වහන්සේලා දැක්ම, ගරු කිරීමට අකැමැත්ත පදවිධානයයි. මෙය සියලු වරද අතුරින් මහා සාවද්‍ය යැයි දතයුතුය.

7. මාන

මඤ්ඤතිති මානෝ

1. සෝ උන්තති ලක්ඛණෝ
2. සම්පග්ගහ රසෝ
3. කේතුකමසතා පච්චුපට්ඨානෝ
4. දිට්ඨිවිජ්ජයුත්තලෝහ පදවිධානෝ.
උම්මාදෝ විය දුට්ඨඛිබෝ.

[ධ. අ. 228 ; ව. ම. 350]

භගින්තේනුයි මානය නම් වේ.

- 1) ඒ මානය නමන් උසස් කොට මැන ගැනීම, උසස් ලෙස සිතට ගෙන කටයුතු කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අතිශයින් උත්සාහවත් කරන බව (චීර්යය වශයෙන් නොවේ) (කිච්ච) රසයයි.
- 3) කේතුචක් (මසවනලද කොඩියක්) මෙන් උසස් බව කැමති වීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) දිට්ඨිය නොයෙදෙන ලෝහ (සිත) පදවිධානයයි. උමතුචක් මෙන් දුතයුතුයි.

8. ද්‍රෝස

දුස්සන්ති තේන, සයං වා දුස්සති, දුස්සනමත්තමේව වා තන්ති දෝසෝ

1. සෝ වණ්ඨික්ක ලක්ඛණෝ පහටාසිවිසෝ විය.
2. (අ) විසජ්ජන රසෝ (විසංසජ්ජන රසෝ) විසතිපාතෝ විය. (ආ) අත්තනෝ නිස්සයදුහන රසෝ වා දුවග්ගි විය.
3. දුස්සන පච්චුපට්ඨානෝ (දුසන පච්චුපට්ඨානෝ) ලද්දෝකාසෝ විය සපත්තෝ.
4. ආඝාතවරු පදවිධානෝ විසසංසර්ධපුතිමුත්තං විය. [ධ. අ. 229 ; ව. ම. 351]

මෙය කරුණකොට තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණොති දුෂණය වෙන් ද; තමාම දුෂණය වෙයි ද; දුෂණ මාත්‍රයම හෝ මොහුටනුයි ද්වේෂය නම් වේ.

1) දෝසය:- සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ විනාශය පිණිස හේතු වන ස්වභාව ධර්මය දෝසයයි. වෙනත් ආකාරයකට, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විනාශ කරන හේතු ධර්මය දෝසය නම් වේ. සිත-කය දෙක හෝ තමා, අනුන් යන දෙපාර්ශවයම සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගෙන් විනාශ වේ. දෝසයෙන් ද විනාශ වේ. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි විනාශය දෝසය නිසා වන බව වනාහි දෝස සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විනාශ කිරීම ද දෝසය නිසාම වන බව වන්නේය.

2) තවත් ආකාරයකට, දෝසය ස්වසන්තනය ද විනාශ කරන ස්වභාවය ඇති නිසා දෝස නම් වේ. එනම් දෝසය ස්වකීය ලෙස කය-සිත දෙක නැත්නම් තමා, අනුන් යන දෙපාර්ශවයම විනාශ කළ හැකි ස්වභාවය ඇති බැවින් ද දෝස නම් වේ.

3) තවත් ආකාරයකට, කය-සිත දෙක විනාශ කරන ස්වභාවය. නැත්නම් තමා, අනුන් විනාශ කරන ස්වභාවය දෝසයයි. එම දෝසයෙහි ලක්ෂණ, රස ආදිය පහත සඳහන් ලෙසට වේ.

1) එම ද්වේෂය වණ්ඩ නපුරු (කිපෙන) බව ලක්ෂණයයි. (දුණ්ඩෙන් පහරලත් නයෙකු මෙනි)

2) (අ) අනිෂ්ට රූපයන් ඉපදවීම් වශයෙන් ශරීරයාගේ කම්පනය (කිවිච-සම්පන්නි) රසයයි. (සර්ප විෂ පැතිරීම මෙනි) (ආ) තමාගේ නිශ්‍රය වූ හදය වස්තුව දැවීම රසයයි. (ලැවී ගින්නක් මෙනි)

3) දූෂණයවීමේ ස්වභාවය පවිට්‍රපරිධානයයි. (අවස්ථාව ලත් සතුරෙකු සේ යැයි සලකාගන්න)

4) ආඝාත වඳු පදවිධානයයි.
(ආඝාත වඳු 9 හෝ 10) විෂ මිශ්‍ර පුනිමුත්තය මෙන් යැයි දනුයුතුය.

ආඝාත වඳු නවය/දහය

- 1) මාගේ අනර්ථය පෙර කරන ලද්දේ යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 2) මාගේ අනර්ථය දැනට කරමින් සිටී යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 3) මාගේ අනර්ථය පසුව කරාවී යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 4) තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය පෙර කරන ලද්දේ යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 5) තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය දැන් කරමින් සිටින්නේ යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 6) තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය පසුව කරාවී යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 7) තමාගේ සතුරාගේ අභිච්ඡාදිය සැලසිය යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 8) තමාගේ සතුරාගේ අභිච්ඡාදිය දැන් සලසන්නේ යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 9) තමාගේ සතුරාගේ අභිච්ඡාදිය පසුව සලසාවී යැයි තරහ ගනී. වෙර කරයි.
- 10) අර්ධාන කෝපය - අස්ථානයේ කෝපවීම. මේ දහය වෙරය පිණිස වූ ආඝාත වඳු දහය වේ.

[ධ. ප. 404 ; ධ. මූල වී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 1066 යටතේ)]

අර්ධාන කෝපය

අර්ධාන යන තැන **ධාන** ශබ්දය **කාරණ** අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී. සිත නරක්වීමේ දී අකාරණයේ සිත නරක් කරගැනීම අර්ධාන කෝපයයි. **අර්ධානකෝපෝ** යන තැන අස්ථාන කෝපය කිය වේ. අර්ධානකෝප - අස්ථානයේ, අකාරණයේ කෝපවීමේ හේතුව අත්සාලිනී අර්ධකථානි පහත සඳහන් ලෙස පැහැදිලි කරයි. දෝස වර්තය ප්‍රකට සමහර පුද්ගලයින්,

- 1) වැසි වසිනවා වැඩි යැයි කෝප වෙයි.
- 2) වැසි නොවසී යැයි කෝප වෙයි.
- 3) අවිච සැර වැඩි යැයි කෝප වෙයි.
- 4) අවිච අඩු යැයි කෝප වෙයි.
- 5) සුළඟ හමන්නේ යැයි කෝප වෙයි.
- 6) සුළඟ නොහමන්නේ යැයි කෝප වෙයි.
- 7) අතුගැමට නොහැකි යැයි බෝධි මළුවේ බෝධි පත්‍ර හා කෝප වෙයි.
- 8) සුළඟ සැර වැඩි නිසා සිවුරු පෙරවීමට නොහැකි යැයි සුළඟ සමග කෝප වෙයි.
- 9) පය වැදී වැටීනි යැයි ගලක්, මුලක් සමග කෝප වෙයි.

මෙලෙස අස්ථානයෙහි කෝප ඉපදවීම අදහස් කොට අස්ථාන කෝපය - කාරණයක් නැතිව කෝපය පහළවීම, අමනාප වීම යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ (ධ. අ. 309) හි දේශනා කරන ලදී. තවදුරටත් ධම්මසංඝගණී මූල ටීකාවෙහි අර්ධාන කෝප නව වර්ගයක් දක්වා ඇත්තේය. ඒවා පහත දැක්වෙන ලෙසට වේ.

- 1) මගේ සුභ සිද්ධිය පෙරදීත් නොසැලසී යැයි කෝප කරයි.
- 2) මගේ සුභ සිද්ධිය දැනුදු නොසලසයි යැයි කෝප කරයි.
- 3) මගේ සුභ සිද්ධිය අනාගතයේදී ද නොසලසාවී යැයි කෝප කරයි.
- 4) මාගේ ප්‍රියයාගේ සුභ සිද්ධිය පෙර දී නොසැලසී යැයි කෝප කරයි.
- 5) මාගේ ප්‍රියයාගේ සුභ සිද්ධිය දැනුදු නොසලසයි යැයි කෝප කරයි.
- 6) මාගේ ප්‍රියයාගේ සුභ සිද්ධිය අනාගතයේදී ද නොසලසාවී යැයි කෝප කරයි.
- 7) මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය පෙරදීත් නොසැලසී යැයි කෝප කරයි.
- 8) මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය දැනුදු නොසලසයි යැයි කෝප කරයි.
- 9) මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය අනාගතයේදීත් නොසලසාවී යැයි කෝප කරයි.

මෙලෙස පහළ වූ කෝපය ද අස්ථානයේ පහළ වූ නිසා අස්ථාන කෝපයක්ම වන්නේය. [ධ. මූල ටී (ජර්ධසංඝගණනා අංක 1066 යටතේ)] මේ මූල ටීකාවාසීයන් වහන්සේගේ පැහැදිලි කිරීම සුත්ත නිපාත අර්ධකථාන උරග සූත්‍රයේ (7/8) පිටෙහි දැක්වූ ක්‍රමයට සමානය. මේ උරග සූත්‍ර අර්ධකථානි ආඝාත වච්ඡු 19ක් වශයෙනි.

- 1) ප්‍රථමයෙන් ලියා දැක්වූ ආඝාත වච්ඡු 9 ය,
- 2) මූල ටීකාව අනුව ලියා දැක්වූ ආඝාත වච්ඡු 9 ය,
- 3) අර්ධාන කෝපය, යන මේ සියල්ල 19 යයි.

සංගීති සූත්‍රයෙහි (දී. නි. 3/450) ද ආඝාතවත්තු සූත්‍රයෙහි (අං. නි. 5/462) ද ප්‍රථමයෙන් විස්තර කළ ධර්මසංගීතණී පාලියෙහි ආ මුල් ආඝාත වත්තු 9 එයි. මේ ආඝාත වත්තු සියල්ල ද්වේෂය පහළවීමට ආසන්න කාරණය වේ.

9. ඉස්සා

ඉස්සතිති ඉස්සා, ඉස්සායනා ඉස්සා

1. සා පරසම්පත්තීනං උසුයනලක්ඛණා
2. තත්ථේව අනභිරති රසා
3. තතෝ විමුඛභාව පච්චුපට්ඨානා
4. පරසම්පත්ති පදුට්ඨානා, සංයෝජනන්ති දුට්ඨබ්බිං. [ධ. අ. 230 ; වි. ම. 351]

පර සම්පත් නො ඉවසන්නේනුයි ඉස්සා නම් වේ. පර සම්පත්ති නො ඉවසනා ආකාරයක් වේද එය ඉස්සා නම් වේ.

- 1) අනුන්ගේ සම්පත්තියට ඊර්ෂ්‍යා කිරීමේ ස්වභාවය, නො ඉවසන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) එම අනුන්ගේ සම්පත්තිය නොරැස්නා බව (අභිරතියෙහි විරුද්ධ පැත්ත) (කිවිච) රසයයි.
- 3) අනුන්ගේ සම්පත්තිය ඉවසිය නොහැකිව ඉවත බලන්නාක් මෙන් ඇතිවන ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) අනුන්ගේ සම්පත්තිය පදුට්ඨානයයි. සංයෝජනයක් යැයි දැනගනුයි. (ඉස්සා සංයෝජනයයි)

“උසුයනං අසහනං.” [මහා වී. 2 (ජර්ධසංගීතායනා අංක 486 යටතේ)]

අනුන්ගේ අභිච්ඡාදිය කෙරෙහි ඊර්ෂ්‍යා කිරීම යනු එම අනුන්ගේ අභිච්ඡාදිය, ගුණ සම්පත්තීන් දැක-අසා නො ඉවසන සුළු ස්වභාවයයි. තමාට වඩා උසස්වීම කෙරෙහි ඊර්ෂ්‍යා සහිතවීමයි.

10. මච්ඡරිය

මච්ඡේරස්ස භාවෝ මච්ඡරියං, මච්ඡරභාවෝ මච්ඡරියං

1. තං ලද්ධානං වා ලභිතබ්බානං වා අත්තතෝ සම්පත්තීනං නිගුහනලක්ඛණං
2. තාසං යේව පථේති සාධාරණභාව අක්ඛමනරසං
3. සඛිකෝචනපච්චුපට්ඨානං, කටුකඤ්චුකතාපච්චුපට්ඨානං වා
4. අත්තසම්පත්තිපදුට්ඨානං, වේතසෝ විරූපභාවෝති දුට්ඨබ්බිං. [ධ. අ. 230 ; වි. ම. 351]

මසුරාගේ (තද ලෝභීයාගේ) ස්වභාවය මච්ඡරිය නම් වේ. මසුරු බව (තද ලෝභී බව) මච්ඡරියයි.

- 1) ලැබුවා වුද, ලැබියයුතු වුද ස්වකීය සම්පත්තිය සැරවීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) එම සම්පත්තීන් අනුන් හා සාධාරණ වීම නොඉවසීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) තම සම්පත්තීන් අනුන් හා සාධාරණ වීමට අකමැතිවීම් වශයෙන්, (අ) හැකිලීම් භාවය (උපරිධානාකාර) පවිච්චරිධානයයි. (ආ) කටු සැරිටයක් පැළැන්ද වැනි කටුකාකාර පැවතුම් ඇති බව (උපරිධානාකාර) පවිච්චරිධානයයි. (ඇ) තව ආකාරයකට අකමැති, නොරිසි දුක්ඛිත ආකාරයට පත්වීම (එල) පවිච්චරිධානයයි.
- 4) ස්වකීය සම්පත්ති පදුරිධානයයි.
විත්තයාගේ විපරිත ස්වභාවය යැයි දනගුතුය.

11. කුක්කුච්ච

කුච්චිතං කතං - කුකතං; තස්ස භාවෝ කුක්කුච්චං

1. තං පච්ඡානුතාප ලක්ඛණං
2. කතාකතානුසෝචනරසං
3. විජ්ජිසාරපච්චරිධානං
4. කතාකතපදුරිධානං,
දසව්‍යං විය දුරිධ්ඛිඛං.

[ධ. අ. 230 ; ව. ම. 351]

නින්දිත වූ කරන ලද්දක් වේද එය කුකතයයි. කුකතයාගේ ස්වභාවය කුක්කුච්චයයි. කරන ලද පිළිකුල් කටයුතු දුෂ්චරිත හා නොකළා වූ සුවර්තයෝ කුකත නම් වේ. එම කුකත නම් වූ පිළිකුල් කටයුතු දුෂ්චරිත, නොකළ සුවර්ත අරමුණු කොට පහළ වූ අසතුටු වූ විත්තුප්පාදයන්හි හේතු ධර්ම කුක්කුච්ච නම් වේ. තව ලෙසකින් පිළිකුල් කටයුතු ලෙස වූ සිත කුකත නම් වේ. එම සිත පහළ වීමට හේතු වන ධර්මය කුකත නම් වේ.

- 1) කුක්කුච්චය වනාහි පසුතැවීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි.
- 2) කරන ලද දුෂ්චරිතයන් හා නොකරන ලද සුවර්තයන් සිතමින් ශෝක කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) විජ්ජිසාර බව (එල) පවිච්චරිධානයයි. තව ලෙසකින් සිතෙහි අසතුටු බව (උපරිධානාකාර) පවිච්චරිධානයයි.
- 4) (අ) කරන ලද දුෂ්චරිත හා නොකරන ලද සුවර්ත (ආ) නැතිනම් කරන ලද අකුසල, නොකරන ලද කුසල පදුරිධානයයි.

දසයෙකු මෙන් යැයි දනගුතු. (දසයා වනාහි අනුන් අයන් වූවෙක් වෙයි. තමාට අවශ්‍ය ලෙස සිරිය නොහැක. කුකුස් ඇති කල්හි දසයෙකු මෙන් තමාට අවශ්‍ය පරිදි කුසලයෙහි පැවතීමට නොහැකිය.)

12. ටීන

ටීනතා ටීනං

1. ටීනං අනුස්සාහලක්ඛණං

- 2. විරියවිනෝදනරසං
- 3. සංසීදනපච්චුපට්ඨානං
- 4. අරහිතන්ද්‍රිව්ජමිහිකාදීසු අයෝනිසෝ මනසිකාරපදුට්ඨානං

[ධ. අ. 228 ; වී. ම. 350]

උත්සාහ නොකිරීම් වශයෙන් චිත්තයාගේ ගිලා බසින (පසුබට වන) ස්වභාවය විනයයි.

- 1) ඊනය වනාහි උත්සාහ හෙවත් විරියය නැති බව ලක්ෂණයයි.
- 2) විරිය නැති කිරීම, බැහැර කිරීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි ගිලා බසින, පසු බසින ධර්ම ස්වභාව (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි. නැතිනම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි ගිලා බැසීම සිදුකරන බව (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සිත ශාන්ත කරන ආරණ්‍යය වන ප්‍රාන්තයන්හිදු උතුම් සමට විපස්සනා කුසල විෂයෙහි උනන්දු නොවීම, කම්මැලි වීම, ඇඟමැලි කැඩීම ආදී වූ අලස බවෙහි අයෝනිසෝ මනසිකාරයට වැටීම, කුසිත අරමුණු වල අයෝනිසෝ මනසිකාර පැවැත්වීම පදුට්ඨානයයි.

13. මිද්ධ

මිද්ධනතා මිද්ධං

- 1. මිද්ධං අකම්මඤ්ඤතාලක්ඛණං
- 2. ඕනහනරසං
- 3. (අ) ලීනතාපච්චුපට්ඨානං
(ආ) පවලායිකානිද්දපච්චුපට්ඨානං චා
- 4. අරහිතන්ද්‍රිව්ජමිහිකාදීසු අයෝනිසෝ මනසිකාරපදුට්ඨානං

[ධ. අ. 228 ; වී. ම. 350]

අසමර්ථතාවය නොනැසීම් වශයෙන් පවතින සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ අකර්මණ්‍යතාවය මිද්ධයයි.

- 1) මිද්ධය වනාහි වෛතසිකයන්ගේ අකර්මණ්‍යය බව ලක්ෂණයයි.
- 2) විඤ්ඤණ ද්වාරයන් වසාදමන, හකුළුවන නැතිනම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් මන්දගාමී වනු පිණිස හකුළුවන බව (කිව්ව) රසයයි.
- 3) (අ) අරමුණු ගැනීමේදී ලීන බව (සඩකෝචිතය) (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි. (ආ) ඇස් ලිල්ලන් බරවීම, නිදිකිරා වැටීම් ආදී ලෙසට සිද්ධවීම (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) ආරණ්‍යය වනපත්ත වාසය, සමට විපස්සනා කුසල ධර්මයන්හි නොකැමැති වීම, කම්මැලි වීම, ඇඟමැලි කැඩීම ආදිය කෙරෙහි අයෝනිසෝ මනසිකාර වීම පදුට්ඨානයයි.

“ඵථ කාමං ඊනමපි අකම්මඤ්ඤ සභාවමේච, තං පන චිත්තස්ස, මිද්ධං වේදනාදික්ඛන්ධත්තයස්සාහි අයමෙථ විසේසෝ.”

[මහා. වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා) අංක 473 යටතේ]

මෙහි ඒකාන්තයෙන් ඊනය ද අකර්මණ්‍ය ස්වභාවය ඇත්තේය. එය වනාහි විත්තයටය. මිද්ධිය වනාහි වේදනාදි ස්කන්ධත්‍රයට (වෛතසිකයන්ට) යැයි මේ මෙහි විශේෂයයි.

14. විවිකිවිජා

විභතා විකිවිජාහි - විවිකිවිජා; සභාවං වා විචන්තෙඤ්ඤා ඒකාය කිවිජති කිලමතීති විවිකිවිජා.

1. සා සංසයලක්ඛණා
2. කම්පනරසා
3. (අ) අභිවිජය පච්චුපට්ඨානා
(ආ) අනේකංසගාහ පච්චුපට්ඨානා වා
4. අයෝනිසෝ මහසිකාරපදට්ඨානා
(විවිකිවිජායං අයෝනිසෝ මහසිකාරපදට්ඨානා)
පට්ටපත්ති අන්තරායකාරාහි දුට්ඨබ්බා.

[ධ. අ. 231 ; වි. ම. 351]

පහවු පිලියමි ඇත්තේනුයි විවිකිවිජා. මෙය කරණකොට ස්වභාවය හෝ සොයනුයේ වෙහෙසි ක්ලාන්ත වේනුයි විවිකිවිජා.

සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ පිලිබඳව ආදී විවිකිවිජාව පහළ වන අට ස්ථානයන්හි “ඇද්ද-නැද්දැයි” යන ලෙසට වරදවා වටහා ගැනීම සම්බන්ධව ඤාණය නැමැති බෙහෙතින් ප්‍රතිකර්ම කිරීම නොහැකි වන බැවින්, ඤාණය නැමැති බෙහෙත් මගින් ප්‍රතිකර්ම කිරීම දුෂ්කර බැවින් විවිකිවිජා නම් වේ. (කිසිසේත්ම ප්‍රතිකර්ම කළ නොහැකි වේ. ඤාණ නම් බෙහෙතින් ප්‍රතිකර්ම කිරීම දුෂ්කර නිසා එසේ කියන ලදී)

වෙනත් ලෙසකින් නියම බුදුරජාණන් වහන්සේ, ඇත්ත බුදුරජාණන් වහන්සේ ද? ආදී නියම ස්වභාවය විමසා බලා එසේ විමසා බලන්නාගේ සිත ක්ලාන්ත වන බැවින් ද විවිකිවිජා නම් වේ.

- 1) විවිකිවිජාව වනාහි එසේද මෙසේද යැයි සැක කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) නා නා ආරම්මණයන්හි විත්තයාගේ වංචල වීම, සැලීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) (අ) අභිනිශ්චිත බව, දෙගෙඩි බව (එල) පච්චුපට්ඨානයයි. (ආ) අරමුණෙහි එක් ආකාරයක් නොගෙන නා නා ස්වභාවයෙන් ගැනීම (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) අයෝනිසෝ මහසිකාර වීම පදට්ඨානයයි.
(ප්‍රතිපත්ති පිලිපැදීමට අන්තරායකර බව දැන යුතුයි)

සැකයෙහි ලකුණු

1) සියලු ධර්මයන් සියලු ආකාරයෙන් දැන වදළ සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අවබෝධය, දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණ ආදිය බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙරෙහි වූයේ ද? නොවූයේ ද?

2) ආයඪී අජ්ධාංගික මාර්ගය යන මේ ක්‍රමයට අනුව පිළිපදිමෙන් සර්ව සම්පත්, නිවන් සම්පත් ලබාගැනීම යන්න ඇත්ත ද? නැද්ද? මාර්ග, ඵල, නිර්වාණය යන්න ඇත්තටම ඇද්ද? පරියන්ති ධර්ම ඇද්ද? නැද්ද?

3) අට වැදෑරුම් වූ ආර්ය පුද්ගල සමූහය කෙරෙහි සුපටිපත්තනාදී ගුණ ඇත්තේ ද? නැත්තේ ද? උන් වහන්සේලා කෙරෙහි කරන ලද පරිත්‍යාගයෙන් ඵල ලැබේ ද? නොලැබේ දැයි සවිඝයා කෙරෙහි උපදනා සැකය.

4) අධිසීල, අධිචිත්ත, අධිප්‍රඥ ශික්‍ෂාහි ශික්‍ෂා තුනක් තිබේ ද? එසේ නම් එහි හික්මීමෙන් ඵල ලැබේ ද? නොලැබේ දැයි ශික්‍ෂාව කෙරෙහි උපදනා සැකය.

5) පෙර මම ඉපිද සිටියෙමි ද, ඉපිද නොසිටියෙමි දැයි ඉකුත්ව ගියාවූ ස්කන්ධ, ධාතූ, ආයතනයන් කෙරෙහි උපදනා සැකය.

6) මම මතු උපදින්නෙමි ද, නූපදින්නෙමි දැයි අනාගතයෙහි පහළ වන ස්කන්ධ, ධාතූ, ආයතනයන් කෙරෙහි උපදනා සැකය.

7) ඉකුත් භවයන්හි ස්කන්ධ, ධාතූ, ආයතනයෝ වූවෝ ද?, නොවූවෝ ද?; අනාගතයෙහි වන්නෝ ද? නොවන්නෝ දැයි මෙසේ අතීත. අනාගත ස්කන්ධ, ධාතූ, ආයතනයන් ගැන උපදනා සැකය.

8) අවිජ්ජා නිසා සඛිඛාර වේ. සඛිඛාර නිසා විඤ්ඤාණ වේ. මේ ආදී ක්‍රමයට එන කිලේස වර්ට, කම්ම වර්ට, විපාක වර්ට යන වර්ටයන්ගේ කරකැවීමේ අයුරු ප්‍රකාශ කළ හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව නම් පරිච්චසමුප්පාද ධර්මය ඇත්තටම ඇත්ද? කළතාක් හොඳ නරක ක්‍රියා කුසල අකුසල වශයෙන් ස්කන්ධ සන්තතිය තුළ ශක්තියක් රැදී පවතී යන්න ඇත්ත ද? එම කර්මයන්හි ඵලයන් ලැබේය යන්න ඇත්ත ද? නැත්ත ද?

අභිධර්ම ක්‍රමයට අනුව මේ අටතැන්හි මෙලෙස වේදෝ, නොවේදෝ, ඇත්ත ද? නැත්ත ද? යනාදී ලෙසට සෑම දිශාවකටම සැලීම හේතුවෙන් පෙරලීම විශතැකි බවට සංසය - වරදවා අල්ලා ගැනීම යැයි කියනු ලැබේ.

“නිච්චං නු ඛෝ ඉදං? අනිච්චං නු ඛෝ”ති ආදිපචත්තියා ඒකස්මිං ආකාරේ සණ්ධාතුං අසමත්ථතාය සමන්තතෝ සේතීති සංසයෝ.” [ධ. අ. 231]

මේ රූප ධර්මයෝ (මේ නාම ධර්මයෝ) නිච්ච දැයි, අනිච්ච දැයි යනාදී ලෙසට විම, නිච්ච භාවයෙහි ඒකාන්තයෙන් පිහිටීම, අනිච්ච භාවයෙහි ඒකාන්තයෙන් පිහිටීම යනාදී ඒකාන්ත වශයෙන් හොඳින් පිහිටීමේ ශක්තිය නැති නිසා දස දිශාවට කරකැවෙමින් පවතින ස්වභාවය ද සංසය නම් වේ. [ධ. අ. පර්වර්තනයයි] විචිකිච්ජාවෙහි වනාහි මෙලෙස වරදි ඇදහීම් සංසය විමේ ස්වභාවය ඇත්තේය.

ඤ්ඤායෙන් විමසා බලන්න

“තස්මා භිහ භික්ඛවේ, භික්ඛුනා අභික්ඛණං සකං චිත්තං පච්චචෙක්ඛිතඛිබං “දීඤ්ඤත්තමීදං චිත්තං සඛිකිලිට්ඨං රාගේන දෝසේන මෝහේනා”ති. චිත්තසඛිකිලේසා භික්ඛවේ, සත්තා සඛිකිලිස්සන්ති. චිත්තචෝදනා සත්තා විසුජ්ඣන්ති.” [සං. නි. 3/260]

මහණෙනි! පෘථුජ්ජන සත්ත්වයන් සියල්ලෝම දිවිධිය නම් වූ බලදුම බෙල්ලේ එල්ලා පඤ්චපාදනක්ඛන්ධ නම් වූ සක්කාය කනුවෙහි තණ්හාව නම් වූ රැහැනින් බෙල්ලෙන් බැඳීම වන බැවින්, මේ උතුම් ශාසනයෙහි තෙපි තිඤ්ච, තිඤ්ඤාය “අප මේ සිත දිවා රාත්‍රියෙහි, සංසාරයෙහි දීර්ඝ කාලයක් පුරා රාග, දෝස, මෝහ හේතුවෙන් කෙලෙසි සිරිමු යැයි” තමාගේ සිත නිතරම නැවත නැවතත් ඤාණයෙන් පරික්ෂා කර බැලිය යුතුය. මහණෙනි! සිත කෙලෙසි ඇති බැවින් සත්ත්වයෝ කෙලෙසි පවතින්. දුකට, වෙහෙසට පත්වෙති. සිත පිරිසිදු වීමෙන් සත්ත්වයෝ පිරිසිදු බවට පත්වෙති. [සං. නි. පරවර්තනයයි]

සෝභන චෛතසික 25

සෝභන සාධාරණ චෛතසික

1. සද්ධා

සද්දහන්ති ඒතාය, සයං වා සද්දහති, සද්දහනමත්තමේව වා ඒසාති සද්ධා

1. (අ) සද්දහනලක්ඛණා සද්ධා (ආ) මිකප්පනලක්ඛණා වා
2. (අ) පසාදනරසා උදකප්පසාදකමණී විය.
(ආ) පක්ඛන්දනරසා වා මිඤ්ඤත්තරණෝ විය.
3. (අ) අකාලසියපච්චුපට්ඨානා (අකාලස්සියපච්චුපට්ඨානා)
(ආ) අධිමුත්තිපච්චුපට්ඨානා වා
4. (අ) සද්ධෙය්‍යවච්චුපදට්ඨානා
(ආ) සද්ධම්මසවණාදී සෝකාපත්තියභිග පදට්ඨානා වා,
භසට්ඨිත්තඛිජාති විය දුට්ඨඛිබා. [ධ. අ. 125 ; වී. ම. 347]

මෙය කරණාකොට තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණොති ඇදහීම වෙන් ද; තමාම ඇදහීම වෙයි ද; ඇදහීම් මාත්‍රයම හෝ මොනුටනුයි සද්ධා නම් වේ.

1) (අ) ඇදහිය යුතු වූ සද්ධෙය්‍ය වස්තු අදහන බව ලක්ෂණයයි. (ආ) වෙනත් ආකාරයකට ඇදහිය යුතු සද්ධෙය්‍ය වස්තු කෙරෙහි ක්‍රමානුකූලව විනිවිදගෙන මේ වස්තුව මේ ස්වභාවය ඇතැයි තීරණය කරන, ස්වභාවය පිළිගන්නා බව ලක්ෂණයයි.

2) (අ) ඇදහිය යුතු සද්ධෙය්‍ය වස්තු කෙරෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් පහදවන බව (කිවිච) රසයයි. සක්චිති රජතුමාගේ උදකප්පසාද මාණිකය රත්නය අපිරිසිදු ජලය පහදන්නාක් මෙනි. (ආ) ඇදහිය යුතු සද්ධෙය්‍ය වස්තූන්හි තමා ද ඉදිරියට යෑම, සහජාත ධර්මයන් ද සද්ධෙය්‍ය වස්තු දෙසට නොපැකිළ ඉදිරියට යැවීම (කිවිච) රසයයි. දැන මෝරු, කිඹුල්ල ආදී බොහෝ සතුන් ගෙන් බේරාගෙන පිරිසක් ගඟකින් එතර කරවන විර පුරුෂයකු මෙනි.

3) (අ) සද්ධෙය්‍ය වස්තු කෙරෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ නොකිලිටි බව (උපරිධානාකාර) පවිච්චපරිධානයයි. (ආ) තවත් ලෙසකින් අස්සද්ධිය, නොආදුහීම, වරදි ලෙස ගැනීම නම් වූ මිච්ඡාධිමුත්තියෙහි ප්‍රතිචිරුද්ධ බව වී සද්ධෙය්‍ය වස්තූන් අනුව ගිය තීරණය කිරීමේ ස්වභාවය (උපරිධානාකාර) පවිච්චපරිධානයයි. නැතිනම් සද්ධෙය්‍ය වස්තූන් කෙරෙහි තීරණය කිරීම යන ඵලය ගෙන දීම (ඵල) පවිච්චපරිධානයයි.

4) (අ) ආදානිය යුතු සද්ධෙය්‍ය වස්තු පදුරිධානයයි. (ආ) සද්ධම්මසවණා - සද්ධර්මය ආසීම ආදී සෝතාපත්ති අංගයන් පදුරිධානයයි.

“හතච්චත්තඛිජාති විය දුට්ඨබ්බිඛා.”

හතච්ච විය - කුසල ධර්මයන්ගේ ගැනීමෙහි අතක් මෙහි. **ච්චත්තං විය** - සියලු සම්පත් සම්පාදනයෙහි ධනයක් මෙහි. **ඛිජං විය** - නිර්වාණ සබ්බසාත ඵලය ලැබිය හැකිවන ස්වභාවයෙන් ඛිජයක් මෙහි යැයි දනගුණ.

[මහ. ව. 2 (ජර්ධසසිගායනා අංක 464 යටතේ)]

ත්‍රිවිධ රත්තය, කර්මය, කර්ම ඵලය යනාදී විචිකිච්ඡාවෙහි ප්‍රතිචිරුද්ධ අටතැන වනාහි ද සද්ධෙය්‍ය වස්තු නම් වේ.

සෝතාපත්ති මග්ගඛිග සඳහා හේතු සතර

1) **සප්පුරසසංසේවනය:-** චතුරාය්‍යී සත්‍යය ධර්මයෝ මාර්ග-ඵල ද්වාරයෙන් නිවන දැක ගන්නා තෙක් දේශනා කොට, ප්‍රකට කොට, අනුශාසනා කළහැකි උතුමන් ඇසුරු කිරීම.

2) **සද්ධම්මසවණා:-** චතුරාය්‍යී සත්‍යය ධර්ම සම්බන්ධ සප්පුරස ධර්මයන්ට ඇනුම්කන්දීම.

3) **යෝනිසෝ මනසිකාරය:-** දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සබ්බාර ධර්මයන් රූප ධර්ම, නාම ධර්ම යැයි හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම යැයි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, අසුභ ධර්ම යැයි නියම සමයක් ක්‍රමයට මනසිකාර පැවැත්වීම.

4) **ධම්මානුධම්මපරිපත්ති:-** ලෝකුත්තර ධර්ම නවයට ගැළපෙන පරිදි නිස්සරණ අධ්‍යාසයෙන් සීලයෙන් පටන්ගෙන අනුලෝම ඤාණය තෙක් ආර්ය මාර්ගයට පෙරාතුව අනුගමනය කළ යුතු සීල, සමාධි, ප්‍රඥ ශික්‍ෂා අනුව පිලිපැදීම. මේ හතර වනාහි සෝතාපත්ති මාර්ගයට හේතු ධර්ම හතර වේ.

2. සති

සරණි තාය, සයං වා සරති, සරනමත්තමේච වා ඒසාති සති

1. අපිලාපනලක්ඛණා සති, උපග්ගණ්හනලක්ඛණා ව
2. අසම්මෝහනරසා (අසම්මෝහරසා)
3. ආරක්ඛපච්චපරිධානා, විසයාතිමුඛිභාවපච්චපරිධානා වා (විසයාතිමුඛිභාවපච්චපරිධානා)
4. ඵීසකද්දපදුරිධානා, කායාදිසතිපරිධානපදුරිධානා වා;

ආරම්භණේ දළ්භං පතිර්ධිතත්තා පහ ඒසිකා විය, වක්ඛුද්ද්වාරාදි රක්ඛණාතෝ දෙද්වාරකෝ විය ච දුර්ධබ්බා. [ධ. ආ. 126-127 ; වී. ම. 347]

මෙය කරණාකොට තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ අරමුණ සිහිකරන් ද; තමාම හෝ සිහිකරයි ද; සිහිකිරීම් මාත්‍රයම හෝ වේද විය සති නම් වේ.

- 1) දිය මතු පිට ලබු කබලක් සේ පාවී යන්නට නොදී ගලක් මෙන් නිශ්චලව ආරම්භණයාගේ නැබීම, සිහිකිරීම, මුළුනොකිරීම (අපිලාපන) ලක්ෂණයයි. කුසලාරම්භණයන් එළඹවන බව (උපග්ගණ්හන) ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණෙහි සිහි මුලාකරන, අමතක කරන ප්‍රමාදය විනාශ කිරීම (අරමුණෙහි සිහි මුලා නොවන බව) (කිච්ච) රසයයි.
- 3) (ආ) සිත ආරක්ෂා කරන බව, නැතිනම් පාදක අරමුණ ආරක්ෂා කරන බව පවිච්චපරිධානයයි. (ආ) අරමුණට සිත අභිමුඛ බව පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) (ආ) ස්ථිර සකද්ද්ව පදුර්ධානයයි. (ආ) කායානුපස්සනාදී සතිපරිධානය පදුර්ධානයයි.

අරමුණෙහි දැඩිව පිහිටිය බැවින් ඉන්ද්‍රියයක් මෙන් ද, වක්ඛු ද්වාරාදිය රැකීම් වශයෙන් දෙරටුපාලකයෙකු මෙන් ද දැනගනුය.

සත්‍ය හා මනසිකාරය

“සම්පයුත්තධම්මේ ආරම්භණාභිමුඛං සාරන්තෝ විය හෝතිති මනසිකාරෝ සාරණ ලක්ඛණෝ චුත්තෝ. සත්‍යා අසම්මුස්සනවස්භ විසයාභිමුඛභාව පවිච්චපරිධානත්තා, මනසිකාරස්ස පහ සංයෝජනවස්භ ආරම්භණාභිමුඛභාව පවිච්චපරිධානත්තාභි අයමේතේසං විස්සෝ.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛගායනා අංක 473 යටතේ)]

සත්‍ය හා මනසිකාරය යන දෙකම විසයාභිමුඛභාව පවිච්චපරිධාන - අරමුණට අභිමුඛ බව නම් වූ ධර්මය පවිච්චපරිධානය කොට ඇත්තාහ. විශේෂය මෙයයි. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට අභිමුඛව දුවන්නා සේ වන බැවින් මනසිකාරයට සාරණලක්ඛණා - අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යොදවන බව ලක්ෂණය කොට ඇතැයි කියයි. සත්‍ය අරමුණෙහි සිහිමුලා නොකරන, අමතක නොකරන ශක්තියෙන් අරමුණ දිශාවට අභිමුඛ වන බව වැටහෙන ආකාරයයි. මනසිකාරය සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණ හා සංයෝජන කිරීම් (වෙසෙසින් යෙදවීම්) වශයෙන් අරමුණට අභිමුඛ වන බව වැටහෙන ආකාරයයි. මෙලෙස වෙනස දැනගනුය. [මහා වී. 2. පරවර්තනයයි]

3. හිරි

1. පාපතෝ පිගුච්ඡනලක්ඛණා හිරි
2. ලජ්ජාකාරේනපාපානං අකරණරසා
3. චුත්තජපකාරේනේව පාපතෝ සඛිකෝචනපවිච්චපරිධානා
4. අත්තගාරවපදුර්ධානා

[වී. ම. 347]

- 1) පාපයෙන් පිළිකුල් වනබව (පාප ධර්මයන් අශුවියක් මෙන් දැකීමින් පිළිකුල් කරන බව) ලක්ෂණයයි.
- 2) ලජ්ජාකාර වශයෙන් පාපයන් නොකරන බව (කිව්ව) රසයයි.
- 3) ලජ්ජාකාර වශයෙන් පාපයන්හි පසුබාන, හැකිලෙන බව පවිච්චරිතයයි.
- 4) ආත්ම ගෞරවය පදවිධානයයි.

4. ඔත්තප්ප

- 1. උත්තාසලක්ඛණං ඔත්තප්පං
- 2. උත්තාසාකාරේන පාපානං අකරණරසං
- 3. චුත්තප්පකාරේනේව පාපතෝ සඛිකෝවනපච්චපට්ඨානං
- 4. පරගාරවපදවිධානං

[වි. ම. 347]

- 1) පාපක්‍රියා සම්බන්ධයෙන් තැති ගන්නා බව ලක්ෂණයයි.
- 2) තැති ගැනීම් වශයෙන් පාපක්‍රියා නොකිරීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) තැති ගැනීම් වශයෙන් පාපක්‍රියා කෙරෙහි පසුබාන, හැකිලෙන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) අනුන් පිළිබඳ ගෞරවය පදවිධානයයි.

කාය දුශ්චරිත ආදිය නිසා ලජ්ජා වන ස්වරූපය, කාය දුශ්චරිතයන්ගෙන්, කාය දුශ්චරිතයන්ට ලජ්ජා වන ස්වරූපය **හිරි** නම් වේ. හිරි යනු ලජ්ජාවේනි නම වේ. කාය දුශ්චරිත ආදිය නිසා ලබන පවිච්චපන්න නා සංසාර යන දෙයාකාර දුක්ඛයන්ට බියවන බව; කාය දුශ්චරිතයන්ගෙන් (කාය දුශ්චරිතයන්ට) බියවන ස්වභාවය **ඔත්තප්ප** නම් වේ. මේ ඔත්තප්ප යනු සංවේගය හෙවත් තැති ගැනීම් යන්නෙහි නමයි.

තමාට ස්වකීය ලෙස ගෞරව වී ලජ්ජාවීමෙන් පුරුෂයෙකු හෝ ස්ත්‍රීයක් නරක දේවල් බැහැර කරයි. ඔවුන් සඳහා හිරිය ලේලියකට සමානය. අනුන්ගේ ගෞරවය, පර ගෞරවය සලකා බියවන නිසා, ත්‍රස්ත වන නිසා පුරුෂයෙකු නැතිනම් ස්ත්‍රීයක් නරක දේ බැහැර කරයි. ඔවුන් සඳහා ඔත්තප්පය වෛශ්‍යාවකට සමානය. [වි. ම. 347]

ස්ත්‍රීයාවක්, එක ලේලියක් තමාගේ උතුම් කුල සිරිත් සලකා තමාට තමා ගෞරව කොට ආත්ම ගෞරව වශයෙන් තමාගේ ස්වාමියා හැර අනෙකුත් පුරුෂයන් හා වරදෙහි බැඳීම සම්බන්ධයෙන් පිළිකුල් කරයි. එසේම හිරි ඇත්තා ද තමාගේ උතුම් ජාතිය, කුලය, වයස, බලය, බහුස්සුන බව ආදී ගුණයන් සලකා “මා වැන්නෙකු මේ ලෙස වූ දුශ්චරිතයන්හි යෙදීම නොගැළපේ. එම දුශ්චරිතයන් නම් කුල භීතයන්ටය, බාලයන්ටය, දුර්වලයන්ටය, නිහිතයනටය, ඇසු පිරූ තැනැත්තාට, ප්‍රඥව අඩු මෝඩයන්ට ගැළපෙන කටයුත්තක් වේ” යැයි ආත්ම ගෞරවය සලකා දුශ්චරිතයන් පිළිකුල් කරයි.

වෛශ්‍යාව ගැබ් ගත්තෙහි නම් පුරුෂයන් පිළිකුල් කරන බැවින් පුරුෂයාට ගෞරව කිරීමක් වශයෙන් ගැබ් ගැනීමට බිය වේ. එලෙසටම ඔත්තප්පය ඇත්තා ද “පිංවන! ඉඳින් ඔබ නරක දේවල් කරන්නේ නම් මෙලෙස කරන හිඤ්ඤ පිරිස, හිඤ්ඤාවන් පිරිස, දයක දැයිකා පිරිස යන සිව්වනක් පිරිසෙන්

නින්ද ලබා වි. පුරවැසියන් අතිශය පිළිකුල් කරන්නා සේ, ප්‍රඥවන්තයන් දුශ්චරිත කරන ඔබට නින්ද කරා වි. පිළිකුල් කරා වි. ඉඳින් පිංවන! සීලය උතුම් කොට සලකන ප්‍රඥවන්තයන් ඔබව බැහැර කරා වි, දුරු කරා වි නම් කුමක් කරන්නේ දැයි” සිතා අනුනට ගෞරව කිරීම - පර ගෞරවය ඇති නිසා, බිය නිසා, නරක දේ නොකරයි.

5. අලෝභ

න ලුබ්භන්ති ඒතේන, සයං වා න ලුබ්භති, අලුබ්භනමත්තමේව වා තන්ති අලෝභෝ

- 1. (අ) අලෝභෝ ආරම්මණෝ චිත්තස්ස අගේධලක්ඛණෝ
(ආ) අලන්ඟභාවලක්ඛණෝ වා, කමලදුලේ ජලබින්දු විය.
- 2. අපරිග්ගභරසෝ, මුත්තතික්ඛු විය.
- 3. අනල්ලිහභාවපච්චුපට්ඨානෝ, අසුවම්භි පතිතපුරසෝ විය.

[ධ. අ. 131; වි. ම. 347]

ඒ කරණාකොට තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණොති නොඇලෙත් ද; තමාම අරමුණොති නොඇලීම හෝ වේද; අරමුණොති නොඇලීම් මාත්‍රයෙක් වේද එය අලෝභය නම් වේ.

- 1) (අ) අරමුණොති සිත ගිජු නොවන බව ලක්ෂණයයි. (ආ) අරමුණොති සිත නොඇලෙන බව ලක්ෂණයයි. නෙළුම් පතෙහි (පෙත්තෙහි) ජල බිංදු නොඇලීම මෙහි.
- 2) මමන්වය නොකිරීම (කිච්ච) රසයයි. කෙලෙස් වලින් මිඳුනා වූ රහතන් වහන්සේ කිසිම වස්තුවක් මගේ යැයි නොකියන්නාක් මෙහි.
- 3) දුරුකිරීම, නොඇලීම පච්චුපට්ඨානයයි. අසුව වලක වැටුන පුරුෂයෙකුගේ ඒ අසුවියෙහි නොඇලෙන කැමති බව මෙහි.
- 4) අරමුණ (චන්ද්‍රි + ආරම්මණ + ඵස්ස ආදී සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම) වෙනත් ආකාරයකට යෝනියෝ මනසිකාරය පදවිධානයයි.

6. අද්‍රෝස

න දුස්සන්ති තේන, සයං වා න දුස්සති, අදුස්සනමත්තමේව වා තන්ති අද්‍රෝසෝ

- 1. (අ) අද්‍රෝසෝ අවණ්ඨික්කලක්ඛණෝ
(ආ) අචිරෝධලක්ඛණෝ වා අනුකුලමිත්තෝ විය.
- 2. (අ) ආඝාතචිතයරසෝ
(ආ) පරිප්‍රාහචිතයරසෝ වා චන්දනං විය.
- 3. සොම්මභාවපච්චුපට්ඨානෝ පුණ්ණචන්ද්‍රෝ විය. [ධ. අ. 131; වි. ම. 347]

මෙය කරණාකොට තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණොති දුෂණය නොවෙත් ද; තමාම දුෂණය නොවෙයි ද; දුෂණනොවීම් මාත්‍රයම හෝ මොහුටනුයි අද්වේෂය නම් වේ.

- 1) (අ) වණ්ඨ පරුෂ නැති බව ලක්ෂණයයි. (ආ) විරුද්ධ නොවන බව ලක්ෂණයයි. අනුකුල මිත්‍රයෙකු මෙහි.

- 2) (අ) වෛරය නැති කිරීම (කිවිච) රසයයි. (ආ) චිත්ත වෛතසිකයන්ගේ ද්වේශ දැවිලි නැති කිරීම (කිවිච) රසයයි. සඳුන් මෙහි.
- 3) සොමයය බව පවිච්චර්ඛානයයි. පුන්සඳු (මඬලෙහි රැස්) මෙහි.
- 4) අරමුණ (වඤ්ඤා + ආරම්මණ + ඵස්ස ආදී සමිපුයුක්ත ධර්මයෝ) නැතිනම් යෝනිසෝ මනසිකාරය පද්ධිතයයි.

7. තත්වමප්ඤ්ඤා

තේසු ධම්මේසු මප්ඤ්ඤා තත්වමප්ඤ්ඤා

- 1. සා චිත්තවේතසිකානං සමවාහිතලක්ඛණා
- 2. (අ) උපනාධිකතිචාරණරසා (උපනාධිකතානිචාරණ රසා)
(ආ) පක්ඛපාතුපච්චේදනරසා චා
- 3. මප්ඤ්ඤාතත්ව පවිච්චර්ඛානා, චිත්තවේතසිකානං අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛණාවසේන (භාවේන) සමිපවත්තානං (සමප්පවත්තානං) ආජානෙය්‍යානං අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛණ (අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛක) සාරථී වීය දුර්ධබ්බිකා.

[ධ. අ. 135; වී. ම. 348]

ඒ චිත්ත වෛතසික සමිපුයුක්ත ධර්මයන් කෙරෙහි මඤ්ඤාව බලන්නහුගේ ස්වභාවය තත්වමප්ඤ්ඤාවයයි.

- 1) සමිපුයුක්ත ධර්මයන් තම ස්වකීය කෘත්‍යයන්හි සමච උසුලන (පවත්වන) බව ලක්ෂණයයි.
- 2) (අ) සමිපුයුක්ත ධර්මයන් තම ස්වකීය කෘත්‍යයන්හි උග්‍ර අධික බව නිචාරණය කිරීම (කිවිච) රසයයි. (ආ) අඬු වැඩි බවෙහි පක්ෂපාත බව සංසිද්ධිම (කිවිච) රසයයි.
- 3) මධ්‍යස්ථ භාව හෙවත් මඤ්ඤාව බව පවිච්චර්ඛානයයි. චිත්ත වෛතසිකයන් කෙරෙහි මධ්‍යස්ථචිම් වශයෙන් සමච පැවැත්වීම. ආජානීය අශ්වයන් කෙරෙහි මධ්‍යස්ථ වන රථාවායඝීයා මෙන් දතයුතු.
- 4) සමිපුයුක්ත ධර්මයෝ (වඤ්ඤා + ආරම්මණ + ඵස්ස ආදී සමිපුයුක්ත ධර්ම) හෙවත් යෝනිසෝ මනසිකාරය පද්ධිතයයි.

8. 9. කායපස්සද්ධි චිත්තපස්සද්ධි

කායස්ස පස්සමිභනං කායපස්සද්ධි; චිත්තස්ස පස්සමිභනං චිත්තපස්සද්ධි. (කායෝති වෙථ වේදනාදයෝ තයෝ බන්ධා)

- 1. කායචිත්තදුරට්ඵුපසමලක්ඛණා කායචිත්තපස්සද්ධියෝ
- 2. කායචිත්තදුරට්ඵිමද්දනරසා
- 3. කායචිත්තානං අපරිප්ඵන්දසීතිභාවපවිච්චර්ඛානා (කායචිත්තානං අපරිප්ඵන්දනසීතිභාවපවිච්චර්ඛානා)
- 4. කායචිත්තපද්ධිතා

කායචිත්තානං අවුපසමකර උද්ධච්චාදි කිලේසපට්ඨකුතාති දුර්ධබ්බිකා.

[ධ. අ. 133; වී. ම. 347]

කායයාගේ (වේදනා, සඤ්ඤා, සඛ්ඛාර - වෛතසික 52) සංසිද්ධිම කායපස්සද්ධි නම් වේ. චිත්තයාගේ සංසිද්ධිම චිත්තපස්සද්ධි නම් වේ.

- 1) වෛතසික කෙලෙස් දහයන්, චිත්ත කෙලෙස් දහයන් සංසිද්ධිම ලක්ෂණයයි.
- 2) වෛතසික දහයන්, චිත්ත දහයන් ඇති කරන්නා වූ උද්ධච්චාදිය මැඩලීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) වෛතසික චිත්තයන්හි කැලඹීම නොමැති බව අනුව නිශ්චල වීම පවිච්චාර්යයයි.
- 4) වෛතසික + චිත්ත පද්ධතියයි.

වෛතසික-චිත්තයන්හි කැලඹීම කරන්නා වූ උද්ධච්ච ආදී කෙලෙස් වල කෙලෙස් දහයන්හි ප්‍රතිවිරුද්ධ ධර්මය යැයි දැනගතය.

කාය පස්සද්ධි යන තැන කාය යනු වේදනා, සඤ්ඤා, සඛ්ඛාර යන වෛතසික නාමස්කන්ධ තුන යැයි ගත යුතුය. චිත්ත පස්සද්ධියෙහි චිත්ත යන තැන විඤ්ඤාදුෂාස්කන්ධය යැයි අදහස ගත යුතුය. [ධ. අ. 133; වී. ම. 347]

10. 11. කායලහුතා චිත්තලහුතා

කායස්ස ලහුතාවෝ කායලහුතා; චිත්තස්ස ලහුතාවෝ චිත්තලහුතා.

- 1. තා කායචිත්තගරුභාවච්චපසමලක්ඛණා
- 2. කායචිත්තගරුභාවනිමිමද්දුහරසා
- 3. කායචිත්තානං අදුන්ධතාපච්චපට්ඨානා
- 4. කායචිත්තපද්ධතානා
කායචිත්තානං ගරුතොතද්ධභාවකර (ගරුභාවකර) චීනමිද්ධාදිකිලේස පටිපක්ඛභුතාහි ද්විධිබ්බා. [ධ. අ. 133; වී. ම. 347]

වෛතසිකයන්ගේ සැහැල්ලු බව (චීනයෙන් වන බර නැති බව) කායලහුතා නම් වේ. චිත්තයාගේ සැහැල්ලු බව (මිද්ධියෙන් වන බර නැති බව) චිත්තලහුතා නම් වේ.

- 1) වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරුභාවයේ (චීන මිද්ධියෙන් වන බර බවෙහි) සංසිද්ධිම ලක්ෂණයයි.
- 2) වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරු බව දුරුකිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) වෛතසික-චිත්තයන්හි සැහැල්ලු බව පවිච්චාර්යයයි.
- 4) වෛතසික + චිත්ත පද්ධතියයි.

වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරුබව පහළ කළහැකි චීනමිද්ධි ප්‍රධාන වූ කිලේසයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ භාවය යැයි දැනගතය.

අතීත අනාගත පවිච්චපන්න අපීඤ්චන්, බහිද්ධා සන්නාන දෙකෙහි පිහිටා ඇති පඤ්චපාදනක්ඛන්ධයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී ද, එම පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයන්ගේ හේතු පරිග්‍රහ කිරීමේදී ද, හේතු සහිත මේ පඤ්චස්කන්ධයන්

(සඛිබාර ධර්මයන්) ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කරන විට ද යුහුසුළුව දක්ව පරිග්‍රහ කළහැකි බව, විපස්සනා භාවනා කළහැකි බව මේ ලනුතා වෛතසිකයන්ගේ ශක්තිය නිසා සිදුවේ.

12. 13. කායමුදුනා චිත්තමුදුනා කායස්ස මුදුනාවෝ කායමුදුනා; චිත්තස්ස මුදුනාවෝ චිත්තමුදුනා

1. කායචිත්ත තද්ධිකාවචුපසමලක්ඛණා
(තා කායචිත්ත ඵමිභනචුපසමලක්ඛණා)
2. කායචිත්ත ඵද්ධිකාවනිමිමද්දනරසා
3. අප්පරිසාතපච්චුපරිධානා
4. කායචිත්තපදරිධානා

කායචිත්තානං ඵද්ධිකාවකර දිරිධීමානාදි කිලේසපට්ඨකඛණාති දිරිධීබ්බා.
[ධ. අ. 133; වි. ම. 347]

වෛතසිකයන්ගේ මොළොක් බව කායමුදුනා නම් වේ. චිත්තයාගේ මොළොක් බව චිත්තමුදුනා නම් වේ.

- 1) වෛතසික-චිත්තයන්හි තද බව නම් වූ දිරිධී-මානයන් සංසිදුවන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) වෛතසික-චිත්තයන්හි තද බව මැඩීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සමහර අරමුණු මත චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ නොගැටෙන බව (උපරිධානාකාර) පච්චුපරිධානයයි.
වෙනත් ආකාරයකට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි සමහර අරමුණු මත නොගැටීම නම් වන ඵල පහළ කරවීම (ඵල) පච්චුපරිධානයයි.
- 4) වෛතසික හා සිත පදරිධානයයි.

මෙය චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ තද, රළු බවට හේතුවන දිරිධී-මානාදි කෙලෙස් වල ප්‍රතිපක්ෂ ධර්ම ස්වභාවය යැයි දැනගතය.

ඵම ධර්මයෝ මෝහය යෙදෙන අකුසල ධර්මයන් මෙන් තද බව නැතිව හොඳින් ලනුතා බව වන්නේය. ලනුතාවයෙන් සම්පූර්ණ වේ. ඵම ධර්මයන්හි ද කුසල් කරන කල්හි නොගැටෙන බව, අවහිර නොකිරීම මුදුනා නම් වේ. නොපෙළෙන බව, අවහිර නොකරන බව නිසා මුදුනා ආදී රූප හා සමව යෙදෙන විට නාම ධර්මයන්හි ද මෘදු වන බව, කර්මණ්‍යය වන බව කියන ලදි.

[ධ. මුල වී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 44-45 යටතේ)]

14. 15. කාය කම්මකද්දකුතා චිත්ත කම්මකද්දකුතා කායස්ස කම්මකද්දකුතාවෝ කායකම්මකද්දකුතා; චිත්තස්ස කම්මකද්දකුතාවෝ චිත්තකම්මකද්දකුතා.

1. තා කායචිත්තානං අකම්මකද්දකුතාවචුපසමලක්ඛණා
2. කායචිත්තානං අකම්මකද්දකුතාවනිමිමද්දනරසා

3. කායචිත්තානං ආරම්මණකරනසම්පත්තිපච්චුපට්ඨානා

4. කායචිත්තපද්ධිධානා

කායචිත්තානං අකම්මඤ්ඤභාවකරාවසේසනිවරණපට්ඨපක්ඛභුතාති දුට්ඨඛිඛා. තා පසාදනීයවත්ථුසු පසාදවතා, හිතකිරියාසු විනියෝගක්ඛම භාවාවතා, සුවණ්ණච්ඤ්ඤිධි විසාති දුට්ඨඛිඛා. [ධ. අ. 133; වී. ම. 348]

වෛතසිකයන්ගේ කුසල කර්මයන්හි යෝග්‍යතාවය කායකම්මඤ්ඤතා නම් වේ. චිත්තයාගේ කුසල කර්මයන්හි යෝග්‍යතාවය කර්මණ්‍ය ඛව චිත්තකම්මඤ්ඤතා නම් වේ.

- 1) වෛතසික-චිත්තයන්හි හොඳ වැඩ කෙරෙහි අකර්මණ්‍යය ඛව සංසිද්ධිම ලඤ්ඤායයි.
- 2) වෛතසික-චිත්තයන්හි හොඳ වැඩ කෙරෙහි අකර්මණ්‍යය ඛව මැඩීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) වෛතසික-චිත්තයන්හි අරමුණු කරන ඛවෙහි සම්පූර්ණ වීම (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි. නවත් ලෙසකට, වෛතසික-චිත්තයන්ට සම්පූර්ණයෙන් අරමුණ ගැනීමට හැකිවීම නම් වූ ඵලය ඇතිකරවීම (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) වෛතසික + චිත්ත පද්ධිධානයයි.

වෛතසික-චිත්තයන්හි දූත සීල, සමට් විපස්සනා භාවනාදී පුණ්‍ය ක්‍රියා (හොඳ වැඩ) වල දී අකම්මඤ්ඤතාවය පහළ කරවිය හැකි මුලින් කියන ලද ක්ලේශයන් හැර කාමච්ඡන්ද්‍රදී ක්ලේශයන් ද ඵම ක්ලේශයන් හා ඵකට පිහිටා ඇති සංක්ලේශ ධර්මයන්ට ද ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නේ යැයි දූත යුතුය.

ඵම කම්මඤ්ඤතා වෛතසිකයන් ත්‍රිවිධ රත්තය ආදී පසාදනීය වස්තූන්හි පැහැදීම ගෙන දෙන්නේය. ගෙනදීමට හැකියාව ද ඇත්තේය. යහපත ගෙනදෙන ඵ ඵ ක්‍රියාවන්හි යෙදීමට සමර්ථ ඛව ගෙන දෙන කාය-චිත්ත කම්මඤ්ඤතා දෙදෙන සුද්ධ කළ ස්වර්ණයක් මෙන් යැයි (ඕනෑම ආභරණයක් සැකසීමට හැකි ඛච්චන්) දූත යුතුය. [ධ. අ. 133; වී. ම. 348]

16. 17. කාය පාගුඤ්ඤතා චිත්ත පාගුඤ්ඤතා

කායස්ස පාගුඤ්ඤතාවෝ කායපාගුඤ්ඤතා; චිත්තස්ස පාගුඤ්ඤතාවෝ චිත්තපාගුඤ්ඤතා.

1. තා කායචිත්තානං අගේලඤ්ඤභාවලක්ඛණා
2. කායචිත්තගේලඤ්ඤතිමද්දිදුනරසා
3. නිරාදීනවපච්චුපට්ඨානා
4. කායචිත්තපද්ධිධානා

කායචිත්තානං ගේලඤ්ඤකර අස්සද්ධියාදිකිලේසපට්ඨපක්ඛභුතාති දුට්ඨඛිඛා. [ධ. අ. 133; වී. ම. 348]

වෛතසිකයන්ගේ ප්‍රගුණ බව කායපාගුඤ්ඤතා නම් වේ. චිත්තයාගේ ප්‍රගුණ බව චිත්තපාගුඤ්ඤතා නම් වේ.

- 1) වෛතසික-චිත්තයන්හි නොගිලන් බව (වෛතසික-චිත්තයන් ගිලන් කරන අස්සද්ධාදි ක්ලේශයන් නොමැති බව) ලක්ෂණයයි.
- 2) වෛතසික-චිත්තයන්හි ගිලන් බව මැඩීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) වෛතසික-චිත්තයන් ගිලන් බව ඇති කරන ධර්මයන්ගෙන් පීඩාවක් (ආදීනවයක්) නැති බව (උපරිධානාකාර) පච්චුපරිධානයයි. වෙනත් ආකාරයකට, වෛතසික-චිත්තයන් ගිලන් බව ඇති කරන ධර්මයන්ගෙන් පීඩාවක් (ආදීනවයක්) නැති බව යන ඵලය ගෙන දෙන බව (ඵල) පච්චුපරිධානයයි.
- 4) වෛතසික + චිත්ත පදුර්ධානයයි.

වෛතසික-චිත්තයන් ලෙඩ කරවන, වේදනා කරවන, රෝගී කරවන අශුද්ධාදි ක්ලේශයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නේ යැයි දන යුතුයි.

ත්‍රිවිධ රත්නය, කර්මය හා කර්ම ඵලය ඇදහීම ආදිය මත නොපිළිගැනීම නම් වන අස්සද්ධි ධර්මය පාදක කොට ඇති මේ අකුසල් තුවාලයන් සහිත සිතට; තුවාල සහිත සිත, ගිලන් සිත, වේදනා සිත යැයි කියනු ලැබේ. එම ක්ලේෂ විෂබීජ වලින් දුක් විඳින සිත දන, සීල, සමට්, විපස්සනාදී පුණ්‍ය ක්‍රියා, හොඳ වැඩ කෙරෙහි පිළිගැනීම නැති නිසා උනන්දුවක් ද නොවේ. එම හොඳ කටයුතු නොකරයි. මෙලෙස නොකරන නිසා ද අස්සද්ධිය ඇත්තාගේ වෛතසික-චිත්තයේ මෙම දන, සීල, සමට්, විපස්සනාදී හොඳ වැඩ කෙරෙහි සම්පූර්ණ ලෙස ද, දක්ෂ ලෙස ද පිහිටිය නොහැක්කේය. පාගුඤ්ඤතා වෛතසිකයන් පහළ විය නොහැක. මේ පාගුඤ්ඤතා වෛතසිකයෝ එම අස්සද්ධිය ප්‍රධාන අකුසල ධර්ම රාශියට සම්පූර්ණ ප්‍රතිපක්ෂ වන්නේය. මේ අස්සද්ධිය ප්‍රධාන අකුසල ධර්ම රාශිය දුරකළ හැක්කේය.

18. 19. කායුජ්ජුකතා චිත්තුජ්ජුකතා

කායස්ස උජුකභාවෝ කායුජ්ජුකතා; චිත්තස්ස උජුකභාවෝ චිත්තුජ්ජුකතා.

1. තා කායචිත්තානං අජීපවලක්ඛණා (කායචිත්ත අජීපවලක්ඛණා)
2. කායචිත්තකුටිලභාවතිමද්දෙනරසා
3. අජීමහතාපච්චුපරිධානා
4. කායචිත්තපදුර්ධානා

කායචිත්තානං කුටිලභාවකරමායාසාධෙය්‍යාදි කිලේසපටිපක්ඛතුතාති දුර්ධබ්බා. [ධ. අ. 133; වී. ම. 348]

වෛතසිකයන්ගේ සෘජු බව කායුජ්ජුකතා නම් වේ. චිත්තයාගේ සෘජු බව චිත්තුජ්ජුකතා නම් වේ.

- 1) වෛතසික-චිත්තයන්හි සෘජු බව ලක්ෂණයයි.
- 2) වෛතසික-චිත්තයන්හි ඇදගති මැඩීම (කිවිච) රසයයි.

- 3) වෛතසික-චිත්තයන්හි අවංක භාවය (උපරිධානාකාර) පච්චුපරිධානයයි. වෛතසික-චිත්තයන්හි (සමීප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි) සියලු අවංක බව නම් වන ඵලය ඇති කරන බව (ඵල) පච්චුපරිධානයයි.
- 4) වෛතසික-චිත්ත පද්ධතියයි.

වෛතසික-චිත්තයන්හි වංක බව ඇති කළ හැකි මායා සාධේය්‍ය ප්‍රධාන කෙලෙස් වලට විරුද්ධ වන ධර්ම ස්වභාවය බව දැනගන්න. [ධ. අ. 133; වි. ම. 348]

මායාව, තමා කළ, තමා ළඟ ප්‍රකට වැරදි වසාලන බව ඇත. සාධේය්‍ය, තමා ළඟ නැති ගුණයන් හුවා දැක්වීම ඇත.

අර්ධකටාහි කියන තමා තුළ පැහැදිලිව ඇති වරද වසාලමින් වැරදි නැති ලෙසට දක්වා මුසා කියන, තමා ළඟ නැති ගුණ ඇති ලෙසට හුවා දක්වන වංක බව වශයෙන් වන අකුසල් ස්කන්ධයන් ද, එම මායා සාධේය්‍යන්හි පදනම් කොට වැඩෙන, පිහිටා ඇති, නැවත බෝ වූ කිලේස රාශිය ද මායා සාධේය්‍ය ආදිය යැයි කියනු ලැබේ. [විභ. අ. 349 ; මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 470 යටතේ)] ප්‍රධාන වශයෙන් වරෙක ලෝභය ප්‍රධාන, වරෙක මානස ප්‍රධාන අකුසල් ස්කන්ධයෝම බහුල වන්නාහ.

“එතට්ඨ ච චිත්තපස්සද්ධිආදීහි චිත්තමේව පස්සද්ධං, ලහු, මුදු, කම්මඤ්ඤං, පගුණං, උජු ච භෝති. කායපස්සද්ධිආදීහි පන රූපකායෝපි. තේනේවෙතථ භගවතා ධම්මානං දුට්ඨතා චුත්තා, න සබ්බත්ථ.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 470 යටතේ)]

චිත්ත පස්සද්ධියෙන් සිතෙහි සංසිද්ධිම, චිත්ත ලහුතාදියෙන් සිතෙහි සැහැල්ලු බව, චිත්ත මුදුතාදියෙන් සිතෙහි මෘදු බව, චිත්ත කම්මඤ්ඤාදියෙන් සිතෙහි හොඳ වැඩ කෙරෙහි කම්මණ්‍යය බව, චිත්ත පාගුඤ්ඤාතාවයෙන් සිතෙහි දක්‍ෂ බව, සම්පූර්ණ බව, ප්‍රගුණ බව, චිත්තජීව්‍යතාවෙන් සිතෙහි අවංක භාවය යන එකින් එක විය හැක්කේය. කාය පස්සද්ධි ආදියෙන් වේදනාස්කන්ධය, සඤ්ඤස්කන්ධය, සඛිඛාරස්කන්ධය යන නාම කායාදියගේ ද, රූප කායාදියගේ ද පැහැදීම, සැහැල්ලු බව, මෘදු බව, කම්මණ්‍යය බව, ප්‍රගුණ බව, අවංක බව වන්නාහ. එම නිසා කාය පස්සද්ධිය ආදියෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කාය පස්සද්ධි චිත්ත පස්සද්ධි ආදී ලෙසට යුගල වශයෙන් දේශනා කළ සේක. සියලු තැන (හැම වෛතසිකයක්ම) දේශනා නොකළ සේක. [මහා වී. පරවර්තනයයි]

එම කාය පස්සද්ධි ආදී යුගල වෛතසික හා යෙදෙන ප්‍රණීත සිත් නිසා පහළ වන ප්‍රණීත චිත්තජ රූපයන් මුළු ශරීරය පුරා පැතිරීයාම විශේෂයෙන් අවධාරණය කරන ලදී.

වීර්ති වෛතසික තුන

- 1. තිස්සෝපි කායදුච්චරතාදි වත්ථුනං අච්චිත්තමලක්ඛණා අමද්දනලක්ඛණාහි චුත්තං භෝති.
- 2. කායදුච්චරතාදිවත්ථුනෝ සඛිකෝචනරසා
- 3. අඛිරියපච්චුපරිධානා

4. සද්ධානිරෝත්තප්ප අප්පිච්ඡතාදිගුණපදවිධානා

පාපකිරියතෝ චිත්තස්ස විමුඛිභාවහුතාති (විමුඛභාවහුතාති) දුට්ඨඛිඛා.

[ධ. අ. 135 ; වි. ම. 349]

- 1) මේ තිදෙන (විරති තුන) කාය වස්තූන්ගේ නො ඉක්මවීම ලක්ෂණයයි. කාය දුශ්චරිතාදී වස්තූන් නොමඬින ලක්ෂණය යැයි කියනු ලැබේ.
- 2) කාය දුශ්චරිතාදී වස්තූන්ගෙන් හැකිලීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) කාය දුශ්චරිතාදී නොකිරීම පව්වුපරිධානයයි. (කාය දුශ්චරිතාදිය විරමණය වශයෙන් රැකීම)
- 4) සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිච්ඡතා ආදී ගුණ පදවිධානයයි.

පාප ක්‍රියාවෙන් චිත්තයාගේ ඉවත බලන්නාක් මෙන් වූ ස්වභාය යැයි දතයුතුය.

සැ. යු:- අර්ධකථාහි ඉහත සඳහන් විරති වෛතසික තුනම එකට පිඬුකොට ලක්ෂණ, රසාදිය දක්වයි. ඤාණවන්තයින්ට එයත් වටහා ගෙන, භාවනා කරන ක්‍රමයත් වටහා ගෙන භාවනා කළ හැක්කේය. මනුෂ්‍යාශ්‍රයා වටහා ගන්නවාත් විය හැක. නොගන්නවාත් විය හැක. ඔවුන් සඳහා මේ වෛතසික එක බැගින් වෙන්කර තවදුරටත් ලියා දක්වන්නෙමි. චිත්තක්ෂණයක් තුළ, වෙනත් ක්‍රමයකට ජවන චිත්ත සන්නතියක් තුළ මෙම විරති වෛතසිකයන් ලෞකික වශයෙන් එක එකක් වශයෙන්ම පහළ විය හැකි බැවින් එම වෛතසිකයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන වේලාවේදී ද එක එකක් වශයෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන භාවනා කළ යුතුයි.

20. සම්මාචාචා

- 1. වචී දුච්චරිතවත්ථුනං අචිතික්කමලක්ඛණා
- 2. වචී දුච්චරිතවත්ථුනෝ සඛිකෝචනරසා
- 3. අකිරියපච්චුපරිධානා
- 4. සද්ධානිරෝත්තප්ප අප්පිච්ඡතාදිගුණපදවිධානා

- 1) වචී දුශ්චරිතය ආශ්‍රය කරන වස්තූන් නො ඉක්මවීම ලක්ෂණයයි.
- 2) වචී දුශ්චරිත වස්තූන් කෙරෙන් හැකිලීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) වචී දුශ්චරිත නොකිරීම පව්වුපරිධානයයි. (වචී දුශ්චරිත විරමණය වශයෙන් රැකීම)
- 4) සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිච්ඡතා ආදී ගුණ පදවිධානයයි.

සැ. යු:- වචී දුශ්චරිත නතර වර්ගයක් ඇති නිසා එක එකක් අරමුණු කොට භාවනා කොට බැලිය යුතු වේ. නැතිනම් වචී දුශ්චරිත එකක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. මුසා වචන කථා කිරීම නම් වූ වචී දුශ්චරිතයෙන් වැළකීම උදහරණ කොට ලියා දක්වන්නෙමි.

සම්මාචාචා

මුසාවාද වචී දුශ්චරිතයෙන් වැළකීම

1. මුසාවාදස්ස අවිතික්කමලක්ඛණා
2. මුසාවාද සඛිකෝචනරසා
3. අකිරියපච්චුපට්ඨානා
4. සද්ධාතිරෝත්තප්ප අප්පිච්ඡනාදීගුණපදුට්ඨානා

- 1) මුසාවාදයාගේ ව්‍යතික්‍රමණය නොකිරීම (නො ඉක්මවීම) ලක්‍ෂණයයි.
- 2) මුසාවාදයෙන් හැකිලීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) මුසා ඛස් නොකිරීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිච්ඡනා ආදී ගුණ පදුට්ඨානයයි.

පිහුනා වාචා, චරුකා වාචා, සම්ච්ඡපලාපා කථා කිරීමෙන් වැළකීම අතින් ද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

21. සම්මාකම්මන්ත

1. කායදුච්චරතවත්ථුනං අවිතික්කමලක්ඛණෝ
2. කායදුච්චරතවත්ථුනෝ සඛිකෝචනරසෝ
3. අකිරියපච්චුපට්ඨානෝ
4. සද්ධාතිරෝත්තප්ප අප්පිච්ඡනාදීගුණපදුට්ඨානෝ

- 1) කාය දුශ්චරත වස්තූන්ගේ ව්‍යතික්‍රමණය නොකිරීම (නො ඉක්මවීම) ලක්‍ෂණයයි.
- 2) කාය දුශ්චරත වස්තූන් කෙරෙන් හැකිලීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) කාය දුශ්චරත නොකිරීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිච්ඡනා ආදී ගුණ පදුට්ඨානයයි.

සම්මා කම්මන්ත

පාණාතිපාත කාය දුශ්චරතයෙන් වැළකීම

1. පාණාතිපාතස්ස අවිතික්කමලක්ඛණෝ
2. පාණාතිපාතා සඛිකෝචනරසෝ
3. අකිරියපච්චුපට්ඨානෝ
4. සද්ධාතිරෝත්තප්ප අප්පිච්ඡනාදීගුණපදුට්ඨානෝ

- 1) ප්‍රාණඝාතයාගේ ව්‍යතික්‍රමණය නොකිරීම (නො ඉක්මවීම) ලක්‍ෂණයයි.
- 2) ප්‍රාණඝාතයෙන් හැකිලීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) ප්‍රාණඝාතය නොකිරීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිච්ඡනා ආදී ගුණ පදුට්ඨානයයි.

අදින්නාදන, කාමේසු මිච්ඡාචාර දුශ්චරතයන්ගෙන් වැළකීමෙහි ද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

22. සමිමා ආජීව

1. මිච්ඡාපීවස්ස අච්චික්කමලක්ඛණෝ
2. මිච්ඡාපීවචෝ සඛිකෝචනරසෝ
3. අඛිරියපච්චුපට්ඨානෝ
4. සද්ධානිරෝත්තප්ප අප්පිච්ඡනාදිගුණපදුට්ඨානෝ

- 1) මිච්ඡාපීවයාගේ (වැරදි ලෙස දිවි පැවැත්මගේ) ව්‍යතික්‍රමණය නොකිරීම ලක්‍ෂණයයි.
- 2) මිච්ඡාපීවයෙන් හැකිලීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) මිච්ඡාපීවය නොකිරීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිච්ඡනා ආදී ගුණ පදුට්ඨානයයි.

සැ. යු:- මේ මිච්ඡාපීවය කොටසෙහි ද ආකාර විවිධාකාරය. පැවිද්දන් හා සම්බන්ධ, ගිහියන් හා සම්බන්ධ මිච්ඡාපීවය බොහෝ විවිධය. නමාගේ රූප-නාම සන්තතියෙහි සිදු වූ, කරන ලද මිච්ඡාපීවයක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. නිදසුනක්, තමා උදෙසා කුකුළෙකු මරා පිස ඇතිබව දැනගත් නිසා නොවළඳ එයින් වළකින ලදී. මේ වැළකීම අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

මිච්ඡාපීවයෙන් වැළකීම

1. උද්දිස්ස කතස්ස මංසස්ස පරභුඤ්ජනස්ස අච්චික්කමලක්ඛණෝ
2. උද්දිස්ස කතස්ස මංසස්ස පරභුඤ්ජනචෝ සඛිකෝචනරසෝ
3. අඛිරියපච්චුපට්ඨානෝ
4. සද්ධානිරෝත්තප්ප අප්පිච්ඡනාදිගුණපදුට්ඨානෝ

1. උදෙසා කරන ලද මාංශයක් වැළඳීම නො ඉක්ම වීම ලක්‍ෂණයයි.
2. උදෙසා කරන ලද මාංශයක් වැළඳීමෙන් හැකිලෙන (පසු බසින) බව (කිච්ච) රසයයි.
3. උදෙසා කරන ලද මාංශයක් නොවැළඳීම පච්චුපට්ඨානයයි.
4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිච්ඡනා ආදී ගුණ පදුට්ඨානයයි.

(මේ විරහි තුන නරක දෙය කිරීම සම්බන්ධයෙන් සිතේ මුහුනන ඉවතට හැරවීමට හැකිවීම වශයෙන් පහළවන ධර්ම ස්වභාවයක් ලෙස දැන යුතුයි.)

බුහ්මච්චාර වෛතසික

මෙන්නා, කරුණා, මුදිනා, උපෙක්ඛා යැයි බුහ්මච්චාර වෛතසික හතරක් වේ. බුහ්මච්චාර ධර්ම හතර ලෙස ද, අප්පමඤ්ඤ ධර්ම හතර ලෙස ද දැක්වේ. මේ හතර තුළ මෙමතියෙහි ප්‍රධාන කාරණය අද්දෝස වෛතසිකයයි. නමුත් සෑම අද්දෝසයක් පාසාම මෙමතිය නොවේ. අද්දෝසයක් පාසාම මෙමතිය නොවන නිසා මෙමතිය තෙක් ළඟා වූ අද්දෝසයෙහි ලක්‍ෂණ, රස ආදිය ලියා දක්වන්නෙමු.

මෙත්තා (අද්දෝස)

මෙජ්ජනීති මෙත්තා; සිනේහනීති අත්ථෝ; මිත්තේ වා භවා මිත්තස්ස වා ඒසා පචත්තනීතිපි මෙත්තා

1. භිතාකාරජ්ජචත්තිලක්ඛණා මෙත්තා
2. භිතූපසංභාරරසා
3. ආඝාතචිතයපච්චුපට්ඨානා
4. සත්තානං මනාපභාවදුස්සකපදුට්ඨානා

ඛ්‍යාපාදුපසමෝ ඒතිස්සා සමිපත්ති, සිනේහසමිහවෝ විපත්ති.

[ධ. අ. 181 ; වි. ම. 235]

මෙමත්‍රිය

භිතාකාර අධ්‍යාස (හිත කැමති) ඇත්තේනුයි මෙමත්‍රියයි. සෙනෙහස (සිතේ තෙත් ගතිය) යන අර්ථයයි. මිත්‍රයා කෙරෙහි පවතින යම් චිත්ත ස්වභාවයක් හෝ වේද, මිත්‍රයාගේ හෝ මෙවැනි වූ පැවැත්මක් වේනුයි මෙමත්‍රිය නම් වේ.

“ඤ්ඤාපුඤ්ඤබ්බිගමං භිතාකාරපචත්තිවසේන සිනේහනං දුට්ඨබ්බං, න තණ්හායනවසේන” [මහ. ථිකා 1 (ජර්ධසබ්බිගයනා අංක 262 යටතේ)]

නුවණ පෙරදැරි වූ හිතවත් ආකාරයෙන් පැවතුම් වශයෙන් සෙනෙහස (මෙමත්‍රිය) දැනුනුයි. තෘෂ්ණා වශයෙන් නොවේ. [මහ. ථිකා පරිවර්තනයයි]

1. සත්ථයන් කෙරෙහි භිතාකාර වශයෙන් පැවතීම ලක්ෂණයයි.
2. සත්ථයන් කෙරෙහි හිතවත් බව ඵලවීම (පැතිරවීම) (කිවිච) රසයයි. ඵම ගුණය තිබීම (සමිපත්ති) රසයයි.
3. වෙර දුරු කිරීම (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි. අචිංසාව පහළ වීම (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි.
4. සත්ථයන් කෙරෙහි ප්‍රිය මනාප බව දැකීම පදුට්ඨානයයි.

සත්ථයාගේ විනාශය කැමතිවන, විනාශය ඇතිවීම කැමතිවන ව්‍යාපාද (දෝසයෙහි) විෂ්කම්භන ප්‍රභාණ වශයෙන් සංසිදීම මේ මෙමත්‍රියෙහි ලාභයයි. සමිපත්තියයි. ගේහසිත සිනේහය පහළවීම විපත්තියයි. [ධ. අ. 181 ; වි. ම. 235]

මෙත්තා මුඛේන හි රාගෝ වඤ්ඤීති මෙමත්‍රියේ මුඛාවෙන් රාගය වඤ්ඤා කළ හැක්කේය. රාගය මෙමත්‍රිය ලෙස පෙනී සිටීමත් වඤ්ඤා කරයි. මෙමත්‍රිය වඩද්දී රාගය මතුව ආවොත් එය මෙමත්‍රියේ විපත්තිය යැයි කියනු ලැබේ.

23. කරුණා

පරදුක්ඛේ සති සාධුනං හදුයකම්පනං කරෝතීති කරුණා; කිණුති වා පරදුක්ඛං හිංසති විනාසේතීති කරුණා; කිරියති වා දුක්ඛිතේසු ඵරණවසේන පසාරියතීති කරුණා.

1. දුක්ඛාපහයනාකාරජ්ජචත්තිලක්ඛණා කරුණා

2. පරදුක්ඛාසහනරසා

3. අච්ඡිංසාපච්චුපට්ඨානා

4. දුක්ඛාභිභූතානං අනාථභාවදුස්සනපදුට්ඨානා
විහිංසුපසමෝ තස්සා සමිපත්ති, සෝකසමිහවෝ විපත්ති. [ධ. අ. 181 ; වී. ම. 235]

අනුන් දුක් විදින කල්හි සන්පුරුෂයන්ගේ හඳුවන කම්පනය කරයි ද ඵය කරුණා නම් වේ. බැහැර කෙරේනුයි හෝ අනුන්ගේ දුක; හිංසා කෙරේනුයි හෝ විනාශ කෙරේනුයි කරුණා නම් වේ. විසුරුවානුයි හෝ දුක්ඛිත සත්වයන් කෙරෙහි පැතිරවීම වශයෙන් පතුරුවානුයි කරුණා නම් වේ.

- 1) දුක පහකිරීමේ ආකාරයෙන් පැවැත්ම ලක්ෂණයයි.
- 2) අනුන්ගේ දුක නොඉවසීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) අච්ඡිංසාව (හිංසා නොකිරීම) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) දුකට පත්වී සිටින සත්වයාගේ අනාථ බව දැකීම පදුට්ඨානයයි.

සත්වයා මත විහිංසාව කළ හැකි දෝසය, විෂ්කම්භන ප්‍රභාණය වශයෙන්, කරුණා ධ්‍යාන සමාපත්තිය මගින් විෂ්කම්භන වශයෙන් සංසිදීම මේ කරුණාවෙහි සමිපත්තියයි. සත්වයාගේ දුක අනුව ශෝකයෙන් මුසපත්වීම, සෝකවීම කරුණාවෙහි විපත්තියයි. [ධ. අ. 181 ; වී. ම. 235]

කරුණා මුඛේන සෝකෝ වඤ්ඤේති කරුණා මුවාවෙන් ශෝකය වඤ්ඤා කළ හැක්කේය. ශෝකය කරුණාව ලෙස පෙනී සිටීමත් වඤ්ඤා කරයි. කරුණා මුවාවෙන් ශෝකය මතු විය හැක්කේය.

24. මුදිතා

මෝදන්ති තාය තං සමඛිහිනෝ; සයං චා මෝදති; මෝදනමත්තමේච චා තන්ති මුදිතා.

1. පමෝදලක්ඛණා මුදිතා

2. අභිස්සායනරසා

3. අරතිවිඝාතපච්චුපට්ඨානා

4. සත්තානං සමිපත්තිදුස්සනපදුට්ඨානා

අරතිවූපසමෝ තස්සා සමිපත්ති, පහාසසමිහවෝ විපත්ති. [ධ. අ. 181 ; වී. ම. 235]

මෙය කරුණාකොට තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණෙහි මෝදනය කරත් ද; තමාම හෝ මෝදනය වෙයි ද; මෝදන මාත්‍රයම හෝ වේනුයි මුදිතා නම් වේ.

- 1) මුදිතාව; ප්‍රමෝදය (අනුන්ගේ සමිපත්තිය අනුව සතුටුවීම) ලක්ෂණයයි.
- 2) ඊර්ෂ්‍යා නොකිරීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) අනුන්ගේ සමිපත්තිය කෙරෙහි, වන සෙනසුන්වල, අධි කුසල ධර්මයන් යන මෙහි අරතිය (නොසතුටුවීම) නසාලීම (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි. අරති දුරුකිරීමේ ඵලය සොයා දීම (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සත්වයන්ගේ සමිපත්තිය දැකීම පදුට්ඨානයයි.

අරතිය මුදිතා ධ්‍යානයෙහි ශක්තියෙන් විෂ්කම්භන ප්‍රභාණය මගින් සංසිද්ධිම මේ මුදිතාවෙහි සම්පත්තියයි. සම්පූර්ණ වේ. ගේහසිත ප්‍රීති, කාම ගුණ සහිත ප්‍රීතියේ ප්‍රමෝදය පහළවීම මුදිතාවෙහි විපත්තියයි. [ධ. අ. 181 ; වී. ම. 235]

සම්පත් ගුණ සිරියෙන් සම්පූර්ණ සත්ත්වයන් ද එම සත්ත්වයන්ගේ සම්පත් ද ගුණයන් ද හමු වූ අවස්ථාවෙහි යෝනියෝ මනසිකාරය නොවී සමහර විටක අයෝනියෝ මනසිකාරය පහළ වී එම සත්ත්වයන් හා එම සම්පත් ගුණ සිරිය මත ආසාව, තණ්හාව, ලෝභය පදනම් වී ප්‍රමෝද වී ප්‍රීතිය ද පහළ විය හැක්කේය. එම ප්‍රීතිය තණ්හා ලෝභාදී කෙලෙස් මලවලට නිවාසය වන ගේහසිත ප්‍රීතියයි. එම ගේහසිත ප්‍රීතියේ ශක්තියෙන් වන ප්‍රමෝදය, ප්‍රීතිය **පභාස** (මහත් සතුට) නම් වේ. ප්‍රධාන වශයෙන් ලෝභ ප්‍රධාන වූ ලෝභමූල සෝමනස්ස සහගත චිත්තූප්පාදයෝය. මෙම **පභාස** (මහත් සතුට) පහළ වීම මුදිතාවෙහි ව්‍යාජ ස්වරූපයෙකි. මුදිතාව ලෙස පෙනී සිට වකඳ්වා කළහැකි යැයි කියනු ලැබේ.

[මහා වී. 1 (ජර්ධසසිගායනා අංක 263 යටතේ)]

උපෙක්ඛා බුහ්මවිහාර (තනුමජ්ඣත්තනා)

අවේරා භෝග්තුති ආදී ඛ්‍යාපාරජ්ජභානේන මජ්ඣත්තභාමුපගමනේනව උපෙක්ඛතීති උපෙක්ඛා.

1. සත්තේසු මජ්ඣත්තාකාරජ්ජවත්තිලක්ඛණා උපෙක්ඛා
  2. සත්තේසු සමභාවදුස්සහරසා
  3. පටිඝානුනයමුපසමපච්චුපට්ඨානා
  4. කම්මස්සකා සත්තා තේ කස්ස රුචියා සුඛිතා වා හචස්සන්ති දුක්ඛතෝ වා මුච්චස්සන්ති පත්තසම්පත්තිතෝ වා න පටිභාසිස්සන්ති ඒවං පවත්තකම්මස්සකතාදුස්සනපදුට්ඨානා
- [ධ. අ. 181 ; වී. ම. 236]

වෙවර නොවෙත්වා, තරහ නොවෙත්වා යනාදී ලෙසට ව්‍යාපාර (උත්සාහ) දුරුකිරීම් වශයෙන් මැදහත් බවට පැමිණීමෙන් මධ්‍යස්ථ වේනුයි උපෙක්ඛා නම් වේ.

- 1) උපේක්ෂාව; සත්ත්වයන් කෙරෙහි මධ්‍යස්ථ වශයෙන් පවතින බව ලක්ෂණයයි.
- 2) සත්ත්වයන් කෙරෙහි ඇලීමට, ගැටීමට පත්නොවී සමභාව දැනීම (කිවිච) රුසයයි.
- 3) පටිස (ගැටීම) අනුනය (ඇලීම) සංසිදුවන බව පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සත්ත්වයෝ කම්මය ස්වකීය කොට ඇත්නාහ. එම සත්ත්වයන් කවරෙකුගේ කැමැත්ත පරිදි, සුඛිත හෝ වන්නාහු ද (මෙමච්චිය කළත් කළ පමණින් සුඛිත නොවේ), දුකින් හෝ මිඳෙන්නාහු ද (කරුණාව පතුරුවන්නාගේ කැමැත්ත පරිදි දුකින් මිඳවිය නොහැක්කේය), ලද සම්පත්තීන්ගෙන් නොපිරිහෙන්නාහු ද (මුදිතාව පතුරුවන්නාගේ කැමැත්ත පරිදි ලද සම්පතීන් නොපිරිහීම සිදුනොවේ) යන මේ ලෙසට කම්මයම ස්වකීය කොට ඇති බව දකින **කම්මස්සකතා සම්මා දිට්ඨි ඤාණය පදුට්ඨානයයි.**

පරිඝානුනයවුපසමෝ තස්සා සමීපත්ති, ගේහසිතාය අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය සමිහවෝ විපත්ති. [ධ. අ. 181 ; වි. ම. 236]

ගැටීම්, ඇලීම් දෙකෙහි සංසිදීම = ගැටීම් කරන දෝසය, ඇලීම් කරන ලෝභයෙහි සංසිදීම මෙම උපෙක්ඛා චුළුමච්චාරයෙහි සමීපත්තියයි. ගේහසිත අඤ්ඤාණ උපෙක්ඛාව (නුවණින් තොර උපේක්ෂාව) පහළවීම මෙහි විපත්තියයි. [ධ. අ. 181 ; වි. ම. 236]

(සෝමනස්සදෝමනස්සරහිතං අඤ්ඤාණමේව අඤ්ඤාණුපෙක්ඛා)

ලෝහමුල උපෙක්ඛා සහගත චිත්තයන් හතර, මෝහමුල දෙක හා යෙදෙන මෝහය ද අඤ්ඤාණ උපෙක්ඛා නම් වේ. [විභ. අ. 360 ; ධ. මුල වී. භා ධ. අනු වී. (ජර්ධසඛිතායනා අංක 251 යටතේ)]

25. අමෝහ = පඤ්ඤා

1. (අ) අමෝහෝ යථාසභාවපට්ඨවේධලක්ඛණෝ (ආ) අක්ඛලිතපට්ඨවේධලක්ඛණෝ චා කුසලස්සාසක්ඛිත්තඋසුපට්ඨවේදෝ විය.
2. විසයෝභාසනරසෝ පදීපෝ විය.
3. අසම්මෝහපච්චුපට්ඨානෝ අරඤ්ඤාගතසුදේසකෝ විය. [වි. ම. 347]

- 1) (අ) අමෝහය; පරමාර්ථ ධර්මයන්හි නචාකාර ස්වභාව, සාමඤ්ඤා ලක්ෂණයන් විනිවිද දකින දන්න බව ලක්ෂණයයි. (ආ) පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ පැකිලීමක් නොමැතිව විනිවිද දැක දැන ගන්නා බව ලක්ෂණයයි. දක්ෂ දුනුවායෙකු විදි හීය නොවැරදිව විනිවිද යන්නා සේ වන ප්‍රතිවේධයයි.
- 2) අරමුණ ප්‍රකට කරවීම, අරමුණ වසාලන මෝහානධිකාරය විනාශ කිරීම (කිවිච) රසයයි. පහතක් මෙහි.
- 3) නොමුළා බව (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි. අරමුණ පිලිබඳ සම්මෝහයෙහි ප්‍රතිපක්ෂව පිහිටන බැවින් මුළාවීමෙන් මිදීම නම් වූ ඵලය දීම (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි. වනයට ගිය ස්වදේශිකයෙකු (පාර දන්නා කෙනෙකු) මෙහි.

1. ධම්මසභාවපට්ඨවේධලක්ඛණා පඤ්ඤා
2. ධම්මානං සභාවපට්ඨිජාදානමෝහාන්ධිකාර වීද්ධංසනරසා
3. අසම්මෝහපච්චුපට්ඨානා
4. සමාහිතෝ යථාකුතං පජානාති පස්සතිති වචනතෝ පන සමාධි තස්සා පදුට්ඨානං [වි. ම. 327]

- 1) ධර්ම ස්වභාව ප්‍රතිවේධ කිරීම ලක්ෂණයයි.
- 2) පරමාර්ථ ධර්මයන්හි සභාව ලක්ෂණ, සාමඤ්ඤා ලක්ෂණයන් වසාලන මෝහාන්ධිකාරය දුරුකිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවයන් විෂයෙහි අසම්මෝහ බව (නොමුළා බව) (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි.

- 4) මනාලෙස සමාධිමත් පුද්ගලයා තත්වාකාරයෙන් දැනී, දැකී යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති අයුරින් සමාධිය මේ ප්‍රඥාවේහි පදවිධානයයි.

(මේ පදවිධානය විපස්සනා ඤාණ සඳහා විශේෂයෙන් අවධාරණය කරන බව දනගුතු) [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 424 යටතේ)]

අසම්මෝහ පච්චුපට්ඨාන

“උප්පජ්ජමානෝ ඒව හි පඤ්ඤාලෝකෝ හදුයන්ධකාරං විධිමෙන්නෝ ඒවං උප්පජ්ජති, තතෝ ඒව ධම්මසභාවේසු අසම්මුද්දහනාකාරේන පච්චුපට්ඨානිති අසම්මෝහ පච්චුපට්ඨානා. කාරණාතුතා චා සයං ඵලතුතං අසම්මෝහං පච්චුපට්ඨාපේතිති ඒවම්පි අසම්මෝහ පච්චුපට්ඨානා.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 424 යටතේ)]

සඛිබාර ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් සිටින විපස්සනා භාවනානුකූලව බලන ඤාණයෙහි පහළ වූ (ඤාණයෙන් පහළ වූ) ප්‍රඥාලෝකය හදුය තුළ ඇති අදුර දුරුකොට බැහැර කළ හැක්කේය. ඵල නිසා පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවයන් ස්වභාව ලක්ෂණ, සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ අරමුණෙහි මුළු නොවීම් වශයෙන් වන ධර්ම යැයි මෙම පඤ්ඤාව විපස්සනා ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කරන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි පහළ වේ. උපද්දී. උපට්ඨානාකාර පච්චුපට්ඨානය වේ. වෙනත් ආකාරයකට පරමාර්ථ ධර්මයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන්, සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක, දැන ගැනීමට හේතු වන ඤාණය නොමුළා බව නම් වූ ඵලය පහළ කළ හැක්කේය. ඵල පච්චුපට්ඨානයයි. [මහා වී. පරවර්තනයයි]

මහා ටිකාවාය්‍යීයන් වහන්සේගේ අදහසට අනුව පරමාර්ථ ධර්මයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ, සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ දකින ඤාණයෙහි ආලෝකය ඇති බවට නුවා දැක්වීමක්, සාධකයක්, වෙනත් ආකාරයකට මේ ඤාණය නිසා ආලෝකය පහළ විය හැකි බවට සාධකයක් වන්නේමය. අත්පසාලිනී අවිධිකථාවෙහි පඤ්ඤාවෙහි ලක්ෂණ, රස ආදිය පහත සඳහන් ලෙසට දක්වා ඇත.

1. (අ) යටාසභාවපට්චේදලක්ඛණා පඤ්ඤා (ආ) අක්ඛලිතපට්චේධිලක්ඛණා චා කුසලිස්සාසක්ඛිත්ත උසුපට්චේධෝ විය.
2. විසයෝභාසරසා පදිපෝ විය.
3. අසම්මෝහපච්චුපට්ඨානා අරඤ්ඤාගතසුද්දේසිකෝ විය. [ධ. අ. 127]

- 1) (අ) ප්‍රඥාව; පරමාර්ථ ධර්මයන්හි තත්වාකාර ස්වභාව, සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයන් විනිවිද දකින දන්න බව ලක්ෂණයයි. (ආ) පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ පැකිලීමක් නොමැතිව විනිවිද දැක දැන ගන්නා බව ලක්ෂණයයි. දක්ෂ දුනුවායෙකු විදි හිය නොවැරදිව විනිවිද යන්නා සේ වන ප්‍රතිවේධයයි.
- 2) අරමුණ ප්‍රකට කරවීම, අරමුණ වසාලන මෝහාන්ධකාරය විනාශ කිරීම (කිවිව) රසයයි. පහතක් මෙනි.
- 3) නොමුළා බව (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි. අරමුණ පිලිබද සම්මෝහයෙහි ප්‍රතිපක්ෂව පිහිටන බැවින් මුළාවීමෙන් මිදීම නම් වූ ඵලය

දීම (එල) පවිට්‍රපරිධානයයි. වනයට ගිය ස්වදේශිකයෙකු (පාර දන්නා කෙනෙකු) මෙනි.

මේ දුක්ඛ සත්‍යය ආදී ලෙසට ආර්ය සත්‍යය සතර වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගත හැකි බැවින් ප්‍රඥාව නම් වේ. චතුසච්ච සම්මා දිට්ඨියයි. පෙර මහා අර්ධකථාහි “අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත” යැයි වෙන් වෙන් ලෙස දැනගත හැකි බව ප්‍රඥාව යැයි දැක්විය. එම ප්‍රඥාවටම චතුරාර්යීය සත්‍යය සාරය වසාලන්නට, මුවාකරන්නට හැකි, දැන ගැනීමට ඉඩ නොතබන අවිජ්ජාව දුරු කිරීමට විනාශ කිරීමට හැකි බව නිසා අධිපති භාවය, නායක භාවය නිසා ඉන්ද්‍රිය යැයි ද කියනු ලැබේ. තව ලෙසකින් චතුසච්ච සාරය නිවැරදිව දැක, දැන ගන්නා දුර්ශන ලක්ෂණය අනුව සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් තමාගේ පාලනය යටතට ගත හැකි බැවින් ද ඉන්ද්‍රිය නම් වේ. එම නිසා පඤ්ඤාවම ඉන්ද්‍රිය නම ලබන නිසා පඤ්ඤින්ද්‍රිය යැයි කියනු ලැබේ. [ධ. අ. 127]

“සා පණේසා ඕභාසනලක්ඛණා ච පඤ්ඤා පජානනලක්ඛණා ච.” [ධ. අ. 127]

ඕභාසනලක්ඛණා

හතර පැත්තේ බිත්ති වලින් ආවරණය කරන ලද ගෙය තුළ රාත්‍රියෙහි තෙල් පහනක් දල්වා ඇති විට පහන අදුර දුරුකර ගන්නා සේ පඤ්ඤාව පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ චතුරාර්ය සත්‍යය නම් වූ අරමුණ ප්‍රකට ලෙස වෙන් වෙන් වශයෙන් විසඳ බවට පත්කරවන ඕභාසන ලක්ෂණය ඇත්තේය.

“පඤ්ඤෝභාසසමෝ ඕභාසෝ නාම හථී.” [ධ. අ. 127]

ප්‍රඥෝලෝකය හා සමාන ආලෝකයක් නැත්තේය. විපස්සනා ඤාණ අනිත් සම්පූර්ණ පුද්ගලයාට වරක් පයඝිකයේ වාඩි වූ විට දස දහසක් ලෝක ධාතුවම ආලෝකය විහිදුවා සිටිය හැක්කේය. දස දහසක් ලෝක ධාතූ ඒකාලෝක කළ හැක්කේය. (විපස්සනා උපක්කිල්ලේස ඕභාසය - උදයබ්බය ඤාණය අනුව පහළවන ඕභාසය සලකා කියන ලද බව සලකන්න) [ධ. අ. පර්වනනයයි]

එම නිසා නාගසේන මහා තෙරුන් වහන්සේ මෙසේ අනුශාසනා කළ සේක. “මහ රජතුමනි! යම් පුරුෂයෙකු තද අන්ධකාරය ඇති ගෙයක් තුළට තෙල් පහනක් රැගෙන ඇතුල්වන්නේය. එම ඇතුල් කරන ලද තෙල් පහන අදුර පළවා හරින සේ, ආලෝකය පහළ කරවන්නා සේ, ආලෝකය ප්‍රකාශ කරවන්නා සේ, විවිධ රූපාරම්මණ ප්‍රකට කොට දක්වන්නා සේ ප්‍රඥාව පහළ වී ආයේ නම්,

- 1) අවිජ්ජා නම් වූ අදුර පලවාහරී.
- 2) විජ්ජා නම් වූ ආලෝකය පහළ කරවයි.
- 3) ඤාණය නම් වූ ආලෝකය ප්‍රකාශ කරවයි.
- 4) චතුරාර්යීය සත්‍යය ප්‍රකට කර දෙන සේ විචාන කරයි.

මහරජ! මෙලෙස ප්‍රඥාව පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ (චතුරාර්යීය සත්‍යය නම් වූ අරමුණ) ප්‍රකට ලෙස වෙන් වෙන්ව පැහැදිලිව දැන ගන්නා ලෙසට ප්‍රකාශ කරවන ඕභාසන ලක්ෂණය ඇත්තේය. [ම. ප්‍ර. 33-34 ; ධ. අ. 127]

- 3) ගන්ධාරමමණ පේළියේ - ඝානද්වාර විචී - මනෝද්වාර විචී
- 4) රසාරමමණ පේළියේ - පිචිභාද්වාර විචී - මනෝද්වාර විචී
- 5) චොට්ඨිබ්බාරමමණ පේළියේ - කායද්වාර විචී - මනෝද්වාර විචී
- 6) ධම්මාරමමණ පේළියේ - මනෝද්වාර විචී

මේ විචී එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති චිත්තකෂණයක්, චිත්තකෂණයක් පාසා නාම කර්මස්ථාන වගුවන්හි පෙන්වා දුන් පරිදි විඤ්ඤාණ, එස්ස, වේදනා ආදී පරමාර්ථ ධාතුවක් පාසා ලක්ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධිතාන ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. විචී එක එකක කුසල ජවන විචී, අකුසල ජවන විචී ඉතිරි නොකර පරිග්‍රහ කරන්න. නාම කර්මස්ථාන කොටසේ වගුවල චිත්තකෂණයක් පාසා යෙදෙන චිත්ත වෛතසික ගණන් පෙන්වා දෙන ලදී. චිත්තකෂණයක් පාසා, නාම ධර්මයක් පාසා පරිග්‍රහ කරන්න.

මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්නේ චිත්තකෂණයක් පාසා එස්සයෙහි ලක්ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධිතාන පරිග්‍රහ කොට වෙනත් චිත්තකෂණයක පිහිටා ඇති එස්සයක් ද පරිග්‍රහ නොකොට හැර නොදමන්න. චිත්තකෂණයක්, චිත්තකෂණයක් පාසා ඝනයන් එක එකක නාම රාශි, නාම සමූහ බිඳින ලෙසට ඤාණයෙන් බිඳීමෙන් සිටින කටයුත්තක් වී චිත්තකෂණයක්, චිත්තකෂණයක් පාසා නාම ධර්මයක්, නාම ධර්මයක් පාසා ලක්ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධිතාන ක්‍රමයට කෙළවර දක්වාම ඉතිරි නොකොට භාවනා කොට බලන්න. සමහර විට විචී සිත් අතර පිහිටා ඇති භවබ්‍රහ්ම නාම ධර්මයන් ද මේ ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. පටිසන්ධි නාම ධර්ම, චූචි නාම ධර්මයන් ද මේ ක්‍රමයට දිගට පරිග්‍රහ කරන්න.

ඒකත්ත ක්‍රමය වටහා ගැනීම අවශ්‍යය

මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන කල්හි චිත්තකෂණයක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයෝ ඉතා සීඝ්‍රයෙන් වෙනස් වෙමින් පවතින අතර ඇස් පිල්ලන් ගසන වාරයක්, විදුලි කොටන මොහොතක් තුළ කෝටි ලක්ෂ වාරයක් ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින බැවින් මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමට - චිත්තකෂණයක් පාසා, නාම ධර්මයක් පාසා අඩු තරමින් සමහර ජවන සිතක නාම ධර්ම 34ක් ඇතත් මේ නාම ධර්මයක් පාසා ලක්ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධිතාන ක්‍රමයෙන් පරිග්‍රහ කිරීමට ඉඩ ප්‍රස්ථාව, කාලය ලැබෙන්නේ දැයි ප්‍රශ්නය මතු වේ. මෙය සම්බන්ධයෙන් ඒකත්තක්‍රමය වටහා ගැනීම අවශ්‍යය.

නිදසුනක්:-

ප්‍රථම ජවන නාම ධර්මයන් 34 ගනිමු. මතු මන්නේ පහළ වන ඒ හා සමාන ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම වර්ග අදහස් කරන බව වටහා ගන්න. එක එකක් ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමාන බව අදහස් කරමින් කියන ලද්දක් බව වටහා ගන්න. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ චිත්තකෂණ නාම ධර්ම රාශිය පරිග්‍රහ කරන කල්හි ද මෙලෙසටම වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ නාම ධර්ම එක එකක්ම කියන ලදැයි වටහා ගන්න. චිත්තකෂණයක් මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන තෙක් දිගු කාලයක් පිහිටා සිටින්නේ යැයි, නැවතී සිටින්නේ යැයි අදහස් නොකරන ලදී.

බහිද්ධා

අජීකධත්ත රූප-නාම ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණ, රූප ආදිය පරිග්‍රහ කළ ලෙසටම බාහිරයෙහි ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. ළඟ සිට දුර දක්වා ක්‍රමයෙන් පතුරවමින් පරිග්‍රහ කිරීම කළ යුතුයි.

චිත්තක්ෂණයක් පාසා

චිත්තක්ෂණයක්, චිත්තක්ෂණයක් පාසා පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි කියන නිසා වරදවා වටහා නොගනු මැනවි. “චිත්තක්ෂණයක් පාසා” යන්න නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි වගුවල පැහැදිලි කරනුත් “චිත්තක්ෂණයක් පාසා” යන්න අදහස් කරන ලදී. චිත්තක්ෂණ වර්ග එක එකක් යන්න අදහස් කරන ලදී. භවය පුරා පහළ වන තාක් සියලු චිත්තක්ෂණයන් පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි අදහස් නොකරන ලදී.

සඛිබාරස්කන්ධය නිමියේය.

පරිච්චසමුප්පාද කොටස

ඉහත සඳහන් ලෙසට ද්වාර සයෙහි සහ දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම එක එකක් ද, අරමුණු සය සුදුසු ලෙස අරමුණු කරමින් පහළ වූ චක්ඛුද්වාර විචි සය වර්ගයෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්ම එක එකක් ද ලක්ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධතියක ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කළ විට නැවතත් රූප පරමාර්ථ, නාම පරමාර්ථයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් ප්‍රමුඛ කොට අපීඤ්ච, ඛනිද්ධා යන දෙතැන්හි;

- 1) රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
- 2) නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
- 3) රූප-නාම පරිච්චේද කිරීම
- 4) රූප-නාම වචනානය

මේ හතර ආකාර කටයුතු පෙර නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ආකාරයට නැවතත් භාවනා කරන්න. අනතුරුව;

- 1) පරිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයෙන් හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න.
- 2) පරිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයෙන් ද හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පහත සඳහන් ලෙසට පරිච්චසමුප්පාද එක පුරුකක ලක්ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධතියක වශයෙන් පරිග්‍රහ කරන්න.

1. අවිජ්ජා

- 1. අඤ්ඤාණලක්ඛණා අවිජ්ජා
- 2. සම්මෝහනරසා
- 3. ඡාදනපච්චපට්ඨානා
- 4. ආසවපද්ධතා

[විභ. අ. 95 ; වි. ම. 394]

- 1. අවිද්‍යාව; පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ නියම ස්වභාවය නොදැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ ද, මෙම අවිද්‍යාව පිරි ඇති පුද්ගලයා ද අනිශ්චන් මුද්‍රාවන බව (කිච්ච) රසයයි.
- 3. පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ නියම ස්වභාවය වසන බව පච්චපට්ඨානයයි.
- 4. ආසව ධර්ම හතර පද්ධතියකයයි.

2. සඛ්ඛාර

- 1. අභිසඛ්ඛාරණලක්ඛණා සඛ්ඛාරා

- 2. ආයුහනරසා
- 3. චේතනාපච්චුපට්ඨානා
- 4. අවිජ්ජාපදුට්ඨානා

[විභ. අ. 95 ; වී. ම. 394]

- 1. සඛ්ඛාරං; (කර්ම සිදුකිරීම) විශේෂයෙන් සකස්කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2. ප්‍රතිසන්ධිය පිණිස කර්ම රැස් කිරීම (කිවිච) රසයයි.
(වෙනත් ආකාරයකට, විඤ්ඤණ, නාමරූප යන ඵලයන් රැස් කිරීම (කිවිච) රසයයි.
වෙනත් ලෙසකට, සමුභයක් වූ විඤ්ඤණ, නාමරූප ඵලයන් ඇති කරවීම (කිවිච) රසයයි.)
- 3. (කර්ම රැස් කරන) චේතනා පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4. අවිජ්ජා පදුට්ඨානයයි.

“පටිසන්ධිපනනත්ථං ආයුහන්ති ඛ්‍යාපාරං කරොන්තිති ආයුහනරසා.”

[විභ. මූල වී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 225 යටතේ)]

සඛ්ඛාරයෝ පටිසන්ධිය දිමෙති උත්සාහ කරති. ව්‍යාපාර කරති. එම නිසා ආයුහන රසා යැයි කියනු ලැබේ. එම ස්වභාවය නිසා කුසල, අකුසල ධර්මයන්ට එල දිමේ ස්වභාවය ඇති බැවින් විපාක ධර්ම යැයි ද කියනු ලැබේ. එම නිසා ධර්ම ස්වභාවය ආයුහන නම් වේ.

එම ආයුහන යන්න කුමක් ද? අර්භන් ඵලය මගින් සමුවිජේද වශයෙන් පහ නොකළ, කපා නොහළ තණ්හා, අවිජ්ජා, මාන ප්‍රකටව ඇති රූප-නාම සන්නති ප්‍රවාහය පටිසන්ධි දිමට කුසල් අකුසල් ධර්මයන්හි ව්‍යාපාරයක් ද සනිතව පහළවීමේ තත්වයයි. අර්භන් මාර්ගයෙන් තවම දුරුනොකළ අවිජ්ජා, තණ්හා, මාන ප්‍රකටව ඇත්තා වූ රූප-නාම සන්නති ප්‍රවාහයේ කුසල, අකුසල ධර්මයන්හි විපාක පහළ කළ හැකි ස්වභාව ශක්තිය ප්‍රකටව ඇතිබවම සඛ්ඛාරයන්ට අදාළ ව්‍යාපාරයන් ද සනිතව ඇත්තේ යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ස්වභාව ධර්මයට සඛ්ඛාරයන්ගේ රස (කෘත්‍යය) රසය යැයි කියනු ලැබේ. වෙනත් ආකාරයකට සඛ්ඛාර පච්චයා විඤ්ඤණ යන තැන විඤ්ඤණය ද විඤ්ඤණ පච්චයා නාමරූපය යන තැන නාම-රූපයන් ද යන මේ විඤ්ඤණ, නාම-රූප යන හේතූන් ආයුහනය කිරීම, රැස් කිරීම සඳහා කටයුතු කිරීමම සඛ්ඛාරයන්හි කෘත්‍යයයි.

[විභ. මූල වී. පර්වර්තනයයි]

3. විඤ්ඤණ

- 1. විජානනලක්ඛණං විඤ්ඤණං
- 2. පුඛ්ඛිගමරසං
- 3. පටිසන්ධිපච්චුපට්ඨානං
- 4. සඛ්ඛාරපදුට්ඨානං, වත්ථාරම්මණපදුට්ඨානං චා

[විභ. අ. 95 ; වී. ම. 394]

- 1. අරමුණ දැන ගැනීම, අරමුණ ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2. නාම-රූපයන්ට පූර්වාඛිගම වීම (කිවිච) රසයයි.
- 3. අතීත භවය හා වර්තමාන භවය ගැළපීම් ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4. සංස්කාර, වස්තු හා ආරම්මණ පදුට්ඨානයයි.

4. නාම-රූප

නාම රූපයන්හි නාම = වෛතසික කොටස

- 1. නමනලක්ඛණං නාමං
- 2. සම්පයෝගරසං
- 3. අචිතිඛිභෝගපච්චපට්ඨානං
- 4. විඤ්ඤදුණපදුට්ඨානං

[විභ. අ. 95 ; වී. ම. 394]

- 1. අරමුණට නැමෙන බව ලක්ෂණයයි.
- 2. විඤ්ඤදුණය ද අනෙකුත් වෛතසිකයන් එකිනෙකා වශයෙන් යෙදීම (කිවිච) රසයයි.
- 3. එකිනෙක වශයෙන් වෙන්කළ නොහැකිව, වෙන්කොට ගතනොහැකි බව පච්චපට්ඨානයයි.
- 4. විඤ්ඤදුණ පදුට්ඨානයයි.

නාම රූපයන්හි රූප කොටස

- 1. රූප්පනලක්ඛණං රූපං
- 2. විකිරණරසං
- 3. අඛ්‍යාකතපච්චපට්ඨානං
- 4. විඤ්ඤදුණපදුට්ඨානං

[විභ. අ. 95 ; වී. ම. 394]

- 1) රූප්පනය වීම, වෙනස් වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) විසුරුවීම කෘතයයි. (සම්ප්‍රයෝග ලක්ෂණය නැති නිසා රූප එකිනෙකා සම්ප්‍රයෝග නොවී වෙන් වෙන්ව පැතිර සිටීම (කිවිච) රසයයි.)
- 3) කුසල, අකුසල නැතිව අඛ්‍යාකත ස්වභාවය පච්චපට්ඨානයයි. වෙනත් ලෙසකට අරමුණු නොගැනීම පච්චපට්ඨානයයි.
- 4) විඤ්ඤදුණ පදුට්ඨානයයි.

5. සලායතන

- 1. ආයතනලක්ඛණං සලායතනං
- 2. දුස්සනාදිරසං
- 3. වප්ඵද්ද්ධාරභාවපච්චපට්ඨානං
- 4. නාම-රූපපදුට්ඨානං

[විභ. අ. 95 ; වී. ම. 395]

- 1) සලායතන; ආපාතගත වීම - උත්සාහවත් බව ලක්ෂණයයි. හෙවත්-ආය නම් වූ චිත්ත වෛතසිකයන් පැතිරීමේ ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) දුකීම (අසීම, ආක්‍රාණය, රස දැනීම, හැපීම-දැනීම) (කිවිච) රසයයි.
- 3) සුදුසු ලෙස, ගැළපෙන පරිදි පඤ්ඤ විඤ්ඤදුණ ධාතු, මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤදුණ ධාතූන් ඇසුරු කරන තැන වශයෙන් ද, යන-එන ද්වාර වශයෙන් ද වීම පච්චපට්ඨානයයි.
- 4) නාම-රූප පදුට්ඨානයයි.

මේ තුළ ආයතන හයම පිඬුකොට ලියා ඇති නිසා බෙදුගෙන බලන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට බෙදුගෙන භාවනා කරන්න.

චක්ඛායනනය

1. ආයතනලක්ඛණං චක්ඛායතනං
2. දුස්සනරසං
3. චන්ද්‍රදීවාරභාවපච්චුපට්ඨානං
4. නාම-රූපපද්ධිතානං

- 1) චක්ඛායනනය; රූපාරම්මණය සමග ආපාතගත වී වැදීමට සුදුසු බව ලක්ෂණයයි.
වෙනත් ආකාරයකට, ආය නම් වූ චක්ඛදීවාර වීථි, මනෝදීවාර වීථි වින්ත වෛතසිකයන් බෝ කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාරම්මණය දැකීම, රූපාරම්මණය ලැබීම (කිව්ව) රසයයි. අරමුණු ගැනීම, ලැබීම යැයි කියනු ලැබේ. [මහා වී. 2 (ජරිධිසඞ්ගයනා අංක 588 යටතේ)]
- 3) චක්ඛු විඤ්ඤදණය ඇසුරු කරන චන්ද්‍රව වීම, චක්ඛදීවාර වීථි නාම ධර්මයන්ට ඇතුල්වීම, පිටවීම සඳහා දීවාර වීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) නාම-රූප පද්ධිතානයයි.

සෝතායනනය

1. ආයතනලක්ඛණං සෝතායතනං
2. සචනරසං
3. චන්ද්‍රදීවාරභාවපච්චුපට්ඨානං
4. නාම-රූපපද්ධිතානං

- 1) සෝතායනනය; ශබ්දරම්මණය ආපාතගත වීමට සුදුසු බව ලක්ෂණයයි.
වෙනත් ආකාරයකට, ආය නම් වූ සෝතදීවාර වීථි, මනෝදීවාර වීථි වින්ත වෛතසිකයන් බෝ කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) ශබ්දරම්මණය ඇසීම, ගැනීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) සෝත විඤ්ඤදණය ඇසුරු කරන චන්ද්‍රව වීම, සෝතදීවාර වීථි නාම ධර්මයන්ට ඇතුල්වීම, පිටවීම සඳහා දීවාර වීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) නාම-රූප පද්ධිතානයයි.

ඝානායනනය

1. ආයතනලක්ඛණං ඝානායතනං
2. ඝායනරසං
3. චන්ද්‍රදීවාරභාවපච්චුපට්ඨානං
4. නාම-රූපපද්ධිතානං

- 1) ඝානායනනය; ගන්ධාරම්මණය ආපාතගත වීමට සුදුසු බව ලක්ෂණයයි.

වෙනත් ආකාරයකට, ආය නම් වූ ඝානද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි වින්ත වෛතසිකයන් බෝ කරන බව ලක්ෂණයයි.

- 2) ගනධාරම්මණය ගඳ බැලීම, ගැනීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) ඝාන විඤ්ඤණය ඇසුරු කරන වතුව වීම, ඝානද්වාර වීථි නාම ධර්මයන්ට ඇතුල්වීම, පිටවීම සඳහා ද්වාර වීම පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) නාම-රූප පද්ධතියයි.

පීචිභායතනය

- 1. ආයතනලක්ඛණං පීචිභායතනං
- 2. සායනරසං
- 3. වතුවද්වාරභාවපවිච්චපරිධානං
- 4. නාම-රූපපද්ධතිය

- 1) පීචිභායතනය; රසාරම්මණය ආපාතගත වීමට සුදුසු බව ලක්ෂණයයි. වෙනත් ආකාරයකට, ආය නම් වූ පීචිභාද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි වින්ත වෛතසිකයන් බෝ කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) රසාරම්මණය රස බැලීම, ගැනීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) පීචිභා විඤ්ඤණය ඇසුරු කරන වතුව වීම, පීචිභාද්වාර වීථි නාම ධර්මයන්ට ඇතුල්වීම, පිටවීම සඳහා ද්වාර වීම පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) නාම-රූප පද්ධතියයි.

කායායතනය

- 1. ආයතනලක්ඛණං කායායතනං
- 2. චූසනරසං
- 3. වතුවද්වාරභාවපවිච්චපරිධානං
- 4. නාම-රූපපද්ධතිය

- 1) කායායතනය; චොට්ඨබ්බිබාරම්මණ ආපාතගත වීමට සුදුසු බව ලක්ෂණයයි. වෙනත් ආකාරයකට, ආය නම් වූ කායද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි වින්ත වෛතසිකයන් බෝ කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) චොට්ඨබ්බිබාරම්මණය දැන ගැනීම - ගැනීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3) කාය විඤ්ඤණය ඇසුරු කරන වතුව වීම, කායද්වාර වීථි නාම ධර්මයන්ට ඇතුල්වීම, පිටවීම සඳහා ද්වාර වීම පවිච්චපරිධානයයි.
- 4) නාම-රූප පද්ධතියයි.

මනායතනය

- 1. ආයතනලක්ඛණං මනායතනං
- 2. විජානනරසං (පුබ්බිභිගමරසං)
- 3. ද්වාරභාවපවිච්චපරිධානං
- 4. නාම-රූපපද්ධතිය

- 1) මනාසතනය; ධම්මාරම්මණ ආපාතගත වී ලැබීමට සුදුසු බව ලක්ෂණයයි. වෙනත් ආකාරයකට, ආය නම් වූ මනෝද්වාර විචි චිත්ත වෛතසිකයන් බෝ කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) ධම්මාරම්මණ දැන ගැනීම, ගැනීම (කිව්ව) රසයයි. (අරමුණ දැන ගැනීමේ දී පූර්වාඛිගම වන බව (කිව්ව) රසයයි.)
- 3) මනෝ විඤ්ඤදණ නාම ධර්ම සමූහයේ, මනෝද්වාර විචි නාම ධර්ම සමූහයේ ඇතුළුවීම, පිටවීම සඳහා ද්වාර විම පවිචුපරිධානයයි.
- 4) නාම-රූප පද්ධතියයි.

“ආයතනලක්ඛණන්ති සර්වතලක්ඛණං, ආයානං තනනලක්ඛණං වා.”

[මහා ටී 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 588 යටතේ)]

අදළ හේතුන්ට ගැලපෙන පරිදි පහළවන චිත්ත වෛතසිකයනට ආය යැයි කියනු ලැබේ. මේ ආය නම් වූ චිත්ත වෛතසිකයන් පැතිරෙන ලෙසට බෝ කළහැකි ධර්මයන්ට ආයතන යැයි කියනු ලැබේ. නමුදු විචි මධුව නම් වූ අභිධර්ම නාමරූප විචි විස්තර පොතෙහි ආයානං සුඛදුක්ඛානං, සංසාරදුක්ඛානං වා යැයි දක්වයි. මේ විචි මධුවෙහි අභිමතය අනුව සුඛ-දුක්ඛයන්ට නැතිනම් සංසාර දුක්ඛයන්ට ආය යැයි කියනු ලැබේ. එම සුඛ-දුක්ඛ නැතිනම් සංසාර දුක්ඛයන් පැතිරවීම සඳහා බෝ කරන ධර්මයෝ ආයතන නම් යැයි දැනගත යුතුය. [මහා ටීකා. පරිවර්තනයයි]

“ආයතනං සටනන්ති ච තං තං ද්වාරකධම්මප්පචත්තනමේව දුර්ධබ්බං.”

[විභ. අනු ටී (ජර්ධසඛිගායනා අංක 225 යටතේ)]

චක්ඛුද්වාර ආදී ඒ ඒ ද්වාරයන්හි පහළවන චිත්ත වෛතසික ධර්මයන්හි පහළවීමට ද ආයතන යැයි ද සටන යැයි ද මෙහිලා කියනු ලැබේ යැයි දැනගත යුතුය. [විභ. අනු ටී. පරිවර්තනයයි]

කාරණුපචාර කථා

“දුස්සනස්ස යටාසකං විසයග්ගහණස්ස කරණතෝ දුස්සනරසං.”

[මහා ටී 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 588 යටතේ)]

චක්ඛායතනාදී රූප ආයතනයන්ට රූපාරම්මණාදී තමාට අදළ අරමුණු නොගත හැකිය. නොදැක හැකිය. රූප ධර්මයෝ අරමුණු ගත නොහැකි අනාරම්මණ ධර්ම වන්නාහ. නමුදු මෙහි චක්ඛායතන ආදිය රූපාරම්මණයන් ගෙන දුස්සන කෘත්‍යය ආදිය ඉටුකරන බැවින් මෙසේ දක්වන ලදී. මේ දැක්වීම කාරණුපචාර දැක්වීමක් වන්නේය. චක්ඛායතනාදිය වක්ඛු විඤ්ඤදණාදියෙහි හේතු ධර්ම විම නිසාම දුස්සන කෘත්‍යය ආදී නම් වේ. චක්ඛායතන - චක්ඛුවච්ඡු, චක්ඛුද්වාර රූපාරම්මණ දැකිය හැකි වක්ඛු විඤ්ඤදණයන් සමග වූ නාම ධර්මයන් ඇසුරු කරන හේතු ධර්මයම වන්නාහ. වච්ඡු - පුරේජාත නිස්සයපච්චය හේතු ධර්මයෝය. එලෙස වන්නා වූ වක්ඛු විඤ්ඤදණයෙහි රූපාරම්මණය දැකින දුස්සන කෘත්‍යයට හේතු වන්නා වූ චක්ඛායතනය රූපකයක් කොට කියන කාරණුපචාර කථාවකි. සෝතායතනාදිය මේ ලෙසට දැනගත යුතුය. [මහා ටීකා. පරිවර්තනයයි]

6. එස්ස

- 1. ඵ්ඝනලක්ඛණෝ එස්සෝ
- 2. සඛ්ඝට්ඨනරසෝ
- 3. සඛ්ගතිපච්චුපට්ඨානෝ
- 4. සළායතනපදට්ඨානෝ

[විභ. අ. 95 ; වි. ම. 395]

- 1) එස්සය; අරමුණ ස්පර්ශ කිරීම ලක්ෂණයයි.
- 2) අරමුණ හා ගැටීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) වත්තු, ආරම්මණ, විඤ්ඤාණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළවන ධර්ම ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) සළායතන පදට්ඨානයයි.

මේ ඉහත සඳහන් ලක්ෂණ, රස ආදිය භාවනා කරන විදිය වක්ඛුසම්මච්ඡසාදී එස්ස හය ආකාරයම සඳහා පිඬුකොට දක්වන දැක්වීමක් වන්නේය. යෝගාවචරයා ප්‍රායෝගිකව භාවනා කොට බලන කල්හි වක්ඛුසම්මච්ඡසාදී එස්සයන් එකින් එක බෙද බැලිය යුතුය. විත්තක්ෂණයක් තුළ එස්ස හය ආකාරයන්ම එකට පහළවිය නොහැකි නිසාය. ඒ අනුව බෙද දක්වන ක්‍රමය මෙසේ ලියන්නෙමු.

වක්ඛුසම්මච්ඡස

- 1. ඵ්ඝනලක්ඛණෝ වක්ඛුසම්මච්ඡසෝ
- 2. සඛ්ඝට්ඨනරසෝ
- 3. සඛ්ගතිපච්චුපට්ඨානෝ
- 4. වක්ඛායතනපදට්ඨානෝ

- 1) වක්ඛුසම්මච්ඡසය; රූපාරම්මණය ස්පර්ශ කරන ස්වභාවය, රූපාරම්මණය ස්පර්ශ කරන්නා සේ හැසිරෙන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාරම්මණය හා ගැටීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) වක්ඛුචත්තු, රූපාරම්මණය, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළ වූ ධර්ම ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) වක්ඛායතනය පදට්ඨානයයි.

සෝතසම්මච්ඡස

- 1. ඵ්ඝනලක්ඛණෝ සෝතසම්මච්ඡසෝ
- 2. සඛ්ඝට්ඨනරසෝ
- 3. සඛ්ගතිපච්චුපට්ඨානෝ
- 4. සෝතායතනපදට්ඨානෝ

- 1) සෝතසම්මච්ඡසය; සද්දරම්මණය ස්පර්ශ කරන ස්වභාවය, සද්දරම්මණය ස්පර්ශ කරන්නා සේ හැසිරෙන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) සද්දරම්මණය හා ගැටීම (කිච්ච) රසයයි.

- 3) සෝතවච්ඡු, සද්දුර්මමණය, සෝතච්ඤ්ඤදණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළ වූ ධර්ම ස්වභාවය පවිච්ඡපට්ඨානයයි.
- 4) සෝතායතනය පදට්ඨානයයි.

ඝානසම්චස්ස

- 1. චූසනලක්ඛණෝ ඝානසම්චස්සෝ
- 2. සඛ්ඤ්චනරසෝ
- 3. සඛ්ගතිපච්චුපට්ඨානෝ
- 4. ඝානායතනපදට්ඨානෝ

- 1) ඝානසම්චස්සය; ගුණධර්මමණය ස්පර්ශ කරන ස්වභාවය, ගුණධර්මමණය ස්පර්ශ කරන්නා සේ හැසිරෙන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) ගුණධර්මමණය හා ගැටීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) ඝානවච්ඡු, ගුණධර්මමණය, ඝානච්ඤ්ඤදණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළ වූ ධර්ම ස්වභාවය පවිච්ඡපට්ඨානයයි.
- 4) ඝානායතනය පදට්ඨානයයි.

පීචිභාසම්චස්ස

- 1. චූසනලක්ඛණෝ පීචිභාසම්චස්සෝ
- 2. සඛ්ඤ්චනරසෝ
- 3. සඛ්ගතිපච්චුපට්ඨානෝ
- 4. පීචිභායතනපදට්ඨානෝ

- 1) පීචිභාසම්චස්සය; රසාර්මමණය ස්පර්ශ කරන ස්වභාවය, රසාර්මමණය ස්පර්ශ කරන්නා සේ හැසිරෙන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) රසාර්මමණය හා ගැටීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) පීචිභාවච්ඡු, රසාර්මමණය, පීචිභාවච්ඤ්ඤදණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළ වූ ධර්ම ස්වභාවය පවිච්ඡපට්ඨානයයි.
- 4) පීචිභායතනය පදට්ඨානයයි.

කායසම්චස්ස

- 1. චූසනලක්ඛණෝ කායසම්චස්සෝ
- 2. සඛ්ඤ්චනරසෝ
- 3. සඛ්ගතිපච්චුපට්ඨානෝ
- 4. කායායතනපදට්ඨානෝ

- 1) කායසම්චස්සය; ඵොට්ඨබ්බිඛාරමමණය ස්පර්ශ කරන ස්වභාවය, ඵොට්ඨබ්බිඛාරමමණය ස්පර්ශ කරන්නා සේ හැසිරෙන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) ඵොට්ඨබ්බිඛාරමමණය හා ගැටීම (කිච්ච) රසයයි.

- 3) කායවඤ්චා, චොට්ඨබ්බිඛාරම්මණය, කායචික්ඛදාණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළ වූ ධර්ම ස්වභාවය පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) කායායතනය පදට්ඨානයයි.

මනෝසම්චස්ස

- 1. චූසනලක්ඛණෝ මනෝසම්චස්සෝ
- 2. සඛිකට්ඨනරසෝ
- 3. සඛිගතිපච්චපට්ඨානෝ
- 4. මනායතනපදට්ඨානෝ

- 1) මනෝසම්චස්සය, ධම්මාරම්මණය ස්පර්ශ කරන ස්වභාවය, ධම්මාරම්මණය ස්පර්ශ කරන්නා සේ හැසිරෙන ස්වභාවය ලක්ෂණයයි.
- 2) ධම්මාරම්මණය හා ගැටීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) මනෝද්වාරය, ධම්මාරම්මණය, මනෝචික්ඛදාණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළ වූ ධර්ම ස්වභාවය පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) මනායතනය පදට්ඨානයයි.

මනෝසම්චස්සය මෙය වනාහි ඉතා පුළුල්ය. පඤ්ච චික්ඛදාණය යෙදෙන චක්ඛුසම්චස්ස ආදී එස්ස පස් වර්ගය හැර ඉතිරි වීථි සිත්, වීථි මුක්ත සිත් සියල්ල හා යෙදෙන එස්සයන් සියල්ල මනෝසම්චස්සයම වන්නේය. අරමුණු හයට සුදුසු පරිදි, යෙදෙන පරිදි අරමුණු කරයි. ඉහතින් ධම්මාරම්මණ අරමුණු කොට පහළ වූ මනෝසම්චස්ස පමණක් නිදසුන් කොටසට දක්වන්නට යෙදුනි. සුත්‍රාන්තික ක්‍රමයට **මනෝසම්චස්සෝති හවඛිගසභජාතෝ එස්සෝ** යන සංයුක්ත අට්ඨකථා පනාන සූත්‍රාන්ත විග්‍රහයේ හැටියට (සං. අ. 3/4) හවඛිග සිත් හා යෙදෙන එස්සය මනෝසම්චස්සය නම් වේ. **ආවජ්ජනං හවඛිගතෝ අමෝචෙඨවා මනෝති සාවජ්ජනේන හවඛිගං දුට්ඨබ්බං** (සං. අ. 3/4) යන විග්‍රහයට අනුව හවඛිග සිත හා යෙදෙන එස්සය, මනෝද්වාරාවජ්ජනය හා යෙදෙන එස්සය යන මේ දෙකම ද **මනෝසම්චස්සය** නම් වේ.

එම නිසා පටිසන්ධි මනෝසම්චස්ස, හවඛිග මනෝසම්චස්සයන් මෙහිලා ප්‍රධාන කොට බලන්න. ඉතිරි මනෝසම්චස්සයන් බැලිය හැකි නම් මොඳය. නමුදු සුත්‍රාන්ත භාජනීය ක්‍රමයට අනුව මේ මනෝසම්චස්සය විපාක වට්ටයෙහි ඇතුළත් වන එස්සයම පමණක් වන නිසා ඒ සඳහා විපාක මනෝසම්චස්සයම පමණක් ප්‍රධාන කොට භාවනා කොට බලන්න. මනායතනය යන තැන සම්ප්‍රයුක්ත මනායතනයම ප්‍රධාන කොට බලන්න.

7. වේදනා

- 1. අනුභවනලක්ඛණා වේදනා
- 2. විසයරසසම්භෝගරසා
- 3. සුඛදුක්ඛපච්චපට්ඨානා
- 4. එස්සපදට්ඨානා

[චිත. අ. 95 ; වී. ම. 395]

- 1) වේදනාව; අරමුණු රස අනුභවකිරීම ලක්ෂණයයි.

- 2) අරමුණු රසය විදුගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) සුඛ ස්වභාවය, දුක්ඛ ස්වභාවය පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) එස්සය පදට්ඨානයයි.

“අකුසල විපාකුපෙක්ඛාය අනිරිඨභාවතෝ දුක්ඛේන ඉතරාය ච ඉරිඨභාවතෝ සුඛේන සඛිගභිතත්තා සුඛදුක්ඛපච්චපට්ඨානාති අභ.”

[විභ. මූල ටී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 225 යටතේ)]

අකුසල විපාක උපෙක්ඛා වේදනාව වනාහි අනිෂ්ට ස්වභාවය ඇති බැවින් දුක්ඛ වේදනා වශයෙන් ද, අනේතුක කුසල විපාක උපෙක්ඛා වේදනාව ඉෂ්ට ස්වභාවය ඇති බැවින් සුඛ වේදනා වශයෙන් ද පිඬුකොට ලියා දක්වා ඇත. එම නිසා සුඛ-දුක්ඛ යන වේදනා දෙක පමණක් ලියා දක්වා ඇත. [විභ. මූල ටී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 225 යටතේ)] ඉදින් වේදනාව හයකට බෙදූ භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට භාවනා කරන්න.

චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා

- 1. රූපාරම්මණානුභවනලක්ඛණා චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා
- 2. විසයරසසම්භෝගරසා
- 3. සුඛදුක්ඛපච්චපට්ඨානා
- 4. චක්ඛුසම්ඵස්සපදට්ඨානා

- 1) චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනාව; රූපාරම්මණ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාරම්මණ රසය විදුගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) සුඛ ස්වභාවය (කුසල විපාක චක්ඛු විඤ්ඤදුණය හා යෙදෙන වේදනාව) දුක්ඛ ස්වභාවය (අකුසල විපාක චක්ඛු විඤ්ඤදුණය හා යෙදෙන වේදනාව) පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) චක්ඛුසම්ඵස්සය පදට්ඨානයයි.

සැ. යු:- චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා වශයෙන් රූපාරම්මණ අරමුණු කරන චක්ඛුද්වාර විචී, මනෝද්වාර විචී විත්තක්ෂණයක් හා යෙදෙන කුසල විපාක, අකුසල විපාක වේදනාවන් ද අරමුණු කොට බැලිය හැක්කේය. සෝතසම්ඵස්සජා වේදනාදියෙහි ද මෙලෙසමයි.

සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා

- 1. සද්දුරම්මණානුභවනලක්ඛණා සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා
- 2. විසයරසසම්භෝගරසා
- 3. සුඛදුක්ඛපච්චපට්ඨානා
- 4. සෝතසම්ඵස්සපදට්ඨානා

- 1) සෝතසම්ඵස්සජා වේදනාව; සද්දුරම්මණ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි.
- 2) සද්දුරම්මණ රසය විදුගැනීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) සුඛ ස්වභාවය (කුසල විපාක සෝත විඤ්ඤදුණය හා යෙදෙන වේදනාව)

දුක්ඛ ස්වභාවය (අකුසල විපාක සෝභ විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව) පච්චපට්ඨානයයි.

4) සෝභසම්මිඝ්ඝය පදට්ඨානයයි.

ඝානසම්මිඝ්ඝයා වේදනා

1. ගන්ධරම්මණානුභවනලක්ඛණ ඝානසම්මිඝ්ඝයා වේදනා
2. විසයරසසම්භෝගරසා
3. සුඛදුක්ඛපච්චපට්ඨානා
4. ඝානසම්මිඝ්ඝපදට්ඨානා

- 1) ඝානසම්මිඝ්ඝයා වේදනාව; ගන්ධරම්මණ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි.
- 2) ගන්ධරම්මණ රසය විඳුගැනීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සුඛ ස්වභාවය (කුසල විපාක ඝාන විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව) දුක්ඛ ස්වභාවය (අකුසල විපාක ඝාන විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව) පච්චපට්ඨානයයි.
- 4) ඝානසම්මිඝ්ඝය පදට්ඨානයයි.

පිට්ඨාසම්මිඝ්ඝයා වේදනා

1. රසාරම්මණානුභවනලක්ඛණ පිට්ඨාසම්මිඝ්ඝයා වේදනා
2. විසයරසසම්භෝගරසා
3. සුඛදුක්ඛපච්චපට්ඨානා
4. පිට්ඨාසම්මිඝ්ඝපදට්ඨානා

- 1) පිට්ඨාසම්මිඝ්ඝයා වේදනාව; රසාරම්මණ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි.
- 2) රසාරම්මණ රසය විඳුගැනීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සුඛ ස්වභාවය (කුසල විපාක පිට්ඨා විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව) දුක්ඛ ස්වභාවය (අකුසල විපාක පිට්ඨා විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව) පච්චපට්ඨානයයි.
- 4) පිට්ඨාසම්මිඝ්ඝය පදට්ඨානයයි.

කායසම්මිඝ්ඝයා වේදනා

1. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණානුභවනලක්ඛණ කායසම්මිඝ්ඝයා වේදනා
2. විසයරසසම්භෝගරසා
3. සුඛදුක්ඛපච්චපට්ඨානා
4. කායසම්මිඝ්ඝපදට්ඨානා

1. කායසම්මිඝ්ඝයා වේදනාව; ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි.
2. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ රසය විඳුගැනීම (කිච්ච) රසයයි.
3. සුඛ ස්වභාවය (කුසල විපාක කාය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව)

දුක්ඛ ස්වභාවය (අකුසල විපාක කාය විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව) පව්වුපට්ඨානයයි.

- 4. කායසම්ඵස්සය පදට්ඨානයයි.

මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා

- 1. ධම්මාරම්මණානුභවනලක්ඛණා මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා
- 2. විසයරසසම්භෝගරසා
- 3. සුඛදුක්ඛපව්වුපට්ඨානා
- 4. මනෝසම්ඵස්සපදට්ඨානා

- 1. මනෝසම්ඵස්සජා වේදනාව; ධම්මාරම්මණ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි.
- 2. ධම්මාරම්මණ රසය විදුගැනීම (කිව්ව) රසයයි.
- 3. සුඛ ස්වභාවය (කුසල විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව) දුක්ඛ ස්වභාවය (අකුසල විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේදනාව) පව්වුපට්ඨානයයි.
- 4. මනෝසම්ඵස්සය පදට්ඨානයයි.

සැ. යු:- සුත්‍රාන්තභාෂණීය ක්‍රමයට අනුව වේදනා හයම විපාක වේදනාම වන නිසා අරමුණු හය සුදුසු පරිදි අරමුණු කරන විපාක වේදනා සියල්ල භාවනා කොට බලන්නේ නම් වඩාත් හොඳය.

8. තණ්හා

- 1. හේතුලක්ඛණා තණ්හා
- 2. අභිනන්දනරසා
- 3. අතිත්තිභාවපව්වුපට්ඨානා (අතිත්තභාවපව්වුපට්ඨානා)
- 4. වේදනාපදට්ඨානා

[විභ. අ. 95 ; වී. ම. 395]

- 1) තණ්හාව; දුක්ඛයාගේ හේතුව වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) ඒ ඒ අරමුණු ඒ ඒ භවයන්හි අතිශයින් සතුටු කිරීම, අභිනන්දනය (කිව්ව) රසයයි.
- 3) විත්තයාගේ හෝ පුද්ගලයාගේ හෝ රූපාදී අරමුණු කෙරෙහි තෘප්තියකට පත්නොවන බව පව්වුපට්ඨානයයි.
- 4) වේදනාව පදට්ඨානයයි.

තණ්හාව දුක්ඛසත්‍යය නම් වූ උපාදානස්කන්ධයෙහි හේතුව වන සමුදය සත්‍යය ධර්මය වන්නේය. දුක පහළවීම සඳහා සමුදය සත්‍යය හේතු වන නිසා තණ්හාවට හේතු ලක්ෂණය (දුකෙහි පහළවීමට හේතුව) යැයි කියනු ලැබේ. මේ තණ්හාව තත්‍ර තත්‍රාභිනන්දනී ඒ ඒ අරමුණු, ඒ ඒ භවයන්හි අභිනන්දනය කරන ධර්මය යැයි ධම්මවක්ක දේශනාදීන්හි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති නිසා තණ්හාව තුළ එම අභිනන්දන කෘත්‍යය ද ඇත්තේය. සිත ද, පුද්ගලයා ද රූපාරම්මණ ආදී අරමුණුවල සෑහීමකට පත්නොවීම වශයෙන් පහළවන මෙම

තණ්හාව විපස්සනා ඤාණ වශයෙන් ගැනීමේ දී අතිත්තිභාව පවිච්චපට්ඨානා සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ඒ ඒ අරමුණු මත ඒ ඒ භවයෙහි සෑහීමකට පත්නොවීම වශයෙන් යෝගීන්ගේ ඤාණයෙහි පහළ වන්නේය.

[විභ. මූල ටී. (ජර්ධසඛිගායනා අංක 225 යටතේ)]

මේ තණ්හාව ද රූපතණ්හාදී ලෙසට හය ආකාරයකට බෙදෙන නිසා පහත සඳහන් ලෙසට හයටම බෙදූ භාවනා කළ හැකි විට භාවනා කරන්න.

රූපතණ්හා

1. හේතුලක්ඛණා රූපතණ්හා
2. අභිනන්දනරසා
3. අතිත්තිභාවපවිච්චපට්ඨානා
4. චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා - චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදවිධානා

- 1) රූප තණ්හාව; දුකෙහි හේතුව වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) රූපාරම්මණය අභිනන්දනය කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) සිතේ හෝ පුද්ගලයාගේ රූපාරම්මණයන්හි සෑහීමකට පත්නොවන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා - චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදවිධානයයි.

සද්දතණ්හා

1. හේතුලක්ඛණා සද්දතණ්හා
2. අභිනන්දනරසා
3. අතිත්තිභාවපවිච්චපට්ඨානා
4. සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා - සෝතසම්ඵස්සපච්චයා වේදනාපදවිධානා

- 1) සද්දතණ්හාව; දුකෙහි හේතුව වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) ශබ්දාරම්මණය අභිනන්දනය කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) සිතේ හෝ පුද්ගලයාගේ ශබ්දාරම්මණයන්හි සෑහීමකට පත්නොවන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා - සෝතසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදවිධානයයි.

ගන්ධතණ්හා

1. හේතුලක්ඛණා ගන්ධතණ්හා
2. අභිනන්දනරසා
3. අතිත්තිභාවපවිච්චපට්ඨානා
4. ඝානසම්ඵස්සජා වේදනා - ඝානසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදවිධානා

- 1) ගන්ධතණ්හාව; දුකෙහි හේතුව වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) ගන්ධාරම්මණය අභිනන්දනය කිරීම (කිවිච) රසයයි.

- 3) සිතේ හෝ පුද්ගලයාගේ ගජධාරම්මණයන්හි සෑහීමකට පත්නොවන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) ඝානසම්ඵස්සජා වේදනා - ඝානසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදුට්ඨානයයි.

රසනණ්භා

- 1. හේතුලක්ඛණා රසනණ්භා
- 2. අභිනන්දනරසා
- 3. අතිත්තිභාවපච්චපට්ඨානා
- 4. පිටිභාසම්ඵස්සජා වේදනා - පිටිභාසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදුට්ඨානා

- 1) රසනණ්භාව; දුකෙහි හේතුව වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) රසාරම්මණය අභිනන්දනය කිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සිතේ හෝ පුද්ගලයාගේ රසාරම්මණයන්හි සෑහීමකට පත්නොවන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) පිටිභාසම්ඵස්සජා වේදනා - පිටිභාසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදුට්ඨානයයි.

චොට්ඨබ්බිඛනණ්භා

- 1. හේතුලක්ඛණා චොට්ඨබ්බිඛනණ්භා
- 2. අභිනන්දනරසා
- 3. අතිත්තිභාවපච්චපට්ඨානා
- 4. කායසම්ඵස්සජා වේදනා - කායසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදුට්ඨානා

- 1) චොට්ඨබ්බිඛනණ්භාව; දුකෙහි හේතුව වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) චොට්ඨබ්බාරම්මණය අභිනන්දනය කිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සිතේ හෝ පුද්ගලයාගේ චොට්ඨබ්බාරම්මණයන්හි සෑහීමකට පත්නොවන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) කායසම්ඵස්සජා වේදනා - කායසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදුට්ඨානයයි.

ධම්මනණ්භා

- 1. හේතුලක්ඛණා ධම්මනණ්භා
- 2. අභිනන්දනරසා
- 3. අතිත්තිභාවපච්චපට්ඨානා
- 4. මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා - මනෝසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදුට්ඨානා

- 1) ධම්මනණ්භාව; දුකෙහි හේතුව වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) ධම්මාරම්මණය අභිනන්දනය කිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සිතේ හෝ පුද්ගලයාගේ ධම්මාරම්මණයන්හි සෑහීමකට පත්නොවන බව පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා - මනෝසම්ඵස්සපච්චයා වේදනා පදුට්ඨානයයි.

සැ. යු:- අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ පහළ වී, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහ පහළ වන්නේ යැයි යන දේශනාවට අනුව පච්චුප්පන්න තණ්හාව අනාගත පඤ්චස්කන්ධය පහළවීමේ හේතු ධර්ම කොටසට ඇතුළත් වී පච්චුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධය පහළ කළ තණ්හාව අතීත හේතු ධර්ම කොටසට ඇතුළත් වේ. එම නිසා පච්චුප්පන්න තණ්හාව අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන් පහළ කරවන්නා වූ වර්ට කථා කොටසට ඇතුළත්වීම ද, අදළ අතීත භවයන්හි පහළ කරන ලද තණ්හාව පච්චුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධය පහළ කරවීමට වර්ට කථා වශයෙන් ඇතුළත් වූ බව ද දැනගතය. පච්චුප්පන්න තණ්හාව භාවනා කොට බලන විට අනාගත පඤ්චස්කන්ධය පහළ කරවන හේතු කොටසට ඇතුළත්වීම ද අමතක නොකළ යුතුය. තණ්හාව හා සමග අදල හේතු ධර්මයෝ ද අදල ඵල ධර්මයෝ ද හේතු-ඵල ධර්ම වශයෙන් සම්බන්ධවීම ඉතා වැදගත් කොටසක් වන්නේය.

9. උපාදාන

1. ගහණලක්ඛණං උපාදානං
2. අමුඤ්චනරසං
3. තණ්හාදුල්භත්තදිරිඨිපච්චුපට්ඨානං
4. තණ්හාපදට්ඨානං

[ව්‍ය. අ. 95 ; වී. ම. 395]

- 1) උපාදානය; අරමුණ දැඩිව ගැනීම, තදින් ගැනීම ලක්ෂණයයි.
- 2) (තණ්හා, දිරිඨි අනුව අරමුණෙහි අයෝනිසෝ මනසිකාර වශයෙන්) අරමුණ අත නොහැරීම (කිවිච්) රසයයි.
- 3) තණ්හාවෙහි දැඩි බව කාමුපාදාන වී, ඉතිරි උපාදාන තුන දිරිඨි වී වැටහෙන ආකාරය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) තණ්හාව පදට්ඨානයයි.

උපාදාන වර්ග හතර

- 1) කාමුපාදානය :- පඤ්චාරම්මණයෙන් කාම ගුණ ධර්මයන් මත ඒ ඒ භවයෙහි දැඩිව ගැනීම, තදින් ගැනීමේ ස්වභාවය
- 2) දිරිඨිපාදානය :- අත්තවාදපාදාන, සීලඛිඛතුපාදාන යන දෙක හැර ඉතිරි වැරදි මිච්ඡාදිරිඨි වාදයන් දැඩිව ගැනීම, තදින් ගැනීමේ ස්වභාවය.
- 3) සීලඛිඛතුපාදානය:- ගෝ වුත, සුනඛ වුත ආදී වැරදි වත් පිළිවෙත් මගින් කෙලෙස් වලින් පිරිසිදු විය හැකි යැයි දැඩිව ගැනීම, තදින් ගැනීමේ ස්වභාවය.
- 4) අත්තවාදපාදානය:- (අ) මැවුම්කරු පරම අත්ත (ආ) මවනු ලැබූ ජීව අත්ත ආදී වශයෙන් අත්තවාද පිළිගන්නා, අත්තවාදය දැඩිව ගන්නා, තදින් ගන්නා ධර්ම ස්වභාවය.

මෙලෙස උපාදාන වර්ග හතරක් ඇත්තේය. යෝගාවචර පුද්ගලයා තමාගේ රූප-නාම සන්තාන සන්තතිය වශයෙන් සිදුවූ, සිදුවෙමින් පවතින්නා වූ, සිදුවන්නා

වූ උපාදනය තෝරාගෙන භාවනා කළ යුතුය. අතීත හේතු පහ තුළ අඩංගු උපාදනය, උපාදන හතරින් කුමන උපාදනයක් වන්නේ දැයි තෝරාගෙන භාවනා කරන්න. තවදුරටත් පවිච්ඡිප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා විශේෂයෙන් හොඳ කුසල කර්ම එක එකක් සිදුකොට අනාගත භවය වෙනුවෙන් ප්‍රාර්ථනා කරන විට කුමන උපාදන ධර්මය සිදුවී දැයි, සිදුවන්නේ දැයි තෝරා බේරා ගෙන භාවනා කොට බලන්න. ඉඳින් පිංවත් ඔබ සඳහා දෙවැනි අනාගත භවය ආදී අනාගත භවයන් ප්‍රකටව ඇත්තේ වී නම් ප්‍රථම අනාගතය, ආදීනිති පහළ වන්නා වූ උපාදනය ද මෙලෙසටම තෝරා බේරා ගෙන භාවනා කොට බලන්න.

යෝගාවචර පුද්ගලයා කාමුපාදනය විපස්සනා ඤාණය මගින් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන විට එම කාමුපාදනය, දැඩි වූ තණ්හාව වශයෙන් ඤාණයට ප්‍රකටවනු ඇත. ඉතිරි උපාදනයන් තුන, නැතිනම් එයින් එකක් විපස්සනා ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන විට යෝගාවචරයාගේ ඤාණයෙහි මිවිජා දිරිඬි වශයෙන් ද ප්‍රකට විය හැක්කේය. [විභ. මූල වී. (ජරීධසභිගයනා ආංක 225 යටතේ)]

10. භව

1. කම්ම-කම්මඵලලක්ඛණෝ භවෝ
2. භාවනභවනරසෝ
3. කුසලාකුසලාඛ්‍යකතපච්චුපරීධානෝ
4. උපාදනපදරීධානෝ [විභ. අ. 95 ; වී. ම. 395]

- 1) කම්ම (කර්ම භව) කම්ම ඵල (උපපත්ති භව) වශයෙන් වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) කම්ම භවය වඩනා බව (හටගැන්වීම), උප්පත්ති භවය විඳිනා බව (හටගැනීම) (කිවිච) රසයයි.
- 3) කර්ම භව කුසලාකුසල වශයෙන් ද උපපත්ති භව අව්‍යාකෘත වශයෙන් ද වැටහීම පවිච්චුපරීධානයයි.
- 4) උපාදන පදරීධානයයි.

සැ. යු:- ඉහත සඳහන් අරීධකථාවන්හි භව යන්නෙහි 1. කම්ම භව 2. උප්පත්ති භව දෙකම එකට එකතු කොට ලියා දක්වා ඇත. එම නිසා ඤාණය මඳ පුද්ගලයන් සඳහා භාවනා ක්‍රමය වටහා ගැනීම සඳහා බෙදාගෙන භාවනා කළයුතු ආකාරය දක්වන්නෙමු.

(අ) කම්ම භව

1. කම්මලක්ඛණෝ කම්මභවෝ
2. භාවනරසෝ
3. කුසලාකුසලපච්චුපරීධානෝ
4. උපාදනපදරීධානෝ

- 1) කම්ම භවය; කම්ම (කර්ම භවය) වීම ලක්ෂණයයි.
- 2) කම්ම භවය වඩනා බව (හටගැන්වීම) (කිවිච) රසයයි.
- 3) කුසලාකුසල ධර්මයන් පවිච්චුපරීධානයයි.
- 4) උපාදන පදරීධානයයි.

(ආ) උප්පත්ති හව

- 1. කම්මඵලලක්ඛණෝ උප්පත්තිහවෝ
- 2. හවහරසෝ
- 3. අඛ්‍යාතතපච්චුපට්ඨානෝ
- 4. උපාදනපදට්ඨානෝ

[විභ. අ. 95 ; වී. ම. 395]

- 1) උත්පත්ති හවය; කම්ම ඵල (උපපත්ති හව) වශයෙන් විම ලක්‍ෂණයයි.
- 2) උප්පත්ති හවය විදිනා ඛව (හටගැනීම) (කිච්ච) රසයයි.
- 3) කුසල් අකුසල් නොවන විපාක අඛ්‍යාතත ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) උපාදන පදට්ඨානයයි.

භාවනා ක්‍රමය ගැන සනිමත් වියයුතු

සංසාර ගමන ඉතා දීර්ඝය. සමහර විටක කුසල කර්මයන්හි ඵල ලැබී සුගති හවයන්හි සුඛය ලබන්නේ නමුදු සමහර විටක අකුසල කර්ම විපාක ලැබී දුගති විපාක විදීම ඛොහෝ කොටම සිදුවන්නේය. කුසල කර්ම හව හේතුවෙන් කුසල විපාක උප්පත්ති හව, අකුසල කර්ම හව හේතුවෙන් අකුසල විපාක උප්පත්ති හව සුදුසු පරිදි යෙදේ. සංසාර ගමන නොනිමිච්ච පවතින තාක්කල් ඉදිරිය ද මෙසේමය. පිංවත් ඔබ තාම සංසාර ගමන් ප්‍රවෘත්තියේ දී සිදු වූ, සිදුවන, සිදුවිය හැකි ආකාරයන්ට අනුව පමණක් බලන්න.

11. ජාති

- 1. සා පනේසා තතථ තතථ හවේ පධමාභිනිඛිඛත්තිලක්ඛණා
- 2. භීයාතනරසා (නියාතනරසා)
- 3. අතීතහවතෝ ඉධ උමිමුප්පතපච්චුපට්ඨානා ඵලවසේන දක්ඛච්චිත්තතපච්චුපට්ඨානා
- 4. (කම්මහවපදට්ඨානා)

[විභ. අ. 67 ; වී. ම. 372]

- 1) ඒ ජාතිය; ඒ ඒ හවයෙහි හවයකට අයිති ස්කන්ධ සන්තතිය ආරම්භය, ප්‍රථම හටගැනීම ලක්‍ෂණයයි.
- 2) දුක ගෙනදීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) අතීත හවයෙන් මේ පච්චුප්පන්න හවයෙහි ස්කන්ධ සන්තතිය ප්‍රකටව මතුකර දියහැකි බව පච්චුපට්ඨානයයි. තවත් ලෙසකට, දක්ඛස්කන්ධයෙහි විචිත්‍ර භාවය යන ඵලය දීම පච්චුපට්ඨානයයි.
- 4) කම්ම හව පදට්ඨානයයි.

ඵක හවයකට අයිති, ඵක හවයකට අඩංගු ස්කන්ධ සන්තතියේ ප්‍රථම හටගත් ස්කන්ධය පටිසන්ධි ස්කන්ධය නම් වේ. ඵම නිසා ජාතියට පධමාභිනිඛිඛත්තිලක්ඛණා ප්‍රථම හටගත්, ආරම්භක පැනවීම යන ස්වභාව ලක්‍ෂණය වශයෙන් ඇත්තේ යැයි අට්ඨකථාවායඝීයන් වහන්සේ දක්වයි.

[විභ. මූල ටී. (ජර්ධසභිගයනා අංක 191 යටතේ)]

12. ජරා මරණ

(අ) ජරා

1. සා පනේසා ඛන්ධපරිපාකලක්ඛණා
2. මරණුපනයනරසා
3. යොඛිඛනවිනාසපච්චුපරිධානා
4. (ජාතිපදුරිධානා)

[විභ. අ. 69-70 ; වී. ම. 374]

- 1) ඒ ජරාව වනාහි; එක භවයකට අඩංගු වන ස්කන්ධයන්හි මේරීම ලක්ෂණයයි.
- 2) මරණය වෙත ගෙන යාම (කිවිච) රසයයි.
- 3) යොවන සම්පත්තිය විනාශ වීම පච්චුපරිධානයයි. යොවන සම්පත්තිය විනාශ කිරීමේ ස්වභාවය පච්චුපරිධානයයි.
- 4) ජාතිය පදුරිධානයයි.

(ආ) මරණ

1. තයිදං චුතිලක්ඛණං
2. වියෝගරසං
3. විජ්ජවාසපච්චුපරිධානං (ගතිවිජ්ජවාසපච්චුපරිධානං)
4. (ජාතිපදුරිධානං)

[විභ. අ. 71 ; වී. ම. 374]

- 1) මේ මරණය චුතිය ලක්ෂණය කොට ඇත්තේය. (එක් භවයකට අයත් ස්කන්ධ සන්තතියේ චුතවීම - පච්චුප්පන්න භවයෙන් චුතවීම) ලක්ෂණයයි.
- 2) භව ස්කන්ධයන්ගෙන් වෙන්වීම, වෙන් කිරීම (කිවිච) රසයයි.
- 3) පච්චුප්පන්න භවයෙන් - ජීවත් වූ ගතියෙන් අනෙක් ගතියකට පත්කිරීම පච්චුපරිධානයයි.
- 4) ජාතිය පදුරිධානයයි.

සැ. යු:- මෙම ජාති ජරා මරණයන් සම්මුඛි සත්‍යය හා පරමත්ථ සත්‍යය යන දෙකටසටම අඩංගු කොට කැමති නම් භාවනා කළ හැක්කේය. සම්මුඛි සත්‍යය වශයෙන් භවයක පරිසන්ධිය ජාතිය වේ. චුතිය මරණයයි. වයසට යන ස්කන්ධයෝ ජරාවයි. පරමාර්ථ වශයෙන් වනාහි ඒ ඒ රූප-නාමයන්ගේ උප්පාදය ජාතියයි. ධීතිය ජරාවයි. භවිගය මරණයයි.

සෝඛ

1. අන්තෝ තිජ්ඣානලක්ඛණෝ
2. චේතසෝ පරිතිජ්ඣායන (පරිජ්ඣාපන) රසෝ
3. අනුසෝචනපච්චුපරිධානෝ

[විභ. අ. 72 ; වී. ම. 375]

- 1) අභ්‍යන්තර වශයෙන් තැවෙන බව, සිතේ තැවීම ලක්ෂණයයි.
- 2) සිත තවන බව, දැනය (කිවිච) රසයයි.

- 3) ඥාති ව්‍යසනාදියට අනුව ශෝකවීම; ඒ ඒ ගුණ දෝෂයන් අනුව ගොස් තැවීම පවිච්චපට්ඨානයයි.
- 4) (ඉදිරිපත් වන ඥාති ව්‍යසනාදී ඒ ඒ අනිෂ්ටාරම්මණ) පදවිධානයයි.

සැ. යු:- අරිධකථාවන්ති ජාතියෙති පටන් උපායාසය තෙක් පදවිධාන දැක්වීමක් නොකෙරේ. මේ පොතෙහි ද ශෝකාදිය ජාතියෙති මුඛ්‍යය ඵලයන් වී මෙතැන් පටන් පදවිධානය පාලියෙන් නොදක්වා සිංහල පරිවර්තනය පමණක් වරහන් තුළ දක්වා ඇත. නමුදු පදවිධානය නැත්තේ නොවේ. ඇත්තේමය. පදවිධාන බොහෝ සේ තිබෙන අතර විශේෂ හේතුවක් නොමැති බැවින් නොදැක්වූවා වියහැක. **අඤ්ඤතර අඤ්ඤතරේන දුක්ඛධම්මේන චූරිධස්ස** ආදී ලෙසට පටිච්චසමුප්පාද විභවිත පාලිය සුත්තන්තභාෂ්‍යය ක්‍රමයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බැවින් ඥාති ව්‍යසන - නෂ්ටයින්ගේ විනාශයන් ආදී හේතු ධර්ම එක එකක් පදවිධානයම යැයි දනගුනු වේ. ධර්ම ස්වභාවයේ එක් ආකාරයකට දක්වනොත් ආශ්‍රිත රූප හෝ අදාළ ද්වාරයන්ගේ ඥාති ව්‍යසනාදිය අනිෂ්ටාරම්මණයක් ගැටෙන විට එස්සාදී සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් රාශි වී උපකාර කරන නිසා දෝමනස්ස වේදනා සහ ශෝකාදිය පහළ වන්නාහ. එම නිසා වහු-ද්වාර අනිෂ්ටාරම්මණ එස්සාදී සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම පදවිධානයෝය.

පරිදේව

- 1. සෝ ලාලප්පහලක්ඛණෝ
  - 2. ගුණදෝසපරිකිත්තනරසෝ (ගුණදෝසකිත්තනරසෝ)
  - 3. සම්භමපච්චපට්ඨානෝ (සභිගමපච්චපට්ඨානෝ) [වි.හ. අ. 73 ; වි. ම. 375]
- 1) පරිදේවය; වැළපීම බව ලක්ෂණයයි.
  - 2) ගුණ දෝස් කියවීම (කිවිච) රූපයයි.
  - 3) පරිදේව සහිත පුද්ගලයාගේ, නැතිනම් සිතේ; අස්ථාවර බව, කම්පාව, වෙවිලීම (උපට්ඨානාකාර) පච්චපට්ඨානයයි.
නැත්නම් සිති මුර්ජාව ඵලය වශයෙන් ගෙන දීම (ඵල) පච්චපට්ඨානයයි.
  - 4) (ඉදිරිපත් වන ඥාති ව්‍යසනාදී ඒ ඒ අනිෂ්ටාරම්මණ) පදවිධානයයි.

දුක්ඛ = කායිකදුක්ඛ

දුක්ඛං නාම කායිකං දුක්ඛං

- 1. තං කායපිළනලක්ඛණං
- 2. දුප්පඤ්ඤණං දෝමනස්සකරණරසං
- 3. කායිකාබාධපච්චපට්ඨානං [වි. ම. 375]

ශරීරයේ හටගන්නා දුක්ඛ සහගත කායවිඤ්ඤණය හා යෙදෙන වේදනාව දුක්ඛ නම් වේ. මේ දුක්ඛ වේදනාව තෝරාගෙන භාවනා කරන්න.

- 1) කායික පීඩාව (එය කය පෙළීම) ලක්ෂණයයි.
- 2) අනුවණයනට දෙමිනස ඇතිකිරීම (කිවිච) රූපයයි.
- 3) කායික ආබාධ පච්චපට්ඨානයයි.

4) (මෙම දුක්ඛය දෙන අනිෂ්ටාරම්මණය) පදුර්ධානයයි.

දෝමනස්ස = වෛතසික දුක්ඛ

දෝමනස්සං නාම මානසං දුක්ඛං

- 1. තං චිත්තපිළනලක්ඛණං
- 2. මනෝවිඝාතරසං
- 3. මානසබ්‍යාධිපච්චුපර්ධානං

[වි. ම. 375]

දෝමනස්ස නම් මානසික දුකයි.

- 1) එය සිත පිඩා කරන බව ලක්ෂණයයි.
- 2) බ්‍යාපාදු - දෝසය හා යෙදෙන නිසා සිතෙහි සුඛය විනාශ කිරීම (කිච්ච) රසයයි.
- 3) සිතට ව්‍යාධි ඵලවන බව පච්චුපර්ධානයයි.
- 4) (මෙම දෝමනස්සය පහළ කරවන අනිෂ්ටාරම්මණ) පදුර්ධානයයි.

මේ දෝමනස්ස වේදනාව දුක්ඛ දුක්ඛය වන නිසා ද, කායික දුක්ඛය ගෙන දෙන නිසා ද දුක්ඛය නම් වේ. ඇත්තය! සිතෙහි දුක අතින් පිරී පවතින සත්ත්වයන් තම කෙස් ඇද ගනිමින් හඬයි. දෑත් පපුවට ගසා ගනියි. බීම පෙරලෙයි. පා උඩුකුරුකොට වැටෙයි. පිහි ආයුධාදියෙන් කපා කොටාගෙන මැරෙයි. වස කයි. ගෙල වැලපා ගනී. ගින්නට හෝ පනියි. මෙලෙස වූ විවිධ දුක් විඳී. [වි. ම. 375]

උපායාස

උපායාසෝ නාම ඤාතිබ්‍යසනාදිති චුර්ධස්ස අධිමත්තවේතෝ දුක්ඛප්පභාවිතෝ දෝසෝයේව, සබ්බාරක්ඛන්ධපරියාපන්නෝ ඒකෝ ධම්මෝති ඒකෝ. [වි. ම. 376]

ඤාති ව්‍යසනාදින් හමුවන්නා වූ සත්ත්වයන්ගේ බොහෝ අධිමාත්‍ර දුක්ඛයෙහි උපදනා ලද දෝසයටම උපායාසය යැයි කියනු ලැබේ. (දෝමනස්ස වේදනාව නොවේ.) සබ්බාරක්ඛන්ධයෙහිලා අඩංගු අකුසල වෛතසික 14න් එක් වර්ගයක එක වෛතසිකයක් යැයි සමහර ආචාර්යයන් වචන්සේලා කියත්. [වි. ම. පර්වතනයයි]

- 1. සෝ බ්‍යාසත්තිලක්ඛණෝ (චිත්තපරිදුහනලක්ඛණෝ)
- 2. තිත්ථුහනරසෝ
- 3. විසාදුපච්චුපර්ධානෝ

[විභ. අ. 73 ; වි. ම. 376]

- 1) ඤාති ව්‍යසනාදිය අනුව දැඩි සේ සිත පැහැර දුක්දෙන බව ලක්ෂණයයි. නැත්නම් සිත භාත්පසින් දැවීම ලක්ෂණයයි.
- 2) දැඩි සේ දැවිල්ලෙන් තැනනුම බව (කිච්ච) රසයයි. එම දැවිල්ල, තැනනුම අතින් සම්පූර්ණ වීම (සම්පත්ති) රසයයි.
- 3) ඤාති ව්‍යසනාදී අරමුණෙහි කය සිත ගිලිගෙන බැරෑපත්වන බව (උපර්ධානාකාර) පච්චුපර්ධානයයි.

එම බැරපත්වන බව ගෙනදීම (එල) පවිච්චර්මානුයයි.

4) (ඉඳිරිපත් වන ඥාති ව්‍යසනාදී එක වර්ගයක අනිෂ්ටාරම්මණ) පද්ධිතයයි.

සීඊ. යු:- විසුද්ධිමග්ග අර්ධකථාහි **චිත්තපරිදහනලක්ඛණෝ** උපායාසය සිත භාත්පසින් දවන බව යැයි කියවේ. සම්මෝහවිනෝදනී අර්ධකථාහි **බ්‍යාසත්තිලක්ඛණෝ** ඥාති ව්‍යසනාදී අරමුණු අනුව සිතට දැඩි සේ දහය ඇති කරන බව දැක්වේ.

සෝක-පරිදේව-දක්ඛ-දෝමනස්ස-උපායාස

රාග, දෝස, මෝහ දුරුනොකළ සත්ත්වයෙකුගේ හවයෙහි සාමාන්‍යයෙන් මේ සෝක, පරිදේව, දක්ඛ, දෝමනස්ස, උපායාසයෝ ප්‍රකටවම පවත්නාහ. මුදුන්පත්වම පවතින්නාහ. ඉහත සඳහන් කළ ආකාරයට ඥාති ව්‍යසනාදී ව්‍යසනයන් හමු වූ සත්ත්වයෙකුගේ සන්නායයෙහි පහළ වූ තැවීමේ බව ශෝකයයි.

දෝමනස්ස වර්ගයක්:- ශෝකය යැයි වරදවා ගන්නා දෝමනස්ස වර්ගයක් ද තිබිය හැකිය. ප්‍රිය කරන කෙනෙකු රෝගී වේ දැයි සිත කරදර ගැනීම-ලදරුවන් හා ළමයින් වෙනුවෙන් සිත් කරදර ගැනීම, ප්‍රිය මනාප කෙනෙක් පිට ගොස් නැවත ඒමට පමා වන විට සිත කරදර ගැනීමේ පමණක් නොව “මම නැත්නම් ඔබලා දුකට පත්වේ” යැයි කල්පනා කරමින් සිතා කරදර ගැනීමේ ශෝකය නොවේ. සාමාන්‍ය දෝමනස්සයයි.

නිළ, තාන්ත මාන්ත, ගුණ, සිරිය, සෞභාග්‍යය, ඥාතීන් ආදියෙන් එකක් විනාග වූ විට බොහෝ දුක් වෙයි. සිත දුර්වල වෙයි. ශෝක වෙයි. මේ දුක් වීම, සිත දුර්වල වීම, ශෝක වීම වනාහි දෝමනස්සයමය. මෙය දුරාගත නොහැකි වූ විට පරිදේවය යැයි කියන විලාප කීම ඇති වේ. පරිදේව ගින්න කියන තැන අඩන ශබ්දය පහළ වීම පිණිස ශරීරයේ දැඩිලෙස තවන-දවන දෝස-දෝමනස්ස අනුව කියන කියමනක් වේ. මෙම ශෝක පරිදේව ධර්මයන් ධර්මානුරූපව සමනය කළ නොහැකි වූ විට ජීවිතය පවා අවසන් කරගන්නා තරමට දුක් ගින්න ඇවිලී යා හැක.

“සෝකපරිද්දවානං සමතික්කමාය.” [ම. නි. 1/134]

මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍ර දේශනාවට අනුව ශෝක-පරිදේවයන් සමතික්‍රමණය සඳහා හොඳම පිළිවෙල, නිදෙස් ක්‍රමය, උතුම් ක්‍රමය නම් සතිපට්ඨාන දේශනාවෙහි එන පිළිවෙලම වන්නේය. එම පිළිවෙල අනුව මේ පච්චයපරිග්ගත ඤාණය නම් වූ පටිච්චසමුප්පාද භාවනා ක්‍රමය ද කාණ්ඩයක් ලෙස ඇතුළත් වී ඇත්තේය.

මේ පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් ලක්ෂණ, රස, පවිච්චර්මාන, පද්ධිත ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන විට, ඤාණයෙන් බෙදූ වෙන් කරගන්නා විට අතීත, අනාගත, පවිච්චපත්ත යන තුන් කාලයන් අජීකධත්ත-බනිද්ධා යන සන්නාය දෙක තුළ පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍යය. එලෙස භාවනා කිරීම සඳහා පිංවත් ඔබ,

රූපයන් පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම
නාමයන් පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම
රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කිරීම

රූප-නාම බෙද වෙන්කොට හඳුනාගැනීම

යන නාමරූපපරිච්ඡේද ඥාණ කොටසෙහි කටයුතු සම්පූර්ණ කළ විට පරිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පරිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය නැවත පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පහත සඳහන් ලෙසට පිළිපදින්න.

ලක්ඛණ රසාදිය භාවනා ක්‍රමය

ප්‍රථම (ආසන්න) අතීතයෙහි සිදු වූ අවිද්‍යාව නිසා මෙම ප්‍රථම අතීතයෙහිම සිදු වූ සඛ්ඛාරයන්ගේ පහළවීම නම් වූ අවිජ්ජා හා සඛ්ඛාරයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්මය ඥාණයෙන් දැකගැනීම සඳහා පරිග්‍රහ කරන්න. පිරිසිඳ ගන්න. අවිජ්ජාව නිසා සංස්කාරයන් පහළවීම ඥාණයෙන් වචනාපනය කරන අවස්ථාවෙහි දැනගන්නා විට අවිජ්ජාවෙහි ලක්‍ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධිතයන් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

තවදුරටත් මෙම අතීත භවයෙහි පිහිටුවා ගත් සඛ්ඛාර නිසා පච්චුප්පන්න පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය පහළ වූ ආකාරය (සඛ්ඛාර හා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා) ඥාණයෙන් දැක, දැනගන්නා විට සඛ්ඛාරයන්හි ලක්‍ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධිතා දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ ක්‍රමය මත පිහිටා සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෝමනස්ස-උපායාස දක්වාම හේතු-ඵලයන් සම්බන්ධවන ආකාරයට, ඥාණයෙන් දැකගන්නා ආකාරයට දැකීමත් ලක්‍ෂණ, රස, පච්චපට්ඨාන, පද්ධිතා දිගට පරිග්‍රහ කරන්න.

- 1) අවිජ්ජා හා සඛ්ඛාරයන් (ප්‍රථම) අතීත අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.
- 2) විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, භව (කම්ම භව) පච්චුප්පන්න අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.
- 3) ජාති (උප්පත්ති භව) ජරා, මරණ, සෝක, පරිදේව, දුක්ඛ, දෝමනස්ස, උපායාසයන් (ප්‍රථම) අනාගත අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.

මේ ක්‍රමය මත පිහිටා

- 1) අවිජ්ජා, සඛ්ඛාරයෝ (දෙවන) අතීත අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.
- 2) විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, -පෙ- භව (කම්ම භව) ප්‍රථම අතීත අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.
- 3) ජාති (උප්පත්ති භව) -පෙ- උපායාසයෝ පච්චුප්පන්න අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.

මේ ක්‍රමය මත පිහිටා අතීත සම්බන්ධයන් ද

- 1) අවිජ්ජා, සඛ්ඛාර පච්චුප්පන්න අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.
- 2) විඤ්ඤාණ, -පෙ- භව (කම්ම භව) ප්‍රථම අනාගත අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.
- 3) ජාති (උප්පත්ති භව) -පෙ- උපායාසයෝ දුතිය අනාගත අද්ධාන කාල ධර්ම රාශියයි.

මේ ක්‍රමය මත පිහිටා අනාගත සම්බන්ධතාවයන් අවසානය තෙක් වටහාගන්න. අතීත පැත්තට ද ඤාණය යොදවමින් බොහෝ සේ භාවනා කළ හැක. අනාගත පැත්තට ද ඤාණය යොදවමින් බොහෝ සේ භාවනා කළ හැක. සංසාර ගමන නිමවන තාක් භාවනා කොට බැලිය හැකිය. මෙලෙස භාවනා කරන්නේ ඒ ඒ භවයන් සිදු වූ ලෙසට, පවතින ලෙසට, මන්තට සිදුවන ලෙසට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

අභිමනාර්ථය

මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ අර්ථය නම් අතීත, අනාගත, පවිච්ඡපන්න කාල තුළ හේතු ධර්ම රාශිය හා ඵල ධර්ම රාශිය පමණක් වන්නේ යැයි දැනගැනීම ද, කරවන්නෙකු, මවන්නෙකු, මවනු ලබන්නෙකු, මැවෙන කෙනෙකු, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම කෙනෙක්, පුද්ගලයෙකු නැතැයි යන ලෙසට ඤාණය පිරිසිදු වීම ද එක කාරණයකි.

හේතු-ඵල යන දෙකම තම ත්‍රිලක්‍ෂණයෙන් නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා කළ කල්හි හේතු-ඵල දෙකම මත බැඳීගන්නා තණ්හා බැඳීම, මාන බැඳීම, දිට්ඨි බැඳීම ආදී කෙලෙස් බැඳීම් තදබිත වශයෙන් නිරෝධ වන්නේය. මේ විපස්සනා ඤාණයෙන් පියවරින් පියවර බලවත් වූ උපනිස්සය ශක්තිය මගින් උපකාර කළ විපස්සනා ඤාණයන්හි අවසාන ආයාසී මාර්ග ඤාණ, ඵල ඤාණයන් පහළවීම වන්නේය. මේ මාර්ග ඤාණයේ කෙලෙස් සමුච්ඡේද වශයෙන් පියවරින් පියවර ඉතිරි නොකොට දුරු කරන්නේය. මාර්ග ඤාණයෙන් අදාළ කෙලෙස් සමුච්ඡේද වශයෙන් ඉතිරි නොකොට විනාශ කරන හේතු ධර්මයෝ = කර්ම හා කෙලෙස් නිම කිරීම සිදුකරති. හේතු ධර්මයෙන් නිමකළ ඵල ධර්මය සංසාර වට්ටිය නිමවූවෙකු වේ. මෙලෙස හේතු-ඵල යන දෙක මත බැඳී ඇති කෙලෙස් තදබිත - සමුච්ඡේද වශයෙන් ප්‍රභාණයට ද එක කාරණයකි.

මේ හේතු කාරණා දෙක නිසා රූප-නාම, හේතු-ඵල සබ්බාර ධර්මයන් ඉතිරියක් නැතිව හැකිතාක් මෙලෙස ලක්‍ෂණ, රූප, පවිච්ඡපට්ඨාන, පදට්ඨාන ක්‍රමය වශයෙන් තුන් කල්හි, සන්නාන දෙකෙහි පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කළයුතු වේ.

කල්තබා සුදුනම් වීම

මෙලෙස කර්ම හා කෙලෙස් ඉතිරි නොකොට දුරුකිරීම සඳහා, ශෝක පරිදේව සංසිදුවීම සඳහා, අර්ථ මාර්ග ඤාණ ලැබීම සඳහා, නිවන මෙලොවදීම සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා, පිංවත් මඛ, විපස්සනාවට නැංවීම සඳහා පහත සඳහන් අභ්‍යාසයන් කල්තබාම කරන්න.

අජීඤ්ඤා-බන්ධන සන්නාන දෙකම,

- 1) රූප පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම රූප පරිග්‍රහ
- 2) නාම පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම අරූප පරිග්‍රහ
- 3) රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීම රූපාරූප පරිග්‍රහ
- 4) රූප-නාම වෙන් කොට ගැනීම නාම-රූප වචනාන
- 5) පවිච්ඡපන්න පඤ්චස්කන්ධයාගේ හේතු පහ පරිග්‍රහ කිරීම පච්චයපරිග්‍රහ

6) අතීත අනාගත ස්කන්ධයන්ගේ හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම අද්ධානපරිග්‍රහ

මේ කටයුතු නැවත වරක් සම්පාදනය කරන්න. විපස්සනාව සඳහා කල්තබා සුදුනම් වීමය. තවදුරටත් තමාට භාවනා කළහැකි තාක් අතීත සම්බන්ධතාවයන්ගෙන් පටන් පවිච්ඡපන්නය දක්වා ද පවිච්ඡපන්නයේ පටන් අනාගත නිමාව තෙක් අපීඤ්ඤා-බනිද්ධා සන්නාන දෙකෙහිම,

- 1) රූප පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
- 2) නාම පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
- 3) රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
- 4) රූප-නාමයන් වචනානුය කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
- 5) හේතු-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)

මේ කටයුතු පහ ද නැවත වරක් සම්පාදනය කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන විට හැකිතාක් සම්පව නාම-රූපයන් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. අතීත සම්බන්ධතාවයේ සිට අනාගත කෙළවර තෙක් කෙලින්ම එක දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. තවදුරටත් මේ රූප-නාමයෝ පස් කොටසකට බෙදූ පඤ්චස්කන්ධ වශයෙන් ද අතීතයෙන් පටන්ගෙන අනාගත කෙළවර තෙක් කෙලින්ම එක දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්නේ විටී එක එකක් අතර පිහිටා ඇති භවබ්‍රහ්ම නාම ධර්මයන් ද සමග මිශ්‍රව පරිග්‍රහ කරන්න. නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන විට සිදු වූ ලෙස, සිදුවෙමින් පවතින ලෙසට, මතු සිදුවන ලෙසට ඉතා සම්පව පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව අතීතයෙන් පටන් අනාගත කෙළවර තෙක් හේතු-ඵල ධර්මයන් ද පරිග්‍රහ කරන්න.

අනුබෝධිඤ්ඤා

“නාමරූපපරිච්ඡේදෝ, තස්ස ච පච්චයපරිග්‍රහණෝ හ පඨමාභිනිවේසමත්තෝ භෝති, අට්ඨ ඛෝ තථ අපරාපරං ඤ්ඤාප්පත්තිසඤ්ඤිතේන අනු අනු චුපීඤ්ඤේන.”

[දී. වී. 2 (ජර්ධසභාගයනා අංක 95 යටතේ)]

මේ නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤ්ඤාය සහ එම නාම-රූපයන්හි හේතු ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළහැකි පච්චයපරිග්‍රහණ ඤ්ඤාය ප්‍රථමයෙන් එක වරක් මහසිකාරාය පැවැත්වීමෙන් මූලික කෘත්‍යය මාත්‍රයෙන් සම්පූර්ණ නොවේ. නියම වශයෙන් මේ ඤ්ඤා දෙක පරිග්‍රහ කිරීමට නැවත නැවතත් යළි යළිත් මෙම ඤ්ඤාය පහළවීම යැයි කිවහැක. නැවත නැවතත් වරින් වර විනිවිද දැනගැනීම මගින්ම මූලික වශයෙන් සම්පූර්ණ කරගත හැක්කේය. [දී. වී. පරවර්තනයයි]

එම නිසා මෙම නාමරූපපරිච්ඡේද ඤ්ඤාය, පච්චයපරිග්‍රහණ ඤ්ඤාය යන දෙකට අනුබෝධි ඤ්ඤාය යැයි කියනු ලැබේ. නැවත නැවතත් වරින් වර පරිග්‍රහ කිරීම අනුව තුන්කල්, සන්නාන දෙක තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම ක්‍රමානුකූලව පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට විපස්සනාවට නැංවීමට සුදුසු වන්නේය.

ලක්ඛණාදී වතුක්ක කොටස නිමියේය.

මොක්ෂ

රත්න

සන්නම භාගය

පෙරවදන

**භාවේතබ්බං පතිච්චේචං - භාවනාද්වයමුත්තමං
පටිපත්ති රසස්සාදං - පඤ්ඤානේන සාසනේ**

[අභිධම්මපට්ඨක සභිගන]

“සමට් විපස්සනා භාවනා කර්මස්ථාන දෙක විනය සුත්‍ර අභිධර්ම පිටකත්‍රයෙහි දැක්වෙන අනුපිළිවෙලින් ශාන්ත නිර්වාණාවබෝධය තෙක් ඇත්තා වූ ප්‍රතිපත්ති රස වින්දනය පතන නැණවතා විසින් උතුම් ලෙස වැඩිය යුතු වේ” යනු ගාථාවෙහි අදහසයි.

ජාතිප්‍රඥාව නම් වූ ත්‍රිත්තුක ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රඥාව ඇත්තා වූ බෞද්ධයෙක් කලසාණ මිත්‍ර නිශ්‍රය ඇතිව විර්ථයත්, සතියත්, ඤාණයත් පෙරටු කොට, සිවු පිරිසිදු ශිලෙයක පිහිටා සිට සමට් විදුර්භනා ශීර්ෂයෙන් විත්ත භාවනා ප්‍රඥ භාවනා දෙක නිසි සේ වැඩුවහොත් එකසිය අට වැදෑරුම් වූ තෘෂ්ණා ජටාව ප්‍රධාන ක්ලේශ ප්‍රභාණය කිරීමෙහි සමර්ථ වන්නේ යැයි සර්වඥයන් වහන්සේගේම ශ්‍රී මුඛයෙන් දේශිත “සිලේ පතිට්ඨාය නරෝ සපඤ්ඤෝ” යනාදි ගාථාවෙන් දැක්වේ.

සමට්, විදුර්භනා භාවනා මාර්ගයෙහි මුදුනට පත්වී, දේශීය විදේශීය ගිහි පැවිදි විශාල පිරිසකට සමට් විදුර්භනා භාවනා මාර්ගය පුහුණු කරවන, ත්‍රිපිටක ධර්මයෙහි තෙර පැමිණි, අග්ගමහාකම්මට්ඨානාවරය සම්මාන ලද, බුරුම රට චා-ඹ්‍ය විත්තල පබ්බත භාවනා මධ්‍යස්ථානාධිශ්වර අති පූජනීය චා-ඹ්‍ය සයාඛෝ උ. ආචාර්ය මානිමියන් වහන්සේ අතින් බුරුම බසින් සම්පාදිත “නිබ්බානගාමිනී පටිපද” ග්‍රන්ථ සහ අනුරන් සන්වැනි කාණ්ඩය සිංහල බසින් “මොක්පුර රන්දෙර 7” නමින් භාවනානිලාමීන් අතට පත්වීමේ භාගයය උදපත් වී ඇත.

ශ්‍රී ලංකාවට දෙවැනිවරට 2003-02-12 දින වැඩම කරන අති පූජනීය චා-ඹ්‍ය සයාඛෝ උ. ආචාර්ය මානිමියන් වහන්සේගේ ශ්‍රී හස්ටියටම මෙය පිළිගැන්වීමට ලැබීම සංස්කාරක නිමිවරුන්හට අමන්දන්දයට විශේෂ හේතුවකි.

පූජ්‍ය බුරුම ජාතික උ. අග්ගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේගේ සහායෙන් පූජ්‍ය උඩර්ටයගම ධම්මපීච ස්වාමීන් වහන්සේ අතින් සිංහලයට පරිවර්තනය වූ මේ භාවනා ග්‍රන්ථ කාණ්ඩ සහම මුද්‍රණයෙන් නිමාවට පත්කර ගැනීමේ ධර්ම දානමය පාරම් පුණ්‍ය සම්භාරය ග්‍රන්ථ කතීන් වහන්සේටත්, පරිවර්තක දෙනම වහන්සේටත්, ශෝඛන ලෙස උද්‍යෝගයෙන් මුද්‍රණය කළ පිංවත් කමල් ඇඹුල්දෙනීය මහනාණන්ටත්, මුද්‍රණය සඳහා දයකත්වය දැරූ පරතනගශීලී සාධු සන්පුරුෂයනටත්, මෙය කියවන භාවිතා කරන ධර්මකාමී භාවනානිලාමී සැමටත්, සමට් විදුර්භනා භාවනා මාර්ගයේ මුදුනට පත්වී ගාමිණීර වතුරායී සත්‍යය අවබෝධ පිණිස ආයුෂ, ආරෝග්‍ය සම්පත්තිය මුදුන්පත් වේවා! සම්බුදු සසුන බබුළුවා සදහම් ආලෝකයෙන් මුළු ලොව එකලු කිරීමේ ශක්තිය ලැබේවා! සමයක් සංකල්පනා සියල්ල සමෘද්ධි වේවා! පැතු බෝධියෙන් ශාන්ති ලක්ෂණ නිර්වාණ ධාතුව සුවසේ සාකෂාත් වේවා!

අප අතීතයෙහි සේම ධ්‍යාන අභිඥ මාර්ග-ඵල ලාභීන් සුලභව බුදුසසුන බැබළේවා! ලොව පුරා පැතිරෙන මිසදිටු ගණ අඳුර විධිමතය වේවා! ශ්‍රී ලංකා ද්වීපය කසාවතින් නිරතුරු වේවා! සිල් සුවදින් ගුණ සුවදින් සදහම් සුවදින් නිවන්

අමා සුවදින් ඒක සුගන්ධිත වේවා! ජීවමාන සර්වඥයන් වහන්සේගේ සමයේ සේම ලොවට, රටට, ජනතාවට සෙනක්, ශාන්තියක්, ආරක්ෂාවක්, ආශීර්වාදයක් උදපත් වේවා!

විරං තිට්ඨතු සද්ධම්මෝ
ධම්මේ හොන්තු සගාරවා
සබ්බේපි සත්තා කාලේන
සම්මා දේවෝ පවස්සතු

[ධම්මසඛිගණී අර්ඨකථා]

මෙයට මෙතැනි,
හා උයනේ අරියධම්ම ස්ථවිර,
පන්සියගම. 60554
2003-01-31.

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

“තරාගතජපවේදිනෝ භික්ඛවේ ධම්මචිතයෝ විවටෝ විරෝචිති හෝ පටිච්ඡන්හෝ.”
[ආ. නි. 1/510]

මහණෙනි! තරාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය හා විනය විවෘත වූයේ බබලයි. වැසුනේ නොම බබලයි.

මෙම අදහස සිත්හි දරාගෙන 1996 නොවැම්බර් මාසයේ බුරුම රට මෝලම්යන් නගරාසන්නයේ පිහිටා ඇති චා-ඔෆ භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ නේවාසිකව වැඩ සිටීමෙන් ගත කරන අතරවාරයේ ආරම්භ කළ මේ පරිවර්තක කටයුතු දැන් අවසාන අදියරට පැමිණ ඇත. නිබ්බානගාමිනී පටිපදා වැඩ පිළිවෙල “මොක්පුර රන්දෙර” නමින් කාණ්ඩ හතක් (පොත් හතක්) ලෙසින් එළි දැක්වූ මෙම භාවනා මාර්ගය සීමිත පිරිසක් අතර බෙදා හැරෙනු අතර ඒ කාලේන් සහයෝගය අනුව මෙලෙස සාර්ථකව නිමාවට පත්විය.

ප්‍රධාන වශයෙන් මුලින්ම අමාදම් සංගමයේ ප්‍රධාන අනුශාසක අති පූජනීය හා උසනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගේ මාර්ගෝපදේශකත්වය මෙම සාර්ථකත්වයට ලොකු පිටුවහලක් විය. මුල්ම අත් අකුරු පිටපත කියවා අනුමත කොට වටිනා පෙරවදනකින් එහි අගය වැඩිකර දෙමින් ද, මුද්‍රණ ද්වාරයෙන් එළිබසින තාක් නොයෙකුත් ආකාරයෙන් සංගමය මෙහෙයවමින් ද, අවස්ථානුරූපව මහා කුසල් ප්‍රමාණයක් රැස් කරගත් සේක. එලෙසට ඤාණ සම්ප්‍රයුක්තව, ඤාණ සංවත්තනිකව රැස් කරගන්නා ලද මෙම මහාසී කුසලය උතුම් සම්බෝධිය පිණිසම වේවා! යි සංගමය වෙනුවෙන් පතනුයේ ඉමහත් ගෞරවයෙනි.

අති පූජනීය චා-ඔෆ සයාඩෝ ස්වාමීන් වහන්සේ මෙම භාවනා ක්‍රමය හඳුන්වා දීමෙන් හා වෙහෙස නොබලා යෝගාවචරයන් හට ප්‍රගුණ කරවීමෙන් රැස් කරන අප්‍රමාණ කුසලය එම ස්වාමීන් වහන්සේගේ කායික මානසික සුවය පිණිස වේවා! පහත බෝධියකින් වහ-වහා දුක් කෙළවර කර ගැනීමට හේතු වේවා! යි එක්ව පනමු. එම භාවනා ක්‍රමය බුරුම බසින් සිංහලයට නැරඹීමේ දී එම ස්වාමීන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍ය පූජ්‍ය උ. අග්ගඤ්ඤ (බුරුම) ස්වාමීන් වහන්සේ දැක්වූ උනන්දුව යෝගාවචරයන්ට හොඳ ආදර්ශයක් සපයන්නක් විය. දිරි දෙන්නක් විය. එම සහයෝගය නොවන්නට මෙය බොහෝ වැරදි සහගත වීමටත්, අදහස් ඉදිරිපත් වීම වියවුල් සහගත වීමටත් ඉඩ තිබුණි. හතර-පස් වතාවක් සෝදුපත් බලමින් කටයුතු කිරීමේ දී කොන්දේසි විරහිතව වෙහෙස නොබලා කටයුතු කළ ආකාරය බුරුම ජාතිකයාගේ ඇති නිවිච්ච ගති මොනවට ගෙනහැරපාන සුළු විය. ඊටම යාදෙනසුළු අනුග්‍රහයක් පිංවත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහත්මයාගෙන් ලැබුණු බව කවුරුත් වටහා ගත යුතුය.

මුල් සමට කොටස සෝදුපත් බැලීමේ දී නිතර නිතර සාකච්ඡා කරමින්, වැඩමුළු පවත්වමින්, පොත් පෙරළමින් ඉතා ඉවසීමකින් යුක්තව අපට මේ කටයුතු කියා දුන් පූජ්‍යපාද ගාල්ලේ සංඝසුභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේ අවස්ථාවට අත්‍යවශ්‍යව තිබූ වටිනා වගකීමක් ඉටුකළ බව මෙහිලා ස්තූති පූර්වකව දැක්වීමට සතුටු වෙමු. පොල්ගස්ඹිවිට විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ දී සිදු වූ මේ මුල් පෙළගැස්ම වඩාත් නිරවුල්ව ගෙන යෑමට අති පූජ්‍ය මිත්තලාවේ විනිත ස්වාමීන් වහන්සේ විශේෂයෙන් උනන්දුවක් ගත් අතර එය මුල් සම්බන්ධීකරණ කටයුතුවලට ලොකු

රුකුලක් විය. ගෞරවනීය දස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුළු පොල්ගස්මිට්ට දික්හේන භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ පැවිදි අනුශාසක ස්වාමීන් වහන්සේලාත් දයක සභාවේ කටයුතු කරමින් අමාදුම් සංගමයේ වගකීම් ඉසිලූ සියලුම ගිහි පිංවතුන් ද කෘතවේදිව සමරමු. විශේෂයෙන් මේ ඔබ කියවන විපස්සනා කොටස සුද්ධ කිරීමේ දී කොස්ගොඩ දිවියාගල සේනාසහවාසී පුජ්‍යපාද හික්කඩුවේ ධම්මසීල ස්වාමීන් වහන්සේ ඉතා විස්තර සහිතව සෝදපත් බැලීම ඉෂ්ට කරන්නට යෙදුන අතර ඒ සඳහාම කොස්ගොඩ සිට මිහිරිගල නිස්සරණ වනයට වැඩම කොට දින ගණනාවක් සාකච්ඡා කළේ බලවත් ධර්ම ගෞරවයක් දක්වමිනි. එය ගෞරව කටයුතු ගුණයකි. අපේ ගෞරවයත් අපි පුද කරමු.

මෙම මොක්පුර රන්දෙර සත්වන කොටස (විපස්සනා කොටස) මුදුණයෙහි ලා වෛද්‍යාවාය්‍යී ජේ. බී. විජේසුන්දර මැතිතුමාට මොක්සුව පිණිස මූලික බරපත ඉසිලූ පිංවත් වෛද්‍යාවාය්‍යී ඩබ්. ඇම්. වයි. විජේසුන්දර මහතාට හා නේරා විජේසුන්දර මැතිණියට මෙම වටිනා ධර්ම දනමය කුසල් ශක්තිය මෙලොව වශයෙන්ම ආත්ම සන්තෘෂ්ඨිය පිණිස හේතු වේවා! පීචිතය සමෘද්ධිය පිණිස හේතු වේවා! සාමිපාරයික වශයෙන් මොක්පුරට දෙර විවෘත කරගැනීමක්ම වේවා! යි අමාදුම් සංගමය වෙනුවෙන් පතන්නේ මෙමගියෙහි. මුල් කොටසේ පටන් අත් අකුරු පිටපත් ලියා දෙමින්, සෝදපත් බලමින් දිගටම උපකාර කළ පුජ්‍ය විලානගම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේත්, අනුග්‍රහය විවිධ ක්‍රමවලින් දැක්වූ පුජ්‍ය උඩුගමපොළ ධම්මරංසි ස්වාමීන් වහන්සේත්, පුජ්‍ය කිතුල්තිටියාවේ ධම්මගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේත්, පුජ්‍ය උග්ගල්බොඩ උපනිස්ස ස්වාමීන් වහන්සේත් මේ සඳහාම සෑදී පැහැදී ක්‍රියා කිරීම කටයුතුවලට ලොකු සහනයක් විය. ඔබ වහන්සේලාගේ භාවනා කටයුතුවලට මේ ධර්ම දනමය ඤාණ සංවත්තනික කුසල්වල විපාක දිටුපුමියෙහිම ලැබේවා! යි පනමු.

මේ දක්වන්නට යෙදුනේ ලැබුණු අපමණ සහයෝගවලින් සමහරකි. සියල්ලන් සඳහන් කිරීමට පුළුවන් වේ යැයි හෝ එකින් එක සඳහන් කරන්නට හැකි වේ යැයි හෝ නොසිතමු. ඒ සියලු සත්පුරුෂ ගනුදෙනු අද අප සිටින මේ තත්වයට ගෙන ඒමට එකැතින් පිටුවහල් විය. උනන්දුවෙන් උත්සාහයෙන් එකතු වී නිරුද්ධ කතරක දිය උල්පතක් මතුකරගත් පිරිසක් විලසට සමගිව පැන්පහසු වෙමු. අන් අයටත් කෙම් බිමක් වේවා! යි පනමු.

සත් අවුරුද්දක් පමණ කාලයක් පොත් සතක් වශයෙන් එළි දැක්වීමේ දී සත්පුරුෂ ආශ්‍රයාදියෙන්, ධර්මානුධම්ම පීචිතයෙන්, යෝනිසෝ මනසිකාරයෙන් එක්රැස් කරගන්නා ලද මෙම පිචිතුරු කුසල් ශක්තිය අප ආචාර්යය උපාධ්‍යය මහෝත්තමයාණන් වහන්සේලාට පූජා වේවා! යි පනමු. මවුපිය-ඤාති-මිත්‍ර-හිතවත් සියලු දෙනාත් මේ පින දැක අනුමෝදම් වෙන්වා! මැදහත් අහිතවත් සියලු සත්ත්වයෝත් අනුමෝදම් වෙන්වා! මොක්පුරට රන්දෙරන් පිවිසෙත්වා!

ලක්දිව බුදුසසුන බැබළේවා! යි එක්ව පනමු.

මෙයට මෙතැනි
උඩර්‍යයගම ධම්මපීච ස්ථවිර
 නිස්සරණ වනය,
 මිහිරිගල, 11742
 2003 ජනවාරි 31.

විපස්සනා කොටස

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මාසම්බුද්ධස්ස

මග්ගාමග්ගඤ්ඤාදස්සන විසුද්ධි නිද්දේසය

සම්මසන ඤ්ඤා කොටස

විපස්සනා උපක්ලේශයන්ගෙන් මිදුනා වූ උතුම් විපස්සනා ප්‍රතිපදාවට අනුව නිවැරදි මාර්ගයේ ගමන් කරන මේ අවස්ථාව ආර්ය මාර්ගයට පූර්වභාගය වූ පූර්වභාග ප්‍රතිපදාවයි. ඕනෑකාලී දස ආකාර විපස්සනා උපක්ලේශයෝ වනාහි ආර්ය මාර්ගයට පූර්වභාගයේ වන්නා වූ උතුම් විපස්සනා ප්‍රතිපදාවේ නිවැරදි පූර්වභාග මාර්ගය නොවෙයි. එසේහෙයින් ආර්ය මාර්ගයට පූර්වභාගයේ ඇති නිවැරදි විපස්සනා ප්‍රතිපදාව වන නියම පූර්වභාග මාර්ගය ද, විපස්සනා ප්‍රතිපදාව නොවන මාර්ගය ද නන්ධාකාරයෙන් විසදුව දැන පරිච්ඡේද වශයෙන් හොඳින් සිත්හි පිහිටන ඤ්ඤාය මග්ගාමග්ගඤ්ඤාදස්සන විසුද්ධියයි. මෙය මාර්ගයය, මෙය අමාර්ගයය යැයි දැන විපස්සනා උපක්ලේශ දුරුකිරීමෙන් පිරිසිදු වූ ඤ්ඤායයි. [වි. ම. 455]

කලාප සම්මසන-නය විපස්සනා

එම මග්ගාමග්ගඤ්ඤාදස්සන විසුද්ධි ඤ්ඤාය සම්පාදනය කිරීමට කැමති යෝගාවචරයා කලාප සම්මසනය යැයි කියනු ලබන නය විපස්සනාවෙන් පටන්ගෙන භාවනා කළ යුතුය. [වි. ම. 455]

කලාප සම්මසන

අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අපීඤ්ඤා, බහිද්ධා ආදී රූප-නාම ධර්මයන් සමූහ වශයෙන්, රාශි වශයෙන් ත්‍රිලක්ෂණයට නැවමින් විපස්සනානුකූලව සලකන ක්‍රමය කලාප සම්මසන ක්‍රමයයි. මේ “කලාප සම්මසන” යන නම දඹදිවෙහි වැඩවසය කළ මහතෙරුන් වහන්සේලාගේ ව්‍යවහාරයකි.

නාය විපස්සනා

“යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං” ආදී වශයෙන් අනන්ත-ලක්ෂණ සූත්‍රාදී ඒ ඒ නිපර්වට්ට ධර්ම දේශනාවන්හි බුදුරජාණන් වහන්සේ පැහැදිලිව දේශනා කොට අනුශාසනා කළ සේක. එම අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අපීඤ්ඤා, බහිද්ධා, ඕළාරක, සුබ්බම, හීත, පණීත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයකින් පිහිටා ඇති උපාදනස්කන්ධ නම් වූ,

- 1) රූප සමූහ - රූපස්කන්ධය,
- 2) වේදනා සමූහ - වේදනාස්කන්ධය,
- 3) සඤ්ඤ සමූහ - සඤ්ඤස්කන්ධය,

- 4) සඛිඛාර සමූහ - සඛිඛාරස්කන්ධය,
- 5) විඤ්ඤදුණ සමූහ - විඤ්ඤදුණස්කන්ධය යන මේ ධර්ම සමූහයන්,

- 1) රාශි-රාශි වශයෙන් කොටස් පහක් කොට ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් එක එකක් පාසා විපස්සනා කොට බැලීම පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයයි.
- 2) දෙළොස් ආකාරයකට පිඬුකොට විපස්සනා කොට බැලීම දෙළොස් ආයතන ක්‍රමයයි.
- 3) දහ අට ආකාරයකට ගොනුකොට විපස්සනා වශයෙන් බැලීම අටළොස් ධාතු ක්‍රමයයි.

මේ ආදී විපස්සනා කොට බලන ක්‍රම “නග විපස්සනා” නම් වේ. මේ “නග විපස්සනා” යන නම ශ්‍රී ලංකාද්වීපයේ වැඩවාසය කළ මහනෙරවරුන්ගේ ව්‍යවහාර ක්‍රමයයි. [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 692 යටතේ)]

විපස්සනා ඤදුණයේ භාවනා අරමුණ

- 1) ද්වාර-අරමුණු සහිතව ඒ ඒ ද්වාරයන්හි පහළවන වක්ඛුද්වාරක ධර්ම, සෝතද්වාරක ධර්ම, ඝානද්වාරක ධර්ම, පිච්භාද්වාරක ධර්ම, කායද්වාරක ධර්ම, මනෝද්වාරක ධර්ම යන ධර්ම සය වර්ගය.
- 2) රූපක්ඛන්ධා වේදනාක්ඛන්ධා සඤ්ඤකක්ඛන්ධා සඛිඛාරක්ඛන්ධා විඤ්ඤදුණක්ඛන්ධා යන ස්කන්ධයෝ පස් දෙන.
- 3) වක්ඛුද්වාර, සෝතද්වාර, ඝානද්වාර, පිච්භාද්වාර, කායද්වාර, මනෝද්වාර යන ද්වාර සය.
- 4) රූපාරම්මණ, සද්දරම්මණ, ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, ඵොට්ඨබ්බිකාරම්මණ, ධම්මාරම්මණ යන අරමුණු සය.
- 5) වක්ඛු විඤ්ඤදුණ, සෝත විඤ්ඤදුණ, ඝාන විඤ්ඤදුණ, පිච්භා විඤ්ඤදුණ, කාය විඤ්ඤදුණ මනෝ විඤ්ඤදුණ යන විඤ්ඤදුණ සය.
- 6) වක්ඛුසම්ඵස්ස, සෝතසම්ඵස්ස, ඝානසම්ඵස්ස, පිච්භාසම්ඵස්ස, කායසම්ඵස්ස, මනෝසම්ඵස්ස යන ඵස්සයෝ සය දෙන.
- 7) වක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා, සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා, ඝානසම්ඵස්සජා වේදනා, පිච්භාසම්ඵස්සජා වේදනා, කායසම්ඵස්සජා වේදනා මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා යන වේදනා සය.
- 8) රූපසඤ්ඤදු, සද්දසඤ්ඤදු, ගන්ධසඤ්ඤදු, රසසඤ්ඤදු, ඵොට්ඨබ්බිකසඤ්ඤදු, ධම්මසඤ්ඤදු යන සඤ්ඤදු සය.
- 9) රූපසඤ්ඤවේතනා, සද්දසඤ්ඤවේතනා, ගන්ධසඤ්ඤවේතනා, රසසඤ්ඤවේතනා, ඵොට්ඨබ්බිකසඤ්ඤවේතනා ධම්මසඤ්ඤවේතනා යන වේතනා සය.
- 10) රූපතණ්හා, සද්දතණ්හා, ගන්ධතණ්හා, රසතණ්හා, ඵොට්ඨබ්බිකතණ්හා, ධම්මතණ්හා යන තණ්හා සය.
- 11) රූපචිතක්ක, සද්දචිතක්ක, ගන්ධචිතක්ක, රසචිතක්ක, ඵොට්ඨබ්බිචිතක්ක, ධම්මචිතක්ක යන චිතක්ක සය.
- 12) රූපච්චාර, සද්දච්චාර, ගන්ධච්චාර, රසච්චාර, ඵොට්ඨබ්බිච්චාර, ධම්මච්චාර යන ච්චාර සය.
- 13) පට්ඨිධාතු, ආපෝධාතු, තේජෝධාතු, වායෝධාතු, ආකාසධාතු, විඤ්ඤදුණධාතු යන ධාතු සය.

- 14) කසිණ දහය.
- 15) දෙතිස් කොටස්.
- 16) ආයතන දෙළොස.
- 17) ධාතු දහ අට (අට්ඨාරස ධාතුවේ).
- 18) ඉන්ද්‍රිය දෙවිස්ස.
- 19) කාමධාතු, රූපධාතු, අරූපධාතු යන ධාතු තුන.
- 20) කාම හව, රූප හව, අරූප හව, සඤ්ඤි හව, අසඤ්ඤි හව, නේවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤි හව, ඒකවෝකාර හව (අසඤ්ඤසන්න), චතුරවෝකාර හව (අරූපහව හතර), පඤ්චවෝකාර හව (කාමතුම් 11, රූපතුම් 15) යන හව මහා හවයන්.
- 21) රූප ධ්‍යාන හතර.
- 22) මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා යන අප්පමඤ්ඤ හතර.
- 23) අරූප ධ්‍යාන සමාපත්ති හතර.
- 24) පටිච්චසමුප්පාද අංග දෙළොස යන මේ ධර්ම රාශිය විපස්සනා ඤාණයට අරමුණු වශයෙන් පවතින්නේ යැයි දැනගතය.

[වි. ම. 457]

තුන් ආකාර වූ සත්තවයන් දිර්ගන්චීම සඳහා

දුරුකරවිය යුතු, දුරුකිරීමට තරම්වන මිච්ඡා දෘෂ්ටිය සහිත වේනෙය්‍ය සත්තවයන් තුන් ආකාරයක් හා තුන් වර්ගයක් ඇත්තාහ. මෙම තුන් ආකාර වූ සත්තව වර්ග තුනම සලකා අනුශාසනා කිරීමට කැමති වන මුදුරුපාණන් වහන්සේ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය ආදී යට දැක්වූ විවිධ ක්‍රම අනුව විපස්සනා භාවනා ක්‍රම දක්වමින් අනුශාසනා කළ සේක.

පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට අනුව විපස්සනා භාවනා මනසිකාරය පවත්වන විට අරහත්ත ඵලය තෙක් ළඟාවිය හැක්කේය. ආයතන දෙළොස ක්‍රමයට අනුව විපස්සනා භාවනා මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී ද අරහත්ත ඵලය තෙක් ළඟාවිය හැක්කේය. අට්ඨාරස ධාතු ක්‍රමයෙන් විපස්සනා භාවනා මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ද අරහත්ත ඵලය තෙක් ළඟාවිය හැක්කේය. මේ ආකාරයට එක් ක්‍රමයකින් විපස්සනා කමටහන වැඩීමේ දී, භාවනා කිරීමේ දී අරහත්ත ඵලය නම් වූ අතිමත ඵල ධර්මය සම්පූර්ණ වන්නේ නම් කුමක් නිසා එක ක්‍රමයක් දේශනා නොකොට ක්‍රම බොහෝමයක් දේශනා කළ සේක් දැයි යන්න ප්‍රශ්නයකි. එසේ ප්‍රශ්නයක් මතු වන්නේ නම්, උත්තරය: තුන් ආකාරයකට බෙදෙන සත්තවයන් ඇති බව සලකා ඒ අනුව මෙසේ දේශනා කළ සේක යන්නයි.

1. රූප සම්මුල්භා	රූප ධර්ම විෂයෙහි මුළු වූ සත්තවයෝ
2. අරූප සම්මුල්භා	නාම ධර්මයන් විෂයෙහි මුළු වූ සත්තවයෝ
3. උභය සම්මුල්භා	රූප-නාම යන දෙකම විෂයෙහි මුළු වූ සත්තවයෝ
1. තිඤ්ඤියා	ඉන්ද්‍රියන් තිඤ්ඤා සත්තවයෝ

2. මජ්ඣිමනිකාය	ඉන්ද්‍රියන් ලාමක ද නොවූ තික්කණ ද නොවූ මැදහත් සත්ත්වයෝ
3. මුද්දිනියා	ඉන්ද්‍රියන් ලාමක සත්ත්වයෝ
1. සඛිඛිත්තරුච්චි	කෙටි කුම - සංකෙෂ්ප කුම කැමති සත්ත්වයෝ
2. මජ්ඣිමරුච්චි	සංකෙෂ්ප ද නොවූ විචාර ද නොවූ මධ්‍යස්ථ කුම කැමති සත්ත්වයෝ
3. විචාරරුච්චි	විචාර කුම කැමති සත්ත්වයෝ

යන ලෙසට විමුක්තිය ලැබීමට යෝග්‍ය වූ චේතනා සත්ත්වයන් තුන් ආකාරයක් හා තුන් වර්ගයක් ඇත්තාහ. මේ තුන් ආකාර වූ සත්ත්වයන් ගැන සලකා ඔවුන්ගේ අර්ථය කැමති වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙලෙස ධර්මය විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුව, විවිධ-විචිත්‍ර ක්‍රමයන්ට අනුව දේශනා කළ සේක.

- 1) (අ) නාම ධර්මයන් විෂයෙහි මූලා වූ අරූප සම්මුල්භ පුද්ගලයෝ,
 (ආ) ඉන්ද්‍රිය තික්කණ වූ තික්කිනිය පුද්ගලයෝ,
 (ඇ) සංකෙෂ්ප - කෙටි කුම කැමති සඛිඛිත්තරුච්චි පුද්ගලයෝ යන මේ පුද්ගලයන් අරභයා දේශනා කරන විට අනන්තලක්ඛණ සුත්‍රයෙන් විපස්සනා භාවනාව ඉගැන්වූ සේක.
- 2) (අ) රූප ධර්ම විෂයෙහි මූලා වූ රූප සම්මුල්භ පුද්ගලයෝ,
 (ආ) ඉන්ද්‍රිය මධ්‍යස්ථ බව ඇති මජ්ඣිමනිකාය පුද්ගලයෝ,
 (ඇ) විචාරත් නැති, සංකෙෂ්පත් නැති ක්‍රමයට කැමති මජ්ඣිමනිකාය පුද්ගලයෝ යන පුද්ගලයන් සලකා දේශනා කරන විට ද්විවාදස ආයතන ක්‍රමයෙන් විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය දේශනා කොට අනුශාසනා කළ සේක.
- 3) (අ) රූප-නාම යන දෙකම අතින් මූලා වූ උභය සම්මුල්භ පුද්ගලයෝ,
 (ආ) ඉන්ද්‍රිය අතින් ලාමක මුද්දිනිය පුද්ගලයෝ,
 (ඇ) විචාර කැමති විචාරරුච්චි පුද්ගලයෝ යන පුද්ගලයන් සලකා දේශනා කරන අවස්ථාවේ දී අධිධාරස ධාතු ක්‍රමයට අනුව විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය දේශනා කොට දක්වන්නට යෙදුනි.

අනන්තලක්ඛණය පහසුවටත්, යුහුසුළුවත් පරිග්‍රහ කළහැකි විම සඳහා ඉන්ද්‍රිය දේශනා ක්‍රමයෙන් විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය දැක්වූ සේක.

- 1) පවත්නි : උපාදනස්කන්ධ පහ තුළින් දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මයන් පහළවීම.
- 2) පවත්නි හේතු : මෙම දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මයන්හි හේතු ධර්ම.
- 3) නිවත්නි : මෙම දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය ධර්මයන්හි නිරෝධය.
- 4) නිවත්නි හේතු : මෙම දුක්ඛ, සමුදය සත්‍යය ධර්මයන්ගේ නිරෝධය සඳහා හේතු වන පිළිපැදීමේ මාර්ගය.

යන මේ සතර සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක, දැන ගැනීමෙන්ම ඉහත සඳහන් විපස්සනා භාවනා විවිධ ක්‍රම, මාර්ග-ඵල, නිර්වාණ යන ඵලානිශංසයන් ළඟාකරගත හැක්කාහ.

තමා වශයෙන් මේ සතර සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් වර්තමානව විනිවිද නොදක්නා තාක් මාර්ග, ඵල, නිර්වාණ යන ඵලයන්ට ළඟාවිය නොහැකි යැයි දැනුවත් කිරීම අවධාරණය කරමින් සත්‍යය දේශනා ක්‍රමය, පටිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රමය හා බැඳුණු විපස්සනා භාවනා ක්‍රමයන් ද දේශනා කොට දැක්වූ සේක. අනුශාසනා කළ සේක.

සැලකිලිමත් වියයුතු

චිත්ත, වෛතසික, රූප, නිබ්බාන යැයි පරමාර්ථ ධර්ම සතරකි. එයින් චිත්ත, වෛතසික, රූප යන පරමාර්ථයන් අනිච්ච පරමාර්ථ, දුක්ඛ පරමාර්ථ, අනන්ත පරමාර්ථ ධර්ම වන්නාහ. උතුම් වූ නිර්වාණ පරමාර්ථය නිච්ච පරමාර්ථ, සුඛ පරමාර්ථ, අනන්ත පරමාර්ථ ධර්මයක් වන්නේය.

1) මෙම නිබ්බාන පරමාර්ථය අපේක්ෂා කරන පිංචත් ඔබ ප්‍රථම පරමාර්ථය, ද්විතීය පරමාර්ථය, තෘතීය පරමාර්ථය වන්නා වූ චිත්ත-වෛතසික-රූප ධර්මයන්, ඒවායේ නේතු ධර්මයන් ද සහිතව පරිග්‍රහ කොට ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා නැවත නැවතත් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතුවේ. මෙලෙස භාවනා කරන විට චිත්ත හා වෛතසිකයන් වෙනම නාම ධර්ම සමූහයක් ලෙසත්, රූප ධර්මයන් වෙනම සමූහයක් ලෙසත්, රූප-නාම කොටස් දෙක වෙන් වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කොට, සම්මර්ශණය කොට බැලීමෙන් මාර්ග-ඵල-නිර්වාණයට ළඟාවිය හැක්කේය.

2) රූප ධර්මයන් එක සමූහයකි. නාම ධර්මයන් වේදනා, සඤ්ඤා, සතිධාර, විඤ්ඤාණ යැයි සතරකට බෙදූ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයෙන් විපස්සනා වශයෙන් සම්මර්ශණය කොට බැලීමෙන් ද මාර්ග-ඵල- නිර්වාණයට ළඟාවිය හැක්කේය.

3) තචදුරටත් මේ රූප-නාමයන්ම දෙළොසකට බෙදූ ආයතන දෙළොස ලෙසට විපස්සනා භාවනා වශයෙන් සම්මර්ශණය කිරීමෙන් ද මාර්ග-ඵල- නිර්වාණයට ළඟාවිය හැක්කේමය.

4) තචදුරටත් මේ රූප-නාමයන්ම දහ අට ආකාරයකට බෙදූ අට්ඨාරස ධාතු ක්‍රමයට විපස්සනා භාවනා වශයෙන් සම්මර්ශණය කිරීමෙන් ද මාර්ග-ඵල නිර්වාණයට ළඟාවිය හැක්කේය.

5) තචදුරටත් මේ රූප-නාමයන් දෙවිසි කොටසකට බෙදූ ඉන්ද්‍රිය දේශනා ක්‍රමයට අනුව ලෝකීය ඉන්ද්‍රියන් විපස්සනා වශයෙන් සම්මර්ශණය කිරීමෙන් ද මාර්ග-ඵල නිර්වාණයට ළඟාවිය හැක්කේමය.

6) තචදුරටත් මේ රූප-නාමයන් අංග දෙළොස වශයෙන් බෙදූ ගෙන පටිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රමයට අනුව විපස්සනා භාවනා වශයෙන් සම්මර්ශණය කිරීමෙන් ද මාර්ග-ඵල-නිර්වාණය තෙක් ළඟාවිය හැකි වන්නේමය.

7) සත්‍යය දේශනා ක්‍රමයට අනුව දුක්ඛ සත්‍යය එක් කොටසක්, සමුදය සත්‍යය එක් කොටසක් යන ලෙසට දෙකට බෙදා විපස්සනා භාවනා වශයෙන් සම්මර්ශණය කිරීමෙන් ද මාර්ග-ඵල-නිර්වාණයට ළඟාවිය හැක්කේමය.

මේ ආදී ලෙසට නිර්වාණයට ළඟාවීමට විපස්සනා භාවනා අරමුණු ලෙස සම්මර්ශණය කළයුතු රූප-නාම දෙක, පඤ්චස්කන්ධ, ආයතන දෙළොස, ධාතු දහ අට, ඉන්ද්‍රිය විසිදෙක, පටිච්චසමුප්පාද අංග දෙළොස. දුක්ඛ සත්‍යය. සමුදය සත්‍යය යන මේවා වනාහි චිත්ත, වෛතසික, රූප යන මේවාම වෙත්. භාවනා කරන, බලන ක්‍රමය අතින් වෙනස් වුවද විපස්සනා ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණ වන්නා වූ මූලික පරමාර්ථ ධාතුන් වශයෙන් වනාහි එකක්ම වේ.

එම නිසා විපස්සනාව මූලින් පටන්ගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා භාවනා ඤාණයට අරමුණු වන්නා වූ,

- 1) රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කර ඇති බව,
- 2) හේතු ධර්මයන් පරිග්‍රහ කර ඇති බව, යන මේ නාමරූපපරිච්ඡේද ඤාණය හා පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය යන දෙක ලබාගෙන තිබිය යුතුය. එලෙස පරිග්‍රහ කළ රූප-නාම, හේතු-ඵල සබ්බාර ධර්මයන් තුළින් කුමන ධර්මයකින් පටන්ගෙන විපස්සනා භාවනා කිරීම, සම්මර්ශණය කිරීම ආරම්භ කළයුතු දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගී. පිළිතුර පහත සඳහන් ලෙසටයි.

ප්‍රකට තැනින්, පහසු තැනින් පටන්ගන්න

“යේපි ච සම්මසනුපගා, තේසු යේ යස්ස පාකටා භොන්ති, සුඛෙන පරිත්භංග භවිජන්ති, තේසු තේන සම්මසනං ආරභිතඛිබං.” [වි. ම. 457]

“යේ රූපාරූපධම්මා, යස්සාති යෝගිනෝ. තේසු තේන සම්මසනං ආරභිතඛිබං යථා පාකටං විපස්සනාතිතිවේසෝති කථවා. පච්ඡා පහ අනුපට්ඨන්තේපි උපායේන උපට්ඨනාපෙථවා අනවසේසතෝව සම්මසිතඛිබෝ.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 694 යටතේ)]

ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා වශයෙන් සම්මර්ශණය කිරීමට සුදුසු ලෝකික රූප ධර්ම. නාම ධර්මයන් අතරින් යම් රූප ධර්ම නාම ධර්මයක්; යම් යෝගී පුද්ගලයෙකුගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වෙයි ද, එය සුව පහසුව වෙහෙස නොවී පරිග්‍රහ කරගත හැකි වෙයි ද එම රූප ධර්මය, නාම ධර්මය එම පුද්ගලයා විසින් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් සම්මර්ශණ කෘත්‍යය විරියයෙන් ආරම්භ කළ යුතු වේ.

[වි. ම. පරිවර්තනයයි]

(අ) ප්‍රකටව සුව සේ, වෙහෙස නොවී පරිග්‍රහ කොට ගතහැකි එම රූප ධර්ම, නාම ධර්ම එම යෝගී පුද්ගලයා විසින් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් සම්මසන කෘත්‍යය විරියයෙන් ආරම්භ කළ යුතු, යන මේ කථාවෙන් ප්‍රකට වූ රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් විපස්සනා මහසිකාරයට නැංවීම අට්ඨකථාවායඝීයන් වහන්සේ තහවුරු ලෙස අනුශාසනා කරන සේක.

(අ) නමුදු පසුව ඤාණයෙහි ප්‍රකට නොමැති, නොපෙනෙන රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් ද උපායෙන් ඤාණයෙහි ප්‍රකටව දැකගත හැකිවන ලෙසට, ප්‍රකට ලෙස දැකගත හැකි ලෙසට කටයුතු කොට කිසිවක් ඉතිරි නොකොට අනවශේෂ වශයෙන් (රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම) ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් සම්මර්ශණය කළ යුතුය. [මහා වී. පරවර්තනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් කථාවට අර්ධකථාවායාසීයන් වහන්සේ,

- 1) රූප පරිග්‍රහ : රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම,
- 2) අරූප පරිග්‍රහ : නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම,
- 3) රූපාරූප පරිග්‍රහ : රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීම,
- 4) පච්චය පරිග්‍රහ : ප්‍රත්‍යන්පන්න රූප-නාම ධර්මයන්හි හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම,
- 5) අද්ධාන පරිග්‍රහ : අතීත, අනාගත රූප-නාම ධර්මයන්ගේ හේතු ධර්මයන්හි හේතු පරිග්‍රහ කිරීම,

යන මේ පරිග්‍රහ වර්ග පහ ප්‍රගුණ වන තෙක් පුහුණු වූ යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු සඳහා කියන ලද කථාවක් වන බවට සැලකිලිමත් විය යුතුය.

- 1) රූප ධර්මයන් ද පරමාර්ථයට ළඟා වන තෙක් නොදන්නා බව,
- 2) නාම ධර්මයන් ද පරමාර්ථ තෙක් නොදන්නා බව.
- 3) රූප-නාමයන් ද පරමාර්ථ තෙක් නොදන්නා බව,
- 4) පච්චුප්පන්න රූප-නාමයන්ගේ හේතු ධර්මයන් ද නොදන්නා බව,
- 5) අතීත, අනාගත රූප-නාමයන්ගේ හේතු ධර්මයන් ද නොදන්නා බව,

යන ලෙසට නොදන්නා දේ බොහෝ සේ හිසේ දරාගෙන කර්මස්ථාන මධ්‍යස්ථානයකට ඇතුල් වූ නවක-ආධුනික යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු, අලුතින් ඇතුල් වී භාවනා කරමින් සිටින යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු සඳහා ප්‍රකට-පහසු මතුවන කුමක් හෝ අරමුණක් ප්‍රඥප්ති-පරමාර්ථ වශයෙන් නොදැක, නොබෙද කැමති ලෙස භාවනා කර බලන ලෙසට අනුශාසනා කරන කථාවක් නොවන බව සැලකිල්ලට ගතයුතුය.

නමුදු මේ ඉහත සඳහන් අර්ධකථාවායාසීයන් වහන්සේගේ කථාව හා ටීකාවායාසීයන් වහන්සේගේ මුල් (අ) කථාව පමණක් බලා විපස්සනා කිරීමේ දී ප්‍රකට දේ පමණක් භාවනා කළ යුතු. මතුවන දේ පමණක් භාවනා කළ යුතු යැයි (සමභරෙක්) අනුශාසනා කරත්. ටීකාවායාසීයන් වහන්සේගේ පසු (ආ) කථාව දිගට කල්පනා නොකරත්. නමුදු මහා ටීකාවායාසීයන් වහන්සේ විසින්ම [මහා වී. 2 (අර්ධසම්බාසනා අංක 671 යටතේ)] ද, සංයුත්ත පාලියෙහි සපායනන වග්ග සංයුත්තයෙහි එන ප්‍රථම අපරිජානන සූත්‍රය [සං.නි. 4/32] උපුටා දක්වමින් සියලු රූප-නාම ධර්මයන් පරිඤ්ඤා ප්‍රඥා තුන මගින් පරිච්ඡේද කොට දැන ගැනීම සඳහා සම්මර්ශණය කළයුතු බව, අනවශේෂ ලෙස, කිසිවක් ඉතිරි නොකොට විපස්සනා භාවනා කළයුතු බව තීරණය කොට ඇත්තේමය. පහත සඳහන් අර්ධකථාහි විනිශ්චය කියවා බලන්න.

පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්

අනන්තලක්ඛණ සුත්තාදී ඒ ඒ තිපරවට්ට ධර්ම දේශනා හා ඉහත සඳහන් අර්ධකථානි අනුශාසනාවන්ට අනුව අතීත, අනාගත, පව්වුප්පන්න, අප්පිකත්ත, ඛනිද්ධා, වන රූප-නාම, හේතු-ඵල සඛිඛාර ධර්මයන් සියල්ල විපස්සනා භාවනා කළයුතු බැවින් කුමන ක්‍රමයකට, කුමන ප්‍රතිපදාවකට අනුව විපස්සනා කළයුතු දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගී. අන්ටසාලිනී අර්ධකථා [207] පිටුවෙහි ද, විසුද්ධිමග්ග [496-497] පිටුවල ද වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා වර්ග ගණන් ගන්නා කොටසෙහි විපස්සනා වශයෙන් පිළිපැදිය යුතු උපදෙස් පෙන්වා දෙයි. මෙහිලා අන්ටසාලිනී අර්ධකථානි පැහැදිලි කිරීම දිගට ලියා දක්වන්නෙමි.

“ඉඛේකච්චෝ ආදිනෝව අප්පිකත්තං පඤ්චසු ඛන්ධේසු අනිතිවිසති, අනිතිවිසිතො තේ අනිච්චාදිනෝ පස්සති, යස්මා පන න සුද්ධි අප්පිකත්ත දස්සනමත්තේනේව මග්ගවුට්ඨානං හෝති ඛනිද්ධා පි දුට්ඨබ්බමේව. තස්මා පරස්ස ඛන්ධේපි අනුපාදින්නසඛිඛාරේසුපි අනිච්චං දුක්ඛමනත්තාති පස්සති, සෝ කාලේන අප්පිකත්තං සමමසති කාලේන ඛනිද්ධාති, තස්සේවං සමමසනෝ අප්පිකත්තං සමමසනකාලේ විපස්සනා මග්ගේන සද්ධිං ඝට්ඨති, ඒවං අප්පිකත්තං අනිතිවිසිතො අප්පිකත්තං වුට්ඨාති නාම; සචේ පනස්ස ඛනිද්ධා සමමසනකාලේ විපස්සනා මග්ගේන සද්ධිං ඝට්ඨති, ඒවං අප්පිකත්තං අනිතිවිසිතො ඛනිද්ධා වුට්ඨාති නාම; ඒස නයෝ ඛනිද්ධා අනිතිවිසිතො ඛනිද්ධා චේව අප්පිකත්තඤ්ච වුට්ඨානේපි.

අපරෝ ආදිනෝව රූපේ අනිතිවිසති, අනිතිවිසිතො භුතරූපඤ්ච උපාදරූපඤ්ච පරිච්ඡින්නේව අනිච්චාදිනෝ පස්සති. යස්මා පන න සුද්ධිරූපදස්සනමත්තේනේව වුට්ඨානං හෝති, අරූපමපි දුට්ඨබ්බමේව, තස්මා රූපං ආරම්මණං කරො උප්පන්නං වේදනං සඤ්ඤං සඛිඛාරේ විඤ්ඤාණඤ්ච ඉදං අරූපනීති පරිච්ඡින්නේව අනිච්චාදිනෝ පස්සති. සෝ කාලේන රූපං සමමසති කාලේන අරූපං, තස්සේවං සමමසනෝ රූපසමමසනකාලේ විපස්සනා මග්ගේන සද්ධිං ඝට්ඨති, ඒවං රූපේ අනිතිවිසිතො රූපා වුට්ඨාති නාම; සචේ පනස්ස අරූපසමමසනකාලේ විපස්සනා මග්ගේන සද්ධිං ඝට්ඨති, ඒවං රූපේ අනිතිවිසිතො අරූපා වුට්ඨාති නාම; ඒස නයෝ අරූපේ අනිතිවිසිතො අරූපා ච රූපා ච වුට්ඨානේපි.

යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සඛිඛං තං නිරෝධධම්මන්ති ඒවං අනිතිවිසිතො ඒවමේව වුට්ඨානකාලේ පන ඒකප්පභාරේන පඤ්චති ඛන්ධේති වුට්ඨාති නාමාති අයං තික්ඛවිපස්සකස්ස මහාපඤ්ඤස්ස නික්ඛුනෝ විපස්සනා.” [ධ. අ. 207-208]

“අනිතිවේසෝති ච විපස්සනාය පුඛිඛභාගේ කත්තඛිඛනාමරූප පරිච්ඡේදේ වේදිතඛිඛෝ. තස්මා පධිමං රූපපරිග්ගණ්හනං රූපේ අනිතිවේසෝ. ඒස නයෝ සේසේසුපි.” [මහා වී. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 785 යටතේ)]

අනිතිවේස:- යන්න විපස්සනාවෙහි පූර්ව භාගයෙහි කළයුතු, කිරීමට යෝග්‍යය නාම-රූපයන් ඤාණයෙන් පිරිසිඳු ගැනීම නම් වූ නාමරූපපරිච්ඡේද ඤාණය යැයි අදහස් කරන බව දැනගනුය. එම නිසා ප්‍රථමයෙන්ම රූප ධර්මයන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට පරිග්‍රහ කිරීම රූපේ අනිතිවේස රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන් ගන්නා විපස්සනා මනසිකාරය පැවැත්වීම යැයි දැනගනුය. ඉතිරි අනිතිවේසයෝ මේ ක්‍රමයට මැයි. [මහා වී. පර්වර්තනයයි] විපස්සනා ඤාණයෙහි

භාවනා අරමුණ වන්නා වූ දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සඛ්ඛාර ධර්මයන් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගැනීමට අභිනිවේස යැයි කියනු ලැබේ.

ලෝකෝත්තර ආර්ය මාර්ගය

- 1) අපීඤ්චනයෙන් (අපීඤ්චන සඛ්ඛාර වලින්) පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් අපීඤ්චනයෙන් (අපීඤ්චන සඛ්ඛාර ධර්මයන්ගෙන්) නැගීම ද සිදුවේ.
- 2) අපීඤ්චනයෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ ඛනිද්ධාවෙන් (ඛනිද්ධා සඛ්ඛාර ධර්මයන්ගෙන්) නැගීම ද සිදුවේ.
- 3) ඛනිද්ධාවෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ ඛනිද්ධාවෙන් නැගීම ද සිදුවේ.
- 4) ඛනිද්ධාවෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ අපීඤ්චනයෙන් නැගීම ද සිදුවේ.
- 5) රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ රූප ධර්මයන්ගෙන් නැගීම ද සිදුවේ.
- 6) රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ නාම ධර්මයන්ගෙන් නැගීම ද සිදුවේ.
- 7) නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ නාම ධර්මයන්ගෙන් නැගීම ද සිදුවේ.
- 8) නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ රූප ධර්මයන්ගෙන් නැගීම ද සිදුවේ.
- 9) එක පහරින්ම ද පඤ්චස්කන්ධයන්ගෙන් නැගීම ද සිදුවේ.

[ධ. අ. පරවර්තනයයි]

1) මෙම උතුම් ශාසනයෙහි සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් ප්‍රථමයෙන් භාවනාව ආරම්භ කරන්නේ අපීඤ්චන ස්කන්ධයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පවත්වයි. මනසිකාරය පවත්වා එම අපීඤ්චන ස්කන්ධයන් අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත යන ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකකට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරයි. සම්මර්ශණය කරයි. නමුදු අපීඤ්චන පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් සඛ්ඛාර අරමුණු වලින් නැගී නිබ්බානයට සෘජුව නැගීම කරන්නා වූ මග්ග විචී සිත් සන්තතිය සමග වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනාව පහළවිය නොහැකිය. ඛනිද්ධා පඤ්චස්කන්ධයන් විපස්සනා භාවනා කළයුතු වෙත්. එම නිසා ඛානිච්ච ස්කන්ධයන් ද, අවිඤ්ඤාණක අනුපාදින්න සඛ්ඛාර ධර්මයන් ද අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත යන ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකකට නංවමින් විපස්සනා ඤාණයෙන් දකිනු පිණිස භාවනා කොට බැලිය යුතුය. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා සමහර විටක අපීඤ්චනය ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරයි. සම්මර්ශණය කරයි. සමහර විට ඛනිද්ධාව ද ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා කරයි. මෙලෙස විපස්සනා කරන, සම්මර්ශණය කරන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විපස්සනා ඤාණය අපීඤ්චනය විපස්සනා වශයෙන් සම්මර්ශණය කරන විට අරියමග්ග ඤාණය හා ගැළපේ. සම්බන්ධ වේ. (විපස්සනා ඤාණයේ කෙළවර අරියමග්ග ඤාණය පහළ වේ යන අදහසයි) මෙලෙසින් අපීඤ්චනයෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පවත්වන්නේ අපීඤ්චනයෙන් නැගීම නම් වේ. (වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනා වන්නේ යැයි ගැනේ)

වූරිධානගාමිනී විපස්සනා

චිත්ත සන්නතිය සඛිඛාර අරමුණින් නැගී සඛිඛාරයන්ගෙන් මිදී නිවනට වේගයෙන් දිවෙයි. සඛිඛාර අරමුණින් නැගී සඛිඛාරයන්ගෙන් මිදී නිවනට වේගයෙන් දිවියන, මුදුනට පත් වූ **සිඛාප්පන්නා විපස්සනා** යනු සඛිඛාරපෙක්ඛා ඤාණය, අනුලෝම ඤාණය, ගෝත්‍රභූ ඤාණය යන ප්‍රසිද්ධ ඤාණ තුනෙහි සමූහ නම වේ.

[වි. ම. 496 ; මහා වී. 2 (පරිධසඛිගායනා ආක 778 යටතේ)]

2) වෙනත් ක්‍රමයක් වනාහි: අපීඤ්චය වරක්, ඛනිද්ධා වරක් ලෙසට අපීඤ්චයෙන් පටන්ගෙන සම්මර්ශණය කරන එම යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉදින් ඛනිද්ධාහි සම්මර්ශණය කරනවිටදී විපස්සනා ඤාණය අරියමග්ග ඤාණයට සම්බන්ධ වේ නම්, ගැළපේ නම් මෙලෙස සම්බන්ධ වීම අපීඤ්චයෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පවත්වා ඛනිද්ධාවෙන් නැගීම නම් වේ.

3-4) ඛනිද්ධාවෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පවත්වා වරෙක ඛනිද්ධාවෙන් ද, වරෙක අපීඤ්චයෙන් ද නැගීම ද මේ ක්‍රමයටයි.

5) (අපීඤ්චයෙහි ද රූප-නාම දෙක, ඛනිද්ධාහි ද රූප-නාම දෙක යැයි මෙලෙස දෙක දෙක බැගින් ඇති නිසා) නවත් යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු ප්‍රථමයෙන් (රූප කම්මරිධාන, නාම කම්මරිධාන දෙකෙන්) රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පවත්වයි. (රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීමයි) මනසිකාරය පවත්වා භූතරූප (ධාතු රූප හතර ද) විසිභතරක් වූ උපාදරූපයන් ද ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට, පරිච්ඡින්නදනය කොට (ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් වශයෙන් නංවා) විපස්සනා ඤාණයෙන් දැකීම පිණිස භාවනා කොට බලයි. නමුදු රූප ධර්ම පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් වූරිධානගාමිනී විපස්සනාව සිදුවිය නොහැකි නිසා නාම ධර්මයන් ද (ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් නැංවීමෙන්) සම්මර්ශණය කළයුතු වේ. එම නිසා එම ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළ වූ වේදනාව ද, සඤ්ඤාව ද, වෛතසික සඛිඛාර ධර්ම සමූහය ද, විඤ්ඤාණය ද “මේ නාම ධර්මයෝ” යැයි ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කර, පරිච්ඡේද කර අනිච්ච, දුක්ඛ, අනන්ත යැයි එක එකක් වශයෙන් විපස්සනාවට නංවා විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක ගැනීම පිණිස බලයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා වරෙක රූප ධර්ම ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපස්සනා කරයි. යළි සමහර විටෙක නාම ධර්ම විපස්සනාවට නංවමින් සම්මර්ශණය කරයි. මෙලෙස සම්මර්ශණය කරන එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විපස්සනා ඤාණය රූප ධර්මයන් සම්මර්ශණය කරන විට ආර්ය මාර්ගය හා ගැළපේ. සම්බන්ධ වේ. මෙලෙස ගැළපීම රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පවත්වා රූප ධර්මයන්ගෙන් නැගීම නම් වේ.

6) ඉදින් එම යෝගාවචරයාගේ විපස්සනා ඤාණය නාම ධර්මයන් සම්මර්ශණය කරන විට ආර්ය මාර්ගය හා ගැළපේ නම් එය රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාර පවත්වා නාම ධර්මයන්ගෙන් නැගීම නම් වේ.

7-8) නාම ධර්මයන්ගෙන් මනසිකාරය ආරම්භ කොට වරෙක නාම ධර්මයන්ගෙන් ද, වරෙක රූප ධර්මයන්ගෙන් ද නැගීම මේ ක්‍රමයටම යැයි දනැයුතුය.

9) “යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සඛිඛං තං නිරෝධධම්මන්ති” පහළ වන තාක් ධර්මයන් සියල්ල නිරුද්ධ වෙන් යැයි මෙලෙස මනසිකාරය පවත්වා වූරිධානගාමිනී

විපස්සනාව පහළ වන විට එය එකවරම එකට ස්කන්ධ පඤ්චකයෙන්ම නැගීම යැයි දනගුතුය. මේ විපස්සනාව වනාහි මහා ප්‍රඥාවක් ඇති තික්ඛවිපස්සක භික්ෂුන් වහන්සේලාගේ විපස්සනාවයි. [ධ. ආ. 207-208]

මේ ඉහත සඳහන් අත්ථසාලිනී අට්ඨකථා විනිශ්චය හා සමාන තේරුම් ඇති විනිශ්චයක් විසුද්ධි මාර්ගයෙහි [496-497] නිදන වග්ග සංයුත්ත අට්ඨකථා [සං. ආ. 2/48] කළාර සුත්‍ර විවරණයෙහි ද දැක්වේ. එහි වචන වශයෙන් ටිකක් වෙනස් වුවද අර්ථ වශයෙන් සියල්ල සමානය. මේවා නිශ්චිත ලෙස විනිශ්චය කොට ලියන විසුද්ධි මග්ග අට්ඨකථාවායායීයන් වහන්සේ, ඉහතින් දැක්වූ ලෙස සම්මර්ඛණ ඤාණ අවස්ථාවෙහි විපස්සනා වශයෙන් (පඤ්ඤාත්ති-පරමාර්ථ නොබෙදා, පඤ්ඤාත්ති- පරමාර්ථ නොසලකා) ප්‍රකටව එන කුමක් හෝ අරමුණක් විපස්සනා කොට බැලිය යුතුයි යන අර්ථය දෙන,

“යේච්ච ච සම්මසනුපතා, තේසු යේ යස්ස පාකටා හොන්ති, සුඛේන පරිග්ගහං ගච්ඡන්ති, තේසු තේන සම්මසනං ආරතිතබ්බං.” [ව. ම. 457]

ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් සම්මර්ඛණය කිරීමට සුදුසු ලෝකික රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්ගෙන් යම් රූප ධර්ම. නාම ධර්මයක් යම් යම් පුද්ගලයෙකුගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වෙත් ද, එය සුවසේ වෙහෙස නොවී පරිග්‍රහ කොට ගත හැකි වේද එම රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් එම යෝගාවචර පුද්ගලයා විසින් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් සම්මසන කෘත්‍යය වියයීයෙන් ආරම්භ කළ යුතු යැයි යන මේ කථාවේ යුක්ති යුක්තය. පිංචන් ඔබ විවේචනාත්මකව කල්පනා කොට බැලිය යුතු ඇත්ත නම් අට්ඨකථාවායායීයන් වහන්සේ පරිග්‍රහ ක්‍රම පහ අනුව පරතෙරට පත්, සාර්ථකව විපස්සනා භාවනාව සම්මසන අවස්ථාව තෙක් දියුණු වූ පුද්ගලයෙකු සලකා විපස්සනාව ආරම්භයේ දී සුව පහසුව පරිග්‍රහ කොට ලැබිය හැකි රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කිරීම මෙහි අදහසයි. මහා ටිකාවායායීයන් වහන්සේ පැහැදිලි කළ ආකාරයට පහසු රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් සම්මසන අවස්ථාව වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළ පසු ඤාණයෙහි පහසුවෙන් ප්‍රකට නොවූ, නොදුටු රූප, නාමයන් ද ඤාණයෙහි ප්‍රකටවනු පිණිස, දැකගත හැකිවනු පිණිස උපක්‍රම කරමින් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළයුතු බවම කියැවේ.

- 1) රූප ධර්ම පමණක් (භූතරූප, උපාදරූපයන්) විපස්සනා භාවනා කොට බැලීමෙන් ද ආර්ය මාර්ගයට පත්විය නොහැක.
- 2) නාම ධර්ම පමණක් (නාමස්කන්ධ හතර) විපස්සනා භාවනා කිරීම මගින් ද ආර්ය මාර්ගයට පත්විය නොහැක.
- 3) අජීඤ්ඤා පඤ්චස්කන්ධය පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ද ආර්ය මාර්ගයට පත්විය නොහැක.
- 4) බතිද්ධා පඤ්චස්කන්ධය පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ද ආර්ය මාර්ගයට පත්විය නොහැක්කේය යන මේ හේතු කරුණු සතර නිසාය.

අනිච්චාර්යයෙන් දනගුතු දූප

විපස්සනා භාවනා කිරීමේ දී,

- 1) සමහර විටක අජීඤ්ඤා - අජීඤ්ඤා පඤ්චස්කන්ධය,

- 2) සමහර විටක බහිද්ධා = බහිද්ධා පඤ්චස්කන්ධ පහ සහ පණ නැති අනුපාදින්න රූප ධර්ම,
- 3) සමහර විටක රූප ධර්ම = භූතරූප, උපාදුරූප,
- 4) සමහර විටක නාම ධර්ම = නාමස්කන්ධ හතර,
- 5) සමහර විටක අනිච්ච ලක්ෂණය,
- 6) සමහර විටක දුක්ඛ ලක්ෂණය,
- 7) සමහර විටක අනත්ත ලක්ෂණය,

යන මේවා එකින් එක විපස්සනා භාවනා කළයුතුය. ප්‍රඥප්ති-පරමාර්ථ නොබෙද, ප්‍රඥප්ති-පරමාර්ථ නොසලකමින් පහළ වූ අරමුණක් කැමති ලෙස භාවනා කොට බැලීමේ ක්‍රමය විපස්සනාව නොවේ යැයි දැනගත යුතුය. ප්‍රඥප්ති විපස්සනා කළ නොහැක. පරමාර්ථ පමණක් විපස්සනා කළ හැක්කේය.

ත්‍රිලක්ෂණය

“ඒකෝ ආදිතෝච අනිච්චතෝ සඛ්ඛාපේ සම්මසති, යස්මා පහ න අනිච්චතෝ සම්මසනමත්තේනේව චුට්ඨානං හෝති, දුක්ඛතෝපි අනත්තතෝපි සම්මසිතඛිධමේච, තස්මා දුක්ඛතෝපි අනත්තතෝපි සම්මසති. තස්සේචං පටිපත්තස්ස අනිච්චතෝ සම්මසනකාලේ චුට්ඨානං හෝති, අයං අනිච්චතෝ අභිනිච්චිතො අනිච්චතෝ චුට්ඨාති නාම. සචේ පනස්ස දුක්ඛතෝ අනත්තතෝ සම්මසනකාලේ චුට්ඨානං හෝති, අයං අනිච්චතෝ අභිනිච්චිතො දුක්ඛතෝ අනත්තතෝ චුට්ඨාති නාම; ඒස නයෝ දුක්ඛතෝ අනත්තතෝ අභිනිච්චිතො සේසචුට්ඨානේසුපි.”

[වි. ම. 497]

1) ආදිකම්මික යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු ප්‍රථමයෙන් විපස්සනා භාවනා ආරම්භ කිරීමේදී සඛ්ඛාර ධර්මයන් (අති වි නැති වී යන ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා) “අනිච්ච” යැයි සම්මසනය කරයි. නමුදු “අනිච්ච” යැයි සම්මසන කිරීමෙන්ම චුට්ඨානගාමිනි විපස්සනාව සිදුනොවේ. (අතිවිමි-නැතිවීම් දෙකින් දිගින් දිගට පෙළෙන ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා) දුක යැයි ද, (නොනැසී දිගින් දිගට පවතින සාරයක්, ස්ථිර ස්වභාවයෙන් පවතින ආත්මයක් නැති ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා) අනත්ත යැයි ද සම්මසනය කළයුතුම වේ. මේ නිසා දුක්ඛ යැයි ද, අනාත්ම යැයි ද සම්මසනය කරයි. මෙලෙස භාවනා කරන, සම්මසනය කරන යෝගාවචරයාගේ සන්තානයේ සංස්කාර ධර්මයන් අනිච්ච යැයි සම්මසනය කරන විටක චුට්ඨානගාමිනි විපස්සනාව පහළ වන්නේ නම් හෙතම අනිච්ච යැයි මුලින් මනසිකාරය යොදා අනිච්ච වශයෙන්ම සංස්කාරයන්ගෙන් නැගී සිටියා නම් වේ.

2-3) ඉදින් එම පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි දුක්ඛ යැයි ද, අනත්ත යැයි ද සම්මසනය කරන විට චුට්ඨානගාමිනි විපස්සනාව පහළ වූයේ නම් හෙතම අනිච්ච යැයි මුලින් මනසිකාරය යොදා දුක්ඛ වශයෙන් ද, අනත්ත වශයෙන් ද සඛ්ඛාර ධර්මයන්ගෙන් නැගී සිටියා නම් වේ. සඛ්ඛාර ධර්ම දුක්ඛ යැයි ද, අනත්ත යැයි ද මුලින් මනසිකාරය යොදා කරන ඉතිරි නැගීම් ද, චුට්ඨානයන් ද මෙලෙසටම දැනගත යුතුය.

[වි. ම. පරවර්තනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් අර්ධකථානි විනිශ්චයන්ට අනුව යෝගාවචර පුද්ගලයා විසින් සඛිඛාර ධර්මයන්,

- 1) වරෙක අනිච්ච යැයි,
- 2) වරෙක දුක්ඛ යැයි,
- 3) වරෙක අනත්ත යැයි,

එකින් එක විපස්සනාවට නංවමින් භාවනා කළයුතු යැයි, සම්මසනය කළයුතු යැයි දනුයුතුයි.

අනත්ත ආලෝක කිරණ ධාරාව

අනිච්ච ලක්ෂණය හා දුක්ඛ ලක්ෂණය යන ලක්ෂණ වනාහි ලෝකයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළ වී ඇති කාලයේත්, බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළ වී නැති කාලයේත් ප්‍රකටයහ. අනත්ත ලක්ෂණය වනාහි බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළ නොවූ කාලවල ලෝකයෙහි ප්‍රකටව නැත්තේය. බුදුරජාණන් වහන්සේලා ලොව පහළ වූ කාලයෙහි දී පමණක් මෙම අනත්ත ලක්ෂණය ප්‍රකටය. අභිඤ්ඤ බල සහිත වූ සෘෂි පරිබ්ඛාපකයෙක් වූ *බෝධිසත්ථව සරභංග* වැනි ආවායඝීයන් වහන්සේලා ප්‍රධාන ඵවැනි ප්‍රඥවන්තයෝ සඛිඛාර ධර්මයන් අනිච්ච, දුක්ඛ යැයි ප්‍රඥප්ති වශයෙන් දේශනා කිරීමට සමත්වූහ. අනත්ත යන්න වනාහි ප්‍රඥප්ති වශයෙන් දේශනා කිරීමේ ශක්තිය ඔවුන්ට නැතිවූයේය. ඉතින් ඒ සත්පුරුෂ පණ්ඩිතයන් තමා වෙත එලඹී පිරිසට සඛිඛාර ධර්මයන් අනත්ත යැයි ප්‍රඥප්ති වශයෙන් දේශනා කිරීමට ශක්තිමත් වූයේ නම් ඔවුන් වෙත එලඹී පිරිස විසින් ද ආර්ය මාර්ග-එලයන් විනිවිද දැනගැනීම සිදුවිය හැකි වූයේය. ඇත්තය! අනත්ත ලක්ෂණය ප්‍රඥප්තියට නගා දේශනා කිරීම අනෙකුත් සත්වයන්ට විෂය වන කාරණාවක් නොවේ. සඛිඛඤ්ඤන වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලාටම විෂය වන කාරණාවකි. මක්නිසාද යත්: එම අනත්ත ලක්ෂණය අප්‍රකට ලක්ෂණයක් බැවිනි. එම නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ අනත්ත ලක්ෂණය පැහැදිලි කොට දේශනා කරන කල්හි ...,

- 1) අනිච්ච ලක්ෂණය වශයෙන්ද,
- 2) දුක්ඛ ලක්ෂණය වශයෙන් ද,
- 3) අනිච්ච, දුක්ඛ ලක්ෂණ දෙකම වශයෙන් ද එකට සම්බන්ධ කොට දේශනා කොට ඇත්තේය.

“නා නා ධාතුයෝ විනිබ්භුජිත්වා ඝනවිනිබ්භෝගේ කතේ අනත්තලක්ඛණං යාථාවසරසතෝ උපට්ඨාති.”
 [විභ. අ. 35]

එක එකක් රූප ධාතු, නාම ධාතුන් පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් බිඳලමින් රූප රාශි, නාම රාශි, රූප ඝන, නාම ඝන බිඳ විනාශ කළ හැකි වීම **අනත්තලක්ඛණ** අනත්ත නම් වූ සූර්ය මණ්ඩලය; ඇති සැටියෙන්, තමාගේ ස්වභාව ලක්ෂණ වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි උදව්වන්නේය.

[විභ. අ. පරමර්තනයයි]

රූප ඝන-නාම ඝනයන්, විශේෂයෙන් රූප කලාප, නාම කලාපයන් ඤාණයෙන් විග්‍රහ කොට පරමාර්ථ ධාතු එකින් එක ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදුට්ඨාන ක්‍රමයෙන් විපස්සනා ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කළහැකි වූ විට, ඤාණයෙන්

පරිච්ඡේද කොට ගතහැකි වූ විට, භාවනා කළහැකි වූ විට, දැකිය හැකි විටම රූප ඝන, නාම ඝන බිඳිය හැක්කේය. මෙලෙස ඝනයන් බිඳිය හැකිවිටම පරමාර්ථයන් ඤාණයෙන් දැකිය හැක්කේය. පරමාර්ථයන් ඤාණයෙන් දැකීමෙන්ම අනන්ත නම් වූ බලවත් සුයෑයා ශෝභන ලෙස බලවත්ව පායා එන්නේය. අනිච්ච, දුක්ඛ, අනන්ත යන ත්‍රිලක්ෂණයන්ම ඤාණයෙහි ප්‍රකට වී එනු පිණිස, විපස්සනා ඤාණයෙන් බැලිය හැකිවිටම, දැකිය හැකිවිටම ආර්ය මාර්ගයට ළගාවීමට හැකිවන්නේය.

ඒ සඳහා

- 1) රූප කලාප, නාම කලාපයන් දැකීම සඳහා බැලීම අනවශ්‍යය,
- 2) රූප කලාප, නාම කලාපයන් ශ්‍රාවකයන්ට බැලිය නොහැකිය,
- 3) රූප කලාප, නාම කලාප ශ්‍රාවකයන්ට විභාග කළ නොහැකිය,
- 4) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ රූප පරමාර්ථ, නාම පරමාර්ථයන් ශ්‍රාවකයන්ට භාවනා කොට බැලිය නොහැක,
- 5) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් සබ්බඤ්ඤන සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක් දැනගත හැක්කකි. බුද්ධ විෂයක් වන්නේය.
- 6) මෙම රූප-නාමයන් රහතන් වහන්සේලාට පමණක් දැනගත හැක්කේය.

මේ ආදී වාද හා කියමන් දේශනා ක්‍රමයෙන් පිටපැන සිට කියන කියමන් වේ. සම්මත ග්‍රන්ථයන්ගෙන් පිටවහලක් නොලබන කථා බව දනුයුතුය. රූප කලාප, නාම කලාප බෙද වෙන් කිරීමෙන්ම පරමාර්ථයන් ඤාණයෙන් දැකගනී. නිබ්බානය යන්න පරමාර්ථ සත්‍යය කේන්ද්‍රයෙහි ගමන් කිරීමෙන්ම ළගාවිය හැකි, ලබාගත හැකි ධර්මයක් වේ. ප්‍රඥප්ති කේන්ද්‍රයෙහි ගමන් කොට ළගාවිය නොහැකි, ලබාගත නොහැකි ධර්මයක් බව දනුයුතුය.

කලාප සම්මසන හා අනුපදධම්මවිපස්සනා

“සමුගගභණවසේන පවත්තං කලාපසම්මසනං. එස්සාදිප්කේකධම්ම-ගභණවසේන පවත්තා අනුපදධම්මවිපස්සනා.”

[ධ. මූල වී. (ඒර්ධසඛිතායනා අංක 268 යටතේ)]

විපස්සනාව වනාහි **කලාපසම්මසනය** යැයි කියන නය විපස්සනාව හා **අනුපදධම්මවිපස්සනා** යැයි දෙවර්ගයක් වේ. සබ්බාර් ධර්මයන් රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමය, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය, දෙළොස් ආයතන ක්‍රමය, අර්ධාරස ධාතු ක්‍රමය, පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය ආදී වශයෙන් විභාග කොට දෙකට, පහට, දෙළසට, දහ අටට ආදී ලෙසට බෙද රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් බලන, සමුහ-රාශි වශයෙන් අරමුණු කරන ක්‍රමය **කලාපසම්මසනය** යැයි කියනු ලැබේ. නය විපස්සනා ක්‍රමය නම් ද වේ. (මේ ක්‍රමයෙහි දී ද්වාර හයෙහි, දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පිඬු කොට අරමුණු කළ විට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් ලෙස නංවමින් විපස්සනා භාවනා කළ යුතුය. මෙලෙසට අතීත, පව්ච්ඡපන්න, අනාගත, අජීඤ්ඤා, බහිද්ධා රූප ධර්මයන් ද පිඬුකොට පියවරින් පියවර ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් ලෙස නංවමින් විපස්සනා භාවනා කළයුතු වේ. නාම ධර්මයන් ද; චිත්තක්ෂණයක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් වෙන් කොට ද වේදනා එකක්, සඤ්ඤා එකක්, සබ්බාර් එකක්, විඤ්ඤාණ එකක් යනාදී ලෙසට බෙදගෙන ද විපස්සනා භාවනා කළ යුතුය. අතීත, අනාගත, පව්ච්ඡපන්න, අජීඤ්ඤා, බහිද්ධා ආදිය ද මෙලෙසටමය.)

රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති පඨවි, ආපෝ, තේපෝ, වායෝ ආදී රූප ධර්මයන් එක එකක් ලෙස බෙදූ විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමය ද, චිත්තක්‍ෂණ එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනාදී චිත්ත-වේදනාසික සමුහයන් ද එක එකක් වශයෙන් අරමුණු කොට විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමය ද අනුපදධම්ම විපස්සනා ක්‍රමයයි.

මේ විපස්සනා ක්‍රම දෙක අතරින් විපස්සනා භාවනාව ආරම්භ කරන නවක යෝගාවචර පුද්ගලයා කලාපසම්මසනය යැයි කියයුතු නය විපස්සනා ක්‍රමයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කළයුතු යැයි විසුද්ධි මාර්ගයේ [455] හි උපදෙස් දෙයි.

පටිච්චසමුප්පාද අංග

විපස්සනා ඤාණයන්හි අරමුණු ලැයිස්තුවෙහි පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් ද ඇතුළත් බව [වි. ම. 457] හි ද්විවාදස පටිච්චසමුප්පාදභිගාහි යන ලෙසින් දක්වයි.

“සප්පච්චයනාමරූපවසේන තිලක්ඛණං ආරෝපෙතො විපස්සනා පටිපාටියා අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති සම්මසන්නෝ විචරති.” [ම. අ. 1/249]

මේ ඉහත සඳහන් මූලපණ්ණාස අට්ඨකථාව ද හේතු ධර්මයන් ද සහිතව රූප-නාමයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාවට අනුව විපස්සනා භාවනා කිරීමට, සම්මසනය කිරීමට උපදෙස් දෙයි. මේ උපදේශයන්ට අනුව පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් එකිනෙක හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙස බලා වරෙක හේතු ධර්මයන්ගේ, වරෙක ඵල ධර්මයන්ගේ, වරෙක අනිච්ච ස්වභාවය, වරෙක දුක්ඛ ස්වභාවය, වරෙක අනත්ත ස්වභාවය ඤාණයට නසුවන සේ බලා අනිච්ච යැයි ද, දුක්ඛ යැයි ද, අනත්ත යැයි ද එකින් එක භාවනා කිරීම දැක්වේ.

මේ උපදෙස් පිළිකොට යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා භාවනා කරන විට වරෙක අජීඤ්චිත¹, වරෙක ඛනිද්ධා², වරෙක රූප ධර්ම³, වරෙක නාම ධර්ම⁴, වරෙක හේතු ධර්ම⁵, වරෙක ඵල ධර්මයන්ගේ⁶, වරෙක අනිච්ච යැයි⁷, වරෙක දුක්ඛ යැයි⁸, වරෙක අනත්ත යැයි⁹, වරෙක අසුභ යැයි¹⁰ ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට එක එකක් නංවමින් විපස්සනා භාවනා කළයුතුය.

“අසුභා භාවේතඛිඛා රාගස්ස පනානාය.” [මු. නි. (උදන) 200]

ඉහතින් දැක්වෙන ලෙසට මේඝිය සූත්‍රයේ රාගය දුරුකිරීම සඳහා අසුභ භාවනාව වැඩීම ද ඵලෙසටම විජය සූත්‍රයෙහි [සුත්ත නිපාත 60-63] ද රාගය ඉතිරි නොකර සිඳීම සඳහා අසුභ භාවනා වැඩීම ද බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මෙම අසුභ භාවනාව වනාහි ත්‍රිලක්‍ෂණයන් අතරින් දුක්ඛානුපස්සනාවෙහිලා ගැනේ. මේ ප්‍රත්‍යක්ෂන වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධය භාවනා කළයුතු විපස්සනා ක්‍රමයයි.

තවදුරටත් අනත්තලක්ඛණ සූත්‍ර ආදී ඒ ඒ තිපරිවට්ට ධර්ම දේශනයන්හි **“යං කිඤ්චි රූපං අනිත්තාගතපච්චුප්පන්නං”** යනාදී ලෙස අතීත, අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන් විපස්සනා කිරීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක.

මේ අනුශාසනාවට අනුව අතීත පඤ්චස්කන්ධ, අනාගත පඤ්චස්කන්ධ යන මේවා ප්‍රත්‍යක්ෂණ ස්කන්ධයන්හි විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමයටම විපස්සනා භාවනා කළයුතුයි. එම නිසා සියල්ල වරෙක අතීත¹¹, වරෙක අනාගත¹² යන මේ ධර්ම වශයෙන් ද විපස්සනා භාවනා කළයුතු යැයි සිතට ගන්න.

මේවා වනාහි විපස්සනා කටයුත්ත හා බැඳුණු යෝගාවචර පුද්ගලයන් පෙරාතුවම දනගුණ වැදගත් කරුණු වෙති. නවදුරටත් මෙම රූප-නාම ධර්මයන් පහකට බෙදූ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය, ආයතන දෙළොස, අට්ඨාංස ධාතු ක්‍රමය, පට්ඨිවසමුප්පාද ක්‍රමය යනාදී විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුව ද විපස්සනා භාවනා කළහැකි වන්නේය. මේ ග්‍රන්ථයෙහි රූප-නාම ක්‍රම දෙක මගින් රූප සමූහ, නාම සමූහ වශයෙන් ගෙන විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමය ප්‍රධාන ස්ථානයෙහිලා ලියා දක්වා ඇත.

විපස්සනා ඤාණ හා අභිඤ්ඤා ඤාණ

අතීත, අනාගත භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධව සමහරක් ගුරුවරු අභිඤ්ඤා ලැබූ පසු (අඩු තරමින් ප්‍රබ්‍රේතීවාසානුස්සති අභිඤ්ඤාව ලැබගත් පසු) පමණක් අතීත, අනාගතයන් භාවනා කොට බැලිය හැකි යැයි විශ්වාස කරත්. අතීත, අනාගතය බැලීමේ දී ප්‍රබ්‍රේතීවාසානුස්සති අභිඤ්ඤා ඤාණයෙන් බලන ක්‍රමය, විපස්සනා ඤාණයෙන් බලන ක්‍රමය යැයි ක්‍රම දෙකක් ඇත්තේය. බන්ධක වග්ග සංයුත්ත පාලියෙහි බජ්ජනීය සූත්‍රය හා එහි සූත්‍ර අට්ඨකථාහි මෙය පහත සඳහන් ලෙසට එයි.

“යේ හි කේචි තික්ඛවේ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා අනේකච්චිතං ප්‍රබ්‍රේතීවාසං අනුස්සරමානා අනුස්සරන්ති, සබ්බේ ථෙ පඤ්චුපාදනක්ඛන්ධේ අනුස්සරන්ති, ඒතෙසං වා අඤ්ඤතරං. “ඒවං රූපෝ අහෝසිං අතීතමද්ධානන්ති” ඉති වා හි තික්ඛවේ, අනුස්සරමානෝ රූපඤ්ඤද්ව අනුස්සරති. “ඒවං වේදනෝ අහෝසිං අතීතමද්ධානන්ති” ඉති වා තික්ඛවේ, අනුස්සරමානෝ වේදනඤ්ඤද්ව අනුස්සරති. “ඒවං සඤ්ඤෝ අහෝසිං අතීතමද්ධානන්ති” ඉති වා තික්ඛවේ, අනුස්සරමානෝ සඤ්ඤං යේව අනුස්සරති. “ඒවං සඛ්ඛාරෝ අහෝසිං අතීතමද්ධානන්ති” ඉති වා හි තික්ඛවේ, අනුස්සරමානෝ සඛ්ඛාරේ යේව අනුස්සරති. “ඒවං විඤ්ඤාණෝ අහෝසිං අතීතමද්ධානන්ති” ඉති වා හි තික්ඛවේ, අනුස්සරමානෝ විඤ්ඤාණමේව අනුස්සරති.”

[සං. හි. 3/148]

“ප්‍රබ්‍රේතීවාසන්ති න ඉදං අභිඤ්ඤාවසේන අනුස්සරණං සන්ධාය චුත්තං. විපස්සනාවසේන පන ප්‍රබ්‍රේතීවාසං අනුස්සරන්තේ සමණබ්‍රාහ්මණේ සන්ධායේතං චුත්තං. තේනේවාහ “සබ්බේ ථෙ පඤ්චුපාදනක්ඛන්ධේ අනුස්සරන්ති ඒතෙසං වා අඤ්ඤතරන්ති” අභිඤ්ඤාවසේනති සමනුස්සරන්තස්ස ඛන්ධාපි උපාදනක්ඛන්ධාපි ඛන්ධපට්ඨානන්ති පණ්ණාන්තිපි ආරම්මණං හෝතියේව. රූපඤ්ඤද්ව අනුස්සරන්ති ඒවං හි අනුස්සරන්තෝ න අඤ්ඤං කිඤ්චි සත්තං වා පුග්ගලං වා අනුස්සරති අතීතේ පන තිරුද්ධං රූපක්ඛන්ධමේව අනුස්සරති. වේදනාදීසුපි ඒසේවනයෝ.”

[සං. අ. 2/211]

මහණෙනි! ලෝකයෙහි යම් වූ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ කෙනෙක් එකක් නොව බොහෝ වූ පෙරවිසූ කඳපිලිවෙළ ඤාණයෙන් සිහිකිරීමට කැමතිවේ නම් මෙලෙස සිහිකරන ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් උපාදනස්කන්ධ පහම අනුස්මරණය කරයි. එහිත්

එකක් එකක් හෝ සිහිකරනු කැමැත්තේ සිහිකරයි. මහණෙනි! එම ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්,

- 1) අතීත කාලයේ මෙබඳු රූපයක් ඇත්තෙක් වූවෙමි'යි මෙලෙස ඤාණයෙන් සිහිකරනු කැමැත්තේ රූපයම සිහිකරයි.
- 2) අතීත කාලයේ මෙබඳු වේදනාවක් ඇත්තෙක් වූවෙමි'යි යැයි -පෙ-
- 3) අතීත කාලයේ මෙබඳු සඤ්ඤාවක් ඇත්තෙක් වූවෙමි'යි යැයි -පෙ-
- 4) අතීත කාලයේ මෙබඳු සංස්කාර ඇත්තෙක් වූවෙමි'යි යැයි -පෙ-
- 5) අතීත කාලයේ මෙබඳු විඤ්ඤාණයක් ඇත්තෙක් වූවෙමි'යි මෙලෙස ඤාණයෙන් සිහිකරනු කැමැත්තේ සිහිකරයි.

[සං. හි. පරිවර්තනය-ඛජ්ජනිය සුත්තං.]

පුබ්බේතිවාස:- පෙරවිසූ කඳපිලිවෙළ ඤාණයෙන් සිහිකළ හැකි යැයි කියන මේ කථාව පුබ්බේතිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤා ශක්තියෙන් පෙරවිසූ කඳපිලිවෙළ ඤාණයෙන් සිහිකර බැලීමක් අදහස් කර බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලද්දක් නොවේ. ඇත්ත නම් විපස්සනා ඤාණ ශක්තියෙන් පෙරවිසූ කඳපිලිවෙළ සලකා ඤාණයට හසුකරගත් ශ්‍රමණ-බ්‍රාහ්මණයෙක් අදහස් කර මේ දේශනාව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලද්දේය යන්නයි. එම නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ "පඤ්චස්කන්ධ යන සියල්ලම ද, එයින් එක එක ස්කන්ධයක් ද ඤාණයෙන් සිහිකළ හැක්කේ" යැයි දේශනා කළ සේක. මෙහිලා විශේෂය නම් මෙයයි. අභිඤ්ඤා ශක්තියෙන් පෙරවිසූ ස්කන්ධ පිලිවෙළ සාර්ථකව නුවණින් සිහිකරන එම පුබ්බේතිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤාවන්,

- 1) ලෝකෝත්තර ධර්ම අඩංගු පඤ්චස්කන්ධයන් ද දන හැකිය. ලද හැකිය. (පෙර බුදුරජාණන් වහන්සේලා ප්‍රධාන ආයඪී උතුමන්ගේ සන්තානවල පහළ වූ ලෝකෝත්තර ධර්මයන් අඩංගු පඤ්චස්කන්ධයන් දැකගත හැකි යැයි යන්න අර්ථයයි)
- 2) පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයන් ගැන ද වැටහීම ලැබිය හැකිය. දන හැකිය. (ලෝකෝත්තර ධර්මයන් අඩංගු නොමැත)
- 3) ස්කන්ධයන් හා බැඳී ඇති ජාතිය, රූප ස්වභාවය සිහිකළ හැකිය. ගත් ආහාර, විඳි සුඛ-දුක්ඛ යනාදිය දන හැකිය.
- 4) නාම ආදී ප්‍රඥප්තීන් ද සිහිකළ හැකිය. දන හැකිය.

නමුත් විපස්සනා ඤාණයෙන් ඉහත දැක්වූ (1-3-4) යන මේවා නොදන හැකිය. අංක 2 වන පඤ්ච උපාදනස්කන්ධ නම් වන විපස්සනා ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණු ධර්ම පමණක් සිහිකළ හැක්කේය.

"රූපඤ්ඤේව අනුස්සරති" රූප ධර්ම පමණක් නුවණින් මෙනෙහි කළහැකි යැයි යන මේ දේශනාව මගින් අතීත ස්කන්ධ පිලිවෙළ විපස්සනා ඤාණයෙන් සිහිකිරීමෙන් හුදු පරමාර්ථයන් මිස කිසියම් සත්ත්වයෙක් ද, පුද්ගලයෙක් ද (ආත්මයක් ද) නුවණින් මෙනෙහි කොට බැලීමක් ගම්‍ය නොවේ. අතීතයේ නිරුද්ධ වූ රූපස්කන්ධය පමණක් ඤාණයෙන් සිහිකළ හැකිය. වේදනාදිය ද මේ ලෙසටම යැයි දනගුණය. [සං. අ. පරිවර්තනයයි]

මේ නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයාට අතීත පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයන් විපස්සනා ඤාණයෙන් බැලිය-දැකිය හැකි යැයි දැනගනුය. මෙහිලා ගැනෙන විපස්සනා ඤාණය නාමරූපපරිච්ඡේද ඤාණය හා පච්චයපරිත්ගහ ඤාණයේ අඩංගු වේ යැයි සලකා ගතයුතුය.

විශේෂ කරුණක්

අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් සාර්ථක ලෙස සිහිකළ හැකිවීම හෙවත් පරිග්‍රහ කළ හැකිවීම වනාහි අතීත හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම සම්බන්ධයෙන් ඉතාමත් වැදගත් කටයුත්තක් වේ. අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් පරිග්‍රහ නොකළේ නම්, අතීත පඤ්චස්කන්ධයන්ට ඇතුළත්, අතීත පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ කොටසක් වූ අතීත හේතු ධර්ම කුමන ක්‍රමයකින්ද පරිග්‍රහ කළ නොහැක්කේය. එලෙසටම අදාළ අතීත හේතු ධර්ම නිසා අදාළ අතීත ඵල ධර්ම පහළවන ආකාරයන් ද, අදාළ අතීත හේතු ධර්ම නිසා පව්වුප්පන්න ඵල ධර්ම පහළවන ආකාරයන් ද කුමන ක්‍රමයකින්ද පරිග්‍රහ කොට බැලිය නොහැක්කේය. එලෙසටම අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන් පරිග්‍රහ නොකළේ නම්, පව්වුප්පන්න හේතු ධර්ම නිසා (නැත්නම් අදාළ අතීත හේතු ධර්ම නිසා) අනාගත ඵල ධර්මයන් පහළවන ආකාරයන් ද, අදාළ අනාගත හේතු ධර්ම නිසා අදාළ අනාගත ඵල ධර්මයන් පහළවන ආකාරයන් ද කුමන ආකාරයකටවත් පරිග්‍රහ කළ නොහැක්කේය. මක්නිසා ද යත්: අනාගත ඵල ධර්ම, අනාගත හේතු ධර්මයන් ද අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ කොටස් වන නිසාය. ඒ අතීත හේතු-ඵල ධර්ම වනාහි අනාගත හේතු ධර්ම - ඵල ධර්ම සෙවීමේ දී වැදගත් යතුරක් වන්නේය. මරණාසන්න අවස්ථාවේ ප්‍රකට වූ කම්ම, කම්මනිමිත්ත, ගතිනිමිත්ත යන නිමිති තුන තුළින් එක් නිමිත්තක් පරිග්‍රහ කිරීම මෙහි අදහසයි. මේ නිමිත්ත ඵල දෙන කර්මයේ ශක්තිය නිසා ප්‍රකටවන, මතු වන බැවින් එය ඵල දෙන්නා වූ කර්මය, නැත්නම් ඵල දුන් කර්මය, නැත්නම් ඵල දෙමින් පවතින කර්මය සෙවීමේ දී වැදගත් ප්‍රධාන යතුරක් වේ. මේ නිමිත්ත (මරණාසන්න අවස්ථාවේ දීවාර හයෙහි සුදුසු ලෙස ප්‍රකටවන නිමිත්ත) විශේෂයෙන් මරණාසන්න කාලයෙහි හව්ඛිත මනෝ ප්‍රසාදයෙහි (මනෝද්වාරයෙහි) ප්‍රකටව ආ නිමිත්තයි. මෙම ද්වාර හය, විශේෂයෙන් මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කළ විට දී මෙම අදාළ ද්වාරයෙහි ප්‍රකටව ආ අරමුණු නිමිත්ත තව පියවරක් ඉදිරියට යමින් පරිග්‍රහ කළ හැකිවන්නේය. මේ නිමිත්ත පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විටක දී පමණක් ඵල දෙමින් පවතින කර්මය ද, එම කර්මය පිරිවරාගත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන් ද පරිග්‍රහ කොට වැටහීම ලබාගත හැකි වන්නාහ. විශේෂයෙන් මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කළ හැකිවිටක දී පමණක් මෙම මනෝද්වාරයේ වරින් වර පහළවෙමින් යන විවිධ සිත් සන්නතියක් පරිග්‍රහ කොට බැලිය හැකි වන්නේය. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සඛ්ඛාර, කම්ම යන සඛ්ඛාර හේතු ධර්ම මෙම විවිධ සිත් සන්නතියෙහි ඇතුළත් ධර්මයෝ වන්නාහ. මේවා විවිධ සිත්හි යෙදෙන අංගයන් වේ.

අතීත හේතු ධර්මයන් බැලීමේ දී අතීත මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ පරිග්‍රහ කිරීම ඉතාමත් වැදගත් වේ. මෙම ජවනයේ අරමුණ පරිග්‍රහ කිරීමේදී ද, මෙම අතීත හවයෙහි මරණාසන්න අවස්ථාවේ පිහිටා තිබූ හව්ඛිත මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කළ හැකිවීම ඉතාමත් වැදගත් වේ. මෙලෙස පරිග්‍රහ කළ හැකිවිටක දී පමණක්,

- 1) මෙම හව්ඛිත මනෝප්‍රසාදය - මනෝද්වාරයේ ප්‍රකටව ආ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ද,
- 2) මෙම මරණාසන්න ජවන විවිධ ඇතුළත් විවිධ සිත් සන්නතියක් ද,

- 3) මෙම අරමුණ ප්‍රකටවීමට මූල හේතු කර්මය ද,
- 4) මෙම කර්මය සිදුකළ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානයන් ද පරිග්‍රහ කොට ලැබිය හැකි වන්නේය.

මෙලෙසටම ඉදින් යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු සඳහා අනාගත භවය ප්‍රකටව ඇත්නම් මේ පවිච්ඡපන්න භවයේ මරණාසන්න කාලයේ ප්‍රකටව එන මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ පරිග්‍රහ කළ හැකිවන්නේය. එලෙස පරිග්‍රහ කිරීම සඳහා මරණාසන්න අවස්ථාවේ පහළ වූ භවඛිත මනෝප්‍රසාදය (මනෝද්චාරය) ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. එලෙස පරිග්‍රහ කළ හැකිවීම මෙම මනෝද්චාරයේ ප්‍රකටව එන මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ද එම අරමුණ ප්‍රකටවීමෙන් මතු වට එල දෙන්නා වූ කර්මය ද, මෙම කර්මයට උදව්, ආධාර කළා වූ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානයන් ද පරිග්‍රහ කොට ලබාගත හැකිවනු ඇත.

මෙලෙස අනාගත සංසාර ගමන තව දිගට ඉතිරිව ඇත්තා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයෙකුට අනාගතය පැවැත්වීමේ දී හේතු-එල සම්බන්ධතා පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයන් සොයා බැලීමේදී ද මෙම අනාගත චුතිය ආසන්නයේ ඇති මනෝද්චාරයෙහි ප්‍රකටව එන මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ද පරිග්‍රහ කළ හැකිවිය යුතුය. මෙම නිමිත්ත ද අනාගත භවයන් පහළ කරවීමේ හේතු කර්මයෙන් පහළවන නිමිත්ත වන නිසා මෙම නිමිත්ත පහළ කරවන කර්මය දෙවැනි අනාගත ස්කන්ධයන් සඳහා හේතු ධර්මයක් වන්නේය. එම නිමිත්ත අපරාපරය නම් වූ අතීත කර්මයන් නිසා ද ප්‍රකට විය හැක්කේය. පවිච්ඡපන්නයේ සිදුකරන ලද කර්ම නිසා ද විය හැක්කේය. මෙම අනාගත චුතියවීමට කලින් සිදුකරන ලද කර්මයන්හි ඇතුළත් එල දෙන්නා වූ අනාගත හේතු කර්ම නිසා ද පහළ වේ. එම නිමිති පාදකකොට ගෙන එම කර්මය සොයා බලන විට පහසුවෙන් හසුකරගත හැක්කේය. මෙම කර්මයට උපකාරක හේතුවන අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානයන් ද දැනගත හැකිවනු ඇත. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීම සඳහා මරණාසන්න අවස්ථාවේදී ද්වාර හය, විශේෂයෙන් භවඛිත මනෝප්‍රසාදය (මනෝද්චාරය) පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍යය.

ඒ නිසා අතීත-අනාගත ස්කන්ධයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ හැකියාව වනාහි අතීත අනාගත ස්කන්ධයන් විපස්සනා භාවනා කිරීමේ කටයුත්ත සඳහා පමණක් වැදගත් වෙනවා නොවේ. පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාව පරිග්‍රහ කිරීමේ කටයුත්තට මෙන්ම පටිච්චසමුප්පාද ආගයන් විපස්සනා භාවනා කිරීමේ හැකියාව සඳහා ද වැදගත් වන විශේෂ වූ අවශ්‍යතාවයක් වේ.

පහසුතැනින් පටන්ගෙන විපස්සනා කරන්න

විපස්සනාවෙන් පටන්ගෙන භාවනා කිරීමේ දී පරිග්‍රහ කිරීමට පහසු, ඤදණයට ප්‍රකට විසඳ රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා කළහැකි යැයි යන පිළිවෙත අනුව මෙම ග්‍රන්ථයෙන් දැන් වර්තමාන රූප-නාමයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමය ප්‍රථමයෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

පිංචන් ඔබ ප්‍රථමයෙන් තමා ලබාගත් සමාධිය ඉහළ තත්වයට යනතෙක් ක්‍රමයෙන් වඩන්න. චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය ළඟාවන තෙක් සමාධිය වැඩිය හැකිවීම එම චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධියම නැවත නැවතත් පයඝීඛිකයක් පාසා වඩන්න. සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් ධාතු කර්මස්ථානය පමණක් වැඩීමෙන්

සතර මහාධාතු අරමුණු කොට ආලෝක ශක්තිය බලවත් වන තෙක් සමාධිය වඩන්න.

රූප ධර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන කරන භාවනාව මෙම පොතෙහි දැක්වූ නිසාත් රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනාවට හැරෙන විට බොහෝ පහසුවක් ඇතිවන නිසාත් රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා වඩන්න. ප්‍රථමයෙන් ෂඩ් ද්වාරයෙහි සහ දෙසාලීස් කොට්ඨාසයන්හි ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්ද,

- (අ) ද්වාරයක් පාසා පිහිටා ඇති 54/44 ආකාර වූ රූපයන් සමූහ වශයෙන් ද,
- (ආ) කොට්ඨාස එක එකක පිහිටා ඇති 44 ආකාර වූ රූප ධර්මයන් සමූහ වශයෙන් ද,
- (ඇ) ෂඩ් ද්වාර, දෙසාලීස් කොට්ඨාසයන්ගේ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම සියල්ලන්ම සමූහ වශයෙන් ද,

1) මෙම රූප ධර්මයන්හි ඇතිවී නැතිවී යෑම අරමුණු කොට ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් “අනිත්‍යය” යැයි බොහෝ වාරයක් බලන්න. අජීඤ්ඤා වරක්, බහිද්ධා වරක් ලෙසට බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත භාවනා කොට බලන්න. මෙලෙස බලන විට බහිද්ධාහි ළඟින් පටන්ගෙන අත අනන්ත සක්වළ දක්වා ටිකෙන් ටික පතුරුවමින් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් බලන්න.

2) එම රූප ධර්මයන්හි ඇතිවීම, නැතිවීම දෙකින් පෙළෙන, අත්නොහැර දුක්දෙන ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා “දුක” යැයි බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනාවෙන්ම බලන්න. අජීඤ්ඤා වශයෙන් වරින් වර මාරු කරමින් ළඟ සිට දුර දක්වා බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් බලන්න. අනන්ත සක්වළ තෙක් ඤාණය විහිදුවමින් බලන්න.

3) එම රූප ධර්මයන්හි නොබිඳෙන, ස්ථිරසාර ලෙස පිහිටන ආත්ම නම් වූ සාරයක් නැතිබව අරමුණු කොට ඤාණයෙන් දක්නා ලෙස බලමින් “අනාත්ම” යැයි බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. අජීඤ්ඤා, බහිද්ධා වශයෙන් වරින් වර බලන්න. ළඟින් පටන්ගෙන දුර අනන්ත සක්වළ තෙක් ක්‍රමයෙන් ටිකෙන් ටික පළල් කරමින් වරක් අජීඤ්ඤා, වරක් බහිද්ධා වශයෙන් භාවනා කොට බලන්න. (අනිෂ්පන්න රූපයන් වනාහි ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපස්සනා කළ නොහැකි ධර්මයන් වන නිසා මේ අවස්ථාවෙන් පටන්ගෙන අනිෂ්පන්න රූපයන් සම්මර්ශණය නතර කරන්න)

මෙලෙස අජීඤ්ඤා, බහිද්ධා සන්තාන දෙකෙහි ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවතත් යළි යළිත් විපස්සනා භාවනා කරන විට ඇතිවීම-නැතිවීම ස්වභාවය බොහෝ යුතුසුළු ලෙස, ප්‍රකට ලෙස දක්නා ලෙස බලන්න. අනිච්ච යැයි බැලීම, දුක්ඛ යැයි බැලීම, අනන්ත යැයි බැලීම වනාහි නැවතිල්ලේ හෙමිහිට කරන්න. ඇතිවීම-නැතිවීම යමිතාක් වේගවත්ව බැලිය හැකි ද ඒතාක් වේගයෙන් ඤාණයෙන් දක්නා සේ බලන්න. ත්‍රිලක්ෂණයට නැංවීම නැවතිල්ලේ හෙමිහිට කරන්න.

රූප කලාප අංශු ඇතිවීම-නැතිවීම අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ෂණයට නො නගන්න. රූප කලාප සේ බෙද රූප පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවයන්ගේ පමණක් ඇතිවීම-නැතිවීම ඤාණයෙන් දැකීම සඳහා භාවනා කොට බලන්න. දක්නා විට ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කරන්න.

රූප නිරෝධ- නාම නිරෝධ වාදය

රූප කලාපයන්හි සමූහ පඤ්ඤන්ති ආදී පඤ්ඤන්ති නොබිඳි තාක් ඉතාමත් කුඩා ඝන වශයෙන්, සමූහ පඤ්ඤන්ති වශයෙන් පවතී. පඤ්ඤන්තිය යන්න නියමාකාරව නොපවතින්නකි. අඛණ්ඩව දිග වේලාවක් නොපවතී. එසේ බැලිය නොහැක. යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු භාවනාවක් කරන අවස්ථාවේ පාරමී ශක්තියට ගැළපෙන පරිදි රූප කලාපයන් ප්‍රමාණයක් දැකිය හැක්කේය. එම අවස්ථාවේ රූප කලාප එක එකක අඩංගු පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, වණ්ණා, ගන්ධ, රස, ඕජාදී පරමාර්ථ ධර්මයන් පරිග්‍රහ නොකිරීම නිසා පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් ළඟා නොවී මෙම රූප කලාපයන්ගේ ඇතිවීම-නැතිවීම දැක ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන කල, අනිච්ච, දුක්ඛ, නැතිනම් අනන්ත යැයි බලන කල, පඤ්ඤන්තීම (ප්‍රඥප්තියම) ඤාණයෙන් බලන කල දිගු කලක් බැලිය නොහැකි බැවින් ඉතා ඉක්මනින් යෝගාවචර පුද්ගලයා රූප කලාපයන් නොදකින තත්වයට පත්විය හැක්කේය. එලෙස රූප කලාපයන් නොදකින අවස්ථාවෙහි භාවනා සමාධි ජවය ද නොපිරිහී පවතින බැවින් සුදු ආලෝක කැටිති, සුදු ආලෝක මුහුණත්, විනිවිද පෙනෙන ඝන, විනිවිද පෙනෙන මුහුණත් ලෙස ද, ඝන පිඬු හෝ මුහුණත් ලෙස පැවතිය හැක්කේය. එම ඝන හෝ මුහුණත්හි සිත සමාධිගත වන ලෙස අලවා බලා සිටින විට ද සිත එම අරමුණ මත ශාන්තව සමාහිතව සමීපව පැවතිය හැක්කේය. මෙලෙස වූ අවස්ථාවන්හි සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන් රූප නිරෝධ වී යැයි නිශ්චය කරයි. තීරණය කරයි. තවදුරටත් එම අරමුණ මත ශාන්තව සමාහිතව සමීපව තිබෙන සිත ඊකක් සැහැල්ලු කළ විටක දී හවඛිගයට ද වැටිය හැක්කේය. හවඛිගයට වැටී සිටින ස්වභාවය (පච්චිල්පන්න ලෙස භාවනා කරන අරමුණ නොදන්නා නිසා) කුමක් හෝ නොදන්නා බවක් ඇතිවිට නාම නිරෝධ වී යැයි තීරණය කරයි. මෙලෙස වූ ධර්ම ස්වරූපයම තමාම සාක්ෂාත් කළ ඤාණය යැයි වරදවා වටහාගත හැක්කේය. සතිමත් විය යුතුය. ඉහතින් ලියා දැක්වූ,

අජ්ඣත්ත පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීම, ඛනිද්ධා පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීම මගින්, එහිදී; රූප ධර්ම පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන්, නාම ධර්ම පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ආර්ය මාර්ගයට ලංවිය නොහැකිය, යන කාරණය - අනුශාසනයද, භේතු-එල සම්බන්ධතා පච්චිපමුල්පාද ධර්මයන් පරිඤ්ඤා පඤ්ඤා තුන මගින් විසදව නොදන්නා තාක් සංසාර වට්ට දුකින් මිදිය නොහැකිය යන අනුශාසනය ද යන මේ විවිධ වූ පාලි, අවිධිකථා, ඊකා අනුශාසනයන් ගැන විශේෂයෙන් සතිමත් විය යුතුය. තවදුරටත් එම විනිවිද පෙනෙන මුහුණත් හි තිබෙන සතර මහා භූතයන් ද, ආකාස ධාතුව ද නැවතත් පරිග්‍රහ කළවිට රූප කලාප අංශුන් වැඩිකලක් නොගොස් දැකිය හැකි බව ද සිතට ගන්න.

[සැලකිය යුතු:- රූප ධර්මයන් විපස්සනා කරන විට අනුපාදින්න සඛිඛාර යන අවිඤ්ඤාණක රූප ධර්මයන් ද ඇතුළත් කොට විපස්සනා කරන්න]

නාම ධර්ම විපස්සනා කිරීම

රූප ධර්මයන් විපස්සනා කොට සෑහීමකට පත්වූ විට නාම ධර්මයන්ට මාරු කොට නැවතත් විපස්සනා කරන්න. රූප ධර්මයන් යුහුව, සක්‍රිය ලෙස බැලිය හැකි විටදීම නාම ධර්මයන්ට මාරුකොට විපස්සනා කරන්නේ නම් වඩාත් හොඳය.

නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන විට ආයතන, ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ නිසා විපස්සනා භාවනා කරන විට ද නාම ධර්මයන් ආයතන, ද්වාර වශයෙන් මුලින් බලන්න. සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සමග විචි විත්තකෂණයක් ද, විචි එක එකක් අතර පිහිටා ඇති හවඩිග විත්තකෂණයන් ද, විත්තකෂණ එකකට පසු එකක් කෂණයක් කෂණයක් පාසා ඇතිවී නැතිවී යන ස්වභාවය අරමුණු කොට “අනිච්ච-අනිච්ච” යැයි භාවනා කරන්න. වක්ඛුද්වාර විචි ආදී ඒ ඒ විචින්නි කුසල ජවන විචි, අකුසල ජවන විචි එක එකක් නිමවන තෙක් ඉතිරි නොකොට බලන්න. අජීඤ්ඤා, බහිද්ධා යන දෙකම අනුව භාවනා කරන්න. ප්‍රථමයෙන් ළඟින් පටන්ගෙන අජීඤ්ඤා වරක්, බහිද්ධා වරක් ලෙසට බොහෝ වාරයක් භාවනා කරන්න. පුහුණුවට පැමිණි විට ටිකෙන් ටික දියුණු කරමින් තිස්එක් තලයම එකටගෙන අනන්ත සක්වළ තෙක් එකටගෙන අජීඤ්ඤා වරක්, බහිද්ධා වරක් ලෙසට බොහෝ වාර නැවත නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. අනිච්ච ලක්ෂණය පිළිබඳ සන්තෘප්තියකට (සැහීමකට) පත්වූ විට මෙම නාම ධර්මයන්ගේ ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙක මගින් අතරක් නැතිව පීඩා කරන, පෙළීම කරන ස්වභාවය ඤාණයට ලක්වන සේ බලා “දුක්ඛ-දුක්ඛ” යන ලෙසට මනසිකාරය යොදවමින් බොහෝ වාරයක් බලන්න. නැවතත් මෙම දුක්ඛ ලක්ෂණයෙහි සිත සන්තෘප්තියට පත්වූ විට නාම ධර්මයන්හි විනාශ නොවන. ඝන වූ, ස්ථිරසාර වූ ආත්මයක් නැති ස්වභාවය අරමුණු කොට “අනන්ත-අනන්ත” යැයි භාවනා කරන්න. අජීඤ්ඤා, බහිද්ධා යන සන්තෘත දෙකෙහිම රූපාරම්මණ ආදී පේළි හයෙහිම කුසල ජවන වන සෝභන රාශිය, අකුසල ජවන වන අකුසල රාශීන් නිමවන තෙක් (ඉතිරි නොකොට) බලන්න. නාම ධර්මයන් මෙලෙස භාවනා කොට බලන විට (නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි වගුවල දැක් වූ පරිදි) කුමානුකූලව ඉතිරි නොකොට භාවනා කොට බලන්න. බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත බලන්න.

සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු නම්

යෝගාවචරයා සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු වී නම් තමා ලබාගත් ධ්‍යාන සමාපත්ති විචින්නි පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා වඩන්නේ නම් වඩා හොඳය.

උපමාවක්:

ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදින්න. එයින් නැගිට ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විචියෙහි ඇති නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන ත්‍රිලක්ෂණයෙන් එකින් එකට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. දැනිය ධ්‍යාන සමාපත්ති විචි ආදීන්හි ඇති නාම ධර්මයන් ද මේ ලෙසටම විපස්සනා කරන්න. තමා ලබා ඇති ධ්‍යාන සමාපත්ති විචින්නි ඇති සියලු නාම ධර්මයන් ඉතිරි නොකොට නිමවන තෙක් භාවනා කරන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන් වශයෙන් එකින් එකට නංවමින් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න. සක්‍රමයක තත්වයකට පත්වූ විට රූපාරම්මණ අරමුණු කරන වක්ඛුද්වාර විචි, මනෝද්වාර විචි ආදී ද්වාර හයෙහි (හය පේළියෙහි) පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් පේළි අනුක්‍රමයෙන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න.

කැමති ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛස්ථානයදී භාවනා කරන්න

“ඒවං සඛ්ඛාපේ අත්තතනෝ පස්සන්තස්ස දිව්ඨිසමුත්ඝාටනං නාම භෝති. අනිච්චතෝ පස්සන්තස්ස මානසමුත්ඝාටනං නාම භෝති. දුක්ඛතෝ පස්සන්තස්ස නිකන්තිපරියාදනං නාම භෝති. ඉති අයං විපස්සනා අත්තතනෝ අත්තතනෝ ධානේ යේව තිරිඨතිති.” [වි. ම. 472]

යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් සඛිඛාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන් විසඳු වන ලෙසට, ජවය බලවත් වන ලෙසට විපස්සනා කිරීම, සමීමසනය කිරීම කළ යුතුවේ. මෙලෙස සමීමසනය කරන විට උපනිග්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියේ බලයෙන් ආධාර ලබන එක් අනුපස්සනා ඤාණයක් ඉතිරි අනුපස්සනා දෙක අභිබවා සුර භාවයට පත්වේ. තියුණු වේ. එලෙස තියුණු වූ, සුර වූ අනුපස්සනා ඤාණයන්ටම පමණක් කෙලෙස් කැපීම කළ හැක්කේය.

අභිච්චානුපස්සනා ඤාණය හා දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය යන දෙකෙහි ප්‍රබල උපනිග්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්ති උපකාරය ලබන අනත්තානුපස්සනා ඤාණය දියුණු වේ. තියුණු වේ. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. එම නිසා සඛිඛාර ධර්මයන් සම්බන්ධව අභිච්චානුපස්සනා, දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයන් බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කරන ලදු යෝගී තෙමේ මෙම සඛිඛාර ධර්මයන්ම මත අනත්තානුපස්සනා ඤාණයෙන් නැවතත් බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කළ යුතුය. අනත්තානුපස්සනාවට මුල්තැන දී බලන්න. එම අවස්ථාවෙහි අනත්තානුපස්සනා ඤාණය මෝරා එයි. දියුණු, තියුණු විය හැක්කේය. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. මෙලෙස මෝරා දියුණු, තියුණු වූ අනත්තානුපස්සනා ඤාණයට මෙම සඛිඛාර ධර්මයන් සම්බන්ධයෙන් වැරදි ලෙස වටහාගැනීම හෙවත් දිරිඬි වශයෙන් ගැනීම දුරුකළ හැක්කේය. සියලු මිච්ඡා දිරිඬිත් අත්තදිරිඬියම මුල් කොට ඇත්තේය. පදනම් කොට ඇත්තේය. අනත්තානුපස්සනාව අත්තදිරිඬිය හා කෙලින්ම ප්‍රතිවිරුද්ධ පක්ෂයේ වේ. එම නිසා අනත්තානුපස්සනාව මගින් දිරිඬි ගැනීම දුරුකළ හැකිවේ.

තවදුරටත් දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය, අනත්තානුපස්සනා ඤාණය යන දෙකෙහි බලවත් උපනිග්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර කරන, බලපෑම් කරන, අනුග්‍රහ කරන විට අභිච්චානුපස්සනා ඤාණය දියුණු වේ. තියුණු වේ. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. මේ නිසා සඛිඛාර ධර්ම මත දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය, අනත්තානුපස්සනා ඤාණය බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙම සඛිඛාර ධර්මයන් අභිච්චානුපස්සනා ඤාණයෙන් ද තවදුරටත් ප්‍රගුණ කළ යුතුය. මුල්තැන දී බැලිය යුතුය. එසේ බලන විට අභිච්චානුපස්සනා ඤාණය මෝරා දියුණු-තියුණු විය හැක්කේය. සුර විය හැක්කේය. පිරිසිදු විය හැක්කේය. මෙලෙස මෝරා ගිය, දියුණු-තියුණු වූ, පිරිසිදු වූ අභිච්චානුපස්සනා ඤාණයට මෙම සඛිඛාර ධර්ම මත මැනීම ඇතිකරවන මානය දුරුකළ හැක්කේය. සඛිඛාර ධර්මයක් නිත්‍ය යැයි වරදවා ගැනීමෙන්, නිත්‍ය ග්‍රහණය ප්‍රකට වී **ඉදං නිච්චං ඉදං ධූවං** මෙය නිත්‍යය යැයි, මෙය ස්ථිර යැයි යන ලෙසට බක බ්‍රහ්මයා මෙන් මානයෙන් ස්ථබ්ධ (දැඩි) වීම විය හැක්කේය.

තවදුරටත් අභිච්චානුපස්සනා, අනත්තානුපස්සනා යන දෙකෙහි බලවත් උපනිග්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උපකාර ඇති විට, අනුග්‍රහ කරන විට දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය දියුණු-තියුණු වේ. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. එම නිසා සඛිඛාර ධර්මයන් මත අභිච්චානුපස්සනා ඤාණය, අනත්තානුපස්සනා ඤාණය වශයෙන් බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙම සඛිඛාර ධර්මයන් මත දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය නැවතත් බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කළ යුතුය. දුක්ඛානුපස්සනාවට මුල්තැන දී භාවනා කොට බලන්න. එවිට මෙම දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය මෝරා එනු ඇත. දියුණු-තියුණු වේ. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. එම අවස්ථාවෙහි මෙසේ දියුණු-තියුණු වූ දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයට මෙම සඛිඛාර ධර්මයන් මත "මගේ මගේ" යැයි ගෙන සිටින තණ්හාව (තණ්හා නිකන්තිය) දුරුකළ හැක්කේය. සඛිඛාර ධර්මයන් මත "සුඛ" යන වැරදි සඤ්ඤාව ප්‍රකටව ඇත්නම් මෙම සඛිඛාර

ධර්මයන් “මගේ මගේ” යැයි ගන්නා තණ්හා ග්‍රහණය ප්‍රකට විය හැක්කේය. දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය වනාහි මෙම තණ්හා වශයෙන් ගන්නා නිකන්තියට කෙලින්ම ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නේය. එම නිසා දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයට තණ්හා වශයෙන් ගැනීම දුරකළ හැකි වේ.

[වි. ම. පරවර්තනයයි ; මහා වී. 2 (ජර්ධසභිගායනා අංක 721 යටතේ)]

මේ නිසා ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විසඳ වන ලෙස භාවනා කළ විට තමා රුචි ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛතාවය දී බොහෝ කාලයක් භාවනා කළ හැක. මෙම අනුපස්සනා ඤාණයේ ජවය දුර්වල වූ විට ඉතිරි දෙක ද නැවත නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. නමුදු මෙහි දී විපස්සනා ඤාණය මගින් කෙරෙන ක්ලේශයන් ප්‍රභාණය තදබිඟ වශයෙන් කෙරෙන ප්‍රභාණයක්ම වේ. ආර්ය මාර්ග ඤාණයට පමණක් සමුච්චේද වශයෙන් (ඉතිරි නොකොට) ප්‍රභාණය කළහැකි බව අපත්තය. එම ආර්ය මාර්ගයට ළඟාවීමට විපස්සනා ඤාණයන් මෝරනු පිණිස උත්සාහ කළ යුතුය.

අද්ධාපච්චුප්පන්න

පටිසන්ධියේ පටන් චුතිය දක්වා හවය; දිගට සිදු වූ, සිදුවෙමින් පවතින, අනාගතයේ සිදුවන රූප ධර්ම. නාම ධර්මයන්හි;

- 1) රූප පමණක් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් ද,
- 2) නාම පමණක් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් ද,

ඉතා සම්පව බොහෝ වාරයන් නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා කරන්න. බොහෝ වාරයක් අනුපස්සනාවක් පාසා භාවනා කොට බලන්න. අජීඤ්ඤා වරක්, බනිද්ධා වරක්, අනිත්‍ය වරක්, දුක්ඛ වරක්, අනාත්ම වරක් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න.

පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය

පිංචන් ඔබ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේ දී ආයතන-ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ ආකාරය අනුව නැවත අරමුණු කරන්න. විශේෂයෙන් නාම කර්මස්ථාන වගු අනුව නැවතත් අරමුණු කරන්න. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල ජවන දිවීමේ දී චක්ඛුද්වාර විටී, මනෝද්වාර විටී ප්‍රථමයෙන් නැවතත් අරමුණු කරන්න. චිත්තක්ෂණ එක එකක ඇති;

- 1) වස්තු රූප 54 යන රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
- 2) විවිධ වේදනා වේදනාස්කන්ධයයි.
- 3) විවිධ සඤ්ඤා සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
- 4) ඉතිරි වෛතසික, සඛ්ඛාර සමුහය සඛ්ඛාරස්කන්ධයයි.
- 5) සිත (චිඤ්ඤාණය) චිඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

මෙලෙස රූප ධර්ම එක කොටසකට ද, නාම ධර්ම කොටස් හතරකට ද බෙදූ ගෙන විපස්සනා කරන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් භාවනා කරන්න.

- 1) රූපාරම්මණයන් අරමුණු කරන ඉතිරි චක්ඛුද්වාර විටී, මනෝද්වාර විටී.
- 2) සද්දරම්මණයන් අරමුණු කරන සෝතද්වාර විටී, මනෝද්වාර විටී.
- 3) ගන්ධාරම්මණයන් අරමුණු කරන ඝානද්වාර විටී, මනෝද්වාර විටී.

- 4) රසාරම්මණයන් අරමුණු කරන පිචිභාද්වාර වීචී, මනෝද්වාර වීචී.
- 5) චොට්ඨබ්බාරම්මණයන් අරමුණු කරන කායද්වාර වීචී, මනෝද්වාර වීචී.
- 6) ධම්මාරම්මණයන් අරමුණු කරන මනෝද්වාර වීචී.

යන මේ වීචීන් එක එකක් මෙලෙසටම පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට විපස්සනා කරන්න. නාම කර්මස්ථාන වගුවල දැක්වූ ආකාරයට පෙළින් පෙළ පඤ්චද්වාරාවපීජනයෙන් පටන්ගෙන මනෝද්වාර වීචී නදුරම්මණ තෙක්;

- 1) රූප පමණක් සම්පූර්ණ පෙළක්,
- 2) වේදනා පමණක් සම්පූර්ණ පෙළක්,
- 3) සඤ්ඤ පමණක් සම්පූර්ණ පෙළක්,
- 4) සඛ්ඛාර (වේදනසික)පමණක් සම්පූර්ණ පෙළක්,
- 5) සිත (විඤ්ඤාණ) පමණක් සම්පූර්ණ පෙළක්,

යන ලෙසට ද ත්‍රිලක්ෂණයන්ට වෙන වෙනම නංවමින් විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරද්දී වීචී එක එකක් අතර පිහිටා ඇති හවබ්ග චින්තකෂණයන් ද පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයටම එකට ගෙන භාවනා කොට බලන්න. ධම්මාරම්මණ අරමුණු කරන මනෝද්වාර වීචීන්හි ද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

අපීඤ්චනයෙහි පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට විපස්සනා භාවනා කොට සන්තෘප්තියක් සෑහෙන ප්‍රමාණයකට ලබාගත් පසු බහිද්ධාති ද මේ ක්‍රමයටම විපස්සනා භාවනා කරන්න. ළඟින් පටන්ගෙන අත දක්වා බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් අපීඤ්චනය වරක්, බහිද්ධා වරක් ලෙස බලන්න. තිස්එක් හවයම අරමුණු කොට අනන්ත සක්වළ තෙක් ඤාණය විහිදුවමින් විපස්සනා කරන්න.

රූප-නාම (දෙක) ක්‍රමයට ද, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ද විපස්සනා භාවනා කරන විට කෂණපච්චුප්පන්න මට්ටමට ළඟාවන තෙක් විපස්සනා වඩන්න. කෂණ පච්චුප්පන්නය තෙක් ඤාණදර්ශනය පිරිසිදුව ළඟාවනු පිණිස වීචී සිත් අතර පිහිටා ඇති හවබ්ග නාම ධර්මයන් ද කෂණපච්චුප්පන්න මට්ටමට ළඟාවන තෙක් එකටගෙන භාවනා කොට බලන්න.

පච්චුප්පන්න වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධයෙහි විපස්සනා භාවනා කොට සෑහෙන පමණට පරිචය ලැබූ පසු පටිසන්ධියෙන් පටන් චුතිය දක්වා අද්ධාපච්චුප්පන්න නම් වූ පඤ්චස්කන්ධයන්ද දිගට විපස්සනා කරන්න. පටිසන්ධියෙන් පටන් චුතිය දක්වා දිගට;

- 1) රූපයන් පමණක් ද.
- 2) වේදනා පමණක් ද.
- 3) සඤ්ඤ පමණක් ද.
- 4) වේදනසික - සඛ්ඛාර පමණක් ද.
- 5) විඤ්ඤාණ පමණක් ද.

වීචී සිත්, වීචී මුක්ත සිත් යන දෙකම ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා කරන්න. අභිච්ච වශයෙන් බොහෝ වාරයක්, දුක්ඛ වශයෙන් බොහෝ වාරයක්, අනන්ත වශයෙන් බොහෝ වාරයක් භාවනා කිරීමට අවශ්‍යය. මෙලෙස භාවනා

කරන විට ස්කන්ධ එක එකක් පරිසන්ධියේ පටන් චුතිය තෙක් දිගටම භාවනා කරන්න.

උපමාවක්:

රූපස්කන්ධය පරිසන්ධියෙන් පටන්ගෙන චුතිය තෙක් සමීපව දිගටම විපස්සනා කළ විටම වේදනාස්කන්ධයට මාරුකොට ඵලෙසටම භාවනා කරන්න. අජිකිත්තය වරක්, බහිද්ධා වරක් යන ලෙසට නැවත නැවතත් යළි යළිත් භාවනා කරන්නවා!

රූපය හා නාමය එක්කොට ද භාවනා කරන්න

“රූප-නාම දෙක” ක්‍රමයට ද, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ද විපස්සනා කොට සැතීමට, සතුටට පත්වූ විට රූප-නාම දෙක එකටගෙන භාවනා කිරීම ද කළ හැක්කේය. ප්‍රථමයෙන් අජිකිත්ත-බහිද්ධා දෙකම රූප පමණක්, නාම පමණක් වශයෙන් තනවුරු ලෙස විපස්සනා කරන්න. යුහුසුඵ ලෙස නැවත නැවතත් යළි යළිත් භාවනා කළහැකි වූ විට ප්‍රථමයෙන් ආයතන-ද්වාර වශයෙන්ම නාම කම්මස්ථාන කොටසේ වගුවල දැක් වූ ලෙසට විත්තකෂණයක් විත්තකෂණයක් පාසා;

- 1) වඳුටු රූප හා අරමුණු රූප,
- 2) විත්තකෂණයක් පාසා විත්ත වෛතසික නාම සමූහ,

යන මෙම රූප-නාමයන්හි යුගල යුගල බැගින් බිඳෙන, නැතිවන ස්වභාවය අරමුණු කොට, නැතිනම් ඇතිවන-නැතිවන බවම අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවමින් විපස්සනා කරන්න. පඤ්චද්වාරාවජීපන විත්තයෙහි වඳුටු රූප 54 හි හා රූප අරමුණෙහි ද ඇතිවීම, නැතිවීම නාම ධර්ම 11 හි ඇතිවීම, නැතිවීම යනාදී ස්වභාවයන් විත්තකෂණයක් පාසා යුගල යුගල වශයෙන් රූප-නාමයන්හි ඇතිවීම, නැතිවීම දක්නා පිණිස බලා ඇතිවිච වරක්, දැක්බ වරක්, අනන්ත වරක් ලෙසට මාරුකරමින් භාවනා කරන්න. ආයතන-ද්වාර වශයෙන් ද්වාර භයෙහිම භාවනා කරන්න. කුසල ජවන වීථි, අකුසල ජවන වීථීන් නාම කම්මස්ථාන කොටසේ වගුවලට අනුව නිමවන තෙක් බලන්න. අජිකිත්තය වරක්, බහිද්ධා වරක් නැවත නැවතත් යළි යළිත් බලන්න. මේ ක්‍රමයට;

- 1) රූප පමණක්,
- 2) නාම පමණක්,
- 3) රූප-නාම එකට අජිකිත්ත-බහිද්ධා වශයෙන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවමින් නැවත නැවතත් භාවනා කළවිට පරිසන්ධියේ පටන් චුතිය දක්වා

ඵලෙසටම;

- 1) රූප පමණක් ද,
- 2) නාම පමණක් ද,
- 3) රූප-නාමයන් එකට ද දිගට විපස්සනා කරන්න.

සිදු වූ, සිදුවෙමින් පවතින, මත්තට සිදුවන යන ආකාරයන්ට අනුව පිඩුකොට ගෙනම බලන්න. මෙලෙසට පරිසන්ධියේ පටන් චුතිය දක්වා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය ද දිගට විපස්සනා වඩන්න.

අතීත-පව්වුප්පන්න-අනාගත

අද්ධාපව්වුප්පන්න නම් වූ පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා රූප-නාම ධර්මයන් රූප-නාම යුගල ක්‍රමය අනුව ද, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය අනුව ද බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් සතුටුදයක මට්ටමට පත්වූ විට අතීත, පව්වුප්පන්න, අනාගත රූප-නාමයන් ද නව සියවරක් ඉදිරියට තබමින් විපස්සනා කරන්න.

“අතිවිවාදිවස්ඪන විවිධේති ආකාරේති ධම්මේ පස්සතිති විපස්සනා.”

[ධ. අ. 134]

සඛ්ඛාර ධර්ම අතිවච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත යැයි විවිධ වූ ආකාරයෙන් භාවනා කළ හැකි බැවින්, බැලිය හැකි බැවින් විපස්සනා නම් වේ. [ධ. අ. පරිවර්තනයයි]

මෙලෙස වූ අර්ධකථාහි එන ආකාරයට පරමාර්ථ සඛ්ඛාර ධර්මයන් පමණක් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් සම්මසනය කරන අවස්ථාව විපස්සනා යැයි කියනු ලැබේ. රූප-නාම පරමාර්ථයන් තෙක් ඤාණදස්සනයට ලක්කර නොගත් යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රඥප්ති-පරමාර්ථ වෙන්කරගත නොහැකිව, නොබෙදා මතු වී එන එන දේ මෙතෙහි කිරීම විපස්සනා යැයි කිව නොහැකි බව සිතට ගත යුතුය.

තමාට පරිග්‍රහ කොට ලබාගත හැකිතාක්, භාවනා කොට බලාගත හැකිතාක් අත අතීත පටිසන්ධියෙන් පටන්ගෙන එම අතීත චුතිය තෙක් ද, තවදුරටත් ඊළඟ අතීත පටිසන්ධියේ සිට චුතිය තෙක් ද, මෙලෙස අවසන් ප්‍රථම අතීත පටිසන්ධියේ පටන් චුතිය තෙක් ද, අනතුරුව පව්වුප්පන්න පටිසන්ධියේ පටන් එහි චුතිය තෙක් ද, අනතුරුව ප්‍රථම අනාගත භවයෙහි පටිසන්ධියේ පටන් චුතිය තෙක් ද, තවදුරටත් අනාගතය ඇත්නම් එම දුතිය අනාගත භවයෙහි පටිසන්ධියෙන් පටන්ගෙන එහි චුතිය තෙක් ද යන ක්‍රමයෙන් තමාට භාවනා කොට ලැබිය හැකිතාක් අනාගත භවයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා එම භවයන්හි පිහිටා ඇති;

- 1) රූප පමණක් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් ද,
- 2) නාම පමණක් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් ද,
- 3) රූප-නාම දෙක එකට ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් ද,

බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් මූල සිට අගට අග සිට මූලට විපස්සනා භාවනා කරන්න. අපීඨත්ත වරක්, බනිද්ධා වරක් භාවනා කරන්න. තවදුරටත් විස්තර කර දක්වනොත් ඉඳින් ඔබට අතීත පඤ්චම භවය තෙක් රූප-නාම, හේතු-ඵල සඛ්ඛාර ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්නට හැකි නම්;

- 1) පඤ්චම අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා,
- 2) චතුඤ්ඤා අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා,
- 3) තතිය අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා,
- 4) දුතිය අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා,
- 5) ප්‍රථම අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා,
- 6) පව්වුප්පන්න අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා, (අනාගතය ඇත්නම් ඉදිරියට)

- 7) ප්‍රථම අනාගත පටිසන්ධියේ සිට වුනිය දක්වා,
- 8) දුතිය අනාගත පටිසන්ධියේ සිට වුනිය දක්වා,

මෙලෙස පරිග්‍රහ කළහැකි අතීත භවයේ පටන් පව්වුප්පන්න භවය තෙක් ද, පව්වුප්පන්නයේ පටන් අනාගත කෙළවර තෙක් ද;

- 1) රූප පමණක් ද,
- 2) නාම පමණක් ද,
- 3) රූප-නාම දෙක එකට ද,

එක එකක් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා කරන්න. වරෙක අජීඛිත්ත, වරෙක ඛනිද්ධා, වරෙක අජීඛිත්ත-ඛනිද්ධා වශයෙන් මාරුකරමින් භාවනා කරන්න. මෙලෙස පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයෙන්;

- 1) රූප පමණක් ද,
- 2) වේදනා පමණක් ද,
- 3) සඤ්ඤ පමණක් ද,
- 4) වෛතසික-සඛිඛාර පමණක් ද,
- 5) සිත - විඤ්ඤණය පමණක් ද,

වරෙක අනිච්ච-දුක්ඛ-අනන්ත යැයි ද, අජීඛිත්ත වරක්, ඛනිද්ධා වරක්, වශයෙන්ද බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත ඉහළට පහළට භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරන විට;

- 1) ඕළාරික (ගොරෝසු) 1. රූප 2. වේදනා 3. සඤ්ඤ 4. සඛිඛාර 5. විඤ්ඤණ යන මේවා ද,
- 2) සුබ්‍රම (සියුම්) 1. රූප 2. වේදනා 3. සඤ්ඤ 4. සඛිඛාර 5. විඤ්ඤණ යන මේවා ද,
- 3) හීන (ලාමක) 1. රූප 2. වේදනා 3. සඤ්ඤ 4. සඛිඛාර 5. විඤ්ඤණ යන මේවා ද,
- 4) පණිත (ප්‍රණිත) 1. රූප 2. වේදනා 3. සඤ්ඤ 4. සඛිඛාර 5. විඤ්ඤණ යන මේවා ද,
- 5) දුර (අෂත) 1. රූප 2. වේදනා 3. සඤ්ඤ 4. සඛිඛාර 5. විඤ්ඤණ යන මේවා ද,
- 6) සන්තික (ළඟ) 1. රූප 2. වේදනා 3. සඤ්ඤ 4. සඛිඛාර 5. විඤ්ඤණ යන මේවා ද,

යන රූප, වේදනා, සඤ්ඤ, සඛිඛාර, විඤ්ඤණ මේවා සියල්ල විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කළහැකි විට අතීත, අනාගත, පව්වුප්පන්න, අජීඛිත්ත, ඛනිද්ධා, ඕළාරික, සුබ්‍රම, හීන, පණිත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයන්ට පිහිටා ඇති රූප, වේදනා, සඤ්ඤ, සඛිඛාර, විඤ්ඤණ යන පඤ්චස්කන්ධය භාවනා කළහැකි වුනා වන්නේය. ඒ අවස්ථාවෙහි පහත සඳහන් අනන්තලක්ඛණ සූත්‍ර ක්‍රමයට ද භාවනා කළහැකි වේ.

අනන්තලක්ඛණ ක්‍රමය

“තස්මානිහ නික්ඛවේ, යං කිඤ්චී රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තං අජීධත්තං වා ඛනිද්ධා වා, ඕළාරිකං වා සුඛමං වා, භීතං වා පණිතං වා, යං දුරේ සන්තිකේ වා, සබ්බං රූපං නේතං මම, නේසෝභමස්මි, න මේසෝ අත්තාති, ඒවමේතං යථාභූතං සමමප්පඤ්ඤය දුට්ඨබ්බං. යා කාවි වේදනා -පෙ-, යා කාවි සඤ්ඤා -පෙ-, යේ කේචි සබ්බාරා -පෙ-, යං කිඤ්චී විඤ්ඤණං -පෙ-[සං. නි. 3/116]

“නේතං මම නේසෝ භමස්මි න මේසෝ අත්තාති සමනුපස්සාමිති අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති සමනුපස්සාමි.” [ම. අ. 4/208]

මහණෙනි! පඤ්චස්කන්ධයන් මෙලෙස අනිත්‍යය, දුක්ඛ, අනාත්ම වන නිසා මෙම ශාසනයෙහි තෙපි;

- 1) අතීත රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 2) අනාගත රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 3) පච්චුප්පන්න රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 4) අජීධත්ත රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 5) ඛනිද්ධා රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 6) ඕළාරික (ගොරෝසු) රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 7) සුඛම (සියුම්) රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 8) භීත (ලාමක) රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 9) පණිත (ප්‍රණීත) රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 10) දුර (අෂත) රූප ධර්ම සියල්ල ද,
- 11) සන්තික (ළඟ) රූප ධර්ම සියල්ල ද,

මෙලෙස ඵකොළොස් ආකාරයට ඇති රූප ධර්ම සියල්ලම;

- (අ) නේතං මම - මේ රූප ධර්ම මගේ රූප ධර්ම නොවේ. (දුක්ඛ යැයි)
- (ආ) නේසෝ භමස්මි - මේ රූප ධර්ම මම නොවෙමි. (අනිච්ච යැයි)
- (ඇ) න මේසෝ අත්තා - මේ රූප ධර්ම මගේ ආත්මය නොවේ. (අනන්ත යැයි)

මෙලෙස ඵකොළොස් ආකාර වූ රූප ධර්මයන් තථාකාරයෙන් විපස්සනා ඤාණාලෝකයෙන් බලන්න. රූප ඝන, නාම ඝන බිඳලමින් බලන්න.

තවත් ක්‍රමයකට ද මෙසේද පරිවර්තනය කළ හැක්කේය.

මහණෙනි! පඤ්චස්කන්ධයන් මෙලෙස අනිච්ච, දුක්ඛ, අනාත්ම වන නිසා මෙම ශාසනයෙහි නොප විසින්;

- 1) අතීත රූප ධර්ම වේවා,
- 2) අනාගත රූප ධර්ම වේවා,
- 3) පච්චුප්පන්න රූප ධර්ම වේවා,
- 4) අජීධත්ත රූප ධර්ම වේවා,
- 5) ඛනිද්ධා රූප ධර්ම වේවා,

- 6) ඕළාරික රූප ධර්ම වේවා,
- 7) සුඛම රූප ධර්ම වේවා,
- 8) භීත රූප ධර්ම වේවා,
- 9) පණිත රූප ධර්ම වේවා,
- 10) දුර රූප ධර්ම වේවා,
- 11) සන්තික රූප ධර්ම වේවා,

මේ එකොළොස් ආකාරයට ඇති රූප ධර්ම සියල්ල;

- (අ) **නේතං මම** - මෙම රූප ධර්ම මගේ රූප නොවේ. (දුක්ඛ යැයි)
- (ආ) **නේසෝ හමස්මි** - මෙම රූප ධර්ම මම නොවෙමි. (අනිච්ච යැයි)
- (ඇ) **න මේසෝ අත්තා** - මෙම රූප ධර්ම මගේ ආත්මය නොවේ. (අනාත්ම යැයි)

යන ලෙස එකොළොස් ආකාර වූ රූප ධර්ම තත්තානුරූපව, රූප ඝන, නාම ඝන බිඳලමින් විපස්සනා ඤාණාලෝකයෙන් බැලිය යුතුය. [සං. නි. පරිවර්තනයයි] වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාරා, විඤ්ඤාණ යන නාමස්කන්ධ හතර ද මෙලෙසටම බැලිය යුතුය. මෙහි පරිවර්තන අදහස ද යට කී දෙයටම සමාන බව සිතට ගන්න.

ඕළාරික-සුඛම-භීත-පණිත-දුර-සන්තික

මෙලෙස භාවනා කිරීමේ දී මෙම ඕළාරික, සුඛම ආදී රූප-නාමයන් බෙදා බලමින් ද භාවනා කළ හැක්කේය.

- 1) ප්‍රසාද රූප පස හා ගෝචර රූප (අරමුණු රූප) හත යන දෙළොස් ආකාර රූපයන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයේ ප්‍රකටවීමත්, දැකීමත් පහසු බැවින් ඕළාරික නම් වේ.
- 2) ඉතිරි දසය (16) ආකාර රූප යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටවීමත්, දැකීමත් අපහසු තරම් සියුම් බැවින් සුඛම රූප නම් වේ.
- 3) නාම ධර්මයන්හි අකුසල වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාරා, විඤ්ඤාණයන් යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව දැකීමට පහසු නිසා ඕළාරික (ගොරෝසු) නම් වේ.
- 4) කුසල වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාරා, විඤ්ඤාණ, පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන, පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ඡේදන, සන්තිරණ, වොත්ථපන, තදරම්මණ, මනෝද්වාරාවච්ඡේදන, පරිසන්ධි, භවබිග, චුති ආදිය ද විපාක-ක්‍රියා වන්නා වූ අව්‍යාකත වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාරා, විඤ්ඤාණයන්ද යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව නොපෙනෙන නිසා, දැකීමට අපහසු නිසා සුඛම යැයි (සියුම් යැයි) නම් වේ. ඉතිරි බෙදීමේ ක්‍රම සඳහා [වි. ම. 354] ආදිය බලන්න.
- 5) අකුසලයන්හි ඵල වන්නා වූ රූප ධර්ම භීතය.
- 6) කුසලයන්හි ඵල වන්නා වූ රූප ධර්ම ප්‍රණීතය.
- 7) ඕළාරික නාම ධර්ම භීතය.
- 8) සුඛම නාම ධර්ම ප්‍රණීතය.

- 9) සුඛම රූප භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඥාණයෙහි ප්‍රකටව දැකීමට (පහසු බව) නැති වීම ඥාණයෙන් අන් නිසා දුරය.
- 10) ඕළාර්ක රූප ධර්මයේ ඥාණයෙහි ප්‍රකටව දැකීමට හැකියාව (පහසු බව) අති නිසා, ඥාණයට ළඟ නිසා සන්නිකය.
- 11) අකුසල වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන් වනාහි අබ්‍යාකත යැයි කියන විපාක හා ක්‍රියා වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන් කෙරෙන් හා කුසල වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන් කෙරෙන් දුර වන බැවින් දුරය. (අකුසලය වනාහි කුසලයට හා අබ්‍යාකතයන්ට දුරය.) මෙලෙසටම කුසල හා අබ්‍යාකත වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන්ගෙන් අකුසල වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන් දුර නිසා දුර වේ. (කුසල හා අබ්‍යාකතයන් වනාහි අකුසලයන්ට දුරය.)
- 12) අකුසල වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන් ද අකුසල වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන් හා ළඟ නිසා සන්නිකය.

කුසල හා අබ්‍යාකත වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන් ද කුසල හා අබ්‍යාකත වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණයන්ට ළඟ නිසා සන්නිකය. මෙලෙස විවිධ නම් ලබති. තවත් බෙදීම් ක්‍රම, වෙන්කරන ක්‍රම ද [වි. ම. 355] හි බලන්න.

අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න යන තුන් කාලයන් අජීඛධන්ත, බනිද්ධා යන සන්නාන දෙකෙහි පිහිටා ඇති;

- 1) ද්වාර සයෙහි හා දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ඇති රූප ධර්මයන් ද
- 2) කුසල ජවන විචී, අකුසල ජවන විචී නාම ධර්ම සමූහ සමග පටිසන්ධි, භවභීග, චුලි යන විචී මුක්ත නාම ධර්ම සමූහ ද රූප-නාම ක්‍රමයට දෙකට බෙද හෝ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට පහට බෙද හෝ අතීතයේ පටන් පච්චුප්පන්න දක්වා ද, පච්චුප්පන්නයේ පටන් අනාගත කෙළවර දක්වා ද පිරමින් විපස්සනා භාවනා කළ හැකි වීම එම රූප-නාම තුළ ඕළාර්ක, සුඛම, හීන, පණීත, දුර, සන්නික රූප-නාමයන් ද ඇතුළත් වේමැයි. ගිලිහී යෑමක් නැත. එම නිසා ඉහතින් දැක්වූ පරිදි;

- 1) රූප ධර්ම පමණක් ද,
- 2) නාම ධර්ම පමණක් ද,
- 3) රූප-නාම දෙක එකට ගෙන රූප-නාම ක්‍රමයටද විපස්සනා කළ හැක්කේය.

පඤ්චග්ගදයක බ්‍රාහ්මණ අඹු සැමයන් සඛ්ඛාර ධර්මයන් රූප-නාම යන දෙකට බෙද රූප-නාම දෙකේ ක්‍රමයට සම්මසනය කළ නිසා අනාගාමී මාර්ග ඵලයට පත්වූ බව ධම්මපදෙට්ඨ කථාවෙහි ඇත්තේය. [ධ. ප. අ. 2/ 625-627]

තවදුරටත් මෙම රූප-නාමයන් පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට පහට බෙද විපස්සනා භාවනා කරන විට පඤ්චවග්ගිය නම් වූ මහා තෙරවරුන්ට මෙන් අරහත්ත ඵලයට ළඟාවිය හැක්කේය. [සං. නි. 3/116]

ඉදින් හැකියාව ඇති නම් ඕළාරික, සුබ්බම, හීන, පණිත, දුර, සන්තික රූප ධර්ම, නාම ධර්ම අතීත, අනාගත, පච්චජ්ජන්ත තුන් කාලය ද, අජීඛන්ත, බහිද්ධා සන්තාන දෙක ද සවිස්තරව බෙදා විපස්සනා භාවනා කිරීම ද බොහෝ සේ යහපතක් කරයි.

අසුභ භාවනා

විර්මානන්ද සූත්‍රය [අං. නි. 6/196] හි අසුභ සඤ්ඤාව වැඩිමේ ක්‍රමය බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කරන සේක. ඒ සවිඤ්ඤාණක අසුභ (පණ ඇති අසුභ) භාවනාවයි. මෙහිය සූත්‍රයෙහි **අසුභා භාවේතබ්බා රාගස්ස පභාණාය** රාගය දුරු කිරීම සඳහා අසුභ භාවනාව වඩන්න, යැයි ද බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. [බු. නි. (උදන) 200] විජය සූත්‍රය [බු. නි. (සුත්තනිපාත) 60-63] හිද සවිඤ්ඤාණක අසුභය (පණ ඇති අසුභය) අවිඤ්ඤාණක අසුභය (පණ නැති අසුභය) යන මේවා වැඩීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. මෙම අසුභ භාවනාව දුක්ඛානුපස්සනාවට පරිවාර භාවනාවක්ම වේ.

සවිඤ්ඤාණක අසුභය

පණ ඇති සත්ත්වයන්ගේ සන්තානයන්හි ඇති දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි පිළිකුල් බව, අසුභ ස්වභාවය අරමුණු කොට මනසිකාරය පවත්වමින් අසුභ භාවනාව වැඩිමේ දී පටික්කුල මනසිකාරය මාර්ගයෙන් ධ්‍යාන ලැබීම සඳහා භාවනා කිරීම හා ආදිනවානුපස්සනා යැයි කියනු ලබන ශරීරයේ අසුභ බව, ආදිනව වශයෙන් බලන ක්‍රමය යැයි ක්‍රම දෙකක් ඇත්තාන. අජීඛන්ත සන්තානයෙහි ඇති දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි කොටස් තිස්දෙකම එකටගෙන හෝ කොට්ඨාස සමහරක් එකටගෙන හෝ කොට්ඨාස එක එකක් වශයෙන් අරමුණු කොට හෝ පටික්කුල ස්වභාවය අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමේ දී ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධිය තෙක් ඉගාවිය හැක්කේය. එලෙසටම බහිද්ධා කොට්ඨාසයන් අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් උපචාර සමාධිය තෙක් ඉගාවිය හැක්කේය යනුවෙන් සමට් පෙර කොටසෙහි විස්තර කර ඇත. මෙම කොටසෙහිලා දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි ආදිනවානුපස්සනා ස්වභාව වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය දක්වන්නෙමු.

දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි පිළිකුල් බව අරමුණු කොට “අසුභ-අසුභ” යැයි බලන්න. පිළිකුල් බව, අසුභ බව ඤාණයෙන් ප්‍රකටව වටහාගන්න. අජීඛන්ත, බහිද්ධා සන්තාන දෙකෙහිම නැවත නැවතත් බලන්න. හැකිතාක් තරම් ක්‍රමයෙන් පතුරුවමින් බලන්න.

මේ අවස්ථාවෙහි රූප පරමාර්ථ, නාම පරමාර්ථ කෙණ්ද්‍රයෙහි හැසිරීම වශයෙන් බලවත් සේ ශක්තිමත් වූ භාවනා ඤාණයෙන් දැකීමින් අජීඛන්ත-බහිද්ධා සන්තාන දෙකෙහිම කොට්ඨාසයන් තිස්දෙකෙහි පිළිකුල්-අසුභ බව නැවත නැවතත් ඉහළ පහළ භාවනා කරන විට නොබෝ කලකින් කොට්ඨාසයන් තිස්දෙක නොපෙනී ගොස් ඒ වෙනුවට රූප කලාප අංශු පමණක් දැකීමින් සීරිය හැක්කේය. පරමාර්ථ සත්‍යය හෙණ්ද්‍රයෙහි හැසිරෙන බලවත් ඤාණයෙහි ශක්තිය නිසා මෙසේ සිදුවේ. ඉදින් අජීඛන්ත-බහිද්ධා සන්තාන දෙකෙහිම කොට්ඨාසයන් තිස්දෙකෙහි අසුභ ස්වභාවය නැවත නැවතත් බැලීමේ දී පහසුවෙන් රූප කලාප අංශු නොදකින්නේ නම් එම කොට්ඨාසයන් එක එකක් වේවා, සමූහ හෝ වේවා එහි පිහිටා ඇති සතර

මහා ධාතුන් දැකිය හැකිවන සේ දිගට බැලීමේ දී භාවිතා වූ භාවනා ඤාණයෙහි ශක්තියෙන් රූප කලාප අංශුන් පහසුවෙන් දකින්නට ලැබෙනු ඇත. එලෙස හමු වූ විට රූප කම්මට්ඨාන කොටසෙහි දැක් වූ ලෙසට පරමාර්ථය තෙක් ඤාණය යොමු කොට එම රූප කලාප විග්‍රහ කරමින් එම රූප පරමාර්ථ ධර්මයන් නැවතත් දිගට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවමින් විපස්සනා වඩන්න. අජීකධන්ත-බහිද්ධා වශයෙන් වරින් වර බලන්න. මෙලෙස බලන විට අසුභ භාවනා කටයුත්තෙහි සෑහෙන පමණට පරිචයක් ලබාගත් විට ඒ ඒ කොට්ඨාසයන්හි සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරමින් ඒ ඒ රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් මත විපස්සනා භාවනා කරන්න.

නා හා කෘමි කුලයන්ගෙන් පිරිගත් ශරීර කුඩුව

තවදුරටත් සවිඤ්ඤාණක අසුභය භාවනා කරන ක්‍රමයක් මෙසේ ඵේණාපිණ්ඩුපම සූත්‍රයෙහි හා එහි අට්ඨකථාහි දැක්වෙයි. මෙම ස්කන්ධ කුඩුව කෘමි කුලයන්ගෙන් පිරිගත් ශරීර කුඩුවක් වේ. මෙම ශරීරය විවිධ කෘමි කුලයන්ගේ නිවාසයක්, බෝ කරන තැනක් බව ඇත්තය. මළ මුත්‍ර සහිත කුඩුවක් ද වේ. ලෙඩ රෝග සඳහා නිදහසකි. මෙම කෘමීන්ගේ සුසාන භූමියක් ද වේ. මෙලෙසට පිරිසිදු නොවූ පිළිකුල් වූ දේවලින් පිරී ඇති මෙම ශරීර කුඩුවෙහි පිළිකුල් බව අරමුණු කොට “අසුභ-අසුභ” යැයි බලන්න. අජීකධන්ත-බහිද්ධා වශයෙන් නැවත නැවතත් බලන්න.

[සං. අ. 2/234]

මෙලෙස ද භාවනා බහුල කළ විට පරමාර්ථ සත්‍යය ක්ෂේත්‍රයෙහි හැසිරෙන ඤාණ ශක්තියෙන් රූප කලාප අංශු නොබෝ කලකින් හමුවිය හැක්කේය. එම අවස්ථාවේ එම රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට ඒවා ත්‍රිලක්ෂණයට නැවත විපස්සනා භාවනා කරන්න. ඉදින් රූප කලාප පහසුවෙන් දැකිය නොහැකි නම් එම අසුභ භාවනාව සෑහෙන පමණට ප්‍රගුණ වූ විට මෙම කෘමීන් ද, නැතිනම් කෘමීන් පිරිගත් ශරීර කුඩුව ද අරමුණු කොට ගෙන එහි ඇති සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන විට පරමාර්ථ සත්‍යය ක්ෂේත්‍රයෙහි ක්‍රියා කරන ඤාණයෙහි ශක්තියෙන් නොබෝ කලකින් රූප කලාප දැකිය හැකි වන්නේය. මෙම රූප කලාපයන්හි ඇති පරමාර්ථ රූපයන් පරිග්‍රහ කොට නැවතත් විපස්සනා භාවනා කරන්න. අජීකධන්ත-බහිද්ධා යන දෙකම වශයෙන් බලන්න.

රූප පරමාර්ථයන්හි අසුභ ස්වභාව

- 1) දුග්ගන්ධ = දුර්ගන්ධයක් තිබීම.
- 2) අසුව = අපිරිසිදු පිළිකුල් කරවන බව තිබීම.
- 3) ව්‍යාධි = ලෙඩ රෝග හටගන්නා ස්වභාවය තිබීම.
- 4) ජරා = වයසට යෑමක් තිබීම. (මේරීම හෙවත් ධීනි කාලය)
- 5) මරණ = නැසීයෑම. නැතිව යාමක්වීම. විනාශ වන හඩිත කාලයක් වීම.

[සං. අ. 3/40]

යන අසුභ ධර්ම ස්වභාවයන් රූප පරමාර්ථ ධර්මයන්හි ද ප්‍රකටව ඇත්තාන. මෙම අසුභ ස්වභාවය ද විපස්සනා ඤාණයෙන් බලා “අසුභ-අසුභ” යැයි භාවනා කරන්න. අජීකධන්ත-බහිද්ධා වශයෙන් මාරු කරමින් බලන්න. මෙලෙසට සවිඤ්ඤාණක අසුභයෙහි;

- 1) දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි පිළිකුල් බව, අසුභ බව,

- 2) කෘමි කුලයන්ගෙන් පිරි ඇති ශරීරයෙහි පිළිකුල් බව, අසුභ බව,
- 3) රූප පරමාර්ථයන්හි පිළිකුල් බව, අසුභ බව වශයෙන් අසුභ ධර්මය තුන් ආකාරයකට බෙදා බලන්න.

අවිඤ්ඤාණක අසුභ = පණ නැති අසුභ

“පුන ව පරං භික්ඛවේ භික්ඛු සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍ය සර්ඨං සීවථිකාය පඤ්ඤිතං ඒකානමතං වා ද්විතමතං වා තීතමතං වා උද්ධමාතකං විනිලකං විපුච්චකජාතං, සෝ ඉමමේව කායං උපසංභරති; අයමපි ඛෝ කායෝ ඒවං ධම්මෝ ඒවං භාවී ඒතං අනතීතෝති.” [දී. නි. 2/448]

මහණෙනි! යළිත් යෝගාවචර භික්ෂුව මිය ගොස් දිනක් ගත වූ මළකුණක්, දින දෙකක් දින තුනක් ගත වූ මළකුණක්, ඉදිමිගිය මළකුණක්, නිල්වන්ව ඉදිමිගිය මළකුණක්, පුයා වැගිරෙන සොහොනෙහි ඉවත දමන ලද මළකුණක් දැකී. මෙලෙස දැකින යෝගාවචර භික්ෂුව මෙම මාගේ රූප කය ද මේ ස්වභාවය ඇත්තේය. මේ ස්වභාවයට පත්වන්නේමය. මේ ස්වභාවය නොඉක්ම වී යැයි තමාගේ රූප කය ද ඤාණයෙන් අරමුණු කොට බලයි. [දී. නි. පරිවර්තනයයි]

“දීඝභාණක මහාසීවත්ථේරෝ පන නවසීවථිකා ආදීනවානුපස්සනා වස්ඨන චුත්තාතී ආහ.” [දී. අ. 2/583]

දීඝභාණක (දීඝ නිකාය දරන්නා වූ) මහාසීව තෙරුන් වහන්සේ නවසීවථික (සුසානභූමිය සම්බන්ධ කොට දේශිත අසුභ භාවනා නවය) ආදීනවානුපස්සනා වශයෙන් දේශනා කරන ලද්දායි කියයි. [දී. අ. පරිවර්තනයයි]

මේ ඉහත සදහන් පාලි හා අර්ධකථාවන්ට අනුව අවිඤ්ඤාණක අසුභ භාවනාව වඩන්නට කැමති යෝගාවචර පුද්ගලයා මළ මිනියක් තෝරාගෙන භාවනා කළයුතුය. සමථ වශයෙන් ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධියට පත්වන අදහසින් අසුභ භාවනා වැඩීමේ දී පිරිමි යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු පිරිමි මළකුණක් හා ස්ත්‍රී යෝගාවචරයෙකු ස්ත්‍රී මළකුණක් ගෙන භාවනා කළයුතුයි. ආදීනවානුපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළයුතු වේ. විපස්සනා කොටසේ දී පුරුෂ මළ මිනියක්, ස්ත්‍රී මළ මිනියක් යැයි තේරීම යුතු නැත. ලිංග සමබව, අසමබව වැදගත් නොවේ. සමථ කොටසෙහි දී වනාහි බාහිර මළ මිනියක් අරමුණු කොට ප්‍රථම ධ්‍යානයට පත්වන අදහසින් භාවනා කරන නිසා රාගය ඇති වී කරදර-බාධා කරන්නට හැකි බැවින් ලිංග සම මළ මිනියක් පමණක් ගෙන භාවනා කළ යුතුය. ආදීනවානුපස්සනාවෙහි දී වනාහි තමා-අනුන් යන දෙපැත්තෙහිම ශරීර කුඩුවෙහි ආදීනව දක්නා ලෙසට භාවනා කොට බැලිය යුතු වේ. විපස්සනා කොටසෙහි දී අජීඤ්ඤා-බනිද්ධා වශයෙන් මාරු කරමින් භාවනා කරන නිසා ලිංග සම-විසම බව නොතකා නිමිති කොට ගැනීමට පහසු අසුභ මළ මිනියක් අරමුණු කොටගෙන භාවනා කළ හැක්කේය. සිරිමාවගේ මළකුණ උපමාවට ගෙන හික්කු පිරිස, හික්කුණි පිරිස, උපාසක පිරිස, උපාසිකා පිරිස යන සිව්වණක් පිරිසට අසුභ භාවනා වැඩීමට අනුගාසනා කරන ලද බව සුත්ත නිපාතයේ විජය සුත්‍රයෙහි [බු. නි. 5/60-63] දැක්වේ. සමථ වශයෙන් බාහිර මළ මිනියක පමණක් (විශේෂයෙන් එකම මළ මිනියක) ධ්‍යානයට ළඟාවන අදහසින් අවධානය යොමුකොට භාවනා කළ යුතුයි. විපස්සනා වශයෙන් වනාහි ආදීනවයන් දක්නා ලෙසට අජීඤ්ඤා-බනිද්ධා වශයෙන් මාරු කරමින් වරින් වර භාවනා කළ යුතුය. මේ වනාහි සමථ වශයෙන් හා විපස්සනා වශයෙන් ගැනීමේ වෙනසයි.

භාවනා කරන ක්‍රමය

අතීත, අනාගත, පවිත්‍රප්පන්න යන තුන් කාලයෙහි අපීඤ්චත-බහිද්ධා යන සන්නාන දෙකෙහි පිහිටා ඇති රූප-නාම ධර්ම, පඤ්චස්කන්ධයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නාවමින් නැවත නැවතත් විපස්සනා කරන මේ අවස්ථාවෙහි දී ඔබගේ විපස්සනා ඤාණය නිසා දිදුලන ප්‍රභාස්වර ආලෝකය මතු වෙමින් පවතිනු ඇත. නැතිනම් පයඝීඛිකය මුල දී තමා ලබාගත් චතුස්ථ ධ්‍යාන සමාධිය නැවතත් වඩාගත් කල්හි ද එම චතුස්ථ ධ්‍යාන සමාධිය හා යෙදෙන ඤාණය නිසා දිදුලන ප්‍රභාස්වර ආලෝකයක් මතු වනු ඇත. හේතුව නම් සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වඩාගෙන, විපස්සනා භාවනාව ද ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වඩාගෙනම අවිඤ්ඤාණක අසුභය භාවනා කරන්නට අවස්ථාව ලබාගත් නිසාය. නමුදු එම ඤාණාලෝකය දුර්වල වී නම්, සතුටුදායක නැතිනම් සමාධිය නැවතත් ක්‍රමයෙන් වඩන්න. එම සමාධිය හා යෙදේ තිබෙන ඤාණය නිසා ආලෝකය ප්‍රභාස්වර, දිදුලන තත්වයට පත්වූ විට අවිඤ්ඤාණක අසුභ භාවනාව වැඩිය හැක්කේය.

සමට භාවනා වශයෙන් වේවා, නැතිනම් විපස්සනා භාවනා වශයෙන් වේවා ආලෝකය දිදුලන ප්‍රභාස්වරයකට පත්වූ විටම එම ඤාණාලෝකය මගින් තමා කලින් දුටු, කලින් හමු වූ මළ මිනියක් අනුව අරමුණ ගන්න. විදුලි පන්දමක් දල්වා බලන්නා සේ එම ඤාණාලෝකය එල්ලකොට බලන්න. පිළිකුල, අසුභ ස්වභාවය ඤාණයෙහි ප්‍රකට වනු සඳහා පුයාව වැගිරෙන මළකුණක් වන්නේ නම් වඩාත් නොදය. මෙම පිළිකුල්, අසුභ ස්වභාවයට සිත යොදා එම මළකුණ “අසුභ-අසුභ” යැයි භාවනා කරන්න. අසුභ ස්වභාවය ඤාණයෙහි ප්‍රකටවීම නිසා එම අසුභ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව වැටීගිය විට තමාගේ ශරීරයට ද එලෙසටම ඤාණය යොදා භාවනා කොට බලන්න. තම ශරීරකුඩුව ද එම බාහිර මළමිනියසේම මැරෙන, පිළිකුල් වෙමින්, අසුභ වෙමින් පවතින ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා සේ අවධානයට ලක්කොට භාවනා කරන්න. තම මළකුණෙහි පුයා වැගිරෙන පිළිකුල, අසුභය දැකිය හැකි වූ විට “අසුභ-අසුභ” යැයි භාවනා කරන්න.

ඉඳින් තමාගේ අසුභ ස්වභාවය ඤාණයෙන් සමීපව බැලූව නමුත් ලැබිය නොහැකි වූ විට බහිද්ධා අසුභයට නැවත නැවත සිත යොදා භාවනා කරන්න. අනතුරුව අපීඤ්චත වශයෙන් බලන්න. මෙලෙස බොහෝ වාරයක් අහන්‍යස කරන විට අපීඤ්චත අසුභ ස්වභාවය ද දැකිය හැකි වන්නේය. ඉඳින් තවමත් ප්‍රකට නැතිනම්, නොදැකිය හැකිනම් වර්තමානයෙන් පටන්ගෙන තමාගේ අනාගතය පැත්තට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ඤාණය විහිදුවා බලන විට තමා මියගොස් සිටින අසුභය පහසුවෙන්ම දැකගත හැකිවනු ඇත. මේ භාවනා පිළිවෙල පවිත්‍රප්පන්න හේතු ධර්ම හා අනාගත එල ධර්මයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධ පරිච්චිසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයන් භාවනා කළ යෝගීන් සඳහා පහසු වන්නේමය. තමාගේ අසුභ ස්වභාවය ඤාණාලෝකයෙන් දැකගත් විට අපීඤ්චත-බහිද්ධා වශයෙන් වරින් වර මාරු කරමින් “අසුභ-අසුභ” යැයි බලන්න. මෙලෙස භාවනා කොට බලන විට කලින් තමාට රාගය දැන වූ පුද්ගලයෙකුට ද, රාගය දැනවෙන පුද්ගලයන්ට ද ටිකෙන් ටික විහිදුවමින් අපීඤ්චත-බහිද්ධා වශයෙන් නැවත නැවතත් අසුභ යැයි භාවනා කරන්න. මෙලෙස අසුභ යැයි අපීඤ්චත-බහිද්ධා වශයෙන් බහුලව භාවනා කළ විට පෙර විපස්සනා භාවනාවෙහි ශක්තියෙන් ද, සිත පරමාර්ථ සත්‍යය කේන්ද්‍රයෙහි හැසිරීම වැඩි නිසා ද අපීඤ්චත-බහිද්ධා මළකුණුවල පිහිටා ඇති රූප කලාපයන් දැකගත හැකිවේ. නැත්නම් අසුභ මළ මිනිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් කුණු වී යන විට ඇට

සමූහයක්, ඇට කැබලි සමූහයක් බවට පත්වන බව ඤාණයෙහි ප්‍රකටවීම ද සිදුවේ. ඉඳින් එම මළකුණෙහි අනාගත පැත්තට ඤාණය විහිදුවා බලන කල ඇට සමූහය, ඇට ස්වරූපය, ඇට කැබලිබවට පත්වන තෙක් ද ඤාණ දස්සනය ළඟාවීම සිදුවේ. කුමන ක්‍රමයෙන් හෝ “අසුභ-අසුභ” යැයි භාවනා කරන්න. ඉඳින් රූප කලාප අංශු පහසුවෙන් දැකගත් විට මෙම රූප කලාපයන්හි ඇති පරමාර්ථ රූප ධර්මයන්, විශේෂයෙන් උතුප රූපයන් පරිග්‍රහ කොට මෙම රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවමින් විපස්සනා කරන්න. රූප කලාප අංශුන් ද පහසුවෙන් නොදකින විට, හමුනොවන විට එම අජීඛන්ත-බහිද්ධා මළකුණුවල ඇති සතර මනා භූතයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන විට එහි ඇති රූප කලාපයන් දැකීමට පටන් ගන්නවා ඇත. රූප කලාප අංශු බෙදා බලන කල කලාපයන් තුළ ඇති තේජෝ ධාතුව නිසා නැවත නැවතත් පහළ වූ උතුප ඕප්ටික රූප ධර්මයන් හමුවිය හැක්කේය. මෙම රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට දිගට විපස්සනා කරන්න. එහෙත් මෙලෙසට විපස්සනාවට මාරුවීමට පෙර අසුභ භාවනාව සතුවුදුයක නැවත පත්වන තෙක් ප්‍රගුණකර තිබිය යුතුය.

අසාමාන්‍ය සංසිද්ධියක්

ඉඳින් යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු විසින් අරමුණු කළ එම මළකුණ කාමී පණුවන් විසින් කමින් සිටින කුණක් වන්නේ නම් සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට එම කුණෙහි ඇති සතර මනා භූතයන් ගෙන ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කරන විට උතුප ඕප්ටික රූපයන් පමණක් නොව අනෙකුත් (ප්‍රසාද) පැහැදිලි රූප කලාප ද ඝන අපැහැදිලි රූප කලාප ද මිශ්‍රව දැකගත හැක්කේය. හේතුව නම් යෝගාවචර පුද්ගලයා එම මළකුණ හා ගැලී සිටින පණ ඇති කාමී පණුවන්ගේ රූප කලාපයන් ද සහිතව මිශ්‍රව දකිමින් සිටීමය. සාමාන්‍ය අසුභ මළකුණෙහි වනාහි උතුපරූපයන් පමණක් ප්‍රකට වේ.

අජීඛන්ත-බහිද්ධා මළකුණුවල රූප කලාපයන් දකින, හමුවන විට එම රූප කලාපයන් බෙදා වෙන්කොට ගෙන පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවමින් නැවත නැවතත් විපස්සනා කරන්න.

පටිච්චසමුප්පාද අංග

පටිසම්භිදමග්ග පාලිය උපකාර කරගෙන විසුද්ධි මාර්ගයෙහි 457 පිටෙහි විපස්සනා ඤාණ භාවනාවෙහි අරමුණු දක්වන ලැයිස්තුවෙහි පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් ඇතුළත් කොට ඇත්තාහ. එම නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයා විසින් පටිච්චසමුප්පාද අංගයේ ද විපස්සනා කළ යුතු වෙති.

පිංවත් ඔබ “අවිජ්ජා පච්චයා සඛ්ඛාරා” අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාරයෝ පහළ වෙන් යනාදී ලෙසට දේශිත අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමයට හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමේ ක්‍රමය නැවතත් අරමුණු කරන්න. එහිලා පරිග්‍රහ කළ ආකාරයට මෙම අංගයන් මෙහි දී විපස්සනා කළ යුතු වෙති.

පච්චුප්පන්න භවය මුල් කරගෙන පටන් ගන්නේ නම්;

- 1) අවිජ්ජා, සඛ්ඛාර අතීත යැයි,
- 2) විඤ්ඤණ, නාමරූප, සලායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, භව පච්චුප්පන්න යැයි,
- 3) ජාති, ජරා මරණ අනාගත යැයි.

ඉදින් ප්‍රථම අතීත භවය මුල් කරගෙන ගන්නේ නම්;

- 1) අවිජ්ජා, සඛ්ඛාර දෙවැනි අතීත යැයි,
- 2) විඤ්ඤණ, නාම-රූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, හව ප්‍රථම අතීත යැයි,
- 3) ජාති, ජරා මරණ පච්චුප්පන්න යැයි.

ඉදින් ප්‍රථම අනාගත භවය මුල් කරගෙන ගන්නේ නම්;

- 1) අවිජ්ජා, සඛ්ඛාර පච්චුප්පන්න යැයි,
- 2) විඤ්ඤණ, නාමරූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, හව ප්‍රථම අනාගත යැයි,
- 3) ජාති, ජරා මරණ දුකිය අනාගත යැයි.

මෙලෙස අතීත සම්බන්ධතා ද, අනාගත සම්බන්ධතා ද වටහා ගන්න. භවයන් තුන තුන හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ කරමින් නැවත නැවතත් කළයුතු භාවනාවකි.

භාවනා කරන පිළිවෙල

- 1) අවිජ්ජාව නිසා සඛ්ඛාර පහළ වේ.
අවිජ්ජාව (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිච්චා.
සඛ්ඛාරා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිච්චා.

තම රූප-භාම සන්නාහ සන්නතියෙහි ඇති වූ, ඇතිවෙමින් පවතින, මත්තෙහි වන අවිජ්ජා හා සඛ්ඛාරයන් පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි පරිග්‍රහ කළ ආකාරයට භාවනා කරන්න.

මෙහි අවිජ්ජාව ද සාමාන්‍ය ලෙස ලෝභ-ද්වීඨී රාශිය මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් සන්නතියක්ම වන්නේය. සඛ්ඛාරයන් ද සුදුසු ලෙස කුසල, අකුසල සඛ්ඛාර විය හැක්කේය. මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් සන්නතියක්මය. පිංවත් මඛ සඳහා මේ පච්චුප්පන්න භවය වෙන්කර දක්වතොත් අතීත භවයෙහි සිදුකරන ලද මෙම සඛ්ඛාරයෝ කුසල සඛ්ඛාරයෝම වන්නාහ. ඒ ඒ භවයෙහි සිදු වූ ලෙස, සිදුවෙමින් පවතින, සිදුවන්නා වූ ආකාරයටම භාවනා කොට බලන්න. දුක්ඛ ලක්ෂණයෝ ද, අනන්ත ලක්ෂණයෝ ද මේ ක්‍රමයටම බලන්න.

- 2) සඛ්ඛාර නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤණය පහළ වේ.
සංස්කාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යයි.
පටිසන්ධි විඤ්ඤණය (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යයි.

මේ ආකාරයට විපාක විඤ්ඤණයෙන් නිමවන ලෙසට ද්වාර හයෙහි වක්ඛුද්වාර වීථි ආදී වීථි සියල්ලෙහි ද, හවඛිත විඤ්ඤණයන් ද, චුති විඤ්ඤණයන් ද භාවනා කොට බලන්න. ඉතිරි පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් ද පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ ආකාරයට ජාති-ජරා-මරණ තෙක් භාවනා කොට බලන්න. හේතු-ඵල යන දෙකම ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා වඩන්න. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට විඤ්ඤණ, නාම-රූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනාවන්හි විපාක වර්ටි ධර්මයන් පමණක් ඇත්ත

වශයෙන් ගතයුතු නමුත් [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 642 යටතේ)] හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවයක් බලන විට පමණක් විපාක වර්ධන ධර්මයන් බලන්න. විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කරන විට වෙන් කළ නොහැකි වූ අවිනාශාව ක්‍රමයට අනුව විවි සන්නතියක් තුළ වැටී ඇති පඤ්චද්වාරාවපීඡන, වොත්ථපන, ජවන, මනෝද්වාරාවපීඡන, ජවනයන් එකටගෙන භාවනා කොට බලන විට පරමාර්ථ ධාතුන් ඉතිරි නොකොට බලන ක්‍රමයට භාවනා කරන්නේ නම් වඩාත් නිවැරදිය. භාවනා කරන කොටස හැකිතාක් අතීත සම්බන්ධතාවලින් පටන්ගෙන අනාගත කෙළවර තෙක් භාවනා කොට බලන්න. අපීඤ්ඤා-බහිද්ධා වශයෙන් මාරුවෙන් මාරුවට බලන්න. බහිද්ධාහි පුද්ගල, සත්ත්වයන් වශයෙන් බෙදූ වෙන් කොට නොගෙන පොදු ලෙස ගෙන භාවනා කරන්න.

චන්තාලීසාකාර අනුපස්සනා

මේ ලක්ෂණ සම්මසන ඤාණ කොටසෙහිලා [වී. ම. 458] දක්වා ඇති චන්තාලීසාකාර භාවනාව පරිසමිතිදුමග්ග පාලි 2/228 න් උපුටා දක්වයි. සිත තබා ගැනීමට පහසුවීම පිණිස මහා විසුද්ධාරාම සයාඛෝ ස්වාමීන් වහන්සේ තමාගේ පරමත් ස්වරූපයේදී නම් ගුණයෙහි ගාථාවන් ලෙස බදිමින් අනිච්ච ලක්ෂණයන් දසය, දක්ඛ ලක්ෂණයන් පස්විස්ස, අනත්ත ලක්ෂණ පහ වෙන වෙනම බෙදූ ලියා දක්වයි. එම ගාථාවන්හි එන ආකාරයට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට අනුව තුනට බෙදූ දක්වන්නෙමු.

අනිච්ච ලක්ෂණ දසය

රූපං අනිච්චං පලෝකං - වලං පහභිගු අද්ධුවං,
 විපරිණාමාසාරකං - විභවං මච්ච සඛිබතං.

1. අනිච්චතෝ

“අනිච්චන්තිකතාය ආදි අන්තචන්තතාය ච අනිච්චතෝ.” [වී. ම. 459]

“අනිච්චන්තිකතායාහි අච්චන්තිකතාභාවතෝ, අසස්සතතායාහි අපෙට්ඨි. සස්සතඤ්ඤි අච්චන්තිකං පරාය කෝටියා අභාවතෝ.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 698 යටතේ)]

[රූප-නාමයන්හි ඇතිවීම නම් වූ මුල් කෙළවර, නැතිවීම නම් වූ අග කෙළවර යැයි කෙළවර දෙකකි. උප්පාද කෙළවර, නඛිත කෙළවර යැයි ද කියති. රූප-නාමයන්ට අවසාන හඛිතය ඉක්මවා යා හැකි සස්සතයක් නැති බැවින් අවසාන හඛිතය ඉක්මවා යා නොහැකි නිසා ද උප්පාද කෙළවර හා පටන්ගෙන නඛිත කෙළවර අවසාන කොට ඇති නිසා ද අනිච්ච ධර්ම වන්නාහ.]

රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සඛිඛාර, විඤ්ඤාණ යැයි යන පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට පහට බෙදූ බලන්න. ඉහත සඳහන් අර්ථය රූප ධර්මයන්හි, වේදනා ධර්මයන්හි, සඤ්ඤා ධර්මයන්හි, සංස්කාර ධර්මයන්හි, විඤ්ඤාණ ධර්මයන්හි විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් අනිච්ච යැයි භාවනා කරන්න.

මෙහිලා උප්පාද කෙළවර නො ඉක්මවිය හැකි රූප ධර්ම-නාම ධර්මයෝ ඇතිවීම නම් වූ උප්පාදයට පත්නොවුන තාක් නොපවත්නේය. සිදුවීමට සුදුනම් වන, පෙරාතුව සුදුනම් වන ස්වභාවයක් ද නැත. තවදුරටත් නැතිවන හඬිග කාලයෙන් පසුව ද තව තැනකට ගමන් කරන, මාරුවන, ගමන්කොට එකතු වී සිටින ස්වරූපයක් ද නැත. ඇතිවීමට කලින් නැති බව, නැතිවීමට පසු නැති බව යන (නැතිබව) දෙක මැද අතරම උප්පාද-ධීති-හඬිග වශයෙන්, ක්ෂණ වශයෙන් පහළවීම වේ. මෙලෙස උප්පාද කෙළවරත් හඬිග කෙළවරත් හර ධීති කාලයක් නැති, උප්පාද කෙළවර හඬිග කෙළවර පමණක්ම පවතින ස්වභාවය නිසා රූප-නාමයෝ අනිච්ච යන නම ලබයි. එම නිසා අනිච්ච-නිච්ච ස්වභාවය නැතිය (නිච්ච නැතැයි) භාවනා කොට බලන්න.

2. පලෝකතෝ

“ව්‍යාධිපරාමරණේති පලුප්පනතාය පලෝකතෝ.” [වි. ම. 459]

[ව්‍යාධි, ජරා, මරණ (ලෙඩ වීම, ජරාවට යෑම, මරණයට පත්වීම) මගින් වැටීම, ඇඹරීම, පැලීම, ඉරිමි ආදියෙන් පෙළෙන බැවින්, බොහෝ විනාශ වන ස්වභාව ඇති බැවින්] **පලෝකං-විනාශ** වන ස්වභාවයය.

3. චලතෝ

“ව්‍යාධිපරාමරණේති චේව ලාභාදිති ච ලෝකධම්මේති පචලිතතාය චලතෝ.” [වි. ම. 459]

“ලෝකධම්මා ලාභාදිභේතුකා අනුන්‍යපටිසා, තේති, ව්‍යාධි ආදිති ච අනවර්ධිතතා පචලිතතා.” [මහා ටී. 2 (ජරිධසඬිගායනා අංක 698 යටතේ)]

[හොඳ නරක දෙක වනාහි ලාභ-අලාභ ආදී ලෝක ධර්මයන් මත පදනම් වී පවති, මෙම ලෝක ධර්ම නිසා රුචි-අරුචි ආදී වශයෙන් සිත කම්පන, සැලීම පහළ වේ. ව්‍යාධි, ජරා, මරණයන් නිසා ද, ලාභ-අලාභ ආදී ලෝක ධර්මයන් නිසාද රූප-නාමයන් තනවුරු නැති අනවස්ථිති (ස්ථිරව නොපිටින) බැවින් කම්පාවිය හැකි නිසා] **චලං -** තනවුරු නැති-අනවස්ථිති බවක්, කම්පනය, චලනය වන බවක් යැයි සම්මර්ෂණය කරන්න.

4. පහඬිගතෝ

“උපක්කමේන චේව සරස්භ ච පහඬිගපමනසීලතාය පහඬිගතෝ.” [වි. ම. 459]

[තමාගේ උපක්‍රමයෙන් ද, අනුන්ගේ උපක්‍රමයෙන් ද, තමාගේ මූල ස්වභාවයෙන් ද තමා හඬිගුරු බවට පත්වන සුළු බැවින් ද] **පහඬිග -** බිඳෙන ස්වභාවය ඇත්තේය.

5. අද්ධුවතෝ

“සබ්බාවච්චනිසාතිතාය ටීරභාවස්ස ච අභාවතාය අද්ධුවතෝ.” [වි. ම. 459]

[ඉතා ළපටි කාලයේ පටන්ගෙන ටිකෙන් ටික වැඩි එන්නා වූ එලයක් සේ ළපටි වයසේ, කෙළි සෙල්ලම් වයසේ ආදී ඕනෑම වයසක දී, අවස්ථාවක දී අභාවයට යන ස්වභාවය ඇති නිසා, අභාවයට නොගිය ද ස්ථිර භාවයක්, ටීර භාවයක් නැති, ස්ථිර භාවයාගේ අභාවය වශයෙන්] **අද්ධුවං - නිත්‍ය නොවේ.**

6. විපරිණාමධම්මතෝ

“ජරාය චේව මරණේන වානි ද්වේධා පරිණාමපකතිතාය විපරිණාමධම්මතෝ.” [වි. ම. 459]

[ජරාව වශයෙන් ද, වියෝවන මරණ ස්වභාවයෙන් ද යන දෙයාකාරයකින් පෙරළෙන සුළු බැවින්] **විපරිණාම - විපරිණාම ස්වභාවය ඇත්තේය.** [උප්පාද ස්වභාවයෙන් පටන්ගෙන ධීනි ස්වභාවය නම් වූ ජරාවට, නභිග ස්වභාවය නම් වූ මරණයට පත්වන ස්වභාවය යැයි අදහස් කෙරේ.]

7. අසාරකතෝ

“දුඛබලතාය ඵේග්ග චිය සුඛහඤ්ජනියතාය ච අසාරකතෝ.” [වි. ම. 460]

[තමා විසින්ම විනාශ විය නැති, දුර්වල විය නැති බැවින් ද **ඵලයක්** සේ වහා දිග නිසා ද] **අසාරකං - හරයක්-ස්ථිරතාවයක් නැතිය.**

8. විභවතෝ

“විගතභවතාය විභවසම්භුතතාය ච විභවතෝ.” [වි. ම. 460]

[ඇතිව නැතිවන තත්වය ඇති හෙයින්, නැවත වර්ධනයක් වැඩීමක් නැති නිසා ද, විනාශවන, නෂ්ටවන ස්වභාව ඇති (නිත්‍ය, සුඛ, සුභ, ආත්ම සංඛ්‍යාත වැඩීම නැති) විභව තණ්හා, විභව දිට්ඨිය ආදී හේතුවෙන් පහළ වන බැවින් ද, තණ්හා-දිට්ඨි යන විභවයේ ජිතෘත්වයෙන් උපන් බැවින්] **විභවං - අනර්ථකර වූ ස්වභාවය ඇත්තේය.**

9. මරණධම්මතෝ = මච්චු

“ජාතිජරාව්‍යාධි මරණපකතිතාය ජාතිජරාව්‍යාධි මරණධම්මතෝ.” [වි. ම. 460]

[මරණය = විනාශ වීම, මරණ ස්වභාවය ඇති නිසා] **මරණධම්මං - මච්චු = මරණ ස්වභාවය ඇත්තේය.**

10. සඛිඛතතෝ

“හේතුපච්චයේති අතිසඛිඛතතාය සඛිඛතතෝ.” [වි. ම. 460]

[සෘජු හේතු-ජනක හේතු ධර්ම. උපස්ථම්භක හේතු ධර්ම, ප්‍රත්‍යය හේතු ධර්මයන් යන මේවායේ සමවායෙන් (එක්රැස් වීමෙන්) පහළ කරවිය යුතු බැවින්]

සබ්බතං - හේතු ධර්මයන් විසින් නැවත නැවතත් යළි යළිත් සංස්කරණය කරන ලද ස්වභාවය ඇත්තේය.

රූප ධර්මයන් සෘජුව පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්මය කර්මයයි. ජනක ධර්මය මෙන්ම හේතු ධර්මයයි. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන යන කෙලෙස් වට්ටි හේතු ධර්මයෝ වනාහි අතීත කර්මයට උපකාර කරන උපස්ථම්භක හේතු ධර්මයෝයි. නමුදු එම කෙලෙස් වට්ටිය කුසල කර්මයන්ට උපනිශ්‍රය ආදී පව්වය ශක්තිය මගින් උපකාර කරයි. අකුසල කර්මයන්ට උපනිශ්‍රය ආදී පව්වය ශක්තියගෙන් ද සහජාත යන හේතු ධර්මයන්ගෙන් ද උපකාර කරයි. තවදුරටත් චිත්ත, උතු, ආහාර යන මේවා ද රූප ධර්මයන්ට උපස්ථම්භක හේතු ධර්ම වේ. නමුදු චිත්ත, උතු, ආහාර යන රූපයෝ ද තවත් චිත්තජ, උතුජ, ආහාරජ රූපයන් කෙලින්ම පහළ කරමින් අනෙක් ඒවාට උපකාර කරන නමුදු කර්මයේ ශක්තියෙන් කර්මජ රූප පහළවීමට එය සමාන නොවේ. සිත චිත්තජ රූපයන්ට සහජාත ආදී ශක්තියගෙන් උපකාර කරයි. සෘතුව උතුජ රූපයන්ට උපනිශ්‍රය ආදී ශක්තිය මගින් ද, ඕජාව ආහාරජ රූපයන්ට ආහාර පව්වය ආදී ශක්තිය මගින් ද උපකාර කරයි. ඒවා සඳහා කර්ම ශක්තිය නොයෙදෙන නිසා ජනක හේතු යැයි නොකියා උපස්ථම්භක හේතු වශයෙන් දක්වන බව සිතට ගන්න.

විපාක නාම ධර්මයන්හි ජනක හේතුව කර්මයයි. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන නම් වූ කිලේස වට්ටි හේතු ධර්මයන් රූප ගැන දැක්වූ ආකාරයටම සලකා ගන්න. කුසල, අකුසල, අබ්‍යාකත නාම ධර්ම සියල්ලෙහි පව්වුප්පන්න හේතු ධර්මය වන වස්තු, ආරම්භණ, එස්ස ආදී හේතු ධර්මයන් උපස්ථම්භක හේතු ධර්මයන් යැයි දැනගතය.

ඉහත සඳහන් ධර්ම ස්වභාවයන් තමා භාවනා කරන රූප ධර්මයන් (වේදනා ධර්ම, සඤ්ඤ ධර්ම, සබ්බාදර්ම, විඤ්ඤණ ධර්මයන්) කෙරෙහි ඤාණයෙන් දැකින ලෙසට බලා **“අනිච්ච”** යැයි ද **“පලෝක”** යැයි ද යනාදී ලෙසට භාවනා කොට බලන්න. මේ අනුව අනිච්ච ලක්ෂණ දසය සම්බන්ධ විස්තර නිමවන ලදී.

දුක්ඛ ලක්ෂණ පස් විස්ස

- දුක්ඛඤ්ච රෝගාසං ගණ්ඨං - සලලාබාධං උපද්දවං
- භයිත්‍යුපසග්ගාත්තාණං - අලේණාසරණං වධං
- අසමුලං ආදීනවං - සාසවං මාර ආමිසං
- ජාතිජ්ජරං ඛතධිසෝකං - පරිදේවමුපායාසං සබ්බිලේසසභාවකං

1. දුක්ඛතෝ

“උප්පාදවයපතිපිළනතාය දුක්ඛවත්තූතාය ච දුක්ඛතෝ.” [වි. ම. 459]

“උප්පාදවයපතිපිළනතායාහි උප්පාදේන, වයේන ච පති පති ඛණේ ඛණේ තං සමඛිතිතෝ විබාධනසභාවත්තා, තේහි චා සයමේව විබාධේතඛිඛත්තා. උදයඛිඛයවත්තෝ හි ධම්මා අනිණ්හං තේහි පටිපිළිතා ඒව භොන්ති, යා පිළනා “සබ්බාදර්මදුක්ඛතා” ති වුච්චති. දුක්ඛවත්තූතායාහි තිවිධස්සාපි දුක්ඛස්ස, සංසාරදුක්ඛස්ස ච අධිට්ඨානභාවතෝ.” [මනා ටි. 2 (ජර්ධසබ්බායනා අංක 698 යටතේ)]

රූප-නාමයෝ; එම රූප-නාමයන්ගෙන් නිර්මිත පුද්ගලයා උප්පාදවීමේ දුඬුවම මගින් ද, වියෝවීමේ දුඬුවම මගින් ද ඤාණයක් පාසා පෙළෙන නිසා ද, තව ක්‍රමයකට තමාගේ රූප-නාම විසින්ම උප්පාද-වය යන දුඬුවම් මගින් දිගින් දිගටම පෙළෙන නිසා ද;

(අ) දුක්ඛ වේදනා නම් වූ දුක්ඛ දුක්ඛ, (ආ) සුඛ වේදනා යන විපරිණාම දුක්ඛ (ආඤ්චිට සුඛයි-නැතිව යෑම දුක්ඛ යන්න මෙයින් කියවේ.) (ඇ) උපෙක්ඛා වේදනාව හා වේදනාවන් කෙරෙහි දුර වූ රූප-නාම යන සඛිඛාර දුක්ඛ,

මේ දුක් තුන් වර්ගයේ එකතුවට, වෙනත් ආකාරයකට සංසාර වට්ට දුක්ඛයෙහි පැවැත්මට පාදක වන නිසා ද **දුක්ඛං** - නිව, කිලුටු දුක්ඛිත ඛව යන මේවා දුක් වර්ගයෝමයි.

සඛිඛාර දුක්ඛ ත්‍රිවිධ භවයෙහි පිහිටා ඇති සඛිඛාර ධර්මයන් සියල්ල සඛිඛාර දුක්ඛ යන නම ලබති. නමුදු දුක්ඛ වේදනා හා සුඛ වේදනාවෝ දුක්ඛ දුක්ඛ, විපරිණාම දුක්ඛ යැයි නියමිත නමක් ලබන බැවින් මෙහිලා උපෙක්ඛා වේදනා හා වේදනාවන් ගෙන් පරිබාහිර භව තුනෙහි පිහිටා ඇති සංස්කාර ධර්මයන් සියල්ල සඛිඛාර දුක්ඛ යැයි කියනු ලැබේ. මෙම තේතූමක රූප-නාම සඛිඛාර ධර්ම සියල්ල මෙලෙස පහළවනු පිණිස සංස්කරණය කරන සංඛත දුක්ඛයෝ ප්‍රකටව ඇති නිසා ද, ආඤ්චිම-නැතිවීම දෙකෙන් දිගටම පෙළෙන බැවින් ද සඛිඛාර දුක්ඛ යන නම ලබයි. [වි. ම. 372 ; මහා වී. 2 (ඡර්ඪසඛිගායනා අංක 539 යටතේ)]

2. රෝගතෝ

“පච්චයයාපනීයතාය රෝගමූලතාය ච රෝගතෝ.” [වි. ම. 459]

[සප්පාය ප්‍රත්‍යයෙන් යැපිය යුතු බැවින් ද, රෝග ව්‍යාධීන්ට මුල්වන බැවින් ද] **රෝගං** - වේදනා සහිත රෝගයක්ම වේ.

3. අඝතෝ

“චිගරහණීයතාය අවඛිඪී ආවහනතාය අඝවඤ්චුතාය ච අඝතෝ.” [වි. ම. 459]

[අකුසල් ධර්මයන්ට බුදුරජාණන් වහන්සේ හා ආර්යන් වහන්සේලා ගරහන ලද්දක් සේ ද, සත්ත්වයන්ට අවැඩ ගෙනදෙන හෙයින් ද අඝ යැයි කියන ලද අකුසල පාපයන්ගේ පදනම වන බැවින් ද] **අඝං** - අවැඩ ස්වරූපයයි.

4. ගණ්ඨිතෝ

“දුක්ඛතා සුලයෝගිතාය කිලේසාසුචිපත්ඝරණතාය උප්පාදප්ථාභිගේභි උද්ධමාතකපරිපක්ඛපභින්නතාය ච ගණ්ඨිතෝ.” [වි. ම. 459]

[දුක්ඛ දුක්ඛ, විපරිණාම දුක්ඛ, සඛිඛාර දුක්ඛ යන තුන් ආකාරය වූ දුක්ඛතා යැයි කිව හැකි දුක් වේදනා හා යෙදෙන නිසා ද, සුදුසු පරිදි අරමුණු වශයෙන් ද, විශේෂයෙන් යෙදී ඇති සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම වශයෙන් ද, අපරිශුද්ධ, පිළිකුල් සහිත රාගාදී කෙලේස අසුචි ඕපාව වැගිරෙන බව ඇති නිසා ද, උප්පාදය,

ජරාව, හඬිගය යන මෙයින් ඉපිද-දිරා-බිඳී යන බැවින් ද] **ගණ්ඩං - ගඬුවක්** වැනිය.

කිලේසාසුචිපත්ඝරණාය පෙර රාගයන් ආදී අරමුණු කොට පසු පසු රාගයන් පහළ වීම ද, රාග ජනක කෙලෙස් ඇති කරවන යමක් අරමුණු කොට පහළ වූ චිත්ත-වෛතසික හා සම්ප්‍රයුක්තව රාග ආදී කෙලෙස් පහළ වීම ද අදහස් කොට “ඊට ගැළපෙන අරමුණු වශයෙන් ද, සම්ප්‍රයුක්ත වශයෙන් ද, පිළිකුල් වූ රාගාදී කෙලෙස් ටිකෙන් ටික වගුරුවන බව” කියවේ. රූප-නාමයන්ගෙන් වැගිරෙන අසුචි ඕජාවයි. ප්‍රකෘතියෙන් ගඳ වූ සැරව - අසුචි වැගිරෙන ගඬුවක් සේ සලකන්න.

5. සල්ලතෝ

“පිළාජනකතාය අන්තෝතුදනතාය දුන්නිභරණීයතාය ච සල්ලතෝ.”

[වි. ම. 459]

[අ] ඇතිවීම-නැතිවීම දෙකින් පීඩා ජනක හෙයින් ද, (ආ) දුක්ඛ වේදනාදිය යම්සේ ශරීරය තුළට ඇනුනු උලක් සේ වන්නේ ද එසේම මේ සංස්කාර ධර්මයෝ ද අත්තභාව නම් වූ ස්කන්ධ ශරීරය තුළට විදගෙන ඇතිවීම-නැතිවීම දෙකෙන් පෙළෙන බැවින් ද, (ඇ) මෙම රූප-නාම, සඛිබාර දුක්ඛ නම් වූ ඊය ආර්ය මාර්ගය නම් වූ උපකරණය මගින් මුත් උගුලා දැමිය නොහැකි බැවින් ද] **සල්ලං - ශල්‍යයක්, ශූලයක් ලෙසින් සලකන්න.**

6. ආබාධතෝ

“අසේරිභාවජනකතාය ආබාධපදුට්ඨානතාය ච ආබාධතෝ.”

[වි. ම. 459]

[අ] අසාධ්‍යය රෝගී පුද්ගලයා සතර ඉරියව්වේදීම තම ශක්තියෙන් පැවැත්විය නොහැක්කේ අනුන්ගේ උදව් උපකාර අපේක්ෂා කරන්නා සේ ස්කන්ධ කුඩුව තම ශක්තියෙන් පැවැත්විය නොහැක්කේ හේතු ධර්ම නම් වූ අනුන් හා බැඳී පවතින ස්වභාවය ඇති බැවින් ද, (ආ) දුරුණු පෙළීම් සහිත රෝගාබාධ සියල්ලට හේතු වන බැවින් ද] **ආබාධං - රෝගාබාධ වශයෙන් ද සලකන්න.**

7. උපද්දවතෝ

“අවිදිතානං යේව විපුලානං අනත්ථානං ආවහනතෝ සබ්බපද්දවච්ඡුතාය ච උපද්දවතෝ.”

[වි. ම. 459]

[බිජුවක් තුළ තිබෙන කලලයක් සේ නොදන්නා සුළු වූ බැවින් අනර්ථයන්, රාජ දුණ්ඩනයන්, වයසට යෑම්, ලෙඩ බිය, මරණ බිය ආදී සියල්ල ගෙනදෙන බැවින්, සර්වෝපද්‍රවයනට වස්තු වන බැවින් ද] **උපද්දවං - විපත් ඇති කරන ලෙසින් ද සලකන්න.**

8. භයතෝ

“සබ්බභයානං ආකරතාය දුක්ඛ උපසමසඛිබාතස්ස පරමස්සාසස්ස පච්චක්ඛභුතතාය ච භයතෝ.”

[වි. ම. 459]

[සියලු වර්තමාන, අතීත, අනාගත භයට ආකර හෙයින් ද, දුක්ඛවූපසම සංඛ්‍යාත පරම අස්වැසිල්ලට, ශාන්ත සුඛම නිවනට ප්‍රතිපක්ෂ වන බැවින් ද] **භයං - සැපයක් කැලම නැති විපුල භය, මහත් වූ විවිධ වූ බියක් වශයෙන් ද සලකන්න.**

9. ඊතිතෝ

“අනේකව්‍යසනාවහනතාය ඊතිතෝ.” [වි. ම. 459]

[ස්කන්ධ ශරීරයෙහි නොයෙක් ව්‍යසනයන් ඵලවන (ගෙනදෙන) හෙයින්] **ඊති - අන්තරා හෙයින් ද සලකන්න.**

10. උපසග්ගතෝ

“අනේකේති අනන්තේති අනුඛද්දිධතාය ජ්‍යෙෂ්ඨසංඛිධතාය උපසග්ගෝ විය අභධ්ව්‍යසනාරහතාය ච උපසග්ගතෝ.” [වි. ම. 459]

[අනේක අනර්ථයන් ලඟුඛදනා ලද හෙයින් ද, අරමුණු වශයෙන්, සම්ප්‍රයුක්ත වශයෙන්ද රාගාදී ජ්‍යෙෂ්ඨයන්ගෙන් යුක්ත බැවින් ද, අනර්ථයන් මෙන් (දේවතෝපසංහාර වශයෙන් සිදුවන ව්‍යාධි ආදී) සලකා ඉවසීමට නොසුදුසු බැවින් ද] **උපසග්ගං - විපත් හෙයින් ද සලකන්න.**

11. අත්තාණුතෝ

“අතායනතාය චේව අලබ්භනෙය්‍ය ඛේමතාය ච අත්තාණුතෝ.” [වි. ම. 459]

[අතිවිමි-නැතිවිමි දෙකෙන් පෙළෙමින් මිස අතිවිමි-නැතිවිමි රහිත ආරක්ෂාවක් විය නොහැකි නිසා ද, නොලැබිය හැකි කේම බව අති බැවින් ද] **අත්තාණං - පිහිටක් නැති බැවින්ද සලකන්න.**

12. අලේණුතෝ

“අල්ලීයිතුං අනරහතාය අල්ලීනානමිපි ච ලේණුකිච්චාකරණතාය අලේණුතෝ.” [වි. ම. 459]

[දුක් හීතියෙන් මිදෙන අදහසින් ඇලෙන්නට නුසුදුසු හෙයින් ද, ඇලුණුහුට දුක්ඛ නිවර්තන සංඛ්‍යාත ලේණු කෘත්‍යය නොකරන හෙයින් ද] **අලේණුතෝ - ආරක්ෂාව නැති හෙයින්ද සලකන්න.**

13. අසරණුතෝ

“නිස්සිතානං භය සාරකත්තාභාවේන අසරණුතෝ.” [වි. ම. 459]

[ජාති-ජරා-ව්‍යාධි-මරණාදී දුකට බියෙන් සරණක් සොයා ගිය ද සරණක්, ජාතනාදී භය නසන බවක් නැති බැවින්] **අසරණං - සරණක් නොමැති හෙයින් ද සලකන්න.**

14. වධකතෝ

“මත්තමුඛසපත්තෝ විය විස්සාසඝාතිතාය වධකතෝ.” [වි. ම. 460]

[මතුරෙකු සේ සිනාමුසු මුහුණක් ඇතිව ළඟාවී සතුරෙකු සේ නසන ස්වභාවය ඇති බැවින්] **වධං - වධකං - වධකයකු** මෙන් ද සලකන්න.

සම්මුති සත්‍යයන්ට හෙවත් ප්‍රඥප්ති ව්‍යවහාරයන්ට අනුව කරා කරන මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්මාදී සත්ත්වයන් උප්පාද, ධීනි, භඩිග යන මේවායින් භඩිගයට වැටෙන සේ කාල පරතරයක් නොතබා, අතරක් නොතබා නැවත නැවතත් මරණ මාරයෙකි. රූප, වේදනා, සඤ්ඤ, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤණයෝ සුඛයට හේතු යැයි ද, දුක සඳහා හේතු නොවන්නේ යැයි ද ගන්නා ලද මිත්‍යා විශ්වාසය ඇත්තවුන් නසන සුළු හෙයින් **විස්සාසඝාති** නම් වෙයි. ස්කන්ධයන් **“ඒතං මම”** මෙය මගේ වස්තුව යන ලෙසට වරදවා වටහා ගැනීමේ ස්වභාවය නිසා සත්ත්වයෝ විනාශයට පත්වෙත්. දුක්ඛ සත්‍යය නම් වූ ස්කන්ධයන් වනාහි සමුදය සත්‍යය නම් චිත්තා-ලෝභ නිසා පහළ වූ බව මෙහි නිවැරදි අදහසයි. වෙනත් අයුරකින් දුක්ඛතොත් මිත්‍යා විශ්වාස ඇතිකෙනා මැරිය හැකි ස්වභාවය ඇති බැවින් ස්කන්ධයෝ විශ්වාසවන්තයා මරන්නාහු යි **විස්සාසඝාති** නම් වේ.

[මහා වී. 2 (ඡර්ධිසඛිගායනා අංක 698 යටතේ)]

15. අසමුලතෝ

“අසහේතුතාය අසමුලතෝ.” [වි. ම. 460]

“අසස්ස පාපස්ස හේතුතා අසහේතුතා.”
[මහා වී. 2 (ඡර්ධිසඛිගායනා අංක 698 යටතේ)]

[පාපී වූ නරක අකුසල්වලට හේතු බැවින්] **අසමුලං - සියලු නිෂ්චලවූත් දුක්ඛත් දේවලට මූල හේතුව හෙයින්ද සලකන්න.**

16. ආදිනවතෝ

“පචත්ති දුක්ඛතාය දුක්ඛස්ස ච ආදිනවතාය ආදිනවතෝ, අචවා ආදිනං වාහි ගච්ඡති පචත්තකීති ආදිනවෝ, කපණාමනුස්සස්සේතං අධිවචනං, ඛන්ධාපිච කපණායේවාහි. ආදිනවසදිසතාය ආදිනවතෝ.” [වි. ම. 459]

“පචත්ති දුක්ඛතායාහි හචපචත්තිදුක්ඛතාවතෝ. හචපචත්ති ච පඤ්චන්තං ඛන්ධානං අනිච්චාදි ආකාරේන පචත්තනමේච, සෝ ච ආදිනවෝ. යථාහ “යං, භික්ඛවේ පඤ්චපාදනක්ඛන්ධා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා. අයං භික්ඛවේ පඤ්චසු උපාදනක්ඛන්ධේසු ආදිනවෝ”ති. තේනාහ “දුක්ඛස්ස ච ආදිනවතායා”හි. ආදිනත්ති භාවනපුංසකතිද්දේසෝ යථා “ඒකමත්තන්”ති, අතිවිය කපණන්ති අත්ථෝ. භුසත්ථෝ හි අයං ආ-කාරෝ.”

[මහා වී. 2 (ඡර්ධිසඛිගායනා අංක 698 යටතේ)]

(අ) [පඤ්චස්කන්ධයෝ අනිච්චාදි වශයෙන් පහළවීම **හචපචත්ති** -හචයේ පැවැත්ම නම් වේ. මෙලෙස අනිත්‍යාදී ස්වභාවයන් වශයෙන් පහළවීමම පඤ්චස්කන්ධයෙහි ආදිනව නම් වේ. “මහණෙනි, පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයන්හි අනිච්ච, දුක්ඛ, විපරිණාම ධර්මයෝ උපාදනස්කන්ධ පහෙහි ආදිනවයයි” මෙලෙස බුදුරජාණන්

වහන්සේ දේශනා කළ නිසා පඤ්චස්කන්ධයන් අනිච්චාදී වශයෙන් පහළවීමම **භවපවත්ති වර්ටි දුක්ඛයෙහි** පහළවීම නිසා ද, (ආ) පඤ්චස්කන්ධය දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මයන්හි අනිච්ච, දුක්ඛ, විපරිණාම ධම්ම යන ආදීනව ඇති නිසා ද] **ආදීනවං -** ඉතා නරක ආදීනව සමූහයක් ලෙසින්ද සලකන්න.

තවත් ලෙසකින් පඤ්චස්කන්ධයන්හි ආදීනව වනාහි සරණක් නැති දුප්පත් හිඟන්නෙකු හා සමාන නිසා **ආදීනවං - උප්පාදයකට පසු හඬග කාලයට පත්නොවී සිටීම සම්බන්ධයෙන්** සරණක් නැති බැවින්ද ආදීනව හෙයින් සලකන්න.

17. සාසවනෝ

“ආසව පදුට්ඨානතාය සාසවතෝ.” [වි. ම. 460]

“ආසවානං ආරම්මණාදිනා පච්චයභාවෝ ආසවපදුට්ඨානතා.”
[මහා වී. 2 (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 698 යටතේ)]

[රූප-නාම ධර්මයන්ට හේතුවන අවිජ්ජා, තණ්හා හා උපාදන යන කිලේස වර්ටි ධර්මයෝම ආසව ධර්මයන් වන්නාහ. පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ආදී කෘත්‍යයන් වශයෙන් උපකාර කරන නිසා මෙම ආසව ධර්මයන් පහළ වන්නාහ. මෙලෙසට පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයෝ ආසව ධර්මයන්හි ආසන්න කාරණය - පදුට්ඨාන යන නිසා] **සාසවං -** ආසව ධර්ම භතරෙති සාධක හේතු කාරණය වශයෙන් ද සලකන්න.

18. මාරාමිසනෝ

“මච්චුමාර කිලේසමාරානං ආමිසභුතතාය මාරාමිසතෝ.” [වි. ම. 460]

“මච්චුමාරස්ස අධිර්ධානභාවේන, කිලේසමාරස්ස පච්චයභාවේන සංවිච්චිනතෝ ආමිසභුතතා, ඛන්ධාපි ඛන්ධානං ආමිසභුතා පච්චයභාවේන සංවිච්චිනතෝ. තදුන්නෝගධා අභිසඛිබාරා. දේවපුත්තමාරස්ස පඤ “මමේත”න්ති අධිමානවසේන ආමිසභාවෝති ඛන්ධාදිමාරානමිපි ඉමේසං යථාරහං ආමිසභුතතා වත්තඛිඛා.”
[මහා වී. 2. (ඡර්ධසඛිගායනා අංක 698 යටතේ)]

[දේවපුත්ත මාර, කිලේස මාර, ඛන්ධ මාර, මච්චු මාර, අභිසඛිබාර මාර යැයි මාරයෝ පස් දෙනෙක් වෙත්. ඒ තුළින් කිලේස මාර, මච්චු මාර යන දෙදෙනා පමණක් අර්ධකථාති කෙලින්ම දුක්චමින් පැහැදිලි කරයි. මහා ටීකාවායාදීයන් වහන්සේ වනාහි එම පඤ්ච මාරයෝම යෝග්‍ය ලෙස ගතහැකි බව පෙන්වා දෙයි. එම නිසා පඤ්චස්කන්ධයන් පඤ්ච මාරයන්ගේ ආමිසය වන නිසා] **මාරාමිසං -** කිලේස මාර. මච්චු මාරයන්ගේ හෝ පඤ්ච මාරයන්ගේම ආමිසය වේ. ඒ අයුරින් සලකන්න.

19. ජාතිධම්මතෝ

20. ජරාධම්මතෝ

21. ව්‍යාධිධම්මතෝ

“ජාතිජරාව්‍යාධි(මරණ)පකතිතාය ජාතිජරාව්‍යාධි(මරණ)ධම්මතෝ.”

[වි. ම. 460]

[ජාති = උප්පාද ස්වභාවය, ජරා = ධීනි ස්වභාවය, ව්‍යාධි = ලෙඩ රෝග ස්වභාවය, (මරණ ස්වභාවය = භවිත ස්වභාවය) ඇති නිසා] ඒ අයුරින් සලකන්න.

19. ජාති = ඉපැදීම විශහැකි බව ඇත.

20. ජරා = ජරාවට පත්විය හැකි බව.

21. ව්‍යාධි = ලෙඩ රෝග, ව්‍යාධි ස්වභාවය.
(මරණධම්මතෝ = අනිච්ච ලක්ෂණ දහය තුළ ඇතුළත්ය)

22. සෝකධම්මතෝ

23. පරිදේවධම්මතෝ

24. උපායාසධම්මතෝ

“සෝකපරිදේවඋපායාසභේතුතාය සෝකපරිදේවඋපායාසධම්මතෝ.”

[වි. ම. 460]

[ස්කන්ධයෝ සෝක, පරිදේව, උපායාස පහළ කිරීමට හේතු ධර්ම වන නිසා] ඒ අයුරින් සලකන්න.

22. සෝක = තැවෙන ස්වභාවය.

23. පරිදේව = හැඩිමි වැලපිමි ස්වභාවය.

24. උපායාස = දැඩි ශෝක ස්වභාවය.

25. සඛිකිලේසිකධම්මතෝ

“තණ්හා-දිට්ඨි-දුච්චරත-සඛිකිලේසානං විසයධම්මතාය සඛිකිලේසික-ධම්මතෝ.”

[වි. ම. 460]

“සඛිකිලේසත්තයගහණේන තදේකට්ඨානං දසන්තං කිලේසවජ්ඣනමිපි සඛිගහෝ දුට්ඨිඛිඛෝ. තදරම්මණාපි හි ධම්මා තදනතිවත්තනතෝ සඛිකිලේසිකා ඒව. තථා ඔද්ද, තණ්හා, ජට්ඨිසු සරිරස්ස, සඛිකිලේසස්ස ච සඛිගහෝ දුට්ඨිඛිඛෝ.”
[මහා වී. 2 (ජරිධිසඛිගායනා අංක 698 යටතේ)]

[ස්කන්ධයෝ තණ්හා සඛිකිලේස, දිට්ඨි සඛිකිලේස, දුච්චරත සඛිකිලේස යන සඛිකිලේස ධර්ම තුන හා සමග සිත් සන්තතිය හෙවත් ස්කන්ධය දරන්නා වූ සත්ත්වයන් කිලිටි කළහැකි කිලේස ධර්ම සමූහයේ අරමුණු ධර්මය වන බැවින්] සඛිකිලේසිකධම්මං - සඛිකිලේසසභාවකං තණ්හා, දිට්ඨි, දුච්චරත යන කිලිටි කරන දේවල් තුන හෝ කිලේස දහය නම් වූ කසළ වර්ධනය කරන ස්වභාවය ඇත්තේය.

මේ ස්වභාවයන් හොඳින් අභ්‍යාස කරන්න. අනතුරුව පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට රූප-නාමයන් පහකට බෙදූ එක එකක අදාළ ස්වභාවය අර්ථය වැටහෙන ලෙසට බලමින් දුක්ඛ-දුක්ඛ, රෝග-රෝග යනාදී ලෙසට භාවනා කොට බලන්න.

අනන්ත ලක්ඛණා පහ

අනන්තාව පරං රික්තං - තුච්ඡං සුඤ්ඤන්ති තාලිසං
වේදනාදයෝ ඛන්ධාපි - තජේව පඤ්චකාපි වා

සුඤ්ඤතෝ + අනන්තතෝ

“සාමි නිවාසි කාරක වේදකාධිරිධායක විරහිතතාය සුඤ්ඤතෝ, සයංච අස්සාමික භාවාදිතාය අනන්තතෝ.” [වි. ම. 459]

1. අනන්තතෝ

- (අ) ශරීර කුඩුවට ස්වාමී වූ සාමි අන්ත
- (ආ) ශරීර කුඩුව මාරු කළමුත් මාරු නොවන, හවයක් පාසා දිගින් දිගට ගමන් කරන නිවාසි අන්ත
- (ඇ) කළයුතු සියලු කටයුතු කළහැකි වූ කාරක අන්ත
- (ඈ) අරමුණක් විදිය හැකි වේදක අන්ත
- (ඉ) විවිධ කටයුතු කර්මාන්ත තීරණය කළහැකි අධිරිධායක අන්ත

[තමාට තමාගේ පඤ්චස්කන්ධය කෙරෙහි ද සාමි, නිවාසි, කාරක, වේදක, අධිරිධායක ආදී ස්වභාවයන් ආත්මයක් නැති බැවින්] **අනන්තා** - ආත්මයක් නැතිකම ඒ අයුරින් සලකන්න.

2. සුඤ්ඤතෝ

[ස්කන්ධ කුඩුවක් පාසා සාමි අන්ත, නිවාසි අන්ත, කාරක අන්ත, වේදක අන්ත, අධිරිධායක අන්ත අතින් ශුන්‍ය බැවින්] **සුඤ්ඤ** - සාමි-නිවාසි-කාරක-වේදක-අධිරිධායක ආත්මය යන මේවා අතින් ශුන්‍යයයි,

3. පරතෝ

“අවසතාය අවිධෙය්‍යතාය ච පරතෝ.” [වි. ම. 459]

“අවසතායාති අවසවත්තතෝ. යථා පරෝසතන්තෝ පුරිසෝ පරස්ස වසං න ගච්ඡති, ඒවං සුභසුඛාදිභාවෙන වසේ වත්තේතුං අසක්කුණොය්‍යතෝ. අවිධෙය්‍යතායාති “මා පිරථ, මා මීයථ”ති ආදිනා විධාතුං අසක්කුණොය්‍යතෝ.” [මහ වී. 2 (ජරිඨසඛිගායනා අංක 698 යටතේ)]

[පඤ්චස්කන්ධය, හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ගැන පරිච්චසමුප්පාද කොටසෙහි ලියා දැක්වූ ලෙසට හේතු ධර්මයන්ට අනුවම පහළ වන්නකි. තමාම තමාට ප්‍රධාන වූ පුරුෂයෙකු අනෙකෙකුගේ කැමැත්තට යටත් නොවන්නා සේ තම දුක් වේදනා නැති වේවා යි කැමැත්ත, සුඛ වේදනා පමණක් වේවා යි යන කැමැත්ත, ලස්සන වේවා යි ප්‍රසන්න වේවා යි යන කැමැත්ත ආදී ලෙස ආශා හා

කැමති ඇතිමුත් තමා කැමති පරිදි පඤ්චස්කන්ධය නොපවතින්නාහ. මෙලෙස කැමැත්ත පරිදි නොපවතින බැවින් ද, වයසට නොයේවා, ලෙඩ නොවේවා, නොමියේවා යි යන ප්‍රාර්ථනා ඉටු නොවන්නා වූ ස්වභාවය බැවින් ද] පරං - කිසිවිටකත් සමීප සම්බන්ධයක් නැති ආගන්තුක හෙයින් පරනෝය. ඒ අයුරින් සලකන්න.

4. රිත්තනෝ

“යථා පරිකප්පිතේති ධූවසුභසුඛත්තභාවේති රිත්තතාය රිත්තතෝ.”

[වි. ම. 459]

[ශාසනයෙහි බාහිර බාල ජන පරිකප්පිත ප්‍රකාර ඇත්තෙකු, මිච්ඡාදිට්ඨි ඇත්තෙකු පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් 1. ධූව - නිත්‍යය 2. සුභ - ශුභය 3. සුඛ - සුඛය 4. අත්ත - ආත්මය යැයි කල්පනා කරයි. නමුදු මෙම රූප-නාමයෝ මෙලෙස සිතන පරිකල්පනාවන්ට අනුව කිසිවිටකත් නොසිටී. එම නිසා] රිත්තං - නිත්‍ය, සුභ, සුඛ, අත්ත යන සාරයක්-අර්ථයක් කොහෙත්ම නැති බැවින් රිත්තය. ඒ අයුරින් සලකන්න.

5. තුච්ඡනෝ

“රිත්තතායේව තුච්ඡතෝ, අප්පකත්තා වා; අප්පකම්පිති ලෝකේ තුච්ඡන්ති චූච්චිති.”

[වි. ම. 459]

[පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාමයන්හි ධූව, සුභ, සුඛ, අත්ත යන සාරාර්ථ, ආත්ම ස්වභාවයක් නැත්තේය. මෙලෙස පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයෝ තුමු ධූව, සුභ, සුඛ, අත්ත ස්වභාවයෙන් තොර නිසා තුච්ඡය. වෙනත් ආකාරයකට; පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් මෙලෙස තුච්ඡ වුව ද පරමාර්ථ ධර්ම ලෙසට ඇත්තටම නැත්තේ නොවේ. ඇත්තේමය. උප්පාද, ධීති, භඩ්ග වශයෙන් ප්‍රකටව ඇත්තේමය. උප්පාද, ධීති, භඩ්ග වශයෙන් පහළවන පරමාර්ථයන්ගේ පීචිත කාලය ඉතා කෙටි බැවින් රූප-නාම පරමාර්ථයෝ ඉතා කෙටි කාලයක් සඳහා අවස්ථාව ලබති. මෙලෙස කෙටි කාලයක් සඳහා අවස්ථාව ලැබුණ ද තුච්ඡ ස්වභාවයමය. ඇත්තය! ලෝකයා, ඉතා ටිකකට තුච්ඡ යැයි ව්‍යවහාර කරණු ලැබේ. එම නිසා පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයෝ] තුච්ඡ - ධූව, සුභ, සුඛ, අත්ත නොමැති ස්වභාවයයි, හෝ තුච්ඡ - ඉතා කුඩා, හීන (අල්ප) ස්වභාව ධර්මයකි. ඒ අයුරින් සලකන්න.

අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත විමේ හේතු ධර්ම

“රූපං භික්ඛවේ, අනිච්චං. යෝපි හේතු යෝපි පච්චයෝ රූපස්ස උප්පාදය, සෝපි අනිච්චෝ, අනිච්චසම්භුතං භික්ඛවේ, රූපං කුතෝ නිච්චං භවිස්සති.” [සං. නි. 3/40]

මහණෙනි! රූප ධර්මයන් අනිත්‍යය. රූප ධර්මයන්ගේ පහළවීමට සෘජු හේතුව වන්නා වූ ජනක හේතු ධර්ම ඇත්තේය. උපකාර කරන උපස්ථම්භක හේතු ධර්මයෝ ද වනාහි ඇත්තේමය. මේ හේතු ධර්මයන් ද අනිත්‍යම වේ. මහණෙනි! අනිත්‍යය හේතු ධර්මයන්ගෙන් පහළ වූ රූප ධර්ම කෙසේ නිච්ච වන්නේ ද?

[සං. නි. පර්වථනසයි]

මෙවැනි සූත්‍රයන්හි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ආකාරයට පඤ්චස්කන්ධයන් පහළ කළහැකි අවිච්ඡා, තණ්හා, උපාදාන, සබ්බාදාන. කම්ම යන හේතු ධර්මයෝ ද ස්වභාවයෙන් අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ධර්මයෝ වන බැවින් ඵල රූප-නාම ස්කන්ධයෝ ද අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ධර්මයෝ වන්නාහ. යෝගාවච්චර පුද්ගලයා විසින් හේතු ධර්මයන් අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත වන අතර ඵල ධර්මයන් ද ඵසේම අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත වන බව ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට පියවරක් ඉදිරියට යමින් භාවනා කොට බැලිය යුතුය.

දෙසිය (200) ආකාර වූ නය විපස්සනා

මේ ලෙසට රූපස්කන්ධයෙහි නැතිනම් අනෙකුත් එක් එක් ස්කන්ධයක;

- 1) අනිච්චානුපස්සනා දස ආකාරය.
- 2) දුක්ඛානුපස්සනා විසිපස් ආකාරය.
- 3) අනත්තානුපස්සනා පස් ආකාරය.

සියල්ල (භාවනා) 40 හතලිහකි. ස්කන්ධ එක එකක භාවනා ක්‍රම 40 බැගින් ඇති බැවින් පඤ්චස්කන්ධයන්හි **නය විපස්සනා** යැයි කියන සම්මසන ඤාණය ආකාර 200 වේ.

පිංචන් ඔබ වක්ඛුද්ද්වාර විචී ආදී ඒ ඒ විචින්හි නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි වගුවල ලියා දැක්වූ ලෙසට පෙළින් පෙළ පඤ්චස්කන්ධ පහ එක එකක් කෙලින්ම, දිගටම අනිච්ච භාවය පමණක් ප්‍රථමයෙන් භාවනා කොට බලන්න. රූපාරම්මණ පේළිය ආදිය භාවනා කොට බලන්න. අජීකධන්ත-බනිද්ධා මාරු කරමින් බලන්න. අනතුරුව ටිකෙන් ටික විහිදුවමින්, පතුරුවමින් වත්තාඤ්ඤාකාර අනුපස්සනාවන්ට සම්පූර්ණ කරන්න. හතලිස් වතාවක් භාවනා කොට බැලිය යුතුය.

මෙලෙසටම අතින් සම්බන්ධතාවයෙන් පටන්ගෙන අනාගත කෙළවර තෙක් පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය මගින් දිගටම වත්තාඤ්ඤාකාර අනුපස්සනාව එකින් එක වශයෙන් බලන්න. වාර 40 වේ. නමුදු බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවත බැලීම වඩාත් හොඳය. අජීකධන්ත-බනිද්ධා දෙකම අනුව බලන්න.

ඉදින් පිංචන් ඔබ, කැමති නම් රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමයට ද මෙම වත්තාඤ්ඤාකාර අනුපස්සනා කළ හැක්කේය. වක්ඛුද්ද්වාර විචී ආදී විචී සයෙහි ද රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමයට අජීකධන්ත-බනිද්ධා වශයෙන් මාරු කරමින් භාවනා කරන්න. අනතුරුව අතින් සම්බන්ධතාවයෙන් පටන් අනාගත කෙළවර තෙක් රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමයට ද අනුපස්සනා කළ හැක්කේය. අජීකධන්ත-බනිද්ධා දෙකම බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත අනුපස්සනා කරන්න.

ප්‍රඥා භාවනාව සම්පූර්ණ කළ හැකි වීම

“ඒවං කාලේන රූපං කාලේන අරූපං සම්මසිචාපි තිලක්ඛණං ආරෝපෙචා අනුක්කමේන පටිපටීපමානෝ ඒතෝ පඤ්ඤාභාවනං සම්පාදේති.”

[වී. ම.464]

“අනුක්කමේනාති උදයච්චයඤාණාධිගමානුක්කමේන පඤ්ඤාභාවනං සම්පාදේති අරහත්තං අධිගච්ඡති.” [මහා ටී. 2 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 705 යටතේ)]

මෙලෙස යෝගාවචර පුද්ගලයා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ද හැකියාව ලද විට ආයතන දෙළොස යන ක්‍රමය, ධාතු දහ අට යන ක්‍රමයට ද, රූප-නාම යන ක්‍රමයට ද;

- 1) විටෙක රූපය පමණක් ද,
- 2) විටෙක නාමය පමණක් ද,
- 3) විටෙක රූප-නාම යුගල වශයෙන් ද,

තවත් ආකාරයකට

- 1) වරෙක රූප පමණක් ද,
- 2) වරෙක වේදනා පමණක් ද,
- 3) වරෙක සඤ්ඤා පමණක් ද,
- 4) වරෙක සංඛාරා පමණක් ද,
- 5) වරෙක විඤ්ඤාණ පමණක් ද,
- 6) වරෙක අජීකධත්තයෙහි ද,
- 7) වරෙක ඛනිද්ධානි ද,
- 8) වරෙක අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අජීකධත්තයෙහි ද, ඛනිද්ධානි ද,
- 9) වරෙක අනිච්ච ලක්ෂණයට නංවමින් ද,
- 10) වරෙක දුක්ඛ ලක්ෂණයට නංවමින් ද,
- 11) වරෙක අනත්ත ලක්ෂණයට නංවමින් ද,

නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා කිරීමට හැකිවිට, මෙලෙස භාවනා කොට විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාව අනුපිලිවෙලින් පියවරෙන් පියවර පිළිපැදීමෙන් ප්‍රඥා භාවනාව සම්පූර්ණ කළ හැක්කේය. අරහත් ඵලයට ළංවිය හැක්කේය. ඉඳින් ළඟා නොවී නම් බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් භාවනා කිරීම අවශ්‍ය වන්නේය. ඉඳින් නොලැබී නම් රූපසත්තක භාවනා ක්‍රමය, අරූපසත්තක භාවනා ක්‍රමය ද තවදුරටත් භාවනා කොට බැලිය හැක්කේය.

රූපසත්තක විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය

“ආදානනික්ඛේපනතො වයෝචුද්ධත්ථගාමිතො
ආභාරතො ච උතුතො කම්මතො වාපි චිත්තතො
ධම්මතාරූපතො සත්ත චිත්ථාරේහ විපස්සති.”

[වී. ම. 464]

1. ආදානනික්ඛේප රූප භාවනා ක්‍රමය

පටිසන්ධියෙහි පටන් චුතිය දක්වා කාලය තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එකින් එක නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. අජීකධත්ත වරක්, ඛනිද්ධා වරක් වශයෙන් භාවනා කරන්න.

2. වයෝවුද්ධන්ට්ඨගම රූප භාවනා ක්‍රමය

ආයු ශක්තියෙන් වැඩි ආ රූප ධර්මයන්හි පියවරෙන් පියවර නිරූද්ධවීම භාවනා කර බැලීම. පිංවත් මඩනේ පිවිත කාලය සාමාන්‍ය ක්‍රමයට අවුරුදු සියයක් යැයි සලකන්න. එකිනෙකා අනුව අඩු වැඩි විය හැක්කේය.

- 1) වයස අවුරුදු 100 ය 30 බෙදූ (33, 34, 33) අවු: 33 බැගින්,
- 2) වයස අවුරුදු 100 ය 100 බෙදූ අවු: 10 බැගින්,
- 3) වයස අවුරුදු 100 ය 200 බෙදූ අවු: 5 බැගින්,
- 4) වයස අවුරුදු 100 ය 250 බෙදූ අවු: 4 බැගින්,
- 5) වයස අවුරුදු 100 ය 330 බෙදූ අවු: 3 බැගින්,
- 6) වයස අවුරුදු 100 ය 500 බෙදූ අවු: 2 බැගින්,
- 7) වයස අවුරුදු 100 ය 1000 බෙදූ අවු: 1 බැගින්,
- 8) වයස අවුරුදු 100 ය 3000 බෙදූ සෘතු 1 බැගින්,
- 9) වයස අවුරුදු 100 ය 6000 බෙදූ දෙමස බැගින්,
- 10) වයස අවුරුදු 100 ය 24000 බෙදූ (15 දිනක්) පක්‍ෂය බැගින්,

එම කොටස් එක එකක් තුළ පහළවන රූප ධර්මයන් එක එකක් ත්‍රිලක්‍ෂණයන් එක එකකට බැගින් නංවමින් නැවතිල්ලේ භාවනා කරන්න. එක කොටසකට පසු තව කොටසක් බැගින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. එක කොටසක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් තවත් කොටසකට නොයන බව වැටහී යන ලෙසට භාවනා කරන්න. ඒ ඒ අවස්ථාවේ ඇතිවී-නැතිවී යන බව දක්නා පරිදි භාවනා කරන්න. අනතුරුව එක දිනක් තුළ ඇති රූප ධර්මයන්;

- 1) දහවල් රාත්‍රී ලෙස බෙදූ දහවල් එක කොටසක්, රාත්‍රී එක කොටසක් ලෙසට දෙකට බෙදූ;
- 2) දහවල් කාලය:- උදේ, මධ්‍යහන, සවස යන ලෙස තුනට බෙදූ ද, රාත්‍රී කාලය:- පූර්ව යාමය, මජ්ඣම යාමය, පශ්චිම යාමය යන ලෙසට තුනට බෙදූ ද (එක් දිනක් හයට බෙදීම කියනු ලැබේ)

එම එක් එක් කාල පරතරයක් තුළ ඇති රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට එක එකක් බැගින් නංවමින් විපස්සනා කරන්න. (වජ්‍රී සියයක් ලෙස සලකාගත් කාලය තුළ දිනපතා දවසක් දවසක් පාසා හයට බෙදූ භාවනා කරයි. එක දිනක් පමණක් භාවනා කිරීම ප්‍රමාණවත් නොමැති බව සිත තබාගත යුතුය.) මෙලෙස විපස්සනා භාවනා කළවිට එක දිනක් තුළ ඇති සය කාල පරතරය අතුරෙන් එක පරතරයක් තුළ ඇති රූප ධර්මයන්;

- 1) ඉදිරියට යනවිට ඇතිවන රූප ධර්ම,
- 2) ආපසු එනවිට ඇතිවන රූප ධර්ම,
- 3) කෙලින් බලන විට ඇතිවන රූප ධර්ම,
- 4) පැත්තට බලන විට ඇතිවන රූප ධර්ම,

මේ ආදී වූ රූප ධර්මයන් එක එකක් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. (වජ්‍රී සියයක් ලෙස සලකා දිනක් දිනක් පාසා මෙලෙස භාවනා කළ යුතුය)

අනතුරුව දිනක් දිනක් තුළ ඉදිරියට යන, ආපසු එන අවස්ථාවල ඉරියාපටි සම්බන්ධ, සම්පජ්ඣද්ඤ සම්බන්ධ ඒ ඒ අවස්ථාවන්හි ද;

- 1) පොළොවෙන් පාද උද්ධරණය (එසවීම) කරන අවස්ථාවේ පහළ වන රූප ධර්මයෝ,
- 2) උද්ධරණය කළ පාදය අතිහරණය කරන අවස්ථාවේ (ඉදිරියට යවන අවස්ථාවේ) පහළ වන රූප ධර්මයෝ,
- 3) අතිහරණය කළ පාදය විතිහරණය කරන අවස්ථාවේ (රළු ගල්, උල් මඟ හැරවීම සඳහා හසුරුවන අවස්ථාවේ) පහළ වන රූප ධර්මයෝ,
- 4) පය වොස්සජන (පහත් කරන) අවස්ථාවේ පහළවන රූප ධර්මයෝ,
- 5) පහත් කළ පය සන්තික්ඛේපන (පොළොවේ තබන) අවස්ථාවේ පහළ වන රූප ධර්මයෝ,

6) අනෙක් පය එසවීම සඳහා තැබූ මෙම පය සන්තිරූමිහන (තද කරන) අවස්ථාවේ පහළ වන රූප ධර්මය යන එක් එක් අවස්ථාවක් ගෙන එක් එක් අවස්ථාවෙහි පහළ වන රූප ධර්මයන් ද එක එකක් බෙද වෙන් කරගෙන ත්‍රිලක්ෂණයට නැවමින් විපස්සනා කරන්න. (අභිරූපනයකින් සනෙකු ගෙනහැරපාන්නා සේ එක දිනක් තුළ ඒ ඒ ඉරියාපටියන් ඒ ඒ සම්පජ්ඣද්ඤ අවස්ථාවන්හි රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවමින් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපලක්ෂණ ක්‍රමය හා නිදර්ශන ක්‍රමය මගින් මඟ දැක්වීමක් ලෙස මෙය වටහාගන්න.) වසර සියයක් ලෙස සලකාගත් කාලය තුළ දිනෙන් දින පහළ වන තාක් අත්-පා ඉරියවි සියල්ල අනුව භාවනා කරන්න.

3. ආහාරමය රූප භාවනා ක්‍රමය

- 1) ආහාර සම්බන්ධව කුසගින්න ඇතිවිට දී ඇතිවන (කම්ම, විත්ත, උතු, ආහාර යන හේතු ධර්ම හතර නිසා පහළ වන) චතු සන්නති රූප,
- 2) ආහාරයෙන් බඩ පිරී ගිය විට පහළ වන චතු සන්නති රූප,

දිනක් දිනක් පාසා මෙම අවස්ථා දෙකතුළ ඇති චතු සන්නති රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න.

4. උතුමය රූප භාවනා ක්‍රමය

දිනක් දිනක් තුළ;

- 1) උණුසුම් අවස්ථාවේ පහළ වන චතු සන්නති රූප ධර්ම,
- 2) සිසිල් අවස්ථාවේ පහළ වන චතු සන්නති රූප ධර්ම,

යන මේ රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකකට නැවමින් විපස්සනා කරන්න.

5. කම්මප රූප භාවනා ක්‍රමය

දිනක් දිනක් තුළ ඇති;

- 1) වක්ඛුද්වාර - ඇසෙහි පහළ වන 54 ආකාර රූප ධර්ම,
- 2) සෝතද්වාර - කණෙහි පහළ වන 54 ආකාර රූප ධර්ම,
- 3) ඝානද්වාර - නාසයේ පහළ වන 54 ආකාර රූප ධර්ම,

- 4) පීචිනාද්වාර - දිවේ පහළ වන 54 ආකාර රූප ධර්ම,
- 5) කායද්වාර - කයේ පහළ වන 44 ආකාර රූප ධර්ම,
- 6) මනෝද්වාර - නෘදය වස්තුවේ 54 ආකාර රූප ධර්ම,

යන මේ රූප ධර්මයන් ඒවායේ ද්වාර එකකින් තවත් ද්වාරයකට මාරු නොවී ඒ ඒ ද්වාරයෙහිම ඇතිවී-නැතිවී යන ස්වභාවයන් ඤාණයෙන් දැක්නා ලෙසට බලමින් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න. දිනපතා ඒ ඒ ද්වාරයන්හි ඇති රූප ධර්ම විපස්සනා භාවනා කළයුතු වෙති.

6. චිත්ත සමුට්ඨාන රූප භාවනා ක්‍රමය

දිනක් දිනක් තුළ;

- 1) සෝමනස්සිත - සොමනස් අවස්ථාවේ පහළ වන රූප ධර්ම,
- 2) දෝමනස්සිත - දොමනස් අවස්ථාවන්හි පහළ වන රූප ධර්ම,

යන ලෙස දිනක් දිනක් තුළ පහළ වන චතු සත්තති රූප ධර්ම සියල්ල ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න.

7. ධම්මනා රූප භාවනා ක්‍රමය

අනිඤ්ඤ බද්ධ - පීචිතිඤ්ඤ ආදී කම්මප රූප නම් වන ඉඤ්ඤන් පහ සම්බන්ධ නැති යකඩ, තඹ, සුදු රියම්, මිනිරන්, රන්, රිදී, මුතු, පද්මරාග, ආර්නුල්, හක්ගෙඩි, ගෙවුඩ, බෙලිකටු, ගස්, ජලය, පස්, වන. කඳු ආදී අපීචී ලෝකයේ ඇති උතුප් ඕජ්ඨිමක රූපයන් (සද්ද නවක රූප කලාපයන්) බැලීමයි. පිංවත් ඔබ විපස්සනා ඤාණාලෝකය මගින් මෙම රන්, රිදී, මැණික්, ගස්, ගල්, ජලය, පස්, වන, කඳු ආදී ඒ ඒ අපීචී වස්තූන්ගේ ඇති සතර මනා භූතයන් අනුව පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශුන් ඤාණයෙන් දැකගත් විට මෙම රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති අට ආකාර, නව ආකාර පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට ඒ පරමාර්ථ රූප ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කරන්න.

සැලකිය යුතුයි:- අංක 1 සිට 6 දක්වා වූ රූප ධර්ම සජීවී ලෝකයේ ඇති රූප වන්නාහ. අජීකර්ත-බනිද්ධා වශයෙන් සන්නාන දෙකම වශයෙන් බලන්න. අංක හත (7) වන ධම්මනා රූප අජීවී අනුපාදින්න සබ්බාර ධර්ම වෙත්. බනිද්ධා අජීවී ලෝකයේ පමණක් භාවනා කොට බලන්න.

අරූපසත්තක භාවනා ක්‍රමය

අරූපසත්තක වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමේ දී කලාප වශයෙන් බලන ක්‍රමය, යමක වශයෙන් බලන ක්‍රමය, බණික වශයෙන් බලන ක්‍රමය, පටිපාටි වශයෙන් බලන ක්‍රමය, දිට්ඨි උග්ඝාටන වශයෙන් බලන ක්‍රමය, මාන සමුග්ඝාටන වශයෙන් බලන ක්‍රමය, නිකන්ති පරියාදන වශයෙන් බලන ක්‍රමය යැයි ක්‍රම හතක් වේ.

1. කලාප වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

රූපසත්තක භාවනා ක්‍රමය වශයෙන් හත් ස්ථානයක ඇති රූප ධර්මයන් අනිච්ච යැයි (දුක්ඛ-අනත්ත යැයි) ලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කළ

සිත ඊට පසු විපස්සනා සිත මගින් අනිච්ච යැයි (දුක්ඛ-අනත්ත යැයි) ලක්ෂණයන් එක එකකට නංවමින් නැවතත් විපස්සනා කරයි. මේ විපස්සනා වඩන ක්‍රමය කලාප වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය යැයි කියනු ලැබේ.

ආදනනික්ඛේප රූප ආදි රූපසත්තක ක්‍රමයෙහිලා දැක්වූ සත් ස්ථානයක ඇති රූප ධර්මයන් සත් ස්ථාන වශයෙන් නොබෙද පිඬුකොට, සමූහ කොට මෙම රූප ධර්මයන් අනිච්ච යැයි භාවනා කොට බලයි. මෙම අනිච්ච යැයි භාවනා කරන විපස්සනා සිත් තවත් විපස්සනා සිතක් මගින් අනිච්ච යැයි බලයි.

මේ අනිච්ච යැයි බලන විපස්සනා සිත පසු විපස්සනා සිතින් දුක්ඛ යැයි බලයි. මෙම අනිච්ච යැයි භාවනා කර බලන විපස්සනා සිත පසු විපස්සනා සිතින් අනත්ත යැයි විපස්සනා කොට බලයි.

තවදුරටත් මෙම සත් ස්ථානයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම දුක්ඛ යැයි, අනත්ත යැයි විපස්සනා කොට බලයි. එම විපස්සනා සිත පසු විපස්සනා සිතින් අනිච්ච යැයි බලයි. දුක්ඛ යැයි බලයි. අනත්ත යැයි විපස්සනා කොට බලයි. දුක්ඛ යැයි බලන මෙම විපස්සනා සිත පසු විපස්සනා සිතින් අනිච්ච යැයි භාවනා කොට බලයි. දුක්ඛ යැයි විපස්සනා කොට බලයි. අනත්ත යැයි විපස්සනා කොට බලයි. තවදුරටත් මෙම සත් ස්ථානයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් අනත්ත යැයි විපස්සනා කොට බලයි. එම විපස්සනා සිත පසු විපස්සනා සිතින් අනිච්ච යැයි බලයි. දුක්ඛ යැයි බලයි. අනත්ත යැයි විපස්සනා කොට බලයි. මෙලෙස බලන ක්‍රමය කලාප වශයෙන් බලන ක්‍රමය යැයි කියනු ලැබේ. සත් ස්ථානයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පිඬුකොට, සමූහ කොට විපස්සනා කොට බැලීමයි.

පෙර විපස්සනා සිත, පසු විපස්සනා සිත

විපස්සනා භාවනා කරන සිත වනාහි (පුටුප්පන. සේඛ පුද්ගලයන් සඳහා) මහා කුසල මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් සන්තතියක්ම වන බව ඤාණවිභවිල අට්ඨකථාහි සඳහන් වෙයි. [වින. අ. 285]

“සෙක්ඛා චා පුටුප්පනා චා කුසලං අනිච්චතෝ දුක්ඛතෝ අනත්තතෝ විපස්සන්ති, කුසලේ නිරුද්ධේ විපාකෝ තදරම්මණතා උප්පජ්ජති.” [ප. 1/113]

ශෛක්ෂ අරිය උතුමන් වහන්සේලා ද කලාණා පුටුප්පනයෝ ද කුසල ධර්ම අනිච්ච යැයි, දුක්ඛ යැයි, අනත්ත යැයි විපස්සනා කොට බලයි. කුසල ධර්ම - විපස්සනා කුසල ජවනයන් නිරුද්ධ වූ පසු මෙම විපස්සනා කුසල ජවනයන්ට අනතුරුව කාමාවචර විපාක තදරම්මණ පහළ වේ. [පරිධාන පරිවර්තනයයි]

“තං කුසලස්ස ජවනස්ස ආරම්මණභූතං විපස්සිතකුසලං ආරම්මණං කප්චා උප්පජ්ජතිති අත්ථෝ.” [ප. ප. අ. 2/337]

මෙම විපස්සනා කුසල ජවනයේ භාවනා අරමුණ වන විපස්සනා කුසල ධර්මයම අරමුණු කොට තදරම්මණ කෘත්‍යය සිදුකරයි. [ප. ප. අ. පරිවර්තනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් දැක්වීමට අනුව තරුණ විපස්සනා ජවනයට අනුව තදරම්මණ වැටිය හැකිබව දනැයුතුයි.

“තිලක්ඛණාරම්මණික විපස්සනාය තදුරම්මණං න ලබ්භති, චූරිධානගාමිනියා බලවවිපස්සනාය තදුරම්මණං න ලබ්භති.” [විභ. අ. 108]

මේ අර්ථකථා දැක්වීමට අනුව බලවත් වූ විපස්සනා ජවනයට පසු තදුරම්මණ යෙදිය නොහැකි යැයි දනගුය. එම නිසා විපස්සනා ජවනයන්ට පසු තදුරම්මණ වැටෙන හා නොවැටෙන යන අවස්ථා දෙකම තිබිය හැක්කේය. විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන විවි සිත් සන්තතිය පහත සඳහන් ලෙස වේ.

විත්තය	මනෝද්වාරික ආවර්ජන 1	ජවන 7	සහේතුක තදුරම්මණ 2	අහේතුක තදුරම්මණ 2
1.ඤාණ/පීති සහිත	12	34	34	12/11
2.ඤාණ ඇති පීති නැති	12	33	33	11/11
3.ඤාණ නැති පීති ඇති	12	33	33	12/11
4.ඤාණ/පීති නැති	12	32	32	11/11

සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික යන් සහිත මෙම සෑම මනෝද්වාරික ජවන විවි සිත් සන්තතියක් තුළම;

- 1) අභිච්ච යැයි බලන සිත, දුක්ඛ යැයි බලන සිත, අනත්ත යැයි බලන සිත ආදී වශයෙන් ද,
- 2) ප්‍රථම සිත, දුතිය සිත ආදී වශයෙන් ද,
- 3) පෙර සිත, පසු සිත වශයෙන් ද,

මෙහිලා ඒකත්ත ක්‍රමයට ව්‍යවහාර කරන බව සිතට ගන්න. හේතුව නම්, ප්‍රථම විපස්සනා මනෝද්වාරික සිත් සන්තතියේ අරමුණ වනාහි සත් ස්ථානයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම අරමුණ වේ. දුතිය මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විවියේ අරමුණ ප්‍රථම මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විවි විත්ත සන්තතිය (නාම ධර්ම) වෙත්. එකම වූ ආවර්ජනයක් ඇති ජවන විවි සිත් සන්තතියෙහි ඇති එක සිතක අරමුණ රූප ධර්ම ද, එක සිතක නාම ධර්ම ද විම දුෂ්කර කටයුත්තක් වන්නේය. එම නිසා රූපය අරමුණු කරන විවිය එක විවියක්, නාමය අරමුණු කරන විවිය තව එකක් යැයි සලකා ගන්න. මෙම විවි සිත් සන්තතිය තුළ ඒකත්ත ක්‍රමයට පෙර සිත, පසු සිත යැයි ව්‍යවහාර කරන බව දැනගන්න. තදුරම්මණ වැටීමට ද, නොවැටීමට ද ඉඩ ඇත. තදුරම්මණ යෙදෙන තැන අහේතුක තදුරම්මණ හෝ සහේතුක තදුරම්මණ සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය.

2. යමක (යුගල) වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

ආදනනික්ඛේප රූප අභිච්ච යැයි බලා එසේ බලන සිත පසු සිතින් අභිච්ච යැයි ද, දුක්ඛ යැයි ද, අනත්ත යැයි ද එකින් එක වශයෙන් බලයි. (දුක්ඛ යැයි බලන, අනත්ත යැයි බලන කල්හි ද මෙලෙසටම සලකා ගන්න) වයෝචුද්ධත්ථගම රූප, ආහාරමය රූප, උතුමය රූප, කම්මප රූප, විත්ත සමුර්ධාන රූප, ධම්මතා රූපයන් ද මෙලෙසටම සලකන්න. කලාප වශයෙන් බලන ක්‍රමයෙහි සත් ස්ථානයන්හි ඇති රූප ධර්මයන් ස්ථාන වශයෙන් නොබෙද සමුභ වශයෙන්ම, කලාප වශයෙන්ම බලයි. මේ යමක වශයෙන් බලන ක්‍රමයේ දී ස්ථාන වශයෙන් බෙද බලයි. මෙලෙස මේ ක්‍රම දෙක වෙනස් වේ. නමුදු ස්ථාන එක එකක ඉතා සමීපව භාවනා කොට බැලීම අවශ්‍යය. විශේෂයෙන් වයෝචුද්ධත්ථගම

රූපයන්හි රූප සත්තකයෙහි භාවනා කළ ආකාරයට ප්‍රථම වයස භාවනා කොට බලන්න. භාවනා කරන ඤාණය හෙවත් භාවනා කොට බලන සිත නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. දුතිය වයස භාවනා කොට බලන්න. බලන ඤාණය (බලන සිත) නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. මෙලෙසම වයස, පරිච්ඡේද වශයෙන් බෙදුණත් ආකාරයට රූපය බලන්න. බලන විපස්සනා සිත ද භාවනා කොට බලන ආකාරයෙන් ඉතා සමීපව භාවනා කොට බලන්න. අනෙකුත් රූප ධර්මයන් සම්බන්ධයෙන් ද මේ ආකාරයටම වටහා ගන්න.

3. බණික වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

ආදනනික්ඛේප රූපය අනිච්ච යැයි බලා;

- 1) එසේ බැලූ ප්‍රථම සිත (ප්‍රථම විපස්සනා මනෝද්වාරක ජවන වීරිය) දුතිය සිත මගින් (දුතිය විපස්සනා මනෝද්වාරක ජවන වීරී සිතින්)
- 2) දුතිය සිත තතිය සිතින්,
- 3) තතිය සිත චතුත්ථ සිතින්,
- 4) චතුත්ථ සිත පඤ්චම සිතින්,

අනිච්ච යැයි බලයි. දුක්ඛ යැයි බලයි. අනන්ත යැයි බලයි. වාර එකින් එක වශයෙන් භාවනා කොට බලයි. ආදනනික්ඛේප රූප දුක්ඛ යැයි බලන කල්හි ද, අනන්ත යැයි බලන කල්හි ද මෙලෙසටමය. වයෝචුද්ධත්ථගම රූපයන් ද වටහා ගන්න. රූපසත්තක භාවනා ක්‍රමයට අනුව රූප බලා එහි දැක්වෙන ක්‍රමයටම මෙම රූප බලන විපස්සනා මනෝද්වාරක ජවන වීරී එක එකක් මේ හතර ආකාරයන්ට අනුව භාවනා කොට බලන්න. පෙර විපස්සනා වීරී සිත් සන්තතිය පසු විපස්සනා වීරී සිත් සන්තතිය මගින් භාවනා කොට බැලීමය.

4. පටිපාටි වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

ආදනනික්ඛේප රූප අනිච්ච යැයි බලා;

- 1) එසේ බලන ප්‍රථම සිත දෙවන සිතින් අනිච්ච යැයි බලයි.
- 2) දෙවන සිත තුන්වන සිතින්,
- 3) තුන්වන සිත සතරවන සිතින්,
- 4) සතරවන සිත පස්වන සිතින්,
- 5) පස්වන සිත හයවන සිතින්,
- 6) හයවන සිත සත්වන සිතින්,
- 7) සත්වන සිත අටවන සිතින්,
- 8) අටවන සිත නවවෙන සිතින්,
- 9) නවවෙන සිත දසවෙන සිතින්,
- 10) දසවන සිත එකොළොස් වන සිතින්,

අනිච්ච යැයි පියවරෙන් පියවර භාවනා කරයි.

(දුක්ඛ යැයි ද භාවනා කොට බලයි. අනන්ත යැයි ද භාවනා කොට බලයි. ආදනනික්ඛේප රූපයන් දුක්ඛ යැයි භාවනා කොට බැලීමේදී ද, අනන්ත යැයි භාවනා කොට බැලීමේදී ද, වයෝචුද්ධත්ථගම රූපාදිය අනිච්ච යැයි, නැතිනම්

දුක්ඛ යැයි, නැතිනම් අනන්ත යැයි භාවනා කොට බලන කල්හි ද මේ ක්‍රමයටම බව වටහා ගන්න)

5. දිට්ඨි උග්ඝාටන = දෘෂ්ඨි උගුළුවන ක්‍රමයට භාවනා කිරීම

සංස්කාර ධර්මයන් අනන්ත ස්වභාවය වශයෙන් අනන්ත යැයි නැවත නැවතත් විපස්සනා කිරීම දිට්ඨිය උගුළුවා දැමීම යැයි කියනු ලැබේ. (අනිච්චානුපස්සනා ඤාණය, දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයන්ගේ බලවත් උපනිග්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර ලැබූ අනත්තානුපස්සනා ඤාණය දිට්ඨිය නම් වූ අන්ත දිට්ඨිය උගුළුවා දැමීමට සමත් වේ.)

6. මාන සමුග්ඝාටන = මානය උගුළුවන ක්‍රමයට භාවනා කිරීම

සංස්කාර ධර්මයන්ගේ අනිච්ච ස්වභාවය සලකා අනිච්ච යැයි නැවත නැවතත් විපස්සනා කිරීම මානය ඉදිරිම යැයි කියනු ලැබේ. (දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය, අනත්තානුපස්සනා ඤාණය යන මේවායේ බලවත් උපනිග්‍රය ප්‍රත්‍යය මගින් උපකාර ලැබූ අනිච්චානුපස්සනා ඤාණය මානය ඉදිරිමට සමත් වේ.)

7. නිකන්ති පරියාදන = තණ්හා නිකන්තිය නිමවන තෙක්, ආපසු නොවන ලෙසට භාවනා කරන ක්‍රමය

සංස්කාර ධර්මයන් දුක්ඛ යැයි නැවත නැවතත් ප්‍රගුණ වන තෙක් විපස්සනා භාවනා කිරීම සියුම් වූ තණ්හා නැමැති නිකන්තිය දුරුකිරීම නම් වේ. (අනිච්චානුපස්සනා ඤාණය, අනත්තානුපස්සනා ඤාණයන්ගේ උපකාරය ලැබූ, බලවත් උපනිග්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ලැබූ, ජව කැවුණු දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයට තණ්හාව දුරුකළ හැකිය. මේ නිසා තණ්හාව පහළ නොවේ.)

සතිමත් වියයුතු

සංස්කාර ධර්මයන් වනාහි අනන්ත ලක්ෂණයෙන් පමණක් භාවනා කරන අනත්තානුපස්සනා ඤාණය මගින් දිට්ඨිය ඉගිලවීමට හැකි නොවේ. දුක්ඛ ලක්ෂණයන් පමණක් භාවනා කරන දුක්ඛානුපස්සනාවට තණ්හාව දුරුකළ නොහැක්කේය. අනිච්ච ලක්ෂණයන් පමණක් භාවනා කරන අනිච්චානුපස්සනා ඤාණයට මානය දුරුකළ නොහැක. අනුපස්සනා ඤාණ එකක් ඉතිරි අනුපස්සනා දෙකෙන් උපකාර, ආධාර ලැබූ පසුව අදාළ කිලේසයන් දුරුකළ හැකි බව, උගුළුවාලිය හැකි බව දැනගනුයි.

[වි. ම. 471-473 ; මහා ටී. 2 (ජර්ධසභිගායනා අංක 721 යටතේ)]

මේ ඉහත සඳහන් උපදෙස්වලට අනුව පිංවත් ඔබ තුන් කාලයට අයත් අප්ඤ්ඤා-බන්ධු භාවනා දෙක තුළ ඇති සංස්කාර ධර්මයන් රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමය, ස්කන්ධ පහ යන ක්‍රමය, පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය ආදී ක්‍රම මගින් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එකින් එක බැගින් නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා කොට මෙම සංස්කාර ධර්මයන්;

- 1) අනත්තතා පමණක් ප්‍රධාන කොට,
- 2) අභිච්චතා පමණක් ප්‍රධාන කොට,
- 3) දුක්ඛතා පමණක් ප්‍රධාන කොට,

අඩු තරමින් එක පශ්චිකයක් පාසා නැවත නැවතත් විපස්සනා කරන්න. අතීත, අනාගත, පච්චජ්ජන්ත යන තුන් කාලයෙහි, අපීඨත්ත-බභිද්ධා යන සන්තාන දෙකෙහි ඇති සංස්කාර ධර්මයන් මත අනත්තානුපස්සනා ඤාණ දුර්භනය මේරු යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි මෙම සබ්බාර ධර්මයන්හි “අත්ත” යන සඤ්ඤාව කෙලෙස තනවුරුව පැවතිය හැක්කේ ද? මෙලෙසටම මෙම සංස්කාර ධර්මයන් මත අභිච්චානුපස්සනා ඤාණ දුර්භනය මෝරා ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි මෙම සංස්කාර ධර්මයන් මත “නිච්ච” යැයි යන සඤ්ඤාව කෙලෙස තනවුරුව පැවතිය හැක්කේ ද? එසේම මම-මඛ යැයි ස්ථබ්බ වූ මානයක් කෙලෙස තනවුරුව පැවතිය හැක්කේ ද? නිච්ච සඤ්ඤා ඇත්තනුගේ සන්තානයට නම් මානය වැදගත හැක්කේය. මෙලෙසටම මෙම සංස්කාර ධර්මයන් මත දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණ දුර්භනය මෝරා ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයෙකුගේ සන්තානයෙහි මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි සුඛ සඤ්ඤාව කෙලෙස නම් තනවුරුව පැවතිය හැක්කේ ද? සංස්කාර ධර්මයන් සුඛ යැයි සඤ්ඤාව ඇත්තනුගේ සන්තානයෙහි නම් මෙම සංස්කාරයන් මත බැඳෙන නිකන්හි තණ්හාව ඝන බහලව පැවතිය හැක්කේය. නමුත් දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණාලෝකය මෝරා ඇති යෝගාවචරයෙකුගේ සන්තානයෙහි තණ්හා නිකන්හිය ද ඝන බහලව පැවතිය නොහැක්කේය.

ප්‍රගුණා වූයේ වෙයි

“එත්තාවතා පනස්ස රූපකම්මට්ඨානම්පි අරූපකම්මට්ඨානම්පි පගුණං භෝති.”
[ව. ම. 472]

මෙතෙකින් මේ රූපසත්තක භාවනා ක්‍රමය, අරූපසත්තක භාවනා ක්‍රමය (අපීඨත්ත-බභිද්ධා සන්තාන දෙකෙහිම) ප්‍රගුණා ලෙස, සම්පූර්ණ ලෙස භාවනා කිරීමෙන් රූප කම්මට්ඨාන, නාම කම්මට්ඨාන දෙකෙහිම ප්‍රගුණා භාවයට පත්විය. හැකිනම් අතීත, අනාගත, පච්චජ්ජන්ත යන තුන් කාල වශයෙන් අපීඨත්ත-බභිද්ධා සන්තාන දෙකෙහිම භාවනා කළ හැකිවිට වඩාත් හොඳින් ප්‍රගුණා වේ.

සම්මසන ඤාණා කොටස නිමියේය.

උදයබ්බය ඤාණ කොටස

රූප-නාම දෙක ක්‍රමය හා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය

උදයබ්බය ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණ වනාහි ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, සත්‍යය, පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් වන්නාහ. පටිච්චසමුප්පාද අංගයන්හි අවිජ්ජාවෙන් පටන් භවය දක්වා වූ අංගයෝ උදයබ්බයානුපස්සනා ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණු අතරට ඇතුළත් වේ. (පටිසම්භිදුමග්ග 104-108) උදයබ්බය ඤාණය ආරම්භ කරන පිටුවත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් පවිච්චපන්නයෙහි;

- 1) රූප පමණක් ද (අජ්ඣත්ත-බහිද්ධා මාරු කරමින්)
- 2) නාම පමණක් ද (අජ්ඣත්ත-බහිද්ධා මාරු කරමින්)
- 3) රූප-නාම එකට ද (අජ්ඣත්ත-බහිද්ධා මාරු කරමින්)

වරක් අනිච්ච ලක්ෂණයට නංවමින්, වරෙක දුක්ඛ ලක්ෂණයට නංවමින්, වරෙක අනත්ත ලක්ෂණයට නංවමින් නැවත නැවතත් විපස්සනා කරන්න. නාම කථමස්ථාන කොටසේ වගුවල දැක්වූ ආකාරයට වක්ඛුද්චාර විවි ආදී විවි භයෙහි පෙළක්, පෙළක් පාසා රූප පමණක් බැලීම ද, නාම පමණක් බැලීම ද බණ පවිච්චපන්න වශයෙන් ඤාණයෙන් දක්නා සේ භාවනා කොට බලන්න. මෙලෙසටම මෙම නාම කමමට්ඨාන වගුවල දැක්වූ ලෙසට පෙළින් පෙළ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ද;

- 1) රූප පමණක් ද,
- 2) වේදනා පමණක් ද,
- 3) සඤ්ඤ පමණක් ද,
- 4) සඛ්ඛාර පමණක් ද,
- 5) විඤ්ඤාණ පමණක් ද,

වරෙක අනිච්ච ලක්ෂණයට නංවමින්, වරෙක දුක්ඛ ලක්ෂණයට නංවමින්, වරෙක අනත්ත ලක්ෂණයට නංවමින් බණ පවිච්චපන්න තත්වයට පත්වන තෙක් නැවත නැවත විපස්සනා කරන්න. අජ්ඣත්ත-බහිද්ධා වශයෙන් මාරු කරමින් භාවනා කරන්න.

මෙලෙසටම අවිජ්ජා, සඛ්ඛාර, විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, හව (කමිම හව + උප්පත්ති හව) යන පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් ද හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවයන් වශයෙන් නොසලකා මේ අංගයන්ගේ ඇතිවීම-නැතිවීම පමණක් අරමුණු කොටගෙන ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න. බණ පවිච්චපන්න තත්වයට පත්වන තෙක් භාවනා කරන්න.

අතීත, අනාගත, පවිච්චපන්න, අජ්ඣත්ත-බහිද්ධා

පවිච්චපන්න වශයෙන් මෙම සඛ්ඛාර ධර්මයන් බණ පවිච්චපන්නයට පත්වන තෙක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ඤාණය පිරිසිදු වූ කල්හි අතීත

සම්බන්ධතාවයෙහි පටන් ප්‍රභූන්පන්නය දක්වා ද, ප්‍රභූන්පන්නයේ සිට අනාගත කෙළවර දක්වා ද;

1. රූප පමණක් ද,
2. නාම පමණක් ද,
3. රූප-නාම එකතුව ද,

තවදුරටත්;

- 1) රූප පමණක් ද,
- 2) වේදනා පමණක් ද,
- 3) සඤ්ඤ පමණක් ද,
- 4) සඛ්ඛාර පමණක් ද,
- 5) විඤ්ඤාණ පමණක් ද,

යන රූප-නාම දෙක ක්‍රමය, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය අනුව අප්‍රීත-බහිද්ධා වශයෙන්,

- 1) අනිච්ච ලක්ෂණයට වරෙක නංවමින්.
- 2) දුක්ඛ ලක්ෂණයට වරෙක නංවමින්,
- 3) අනත්ත ලක්ෂණයට වරෙක නංවමින් නැවත නැවතත් විපස්සනා කරන්න.

අනිච්ච යැයි බොහෝ වාරයක්, දුක්ඛ යැයි බොහෝ වාරයක්, අනත්ත යැයි බොහෝ වාරයක් භාවනා කිරීම අවශ්‍යයයි. මෙලෙස භාවනා කළ විට භාවනාව මගින් පැහැදිලි වූ ලක්ෂණයක් ප්‍රධාන කරගෙන දිගින් දිගට භාවනා කළ හැක්කේය. ප්‍රගුණ භාවයට පත්වූ මෙම සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ඇතිවීම-නැතිවීම බණ පවිත්‍රපන්නයට පත්වී බොහෝ පිරිසිදුව පැහැදිලිව ඤාණයේ ප්‍රකටව ආ විට උදයබිබය ඤාණය විස්තාර ක්‍රමය අනුව දිගට භාවනා කළ හැක්කේය.

උදයබිබය ඤාණය විස්තාර ක්‍රමය

සමුදයධම්මානුපස්සි (උදයදස්සන) - ඇතිවීම පමණක් බලන ක්‍රමය

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍ර පිළිවෙතෙනි;

- 1) සමුදයධම්මානුපස්සි
- 2) වයධම්මානුපස්සි
- 3) සමුදයවයධම්මානුපස්සි යැයි

සතිපට්ඨානයක් සතිපට්ඨානයක් පාසා තුනට බෙදූ බලන්නට අනුශාසනා කළ සේක. මෙසේ කළ අනුශාසනාවේ අදහස පරිසමිතිදමග්ග පාලියෙහි **අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයෝ** යන ලෙසට ධර්ම සේනාධිපති සාරපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මේ අනුශාසනාවට අනුව පිංවත් යෝගාවචර ඔබ මේ උදයබිබය ඤාණය විස්තාර ක්‍රමයට අනුව භාවනා කළ යුතු වේ. මෙහිලා රූපස්කන්ධය ද, පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධ ආදී නාමස්කන්ධ හතරද නිදසුන් ලෙස ලියා දක්වන්නෙමු. පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයට බැලීමේ දක්ෂ වූ පිංවත් යෝගාවචරයාට ඉතිරි චිත්තක්ෂණයක් චිත්තක්ෂණයක් පාසා (නාම කම්මට්ඨාන සටහනෙහි ලියා දැක්වූ චිත්තක්ෂණයක් චිත්තක්ෂණයක් පාසා) ඇති පඤ්චස්කන්ධයන්ම ක්‍රමානුකූලව බැලිය හැක්කේය. පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය

අනුව හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්මය ඝඤායෙන් දක්නා ලෙසට බලා භාවනා කළ යුතුය.

රූපස්කන්ධ

- 1) අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා (කම්මජ) රූප ඇති වේ.
- 2) තණ්හා (20) ඇති නිසා රූප ඇති වේ.
- 3) උපාදාන (20) ඇති නිසා රූප ඇති වේ.
- 4) සඛ්ඛාර (34) ඇති නිසා රූප ඇති වේ.
- 5) කම්ම (34හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා (කම්මජ) රූප ඇති වේ.
කම්මජ රූපයන්හි ඇතිවීමේ ස්වභාවය.
- 6) සිත ඇති නිසා චිත්තජ රූප ඇති වේ.
චිත්තජ රූපයන්හි ඇතිවීමේ ස්වභාවය.
- 7) උතු ඇති නිසා උතුජ රූප ඇති වේ.
උතුජ රූපයන්හි ඇතිවීමේ ස්වභාවය.
- 8) ආහාර ඇති නිසා ආහාරජ රූප ඇති වේ.
ආහාරජ රූපයන්හි ඇතිවීමේ ස්වභාවය.

සැලකිය යුතුයි:- පටිසන්ධි අවස්ථාවේ දී කම්මජ රූප පමණක් ඇත්තාහ. විශේෂයෙන් පටිසන්ධියෙහි උත්පාද කාලයෙහි කම්මජ රූප පමණක් ඇත්තාහ. චිත්තජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූප නැත්තාහ. පසු පසු චිත්තඝෂණයන්හි පිහිටා ඇති රූපස්කන්ධයන් පමණක් සලකා මෙහි විස්තර කොට ඇත්තේය.

පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය

- 1) අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
- 2) තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
- 3) උපාදාන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
- 4) සඛ්ඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
- 5) කම්ම (34හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
- 6) වඤ්ඤා (හදයවඤ්ඤා) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
- 7) අරමුණ (පටිසන්ධි සිතේ අරමුණ) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
- 8) එස්ස (34 වේදනා අඩු කොට 33) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
පටිසන්ධි වේදනා ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි.

පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය

- 1) අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.
- 2) තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.
- 3) උපාදාන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.
- 4) සඛ්ඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.
- 5) කම්ම (34හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.
- 6) වඤ්ඤා (හදයවඤ්ඤා) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.
- 7) අරමුණ (පටිසන්ධි සිතේ අරමුණ) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.

- 8) එස්ස (34 සඤ්ඤව අඩු කොට 33) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤ ඇති වේ.

සඤ්ඤවේ ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි.

පටිසන්ධි සඛිඛාරස්කන්ධය (වේතනා)

- 1) අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 2) තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 3) උපාදන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 4) සඛිඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 5) කම්ම (34හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 6) වරු (හඳුයවරු) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 7) අරමුණ (පටිසන්ධි සිතේ අරමුණ) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 8) එස්ස (34 වේතනාව අඩු කොට 33) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.

සඛිඛාර ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි.

පටිසන්ධි සඛිඛාරස්කන්ධය

(34න් වේදනා, සඤ්ඤ, විඤ්ඤණ හැර = 31)

- 1) අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 2) තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 3) උපාදන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 4) සඛිඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 5) කම්ම (34හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 6) වරු (හඳුයවරු) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 7) අරමුණ (පටිසන්ධි සිතේ අරමුණ) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.
- 8) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන ඇති නිසා පටිසන්ධි සඛිඛාර ඇති වේ.

සඛිඛාර ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි.

(ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන වනාහි වේදනා, සඤ්ඤ, විඤ්ඤණස්කන්ධ යන මේවායි. නාම ධර්ම 34හි මෙම ස්කන්ධයේ තුන හැර 31ක් වූ වෛතසිකයේ එළ ධර්ම කොටසෙහි වේ. ඒ තුළ එස්සයන් ද ඇතුළත්ය. එම නිසා ඉතිරි වේදනා, සඤ්ඤ, විඤ්ඤණ පමණක් හේතු ධර්ම වන්නාහ.)

පටිසන්ධි විඤ්ඤණස්කන්ධය

- 1) අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤණය ඇති වේ.
- 2) තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤණය ඇති වේ.
- 3) උපාදන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤණය ඇති වේ.
- 4) සඛිඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤණය ඇති වේ.
- 5) කම්ම (34හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤණය ඇති වේ.

6) නාම-රූප ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇති වේ.

පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි.

භවඛිග පඤ්චස්කන්ධ, චුත්ති පඤ්චස්කන්ධ, පඤ්චද්චාරාවච්ඡේදන පඤ්චස්කන්ධ, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ පඤ්චස්කන්ධ යනාදී ලෙසට නාම කර්මස්ථාන වගුවල ලියා දැක්වූ පරිදි චිත්තක්ෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් මේ ක්‍රමයට භාවනා කරන්න. පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයට හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම අතින් දක්ෂ වූ පිංචතුන් සඳහා මේ භාවනාව වැඩි අමාරුවක් නොවේ.

සතිමත් වියයුතු

මෙහිලා අවිච්ඡා, තණ්හා, උපාදාන යන තැන්හි 20 යැයි දක්වන ලද්දේ ද උදහරණයක් ලෙස දැක්වීමකි. සතිධාර 34 යැයි දැක්වීම ද ඵලෙසටම උදහරණ දැක්වීමක් වේ. තමාගේ රූප-නාම සන්නාන ප්‍රවාහයේ ඇති වූ, පවතින්නා වූ, ඇතිවන්නා වූ ආකාරයන්ට අනුව පරිග්‍රහ කොට බලන්න. චිත්ත-වෛතසික ගණන් වෙනස් විය හැක්කේය. කුසල සතිධාර හා අකුසල සතිධාරයෝ ද වෙනස් විය හැක්කේය. තමාට හැකිතාක් අතින් සම්බන්ධතාවයේ පටන් අනාගත කෙළවර දක්වා භාවනා කොට බලන්න.

වයධම්මානුපස්සි = වයදස්සන = නැතිවීම පමණක් බලන ක්‍රමය

“අවිච්ඡානිරෝධා රූපනිරෝධෝති පච්චයනිරෝධට්ඨේන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති.” [ප. ම. 106]

“අවිච්ඡානිරෝධා රූපනිරෝධෝති අග්ගමග්ගඤ්ඤාණෙන අවිච්ඡාය අනුප්පාදනිරෝධතෝ අනාගතස්ස රූපස්ස අනුප්පාදනිරෝධෝ හෝති පච්චයාභාවේ අභාවතෝ.” [මහා ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 724 යටතේ)]

අවිච්ඡා ආදී හේතූන් නිසා රූප ආදී ඵල ධර්ම ඇතිවීම විපස්සනා ඤාණ ඇසින් සවිස්තරව-පැහැදිලිව දකිමින්, දැනීමින් සිටින යෝගාවචරයා අවිච්ඡා ආදී හේතු ධර්මයන් අරහත්ත මග්ග අවස්ථාවේ අනුප්පාද නිරෝධ වශයෙන් නිරෝධ වන නිසා, රූප ආදී ඵල ධර්මයන් අනුප්පාද නිරෝධ වශයෙන් නිරෝධ වීම ද අනාගතයේ අරහත්ත මග්ගය ලබන අවස්ථාවේ සහ පරිනිබ්බාන චුත්තියෙන් පසු කාලය අරමුණු කොට විපස්සනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට බලන විට පහසුවෙන් දකිනු ඇත්තේය. මෙහිලා ඔබ උප්පාද නිරෝධ හා අනුප්පාද නිරෝධ යන මේවා ද දැනගන්න.

උප්පාද නිරෝධය

හේතු සංස්කාර ධර්මයෝ ද ඵල ධර්මයෝ ද ඇතිවී-නැතිවී යන සුළු සංස්කාර ධර්මයෝම වන්නාහ. ඵම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිත්‍යය ස්වභාවය අනුව ක්ෂණයකුදු නොරැඳී වන වනා ඇතිවී-නැතිවීම උප්පාද නිරෝධ යැයි කියනු ලැබේ. හේතුව නම් අඛණ්ඩව උපකාරය ලැබෙන තාක් ඵල ධර්මයෝ ඒ ආකාරයටම

ඇතිවීම නිරෝධවීම වශයෙන් (උප්පාද නිරෝධ ස්වභාවය වශයෙන්) අඛණ්ඩව පවතින්නාහ. (හේතු ධර්මයන් ඒවායේ අදාළ හේතු ධර්මයන් නිසා ඇතිවන ඵල ධර්මයන් වන බව සිතට ගතයුතුය) නිරෝධය - විශෝව සිදුවූ පසු ද ඊට අදාළ හේතු ධර්ම ඇතිතාක් දිගින් දිගට ඇතිවීම-නැතිවීම ස්වභාවයට උප්පාද නිරෝධය යැයි කියනු ලැබේ. ඇතිවීම තවත් ඉදිරියට ඉතිරිව පවතින නිරෝධයකි. බණ නිරෝධය යැයි ද මෙයට ව්‍යවහාර කරයි.

අනුප්පාද නිරෝධය

සෝතාපත්තිමග්ග, සකදගාමී මග්ග, අනාගාමී මග්ග ආදිය; අදාළ කෙලෙස් එකින් එක ඉතිරි නොකොට දුරුකරයි. අග්ගමග්ග - අග්‍ර මාර්ගය නම් වූ අරහත්ත මග්ගයේ දී අවිජ්ජා ආදී සියලු කෙලෙස් ඉතිරි නොකොට දුරුකරයි. එම අරහත්ත මග්ග ඤාණය දක්වා අනෙකුත් අරිය මග්ග ඤාණයන් මගින් ඉතිරි නොකොට දුරුකළ කෙලෙස් නැවත වරක් රූප-නාම සන්නධ සන්නතියෙහි පහළවීමට කිසිම අවස්ථාවක් නැත. නැවත පහළ නොවන ලෙස දුරුකිරීම මගින් මූලින් උදුරාදැමීමත් නිරෝධයක් වේ. මෙලෙස නැවත පහළ නොවන ලෙසට වන නිරෝධයට අනුප්පාද නිරෝධය යැයි කියනු ලැබේ.

අවිජ්ජා ආදී හේතූන් අනුප්පාද නිරෝධ හෙවත් නැවත පහළ නොවන සේ නිරෝධයට පත්වූ විට පරිනිබ්බාන චූතියෙන් පසු අනාගතයෙහි (හේතූන් පවතින තාක් දිගට පහළවීමට ඉඩ ඇති රූපාදී) ඵල ධර්ම සමූහයේ ද තවදුරටත් පහළවීමට අවස්ථාවක් නොමැතිව, තවත් පහළ නොවීම් වශයෙන් නිරෝධයට පත්වේ. හේතු ධර්ම ප්‍රකටව නැතිවීම ඵල ධර්මයන් ද ප්‍රකටවම පහළවිය නොහැකි බැවින් නිරෝධයට පත්වේ.

පිංවත් යෝගාවචරය! ඔබ මෙම අනුප්පාද නිරෝධ ස්වභාවය තමා ලබන්නා වූ අරහත්ත මග්ගය නා පරිනිබ්බාන චූතිය දක්වා වූ අනාගත පැත්තට ද විපස්සනා ඤාණය විනිදුවා - විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට භාවනා කොට බැලිය යුතුය. හේතු ධර්මයන්හි අනුප්පාද නිරෝධ ස්වභාවය වශයෙන් නිරෝධ වීම නිසා ඵල ධර්මයන් ද අනුප්පාද නිරෝධ වශයෙන් නිරෝධයට පත්වන ආකාරය විපස්සනා ඤාණ වඤ්ඤයෙන් නියමාකාර ලෙස දැක දැන ගනිමින් පහත ක්‍රමයට දිගට භාවනා කරන්න.

රූපසස්කන්ධය භාවනා කරන ක්‍රම

- 1) අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ.
- 2) තණ්හා නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ.
- 3) උපාදන නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ.
- 4) සඛ්ඛාර නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ.
- 5) කම්ම නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ. (මෙය අනුප්පාද නිරෝධයයි. අනාගත රූපයන් නැවත පහළ නොවන ලෙසට නිරෝධ වීමයි) කම්මප රූපයන්ගේ නිරෝධ ස්වභාවය - විශෝවීම් ස්වභාවය (උප්පාද නිරෝධයයි)

6) සිත නිරෝධ වීම නිසා විත්තප රූප නිරෝධ වේ. (අනුප්පාද නිරෝධයයි) විත්තප රූපයන්ගේ නිරෝධ වීම් ස්වභාවය - විශෝවීම් ස්වභාවය (උප්පාද නිරෝධයයි)

7) උතු නිරෝධ වීම් නිසා උතුප රූප නිරෝධ වේ. (අනුප්පාද නිරෝධයයි) උතුප රූපයන්ගේ නිරෝධ ස්වභාවය - විශෝවීම් ස්වභාවය (උප්පාද නිරෝධයයි)

8) ආහාර නිරෝධ වීම නිසා ආහාරප රූප නිරෝධ වේ (අනුප්පාද නිරෝධයයි) ආහාරප රූපයන්ගේ නිරෝධ ස්වභාවය - විශෝවීම් ස්වභාවය (උප්පාද නිරෝධයයි)

යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ අවස්ථාවෙහි අනුප්පාද නිරෝධ (හැවන පහළ නොවන ලෙස නිරෝධ වීම) හා උප්පාද නිරෝධ වීම (හැවන පහළ වීම සහිත නිරෝධ වීම) යන නිරෝධ දෙක විසඳව වැටහී යන ලෙසට භාවනා කොට බැලිය යුතුයි. උප්පාද නිරෝධය විපරිණාම ලක්ෂණ යැයි පටිසම්භිදග්ගේ පාලියෙහි (104) හි ව්‍යවහාර කරයි. සඛිබාර ධර්මයන්ගේ ක්ෂණ වශයෙන් විශෝවීමකි. මේ ක්‍රමය ද රූපාරම්මණාදී පේළි සයෙහි පිහිටා ඇති නාම කම්මට්ඨාන කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ විත්තක්ෂණයක් විත්තක්ෂණයක් පාසා ස්කන්ධයෝ වෙන් වෙන් කොට (පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයට දැක්වූ ලෙසට) කුසල ජවන වීථි, අකුසල ජවන වීථි සියල්ල අනුව භාවනා කොට බලන්න. අප්ඤ්ඤා-බහිද්ධා වශයෙන් මාරු කරමින් බලන්න. මෙලෙස නාමස්කන්ධ කොටසෙහි භාවනා නිදසුන් ලෙස වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය භාවනා කරන ක්‍රමයක් දක්වන්නෙමු.

වක්ඛු විඤ්ඤාණ - වේදනාස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමය

- 1) අවිජ්ජා නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 2) තණ්හා නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 3) උපාදන නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 4) සඛිබාර නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 5) කම්ම නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 6) වක්ඛු වච්ඡු නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 7) රූපාරම්මණ නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 8) වක්ඛු සමච්ඡස නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 9) ආලෝක නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
- 10) මනසිකාර (පඤ්චද්වාරාවච්ඡන - 11) නිරෝධය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.

වක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාවේ නිරෝධයයි. (උප්පාද නිරෝධයයි)

තමාට හැකි තාක් අතින් සම්බන්ධතාවයෙන් පටන්ගෙන අනාගත කෙළවර දක්වා මේ ආකාරයටම භාවනා කොට බලන්න.

සමුදය වයධම්මානුපස්සි

(උදය වය දුස්සන) = ඇතිවීම-නැතිවීම බැලීම

“සමුදයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං චිහරති, වයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං චිහරති, සමුදයවයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං චිහරති.”

[ම. නි. 1/136]

“අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයෝ -පෙ- අවිජ්ජානිරෝධා රූපනිරෝධෝ.”

[ප. ම. 104-106]

“තේසං වසේන ඒවමිපි රූපස්ස උදයෝ, ඒවමිපි රූපස්ස වයෝ, ඒවමිපි රූපං උද්දේති, ඒවමිපි රූපං චේතිති පච්චයතෝ චේව ඛණතෝ ච විත්ථාරේන මහසිකාරං කරෝති.”

[වි. ම. 474]

මේ ආදී පාලි-අර්ධකථාවන්හි දැක්වෙන පරිදි උදයඛිඛය ඤදුණය විජාරා භාවනා ක්‍රමය අනුව භාවනා කරන පිංවත් ඔබ හේතු ධර්ම ඇති නිසා ඵල ධර්ම පහළ වන ආකාරය ද, හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම අනුව ඵල ධර්ම නිරෝධ වන ආකාරය ද විපස්සනා ඤදුණයෙන් බලා හේතු හා ඵල සම්බන්ධ කරමින් නැවත නැවතත් භාවනා කළ යුතු වේ. මෙලෙස භාවනා කරන කල්හි;

“සප්පච්චයනාමරූපවසේන තිලක්ඛණං ආරෝපෙචා විපස්සනාපට්ඨාට්ඨා අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති සම්මසන්නෝ විචරති.”

[ම. අ. 1/249]

මේ ආකාර වූ අර්ධකථාවල දැක්වීමට අනුව හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම යන දෙකම ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කළයුතුයි. එම නිසා මෙහිලා හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින්, අනිත්‍යය ලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමය දක්වන්නෙමු. දුක්ඛ අනත්ත ලක්ෂණයන්ට වෙන් වෙන්ව නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමය මේ ලෙසටම වටහා ගන්න.

උදයවය දස්සන - රූපස්කන්ධය

- 1) අවිජ්ජා ඇති නිසා කම්මප රූප පහළ වේ. අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ. අවිජ්ජා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, කම්මප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.
- 2) තණ්හා ඇති නිසා කම්මප රූප පහළ වේ. තණ්හා නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ. තණ්හා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, කම්මප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.
- 3) උපාදුන ඇති නිසා කම්මප රූප පහළ වේ. උපාදුන නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ. උපාදුන (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, කම්මප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.
- 4) සඛ්ඛාර ඇති නිසා කම්මප රූප පහළ වේ. සඛ්ඛාර නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ. සඛ්ඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, කම්මප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.
- 5) කම්ම ඇති නිසා කම්මප රූප පහළ වේ. කම්ම නිරෝධ වීම නිසා කම්මප රූප නිරෝධ වේ. කම්ම - චේතනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, කම්මප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.
- 6) සිත ඇති නිසා චිත්තප රූප පහළ වේ. සිත නිරෝධ වීම නිසා චිත්තප රූප නිරෝධ වේ. සිත (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, චිත්තප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

7) උතු ඇති නිසා උතුප රූප පහළ වේ. උතු නිරෝධ වීම නිසා උතුප රූප නිරෝධ වේ. උතු (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, උතුප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

8) ආහාර ඇති නිසා ආහාරප රූප පහළ වේ. ආහාර නිරෝධ වීම නිසා ආහාරප රූප නිරෝධ වේ. ආහාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, ආහාරප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

චක්ඛවිඤ්ඤාණ-වේදනාස්කන්ධ භාවනා කරන ක්‍රමය

1) අවිජ්ජා ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
අවිජ්ජා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

2) තණ්හා ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. තණ්හා නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
තණ්හා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

3) උපාදන ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. උපාදන නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
උපාදන (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

4) සඛ්ඛාර ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. සඛ්ඛාර නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
සඛ්ඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

සිත (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, චිත්තප රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

5) කම්ම ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. කම්ම නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
කම්ම (චේතනා) (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

6) චක්ඛවච්ඡු ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. චක්ඛවච්ඡු නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
චක්ඛවච්ඡු (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

7) රූපාරම්මණ ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. රූපාරම්මණ නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
රූපාරම්මණ (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

8) චක්ඛසම්ඵස්ස ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. චක්ඛසම්ඵස්ස නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
චක්ඛසම්ඵස්ස (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

9) ආලෝකය ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. ආලෝකය නිරෝධ-වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.

ආලෝකය (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

10) මනසිකාර (පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන) ඇති නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ. මනසිකාර නිරෝධ වීම නිසා (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.

මනසිකාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, (චක්ඛවිඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

පැහැදිලි කිරීම්

පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයෙහි සූර වූ දක්ෂ වූ ඔබ සඳහා මෙපමණින් මේ භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධව ප්‍රමාණවත් නිදර්ශනයක් ලැබුණා වන්නේය. නාම කර්මස්ථාන කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ ලෙසට වින්තකෂණයක් වින්තකෂණයක් භාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට බෙදා මේ උදයබ්බය විස්තාර ක්‍රමය භාවනා කළ යුතුයි. මේ ක්‍රමයෙහි දී ප්‍රථම අතීත හේතු ධර්මයන් හා පච්චුප්පන්න ඵල ධර්මයන්ගේ හේතු-ඵල සම්බන්ධ ස්වභාවයන්, දුතිය අතීත හේතු ධර්ම හා ප්‍රථම අතීත ඵල ධර්මයන්, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන් හා අනාගත ඵල ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ස්වභාවයන් විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් ද භාවනා කළ හැක්කේය. අදළ හේතු ධර්මයන් හා අදළ ඵල ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා හා ස්වභාව පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයෙහි දැක්වූ ලෙසට විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා අතීත සම්බන්ධතා, අනාගත සම්බන්ධතා විෂයෙහි භාවනා කළ හැකි භාවනා ක්‍රමයන් වෙත්.

කිලේස වට්ටයෙහි යෙදෙන අවිච්ඡා, තණ්හා, උපාදාන යන්න සමූහයක් ලෙස පිඬුකොට ගෙන ද, කම්ම වට්ටයේ යෙදෙන සබ්බාර, කම්ම යන මේවා සමූහයක් ලෙස එකට ගෙන ද මෙලෙසට කොටස් දෙකට බෙදාගෙන ද භාවනා කොට බැලිය හැක්කේය.

මේ හේතු ධර්මයන් ප්‍රථම අතීත හේතු ධර්ම වන්නේ නම් ප්‍රථම අතීත භවඛිග මනෝ ප්‍රසාදය (මනෝද්වාරය) ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කොට ගෙන එම භවඛිග මනෝ ප්‍රසාද ධාතුවේ අතරෙහි පහළ වන්නා වූ එම හේතු ධර්මයන්හි අනිත්‍ය ස්වභාවය විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට භාවනා කළයුතු වේ. අතීත සම්බන්ධතා, අනාගත සම්බන්ධතා ගැන ද මෙලෙසටම වටහා ගන්න. පටිච්චසමුප්පාද කොටසෙහි දැක්වූ ලෙසට අවිච්ඡා, තණ්හා, උපාදාන යන මේවා...,

මනෝද්වාරාවච්ඡේදන 1	ජවන 7	සහේතුක තදුරම්මණ 2	අහේතුක තදුරම්මණ 2
12	20	34	12

යන ලෙසට මනෝද්වාර විටී ආකාරයෙන් සාමාන්‍යයෙන් පහළ වේ. මුතිය යෙදීම ද වේ. නොයෙදීම ද වේ. තදුරම්මණ වැටීම ද වේ. නොවැටීම ද වේ. තදුරම්මණ වැටෙන්නේ නම් අහේතුක තදුරම්මණයන් ද වැටිය හැක්කේය. සහේතුක තදුරම්මණයන් ද වැටිය හැක්කේය. සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. අවිච්ඡා, තණ්හා, උපාදානයන් ප්‍රථමයෙන් පිටවනුත් සඳහා සාමාන්‍යය වශයෙන් ලෝභ-දිරිඨි රාගියේ ජවනයන්හි වන්නාහ. මෙම විටීන්හි ඇති නාම ධර්මයන්ගේ

ආතිවීම-නැතිවීම ආනිත්‍ය ස්වභාවයට (බණ පවිච්ඡපන්නයට) සිත = අවධානය යොදා විත්ත-වෛතසිකයන් විත්තකෂණයක් පාසා ආතිවන-නැතිවන ස්වභාවය, විපස්සනා ඤාණයක් පාසා ආතිවන-නැතිවන ස්වභාවය විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙස බලා ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. තවදුරටත් සඩ්ධාර, කම්ම සමුහයෝ ද (පහත සඳහන් විවී සිත් සත්තනිය) සාමාන්‍යය ලෙස සිදුවන්නාහ.

මනෝද්වාරාවප්පන	ජවන	සහේතුක තදුරම්මණ	අහේතුක තදුරම්මණ
1	7	2	2
12	34	34	12

මේ මනෝද්වාර විවීය සෝමනස්ස සහගත ඤාණසම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල වන්නේ නම් ප්‍රීතිය යෙදේ. ඤාණය ද යෙදේ. නාම ධර්ම 34 සම්පූර්ණ වේ. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණසම්ප්‍රයුක්ත වන්නා වූ අවස්ථාවේ ප්‍රීතිය නොයෙදී ඤාණය පමණක් යෙදෙන බැවින් නාම ධර්ම 33 යෙදේ. තදුරම්මණ යෙදීම ද නොයෙදීම ද වේ. සහේතුක තදුරම්මණ නැතිනම් අහේතුක තදුරම්මණ සුදුසු ලෙස යෙදීමට ඉඩ තිබේ. මෙම සඩ්ධාර, කම්ම නාම ධර්මයන් ද බණ පවිච්ඡපන්නයට ළඟා වන තෙක් විත්තකෂණයක් විත්තකෂණයක් පාසා ආතිවන-නැතිවන ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න.

සඩ්ධාර හා කම්ම හව

කර්ම ශක්තිය වනාහි ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවා විපස්සනා කළ හැකි ධර්මයක් නොවේ. ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කිරීමේ දී කුසල සඩ්ධාර සමුහය පමණක් ප්‍රධාන කොට භාවනා කළයුතු වේ. මනුෂ්‍යයන් සඳහා පමණක් ප්‍රධාන කොට ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ. මේ නිසා විපස්සනා භාවනා කළයුතු සඩ්ධාර හා විශේෂ කර්ම හව විශේෂයෙන් දැන යුතුය. දූත කුසලය උපමාවක් ලෙස දක්වතොත්;

- 1) දනයට පුර්ම - පුබ්බ චේතනා වනාහි සඩ්ධාරයයි. දනය දෙන විට - කුසලය කරන විට පහළ වන මුඤ්චන චේතනාව කර්ම හවයයි.
- 2) කර්ම කරන අවස්ථාවේ පහළ වන ජවන් සිත තුළ පුර්ම ජවයේ පටන් හයවන ජවනය තෙක් ජවනයන්හි යෙදෙන චේතනාව සඩ්ධාරයි. සත්තම ජවන චේතනාව කර්ම හවයයි.
- 3) කර්මය කරන අවස්ථාවේ පහළ වූ ජවන් විත්තකෂණයක් තුළ චේතනාව කර්ම හවයයි. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම සමුහය සඩ්ධාරයි. [විභ. අ. 134]

මේ ඉහත දැක්වූ බෙදීමට අනුව කර්මය සිදුකරන විට, සිදුවන නැතිනම් මතු සිදුවිය හැකි වූ ඉහත සඳහන් මනෝද්වාරික කුසල ජවන විවී සිත් සත්තනිය සම්පූර්ණයෙන් බණ පවිච්ඡපන්නයට පත්වන තෙක් විත්තකෂණයක් පාසා නාම ධර්ම සියල්ල පිඬුකොට විපස්සනා භාවනා කළහැකි විට සඩ්ධාර හා කම්ම හව යන දෙකම විපස්සනා කළ බවට සෑහීමට පත්විය හැක්කේය.

සියල්ලම භාවනාවට නගන්න.

පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධය, භවඛග පඤ්චස්කන්ධය, චුති පඤ්චස්කන්ධය, මනෝද්වාරාවච්ඡේදන පඤ්චස්කන්ධය, චක්ඛුචිඤ්ඤාණ පඤ්චස්කන්ධය වක්ඛුද්වාර විචි ආදී ඒ ඒ විචින්නි ආති නාම කර්මස්ථාන කොටසේ වගුවල දැක්වූ ලෙසට චිත්තකෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් වශයෙන් ඉහත සඳහන් ලෙසට විපස්සනා භාවනා කරන්න. අපීඤ්චිත-බහිද්ධා සන්තාන දෙකම භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරන විට;

- 1) අතීත සහ පවිච්ඡපන්න හේතු-ඵල සම්බන්ධ කොට ද භාවනා කළ හැක්කේය.
- 2) අතීතය, අතීත වශයෙන් හේතු-ඵල සම්බන්ධ කොට ද භාවනා කළ හැක්කේය.
- 3) පවිච්ඡපන්න සහ අනාගත හේතු-ඵල සම්බන්ධ කොට ද භාවනා කළ හැක්කේය.
- 4) අනාගත-අනාගත අනෝන්තය වශයෙන් ද හේතු-ඵල සම්බන්ධ කොට ද භාවනා කළ හැක්කේය.

පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය

“නායං භික්ඛවේ, කායෝ තුම්භාකං. නාපි අඤ්ඤේසං. පුරාණම්ඤං භික්ඛවේ කම්මං අභිසංඛිතං අභිසඤ්චේතයිතං වේදයිතං දුට්ඨිබ්බං.

තත්‍ර ඛෝ භික්ඛවේ, සුභවා අරියසාවකෝ පටිච්චසමුප්පාදඤ්ඤේච සාධුකං යෝනිසෝ මහසිකරෝති: “ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං හෝති, ඉමස්සුප්පාද ඉදං උප්පජ්ජති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හෝති, ඉමස්ස නිරෝධා ඉදං නිරුප්පධති, යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ- ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හෝති. අවිජ්ජායත්චේච අසේසවිරාගනිරෝධා සංඛාර නිරෝධෝ. සංඛාරනිරෝධා විඤ්ඤාණනිරෝධෝ - පෙ- ඒවමේතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරෝධෝ හෝති.” [සං. නි. 2/100]

මහණෙනි! මේ රූප කය-නාම කය - රූප සමුහය-නාම සමුහය නොපගේ නොවේ. (නොපගේ ආත්මය නොවේ - ආත්ම ස්වභාවය නොවන බවයි) අනුන්ගේද නොවේ. (අනුන්ගේ ආත්මයක් ද නොවේ) මේ රූප කය - නාම කය වනාහි පෙර අතීත කර්ම නිසා උපන් ධර්මම වන්නාහ. කුසල කර්ම, අකුසල කර්ම විසින් කරන ලද්දකි. කුසල චේතනා අකුසල චේතනාවෝ මූල හේතුව වෙති. විඳින වේදනාවන්ට වරු ස්ථානය වන්නාහ.

මහණෙනි! එහිලා **ආගමසුභ** - පරියාප්තිය හා **අධගමසුභ** - පටිපත්තියෙන් බහුශුභ වූ ආර්ය ශ්‍රාවකයෙකු හේතු-ඵල පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයන්ම හොඳින් ගෞරවයෙන් යුක්තව යෝනිසෝ මහසිකාරයට ලක් කරයි.

මේ හේතු ධර්මය ප්‍රකට කල්හි මේ ඵල ධර්මය ප්‍රකට වේ. මේ හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටවීම නිසා මේ ඵල ධර්මය ප්‍රකටව ආයේය. මේ හේතු ධර්මය ප්‍රකට නැති කළ මේ ඵල ධර්මය ප්‍රකට නොවේ. මේ හේතු ධර්මය නිරෝධ වීම අනුව මේ ඵල ධර්මය නිරෝධ වේ. මෙම පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය මෙසේය. අවිජ්ජාව

ඇති නිසා සඛිඛාර වේ. සඛිඛාර ඇති නිසා (විපාක) විඤ්ඤාණය වේ. -පෙ-
මෙලෙස සුඛයක් කැලම (කොහෙත්ම) නැති, එකම වූ මේ දුක්ඛ සමූහය,
දුක්ඛස්කන්ධය පහළ වේ යැයි භාවනා කොට බලයි.

අවිජ්ජාවම (අරහත්ත මාර්ගය මගින්) ඉතිරි නොකර නිරෝධ විමෙත්
සඛිඛාරයන් නිරෝධ වෙත්. සඛිඛාරයන්හි නිරෝධය නිසා (විපාක) විඤ්ඤාණය ද
නිරෝධ වේ. -පෙ- මෙලෙසට සුඛය කැලම නැති දුක්ඛ වූ දුක්ඛස්කන්ධයෝ නිරෝධ
වේ යැයි බලයි. [සං. නි. පරච්චතයයි]

මේ ආදී වූ දේශනාවන්ට අනුව යෝගාවචර පුද්ගලයාට පරිච්චසමුප්පාද
පුට්ම ක්‍රමයට අනුව ද සමුදය පමණක් ද, වය පමණක් ද, සමුදය හා වය යන
දෙකම ද බැලිය හැක්කේය. බැලිය යුතු වේ.

සමුදයධම්මානුපස්සි

- 1) අවිජ්ජා ඇති නිසා සඛිඛාර පහළ වේ.
- 2) සඛිඛාර ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
සඛිඛාර ඇති නිසා භවඛිග විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
සඛිඛාර ඇති නිසා චුති විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
සඛිඛාර ඇති නිසා චක්ඛුචිඤ්ඤාණය පහළ වේ. -පෙ-

මෙලෙසට පරිච්චසමුප්පාද පුට්ම ක්‍රමයෙහි ලියා දැක්වූ ආකාරයට හේතු-
ඵල සම්බන්ධතා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් සමුදය පමණක් භාවනා කර
බලන්න. අජීකධන්ත-බනිද්ධා යන දෙකෙහිම බලන්න. අතීත සම්බන්ධතාවයෙන්
පටන් ගෙන පච්චුප්පන්නය ද, පච්චුප්පන්නයෙන් පටන් ගෙන අනාගත කෙළවර
දක්වා ද හව තුනක්, තුනක් සම්බන්ධ කරමින් බලන්න. පරිච්චසමුප්පාද පුට්ම
ක්‍රමයෙහි දුෂ්ඨ වූ යෝගාවචරයන්ට මෙය එතරම් අපහසු නොවනු ඇත.

වයධම්මානුපස්සි

හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්ම ස්වභාවය අනාගත කෙළවර තෙක් ඤාණ
දස්සනය අතින් පිරිසිදු වූ යෝගාවචර පුද්ගලයා අනාගතයෙහි අරහත්ත මාර්ගය
නිසා ඒකත්ත ක්‍රමයට මෙලෙසටම අවිජ්ජා ආදී කෙලෙස් ධර්ම සමූහය මතු පහළ
නොවන ලෙසට නිරුද්ධ වන නිසා සඛිඛාර ආදී ඵල ධර්ම සමූහය අනුප්පාද
නිරෝධ වන ස්වභාවය ද විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා පහත සඳහන්
ලෙසට භාවනා කරන්න.

- 1) අවිජ්ජා නිරෝධ විම නිසා සඛිඛාර නිරෝධ වේ.
- 2) සඛිඛාර නිරෝධ විම නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සඛිඛාර නිරෝධ විම නිසා භවඛිග විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සඛිඛාර නිරෝධ විම නිසා චුති විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සඛිඛාර නිරෝධ විම නිසා චක්ඛුචිඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.-පෙ-

මෙලෙසටම නිරෝධය පමණක්ම බලන්න. තුන් කාලයට ද, සන්නාන
දෙකට අනුව ද බලන්න.

සමුදයවයධම්මානුපස්සි

අවිජ්ජා ඇති නිසා සඛ්ඛාර පහළ වන ආකාරය,
අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා සඛ්ඛාර නිරෝධ වන ආකාරය,

යනාදී ධර්ම ස්වභාවයන් - ඇතිවීම හා නිරෝධය යන දෙකම විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙස බලමින් පහත සඳහන් ක්‍රමයට භාවනා කරන්න.

- 1) අවිජ්ජා ඇති නිසා සඛ්ඛාර පහළ වෙති.
අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා සඛ්ඛාර නිරෝධ වෙති.
අවිජ්ජා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, සඛ්ඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.
- 2) සඛ්ඛාර ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
සඛ්ඛාර නිරෝධ වීම නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සඛ්ඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.
- 3) සඛ්ඛාර ඇති නිසා භවඛිග විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
සඛ්ඛාර නිරෝධ වීම නිසා භවඛිග විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සඛ්ඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, භවඛිග විඤ්ඤාණය (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.
- 4) සඛ්ඛාර ඇති නිසා චක්ඛුච්ඤ්ඤාණය පහළ වේ.
සඛ්ඛාර නිරෝධ වීම නිසා චක්ඛුච්ඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සඛ්ඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය, චක්ඛුච්ඤ්ඤාණය (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිත්‍යය.

මෙපමණකින් පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි සුර වූ යෝගාවචර පුද්ගලයන් සඳහා මේ ක්‍රමය ප්‍රගුණ කළහැකි වන්නේය. කම්ම භව, උප්පත්ති භව නම් වූ භවයන් තෙක් භාවනා කරන්න. පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයේදී (පේළි හයම භාවනා කළ ස්ථානයන්හිදී) පැහැදිලි කළ ලෙසට හය පේළියම භාවනා කරන්න. කාල තුනම හා සන්තාන දෙකම භාවනා කරන්න. භවයන් තුනක්, තුනක් බැගින් භාවනා කරන්න. අඩු තරමින් ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකක් බැගින් අතීත සම්බන්ධතාවයන්ගෙන් පටන්ගෙන අනාගත කෙළවර තෙක් දිගටම භාවනා කරන්න.

ලැබිය හැකි ආනිසංස

“තස්සේවං කරොතෝ ඉති කිරිමේ ධම්මා අනුරවා සම්භොන්ති, නුරවා පතිචෙන්නි”ති ඤාණං විසදතරං හෝති, තස්සේවං පච්චයතෝ චේව ඛණතෝ ච ද්වේධා උදයඛිඛයං පස්සතෝ සච්චපට්ච්චසමුප්පාදනයලක්ඛණාණේද පාකටා භොන්ති.”
[වී. ම. 474]

හේතු ධර්ම ඇති නිසා ඵල ධර්ම පහළ වීම ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට භාවනා කිරීම පච්චයතෝ උදයදස්සන නම් වේ. හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම අනුව ඵල ධර්ම නිරෝධ වීම ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට භාවනා කිරීම පච්චයතෝ වයදස්සන

ධර්මයන්ගේ **ඛණ භගීය** විපස්සනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට බැලිය හැකි නිසා, සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ මරණය හෙවත් විශෝච - මරණ දුක්ඛය විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක දැනගන්නා නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි **දුක්ඛ සත්‍යය** ධර්මය ප්‍රකට වේ. (ඛණික මරණ දුක්ඛය කියනු ලැබේ.)

5. පච්චයනෝ උදයබ්බයදස්සන

හේතු ධර්ම වීම අනුව එල ධර්ම පහළ වීම, හේතු ධර්ම නිරෝධය අනුව එල ධර්ම නිරෝධය නම් වූ හේතු ධර්මයන් වශයෙන් ඇතිවීම-නැතිවීම විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගතහැකි බව හා **ඛණනෝ උදයබ්බයදස්සනා** - රූප-නාම, හේතු-එල සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ මොහොතකුදු නොනැවති දිගින් දිගට ඇතිවීම-නැතිවීම ස්වභාවය ඛණ පච්චුප්පන්නයට ළඟා වනු සඳහා විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගතහැකිවීම නම් වූ මේ දෙයාකාර උදයබ්බය ඤාණයන් විපස්සනා සම්මා දිට්ඨියයි. වෙනත් ආකාරයකට; සම්මා දිට්ඨි ප්‍රධාන වූ සම්මා දිට්ඨි, සම්මා සඛිකප්ප, සම්මා වායාම, සම්මා සති, සම්මා සමාධි යන ධර්ම සමූහයයි. මෙම ධර්ම සමූහය ලෝකික මාර්ග සත්‍යයයි. මෙම ලෝකික මාර්ග සත්‍යය ධර්මය හෙවත් එම රූප-නාම, හේතු-එල සඛිඛාර ධර්ම සමූහය නොදැකිය හැකි ලෙස වසාලන මෝහාන්ධකාරය තදබිඟ වශයෙන් දුරුකළ හැක්කේය. එලෙස මෙම ලෝකික මාර්ගාංග ධර්ම සමූහයට මේ මෝහාන්ධකාරය තදබිඟ වශයෙන් දුරුකළ හැකි නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි **මාර්ග සත්‍යය** ධර්මය ප්‍රකට වේ.

තවත් ලෙසකින් මෙම සම්මා දිට්ඨි යැයි කියන ලෝකික මාර්ග සත්‍යය ලෝකෝත්තර ආර්ය මාර්ගය නම් වූ මාර්ග සත්‍යය ලැබීමට හෝ ළඟාවීමට හේතු නම් වූ, ඊට උපාය වන්නා වූ අසම්මෝහ ධර්ම ස්වභාවයයි. මෙම අසම්මෝහ ධර්ම ස්වභාවය ප්‍රකෘති ලෙස දැල්වෙන පහන එයම ස්වකීය වශයෙන් ප්‍රකාශ කරන්නා සේ තමා ස්වකීය ලෙස අසම්මෝහ සම්මා දිට්ඨි ධර්ම ස්වභාවය යැයි ප්‍රකට ලෙස දක්වන විට (සත්‍යය සතර දැක්කේ යැයි ද සම්මා දිට්ඨිය ප්‍රකට කොට දැක්වීමක් යැයි ද අදහස් වේ) මාර්ග සත්‍යය ධර්මය ප්‍රකට වූ විට, මෙලෙස ප්‍රකට විට සත්‍යය සතර දැන ගැනීම වළක්වමින් ආචරණය කළහැකි මෝහය නම් වූ අන්ධකාරය දුරුකළ හැකි විටක දී පමණක් මෙම සම්මා දිට්ඨි තෙමේ ලෝකික මාර්ග සත්‍යය නම් වූ නම ලබයි. [වි. ම. 474 ; මහා ව.2 (ජරිඨසඛිගායනා අංක 727 යටතේ)]

ලෝකික මාර්ග සත්‍යය = ලෝකික මාර්ගාංග පහ

- 1) දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ රූප-නාම, හේතු-එල සංස්කාර ධර්මයන් පරමාර්ථයන් තෙක් විනිවිද දක්නා ඤාණය, මෙම සඛිඛාරයන් අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අනත්තය යැයි විනිවිද දක්නා ඤාණය යන මෙම විපස්සනා ඤාණ ලෝකීය සම්මා දිට්ඨි මාර්ගාංගය වෙති.
- 2) මෙම සඛිඛාර ධර්ම අරමුණු මතට විපස්සනා සිත නංවන ස්වභාවය, මෙම සඛිඛාර ධර්මයන්හි අනිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අනත්තතාව යන අරමුණු මතට විපස්සනා සිත නංවන ස්වභාවය යන මේ ධර්ම ස්වභාවය ලෝකීය සම්මා සඛිකප්ප මාර්ගාංගයයි.
- 3) මෙම සංස්කාර ධර්මයන් පරමාර්ථ තෙක් විනිවිද දක්නා ලෙසට උත්සාහ කරන, භාවනා කරන ස්වභාවය, මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අනත්තතාව විනිවිද දක්නා පිණිස උත්සාහයෙන් භාවනා කරන ස්වභාවය යන මේ ධර්ම ස්වභාව ලෝකීය සම්මා වායාම මාර්ගාංගයයි.

4) මෙම සංස්කාර ධර්මයන් සිහි කරන, පරිග්‍රහ කරන ස්වභාවය, මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අනත්තතාව සිහි කරන, පරිග්‍රහ කරන ස්වභාවය, මෙම සංස්කාර අරමුණ හා මේවායේ අනිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අනත්තතාව යන අරමුණ මත කිඳු බසින ස්වභාවය යන මේ ධර්ම ස්වභාවය ලෝකීය සම්මා සති මාර්ගාංගයයි. (අරමුණ අමතක නොකරන ස්වභාවයයි)

5) මෙම සංස්කාර ධර්ම අරමුණ මත විපස්සනා සිත හොඳින් සංසුන්වන ස්වභාවය, මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ස්වභාවයන් එක එකකින් විපස්සනා සිත හොඳින් සංසුන්වන ස්වභාවය ලෝකීය සම්මා සමාධි මාර්ගාංගයයි. (විපස්සනා ඛණික සමාධියයි)

ලෝකික අවස්ථාවේ මේ මාර්ගාංග පහ හා සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා ආජීව යන සීල මාර්ගාංග තුන අරමුණ වශයෙන් සමාන නොවන නිසා විත්තකෂණයක් තුළ එකට පැවතිය නොහැක්කේය. ඉහත දැක්වූ මාර්ගාංග පහ පමණක් විපස්සනා විත්තකෂණයක් තුළ එකට පැවතිය හැක්කේය.

පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාව ප්‍රකට වන ආකාරය

1) **පච්චයතෝ උදයදුස්සන** - හේතු ධර්ම ඇති නිසා එල ධර්ම පහළ වන ආකාරය භාවනා කොට දැකිය හැකි නිසා “මේ හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නම් මේ එල ධර්ම පහළ වේ” යැයි විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දක්නා-දන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි “අවිජ්ජා ඇති නිසා සබ්බාර වේ - සබ්බාර නිසා විඤ්ඤණ වේ” යන ලෙසට දේශනා කරන ලද **අනුලෝම පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාව ප්‍රකට වේ.**

2) **පච්චයතෝ වයදුස්සන** - හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම නිසා එල ධර්ම නිරෝධ වීම විපස්සනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට දැකිය හැකි නිසා “මේ හේතු ධර්මයන්හි නිරෝධය නිසා මේ එල ධර්ම නිරෝධ වෙත්” යැයි විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක-දැන ගන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි “අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා සබ්බාර නිරෝධ වේ” යනාදී ලෙස දේශනා කරන ලද **ප්‍රතිලෝම පරිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ප්‍රකට වේ.**

3) **ඛණතෝ උදයබ්බයදුස්සන** - හේතු සබ්බාර, එල සබ්බාර (හේතු; රූප-නාම, එල; රූප-නාම) යන සබ්බාර ධර්මයන්ගේ මොහොතකුදු නොනැවතී ඇතිවන-නැතිවන ස්වභාවය ඛණ පච්චුප්පන්නයට පත්වන තෙක් විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැනගත හැකිවීමෙන් මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි උප්පාද-ධීති-හඬන = ඉපදීම-පැවතීම-බිඳීම = සබ්බත ලක්ෂණය විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දක්නා-දන්නා නිසා හේතු ධර්මයන්ට බැඳී පහළ වූ එල ධර්ම නම් වූ **පරිච්චසමුප්පන්න ධර්ම** එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වෙයි. ඇත්තය! සබ්බත ධර්ම ඇතිවීම-නැතිවීම ස්වභාවය ඇත්තෝය. එම සබ්බත ධර්ම හේතු ධර්මයන්ට බැඳී පහළ වන නිසා පරිච්චසමුප්පන්න යන නම ලබති. (හේතු ධර්මයන් ස්වකීය වශයෙන් අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත වන නිසා මෙම හේතු ධර්මයන් හා බැඳී පහළ වන එල පරිච්චසමුප්පන්න ධර්මයන්ද අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්තම වන්නාහ)

[වි. ම. 474 ; මහා ටී. 2 (ජරිඨසඛිතයනා අංක 728 යටතේ)]

නය හතර ප්‍රකට වන ආකාරය

1. පච්චයනෝ උදයදස්සන

හේතු ධර්ම ඇති නිසා ඵල ධර්ම පහළ වීම විපස්සනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට දකින නිසා හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්මයන් හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ කරමින් නැවත නැවතත් පහළ වෙන රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහයේ අඛණ්ඩ ස්වභාවය විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දකිනා බැවින් “රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහය එකක්ම ලෙස දක්නා-දන්නා = **ඒකත්ත නය**” ක්‍රමය එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව එයි.

කලින් හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්ම සම්බන්ධ කරමින් පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේ දී පටිච්චසමුප්පාද කොටසෙහි = පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණ අවස්ථාවෙහි අතීත හේතු ධර්මයන් පහළ කළ රූප-නාම සන්තතිය හා පච්චුප්පන්න රූප-නාම ප්‍රවාහය එක දිගට අඛණ්ඩව නැවත නැවතත් පහළ වෙමින් යන ආකාරය මෙම යෝගාවචර පුද්ගලයා වටහා ගනී. විශේෂයෙන් **“සභාවෝචායං චිත්තස්ස පණ්ඩරනා”** [ධ. මූල වී (ජරිධිසකිතායනා අංක 436 යටතේ)] යන්නට අනුව සිත සම්පූර්ණයෙන් පිරිසිදු ස්වභාවය තිබීම අනුව ද අතීත හේතු ධර්ම සිදුකරන අවස්ථාවේ මනෝප්‍රසාදය හා පච්චුප්පන්න මනෝප්‍රසාදය නාම සන්තති ප්‍රවාහයක් වශයෙන් අනිච්ච ස්වභාවය, දුක්ඛ ස්වභාවය, අනත්ත ස්වභාවය වශයෙන් දිගටම වැලක් සේ අඛණ්ඩව නැවත නැවත පහළ වන ආකාරය යෝගාවචර පුද්ගලයා වටහා ගනී.

තවදුරටත් හවය පුරාම බහුලව පවතින සිත වනාහි හවබ්බ සිත වේ. මෙම හවබ්බ සිත ද **“පහස්සරමිදං භික්ඛවේ චිත්තං”** [අං. නි. 1/18] යන දේශනාවට අනුව ප්‍රභාස්වරව, දිලුමින්, බබලමින් පවතී. මෙම හවබ්බ සිත් අතර වාරයේ පහළ වන විචී සිත් ද පණ්ඩර (ප්‍රභාස්වර) වේ. හවබ්බ සිත ද ප්‍රභාස්වරය. මෙම හවබ්බ සිත හා විචී සිත යන මනෝප්‍රසාද නාම සන්තති ප්‍රවාහය අතීතයෙහි පටන් පච්චුප්පන්නය තෙක්, පච්චුප්පන්නයේ පටන් හැකිතාක් ළඟ අතීතය දක්වා විපස්සනා ඤාණයෙන් අවධාරණයෙන් බැලූ කල නුලක් ඇද්ද සේ ඒකත්ත නය වශයෙන් සන්තති ප්‍රවාහ වැල් පාලමක් සේ අනිච්ච ස්වභාව වශයෙන් නැවත නැවත පහළ වන ස්වභාවය යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගනී. එම අතීත මනෝප්‍රසාදය තමාගේම මනෝප්‍රසාදය ද? නැද්ද? යන්න ද, වර්තමාන ස්වකීය මනෝප්‍රසාදය දිගට පවතින ප්‍රවාහයක් ද? නැද්ද? යන්න ද යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගනී.

නමුදු අනිත්‍ය ස්වභාව සම්බන්ධව නැවත නැවත මනසිකාර නොපැවැත්වීම නිසා සමහර චිත්තක්‍ෂණයන්හි නැත්නම් සමහර කුඩා ක්‍ෂණයන්හි බණ පච්චුප්පන්නයට ළඟාවන තෙක් (පච්චුප්පන්න ක්‍ෂණය වෙත ළඟාවන තෙක්) ඇතිවන-නැතිවන බව දහයුතු තාක් දන්නා නමුදු චිත්තක්‍ෂණ බොහෝමයක බණ පච්චුප්පන්නය තෙක් ඇතිවීම-නැතිවීම නොදන්නේය. දැන් පවතින උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවේ වනාහි මනෝප්‍රසාදයේ අඛණ්ඩ බව ද දන්නේය. එම මනෝප්‍රසාදයේ අනිච්ච ස්වභාවය, දුක්ඛ ස්වභාවය, අනත්ත ස්වභාව වශයෙන් මොහොතකුදු නොනැවතී ඇතිවෙමින්, නැතිවෙමින් පවතින බව බණ පච්චුප්පන්නය තෙක් දැන සිටී. හේතු හා ඵල සම්බන්ධ වෙමින් අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ස්වභාව වශයෙන් අඛණ්ඩව නැවත නැවතත් ඇතිවීම ද දැන සිටී. ඒ අවස්ථාවේ මෙලෙස දැක-දැන සිටින විපස්සනා ඤාණයට “කරන්නා එක් කෙනෙක්, විදින්නා තව කෙනෙක්” යැයි වරදවා වටහා ගන්නා උච්චේද දිට්ඨිය වඩා හොඳින්

දුරකළ හැක්කේය. පෙර පෙර ධර්මයන්ගේ වියෝවීම, පසු පසු ධර්මයන්ගේ හෙවත් තව තවත් ධර්මයන්ගේ පහළ වීම, උදය ස්වභාවය එකිනෙකට බැඳෙමින් පවතින ආකාරය විපස්සනා ඤාණය මගින් දැකීමත් සිටින බව මෙයින් කියැවේ.

[වි. ම. 475 ; මහා ටී. 2 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 729 යටතේ)]

2. බණනෝ උදයදස්සන

මෙලෙස හේතු-ඵල සම්බන්ධ වෙමින්, පහළ වෙමින් පවතින්නා වූ හේතු රූප-නාම සබ්බාර, ඵල රූප-නාම සබ්බාරයන්හි මොහොතකුදු නොනැවති ඇලුතින් ඇලුතින් පහළ වන උදය ස්වභාවය බණ පවිච්ඡපන්නය තෙක් විපස්සනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට බැලිය හැකි නිසා අලුත් අලුත් රූප-නාම පරමාර්ථයන් මොහොතකුදු නොනැවති නැවත නැවත පහළ වන බව විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක-දැන ගන්නා නිසා ඵල යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි **නානත්ත ක්‍රමය** ප්‍රකට වේ. (රූප-නාම සත්තති ප්‍රවාහය වනාහි එක පෙළක් වුව ද ඇතිවීම-නැතිවීම් නොමැති පෙළක් නොවේ. ඇතිවන-නැතිවන සත්තති ප්‍රවාහයක් වේ. පෙර පෙර සත්තති නාම-රූප ප්‍රවාහය සහ පසු පසු රූප-නාම සත්තති ප්‍රවාහයන් ද, පෙර පෙර නාම-රූප සහ පසු පසු නාම-රූපයන් ද එකම නොවන බවත් බෙදී පවතින බවත්, වෙන් වෙන්ව පවතින බවත් දකී. බණ පවිච්ඡපන්නය තෙක් හවඛිගය දක්නා නිසා පෙර පෙර පරමාර්ථ ධාතු හා පසු පසු පරමාර්ථ ධාතු වෙන් වෙන් වූ සමූහ එකක් එකක් වශයෙන් පවති යැයි දකී. යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි සත්තති ඝන, සමූහ ඝන, කිවිච ඝන යන මේවා බිඳෙමින් පවතී යන්න අදහස් වේ.) මෙලෙස දැක-දැන ගන්නා විට "මේ තැනැත්තාම කරයි. මේ තැනැත්තාම විදිය" යැයි වරදවා වටහා ගන්නා සස්සත දිට්ඨිය වඩා හොඳින් දුරකළ හැක්කේය.

[වි. ම. 475 ; මහා ටී. 2 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 729 යටතේ)]

3. පවිචයනෝ උදයබ්බයදස්සන

හේතු ධර්ම ඇතිවීම නිසා ඵල ධර්ම පහළ වීම, හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම නිසා ඵල ධර්ම නිරෝධ වීම නම් වූ ධර්ම ස්වභාවය විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක බලාගත හැකි නිසා හේතු ධර්මයන්හි ප්‍රකට වීම අනුව ඵල ධර්මයන්හි පහළ වීම, හේතු ධර්මයන් ප්‍රකට නොවීම අනුව ඵල ධර්ම පහළ නොවීම යන ධර්ම ස්වභාවය ඉබේම සම්පූර්ණව වැටහී ගිය කල රූප-නාම පරමාර්ථ ධර්මයන් යම් කෙනෙකුගේ කැමැත්ත අනුව නොවන බව විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දක්නා නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි **අබ්‍යාපාර හය** ප්‍රකට වේ. (හේතු ධර්ම පැත්තේ ද ඵල ධර්ම පහළ වනු පිණිස කරන ව්‍යාපාර, ඵල ධර්ම පැත්තේ ද ඉඳින් හේතු ධර්ම පහළවූයේ නම් තමා පහළ වන්නෙමු යි ව්‍යාපාර නැති බව වැටහී යන බව මෙහි අදහසයි. අවිජ්ජා ආදියෙහි ද සබ්බාර පහළ කරවීම සඳහා ව්‍යාපාරයක් නැත. සබ්බාරයෝ ද අවිජ්ජාව වන්නේ නම් අපිදු වන්නෙමු යි ව්‍යාපාර නැත. ඵලෙසටම සබ්බාරයන්හිදු විඤ්ඤාණය පහළ කරවීමට ව්‍යාපාර නොමැත. මෙලෙසටම හේතු-ඵල දෙපාර්ශවයෙහිම ව්‍යාපාර නොමැති බව යැයි වටහා ගන්න.)

මෙලෙස දැක-දැන ගත් කල මැවුම්කාර පරම අත්ත යන්න හා මවනු ලැබූ ජීව අත්ත යන්න ඇත්තේ යැයි වරදවා වටහා ගන්නා අත්ත දිට්ඨිය මනා සේ මෙම විපස්සනා ඤාණය මගින් දුරකළ හැක්කේය. (හේතු-ඵල දෙකෙහි ව්‍යාපාර නැත්තේය. හේතු-ඵල දෙකෙහි ද අනිත්‍ය ධර්ම සමූහ, දුක්ඛ ධර්ම සමූහ, අනාත්ම ධර්ම සමූහ පමණක් ඇත්තාන යැයි මෙම විපස්සනා ඤාණය මගින් සමයක් ලෙස දක්නා බව මින් කියැවේ.)

4. පච්චයනෝ උදයදුස්සන

හේතු ධර්ම නිසා ඵල ධර්ම පහළ වීම විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගතහැකි නිසා හේතු ධර්ම හා ගැළපෙන ඵල ධර්මයන්ගේ පහළ වීම විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගන්නා අවස්ථාවේ දී යෝගාවචර තෙම ඵල ධර්මයෝ තම තමන් කැමති ලෙසටම පිළිවෙලක් නැතිව, ක්‍රමයක් නැතිව පහළ වනවා නොවේ. අදළ හේතු ධර්ම හා ගැළපෙන ලෙසටම ඵල ධර්මයන් පහළ වෙත්. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර. කම්ම ආදී හේතු ධර්මයන් නිසා ඵල ධර්මයන් පහළ වන්නේ නම් විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන හේතු හා ගැළපෙන ඵල ධර්මයන්ම වන්නාහ. හේතු හා නොගැළපෙන අනෙකුත් ඵල ධර්මයන් පහළ නොවේ යැයි දැක-දැන ගනී. එම නිසා **“ඒචං ධම්මනා (නාය) නිසාමය”** ප්‍රකට වේ.

මෙලෙස දැක-දැනගත් කල “කථම කරන්නේ නමුත් සිදු නොවේ” යන හේතු කථම බැහැර කරන අකිරිය දිරිසිය නම් වූ වරද වටහා ගැනීම මෙම විපස්සනා ඤාණය මගින් මනා සේ දුරු කරයි.

[වි. ම. 475 ; මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 729 යටතේ)]

ලක්ෂණ පහ ප්‍රකට වන ආකාරය

1) **පච්චයනෝ උදයදුස්සන** - හේතු ධර්ම ප්‍රකටව පහළ වීම අනුව ඵල ධර්ම ප්‍රකටව පහළ වීම විපස්සනා ඤාණයෙන් දැකගත හැකි නිසා මෙලෙස හේතු ධර්මයන්ගේ ප්‍රකටව ඇති බව, ඵල ධර්මයන්ට ප්‍රත්‍යය විය හැකි බව අනුව සංඛිඛන ධර්මයන්ගේ ව්‍යාපාර නොමැති ස්වභාවය ප්‍රකට වේ. තවදුරටත් හේතු ධර්ම නැතිනම් ඵල ධර්මයන්ගේ නොමැති බව ප්‍රකට වූ විට සංඛිඛන ඵල ධර්මයන් හේතු ධර්ම හා බැඳී ඇති බව ද ප්‍රකට වේ. සංස්කාර ධර්මයන් මෙලෙස වූ ව්‍යාපාර නොමැති ස්වභාවයට දිගින් දිගට බැඳෙමින් පවතින බව යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දකිමින් සිටින නිසා ඔහුගේ ඤාණයෙහි පරමත්ත (පරම අත්ත) මැවුම්කාර ආත්ම සහ ජීව අත්ත (මවනු ලැබූ ආත්මයක්) නැති බව දැක-දැනගත් විට **අනාත්ම ලක්ෂණය** ප්‍රකට වේ. මෙම විශේෂ ඤාණය ආත්ම ශුන්‍ය බව ප්‍රකට කරයි.

2) **ඛණතෝ උදයබ්බයදුස්සන** - හේතු සංඛිඛාර, ඵල සංඛිඛාර යන සංඛිඛන ධර්මයන්හි මොහොතකුදු නොනැවතී දිගින් දිගට සිදුවන ඇතිවීම-නැතිවීම - උදය-වය ස්වභාවය විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා බැවින් ද - පහළ වීමට පෙර නොතිබී එකෙණෙහිම, වහාම පහළවීමත්, නිරෝධ ස්වභාවයට පත්වීමත් විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක-දැන ගන්නා නිසා ද (පහළ වීමට කලින් නොතිබීම, නැතිවීමට-නිරෝධයට පසු නොතිබීම යන නොතිබීම් දෙකකි. මෙම නොතිබීම් දෙක අතරමැද පමණක් උත්පාද, ධීති, හඛිත වශයෙන් ප්‍රකටව තිබීමත් විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගන්නා නිසා) තවදුරටත් සංස්කාර ධර්මයන්හි උත්පාද, ධීති, හඛිත යන ඛණන තුන අතරෙහි උත්පාද පහළවීමේ මූල හා හඛිත (වියෝව) නම් වූ අග පමණක් අත්තාහ යැයි මෙලෙස සංඛිඛන ධර්මයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම යන මූල හා අග පමණක් තිබීම විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දක්නා නිසා ද යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි **අනිත්‍ය ලක්ෂණය** ප්‍රකට වේ.

3) මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම මගින් අඛණ්ඩව නැවත නැවත, යළි යළිත් පෙළෙන බව විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දක්නා නිසා එම

යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි (අනිත්‍යතා ලක්ෂණය පමණක් නොව) දුක්ඛ ලක්ෂණය ද ප්‍රකට වේ.

4) සබ්බත ධර්මයන්හි ඇතිවීම - උපත හා නැතිවීම - හඬගය අතර පමණක් ධීනිය නම් වූ පැවතීම ඇතිවීමෙන්-නැතිවීමෙන් සීමාවීම විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක-දැන ගන්නා නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි (අනිත්‍ය ලක්ෂණය, දුක්ඛ ලක්ෂණය පමණක් නොව) සබ්බත ධර්මයන්හි ස්වකීය ලක්ෂණය නම් වූ ස්වභාව ලක්ෂණය ද ප්‍රකට වේ.

5) සබ්බත ධර්මයන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වූ පසු සබ්බත ලක්ෂණයන්හි අවස්ථානුකූලව, තාවකාලිකව පමණක් ධීනිය පැවතිය හැකි ස්වභාව (උප්පාද-ධීනි-හඬග යන ඉතා කෙටි කාලයක් පමණක් පැවතිය හැකි ස්වභාව) එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වේ. උදය (පහළ වන) අවස්ථාවෙහි වය (වියෝවීම) ස්වභාවය නොමැති බව, වය (වියෝවන) අවස්ථාවෙහි උදය (පහළ නොවීම) ස්වභාවය විපස්සනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක-දැනගන්නා අවස්ථාවයි.

මෙය පව්වයතෝ උදය-වය දස්සන - හේතු ධර්ම වශයෙන් ඇතිවීම-නැතිවීම විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක බලා ගැනීම, හේතු ධර්ම ප්‍රකට බව අනුව එල ධර්ම ප්‍රකට වීම, හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම අනුව එල ධර්ම නිරෝධ වීම විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක බලා ගැනීම හා බණනෝ උදය-වය දස්සන (සංස්කාර ධර්මයන්ගේ මොහොතකුදු නොනැවති ඇතිවීමේ-නැතිවීමේ) යන ක්ෂණ වශයෙන් ඇතිවීම-නැතිවීම දැකබලා ගන්නා නිසා ලබන විශේෂ දැනීම්, විශේෂ ඤාණ, විශේෂ ඵලයන්ම වන්නාහ.

[වී. ම. 475 ; මහා වී. 2 (ඡර්ධසඬිගායනා අංක 730-731 යටතේ)]

උදයබ්බය විපස්සනා වැඩ පිලිවෙළ

“සන්තතිවසේන හි රූපාරූපධම්මේ උදයතෝ, වයතෝ ච මනසි කරොන්තස්ස අනුක්කමේන භාවනාය බලප්පත්තකාලේ ඤාණස්ස තික්ඛවිසදුභාවප්පත්තියා බණනෝ උදයබ්බයා උපට්ඨහන්තීති. අයඤ්ඤි පධමං පච්චයතෝ උදයබ්බයං මනසි කරොන්තෝ අවිජ්ජාදිකේ පච්චයධම්මේ විස්සප්පේරවා උදයබ්බයවන්තේ බන්ධේ ගහෙරවා තේසං පච්චයතෝ උදයබ්බයදස්සනමුඛේන බණනෝපි උදයබ්බයං මනසිකරෝති. තස්ස යද ඤාණං තික්ඛං විසදුං හුරවා පචත්තති, තද රූපාරූපධම්මා බණේ බණේ උප්පජ්ජන්තා, හිජ්ජන්තා ච හුරවා උපට්ඨහන්ති.”

[මහා වී. 2. (ඡර්ධසඬිගායනා අංක 724 යටතේ)]

හවයක් තුළ ඇති පටිසන්ධියේ පටන් වූනිය දක්වා රූප ධර්ම, නාම ධර්මවලට අද්ධා පච්චුප්පන්න ධර්ම යැයි කියනු ලැබේ. වක්ඛුද්ද්වාර විචී ආදී විචී සිත් සන්තති එක එකකින් පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සන්තති පච්චුප්පන්න ධර්ම යැයි කියනු ලැබේ. රූප කලාප එක එකක් තුළ ඇති තේජෝ ධාතු උතු නිසා හතර, පස්, හය වාර වශයෙන් පියවරෙන් පියවර පහළ වූ රූප සන්තතියක් එක උතුචක් නිසා පහළ වූ රූප සන්තතියක් යැයි ද, රූප කලාපයක් කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති ඕපාච ආහාරප ඕපාති උපස්ථම්භනය ලැබූ පසු හතර, පස්, හය ආදී රූප සන්තති ප්‍රවාහයන් පහළ කරවන නිසා මෙම රූප සන්තතිය එක ආහාරයක් නිසා පහළ වූ රූප සන්තතියන් ලෙස ද වෙන වෙනම කියනු ලැබේ. මේ එක උතුචක්, එක ආහාරයක් තුළ ඇති වතු සමුට්ඨානික රූප සන්තතියක් සන්තති පච්චුප්පන්න ධම්ම

වන අතර උප්පාදු-ධීති-භඩිග යන කෂණයන් තුන අතින් සම්පූර්ණ වින්තකෂණ එක එකක් තුල පිහිටා ඇති නාම ධර්ම උප්පාදු-ධීති-භඩිග යන කෂණයන් තුන අතරවාරයේ ඇති රූප ධර්මයෝ ඛණ පච්චුප්පන්න නම් වූ රූප ධර්ම, නාම ධර්ම වෙත්.

යෝගාවචර පුද්ගලයා පුර්වයෙන් සත්තති පච්චුප්පන්නයේ ශක්තියෙන් රූප ධර්ම නාම ධර්මයන් ඇතිවීම ස්වභාව වශයෙන් ද, නැතිවීම ස්වභාව වශයෙන් ද විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා පිණිස මනසිකාරය පවත්වයි. මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් විපස්සනා ඤාණය බලවත්ව නැග ආ විට විපස්සනා භාවනා ඤාණය තිකෂණාවචට ද විසදබවට ද පත්වන නිසා සඛිබාර ධර්මයන්හි මොහොතකදු නොනැවති ඇතිවන-නැතිවන ස්වභාවය ඛණ පච්චුප්පන්නයට ළඟාවන ලෙසට යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වේ.

ඇත්තය! යෝගාවචර පුද්ගලයා පුර්වයෙන්; අවිජ්ජාව නිසා රූප පහළ වේ, අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා රූප නිරෝධ වේ. යන ලෙසට පව්වයතෝ උදයබ්බය දුස්සන - හේතු ධර්ම වශයෙන් ඇතිවීම-නැතිවීම අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය. මෙලෙස මනසිකාරය පවත්වා අවිජ්ජාදී හේතු ධර්මයන් මුදු හැර (අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්ම නිසා රූප ආදී එල ධර්මයන්හි ඇතිවීම දක්නා ලෙසට මුදු හැර) ඇතිවීම-නැතිවීම ස්වභාවය ප්‍රකටව ඇති හේතු සිකන්ධ, එල සිකන්ධයන් විපස්සනා ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කොට එම සිකන්ධයන්හි හේතු ධර්ම ඇති නිසා එල ධර්ම පහළ වීම, හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම නිසා එල ධර්ම නිරෝධ වීම විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක බලා ගැනීම = පච්චයතෝ උදයදුස්සන මුඛයෙන් මෙම සිකන්ධයන්හි ඛණ වශයෙන් ඇතිවීම-නැතිවීම (උදයබ්බය) ස්වභාවය මනසිකාරය පවත්වයි. (අවිජ්ජාව ඇති නිසා රූප පහළ වේ. අවිජ්ජාව නිරෝධ වීම නිසා රූප නිරෝධ වේ. අවිජ්ජා ඇතිවීම-නැතිවීම අනිත්‍යය, රූප ඇතිවීම-නැතිවීම අනිත්‍යය යනාදී වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීම මෙහි අදහසයි.)

මෙම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණය මෙලෙස මනසිකාරය බහුල වූ විටක දී තිකෂණ වේ, විසද වේ, එවිට එම රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්හි කෂණයක් කෂණයක් පාසා ඇතිවීම-නැතිවීම එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයේ ප්‍රකට වේ. මෙලෙස ප්‍රකට වූයේ නම් උදයබ්බයානුපස්සනා නම් වූ තරුණ විපස්සනා ඤාණයට පත්වේ. මෙම යෝගාවචරයාට **ආරද්ධ විපස්සක** පුද්ගලයා යැයි කියනු ලැබේ. [මහා වී. පරිවර්තනයයි]

උපක්ලේශ කොටස

තරුණ විපස්සනා ඤාණය ලබන තෙක්.....;

- 1) පච්චයතෝ උදයබ්බයදුස්සන - හේතු ධර්ම වශයෙන් ඇතිවීම-නැතිවීම දැකීම,
- 2) ඛණතෝ උදයබ්බයදුස්සන - කෂණ වශයෙන් ඇතිවීම-නැතිවීම දැකීම,

යන මේ විපස්සනා භාවනා ක්‍රම දෙක මගින් නැවත නැවත විපස්සනා කරන අවස්ථාවේ දී, මෙලෙස භාවනා කළ පසු අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අජිඤ්ඤා, බහිද්ධා වශයෙන් බෙදීගිය උපාදනස්කන්ධ පහ නැවත භාවනා

කරනවිටදී ද විපස්සනාව කෙලෙසන - විපස්සනා උපක්ලේශ ධර්ම දහය පහළවන ධර්මතාවක් ඇත්තේය.

“විපස්සනුපක්කිලේසා හි පටිවේධප්පත්තස්ස අරියසාවකස්ස වේච විප්පටිපන්නකස්ස ච නික්කිත්තකම්මට්ඨානස්ස කුසිතපුත්තලස්ස නුප්පථ්පත්ති, සම්මා පටිපන්නකස්ස පන යුත්තපයුත්තස්ස ආරද්ධිවිපස්සකස්ස කුලපුත්තස්ස උප්පථ්පත්තියේව.” [වි. ම. 475]

විපස්සනාව කෙලෙසන මේ උපක්ලේශ දහය;

- 1) අරිය මග්ග ඤාණයට පත් වූ ආර්ය ශ්‍රාවකයාගේ සත්තානයෙහි ද, නිබ්බදනුපස්සනාදී බලව විපස්සනාවට පත් වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානයෙහි ද,
- 2) සීල විපත්ති, සමාධි විපත්ති, ප්‍රඥ ශික්‍ෂාව වරදවා ගැනීම ආදී කමටහන් බහා තැබූ පුද්ගලයාගේ සත්තානයෙහි ද,
- 3) විපස්සනා භාවනාව වැඩුව ද, භාවනා අතර කාලයෙහි විපස්සනා කටයුත්තෙහි සිත පිරිහී ගිය, භාවනා නතර කළ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානයෙහි ද,
- 4) සීල ආදිය සම්පූර්ණ වුව ද, කුසිත නිසා විපස්සනා භාවනාවට උත්සාහ නොකරන පුද්ගලයාගේ සත්තානයෙහි ද යන මේ සතර සත්තානයන්හි පහළ නොවේ යැයි දතයුතු.

තවදුරටත් සීල, සමාධි, භාවනා ශික්‍ෂාවන් අත් නොහැර පුද්ගලයාගේ නියම ශික්‍ෂාව ඇති සම්මා පටිපන්න පුද්ගලයෙකු ව පෙර උත්සුක බව හා පසු උත්සුක බව සම්බන්ධ කරමින් පඤ්ඤ භාවනාව කඩ නොකොට භාවනා කරන **ආරද්ධි විපස්සක** නම් වූ පිංචතුන් පිංචතියන්ගේ සත්තානයන්හි පහළ වන්නේ යැයි දතයුතුය. [වි. ම. 475 ; මහා ටී. 2 (ජර්ධසඛිතායනා අංක 732 යටතේ)]

1. මිභාස = ආලෝකය

ඉහතින් දැක්වූ පරිදි රූප-නාම, තේතු-ඵල සඛිඛාර ධර්මයන් විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුව ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවත විපස්සනා භාවනා කරන විට විපස්සනා ඤාණය තික්‍ෂණ බවට පත්වී එම ඤාණය හා යෙදෙන විපස්සනා සිත නිසා, නැත්නම් මෙම විපස්සනා චිත්ත-වෛතසිකයන් නිසා චිත්තප් ඕපරිධිමක රූප කලාප පහළ වී එහි. එම රූපයන්හි අඩංගු වණ්ණ යැයි කියන රූපාරම්මණය ඉතා ප්‍රභාස්වර වේ. තවදුරටත් මෙම චිත්තප් ඕපරිධිමක රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේජෝධාතු නම් වූ උතු නිසා ද උතුප් ඕපරිධිමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් මතු මත්තෙහි නැවත නැවත පහළ වෙත්. මෙම උතුප් ඕපරිධිමක රූපයන්හි අඩංගු රූපාරම්මණ වණ්ණ ධාතු එක එකක් ද ප්‍රභාස්වර වේ. මෙම චිත්තප් වණ්ණ ධාතු, උතුප් වණ්ණ ධාතුන් වනාහි ඤාණානුභාවය විශාල නම් විශාලව ද, කුඩා නම් කුඩාවට ද ප්‍රභාස්වර වේ. චිත්තප් වණ්ණ ධාතුවෙහි වර්ණය අපීඛධිත්තයෙහි පමණක් පැතිර පවතී. උතුප් වණ්ණ ධාතුවෙහි වර්ණය අපීඛධිත්තයෙහි පමණක් නොව බහිද්ධා දක්වාම ඤාණානුභාවය විශාල නම් විශාලවම පවතී. දස දහසක් ලෝක ධාතුව තෙක් ද පැතිර සිටිය හැක්කේය.

“තං තස්සේව පඤ්ඤායති, තේන චුට්ඨෝකාසේ රූපගතමිපි පස්සති, පස්සන්තෝ ච චක්ඛුච්ඤ්ඤාණේන පස්සති, උදනු මනෝච්ඤ්ඤාණේනාති

**විමංසිතඛිඛන්ති වදන්ති. දිඛිඛවක්ඛුලාහිනෝ විය තං මනෝවිඤ්ඤාණ-
විඤ්ඤෙය්‍යමේවාහි චුත්තං විය දිස්සතිති.”** [මහා ටී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 733 යටතේ)]

එම වර්ණාලෝකය එම යෝගාවචරයාට පමණක් ප්‍රකට වේ. එම ඤාණාලෝකය බිහිද්ධා දක්වා පැතිර ගිය අවස්ථාවේ එම ආලෝකය වැටෙන ප්‍රදේශයේ ඇති රූපාරම්මණ සමුහය ද යෝගාවචර පුද්ගලයාට දැකගත හැකි වන්නේය. මෙලෙස බාහිර ලෝකයේ ඇත්තා වූ විවිධ රූපාරම්මණ දැක බලා ගන්නේ වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙන් ද නැත්නම් මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්ම දැයි විමසා බැලීමට ආවාය්‍යීයන් වහන්සේලා අනුශාසනා කරති. මහා ටීකාවාය්‍යීයන් වහන්සේගේ (ස්වකිය වූ) මතය නම් දිඛිඛවක්ඛු අභිඤ්ඤාලාහි උතුමන් තමා ළඟපාන ඇති විවිධ රූපාරම්මණ දැක බලා ගන්නා විට දිඛිඛවක්ඛු අභිඤ්ඤා සිත හෙවත් මනෝ විඤ්ඤාණ සිතින්ම දැක බලා ගන්නා අතර මේ විපස්සනා අවස්ථාවෙහි දී විපස්සනා සිත වනාහි මනෝ විඤ්ඤාණ සිතින්ම දැක - දැනගනී යන්නයි. මේ මතයම යුක්ති යුක්ත යැයි පෙනේ. [මහා ටී. පරිවර්තනයයි] මේ ඉහත දැක්වූ මහා ටීකාවාය්‍යීයන් වහන්සේගේ සංලක්ෂ්‍ය විපස්සනා භාවනා කරන යෝගීන්ගේ සිත් අභිගයින් උනන්දු කරවන්නකි.

විපස්සනා සිතෙහි වර්ණාලෝකයක් ඇතැයි යන මේ මතය, නැත්නම් විපස්සනා ඤාණය නිසා වර්ණාලෝකයක් පහළ වේ යැයි යන මේ අදහස පිළිගන්නේ නම් අධිචිත්ත නම් වූ සමථ භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත්හි ද පහස්සර - ප්‍රභාස්වර වූ වර්ණාලෝකයක් ඇතැයි යන අධිචිත්ත සූත්‍රය නම් වූ නිමිත්ත සූත්‍රයෙහිලා (අං. නි. 3/456) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ කාරණය ද පිළිගන්නා වන්නේමය. මක්නිසාද යත්; එම අධිචිත්ත නම් වූ සමථ-විපස්සනා භාවනා සිත්වලට ද චිත්තජ ඕපරිධිමක රූප කලාපයන් පහළ කළ හැකි වන්නේමය. එක එකක් වූ සමථ-විපස්සනා භාවනා සිතකින් රූප කලාප බොහෝ ප්‍රමාණයක් පහළ කළ හැකි ශක්තිය ඇත්තේමය. මෙම චිත්තජ ඕපරිධිමක රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් තේජෝ ධාතු උතු එක එකකට උතුජ ඕපරිධිමක රූප කලාපයන් දිගින් දිගට පහළ කළ හැක්කේමය. මෙම චිත්තජ ඕපරිධිමක රූප කලාප, උතුජ ඕපරිධිමක රූප කලාප එක එකක අඩංගු වර්ණ ධාතු රූපාරම්මණයන් ද ඤාණානුභාවය විශාල නම් විශාලව සහ ප්‍රභාස්වරව විය හැක්කේය. මෙම අධිචිත්ත නම් වූ සමථ-විපස්සනා භාවනා සිත්හි යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මවල ඤාණය ද අඩංගුය. එම නිසා එහි දිදුලන ප්‍රභාස්වර වර්ණාලෝකය ඇතැයි යන බුද්ධ දේශනාව පිංචන් ඔබට පිළිගත හැකි වන්නේය. එල ධර්මය වන්නා වූ චිත්තජ රූප, උතුජ රූපයන්හි වර්ණාලෝකයට හේතු ධර්මය වන්නා වූ ඤාණය හා සදාශ කොට සමථ ඤාණාලෝකය - විපස්සනා ඤාණාලෝකය යැයි ව්‍යවහාර වශයෙන් කියන්නා වූ එලූපචාර කර්මයක් යැයි සිතට ගන්න. එලෙස පිළිගත හැකි නම් මේ ග්‍රහ්ථ පෙළෙහි මුල් භාගයේ සමථ කර්මස්ථාන කොටසෙහි දැක්වූ ලෙසට සමාධි වඩන අවස්ථාවේ උපචාර සමාධි, අර්පණා සමාධිත්ම ආසන්න වූ පර්කම්ම සමාධි අවස්ථාවේ පටන් මෙම සමථ භාවනා සිත නිසා වර්ණයන් පහළවීමට පටන්ගන්නා බව පැහැදිලි කළ අභිගුත්තර ටීකා තුන්වන භාගයේ පවලායමාන සූත්‍ර විචරණ [අං. ටී. 3 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 61 යටතේ)] කර්ම ව ද පිළිගන්නා වන්නේය. (මහා ටීකා හා අභිගුත්තර ටීකා යන ටීකා දෙකම ධර්මපාලාවාය්‍යීයන් වහන්සේගේ කෘති වන්නේය) මෙලෙස පිළිගන්නේ නම් උදයඛිඛය ඤාණ නරුණ විපස්සනා කොටසට පත්වූ විටම වර්ණය පහළවීමට පටන් ගන්නා නොවේ. අධිචිත්ත නම් වූ සමථ-විපස්සනා භාවනා සිත් නිසා ද වර්ණයන් ආලෝකයන් පහළ විය හැකි බවත්, සමාධිය වඩන අවස්ථාවේ උපචාර

සමාධියට හා අර්පණා සමාධියට ආසන්න වූ පරිකම්ම සමාධි අවස්ථාවෙහි පටන් සමාධි කොටසෙහි ද, විපස්සනා කොටසෙහි දිගටම ද සමථ ඤාණාලෝකය, විපස්සනා ඤාණාලෝකය යන වර්ණාලෝක ඇතිබව ද පිළිගත හැක්කේය.

කුමක් නිසා මේ ගැන නැවතත් පැහැදිලි කරයි ද?

අධිවිත්ත නම් වූ සමථ භාවනාව දිගටම ද, විපස්සනා භාවනාව දිගටම ද වර්ණය ප්‍රකටව ඇත්නම් කුමන කාරණයක් නිසා මේ උදයබිබය ඤාණ තරුණ විපස්සනෝභාස (විපස්සනා ඤාණාලෝකය) පහළවීම ගැන අලුතින් පැහැදිලි කරත්දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගී. උත්තරය පහත සඳහන් ලෙසටය.

“තථ ඕභාසෝති විපස්සනෝභාසෝ, තස්මිං උප්පන්නේ යෝගාවචරෝ “න චත මේ ඉතෝ පුබ්බේ ඒවරුපෝ ඕභාසෝ උප්පන්නපුබ්බෝ, අද්ධා මග්ගප්පත්තෝස්මි ඵලපත්තෝස්මි”ති අමග්ගමේව මග්ගෝති අඵලමේව ඵලන්ති ගණ්හාති, තස්ස අමග්ගං මග්ගෝති අඵලං ඵලන්ති ගණ්හතෝ විපස්සනාවීථි උක්කන්තා නාම හෝති, සෝ අත්තනෝ මූලකම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙථවා ඕභාසමේව අස්සාදෙන්තෝ තිසීදති.” [වි. ම. 476]

මේ උපක්ලේශ ධර්ම දනය තුළ ඕභාස - විපස්සනෝභාස - විපස්සනාලෝකය (විපස්සනා ඤාණය නිසා පහළ වූ ආලෝකය) පහළ වූ යෝගාවචර පුද්ගලයා මගේ සන්තානයෙහි පෙරදී මෙලෙස වූ ආලෝකයක් පහළ නොවූවරුය. ඒකාන්තයෙන් “මම ආර්ය මාර්ගයට පත්වීම. ආර්ය ඵලයට පත්වීම” යැයි ආර්ය මාර්ගය නොවන්නා වූ ආලෝකයටම ආර්ය මාර්ගය යැයි ද ආර්ය ඵලය නොවන්නා වූ ආලෝකයටම ආර්ය ඵලය යැයි ද වරදවා ගනී. ආර්ය මාර්ගය නොවන්නේ මුත් ආර්ය මාර්ගය යැයි, ආර්ය ඵලය නොවන්නේ මුත් ආර්ය ඵලය යැයි වරදවා ගන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විපස්සනා විථිය නියම විපස්සනා ගමන් මාර්ගය ඉක්මවා සිටී. කුමක් නිසාද යත්: එම යෝගාවචර පුද්ගලයා තමාගේ මූල කර්මස්ථානය නම් වූ විපස්සනා භාවනා කටයුත්ත ඉක්මවා ගොස් ඕභාසයම ආශ්වාදය කරමින් සිටින නිසාය. [වි. ම. පච්චන්දයයි]

ඉහත සඳහන් විසුද්ධි මාර්ග පැහැදිලි කිරීමට අනුව මේ උදයබිබය ඤාණය නම් වූ තරුණ විපස්සනා කොටසෙහි පහළ වූ ආලෝකය පෙර සමථ-විපස්සනා භාවනා සිත් නිසා පහළ වූ ආලෝකයන් හා සමාන නොවී, විශේෂ වූ මාර්ගයක් වැනි පෙර නොවූවරු අමුතු ආලෝකයක් වේ. තමා හිඳගෙන සිටින ස්ථානයේ සිට පහළම ප්‍රමාණයකින් පටන්ගෙන අකනිට්ඨක බුන්ම ලෝකය තෙක් සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ ආලෝකය පැතිර පැවතිය හැක්කේය.

එම ආලෝකයම මාර්ග-ඵලය යැයි නැතිනම් මාර්ග-ඵල ඤාණයෙන් පහළ වූ ආලෝකය යැයි බාරගෙන විපස්සනා භාවනා කිරීම නතර කළහොත් එම ඕභාසය (ආලෝකය) ම ආශ්වාද කරන්නේ එම ආශ්වාද කරන නිකන්තියම උපක්ලේශයක් වන්නේය. එම ඕභාසය හේතු කොටගෙන පහළවන මානය නිසාම දිට්ඨිගත වීම නිසාම උපක්ලේශ වන්නේය. එම නිසා හුදු ඕභාසයම උපක්ලේශ නොවේ. ඕභාසය අරමුණු කොට පහළ වූ තණ්හා (නිකන්ති) මාන, දිට්ඨිත්ම උපක්ලේශ වන්නේය. ඕභාසය වනාහි මෙම උපක්ලේශයන් අරමුණු කරන, ඇසුර කරන ස්ථාන වන්නේය.

මෙම ඕභාසය “ඒතං මම ඒසෝ හමස්මි ඒසෝ මේ අත්තා” මේ ඕභාසය මගේමය. මේ ඕභාසය මමයි. මේ ඕභාසය මගේ ආත්මය යැයි යනාදී ලෙස වරදවා ගැනීම තණ්හා, මාන, දිට්ඨි ඇතිවීම නම් වේ.

නියම මාර්ගයට නැවත පත්වීම

ඕභාස - ආලෝකය තුළ ඇති සතර මහා භූතයන් පරිග්‍රහ කිරීමට ආරම්භ කරන්න. සතර මහා භූතයන් සමූහය ඤාණයෙන් බෙදූ වෙන්කර ගතහැකි විට ආකාස ධාතුව ද දක්නා ලෙසට තවදුරටත් භාවනා කළ විට රූප කලාප අංශුන්ම දැකගත හැකි වන්නේය. ඉතාමත් සුඤ්ඤා. සුමුදු රූප කලාප අංශුන් වේ. මෙම රූප කලාප ඝනයන් බිඳීයන ලෙසට ඤාණයෙන් බෙදූ වෙන්කොට ගෙන පරමාර්ථ ධර්ම තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. අජීඛිත්තයේ පැතිරී ඇති ඕභාසය නම් වූ රූප කලාප අංශුන් විත්තජ ඕපරිධිමක රූප, උතුජ ඕපරිධිමක රූප වෙත්. අජීඛිත්තයෙහි පමණක් නොව බහිද්ධා තෙක් පැතිරී ගිය රූප කලාප වනාහි උතුජ රූප කලාපයෝය. මෙම විත්තජ හා උතුජ ඕපරිධිමක පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොටගෙන ත්‍රිලක්ෂණයන් එකින් එකට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. එවිට විපස්සනා මාර්ගයට නැවතත් පත්වුනා වන්නේය. අනතුරුව පෙරදී මෙන් භාවනා කළ රූප-නාම, හේතු-ඵල, සඛ්ඛාර ධර්මයන්ම නැවතත් දිගට විපස්සනා භාවනා කළ ආකාරයටම භාවනා කරන්න.

2. ඤාණං = විපස්සනා ඤාණය

උදයබ්බය ඤාණය මුදුන්පත් වන ලෙසට විච්ඡී කරන යෝගාවචර පුද්ගලයාට සංස්කාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන විට පහළ වන විපස්සනා ඤාණය වනාහි විසිකළ හැකි, දමා ගැසිය හැකි ශක්‍රයාගේ වජිරායුධය මෙන් නෂ්ට නොවුනු වේග සහිත වූ, තිඤ්ඤා වූ, සුර වූ, ඉතා පැහැදිලි වූ, විසඳ වූ ඤාණයකි. [වි. ම. 477]

3. පීති = විපස්සනා පීතිය

විපස්සනා ඤාණය හා යෙදී පහළ වන ප්‍රමෝද ස්වභාවය පීතියයි. එම පීතිය පහත දැක්වෙන ලෙසට පස් ආකාර වේ.

- 1) බුද්දකා පීති - ලොම් ධැහැර ගන්වමින් සිතේ පහළ වන ඤාණ පීතිය.
- 2) බණ්ඩා පීති - විදුලි, අකුණු කොටන්නා සේ නැවත නැවතත් පහළ වන පීතිය.
- 3) ඔක්කන්නිකා පීති - රළ ගසන්න සේ, වඩදිය අවස්ථාවේ රළ ගසන්නා සේ හදවතේ පෙරළෙන පීතිය.
- 4) උඛ්ඛේතා පීති - මුළු ශරීරයම උඩට ඔසවන්නා සේ, පාවෙන්නා සේ වූ පීතිය.
- 5) එරණා පීති - ප්‍රණීත විත්තජ රූපයන් මුළු ශරීරය පුරා පැතිර සම්පූර්ණ වන්නා සේ නාත්පස තෙමාලන පීතිය.

මේ තරුණ විපස්සනා කොටසෙහි දී එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි මේ පස්වණක් පීතිය පහළවීමට හැක්කේය. විශේෂයෙන් එරණා පීතිය බහුල ලෙස පහළ විය හැක්කේය. [වි. ම. 477]

4. පස්සද්ධි = විපස්සනා පස්සද්ධි

පස්සද්ධිය යන්න විපස්සනා සිත හා එකට යෙදී පහළවන චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ සංසිද්ධිම, සන්සුන් බව නම් වූ පස්සද්ධියයි. රාත්‍රී ස්ථානයෙහි හෝ දිවා ස්ථානයෙහි හෝ වාඩිවී විපස්සනා භාවනාවෙහි යෙදී සිටින යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ කයෙහි ද, සිතෙහි ද පීඩාකාරී බවක් නොමැත. බර බවක් ද නැත. ශිලන් බවක් ද නැත. අකර්මණ්‍ය බවක් ද නැත. ඇත්ත වශයෙන්ම චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ පස්සද්ධිය සැහැල්ලු බව (යුහුසුළුව කඩිසරව විපස්සනා භාවනා කිරීමේ හැකියාව - රූප වරෙක ද, නාම වරෙක ද, අජීඛිත්තය වරෙක ද, ඛනිද්ධා වරෙක ද, අතීත වරෙක ද, අනාගත වරෙක ද, පච්චුප්පන්න වරෙක ද, අනිත්‍යය වරෙක ද, දුක්ඛ වරෙක ද, අනත්ත වරෙක ද යනාදී ලෙසට යුහුසුළුව කඩිසරව දිගට-සරසට විපස්සනා භාවනා කළහැකි බව මෘදු බව, භාවනාවෙහි කර්මණ්‍ය බව, කෙලෙස් මල වලින් පිරිසිදු බව, භාවනාවෙහි දුක්ඛ බව, සෘජු බව, යන ධර්ම ස්වභාවයෝ ඇතිවන්නේය.) (කාය පස්සද්ධි, චිත්ත පස්සද්ධියෙහි පටන් කායුප්ප්පකතා, චිත්තුප්ප්පකතා දක්වා යුගල යුගල වූ වෛතසික දෙළොස විපස්සනා ඤාණයෙහි යෙදී පහළ වීමයි.) [ව. ම. 477]

5. සුඛ = විපස්සනා සුඛය

විපස්සනා ඤාණය හා යෙදී චිත්ත සුඛය වෛතසික සුඛය ද පහළ වේ. මෙම වෛතසික සුඛය හා යෙදෙන විපස්සනා සිත නිසා පහළ වූ ඉතාමත් ප්‍රණීත චිත්තජ රූපයන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සම්පූර්ණ රූප කය තෙමමින් පවතී. වැඩෙමින් පවතී. (ඉතා ප්‍රණීත චිත්තජ රූප ශරීරය පුරාම පවතී යන්න කියවේ.) [ව. ම. 478]

6. අධිමොක්ඛ = සද්ධාව

එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නානයෙහි විපස්සනා ඤාණය හා යෙදී ඇති විපස්සනා භාවනා චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ අතිශය ලෙසට ප්‍රසාද ජනක වූ, ඉතා බලවත් වූ, පහසුවෙන් තීරණය කළහැකි වූ අධිමොක්ඛ නම් වූ විපස්සනා භාවනා කටයුත්ත මත ඇදහීම-පිළිගැනීම ඇති සද්ධාව උපදී. (විශේෂයෙන් ශීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන ශික්ෂා තුන පිළිගැනීම-ඇදහීම නම් වූ ශුද්ධාවයි.) [ව. ම. 478]

7. පථගහ = විරිය

එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නානයෙහි විපස්සනා ඤාණය සමග යෙදී ඇති පසු නොබසින, ආපසු හැරී නොබලන, කලින් පහළ වූ භාවනා ශක්තියෙන් පිරුණු, විපස්සනා චිත්ත-වෛතසික සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ට හොඳින් ආධාර කළහැකි, ඔසවා නැතිව හැකි, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් භාවනා කටයුත්තෙහි කුසිත කරවන කෝසප්ප සතුරාගෙන් ආරක්ෂා කර දියහැකි, එය උගුළුවා දැමිය හැකි පථගහ නම් වූ විරිය ද පහළ වේ. [ව. ම. 478]

8. උපට්ඨාන = සති

මේ අවස්ථාවේ යෝගාවචරයාගේ සන්නානයෙහි වැඩෙන විපස්සනා ඤාණය හා යෙදී පවතින සතිබාර ධර්මයන්ගේ නියම අනිත්‍ය ස්වභාවය, නියම දුක්ඛ ස්වභාවය, නියම අනත්ත ස්වභාවය, නියම අසුභ ස්වභාවය හොඳින් බෙද වෙන් කොට දැන ගැනීම වශයෙන් විපස්සනා ඤාණයේ භාවනා අරමුණ වන සතිබාර අරමුණෙහි මනා ලෙස සම්පව පිහිටා තිබෙන, ප්‍රතිපක්ෂ නිවර්ණ කිලට දුරුකරන නිසා එම ප්‍රතිපක්ෂ නිවර්ණ ධර්ම මගින් සිත නොසෙල්විය හැකි බැවින්

සඛිධාර අරමුණෙහි සමීපව පිහිටා ඇති, මනාලෙස පිහිට වූ ඉන්ද්‍රබිලයක් සේ නොසැලෙන, මහා පර්වත රාජයෙකු සේ අවල සතිය ද පහළ වේ. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා කුමන රූප-නාම, හේතු-ඵල සඛිධාර අරමුණක් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරත් ද, ආහෝග කෙරෙත් ද, මෙනෙහි කරත් ද, ආචර්ජනය කරත් ද, ඒ ඒ රූප-නාම, හේතු-ඵල සඛිධාර අරමුණු මත එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සතිය බස ගන්නා සුළුව, විනිවිදව පිහිටයි. (භාවනා කිරීමට කැමති ඕනෑම සංස්කාර ධර්මයක් භාවනා කොට දැක-දැන ගත හැකි බව කියවේ.) මේ අවස්ථාවේ දී යෝගාවචර පුද්ගලයා අනුපදධම්ම විපස්සනා ක්‍රමය අනුව සංස්කාර ධර්මයන් එකින් එක විපස්සනා කිරීමට කැමති නම් විපස්සනා කළ හැක්කේය. [ව. ම. 478]

9. උපෙක්ඛා = විපස්සනුපෙක්ඛා + ආවජ්ජනුපෙක්ඛා

ඒ ඒ රූප-නාම, හේතු-ඵල සඛිධාර අරමුණු මත විපස්සනා භාවනා සිත මැදිහත්ව පැවැත්විය හැකි විපස්සනා ඤාණය හා යෙදෙන තනුමජ්ඣධත්තතා වෛතසිකය විපස්සනුපෙක්ඛා නම් වේ. විපස්සනා ජවන චිත්තප්පාදයට පෙර පිහිටා තිබෙන මනෝද්වාරාවජ්ජන සිත හා යෙදෙන චේතනා වෛතසිකය සඛිධාර ධර්මයන්හි නියම අනිත්‍යය ධර්ම ස්වභාවය. නියම දුක්ඛ ධර්ම ස්වභාවය, නියම අනත්ත ධර්ම ස්වභාවය, නියම අසුභ ධර්ම ස්වභාවය ආචර්ජනය කිරීමේ දී සඛිධාර අරමුණ මත මධ්‍යස්ථ භාවයේ පිහිටීම් වශයෙන් පහළ වන නිසා ආවජ්ජනුපෙක්ඛා නම් වේ.

එම අවස්ථාවෙහි එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නානයෙහි නැතිනම් විපස්සනා ඤාණයෙහි සංස්කාර ධර්මයන්හි උදය-වය ස්වභාවය ඉතා ප්‍රකට වේ. එලෙස ප්‍රකට වීම නිසා සංස්කාර ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කිරීම් වශයෙන් ව්‍යාපාර නොකර, විශේෂ ප්‍රයත්නයක් නොකර මධ්‍යස්ථ වීමට හැකි උපෙක්ඛා විය හැකි තත්වයට පත්වේ. සමච, පහසුවෙන් භාවනා කළ හැක්කේය. සඛිධාරයන්හි උදයබිබය ස්වභාවය ඉබේ ප්‍රකටවන්නක් නිසා ඒ මත විශේෂ ප්‍රයත්නයක් නොකර මධ්‍යස්ථවීම තනුමජ්ඣධත්තතා උපෙක්ඛාව නම් වේ. නමුදු එම උදයබිබය ස්වභාවය වනාහි සඛිධාරයන්හි උදයබිබය ස්වභාවය වන බැවින් උදයබිබය ස්වභාවය මත උපෙක්ඛා වන්නේ යැයි නොකියා සඛිධාර මත උපෙක්ඛා වීම යැයි අර්ධකථාහි ව්‍යවහාර කරන බව සිතට ගන්න. එම අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නානයෙහි විපස්සනුපෙක්ඛාව ද බලවත්ව පවතී. ආවජ්ජනුපෙක්ඛාව ද බලවත්ව පවතී. එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ආවජ්ජනුපෙක්ඛාව ද සක් දෙවිදන්ගේ වජිරායුධය (ඉන්ද්‍රායුධය) මෙන් සුර භාවයෙන්, තීක්‍ෂණ භාවයෙන් පවතී. [ව. ම. 478]

මේ උපක්ලේශයන්හි අංක දෙකට යෙදෙන ඤාණයෙන් පටන්ගෙන අංක නවයට යෙදෙන උපෙක්ඛාව දක්වා ධර්මයන් උපක්ලේශ ධර්මයන් නොවෙත්. උපක්ලේශයන් ඇසුර කරන වස්තූන්ම වන්නාහ. මේ ඤාණ, පිති, පස්සද්ධි, සුඛ, අධිමොක්ඛ, පග්ගහ. උපට්ඨාන. උපෙක්ඛා යන අට ආකාර ධර්ම භාවනා කරන විපස්සනා ඤාණයන් සමග යෙදී පහළ වූ වෛතසික සඛිධාර ධර්මයෝම වන්නාහ. විපස්සනා ඤාණයන් සමග චිත්තක්‍ෂණයක් තුළ එකට යෙදී තිබෙන්නා වූ චිත්ත-වෛතසික නාම ධර්ම 34හි මේ සියල්ල ඇතුළත්ය. පුට්ඨ්ජන හා සේඛ පුද්ගලයන් සඳහා මෙම ධර්මයන් විපස්සනා කුසල් ජවන චිත්තප්පාදයන්ම වන නිසා මේවා උපක්ලේශ නොවන්නාහ. නමුදු මේවා අරමුණු කොට **“ඒතං මම, ඒසෝ හමස්මි, ඒසෝ මේ අත්තා”** ධර්මය මගේය, මේ ධර්මය මමය, මේ ධර්මය මගේ ආත්මයයි.

(මගේ ඤාණයයි. මගේ ප්‍රීතියයි) යන ලෙසට වරදවා වටහාගත් තණ්හා, මාන, දිට්ඨිත් පහළ වෙත්. මෙම තණ්හා, මාන, දිට්ඨිත් වනාහි උපක්ලේශ ධර්ම වෙත්.

මෙම ඤාණ, පීති, පස්සද්ධි, සුඛ, අධිමොක්ඛ, පග්ගහ, උපට්ඨාන, උපෙක්ඛා යන ධර්ම එක එකක් මාර්ග-ඵල ඤාණය යැයි වරදවා වටහා ගත්තේ නම් එමගින් විපස්සනා මාර්ගය ඉක්මවා සිටී. මෙසේ වරදවා ගත් යෝගාවචර පුද්ගලයා තමාගේ විපස්සනා භාවනා කටයුත්ත නම් වූ මූල කම්මස්ථානය අනන්තර මාර්ග-ඵල සිත් නොවන්නා වූ ඤාණ, පීති, පස්සද්ධි, සුඛ, සද්ධා, විරිය, සති, උපෙක්ඛා යන මේවා තුළින් එක ධර්මයක් මාර්ග-ඵල යැයි ආශ්වාදනය කරමින් හිඳින නිසා විපස්සනා මාර්ගය ඉක්මවා සිටී. වරදවා ගනී.

වරද නිවරද කිරීමේ පිළිවෙත

මෙම ඤාණ, පීති, පස්සද්ධි, සුඛ, සද්ධා, විරිය, සති, උපෙක්ඛා සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිච්චතාව, දුක්ඛතාව. අනත්තතාව අරමුණු කරන විපස්සනා ජවනයන් ද, ආවජ්ජනුපෙක්ඛා වැනි වූ අනෙකුත් ධර්මයන් ද විපස්සනා ජවන සිතට පෙර පිහිටි මනෝද්වාරාවජ්ජන සිත ද එක්ව යෙදී පහත සඳහන් මනෝද්වාරික සිත් සන්නතිය අනුව පහළ වෙති.

මනෝද්වාරාවජ්ජන	ජවන	සහේතුක තදුරම්මණ	අනේතුක තදුරම්මණ
1	7	2	2
12	34	34	12

තදුරම්මණ යෙදීම ද නොයෙදීම ද විය හැක්කේය. මෙම විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන වීරී සිත් සන්නති නාම ඝනයන් එක එකක් ඤාණයෙන් බිඳීමත් චිත්තඤාණයක් පාසා ඇතිවන-නැතිවන ස්වභාවය පසු විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් ත්‍රිලඤාණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න.

10. නිකන්ති - විපස්සනා නිකන්ති

නිකන්ති - විපස්සනා නිකන්ති - විපස්සනාවට කැමති වන, බැඳෙන ඉතා සියුම් ආශාවයි. ඇත්තය! මෙලෙස ඕහාස ආදී කොට උපෙක්ඛා අවසන් කොට ඇති ධර්මයන්ගෙන් අලංකාර වූ, ප්‍රතිමණ්ඩිත වූ විපස්සනාවට ආශා කරමින් ඉතා සියුම් වූ, ශාන්ත වූ මෙම විපස්සනාවට බැඳෙන ආශාව - නිකන්තිය එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි උපදී. එම නිකන්තියෙහි සියුම් බව, ශාන්ත බව ආදිය විපස්සනා භාවනාවෙහි ඉතා තීක්‍ෂණ බව, සුර බව අනුවම පහළ වන බැවින් එම නිකන්තියේ කෙලෙස් සහිත බව වටහා ගැනීම ද දුෂ්කර වන අතර එම නිකන්තිය කෙලෙස් යැයි ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කිරීමට අපහසු විය හැක්කේය.

යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි ද “මෙලෙස විපස්සනා භාවනාවෙහි ආශ්වාද කරන, කැමති වන බවක් මගේ සන්තානයෙහි මීට පෙර නොවූවිඳිය. ඒකාන්තයෙන් මම මාර්ගයට පත්වීමි, ඵලයට පත්වීමි” යැයි සිතට ගන්නා බව පහළ විය හැක්කේය. විපස්සනා භාවනාවෙහි කැමති වන, ආශ්වාද කරන බව යැයි යෝගාවචර පුද්ගලයා වටහා ගනී. නිකන්ති බවක් නොදන්නවා විය හැක්කේය. නමුදු තීක්‍ෂණ, සුර විපස්සනා ඤාණයෙන් මෙම නිකන්තිය පරිග්‍රහ කළ විට සාර්ථක විය හැක්කේය.

එම නිකන්තිය ලෝභ මූල සෝමනස්ස වේදනා සමග යෙදෙන ධර්මයක් නිසා ලෝභ-දිට්ඨි රාශිය, ලෝභ-මාන රාශිය සුදුසු ලෙස පහළ විය හැක්කේය. මානස වනාහි කදවී වෛතසිකයක් (වරෙක යෙදෙන වෛතසිකයක්) වන නිසා මානස නොයෙදීම ද විය හැක්කේය. සෝමනස්ස වේදනා හා යෙදෙන නිසා ප්‍රීතිය යෙදෙන්නේමය.

මෙම සියුම් වූ නිකන්තිය යෙදුණු මනෝද්වාරාවපීඡන ජවන විවි සින් සත්තනි නම් වූ නාම ඝන එක එකක් ඤාණයෙන් බිඳලූයේ නම් නිකන්තිය සමග යෙදෙන එම නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න.

මේ නිකන්තිය උපක්ලේශයක් ද වේ. මේ නිකන්තියම අරමුණු කොට **“ඒතං මම, ඒසෝ හමස්මි. ඒසෝ මේ අත්තා”** “මගේ-මම-ආත්මය” යැයි වරදවා ගත් කළ තණ්හා, මාන, දිට්ඨි යන උපක්ලේශ ධර්ම ද පහළ විය හැකි නිසා උපක්ලේශයන්ට පාදක වන උපක්ලේශ වස්තුවක් ද වේ. එම නිසා නිකන්තිය උපක්ලේශ හා උපක්ලේශ වස්තු යන නම් දෙකක් ලබයි. [වි. ම. 475-478 ; මහා වී. 2 (ජරීඛසඛිගායනා අංක 732-736 යටතේ)] අනුව උද්‍යාන කොට දක්වන ලදී.

පටිපදුඤාණදස්සන විසුද්ධිය-ඉහළ විපස්සනා ඤාණ

මිභාසයේ පටන් නිකන්තිය දක්වා ධර්ම ද, රූපසන්තක-අරූපසන්තක ක්‍රමයන්ට අනුව රූප ධර්ම නාම ධර්ම ද, පෙර දැක්වූ ආයතන ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ රූප-නාම ධර්මයෝ ද;

- 1) රූප-නාම දෙක ක්‍රමය,
- 2) පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය,
- 3) ආයතන දෙළොස ක්‍රමය,
- 4) ධාතු දහ අට ක්‍රමය,

යනාදී ක්‍රම අනුව තමා කරමනි ක්‍රමයකින් (මෙම පරමාර්ථ ධර්මයන්හි) ඇතිවන-නැතිවන උදයබ්බය ස්වභාවය බණ පව්වුප්පන්නයට පත්වන තෙක්, ඤාණ දස්සනය පිරිසිදු වන තෙක් පරිග්‍රහ කොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවත විපස්සනා කරන්න. අතීත, අනාගත, පව්වුප්පන්න තුන් කාලයන්, අජීඤ්ඤා-බහිද්ධා යන සන්තාන දෙකෙහි ද බලන්න. නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් භාවනා කොට බැලීම අවශ්‍යය. සංස්කාර ධර්මයන්හි බණ පව්වුප්පන්නය කෙරෙහි ඤාණ දස්සනය පිරිසිදු වනු පිණිස උත්සාහ කරන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන් වශයෙන් ද නංවමින් ඤාණ දස්සනය පිරිසිදු වනු පිණිස බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් උත්සාහ කරන්න.

අනුපස්සනා හතර = සතිපට්ඨාන හතරට ඇතුළත් වන ආකාරය

1) මෙලෙස විපස්සනා කොට බලන අවස්ථාවේ රූප පමණක් ප්‍රධාන කොට, ප්‍රමුඛතාවය දී විපස්සනා භාවනා කරන විට නාමයන් ද දිගට විපස්සනා භාවනා කිරීම **කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය** වැඩීම නම් වේ.

2) නාම ධර්මයන් විපස්සනා කරන විට පෙර නාම කර්මස්ථාන කොටස ආදීන්හි පහතදිලි කළ ලෙසට වේදනානුපස්සනා ආදී සතිපට්ඨාන තුන වඩන යෝගාවචර පුද්ගලයා **“සඛිඛිත්තේන වා විත්ථාරේන වා පරිග්ගහිත් රූපකම්මරිධානේ”** [ම. ආ. 1/248] සංකම්පිත වශයෙන් ද, විස්තාර වශයෙන් ද රූප කර්මස්ථානය පරිග්‍රහ කළ යුතු යන උපදේශයට අනුව වේදනා ප්‍රමුඛ නාම ධර්මයන්හි වනු රූප හා අරමුණු රූප එකට සමච්ච ගෙන පරිග්‍රහ කළ යුතුය. එලෙස පරිග්‍රහ කළ පසු වේදනාවට ප්‍රමුඛතාවය දී පරිග්‍රහ කොට නාම ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කිරීම **වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය** වැඩීම නම් වේ.

භාවනා ක්‍රමය

- (අ) වනු (ආ) අරමුණු (ඇ) වේදනා - (වේදනා ප්‍රමුඛ නාම ධර්ම සියල්ල වේ)
- (අ) වනු - ඇතිවීම-නැතිවීම - අභිතයය
- (ආ) අරමුණු - ඇතිවීම-නැතිවීම - අභිතයය
- (ඇ) වේදනා - ඇතිවීම-නැතිවීම - අභිතයය

මෙලෙස ආයතන, ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ විට විත්තකෂණයක් පාසා ද හැකිතාක් තරම් භවබිඳ විත්තකෂණයන් ද තුන් ආකාර වශයෙන් භාවනා කළ යුතු වේ. මෙලෙස භාවනා කරන කල්හි නාම කර්මස්ථාන වගුවල දැක්වූ ලෙසට (පඤ්චද්වාරාවප්පනයේ පටන් මනෝද්වාර විටී තදුරම්මණ තෙක් ද) විටී සිතක විත්තකෂණයක් පාසා දිගටම;

- (අ) ඇසුරු කරන වස්තුව පමණක් ද,
- (ආ) අරමුණු රූපය පමණක් ද,
- (ඇ) වේදනා (ප්‍රධාන නාම ධර්ම) පමණක් ද,

ඇතිවීම-නැතිවීම දක්නා ලෙසට බලමින් අභිච්ච යැයි භාවනා කරන්න. දුක්ඛ, අනත්තාදී ලක්ෂණයන්ට ද නංවමින් මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. කාල තුනම ද, සන්තාන දෙකෙහිම ද භාවනා කරන්න. ඤාණය හැකිතාක් පතුරවමින් භාවනා කරන්න.

3) තවදුරටත් නාම කර්මස්ථාන පරිග්‍රහ කරන ක්‍රම තුන තුළින් සිත ප්‍රමුඛ කොට නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් විපස්සනා භාවනා කිරීම **විත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය** වැඩීම නම් වන්නේය.

භාවනා ක්‍රමය

- (අ) වනු (ආ) අරමුණු (ඇ) විඤ්ඤාණය වේ.
- (සිත - විඤ්ඤාණ ප්‍රමුඛ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කටයුතු වේ.)

4) තවදුරටත් නාම ධර්මයන් විපස්සනා කිරීමේ දී එස්සයට (වේතනාවට) ප්‍රමුඛතාවය දී නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් විපස්සනා භාවනා කිරීම **ධම්මානුපස්සනාව** වැඩීම වන්නේය.

භාවනා ක්‍රමය

(අ) වහු, (ආ) ආරම්භ, (ඇ) එස්සය වේ.
(එස්සය ප්‍රමුඛ කොට ගත් නාම ධර්ම සියල්ලම වේ)

මේ ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න.

නවත් ක්‍රමයක්

රූප-නාම ධර්මයන් රූප-නාම දෙක යන ලෙසට දෙකට බෙදූ විපස්සනා භාවනා කිරීමේ දී රූප ධර්ම විපස්සනාවට පසු නාම ධර්ම විපස්සනා භාවනා කරන විට වේදනාවට ප්‍රමුඛතාවය දී නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්නේ වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානයට වැටේ. විඤ්ඤාණයට ප්‍රමුඛතාවය දී නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්නේ චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානයට වැටේ. එස්සයට ප්‍රමුඛතාවය දී නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්නේ ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානයට ඇතුළත් වේ.

නවත් ක්‍රමයක්

- 1) රූප-නාමයන් පහට බෙදූ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට,
- 2) රූප-නාමයන් 12ට බෙදූ ආයතන 12 ක්‍රමයට,
- 3) රූප-නාමයන් 18ට බෙදූ ධාතු 18 ක්‍රමයට,
- 4) රූප-නාමයන් අංග 12ට බෙදූ පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමයට,
- 5) නීවරණ පහේ ක්‍රමයට,
- 6) බොජ්ඣංග 8 හතේ ක්‍රමයට,
- 7) දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යැයි දෙකට බෙදූ සච්ච දේශනා ක්‍රමයට විපස්සනා භාවනා කිරීම වනාහි ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානයට අනුව වන්නේය.

ඉරියාපට්ඨ හා සම්පජ්ඤ්ඤා භාවනා ක්‍රමය

ගමන, සිරිම, නිදීම, හොචීම යන ඉරියාපට්ඨ කොටස හා ඉදිරියට යෑම, ආපසු ඒම, නැවීම, දිග නැරීම ආදී ඒ ඒ සම්පජ්ඤ්ඤා අවස්ථාවන්හි පඤ්චස්කන්ධයන් හෙවත් රූප-නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය පෙර නාම කර්මස්ථාන කොටස් ආදියෙහි ලියා දැක්වීය. මෙම පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන්ම නැවත වරක් පරිග්‍රහ කොට;

- 1) රූප-නාම ධර්ම දෙක යන දෙකට ද,
- 2) පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට පහට ද,
- 3) ආයතන 12 ක්‍රමයට 12ට ද,
- 4) ධාතු 18 ක්‍රමයට 18ට ද,
- 5) අංග 12 ක්‍රමයට පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමයට ද යනාදී ක්‍රමවලට බෙදූ විපස්සනා කරන්න. ඉදින් රූප-නාම දෙකේ ක්‍රමයට භාවනා කරන්නේ නම්;

- 1) රූප පමණක් ද,
- 2) නාම පමණක් ද,
- 3) රූප-නාම දෙකම එකට ද,

ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. තුන් කාලය, සන්නාන දෙක වශයෙන් භාවනා කරන්න. යෑම ආදී ඒ ඒ ඉරියාපටි අවස්ථාවන්, ඒ ඒ සම්පජ්ඣද්ද අවස්ථාවන්හි ඇති පඤ්චස්කන්ධ (රූප-නාම) ධර්මයන් අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න යන කාල තුන, අජීඤ්චිත-බහිද්ධා යන සන්නාන දෙකෙහි ඛණ පච්චුප්පන්නයට පත්වන තෙක් මෙම රූප-නාමයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම දැකිය හැකි නම්, ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කළ හැකි නම් ඊට අනතුරුව පටිච්චසමුප්පාද පළමු ක්‍රමයට ද දිගට විපස්සනා කොට බලන්න.

- 1) හේතු ධර්ම නිසා එල ධර්ම පහළ වන ආකාරය ද,
- 2) හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම නිසා එල ධර්ම නිරෝධ වීම ද,

3) හේතු ධර්ම ඇති නිසා එල ධර්ම පහළ වීම, හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම නිසා එල ධර්ම නිරෝධ වීම ද, මෙම හේතු ධර්ම එල ධර්ම දෙකෙහිම ඇතිවීම-නැතිවීම ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙස බලා ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් වශයෙන් නංවමින් වෙන වෙනම විපස්සනා කරන්න. කාල තුන හා සන්නාන දෙක අනුව භාවනා කරන්න.

මෙලෙස ප්‍රගුණ ලෙස භාවනා කළ විට වරෙක රූප-නාම ධර්ම සඛිඛාරයන්හි අසුභ ස්වභාවය ද භාවනා කොට බලන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන් අතරක් නොතබා සච්ඡිතරව භාවනා කළ විට කැමති ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ හැක්කේය. රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමය, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය ආදී ක්‍රමයන් තුළින් ද කැමති ක්‍රමයක් ප්‍රධාන කොට බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න.

උදයබිබය ඤාණය නිමියේය.

හඩිග ඝරුණ කොටස

හඩිග ඝරුණයට

මෙලෙසට සතර ඉරියාපටියන්හි සඩ්ධාර ධර්මයන් නැවත නැවත විපස්සනා කරන නිසා පෙර භාවනා ඝරුණය හා පසු භාවනා ඝරුණය සම්බන්ධ වන විට විපස්සනා ඝරුණය ද බොහෝ සේ බලවත් වේ. ජවය ඇති වේ. තීක්ෂණ වේ. සුර වේ. වඩාත් පැහැදිලි වේ. මෙලෙස විපස්සනා ඝරුණය තීක්ෂණව, සුරව, පැහැදිලිව පැමිණි කල මෙම සඩ්ධාර ධර්මයන්ගේ ඇතිවීමට සිත නොයොදා නැතිවීමට පමණක් සිත යොදන්නේය.

“ඝරුණේ තික්ඛේ වහන්තේ සඩ්ධාරේසු ලහුං උපට්ඨහන්තේසු උප්පාදං වා ධීතිං වා පච්ඡතං වා නිමිත්තං වා න සම්පාපුණාති, ඛයවයහේදුනිරෝධේයේව සති සන්තිරිධිති.”
[ව. ම. 481]

“න සම්පාපුණාති අග්ගහණාතෝ.”

[මහා වී. 2 (පට්ඨසඩ්ධායනා අංක 741 යටතේ)]

- 1) උප්පාද - සඩ්ධාරයන්හි ඇතිවන අවස්ථාව - උප්පාදය ද
- 2) ධීති - සඩ්ධාරයන්හි පිහිටීම - ධීතිය ද
- 3) නිමිත්ත - රූප කලාප වැනි සඩ්ධාර නිමිත්ත ද
- 4) පච්ඡත = උපාදින්නක පච්ඡත = හේතු ධර්ම වීම නිසා එල ධර්ම පහළ වීම ආකාර උපාදින්නක පච්ඡතයට = භව පච්ඡති (භවයේ පැවැත්මට) ද මනසිකාරය නොයෙදෙන නිසා විපස්සනා ඝරුණය ඒ දෙසට ගමන් නොකරයි. පෙර පෙර විපස්සනා ඝරුණයන්හි බලවත් උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර ලබන ජවය සහිත විශේෂ ශක්තිය සම්බන්ධ කර ගනිමින් ලැබෙන පසු පසු විපස්සනා ඝරුණයන් හා යෙදී තිබෙන සතිය සංස්කාර ධර්මයන්හි ඛය, වය, හේද, නිරෝධ ස්වභාවයේම හොඳින් යෙදී පවතී. (සතිය ප්‍රධාන කොට ඝරුණය විස්තර කෙරේ) එම අවස්ථාවේ;

- 1) **අනිච්චං ඛයට්ඨේන** - සංස්කාර ධර්මයන්හි ඛය, වය, හේද, නිරෝධ ස්වභාවය අරමුණු කොට ඝරුණයෙන් දක්නා ලෙස බලා “අනිච්ච-අනිච්ච” යැයි භාවනා කරන්න.
- 2) **දුක්ඛං භයට්ඨේන** - සංස්කාර ධර්මයන්හි ක්ෂය වෙමින්, වැය වෙමින්, බිඳෙමින්, නිරෝධ වෙමින් පවතින නිසා බියට පත්වන ස්වභාවය අරමුණු කොට ඝරුණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා “දුක්ඛ-දුක්ඛ” යැයි භාවනා කරන්න.
- 3) **අනත්තං අසාරකට්ඨේන** - සංස්කාර ධර්මයන්හි ස්ථිර සාර ආත්මයක් නැති බව අරමුණු කොට ඝරුණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා “අනත්ත-අනත්ත” යැයි භාවනා කරන්න.
- 4) වරෙක අසුභය ද භාවනා කරන්න. (සංස්කාරයන්ගේ සුභ වශයෙන් ගතයුතු කිසිවක් නොමැති අර්ථයෙන්)

සතිමත් විසයුතු

ඒ ඒ සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ හඛිගය පමණක් අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන විට සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ හඛිග ස්වභාවය බලවත් සේ වේගවත් විය හැක්කේය. අනිච්ච යැයි, (නැත්නම් දුක්ඛ යැයි, අනන්ත යැයි) ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන විට නැවතිල්ලේ භාවනා කරන්න. විටී බොහෝ ගණනක් නැතිනම් චිත්තක්ෂණ බොහෝ ගණනක් රූප ධර්මයන්ගේ හඛිගය දැකින නාක් එයම බලන්න. දැකින-බලන චිත්තක්ෂණයක් පාසාත් රූප ක්ෂණයක් පාසා හඛිගය අනිච්ච යැයි ලක්ෂණයන්ට නංවමින් ලුහුබැඳ යමින් භාවනා කරනවා නොවේ. චිත්තක්ෂණ බොහෝ ගණනක්, රූප ක්ෂණ බොහෝ ගණනක් හඛිගය අරමුණු කොට ගෙන අනිච්ච-අනිච්ච යැයි ලෙසට නැවතිල්ලේ ලක්ෂණයන්ට නංවමින් භාවනා කරන්න. දුක්ඛ, අනන්ත ලක්ෂණයන්හිද මෙලෙසටම සලකා ගන්න. කාල තුන, සත්තාන දෙකෙහි රූප-නාම දෙක, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය ආදී ලෙස බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත භාවනා කරන්න.

රූප කලාප නොපෙනී යෑම

“නිමිත්තන්ති සඛිඛාරනිමිත්තං, යං සඛිඛාරානං සමුදයාදිසනවසේන, සඛිච්චපරිච්චේදනාය ච සවිග්ගහානං වීය උපට්ඨානං, තං සඛිඛාරනිමිත්තං.”

[මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 741 යටතේ)]

යෝගාවචර පුද්ගලයා දිට්ඨිවිසුද්ධි අවස්ථාවේ නාමරූප පරිච්චේද කුණා කොටසේ පටන් රූප-නාම ධර්මයන් රූප ඝන, නාම ඝන (රූප සමුහ, රූප පිඬු - නාම සමුහ, නාම පිඬු) කුණායෙන් බිඳිමින් විපස්සනා භාවනා කරමින් පැමිණ හඛිග කුණායට පත්වීමට පෙරාතුව විවිධ මට්ටම්වල දී;

1) **උප්පාද** - හේතු; රූප-නාම සඛිඛාර, ඵල; රූප-නාම සඛිඛාර දැන් හඛිග කුණායට පත්විය. සඛිඛාර ධර්මයන්හි ඇතිවීම (උප්පාද ස්වභාවය) දැකීමත් සිටී.

2) **ධීති** - එම සංස්කාර ධර්මයන්හි ක්ෂණ වශයෙන් පවතින ධීති ස්වභාවය - ජරා ස්වභාවය දැකීමත් සිටී.

3) **පවත්ත** - උපාදින්නක පවත්ත [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 741 යටතේ)] හව පවත්ති [මහා වී. 2 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 751 යටතේ)] යන හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා ඵල ධර්ම පහළ වීම හෙවත් හවයේ පහළ වීම ස්වභාවය ද දැකීමත් සිටී.

4) **නිමිත්ත** - රූප ඝන, නාම ඝන යන රූප-නාම සමුහ-පිඬු කුණායෙන් බිඳිමින් පරමාර්ථ තෙක් කුණාය යොද බිඳිමින් සිටින මුත් වරෙක ලුහුබැඳ ගොස් බිඳුලිය නොහැකි සමහරක් රූප කලාප, නාම කලාප පැවතිය හැක්කේය. හේතුව වනාහි රූප කලාප නාම කලාපයන්හි බොහෝ සේ වැඩෙන බව, යුහුසුඵව පහළ වන බවය. ලුහුබැඳ මුත් භාවනාවෙන් දැකගත නොහැකි රූප කලාප නාම කලාපයන්හි සමුහ ඝන, කිච්ච ඝන ආදී සමුහ වශයෙන් පිඬු වූ නාම-රූප නොබිඳීම නිසා රූප කලාප, නාම කලාප වශයෙන් පමණක් දැකගත හැක්කේය. ඒ වනාහි නිමිත්ත දැකීමයි. සංස්කාර ධර්මයන් ඇසුර ලබන නිමිත්තය.

මේ භවිත ඤාණයට පත්වූ අවස්ථාවේ දී විපස්සනා ඤාණය ඉතා තියුණු විසඳු බවට පත්ව ඇති නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි සංස්කාර ධර්මයන් ඉතා යුහුසුළුව පහළ වන විට;

1) **උප්පාදු** - සංස්කාර ධර්මයන්ගේ පහළ වීම (උප්පාදු ස්වභාවය ද) ඤාණයෙන් අල්ලාගනු පිණිස ලුහුබැඳිය නොහැක්කේය.

2) **ධීති** - සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ධීතිය - ජරා ස්වභාවය ද ඤාණයෙන් ලුහුබැඳිය නොහැක්කේය.

3) **පවත්ත** - අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සබ්බාදා, කම්ම යන හේතු ධර්මයන්හි ප්‍රකටව ඇති බව නිසා විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සප්‍රායතන, එසීස, වේදනාදී ඵල-විපාක සක්න්ධයන්ගේ පහළ වීම නම් වූ හව පවත්ති - හවයේ පහළ වීම ද ඤාණයෙන් ලුහුබැඳිය නොහැක්කේය. මක් නිසාද?

හේතු-ඵල සබ්බාදායන්හි ඇතිවීම (උප්පාදු) ස්වභාවය, ධීති ස්වභාවය දෙසට ඤාණය ගමන් නොකර මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි මොහොතකුදු නොනැවතී අඛණ්ඩව බය-වය වෙමින් පවතින ඛණික නිරෝධය යැයි කියන නිරෝධ ස්වභාවය දෙසටම ඤාණය ගමන් කරමින් හොඳින් පිහිටා සිටින නිසාය. හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව තිබීම, ඵල ධර්මයන් ප්‍රකටව තිබීම නම් වූ උප්පාදු ස්වභාවයට විපස්සනා ඤාණය ගමන් නොකරන නිසා හේතු ධර්ම වීම නිසා ඵල ධර්ම පහළ වීම යන උපාදින්නක පවත්නි ස්වභාවය (පච්චයනෝ උදයදස්සන ස්වභාවය) වෙතට ද විපස්සනා ඤාණය ගමන් නොකරයි.

4) නිමිත්ත - නවදුරටත් මේ භවිත ඤාණ අවස්ථාවේ දී යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විපස්සනා ඤාණය ඉතා තියුණුව සියුම්ව පවතින නිසා සමූහ ඝන, කිව්ව ඝන වශයෙන් පවතින රූප පිඬු, රූප සමූහයෝ දැකිය නොහැකි තරම්ය. හේතුව නම්: **සවිග්ගහ** යන ඉතාමත් කුඩාම ශරීරවත් ද්‍රව්‍ය පිණ්ඩයක් වන රූප කලාප අංශුන් ද, නාම කලාපයෝ ද හුදු සංස්කාර ධර්මයෝ යැයි දැන ගැනීමට ප්‍රමාණවත් වන නිවැරදි සඤ්ඤාව සහිත නිසා සබ්බාදා නිමිත්ත යැයි කියනු ලැබේ. මෙම සබ්බාදා නිමිති ද විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-බලා ගත නොහැක්කේය. භවිතානුපස්සනා ඤාණය වානාති බය, වය, හේද, නිරෝධ ස්වභාවයන් ඇතිව ඛණික නිරෝධයට ළඟා වූ රූප ධර්ම ස්වභාවය පමණක් හා නාම ධර්ම ස්වභාවය පමණක් දැක බලා ගනිමින් සිටින තත්වයකි. රූප කලාප, නාම කලාප යන සමූහ-පිඬු විපස්සනා ඤාණයෙන් නොදක්නා නමුදු රූප පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව, නාම පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවයන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ පෙර ඤාණයන් හා සම නොවී මෙම භවිත ඤාණයේ දී පිරිසිදුව පැහැදිලිව මෙන් බොහෝ ප්‍රකට වේ. පරමාර්ථ ඤේත්‍රයේ පමණක් පූර්ණ ලෙස වැදගෙන සිටී. එම අවස්ථාවේ දී වූ සංස්කාර ධර්මයන් බොහෝ යුහුසුළුව ඤාණය වන, වරය වන ස්වභාවයක් සහිතව දකිමින් සිටින පිංවත් ඔබ තුන් කාලයන්හි සන්නාන දෙකෙහි ඇති;

- 1) රූප ධර්ම සියල්ලම ද,
- 2) නාම ධර්ම සියල්ලම ද,

3) රූප-නාම එකට ද ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකක් ලෙසට නංවමින් නැවත නැවත විපස්සනා භාවනා කරන්න. මෙලෙසටම පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ද අතිත, අනාගත, පච්චජපන්න, අජීඛධන්ත, බහිද්ධා, ආදී ඵකොළොස් ආකාරයට අත්තා වූ

උපාදානස්කන්ධයන් පස ද ස්කන්ධ එක එකක් වශයෙන් බෙදා ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකකට නංවමින් නැවත නැවත විපස්සනා කරන්න.

සැලකිය යුත්තක්:- සංස්කාර ධර්මයන් මේ හඬග ඤාණ අවස්ථාවට පත් වූ විටම ඉතාමත් යුහුසුළුව පවතින්නේ යැයි අදහස් නොකරන බව සලකා ගන්න. සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ධර්මතාවය වනාහි ඇසි පිය හෙලන, විදුලි කොටන, අසුරු සැණක් ගසන තරම් කාලයක් තුළ, බොහෝ වාර ගණනක්, කෝටි ලක්ෂ වාර ගණනක් ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් පවතින ධර්මතාවයකි. විපස්සනා ඤාණය තියුණු භාවයට, මුවහත් භාවයට පත් වූ නිසා සම්බාරයන්හි ඉතා යුහුසුළු බව, වේගවත් බව විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගනිමින් පවතී යන අර්ථයයි. තවදුරටත් මෙම සම්බාරයන්හි උප්පාද, ධීති, පවත්ත, නිමිත්ත යන මේවාට යෝගාවචර පුද්ගලයා මනසිකාරය නොයෙදූ නිසාම ඤාණය ගමන් කරවමින් දැකගත නොහැකිවිය. මේ කථාවට අනුව මනසිකාරය යෙදුවහොත් දැකගත හැකි යැයි යන අර්ථය වටහා ගන්න. සිතට ගන්න. බුදුරජාණන් වහන්සේට ද බුද්ධත්වයට පත්වීමෙන් පසු අවිජ්ජාව නිසා සම්බාර පහළ වන ආකාරය, සම්බාරයන් නිසා විඤ්ඤාණය පහළ වීම ආදිය භාවනා කිරීමට, සලකා බැලීමට හැකියාව ලැබුණු බවට සංගායනාකාරක මහා තෙරුන් වහන්සේලා [බු. නි. 1/130] සංගායනා කරන ලදී.

පටිච්චසංස්සනා

“ඤාතඤ්ච ඤාණඤ්ච උභෝ විපස්සතිහි.”

[වි. ම. 482]

යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සම්බාර ධර්මයන්ගේ හඬගය පමණක් විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන බලා ගන්නා අවස්ථාවේ දී තුන් කාලය හා සන්නාන දෙකෙහි ඇති රූප-නාම ධර්මයෝත්, හේතු-ඵල ධර්මයෝත් යන විපස්සනා ඤාණයෙන් භාවනා කළ යුතු, දත යුතු ඤාත - සංස්කාර ධර්ම නම් වූ මෙම ඤාත ධර්මයන් ද, විපස්සනා භාවනා කරන ඤාණ නම් වූ විපස්සනා ඤාණය ද යන (මෙම ඤාත-ඤාණ නම් වූ ධර්ම) දෙකම විපස්සනා කරයි. ඤාණ නම් වූ විපස්සනා භාවනා කරන ඤාණය ද මනෝද්වාරික ජවන විචි සන්නතියක්ම වේ. තදුරම්මණ වැටීම ද නොවැටීම ද යෙදේ. නමුදු මෙම අවස්ථාවේ දී නිබ්බිද ඤාණය බලවත් වූ විපස්සනා ඤාණය හා බැඳී පවතින නිසා තදුරම්මණ නොවැටී සිටීම බහුල විය හැක්කේය.

මනෝද්වාරාවච්ච්ජන	ජවන	සහෝතුකතදුරම්මණ	අහෝතුකතදුරම්මණ
1	7	2	2
12	34/33	34/33	12/11

පිංවත් මබ මෙම මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්නතිය නම් වූ භාවනා කරන ඤාණය ද ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න.

භාවනා කරන ක්‍රම සමහරක්

- 1) රූප බැලීම - රූපයේ හඬගය - අනිත්‍යය, බලන ඤාණයේ ද - හඬගය - අනිත්‍යය,
- 2) නාම බැලීම - නාමයේ හඬගය - අනිත්‍යය, බලන ඤාණයේ ද - හඬගය - අනිත්‍යය, (දුක්ඛ, අනත්ත මෙලෙසටම භාවනා කොට බලන්න)

මෙලෙස භාවනා කරන විට

- 1) වරෙක අජීකධත්ත,
- 2) වරෙක ඛනිද්ධා,
- 3) වරෙක රූප ධර්ම,
- 4) වරෙක නාම ධර්ම,
- 5) වරෙක හේතු ධර්ම,
- 6) වරෙක ඵල ධර්ම,

යන ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න. අතීත, අනාගත කාලයන්හි ද මෙලෙසටම මාරු කරමින් විපස්සනා කරන්න. මෙලෙසටම පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය මගින් පහකට කොටස් කොට එකොළොස් (11) ආකාරයන්ට ඇත්තා වූ උපාදනස්කන්ධ පහ ද මෙලෙසටම විපස්සනා කරන්න. මේ කොටසේ දී අනන්තලක්ඛණ සූත්‍රයෙහි එන පඤ්චස්කන්ධ භාවනා පිළිවෙළ යෝගීන් සඳහා ඉතා වටිනා විපස්සනා ඤාණයන් මේරීමට හේතු වන පිළිවෙළකි.

හේතු-ඵල ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කරන විට හේතු ධර්ම පහළ වීම නිසා ඵල ධර්ම පහළ වීම නම් වූ උපාදින්නක පවත්න ස්වභාවයට මේ හඩග ඤාණ කොටසේ දී මනසිකාරය නොයෙදෙන නිසා නොදකින නමුදු මෙම උපාදින්නක පවත්න ස්වභාවය පවිචයපරිත්ගහ ඤාණ කොටසේදී ද, සම්මසන ඤාණ කොටසේදී ද, උදයබ්බය ඤාණ කොටසේදී ද නියමාකාරව භාවනා කොට විපස්සනා ඤාණයෙන් කල්පබ්බා දැනගෙන සිටින විටම, හඩග ඤාණ කොටසේදී ද අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්ම හා සබ්බාර ආදී ඵල ධර්මයන්ට විපස්සනා ඤාණය විනිදුවා අරමුණු කොට බැඳු කල පහසුවෙන්ම දැනගත හැකි, දැකගත හැකි වන්නේමය. මෙම හේතු-ඵල ධර්මයන්හි හඩග ස්වභාවය ද විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැන ගන්නේය.

හඩගය දැකීමේ ශක්තිය

හඩගානුපස්සනා ඤාණ භාවනා ආරම්භ කරන මේ හඩගානුපස්සනා ඤාණයට පත්නොවූ යෝගාවචර පුද්ගලයා හඩගානුපස්සනා ඤාණයට පත්වීමට කලින් හිඳගත් නොබෝ කාලයකින්ම සබ්බාරයන්ගේ හඩගය දිගටම දකින්නේ නොවේ. හඩග ඤාණයට පත්වීමට කලින් පයඝීඛිකයේ මුල දී ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙකම මඳ පමණට දැක ගනිමින් විපස්සනා භාවනා කරන්නේය. ඤාණය නියුණුව, මුවහත් වූ කල සබ්බාරයන්ගේ ඇතිවීම්-නැතිවීම් නොදැක නැතිවීම හෙවත් හඩගය පමණක් දකිනවා වන්නේය. හඩග ඤාණයේ මුදුනට පත්වූ අවස්ථාව වන විට සබ්බාරයන්හි හඩගය පමණක් අඛණ්ඩව ඤාණයෙන් දැක ගනිමින් සිටී.

“තතෝ පහ පුබ්බභාගේ අනේකාකාරවෝකාරා අනුපස්සනා ඉච්ඡිතබ්බාව.”
 [මහා ටී. 2 (ජර්ධසඩගයනා අංක 742 යටතේ)]

හඩග ඤාණයේ මේරීම අනුව හඩග ඤාණයේ මුදුනට පත්වීමට කලින් විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුව විපස්සනා භාවනා කිරීම අවශ්‍යය වේ මැයි.

[මහා ටී. පරිවර්තනයයි]

කැමති දෙයකට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ හැක

මෙම හඬිග ඤාණ කොටසේ දී සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ බිඳීම මත විපස්සනා කිරීමේ දී රූප ධර්ම විපස්සනා කිරීම වඩා කැමති නම් රූප ධර්ම ප්‍රමුඛ කොට භාවනා කළ හැක්කේය. නාම ධර්ම විපස්සනා කිරීම වඩා කැමති නම් නාම ධර්ම ප්‍රමුඛ කොට ගෙන විපස්සනා භාවනා කළ හැක්කේය. එසේ නමුත් යට දැක්වූ භාවනා ක්‍රමය නිමවන තෙක් බොහෝ වාරයක් විපස්සනා කළ විටම මෙලෙස කළ යුතු වේ. තවදුරටත් නාම ධර්මයන්ගේ ද හඬිගය බලවත්ව ප්‍රකට වූ විට, භාවනා කොටස් ද සාර්ථකව නිමාවට පැමිණි කල කුසල ජවන වීථි සෝභන රාශියේ නාම සමූහය ප්‍රමුඛ කොට විපස්සනා භාවනා කිරීමට කැමති නම් එසේ භාවනා කළ හැක්කේය. එහිදී ද මනෝද්වාරික කුසල ජවන වීථි නාම ධර්මයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කරන්න. එහිදී ද පිංවත් ඔබ සමටයානික පුද්ගලයෙකු වී නම් ධ්‍යාන සමාපත්ති වීථිනිති ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී විපස්සනා කරන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන්හිදු ලක්ෂණ තුනම ප්‍රගුණ වන සේ භාවනා කළ විට තමා කැමති, වඩා පහසු ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ හැක්කේය. වඤ්ඤා + ආරම්භණ + වේදනා; වඤ්ඤා + ආරම්භණ + විඤ්ඤාණය; වඤ්ඤා + ආරම්භණ + එස්ස යන මේ භාවනා කොටසෙහිදී ද භාවනා ඤාණයේ හඬිගය ද අඩංගු කොට විපස්සනා භාවනා කළ හැක්කේය.

භාවනා ක්‍රමය

- 1) වඤ්ඤා බැලීම (භාවනාව) වඤ්ඤා හඬිගය අනිත්‍යය, භාවනා ඤාණයේ ද හඬිගය අනිත්‍යය.
- 2) ආරම්භණ බැලීම; ආරම්භණ හඬිගය අනිත්‍යය, භාවනා ඤාණයේ හඬිගය අනිත්‍යය.
- 3) වේදනා බැලීම; වේදනා හඬිගය අනිත්‍යය, භාවනා ඤාණයේ හඬිගය අනිත්‍යය.

වඤ්ඤා + ආරම්භණ + විඤ්ඤාණය; වඤ්ඤා + ආරම්භණ + එස්ස යන මේ භාවනාව ද මේ ක්‍රමයටම දිගට භාවනා කරන්න. දුක්ඛ, අනත්තා යන ලක්ෂණයන්ට නැංවීමේදී ද මේ ලෙසටම භාවනා කරන්න. ද්වාර හයෙහිම මෙලෙස භාවනා කරන්න. අප්පිකිත්ත-බහිද්ධා සන්නාන දෙක හා තුන් කාලයන්හිදු භාවනා කරන්න.

ඉරියාපට් භාවනා, සම්පජ්ඤාඤා භාවනා කොටස්වලදී ද ඒ ඒ ඉරියාපට් ඒ ඒ සම්පජ්ඤාඤා අවස්ථාවේ දී ඇති සංස්කාර ධර්මයන්ගේ හඬිගය අරමුණු කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න.

පට්ඨිවසමුප්පාද අංගයන්ගේ හඬිගය පමණක් ද අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවතීමේ විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමේ දී අවිජ්ජා නිසා සඛිඛාර පහළ වීම ආදී හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය අරමුණු නොකොට හඬිගය පමණක් අරමුණු කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න. තුන් කාලයන් ද සන්නාන දෙක ද භාවනා කරන්න. වරෙක භාවනා ඤාණය ද විපස්සනා කරන්න. ඒ පට්ඨිවසස්සනාවයි.

මේ කොටසින් පටන්ගෙන ආර්ය මාර්ගයට පත්වන තෙක් ඇති ඤාණ අවස්ථාව අතීත, අනාගත, පටිච්ඡපන්න යන තුන් කාලයෙහි, අප්පිකිත්ත-බහිද්ධා යන සන්නාන දෙකෙහි පිහිටා ඇති රූප-නාම, හේතු-ඵල සංස්කාර ධර්මයන්හි

භවිතය පමණක් ද, වරෙක භාවනා කරන විපස්සනා ඤාණයේ භවිතය ද විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවත විපස්සනා භාවනා කළ යුතු ඤාණ කොටස් වන්නේමය.

මෙලෙස භාවනා කළ යුතු නාම ධර්ම ලැයිස්තුවට ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ද ඇතුළත් වෙති. විශේෂයෙන් ආනාපාන ධ්‍යාන හතර ඇතුළත් වේ. මෙම ධ්‍යාන හතර භවිත ඤාණය තෙක් නැවත නැවත විපස්සනා කරන්නට හැකි නම් එමගින් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ආනාපාන චතුක්ක හතරෙහි එන සියල්ල ආවර්ණය වුනා වන්නේය. නමුදු ඤාණය නොමේරූ ඇත්තන් සඳහා මේ චතුක්ක හතර සම්බන්ධයෙන් කෙටියෙන් ලියා දක්වන්නෙමි.

ආනාපාන සතිය

ආනාපාන ප්‍රථම චතුක්කෙ

- 1) දීඝං වා අස්සසන්තෝ දීඝං අස්සසාමීති පජානාති
දීඝං වා පස්සසන්තෝ දීඝං පස්සසාමීති පජානාති
- 2) රස්සං වා අස්සසන්තෝ රස්සං අස්සසාමීති පජානාති
රස්සං වා පස්සසන්තෝ රස්සං පස්සසාමීති පජානාති
- 3) සබ්බකායපට්ඨංචේදී අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති
සබ්බකායපට්ඨංචේදී පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති
- 4) පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති
පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති

[ම. නි. 3/228]

- 1) දීර්ඝව හෝ ආශ්වාස කරන්නේ දීර්ඝව ආශ්වාස කරන්නෙමයි නුවණින් දැනගනී.
දීර්ඝව හෝ ප්‍රශ්වාස කරන්නේ දීර්ඝව ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි නුවණින් දැනගනී.
- 2) හුස්ව කොට හෝ ආශ්වාස කරන්නේ හුස්ව කොට ආශ්වාස කරන්නෙමයි නුවණින් දැනගනී.
හුස්ව කොට හෝ ප්‍රශ්වාස කරන්නේ හුස්ව කොට ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි නුවණින් දැනගනී.
- 3) ආශ්වාසයේ මුල-මැද-අග යන සියල්ල සම්පූර්ණයෙන් දැන ගනිමින් අශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි. හික්මෙයි.
ප්‍රශ්වාසයේ මුල-මැද-අග යන සියල්ල සම්පූර්ණයෙන් දැන ගනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි. හික්මෙයි.

4) ඕළාරික ආශ්වාසය නම් වූ කාය සංස්කාර ධර්ම සංසිදුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි. හික්මෙයි.

ඕළාරික ප්‍රශ්වාස නම් වූ කාය සංස්කාර ධර්ම සංසිදුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි. හික්මෙයි. [ම. හි. පරවර්තනයයි]

මේ ප්‍රථම චතුක්කයෙහි

- 1) දීඝ - දිග (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන්ගේ දිග බව)
- 2) රස්ස - තුස්ව (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන්ගේ කෙටි බව)
- 3) සබ්බකාය - සියල්ල (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන්ගේ මුල-මැද-අග යන සියල්ල)
- 4) පස්සමිභය - සංසිදුවමින්, සියුම් වන ලෙස ගෙවී යන ලෙස පුහුණු කිරීම

මේ ආනාපාන ප්‍රථම චතුක්කය පුහුණු කිරීම, සමථ කම්මට්ඨාන කොටසේ දී ආනාපානයේ සංසිදුවීම වන චතුත්ථ ධ්‍යාන තෙක් සම්පූර්ණයෙන් ලියා දක්වන්නට යෙදුණි. මෙතැන් පටන් එසේ පුහුණු කළ පිංචතුන් සඳහා දුතිය චතුක්ක ආදියෙහි එන භාවනාව කෙටියෙන් සඳහන් කරන්නෙමු.

පිංචන් ඔබ තමා ලත් ආනාපාන චතුත්ථ ධ්‍යාන සම්බන්ධ වසිභාව පහම පුහුණු කිරීමෙන් පසු මෙම ධ්‍යානය විපස්සනාවට පාදක කොට භාවනා කිරීමේ දී පයඝීඛිකයක් පයඝීඛිකයක් පාසා මෙම ධ්‍යානයට ප්‍රථමයෙන් සමච්චදී එයින් නැඟී සිටින විට;

- 1) රූප පරිග්ගහ - රූප පරිග්‍රහ කිරීම,
- 2) අරූප පරිග්ගහ - නාම පරිග්‍රහ කිරීම,
- 3) රූපාරූප පරිග්ගහ - රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීම,
- 4) නාමරූප වචන්ථාන - රූප-නාම වෙන්කොට දැන ගැනීම,
- 5) පච්චය පරිග්ගහ - පච්චුප්පන්න රූප-නාමයන්ගේ හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
- 6) අද්ධාන පරිග්ගහ - අතිත-අනාගත රූප-නාමයන්හි හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම,

යන මේ කටයුතු ක්‍රමානුකූලව සම්පූර්ණ කොට හේතු ධර්ම සනිත වූ මෙම රූප-නාම ධර්මයන් සම්මසන ඤදුණ, උදයබ්බය ඤදුණ, හඞ්ග ඤදුණ යන මේ ඤදුණ අවස්ථාවන්හි නැවත නැවත විපස්සනා භාවනා කරන විට පහත සඳහන් දුතිය චතුක්කයේ එන භාවනාව ද දිගට පුහුණු කරන්න.

ආනාපාන දුතිය චතුක්ක

- 1) පිතිපටිසංචේදී අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
පිතිපටිසංචේදී පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
- 2) සුඛපටිසංචේදී අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
සුඛපටිසංචේදී පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
- 3) විත්තසඞ්ඛාරපටිසංචේදී අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති

චිත්තසඛිධාරපටිසංවේදී පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති

**4) පස්සමිභයං චිත්තසඛිධාරං අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
පස්සමිභයං චිත්තසඛිධාරං පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති**

[ම. නි. 3/228]

- 1) ප්‍රීතිය ප්‍රකට ලෙස දනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.
ප්‍රීතිය ප්‍රකට ලෙස දනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.
- 2) සුඛය ප්‍රකට ලෙස දනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.
සුඛය ප්‍රකට ලෙස දනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.
- 3) චිත්ත සංස්කාර ප්‍රකට ලෙස දනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.
චිත්ත සංස්කාර ප්‍රකට ලෙස දනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.
- 4) චිත්ත සංස්කාර සංසිදුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.
චිත්ත සංස්කාර සංසිදුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.

[ම. නි. පරමාර්ථනගයයි]

1) ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට ප්‍රීතිය හා යෙදෙන ප්‍රථම-දුතිය ධ්‍යානයන්ට සමවදින එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නානයෙහි ධ්‍යාන සමාපත්තියට සමවැදී ගතකරන ඝෂණයෙහි ධ්‍යානය ලැබී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ ප්‍රකටව දැන සිටින නිසා අරමුණ හේතු කොට ගෙන ඔහු ධ්‍යාන ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දනිමින් සිටී. මෙලෙස ධ්‍යාන ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දනිමින් හුස්ම ගන්නා නිසා අරමුණ ස්වභාව වශයෙන් ප්‍රකටව, ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දනී යැයි කියවේ. මෙලෙස ප්‍රීතිය දනිමින් හුස්ම ගන්න. [වි. ම. 212]

ධර්මයන් පරමාර්ථ තෙක් යථා පරිදි විනිවිද දැකිය හැකි ඝෂණය අසම්මෝභ නම් වේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙම ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදී එයින් නැගීට එහි යෙදෙන ප්‍රීතිය ඉදිරිපත් කරගත්තේ නම්, ප්‍රීතිය මුල් කොට ගත් නිසා ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ල එහි බය-වය ස්වභාවය ඝෂණයෙන් දක්නා ලෙසටම බලමින් ත්‍රිලඝෂණයන්ට නංවමින් සම්මසනය කරයි. මෙලෙසටම දුතිය ධ්‍යානයට සමවැදී එයින් නැගී එහි යෙදෙන නාම ධර්ම සියල්ල ඒවායේ බය-වය දැකීමත් ත්‍රිලඝෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා වශයෙන් සලකා බලයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා ඝෂණ අවස්ථාවේ දී එම ප්‍රීතියේ (ප්‍රීතිය සමග යෙදෙන ධ්‍යාන අංග සමුහයේ) ස්වභාව ලඝෂණ, සාමඤ්ඤ ලඝෂණ යන මේවා විනිවිද දක්නා නිසා අසම්මෝභ ස්වභාවය වශයෙන් (සම්මෝභ නොමැති ස්වභාව වශයෙන්) ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දනී යන්න අදහසයි. එලෙස ප්‍රකටව දනිමින් හුස්ම ගන්න. [වි. ම. 212]

2) සමට කොටසෙහි ප්‍රථම ධ්‍යානය, දෙවන ධ්‍යානය, තුන්වන ධ්‍යානය යන මේවාට ක්‍රමානුකූලව සමවදිමින් ආනාපානය වැඩීම, විපස්සනා වශයෙන් එම ධ්‍යානය හා යෙදී පවතින්නා වූ සුඛයේ අනුව හෙවත් සුඛය මුල් කරගෙන ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්ම සමුහයේ ඝෂයවීම අරමුණු කොට විපස්සනා කරමින් ආනාපානය වැඩීම, සුඛය ප්‍රකටව දැකීමත් ආනාපානය වැඩීම (හුස්ම ගැනීම) නම් වන්නේය. මෙලෙස සුඛය ප්‍රකටව දැකීමත් හුස්ම ගැනීම කරන්න. [වි. ම. 213-214]

3) සමට කොටසෙහි ආනාපාන ධ්‍යාන හතර එකින් එක සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම පිලිවෙලින් විපස්සනා කොටසෙහි චිත්තසඛිධාර නම් වූ වේදනා-සඤ්ඤ යන ධර්ම දෙක හෙවත් සඤ්ඤාව හා යෙදෙන වේදනාව නම් වූ වේදනාව මුල් කරගත්

ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ලේම ක්‍ෂයවීම අරමුණු කොට විපස්සනා කරමින් හුස්ම ගැනීම, චිත්තසංඛාර ධර්මයන් ප්‍රකටව දැනීමෙන් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙස හුස්ම ගැනීමට හැකිවන ලෙස පුහුණු කරන්න. [ව. ම. 213-214]

4) සමට කොටසෙහි ආනාපාන ධ්‍යාන හතර එකින් එක සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම ඕළාරික චිත්තසංඛාර ධර්මයන් සියුම් කරමින්, සංසිදුවමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. විපස්සනා කොටසෙහි මේ ධ්‍යාන සතරටම වෙන් වෙන් වශයෙන් සමවදිමින් එලෙසටම ඒවායෙන් නැගී සිටීමෙන් වේදනාවට මුල්තැන දී මේ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට ඒවායේ ක්‍ෂයවීම, ඛය-වය-හේද-නිරෝධ ස්වභාවය අරමුණු කොට විපස්සනා භාවනා කිරීම ඕළාරික චිත්තසංඛාර ධර්මයන් සියුම් කරමින්, සංසිදුවමින් හුස්ම ගැනීම නම් වන්නේය. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම පිණිස පුහුණු කරන්න. [ව. ම. 213-214]

පිතිපටිසංවේදී යන පදයෙහි ප්‍රීතිය මුල්කොට ඇති වේදනාව ද, සුඛපටිසංවේදී යන පදයෙහි සුඛ වේදනාව ද, චිත්තසංඛාර යන පද දෙකෙහි සඤ්ඤ-වේදනා ධර්ම දෙක ද, (චිත්තසංඛාර වශයෙන් සඤ්ඤාව හා මුසු වූ වේදනාව ද) මුල් කොට දේශනා කොට ඇත්තේය. මේ නිසා මේ දෙවැනි වතුක්කයෙහි වේදනානුපස්සනා ක්‍රමය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව සලකන්න. [ව. ම. 213-214]

ආනාපාන ත්‍රිය වතුක්ක

- 1) චිත්තපටිසංවේදී අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
චිත්තපටිසංවේදී පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
- 2) අභිජ්ජමෝදයං චිත්තං අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
අභිජ්ජමෝදයං චිත්තං පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
- 3) සමාදානං චිත්තං අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
සමාදානං චිත්තං පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
- 4) විමෝචයං චිත්තං අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
විමෝචයං චිත්තං පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති

[ම. නි. 3/228]

- 1) ධ්‍යාන සිත ප්‍රකටව දැන ගනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.
ධ්‍යාන සිත ප්‍රකටව දැන ගනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.
- 2) සිත ඉතාමත් උද්දෝගිමත් ප්‍රමෝදයක් ඇතිව ආශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.
සිත ඉතාමත් උද්දෝගිමත් ප්‍රමෝදයක් ඇතිව ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.
- 3) සිත අරමුණෙහි සමච සමාදානව මනාසේ පිහිටුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.
සිත අරමුණෙහි සමච සමාදානව මනාසේ පිහිටුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.
- 4) සිත ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.

සිත ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමියි හික්මෙයි.

[ම. හි. පරවර්තනයයි]

1) සමථ වශයෙන් ආනාපාන ධ්‍යාන හතර ක්‍රමානුකූලව සමවදිමින් හුස්ම ගන්නා බව, විපස්සනා වශයෙන් මෙම ධ්‍යානයන්ට සමවැදි එම ධ්‍යානයෙන් නැගී සිටින වාරයේ එම ධ්‍යාන සිත නැතහොත් ධ්‍යාන සිත මුල් කොට ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සියල්ල වශයෙන් ඒවායේ ක්‍ෂයවීම දකින ලෙසට විපස්සනා භාවනා කරමින් හුස්ම ගන්නා බව ධ්‍යාන සිත දැනීමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න. [වි. ම. 213-214]

2) සමථ කොටසෙහි ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර ව ඇති ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදිමින් හුස්ම ගන්නා බව, ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර වූ ආනාපාන ද්‍රව්‍ය ධ්‍යානයට සමවදිමින් හුස්ම ගන්නා බව, එම ධ්‍යානයන්ට සමවදින ක්‍ෂණයෙහි ධ්‍යාන සිත හා මිශ්‍ර වූ ප්‍රීතිය නිසා ධ්‍යාන සිත ඉතාමත් උද්‍යෝගිමත් ප්‍රමෝදයක් සහිතව පවතින්නේය. මෙලෙස ධ්‍යාන ප්‍රීතිය මගින් ධ්‍යාන සිත උද්‍යෝගිමත් ප්‍රමෝදයක් සහිත වන ලෙස හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න.

විපස්සනා වශයෙන් ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර වූ ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදි එම ධ්‍යානයෙන් නැගීසිට එම ධ්‍යානය හා මුසුව ඇති ප්‍රීතිය හෝ ප්‍රීතිය මුල් කරගත් ධ්‍යාන අංග සියල්ලෙහිම ක්‍ෂයවීම දකින ලෙස බලමින් විපස්සනා කරන්න. ප්‍රීතිය හා මුසු වූ ආනාපාන ද්‍රව්‍ය ධ්‍යානයට සමවැදි එයින් නැගී සිට එම ධ්‍යානය හා මුසුව ඇති ප්‍රීතිය හෝ ප්‍රීතිය මුල් කරගත් මෙම ද්‍රව්‍ය ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ලම එහි භවිතය දකින ලෙසට බලමින් විපස්සනා කරන්න. විපස්සනා කරන අවස්ථාවේ දී ධ්‍යානයෙහි මුසුව තිබූ එම ප්‍රීතිය අරමුණු කොට භාවනා කරන විපස්සනා සිත ද ඉතාමත් උද්‍යෝගිමත් සතුටට පත්වන්නේය. සිතේ ඉතාමත් උද්‍යෝගිමත් සතුටක් ඇතිව හුස්ම ගැනීම පිණිස අභ්‍යාස කරන්න. [වි. ම. 213]

ඉතාමත් ප්‍රියමනාප ගරුකටයුතු මිත්‍රයෙකුගේ සිනාමුසු මුහුණ දැකගත් විට එසේ දකින තම සන්නානය ද පහත් වන්නා සේ යැයි සලකාගන්න.

3) **සමාදානං චිත්තං** - සිත ප්‍රසන්න කොට හුස්ම ගැනීම වශයෙන් සමථ, විපස්සනා යැයි දෙයාකාර වන්නේය. සමථ වශයෙන් ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදිමින් හුස්ම ගන්නා වූ, ද්විතීය ධ්‍යානයට සමවදිමින් හුස්ම ගන්නා වූ, තෘතීය ධ්‍යානයට සමවදිමින් හුස්ම ගන්නා වූ, චතුර්ථ ධ්‍යානයට සමවදිමින් හුස්ම ගන්නා වූ අවස්ථාවන්හි එම ධ්‍යානයන් අරමුණු කරන්නා වූ ඉතා ප්‍රභාස්වර දීදුලන ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ ධ්‍යාන සිත හා (සමාධිගතව) හොඳින් පිහිටුවා හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න. හුස්ම ගන්න. [වි. ම. 213]

සංලක්ෂ්‍ය:- ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාපත්ති අවස්ථාවේ හුස්ම ගැනීමක් නැත. මෙලෙස හුස්ම ගැනීමක් නැතිමුත් කුමක් නිසා ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානයට සමවැදි ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ ධ්‍යාන සිත හා හොඳින් පිහිටුවා හුස්ම ගැනීමට උපදෙස් දෙන්නේ දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගින්නේය.

උත්තරය මෙසේය:-

“අස්සාසපස්සාසේ නිස්සාය උප්පන්නතිමිත්තම්පෙත්ථ අස්සාසපස්සාස- සමඤ්ඤමේච චුත්තං.” [මහා වී. 1 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 219 යටතේ)]

යන ටීකා ප්‍රකාශනයට අනුව ආශ්වාසයේ ප්‍රශ්වාසයේ පිහිටා පහළ වූ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ද ආනාපාන යන නම ලබන බැවින් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කරමින් සිටින විට ද “ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයම අරමුණු කරමින් සිටියි” යන නම ලබන බව ඉහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරන ලදී.

විපස්සනා වශයෙන් මෙලෙස වන්නේය:-

“තානි වා පන කාමානානි සමාපජ්ජිතවා චුරිධාය කාමානසම්පයුත්තං චිත්තං ඛයතෝ වයතෝ සම්මසතෝ විපස්සනාඛණේ ලක්ඛණාපටිච්චේධේන උප්පජ්ජති ඛණිකචිත්තේකල්ගතා, ඒවාං උප්පන්නාය ඛණිකචිත්තේකල්ගතාය වසේනපි ආරම්මණේ චිත්තං සමං ආදහන්තෝ සමං ධපෙන්තෝ සමාදුභං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛතිති චුච්චති.” [වී. ම. 213]

“ඛණිකචිත්තේකල්ගතාති ඛණමත්තට්ඨිතිකෝ සමාධි. සෝපි හි ආරම්මණේ නිරන්තරං ඒකාකාරේන පචත්තමානෝ පටිපක්ඛේන අනභිභූතෝ අප්පිතෝ විය චිත්තං නිච්චලං ධපේති. තේන චුත්තං ඒවාං උප්පන්නායාති ආදි.” [මහා වී. 1 (ජර්ධසඛිගායනා අංක 235 යටතේ)]

ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමච්චදි එම ධ්‍යානයෙන් නැගී සිටියේ නම් එම ප්‍රථම ධ්‍යානය හා සම්බන්ධ ධ්‍යාන සිතේ හෝ ධ්‍යාන සිත මුල් කොට ගත් ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ලෙහි ඤායවීම දැක ගන්නා ලෙසට බලමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. එලෙසටම ද්විතීය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය යන ධ්‍යානයන් එක එකකට සමච්චදි මේ ආකාරයටම විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස විපස්සනා කරන විට එම ධ්‍යාන සිතෙහි නැතහොත් එම සිත සමග වන්නා වූ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් ද, සාමඤ්ඤ ලක්ෂණයන් ද විනිවිද පැහැදිලිව දැන-දැක ගැනීම වශයෙන් චිත්තක්ෂණයක්, චිත්තක්ෂණයක් පාසා විනිවිද දැක-දැන ගන්නා නිසා එම ධ්‍යාන ධර්ම නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් අනිච්ච වශයෙන් නැතහොත් දුක්ඛ වශයෙන් නැතහොත් අනත්ත වශයෙන් විපස්සනා භාවනා සිත හොඳින් පිහිටා සිටින්නේය. මෙලෙස හොඳින් පිහිටා සිටින විපස්සනා ඤාණ හා මිශ්‍රව පවතින සමාධිය ඛණිකචිත්ත ඒකල්ගතා (ඛණික සමාධිය) යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ඛණික චිත්තේකල්ගතා (ඛණික සමාධියේ) ශක්තියෙන් ධ්‍යාන සිත මුල් කරගෙන පරිග්‍රහ කළයුතු වූ ධ්‍යාන ධර්ම නම් වූ සංස්කාර ධර්ම සමුභයන්හි අනිච්ච ස්වභාවය හෝ දුක්ඛ ස්වභාවය හෝ අනත්ත ස්වභාවය යන එක් ස්වභාවයක් අනුව විපස්සනා සිත පිහිටුවමින් භුස්ම ගන්න. එසේ භුස්ම ගතහැකි වන අයුරින් පුහුණු කරන්න. [වී. ම. සහ මහා වී. පරිවර්තනයයි]

විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් වියයුතු කාරණය

මෙහි දී ආනාපාන එක් එක් ධ්‍යානය අනුව සමච්චදි එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී සිටින විට ධ්‍යාන සිත මුල් කරගත් ධ්‍යාන ධර්ම නම් වූ ධ්‍යාන සංස්කාර ධර්මයන් විපස්සනා කරන විට එම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිච්ච ස්වභාවය ආදී ස්වභාව එක එකක් මත ශාන්තව සමීපව පිහිටි විපස්සනා සමාධියට ඛණික චිත්තේකල්ගතා (ඛණික සමාධිය) යැයි කියන කාරණය ගැන සැලකිලිමත් වන්න.

විපස්සනා කොටසෙහිලා අදහස් කරන ඛණික සමාධිය කෙතරම් උසස් මට්ටමකට පත්ව පවතින්නේ දැයි අවබෝධ කරගත යුතුය.

4) විමෝචයං චිත්තං සිත ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදුවමින් හුස්ම ගන්න. මෙහිදී ද සමට කොටස හා විපස්සනා කොටස යැයි කොටස් දෙකක් ඇත. සමට කොටසෙහි ප්‍රථම ධ්‍යානය මගින් නිවරණ ධර්මයන්ගෙන් ද, ද්විතීය ධ්‍යානය මගින් විතක්ක-විචාරයන්ගෙන් ද, තෘතීය ධ්‍යානය මගින් ප්‍රීතියෙන් ද, චතුර්ථ ධ්‍යානය මගින් සුඛ-දුක්ඛයන්ගෙන් ද සිත නිදහස් කරමින් මෙම ධ්‍යානයන්ට සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම කරන්න. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සිදුවන ලෙසට පුහුණු කරමින් භාවනා කරන්න. [වි. ම. 213]

විපස්සනා කොටස වශයෙන් වනාහි එම ධ්‍යානයන්ට සමවැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැති ධ්‍යානය සමග යෙදෙන සිත හෝ (සිත මුල් කරගෙන පවතින ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ල) ක්‍ෂයවීමේ වැයවීමේ ස්වභාවය දැකගන්නා සුළු ඛලමින් විපස්සනා භාවනා කරයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා අනිච්චානුපස්සනාව මගින් නිච්ච සඤ්ඤාවෙන් ද, දුක්ඛානුපස්සනාව මගින් සුඛ සඤ්ඤාවෙන් ද, අනත්තානුපස්සනාව මගින් අත්ත සඤ්ඤාවෙන් ද යන ලෙස සිත මුදුලමින් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරයි.

සංස්කාර ධර්මයන්හි නිවීම ස්වභාවය කොට ඇති නිබ්බිදනුපස්සනාව මගින් සබ්බාරයන් කෙරෙහි අති ප්‍රමෝදයට පත්වීමට අනුව පහළ වන දැඩි ආශාව, කැමැත්ත නම් වූ නන්දිරාගයෙන් ද, සබ්බාර ධර්මයන්හි ගෙවී යෑම (හඩිගය) නැවත නැවතත් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් භාවනා කරන විරාගානුපස්සනාවෙන් සබ්බාරයන් කෙරෙහි ප්‍රිය-මනාප භාවය වශයෙන් ඇත්තා වූ රාගයෙන් ද, සබ්බාරයන්ගේ නිරෝධය නම් වූ හඩිගය අනුව භාවනා කරන නිරෝධානුපස්සනාව මගින් සමුදයෙන් ද, සබ්බාරයන්හි ක්‍ෂයවීම නම් වූ හඩිගය ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් නැවත නැවතත් භාවනා කිරීම නිසා කෙලෙසුන් තදබිග වශයෙන් ප්‍රනාණය කරන ස්වභාවය ඇත්තා වූ, නිර්වාණයට නැමී සිටීම වශයෙන් පිටිසීමට හැකි වූ පටිච්ඡසංගතානුපස්සනාව මගින් සබ්බාරයන් නිච්ච ආදී වශයෙන් ගන්නා ආදහයෙන් ද, සිත මුදුවමින් ආනාපානය කරයි. මෙලෙස ආනාපානය කිරීමට හැකි නම් ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් සිත මුදුවමින් ආනාපානය කරනවා නම් වේ. මෙසේ ආනාපානයට උනන්දු වූ සිතින් යුක්තව භාවනා වැඩීමට අභ්‍යාස කරන්නවා. මේ තනිය වතුක්කය විත්තානුපස්සනාවෙහි ප්‍රකෘතියක් ලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව දැන යුතුය. [වි. ම. 213-214]

ආනාපාන චතුර්ථ වතුක්ක

- 1) අනිච්චානුපස්සි අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
අනිච්චානුපස්සි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
- 2) විරාගානුපස්සි අස්සසිස්සිමිති සික්ඛති
විරාගානුපස්සි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
- 3) නිරෝධානුපස්සි අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
නිරෝධානුපස්සි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති

4) පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති
පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති

[ම. නි. 3/230]

- 1) සඛිඛාර ධර්මයන් අනිච්ච යැයි නැවත නැවතත් භාවනා කරමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.
සඛිඛාර ධර්මයන් අනිච්ච යැයි නැවත නැවතත් භාවනා කරමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි නික්මෙයි.
- 2) සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ බිදීම = භඩ්ගය හා රාගයේ දුරුවීමෙන් වන නිර්වාණය අනුව නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් (විරාගානුපස්සනා) -පෙ-
- 3) සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ ඤාණික නිවීම, ඤාණික නිරෝධය හා රාගයෙහි දුරුවීම හෙවත් නිර්වාණය අනුව දැකීමත් නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් (නිරෝධානුපස්සනා) -පෙ-
- 4) ක්ලේශයන් තදබිඟ වශයෙන් ප්‍රභාණය කළහැකි විපස්සනා ඤාණය හා සමුච්චේද වශයෙන් ඉතිරි නැතිව ප්‍රභාණය කළහැකි ආර්ය මාර්ග ඤාණයන් අතින් සම්පූර්ණ වීම සඳහා සංස්කාර ධර්මයන්හි ඤායවීම, භඩ්ගය හා සංස්කාර ධර්මයන්හි නිරුද්ධ වීම - සංස්කාර ධර්ම ප්‍රභාණය නම් වූ නිර්වාණය අනුව නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාසය කරමින් ආශ්වාස කරමිනි නික්මෙයි. -පෙ- ප්‍රශ්වාස කරමිනි නික්මෙයි.

[ම. නි. පරවර්තනයයි]

“අනිච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා.”

[වි. ම. 214]

1) අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්ත, අජීඤ්ඤිත, බන්ධුකා, ඕළාරක, සුඛම, හීන, පණ්ණ, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයට ඇත්තා වූ (තේතු එල ධර්මයන් සහිත) උපාදානක්ඛන්ධ පහ අනිත්‍ය ධර්මයෝයි. මේ පඤ්චස්කන්ධයන් ධ්‍යාන නාම ධර්ම ඇතුළු පක්ෂාණක (මිශ්‍ර) සඛිඛාර නම් වූ රූප-නාම ධර්මම වෙත්. සත්‍යය දේශනාවට අනුව උක්ඛ සත්‍යය හා සමුදය සත්‍යයම වේ. මේ සංස්කාර ධර්මයන් අනිත්‍ය යැයි නැවත නැවත භාවනා කරන විපස්සනා ඤාණය අනිච්චානුපස්සනා ඤාණය නම් වේ. එම අනිච්චානුපස්සනාව සම්පූර්ණ වන ලෙසට පුහුණු කරන්න.

2-3-4) භඩ්ගානුපස්සනා ඤාණ ආදී ඉහළ විපස්සනා ඤාණයන් මගින් කෙලෙස් තදබිඟ ලෙස දුරුකළ හැකි, නිරෝධ කළ හැකි, බැහැර කළ හැකි නිසා නිවන දෙසට නැව්ගෙන නිවන දෙසට ඇදී ගොස් ඇතුල්වන ගතිය නිසා විරාගානුපස්සනා ඤාණ, නිරෝධානුපස්සනා ඤාණ, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා ඤාණ යැයි කියනු ලැබෙත්.

ආර්ය මාර්ග ඤාණය මගින් කෙලෙස් ඉතිරි නොකර සමුච්චේද වශයෙන් දුරුකළ හැකි නිසා, නිරෝධ කළ හැකි, බැහැර කළ හැකි නිසා ද, නිවන අරමුණු කිරීම වශයෙන් නිවන දෙසටම ඇදී ගොස් ඇතුල්වන නිසා විරාගානුපස්සනා ඤාණ, නිරෝධානුපස්සනා ඤාණ, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා ඤාණ යැයි කියනු ලැබෙත්.

මෙම විරාගානුපස්සනා ඤාණය, නිරෝධානුපස්සනා ඤාණය, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා ඤාණය යන ඤාණයන් සම්පූර්ණ වන ලෙසට ආනාපානය වඩන්න. සංස්කාර ධර්මයන්ගේ භඩ්ගය අරමුණු කරමින් විපස්සනා භාවනා කරමින් ආනාපානය වඩන්න. සඛිඛාරයන්ගේ නිරෝධය නම් වන නිවන අරමුණු කොට ආනාපානය වඩන්න. එලෙසම පුහුණු කරන්න.

[වි. ම. 214]

මේ චතුර්ථ චතුෂ්කය සුද්ධ විපස්සනා ප්‍රකාශයක් වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. ඉහත චතුෂ්ක තුනෙහි වනාහි සමථ හා විපස්සනා යන ප්‍රකාශි දෙකම වශයෙන් දේශනා කොට ඇති සේක. [වි. ම. 214]

“යස්මා පනෙතථ ඉදුමේව චතුක්කං ආදිකම්මිකස්ස කම්මේධානවසේන චුත්තං. ඉතරාහි පන තිණි චතුක්කාහි එතථ පත්තජ්ඣානස්ස වේදනාවිත්තධම්මානුපස්සනා වසේන චුත්තාහි.” [වි. ම. 204]

ප්‍රථම චතුෂ්කය වනාහි ආනාපාන කර්මස්ථානයෙහි ආදිකම්මික (ආධුනික) පුද්ගලයාගේ සමථ කර්මස්ථාන වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කර ඇති සේක. ඒ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානයයි. දෙවැනි චතුෂ්කය, තෙවැනි චතුෂ්කය හා සතරවැනි චතුෂ්කය යන චතුෂ්ක තුන වනාහි මේ ප්‍රථම චතුෂ්කය මගින් ලබාගත් ධ්‍යාන ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයාට වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කර ඇති සේක. [වි. ම. පරිවර්තනයයි] මෙම අර්ධකථා දැක්වීමට අනුව ප්‍රථම චතුෂ්කය අනුව ධ්‍යාන ලබා ගන්නා තෙක් භාවනා කළ පසුව දෙවැනි, තෙවැනි සහ සතරවැනි චතුෂ්ක යන මේවා පියවරෙන් පියවර භාවනාවට නැගිය යුතු වන්නේය.

සතරවැනි චතුෂ්කයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පමණක් නොව පක්ෂිණික සබ්බාර නම් වූ රූප-නාම ධර්ම සබ්බාරයන් ද විපස්සනා භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කළ සේක. පිංචන් ඔබ දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් සියල්ලම ද විපස්සනා කරන්න.

මෙම ආනාපාන කර්මස්ථානය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි චතුෂ්ක සතරක් වශයෙන් ආශ්වාස දහසය (16) ආකාරයක් හා ප්‍රශ්වාස දහසය (16) ආකාරයක් යන දෙකිස් ආකාරයන් පවතින ස්වභාව වශයෙන් සම්පූර්ණ ලෙස පුහුණු කරමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කොට ඇති පරිදි ආනාපානය වඩන්නේ නම් පහත සඳහන් ආනිශංසයන් ලබාගත හැකි වන්නේය.

ආනාපානසති ආනිශංසයෝ

“ආනාපානසති භික්ඛවේ භාවිතා ඛහුලිකතා චත්තාරෝ සතිපට්ඨානේ පරිපුරේති, චත්තාරෝ සතිපට්ඨානා භාවිතා ඛහුලිකතා සත්ත ඛොජ්ඣානිගේ පරිපුරෙත්ති, සත්ත ඛොජ්ඣානිගා භාවිතා ඛහුලිකතා විජ්ජාවිමුත්තිං පරිපුරෙත්ති.” [ම. නි. 3/228]

මහනොනි! දෙතිස් ආකාරයන්ට අනුව සම්පූර්ණ වන ලෙස වැඩූ, බොහෝ වාර ගණනක් ප්‍රගුණ කරන ලද ආනාපාන සතිය සතර ආකාර සතිපට්ඨාන ධර්මයන් සම්පූර්ණ කරන්නට සමත් වන්නේය. සම්පූර්ණ ලෙස වැඩූ, බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කරන ලද මේ සතර සතිපට්ඨාන ධර්මයෝ උතුම් බොජ්ඣානිග ධර්ම සත සම්පූර්ණ කරන්නට සමත් වන්නාහ. සම්පූර්ණ ලෙස වැඩූ, බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කරන ලද බොජ්ඣානිග ධර්ම හත ආර්ය මාර්ග ඤාණ සතර නම් වූ විජ්ජා, ආර්ය ඵල සතර නම් වූ විමුත්ති යන මේ විජ්ජා-විමුත්ති ධර්ම දෙක සම්පූර්ණ කිරීමට සමත් වන්නාහ. [ම. නි. පරිවර්තනයයි]

පිංවත් ඔබ මහා කාරුණික බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අභිමතය පරිදි හුස්ම ගැනීම කළ හැකි පුද්ගලයෙකු වීම සඳහා උනන්දුවෙන් සිත යොදා භාවනා කිරීමට පෙළඹේවා!

හඬිගඤ්ඡා කොටස නිමියේය.

හය ඤ්ඡායේ සිට සවිඛාරූපෙක්ඛා ඤ්ඡාය දක්වා

අතීත, අනාගත, පච්චප්පන්ත, අජීකධන්ත, බහිද්ධා යන හවතුයේ ඇති සියලුම තේභූමක සවිඛාරයන්හි බයවය හේදය නම් වූ බණික නිරෝධය අරමුණු කරන හඩිගානුපස්සනා ඤ්ඡාය බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත වැඩු, සවිඛාර ධර්මයන්හි හඩිගය අඛණ්ඩව මුදුනටම පත්වූ හඩිගානුපස්සනා ඤ්ඡායෙන් දැක-දැන ගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නානයෙහි එම සවිඛාර ධර්මයන් මත ද, හවතුයෙහි ඇති රූප-නාම ස්කන්ධයන්ගේ පැවැත්ම මත ද නොනැවතී නැවත නැවතත් බිඳී යෑමේ කරදරය, වර්තමාන වශයෙන් පෙළෙහු ලබන දුක්ඛ ස්වභාවය ඉතා ප්‍රකට වන නිසා ශාන්ත යැයි, සුඛය යැයි සලකාගත් අරූප හවයන් කෙරෙහි ද බිය ස්වභාවය ප්‍රකටව එයි. මෙම ඤ්ඡාය **හයතුපට්ඨාන ඤ්ඡායයි.**

තවදුරටත් කාල තුන, සන්නාන දෙක හා හවයන් තුනෙහි පිහිටා ඇති එම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අනත්තතාව විපරිණාමයට පත්විය හැකි බව නම් වූ ආදිනවය යන මේ මහා ආදිනවයන් නැවත නැවත දුකිමින් සිටින විපස්සනා ඤ්ඡාය **ආදිනවානුපස්සනා ඤ්ඡායයි.**

මෙලෙස වූ ආදිනවයන් නැවත නැවත දුකින (දුටු) තුන් කාලයෙහි තුන් හවයන්හි ඇති සංස්කාර ධර්මයන් සියල්ල මත කලකිරිවන නිබ්බිද ස්වභාවයෙන් වන්නා වූ විපස්සනා ඤ්ඡාය **නිබ්බිදනුපස්සනා ඤ්ඡායයි.**

මෙලෙස කලකිරිනු යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ චිත්ත සන්නානය, තුන් කාලයෙහි හවතුයෙහි පිහිටා ඇති සංස්කාර ධර්ම සමුහයන්ගෙන් කුමන සංස්කාර ධර්මයකුදු මත බැඳීමක් නොමැතිව සියලුම සංස්කාර ධර්මයන්ගෙන් මිදීමේ කැමැත්ත පහළ වේ. මෙලෙස සංස්කාර ධර්මයන්ගෙන් මිදීමේ කැමති ස්වභාවය ඇති විපස්සනා ඤ්ඡාය **මුඤ්චිතුකමයනා ඤ්ඡායයි.**

එම සංස්කාර ධර්මයන්ගෙන් මිදීමේ කැමති සිත වශයෙන් සංස්කාර ධර්ම සමුහය නැවතත් විපස්සනා ඤ්ඡායෙන් පරිච්ඡේද කොට, මෙම සංස්කාර ධර්මයන් අනිච්ච වශයෙන් භාවනා කරයි. දුක්ඛ වශයෙන්, අනත්ත වශයෙන් භාවනා කරයි. අසුභ වශයෙන් භාවනා කරයි. මෙලෙස භාවනා කරන විපස්සනා ඤ්ඡාය වනාහි **පටිසම්ඛානුපස්සනා ඤ්ඡායයි.** පෙර සම්මසන ඤ්ඡා අවස්ථාවේ දී ලියා දුක්ඛ වත්තාප්‍රියාකාර සම්මසන භාවනාව ද මේ කොටසේ දී නැවත නැවත භාවනා කළ හැක්කේය.

අනෙකුත් භාවනා ක්‍රම ද විසුද්ධි මාර්ගය විමසා බලා දැනගන්න.

මෙලෙස තුන් කාලයෙහි හවතුය තුළ ඇති සංස්කාර ධර්මයන් පිඬු කොට අප්පිකත්ත වරෙක, බහිද්ධා වරෙක, රූප වරෙක, නාම වරෙක, හේතු වරෙක, ඵල වරෙක, අභිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, අසුභ ලෙස වරක් බැගින් යන ලෙසට මාරු කරමින් නැවත නැවත විපස්සනා කරන විට එම සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ආදිනව විනාහි බොහෝ විසදුව, බොහෝ යුහුසුඵව විපස්සනා ඤාණයෙහි ප්‍රකට විය හැක්කේය. ආදිනවයන් ඕළාරකව වැටහිය හැක්කාන. මෙම හඛිග ස්වභාවයම ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවමින් දිගට විපස්සනා කරන්න.

මෙලෙස භාවනා කළ හැකි සිත ක්‍රමයෙන් හෙමිහිට සංස්කාර ධර්මයන් වෙත සැලකිල්ලක්, අපේක්ෂාවක් නොමැතිව මධ්‍යස්ථව සිටිය හැකි මට්ටමට පත්වනු ඇත. විපස්සනා භාවනා සිත ද මෙම සඛිබාර ධර්මයන්හි හඛිගය නම් වූ අරමුණටම සමීපව වැටීගෙන සිටී.

එම භාවනා සිත ශාන්තව තැමිපත් බවට පත්වූ විට රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ යන අරමුණු පහ දැනගන්නා පඤ්චද්ද්වාර විචී සිත් නොයෙදී අරමුණ ගන්නා නාම ධර්ම පැත්තට ද, භාවනා කරන විපස්සනා ඤාණ පැත්තට ද යන දෙපැත්තෙහිම මනෝද්වාරක ජවන විචී සිත් පමණක් පහළ විය හැක්කේය.

එම අවස්ථාවේ දී අප්පිකත්ත වරෙක, බහිද්ධා වරෙක, රූප-නාම වරක් බැගින්, ත්‍රිලක්ෂණයන්ට ද වරක් බැගින් නැවමින් විපස්සනා භාවනා කරන විට, අප්පිකත්ත සංස්කාර ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කරන විට ඉදින් අප්පිකත්ත සංස්කාර අරමුණු මත විපස්සනා සිත ශාන්තව-සමීපව වැටී ගියේ නම් අප්පිකත්ත සංස්කාර ධර්මයන් පමණක් දිගට විපස්සනා කරන්න. බහිද්ධා සංස්කාර ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කරන විට බහිද්ධා සංස්කාර අරමුණු මත විපස්සනා භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව සිටී නම් බහිද්ධා සංස්කාර අරමුණු පමණක් දිගට විපස්සනා කරන්න. අප්පිකත්ත-බහිද්ධා නැවත නැවත යළි යළිත් මාරු කිරීමට පෙළඹුන හොත් විපස්සනා සමාධිය බිඳී යා හැක්කේය.

එහිදී ද රූප ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කරන විට එම රූප සඛිබාර අරමුණු මත (රූප සඛිබාර ධර්මයන්ගේ හඛිගය නම් වූ අරමුණු මත) විපස්සනා භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව සිටී නම් එම රූප ධර්මයන් මතම දිගට විපස්සනා කරන්න. නාම ධර්මයන් මත විපස්සනා භාවනා කරන විට මෙම නාම සඛිබාර අරමුණු (එහි හඛිගය නම් වූ අරමුණු) මත විපස්සනා භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව වැටී යයි නම් මෙම නාම ධර්මයන් මතම දිගට විපස්සනා කරන්න. එවැනි අවස්ථාවන්හි රූප වරෙක, නාම වරෙක යන ලෙසට නැවත නැවත මාරු කරමින් විපස්සනා භාවනා කළහොත් සමාධිය බිඳී යා හැක්කේය.

බලවත් සතියකින් යුක්තව ගමන් කළයුතු මග

මේ අවස්ථාව ශුද්ධාව හා ප්‍රඥාව, චිරිය හා සමාධිය විශේෂයෙන් සමතුලිත වන ලෙසට සතියෙන් යුක්තව උත්සාහ කළ යුතු අවස්ථාවක් වේ. ශුද්ධා, චිරිය, සති, සමාධි, ප්‍රඥා යන පඤ්ච ඉඤ්චියන් සමතුලිත විට ආර්ය මාර්ග ඤාණ, ඵල ඤාණයන්ට ළඟාවිය හැක්කේය.

නාම ධර්මයන්ගේ ආදිනව අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ෂණයන් වශයෙන් එක එකකට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන විට සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ ආදිනවයන් මත මධ්‍යස්ථ වී උපේක්ෂා තත්වයට පත්වීමට ආසන්න වූ තැන් පටන් ධම්මාරම්මණ පේදියේ කුසල ජවන වීථි නාම ධර්මයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී විපස්සනා කරන්න. ඉදින් පිංවත් ඔබ සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු නම් මෙවැනි අවස්ථාවක දී ධ්‍යාන සමාපත්ති විථිනිති ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ටම ප්‍රමුඛතාවය දී විපස්සනා භාවනා කරන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන්ද, විශේෂයෙන් අනත්ත ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛතාවය දී විපස්සනා භාවනා කරන්න.

මෙලෙස භාවනා කරන විට සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ආදිනව අරමුණ මත විපස්සනා භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව වැටී යනු ඇත. එහි දී යෝගාවචර පුද්ගලයා ඛානි ර ශබ්ද ආදිය ඇසීමක් නැත. මෙලෙස ශබ්ද ආදිය නො ඇසන, සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ආදිනව අරමුණ මත විපස්සනා භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව වැටී ගත් කල සෙලවිය නොහැකි වන ලෙසට තහවුරු වූ විට විපස්සනා භාවනා ශක්තිය විශේෂයෙන් ශක්තිමත් වන්නේය.

එවැනි අවස්ථාවන්හි දී ඉහතින් දැක්වූ ලෙසට වරෙක අපීඛධිත්ත, වරෙක බතිද්ධා වශයෙන් භාවනා කිරීම කෙටි කලකට නතර කොට අපීඛධිත්තයෙහි භාවනා සිත ශාන්ත වන්නේ නම් අපීඛධිත්තයෙහි ද, බතිද්ධානි රූප ධර්ම මත භාවනා සිත ශාන්ත වන්නේ නම් බතිද්ධා රූප ධර්ම මත ද, නාම ධර්ම මත භාවනා සිත ශාන්ත වේ නම් නාම ධර්ම මත ද යන ලෙසට තමා කැමති ලක්ෂණයකට තැන දී භාවනා කරන්න.

මෙලෙසට භාවනා කරන විට සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයෝ රූප-නාම යන දෙකම එකට ගෙන භාවනා කිරීමට වඩාත් කැමති වෙති. සමහරෙක් රූප පමණක් භාවනා කිරීමට ද, සමහරෙක් නාම පමණක් භාවනා කිරීමට ද කැමති වෙති. සමහරෙක් අනිච්ච යැයි භාවනා කිරීමට ද, සමහරෙක් දුක්ඛ යැයි භාවනා කිරීමට ද, සමහරෙක් අනත්ත යැයි භාවනා කිරීමට ද කැමති වෙති.

තමන්ට (විපස්සනා භාවනා කිරීමට) වඩාත් හොඳ සංස්කාර ධර්මය භාවනා කිරීමට ද හොඳ ලක්ෂණයන්ගෙන් එකකට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කිරීමට ද හැක්කේය. මෙලෙස භාවනා කිරීමේ දී සමහර යෝගීන් විසින් රූප ධර්මයන්ගේ බිඳීම කිසිත් දැකගත නොහැකිව නාම ධර්මයන්ගේ බිඳී බිඳී යෑම පමණක් දැකගනු ඇත. එවිට නාම ධර්මයන්ගේ බිඳීම පමණක් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් භාවනා කළ යුතුය. නොපෙනෙන රූප ධර්මයන්හි හඛිගය විශේෂයෙන් සොයමින් භාවනා නොකළ යුතුය.

එම අවස්ථාවෙහි සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයෙකුට නම් හඛිගයට පත්වෙමින් පවතින නාම ධර්මයන් ද බොහෝ කොට විපස්සනා භාවනා කරන මනෝද්වාරික ජවන වීථි සන්නතිය හා හවඛිග සිත්ම පහළ විය හැක්කේය. පෙර සිත පසු සිතින් ද, පෙර විපස්සනා විථිය පසු විපස්සනා විථිය මගින් ද නැවත වරක් විපස්සනා කරන්න. ඉදින් සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකුට නම් බිඳෙන නාම ධර්මයන් මත පහළ වන ධ්‍යාන සමාපත්ති විථිනිති ඇති නාම ධර්ම හා විපස්සනා ජවන වීථි නාම ධර්ම රාශිය පමණක් පහළ වෙත්. මෙවැනි අවස්ථාවල තමා මුල්තැන දී විපස්සනා භාවනා කරන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ද, භාවනා කරන විපස්සනා ජවන වීථි නාම ධර්මයන් ද ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවත දිගට විපස්සනා කරන්න. එවැනි අවස්ථාවල සමට්ඨානික පුද්ගලයා තමා කැමති

ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් අනන්ත ලක්ෂණයට නැංවීම ප්‍රධාන කොට විපස්සනා භාවනා කිරීම වඩාත් හොඳය.

සමහර යෝගීන් රූප-නාම දෙකෙහිම බිඳි බිඳි යෑම දැක ගන්නේය. එවැනි අවස්ථාවක දී රූප වරක්, නාම වරක් ලෙසට හෝ වේවා, රූප-නාම එකට හෝ වේවා ඒවායේ හඛිග ස්වභාවයම අරමුණු කොට කැමති ලක්ෂණයකට මුල්තැන දී දිගට විපස්සනා කරන්න. වරෙක භාවනා කරන ඤාණය ද නැවත විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස විපස්සනා කළ කාම-රූප-අරූප යන භවයන් තුනෙහි පිහිටා ඇති සංස්කාර ධර්මයන් මත උපේක්ෂා ස්වභාවය ද හොඳින් තහවුරු වේ. සංස්කාර ධර්මයන් මත පිළිකුල් ස්වභාවය හොඳින් තහවුරු වේ.

“හයං ච නන්දිඤ්ච විප්පභාය සඛිඛාරේසු උදසීනෝ හෝති මජ්ඣිමනිප්පිට්ඨො.”
[වි. ම. 492]

සඛිඛාර ධර්මයන්ගේ හඛිගය හොඳින් දක්නා සඛිඛාරයන්ගෙන් මිදීමට කැමති සිත වශයෙන් සඛිඛාරයන්ගේ හඛිගය ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකකට නැවමින් විපස්සනා භාවනා කරන නිසා “මම-මගේ” යැයි වරදවා ගැනීමට සුදුසු කිසිදු සඛිඛාරයක් නොදක්නා නිසා;

- 1) සඛිඛාරයන් ගැන බියවන අන්තයක් ද,
- 2) සඛිඛාරයන් ගැන කැමති වන නන්දි නම් වන අන්තයක් ද,

යන මේ අන්ත දෙක දුරුකොට බොහෝ වූ සඛිඛාර මත උදසීන වියහැකි ස්වභාවයට, මධ්‍යස්ථ විය හැකි, උපේක්ෂා විය හැකි ස්වභාවයට පත්වේ. එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ මේ ඤාණය වනාහි **සඛිඛාරපෙක්ඛා ඤාණයයි.**

හය ඤාණයේ සිට සඛිඛාරපෙක්ඛා ඤාණය දක්වා කොටස නිමියේය.

කඳුණාදස්සන විසුද්ධිය

සඛිඛාරුපෙක්ඛා කඳුණායේ සිට ආර්ය මාර්ග කඳුණාය දක්වා

එම සඛිඛාරුපෙක්ඛා කඳුණාය මුහුකුරා යෑම් වශයෙන් උතුම් වූ නිර්වාණා ධර්මය ශාන්ත වශයෙන් දක්වන-දන්වන. සියලුම වූ සඛිඛාරුපෙක්ඛා ඉපැන්ම දුරකොට සඛිඛාරුපෙක්ඛා නැවැත්ම නොදැක, සඛිඛාරුපෙක්ඛා නොමැති බව හෙවත් සඛිඛාරු ප්‍රවෘත්තියේ සංසිද්ධිම (අතිවීම-නැතිවීම දෙකින් තොරවීම නම්) වන ශාන්ත වූ නිර්වාණායටම සිත වදියි. [වි. ම. 493]

මෙම සඛිඛාරුපෙක්ඛා කඳුණාය ශාන්ත වූ නිර්වාණා ධාතුව ශාන්ත සුඛ ස්වභාවයක් ලෙස යම්තාක් නොබලයි නම් ඒතාක් සඛිඛාරුපෙක්ඛා කඳුණාය මේරීමට පත් නොවුනේ වෙයි. නැවත නැවතත් සඛිඛාරු ධර්මයන්ම අරමුණු කරමින් (සඛිඛාරුපෙක්ඛා හඛිගය අරමුණු කරමින්ම) පහළ වන්නේය. [වි. ම. 493] මෙලෙස වන්නේ නම් සඛිඛාරුපෙක්ඛා කඳුණාය මේරීම පිණිස;

- 1) වරෙක රූප ධර්ම,
- 2) වරෙක නාම ධර්ම,
- 3) වරෙක අප්පිඛත්ත,
- 4) වරෙක බහිද්ධා,
- 5) වරෙක අනිච්ච ලක්ෂණයට නංවමින්,
- 6) වරෙක දුක්ඛ ලක්ෂණයට නංවමින්,
- 7) වරෙක අනත්ත ලක්ෂණයට නංවමින්.
- 8) වරෙක හේතු ධර්ම,
- 9) වරෙක ඵල ධර්ම ද.

යැයි මෙලෙසටම ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවත නැවත නංවමින් නැවත නැවත විපස්සනා කරන්න. අතීත-අනාගතයන් ද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න. පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට අනුව ද නැවත විපස්සනා කරන්න.

ඉදින් ඔබ සමර්ථයානික යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු නම් තමා කැමති ධ්‍යාන සමාපත්ති වීථි නාම ධර්මයන්ට මුල්තැන දී ත්‍රිලක්ෂණයන් අතරින් ද අනත්ත ලක්ෂණයට මුල්තැන දී නැවත විපස්සනා කරන්න. විශේෂයෙන් වතුරට ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් අනත්ත ලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න. වරෙක භාවනා කරන (විපස්සනා කඳුණා = විපස්සනා කරන ජවන වීථි) නාම ධර්මයන් ද නැවත නැවත විපස්සනා කරන්න. සඛිඛාරුපෙක්ඛා කඳුණාය මෝරා ගිය විට;

- 1) පවත්න යන සඛිඛාරුපෙක්ඛා හඛිග ස්වභාවය,

2) අප්පචන්ත යන සඛ්ඛාරයන්ගේ ඇතිවීම-නැතිවීම දෙකින් තොර ස්වභාවයට ඤාණය වැදගැනීම සිදුවන්නේය.

ඉඳින් වැදනොගනී නම් අනුපදධම්ම විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය උත්සාහ කොට බලන්න. නිදසුන් වශයෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදින්න. එයින් නැගී ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම 34 පරිග්‍රහ කරන්න. එයින් ධ්‍යාන නාම ධර්ම එක එකක් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට එක එකක් වශයෙන් නැවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. අජීඤ්චනය වරෙක, බතිද්ධා වරෙක ලෙස භාවනා කරන්න. මෙලෙසටම තමා ලබා ඇති තාක් නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤ ධ්‍යානය හැර ඉතිරි ධ්‍යානයන් අනුපදධම්ම විපස්සනා භාවනා ක්‍රමයට අනුව විපස්සනා කරන්න. ඉතිරි නොකොට ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නැවන්න. කාමාවචර නාම ධර්මයන් ද, රූප ධර්මයන් ද අනුපදධම්ම විපස්සනා ක්‍රමයට අනුව භාවනා කරන්න. කාමාවචර නාම ධර්මයන් ද, රූප ධර්මයන් ද අනුපදධම්ම විපස්සනා ක්‍රමයට භාවනා කිරීමේ දී වක්ඛු දසක කලාප ආදී ඒ ඒ රූප කලාප එක එකක පිහිටා ඇති පඨවි ආදී පරමාර්ථ ධාතූන් එක එකක් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නැවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. ද්වාර භයෙති, දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ඇති රූප ධර්මයන් එක එකක් නිමවන තෙක් විපස්සනා භාවනා කරන්න. අජීඤ්චන-බතිද්ධා වරින් වර භාවනා කරන්න.

(ශ්‍රාවකයන්ට නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤයනන ධ්‍යාන සමාපත්තියෙහි ඇති නාම ධර්මයන් අනුපදධම්ම විපස්සනා ක්‍රමයට විපස්සනා භාවනා කළ නොහැක. කලාප සම්මසන ක්‍රමයට පමණක් විපස්සනා භාවනා කළ හැක්කේය. එම නිසා මෙම ක්‍රමයට අනුව මෙම ධ්‍යානය අත හැර දමා ඇත.)

මේ අනුපදධම්ම විපස්සනා ක්‍රමය මගින් ද මාර්ග-ඵල ඤාණයන්ට පත්විය හැක්කේය. ඉඳින් පත් නොවී නම් කලාප සම්මසන විපස්සනා භාවනා ක්‍රමයට ද ඉහත දැක්වූ ලෙසට සම්මසන ඤාණයේ පටන් සඛ්ඛාරූපෙක්ඛා ඤාණය තෙක් නැවත විපස්සනා කරන්න. පාරමි ශක්තිවලට අනුව සාර්ථකත්වයට ළඟා විය හැකිවනු ඇත.

සුඤ්ඤානාවය දක්නා ලෙසට බලන්න

“සුඤ්ඤානෝ ලෝකං අවෙක්ඛස්සු - මෝඝරාජ සදු සතෝ අත්තානුදිරිධීං උභවිච - ඒවං මච්චුතරෝසියා ඒවං ලෝකං අවෙක්ඛන්තං - මච්චුරාජා න පස්සති.” [බු. නි. සුත්ත නිපාතය; 344]

මෝඝරාජ; මෝඝ රාජ පරිබ්‍රාජකයා; **සදු;** දිවා රාත්‍රී අතරක් නොනබා දිගටම **සතෝ;** සතිපට්ඨාන සතර අතරක් නොනබා වඩා ප්‍රකටවම සතිය අතින් සම්පූර්ණ වී **අත්තානුදිරිධීං;** සඛ්ඛාර ධර්ම මත අත්ත යැයි දිගින් දිගට ගත් සක්කාය දිරිධී ධර්මය **උභවිච;** නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය, පච්චයපරිග්ගහ ඤාණය ආදී විපස්සනා ඤාණයන් මගින් උදුරා දමා බැහැර කොට **ලෝකං;** රූප-නාම ධර්ම සඛ්ඛාර ලෝකය **සුඤ්ඤාතෝ;** නිවිච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී සාරයක්, අර්ථයක් අතින් ශුන්‍යය වූ ශුන්‍යය ස්වභාවය වශයෙන් **අවෙක්ඛස්සු;** විපස්සනා ඤාණ ඇසින් සම්පච්ච බලමින් සලකමින් භාවනා වඩන්න. **ඒවං;** මෙලෙස භාවනා කිරීමෙන් **මච්චුතරෝ;** එක්තිස් තලයන්හි අණසක පවත්නා වූ, තමා වශයෙහි පවත්වන්නා වූ මාර දිව්‍ය පුත්‍රයා ඉක්මවා නිදහස්ව යෑම **සියා;** විය හැක්කේය. **ඒවං;** මෙසේ **සුඤ්ඤා;** ස්වභාව වශයෙන් **ලෝකං;** රූප-නාම ධර්ම සංස්කාර

ලෝකය අවේක්ඛන්තං; විපස්සනා ඤදුණ ප්‍රඥ වක්ඛුගයෙන් සමීපව බලමින් සලකමින් භාවනා කරන්නා මච්චුරාජා; එක්තිස් තලයන්හි අණසක පවත්නා තමා වශයෙනි පවත්වන මාරයා න පස්සති; කිසිවක් නොදකී.

මාරයා නොදකින පුද්ගලයා

ඉහත සඳහන් දේශනාව අනුව පිංවත් මඛ ද සඛිඛාර ලෝකය ශුන්‍යය ලෙස දක්නා ලෙසට විපස්සනා ඤදුණයෙන් දැක බලා ගත් විට මාර දිව්‍ය පුත්‍රයා නොදකින කෙනෙකු බවට පත්වේ. අමෘත වූ නිර්වාණ ධර්මය ආර්ය මාර්ග ඵල ඤදුණයෙන් වර්තමානව සාක්ෂාත් කළ හැකි වන්නේය.

පවත්නයෙන් අප්පවත්තයට ද සඛිඛත දේශයේ සිට අසඛිඛතයට ද මාරුචිය හැක්කේය. ඇතිවීම-නැතිවීම දෙකෙන් තොර ක්‍ෂේත්‍රයෙහි හෙවත් ඇතිවීම-නැතිවීම නතර වූ ක්‍ෂේත්‍රයෙහි හඹිගය නියම වූ ක්‍ෂේත්‍රයෙහි අධිෂ්ඨාන කළ ලෙසට කාලය නියම කොට විසිය හැකි ලෙසට පුත්‍රණු කරන්න.

මෙපමණකින් සතුටු නොවූ තම සන්නානයෙහි නිමකළ යුතු, නිම කිරීමට සුදුසු තාක් කෙලෙස් නිම-නොනිමී බව විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුව බොහෝ වාරයන්, දින බොහෝ ගණනක්, මාස බොහෝ ගණනක්, වසර බොහෝ ගණනක් බලා සිටීමින් පරික්ෂා කළ යුතුය. උත්සුකව සිටිය යුතුයි.

සතර සත්‍යයන් දැනගැනීමේ ඤදුණයේ තහවුරු බව ඇති-නැති බව නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් පරික්ෂා කළ යුතු වේ. පරියාප්ති-පටිපත්ති යන දෙතැන්හිදීම දක්ෂ වූ, සුර වූ ආචාර්යයන් වහන්සේලා සමග ද නැවත නැවත හමු වී සාකච්ඡා කළ යුතු වේ.

මනුෂ්‍යයන් අතර උතුම් මිනිසා වනු පිණිස,
දෙවියන් අතර උතුම් දෙවියා වනු පිණිස,
අභ්‍යාස කරන්නා! උත්සාහ කරන්නා! භාවනා කරන්නා!

එා-මෞ සයාඛෝ ස්වාමීන් වහන්සේ

එා-මෞ ආරණ්‍යයේ (චන්තල පඛිඛත) සයාඛෝ විසින් මියන්මාර් වර්ෂ 1357 උළුවප් මස 7 වන චීතිය ලත් දින රාත්‍රී 8.30 ට නිමවන ලදී.

නිමි.

ඉදං මේ පුඤ්ඤකම්මං ආසවක්ඛයාවහං හෝතු !

සාධු! සාධු! සාධු!

පුණ්‍යානුමෝදනාව

තිබ්බානගාමිනි පටිපද නම් වූ භාවනා ගුණ්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය මොක්පුර රන්දෙර නමින් කාණ්ඩ හතකට මුද්‍රණය වී ඇත. බුරුම (මියන්මාර්) ජාතික ඒවා ඔහු සයාඩෝ නමින් හදුන්වනු ලබන උ. ආචාර්ය සයාඩෝ මානිමිපාණන් වහන්සේ විසින් රචිත එම ගුණ්ථය පෙළ අටුවා ටීකාවල සඳහන් කරුණු ගෙනහැර දක්වමින් සම්පාදනය වූවක් බැවින් නිවන් මග පුනුණු කරණ සන්පුරුෂයන්ට සැකයකින් තොරව නිවන් මග අනුගමනය කිරීමට ඉන් මහත් උපකාරයක් සැලසෙනු ඇත. මීට වසර 20 කට පමණ ඉහතදී මොක්පුර රන්දෙර කාණ්ඩ හත ප්‍රථමයෙන්ම මුද්‍රණය වී තිබුණත් ඉන් පසු මුද්‍රණයක් ගැන දැනගන්නට නැත. අද වන විට එම කාණ්ඩ සොයා ගැනීමටද නොහැක. භාවනා මග පුනුණු කරන සන්පුරුෂයනට මෙන්ම භාවනාව කෙසේ විය යුතුදැයි කරුණු සොයන සියලු දෙනාට මින් ලැබෙන ප්‍රයෝජනය සලකා අපගේ ශක්ති ප්‍රමාණයෙන් ප්‍රථම මුද්‍රණයේ තිබූ මුද්‍රණ දෝෂ ආදී නිදෙස් විය යුතු තැන් නිදෙස් කර මෙම නව සංස්කරණය කොට ඇත.

මෙවන් වර්තනා භාවනා ක්‍රමයක් ලොවට කියා දෙන අති පූජනීය ඒවා ඔහු සයාඩෝ මානිමිපාණන් වහන්සේටත් සිංහලට පරිවර්තනය කළ අති පූජනීය උඩර්ඊයගම ධම්මපීච මානිමිපාණන් වහන්සේටත් පිං සිදුවන්නට අප මෙම භාවනා ක්‍රමය ඉගෙන ගන්නෙමු. ශාසනයට කළ ඒ මහා උපකාරය සේම මතු වටද ශාසනයට පිහිට වන්නට නිදක් නිරෝගී සුව දීර්ඝායුෂ වේවා! මේ පින නිවන් පිණිස වේවා!

මහා සඩ්ඝරත්නයේ පහසුව පිණිස සංස්කරණය කළ මෙම ගුණ්ථය සම්පාදනය කිරීමෙහි ලා උපකාර වූ බොහෝ පිරිසක් ඇත. ඒ **පඤ්ඤාපාරම් එකතු වයි.** නව සංස්කරණය සැකසීමට පටන්ගත් දින පටන් අඛණ්ඩව සාසන අනුග්‍රහයෙන් ධර්ම ගරුත්වයෙන් දින ගණනාවක් අලයම දෙක තුන වන තුරු නිදි වරාගෙන කරුණු විමසමින් අවශ්‍ය කරුණු පෙන්වා දෙමින් පොත් ටයිප් කර දෙමින් මේ පොත සකසන්න හැම ආකාරයකින්ම වෙනෙසුන පත්තිනිගම සුගතවංස ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, අවශ්‍ය පාලි පාඨයන් පෙල අටුවා ටීකා පොත් වලින් සොයා දෙමින් ද සෝදුපත් බැලීමේදී පිටපත් කියවා දෙමින් ද උපකාර වූ හබරකඩ සන්තසුමන ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, වන්දනගම සීලානන්ද ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, පැලෑඳ නිලෝකානන්ද ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, කිරිවත්තේ තේජානන්ද ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, නවගමුවේ පව්වේක ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, කිරිවත්තුඩුවේ ධීරානන්ද ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, මතුගම සන්නානන්ද ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, විරපුර ආලෝකානිතන්ද ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, මාතර වපිරඤ්ඤා ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, ගම්පහ අරියවංස ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, සියඹලාපේ මේඛිකර ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, කැගල්ලේ දීපතිකර ආයුෂ්මතුන් වහන්සේටත්, පුත්‍ර පහසුකම් සපයාදෙමින් උපකාර වූ පේරාදෙණියේ වන්දනන්ද අයුෂ්මතුන් වහන්සේ, රන්පොකුණුගම පිනසිරි ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ, යන සියලු ස්වාමීන් වහන්සේලාටත්, ප්‍රථම මුද්‍රණයේ පොත් කියවා බලා ඒවායෙහි වූ මුද්‍රණ දෝෂයන් පෙන්වා දෙමින් බොහෝ උපකාර වූ පෝද්දල සුමිත්තාලෝකා, ගල්වෙල සුදන්තාලෝකා යන මෂණිවරුන්ටත්, පොත් සැකසීමට අවශ්‍ය උපකරණ සපයා දීමට උපකාර වූ මාතලේ සුසන්තාලෝකා, මහව සුනේත්තාලෝකා යන මෂණිවරුන්ගේ පවුල්වල සැමටත් නම් සඳහන් කළ නොකළ සියලු උපකාරක සන්පුරුෂයනට මේ පින ඉක්මනින්ම ධර්මාවබෝධය පිණිසම හේතු වේවා.

පිටු 500 කට ආසන්න ගුණ්ථයක සෝදුපත් බැලීම කෙතරම් අමාරු වැඩක් දැයි එහි යෙදෙන්නෝ දනිති. එවන් අපහසු කටයුත්තක් සාසන ගරුත්වයෙන් සිදුකොට දුන් සියලුම

ස්වමීන් වහන්සේලා මෙන්ම මෑණවරුන්ද තව තවත් නිරෝගී වෙත්වා! කායික මානසික සුවය සැලසෙත්වා! ඉක්මනින්ම නිවන් අවබෝධ කර ගැනීමට මේ පින හේතුවේවා! ශි කෘතඥතා පූර්වකව පින් පමුණුවන්නෙමු.

විශාල මුදලක් වියදම් කොට මෙම ග්‍රන්ථය ඔබ අතට පත්කරන ආර්.එම්. රත්නාවතී මෑණියන් ප්‍රධාන ප්‍රියන්ත රාජපක්ෂ මහතා සහ නිරෝෂිණී බාලසූරිය මහත්මිය යන දෙපල ඇතුළු සත්පුරුෂ එකතුව මේ පිනින් ඉක්මනින් සසර දුක් කෙළවර කර ගනිත්වා! සියලු යහපත සැනසිල්ල උදපත් වෙත්වා!

පිරිහෙන බුදු සසුනට පිහිට වන්නට පහළ වූ අති පූජනීය අඟුල්ගමුවේ අරියනන්ද මානිමිපාණන් වහන්සේ ශ්‍රී කලයාණී යෝගාග්‍රම සංස්ථාවේ පමණක් නොව, සිල් ගුණ පුරුණ සියලු පූජනීය මහ සඟරුවනගේ යහපත පිණිස මෙම නව සංස්කරණය මුද්‍රණය කිරීමට අවශ්‍ය සියලු පහසුකම් සපයා දුන් බව පින් දෙමින් සිහිකරණ අතර තව තවත් බුදු සසුනට පිහිට වෙන්න තෙරුවන් සරණින් ශක්තිය ලැබේවා! ශි ගුරු බැතියෙන් පින් පමුණුවන්නෙමු.

මෙබඳු කාර්යයක් සිදු කිරීමට අවශ්‍ය පසුබිම සකසමින් අපට පිරිසිදු පැවිදි උපසම්පදවක් ලබාදීමට කටයුතු කළ පුරාණ ඇදුරු පරම්පරාවටත්, අපගේ ආචාර්ය උපාධ්‍යායෝග්‍යවමයාණන් වහන්සේලා වන අති පූජනීය මාතර ඤාණාරාමානිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේ, අති පූජනීය කඩවැද්දව පිනවංසානිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේ, අති පූජනීය නාඋයනේ අරියධම්මානිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේ ප්‍රධාන සියලු උතුමන් වහන්සේලාට මේ පින පතන උතුම් අධිගම ඤාණයන්ගෙන් නිවන් අවබෝධය පිණිසම හේතු වේවා. අති පූජනීය මීගොඩ සබ්බසෝහන මානිමිපාණන් වහන්සේ ප්‍රධාන නා උයන සෙනසුන් වැසි මහා සබ්බසරත්තය මේ සත්කාර්යයෙහිලා මහ පොළොව මෙන් අපට බොහෝ උපකාර වූ සේක. ඒ සද පූජනීය මහා සබ්බසරත්තය සීල සමාධි පඤ්ඤා ගුණ දියුණු කර නිවනින් සැනසීම ලබන්නවා! මුද්‍රණාලයාධිපති තුමා ප්‍රධාන කාර්යය මණ්ඩලයද දෙවියන් සහිත සකල ලෝ වැසි සත්වයන්ද මේ පින් අනුමෝදන් වී නිවනින් සැනසීම ලබන්නවා!

විරං නිට්ඨතු සද්ධම්මෝ !!!

පඤ්ඤාපාරමී එකතුව වෙනුවෙන්,
හීනටිගල පඤ්ඤාරාම හිමි
නා උයන ආරණ්‍ය,
පන්සියගම.
2020. 03. 15

